

DGCL

Sig. G-E

T. 144648 CB 1481285

R. 109321

Controuerfiarum
MEDICARVM
ET PHILOSOPHICARVM,

FRANCISCI VALLESII COVAR-
RVVIANI EDITIO TERTIA,
ab autore denuo recognita
& aucta.

*Accessit libellus De locis manifestè pignantibus apud Gale-
num, eodem VALLESIO autore.*

Cum INDICE rerum & verborum copiosissimo.

FRANCOFVRDI

Apud heredes Andreæ Wecheli,
Claudium Marnium & Ioann. Aubrium.

AN. CHR. M D X C.

Cum priuilegio S. Cæsareæ Maiestatis.

Continued

MEDICAR V.M.

THE MEDICAL SOCIETY OF THE

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

FRANCIS VALLEY CO.

AD LECTOREM

PRÆFATIO.

*Q*UAM religiosè in alienis scriptis emendandis, aut recensendis
 versandum sit, beneuole Lector, cum alii multi, tū nos ter hic in-
 primis Vallesius satis superque indicat. nam cum olim ex Hispa-
 niā ita librarii incuria defædatus prodisset, ut vix neque pe-
 des, neque caput: misertusque clarissimus vir D. Crato saluta-
 res ei manus ad mouere tentasset; non modo gratiam quam spe-
 rabat, retulit, sed auctoris etiam ipsius offensionem incurrisse
 dicitur, quod tam multa in hoc opere tam audacter mutauerit.
 Enimvero (ut, quod res est, fateamur) quin plurima immuta-
 rit, non negamus: non enim solum nomina quedam, verba aut
 aduerbia deleuit, aliaque in eorum locum subrogauit: cuius ge-
 neris sunt denominatio pro appellatio; membrum pro parte; humor pro succo; humidi-
 tas, frigiditas pro humore, frigore: sicut & intrinsecus, extrinsecus pro interno, externo;
 differens pro diuersus, & contrā diuersitas pro differentia; sustollere pro tollere; interim
 dum pro dum; ex ratione pro meritò, & alia innumera quæ exemplaria inter se, sicut feci-
 mus, diligenter conferenti obuia erunt: non, inquam, hæc solum mutauit, sed sententiam etiam
 in aliquibus planè aliam est sequutus. nec id insitias imus. at verò quòd id ^{non deique aut philoſophia}
 quadam fecerit, quasi ex aliorum reprehensione vanam captans gloriam; nefas fuerit de tanto
 viro cogitari. quin potius illum eò liberius aliquid immutasse verisimile sit, quòd Vallesium im-
 maturo fato praeventum suum opus perpolire non potuisse crederet. quod etiam licet ex eius præ-
 fatione priorī nostræ editioni affixa apertè conicere: cuius verba quia non parum lucis adferunt,
 huc transferemus. Vixisse autem VALLESIVM hac nostra ætate ante annos triginta, & in
 Complutensi Academia, in qua hic liber ante annos 25. est editus, satis apparet. Nam libro octa-
 uo, capite sexto, se inuenem hæc scripsisse, & in usu artis magis aliorum opinione, quàm sua, licet
 proëmium huius libri octauī plenum sit senilis prudentiæ, exercitatum fuisse, ingenuè fatetur.
 Scribendi ^{non deique} libro quarto, cum de morborum causis agit, grauiter reprehendit. Nec fuisse illi
 in animo ista diuulgare, ex sexti libri secundo capite perspicuum est. Ut autem ad editionem ani-
 mum adiecerit, ipse initio lectori rationem reddit. Nihil præterea, quantumuis diligenter quæ-
 siuerim, huius auctoris extricare potui. In quantum ^{ματιώπων} Aristotelis commentarium se diuul-
 gaturum promisit. Exierit ne, an verò cum autore ipso è medio sublatus sit, nescio. Esse in uinis
 VALLESIVM ex animo opto. Ut dubitem illud facit, quòd librum imperitiā Typographi infi-
 nitis mendis defædatus, tot iam elapsis annis perpurgatus atque perpolitus non ediderit. Verè
 autem affirmo, me, cum supra omnem modum mendosum viderem, sepe in lectione abiēcisse, neq;
 unquam in animo fuisse ita emendare, ut emitti in publicum posset. Sed cum tibi clarissime I V-
 LI, doctrinæ illius præstantiam probari superiori anno cognouissem, & optare ut cum multis
 communicaretur, ipse etiam propter quasdam Medicas cōtrouersias, & quòd tunc in Regia pau-
 cissimi alii libri mihi ad manus essent, multos dies in eo contriuissem, & præcipuas in arte medica
 quæstiones doctissimè explicatas perspicerem, auctor fui PETRO MONAVIO, Sacre Cæsareæ
 Aule Medico Physico, præclare in literis humanioribus, linguis, Philosophia & arte Medicæ
 versato, & singulari iudicii perspicuitate prædito, ut cum ex Aula ad breue tempus mihi discedē-
 dum esset, hunc librum in manus sumeret & correctione diligenti adhibita meliorem facere stu-
 deret. Præstitit hoc egregiè, & nō modo typographicamenda, quæ meam animaduersionem effu-
 gerant, sustulit: verum suam ita excitauit, ut multa, de quibus pronunciauit auctor, in dubium
 vocaret, & me quasi arbitrum statueret. Fateor quod res est, MONAVII subiectiones intui-
 enti, displicuisse mihi quedam, quæ prius in hoc libro placuerant. nihil tamē in alieno scripto mu-
 randum temere videbatur. Quedam vsque adeò obscurè dicta, ut cognitionem lectoris effugere
 possent, perspicua reddere sum conatus: plurima ^{αιακάλας} ut cohererent, perficere studui: decur-
 tata & concisa non potuisse me sanare fateor. Neque verba omnia ab usu sermonis Latini aliena,
 & quæ aliis potius, quàm qui Latine sciunt, usitata sunt, mutare visum est. Eo animo & parti-
 culas quasdam contra Latine linguæ puritatem usurpata non attigi, aut vocabula nouè prolata,
 & mirifica verborum obscuritate inuoluta sustuli. nam ^{βλαβερὰ} interdum suo modo ferre for-

Excerpta
 ex Cratonis
 epistola li-
 minari.

asse æquum fuerat. Quotusquisque est, qui libro sexto, capite quarto intelligat, An in lateris affecti parte, an verò in opposito vena sit secanda? Et quàm multæ eo in loco & aliis plurimis à nostris dicta! Græca an ubique rectè sint conuersa, haud scio. certè cum libro decimo ^{medusæ} spiritum vertit: pulmonem scribendum puto. Sed cum sciuisse autorem nostrum Græcè nullum dubium sit, Typographi vel librarii ignorantia illud, cum hecticam febrem ubique ethicam nominat, ascribo. Sunt & alia Typographi errata propemodum innumerabilia. Inprimis verò hoc detestandum, quòd sæpe initio paginarum integrum versum, quem ne diuinando quidem restituere potuimus, omisit, aliquoties etiam repetiuit. De rebus si pronunciare vellem, nimis longum hoc in loco esset. ^{σπάρτα} cum in allegando vel sua, vel aliena citat, plurima possem ostendere. Sed malo hoc obseruare alios: & fortasse alia autorum exemplaria, ac nobis sunt, illi ad manus fuerunt. & paulo post: Autorem nostrum optarem superstitem esse, & quæ lib. 8. de Medicamentorum compositione disputat, ad suum iudicium, usu artis haud dubiè tot annis confirmatum, renocare. Multa quidem copiosè & ingeniosè in medium affert: sed, ne quid dissimulem, tota componendi medicamentaratio in prudentia Medici sita videtur, & facilius ista exemplis quàm præceptis discuntur. Exempla, quæ autor proponit, ita Typographi negligentia deprauata fuerunt, ut nemo intelligere potuisset, nisi studio PETRI MONAVII aliquo modo mutata essent. Regulas verò quas statuit, eas logistica refutat. Sed attexere quæ MONAVIVS hac in parte monuit, huic libro non libuit, nec meam sententiam de putredine, contagione, & morbis pestilentibus, quantumvis ab amicis sæpius rogatus, ut facerem, hoc in loco asferre. tum paucis inpositis: Essent & alia hoc in loco indicanda, & discrepantia concilianda. Libro quinto duplicem refectionem ventriculi constituit, vnā à chylo, alterā à sanguine. Illud alienum à dogmate quod est lib. 2. cap. 3. ubi falsè hoc irridet, videtur. Simile est lib. 5. cap. 4. ubi puris generationem mediam inter coctionem & putrefactionem ponit, & utriusque horum extremorum participem facit. Libro septimo verò capite decimoquinto coctionem simpliciter, licet imperfectam, & quidem propriè statuit. Sed hæc & his plura interpretatione potius benigna mitiganda quàm exagitanda sunt. Vnum virum non omnia videre, est in senario Græco. Et utinam quidam, qui se in urinis omnia videre posse putant, diligenter autoris nostri sententiam de coctione intuerentur. Aliter de urinae sedimento in sanis, aliter de eo quod in morbo, præsertim febre est, iudicarent, & inscitiam suam minùs, dum primi esse volunt, proderent. &c.

Ex his igitur manifestè apparet, quid Crato apud Vallesium præstiterit. quibus intellectis, via sternitur ad ea, quæ nos etiam hac editione præstitimus. Cum ex Hispania nobis allatum esset Complutense exemplar, ab autore denùò recognitum, & multò quàm antea auctius, cetera mendis innumeris refertum; hoc Complutense cum Cratoniana nostra editione diligentissimè contulimus: sensum aut verba, nisi sicubi planè deprauata, non attigimus, typographica tantummodo menda sustulisse contenti: quinetiam quadam mouere ausi non sumus, ne fortasse quid corrigere volentes in deterius verteremus: satiusq; duximus illas veluti quisquilias relinquere, ex quibus margaritas & aurum liceat unicuique colligere. Quoniam autem scire aues, quid huic editioni insuper accesserit, en tibi ob oculos singulatim apponemus. Pag. 7. v. 42, quæ sequuntur post hæc verba, operibus medicis confirmatur, vsque ad illa pag. 8, vers. 2 Qui verbosius, addita sunt ex Complutensi exemplari: ex quo & additamenta cetera quæ sequuntur, excerpimus. Pag. 9, vers. 36, hæc sex lineæ à verbo maneret, vsque ad Videmur vers. 42, à priori nostra editione aberant. Pag. 10, vers. 36, ab hac periodo Neque verò &c. vsque ad medium versum 11, incipientem Sed hæc &c. addita. Sic septem has lineas addidimus, à pag. 13, vers. 30, incip. Ignis (inquit) &c. ad medium v. 36 Cum ergo &c. Pag. 14, v. 8. Cæterum hæc figm. vsque ad 31 eiusdem pag. Quanquam &c. hæc locum occupant eorum quæ in prioribus editionibus habebantur, ab autore ita mutata. Pag. 18, à vers. 14 Neque sanè &c. vsque ad v. 22, quo sensu &c. P. 26, à vers. 7 medio Hæc queruntur &c. ad 16, Hæc de differentia. Pag. 32, vers. 24 Sed de pinguedinis natura &c. vsque ad P. 34, v. 33, egregiam de pinguedinis natura in utramque partem dissertationem habes, hæctenus non editam. P. 49, à versu 15 incip. qualem ille &c. vsque ad 17 nam proponat. sic paulo post, à vers. 36, ad finem vsque capitis. P. 56, v. 10 & 11 Nobis verò non tam &c. succinctius: cum antea sic haberetur, Nobis verò non tam est propositum inuenire; qua ratione sapientes apud insipientes habeamur: quàm in vnâquaque controuersia veram, aut maximè probabilem opinionem: vt ita cum sapientibus versetur. quo vt nihil est iocundius: ita neque quicquam est molestius, quàm cum idiotis vestibus talaribus indutis degere. Qui ergo &c.

sed ita profecto ut habemus, fuerit ab autore consilio mutatum. P. 62, v. 29, hoc caput integrum à prioribus editionibus abest. P. 79, v. 47, manca in Complutensi exemplari & hiulca erat sententia, quam ex nostro ut nunc habes interpolauimus: cum prius hæc desiderarentur, partim eorum qui artis præcepta suscipere. error proculdubio ex homoioteleutis scripsere & suscipere ortus. Pag. 89, v. 10, hæc quatuor lineæ usque ad Præterea si hæc. ab sunt à nostro. Ibid. 25, Hic me vehementer &c. usque ad p. 90, v. 2, addita tota hæc sententia ex Complutensi. Sic etiam p. 92, 1, hoc caput integrum in præcedentibus editionibus non existit. P. 102, v. 18, ab his verbis, Neque verò hinc &c. usque ad 46 Sed de facili. P. 105, v. 46, ab his Nihilominus &c. usque ad illa Hæc Aristot. P. 109, v. 11, Sed si quæ videntur &c. antea sic habebatur: sed si quæ videntur consentanea audendum est dicere, officula illa duo præstant: primum intratunicam &c. sed nunc paulo auctius edidimus. P. 111, 30, ab hac periodo quod Plato &c. usque ad 34 Hæc assertio. Ibid. à vers. 52, Hic mihi quoque &c. usque ad 112, 1 iam verò. P. 116, 26 Hic mihi obstreperit &c. ad 31 Nimirum. Ibid. paulo post v. 37 Quare non mirum &c. usque ad 45 Igitur de speciebus. P. 136, 42, hoc caput à præcedentibus editionibus abfuit. P. 148, 7 ut per febrem est maximus. &c. usque ad 9 quanquam in illis. P. 174, 6, Respondent &c. usque ad 16 Neque video. P. 175, v. 19, Longe autem &c. usque ad 35, Adde falsò. Sic paulo post v. 38, Responder, &c. usque ad 39 Præterea. Ibid. à v. 48, Neque quidem &c. ad 170, 1, Verum missa. P. 176, à v. 36 Responder Aristotelem &c. ad v. 49 Præterea. P. 177, à v. 9, nam quæ nunc denuò &c. ad 30 Sed iam tandem. P. 192, à v. 23 Neque verò dico, &c. ad 32 Adde, ad vent. Ibid. à v. Hoc ille negat &c. usque ad proximè sequentem periodum Adde motum. Ibid. à v. 54, Hic ille respondet, &c. ad 193, 2 Igitur. P. 193, à v. 13 Obiicit Aristot. ad 21 Neque verò. P. 209, à v. 39 hic est propr. ad v. 42 Quæ patiuntur. P. 223, à v. 9 Neque verò &c. ad v. 15 Nos verò. P. 244, à vers. 47 Indignum verò &c. usque ad 245, 16 Multos tamen. Ibid. à v. 25 Nam quod fingunt &c. ad v. 47, Vides ergo. P. 246, à v. 5 Nam labenter &c. ad v. 10 Verum roges. P. 249, v. 26, post hæc verba De causis symptomatum capit. 2. additi sunt duo sequentes versus usq. ad v. 29 Nihilominus. P. 282, à v. 18 quanquam libro 1. &c. ad 22 Calorem. Ibid. à v. 52 vel quia &c. ad 54 Si ergo. P. 287, à v. 6 Cum dico &c. usq. ad 16, alterum quod à primo. Pag. 291, à v. 32, & in hanc &c. ad 34, Possis his addere. Pag. 290, v. 16, hæc verba, nisi sit sicca intemperies sine succo: à nostro exemplari aberant, quod licet paruum sit, notatu tamen dignum visum est. Sic ibidem paulo post à v. 21 Hæc Aui cenn. &c. ad 23 Intelligendum. P. 305, 43, hæc verba, etiam si cum ficcitate coniuncta sit aberant à prior editione. Ibid. mox à v. 45 Quod Galen. &c. ad 54, Sed de hac. P. 316, à v. 44 Neq. quoties &c. ad finem capit. P. 319, à v. 22 Hæc etsi non semel &c. ad 29 Verum. P. 324, v. 16, hæc verba, vel saltem circa tumorem præter naturam, qui per se curationē postularet, aberant à nostro exemplari. Ibidem à v. 24 Hoc etiam &c. ad 28 Potest verò. Sic etiam paulo post à vers. 37 Licet etiam &c. ad 44 Igitur. Pag. 328, in hoc V. capite tot immutata, deleta aut addita sunt, ut annotari commodè non possint. qui plura cupit, conferat. P. 336, à v. 16 Hic meus censor &c. ad 50 Eisdem de causis. P. 344, à v. 8, Quidam nimius &c. ad 21, Ergo constat. P. 350, à v. 6 Potiones hæc &c. ad 8 Quare demiror. P. 363, à v. 43 Accedit etiam &c. ad 48 Sed rogabis. P. 364, à v. 6 Obiiciunt rursum &c. ad 16 Tamen adhuc. P. 369, à v. 3 Atque hæc &c. ad 23 Hæc similitudo. ac paulo post à v. 24 Hic rogat ille &c. ad 44 Sed de qualitate. P. 370, à v. 50 Hac ipsa ratione &c. ad 371, 19 Hec de laboribus. P. 371, à v. 48 Sed neque hoc &c. ad 372, 38 Sed missa. P. 398, v. 42 caput hoc VII. de coriandro, & VIII. de psyllio à priori editione abest. Sic & p. 414 caput XIII de medicamentis emollientibus in eadem desideratur. P. 419, à v. 33 Hæc est Galeni &c. ad 35 colligens probabiliter. P. 439, à v. 41 Multa etiam &c. ad 43 Pertractatus. P. 441, à v. 40 Galen. rursum &c. ad 442, 9 Est aliud &c. partim addita quedam, partim mutata plurima. Hæc sunt, candide lector, quæ nostra hac editione acceperunt. de quibus ideo te monendum censuimus, ne nostri libri titulum (quod sepe vsuuenit) plus fronte quam in recessu habeat, polliceri putes. Quare Vallesio bene ominare, nostrisq. in inuandare literaria studiis fauere perge. Vale.

INDEX CONTROVERSIARVM QVÆ HOC OPERE CONTINENTVR, PER LIBROS ET CAPITA.

RVM QVÆ HOC OPERE CONTINENTVR, PER LIBROS ET CAPITA.

Primo Libro.

Primo Libro.

A N elementa retineant formas proprias in compositis CAP. I
 An aqua humidior sit aëre 2
 An aër sit frigidus 3
 An qualitates contrariæ possint esse simul; & quibus gradibus 4

An omne quod agit, patiat, ab eo in quod agit 5
 An antiperistasi, aut obiectu contrarii possit aliqua qualitas augeri ibid.
 An temperamentum sit qualitas aliqua diuersa à qualitatibus elementorum 6

An possit fieri corpus temperatum ad pondus 7
 An homo temperatus sit exactè talis ibid.
 An sint quatuor temperamenta simplicis lapsus: vt sunt 4. duplicis ibidem

An ætates sint quatuor 8
 An qui à Galeno dicuntur *agesmotes*, dici debeant *consistentes* ibid.
 An iuuenes & consistentes sint iidè apud Galenum ibid.

An pueri sint iuuenibus frigidiores, an calidiores ibid.
 An adolefcètia sit ætas tēperata, an calida & humida ibid.
 An senectus sit sicca, an humida ibid.

An fœminæ sint calidiores viris 9
 An nerui molles sint humidiores cute, an duriore 10
 An cor sit humidum, an siccum ibid.
 An pulmo sit siccus, an humidus ibid.

An pinguedo sit frigida; an verò calida ibid.
 An pinguedo cum sit frigida, membra quibus incumbit calfaciat ibid.
 An corpus temperatum habeat actiones omnes perfectissimas 11

An corpus tēperatū omnib. causis maximè resistat ibid.
 An corpus temperatum sit maximè longæuum ibidem
 An sint qualitates aliquæ earum, quæ à Philosophis virtuales solent appellari 12

An medicamenta calida operentur calore, quem habet actu ibid.
 An medicamenta calida recipiant agendi principium, vel, vt vulgò dicunt, actuentur à nostro calore ibid.
 An medicamenta frigida; frigore, quod sit actu, operentur ibid.

An medicamenta frigida patiantur aliquid à nostro calore ibid.
 An medicamenta sicca & humida, siccitate & humore, quæ in illis sunt actu, operentur ibid.
 An pituita generetur in ventriculo 13

An solus sanguis nutrire possit 14
 An sanguis sit subiecto & substantia propria frigidus 15
 An sanguis sit calidior bile 16
 An bilis vitellina fiat vltione; an admixtione pituitæ crassæ 17

An rufus color, intensior sit flauo ibid.
 An bilis porracea & æruginosa generentur semper in ventriculo 18
 An sit aliqua bilis ziniaria 19
 An melancholia naturalis quæ cōfluit ad ventriculum, excitet naturalem famem; an tantum iuuet concoctionem 20

An atræ bilis species sint plures, quàm duæ 21
 An secunda humiditates quas inuenit Auicenna sint succi; an non 22

Libro secundo.

A N instrumenta possint esse partes simplices; an necessariò sint compositæ cap. I
 An operationes procedant à partibus simplicibus, an à compositis 2

An ventriculus nutriatur chylo 3
 An renes, & vesica nutriantur lotio ibid.
 An vesica fellis nutriatur felle ibid.
 An lien nutriatur melancholiâ ibid.

An sanguis & spiritus sint nostri partes & viuunt 4
 An spiritus nutriantur ibidem
 An sanguis sit alimentum ibidem
 An spiritus sit alimentum ibidem

An vngues nutriantur verè, & sint vitæ participes 5
 An pili nutriantur verè ibid.
 An cor primò consistat in animantis generatione; an hepar 6

An semen vtrunque præstet efficientiam; an muliebrem materiam solam 7
 An fœmina possit aliquo modo per se solam sine viro concipere ibid.
 An semen decidatur ex toto corpore; an ex solis vasis seminariis 8

An semen decusum viuat 9
 An octomestres possint viuere 10
 An dimidiato anno nati, viuunt 11
 An caput sit factū, ppter cerebrū; an propter oculos 12

An sit vnicum membrum princeps; an plura 13
 An testes sint membrum princeps ibid.
 An hepar sit membrum princeps ibid.
 An facultas animalis resideat in substantia cerebri, an in membranis 14

An sensus & motus sint eiusdem gradus animantium, an diuersorum 15
 An facultates influant cum spiritus substantia, an sola illustratione ibidem
 An facultas naturalis effluat à iecore, an insita sit membris omnibus 16

An sit aliquis spiritus naturalis 17
 An quæuis facultas proprios sibi gignat spiritus 18
 An animalium spirituum generatio animalis virtutis sit actio, vitalium vitalis ibid.

An virtus generans diuersa sit à nutriente 19
 An virtus augens diuersa sit à nutriente 20
 An facultates naturales, quæ particulares appellari solent, sint 4. tantum, an plures 21

An sit aliqua vis distribuens ibid.
 An sit aliqua vis secernens ibid.
 An sit aliqua vis appetens ibid.
 An sit aliqua vis dilatans ibid.
 An sit aliqua vis affigens ibid.

An facultates animales quæ rectrices appellantur, sint tantum tres 22
 An sensus differat ab imaginatione ibid.
 An memoria differat à vocata reminiscencia ibid.
 An imaginatio differat à memoria ibid.

An differant locis tres sensus interni 23
 An sentiendi & mouendi vis per eisdem neruos, eisdem spiritibus, aut eadem illustratione deferatur 24
 An tactus sit vnicus, an plures sensus 25
 An visus sit igneus ibid.

An odoratus sit naturæ vaporis ibid.
 An odoratus instrumentū sit intra craniū, an in naso 26
 An audiendi instrumentum proprium sit aër aliquis internus, an membrana pori auditus, an ossicula duonuper inuenta à dissectoribus 27

An sensus omnes agantur reuera in cerebro, an singuli in suis instrumentis 28
 An accretio sit motus per se, an ex accidenti 29
 An visio fiat admissione rei alicuius, an emissione 30
 An possit aliquid sentiri sine medio 31

An gustatus & tactus indigeant medio interno ibid.
 An qualitates quæ sentiuntur, producant species aliquas in ipsos sensus ibid.
 An sentire sit agere, an pati 32

Libro tertio.

A N Hippocrates fuerit autor primus doctrinæ de pulsibus in præfatione.
 An pulsus sit signum præstantius vrina, an non cap. I
 An An

CAPITVM INDEX.

An respiratio & pulsus sit ad eodẽm vsus, nec ne	cap. 2
An quẽs pulsus & respirationis sint cessationes, an actiones	ib.
An respiratio sit actio tantũ voluntaria	ibid.
An vterq; motus, dilatatio in quã & cõstrictio pulsus aut respirationis, sit actio: an altera actio, altera actionis remissio	ibid.
An arteriæ simul attollantur ac deprimantur cum corde, an contrario modo	3
An sint octo pulsum differentia	4
An sit aliquis pulsus plenus, aut vacuus	ibid.
An ordo aut contrarium semper accidat inæqualitati	5
An pulsus possit venire ad tantam crebritatem, vt alterutram quietem omnino amittat	6
An possint fieri contrarii motus sine quiete media	ibid.
An possit sentiri cõstrictio, & quatenus	7
An ad cognoscendam velocitatẽ pulsus, opus sit tempus cum spatio conferre	8
An latio sit motus continuus, an distinctus	ibid.
An sit differentia aliqua pulsus, quã non pendeat à causa continenti	9
An crescẽte vel decrescẽte calore augeatur, minuaturve pulsus	10
An aliqua pulsus vehementia sit nimia, & præter naturam	11
An omnis inæqualitas pulsus fiat ex vitio instrumentorum	12
An inordinatus pulsus sit deterior ordinato	13
An sit aliquis pulsus amatorius	14
Multa de amore	ibid.
An pulsus autumnus sint, quales in vere	15
An omnis pulsus inflammationis sit durus & serratus	16
An pulsus tertianæ febris sint exigui	17
An vrina sit potus, an serum sanguinis	18
An renes trahant lotium, & remittant in vesicam, an aliter subeat illud in vesicam	ibid.
An color vrinæ comparatur ante substantiam, an contrã	19
An color vrinæ mutari possit sine noua substantia	20
An color viridis sit semper caloris soboles	21
An color liuidus sit magis lethalis viridi	22
An omnis vrina crassa sit perturbata	23
An tenuis vrina nascatur semper ex cruditate, an nõnunquam ex obstructiõne	24
An possit fieri vrina nigra tenuis	25
An possit fieri vrina rubra tenuis	ibid.
An possit fieri flaua & crassa	ibid.
An ruffa aut flaua vrina fieri possit crassa	ibid.
An sedimentum vrinæ in ægrotis fiat ex eadem substantia, ex qua in sanis, & ex qua in vtrisque	26
An pingue innatet semper in vrinis, an aliquando subsideat aut pendeat	27
An sit aliqua vrina oleacea, & qualis	ibid.
An furfuraceum contentum significet maiorem consumptionem, quàm lamineum	ibid.
An polentaceum significet maiorem consumptionem, quàm furfureum & lamineum	ibid.
An vrina possit significare mulierem vtero gerere	28

Libro quarto.

A n morbus sit qualitas, an ad aliquid: an ad multas categorias referatur	1
An morbus non lædat actiones, sed tantũ causa sit vt lædantur	ibid.
An omnes morbi contineantur trimembri diuisione: an sit aliquis neq; tẽperamẽti, neq; structuræ, neq; solutio cõtinui	2
An febres differant inuicem specie reuera, an non,	ibid.
An Galenus libello de diff. morborum vsq; ad infimas species processerit	ibid.
An morbi habeant causam aliquam in fine	3
An causa continens rectẽ soleat finire	ibid.
An morbi habeant causam continentem	ibid.
An causæ externæ possint fieri per se causæ morborum	ibid.
An motus sit causæ caloris, & quomodo	ibid.
An ex fame aliquis febricitet, & quomodo	ibid.
An robur mẽbri alicuius possit esse illi ipsi causa egrotandi	ibid.
An symptomatum sint plura quàm tria genera	4
An dolor sit symptoma in læsa actione	ibid.
An læsæ actionis sint plures quàm tres species	ibid.
An peruigilium contineatur in diuisione sympt. qua vsus est Galenus	ibid.
An dolor sit symptoma solius tactus, an omnium sensu	ibid.
An sympt. contingentia facultatibus naturalibus bene enumerauerit Gal. per facultatum numerum: an melius enumerentur per actiones	ibid.
An symptomata omnia nascantur ex morbo	5

An sympathia aliqua possit fieri sine priuatione, aut immisso- ne rei alicuius	6
An imaginatio valeat morbum parere, aut tollere	ibid.
An fascinationis sit aliqua vis	ibid.

Libro quinto.

A n vomitus sit euacuatio naturalis	1
An sudor sit euacuatio naturalis	2
An euacuationes symptomaticæ vocatæ possint aliquando vtiles esse	3
An puris generatio sit putrefactio, an concoctio	4
An calor naturalis & calor præter naturam sint duo contrarii colores	ibid.
An dolor semper fiat à solutione continui	5
An omnis intemperies possit facere dolorem	6
An fames sit sensus defectus suctusve, an appetentia cibi	7
An famem animalem ventriculi antecedit fames naturalis venarum	ibid.
An fames fiat deficiente sicca, & sitis deficiente humida substantia	ibid.
An ira possit aliquem interimere	8
An risus nascatur à solo gaudio: an à gaudio cũ admiratione	9
An risus ex titillatu sit verè risus	ibid.
An possit perire in particula aliqua sensus, seruato motu	10
An frigus sit per se causæ alicuius actionis	11
An lethargus & phrenitis sint inflammationes cerebri	12
An necesse sit læsa imaginandi vi alicuius singularis sensus instrumentum pati	13
An sensus exteriores actu in somno consentiant	ibid.
An species iam reconditæ inter dormiendum remittantur, aut simul cum vaporibus ad instrumenta sensuum externorum recurrant	ibid.
An metus & mœstitia nascatur ab atro colore melancholiæ	14
An caros fiat semper cum febre, & an lædat respirationem	15
An omnis cõnuulsio fiat à repletionem, aut inanitionem	16
An cõnuulsio & paralytis differant intensiõne, an specie	17
An epilepsia, & sopor, & apoplexia differant intensiõne, an specie	ibid.
An fortitudo facultatis faciat ad magnitudinem rigoris	ibid.
An Hippocratis tempore acciderit rigor sine febre	ibid.
An possint fieri morbi noui nunquam antea conspecti	ibid.
An febris essentia sit in solo calore, an cum siccitate	18
An febris sit totius corporis calor, an etiã mẽbri alicuius	ibid.
An diuisio febris in hecticam, putridam, & diariam, sit lata per subiectam materiam	ibid.
An ex sanguine putri sit febris aliqua	19
An bilis possit febrem facere sine putredine	ibid.
An spiritus possint putrescere	ibid.
An febris hectica possit incipere à principio	20
An febris diaria, hectica, & putrida possint copulari	ibid.
An fieri à principio, significet apud Galenum primos dies, an primam aggressionem	ibid.
An omnis febris pestilens sit putrida	21
An synochus sit malignior, acutior, & magis periculosus febre ardente	22
An febres accidentales sint naturæ diariarum	23
An febris lipytia sit febris morbus, an accidens	ibid.
An per febrem epialam sentiat calor & frigus secundum eandem omnino partes	24
An intemperies inæqualis dicta sit à Galeno secundum partes corporis inæqualis	ibid.
An circuitus febrium contingant succorum proprietate, an alia causa	25
An sit aliqua febris quintana, aut sextana, aut septimana	ibid.
An omnis putredo, atque ita omnis febris putrida nascatur ab obstructiõne	26

Libro sexto.

A n opus sit ad medicinam absoluisse omnium artium	in præfat.
An per tuẽdæ valetudinis artẽ possit mors deuitari in æternũ	1
An genita esse interitura possit demonstrari	ibid.
An calor naturalis consumptionis humidi causæ sit	ibid.
An conseruatio corporum agi debeat similibus qualitate & gradu, an non	2
An defectus prioris concoctionis sequenti possit emendari	3
An tenuia alimenta debeant ingeri ante crassa, an contrã	4
An cibus debeat capi ante potum, an contrã, an alternatim	5
An aqua possit nutrire	6
An sit coenandum lautius, quàm prandendum	7
An acida cruditas nascatur à solo frigore, an etiam à calore	8
An vtendum sit venere ante cibum, an à cibo	9

CAPITVM INDEX.

An fæces generentur in intestinis, an in ventriculo	10
An lassitudo phlegmonodes sit composita ex vlcerosâ, & tensiua, an simplex	11
An cacochymia melâcholica indicet causâ calidâ, an frigidâ	12
<i>Libro septimo.</i>	
A N multitudo ad facultatem, dicatur ad facultatem naturalem, an ad animalem, an vitalem	1
An possit esse plethora solius sanguinis, ac non potius omnium succorum	ibid.
An multitudinis species sint morbi, an neutri affectus	ibid.
An magnitudo morbi sit scopus mittendi sanguinem	2
An ætas sit scopus mittendi sanguinem	ibid.
An sanguis in venâ scissione fluat causâ deuitandi vacui	3
An calor habeat vim trahendi per se, an causâ vacui	ibid.
An res succedant ne detur vacuum, naturali motu	ibid.
An seruanda sit rectitudo ad mittendum sanguinem	4
An seruari debeat rectitudo secundum diametros	ibid.
An in pleuritide secari debeat vena eiisdē brachii, an cōtrarii ib.	ibid.
An in affectionibus renum secari debeat vena in cruribus	ibid.
An in affectionibus hepatis secari debeat vena in brachiis	ibid.
An seruari debeat rectitudo fibrarum	ibid.
An omnes pleuriticos oporteat curare sectione veng, an aliquos expurgatione	ibid.
An vtili? sit in affectionib. hepatis & lienis secare venâ inter minimum digitum & annularem, quàm internam in cubito	5
An liceat refrigeratis secare venam	6
An magis periculosum sit grauidis secare venam, quàm pharmacum expurgans dare	7
An liceat aliquâdo mittere sanguinē vsq; ad animi deliquium	8
An animi deliquium ad quod licet deducere ægrotantes, sit defectus facultatis animalis, an vitalis	ibid.
An liceat vsque ad animi deliquium mittere sanguinem in febribus ardentibus ex bile	ibid.
An liceat mittere sanguinem vsque ad animi deliquium causâ doloris	ibid.
An conuenientius sit sanguinis missionem fieri ante expurgationem cū vtraque euacuatione est opus, quàm contrâ	9
An ad expurgandum opus sit tanta facultate, quanta ad mittendum sanguinem	10
An quædam etiam cum periculo in re medica tentandum	ibid.
An liceat expurgare vsque ad animi deliquium	ibid.
An medicus vti debeat semper attenuantibus ad succorum præparationem, vt expurgentur	11
An concoctio semper crassitudinem pariat	12
An liceat alioquin vti expurgatione ante concoctionem citra turgitiam	13
An naturâ in iis quæ plerumq; nocent, imitari debeamus	ibid.
An oporteat expectare concoctionē perfectam, an manifestâ	14
An biliosi succi coqui possint, an non	15
An expediat ab assumpto pharmaco dormire	16
An ab assumpto pharmaco potandum sit	17
An ad mittendum sanguinem, & expurgandum, cauere oporteat concursus & oppositiones astrorum	18
<i>Libro octauo.</i>	
A N possit esse inueniens peritus medicus	in præfat.
An grauius peccatum sit in victu ægrotantium inclinare ad crassum, quàm ad tenue	1
An victu magis crasso vtendum sit in morborū principiis, quàm cū iam vigent	2
An possint ægrotantes refici per aliam viam, quàm per os	3
An curatio fiat contrariis æqualibus	4
An medicamenta cum remissioribus mutari debeant	ibid.
An consuetudo auxiliorum afferat illorum necessitatem, an solū tolerantiam	5
An cōsuetudo cū in naturale tēperamētū migrat, natura fiat ib.	ibid.
An omnes facultates quibus nostrum corpus gubernatur, possint accipere consuetudinem, & quæ quæque causa	ibid.
An consuetudo sit natura quædam reuera	ibid.
An indicatio consuetudinis in morbis præstantior sit, quàm indicatio naturæ	ibid.
An liceat curare hæmorrhoidas nulla seruata	6
An liceat fricare laborantes crudi succi redundantia	7
An epilepsia debeat curari, an non	8
An vesicâ refertam excrementis liceat per aluū expurgare	9
An liceat morbum morbo curare	10
An tympanites grauior sit ascite	ibid.

An liceat febrem excitare medicamentis ad curationem conuulsionis, aut resolutionis, aut alicuius talis affectus	ibid.
<i>Libro nono.</i>	
A N expurgantia medicamenta trahant proprios succos, an indistinctē quoeseunque	1
An medicamenta expurgantia trahant similitudine substantiæ, an occulta proprietate	ibid.
An sit medicamentum aliquod expurgans sanguinem	ibid.
An medicamenta expurgantia peruant venas ad trahendum succos	ibid.
An medicamenta expurgantia sint deleteria	2
An aloë aperiat ora venarum	3
An aloë habeat vim expurgandi totum corpus	ibid.
An liceat admiscere expurgantia adstringentibus	4
An liceat admiscere expurgantia cum lenientibus	ibid.
An doses medicamentorum expurgantium definiantur ad corpus temperatum	ibid.
An cū coeunt multa medicamenta expurgantia, debeat aliquod illorum habere dosin propriam completam	ibid.
An medicamenti expurgantis fortioris admixti cum debilioribus possit dari plus, quàm si daretur solum	ibid.
An aloë admixta melli expurget debilius, quàm sola	ibid.
An ex coloribus & aliis accidētibus, quæ sequuntur modū substantiæ, possimus quidpiam iudicare de temperamento	5
An sapor amarus sit semper soboles caloris, an nonnunquam frigoris	ibid.
An acidus sapor nascatur semper ex frigore	ibid.
An Gal. opinatus sit, nihil amarum esse boni odoris	ibid.
An vinum sit humidum, an siccum	6
An vina omnia calida sint, an quædam frigida	ibid.
An coriandrum vim refrigeratorem habeat	7
An psyllium sit venenum	8
An medicamenta fiant vstione mitiora, an mordentiora	9
An medicamenta tam alterantia quàm expurgantia possint respicere propria membra	10
An medicamenta alteratâ appellationem accipiant ab eo gradu, quem habent supra gradum temperati, vt fert communis medicorū sententia, an ab eo gradu, quo qualitas tribuēs appellationem vincit contrariam in ipso medicamento	11
An remissum remittat intensum vsque ad medium gradum interambo	ibid.
An ex calido in tertio, & calido in secundo mixtis, fiat calidum in quarto	ibid.
An frigidum in primo reducat calidum in tertio ad calidum in secundo	ibid.
An hunc gradum aut illum, ex his aut illis resultare, possit constare experimento	ibid.
An sint aliqua venena frigida toto genere deleteria	12
An verè somnifera medicamenta sint tantum humida, an frigida etiam	13
An medicamenta emollientia calida sint, & humida: an etiam calida & sicca	14
An pus mouentia sint temperata, an calida & humida	15
<i>Libro decimo.</i>	
A N sit diebus criticis vis à radice superna	1
An dies decretorii integri debeant assumi ad cōputationē	2
An dies impares sint fortiores paribus	3
An computatio dierum criticorum in muliere, quæ post partum febre corripitur, incipere debeat à die partus, an febris	4
An in morborum recidiuis computatio fiat ab ipsis recidiuis, an à primo morbo	5
An omnia tempora morborum distinguantur concoctione, an aliis signis	6
An aliquis possit mori in inclinatione totius morbi	7
An cum signis manifestæ concoctionis possit æger mori	ibid.
An sit aliqua constitutio legitima morbis & communis	8
An omnes quaternarii sint proximè sequentium indices	ibid.
An indices dies cōcoctione indicēt decretorios, an aliis signis ib.	ibid.
An morbus regius ante septimum diem semper sit malus	9
An in solis morbis acutis vtantur medici prædictione, an etiam in longis	10
An crisis nocturna præstantior sit diurna	ibid.
An euacuatio per infernum ventrem sit omnium accommodatissima ad crises	ibid.
An morbi dissimiles sint perpetuò magis periculosi, quàm similes	12

CONTROVERSIA- RVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM

LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

10

AM diffusè, distinctè, & diligenter enarrata sunt à Galeno, medico ac philosopho nunquam satis pro dignitate commendato, omnia, quæ inuenta sunt ab Hippocrate antiquo illo medicinæ doctore (quæ non laudare, sed suspicere fas est) vt nihil quicquā, vel ad artis summum (si quod tamen esse potest summum) complementum, vel ad dilucidiorē enarrationem desiderari videatur. Nam est nobis Hippocrates vnus instar mille autorum: & vnus Galenus pro innumeris explanatoribus. Nulla enim est artis medicæ pars, quam ille non inuenerit, neque quam hic ad summum non excoluerit. Id quod vel ex scriptis eorum, qui post hos autores in hunc vsque diem scripsere, fit manifestum. cū enim Galenus, qui Hippocrate est multò iunior, mille ac quingentis ante nos annis scripserit: nihil tamen eius inuentis adhuc est additum. neque quicquam tanta librorum volumina, quanta vix iam capiunt bibliothecæ, continent: aut quicquam Compluti à nostris præceptoribus, aut à nobis docetur, aut ab aliis alibi, quod non in Galenum referatur. Ante Hippocratem medicina non erat in artem redacta. ab hoc vsq; ad Galeni tempora erat sanè ars: sed vt Plinius dixit, interpolis: quæq; ab aliis inuenta ratione multis annis (vt par erat tam difficilem, & tam necessariam artem) ediscebatur: ab aliis comparabatur sola experientia: ab aliis solis sex mensibus, methodo (vt videbatur illis) comprehensa docebatur. Cæterum post Galenum non ampliùs interpolis ars fuit, sed perpetuò eadem, veris demonstrationibus confirmata; quoniam scilicet hic autor nihil, quod ad artis attinet constitutionem, non reliquit inuentum, quod posterius superadderent: nihil non clarum, quod enarrarent. Illud vnum multi conati sunt emendare, quod tam longæ artis tam expeditam traditionem necessariò cōsecutum est, nempe prolixitatem: ne tot libri essent à nobis euoluendi: non parū nos hac in parte se iuuaturos sperantes: tamen interim nobis pro libris Galeni, qui in quinque non adeo grandes tomos rediguntur, libros præstiterunt: qui non facile in centum tomos redigantur. præterquam quòd nullus est consecutus, vt tot præcepta breuiùs quàm Galenus, pertractaret. Nam qui inter illos totam artem sibi proposuerunt pertractandam, vt Auicenna; aut omnia, aut pleraque, sine demonstratione tradunt, sibi sine ratione haberi fidem postulantes: reliquorū singuli singulas partes tractandas suscipiunt, & nullus illorum est, qui vel in ea, quæ solam tractat, parte, non sit Galeno, qui nullam omisit, multò inferior. Solus Auicenna post Galenum visus est nihil voluisse omittere, qui fortasse proinde toties turpiter lapsus est: aut (quod verius arbitror) quoniam non docebat cum de-

Galenus & Hippocratis laus.

Gal. prolixitate multum accusatur, sed immerito.

30

monstrationibus: sed velut in cumulum cuncta congerebat. quanquam in multis consultò à Galeno deuiauit, arroganter contradicens: non solum in contemplariis opinionibus, sed & in practicis præceptis. Quæ res effecerat, ut cum superioribus aliquot seculis bonæ literæ iacerent, & genuina Galeni monumenta delirescerent: tota medendi ars ferè periisset; & nihil inter medendum Hippocrateum, sed Auicenneum fieret. Jam verò diligentissimorum hominum, pariter ac eruditissimorum (quales multos tulit hoc seculum) beneficio, primum integritati, & pristino nitore restituta sunt: deinde & eleganti latinitate donata. Quare, nihil est maius, quod ars medicinalis ad integrum complementum requiratur. Sola laborat (ut arbitror) opinionum varietate, ac quæstionum: quam scriptorum non admodum vtilium multitudo peperit. Quod ego intelligens, studiosos medicinæ, si quid possem, volens iuare, quæstiones medicinales scribere institui: ut quid in vnaquaque sentiendum sit, constet. Conabimur, quoad fieri poterit, si quid noui attulerimus, cum demonstratione proferre: vbi hæc non succurrerit, tacebimus nostram opinionem: quò, vbi fieri possit, litem dirimamus: vbi secus, nouam addentes opinionem, rem non reddamus obscuriorem: nisi fortè aliquid iis, quæ ab aliis dicta sint, visum fuerit multò verisimilius. Interim breuitatem consecretabimur: ne studiosos, ad artis peritiam properantes, quæstionibus implicitos, longius remoremur: id quod vitiosissimum est in his, qui ante nos quæstiones medicas, barbarè illi quidem omnes scripserunt. Quoniam verò in quouis opere nihil contingere potest legentibus, aut iocundius, aut vilius ordine: delectationi, & memoriæ eorum, qui in hunc librum inciderint, consulentes, in decem libros totum opus censuimus distribuendum. quorum priores duo, controuersias, quas philosophi habent cum medicis communes, contineant: tertius quæstiones de pulsu & vrina habeat: (debetur enim signorum dignitati propria disputatio) nam quarto & quinto pathologicas dabimus quæstiones: sexto eas, quæ ad artem tuendæ valetudinis spectant. Tres sequentes habebunt curatiuas: vltimus prognosticas. quinq; enim his, tanquam præcipuis partibus, tota medicina constat. Ergo eas, quæ ad physiologicam spectant partem, primum pertractabimus. Nam hæc, ut philosophiæ finis, ita medicinæ principium est. Sternit enim philosophia medicinæ viam: potissimum qua parte temperamenti, & compositionis humani corporis notitiæ sese accommodat. Componitur verò humanum corpus, compositiori quadam ac propria cōstitutione, ex membris organicis: capite, (inquam) thorace, ventre, cruribus, brachiis & reliquis. Sed ante hanc, singula illorum ex homœomeris, ut carne, neruo, arteria, & vena: hæc rursus elementis quibusdam, quæ ab Hippocrate & Galeno dicuntur secunda, humoribus (inquam) componuntur. Hanc compositionem habet homo cum omnibus sanguine præditis, communem: ante quam rursus habet illam omnium primam, ex primis elementis, quæ illi cum omnibus mixtis natura constantibus communis est. Meritò igitur compositiuam doctrinam nobis instituentibus, primum habet in disputatione locum ea quæstio, quæ de modo, quo elementa in mixto sunt inter philosophos, & medicos intercedit.

De modo quo elementa prima sunt in compositis substantiis. CAP. I.

ANTIQVI philosophi de primis elementis multa deliramenta tradiderunt: illud vnum euidenter intellexerunt, quæ generantur, omnino ex aliqua re constare oportere, in quam resoluantur rursus: quid tamē illud esset, ignorarunt. Alii generabant ex insectilibus corpusculis, quæ proinde atomos appellabant: alii ex terra, alii ex aqua: alii ex aere: ex igne alii omnia constituebant: alii ex horum duobus, aut tribus. Primus omnium Hippocrates calidum, frigidum, humidum, ac siccum inuexit: apertè demonstrans, quatuor esse prima elementa, ignem, aerem, aquam, & terram: neque his plura, neque pauciora, ut multis aliis in locis, ita vel præcipuè in eo opere, quod de hominis edidit natura. Hæc principia receperunt ab eo omnes philosophi (nam inter philosophos, Epicureos:

Quid auctor ad hoc opus scribendum impulerit.

Totius operis ordo & distributio.

Hippocrati prius quatuor inuexit elementa.

reos: inter medicos, Asclepiadae sectatores, omnino neque philosophos appello) sed quanquam hoc axioma indubitanter ab omnibus admittitur: tamen illud in dubium vocatur, Cōstent ne cūcta ex his elementis corruptis secundū formas, aut suas formas retinētibz. Sunt qui hęc elementa nō minus retinere suas naturas asseuerāt, atque priusquam in hanc cōpositionem coiūissent. in horum numero est Auicenna, autor non omnino contemnendus. Alii, in quibus Aristotelem esse & Galenum & Hippocratem ego statuo, solas elementorū qualitates seruari, reliqua corrumpi putant. Est Auerroes, qui media via voluit incedere dicens, retinere elementa formas, quę substantiales appellantur, sed remissas illas quidem, ac suas naturas nō cōstituentes; & proinde, neque specierū tribuētes appellationes. Quod videtur innuere etiam quodammodo Plato in Timæo, dicens, Elementa prima non debere dici hoc quid: sed quale aliquid. Verū hęc Platonis assertio maiori quadā speculatione indiget, quā ut in hoc loco de ea agi possit. Sed hęc Auerrois opinio, si nihil aliud, saltem illud absurdum cōvincetur, admittere, Formas, naturasque elementorum intensionem recipere, & remissionem. quod eius sectatores fatentur vltro, addētes, Formas elementorū imperfectum esse quoddam formarum genus: & Aristotelem in categoriis, solum perfectę substantię denegasse intensionem. Sed admittent hi continuō, secundum magis & minus dici: & ignem alterum altero esse magis ignem. quod non intelligo, cur minus absurdum sit, quā hominem alterum altero magis hominem appellare. neque minus absurdum est, quod propriam habet essentiam, quin alicui insit, & quod per se subsistere potest, a vera substantię ratione secludere. Decipiuntur ergo hi, quia ex improbabili positione consentanea loquuntur, probabiliter se collegisse putantes. Sed prætereo breuiter, quando quidem huic opinioni pauci admodum acquiescunt: quanquam solet in medium produci, ut acutum inuentum, non tamen adeō verum. Nobis tamen quibus in singulis verum inquirere, ad dirimendas controuersias, propositum est: non tam subtilitatis, quā veritatis est cura. Quod a tam multiplici ingeniorum varietate in re præcipue obscura tam multę perfectę sint opiniones, non miror. Sed quod tam vnanimitè ab omnibus, & scriptoribus, & publicè docentibus ea sententia, quę afferebat, Elementorum formas in mixtis conseruari; in medicos ut in opinionis autores, & assertores referatur, non possum non mirari. Neque minus illud, quod, qui eam tuerentur opinionem, Aristotelem ita opinari dicunt: cū tamen, nisi oscitanter verba Hippocratis, Galeni, & Aristotelis prætereant, aut consulto dissimulent, ne minus bene hucusque intellexisse conuincantur: non possint, non intelligere omnes hos, quos modò retuli, autores, contrariam assertionem, scilicet, Elementorum formas non manere, sed virtutes solas, multo probabiliorē existimasse. Aristoteles: Et quoniam eorum, quę sunt, alia facultate, alia actu sunt: fit, ut quę in mixtionem recipiuntur, quodammodo sint, & non sint. His verbis apertè docet Aristoteles, non esse elementa actu, sed potentia. Verū, quid sit, potentia esse, paucis interpositis ita declarat: Neque verò actu remanent, ut corpus, & candor: neque alterum aut vtrumque deletur; quia illorum facultas salua manet. Igitur illorum manent facultates, non formę. Sed fortasse hīc subobscurius docet. An alicubi clariùs? Secundo De partibus animalium cap. 1. ita dicit: Cū itaque triplex sit compositio, prima statui potest ea, quę ex primordiis conficitur iis, quę nonnulli elementa appellant: terram dico, aquam, aerem, ignem. Sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus confici elementorum, iisque non omnibus, sed, ut alibi antea expositum est. Humor enim, & siccitas, & calor, & frigus materia corporum sunt compositorum. Ex his haud dubium est, Aristotelem virtutes vocare qualitates primas, & eas solas manere in mixtis opinari. Galenus illum ita interpretatur primo libro Methodi, cap. 2. Dissident in eo (omitto priora) quod Aristoteles, qualitates tantum in se mutuō transire, omninoque misceri: Stoici autē non has modò, sed etiam substantias ipsas, existiment. In quodā fragmento, quod extat De naturalium facultatum substantia, ita inquit: Corpora, quę apud nos sunt, quatuor elementorū tēperatione generari vniuersa firmiter

Varia sententia de modo quo elementa sunt in mixtis.

Refutatio sententia Auerrois.

Aristotelis Galeni & Hipp. sententia.

me scire aio : quæ præterea & per se contēperentur tota : non, vt putabat Empedocles, exiguis cōminuta partibus: nū autē se totas peruadētibus corporeis inuicem substantiis, an solis qualitatibus, neq; cognitu necessariū arbitror, neq; pronuntio. Cæterū qualitatibus fieri temperationes, probabilius censeo. Octauo libro De placitis commendat Hippocratem, quòd elementa prima nominibus qualitatū appellauerit : & secunda, humores scilicet, nominibus substantiarum: potestate siquidem (inquit) insunt, nō actu in corporibus. Nullus ergo, arbitror, quantūuis rudis, amplius dubitabit, Hippocratem, Galenum, & Aristotelē probabilius censere, solas manere elementorū qualitates, quā substantias. Nos verò non ita solū, sed assertionē contrariā omnino esse improbabile, si rationibus a-

*Refutatio
sententia
Stoicorum
& Auicē-
na.*

gendū est, opinamur. Nā, aut elementa tota permeant per seipsa, vt opinati sunt Stoici; aut comminuta in minima frustula miscentur, vt sensit Empedocles, quem exclusum multò antè, reduxit Auicenna. Si primum das, penetrationem corporum commensuratorum cogeris admittere; quod intellectus non capit: si secundum, intellige mihi minimum carnis, quatuor elementorum frustulis minimis conflatum: in cuius ignea portiuncula, aut est forma carnis, & fiet, vt caro sit, atque proinde mixtum vnico constans elemento, & vt duæ formæ substantiales in eadem recipiantur materia: aut in ea portiuncula nulla est forma carnis: atque ita, neque in aquea, neque in aerea, neque in terrea erit eadem ratione. Quo fiet, vt corporea forma in toto sit, & in nulla parte: non aliter ac anima rationalis, aut forma circuli. Et præter hæc nō quælibet pars mixti erit mixta, neq; carnis pars quælibet erit caro. quare neq; aliqua pars erit omni ex parte

*Mixtionē
veritas ex-
plicatur.*

similis, & homœomeres. Fit ergo non ita; sed vt in theriaca, aut tetrapharmaco: in quibus simplicia medicamenta contusa, atque in minimas partes deducta sunt, vsque dum, mutua se actione interimunt, atque ex ipsis media quædam, vnde quæque similis substantia ab aliis omnibus diuersa generatur: in qua non substantiæ simplicium conseruantur, sed qualitates. Talis est mixtionis perfectæ forma. neque quicquam obstat (quanquam videtur hoc plerisque pro contraria assertionē firmissimum argumentum) esse ea, ex quibus mixtio fit, separabilia, Hippocrate, & Aristotele autoribus. nam fit mixti resolutio in elementa, vt facta est compositio. vt, scilicet, compositum mixtum est, elementis corruptis secundum formas: ita resoluitur, elementis regeneratis, eductisq; per generationem ex composito, cum illud corrumpitur. Quod si rursus sciscitare, quæ causa sit elementorum efficiens, cum compositum dissoluitur: respondeo, generationem illam esse in numero earum, quæ à philosophis dicuntur generationes ex accidenti, quia sine agente peculiari fiunt, supplētibus vniuersalibus causis (vt philosophi dicunt) vicem peculiariū. Sed, quoniam hæc non sine demonstratione diximus, opportunum fuerit, transire ad aliam quæstionem.

Sitne aqua humidior aere. CAP. II.

40

ELEMENTORVM qualitates duplices sunt: quædā primæ, hæ sunt, calor, frigus, humor, & siccitas: quædam secundæ, vt grauitas, & leuitas. Hæ sunt loco mouentes, illæ alterantes. De vtrisque apud eos, qui quæstiones medicas scripserunt, solet esse multa disputatio: quoniam illis hoc videtur fuisse institutū, nihil importunū omittere, neq; quicquā vtile disputare. mihi verò, non quascunq; sed medicastatū cōtrouersias disputare animus est. quare, multas earum, quæ apud alios diffusè pertractantur, omnino non attingā: alias quoad fieri poterit, perstringam breuissimè. Earum, quæ de secundis qualitatibus sunt, quales sunt illæ, An elementa in propriis sedibus grauitatem habeant, aut leuitatē: an secundum naturā moueantur circulatim: an aqua ascendat citra volentiam, ne detur

*Quomodo
ascendat a-
qua ne de-
tur vacuū.*

vacuum, vt Aristoteles nos docet: nequaquam meminero: quoniam hæc quæstiones ad phisicos solos spectant; non, vt aliæ, ad phisicos & medicos. Quanquam reuocat me cuiusdam phisici vox, quotidie clamantis, aquam non ascendere, ne detur vacuum: alioqui rationis (inquit) sit particeps: sed aliam causam, aut

externam

- externam impellentē, aut internam inuenire oportere; quasi nondum intellexerit finem rerum ad permouendum eas sine causa efficiēti non sufficere: id quod neque mulierculæ solent ignorare. Nescit enim nullus, non satis esse mihi ad accurrendum, si magnum præmium ostentetur, nisi pedes sint: sed neque illud ignorat quisquam, interroganti, cur aliquid fiat, per causam cuius gratia fit, quā per efficientem commodius esse responsum. nam, si quis me interroget, Cur homo ille fugit: ne taurus illum feriat, responderim: tu respondeto, quoniam pedes habet. ah dicis, homo ratione ducitur, aqua naturā ita est, sed omnia operantur propter finē, etiā si sine rerū cognitione ducantur, quia inditū est rebus omnibus à natura, vni-
- 10 nem vniuersi, & se tueri. Si quid ergo aquā ab aliarū rerū commercio properet diuellere, potest naturā propriā cōsequi fugientem substantiā, naturā (inquam) propriā; etiam sine instrumento. nam natura & ipsa rei forma efficit hæc. Sed dicendi de his, procedente sermone dabitur commodior occasio. Qui controuersie huius decisionem amat, requirat eam septimo huius operis libro, vbi de modis tractionum disputabimus. De actiuis elemētis qualitatibus dicere iam propero: quoniam his constat humanum temperamentum: cuius exacta notitia ad solum medicum spectat. Aristoteles libro secundo De ortu & interitu, & cap. primo quarti Meteororum, ex quatuor coniugiis qualitatū, quæ ex quatuor qualitatibus primis, calore, frigore, humore, & siccitate conflari possunt, quatuor elementa constituit. Singulis elementis tribuit singulas excellentes qualitates, illarum affeclas, singulas: ignem calidum vocat, aquam frigidam, terram siccā, aerem humidum.
- 20 huius rei demonstratio ex philosophica quadam congruentia est. Congruum enim videtur, cum quatuor qualitates sint, & quatuor elementa, & ex quatuor qualitatibus quatuor tantum coniugia possint constitui (contraria enim non possunt copulari) in quatuor elementis quatuor qualitates, in singulis singulas vigere: & in singulis binas qualitates esse secundum coniugationem. Qua etiam ratione probant, ver inter anni tempora calidum & humidum esse; adolescentiam quoque inter ætates. Verum Galenus his legibus non est addictus, ut de temperamē-
- 30 tis dicam postea: de elementis iam dico. Primo lib. De simplicium medicamentorum facultate, capit. 8. inquit, aquam summè humectare: vbi extremam humiditatem videtur illi tribuere, non aeri. primo etiam De temperamentis ita scripsit, Neque vllum animal, aut calidum omnino esse potest, ut est ignis: aut humidum
- ἀκρῶς* (quasi summè dicas) ut est aqua. Tamen Aristotelici passim proclamant, aerem in summo humidum esse: aquam prope summum. quin & Galenus ipse, cum his quæ hætenus de illius sententia dicta sunt, pugnantia videtur asserere: qui primo de natura hominis comm. tertio ita reliquit scriptum: Est enim quod mutatur, id quod subiicitur: mutatio autem ipsius secundum qualitatū vicissitudinem fit, cum in ipso summus calor generatur, effecto igne: ut & aere, cum summum humorem accipit. Hæc Galenus. Est igitur ita constituta controuersia.
- 40 quanquam mihi hæc in parte facilè citra sententiæ alicuius refutationem videntur in eandem omnes autores posse trahi, aut omnino parum dissidentem. Galenus siquidem primo De medicamentis simplicibus, aquam non dixit esse summè humidam: sed summè humectare. tamen fieri potest, ut minùs humida sit, quàm aer: & propter substantiæ modum, maiorem inquam densitatem humectet plus. Est itaque hæc aqua dicta humidior, ut medicamentum. At verò in libello De temperamentis dixit vtrumque elementum, (aquam dico & aerem) absolūtè humidū; vtrum esset humidius parum sollicitus. nam in principio statim libri summè humidum corporis exemplum fuit aqua. Sed paulò inferiùs, cap. 6. ita scripsit, Quod
- ἀπλῶς* (quasi absolūtè dicas) siccum vocatur, id, in solis elementis est igni, terræque, sicut
- 50 humidum in aqua & aere. Verum est, Galenum hic vsum fuisse hæc dictiuncula
- ἀπλῶς*, & in principio capituli *ἀκρῶς*, quæ significationem videtur augere: tamen primo De hominis natura in Aristotelis sententiam apertè incidit. Quare mihi persuadeo, Galenum, ut medicum, humidiorē statuisse substantiam aqueam, quoniam magis humectat: Aristotelem, ut philosophum, aerem dixisse humidiorē, ut quem hæc oporteat qualitate præcellere. Dixerit aliquis admodum probabi-

*Sententia
Aristotelis
de actiuis
elemētis
qualitati-
bus.*

*De hume-
re aqua &
aeris con-
trouersia.*

*Contr. de-
cisio.*

*Solutur
obiectio A-
uicennae ad-
uersus Ga-
len.*

biliter, ut medicus & philosophus, neque medicinae quicquam officiens, neque à philosophia Aristotelis recedens, aquam esse humidissimum medicamentum: aerem humidissimum elementum. quanquam Auicenna vituperat Galenum, quod decimotertio Aphorismo quartae sectionis dicat, aquam, nec interius assumptam, nec exterius applicitam, humectare. Ceterum non intelligit de humore substantiae solidorum, eo scilicet, quem praestant alimenta, fuisse locutum illic Galenum. Sed si de madore putabat dictum, cur hominem non accusabat dementiae, à quo saepe antea scriptum fuerat, aquam esse summè humectantem? Verum de aqua satis diximus. Ad aeris qualitates iam veniamus.

Sitne aer calidus, an frigidus. CAP. III.

10

*Agitur
cōtrouer-
sia.*

AEREM, aut summè humidum, aut saltem absolutè humidum esse superiore quaestione monstrauius. Ceterum de illius qualitate, quae in altera oppositione est, non adeò conuenit inter omnes. Galenus secundo De simplicium medicamentorum facultate, cap. 20. maximam fuisse quaestionem inquit, inter Peripateticos, quorum princeps fuit Aristoteles: & inter Stoicos: illis aerem calidum esse, his frigidum asserentibus. quos etiam iuuat Seneca secundo Quaestionum naturalium, dicens, Aer frigidus & obscurus naturā est: lumen & calor illi praestant alimentum. Vtrique argumentantur ex generatione. Dicunt Stoici, aerem ex aqua, quae naturā frigida est, fieri per solam rarefactionem, & proinde frigidum esse oportere: alii contrā, calidum, quoniam à causa calida dissolvente generatur. Itaque alii obiciunt materiam, alii efficientem causam. Conuenit inter philosophos omnes, oleum aereo praeditum esse humore, quoniam insidet aquae, & in aqua ascendit. Vnde praestatur rursus utrisque ansa argumentandi. nam alii oleum à frigore citissimè dicunt densari, ut quod frigidum sit: alii, numquam omnino usque ad duritiem concreescere, ut quod sit calidissimum. & hoc modo venit intelligendus Aristot. 4. Meteororū dicens, oleum non posse congelari: non posse, scilicet, ad multam congelationem venire: alioqui in mendacio quotidie deprehendatur. His argumentis addit Aristoteles leuitatē aeris, quae ex calore videtur proficisci. negat deinde consentaneū esse, aerem & aquā, diuersa elementa, similibus esse qualitatibus. Stoici contrā ita argumētantur: Omnis res naturalis, remotis iis, quae ipsam alterabant, recidit in suā naturā: sed aer ex sola absentia solis fit frigidus in hyeme: ergo talis erat natura sua: praeter naturā autē incalescebat. Adde, in medio suae regionis, quo loco videtur oportere suā illum naturam maximè retinere, esse frigidissimum, ut docet pluuiarū & grandinis ortus. praeterea ex ventilatione aeris semper refrigeramur. Ecce duas opiniones contrarias: quarū neutra est improbabilis: sed, quae sibi ita mutuò respondēt: Aristoteles materiā nō putat sufficere ad rei

*Stoici &
Peripate-
tici obiecta
argumēta
mutuo sol-
uunt.*

tēperiē: sed efficientem causam esse potiore. nam ex frigido ligno ignis fit, efficienti causae similis. oleū propter partes crassas, quas habet permixtas cū tenuibus, densari citò, inquit: sed, quia calidū est, nunquā integrè densationē pati, aut saltem nō quantā aqua. rursus in hyeme non dicet, refrigerari aerē, propter absentia solis tantūmodo, sed & propter viciniā aquae. quod etiam in media regione frigidus sit, ex antiperistasi dicit factum. Sed ego, ut verum fatear, talem antiperistasi, qualem philosophi solent describere, non intelligo: aut illi loquuntur obscurè, aut narrant fabulas. Verum antiperistasi & vulgò vocatae reactioni caput quintum libri huius daturi sumus: in quo cōcedente Deo, cū demonstratione loquemur: interim, ut alii, de antiperistasi disputemus. Addendum etiam est huic opinioni, aerem occurrentem faciei in ventilatione, non perpetuò esse frigidum; sed minùs calidum eo, qui quietus adhærebat. Aristoteles itaq; ita respondet. Alii contrā respondent Aristoteli, nihil referre, à calore fieri aerem, dummodo ex frigida substantia solam rarefactionem perpeffa fiat: oleum quoque non tam propter modum substantiae, quàm propter frigus densari citò. quod easdem habeat aer cum aqua qualitates, hi nihil curant: leuitatem ex sola raritate etiam sine calore dicent proficisci. Vtrique igitur sic se tuentur. Galenus nullibi (quod ego legerim) expresse dixit, aerem esse frigi-

Galenopi.

frigidum. cæterum non esse calidum, ut est opinatus Aristoteles octauo de usu partium cap. 3. ita docet: Cum autem ipsemet aerem calidum esse naturâ dicat alibi, non bene nunc oblitus est; an hoc quidem bene fecit, quod falsò dictorum sit oblitus? Libello de usu respirationis illud idem videtur innuere, docens, cor non substantia aeris, sed qualitate egere ad refrigerium. Itaque est ubi Galenus videatur innuere, aerem esse frigidum, sed ubi apertè dicat, non est. Nam etsi libello, cui titulus est, Quod animi mores corporis temperationes sequantur, cap. 4. de aere differēs, dixit: Nam is ipse, quantum in seipso, frigidus est; cæterum permixtione ignei elementi bene fit temperatus: tamen constat illic opinionem Stoicorum referre illum. addit enim, Itaque tibi apertum iam est, animæ substantiam pro certa quadâ aeris atque ignis temperatione de Stoicorum sententia fieri. Nihil ergo est, quod nos cogat, dicere ex illius opinione aerem esse frigidum. Frigidiorē cerebro illum appellauit, octauo De usu partium. Sed neque hoc hominis sententiam patefacit: cerebrum enim in viuente actu est calidum, & calidius aere, etiam in æstate media. Ergo cum Galenus nullibi frigidum dixerit, & non esse calidum asseuerauerit; videtur sensisse, neutrum naturâ esse, sed in hac oppositione temperatum. Solet siquidem Galenus ex contrariis doctissimorū autorū sententiis, æquē fortibus argumentis confirmatis, illorū rationibus utrorūq; assertiones refutare: & mediā opinionē censere veriorē, ut quæ, neq; his, neq; illis argumentis exposita sit. Nō aliter demonstrat pueri & iuuenis calorē, æqualē esse: quā quod multa sint quibus puer iuuenē videtur esse calidior: multa rursus, quibus iuuenis puerū in calore videtur superare. ita quoq; primo De ratione victus in Acutis, monstrat, Hippocrate cōuenienti vsum fuisse victu in ægri tudinibus, quod eorū, qui fuerant probatissimi medici, alii illum accusauerant, ut ægrotantes fame internecantem: alii, ut multitudine ciborū suffocantē. Est ergo, quantū intelligo, Galeni mens, aerem humidissimū esse, in altera oppositione tēperatum. Sed quoniā ille apertè in hac cōtrofia nihil dixit, melius fuerit rationibus (quicquid ille senserit) nostrā hanc sententiā cōfirmare. Quod facile est ad alterutrū extremorū transmutabile, illud utriusq; est expers: nā quod cōtrā altero est naturâ suā effectum, difficilē ad aliud, quod est illi cōtrariū, trahitur: proinde symmetra corpora sunt ad cōtrarias mutationes aptiora, ut docet Aristoteles sectione quinta, problemate vigesimo secūdo: propterea quoque oculos sine coloribus oportuit esse; & instrumentum tactus temperatissimum. Sed aer facillimē leui etiam causa de calido frigidus fit, & de frigido calidus; & mediocribus occasionibus, nunc calidissimus est, nunc frigidissimus, ut in media hyeme vix possimus frigus perpeti: & in media æstate, calorem: & in autumno alternis horis, modò calidus, modò frigidus manifestē esse sentiatur. Est ergo proculdubio naturâ suā neq; calidum, neq; frigidum: quod tā facilē calorē induit, & frigus. Secundo, omnia medicamenta aereâ naturâ censentur à Galeno, & tota medicorum schola tēperamento æqualia: vsq; adeò, ut in officinis, non tam sint medicamenta, quā materia medicamentis confingendis apta, liquidis oleum, solidioribus cera. Ergo iam, non solū Galeni hæc est opinio: sed quæ & philosophicis rationibus, & operibus medicis confirmatur. Ille qui apud se statuit nullum meorum dogmatū probare, imperat, ut aeris in utrunque excussū mutabilitatem referam in substantiæ tenuitatem, ac non potius in mediocritatem temperamenti: mihi verò certum est non parere modò: ne cogar dicere ignem qui aere tenuior est, facilius etiam mutari; quem tamē scio naturalis calorē esse tenacissimum. Galenus certē dicit, Quæcunque corpora tenuis sunt essentia, cum facilē perpetiantur, promptē tū incallescunt tum refrigerantur. tamen hoc de rebus eiusdem naturæ intelligēdum venit. nō enim vapor opii facilius calescit quā granum piperis. Sed in quibus natura est eadem quod tenuius, commutabilis. proinde aqua quā aqua, & aer quā aer quò tenuior eò cōmutabilior; non tamē hanc ob causā aer quā aqua: alioqui & ignis quā aer. porro non tam facilē siccescit aer quā frigescit. imò verò frigidus cum siccitate flatus borealis est siccus, cum calore, exhalatio ignea: aer ipse vix vnquā siccus. Obiicis præterea Aristotelē & Galenū vocare elementa simpliciter talia. miror, vir doctissime, q̄ hæc huc trāsferas, nā ex his non fit ut illorū aliquod sit

*Probat
aerē natu-
rā neq; ca-
lidum esse,
neq; frigi-
dum.*

*Diluitur
calumniam.*

tale aut tale, sed vt quodcunque illorum sit quaecunque est, perse, ac primo, & nõ per aliud, vt concreta. sed tibi hæc suffecerint. Qui verbosius quæstiones medicas tractant, ac minùs ex vñu medicorum singulas quæstiones in notabilia (ita loquuntur) distribuentes, & singulas opiniones argumentis, quæ in numero sunt, impugnant, non hæc solù in dubium vertunt: sed & de calore ignis disceptant: & parum abest, quin, Sintne ipsi homines, [interim dum scribunt,] probabiliter sint disputaturi. Pleraque illorum, de quibus ipsi anxie contendunt, nos omittimus vt inutilia: alia, vt quæ ad medicum non spectant: nonnulla etiam, vt quæ controuersiam non habent, præter eam, quam isti pro & contra disputatores, consultò fecerunt: ne quicquàm distinctè, constanter, & citra contentionem nos docerent. 10
Qui omnia disputant, & antiquatas etiam opiniones reuocant, studiosos in ipso limine mihi videtur retardare: & accessioni, quam ars quotidie facit, eruditissimorum hominum diligentia, inuidere: quandoquidem, si ex tam multis seculis, nihil iam tandem mundum, purum, & enucleatum colligimus: si ad eas opiniones, quas Galenus expugnauit, rursus deuoluimur: quæ ratione potest ars, etiam in æternum, vltèriùs promoueri? Ergo illorum beneficio, & artis profectus sistitur, & nos libris oneratur. Multum ergo iuuabuntur studiosi, & ars proculdubio suscipiet incrementum, si id quod in animo est, Deo dante perfecimus: vt scilicet, breui in singulis quæstionibus scrupulos præscindentes, huic arti incumbètibz sternamus viam: id quod faciemus, inutiles, vafra, & alienas ab aliis præscindentes quæ- 20
stiones, & in reliquis, firmissimis, & non ad eò multis argumentis opinionem, quæ videbitur verissima, constituentes. Est sua cuique mens, suum cuique ingenium: non possunt omnia componi. Sed qui multa ex alienis præsciderit, hoc saltem nomine non habebitur inutilis. Quare ego, de qualitatibus elementorum non amplius verba facerem, nisi viderem, eam quæstionem, quæ est inter philosophos de qualitatibus contrariis, Possintne simul esse, an non, ad notitiam temperamentorum, & ad compositionem medicamentorum, & ad multorum affectuum distinctionem esse necessariam. Quare necessariam quæstionem non licet omittere, & physicam, commodius fuerit (quanquam in sequentibus non careret occasione) in principio pertractare: quàm vbi sermo destituitis his philosophicis quæ- 30
stionibus, medicis se immiscuerit.

De qualitatibus contrariis in eadem substantia. CAP. IIII.

Prima opinio.

Refutatur assertio, quæ qualitates contrarias nullas comitti gradibus.

SI, aut omnes philosophi, aut plerique, aut sapientissimi, in vnam iam tandem sententiam conuenissent: melius profectò foret, quod in hac quæstione sentiendum est, ab ipsis petere: & ad reliqua, quæ ad medicum magis spectant, properare. Sed, cum apud illos tam multæ sint opiniones; vt neque quæ illarum probabilior sit, aliquis illorum audeat enuntiare: cogemur nos, nobis ad dicenda opinionem statuere. Philosophorum quamplurimi (taceo autores: quoniam hæc quæstio ab antiquis agitata non est; & proinde opiniones sub incertis autoribus circumferuntur) putant calidum eum frigidum, aut potius calorem cum frigore (præstat enim hic, qualitatibus nominibus uti, quàm substantiarum affectibus) nullis gradibus posse comitti. Sed, quum primò calor recipitur, omnino frigus exclusum esse: quoniam, scilicet, autore Aristotele primo de motu, & decimo Metaphysicorum, & libello De longitudine & breuitate vitæ, & innumeris aliis in locis, quæ breuitatis causa prætereo, contraria se mutuò interimunt. non ergo possunt manere in eadem sede: quoniam non videtur alia esse lex contrariorum. quod enim corpus calorem habet, calidum est: siquidem nihil aliud est, calidum esse, quàm calorem habere. ergo quod calorem habet, & frigus: calidum & frigidum est. quod si concedis, perit lex contrariorum, quam docet Aristoteles decimo Metaphysicorum capite septimo, 50
ita scribens: Manifestum, quod semper alterum contrariorum secundum priuationem dicitur. Hæc Aristoteles. Constat verò, sublata hac lege nullam maiorem contrarii rationem superesse inter calorem & frigus, quàm inter quasuis alias qualitates. Hæc opinio probabiles rationes præfert: sed tamè, quantùm ego intelligo, multis philosophiæ theorematibus cõuincetur cõtradicere. nã nemo negat receptissima

finis illa Aristotelis principia: Nihil agit sine fine naturæ: omnia enim ex aliquo,
 & alicuius gratia fiunt. Hæ sunt duæ causarum species necessariò distinguendæ:
 quarum, ut Plato inquit in dialogo De natura, altera necessaria, altera diuina est:
 diuina est in fine: necessaria in mediis ad finem. Illud quoque non minùs verum
 est, nihil operari propter malum; sed omnibus naturalibus agentibus bonum
 esse propositum finem. Nam si omnes virtutes, & omnes naturales potentie, à
 Deo opt. max. summo bono, deriuatæ sunt; consentaneum est rationi, nullam il-
 larum posse ferri in malum per se: quare nec in alterius corruptione, verisimile est
 quicquid operari, sed conseruatione sui ipsius. Nihil igitur operari potest, corrup-
 10 pendo contrariū, quod sibi simile nō inducat interim: nā aliter cū corrūperet tā-
 tū, nihil interdū generans; corruptionis gratiā laboraret per se. at verò contraria
 assertio cōiungitur apertè cōcedere, pleraq; naturalium actionū esse corruptiones
 solas. nā, finge corpus calidū quarto gradu admoueri frigido corpori, ut quartum
 gradum intensiōis amittat, relictis tribus: illud corpus frigidum, quod corpori
 calido detraxit quartū gradū, operatum est corrupendo; & nullū interim suæ
 qualitatis gradum generauit. Dices fortasse, satis esse, ne sine bono fine agere cō-
 uincatur, ipsum materiā præparare ad sui similis generationem: remissionem quæ
 caloris, præparatione esse in frigoris ortū. Effugisti quoquo modo. Sed illud, ar-
 bitror, non effugies, corpus illud calidū motū esse, & nullo motu motū esse. Pro-
 20 positione nō negabis: nam omnis qualitatis intensio, vel remissio, motus altera-
 tionis est. nā, dum remittitur calor, corpus calidum non quiescit: nō enim manet
 in termino à quo, in quatuor, inquam, gradibus caloris: ergo mouetur: nisi mauis
 concedere, neq; quiescere, neq; moueri. Quòd nullo motu moueatur, monstro.
 Motus speciē recipit à termino ad quē, ut latius à superiori regione, aut ab inferiori:
 alteratio à calore, aut à frigore, vel ab alia tali qualitate. oportet verò hunc ter-
 minū non dici per negationem. nam in fine motus corpus motū, est in termino:
 sed illud corpus, neq; cōparauit eo motu calorem, neq; frigus, neq; aliā qualitatem:
 ergo nullo motu motū est. Præterea, quo pacto dicitur motus ille ex eo ad quod
 itur? non ex eo à quo, ut docet Arist. 5. Physi. cap. 5. An dices, corpus illud ad tres
 30 gradus caloris esse motū? At, hos tres gradus habebat prius: quo pacto tribuetur
 motus posteriori passioni? qualitati, scilicet, quæ in moto corpore comparatur: si
 posterior passio nulla est? Ergo alterationis ratio nunquam est in remissione, sed
 qualitatis generatione. nondū enim est motus, cū nondū est ea forma permanēs,
 quæ per motū generatur. contrariū autē fiebat; nisi quo tēpore vnus caloris gra-
 dus corrūpitur, alius frigoris generaretur, atq; cū aliis tribus caloris gradib. simul
 maneret. Præterea mōstratū est Aristoteli & nobis in physicis qualitibus, quæ
 motu cōparantur, neq; posse esse punctū tēporis, quo primū sint, neq; vltimum:
 quia scilicet motus neq; fieri, neq; finiri nisi quodā tēpore potest. tamen si totum
 frigus corrūperetur antequā calor generari incipiat, necessariò esset punctum
 40 tēporis quo calor primū esset, aut quo frigus esset vltimò, velut in cōmutationi-
 bus substantiarū. nam aliter esset aliquod tēporis punctum in quo neq; calor in-
 esset neq; frigus; quod quidē repugnat naturæ corporū elementarium. Videmus
 ergo iam nobis hanc opinionem velut philosophiæ aduersam conuicisse. Reli-
 quum est, qualitates contrarias simul posse manere. Sed sub quib⁹ gradibus pos-
 sint coniungi, nondum constat. Nonnulli sub gradibus summam latitudinē cō-
 plentibus, & sub inferioribus etiam posse consistere asseuerant: tamen negant ex
 ambabus qualitibus contrariis posse constitui latitudinem summa latitudine
 alterius illarum maiorem. ut si ponas, quācūq; harum qualitatū habere octo
 50 gradus latitudinis: tot ex ambabus qualitibus gradus coire poterunt, ut latitu-
 dinem hanc summam non excedant: qui verò infrā consistent, etiam inueniri
 possint. Alii verò eatenus progressi sunt, ut etiam sub gradibus summā latitudinē
 excedentibus, dicant posse contraria copulari. Sed horum vtriq; decipiuntur. *Refutatio.*
 Primi enim, qui scilicet, sub remissioribus, & non complentibus summam lati-
 tudinem coniungi dicunt, non effugiunt incommoda, quæ contra primam opi-
 nionem colligebamus: Secundi non possunt respondere iis, quæ pro prima

opinione dicebantur. Nā, si semel res aliqua, quæcunq; ea sit, potest summo caloris gradu affici, & quantum alterius contrarii corrumpitur, tantum alterius generatur; nunquam latitudo ex ambobus collata potest infra latitudinem summam consistere: quæ eadem ratio monstrat, neq; ultra summam latitudinem posse produci. Adde, quod si ultra summam, posse ex ambobus qualitatibus gradum fieri, admittis: admittes, ultra mediam latitudinem vtrunque contrariorum posse ascendere: unde vtrūq; subiecto corpori tribuet appellationem. quare non amplius secundum priuationem alterum contrariorum dicitur, ut primæ opinionis assertores argumentabatur. Quæquæ sunt nonnulli, qui huic ultimæ opinioni ita adhærent, ut eandem particulam calidam esse & frigidam dicere non vereantur, & simul incallescere & refrigerari: motibus 10 contrariis eandem rem moueri, asserere se non intelligentes. & interim Galenum suæ opinionis autorem faciunt in his quæ de febre epiala docet. Alii opinionem summæ latitudinis, quæ ex vtriusq; contrariis completur, quæ ego censeo verissimam, ineptè defendentes, in febre epiala dicunt, sentiri simul calorem & frigus in eisdem partibus exactè: idque per species qualitatū: ipsas verò contrarias qualitates simul non recipi. Verum in secundo libro monstrabimus, nullas qualitatū quæ tactu percipiuntur, esse species: & in libro quinto, dante Deo, cum de febris epialæ essentia inciderit sermo, docebimus, hoc & philosophiæ, & Galeno ipsi esse aduersum. interim illud satis constat, hanc opinionem omnem contrarii rationem

Vera sententia.

tollere. Igitur illud vnum probabile restat; & parum abest, quin demonstratione 20 confirmatum dicam, contraria ita recipi in eadem substantia, ut ex altero, aut ambobus summa latitudo semper impleatur. Siquidem remissio vnius est alterius generatio. quæ etiam opinio rationem probabilem dat rei, quæ alioqui experimento cognita, omni physica ratione videretur destituta: quod, scilicet, remissum remittit intensum: quod, artis componendi medicamenta est principium. nam, cum feruentissimæ aquæ calor frangitur, aqua remissa calida cum hac feruentissima commixta, ea caloris remissio, non calori; sed frigori, quod cum remisso calore coit, tribuenda est: si vnumquodque conseruatur à simili, & perimitur à contrario. Dicitur tamē, quamuis hæc ita habeant, semper aut vtrunque, aut alterum contrariorum, secundum priuationem: quoniam solum id accidens, quod me- 30 diam latitudinem superat (id quod non potest ambobus contingere) tribuit appellationem. nam non quod calorem habet, calidum est: sed in quo calidum præualet frigidum. & quanto gradu præualet, tanto gradu tale est. ut quod calidum est, vno gradu: tres gradus cum dimidio habet frigoris, & quatuor cum dimidio caloris. non, ut quidam incautè scribunt, quod calidum est, ut vnum, habet septem gradus frigoris. Neq; verò ita dicere quidquam est minus quam peccatum in sermonis proprietate aut elegantia, ut in nuperrime in lucem edito libro respondit, sed in re ipsa. Sed quoniam sine curiositate se locutum fatetur; recipere excusationem, si tamen mihi minus contentiosè contradiceret. qui verò mecum certare tantopere vult, attentione indiget. quod me mouet ut videam ne à vera rerum cognitione & communi hominum 40

Diluitur calumnia.

consensu turpiter labar, cum dico, Quod calidum est vno gradu, tres gradus cum dimidio habet frigoris, & quatuor cum dimidio caloris. habeo gratiam. sed viderit ille quæ ego de hac questione libro nono scripsi, & intelligens abstinebit à refutatione. nam ea qua nunc in me vitur, aperte indicat eum nullam de gradibus qualitatū contrariarum in eodem subiecto consistentium, sententiam tenere, sed incerta opinione vagari. nam ita obiicit, Quod habet quatuor portiones cum dimidia caloris, est calidum vno gradu. igitur quod habuerit quinque cum dimidia, erit duobus gradibus calidum. siquidem (inquit) vnum tantum gradum nouum superadditum recepit. O pulchram argumentationem! An non oportuit illum antequam refutare inciperet, intelligere, quam regulam sequeretur? aut cur dicere quatuor 50 gradus cum dimidio caloris facere calidum primo gradu? ea certè est, Quodcumq; esse tanto gradu tale, quanto plus habet eius qualitatis quam contraria. quod ergo habet quatuor cum dimidio caloris, & tres cum dimidio frigoris; vnum habet caloris plus quam frigoris: ergo quod quinque cum dimidio caloris, cum usque ad octo super sint solum duo cum dimidio, habuerit tres caloris plus quam frigoris: quare non erit secundum gradum

do gradu, vt dicebas, sed tertio. Sed hæc apertè monstrabimus nono huius operis libro, vbi de compositione medicamentorum alterantiũ disputabimus. modò illud vnũ dicimus; Qualitatẽ prævalentem contrariã, tribuere subiecto corpori appellationem. quod si neutra alteri præualet, neutra tribuit. vt si corpus, quod æqualiter participat calorem & frigus, neque calidum, neque frigidum, sed tepidum. id quod nouum nostræ opinionis argumentum præstat. nam quis non dicit, tepidum medium esse calidi & frigidi? fit autem illud medium participatione extremorum, calore & frigore coniunctis, non amborum defectu: nã ea solũ corpora, quæ elementaria non sunt, qualia tantũ cælestia, & quæ alterationes peregrinas non patiuntur, caloris & frigoris inueniuntur omnino expertia. Igitur quod ad qualitates contrarias attinet, ita habet.

De actione reciproca, quæ vulgò reactio dicitur, & de antiperistasi. CAP. V.

DISPVTARE solēt phyfici, multis argumētis hinc inde adductis, de modo, quod in actionibus naturalibus, illud etiam, quod vincitur; eius quod vincit, aliquantisper contundit vires: neque minùs, de modo quo aliquid ex vicinia contrarii fit suis qualitatibus intensius, quod antiperistasi vocant. Quæ ambo medicorum interest, in principio suarum controuersiarum decidere. Sunt enim
 20 ad multa artis opera, & ad multa eorum quæ circa ægrotantes contingunt, necessaria. Primò phyfici nonnulli conantur argumentis tollere actionem impotentioris in id quod potentius est, quam dicunt reactionem. nam actio (dicunt) est à vincente in victum: quare non magis videtur fieri posse, vt quod patitur, eadem qualitate agat in illud ipsum, à quo vincitur: quàm, vt aliquid sit eadem re potentius, & impotentius. Caterum, qui mutuas actiones secundum easdem
 30 qualitates negat, videtur apertè generationem elementorum mixtione factam tollere. nam, qua alia ratione permixtis elementis, mixtum fiet, quàm elementis mutuò se conficientibus? aut qua alia ratione se conficient, quàm mutua actione? Tollunt etiam medicamentorum compositorum generationem, medicis
 40 ex multis seculis expertissimam. nam quo pacto fiet citra reciprocam actionem, vt medicamentum simplex impensè calidum, admixtione remissioris amittat vires? In nutritione quoque corporis apertè experimur, non solũ alimenta à nostris membris confici, sed membra ipsa interim ab alimentis aliquantisper affici: vsque adeò, vt ex longo vsu pituitosorum alimentorum tota nobis caro alba, mollisque fiat: quod genus mali leucophlegmatiam appellamus. Sed hinc licet tibi experimento mutuam secundum easdem qualitates actionem explorare. Si quis valde calens, alterius rigentis frigore manui manum committit; hic incalescit, ille refrigeratur: amboque motus perseverant, vsque dum ambæ manus eodem omnino gradu caloris fiant. quod ita factum esse, hinc intelliges; quod ambo manibus voluptate afficiebantur, vsque dum, comparata similitudine, cessauit sensus. Sed voluptas fit ex sensu commutationis, à dispositione præter naturam versus dispositionem naturalem. Mouebantur ergo simul, calore conficiente frigus, & frigore calorem. Proinde ab Aristotele quarto De generatione animalium, cap. 3. ita scriptum est: Omne agens patitur, etiam à patiente: vt quod secat hebetatur ab eo, quod secatur: quod calefacit, refrigeratur à calefacti. denique quodcunque mouet, excepto primo, mutuò mouetur aliquo motu. verbi gratia; quod pellit, pellitur quodammodo: quod premit, premitur interdũ etiam. ita fit, vt quod agit, magis patiatur, quàm agat. Eandem hanc doctrinam cum eisdem exēplis accepit ab Aristotele Galenus tertio De causis symptomatum capite secundo, vbi ita scripsit: Cum eius sententiæ maximè contrarium in
 50 disputatione de his non modò nos ostendimus: sed etiam ex philosophis ii, qui omnium naturæ affectuum, ac passionum grauissimi interpretes fuerunt. apparet enim omnia, tamen multò iis, quibus appropinquant, sint valentiora, aliquid tamen ab ipsis sensibile, manifestumque pati: etsi non primo statim occurso, ac certè temporis processu. iam ferrum acutissimum, in mollissima secanda carne,

Reprobantur negantes mutuas actiones secundum easdem qualitates.

Aristot. & Galenus apertè testantur, quid agit, quid patitur, mutuò pati.

est hebetatum : & durissimus lapis à guttula longo tempore ictus cauitatem contraxit. quid verò in his, quæ mixta sunt fiat: omnes norunt : siue enim in amphoram aquæ feruentis, frigidæ heminam iniicias : quod mixtum ex ambobus est, non solum quòd hemina vincatur, sed etiam quòd aliquo modo vicerit, indicabit. Hæc Galenus. Quo loco intelligendum est, vbi dicit, Et si non primo occur-
su, at certè temporis processu, illum non negare, vincens à victo, primo occur-
su aliquid semper pati. Patitur enim semper aliquid, etiam in ipso primo occur-
su. Sed negat, necesse esse, vt quod primò fit, sub sensum cadat. Hanc esse illius mē-
tem intelliges ex primo De locis patientibus, capite secundo; vbi ita inquit de
gutta excauante lapidem: Neque enim vel vnus vel duo, vel tres, vel quatuor a-
quæ ictus saxum ferientes, ac nec centesimus quidem sensibiliter videtur saxum
excavare : neque etiam fieri potest, vt primo nihil efficiente, alter aliquid faciat.
hæc Galenus. Itaque quicquid agit in aliud, ab ipso patiatur necesse est. Solam
excipit Aristoteles primam causam. Qua ergo ratione, quod ab alio patitur, vin-
cit? quod agit, vincitur? An potest aliquid vinci ab eo quod vincitur? Hic non-
nulli ita effugiunt: Id quod imbecillius est, non posse aduersus potentius agere:
posse tamen, cum ab eo patitur, repugnare. agere enim esse vincentis, repugnare
non vincentis, sed victi : quod tamen resistens contundit potentioris vires ali-
quatenus. Itaque ab impotentiori in id, quod potentius est, esse non posse actio-
nem, sed repugnantiam, quam reactionem vocant. Plerique philosophorum
responsum hoc damnant: quandoquidem, hoc ipsum repugnare, agere est: fit-
que contrariæ qualitatis corruptione & generatione similis: differtque ab actio-
ne sola ratione maioris aut minoris, quæ non permutat naturam. Ergo, cum
omne quod patitur, vincatur : & quod agit, vincat : necesse est, inueni-
re modum, quo aliquid possit esse vincens, & victum, idque secundum eandem
qualitatem. nam corpus aliquod ab alio desiccari, & illud calfacere, nihil est dif-
ficile: sed refrigerari ab eo, quod calfacit, aliquanto est difficilius. Hodierni phi-
losophi acutè sanè huius euentus causam inuenere, dicentes, Non omnes qua-
litates esse æqualis actionis, & resistentiæ; sed fieri, vt quæ plus valet agendo, re-
sistat minùs: & quæ minùs valet, seipsam firmius, resistendo, tueatur: fierique pas-
sionem, non cum actiua vis patientis ab agentis vi superatur; sed cum resistentia
patientis ab agentis vi. quare non esse impossibile, duarum rerum resistentias à
suis actionibus mutuò superari. His ita constitutis de qualitatibus primis ita sta-
tuunt : actiuas qualitates ac inter has calorem maximè, maioris esse actionis, quàm
resistentiæ: passiuas, harumque maximè siccitatem, maioris esse resistentiæ, quàm
actionis. Sed hi videtur illud vnum monstrasse, Actionem mutuam inter cōtra-
ria non esse impossibilem: tamen necessariò fieri inter quæcunque agentia infra
primam causam, vt dixit Aristoteles; non demonstrat. Quare satius fuerit huius
rei demonstrationem asserre, quàm illorum sententiam sine hac refutare. acci-
piemus verò demonstrationem ex Galeni loco citato ex primo De locis patien-
tibus. Habet verò ea in hunc modum: Quantumuis maximæ resistentiæ res, ab
alia debilissimæ actionis concutiat, tandem diuturnitate euertitur. Est apposi-
tissimum exemplum in saxo à tenui guttula excauato: sed quod vnico congressu
omnino nihil labefactaret, neque infinito tempore quicquam efficeret. nam si
primus nihil fecisset; neque secundus quicquam posset, (cum eadem esset pro-
portio actionis ad resistentiam, quæ à principio) neq; tertius, neq; ab hoc quartus
eadem ratione : neque bis mille annis vnquam à pulsatione desistens. Ergo
necesse est, rem quamcunque, dum ab alia patitur, aliquid etiam in ipsam agere.
Tamen ex philosophorum sententia non ita contingeret. nam (vt alia omittam)
inter passiuas qualitates, non posset contingere actio mutua. nam si humori vis
agendi minor est quàm resistendi, & hæc eadem humoris agendi vis maior est
siccitatis vi resistendi; & siccitas habet resistendi maiorem quàm agendi vim: ne-
cesse est vim resistendi humoris, maiorem esse vi agendi siccitatis. quare si hu-
mor in siccitatem potest agere; non potest ab ea quicquam pati. Ergo si aliqua a-
gentia habent maiores resistendi quàm agendi vires, non possunt in seipsa mu-
tuò

*Obiectio-
nis quadā
dilutio.*

*Dilutio
altera.*

*Refutatio
per demō-
strationē
perpetua
retractio-
nis.*

tuò agere: sed aut omnino manebunt in alterata, aut alterum patietur, omnino nihil repugnans. His argumentis victi alii insistentes proposito principio, non esse, *Dilutio a-*

ne npe, æquales actiones resistentiis, addunt dictis: rem quancunque, habere actionem resistentia maiorem, atque ita non tantum actiuas, sed & passiuas qualitates posse mutuò congrédi. fieri verò meritò, vt rebus omnibus à natura datæ sint resistentiæ minores actionibus: cum iuxta Peripateticorum placita magis naturalis vnicuique rei sit, speciei conseruatio, quæ pendet ex actione, quàm conseruatio sui ipsius quæ pendet ex resistentia. Sed neq; si deuoraremus Aristotelis placitū, satis idoneam reddidissemus propositi problematis causam. nam vt res quæcunq; pa-

Refutatio.

10 titur; aliquid agat in illud à quo patitur: non satis est in re quacunque resistentiā ab actione superari; sed necesse est, vt quæcunque resistentia à quacunque actione proportionē infinita superetur. nam aliter, si certo quodam excessu vincitur resistentia calidi ab actione frigidi, cum multitudo substantiæ augeat actionem, & resistentiam; & paucitas subtrahat de vtraque: posset quod de resistentiæ gradu deest in calido, multitudine suppleri; aut quod redundat actionis in frigido, paucitate subtrahi: fieretque ita actio sine quapiam repugnantia. Si ergo philosophi rem aliquāto oculatiùs contemplantur; viderent proculdubio, se hactenus in reddenda repugnantia causa, esse hallucinatos. nullum enim principium minùs potest monstrare, necessariò repugnare quod patitur: quàm quod illi statuunt; putà, Actiones

*Veritas
mutua pas-
sionis sta-
tuuntur.*

20 esse diuersas à resistentiis. Quin potiùs ita sentiendum puto, nihil posse resistere, nisi agendo in illud, à quo patitur. Nam quod nihil agit, sed desistit à pugna; ne resistit quidem. Id apertè intelliges exemplo duorum colluctatorum. potentior enim euertit debiliorem; tamen debiliior obistendo alteri repugnat, resistitque. atque hoc ipsum repugnare, resistere est: si quando desistens, non repugnat, non amplius resistit. Hoc ipsum fit in omni pugna, siue ea naturalis sit, siue animalis. quicquid resistit, repugnando resistit. non resistere, est omnino ab actione cessare. si lapidem vis ferro frangere, lapis collidendo mutuò ferrum resistit: itaque vt colliditur, collidit. ita neque calor neque quicquam aliud potest resistere cessans omnino ab actione. Hanc nitidissimam doctrinam vult ille interturbare multis exemplis. I-

*Diluitur
calumniam.*

30 gnis (inquit) in sphaera sua à luna aut astris alteratur ac resistit sine aliqua actione. idem (inquit) contingit ligno cum inflammatur ab speculo concauo reflexis solis æstiuui radiis, ac resistit sine actione. Oportet hic sciri resistentiam propriè vocatam non esse nisi in iis quæ sunt mutuò actiua & passiuia. huiusmodi autem sunt, quæ habent communem materiam, & in ea contrarii rationem: in iis autem quæ talia non sunt, tantum esse maiorem aut minorem potentiam in recipiente; tamen sine resistentia, siquidem sine repugnantia. Cum ergo omnia, mutuò actiua & passiuia finitā aliquā proportionē agunt, necesse est ea pati mutuò à patientibus. Hinc fit, vt quò aliquid plus resistit, eò plus repugnet. actiue verò qualitates, calor, inquam & frigus, ad agendum sunt magis idoneæ; ad repugnandum minùs: quia vbi vinci incipiunt, corrumpuntur faciliè. passiuæ, humor (inquam) & siccitas, minùs sunt ad agendum idoneæ; sed ad repugnandum plus: fitq; hinc vt agens cui plus obistitur, non solum lentiùs agat; sed etiam magis retundatur. vt qui aduersus durum hostem bella gerens vincit, non solum longiori tempore, sed maiori etiam clade accepta reportat palmam. Neque verò hoc est, Actionem fieri ab impotentiori, neq;

*Obiectio-
nis vera
dilutio.*

40 talis actio præstantiam aliquam significat, cū ex resistentia proficiscatur: resistunt verò omnia quæ vincuntur vincentibus, plus minùsve, vt maiori aut minori excessu vincuntur. Quare si nihil à quoquam præterquam à Deo, infinito excessu vincitur: omnis secunda causa, dum agit, à resistente patietur. cum Deo quiuis intelliget causas omnes quæ non sunt in materia. nam quæ non habent materiam communem non possunt esse mutuò actiua. Sed maximum superest argumentum. Videtur fieri ex hac opinione, vt res aliqua moueatur motibus contrariis. Finge enim ignem & aquam in mutuam pugnam descendere: distare tamen aliquantum; ita tamen, vt in sese mutuò suas vires possint transfundere. Constataquam non posse ignis calorem retundere, nisi mediū aerē priùs refrigeret; neq; ignem posse aquā cal-

*Aduersus
dicta argu-
mentum.*

*Quadam
solutio.*

*Solutio
vera.*

eo, quod est propinquum. igitur ut illa mutuo agant; necesse est, aerem utranque passionem simul pati. Sunt qui respondeant, secundum diuersas partes ambo aerem pati: tamen cum statuitur aer æquè præparatus ad alterutram affectionem, ita ut nulla parte, caloris, aut frigoris, plusquam aliâ, sit capax, à solutione priori destituti, confugiunt ad nescio quas fictitias qualitatū actiuarum species; quas suis qualitatibus imaginantur esse instrumenta ad agendum, hasque dicunt posse simul recipi, etsi contrariarum qualitatū sint. cum enim non sint, ut ferunt, eiusdē naturæ cum qualitatibus; neque contrariæ ipsæ sunt. Cæterum hæc figmenta mihi nunquam placere poterunt. Neque verò placet dicere, etsi id aliquando placuit, alternantem secundum diuersas temporis particulas fieri calfactum & frigerationē. 10
nam reuera hoc non est simul agere in id à quo res patitur, sed nunc agere nunc pati. Sed quod res habet, diutissimè meditatus iam tandem dicam. Causa quæ agit, potest esse prima & proxima ei quod patitur; aut prima & non proxima; aut proxima & non prima. Prima & proxima ut ignis qui calfacit proximum aerem: prima & non proxima; ut idem ignis, cum calfacit me per aerem. proxima & non prima; ut aer qui me tangens calfacit, quia calefit ab igne. Porro potest, quod agit, pati aut motum contrarium motui; ut aqua calida quæ refrigeratur ab ea quæ calfacit: aut non motum, sed patiens tantum. non enim quodcunque agit, mouet; neque quodcunque patitur, mouetur. nam lapis cadens patitur à medio (sit enim ab eo eius motus tardior) tamen non repellitur sursum: ita in motu alterationis po- 20
test aliquid pati ab eo à quo non moueatur contrario motu. Ergo agens quod est primum & proximum in iis quæ mouent secundum quale, necessario mouetur ab eo quod mouet. velut si aqua calida miscetur cum frigida, necesse est frigidam calefieri, & calidam refrigerari: tamen quod non est proximum, nequaquam patitur. etsi agens primum, quia actio mutua inter proxima est, velut si me ignis per aerem calfacit, non est quod ignis à me refrigeretur: sed neque si sit proximum, si non est primum, necesse est ut moueatur ab eo quod mouet: sed tantum ut patiatur utique: velut si me aer calfacit, quia calefit ab igne, non refrigeratur à me, sed ego facio ut ille caleseat minus. Itaque patitur quodcunque proximum agens aliquo modo: mouetur autem illud solum quod est proximum & primum, & ha- 30
bens communem materiam. id quod fit ob repugnantiam patientis. Quamquam medicamentorum remissio ex permixtione remissiorum, non fit tali quapiam repugnantia, usque dum medicamentum fermentatione conficitur. nam statim ac medicamentum aliquod frigidum & simplex, permiscetur alteri simplici eodem gradu calido, admixtione amborum resultat medicamentum compositum, neque frigidum neque calidum, sed mediocre, manentibus interim integris singulorum formis & qualitatibus. cum verò iam diuturnitate ad fermentationem veniunt, corrumpuntur singula secundum formas, & remittuntur secundum qualitates; fitque vnum medicamentum, diuersum substantia ab utrisque. quæ fermentatio mutua illorum actione fit: non aliter ac mixti generatio ex elementis. Sed alia ratione at- 40
temperantur ante fermentationem. Cuius gratia reuocandum est in memoriam quod à physicis sæpe audiuius: Corpus aliquod posse esse calidum, aut frigidum, aut tale aliud, æquabiliter distributa qualitate per totum; aut inæquabiliter, aliis partibus plus, aliis minus calidis, gratia exempli: aut etiam aliis calidis, aut frigidis; sed in ea proportionē, ut si partes ex æquarentur, gradum illum à quo denominatur totum, essent æquabiliter reddituræ. Mixtum ergo medicamentum, non dum fermentatum, non ideo mediocritatem gradus consequitur inter simplicia; quod illa mutuo remissa sint: sed quoniam ex proportionē partium resultat; fermentatum verò ex mutua corruptione simplicium. quare hoc est omni ex parte tale; illud non ita, sed diuersis partium qualitatibus resultans tale: tamen medicamentum 50
mixtum in fermentatum operatur secundum se totum pro ratione illius gradus à quo appellationem habet, non quidem inæquabiliter has partes calfaciens, illas refrigerans (saltem quod percipiat sensus) quia propter magnam permixtionem, quæ secundum minimas particulas facta est, impediunt se mutuo particulæ, & nulla quæ sentiri possit pars alteratur pro ratione alterutrius, sed totum pro neutrius

trius ratione. Dixi modum reductionis medicamentorum à contrariis, aut remissioribus factum: qui ad dicenda in nono libro est perquam necessarius. extra quem molulum monstratum antea est, omne quod in aliud agit, ab illo pati aliquatenus. Modus, quo membra ab alimentis afficiuntur in leucophlegmariæ generatione, non tam sit propter repugnantiam (quanquam & hæc quoque affectum illum fouet) quàm propterea quòd quæcunq; concoctione generantur, insequuntur partim naturam eorum, quæ coquuntur, partim naturam commutantis: eoque ex prauo cibo prauus succus fit; ex prauo succo praua caro, carni polypi similis. Itaque nō tam, quæ præerat, vitatur, quàm generatur denuò vitiosa caro. Sed de his dicturi

10 latius sumus, cum de symptomatum causis differemus: modò ad pensum reuertamur. Quicquid in aliud agit, ab illo patitur nonnihil. quanquam videri possit alicui, hoc minùs quadrare cum alio philosophorum placito de antiperistasi. Dicunt enim sæpe fieri; vt contrarium vnum obiectu alterius contrarii intensius fiat: confirmantque illud generatione cometarum, quos in frigidissimo loco generari, docuit Aristoteles. aquas quoque puteales hac ratione dicunt, hyeme calidas & æstate frigidas fieri: ventres quoque hyeme & vere, quod ab Hippocrate dictum est in aphorismo, non alia ratione fieri calidissimos. Quo ergo pacto hæc superioribus cōsonant? Nam si quod contrario obstitit, intensius nonnunquam fit; agit profectò in illud, nihil interim perpeffum. Nam si non agit; neque resistit, iuxta dicta. quòd si

20 neque agit, neque resistit: perinde est, ac si nullum contrarium adesset. quare neq; intenderetur neque remitteretur. Pugnant ergo duo hæc placita. Sanè quæ neoteri-
corum philosophorum quàm plurimi de hac actione docent; sunt inexplicabilia quædam figmenta. contendunt enim (haud satis intelligo, quorsum id facientes) fieri posse, vt calidum à frigido fiat intensius calidum; inueniuntq; mille mōstra, vt defendant rem planè falsam. Nam aut calor seipsum augeret, aut frigore augeretur. quorum, nescio, vtrum sit improbabilius. Nam si qualitas quæpiam posset agere in materia propria, omnino omnis qualitas, cum primùm excederet medium gradū, cresceret sua sponte vsque ad intensiorem summam; fieretque, quicquid calidum esset, calidius perpetuò: vsque dum euaderet summè calidum: itaq;

30 & frigidum & humidum & siccum. In quocunque corpore qualitate aliqua affecto, denominatōque; est intensior ea qualitas, à qua denominatur; quàm contraria. vt in calido plus est caloris, quàm frigoris: in frigido contrà: ergo quæ vinceret, contrariam corrumpere, si modò corpus posset ex seipso moueri: ac non potius, omne quod mouetur, ab alio moueretur. Quòd si verò frigori das caloris generandi vim, omnino insipientem fingis naturam; quæ augendi sui contrarii causam rei alicui dederit, omnino contra naturale rerum institutum. Sed quid inuenierint neoterici operæpretium est audire. Ex qualitatibus actiuis, dicunt, species quasdam produci; quibus vt instrumentis operantur, ireque species has rectas, cū in externam materiam tendunt, reflecti que nōnunquam in propriam: has species,

40 dicunt, obuiantes contrario reflecti, reflexasq; eandē qualitatem à qua productæ sunt, augere, præter has species; quæ sunt efficientes qualitatum similibus iis, à quibus producuntur: statuunt alias subseruientes sensui qualitarum: quas cōstat oportere esse diuerfas à prioribus. Quandoquidem ipsi dicunt; sentiri nonnunquam calorem sine caloris generatione, in organo sensus: & ita posse calorem & frigus sentiri simul. Ex iis necessarium fit ex calore, & frigore, & reliquis qualitatibus, nō tantum species produci, sed eas quidem duplices. Tamen pereant isti figmentorum auctores. quid enim improbabilius per se esse potest, quàm corporeas qualitates incorporeis vt instrumentis (incorporeas enim statuunt has species, ne eiusdem naturæ cum suis qualitatibus sint) ad actionem, & ad sensum? Caterum etsi hæc absurda admitterentur: tamen neque ita possent respondere proposito problemati. Nam finge, corpori calido quarto gradu, obiectum esse frigidum aliud: eoque reflecti calidi species. at monstro, non posse illarum reflexu calorem calidi corporis augeri. Si corpus aliud calidum in quarto, loco frigidi obiectum esset, producerentur recta via, species tam multæ in corpus illud calidū; quàm modo veniunt reflexæ: sed rectæ nihil augerent calorem; cum omnino simile, non alteretur à simili:

Modus quo membra ab alimentis afficiuntur.

De antiperistasi controuersia.

*Vana de antiperistasi neoteri-
corum sententia.*

*Figmenta neoteri-
corum.*

Refutatio.

*Eorum quæ
antiperi-
stasi cõtin-
gunt, vera
enarratio.*

ideoque neque calidum in quarto, à calido in quarto. ergo multo minùs, calorem illius corporis augebunt reflexæ species. Ridiculum sanè est, videre sapissimè sophistas miserè se discredantes, in defendendis falsis assertionibus, iisq; ad quas nulla ratione coguntur. Quæ enim, obsecro, causa ipsos impulit, defendere caloris intensiorem fieri obiectu frigoris; ac tam multa monstra inuenire? nunquid ea, quæ experimento inueniri circa puteales aquas, & crinitarum stellarum generationes, & animalium ventres; etsi quæ alia his cognata sunt, paulò antè diximus? At ista omnia possunt faciliori ratione, sine tot monstris contingere. quod ut monstratum erit, constabit nullam qualitatem obiectu contrariæ fieri intensiorem per se: sed nonnunquam augeri retentione alicuius substantiæ; quæ antiperistasi, id est, reciprocatione, aut compressione retinetur, alioqui effluxura. ita ventres hyeme copiosum calorem habent, prohibito à frigore ambientis calidorum vaporum effluxu: contrà in æstate, humores & spiritus dissipantur ab ambientis calore. exhalatio ignea dissoluitur in ambiente calido, facta rarior; contrà conclusa in aquea nube densatione abit in ignem. Aquas puteales eò dixit Galenus tertio De simplicium medicamentorum facultate capite septimo, frigidas nobis videri in æstate; quòd manibus calidis attrectentur: calidas in hyeme; quòd frigidis. ut in balneo vrina sentitur frigida; extra balneum calida; quoniam, scilicet, nos sumus in balneo calidiores, & frigidiores extra balneum. Sed ego, quântum experiundo possum iudicare, non solùm putauerim puteales aquas, tales videri, hyeme & æstate, quales diximus: sed esse re vera tales. nam, quacunque arte tactum attemperes, antequam contingas aquam; si id vtraque tempestate feceris; inuenies ita contingere, ut sensus iudicat. Adde, non omnem aquam, videri calidam hyeme, & frigidam vere; sed eam tantùm, quæ profundos admodum habet fontes. ergo non est in nostro tactu causa: (nam eodem tangimus extimas aquas, & intimas) sed necesse est, inclusam esse per hyemem in profundis terræ cauernis substantiam aliquam calidam, & vere frigidam: à qua profundæ aquæ ita afficiantur. neque enim probabile est, si discrimen hoc statuas, aquam fluminis ab aere refrigerari, in hyeme: putealem, utpote profundam, non refrigerari. Nam constat, quantumuis frigescat aer; aquam esse natura sua frigidiores; nisi ab aliquo ad calorem alteretur. includitur ergo proculdubio aliquid in cauernis, à quo calefit. est illud quantum intelligo, exhalatio calida, quæ hyeme refugit ad interna; æstate diffunditur in aerem. vapor frigidus contrà, æstate refugit ad ima: hyeme exiens coit cum externo frigore. Contingit ergo per hyemem, & æstatem, terræ cauernis quiddam non absimile ei, quod ventribus animalium. Neque est in his quicquam difficile, magis quàm in curatione tetani ex infusione aquæ frigidæ: qui morbus (quandoquidem frigidus est) non aliter curatur: quàm refugientibus spiritibus & sanguine contactum aquæ, subeuntibusque ita profundos neruos, & affectum illorum dissoluentibus. contingunt itaque hæc omnia ex causis inuentu facilibus citra figmentum. Sed quando de elementis, & eorum actionibus satis diximus, de temperamentis, quæ illorum mixtione contingunt, tempestiuum iam est disputare: atque omnium primo de essentia temperamenti, quod barbari appellant complexionem: nam de hoc quoque dubitatum est.

*Curatur
tetanus in-
fusione a-
quæ frigi-
dæ.*

Quid sit temperamentum. CAP. VI.

SAPIENTER Plato, in quauis disputatione ab ipsa quæsitæ rei essentia inchoandum, aut aberrandum prorsus esse censuit. eadem de causa Aristoteles, quatuor interrogationum primam, eam esse docuit in quacunque doctrina, qua, quidnam res sit, interrogatur. nos quoque probatissimorum autorum præceptum insecuti, quæstiones quas de rerum essentiis inuenimus in singulis disputationibus præscribemus: quod modò facimus, de temperamenti, ad quod sermo se conuertit essentia, in ipso principio disputantes. Qua de re, omnino nulla controuersia esset: sed proportio calidi, frigidi, humidi, & sicci, temperamentum appellaretur, ut nomen ipsum præ se fert (nemo enim audito nomine calidi & humidi temperamenti:

menti aliud intelliget, quàm calidum præualere frigido, & humidū sicco) nisi Auicenna, qui (vt inquit ille) neque olus, arbitror, citra diffinitionem posset emere, *Sententia Auicenna de essentia temperamenti.* ten. peramentum ita finiuiſſet, Fen prima primi, doctrina tertia: Complexio est qualitas, quæ ex actione ad inuicem & passione contrariarū qualitatum in elementis inuentarum, quorum partes ad tantam paruitatem reductæ sunt, vt cuiusque earum plurimum, contingat plurimum alterius, prouenit. cum enim ad inuicem agunt & patiuntur, accidit in earum summa qualitas in toto earum similis, quæ est complexio. Ecce vt Auicenna non qualitatum proportionem, sed quintam quandam qualitatem ab illis resultantem, complexionem appellat. hîc illius affectæ primū de innata complexione, ea (inquam) quæ in singulis membris sita est, non de ea quæ aliunde prouenit, agi affirmant: deinde, ita suam opinionem nituntur monstrare: Omnes operationes temperamentis obeuntur; vt docet Galenus libello De differentia morborum, & Aristoteles secundo De partibus animalium capite primo. sed etiam si in brachio, aut crure idem caloris gradus & humoris fieret, qui est in ventriculo, ex natura; non ageretur in illis chili generatio: ergo virtutes naturales, quæ in temperamento consistunt, vt est proclamatiſſimum à Galeno, non in calidi, frigidi, humidi, & sicci proportionem, sed in qualitate alia, horum contemperatione facta consistit. Præterea, si quis religaret arterias, venas, & nervos ad extremum brachium euntes, aut omnino præscinderet, & ab ambiente aere talis primarum qualitatum proportio conseruaretur in brachio, qualis à principio fuerat: tamen omnes virtutes & operationes brachii perirent. Ergo instrumenta illa, quæ præcisa sunt, dum conseruabant operationes, seruando temperamentum, non proportionem primarum qualitatum, sed aliam aliquam ab his diuersam qualitatem conseruabant. Adde quòd proportio hæc singulis momentis permutatur, ex sole, ex vento, esu, & potu: ex otio & exercitatione. tamen ridiculum fuerit concedere, naturalia rerum temperamenta, ex quibus virtutes omnes pendent, singulis permutari momentis. His rationibus videntur sibi demonstrasse, complexionem, quam vocant, qualitatem esse diuersam à quatuor primis. Sed ego, vt verum fatear, nondum satis intelligo opinionem. nam aut vnica est qualitas in toto Socrate, gratia exempli, vt Socratem dicimus vnum habere temperamentum; aut sunt multæ qualitates secundum differentiam temperamentorum, quæ membris contingunt. vnica qualitatem esse in toto corpore, non est quod dicant: cum longè magis differat temperies cordis à temperie cerebri, quàm temperies Socratis ab ea quæ est in Platone. Si verò secundum dicis, cum temperamentis differant membra omnia, & membrorum singulæ particulæ, innumeras constituis qualitates diuersas specie (tales enim oportet eas esse, cum diuersæ temperies sint) sub complexionis nomine in vnico corpore. Præterea ex his quoque arbitror, continuo adducis ad colligendum vnā aliam toti corpori communem, quo totus homo dicatur huius, aut illius esse temperamenti. Præterea, sit ne qualitas hæc actiua, an non, minùs definiunt: quod tamen dictu facile non est, cum calorem generet, & frigus. Insuper, aut virtutes naturales habent eandem essentiam cum hac qualitate, aut diuersam. si eandem dicis: quo pacto contrariarum actionum, tractionis scilicet, & expulsionis non sunt potentia substantiā diuersæ? Si diuersam naturam esse dicis facultatibus naturalibus, frustra illam qualitatem imaginaris. nam satius est, ex ipsis elementis talem habentibus proportionem, virtutes naturales educere. & quo pacto ex vnica qualitate resultarent diuersæ virtutes? & quamuis resultarent, quo pacto vna læderetur, illæfa altera? scilicet læditur qualibet læso temperamento. quòd si vna qualitas esset, omnes virtutes simul deturbaret. Verum hæc proximè videntur attingere facultatum naturalium substantiam: de qua, vt scriptum à Galeno est, nulla certa monstratio afferri potest. Sed multò probabilius, & Galeni doctrinæ magis consonum est, non esse hanc qualitatem, quam Auicenna dicit complexionem. Sed barbarorum hic semper fuit mos: superuacaneas quasdam, & fictitias qualitates & proprietates in singulis rebus imaginari, illustriorem se doctrinam ita reddere putantes: cum tamen nulla ex re euadat obscurior, quàm ex talium figmentorum multitudine. Igitur vera sententia, quantum opinor, est: Cor-

Refutatio sententia Auicenna.

Veritas explicatur.

pura omnia, quæ penes nos gignuntur, ex calido, frigido, humido, & sicco inuicem attemperatis constare, igne, (inquam) aere, aqua & terra. (nam quanquam elementorum formæ corrumpuntur, manent partes illis proportionem respondentibus; ut si quis dicat, pars terrea, aquea, aerea & ignea) atque ex horum attemperatone, quendam substantiæ modum per totum generari pro ratione proportionis substantiarum elementarium: atque hanc proportionem esse nativam temperiem, per quam singula membra suas operationes participant, & præter hanc proportionem, esse secundam aliam, quæ ex hac prima proficiscitur. Est verò ea, proportio ipsarum qualitatuum elementarium, caloris, (inquam) frigoris, humoris, & siccitatis, quæ mutatur leuissimis ex causis centies in singulis horis. Atqui hoc 10
temperamentum qualitarum, est dispositio quædam corporum temperatorum. prius illud temperamentum, quod modum substantiæ esse dicimus, ex substantiarum elementarium proportionem factum, est habitus naturalis, & fundamentum omnium facultatum. Neque sanè intelligo cur hoc quod de duplici rerum temperamento dico, videatur adeò difficile Ludouico Collado, viro alioqui satis erudito & acri ingenio: qui tamen in sua ad faciendam medicinam Isagoge dicit esse hoc placitum incertum, cum nihil certius sit quàm res fere omnes esse aliter affectas ac secundum naturam sint. An non aqua calida est quodammodo calida, quodammodo frigida? non ergo secundum idem temperamentum est utrumque: sed est haud dubie duplex, aliud qualitarum, quæ actu sunt: aliud substantiarum 20
elementorum, ex quo substantiæ modus nascitur, & omnis corporeæ facultatis essentia. quo sensu dictum est à Galeno sexto De placitis Hippocratis & Platonis: Quocirca singulis ex substantiæ proprietate propria quædam functio contingit: unde qualitates primæ, cum solæ vitiantur, non vitiant actiones; quòd per ipsas operandi virtutes participantur, sed quòd facultatum instrumenta sint. nam etsi ventriculus redditus frigidior non mutat cibos, quoniam caret commodo instrumento, sed dum retinet modum substantiæ, & ipsam elementorum proportionem, eius potentia non perit. His intellectis, nihil est difficile in Auicennæ argumentis. nam etsi brachium, aut pars alia quæcunque calorem & humiditatem ventriculi compararent; non compararent eundem substantiæ modum. quòd si 30
ponis membrum aliquod transferri, non tantum ad temperamentum qualitarum ventriculi, sed etiam ad illius substantiæ modum: non dubium est, membrum illud chyli generandi habere vim: quanquam fortasse ne tunc quidem chylum generabit, vel saltem non tam copiosè, quàm ventriculus, defectu commodæ figuræ, & situs, & viciniae membrorum calidorum: quæ omnia ventriculum iuuant ad hanc actionem. quòd si ambiens aer temperiem brachii, cui præscinduntur in tua hypothese venæ, arteriæ, & nerui, exactè possit conseruare, priuabitur membrum illud actionibus animalibus, & vitalibus: quoniam harum virtutes influebant aliunde: naturalibus verò non priuabitur, nisi fortè ex accidenti, defectu alimenti, quod per venas influebat. Quod de mutatione perpetua temperamenti 40
dicebatur, minùs est difficile: quandoquidem affatim & repente mutari soli contingere potest temperamento qualitarum. paulatim verò immutari perpetuò nativum temperamentum, nemo neget: nam ita agimur in mortem naturalem. Sed satis hæc sint de quæstione, præcipuè non adeò utili. quam omissem profectò, nisi me ad eius decisionem ipse ordo prouocasset. ad temperamentorum numerum, de quo sunt multæ controuersiæ, transgrediamur.

De numero temperamentorum. CAP. VII.

Non est temperamenti differentia.

EX quatuor qualitatibus, quarum quælibet cum aliis duabus iungi potest, cum 50
alia non potest, saltem secundum excessum; octo possunt lapsuum in temperamenti differentia constitui. calidum enim frigido contrarium est, & humidum sicco: non tamen calidum, aut frigidum, humidum aut sicco. Ergo octo temperamenta inæqualia sunt, quatuor simplicia, quatuor composita. nam aut vnica excedit qualitas, eaque est calor, frigus, humor, aut siccitas: aut excedit

excedit duplex, calor scilicet cum humore, aut siccitate; aut frigus cum illarum utralibet coniunctū. frigus enim cum calore, aut humor cum siccitate non potest esse excellens. Sed quoniam quatuor qualitates, quāquam contrarię inuicem sunt, possunt tamē intensiōe æquales intra mediocritatem omnes copulari, ut in quarto capite monstrauius, nonum etiam constare posse videtur temperamentum: quod ex elemētorum æqualibus portionibus factum æquale appellatur, & corpus

quod illo affectum est, vocatur temperatum. Hanc tam distinctam Galeni doctrinam, parum abest, quin barbari autores omninō euerterint: appellationes tribuentes temperamentis, non ex qualitatibus, sed ex humoribus acceptas: ita ut

Temperamentis ab humoribus male appellationes tribuuntur.

1° homo non diceretur apud illos calidus, frigidus, humidus, aut siccus, aut horum aliqua secundum coniugationem perpeffus; sed biliosus, sanguineus, pituitosus, & melancholicus. tamen hi perinde faciunt, atque si quis febricitantem hominem, non eum qui febrem habet, sed eum qui sitim, appellaret. nam ut febricitans quasi febre affectus homo dicitur, ex febre autem magna ex parte sitis fit: ita temperatus, quia temperie affectus. temperies autem earum rerum est, quibus corpus temperatur: sed temperatur calido, & frigido, humido & sicco, commixtis inuicem. igitur temperamentum calidum aut frigidum, humidum aut siccum est, aut secundum coniugationem horum aliqua habens. fit autem meritō, ut in temperamento calido plus sanguinis aut bilis; in frigido pituitæ pro-

2° ueniat: non tamen proinde ab his humoribus debent temperamentorum nomenclaturæ accipi, maximē ubi de temperamentorum differentia est disputatio. nam ubi de excrementis, quæ congeri solent in corporibus, aut morborum generibus, in quæ solent corpora incidere, differitur: optima ratione appellationes tribui possent per humores, ut Galenus libro secundo De febr. diff. sæpe facit, appellans biliosum, aut pituitosum hominem. Sed ubi temperamentorum essentia quæritur, ineptæ sunt illæ appellationes. Decipiuntur itaque hi, qui, quia succi, quos contingit in humano corpore redundare, quatuor tantum sunt, quatuor etiam temperamentorum species statuunt, secundum coniugationes qualitatum, quæ in succis sunt, calidam & humidam, calidam & siccam, frigidam & hu-

3° midam, frigidam & siccam, & interim quinque alias tollunt, temperamentum æquale negantes & intemperantias simplices. Quare duplex cum iis nobis oritur controuersia: Prima, An fieri possit corpus exquisitè temperatum: Secunda, An possit esse aliquis lapsus temperamenti simplex. Apud Galenum & Auicennam & reliquos omnes, tam philosophos, quàm medicos, est receptissima illa diuisio temperati corporis, in temperatum ad pondus, & temperatum ad iustitiam: quanquam nomina non sunt eadem perpetuò quibus hæc significantur.

Agitur contr. an fieri possit corpus exquisitè temperatum.

Sed Galenus nunc dicit temperatum in specie, nunc *τὴν διαμεσότην*, id est, ad iustitiam, aut iustitiā: quod nunc dicit tota natura temperatum, nunc temperatum *κατὰ μᾶζον*, id est pondere aut ad pondus appellat. Sed de nominum usurpatione

4° non laboro. Galenus toto primo libro de temperamentis diffusè admodum disputat de temperato corpore: & illud multis signis inuestigat. quare non videtur esse de iis, quæ generari non possunt. esset enim alioqui autor nugacissimus. Scio Auicennam dicere Fen prima primi doctrina 3. capite primo, Galenum eo loco de temperato ad iustitiam loquutum esse: id quæ dicit his verbis: Debes autem scire, quod æquale, de quo medici in suis inquisitionibus tractant, non est denominatum ab æqualitate, in qua æqualitas cum pondere æqualiter existit: sed denominatur à iustitia indiuisuè. Itaque Auicenna expositore, quæcunque apud Galenum de optima hominis temperie dicta sunt, ea de temperato ad iustitiam dicta fuisse putandum est. Sed qua ratione, obsecro, ad hanc interpretationem

Galeni de temperato sententia.

5° ductus est Auicenna? ea, ut arbitror, quam paulò antè in eodem capite his verbis scripserat: Quod autem in doctrina medicinæ consideratur, æquale aut extra æqualitatem, non est hoc neque illud: sed medicus physico credere debet, quod æquale secundum hanc intentionem, quam diximus, impossibile est aliquo modo inuenire: quantò magis, ut hominis sit, aut humani membri. Hæc Auicenna. Ex quibus locis, hanc esse illius mentem apertè colligitur: tempera-

Sententia Auic. cui Auerroes etiam adhaesit.

tum exactè tale, quod ad pondus alii appellant, generari, omnino esse naturæ repugnans: proindeque humanum corpus, quod à medicis temperatum dicitur, temperatum esse in sua specie: (id est suæ speciei habere temperiem optimam) tamen exactè temperatum non esse. Eidem huic opinioni adhæsit Auerroes constantissimè, & mille sophisticis argumentis, nixus est, illam confirmare. Primum illud à me intelligat velim Auicenna, Galenum nullum locum reliquisse ipsius expositioni: (nō enim ego, vt multi solent, inutiles conciliationes fingam) sed aut Galenum, aut suam doctrinam oportere, vt prodat Auicenna, in primis ostendam. quin & ipsum sibi parum constituisse ex diffinitionibus declarabo. Auicenna ipse ita diffinit temperatum corpus: (volo enim aduersus hominem, ipsius 10 diffinitione uti) Est vnus, vt sit complexio æqualis, ita vt quantitates qualitatum contrariarū in complexionato sint æquales, non superantes neque superatæ. Vides vt hæc Auicennæ definitio temperato ad iustitiam quadret: quo minùs sibi ipsi iam constat Auicenna. Galenus, cū sæpe libro De temperamentis docuisset, esse aliquod corpus temperatum absolutè: de illo rursus in secundi libri primo capite verba faciens, ita inquit: Huius norma indiciumque erat, elementorum portionis æqualitas. Est ergo nobis Galenus sui ipsius interpres: manifestèque prodit, se de temperato absolutè loquutum esse. quanquam & ex primo libro erat lucè clariùs, Galenum non solū inuestigare temperiem optimam, vt in specie humana, sed eam etiam, in qua calidum & frigidum essent exactè attempe- 20 rata. Siquidem illam iussit tactu explorare, & conferebat sensum tactus illius cum aqua, ad amissim attemperata ex feruentissima & frigidissima; præceperatque tyronibus, aquam dicta ratione attemperare, vt tangendi potentiam sensui rei temperatæ assuefacerent: atque ita in temperata natura dignoscenda non deciperentur: vsque adeò Galenus censet temperatā hominis naturā nihil esse temperatius. Sed missis autorum verbis, age, rationibus exploremus: nunquid temperatus homo, temperatus simpliciter sit, aut ad iustitiam solū. Videndum verò pro intelligenda hac controuersia est, nunquid repugnet rerum naturæ fieri corpus aliquod temperatum, quod ad pondus appellant. Nam si semel probatum fuerit, non repugnare, rem aliquam talem fieri, omnes vno ore concedent, omnium genera- 30 bilium corporum humanum maximè posse temperationem hanc adipisci, siquidem est omnium generabilium substantiarum perfectissima: cui proinde perfectissimam temperiem denegare, fuerit præter rationem, cū præcipuè ea temperie humanum corpus omnium maximè indigeat ad tactionis sensum: quem, dicente etiam Aristotele, illi constat oportere perfectissimum adesse naturā: quandoquidem hic sensus cum sapientia semper coniunctus reperitur. Quòd verò ad illum sensum nulla temperie magis opus est, quàm media, constat. nam hic sensus est explorator calidi, frigidi, humidi, & sicci. Sensum verò oportet sensibilem maximè esse expertè. nulla tamē ratione melius possit esse expertus omniū primarū qualitatum, quàm in illarum medio exactè constitutus. Ergo non dubium est, o- 40 mnium corporum generabilium, humanum posse esse temperatissimum: quòdque, si quodpiam corpus simpliciter temperatum generari potest, humanum maximè potest fieri tale. Vertenda igitur hæc controuersia est primo illo cardine: An possit secundum naturam corpus aliquod simpliciter temperatum generari. pensandaque sunt aduersariorum argumenta. Dicunt primò, non posse mixtum aliquod generari, nisi aliquod elementorum vincat. nam nullus ortus fieri potest, vbi non est quod vincit, & quod vincatur. Addit Auerroes, Debet esse aliquid quod vincat, quod moueat, misceat & generet: sed quodcūq; illud sit reliquis eminentius æqualitatem interturbat. Ego, dū hæc apud illos lego, non intelligo, quid ad generationem eam, quæ permixtione aque, aeris, ignis & terre fit, requirant. nam aut re- 50 quirunt, quod corrumpat formas elementorum: aut agens, cui actionem hanc tribuant, vt efficienti causæ in mixti generatione: aut requirunt quod permisceat, id est, in pugnam congredi faciat, comminuat, & comminuta iuxta ponat. Si primum, intelligant velim, formas illas mutuò se conficere: ignem scilicet humorem depasci, & aquam ignem extinguere. si efficientem ortus causam requirunt:

*Auicenna
male Gale.
explicuit.*

*Rationib.
exploratur
veritas.*

*Primū ad-
uersariorū
argu. ex-
penditur.*

runt: meminerint, multos esse rerum ortus (vt paulò antea diximus) quos mos est philosophis, factos per accidens appellare, qui solis tribuuntur agentibus vniuersalibus (astris inquam & influentiis) citra agentia singularia. ita excuti dicunt ignem de silice, attenuato eo, qui intercipiebatur aere. Itaque nihil prohibet, sine singulari agente fieri perfectos rerum ortus per accidens. Si tertium requirunt: potest illud facere proprius elementorum motus, & ambiens locus, & ars aliqua, & aliquid tale casu factum, aut inopinatis occasionibus. & præter hæc mutua actio mutuam etiam habet coniunctam motionem: & vt mutuò se conficiunt elementa, mutuò se mouent, & miscent. Est illis aliud (vt putant) firmissimum argumentum. Si quod corpus omnino temperatum fieri posset, humanum posset maximè: (nam hanc consequentiam ab omnibus admitti debere, paulò ante monstrabamus) sed illud, quandoquidem viuit, calidum & humidum excellenter necessariò est. ergo nullum corpus potest fieri exactè tale. Quòd viuens calidum & humidum sit, ex principiis vitæ deducunt. viuimus scilicet vitali calore: & vitalis calor humido alitur. Sed non video, cur non vereantur dicere muscas, formicas, & scarabeos, & araneos, & si quæ alia sunt viuentium corpora aridiora, habere excellentem humiditatem: piscium etiam genus omne, & ipsam torpedinem dominantem habere calorem: quin & arborum, & herbarum omne genus, (sunt enim hæc etiam in viuentium genere) cum tamen illorum multa degustata, præ frigore interimant. Quare nobis non ita dicendum est: sed distinguenda res est, vt oportet. multum refert dicere, viuentia calore viuunt, (humoris est eadem ratio) aut viuentia calida sunt. nam viuit res vnaquæque calore, suo scilicet, & sibi naturali: non omnia tamen calore excedenti. est viuentium cuique suus calor gradus, quo viuit: etiam si insigniter frigidum sit, vt ventriculus membrum est exangue & frigidum, sed suo calore cibos conficit. viuunt igitur viuentia calore, & calor humore sustentatur: (cum mors naturalis per refrigerationem & desiccationem accadat) calida tamen & humida non sunt simpliciter, sed ad mortua: quoniam scilicet cum moriuntur, frigidiora & sicciora fiunt. Est quidam Galeni locus secundo De simplicium medicamentorum facultate capite tertio, qui illorum assertioni videtur fauere, vbi inquit: Quin & hominem non absolutè calidum vt ignè, sed exuperantià calidum dicimus: siquidem maiorem in illo calidi portionem esse, quàm frigidi. Hæc Galenus. tamen intelligendum est, illum illic non disputare de temperamentis hominis, sed de modis, quibus aliquid frigidum, aut calidum dicitur: eoque exemplum absolutè calidi ignem fecisse, exuperantià calidi, hominem (intellige) calidum. vt sensus sit: Homo calidus non est absolutè calidus, sed habet plus caloris, quàm frigoris. Solent etiam hoc in loco Aristotelem citare quarto capite quarti Meteororum: quo loco dicunt illum asserere, in misto quocunque aut aquam, aut terram redundare. quod tamen illi proculdubio imponunt. nam hæc sunt illius verba: Elementorum maximè propriè terra dicitur siccitatis esse, aqua humoris: ideo circumscripta corpora omnia (genita & interitui obnoxia intelligo) absque terra & aqua non sunt: atque etiam singula eius esse videntur, vtrius facultatem magis retinuerint. vide quàm sint hæc extra nostram controuersiam, & vt Aristoteles nullum elementum redundare necessariò asseruerit. vt vel hinc constet, plerosque eorum, qui ante nos quaestiones medicas scripserunt, captiosè magis decipere, quàm veritatem docere. Ergo, vt hos omittam, iam tandem enarrare, & confirmare incipio veram Galeni opinionem. Corporis cuiusque duplex esse temperamentum in controuersia ante hanc scripsimus. Aliud, quod habitum naturalem esse diximus, ex proportionem substantiarum elementorum resultans: aliud, quod dispositionem solum esse constat, atque adeo leuem ex proportionem qualitatum actu existentium, quæ leuissimis de causis infinitis penè modis variantur. Vtroque horum modorum potest esse corpus aliquod exactè temperatum. atque primo modo tale temperatum, est, quod ex æqualibus constat elementorum portionibus, vtcunque habeant qualitates. Secundo modo temperatum æquale est, quod non tantum ex æqualibus elementorum portionibus, sed etiam ex eisdem qua-

Arg. alterum examinatur.

Gal. locus explicatur.

Citatur falso Aristot. in aduersam assercionem.

Enarratur & confirmatur Galen. opinio vera.

litatum gradibus constat. Primo illo modo posse generari tota natura temperatū: atque adeo tale fieri corpus humanum, cum temperiem habet optimam: & si cūdo modo, nullum corpus tale fieri posse, iam demonstro. Intellige mihi corpus eodem gradu calidum & humidum, sensim ad frigus & siccitatem permutari. iis proportionibus apponantur agentia patientibus ut fiant æque veloces motus ad frigus, & ad siccitatem. In hac hypothese nihil est dictum, quod non possit contingere citra miraculum. nam si cæteris paribus, humor corrumpitur lentius, quam calor, potes tu tantum augere proportionem sicci ad humidum supra proportionem frigidi ad calidum, quantum habet celeris transmutationis plus calor quam humor. hypothesis ergo non est impossibilis. constat verò ea admissa, corpus illud futurum in medio motus exactè temperatum. quanquam exacta illa temperies momento temporis durabit solummodò: non in illo tantum corpore, quod modò ponimus, sed in quocunque quod tale factum fuerit, siue id sit humanum, siue aliud quodpiam: cum omnia habentia ortum & interitum, sint perpetuo in motu. id quod à Galeno dictum est primo libro De tuenda valetudine, ubi de hoc temperamento disputans, momento solum temporis illud inquit durare. Neque est quod aliquis disputationem refugiat, utpote de re nullo sensibili tempore durante. nam modò de ortu illius disputare cœpimus, non de duratione. respondebunt nobis fortasse aduersarii, quod in hypothese dictum est, (siquidem de mutatione temperiei prioris, ex elementorum proportionem ortæ disputamus) non posse humano corpori contingere: eo quod non possit eius nativa temperies permutari. (nam hoc etiam dicunt) Sed subit mihi frequenter mirari illorum insipientiam: qui cum consenscant quotidie, & per desiccationem & refrigerationem membrorum, videant, se ad mortem delabi: & cum innumeros ægrotantes offendant quotidie, in ea siccitatis specie constitutos, quam ipsi dicunt insanabilem, utpote factam, confirmatā, & conuersam in naturam: tamen non intelligunt, posse corpora calida refrigerari, & humida desiccari radicitus: aut si id non ignorant, non intelligunt, nihil aliud esse temperiem innatam permutari. Plurima alia argumenta solent in veræ huius opinionis confirmationem adduci. Sed mihi, ut antea monui, non tam est multitudinis cura, quam argumentorum vis. proinde satis mihi iam videor monstrasse, nihil pugnare cum principiis naturæ, corpus aliquod temperatum tota natura generari. quare rationi iam fit consonum, humanum corpus tale fieri. est enim homo temperatus, non modò omnium hominum temperatissimus, sed & omnium animalium: neque horum solum, sed & rerum omnium: ita ut temperatum sit in specie, & in genere, & in tota natura. Quoniam verò monstratum est, non posse exactam hanc temperiem consistere: sed statim ac facta est, effluere: constat holuminem temperatum non esse talem tota periodo, sed in medio temperatissimæ ætatis posse in eo temperamento fieri, reliquo toto tempore, seruare ætatū proportionem, (de hac ætatū proportionem, & illarum temperamentis dicemus in sequenti capite) sed neque tunc quidem, cum in medio temperatissimæ ætatis (ea est adolescentia) constitutum est illud corpus, habet temperiem illam exquisitissimam, aut in toto corpore æquabiliter, aut membro aliquo magnitudinis sensibilis: sed inæquabiliter. Cuique nempe parti est suum temperamentum. pars omnium temperatissima est volæ manus cutis: (quanquam huius quoque verisimile est, esse partes diuersas) multæ partes hac sunt calidiores, multæ frigidiores: multæ aliæ humidiores, sicciores aliæ: quæ omnes si ad vnam æqualitatem redigantur, vnum constituent corpus temperatum æqualiter. Monstratum ergo est posse corpus temperatum exactè generari, & quo pacto id temperato homini cōtingat explicatum, idq; de temperie ex elementorum substantiis. De temperie ex qualitatibus superest disputemus. At temperatum exactè & elementorum substantiis & qualitatibus primis, omnino non potest corpus humanum fieri. nam quod tale esset nullo morbo laboraret; etiam si rem summo rigore examines: sed Galeno teste primo libro De tuenda valetudine dogma sempiternæ passionis habet euidentem monstrationem. ergo nulla ratione fieri potest humanum corpus, vel momento quidem temporis sine quopiam accidente præter naturam: siquidem nunquam non laborat

Humanū corpus exactè temperatū substantiis elementariis fieri potest.

Ineptè dicitur naturam temperiem non permutari.

Temperatus non est talis tota periodo, sed in medio ætatis temperatissima, atq; tunc inæquabiliter.

Elementaribus substantiis similes qualitatibus temperatū exactè fieri nequit.

- borat morbo. hinc morbi nomine non intelligimus, ut medici, id vitium quod operationibus iam officit: sed, ut rigidi philosophi, intemperiem quamcunque præ naturam, quantumvis ea sit præ paruitate insensibilis. Quod verò laboremus perpetuo morbo, non est causa, quod principia ex quibus constamus sint contraria, ut plerique intelligunt: nã per elementa nõ stat, ut paulò antè monstrauiamus, quominus corpus aliquando sit exactè temperatum: & ex mutationes quæ ex naturali partiũ quibus constamus repugnantia fieri dicuntur, nisi accedat causa aliqua præter naturam, non sunt morbi. Nam senium, etsi sit temperies quædam ad multa inutilis; tamen non est morbus: quia non est præter naturam. non ergo hinc habet
- 10 demonstrationem dogma sempiternæ passionis, sed ex rebus non naturalibus, à quibus perpetuò alteramur. nimirum nullo momento non alteramur ab aere & à cibo, & potu, à somno aut vigilia, & à recrementis quæ in omnibus partibus colliguntur perpetuò, cū ex omni concoctione necessariò proueniat aliquod excrementum. itaque vel in eo momento temporis, quo in medio adolescentiæ hominẽ illũ temperatum exactè esse dicebamus, habet morbũ: potest verò ille morbus esse sola intemperies facti habens nihil, sed in dispositione: cū quo constat posse esse optimam & exquisitissimã temperiem in habitu: nã temperies, quæ est habitus, non eueritur à morbo dispositione, præcipuè tam leui, quàm illa esse potest. Igitur monstratum iã est, posse habere humanum corpus exactissimam temperiẽ in proportionem elementorum: sed non in proportionem qualitatum; dictumq; est, quale sit temperamentũ æquale. Superest secunda controuersia de numero temperamentorum inæqualium. Auerroes opinatur, nullam intemperiem posse esse simplicis qualitatis, inductus nescio quibus argumentis plus satis philosophicis, qualibus semper vir ille adducebatur. Ut omne (inquit) ens naturale debet constare forma & materia: ita in omni mixto debet pollere vna qualitas actiua, ut efficiens & mouens, & miscens, cum altera passiua, quæ illi sit ut materia. Fortasse hæc dicit, quoniam
- 20 qualitates actiue sunt generantes passiuas: quare non videtur posse actiua qualitas superare, quin in passiuarum oppositione faciat inæqualitatem. Addit his, omnem inæqualitatem temperamenti fieri superante aliquo elementorum. quod-
- 30 cunque autem superet, duplici qualitate (nam hoc quoque statuunt Aristotelici) affectum est. Hæc sunt firmissima illius argumenta. Auicenna ne omnino decederet à Galeno, concessit, posse fieri mixta simplici intemperie affecta. Sed dixit, talia temperamenta necessariò permutatum iri. Caliditas enim (inquit) maior, quàm debet, reddit corpus siccius, quàm oportet: & frigiditas maior, quàm debet, reddit corpus, quã oportet humidius: & humiditas & siccitas reddunt corpus frigidius. Putauerim Auicennam opinatum fuisse sententiam hanc esse Galeni. quandoquidem sexto De tuenda valetudine ita scriptum est: Sanè dictum à nobis in libro de temperamentis est, fieri non posse, ut intemperies quælibet sola diu duret: quando ipsa sibi ipsi alteram necessariò adsciscit. tamen falsus est Auicenna, quantum ego intelligo, in declaranda Galeni mente. quorsum enim tam ex professo, de nouem temperamentis Galenus disputaret? & singulorum passionenarraret? & quibus morbis vnumquodque illorum facilius, aut difficilius prehenditur, declararet? quod ut facit multis aliis in locis, ita distinctissimè capite octauo libri octauo De morbis curandis: vbi dicens, quæ natura sit ad febres paratissima, quæ secundo loco, & quæ deinde; octo temperamenta inæqualia ordine refert. Primũ ergo monstrandum est aduersus Auerroem, posse fieri corpus intemperatum vna qualitate: deinde aduersus Auicennam, posse temperiem illam totam vitam ut alias perdurare. Primũ intellige mihi corpus calidum & humidum. nunquid potest refrigerari, non alteratum in humore aut siccitate? non est quod non
- 40 possit. nã si non aliter, saltẽ possim ponere, humorem ab aliis causis conseruari: & tunc calidũ corpus & humidum poterit refrigerari vsque ad mediocritatem, humidum manens. Sed esto, non possit pati simplicem alterationem: intellige corpus calidum & humidum, refrigerari & humectari, & ita corpus, quod duplici intemperie affectum est, per duplicem alterationem trahetur ad simplicem intemperiem: quia quantũ altera qualitatum remittitur, tantũ altera intẽditur. fiat hæc alte-

Contr. altera de temperam. inæqualibus. Auerrois opinio.

Auic. opinatur.

Refutatur Auerroes & Auic.

ratio secundum habitum, & constans: ita vt compareant qualitates, quod medici appellant factum esse. atque ita fiet, vt necessario concedas simplicem intemperiem. Sed iam monstro posse habere permanſionem per totam vitæ periodum. Intelligendum est, posse corpus, quod à primæua generatione tali est temperie, per totam vitam illam seruare, non sublatis mutationibus ætatum, sed seruata in illis etiam quadam proportionem. quod si semel intellexeris, non ampliùs dubium est, si à primæua generatione potuit produci talis intemperies ex tali elemētorum mixtione, posse eam durare tota vita, seruata ætatum proportionem, vt alia temperamenta. Fiat igitur vt reliquorum elementorum portiones æquales sint, & ignis & aeris sint reliquis maiores. Fietque inde corpus tantum calidum: siccitati enim ignis aeris humiditas obiecta est, & solus calor vincit. quod si quid huius humiditas, aut illius siccitas maior est: potest illud ab ambiente, dum generatio fit, magis hoc quàm illud iuuante emendari. atque hæc ipsa forma generationis, respondet propositis Auerrois argumentis. quod à Galeno sexto De tuenda valetudine dictum est, eatenus est verum, quatenus permutatione ætatum fit: haudquaquam permutatione natiui temperamenti. atque hoc modo censeo locum illum Galeni debere declarari. Sed de temperamentorum numero, quæ nouem esse diximus, hæc sufficiant.

*Respon. ar
gu. Auer-
rois & Galen.*

De temperamentis ætatum. CAP. VIII.

20

*Aetates nō
possunt cer-
tis annorū
numeris
verè de-
scribi.*

VT eleganter à Cornelio dictum est; Ars medica non est quæ annos numeret. quare ætates (si quis curiosè æstimet) non possunt certis annorum numeris verè describi. nam fieri potest vt hic puer iam sit, quo anno ille infantiam nondum excessit. & quotidie conspiciamus, alios aliis maturiùs consenescere. Sunt nimirum ætates totius vitæ partes; & ipsæ vitæ periodi, pro differentia naturarum inæquales sunt. Grammatici ætates numero annorum finiunt: quemadmodum anni tempora numero mensium. medici non est quod mensibus aut annis intenti sint, sed aeris aut corporis temperamentis. Quoniam verò fieri non potest, vt singularum ætatum inuestigemus temperamenta, quin priùs hos esse infantes, illos pueros, hos iuuenes, alios senes constituamus: id quod, nisi præscriptis annis, fieri non potest: 30 describemus ætates terminis quibusdam: quos tamen non simplices, & exactos, sed cum latitudine quadam diffiniemus, quo erremus minùs, non esse omnibus æquales ætates intelligentes vt phyfici: & curationes, & victus institutiones, non ab annorum numeris, sed à temperamentis, quæ illos consequuntur, sentientes permutari. Aetatum tot sunt partitiones, quot scriptores: neque mirum: licet enim cuique, prout volet diuidere: dummodo in enarrandis temperamentis non aberret. est qui in quatuor ætates omnes distribuatur. alius qui in quinque, illarum aliquā in duas secans. alius in plures, eas omnes subdiuidens. quo fit, vt cum variè diuidat, tamen in re nihil permutent. Mihi certum est, dimissis reliquis, vnum Hippocrate auctore hac in parte sequi, & Galenum enarratorem. De horum sententia quinque 40 sunt ætates præcipuæ. Pueritia, quæ decimum quartum ætatis annum attingit, dicente Galeno tertio Aphorismorum vigesimo septimo his verbis: Incipiunt quidē pueri pubescere post annum quartumdecimum. Illud tamen omnes, qui in hunc locum inciderint, admonitos velim: nunquam vnum exquisitè terminum ætatis alicuius præfiniri posse. Sed cū ab autore dicitur, Incipit pubertas quartodecimo anno; plurimū intelligi oportere, quasi illud quod multis contingit, ac si contingeret cunctis, loco exēpli dictum sit. quare fortasse meliùs diceretur, Pueritia circa quartumdecimum annum finitur: quia tanquam medium quoddam, id tempus est, supra quod non multum ascendat, neque infra multum consistat. quod dilucidè docuit Galenus in eodem loco hæc addens verba: Neque enim est omnibus 50 vnus exactus terminus pubertatis, propter calorem & frigus temperamenti. calidi enim citiùs, frigidi verò tardius pubescunt. Secunda ætas est pubertas, quæ (vt dixi) quartodecimo incipiens, ad vigesimum quintum prorogatur. Proinde Hippocrates quinto Aphorismorum septimo, ita habet: Quibuscunque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt: quibuscunque autem vigesimo quinto,

*Quinque
præcipuæ
ætates ex
Hippoc. &
Galen. sen-
tentia.*

Pueritia.

Pubertas.

- quinto, commoriuntur. primum terminum ultra pubertatem vigesimū quintum constituit. Tertia ætas est, quæ iuuentus dicitur, aut ætas florens, quæ à vigesimo quinto incipiens, ad trigessimū quintum prorogatur. tertio libro Prognostici ita habet Hippocrates: Magis expectari sanguinis oportet eruptionem in minoribus natu quintum & trigessimū annum habentibus: in maioribus verò natu suppurationem. Rursus in eodem libro: Quæadmodum (inquit) in minoribus natu, quæ trigessimū agentibus annum abscessus consistunt: ita quartanæ potius annum agentibus trigessimū. In his locis duplicem terminum scripsit iuuentutis, trigessimū, & trigessimū quintum: quia, ut diximus non omnes eodem tempore pubescere, ita nō omnes eodem tempore cōsistunt. Quod ita enarrat Galenus in cōmentario: Ob id igitur Hippocrates quādoq; trigessimū cōmemorat, quādoq; trigessimū quintū, ut paulò antè. nā eò quòd aliæ aliis accidant mutationes, fieri non potest, ut vna cōmunis regula ex omnibus firmiter finiatur. Hæc ille. Nos intelligimus, eādē ratione, eos qui trigesimo cœpere consistere, circa vigesimū cœpisse vigere: quamquam alii hac ætate pubescant: nisi fortè victus vitio factum est nuper, ut maturius ad frigidius permutetur. Quarta est ætas consistendi: quæ, ut inquit Galenus libro primo Aphorismorum decimotertio, inter iuuentutem & senectutem constituta est: pertingit ferè quinquagesimū annum. Reliqua sunt senectutis. Hæc quinque ætates, ad quatuor aliquando reducuntur: nunc ætate consistendi cum senectute copulata, ut cū Galen. tertio Aphorismorū trigesimo primo, duplices dixit esse senes; in priori senectute esse consistentes: nunc nomine adolescentium adolescentibus & iuuenibus nuncupatis, ut ab Hippocrate decimo tertio Aphorismo primæ sectionis, qui ita habet: Senes facillimè ferunt ieiuniū: secundo loco qui ætatem consistentē habent, minùs adolescentes, omnium minimè pueri. Quare notandus venit Leonhardus Fuchsius, qui iuuenes & vigentes ætate, & consistentes, eandem ætatē agere tradit, capite nono sui Compendii: quasi non legisset Galenum, qui in cōmentario prædictæ sententiæ ita scripsit: καθησκότας δὲ λέγει, δηλονότι, τοὺς τὴν μέσην ἔχοντας ἡλικίαν, ἀκμῆς τε καὶ γήρως: id est, *Consistentes appellat manifestè, habentes ætatem mediam vigoris & senectutis*. De hac ætate dixit tertio Aphorismorum trigesimo primo. Senes autē in priori ætate constituūtur, quæ media est inter iuuenes & senes. Præterea dictū est ab Hippocrate, Senes facillimè ferūt ieiuniū, δὲ ὑπερὸν οἱ καθησκότες. Sed iuuenes nō secūdo loco post senes ferunt ieiuniū, ergo differūt iuuenes & καθησκότες: quod nō video, cur aliter, quā *consistentes*, vertendum sit. Sed fortasse ratio cōpendiaria fecit in distinctā diuisionē. in cōmentatione certè aphorismi citati multò aliter docuit Fuchsius. Sed est alius, qui consistere ac vigere, non aliter quàm in morbis, idē esse putans, Non (inquit) consistentes, sed subsistentes vertendum est; quoniā (inquit) iuuenes cōsistunt, primi senes subsistunt. nā qui in hac ætate sunt, faciunt ad frigidius conuersionem, nō consistunt in vigore. nō ergo cōsistentes, sed subsistentes sunt. Proferūt locū ex Hippocrate, primo Prognostic. quo οἰδημα μὴ καθίσταμενον appellat, *tumorē qui non sedatur*. ex quo loco colligunt, dictionē hanc καθησκότας nō minùs significare quod subsistit, aut quod sedatur, quā quod consistit. quare cū ex ratione non tā videantur esse cōsistentes, quā subsistentes, colligūt dictione illa καθησκότας intelligi debere *subsistentes*. Sed hæc argumētatio petit causam, qua, qui in ætate constituti sunt, cōsistentes dicantur, quāuis illorū deferueat calor: quā scripsit Hippocrates primo libro De victus ratione, his verbis, Ἄνθρωπος, οὐλόταν εἴη τὸ σῶμα, ξηρὸς καὶ ψυχρὸς: διότι πῶς μὲν θερμὸν ἢ ἑσποδὸς οὐκ ἐπιθαρραπείη, ἀλλ' ἐσηκεν ἀτρεμίζον τὸ σῶμα τῆς αὐξήσεως, καὶ κατέψυκται. Id est: *Vir cū steterit iā corpus, siccus & frigidus: quandoquidē impetus caloris non amplius dominatur: sed stat corpus quiescens ab augmento*. Vides Hippocratē dicere cōsistentes, eos quorū calor sedatur, quia eorū corpus tūc primū incipit stare, quiescens ab augmento. Sed vsurpationis huius nominis καθησκότας, aut verbi huius καθίστημι, nō est eadē ratio in morborū & in hominū ætatibus. nā humani corporis vigor, quod ad calorem attinet, iā deferuet, cū cessat illius moles ab augmento. nā solida mēbra corporis plerisq; vsq; ad trigessimū annū, aut etiā trigessimū quintū fiunt corporatiora. in morbis idē est cōsistere ac vigere. nā à vigore est inclinatio, affectus scilicet remissio: neque est morbo alia magnitudo, quæ cōsistat. quare rectè Leonicens Aphor. vigesimo

Iuuentus.

Consistendi ætas.

Senectus.

Notatur Fuchsius.

Alius reprehenditur.

Consistere ac vigere in morbis idem, in ætatibus nō item.

nono secūdæ ἀρχαίου τῶν transfert, cū cōsistunt ac vigent: quasi in morbis duo hæc idē sint. quare meritō dictio hæc καθιστάμενον de cedemate dicta significat, *quod sedatur*; de ætate significat *quod consistit*. neq; video, à quò potiùs petenda sit nominis huius significatio, quā à Galeno, qui quarto De ratione victus in Acutis commentario § 2. ἐπερ σημαίνει καθιστικός (inquit) τὸ βέβαιον. Id est, καθιστικός significat *quod stabile & firmū*. neque deest Græcis dictio qua *subsistentes* significēt, cū *consistentes* ita volunt appellari. dicunt enim eos ἀρχαίοντας, & ætatem ἀρχαίην. Hæc queruntur me illis obicere præ iactantia, malitia, & philautia. tamen interim neque nouam confirmationem addunt, neque nostris argumentis respondent, quantumuis laborant. quare ego verba non curo. Si enim ego, quæ ille producit, absolui, & quæ ego produxi, ille dissimulat, certè subsistit in contentione. quod itaque ego affirmo, est, iuuentutē finiri fere 35. anno, hinc incipere τὴν καθιστικὴν ætatē; & hæc ipsam esse primā senectutē: medici verò eam ætatē agentes, consistere, nō quòd consistat calor, qui certè iam deferuet; sed quòd corporis moles quæ ab incremento desistit, & nondum minuitur. hæc verò omnia an Hippocrates dicat, tu vide, relegēque hæc quæ produxi loca. Hæc de differentia ætatum. De earum temperamentis dicere iam propero. Iuuentutem esse calidam & siccam, & senectutem frigidam & siccam, admittunt omnes. nā quanquam ab Hippocrate loco nuper citato, primo in quā De ratione victus, dicatur senectus humida, id non propter membrorū humiditatē, quæ minima est, sed multitudinem excrementorum humidorum: quæ temperamenti frigiditas, & virtutū naturalium impotentia colligi facit, dictū est. Sed de temperamento pueritiæ & adolescentiæ est contentio, in qua illa duo occurrunt disputanda, Vter sit intensior calor, qui in pueris est, an qui in iuuenibus: & An adolescentia tēperata sit, an calida & humida. Tā diuersæ fuerunt hæc de re antiquorum sententiæ, vt nōnullis ætas puerilis omniū calidissima visa sit: nonnullis prorsus frigida, nonnullis nondū frigida, sed quā iuuentus minùs calida. Qui eam frigidiorē esse censent, obiciunt conuulsiones, & frigidus affectus, & cruditates, quibus pueri sapissimè laborant: iuuenes contrā ardentissimis febribus, fluxu sanguinis corripiuntur: alimenta tenuia in bilē mutant. pueri somnolēti sunt; iuuenes vigilantissimi. habent hi tenues, flauas, & contento tenui vrinas: illi corpulentas, pallidas & copiosiores cōtento. Cōtrā qui calidiores esse dicunt pueros, ex principiis generationis, quibus proximi sunt, argumentantur: atq; proinde his plurimum esse calidum innatum. obiciunt etiam intolerantiam inediæ, qua omnes ætates superant, & accessionem corporis, quæ in ea ætate maximè fit. Lōgum somnum à multo cibo, atque eo humido, quo vtuntur, fieri dicūt, hinc etiam conuulsiones, & frigidus alios affectus, & cruditates fieri, nō ex frigido temperamento. vrinas etiam tales excerni, causa, vt dicūt, edacitas est: tum quòd à cibo ludentes, profiliētēsq; mouentur. Alii rursus, quanquā ortui proximos esse pueros admittant, calorē tamen humore submersum esse contēdunt, & incrementū mollitiæ materiæ tribuūt. quoniā quò humidius est corpus, eò facilius etiā à minori calore dilatatur. Inediæ impatientiā, ex alimenti indigentia ad nutriendū & augēdum corpus nasci dicunt. Sed si hi aperte frigidum esse puerile corpus velint defendere, omnino loquuntur improbabiliter. nam vtab Hippoc. libello De victus ratione dictum est, Puer calidis & humidis temperatus est, quia ex his est constitutus, & in his incrementum accepit. humidissima igitur & calidissima sunt corpora proxima generationi, & augentur quam plurimū, & quæ his proxima sunt, eodem modo. Hæc Hippoc. Sed nihil prohibet, cū maxima humiditate calorē quā multū coniunctū esse. accretio nō minùs, vt etiā tetigit Hipp. hæc ætatē calidā esse cōuincit. nā quāuis humida dilatantur, facilè tamen ccrementum à dilatatione multū differt, & quò maior sit accretio, eò fit copiosior nutritio: ergo qui ætatem hanc frigidam statuūt, omnino improabilia loquuntur. Sed qui de præstantia caloris pueritiæ & iuuentutis edisserunt, tā afferunt vtrinq; probabilia, vt in eam sententiam Galenum coegerint, quæ scilicet omniū est probabilissima, neutrum illorum alterum superare, sed esse omnino pares calores. nam vtrorunquerationes sententiam hanc probant. & experimento confirmat Galenus, obseruato (vt ipse dicit) multum temporis eiusdem hominis calore,

Ætatiū temperamētia inuestigatur.

Varia sententiæ de pueritiæ tēperie.

Omnino improbabile est puerile corpus esse frigidum.

Pare esse pueri & iuuenis calorem censet Galen.

calore, eiusdem (inquaro) pueri prius, & iuuenis etiam deinde, postquã adoleuerat. Sunt itaque calores intensione æquales, modo caloris tantum differentes. puerilis enim, mitis, suavis, & halituosus est, ut qui in humido naturali recipiatur, & calidi innati sit: iuuenilis in eadem gradus intensione, mordax, & acer, ac insuavis: quoniam calidi adscititii est. cuius tantum est substitutum, quantum innati calidi perierat. Visum est quibusdam, illud, Æquales in radice, quod apud Galenum est, non de æqualitate intensiōis intelligere: quippe quam absolute maiorem esse putant in iuvene: sed æquales dici, quia quantum calor iuuenis calorem pueri vincit intensiōe, tantum ab eo multitudine calidi superatur. Sed si quis secundum De

Male quidam Galenū interpretantur.

10 temperamentis legat, librum non adeo longum; facile intelliget, hanc interpretationem à mente ipsius dissidere. nono etiã Methodi, pueritiam nulla ætate dicit esse frigidiorē. decepti sunt hi, ut arbitror, Galeni verbis, quæ sexto De morbis popularibus constitutione tertia commentario decimo quinto scripsit. quæ ita habent: Ut in commentariis De temperamentis & Aphorismis à nobis disputatum est, non absolute puer vigente calidior est: sed in sito calore calidior. calidum autem non ingentum, eo absolute calidius esse, monstratum est, quo ætate vigentes plus abundant. Sexto Epidemion, constitutione prima, commentario quinto, Iuuenis quidem (inquit) absolute calidior: puer verò non absolute, sed eo quod plus innati calidi possideat. tertio etiam De causis pulsuum capite quarto de pulsu puero-

Galeniverba, quibus videtur sentire pueri calorem à iuuenis calore vinci.

20 rum ita scripsit: Calor autem etsi non sit simpliciter maximus, propter incrementum animalis spiritus, par sit in illis distentionis usus ei, qui consequitur plurimum calorem. quantum enim iuuenibus cedunt redundantibus aduentitio calore, tantum necessitate spiritus refarcitur. Ecce tria loca, in quibus Galenus videtur sentire, pueros iuuenibus cedere in calore. quæ tamen me nunquam coegerint, sententiam mutare, aut Galenum accusare contradictionis. habent enim commodam interpretationem. calidi scilicet ingenti plus est in puero, sed adscititii tantò est in vigente plus, quantò ingenti est minus: sed par portio calidi adscititii, absolute calidior dicitur, non propter intensiōem, quæ par est: sed propter caloris modum, qui, ut explicuimus, est diuersus. & eadem ratione, par calor, sed acrior, suapte natura plus instigat pulsatricem virtutem ad magnitudinem distensionis. quare quod

Explicantur verba Galeni.

30 deficit usus propter caloris, alioqui multi, leuitatem, reparandi spiritus animalis indigentia suppletur. Qui ætatem puerilem frigidam & humidam statuunt, adolescentiam dicunt calidam & humidam, & iuuentutem calidam & siccam, & senectutem frigidam & siccam, nimis studiosi, quatuor ætates quatuor elementorum temperamentis componendi. quod & in quatuor anni temporibus faciunt, ver calidum & humidum dicentes, autumnum frigidum & siccum. Galenus verò primū, neque illa elementorum temperamenta, quæ illis tribuit Aristoteles, admittit, ut in secundo & tertio capitibus docuimus: deinde neque istis legibus plus satis philosophicis adstrictus est; melius esse ratus, quoad fieri possit, temperatum aliquid generari, etiam si elementi alicuius temperamento non respondeat: quàm omnia in-

Adolescentiā calidā & humidā nonnulli statuunt.

40 temperata fieri, & elementorum temperamentis commodè respondere. Ergo inter ætates adolescentiæ: inter anni tempora ver, & autumnum, temperata esse opinatur: atque hoc vnum interesse, quod ver temperatum est æqualiter, autumnus temperatus inæqualiter. qua temperie nulla intemperies est insalubrior. Libello De salubri victus ratione, commentario septimo, ita scriptum est: Ut equidem dico, ætas temperatissima, quæ media est inter pueros & adultos. Sexto De tuenda valetudine, Optimam namque (inquit) temperiem in adolescentia corpus obtinet. Sed etsi hæc Galenus tacuisset, doceret salubritas, quæ in hac ætate, & in vere est. adolescentes siquidem, neque morbis laborant ex multis humiditatibus, ut

Adolescentiam temperatam esse censet Galenus ut & ver.

50 pueri: neque admodum biliosis, ut iuuenes. Ver ab Hippocrate appellatur saluberimum. quod tamen si caliditate & humiditate redundaret, neque aliqua ætas, neque aliqua temporis constitutio esset ad prauas putrefactiones paratior. Neque verò propterea, quod adolescentes plurimo abundant sanguine, qui etiam in vere conspicitur largè profluere, in illorum sententiam veniendum est. Causam enim qua hoc adolescentibus accidit, disertissimè docuit Galenus tercio Prognostici trigesi-

Obiectio dissoluitur.

mo his verbis, Pueruli plurimum sanguinis habent humorem, eumque tantummodo haberent, quantum in ipsum agitur ætatis temperamentum. at quia cibi copiam ingerunt, atque inordinatam, succi aliquid, qui crudus nomine dicitur, subit. Porro quoties ad ætatem deueniunt adolescentiū, quidam iā rectē viuunt, meliorem vitæ nacti tenorē, & ita sanguis in illis redundat solus: quidā verò adolescentes multò deterius, quàm parui pueruli: itaque tales ægrotant subinde, pariter ac vehementer, copiā crudæ materiæ colligentes. hæc Galenus. Ex quibus constat, sanguinis redundantiam in adolescentia propter victus permutationem fieri. in vere non eò tantū redundat multus sanguis, quòd multus generetur: sed quòd humores, qui frigore veluti concreuerant, remittēte frigore, funduntur. in quo sensu intelligendū est primo De natura humana, ver calidum & humidum (quod etiā refert Galenus octauo De placitis) ab Hippocrate appellari. Illud vnum mihi videtur argumentum nō vulgarem habere solutionem: quod proinde proponam solum, & illo longiusculam iam quæstionē concludam. Iuuenis propterea dictus est parem cum puero calorem habere, quòd à pueritia vsque ad florentem ætatem, quantum ingeni calidi perit, tantū adscititiū reparatur. Atque ita quò plus est ingeni in puero, eò minus adscititiū. quod quadā ratione (vt diximus) absolute calidius appellatur. ergo in adolescentia quoq; quippe quæ ætas media est, idem est caloris gradus. nā quò minus adscititiū erit comparatū in adolescentia, quā in iuuentute, eò minus ingeni perierit. Huic argumento ego ita responderim, nō perpetuò à pueritia vsque ad iuuentutem, quantum corrumpitur ingeni, tantū adscititiū introduci: sed in iuuentute tantū esse comparatum huius, quātum illius perierit. nam à principio pueritiæ vsque ad medium adolescentiæ plus caloris ingeni absumitur, quàm adscititiū succrescit. à medio adolescentiæ vsque ad finem iuuentutis, contra plus efflorescit adscititiū, quā ingeni cōsumatur: quoniā adscititiū siccitas præcipuè facit efflorescere. corpus autem nōdum est siccum, vsque dum medium adolescentiæ lapsum est. ergo hac ratione non fuerit captu difficile, pueritiæ calorem intensissimū vsque ad medium adolescentiæ remitti, & ab hac ætate rursus intendi, & in iuuentute priorem iterum intensiōem obtinere. Verūm de his satis, si cum de temperamento sexus tantillum dixerō, ad particularum temperamenta transgrediar.

De temperamento sexus. CAP. IX.

QUANQVAM video in disputatione de sexus temperamento à quibusdā esse multū elaboratū, ab iis, scilicet, quibus nihil antiquius est, quàm omnia pro & contra (sic enim loquuntur) disputando docere: ego tamē hæc breuissimè percurram. ac fuisset vtilius multò, vt opinor, lectorem ad caput primū libri tertii De causis pulsuum, & ad libros De temperamentis Galeni remittere, quàm in leuissima quæstione morari, cū præcipuè nihil habeā, quod iis quæ ab aliis scripta sint, addere possim; neq; illa indigeant multa expositione. Quantum in ipso est sexu mares fœminis calidiores sunt. nam fœmellæ est concipere, lactare, & educare fœtus: maris alimenta his suppeditare, & si petantur insidiis, defendere. In genere rapaciū auium fœmellas maribus potētiores, & fortiores esse, & ad quærendū alimenta, & repellēdas iniurias promptiores, venatores omnes nullo dempto testantur. Leænā quoq; leone esse ferociorē, & vrsam vrsō, multi perhibēt. Sed horū non improbables excogitata rationes à quibusdā sunt: rapaces nempe aues igneum habere calorē, & temperamentū generis calidū valde siccūq; quod fœminea frigiditate & humiditate attemperatū cōmodius redditur ad operationes. cōtrā masculino auctū igne ad immodicā intemperiem labitur, & desiccatione ad frigidius recidit. quod in aliis generibus, cū consenscunt, videmus accidere. leænā verò, ac vrsā, vt quidam probē cōiiciunt, non tā sunt vehementiores, quàm morosiores. nam, vt perhibent, quanquā vehementiorem faciant imperiū, non eatenus pugnando perseuerant. at verò in humana specie, cuius naturæ notitia nobis suffecerit, nō dubiū est, quin vir fœmina temperamento sit calidior. nam habet omnium operationū, tam animalium, quàm naturalium, & vitalium maius robur. mouetur enim firmitus, sentit per-

Difficile
argumen-
tum dissol-
uitur.

Mares fœ-
minis cali-
diores quā
rum in ipso
est sexus.

In specie
humana
proculdu-
bio vir fœ-
mina cali-
dior est.

perfi citius, nutritur foelicius, nociua expellit promptius, pulsat latius, & vehementius. neque verò quicquam prohibet ipsam citius peruenire ad incrementi statum, neque sanguine magis redundare, qui singulis mensibus per vterum euacuetur. Nam vt citius ad statum peruenit: ita minus crescit. Illud fit propter humiditatem temperamenti: hoc propter exiguitatem caloris. Proinde minores habent ætates, & breuiiores periodos. quòd verò in his sanguis redundet, non multitudo caloris generantis, sed paucitas caloris discutientis facit: sicuti quòd frigoris sint patientiores, faciunt obstructio, & multa pinguedo, prohibētes quòd minus membris sentiētibz & profundioribus frigidū occurrat. Ita tamen hoc verū est, vt nihil prohibeat, 10
 scēminam aliquam aliquo viro fieri calidiorem. Sunt quædam viragines, quæ firmissimos habent omnes neruos, neque plus viris excrementosæ sunt. Sanè biliosa mulier pituitoso viro calidior erit. eritque huic maior pulsus, & fortior quàm viro. Sed biliosa bilioso, & pituitosa pituitoso, vt cætera quoque paria sint, frigidior est. Neq; huic sententiæ ratio ortus vtriusque sexus aduersatur. nā vir à scēmina nō differt natura, sed sola membrorum genitaliū formatione. differunt autem in illis hæ partes. si consulis Galenum libello de dissectione vuluæ, & quatuordecimo De vsu partium, quòd quæ in formatione masculi, acta calore extrā pullularunt; in scēmel-
 læ formatione interiūs latitantia, remanserunt. Itaque causa generationis maris calor est, & scēminæ frigus. Sed calor vt paulò infrā, Deo concedente, docebimus, 20
 potest aut membra omnia ad proportionem tenere, aut in membrum aliquod incumbere. Nam nihil prohibet virum esse genitalibus calidiorem; corde, cerebro & hepate frigidiorē: contrā scēminam. Sed contrā videtur esse, quòd neque his mēbris semper viri inueniuntur calidiores. multæ enim scēminæ laborant intēperie calida vteri, & viri præ testiculorū frigiditate possunt esse generandi impotes. Fateor. Aliquando fit, quātum coniicio, vt vir fiat non tam caloris vi, quàm copia materie illis partibus respondentis: & scēmina materiæ penuriā. Adde, potuisse harū partiū temperamenta, aut errato aliquo in victu, aut morbo antecedente permutari. Sed magna ex parte, ac ferè semper mēbris genitalibus ex formatione mares sunt calidiores. Proinde habent latiores vias, & in coitu morantur minùs, quia plerunq; citius effundūt. Scēminæ contra, propter viarum stricturā, lentius emittunt: atq; nō nunquā ominino non possunt mittere, quòd in illis vehementem facit, & difficilē irritationem. Quod symptoma multis imponit, putantibus ex calore id fieri. sed fit re vera, vt inquit Auicenna vigesima prima tertii, magna ex parte, quia cū viri citius emittant, destituuntur ipsæ re inconfecta. vnde constat, Tirefiā immeritò maiorem voluptatem scēminis adiudicasse: nisi fortè de longiori, nō de intensiori voluptate contentio erat inter Iouem & Iunonem. Sed de his hætenus satis. Ad particularū temperamenta transgredior: quæ iam ipsa sermonis series videtur attigisse. 30

Non vniuersim intelligitur virum scēmina esse calidiore.

Obiectio diluitur.

De singularum partium temperamentis. CAP. X.

40

OBLITI videbimur nostri instituti, si singularum partium temperamenta percurrimus, ac nō potiùs ea solū, quæ in cōtrouerfia constituta sunt. Nō enim omnes medicinæ partes pertractare animus est: quarū singulas pertractauit Galen⁹, vt nihil suprā videatur aut doceri, aut excogitari posse: sed medicas quæstiones, quas scriptorum multitudo peperit, dirimere studemus. Ergo quòd cutis, atque ea præcipuè quæ in vola manus est, medium in vtrāq; oppositione (calidi inquā & frigidi, humidi & sicci) inter humani corporis mēbra tenet, iam pridē inter omnes auctores cōuenit: & de reliquorum etiā mēbrorum tēperamentis conuenit nō minùs. Sed de pulmonis, & cordis tēperie, quā in secunda oppositione habent, nō ad eò omnibus est vna sententia. De neruorum etiā mouentium humore videtur nō nihil dubitatum esse, atq; de pinguedinis natura videtur ex Galeni & Aristotelis verbis cōtrouerfia oriri. de quibus proinde dicendum à nobis est in præsentī capite. Galenus primo libro De tēperamentis docet, mēbrum quòd mollius est, eò esse humidius: & quòd durius, eò siccius in humano corpore. in hoc enim nō potest dum viu-
 uit, tātus esse calor, vt emolliat sicca liquādo: neq; tātum frigus, vt induret humida 50

Quid ab omnib. acceptum de partiū tēperamentis, & quid in contr. constitutum.

congelando. deinde ad calcem libri, ita de singulis edisserens inquit: Humidissima frigidissimaq; pituita est, calidissimus sanguis: nō tamē perinde humidus vt pituita: pilus autē siccissimus & frigidissimus, min⁹ eo & frigidū & siccum est os: hoc verò min⁹ sicca est cartilago, statim post cartilaginem ligamentum: post hunc tendo, deinceps membrana, & arteria, & vena, ipsa scilicet corpora vasorum: succedūt deinde nerui duri, molles autē nerui in humiditatis & siccitatis mediocritate naturā cutis obtinent. Nā in altera oppositione neruus mollis nō est in medio calidi & frigidi, sed tantū deficit caloris ei, quantum sanguinis. ita verò & reliqua omnia prius dicta tantō sunt cute frigidiora, quantō magis exāguia: etiā tunica ipsa, maximē sanguineorū vasorū, arteriarū (dico) & venarum, exangues sunt, & frigida natura: cōtactu 10 autē sanguinis calefiunt, atq; ad mediū temperamenti statū veniunt. Sanguis verò ipse à corde accipit calorem: quippe id viscus naturā omnium animantis particularū, tū maximē sanguineū, tum verò calidissimum est. Proximum illi iecur est. verū cor paulò quā cutis min⁹ est durum: iecur multò. itaq; etiam humidius quā cutis cor est, quantō scilicet est mollius. iā verò caro cute humidior etiā est, eadē quoque calidior. spinalis autem medulla humidior quidē, sed & frigidior. & hac rursus humidius est cerebrū: adhuc autem ipso magis adeps, cui conerectio contingit, propterea quod mēbranis adiacet. crasso nāq; oleo similis est, eoq; congelatur, vbi cū frigidis & exanguibus particulis cōiungitur. At neq; circa iecur coire potest adeps, neq; circa arterias venasve, aut cor. sed neq; circa aliā vllā valde calidā particulam. 20 Quoniam autem cogitur per valde frigidū, calfacta liquatur: non aliter ac alia quæ congelata sunt: cerebrum autē calore non liquatur, eoq; adipe min⁹ est humidū. Porro minus humida quā adeps pulmonum caro est, vt quæ neq; ipsa calfacta liquefcat. iā lōgē etiam adipe min⁹ humida est tum lienis, tum renum caro. omnia tamē hæc cute sunt humidiora. Hæc Galenus. Qua dictione, neruos molles cuti omnino similes, & cor humidum esse, ac pulmonem illo humidiorum multò, dicit. At verò idē Galenus libro 2. capite 3. de neruis ita differit: Proxima cuti est mollium neruorum natura, durorum autem, qualis ipsa cutis, secundum humiditatē & siccitatem. Hactenus Galenus. Qui nō intelligo, qua ratione in primo libro dixerit, neruorū mollium humiditatē æqualē esse humiditati cutis, & in secundo, duos in 30 hac oppositione esse similes cuti, cū duri mollibus multò sint sicciore. Hæc cōtradictio (quantū suspicor) cōiecit Auicennā in tantā hæsitatiōē: quanquā alioqui ipse est sua natura hæsitabundus: Nerui (inquit) sensus, frigidiores quidē, sed nō multum sunt temperato sicciore, & fortasse sunt ei propinqui: & neq; etiam in frigiditate sunt ab eo valde remoti. Cæterum, quanquam hæsitandi ansam illi præstiterit Galenus; tamē ita errandi, vt molles neruos in classe siccorum membrorū collocaret, nō præstitit. Nā temperatæ humiditatis, & assimilis cuti, primo libro dixit, neque hoc admodū cōstāter: sed sicciore esse cute, nullibi dixit. neq; id ratio fert: cū multò molliores conspiciantur. Est qui dicat locū hunc secundi libri esse corruptū, neq; legendū esse *durorum*, sed *mollium*, quò huius loci sententia eadē sit & prioris. 40 hinc nō est damnandus, nō enim leui argumento permotus ita censet. Sed vt mihi legenti Græcum codicē apparet, ipsa sermonis series huic censuræ resistit. ita enim habetur, ἡ γὰρ τὰ αὐτὰ δὲ δέρματος καὶ ἡ τῶν μαλακῶν νεύρων φύσις. ἡ δὲ τῶν σκληρῶν οἷον περὶ αὐτὸ τὸ δέρμα καὶ ὑγρότητα δηλοῦσι καὶ ξηρότητα. Hæc sunt Galeni verba. intellige vbi dicitur ἡ δὲ τῶν σκληρῶν, dici, ἡ δὲ τῶν μαλακῶν, & fiet hic sermonis contextus ineptissimus: Proxima est cutis natura naturæ molliū neruorū: molles autē similes sunt cuti in oppositione humiditatis & siccitatis. Quis nō ridebit, in tā breui dictione inutilem repetitionē, & ineptā? Sed interiectū esse locū antecedētia & consequētia nō patiuntur. Quantū assequi possum, hæc est Galeni mens: Cutis sita est in medio molliū & durorū neruorū. molles sunt molliores cute: duri duriores. à se inuicē satis distāt, sed à cute vtriq; parū. proinde quasi 50 parū distātes, vtrosq; cōtulit cuti: illos in primo libro, hos in secundo. Illud oportet medicū intelligētia præditū subaudire: quanquā ita dictū sit sub vniuersali ratione: tamē nō omnes sensui subseruiētes æquē molles esse: neq; omnes motus neruos æquē duos. visus enim quā auditus molliores sunt: & qui inambulationi subseruiūt duriores iis, qui ad mouendū brachia deferūtur. nimirū cerebrū mollius est spinali medulla,

*Surgit ex
verbis Ga-
leni contr.
de tempe-
ramento
neruorū.*

*Auicenna
opinio.*

*Quadam
solutio.*

*Verborum
Galenī ve-
ra narra-
tio.*

medulla, & cerebri pars anterior posteriori: & quò medulla spinalis à cerebro lōgius producitur, eò quoq; durior euadit. Orta attestantur suis principiis. quare quo ex superiori & anteriori principio neruus deducitur, eò mollior est: quo ex posteriori & inferiori, eò durior. Proinde sensui deferuientes deduxit natura ex cerebro, motui verò ex spinali medulla. Iis etiā quæ de cordis humiditate dicta sunt, contradixit Auicenna, ita dicens, inter recensendū quæ in siccorum classe collocari oportebat: Post os in siccitate est cartilago, postea ligamentū, post chorda, post pāniculus, post arteriæ, post nerui motus, post cor, post nerui sensus, post cutis. Hac in parte citra controuersiam damnandus Auicenna est, qui à Galeni sententia, & experimento,

*Auicenna
de cordis
temperie sen-
tentia Gal-
len. cōtra-
ria repro-
batur.*

10 quod ex mollicie defumitur, sine ratione recessit. quoniam (vt arbitror) non capit, qua ratione cum tanto calore natiua humiditas coniuncta sit. Caliditas siquidem (inquit) maior quàm debet, reddit corpus siccus, quàm oportet. Sed hanc à suis af-
fectis vsurpatissimam propositionē paulò superius falsam esse monstrauius. Ter-
tium illud de pulmonis temperie non adeò facile est: quippe quod non sine abhibi-
ta ratione protulit, vt alia pleraque: Scire (inquit) tamen debes, quòd pulmo in sui
substantia & natura, non est humidus vehemēti humiditate. omnis epim cōplexio
mēbri naturalis similis est eius, quo nutritur: & secundum suā accidentalē comple-
xionem, assimilatur ei, quod ab ipso superfluit. pulmo autem nutritur calidissimo
sanguine, & multæ admixto cholæræ, & hoc quidem ipsemet Galenus nos docet:

*Auic. de-
pulmonis
temperie sen-
tentia.*

20 in ipso verò multa humiditatis superfluitas colligitur, propter illud quòd ad ipsum
ascendit de vapore corporis, & propter illud quòd ad ipsum descendit de catharris.
Postquam igitur sic est res, hepar multò magis humidum pulmone humiditate na-
turali, & pulmo magis est madefactus: licet humiditatis mora ipsum in sui etiā sub-
stantia molliorem fecerit. Hactenus Auicēna faciūdius quàm pro suo more de pul-
monis humiditate disputauit, censens, pulmonem non esse membrum humidum,
sed madidum: atque propterea à Galeno appellatum esse humidum, quòd aduen-
titia humiditate sit præditum, non naturali. Sed reuera hic sensus non quadrat cum
Galeni dictis. nam in superius scripto capite, carnem pulmonum confert in humi-
ditate cum cerebro, constituens vtrunque inter adipem, & lienem, renesque: hac

*Auicenna
sententia nō
quadrat
cū Galeni
dictis.*

30 ratione monstrans minus humidam adipe, quòd calfacta minimè liquatur. Sed
constat per liquationem, aut illius priuationem, natiuam humiditatem explora-
ri, nō aduentitiam. præterea quarto De causis pulsuum capite duodecimo, de pul-
su peripneumonicorum, ita inquit de pulmone differens: Nam quia laxum est &
molle, & vndique vacuum, à pituitosiore atque crassiori sanguine inflammatur: cū
subtilis biliosusque fluat ferè, neque cū viscere vlla ratione cohærescere possit. Ex
his verbis nemo non intelligit, membrum hoc humidum censerī à Galeno, non
siccum & biliosum. quippe cum quo bilē nulla ratione cohærescere posse dicat.
Quid, quòd, vt ipse autor argumētatur, nutritur sanguine calidissimo multæ admi-
xto cholæræ? & quæ nutriuntur similia sunt iis, à quibus nutriuntur? Primò bilis li-

*Diluitur
Auicenne
argumen.*

40 quor est, ac proinde in sua substantia actu humorem habet: (sicca enim potentia
tantum est) nutrientia verò sua substantia nutriunt. quare potius oportuit nutritum
nutrimenti substantiam imitari, in qualitatibus actu existentibus, quàm in iis, quas
habet potentia: his enim agunt medicamenta, alimenta potius substantiā. adde
falsum esse, pulmonem nutriri bile: nam etiam si siccus non conuinceretur esse, ef-
fet tamen calidissimus, atque facillimus inflammatus: quod non expediebat mem-
bro cordi propinquo, & in perpetuo motu semper futuro. Multum interest dicere,
Nutritur sanguine bilioso, aut sanguine subtili: potest enim sanguis fieri subtilis, aut
permixtus bili, humori scilicet tenuissimo, aut expurgatus multū à facibus, quæ
illum reddunt crassum. Sanguis ergo, quò commodum pulmone nutrimentū fiat,

*Nutritur
pulmo sub-
tili sangui-
ne non be-
lios.*

50 non permiscetur cum bile, sed quia ab hepate per venam cauam deportabatur sub-
crassior, in dextro ventriculo cordis defæcatur, & attenuatur, remittiturque ad pul-
monem, qui multo spiritu permixtus, fit quasi spuma (talem enim spuma habet or-
tū ex spiritu humore concluso) atq; ita simili sibi alimento nutritur pulmo, qui spō-
giis similis est, & quasi ex cōcreta spuma habet substantiā, laxā, mollē, & in subrubro
colore ad album aliquatenus declinantem. Neq; quicquam aliud significauit Gale-

nus quarto De usu particularum: Pulmo ex elaborato ad vnguem flauo, subtili, spirituoso, ac puro sanguine sumit alimentum. Non enim flauus ex permixtione flauæ bilis fit, vt ille fortassis putauit, sed ex spiritus permixtione ad bullarum album splendorem trahente ruborem sanguinis: atque ita talis euadit spuma ex sanguine. id quod clariùs intelligitur aliis verbis in eodẽ capite paulò superiùs scriptis, quibus sic inquit: Quò fit, vt & caro splenis, quamuis laxa sit, à pulmonis tamen carne magno interuallo relinquatur: laxissima enim ea est, atque leuissima, & paulò minùs alba, quasi ex spuma quadã, coagulata: nutritur enim ex sanguine exactè puro, flauo, subtili, & spirituoso. Vbi illud quoque subaudiendum est, flauum colorẽ illic, *ξανθὸν* Græcè, non dici exactè talem: sed vt pallidum etiam & subpallidum cõ- 10

Unde ductus in suã sententiam Auicenn.

Argumentum.

De natura pinguedinis controuersia agitur.

ductus est in hanc opinionem, quia vt dicemus, cùm loquemur de humoribus, bilem spumam sanguinis esse putat. ita enim finit, seductus fortasse illis verbis Galeni quarto De usu particularum cap. 3. loquentis de modo quo bilis generatur: fluitans verò quod tenue est, ac leue, & veluti spuma quædã in sanguinis superficie vehitur. Sed Galenus illic non confert bilem cum spuma in substantia, sed leuitate, tenuitate & supernatione. Sed lubet inquirere ab Auicenna, quò huius quæstionis iam tandẽ finis sit, cur pulmonem siccũ esse censuit, quòd nutritur bile, & nõ lie- 20

nẽ, quòd melancholiã: præterea apertũ est, si ex madefactione pulmo mollis esset, cõsumpto humore irrigãte, aut ad ignẽ, aut expressione, aut alia ratione, tandẽ durũ ipsum euasurum. at verò non euadit, vsq; dum cõbustus carbo sit, carne etiam ipsa depasta. Est ergo pulmo non solũ ex accidenti, sed natura sua humidus; & hepate humidior, vt & mollior. Sed de pinguedinis natura oportet tãtis per differere. Vt docet Galenus 2. de temperamentis; pinguedo generatur, cũ id quod pingue, tenue & leue est in sanguine, incidens in partes frigidas concrescit. Quod primo etiam eiusdem operis, capite vltimo, docuerat dicens: Quia concrescit multo frigore, idẽ liquatur calfacta vt alia concreta. Ex his locis apertè intelligimus, Galenum censere, pinguedinem frigidam esse: atque adeò quoniam generatim eodem capite affirmat exãgues partes frigidas esse. quin etiam libello Artis medicinalis docet, quã- 30

tò quisque sit calidior, tantò minus habere pinguedinis; quãtò frigidior, tãtò plus. Auicenna quoque fen. 1. primi, frigidis membris pinguedinem annumerat. atque adeò hæc videtur esse communis medicorum omnium sententia: quã ita confirmant: In mulieribus quã in viris; & in frigidis quã in calidis naturã; & in otiosis quã exercitatis, plus pinguedinis esse experimento deprehenditur: frigoris ergo soboles semper est. Deinde celebratissimum est apud omnes philosophos, Platonẽ præcipuè & Aristotelẽ & Galenũ; Quod calore liquatur, frigore esse concretum; quod frigore, calore: sed pingua omnia ad ignem liquantur, ergo frigore concreta sunt: atque vt Aristoteles etiam 4. Meteor. affirmat, quæ frigore sunt concreta, ad aquã pertinent, frigidãque sunt. Proinde affirmat Galenus loco citato ex 1. de tempe- 40

Quæ pro parte contraria sunt ex Aristotele, sententia.

ramentis, pinguedinem nunquam concrescere circa hepar aut cor, aut venas, & arterias, aut denique circa partem aliam, quæ magno calore abundet, sed prope renes, qui in lũbis frigida satis regione siti sunt. Vnde rursum argumentum capitur, pinguedinem frigidam esse & concretam frigore. Tamen Aristoteles aliter de hac re videtur sentire: qui cap. 5. secundi de partibus animalũ ita scripsit: Pinguedo & adeps differunt mutuò sanguinis differentiã. est enim vtrunque eorum sanguis co- 50

ctus per bonam nutritionem. In eandem sententiã cap. 9. tertii eiusdem operis inquit: Quod enim superest sanguinis, bene coctũ, finis concoctionis sanguinæ pinguedo est & adeps. Et paulò infra eodem capite: Quod enim pingue, calidũ: coquit autẽ calor. Itaq; Aristoteles affirmat, quod pingue est, calidũ esse, generariq; perfecta sanguinis resudantis ex vasis cõcoctione. neq; hæc sententia videtur argumẽtis destituta. Nã cũ sint pingua omnia inflammabilia & suffitui apta, foueantq; magis ignẽ quàm extinguant, videtur esse calida. atq; hac ratione oleum calidũ esse videtur. Deinde videmus homines pingues patientes esse frigoris: macilentos, impatientes. quin etiã Galenus 6. De anatomicis administrationib. & De usu partiũ, omentũ non

non in alium vsum dicit esse factum, quam vt ventriculi concoctionem calfactu iuuet. Sed & id argumentum quod à mēbrorū frigore circa quæ pinguedo generatur Galenus accepit, videtur posse retorqueri, quandoquidem pinguedo quædā circa cor inuenitur, & omentum super iecore & visceribus generatur; quo loco, si solo frigore concrederet, haud quaquā generaretur. Neq; verò Aristoteles non præuidit argumenta sententiæ contrariæ, sed negat exanguē esse: imo verò nihil aliud quam perfectè concoctum sanguinem esse dicit. quæ de causa dicit fieri vt animantia sanguine carētia nullam pinguedinē habere possint. Quod super frigidis membris fiat, non super calidis, necessitatis causā dicit factum: quia frigida indigent fotu pinguedinis, calida non indigent. proinde ventri vt exangui omentum renibus vt in lumbis collocatis, seuum esse tributum, vt calefcerent. Iā verò quod pingues homines frigidi sint, & citò senescant, (neq; enim hoc negat) causam esse dicit, quod sanguis eis deest, quia in pinguedinem infumitur. itaque nō tā videtur docere eos homines quia frigidi sunt, pinguescere, quam quia pinguescunt frigidos fieri. Hæc est Aristotelis sententia. Quin etiā Galenus ipse videtur in eam incidisse, cū dicat 11. De simplicium medicamentorum facultate cap. 4. omnem pinguedinem habere vim calfaciendi & humectandi humana corpora. Quod certè, si frigida & concretione facta esset, neutiquā posset. non enim pituita illata potest calfacere. In hac disputatione duplicē quæstionem esse video: Primam de modo quo pinguedo generatur, an concretione sola & frigore: Secundā, de eius temperie, an frigida sit. Primū omnium sciri oportet duplicem esse pinguedinem: quādam quæ *πικρὴ* vocatur. hanc dicūt Latini *pinguedinem* aut *seuum*: aliā quæ vocatur *σῆμα*. Latini *adipem* dicūt. Vtraq; est substantiā pinguis & liquabilis. Seuum verò est, vt quod in renibus crassius & liquabilius, & vasis multò magis carens, venis (dico) & arteriis. Adeps est qualis in omento tenuior & minùs liquabilis, & multis vasis plena. Sed neutra pinguedo mihi videtur esse sola concretione facta. Nam si vtraque pars quædam animantis est, certè vtraq; nutritione quadam generatur. nutritionis verò omnis calor membri est causa & modus substantiæ. capit ergo pinguedo omnis, vt & aliæ omnes partes corporis alimentum, cōmutatq; non concretione sola, (hæc enim non est vegetatiuæ siue alentis animæ actio) sed alteratione ea quam assimilationem vocant. Nisi fortè lubet dicere non esse verè partem animalis, sed aut excrementum aut redundans alimentum, generarique congestione, vt de capillis libro 2. dicturi sumus. Cæterum præterquam quod Galenus, & cum eo alii omnes pinguedinem veris partibus annumerant; neq; locorū in quibus generatur temperies concretioni est opportuna. nam renum calor ad liquandum seuum extra corpora concretum satis esset, nedum calor cordis. quare multò magis impedire potest concretionem. itaque verè dicit Aristoteles pinguedinem concoctione fieri; si scilicet nutritio membrorum cum quadam concoctione agitur. Neque Galenus ita fieri concretione dicit, vt eius generatio alentis animæ actio & nutritio quædam non sit, sed quia cū liquabilis sit calore, substantiā habet quasi concretā frigore: nimirū vt Plato dicit ossa vñtionibus & refrigerationibus alternis facta esse; quia neque frigore neque calore solui possunt: non tamen profectò in utero cum fœtus formatur, ossa in ignem aut aquā immissa sunt, sed ortu quodā naturali & proprio talem substantiæ modū comparauere, quasi ita essent facta. ita dici debet pinguedo cōcreta esse frigore. sed hoc in comm. 4. lib. Meteor. Aristot. declaraturi sumus. modò diximus quantum præsens exigit disputatio. Vtraq; itaq; pinguedo generatur nutritione quadam: etsi alia ratione meritò Galenus dicat concretione fieri. Vtraque etiam est frigida pars in nobis quidem simpliciter, & ad nostram cutem: & in aliis animantibus, ad eorum partes. est enim exanguis, quare & subiecto frigida: & vt paulò antè dixi, cū liquetur calore, naturam aqueam habere cognoscitur. Neq; quidē obstat, quod ex sanguine cōcoctione quadā genita sit; nā cōmune est hoc aliis omnibus partibus, quarū tamē multas constat esse frigidas: sed præterquā quod in sanguine sunt multiplices partes, aliæ calidæ, frigidæ aliæ; alia quadā ratione fieri potest membrum suo alimento frigidius: nimirū nutritio commutatio quædam est alimenti in partē, quæ substantiæ modo magis quam calore agitur: quæq; vt alio loco dicemus, for-

*Argumentū
aliarū par
tis præuidet
Aristot.*

*Galenus vñ
detur in sen
tentiā A
ristotel. in
cidisse.*

*Duplex in
hac dispu
tatione
questio.*

*Duplex
pinguedo.*

*Deciditur
questio pri
ma demo
do quo pin
guedo ge
neratur.*

*Quomodo
Galen. pin
guedinē sit
ri concre
tione di
cat.*

*Deciditur
questio al
tera, de pin
guedinis
temperie.*

*Dissoluitur
qua
pinguedi
ne calidā
esse viden
tur proba
re.*

tasse habet parum concoctionis. Multò minùs obstat, quòd inflammari possit facillè. id enim aerea in illa natura facit: aerem verò non esse calidum, hoc ipso libro iam probauimus: & cū aeris pinguedinis partibus aquæ & terræ admistæ sunt, ut possit facillè inflammari & esse frigida. Calidi quidem exiguam habent pinguedinem: quia multà cum habeant discutionem, non congerunt multū sanguinem. frigidi contrà, quia parum discutiunt, habent multū. Nam quòd frigidi fiant quia infumitur sanguis in pinguedinem; non est satis dicere, nisi dicas cur infumatur usque dum fiat exiguus. quod non video in quam aliam causam possit reici, quàm quòd per debilitatem caloris, sanguinem, quem alii homines discutiunt extra corpus, ii sub cutem tantum possunt pellere, qui pinguedini alimentum præstat. ita etiam accidit in membris. calida scilicet discutiunt sanguinem, frigida congerunt pinguedinem. Quòd quædam pinguedo prope cor nascatur, est duplex causa: altera in sanguine, altera in corde. Sanguis enim cordis est tenuis: non quidem biliosus, sed dulcissimus & pinguis: substantia cordis densa, ut, haud parum sit, sanguinis vapores à ventriculis extrahi, & siquid cordi ipsi hærens pinguedo fiat, magnus cordis calor facere potest ne multa fiat: ut omnino nulla non potest. Iam verò minùs mirum est, pinguedinem calfacere membra quibus incumbit, & pingues fieri frigoris patientes: calfacit enim ut fomenta & ut vestes. incalescit nempe primum ab ipsis membris, deinde illa re calfacit: ut & oleum, quod temperatū esse medici affirmant, calfacit partes obturando poros, prohibendoque quominus frigida causæ internis occurrant, & cohibendo effluuium calidum. ita ergo pinguedo. acciditque pinguibus, quod mulieribus quoque: occursum frigidorum melius ferunt, quia sunt cute densiores. his accedit quòd pinguedo ut substantia est facillè inflammabilis, ita etsi calida non sit, facillè alienum calorem concipit. Hoc enim aeræ substantiæ esse, supra etiam monstratum est. Potest igitur pinguedo fomentum calfaciendis membris idoneum esse, etsi frigida sit. Calfacit & discutit pinguedo quæcunque, ut oleum, & ut nuperrimè dictum est: quædam autem pinguedines maiori efficacia; quæ scilicet calidiorum animantium sunt. nam etsi omnium pinguedo sit in frigidis partibus; tamen non in omnibus pariter: sed quânto animal calidius, tantò quiduis in eo calidius est. sed & quæuis pinguedo fit tantò calidior, quantò vetustior: ut hac ratione possit animantium quorundam pinguedo vetusta præcipuè, manifestè ac satis valenter discutere: quanquam pinguedo pars frigida sit. Atque huius capitis hic esto finis.

De temperatissimo corpore, & an habeat omnes operationes perfectissimas, & omnibus causis resistat maximè, sit quæ maximè longæuum.

C A P. X I.

TEMPERATVM corpus inæqualiter participat temperiem secundum partium diuersitatem necessariò, ut paulò superius monstratum est. non enim fieri potest, ut non sit cor cute calidius, & cerebrum frigidius humidiusque, & ossa cū frigiditate sicciore. Cæterum possunt hæc temperamenta his membris secundum naturalem portionem inesse; & ut ex hac inæqualitate, facta calidorum cum frigidis & humidorum cum siccis collatione, æqualitas resultet. Et hoc quidem est optimum temperamentum, & æquale & quod maximè expeti debet. Est & aliud æqualis temperamenti genus, quod non adeò probo, sed æquale tamen est. dici potest inæqualiter æquale. fit cū præcipua membra intemperata sunt, tam diuersa intemperie, ut nullum illorum toti corpori possit appellationem tribuere. ut si fingas hominem corde frigido, & hepate tanto intervallo ad calidum, quanto cor ad frigidum inclinante; liene calido, si placet, & pari intervallo frigido ventriculo; cerebro temperato & reliquis partibus: temperatum ita corpus efficias, sed non valde salubre. Illud verò quod æqualiter secundum proportionem est temperatum, quod primo loco descriptum est, saluberrimum est, & ad resistendum paratissimum: adeò, ut multi medici contentur defendere, corpus hoc singulas operationes perfectius reliquis omnibus obire, & singulis alterantium causarum generibus plus posse

Quenā opinio de optimo temperato corpore.

posse resistere. Quoniā, scilicet Galenus libello Artis medicinalis, corpus quod ab ipso naturæ ortu bonam habet temperationem in simplicibus, & coagmentationē in compositis, salubre ut semper, & saluberrimū appellauit. quare (dicūt) si saluberrimū est, omnibus resistit maximē. In eodem libello capite octauo ex operationum perfectione docet temperiem optimam diiudicare; & insalubria à saluberrimis distinguere eo, quod magis, minūse in operationib. existit; ac quia causis, quæ ægrotationem pariunt, non æquē resistunt. itaq; hi iuxta Galeni sententiam (ut sibi videtur) contendunt tēperatum corpus omnes operationes perfectiores edere intemperatis. quibus si obicias, aquilam, aut lyncem acutiū cernentes homine; canem perfectiū odorantem (quod tamen contra fieri oportebat, cū omnium animalium tēperatissimum homo sit) multū interesse dicunt, plus quis videat, aut perfectiū. itaq; aquilā plus homine videre, & canē plus odorari, nō tamen perfectiū. quid tamen illud perfectiū sit, nō omnes eodē modo declarant. Quidā dicunt, aquilā procul ad clarā lucē meliū cernere, sed nō tā faciliē ad omnia se conuertere, aut omni differentiæ distantia, & illuminationis, sese accommodare. alii perfectionem hanc in quadā ipsarum potentiā concinnitate constituunt, dicentes, in tēperamento homine, ita sibi potētias respondere; ut perfectiū cohæreant, & inferiores meliū superioribus respōdeant. ita de operationibus edisserunt. De resistantia non minor concertatio est. nā cū temperatum corpus minū distet à frigido, quā calidum, & à calido quā frigidū: nō est quod ad calidū nō mutetur faciliū, quā frigidū; & ad frigidū, quā calidum. Sed huic argumento ita illi respondent, repugnantia non tam fieri qualitatibus, quā virtute; & virtutem in temperamento æquali esse fortissimam: quæ omni insalubrium causarū generi resistit valentissimē. Verumtamen ego miror, quid hos homines coegerit scrutari, has dilutiones, subtiles illas quidē, sed inutiles tamen excogitando protuenda opinione Galeni, ut profiterentur; cū Galenus ipse illorū assertionibus contrarius sit. non enim requirit à temperatissimo homine, neq; à tēperatissimo equo, aut leone, aut cane, ut singulas operationes perfectissimas habeat: sed eam tantū, quæ speciei est maximē accommodata. ita enim inquit primo libro De temperamentis capite ultimo: At medii quidem in

30 vniuersa substantia temperamenti cōmunes notæ dictæ iam sunt: quæ verò in animalium speciebus, actionis perfectione, quæ cuique sit conueniens iudicantur. conuenit autē homini, ut sit sapientissimus: cani, ut sit mitissimus, pariter & fortissimus: leoni, ut tantū fortissimus: sicuti oui, ut sit tantū mitissima. Igitur à temperatissimo homine requirit Galenus, ut sit prudentissimus; non etiam, ut velocissimus & fortissimus. De resistendi vi in libello De optima corporis constitutione, cū ita scripsisset: Quod enim eiusmodi corpus rectē ad vnamquamque se habeat actionem, difficiliūque quā cætera corpora morbis corripitur, id faciliē à quouis deprehēdi potest. tamen paulò infra addidit in huius sententiæ explicationem: (quā melius est ab eodē autore desumere, quā ab alio quopiam exigere, ut Galenus ipse quodam loco dixit) Excedentium vtrūq; aliqua in re plus potest. nam à causis externis densius, laxius verò ab internis minū læditur. (paucis interpositis) Similiter quod siccus est moderato, ab humectantibus minū læditur; & siccantibus quod humidius: quapropter sicuti à nobis paulò superiū explicatum est, quod medium dicitur, haud sanē videtur, plus omnino, quā cætera corpora morborum offensis aduersari: sed singulis quidē corporibus aliqua in re inferiū esse, ante omnia tamē potissimū deligendū. Idē Galenus octauo Methodi capite octauo docet, inter octo temperamenta inæqualia, quatuor incidere promptiū in febrem, quā æquale; & quatuor multò minū. Nā quod frigidum est cum humiditate, aut cū siccitate, vel quod tantū humidum, aut tantū frigidum; non tam promptē febre corripitur,

50 quā æquale. Ergo ad singula habet deterius, quā aliqua intemperata corpora. Hippocrates libello de aere, locis, & aquis, describens gentem, quæ est inter Asiam & Europam, ita inquit: Certum est hanc regionem proximē accedere ad naturam, ac mediocritatem temporum: verū virilitatē, laboris tolerantiam, atque audaciā nō verisimile est huic naturæ innasci. Vides ut Hippocrates deneget virilitatem & laborum tolerantiam & audaciam temperatæ naturæ hominū in regione tēperata

Obiiciuntur argumenta.

Gale. prædictæ assertioni contrarius est.

*Refutatur
que ad ar-
gu. aduer-
sariu respo-
debant.*

genitorum. Non igitur omnes operationes iis perfectissimæ innascuntur: neque omnibus causis maximè resistunt, sed ea tandem vera Hippocratis & Galeni sententia est; Temperatum omnibus causis resistendo omnes homines superare; resistendo singulis, non omnes. nā illud quod dicebatur de virtute in his fortissima, hominū est ignorantium; virtutem de cuius substantia constat nihil, etiam si à qualitatibus sit diuersa, qualitatibus uti, ut instrumentis ad agendum, & resistendum. quare virtus, quæ multo frigore operatur, minùs à calore deicietur. Illud quod de magnitudine operationū, aut perfectione dicunt, intelligo multò minùs. nā quis ignorat, canē odorari perfectiùs homine? & ut ab Aristotele dictum est, in sensibus omnibus, dempto tactu, hominem ab aliis animalibus superari: cum tamen temperamē. 10
ti perfectione omnia ab homine superentur. Quis dicat temperatissimum hominē continuò oportere esse firmissimum luctatorem? atque hac in re non à Milone, neque ab Hercule, neq; à Samsonē superari? Sensus quantum ego ex philosophis accepi, eò est perfectior, quò plures cognoscit differentias rei sensui subiectæ. at verò canis omnino nobis incognitas differentias odorum sentit, homo nunquam sine dolore, aut voluptate olfacit: quoniam non nisi extremas differentias potest percipere, propter potentiæ odorandi imperfectionem, ut secundo de Anima Aristoteles docet. At fortasse inter hominem & reliqua animalia id continget: non tamen ita inter ipsos homines? Nunquid canis proinde meliùs odorat, quòd canis est? aut quòd tale in odorandi instrumento habet temperamentum? Ego quidem propter 20
temperamentum arbitror. Quid ergo prohibet, si homini, calido ac sicco cerebro tale est in odoratus instrumento temperamentum; talem quoque esse operationē, qua temperatum hominem superet? certè non omnibus operationibus æqualis temperies est accommoda, sed sua est singulis utilis. Neq; illud, quod dicunt de proportionē potentiā, verū est, ut illi explicant, scilicet, quia inferiores meliùs superioribus ministrant. Nam in eo homine intemperato, quem modò describebamus, acuto odoratu; quo pacto non subministrabit meliùs odoratus phantasia? an non suppeditabit ei plurium differentiarum notitias? Vnicus superest modus, quo verū est quod de proportionē potentiā dicunt. Quòd, scilicet, cum tēperatissimus homo omnes vincat prudentia, quibuscum habet æqualem rerum, & artium pe- 30
ritiam, & mentis exercitationem, (nam si hæc æqualia non sunt, potest homo temperatus homine intemperato etiam imprudentior esse) sed in reliquarum operationum singulis, cum ab aliorum aliquibus vincatur, tamen nullam habet insigniter imbecillam. nā omnes sibi concinnè respondent. Atq; hæc de hac controuersia sufficiant, si de vitæ longitudine tantillum addentes, caput hoc vndecimū cōcluserimus. Omnes ferè in ea sunt sententia: Corpus, de quo locuti sumus, ut optimè est temperatum, ita maximè longæuum esse. neque immeritò ita cēsent. nā (ut
*Cōmunis
sententia,
Corpus o-
ptimè tem-
peratū esse
maximè
longæuū.* omittam multa argumenta, quibus plerique iuniorum vtuntur, quæ non adeò mihi arrident, quàm ipsa assertio) quòd temperamentum aliquod longius abest, & minus periculi subit à causis inducentibus interitum, eò diutiùs videtur victurum: sed in- 40
teritus necessitatem inde argumentatur Aristoteles libello De longitudine & breuitate vitæ: quòd corpus contrariis constet, & quòd perpetuò colligat excrementa. Sed contraria, quòd magis sunt permixta, eò lentius in se inuicem agunt. Ab excrementis hoc corpus est expurgatissimum meritò. nam cui talis temperies contingit, naturā est prudens, quique non plus, quàm oportet ingeret alimenti, & si talis non esset, hæc natura omnino tantū appetit, quantum potest coquere: Ergo necessariò huius vita in lōgius tempus producet. At verò sic potest ex aduerso colligere, cui opinio displicet. Naturalis mors per refrigerationē & desiccationē fit: igitur quod corpus tardiùs desiccatur refrigerabitur, illud tardiùs consenesceat, & diutiùs viuet. Huiusmodi autem videtur futurum quod humidum est & calidum. Vtraque 50
harum rationum stat pro philosophis, quorum magna pars censet temperamentū calidum & humidum optimum esse omnium, & temperatum, ut in hac specie: atque ita illi difficultatem euadunt, quod vtrinque illatum est concedentes. Nos verò qui non sic, sed ut superiùs diximus, temperatum ab omni excessu abesse putamus, aliter respondemus: In morte corpus refrigerari caloris natui extinctione, & de-
siccati

Argum.

ficcari etiam, quia humidum nativum à calido non contentum exhalat. Verùm *Diluitur argumen- tum.* extinguedi caloris multæ sunt occasiones, aliquando desiccato corpore ætate marcescit, aliquando frigidis recrementis corrumpitur, aliquando multitudine suffocatur. Atque qua ratione possunt horum singula, cum repente ingruunt, morbum facere, & cum vehementer, mortem: eadem ratione, cum aut perpetuò aut assidue *Omnes aut per se, aut ex accide- tius intereunt, quam tẽperatus.* afficiunt, possunt remisso calore maturare senectam. Quare nonnulli ex sese citius intereunt, quàm temperatus. Hi sunt frigidus tantum, aut siccus tantum, aut frigidus & siccus, & calidus tantum, & adhuc amplius calidus & siccus. hi enim omnes frigiditati & siccitati sunt propinquiore. Nam calidus tantum, cum plus habeat
 10 caloris, qui absumat, & humoris non habeat plus; citius desiccabitur. reliqui tres humidus tantum, frigidus & humidus, calidus & humidus ex accidenti citius moriuntur. Nam, ut inquit Aristoteles, recrementitia materia, quam monstraui in his plus abundare, aut sequentis morbi vi, aut naturâ labefactare solet. Sed proinde dictum est huiusmodi homines, quos ultimo loco retuli, ex accidenti venire citius ad interitum; quoniam, ut argumentum quod ex aduerso propositum est, monstrabat, ratione suorum temperamentorum diutius oportebat eos vivere, nisi perpetuò alterantia, quibus resistunt minus, & excrementa quibus abundant plus, senectam maturarent. In hanc sententiam dictum est à Galeno sexto De tuenda valetudine: Quod ad ipsius temperamenti rationem attinet, qui maximè sunt humidi, ii maxi-
 20 mè sunt longævi. Sed de his satis. ad medicamentorum temperamenta iam cōuertor.

De qualitatibus quibus operantur medicamenta. C A P. XII.

MEDICAMENTA calida, aut frigida, humida, aut sicca dicuntur, non minus quàm ea omnia, quorum hætenus meminimus: veruntamen non eadẽ ratione. Non enim quod calida tangentibus sentiantur, aut frigida, talia dicuntur: sed quia humano corpori admotæ calorem generant, aut frigus. Elementa igitur, & alia de quibus hucusque diximus, à Galeno actu talia vocantur, medicamenta potentia. Opiū enim, & piper, si digitis tangas, fortè diuersa temperamenta non percipias: sed si utrunq; vores, neutrius te potètia latebit amplius. Veruntamen, quanquā
 30 Galenus plurimū in explicanda hac re laborauit: tamen in hunc vsq; diē medicos fugit, quo pacto, cum piper calidū non sit, calfacit eatenus. quoniam quæ Galenus ipse intellectu & diligentia profecerat, aliorum deprauata ingenia corruerunt. Omnes philosophi dicunt, qualitates quasdam actu esse, alias virtute: illas sensu percipi, & remissionem recipere ac intensiorem; has contrà, neque sensu percipi per se, neque intensiorem recipere, aut remissionem, & esse priorum effectrices. Harū est duplex natura. Quasdam enim dicunt, in propria materia qualitates actu existētes (actuales vulgò vocantur) generare, ut qualitatem illam aquæ, qua cum calida est, ad pristinam naturam redit: quasdam in aliis corporibus, ut piper, quanquam
 40 actu calidū non sit, caliditatem tamen habet virtualement, (ita illi appellant) caloris effectricem. Medici hucusq; ferè omnes, ab occulta quadam proprietate fieri dicunt, ut hoc medicamentum calorem generet, illud frigus. Ego multò magis horum hominum sententiam auerfor, ut qui prorsus nihil doceant, quàm philosophorū; quāquam inutiles omnino, & quæ nusquam sunt, qualitates inducunt. Eorum qui nihil docent (tertio De præfagitione ex pulsibus dicente Galeno) duplex est institutū: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt; alii proferunt quidē nomina, tamē nec quæ significant observant, nec quam illis significationem attribuant interpretantur. Conueniat mihi cum utrisq; primum illud quod Galenus docet satis diffusè 3. libr. De temperamentis, quodque medici omnes profitentur, &
 50 (quod minus negent) ipsa docet experientia: medicamenta non operari alterando, nisi aliquid ipsa fuerint perpeffa prius. Nā piper non calfacit quodcunq; corpus, cui admotum sit: nā neque ligna, neque lapides contactu calfacit: præterea neq; hominem admotum solummodo, sed contritū & affricatum ad calorem permutat. Ergo aliquam recipit, priusquam possit calfacere, affectionem. Ea verò non est contritio, neq; sola penetratio. Nam si conteratur, & altius immittatur in corpus, quod

Cōmunis philosophorum de a- gentib. qua- litatibus o- pinio.

De eadẽ opinio cōmunis medicorum.

Sententia Galeni statuitur.

*Calida me-
dicamenta
à nostro ca-
lore in actū
rediguntur.*

alioqui calidum non sit, vt ligna, aut lapides, non calfacit: sed si corpus, cui contri-
tū confricatione admouetur, calidum est, quodcunq; illud corpus sit, calidius red-
ditur. Ergo euidenti argumento est, eam affectionem, quā ipsum prius patitur, quā
agere possit, calorem esse. Quam enim aliam accipiat à corpore calido? quā ab eodē
corpore, frigidum tamē, non possit accipere? Igitur piper (vt multò antè Galenus de-
monstrauit) prius à nostro calore calidum fit actu, deinde nos recalfacit. Neque a-
liud quicquam est potētia calidum esse, quā tale esse natura, vt faciliē calidū actu
fiat. Habet hoc, medicamentum ex sua substantia, & ex modo mixtionis elemēto-
rum. nam qua alia causa paleæ & aristæ faciliē comburūtur? & ignis potentia sunt?
Neque solum hinc nascitur temperamenti, quod in medicamento est, species, sed 10
& gradus. Est enim piper calidum, quoniam calidum faciliē fit, à nostro calore reci-
piens commutationis principium: opium frigidum, quoniā faciliē refrigeratur: ab-
sinthiū primo ordine est calidū, quoniam faciliē ad tantum caloris gradum cōuer-
titur, & ad maiorem non faciliē: scniculū tertio, quoniā faciliē ad hanc vsque intē-
sionem incalescit. Si igitur hæc ita se habent (vt profectò habēt) constat piper calore
quem actu habet nos calfacere, & opium refrigerare, quia frigidum est: sed huius
commutationis de potentia ad actum principiū à nostro calore recipere. Estq; il-
lud cōstanter verū, calorē à calore, frigus à frigore generari, neq; aliquā aliam qua-
litate, in his elementaribus corporibus, caloris aut frigoris esse per se efficientem.
Quare non ampliū, arbitror, dicent, piper virtute habere calorem; quādoquidem 20
eo, quem actu habet, operari monstratū est. Quid ergo? an nihil est in pipere quod
calidum medicamentum sit? est sanē, mutabilitas illa ad calorem: quod quid aliud,
quæso, est quā faciliē calorem posse pati? nihil quod intelligam. Ergo est naturalis
potentia ad recipiendum calorem: quod etsi euidenter monstretur, tamen à nullo
hactenus explicatum est. Igitur medicamenta non calfaciunt aut refrigerant pro-
prietate, sed calore aut frigore. neque calida sunt, aut frigida, aliquibus virtutibus
actiuis: sed calida naturalibus impotentiis ad resistēdum calori, frigida potentiis ad
retinendum frigus. Duo hac in quæstione sunt contrariis assertionibus fortia ar-
gumenta. Primò, si corpus nostram medicamenta calfaceret, non posset præstare
calorem maiorem eo, quem habet. alioqui vltra gradum suæ perfectionis ageret: 30
minori, aut æquali non recalfaceret. nam quod calidius non est, non possit calface-
re. Ergo aut non calefit medicamentum à nostra substantia, aut illam non potest re-
calfacere. Secundò, etiam si illud in calidis medicamentis admitteretur, tamen fri-
gida non possint ita ad actum deduci. calor enim quo pacto refrigerabit? Ad primū
ita responderet Galenus: Nihil autem miri est, si aliqua exiguum consecuta auxiliū,
maximam à priori natura mutationem habent. cernuntur enim huiusmodi multa
in iis, quæ extra nos sunt. Confirmat id exemplis dicens, in Mysia aliquando domū
in qua columbinum stercus erat, resina super illita, solaribus radiis cōflagasse nul-
lo admoto igne: quoniam, scilicet, solis lumen, quantum natura potuit, caloris ge-
nuit; ligna tamen ac tota domus ex materiæ dispositione ad maiorem caliditate de- 40
lapsa sunt. Ita medicamentum supra calfacientis naturam incalescit propter eā dis-
positionē, quam nos in modo mixtionis collocamus; occultā proprietatem, vbi fie-
ri potest, auersantes. Et medicamētum quidem per se incalescit: quia à calore. Sed
ad tantam caliditatem venit ex accidenti: quia ex materiæ dispositione. vnde prior
gradus, vsq; ad æqualitatem cū nostro calore per se generatur: vltior non itē. Ve-
rū hactenus omnia de calidis diximus. de frigidis aliquid oportet addi. Medi-
camenta omnia frigida, quæ potentia talia dicuntur, actu frigida inueniuntur sem-
per: sed non perinde vt potentia sunt, sed modicē frigida. Quin potius non frigida
solū, sed & calida, aliquantisper frigida apparent tangentibus: nisi quid ab ambiēte,
aut alia simili causa perpeffa sint. Hoc ita vt fit, mente concipito. Deinde intellige, 50
quæ ita sunt natura sua comparata, vt diximus, ad faciliē concipiendum multum
calorem aut frigus, contrariam qualitatem inducentibus multum resistere. Piper,
scilicet, ægerrimē refrigeratur, & difficillimē opium calefit. Tunc ita cogita: Fri-
gida medicamenta non refrigerare corpus, quoniam ab illo refrigerentur prius. Sed,
quia insuperata manent, non incalescunt. Quod acutē dixit Auerroes quinto
Col-

*Aduersus
dicta, ar-
gumenta
duo.*

*Argumē-
tum 1. sol-
uitur.*

*De frigi-
dis medica-
mentis dis-
seritur. ex
quo 2. ar-
gumētū pa-
ter solutio.*

Colleſtaneorum capite tertio: Et ſic dicitur medicina frigida: non quia refrigerat, niſi quia conuertitur in locis digeſtionis ad diminutum calorem, magis quā calor corporis ſit: ita quòd chylus, qui ex ea generatur, eſt diminutus à calore corporis: & non dicitur veraciter vt refrigeret, quia calor non habet viam generandi frigiditatem. Conſtat barbara hac dictione ſignificari, frigida non refrigerare, quòd à noſtro calore refrigerentur: ſed quòd non mutantur ad calorem. Quod idem Galenus docuit tertio De temperamentis his verbis: Quæ verò refrigerant, veluti papaueris ſuccus, hæc à noſtro corpore ne vel paululum quidem demutantur. Paulò infra: Si namque in nutrientium ſunt genere, ſi quidem vincantur, calfaciunt: ſi non
10 vincantur, refrigerant. Quare moroſè ad modum, vt ſolet, Galenum reprehendit Auerroes dicens, Ita quod Galenus dicit, ſicut fugitiuus, quod non ſit, niſi per diuiſiones medicinarum in paruas partes. Itaque cicuta in ventriculum vorata cōminuitur à calore. Sed non incaleſcit, quia à calore ferè eſt inſuperabilis. Atque ita inſuperata à calore, ad cor deſertur, & ſolo eo gradu frigoris, quem habet, vitalem calorem incipit extinguere: & in ea actiōe procedit, vſque dum calorem omnino extinguendo hominem interemit. Neque id mirum eſt à paruo frigore fieri. cor enim plus ceteris à frigidorum occurſu offenditur, vt quod omnium membrorum oporteat eſſe calidiſſimum. vt de hoc medicamēto dictū eſt; ita de reliquis frigidis oportet intelligere. Sed hætenus de iis quæ deuorantur, videmur locuti. An ea-
20 dem ratio eſt de iis, quæ apponuntur? Omnino eadem. Nam ſi vt frigida occurrant, talia perſeuerant: nihil mirum eſt, corpus refrigerare. Quid, quod etſi calida imponantur, refrigerant tamen? & frigida venena quò calidiora ſumuntur, eò citius enecant? An poſſumus hic quoque proprietatem effugere? Primò venena frigida, Obieſtio
quò calidiora ſumuntur, eò citius enecare, non omninò admittimus. Nam tam ca- diluitur.
lida, aut cū tam multo, & tam antiquo vino poſſunt bibi, vt ſuperata nutrant, non ſolū non enecent. Sed modicè calida aut tepida, citius interimere, quā frigida; id facit velocitas diſtributionis: cum ille calor non ſufficiat, quò integrè in ventriculo ſuperetur: aut cordi ſine magna noxa occurreret: ſufficiat tamen diſtributionē celeriore facere. Secundò notandum eſt, medicamentum quod ægrè calidum
30 ſit, facilè ſuapte naturā, dimiſſum à contrario, ad frigidum relabi. Eſt verò opus ad conſeruandum qualitatem, quæ præter naturam in ſubſtantiam aliquam inducitur, eādē agentis contrarii potentia, qua ad inducendum, vel paulò minori. Nam vt remittitur contrarii potentia: ita huius qualitas remittitur. Sanè ſi ad magnum ignem aqua vſque ad feruorem incaleſcat: atque aliquis de igne ſenſim incipiat detrudere, tantū ad portionem videat feruoris remitti. Ergo gradum quemcūq; caloris, ſolus ille calor poteſt conſeruare, qui potuit inducere, aut omnino paulò minor. Non igitur mirum eſt, ſi medicamentum calidum certo gradu admouetur corpori, quod neque talem caloris gradum, neque paulò inferiore poterat generare; per ſe ad frigiditatem reduci, & ita deinde corpus refrigerare. Quod tamen
40 proinde aliquando minùs nocet: quia primo occurſu non refrigerat. Id quod faceret nihilominus, ſi non frigore refrigeraret, ſed proprietate. Nam quo pacto actu exiſtens calor proprietatem impediatur, non poſſunt dicere. Sed habuerint hæc vt diximus. Refrigerent hæc medicamenta, quia non caleſcunt à noſtro calore: gradus in refrigerando quo pacto poſſint habere? nam frigore quod actu habent, re-
frigerant: frigus verò id quod actu eſt, æquale eſt violis & papaueri: nō eſſet igitur quod inæqualiter refrigerarent, niſi id proprietas efficeret. Vt nō omnia ſunt ad æqualem frigoris gradum facilè mutabilia (hoc enim de calidis quoque dictum eſt) ita non æquè reſiſtunt calefactioni: & vt reſiſtunt, ita plus, aut minùs vincuntur: & vt medicamentum magis manet inuiſtum, ita plus refrigerat. Itaq; conſtat, vt hac
50 quoque ratione gradus frigidorum ſint. Vnde illud quoque colligentes concedimus, fieri poſſe, vt à calore noſtro medicamentum incaleſcat, & tamē deinde corpus refrigeret: ſi, ſcilicet, minùs calidum manet noſtro corpore. Non enim ſolū frigidum remittit calorem: ſed & quod minùs calidum eſt. Quod enim medicamentum ad æqualitatem corporis incaleſcit, temperatum eſt; quod ad maiore gradum, calidum. Ergo quod ad minorem, in numero frigidorum eſt. Hucusque de

Quaratio ne medica menta hu mida & sic ca opere tur. calidis & frigidis. Sed de humidis & siccis nihil diximus: quæ tamen & ipsa non habent adeo cognitu facilem operandi rationem. Sed de his ita dicendum est: Humida omnia, aut sicca, aut alimenta sunt, aut medicamenta. Alimenta ex modo substantiæ habent, ut siccior ex ipsis proveniat substantia, aut humidior: (quanquam & hoc ipsum cum secundum excessum convenit, medicamentorum est; & hæc alimenta sunt pariter & medicamenta) reliqua, quæ non nutriendo, sed alterando humectant, aut desiccant; humida sunt actu, aut sicca, si per se id efficiant: nonnulla. n. desiccant ex accidenti calcificando sine humectatione, aut astringendo humorē depascētia, sicut & alia possunt ex contrariis causis, ex accidenti humectare. Reliqua omnia actu tali qualitate faciunt. Quid quod muria, bilis, & multi alii liquores desiccant, & tamē actu humidi sunt: nam & humores. Respondendum censeo, hos quoque non humidis partibus facere, sed siccis: quales aliqua cum humidis permixta sunt. Id docet aqua marina artificio facta, quæ sicca fit salis permixtione: non aliter lixiuiū quoque cinerum permixtione siccans redditur. Atque ita patet, ut tota natura medicamentorum constet sine commentitiis qualitatibus, & sine occultis proprietatibus. quibus indocti, & in philosophia minus exercitati, ad effugiendū difficultates, utuntur. Hæc omnia nos docuit Galenus: quæ nos fortasse proposuimus distinctius. Sed, quæ hactenus in disputatione venēre, quæstiones de temperamentis sunt: iam hinc quæstiones de succis siue humoribus, qui temperamenta proximè consequuntur, agitantur.

De loco ubi generantur pituita, & reliqui succi. CAP. XIII.

Antiquorum de humoribus. varia opiniones ab Hippocrate & Galeno reprobata.

QUANTUM antiquorum nonnulli quatuor esse humores negarent: & quæ quis essent in corpore, secundum naturam esse omnes, non concederent: tamē vel ipse vetustissimus Hippocrates, hucusque progressus est, ut quatuor illos esse, pituitam, sanguinem, bilem flauam, & melancholicum succum, & eos omnes secundum naturam inueniri, libello De natura humana demonstrauerit, hinc sumpto argumento: In omni natura, & ætate, & regione, & tempore inueniuntur simul: tamen si tantum illorum unus, aut duo, secundum naturam essent; solis illis oporteret aliquam naturam, ætatem, aut tempestatem, aut regionem, aut saltē victum destinari. Demonstrauerunt etiam non minus, hic, & illius meritò amantissimus Galenus, humores non in alimentis ipsis contineri, & in humano corpore concoctione separari, sed generari concoctione quadam prius in alimentis nullatenus contentos. Nam & illud fuere qui asseuerarent. Verū, hi quanquā alimentū pituitosum, quod plus habet pituitæ; biliosum, quod bilis, dicerent: tamen cur ex melle in iuuenis ventriculo bilis, in ventriculo senis bonus succus proveniat, nihil probabile asserere possunt. Ergo an humores in humano corpore generentur, & an quatuor sint, iam non est in contentione positū. De loco ubi generatur pituita, quæ nobis prima occurrit, ut quæ prima generetur, inter nostræ tempestatis medicos dubitatur. De quo proinde non nihil dicā. Nobis enim non est animus quæstiones medicas ab ipsis medicina primordiis reuocare: sed quod à Galeno demonstratum est, recipere, atque inde ulterius, res dubias distinguendo, progredi. Multæ sunt concoctiones, quas cibi, qui non alimenta, sed futura alimenta dicuntur ab Hippocrate libello De alimento, subeunt, antequam verè alimenta sint, id est, corpus nostrū iam nutriētia. Sunt enim inter cibos, & hæc vltima alimenta, humores quatuor: qui quasi alimenta ab Hippocrate nuncupantur: à quo trimembrē hanc alimentorum diuisionem accepit Galenus primo de naturalibus facultatibus cap. vndecimo. Hæ concoctiones non ab omnibus eodem numero distinguuntur: sed alii quatuor esse illas, alii quinque contendunt. Galenus tres tantūmodo solet nominare. Verū inter hos autores in re ipsa nullum est discrimen: sed in sola diuidendi ratione. Auicenna siquidem, qui alimēta in ore, dū manduntur, aliquod recipere principium concoctionis dicit, rectè atque ex Galeni mente probat. Mutatur enim in illis color, pristinus odor perit, quod sola trituratione sine permutatione aliqua substantiæ non fieret. Neque verò id mirum est, cum non commansionem patiantur solum, sed permisceantur etiam cum salua: cuius tam insignes vires sunt, (decimo De simplicibus cap. decimosexto) ut & lichenas curet,

De locogenerationis pituitæ, controuersia.

Distinguitur concoctiones ciborum.

curet, & furunculos: resoluat etiam sugillata, & reliqua echymomata; atque, quod mirandum magis est, scorpiones enecet: itaque hi rectè dicunt. Sed Galenus hanc alterationem cum concoctione ventriculi coniungens, primam concoctionem appellat. Atqui quanquam parum refert, aut primam, aut secundam nominare, modo res non ignoretur: tamen hoc videtur rationi magis consonum. Est enim interior ventriculi tunica, usque ad os ipsum protensa, & omnibus quæ sunt in ore superposita, etiã faucibus, palato, & naso. (quarto De usu partium cap. 7. & libello De instrumento odoratus) Cū igitur in temperamentis instrumentorum virtutes sint, in vnicoinstrumento virtus vnica sit, & ab ea mutationes proueniant non differentes,

10 rationi est consentaneū. Hæc igitur est prima concoctio. Secunda ab hac, quæ in hepate & venis peragitur. Tertia nutritio, quæ in singulis mēbris fit. Nonnulli actionē hepatis ab ea, quæ in venis, distinguunt, plures alterationes faciunt. Sed minùs physicè loquuntur. Nam ut potentiæ distinguuntur per actiones: ita actiones per opera. Est verò hīc actionis vtriusque partis idē opus, scilicet sanguinis forma, ad quā utrobique mutatio fit. Sunt igitur tres concoctiones, in ventriculo, in hepate, & mēbris. Qua illarū pituita generetur, id demū vocatur in dubium. Galenus libello De

atra bile ita reliquit scriptum: A nobis demonstratum est, pituitosos humores ex pituitosis cibis in prima ventriculi cōcoctione fieri: ut biliosum, & melancholicum, in iecinore. His accedit locus alius ex primo De natura humana, com. 39. in quo ita

20 scriptum est: τὸ δὲ φλέγματος ἡ φύσις, εἰς μὴ ἡδοναίαν, ἀγχοῦς, ἀναγκαίαν δὲ φαίνεται τὴν γένεσιν ἔχειν ἐν τῇ πρώτῃ μεταβολῇ τῶν σιτηῶν. Id est, *Pituita natura ad mores nihil facit, sed necessarium videtur habere ortum in prima mutatione ciborum.* Quibus verbis adducuntur nonnulli, ut

putent, pituitam in ventriculo generari. Quibus addunt ventriculi ipsius naturam, quæ membranea est, ac proinde frigida, & ad hunc humorem generandum valde accommodata. Quod & euentus ipsius rei significat: generat enim ventriculus, ut quinto De usu particularū dicitur, non pauca pituitosa excrementa. Addunt dictis & hoc argumentū: Si in ventriculo solū generaretur chylus, atque ex eo in hepate pituita & sanguis: non perpetuò sanguis generaretur per mediam pituitā, sed ex chyli variis partibus simul pituita, sanguis, & reliqui humores prouenirent. Cuius

30 contrarium docetur à Galeno secūdo De ratione victus in morbis acutis, com. 30. his verbis: Pituitæ autem generatio in pituitosis eduliis sanguinem perpetuò antecedit, atque generatione ipsius media cibi in sanguinem transeunt. Igitur ex his nonnulli ita censent, pituitā in ventriculo generari, non in hepate: & proinde sanguinē perpetuò gigni media pituita. Alii contrā putant, pituitam non minùs quàm tres

40 non simplicem esse substantiam, sed multiplicem, ut lac, quod sensui simplex apparet. Ortum quoque huic esse, ut vino, ex musto de uis expresso. quia scilicet, ut in vino simul quatuor substantiæ diuersæ partes proueniunt, flos, fex & aquea pars, & vinea: ita ex chylo quatuor humores generantur, quibus sanguis constat. Sed non dubium est, pituitam quæ cum sanguine miscetur, aqueæ parti proportionē respondere. Adde Galenum secundo De facultatibus naturalibus de humorū genesis ita loqui: Demonstratum est ab his viris (loquitur verò de antiquis) dum alimētum in venis ab innato calore alteratur, sanguinem quidē à mediocri calore fieri, reliquos ab immodico. Atqui huic sententiæ omnia consentiunt, quæ cernuntur, quandoquidem cibi, qui natura calidiori sunt, magis sunt biliosi: qui frigidiori, magis pituitosi. Cōstat ergo ut in venis dicat pituitam & bilē generari, hac sola ratione differre, quòd pituita à remissiori calore, sanguis à moderato, bilis ab immodico generetur. Loco autē quo generantur aut ordine, non dixit differre. Ecce vnde diuersæ opinioniones profectæ sint. Sed qua ratione vtrilibet Galenum à contradictione vindicent, operæpretiū est audire. Pituitam dicunt hi aliquādo à Galeno dici chylū: pituitā tamē propriè nō esse: quoniā solū sit propriè pituita massæ sanguineæ quarta

Statuitur opinio eorū qui censent, pituitam in ventriculo generari, nō in hepate.

Opinio contraria.

Prædicta pars, quæ in hepate generatur. Alii duplicem dicunt pituitam esse: & de priore, de
scitæ ma ea videlicet quæ est ventriculi, verè esse dictum, sanguinem perpetuò media pitui-
le Galeni ta generari: secundà cum sanguine simul fieri. Sed, ut verū fatear, hæc omnia sapiūt
verba con barbari, non veram doctrinā. Nam vni autoris loco adherere, ac inde citra distin-
ciliant. ctionem colligere, in ventriculo perpetuò generari, ac perpetuò ante sanguinē: aut
perpetuò in hepate, & simul cum sanguine; sophistam est agere, non veritatis ama-
tore. quo vitio maximè huius tēporis medici laborant. An non satius fuerit omnes
autoris sententias coniungere, & ita singularū sensum eruere? an vtrunq; possit ac-
cidere sine inanibus distinctionibus a rebus ipsis inchoantes, inuestigare? Ego igitur
ita opinor, ut & pleriq; medicorū opinātur, Ex cibis in ventriculo gigni chylū: 10
hunc verò licet cuilibet pituitam appellare, aut non, sed mediam quandam humo-
ris naturam. Est sanè pituita, si, ut videtur docere Galenus secundo de febrium dif-
ferentia, omnis humor albus est pituita: sed tamen licet non appellare: nam neque
lac pituitam appellamus, neq; semen. Illud vnum mihi videor apertè intelligere:
Galenum hunc humorem prædictis in locis non intellexisse nomine huius pituitæ,
quæ in ventriculo generatur, sed aliam præterea pituitam: alioqui nō vtrobiq; tam
in libello De atra bile, quàm secundo Acutorum dixisset, In pituitosis eduliis, nam
chylus non in pituitosis solū, sed & in biliosis generatur in ventriculo. Ventriculus
sanè nihil aliud facit, quàm liquationem quandam, & triturationem alimentorū:
quò ad hepar facilius delata, in illo postquā primam concoctionem perpeffa sunt, 20
facilius in sanguinem permulentur. Vsq; adeò ut sexto De placitis monstratum
sit, non esse ventriculi actionem ad vitam necessariam, sed posse nos succis assum-
ptis viuere, ventriculo omnino nihil cibaria conficiente. Sed de his sumus in octa-
uo libro copiosius dicturi. Chylū ergo cenfeo fieri hac prima actione ex cibo: qua-
re necessariò fiet ut non vsquequaq; ab ipsius cibi natura recedat, sed ut eius qua-
litates imitetur. prima enim est huiusmodi commutatio. quare calidi alimenti ca-
lidus chylus erit, frigidi frigidus. Omnes enim alimenti partes adhuc in chylo cō-
tinentur: in quo partes sunt in sanguinem, & bilem, propter similitudinem cōmu-
tandæ, & si quidem biliosus cibus erat, quā multæ. Qua ratione ergo chylum pitui-
tā, potiùs quā bilē appellant? ego quidē neutrum dixerim, sed ad humores quatuor 30
dispositionem mediam. Hoc vnum habet insigne pituita propter eam ventriculi
naturam, quam referebamus: quòd si pituitosus cibus est, potest bona pars pituitæ
diuersæ à chylo in ventriculo generari, quæ cū chylo in hepar delata, ampliùs cocta
in sanguinē trāsibit. Præter quā, quid quæso impedit, quò min⁹ ex chyli frigidiori
parte pituita in hepate concoctione generetur, si ex reliquis eduliis generatur, ex
quibus nulla pituita in ventriculo generata est? An dubitas pituitam posse in hepa-
te generari? Nonne in foetu, qui in utero gestatur, sanguis generatur in hepate: ne-
que is (arbitror) purus, nulla materia veniente à ventriculo? quo tempore quando
prima concoctio in hepate fit, pituita, quæ cū sanguine permiscetur, in hepate &
venis generabitur. Ergo pituita in ventriculo nonnunquam fit, alii humores non 40
sunt, saltem naturales. De non naturalibus paulò infrà dicemus. In hepate semper
pituita, ut & reliqui humores, fit, præter eam, quæ nonnunquam ex pituitosis edu-
liis fit in ventriculo, quemadmodum & in vini concoctione, quatuor substantiæ.
Neque verba illa quæ adduximus ex primo De natura humana monstrant; pituitā
nunquam in hepate generari, sed generari etiam in ventriculo: quanquam neque
illā sententiā adeo constanter protulit, ut verbum *φαινεται* declarat, neque rationem
reddidit, nisi leuissimam, cur pituita non faciat ad mores, ut alii succi. Sed quòd si-
mul generentur non est difficile intellectu. Nam quāquam forma pituitæ in me-
dio sit chyli & sanguinis, tamen non est medium necessarium. Ut statim dicemus,
lac est in medio pituitæ & sanguinis: sed pituita non fit lac, antequam in sanguinem 50
permuletur. Generātur itaque humores simul, quāquam & ex se inuicē possint ge-
nerari. Fit enim sanguis ex pituita sæpe: siquidem pituita est semicoctū alimentū,
& proinde illi natura expurgans membrum non dedit, quod in sanguinē conuerti
esset apta. Iam verò ex sanguine putrescente aut assato bilis fit, & melancholia: illa ex
tenui, hæc ex crassa parte. Sed quid est philosophiæ aduersum, Ex inæqualiter dis-
positis

*Vera sente-
tia statui-
tur.*

*Ex pituito-
sis cibis pi-
tuita in ven-
triculo ge-
neratur.*

*In hepate
semper pi-
tuita gene-
ratur: ut
& reliqui
humores.*

positis partibus chyli, ab eodem membro, & eodem calore, omnes humores simul generari? Sed argumentaberis fortasse, Eadē ratione posse omnes humores generari in ventriculo ex diuersa dispositione partium chyli. nam si quid (dices) hoc impediret, esset profectō substantiæ modus, qui est in ventriculo, qui cū pituita videtur cōuenire, & cū aliis humoribus minimē. Tamen si hoc sufficeret, neque hepar posset generare pituitam. non enim magis videtur rubrū hepar cū alba pituita conuenire, quā albus ventriculus cū rubro sanguine. Huic argumento ita responsum volo: Generari omnes humores in hepate, & omnes per se gratia similitudinis, quā cū illis omnibus habet. Est enim hepar veluti coagulatus sanguis: sanguis, inquam, ^{*Diluitur argument.*} non simplex, sed quem dicunt sanguineā massam, in quo est singulorum humorū non parua portio. Verū vnū illud in hac nostra sententia (quā & Galeni esse censemus, & ferē ipsa rerū euidentia confirmatam) est difficile, quōd admisimus, vt chylum à pituita separemus, chylum quandoque pituita esse calidiore. quod si esset, nequaquam pituitæ pars aliqua ex illo fieret, alioqui naturalis caloris actio cruditatē moliretur. Fortassis procedente sermone disputabimus, An quod coctū est crudū fieri possit: interim illud vnum non est dubium, Caloris naturalis actionem non crudum reddere neque refrigerare. Nihilominus non est quod quenquam conturbet argumētum. Nam & lac fit ex sanguine: quod, vt inquit Galenus quinto De simplicibus, capite vigesimo, in pituita & sanguinis medio est. scilicet ex calidioris ^{*Difficultas dissoluitur.*} partē frigidiori aliquid calidius, frigidius toto, prouenire, nihil est admirandū. Nā quid impedit, sanguinis esse partem aliquam lacte crudiorē, & chyli calidi pituita? Sed hæc nūc de loco & ordine quibus generantur humores suffecerint. Nā multo plura in sequentibus affert ipse sermo, qui in secūdo libro necessariō cū hoc sermone erit valde coniunctus. Nunc de nutrimento quod præstant disputemus.

De nutrientibus succis. C A P. XIII.

MULTAS earum quæstionum, (vt antea monuimus) quas, qui ante nos quæstiones medicas scribere aggressi sunt, disputarunt, nos consultō omittimus: ³⁰ nonnullas vt minūs medicas, nonnullas vt prorsus stolidas. Quis enim ferat in dubiū vocari, Sitne sanguis chylo genitus eiusdē speciei cū eo qui ex pituita: & multa hinc inde adduci: quasi verō necesse esset, ex diuersis speciei rebus prouenire diuersas formas, aut ignis ex ilice, pruno, moro & fago non in vnica esset specie constitutus. Cur non etiā chylū ex pane, ab eo, qui ex carnibus, differre dicunt? ac proinde diuersarum etiā specierū sanguinem ab illis prouenire? qua ratione innumere fiēt humorū species. Nos verō nō hanc solū quæstionē omittimus, ac alias confimiles: sed illā quoq; qua inquiritur, Sitne solus sanguis humano corpori cōmodū nutrimentum, aut omnes humores, misā faceremus, (non quasi nō sit satis ex vsu medicorū: sed quoniā Hippocrates & Galenus videntur illā ad extremū finē perdu- ⁴⁰ xisse) nisi nos acutissimi Aristotelis nulla in re contemnenda autoritas reuocaret: qui solū sanguinē nutrire contrā ac Hippocrates & Galenus, opinatus est. Quare modestius, arbitror, fuerit, maximi philosophi, quando à vera medicorū sententia discrepat, opinionem refutare, quā despicere. Sanguinē esse animalibus sanguine ^{*Ex humoribus solū sanguinem nutrire cōset Aristoteles.*} præditis vltimum alimentum, atq; proinde solū sanguinē nutrire, confirmat Aristoteles secundo De partibus animalium, cap. 3. his rationibus: Venæ sunt nutrimenti vltimi conceptacula: at verō sunt venę quasi sanguinis vasa: ergo solus sanguis vltimum alimentum est. Præterea, cū cibus non ingeritur, corpus sanguine vacuat: cū multus cibus assumitur, repletur sanguine corpus: ergo sanguis est vltimum nutrimentum: illum enim succum, qui alimentum est corporis propriū, cō- ⁵⁰ stat augeri oportere ex multo cibo. Præterea, vt est cibus qui ingeritur: ita sanguis generatur, ex bono bonus, ex prauo prauus. Tales sunt Aristotelis rationes, quibus licet addere fortiores has: Sanguis omnium humorū est naturæ maximē familiaris, & magis à natura retinetur, vt in superpurgationibus: in quibus, qualecunq; phar- macum sit, vltimus & in extremo cū vita funditur. Ergo propriū habet, nutrire corpus. Nam si hoc haberet cum reliquis cōmune; nō esset cur maximē omnium reti-

Hippocratis & Galeni sententia Aristoteli contraria.

neretur. Præter hæc, Omne nutriendum, ut ab eodem Aristotele monstratum est libello De sensu & sensibili, est dulce; id quod etiam confirmat Galenus 1. De alimentorum facultate; sed inter humores solus sanguis est dulcis: pituita enim insipida, bilis amara, melancholia acida est: igitur solus sanguis præstat nutrimentum humano corpori. Contrarium sentire Hippocrates & Galenus, quorum hæc sunt rationes: Cum membra, quæ nutriuntur ex modo alimenti, cōparent modum substantiæ: si vnū esset omnibus alimentum sanguis, non esset unde nasceretur tā mira varietas membrorum, quā est quæ in humano corpore inuenitur. Sūt siquidē multa membra sanguinea, quæ verisimile est, sanguine nutriri: alia exanguia, quorum substantia longè abest à sanguinis natura. Præterea, nonnulla illorū sunt calida, nonnulla frigida, nonnulla humida, alia sicca, aut secundū coniugationē duo horū habentia, aut cōtrā omnino temperata. Quia igitur ratione his omnibus vnum sit vltimū alimentum? Nam primū alimentum vnū esse, non esset incōmodum: cū multas variasq; subituras esset alterationes, antequam fieret alimentum vltimum: sed quod vltimum est, proximū est, ut in membra transeat. Ergo tā diuersorū membrorum, præter rationem est, vnicū statuere alimentū: cū præcipuè quatuor humores in venis sint, naturis valde diuersi, pituita, sanguis, bilis, & melancholia: quos omnes constat naturales esse, non præter naturam, aut excrementa, ut capite proximo de sententia Hippocratis monstrauimus. Præterea, ventriculus nutritur chylo: qui tamē sanguis non est: ossa nutriuntur medulla. Quod si hanc dixeris, quāuis sanguis non sit, ex sanguine fieri: illud tamen de chylo nō possis dicere. hic enim ante sanguinē generatur, atq; ex illo & sanguis & humores reliqui. Quod vētriculus chylo nutriatur, docet suæ substantiæ modus, & insuper hæc rationes: Si ventriculus non nutriretur chylo; neque conficeret cibos. Quorsum enim chylum generat? num ut mittat ad iecur? iecoris igitur alendi cura est ventriculo. non igitur natura ducitur, sed intellectu. nam quæ natura operantur, hæc sibi operantur, aliorum nulla tangitur cura. Præterea, aut vētriculus retinet chyli aliquid, & ad hepar reliquum mittit: aut nihil retinet. Si nihil retineret, statim esuriret: sed & si id quod retinet, alimentū non esset, esuriret statim. Solū siquidem alimentum, videtur posse illum à fame vendicare. Excrementa enim præcipuè quæ frigida sunt, non solent famis sensum tollerere. Non igitur solus sanguis nutrire membra est aptus. Neque rationes Aristotelis quicquam probant. nam venæ non sunt conceptacula sanguinis solius, sed quatuor humorum: quin potius, ut Galenus dixit, nunquam est sanguis exquisitè vnum. Cū cibis non ingeritur, sanguis imminuitur. Sed neque hoc est illi proprium. nam omnium humorum penuria fit in venis, quando priuatur corpus alimēto. Illud quoque commune est, ex bono cibo bonos succos, ex malo malos prouenire. Alimentum ex dulci suppeditari ab Aristotele dictum est. Sed & idem autor dixit libello citato: Quoniam omnia mixtim siue simpliciter dulci alantur. Quare rectè Galenus explicuit, nihil quod nullatenus sit dulcedinis particeps, nutrire posse, ut quod omnino amarum est. Sed quod à dulcedine non abest longissimè, nutrire potest. Atque ita argumentum, illud vnum conuincit, sanguinem plus nutrire, & commodius cæteris; & synceram, impermixtamque bilem (quod nos in secundo libro fusiùs disputabimus) non nutrire. Cæterum solum sanguinem nutrire, aut bilē permixtam cum sanguine, id non posse, argumento non concluditur. Quæ eadem rationes docent, non solum sanguinem oportere retineri, sed illū plus cæteris: id quod meritò in omnibus superpurgationibus fit. Est ergo medicorum opinio multò probabilior: quamquam prior optimo gaudet autore, alioqui non improabilis.

De calore sanguinis. CAP. XV.

Sanguis subiecto frigidus est sententia Aristotelis.

NEQUE minus probabile illud videtur, quod de sanguinis qualitatibus ab Aristotele in eodem capite superius paulò dictum est: tamen verum esse, nondum cenfeo: nempe, sanguinem habere calorem in viuente corpore, & humorem: quia naturali corporis calore, & permixtione spirituum calet, & est liquatus: cæterum subiecto (ita enim transfero verbum *ὑποκειμένον*, quod apud Aristotelem est) frigidum

frigidum esse, ac siccum: atque ita sanguinem quodammodo calidum esse: ut scilicet nomen sanguinis de sanguine, quo viuimus, dicitur, quodammodo tamen frigidum esse, subiecto scilicet. Quod non aliter explicandum est, ac si propria substantia frigidum diceret. nam eius exemplum est, ut si nomen aquae de aqua calida dicatur. Itaque ut calida aqua, substantia ac per se est frigida: ita sanguinem frigidum & siccum esse putat Aristoteles. neque illud nomen subiecto frigidum, aliud designat, ut exemplum quod opposuit, declarat manifestè. Videtur hanc opinionem accepisse ex Hippocrate, qui libello de corde (si modò libellus ille Hippocratis est: nusquam enim à Galeno inter genuina Hippocratis opera connumeratus est) ita scriptum reliquit: Sanguis enim non est naturā calidus, neque enim alia aliqua aqua, sed calefit: multis autem videtur naturā calidus esse. Vides his verbis aperte contineri sententiam Aristotelis. cuius ratio summa est hæc: Sanguis statim ac extra corpus funditur, congelatur. congelatio fit ex frigore & siccitate. igitur ante fusionem naturali corporis calore calebat, & erat humidus. Suum enim calorem non tamen citò amitteret, cum præcipue, etiam si in calido aere secetur vena, concresecat sanguis. Præterea, in cadaueribus, iugulatis hominibus, aut mortuis quauis alia ratione, statim sanguis coagulatur. cuius quæ possit esse alia ratio; quam extinctio caloris naturalis humani corporis? Ergo illo calore calebat, non proprio. Sed quanquam sententia hæc subtilis sit, non est tam firmis argumentis confirmata, ut nos ab omnibus medicis communi opinione debeat deturbare. Illud est enim probabilius multo, sanguinem per se habere copiosum calorem, & calorem naturalem membrorum à calore sanguinis, ut & spirituum foueri: quam ut sanguis proprio calore carens à corpore humano illum mendicet. Nulla enim commodior ratio perfrigerandi corpus est effusione sanguinis. at verò si quis intelligat, in lebeate ignito calidam aquam contineri; quæ ipsius lebeatis calore calefiat (nam ita habere sanguinem iuxta mentem Aristotelis intelligo) nunquam sola aquæ effusione lebatem perfrigeres. quod verò effusione sanguinis, refrigeretur corpus; fit, quia ut inquit Galenus lib. De sanguinis missione, capite quinto, Non solum nutrimentum animantis partibus ex sanguine est, sed & calor naturalis perseverantiam ex sanguine obtinet. Vnde manifestum est, deceptum esse Celsum libro quarto capite tertio, ubi differens de rigore cervicis inquit: Asclepiades utique mittendum sanguinem credidit, quod quidam vitandum esse dixerunt, eò quod maximè tunc corpus calore egeret, isque esset in sanguine. Verum hoc idem falsum est. neque enim natura sanguinis est ut utique caleat, sed ex his quæ in homine sunt, is celerrimè vel calefit vel refrigescit. Nam hac ratione nunquam ex sanguinis missione refrigeraretur habitus corporis. Sed & quod assumit, sanguinem scilicet non esse natura calidum, falsum est. Et quauis esset verum, malè colligeret. nam etsi sanguis recipiat calorem, ab iis, quæ in corpore: tamen conseruabit illum ut ligna. igitur ut ignis extinguitur detractioe lignorum: ita corpus refrigesceret missione sanguinis. Quare, ubi multo calore, esset opus: esset tunc quoque missio sanguinis deuotanda. Sed hæc procedente opere monstrabimus. Galenus libro De tumoribus præter naturam, sanguinem ex se non esse frigidum, sed calidum, his verbis dicit: Secunda coniectura est ex ipsa sanguinis substantia. non enim ut pix, & resina, & cera à frigore concreuit: sed semper, & natura calidior est. Libello etiam De fœtus formatione ita scripsit: Nam in sanguine, qui in venis est, absque cordis calore tepidus quidam calor est insitus. Ex quibus locis palam fit, decipi multos, putantes iuxta mentem Hippocratis & Galeni, sanguinem ita attemperatum esse, ut in eo neque calidum præcellat frigidum, neque frigidum calidum, ut verum est temperatum: quoniam id videtur Galenus insinuare primo De natura humana, commentario trigesimo nono. Nam ex eodem loco constat, dictum intelligi de sanguine permixto reliquis humoribus: non de quarta substantia. Concludit enim dictionem his verbis: Quo fit ut temperatissimus sanguis, pituitæ, & flauæ, atræque bili permixtus sit. Cur sanguis humor calidus, & in vere temperatissimo redundet, diximus paulò superius, de temperamentis disputantes. Quod etiam primo de temperamentis capite ultimo à Galeno dictum est, Sanguis verò ipse à corde habet calorem: intelligi debet manifestè de caloris gradu. Nam sanguis naturā suā, non adeò immoderatum ha-

*Comunis
medicorum
opinio Aristoteli contraria.*

*Notatur
Celsus.*

Decipiuntur qui putant sanguinem esse temperatum, ex Hippocratis & Galeni sententia.

bet calorem; sed à corde & spiritibus accrescente illi calore est in humano corpore, dum vivit, feruentissimus. Hæc posset Aristoteles verè dicere: tamen quòd ex se non modò non sit calidus, sed etiam frigidus, leui ratione persuasus dixit. Nā coagulationis reddidit in eodem secundo De partibus animalium capite quod illud tertium proximè consecutum est, causam aliam à frigore valde diuersam: quam in fibris collocavit, quas ille crassiores sanguinis partes esse dicit. Quod perinde est ac si diceret, non fieri coagulationem frigore, sed crassarum partium admixtione. quod est multò probabilius. sanguis enim nunquam est vnum. sed cum venam secamus, humores omnes effundimus. Quorum qui tenuissimus est, & calidissimus, bilis nempe, magna ex parte cum effluxit, ab aliis secernitur: reliqui frigidi, & cras- 10 sarum partium, duo humores, pituita & melancholia manent confusi. Quare non mirum est, si sanguis ille ex his constans, effusus concreascit. Adde tenues partes ipsius sanguinis exhalare. Quare non est recipienda Aristotelis opinio. Sed nos in antiqua medicorum opinione permanemus.

De calore sanguinis & bilis. CAP. XVI.

*Surgit ex
verbis Ga-
leni cōtro-
uersia.*

DE gradu etiam caloris sanguinis dubitari solet, non solùm de calore. Nam Galenus (vt paulò superius in decimo capite retulimus) primo De temperamen- tis ad finem, Sanguis (inquit) est calidissimum, quod est in corpore nostro. Nec solū hoc, sed & regulam cognoscendi gradum caloris, in quouis membro, redundantia 20 sanguinis esse dicit. Vnde non videtur esse dubium, sanguinem esse omnium succorum calidissimum. Nā aliter biliosum membrum esset sanguineo calidius. Quare malè ex redundantia sanguinis nos doceret Galenus gradus caloris. Sed contrà est, quod Galenus ipse capite duodecimo libri decimi de simplicium medicamen- torum facultate, dicit, scilicet: Hic succus (est caput de felle) omnium quæ in quo- cunque sunt animalium calidissimus esse demonstratus est. Libello etiam De in- æquali intemperie: Calidissimū naturā est flaua bilis, frigidissimum pituita. Tota hæc controuersia pendet ex contrariis Galeni locis, quæ nonnulli ita intelligūt, bilem calidiorem esse sanguine: sed sanguinem esse omnium humorum calidissi- 30 mum. Hi sanè hac ratione satis bilem à comparatione secludunt. Sed ad hanc in- terpretationem non ducuntur auctoris verbis, sed amore fugæ. Nam qua ratione, qui ita protulit, Sanguis est calidissimum, quod est in corpore nostro; de humidis tantum intelligendus est? Alii dicunt, calorem sanguinis esse copiosorem, bilis in- tensiorem. Sed ego non intelligo, quid sit calorem esse copiosum; nisi id ex multi- tudine calidæ substantiæ pender: quā si bili redundantia des, erit iam eius calor, non intensior modò, sed copiosior. Quare ista ratione videtur interesse multum, co- piosum habere calorem, & calidissimum esse. Ego cēseo bilem simpliciter esse ca- lidiorem: sed Galenum primo De temperamenti locutum fuisse de alimentis: in libello de inæquali intemperie de excrementis: decimo De simplicium medica- mentorum facultate, de medicamentis. Et quanquam bilis medicamentum cali- 40 dissimum sit, & excrementum calidissimum, & vt semel dicam, humor calidissi- mus: tamen ratio alimenti illam in primo De temperamenti excludit. Dicimus enim alimentum, quod solū & per se potest alere, vt sanguis alit carnosa membra, chylus ventriculum, semen testes, medulla ossa: id quod synceræ bili non posse cō- tingere paulò superius monstrauius, & in sequentibus sumus iterum monstraturi. Neque verò nos incautè dicimus: quod auctoris institutū in singulis operibus de- clarat. Nam de inæquali intemperie, de humoribus facientibus tumores præter naturam, & omne genus tumoris sermo erat. Fiunt autem ab excrementis, aut qua- litate, aut quantitate. Iam verò decimo De simplicium medicamentorum facul- 50 tate de medicamentis agi nemo dubitet. In libro De temperamenti instituebat ar- tem cognoscendi calida membra, quæ temperamenta habent, pro ratione alimēti, quo vtuntur; atque ita colligit: Cum alimentorum calidissimum sit sanguis, (bilis enim, nisi cum multo sanguine permixta non nutrit) quò membrum magis nutri- tur sanguine: eo est calidius. Igitur non est præter auctoris mentem hic sensus. Bilis nihilominus sanguine est calidior.

*Quorum-
dā senten.*

*Aliorum
sent.*

*Decisio
vera.*

Degeneratione bilis vitellinae. CAP. XVII.

BILIS ex tenuissima parte sanguinis generatur, aut immodico calore: humor tenuissimus, leuissimus, calidus & ficcus naturâ, sapore amarus, flauus colore: unde differentiam accepit denominationis ab ea quæ bilis atra nuncupatur. Hæc diximus paulò superius capite decimo malè ab Auicenna spumam appellari, deceptumq; illum esse loco quodam tertii capitis quarti libri De vsu particularum. Sed nō sunt dicenda omnia in omnibus. partim illic, partim hîc bilis naturalis substantiam iam explicuimus. De non naturalis bilis speciebus, nō est tam facilis disputatio: quoniam in illarum natura & modo quo illæ generantur, barbari autores multum à Galeni doctrina deuiarunt. Sed iam faciemus dante Deo, vt ab antiquioribus, quos semper suspicimus, veræ sententiæ depromantur. Bilis vitellinae oriū ita docet Auicenna: Phlegma namque, cui admiscetur cholera, quandoq; est tenue, & generatur inde prima: quandoque est grossum, & generatur inde secunda (cholera scilicet) quæ ouorum vitellis similis existit. Hactenus Auicenna. Quibus verbis apertè docet, vitellinā bilē generari permixtione pituitæ. Quod rā longè abest à sententia Galeni, vt omnino contrariam videatur studuisse proferre opinionem. Nā Galenus libello De arta bile ita scripsit: Quemadmodū autem bilis tenui mixta humiditate, & colore pallidior, & consistentia aquosior redditur: ita cū discussa ipsa admodum fuerit, crudorum ouorum vitellis similis apparet, atq; ob id vitellina appellatur. Hæc Galenus. Vt videre licet legenti sexti Epidimion partis secundæ, cap. 38. In omnibus succis serofus quidam ac tenuis liquor inuenitur. Differūt inter se secundū humorū naturas, quorū sera sunt. hæc appellat Plato in Timæo ichores. Potest ergo humor, aut ab aliis omnibus esset secretus, aut non ab aliis solū, sed & à suo ichore, ac proprio sero. Itaque duplici ratione potest humor syncerus dici, aut si mauis, clarioris doctrinæ gratia, potes primū impermixtū; secundū, syncerū appellare. Cōstat intelligenti hæc quo modo diximus, Galenum bilem vitellinam tunc temporis dixisse generari, cū consumpta sua tenui humiditate fit syncerior: non cū permixta cum crassā pituita, fit crassior. Sed quibus Galeni verbis deceptus fuerit Auicenna, ego palā faciā. Non enim quod consultò vellet à Galeno recedere, illa scripsit: sed quod libellum De atra bile nō legerat, aut omnino obliuioni tradiderat; & quem locum legerat, minùs intellexerat. Auicenna visus est sequi, Galen. cap. 6. secundi Prognostici comment. 38. vbi ita scriptū reliquit: Itaq; flauā bilē intueri licet interdū crassā, ac summè flauā vomitione reiectā, & item deorsum deiectā: quā sanè nonnulli nominant vitellinā: sæpe verò liquidiorē, ac minùs flauā, quæ magis propriè ochra nominatur, permixtū habens in se tota pituitosum humorē tenuē, aut aquosum quoddā excrementū. Hæc cū legisset Auicenna, collegit, vt hæc secunda, quā ochrā appellauit, fit permixta tenui pituita: ita illā, quā crassā dixerat, nēpe vitellinā, fieri permixta crassā. Sed nō intellexit, primū illud membrū exemplū esse syncerę vomitionis, nō permixtę quod apertè docet (omitto quæ in libello De atra bile dicūtur) vel ea, quę paulò infra scripta sunt in eodē cōmentario, quæ ita habet: Quinertiā syncerus humor redditur crassior, pituitosus quidē propter frigus, biliosus verò propter exuperantiā caloris euaporatus, & tanquā assatus. Ergo hic quoq; apertè docet vitellinā bilē crassā fieri absumpta tenui humiditate, non permixta crassā pituita. Sed & ratione id conuinceretur intelligere, modò accidentia bilis vitellinae nō neget: sed vt nomen desumit à Galeno; ita & rei, cuius est nomē, diffinitionē accipiat. Est, vt cōstat, crassā & summè flaua: ergo nō fit permixtione pituitæ. Hæc enim crassā posset reddere: sed vt crassā redderet, ita colorem remitteret. Igitur fit cōsumptione saniei, quę cōsumptio crassitie est causa, & colorē intēdit, quando nō tantū crassā est, sed & colore summè flaua. ita enim habetur Græcè ἀπαὶς ἔσθ' οὐδ' οὐδ' οὐδ'. Sed quoniā hui' rationis, quæ in hac quæstione est summum caput, intellectus pendet ex notitia colorum, melius fuerit hoc loco de illorum gradibus nonnihil dicere; quàm ambiguitati in nostra dictione locum relinquere, vterius progredi. Qui integram colorum notitiam volet comparare; legat dialogi Platonis de natura eam partem, qua de coloribus differit; quæ eadē, dante Deo à nobis procedente sermone latius enarrabitur. Nunc enim de his

De bilis vitellina oriū ita docet Auicenna Galen. contraria.

Quib. Galeni verbis deceptus fuerit Auicenna.

Ratio aduersus Auicenn. sententiam.

De coloribus nonnullis hic.

tantum coloribus dicemus; qui omnes, dictione sumpta generatim, ὡχρὰ Græcè, *pallidi* Latine, Hispanè *amarillos* dicuntur: ut qui soli propositæ quæstioni sufficiunt. Dicitur ὡχρὸν generatim à Galeno 2. Prognost. comment. 2. supra trigefi. ubi ita inquit: τὸ κατὰ φύσιν οὖρον μετρίως ὄνειν ὡχρὸν. Habet verò genus hoc colorum tres præcipuas species secundum intensiorem diuersas. horum summè intensus Græcis est ξανθόν: summè remissus, ὡχρὸν: medius, πυρρὸν. Habent verò horum singuli, inferiores gradus, præpositione ὑπο significatos, ὑποὡχρὸν, ὑποπυρρὸν, ὑποξανθόν. Has dictiones Græcas, omnes fere Latini interpretes ita vertunt, ὡχρὸν *pallidum*, πυρρὸν *rufum*, ξανθόν *flauum*. Quare malè aut Auicenna, aut eius interpretes rufum flauo, & igneum ruffo dicit intēsiorem. Flauus enim omnium horum est color maximè intensus; pallidus maximè remissus; rufus mediocris. Plato loco modò citato hoc ex illorum generatione monstrat, dicens: Fuluum (est hoc Græcè πυρρὸν) flauī fuscique contemperatiōe producit. pallorem albi flauique copula generat. Constat ex his ut fuscum flauī remittat splendorem, & ut pallidum multò magis versus album vergat: fit enim ex albo. Hæc recipit à Platone Galenus, easdem appellationes perpetuò obseruās. Nā in opere De temperamētis, & 1. de crisi bus cap. 12. & ubi ubi alibi, ita loquitur. Primo De virtutibus naturalibus hæc scripsit: Quò ex flauo rubrū fiat, vnica tantūmodò eger mutatione. Igitur quandoquidem Galenus bilem vitellinā ἀκρῶς ξανθὴν appellauit; non fit ex pituitæ permixtione: quæ versus album colorem traheret, nō versus rubrum. Vnde etiam intellige, quādoquidem ouorum vitelli non vnus co- 20
loris tantū sunt, sed recentium pallidi, veterum flauī; cum veteribus, non cum recentibus conferri, quò ex analogia vitellina dicatur.

Vbi generentur bilis porracea & æruginosa, an in ventriculo.

C A P. XVIII.

NEQVE verò solū de generatione harum bilis non naturalis specierum, sed & de loco generationis quæstiones sunt. Nam quidam contendunt, in ventriculo porraceam & æruginosam ex similitudine cum porro & æruginè ita vocatas species generari: alii in venis etiam. Ego quid in hac re sentiendum sit, dicam bre- 30
uī, producens in medium Galeni sententiam: quidquid alii dicant. Hæ bilis species in ventriculo magna ex parte generantur ex cibis corruptis. Ita enim inquit Galenus libello De atra bile: Ipsa ergo bilis seu pallida, seu flaua, seu vitellina visatur, generationem in vasis obtinet: in ventriculo autem alia quædam porracea gignitur. Sic enim eam à porrorum coloris similitudine denominantes vocant, sicut æruginosam quoque, quòd ærugini similis sit. Non tamen semper in ventriculo gignuntur, sed nonnunquam in venis, ut apertè docet Galenus trigefimo nono cōmentario secundi Prognostici, ita dicēs: At verò gignitur in corpore quemadmodum pallida bilis per naturam habentibus: ita porracea altera præter naturam. Et videtur quidem hæc sæpenumero in ventriculo gigni propter quorundam crudi- 40
tatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, & brassica sunt. Videtur etiam interdum, talibus nequaquam ingestis, ratione ægrotationis in venis gigni, ac decumbere in ventrem superiorem, aut inferiorem; calorem in corpore indicās præter naturam, atque excrementi proprietatem, talis temperamēto, qualis prædictorum olerum succus est. Duodecimo capite libri decimi De simplicium medicamentorum facultate inquit, bilem flauam, quæ in cistis fellis continetur, nonnunquā calore fieri æruginosam. Igitur plerumque hi humores in ventriculo fiunt, ceterum non semper. Ita etiā censet Auicenna, qui ita dixit: Et quæ in stomacho magis generatur, duas habet species, prasinam scilicet, & viridem: ut ærugo æris. Vbi non absolutè in ventriculo eas generari, sed magis in ventriculo generari dicit, quafi aliquando alibi generentur. Veruntamen, quanquam locum generationis rectè dixit, in explicanda illorum generatione est lapsus. Nam suprā dictis verbis hæc addidit: Et mihi quidem videtur, quòd prasi- 50
na (est prasi-
na quā porraceam diximus) ex vitellina generetur, cum aduritur. Sed quo pacto porracea potest ex vitellina generari, cum hæc generetur in venis, illa in ventriculo? Præterea hoc magis pugnat cum

*Cæset Gal.
porraceā,
& æruginosam
bilem in
ventriculo
magna ex
parte generari,
quādoque, tamē
in venis.*

*Auicenna
sententia.*

cum ea vitellinæ bilis generatione, quā Auicenna docet, quā cum ea quā docuerat Galenus. Nam si ex vstione absumente ichores fit vitellina, nō mirum est ex illa amplius vsta generari porraceam: sed si permixtione crassæ pituitæ fit, quid habet probabilitatis? Quare porracea & æruginosa cū in ventriculo generantur, (generantur autem ferè semper, quāquam neque adeò, vt arbitror, æruginosa, quā porracea) fiunt ex eduliis corruptis: cū verò in venis, non dubito fieri posse, vt ex vitellina magis adhuc vsta fiant. Tamen Auicenna non docet consequentia.

Sitne aliqua bilis zinaria, qualis definita est ab Auicenna.

10

C A P. X I X.

- A** VICENNA speciem quandam bilis præter naturam, quam barbaro nomine Zinariam appellat, tam esse à natura alienam inquit, vt sit in venenis. Ego verò non hoc solū, sed tam esse præter naturam censeo, vt omnino talem humorem generari, natura non ferat; qualem ille definiuit, quidquid nomen Zinaria significet. nam ferunt nomen Zinaria barbaris significare æruginem. Sed ego non curo nomina, barbara præcipuè, accepta definitione ab ipso autore disputo: nam proponat nobis Auicenna humoris naturam, & generationem. Ita inquit: Zinaria verò videtur mihi, quod generetur ex prasina, cū tantū aduritur, donec eius
 20 humorositas siccatur, & ad albedinem redire incipit propter sui siccitatem. Calor namque in humido corpore in primis nigredinem efficit, deinde denudat ipsum nigredine, quando eius omnino finit humiditatem, & quando superfluit in eo, ipsum albificat. Et hoc quidem in lignis attende, quæ prius in carbonem vertuntur, deinde in cinerem. Bone Deus, quis his auditis non ridet: humorem desiccatione ad album mutari, vt lignum, quod abit in cineres? An non hic candor extremæ siccitatis est soboles? Qua ergo ratione possit ad extremam siccitatem venire & vt sit humor? qui quāquam siccus potentia esse potest, tamen actu humidus est. albus verò color siccitate, quæ actu est, sit nō ea quæ est potentia. Sed vt verbis eiusdem autoris loquar: quomodo in humore potest esse desiccata tota humorositas?
 30 Ergo non arbitror fuerit humor sine humorositate: nisi fortè est, vt pituita illa species, quam gypseam barbari omnes de sententia Auicennæ appellant, atque in articulis magna ex parte colligi dicunt. Quod si quid est, quale illi depingunt (fieri autem posse non nego) non magis humor est, quā si calculū renum velles humore appellare. Sed hic homo oblitus est eius diffinitionis, quam humori assignauerat: Est corpus humidum liquidum. Sed hæc non mererentur ampliùs sermonem re-
 40 morari, nisi superuenisset acerrimus quidam propugnator Auicennæ, narrans se vidisse Didacum Vargas Metimnensem, vomentem talem bilem zinariam, qualē describit Auicenna, viridem scilicet & ad albedinem inclinantem præ siccitate. Timeo tamen ne quam ille putauit zinariam, fuerit vomitio variegata ex viridibus & candidis permixta. Nam viridis illa vomitio non fuit facta nigra antequam candicaret: quæ verò præ siccitate candescunt, nigra priùs fieri Auicenna ipse autor est. Si ergo nulla bilis flauæ species est, quæ ex nigra fiat; nulla zinaria esse potest, qualem definiuit Auicenna. neq; video cur mihi succensere deberet quispiā qui homo sine humanitate non esset, quod humorem sine humorositate esse negarem.

Auicenna de bile zinaria sententia.

Reprobatur.

Diluitur obiectio.

Melancholia naturalis quæ confluit ad ventriculum, excitet ne naturalem appetentiam, an tantum inuuet concoctionem.

C A P. X X.

- 50 **G** A LENO autore libro quinto de vsu partium, vt vesica fellis expurgat sanguinem, qui in hepate gignitur à biliofo excrementi multitudine; & quam bilem traxerat, ad intestina deinde remittit alicuius vtilitatis gratia: ita lien à melancholico excremento purgat; quod deinde in ipsum reiecit ventriculum. Id quod non sine magna commoditate fuerit à natura summè alioqui artificiosa, institutum. De huius excrementi in ventriculum quotidie reiecti vsu, disputationem

*Fuchsius
Auicenna
contradi-
cit.*

nunc exordimur: de reliquis in secundo sermone dicemus. Galenus quinto De vfu partium ita scripsit: Venter intendit, & contrahit in se ipsum: cogitque cibos ad vnguem complecti, & retinere quousque fuerint percocti. Est igitur hic vfu, quem Galenus inuenit, concoctionem & retentionem ventriculi iuuare. Auicenna aliū præter hos vsum addidit, hos interim non negans: nempe, excitare appetentiam ventriculi. Damnatur hæc sententia à Leonharto Fuchio, viro in Galeno versatissimo, ea potissimum ratione, quod, vt illi videtur, Galenus hunc vsum nō dixerit, neque inuenerit. quasi verò nihil nouum iam inueniri possit, aut inuentis addi. Nemo sanè Galenū pluris facit quàm nos: verum hoc eius auctoritati nihil detrahit: quod Auicenna iis, quos ille retulit, veluti auctuarium alium humoris huius vsum addi- 10 derit; cum præcipuè, vt dicemus, Galenus ipse inuentionis viam aperuerit. Celebratissimum est apud Galenum & apud Aristotelem, Rarò naturam rem aliquā ad vnum vsum effecisse, quin eadem ad multos alios abutatur. Quid igitur prohibet, Naturam hac humoris effusione in ventriculum vt ad concoctionem, & retentionem præcipuè; & ad excitandam etiam appetentiam ea abuti? Sanè nihil. neque quicquam hinc video Galeni auctoritati esse detractum. Controuersiam igitur non hanc oportet esse, sed, An ratione fiat, vt hoc humore naturalis excitetur appetentia, aut aliquid afferat hæc assertio improbabile. hoc in dubium vertendum est, & vtrorumque rationes perpendendæ. Auicenna nulla adhibita ratione, sicuti alia omnia ferè protulit: verum nos, quibus eius sententia placet, adhi- 20 bemus. Omnes acidi succi, statim ac in ventriculi os incidunt, appetentiam mouent. Id cognoscimus experimento, & ex Galeno didicimus. cum oris ventriculi periit appetentia, acidis fructibus vtentes, quotidie illā reparamus. Succique acidi, cum in ipso ventriculo gignuntur, aut in eius os aliunde copiosius confluent, nimiam alimenti appetentiā faciunt. Dixit hoc Galenus primo De causis symptomatum, hanc famis reddens rationem: Frigidi namque & mali succi redundantia, similem suæ morsum infert: appetentiam verò irritat naturalis affectus similitudine. De fame ea, quam caninam appellant, (dices) est sermo in illo loco. Est, fateor. Sed dicito mihi, si cum immodicus & præter naturam congestus succus melancholicus incidit in os ventriculi, facit famem præter naturam: cur nō modicus, & qui secundum naturam quotidie influit, naturalem famem excitet? Cur si multus succus nimiam facit; paucus non faciet paruam, & quæ pro modo naturæ est? Non enim dices, arbitror, alios succos acidos & frigidos famem facere, vt Galenus dixit, melancholiam autem id non posse. Alii enim acore & frigore faciunt: & hic quoque acidus & frigidus est. Quod si concedis, intelliges non tantum fieri posse, vt melancholici hic humoris influxus famem excitet: sed esse in illis, quæ ex necessitate contingunt. Nam necessariò in ventriculum incidens, acore similem affectum in ventriculo faciet ei, qui in fame sentitur. Neque verò est, cur quispiam putet, Famem quæ quotidie à modica copia melancholiæ influente in ventriculum excitatur, non esse naturalem. cōsequitur enim necessariò rem, quæ naturæ ipsius 40 prouidentia, & instituto fit, nempe influxum melancholiæ. Sed quæ necessariò & perpetuò consequuntur causas naturales, secundum naturam sunt: etiam si alioqui incommoda essent, & inutilia; vt senium. præcipuè cum hæc famis excitatio quotidiana utilis sit animali. Quid, quod hoc fit suæ? Fateor. sed nihil prohibet naturam vnā ad aliquam rem, vna causa præcipua vt, & alia abuti. Quid, quod hoc non dixit Galenus? Fateor. sed neque negauit & ductus ratione addidit Auicenna. Cur ergo, si hæc quoque fuisset naturæ hac in parte intentio, meatum melancholicum succum deferentem in medium ventrem, ac non potius in ipsum ventriculi os implātauit? Huius est duplex ratio. Quoniam, etsi diximus ad excitandā appetentiā eo succo naturā vt: sed ad hoc solū eo vt, non diximus, sed ad iuandū concoctionē, & retentionem præcipuè. propterea, quod vtrique vsui sufficeret, & præcipuo magis, in medium ventrem implātus est. Præterea, ne tota ipsa melancholia in ventriculi os incidens, immodicè ipsum moueret, & perpetuò homo fame canina laboraret. Commodius ergo fuit ad medium ventrem deportari, vnde non potest non aliquid in ipsum os assumi, quod modicè, & vt oportet excitet, non

*Ratione sententia
Auicennae
probat.*

*Quæ pro
Fuchio ad
uersus
Auicennam
sunt dilu-
tur.*

non

non nimium, & quod in animalis incommodum possit cedere. Nam quanquam dictum est hanc famem ita excitatam quotidie, naturalem esse: est, cum potest præter naturam fieri, quâtitate scilicet, si ex præter naturam affectu immodicè cōgesta, & in ipsum ventrem copiosius delata, caninam excitet famem. Sed quæ magnitudine non est, specie non est præter naturam. Quid, quod melancholia, quæ alienè reiiicitur in ventriculum, non reiiicitur cū ventriculus incipit esurire; sed cū distentus iam cibus est, quo tempore nihil potest esse inutilius fame? Ego nō video vnde hæc conieceret Fuchsius. Nam fames naturalis non fit, (vt ille fortasse putat) antequam tertia concoctio, quæ peragitur in membris ex priori cibo, iamiam finitur: quod in quinto huius operis libro mōstraturi sumus capite De causis famis: quod vellem, lectorem ad pleniorē controuersia huius decisionem, perlegere. Interim ita refutamus Fuchsi argumentū: Retentio concoctionē præcedit, nō minùs quā appetentia: ergo auxilium retentionis importunè aduenit, cū multò antè incepit concoctio. Sed tu concedis ad hæc duo conferre; concoctionem, & retentionem. Ergo, si, quo tempore dicis, influeret: non minùs serum esset auxilium ad complendos tuos vsus, quàm tertium hunc quem dixit Auicenna. Addis (quod tacuisses honestius) mirum, quod Auicenna non dixit, pituitam acidam esse ad famem excitandam: nam hæc ex libro De plenitudine famelicos facit. Colligitur secundum naturam, ô vir argutissime, melancholiæ illa portio, & secundum naturā eiicitur quotidie in ventriculū. Pituita acida præter naturam fit, & ex morbo. proinde illa famem naturalem facit, hæc præter naturam. illius oportuit dicere vsum, huius non oportuit. læsio enim hæc est, ille vsus naturalis. Quid? nunquid omnes melancholici famelici sunt? At Galenus libro De plenitudine ita scripsit: Ex atra verò bile insuaues fiunt, & tetrici, & horribiles, & sitis expertes, ac salua referti: cibum auersantes, non omnes, sed quidam illorum; manifestè autem sunt famelici quibus atra bilis aciditatem superantē obtinet: id fieri solet cū ea malignior redditur. Posses hīc addere specierum omnium melancholiæ minimè acidam esse naturalem, qualis est ea quæ alienè venit in vētriculum. Tamen dicimus, non omnē melancholicum succum famelicos homines facere; sed eum tantū, qui multæ aciditatis est particeps & malignior, nisi in ipsum ventrem incumbat. Nam si in illū incumbit, famem facit etiam ea quæ minimè est acida, de qua dictum est tertio de locis patientibus, capite quinto: sed ea, quam crassæ faci similem esse dixi, in terrā effusa, non inducit feruorem, nisi fortè ardente febris ipsam præuri contingat. minimè etiam acida qualitate participat. Tamen explicari debet hic locus verbis his, quæ in libro De atra bile capite tertio scripta sunt. Neque enim acerbitate, neque acore manifestè hæc participant. Vt significant huius melancholiæ acorem non esse manifestum, vt eum qui est in atra bile. Non enim profectò omnino est naturalis melancholia sine acore. Nam de hac ipsa dictum à Galeno est loco citato, ex quinto de vsu partium, Acerba cū sit, & acida. Vides, arbitror, vt non ex imaginatione sola procedat Auicennæ placitum, sed ex ratione etiam & experimentis. Sed vis dicam quod sentio. Reprehenditur à nobis sæpe Auicenna, quia falsa docet: sed non rarò reprehenditur, quia illi non est apud nos gratia. Sed de hac quæstione hæc sint satis.

*Ex Galeni
verbis orta
difficultas
soluitur.*

De atræ bilis speciebus. C A P. XXI.

MELANCHOLIAE naturalis species vnica est, scilicet sanguinis fæx. subsidet enim in sanguine crassior pars, vt in vino subsidet fæces. Est hic humor substantiā crassus, temperamento cum siccitate frigidus, niger colore, sapore acidus. Hæc melancholia, solum subsidentibus crassis sanguinis partibus fit in his, qui tales sunt temperamento naturali, aut lōgo timore, aut mœstitia tales facti sunt, aut alioqui alimento terreo, multo antè tempore sunt vsi. Quanquam & citra hæc naturaliter portio aliqua huius succi ex quotidiano cibo prouenit. Melancholia altera est quæ præter naturam fit exustione (vt Galenus inquit in eo libello qui de hoc humore tantum scriptus est: cui propterea est titulus De atra bile) bilis flauæ, aut me-

*Melancho
lia præter
naturā dif
ferentia.*

lancholix naturalis. Vnde duæ tantummodo fiunt melancholix præter naturam, quam propriè atram bilē appellant medici, species. Auicenna & eius affeclæ duas alias huius bilis species addiderunt, ex omnibus humoribus vstionem perpeffis, aliquam melancholiam prouenire, putantes. quare aliam ex sanguine genitam, aliam etiam ex pituita dicunt. Celebratissimum est apud Galenum, cum sanguis vritur, eius tenuetranfire in bilem, & crassum in melancholiam. Quare minùs est improbable, quod de generatione melancholix ex sanguine per vstionem dicunt.

*Explicatur
Galenus.*

Cæterum Galenus duastantū species dixit: quoniā cum ex sanguine bilis atra generatur, meritò quis dixerit, melancholiam naturalem priùs fieri, ex hac deinde atrā bilē. Nā cum tenuia inflammata sint facilia, crassa difficilia: non mirum, si flaua bilis ex tenui parte sit genita, & crassiorem vstio non prehenderit. Quòd si quando nō ita fiat, sed vstio vtrasque partes simul inuadat, ne tum quidem generatur bilis atra, saltem de genere illius, quæ terram fermentat, muscas abigit: & vt Galenus censet, nunquam non lethaliter excernitur. nā multò mitior est: vt quæ ex mitiori materia, quàm illæ aliæ generetur. Quare hanc non tam vult Galenus atram bilem appellari, quàm in atræ bilis cōfinio positam. Ita enim inquit secundo libro De differentia febrium capite nono: Si supra modum assetur, mutatur quidem omnino, quantum sanè subtilius simul ac pingue est, in flauam: quantum autem crassius, in atram bilem, vt in his tumoribus, qui carbunculi appellantur. Nam in his ex sanguine supra modum efferuescente ad melancholicum succum fit mutatio. Ita autem hoc loco intelligi volo melancholicum succum, vt qui nondum exquisitè in atræ bilis naturam transierit, sed in quodam sit cōfinio constitutus. Carbunculus (vt licet videre in libello De tumoribus præter naturam) est ex feruente sanguine, cum in ipso feruore sanguis melancholicus fit. Quare minùs est malignus cancer: qui ex melancholia, cum assatur, aut ex atra exquisitè bile fit. Galenus ergo ab illius atræ bilis, quæ exquisitè talis dicitur, ratione excludit eam, quæ ex assato sanguine fit, vt qui eam tantummodo bilem atram appellaret, cui accidentia libello De atra bile descripta conuenirent. qualia nos quoque paulò antè incepimus enarrare. Nobis verò, quibus latius vti nomine est in animo, non est negandum, Speciem quandam bilis præter naturam ex sanguine vsto generari, cæterum illam esse reliquis mitiorem. Quare tres iam species bilis atræ, etiam iuxta Galeni mentem sunt: quarum mitissima est, quæ ex sanguine; perniciosissima, quæ ex flaua bile; mediæ naturæ, quæ ex melancholia. Ita enim Galenus docet, in eodem bis iam citato libello dicens: Atque exitialis adeò generatio eius esse videtur, vt quæ atro humore superassato contingat: multò verò hac profectò perniciosior censenda est, ea bilis atra, quæ à flaua superassata gignitur: quantò nimirum, & humor humore efficacior est. Sexto etiam Aphorismorum commentario quinquagesimo tertio, Ex flaua (inquit) bile omnino molestissima est. Errauit ergo Auerroes, qui prima Canticorum commentario septuagesimo, atram bilem ex melancholix naturalis vstione omnium perniciosissimam esse voluit. Damnandi etiam Auicenna, & barbari omnes; quòd atram bilem, aliquando ex pituitæ vstione fieri posse putarunt. hoc enim à ratione est omnium alienissimum. Cæterum quoniam Manardus, vir multæ eruditionis, libro nono epistola secunda, aduersus hæc opinionē efficacissimè est argumentatus, minùs nobis hac in parte est elaborandū. Sed ne hic quicquā ad quæstionis dissolutionē desideretur, breuissimè quod propositum est, monstrare nitam. Celebratissimū est à Galeno, ea quæ extremè distāt, non posse in sese inuicem transire, nisi per medias commutationes. at verò pituita à melancholia per vstionē genita extremè distat. Tamen vt in reliquis qualitatibus maximè hoc est obseruatum: ita in coloribus est perpetuum, de quibus Galenus primo De facultatibus naturalibus capite decimo. Siquidem, vt rubrum flauum fiat, aut flauum rubrum, vnica simplici commutatione est opus; vt verò album nigrum, vel nigrū albū, omnibus, quæ in medio sunt. Igitur pituita, quæ alba est, non potest fieri atra bilis, quæ est nigra: nisi sanguis fiat priùs, deinde bilis, aut melancholia, deinde atra bilis. Neq; verò quā hoc quicquā est euidentius. nā quæadmodum licet videre apud Platonē dialogo De natura, & etiā à nobis partim paulò superiùs dictum

Tres species bilis atræ sunt ex Galen. sententia.

Notatur Auerroes.

Damnatur Auicenna.

De coloribus nonnihil hic.

dictum est, partim dicetur modò, colores extremi, albus & niger sunt: nam & extremas inferunt passionés sensui, congregationem scilicet, & disgregationem: reliqui horù mixtione conflantur, ad hoc aut ad illud extremum accedentes pro ratione maioris, vel minoris portionis huius, aut illius, quâ accipiunt: qui hoc ordine sunt, Albus, pallidus, rufus, flauus, ruber, viridis, aut liuidus, niger. Ita enim ex seipsis inuicem fiunt. Ex flauo aut rubro, quando refrigeratione ad nigredinē delabuntur, liuidus: quando vstione, viridis. verum hæc fortasse procedente sermone dicemus. Cū igitur hæc ita habeant, & ex pallida, aut ruffa bile vsta non possit bilis atra fieri, nisi alios colores medios prius induat, flauum scilicet syncerum, & viridem:

- 10 qua ratione succus albus proximè ex albo fiat niger? Præterea neq; Auicenna ipse dixerit, calorē cuncta denigrare: sed quædā denigrare, quædā dealbare dicit pro aptitudine ipsius materiæ. Tamen vt denigretur, nihil est ineptius pituita. Quanquā enim humida dicit à calore nigra fieri; non tamen omnia humida, intelligendum est: sed ex quibus fumosa fuligo prodit copiosè. quod in pituita non contingit. Verū longus iā admodū hic sermo est. nā nihil est apertius, quàm pituitā non esse substantiam vstioni aptā: quippe & si in ignē coniiciatur, non vritur, sed absumitur in halitus dissoluta. nimirum aquea non sunt apta vstioni. Negat siquidem Aristoteles 4. Meteororū cap. 9. *νευσε*, quasi dicas cremabilia esse, quæ sunt multa humiditate redundantia: sed ea tantum dicit esse vstioni apta, quæ meatus habent ignis capaces, & in eis humorem igni inferiorem. Quòd si quid crassiusculum, & desiccātū ex pituita cōsumptione relinquitur, neque illud nigredinem patitur: sed crassum, & albū, gypso simile manet. vnde ab illis gypsea pituita appellata est. His addit Marnardus loco citato, fieri non posse, vt tot bilis atræ species sint, & vt decem tantum sint species omnium humorum, dempto sanguine: id quod Galenus docet in fine secundi libri De facultatibus naturalibus, cōmendans Praxagoram, qui illos in hūc numerum redegit primus. Nimirum pituita sunt quatuor præcipuæ species, quas scripsit secundo De differentia febrium capite sexto, dulcis, acida, salsa, & vitrea: (quanquam quarto De ratione victus acut. Commentario decimotertio, tria tantum genera esse dixit pituita, comprehendens, vt opinor, vitream sub acida) bilis
- 30 quatuor, quas bilem naturalem, vitellinam, porraceam & æruginosam dixit Galenus. Melancholiæ duæ, melancholicus sanguis, & atra bilis, vt habetur quarto Aphorismorum, in commentariis 21. & 2. Sed de hac quæstione hæc sunt satis.

De secundis humiditatibus, quas inuenit Auicenna.

C A P. X X I I.

- A** VICENNA, Fen prima primi capite De humoribus, præter quatuor humores, de quibus hætenus locuti sumus, aliorum quatuor meminit; quos humiditates secundas, quò hac ratione à primis illas distinguat, appellat. Multi hoc inuentum damnauerunt: alii vt barbarum, & ineptum: alii, vt omnino falsum. Nulli tamen illorum, quam rem vitio dent, apertè loquuntur: neque quid in inuento commendandū, quidve damndū, declarant. Proinde vtile duximus, de his aliquantisper differere, antequā huic primo libro finē imponamus. Non potest nostra disputatio aliunde cōmodius exordiri, quā ab ipsarū humiditatum notionibus, neq; hæc ab alio, quàm à suo autore, petendæ sunt. Prima humiditas nomine caret, & oratione dicitur: Est humor in extremitatibus exilium venarum. Secūda humiditas dicitur ros, & sic diffinitur: Ros est humor per omnia trāsfiens membra, qui in nutrimentum conuerti est aptus, & ex similitudine nomen accepit. De tertia, quæ cābium appellatur, ita dicit: Cambiū est, quod parum ante congelatū est, & nondum
- 40 tum damnauerunt: alii vt barbarum, & ineptum: alii, vt omnino falsum. Nulli tamen illorum, quam rem vitio dent, apertè loquuntur: neque quid in inuento commendandū, quidve damndū, declarant. Proinde vtile duximus, de his aliquantisper differere, antequā huic primo libro finē imponamus. Non potest nostra disputatio aliunde cōmodius exordiri, quā ab ipsarū humiditatum notionibus, neq; hæc ab alio, quàm à suo autore, petendæ sunt. Prima humiditas nomine caret, & oratione dicitur: Est humor in extremitatibus exilium venarum. Secūda humiditas dicitur ros, & sic diffinitur: Ros est humor per omnia trāsfiens membra, qui in nutrimentum conuerti est aptus, & ex similitudine nomen accepit. De tertia, quæ cābium appellatur, ita dicit: Cambiū est, quod parum ante congelatū est, & nondum
 - 50 integrè ad similitudinem completè substantiæ trāsmutatam. Quarta dicitur glutē: Et gluten (inquit) est humor, per quem partium continuitas existit. Hoc non videtur inuenisse Auicēna. Principiū enim inuentionis à Galeno accepit septimo Methodi, capite sexto, cuius hoc est principium: Est autem prorsus consummata siccitas, vbi solida simplicium partium substantia reddita est siccior. Nam est & altera siccitas, vtrique, cū ea, quorum substantia ex humore concreto constat, sicut

Pituita de nigratiōi & vstioni non est apta.

Sententia Auicennae de secundis humiditatibus à multis damnatur.

Auic. suā à Gal. sententiam deduxit.

caro, & adeps, sunt liquata: etiam tertia ante has, cum proprius humor, unde partes nutriuntur, omnino est absumptus: continetur is in omnibus animalis partibus, roris more per eas sparsus. Alia siccitas est, quæ in propriis cuiusque particulæ exilibus venis, & arteriis consistit. prouenit hæc ex sanguinis penuria. Hactenus Galenus. Quibus verbis quatuor distinxit siccitates, aut siccitatis species. Quare, cum siccitas humori contraria sit, & vnum vni perpetuò contrarium, pluribus plura: totidē ex aduerso necesse est humoris species respondere. Qua ratione, dixerit aliquis Auicennæ studiosus, inuentū rectē processisse. ac argumentabitur secundò, Ex harū humiditatū abundantia, aut penuria, morbos aliquot distingui, non minùs, quā per redundantiam sanguinis, pituitæ, aut melancholiæ: distingui enim marasmodum 10 ab hæctica febre. Quare non minùs (dicit) est ex vñu medici, horū, quā primorum humorum meminisse. Adde Galenū ipsū, videri horum humorū inuentorē primū. nā prima humiditas eodē modo finitur à Galeno, atq; ab Auicenna. nā Auicenna, Est (inquit) humor in extremitatibus exiliū venarū. Galenus: Alia est siccitas, quæ in exilibus venis, arteriisque consistit. Addit, (quominus ignoretur in consumptione primæ humiditatis Auicennæ consistere) prouenit hæc ex sanguinis penuria. Iam verò roris nomen Galenus primus in hac significatione vsurpauit: Esse in solidis partibus sicciorum elementorum vnionem per humida conseruatam. neque Galenus (arbitror) negauerit. Superest alia, quam cambium dicit interpres Auicennæ: hanc Galenus ita finit, Est quorum substantia in humore concreto cō- 20 stat, vt pinguedo, & adeps. Auicenna: Quod parum antè congelatum est. Igitur hac etiam in parte idem sentiunt, & solius nominis inuentor est Auicenna, nequaquā notionis: quam apud Galenum priorem inuenit. Quid ergo damnatur, qui in hac parte, ne vno verbo videtur à Galeno discrepasse? Certè non est damnandus, quòd de quatuor siccitatis gradibus quatuor humiditates methòdo deduxerit, numero inquam contrario: sed quòd illarū inter liquorum differentias meminerit, perinde ac si liquores essent: quæ tamē tam longē absunt à liquorum natura, quā membrorum: aut si quæ illarū humores sunt, à primis non differunt substantia. Nam quid quæso est ea humiditas, quæ in exilibus venis est, aliud, quā sanguis, ab alio, loco diuersus? forè & tenuitate: vt qui per arctas vias deductus sit: nisi forè loco- 30 rū diuersitas facit humoris differentiam: qua ratione & sanguis in corde ab eo qui in iecore: & is ab eo, qui in liene, differat specie, vt infinitæ penè humorum species fiant. Commentisunt nonnulli barbarorum, hanc humiditatem, etsi sit humor, qui in exilibus venis, arteriisque continetur, eum tamen à sanguine integro iā esse diuersum. Galenus tamen de prima siccitate dixit, Fit hæc sanguinis penuriā. Ergo contraria humiditas, sanguis est. Cambium (si modò Auicenna sensum verborum Galeni non corripit) caro est, & adeps, quæ membra quidem sunt, sola mollitiæ à solidis differentia. Quid gluten? nonne est is humor, qui in membris feruat partiū continuitatē? At verò idem Auicenna dixerat capite De elementis, Elementa humida retinere sicca in continuitate. Si ergo elemēta proprias formas retinēt in cō- 40 positis, vt idem autor opinatur; illud nihil aliud est, quā elemēta humida. Quorsum ergo prima elementa ad tractationem de secundis (humoribus inquam) transfert? Si verò nō retinent proprias formas, vt in prima huius libri quæstione probauimus; illud certè, humidæ partes substantiæ ipsorum membrorum sunt. Ergo quopactò non est ineptissimum, hæc in capite de humoribus collocare? cū aliud, à verò sanguine non differat: aliud membrum sit, aliud elementum, aut substantiæ membri pars? Superest quē nobis obtrudant Auicennæ studiosi, solus humor vocatus ros. hic enim, humor verè est, & à quatuor primis videtur diuersus. nam humor quidā est albus per membra omnia dispersus, veluti ros, quo membra nutriuntur. Sed ille nec sanguis est, nec pituita, nec bilis, nec melancholia. ergo non sunt solū primi 50 humores. Respondetur, præter quatuor humores, esse alios in corpore, qui ex his fiunt ad nutriendū membra: nō enim omnia ex primis quatuor humoribus nutriuntur vnica commutatione, sed ex sanguine fit medulla ad ossium nutritionem: semē ad nutritionem testiculorum, & vaforum seminariarum: ita ros quidā ad nutriendū carnē, vt lac ad mammas. tamē quatuor tantū esse dicuntur humores: quia in cō-

In quo desiccat Auicenna sent.

Obiectio de rore soluitur.

muni corporis officina, tantum illi sunt, & ab illis omnia membra, vnica aut pluribus mutationibus nutriuntur. reliqui sunt ex his in via ad nutritionem. Quare rores quidam sunt; qui iam in medio naturae consistunt sanguinis, & membrorum. Tamen tres reliquae humiditates, humores non sunt, aut si quae illarum est, à sanguine non differt. Verum hac in parte non omnino damnandus est Auicenna: sed eius inuentum, amplius, & melius explicandum. Nam si inuentionis ratio spectetur, quam proposuimus, non debent dici humores, neque primi, neque secundi (non enim sunt ut ostendimus) sed humiditates, aut ut clarius loquar (est enim apud Auicennam: interpretem idem humiditas, & humor: mihi verò hoc loco ambobus nominibus uti liceat, ut humor significet succum, & humiditas humidam temperiem. nam facit modum ad distinctiorem doctrinam) humiditatis gradus. Eò enim quod siccitatis gradus quatuor sunt, ex contrariorum lege colligebamus. Sed siccitati non est contrarius humor, sed humiditas. Humor enim substantiam significat: humiditas & siccitas qualitates sunt. itaque quot siccitatis sunt gradus, totidem oportet ut humiditatis sint. quod magis enim illa crescit, eò magis minuitur hæc. ita ut vbi vnica est siccitas, tres sint humiditates: vbi duæ, totidem: vbi tres siccitates, humiditas vna relicta sit: vbi quatuor, nulla præterea. Hi humiditatis gradus distinguuntur, absumptione, aut conseruatione quatuor illarum substantiarum: quas placuit Auicennam dicere humiditates, cum ne humores quidem sint. Sunt ergo humiditatis gradus, non humores secundi. Vnde manifestum fit, commodius de illis potuisse disputari, in tractatione de temperamentis. Quod si factum esset, nihil erat in hoc inuento non commendandum. Cæterum hæc quaestio, & totus hic primus liber iam est adeptus iustum finem. Hic iam putamus fore commodum, ut sermo, ne perpetuitate sit grauis, intercідatur.

CONTROVERSIARVM

MEDICARVM, AC PHILOSOPHI-

30

CARVM LIBER SECVNDVS.

P R A E F A T I O.

40

Vae scriptorum superioris seculi erat barbara consuetudo, cui studiosi omnes hactenus assueuerant: non mirum, si quis in nostris libris illud vitio det, quod non seorsum singularum opinionum, quae in quauis controuersia sunt argumenta, veluti qui aciem struunt, ordine collocamus: deinde his ex aduerso responsa obiicimus, maiores interim, minores, consequentia, & consequentias, & sequelas resonantes: concedo, nego, distinguo, dubito, transeat, millies interponentes: quodque notabilia non facimus, diuersis capitibus ut distributa sint: neque corollaria interim deducimus. Ego sane non mirabor, si tyrones tales effundat querimonias: neque ipsos accusauerim, etiam si sermonibus his non tam veritatem ipsam per se & firmissimam in vnaquaque re rationem, quam sophisticas disputationes, & tricarum multitudinem, congestarum barbarè, sectari se, manifestè prodant. Nam quid faciant miseri? quibus non tam expedit vera dicere, quam barbarè respondere, ut à sapientissimis amicè recipiatur? Nam, si quis examè subiens, in distinguendo verum à falso paulò expeditior est, neque bis singulos syllogismos repetit, neque
50 ridiculis quibusdam præludiis exorsus, aut beneuolentiam doctoris ineptè captat, aut ex consuetudine, non ex iudicio, nescio quos putidos sermones submurmurat; hic inuidiosus cum sit, superbus, superciliosusque dicitur. Si quis verò, magistros loquatur colendos, venerandos admodum, nunquam poenitendos, medicorum facile principes, & monarchas proclamat, & bis, tæve, consequentias repetit, quique, surgendo, & residendo, sed iam contudit, ad rem autem respondit nihil: hic ingeniosus

simus iā hinc euadit, & est mirè modestus. hūc commendant sapientissimi. Huic, si vox contigit acutior, & oculi circumquaq; volubiles, & abrafa frons, disertus est, & ingeniosus: si tardo ingenio apertè est, neq; peritus, neq; disertus, sed magistros dicit, vt qui domi fuerat præmeditatus, mira huic homini est iudicandi vis: vsque adeò, dum modo des, quod volūt, potes, quod lubet accipere, aut ingenium acutū, aut maturum iudicium. Quid iam, nunquid memoriā vis esse firmā? Duo aut tria longiuscula Galeni loca multò antè discito recitaturus: hæc, cum res poscet, dicito rapidè: intelligantne alii, an non, nihil curans. Si occasio dederit felix, hæc eadē repetito sæpius. deinde inter respondendū sæpius Galeni nomen inaudiatur: & Paulos, Alexandros, Aetios, nonnunquam etiam Auicennas effundito. Sed caue, cures 10
verè quenquā autorum citare. nam hæc cura fortasse inter dicendum te reddet cūctantiorē. His artibus, si vtatur, videri nullus non esse sapiens nullus potest. quamquam ne videri quidem omnibus, sed magistris, barbatis magis, quā peritis. Nobis verò non tam est propositum inuenire, qua ratione sapiens apud insipientes haberi quis possit: quā in vnaquaque controuersia veram, aut maximè probabilem opinionem. Qui ergo medicam artem sibi cupit comparare, à nobis illam fortasse discet: qui deceptoriam; non desunt multi, à quibus requirat. Quoniam ergo hoc nobis est institutum, & hic animus: non sophistarum verba; sed res à sapientissimis antiquorum inuentas, obseruamus. Nā pleriq; hodie (absit, vt quenquā notatū velim, sed barbaram consuetudinem, quæ iam incipit faceßere, accuso) argumen- 20
tantes, importunam, & duplicem repetitionē, & responsum quod in forma dicūt, iure poscunt, quasi in aliqua dictionis figura nerui argumentorum sint; & tamē figurarum in dictione sunt ignorantissimi: vsque adeò nostro tempore, nō tam sunt sophistæ, quā hypocritæ. Non enim sophisticis argutiis; sed composito quodā incessu, gestu, vestitu ad id comparato, & artificioso sermone vulgi sibi aucupantur admirationem. Neq; tamen hæc diximus, qui artem disputandi vituperemus, quā Dialecticam vocant. Fortasse enim huic arti plus operæ, quā alii plurimi impendimus, & impendimus non infeliciter: (quare hæc liberius loquimur) sed qui rudem formulam argumentandi nihil minùs quā dialecticam, quæ tyrunculis tantummodo est utilis; non decere in quæstionibus grauioribus aliquando persua- 30
dere velimus. Id quod solis illis non persuadebimus (satis certò scio) qui nihil præter formam sciunt: & hanc ipsam non tam arte quā longa consuetudine consecuti sunt. Quantum intelligo, in iis quæstionibus, quas in primo libro pertractauimus, neque quod ad materiam, neque quod ad formam spectet, adeò multum desideratur: tamen ab inepta cōsuetudine satis abstinuimus. Quem igitur ordinem in primo totius operis libro obseruauimus, eundem in reliquis (dante Deo) sumus
obseruaturi. Oratio eò peruenit, vt omnes, aut præcipuas quæstiones, quæ de ele-
mentis, temperamentis, & humoribus sunt, absolueremus: supersunt in hoc se-
cundo disputandæ quæ tractationes de membris, virtutibus, & operationibus at-
tingunt. Quod faciemus, si prius, vt vulgatissimam, ita & vtilissimam membrorum 40
diuisionem explicuerimus.

*Quid actū
priori libr.
quid agen-
dum hoc.*

De appellatione partium simplicium, instrumentorum & membrorum.

C A P. I.

*Humani
corporis
partes dis-
tinguuntur.*

HUMANI corporis partes quædam sunt homogeneæ, quædam heterogeneæ. hæc, vt nomen ipsum præ se fert, ex diuersorum generum partibus constant: illæ constant ex solis primis elementis, & sunt vnde quaque similes, quæ à Græcis nonnunquam appellantur *αἰσθητὰ μέρη*, id est, cōtinuæ partes, (vt ego intelligo) quia secundum formam & materiā continuæ sunt. Rursus, partium, quibus corpus cō- 50
stat, quædam dicuntur partes aut particulæ sine adiectione: quædam dicuntur instrumenta, organæ, aut partes instrumentales; aut vt quidam alii loquuntur, partes officiales. quæ nomina vsurpatissima sunt inter medicos. quibus autem reb. dē-
tur, opus est, declaremus. Nā pars diffinitur circumscriptione in principio primi De
vfu partiū: vbi ita dicitur: Quęcunq; corpora, neq; vnde quaq; circumscriptionē ha-
bent

bent propriam, neque vnde quaque coniuncta sunt aliis: hæc particula vocatur. Instrumentum verò diffinitur operatione primo Methodi capite sexto, vbi ita inquit Galenus: Instrumentum verò appello animalis partem, quæ perfectam edere operationem potest: veluti oculus visionem, & lingua loquelam. Ex dictis videtur manifestum, neque partem eam quæ pars absolutè dicitur, vel membrum vel particula; neque instrumentum posse esse partem homogeneam: sed necessariò esse

*Excitatur
controuer-*

sia.

heterogeneam. Nam homogeneæ, neque conformationem habent, aut figuram: neque perfectas edunt operationes. Galenus libello De differentiâ morborum simplicibus partibus dicit accidere temperiẽ, aut intemperiem: multiformibus omnia,

10 quæ ad compositionem spectant. quare simplices nullam habent propriam circumscriptionem. Iam verò operationes, quanquam ratione homogenearum siue simplicium partium fiunt, dicente Aristotele secundo De partibus animalium capite primo: tamen instrumentorum sunt, & partium ad operationes habentium figuras accommodatas: vt visio est oculi. in quo tamẽ est vnica simplex pars, humor crystallinus, visionis causa: & reliquæ vsum aliquem præstant illi, libello De differentia morborum. Itaque perfectæ operationes vt fiant, his omnibus est opus. quare perfectæ operationes, simplicium partium non videntur esse. Igitur pars simplex non potest esse instrumentum, membrum ve, aut pars corporis. Sed contrà est, quòd Galenus in eodem loco primi libri Methodi prædictis subdit hæc verba: Adeundem modum,

*Quæ præ
parte con-*

traria sũt:

20 & venæ, & arteriæ, & nervus tum instrumenta, tum partes animalis sunt. Sed hæc partes simplices sunt. Libello De differentia morborum capite tertio, exempla simplicium partium sunt arteria, vena, nervus, cartilago, & ligamentum. Aristoteles etiam secundo De partibus animalium capite secundo inquit: Siccæ & solidæ inter homogeneas partes sunt, os, spina, nervus, vena. Itaque venæ, & arteriæ sunt simplices partes: quas tamen instrumenta esse, & partes dixit Galenus. Et si nullus dicat, ratio confirmat: habent enim circumscriptionem propriam, nempe, figuram rotundam, & oblongam, & operationem perfectam, pulsationem scilicet, & sanguinis delationem. Hæc itaque est in horum nominum vsurpatione controuersia: quæ vt dissoluatur, illud opus est animo concipere, partem aliquam, homogeneam dici, aut

*Deciditur
controuer-*

sia.

30 quoniam reuera simplex sit, aut quoniam sensui talis appareat. Arteria, & vena, & nervus sensui simplicia videntur: & proinde talia dicuntur, tum ab Aristotele, tum etiam à Galeno in libello De differentia morborum, vbi ad sensum referebat, quas partes simplices, aut compositas appellauit, vt ipsemet declarauit eo loco his verbis capitis quarti: Hoc verò in loco non adeò ad exactum est consideratio redigenda. id vnũ tantum animaduertere oportet, simplexne ad sensum, an composita sit animalis particula. Tamẽ reuera simplices nõ sunt, neque alia quæpiam particula sensui subiecta, vt dicitur decimo Methodi cap. vltimo: Siquidẽ in singulis simplicium, ac primarum, quas vocant, partium, alia portio substantiæ illarum est, veluti fibrosa: alia membranosa, alia carnosæ: sicut exempli causa, cum vena vnã tunicam habeat,

40 & eam tenuem, licet fibras tamen in ea inuenire multas. Hoc clariùs adhuc dixit libello De inæquali intemperie, vbi negauit, venam & arteriam simplices esse partes, his verbis: Digitorum rursus sunt ossa, & cartilaginee & ligamenta, & nerui, & arteriæ, venæ membranæq; & caro, & tendones, cutis, vngues, & adeps. hæc autẽ diuidere in aliam speciẽ non est: sed sunt vnde quaque similes, ac primæ: exceptis tamen arteriis & venis. hæc namq; ex fibris, & membranis sunt cõditæ, veluti in tractanda dissectionis ratione est traditum. Quare videtur hic rursus contradictio esse in Galeni verbis, cum alibi venas & arterias simplices partes, alibi multiformes dixerit. Sed neque hic, neque illic est, nam neque instrumentum, neque membrum potest esse reuera simplex pars: tamẽ sensu potest esse simplex: & vena, & arteria sensu sunt simplices, natura cõpositæ, ac heterogeneæ partes. Sed contrà est, quod Galenus in eodem libello De differentia morborum inquit, Instrumenta esse dissimiles partes, & tales ad sensum dici. Tamẽ neque hoc est dictis aduersum. nam illic monet, duplicia esse instrumenta, quædam prima, qualia sunt, vena & arteria: hæc sunt exactè multiformia: simplicia ad sensum. Alia secunda, qualia sunt, manus, & caput, quæ multiformia sunt etiam ad sensum. Itaque, partes exactè simplices, neque partes absolutè, neque membra,

*Obiectio
dissoluitur.*

neque instrumenta, neque partes instrumentales, neque officiales (omnia enim hæc nomina video circumferri) dici possunt. Tamen quæ simplices à medicis dicuntur, quia tales ad sensum sunt, esse possunt instrumenta prima. instrumenta secunda, ad sensum etiam sunt heterogenea. Quare de hac quæstione, quæ fere est de nominibus, hæc sufficiant.

Procedantne operationes à partibus simplicibus, an à compositis.

C A P. II.

Galenus sententia.

QUANTUM hæc quæstio, cum tractatione de virtutibus admodum cōiuncta est, ut & pleræque aliæ de membris, & procedente sermone loco opportuno non careret: tamen, quoniam ad præcedentis intellectum est apprimè necessaria: & alioqui non minùs ad membra, quàm ad virtutes spectat; de membrorum operationibus hìc differemus, Sintne simplicium in illis partium. nam neque hoc antiqui autores admodum distinctè nos docuerunt. Diximus obiter in proxima quæstione, operationes ab instrumentis fieri, ratione simplicium particularū, quib. componuntur. Id quod Galenus docet lib. 1. De morborum differentia, dicens in vno quoque instrumento vnam aliquam simplicem esse partem, operationis causam: reliquas illi subministrare: & illam particulam, quæ causa est, dici propriū instrumentū. Gratia exempli, In oculo est humor cristallinus, instrumentum propriū visionis: humores reliqui & tunica omnes, visioni, quò commodius fiat, subseruiunt. Itaque operationes perfectæ, ut incedere, videre, audire, & consimiles, ab instrumentis fiunt: ut visio oculo, ingressus cruribus, auribus auditus. Sunt enim in his membris ad has operationes omnia optimè comparata. sed instrumenta ratione simplicium operantur. Non enim in figura, numero, magnitudine, aut situ sunt efficientes virtutes: sed in temperamentis. In hanc sententiam lib. 3. De locis patientibus cap. 4. ita est scriptum: Iam enim explicuimus (erat sermo de intemperie) eā simplicium partium, quæ primò operantur, communem esse affectionem. Ceterum non oportuit, instrumentum homogeneum esse; quia omnes perfectæ operationes indigent dissimilibus partibus instrumentorum. ut motus secundum locū, aliis indiget in cruribus, durioribus partibus, & firmioribus, aliis mollioribus, & mobilioribus. Dicuntur hoc in loco perfectæ operationes illæ, quæ animantis operationes appellantur. Dicimus enim hominem incedere, & comedere, & audire: trahere autem, aut retinere, aut coquere de singulis partibus dicimus. Actiones perfectas vocat Galenus secundas, reliquas primas. Quibus appellationibus vsus est libello De sanguinis missione capite quarto, dicens: Cū ergo primas actiones à simplicibus corporibus perfici, ostensum sit; ab instrumentis verò, secundas. Aristoteles non videtur huic sententiæ omnino favere: qui libr. secundo De partibus animalium capite primo sensus per membra simplicia participari, motus verò quos ille operationes vocat, (sensus enim passiones dicit) per multiformia. Neque verò id sine argumentis docet. Sed sensus quiuis (inquit) certi cuiusdā generis est, & à philosophis quiuis sensus vni elementorum tribuitur, igni scilicet, aeri, terræ, aut aquæ. proinde ratione alicuius simplicis particulæ fit: operationes non item. Itaque Aristoteles docere videtur; quanquam sensus ratione simplicium partium sint in instrumentis, tamen operationes minimè. Atque multi Aristotelici ita sentiunt. Verum ego nō video, quod sit discrimen inter sensus & motus. Quare censeo omnes operationes, ratione simplicium partium, ab instrumentis fieri, siue ad sensum, siue ad motum spectent, & ab opinione Aristotelis apertè recedo. Non enim mihi placet quorundam interpretatio dicentium, Aristotelem asseruisse, operationes esse multiformium, sed non negasse, primam causam esse in simplicibus. Nam si ita intellexisset: quod erat constituendum discrimen inter sensus, & motus? an non etiā visio, quæ sensus est, ab oculo dicitur facta: eius tamen causam primam humorem esse cristallinum? Sed quæ quæso tam fortia argumenta nos cogunt à tanto autore recedere? hæc quæ firmissima sunt: Omnes operationes fiunt à virtutibus: virtutes consistunt in temperamentis: temperamenta tribuuntur primò partibus simplicibus:

Quæ perfectæ operationes appellantur.

Aristotelis sententia prioris diffusa.

Autor sententia Aristotelis refutat.

cibus. ergo & virtutes, & operationes. Præterea: Omnis actio, quæcunq; ea sit, aut cuiuscunq; sit membri, minuitur, vitatur, aut tollitur ab intemperie. Nepe omnis immodica intemperies, vt dicitur in commentario vigesimo secundæ particulæ Aphorif. deicit actum propriæ virtutis. Sola refrigeratio potest reddere crura immobilia: tamen intemperies nuda nil quicquam detrahit de figura, numero, aut magnitudine, aut re alia ad compositionem spectante: ergo operationes non compositione, sed temperamento exercentur, vt prima causa. Figura autem commoda, & reliqua necessario requiruntur. Constat tamen, vt temperies in partibus simplicibus sint. Quare omne operationes ab instrumentis sunt ratione simplicium partium. ¹⁰simplices enim sunt propter compositas. Dictum enim est à Galeno libello De differentia morborum, quando inflammatio aliqua est in instrumento, quod nullam habet propriam actionem, inflammationē non esse morbum, sed obstructionis, quæ morbus est, causam: in habētibus verò actionem propriam, duplicem morbum esse, inflammationē, & obstructionē. Quo loco videtur docere, esse partem aliquam omnino sine actione, quod aduersum rationi est, cum necesse sit, omnia habere saltem naturalis facultatis actiones. Cæterum locus est ita intelligendus, sermonem illic esse de actionibus instrumentorum. Nam quanquā dictū est, actiones omnes instrumentorū esse: tamen id de actionibus ad totius vsum relatis intelligendū venit: cuiusmodi sūt sanguinis generatio, aut chyli, & visio, & incessus ²⁰& distributio per venas. Nā seipsam nutrire, cuiuscunq; partis est per se, non vt instrumenti sed simplicis. Nā generando chylum operatur totus ventriculus, potissimū autē ratione suæ propriæ carnis. Tamen cum iam seipsum chylo nutrit, nō amplius est ventriculi actio, sed singularū in eo partiū. Igitur actiones omnes, quæ in totius vsum referuntur, instrumentorū sunt. Quarū nonnullæ propriæ dicuntur alicuius instrumenti, vt quæ à nullo alio fiunt, vt instrumento; vt visio est oculi: sed quæ communis cuiusdā vtilitatis fiunt à pluribus instrumentis; vt delatio sanguinis & spiritū à venis, arteriis, & neruis, cōmunes actiones dicuntur, non propriæ. Et hæc etiā sunt instrumentorum. quæ instrumenta appellantur aliis in locis nullam habentia actionē, sed habētia vsum aliquē. Sed de breui hac quæstione hætenus.

Obiectio.

Dilutio.

De singulorum membrorum nutrimento proprio. C A P. I I I.

³⁰GALENVS tertio De facultatib. naturalibus cap. 6. significat, membrū quodcunque nutriri eo succo, cuius trahendi est illi naturalis potentia. Nihil enim (inquit) trahit propter ipsum trahere: sed, vt eo cuius trahendo fit compos, fruatur. (paucis interpositis) Porro si retinet & fruitur, gratia eius, quod ita contingit, id facit. contingit autē vt quod qualitate conueniens, familiareq; est, sibi faciat simile. Sæpe toto illo opere Galenus vtitur hac ratione: Membra non operantur sine fine: nā neq; aliud aliquod naturale agens. Aut ergo propter seipsa, quò scilicet ipsa nutriantur; aut propter corpus, vniuersæve alia membra. Si secundū hoc quis concedat; ratione duci membra, non naturā, cōuincetur concedere. nā quo pacto, si ventriculus cōficit, quò hepati reddat alimēta præparata; hepar sanguinē generat, quò corpori vniuerso alimentū abundāter suppetat; lien, & vesica fellis, & renes trahūt, quò sanguinē expurgēt, primus à fæce, altera à bile, hi à sero: nō ratione videantur duci in operationibus? Ergo proprius est vnicuiq; membro trahendi finis; atq; gratia sui quodlibet operatur: qui esse nullus alius potest, quā fructus quē capiunt. neque frui aliter membra possunt, quām nutritione. Hæc ratio, & hæc Galeni loca plerosque compulēre dicere, nullum membrum posse trahere succum, ex quo nullum possit recipere alimentum. Sed quoniam graue est dicere, atque, vt nostra ⁴⁰fert opinio, apertē falsum, vt mox declarabimus, vesicam nutriri felle, aut renes sero: barbarorum tota classis, ineptā quandam nutritionum partitionem inuenēre. Duplicem enim dicunt esse nutritionē, aliam veram, aliam voluptuosam. Priorē nemo non intelligit; etiam si non ampliū explicent. fruuntur scilicet membra suo alimento. Sed voluptuosam nutritionem non, arbitror, ego intelligam, quantūuis explicēt. Nā est, vt opinor, quod illi sentiūt: Voluptuosum esse fructum, ex quo non

Significat Galen. membrū quodcunque nutriri succo quem trahit.

Quorundā opinio.

nutritio, sed voluptas accedit membro. sed quæ sit hæc voluptas, non declarant. Sanè si voluptas est, sensus est dolori cōtrarius. talem verò sensum, neque nos sentimus, neque ipsi qui proferūt. Adde, etiam si fructus aliquis citra nutritionem esse possit, ipsos tamen barbarè loqui, qui hanc quoque appellent voluptuosam nutritionem; à nutritionis ratione apertè recedentes. Sed habuerit utunque diuisio. Rem deinceps totam ita explicant: hepar nutriri sanguine, atq; vniuersa deinceps membra trahere sibi congruum nutrimentum, quod conficiunt vltima cōcoctio-
ne, quæ nutritio est: ventriculum trahere de ore cibos, retinere, ac conficere, quò voluptatē inde capiat: vesicam etiam fellis, bilem flauam, & renes serum attrahe-
re, & lienem melancholiam, quò delectentur: alimentum verò his aduenire aliū-
de. In quorum sententia illud vitio dandum est in primis: quò voluptatem illam, nutritionem appellauerint. Nam à rerum notionibus recedere, tamen illarum no-
minibus uti; omnino est hominum res vtiles barbara obscuritate perfundentium.
satius multò sit dicere, fructum quendam capi; neque quicquam maius explica-
re. Damnandi etiam sunt, quod ventriculum chylo nutriri verè, non admittant: ne-
que lienem melancholico sanguine: commendandi tamen, quòd nō omnia mem-
bra nutriri omni succo, quem trahunt, intellexerint. Et neque vesicam alterā felle,
alteram sero, aut renes ipsos quibus expurgandi sanguinem à sero, vis est insita. Nā
primo ventriculum nutriri ex chylo, docet Galenus in principio huius quæstionis
loco citato. Neque verò voluptuosè nutriri, permittit cuiquam explicare. rem e-
nim fecit clarissimam, iis quæ addidit, dicens: Contingit autem, vt quod in qualita-
te conueniēs, consentiensque est, in seipsum mutet, aut sibi simile faciat. (hæc enim
significat verbum μεταμίσθωται) Itaque quod in cibis optimum est, id halitus specie,
& paulatim sibi attrahit, atque in tunicis suis reponit, iisdemq; adiungit. Hæc Ga-
lenus. An est aliquid aliud nutriri, quàm trahere, retinere, & apponere, & alteran-
do, simile facere: Sed & ex modo substantiæ, efficacissimum rei huius sumitur ar-
gumentum. est enim ventriculus ipsi chylo similis substantia. Quorsum ergo, quæ
habet substantiæ modo similem, dimittat, & requirat alterum, multis commuta-
tionibus ad similitudinem indigentem? Neque quicquam hîc est dubium: nisi ali-
qua cogat necessitas, omnia ex succo, in hepate genito tantummodo nutriri: quam
tamen non video. Nam ventriculus, & intestina, potius ad hepar mittunt, quàm vt
ab ipso requirant. hepar verò omnibus membris, quæ vltra se sunt, alimentū præ-
stat. Quin & in ipsius ventriculi tunicas, venulæ aliquot inserūtur, ex quibus famis
tempore alimentum recipit ventriculus. non tamen necesse est, totum ab hepate
alimentum accipere, cū ante ipsum cibos conficiat. Quòd si quispiam obiciat,
ex eisdem nos nutriri, ex quibus generamur: atque, ventriculum infantis in matris
vtero non ex chylo generari, sed ex sanguine: non enim per os cibos ingerit, sed per
vmbilicum sanguinem trahit: quare ex sanguine semper nutriri vētriculum oport-
tere. Respondemus, in ipso matris sanguine esse crudiorē aliquam partem, quæ
intestinis & ventriculo est pabulum, chylo similem. hepar verò, cor, & pulmonē,
ex meliùs confecto sanguine generari: & ita quoque fieri nutritionem. Itaque vē-
triculus chylo nutritur. Lien quoque nutritur melancholico sanguine. Renes ve-
rò non sero, neq; vesica: neque altera vesica nutritur felle. Hæc omnia docet Ga-
lenus quinto De vsu partium, capite septimo, vbi ita scripsit: Ne igitur cum vrinis
per aliquod foraminum, quæ in renibus habentur, quemadmodū tenue biliosum,
ita sanguis elaberetur, densum corpus eorū fuisse, præstitit; splenis verò (vt antè
probauimus) cōtrà laxū manifestè, ac rarū: ad trahendū enim à longinquo succū
crassū, apti⁹ hoc fuit. Neq; metus erat, nequid sanguinis sequeretur. neq; .n. statim
antequā conficeretur, cōcoqueretur & cōmutaretur, erat melancholicum excre-
mentum excreturus, vt renes lotium, sed diutissimè retenturus, alteraturus, & ali-
mentum sibi ipsi factururus. Meritò igitur ipse latus factus est, & renes densi; quibus
tertio iam ad sui ipsorum nutritionem vasē non opus fuit, præter duo magna: quo-
rum alterum oritur ab arteria, quæ spinæ incumbat, alterum à vena caua. Porro
vesica, non ea solū quæ bilem, sed & quæ vrinam recepit, purum vtraque, atque
ab aliis secretum, cū atrahant proprium excrementū; non sine ratione vasis aliis,
alimentum

*Examina-
tur quidve-
ri, quiddā
falsi præce-
dens conti-
neat asser-
tio.*

*Ventricu-
lum nutri-
ri chylo do-
cet Galen.*

*Obiectio
diluitur.*

*Sēten. Ga-
len. de quo-
rundā mē-
brorū nu-
trimento.*

alimentū illis suppeditaturis indiguerūt. Haftenus Galenus. Qua dictione omnia cōplexus est, lienem scilicet melancholico sanguine nutriri. retinere enim illū, cōficere, & commutare, & propterea neq; alia habuisse deportandi alimenti vasa: renes verò, & vtramque vesicam, quia mera excrementa trahunt, & inconfecta dimittunt, aliis indiguissē vasis ad nutritionem. Rursus capite duodecimo eiusdem libri, dicens, cur intestinis, & ventriculo binæ sunt tunicæ: vesicis autem tantū singulæ, & ex tenues, inquit: At in excrementorum instrumentis nulla futura est cōcoctio, eoq; gracilia ea iure fuerunt. Vocat excrementorum instrumenta, quæ syncera trahunt excrementa, vt vtraq; vesica. Itaq; in his nulla fit excrementorum cō-

10 coctio: ergo neq; illis nutritio fit. nō enim nutrire potest quod non coquitur. Igitur hæc omnia ex Galeni sunt opinione: quæ etiam habent ad probationem firmissima argumenta. Nam feri substantia omnis est tenuis, & aquea, omni carens pinguedine: ergo nullā habet partē, quæ alimentum possit præstare, magis quàm aqua, quæ propter modū substantiæ sero omninò similē, nō nutrit. Igitur serum sanguinis, ex modo suæ substantiæ non potest nutrire: quare neque renes, neque vesicam. Bilis syncera est merum excrementum, ergo non potest præstare alimentum. Præterea, quemadmodū in primo huius operis libro capite decimo quarto diximus, de sententia Aristotelis, & Galeni, Omne alimentū est dulce. Quā sententiā eò esse verā diximus, quod nil merè amarū, & nullius dulcedinis particeps nutrire possit. con-

20 stat verò synceram bilē summè amarū esse succū: non ergo est ad nutriendū accōmoda. Obiciat aliquis nobis, Melancholiam non minùs flaua bile, esse excrementum: quare neq; lien nutriatur succo, quē trahit. Huic ita responsum volo, Lienē non trahere melancholiā syncerā, sed melancholicum sanguinem, à quo facta cōcoctione meram melancholiam, & ad nutriendum iam inutilem extrahit, ad ventriculumque remittit, illarum vtilitatū gratia, quas vigesimo capite superioris libri declarauimus. Sed dices rursus, Neq; renes solū serū, sed serosum trahūt sanguinē. Fateor, sed proinde diximus, lienem melancholiam puram à nigro & tenui sanguine, quo nutritur (declarante id præter dicta etiam sua substantia) concoctione separare. Renes .n. nō cōcoctione (neq; enim serū perfectā concoctione coctile est)

30 sed transfusione, & sola partium distractione. Illud enim densitati membri, nō temperamento dedit Galenus loco citato: qui idem primo De facultatibus naturalibus aduersus Lycum contendit: Vrinam non esse excrementum nutritionis renum. quod tamen esset necessariò, si per concoctionem separaretur, quasi inutile. Nunc autem sola transfusione separatur, & proinde excrementum renum nō est, sed hepatis. est enim excrementum, quod concoctione separatur de alimento. Siquis ex vesicæ fellis colore velit argumentari, illius nutritionem ex felle esse: (refert enim colore bilē) huic dixerim, non ex nutritione esse; sed quoniam, Quo semel est imbuta recens, imò verò, quo semper est imbuta, seruat colorom vesica diu. Ex contactu igitur, & aliquibus portiunculis succi, quæ in meatus, qui præ paruitate cerni

40 nō possunt, penetrāt; talis color in vesicæ tunica relinquitur. Sed est illud difficile, quod in principio huius capitis dictum est, scilicet, qui sit horū membrorum finis trahendo succos, quibus nutriri non possunt. Quorsum enim vesica bilē trahit? & renes serū? Quò sanguis, neq; biliosus, neq; serosus: sed expurgatus ad vniuersum corpus deferatur, cōmodum alimentum hac ratione membris futurus. Prospiciūt igitur renes, & hæc vesica reliquis membris; & illorū præcauent ærumnas. Quod si faciunt, non ampliùs naturā, sed intellectu ducūtur: sibi enim prospicere, vnicuique inditum est à natura, non animanti modò, sed etiam rei naturā consistenti. sed aliorum gratia operari, hoc intelligentis & præcauentis est munus. Hæc ratio in opinione contraria plerosq; hoc tempore medicorū continet: & barbaros suam voluptuosam nutritionē inuenire coegit. Cui ego ita respondeo: Nonnulla membra, propria operari intentione magis: nonnulla magis intēione naturæ vniuersalis. Et huiusmodi membra quæ intentione vniuersalis naturæ operantur, gratia aliorū operantur, non sui solū modò. Nihilominus non ratione ducuntur. trahunt enim renes serū, vt sanguis expurgetur: nō quòd ipsi aliorum præuideant mala: sed quoniā artificiosa natura præuidit. Intellexit nimirum ille nostri cōditor futurū, vt sanguis

*Probatur
arg. neque
serū, neq;
amarā bi-
lē syncerā
nutrire.*

*Obiectio-
nes diluū-
tur.*

*Difficul-
tas dissol-
uitur.*

præ copia bilis, & feri impurus, & parum utilis ab hepate ad reliqua membra permearet: nisi prius ab iis excrementis expurgaretur. Quod intelligens, affixit hepatis vesicam fellis, & pensiles ab illo renes fecit: illisque naturalem trahendi hæc excrementa vim dedit, qualem magneti trahendi ferrum, quo tamen non nutritur. Itaque trahit vesica fellis necessitate naturæ amarum succum, gratia alicuius similitudinis, quæ ei cum illius substantia intercedit, quò expurgetur sanguis. hæc tamē intentio, non membri singularis naturæ, sed vniuersalis est. Neque video cur ad talem operationem membra hæc indigeant intellectu. Nam & assumptū rhabarbarū bilem trahit, quo sanguis expurgetur: non tamen intellectu ducitur, quia ille finis propriè non est rhabarbari, sed medici. Sed dices, Si ita contingeret, neque vesica bilem, neq; renes serum aliquando expellerent. nā qua qualitate traherent ex necessitate naturæ, eadem retinerent: cum neque coquant, neque commutent, neque inutile aliquid secernant. Respondetur, quanquam non concoquantur ii succi, longa mora posse fieri acriores, & sua copia deinde grauare. Dices vltimò: Ergo hæc membra trahunt propter ipsum trahere, quod Galenus negat, vbi de naturalibus facultatibus ex professo disputat. Respondeo, nō trahere quidem ea membra dictos nuper succos vt trahant: sed vt dictum antea est, vtilitatis cuiusdam maximæ, quæ toti animanti accedit, causā. Illud autē non in ipsorum membrorum, sed in nostri conditoris intentione est positum: vt nuperrime diximus, pharmacū bilem trahere expurgandi totius corporis gratiā: quanquam illud est in medicamenti natura, & in medici consilio. Sitne aliquis peculiaris finis illarum particularum, quo excrementa trahunt, quæstio est physica: medicis enim dicta sufficiūt. Sed non dubium est, quin vtilitatis alicuius gratia, illa operentur. Omnia enim natura constantia operantur propter finem: sed hic finis nō est nutritio, magis quā in ea actione qua trahitur ferrum à magnete, aut pituita ab agarico. Sed aut est rei similis propinquitas quā res omnes procurant: aut quodcunq; aliud philosophis libuerit dicere. medicas enim præcipuè hoc in opere quæstiones scribimus.

*Soluntur
obiectio-
nes.*

*An sanguis & spiritus sint nostri partes & vinant, an non, sed
tantum alimentum. C A P. I I I I.*

30

*Sanguinē
plus esse
quā alimē-
tū, proba-
tur multis
argumētis.*

SANGVINIS natura nō exiguam videtur inferre dubitationem, An nostri corporis partibus, quarum anima actus est, annumerari debeat, an solum succis, qui nihil aliud quā alimenta præstant nobis. quædam enim ei insunt, quæ in hanc; quædam quæ in illam sententiam ferunt. Primū enim, videmus sanguinem, eum præcipuè qui in arteriis cū spiritu vitali permixtus est, moueri per se hac & illac, ac versus omnē differentiā positionis, secundū ipsius animi motum, & pro ratione imaginationis. Nā cum imaginamur rem terribilē, colligit se sanguis versus cor: cū iucundā, effunditur: cū indignā aut turpē, tendit in faciē: cum libidinofam, tendit in genitalia: atque in has aut illas partes, vt hæc aut illa imaginatio furripit. Quod quidem si nihil aliud esset sanguis quā partiū alimentum in venis & arteriis, velut penu reconditum, haud quaquam facere posset. Non enim quantumuis imaginis opus tibi esse mictione, aut volupe fore, decurret serum citius in renes, neque in caput pituita, neq; melancholia deflectet à liene vtcunque de re cogites; neque mouebitur omnino quippiam eorum quæ alimenta solum sunt, aliter quā aut suo pondere acta, aut attractrice, vel expultrice facultate commota: neque ad hæc, quippe quæ merè naturalia sunt, quidquam conferet imaginatio. Motus verò illi sanguinis, neque grauitatis, neque leuitatis sunt. quare non solius naturæ, sed animæ. Neq; verò anima eos motus videtur facere vsu tractricis, aut expultricis: quòd scilicet ipsæ corporis partes constringentes sese in alias trudent, aut aliæ aliis arri-
pian. Longè enim difficiliora essent problemata, an pudore occupatis partes constringantur in faciem, aut facies trahat vehementer, quā an sanguis occurrat. Præterquam quod quibusdam animi motibus, non posset constrictio, aut tractio esse sufficiens causa. Nam vt in consideratione contemptus, sanguis circa cor ferueat, neque tractio, neque constrictio faciet, sed ipse sese mouentis animi impetus. Videtur

Videtur ergo sanguis sese agitare, ac conturbare: quod nisi per propriū actum facere non possit, neque nisi proprius actus anima sit. animus enim non potest mouere per se, nisi materiam propriam. Cū igitur motus animi hi motus sanguinis & spiritū sint; aut animatum quiddam est sanguis, aut etiam fortasse ipse est animus, ut quosdam antiquissimorum censuisse primo de natura humana Hippocrates dicit: nisi anima est spiritus vitalis, ut opinatos esse Stoicos, testatur Galen. 5. De simplicibus, cap. 9. Sed & ipse Galenus (quanquā alibi sæpe se de animæ essentia scire nihil confessus est) libello De tremore & rigore in eam sententiam incidit, ut putaret, animam ipsam esse ipsum naturale calidum, sanguinem scilicet arterialem & spiritus. Præterea videtur sanguini inesse vis seminalis, & facultas generandi. Nam Galenus libello 2. De semine ita dicit: Semen quidem ad materiale quoque principium, vel maximè conferre, in priore libro declaratum est: in menstruo vim, & facultatem inesse in hoc ostenditur. Itaque iuxta Galeni sententiam inest menstruo sanguini vis & facultas generandi. Haud verò dubiū est, menstruum eiusdem speciei esse cū reliquo sanguine, neque aliter differre quā quod ob redundantiam singulis mensibus expellatur. Cū igitur præcipua facultas animæ vegetatiuæ sit quæ gignit, non possit hæc inesse ei quod non viuat, & cuius actus anima non sit. viuit igitur sanguis, & est nostri pars: nec verò videtur negari posse (etsi Galeni auctoritati nolit quispiā id tribuere) inesse sanguini vim generandi, nisi & ab ipso viri semine velit eam vim tollere. Nā, ut Galenus testatur lib. De foetus formatione, & primo De semine, & innumeris aliis locis, ut partes solidæ fiunt ex semine, ita carnosæ ex sanguine. saltem ipsam hepatis carnem ex sanguine cōcretescente factam esse a principio (nam carnem musculorum, quam rore quodam albo nutrirī video, non tam facilè concesserit quispiam) vnica commutatione, ipse substantiæ modus, & foetū recentissimorum dissectio, luce clariū indicat. Est igitur sanguis hepati saltem, quod semen aliis partibus. Inest enim sanguini vis vegetandi, qua, ut Aristoteles affirmat 2. de Anima, definitur quod anima præditum est. quare videtur sanguis esse pars viuens. Præterea sanguinis & spirituum videtur similis esse natura. videtur autē spiritus viuere. igitur & sanguinem viuere est consentaneum. Viuere autem spiritus constat, cū nutriantur: si modò verè dicit Hippocrates libro De alimento, Principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. & paulò antè: Pulmo contrarium trahit corpori alimentum: reliqua omnia idem. & rursus inquit: Quicumque velociore appositione indigent, iis humidum ad reficiendum optimū est: quicumque verò adhuc velociori indigent, per olfactum. Itaque dicit per olfactum & aliam animi respirationem, nutritionem quandam fieri. eam verò nō esse partis cuiuspiam solidioris, sed spiritus, ipsemet eodem libello exposuit, dicens: Est enim etiam spiritus alimentum. Si igitur spiritus nutritur, viuit. quare si spirituum & sanguinis eadem cōditio est, ut videtur, viuit utique & sanguis, atque nostri pars est. Præterea videmus fusione sanguinis repētē mori hominem. aliquid ergo aliud est sanguis quā alimentum. Nam alimenti penuriam diutius potest homo substinere, quod iudicant qui moriuntur ex atrophā. Igitur est aut princeps aliqua pars viuētis, aut ipsa anima. Nihilominus Aristoteli & Galeno contraria sententia placet. nam Galenus 2. De elementis, & primo De natura humana, sanguinem & alios tres succos, pituitam dico & vtranque bilem, dicit esse elementa secunda: hoc est. elementa propria & peculiaria animalium sanguine præditorum: quod scilicet illa materia sit generationi & nutritioni eorum idonea, itaque esse eorum elementa non partes. non enim quæ sunt in aliquo ut elementa, ut partes sunt, neque eadem sunt forma cum rebus quarum sunt elementa. Non enim in auro, exempli gratia, ignis, aut aqua aurū est, sed auri elementum: neque igitur sanguis in viuente viuens, sed elementū & alimentū. Libro etiā De sanguinis missione, narrās sanguinis utilitates omnes dicit: Non solū alimentū animantibus sanguis præstat, sed naturalis etiam calor perseverantiā ex eo obtinet. Itaque duo hæc præstat, alimentū & calorē, ut qui sit calidum alimentum, non tamē pars. Aristoteles lib. 2. De partibus animalium, c. 3. sanguinem alimenti solū gratia datum esse animantibus, neque partē eorū esse, ex causa qua abundat, & deficit, & ex modo quo intra corpora est, de iun-

An sanguis ipsa anima sit.

An spiritus vitalis sit anima.

An in sit sanguinis vis seminalis.

Spiritus an nutriatur.

Effusio sanguinis hominem mori.

Contraria opinio.

Etus scilicet, & minimè continuatus, vt oportebat, si pars illorum esset; his verbis docet, post multa alia quæ licet cuius inde petere. Cum autem omnis alimenti, omnisque excrementi conceptaculū aliquod habere necesse sit, venæque quasi vasa sint sanguinis, patet sanguinem esse animalibus sanguineis vltimum alimētum: exanguibus verò id esse, quod vice sanguinis habeat proportionale. Quamobrem quoties eibus non ingeritur, sanguis deficit; quoties ingeritur, augetur. & si alimēta bona assumuntur, sanguis integer est; si praua, vitiosus. Igitur sanguinem alimēti gratia datum esse animalibus sanguine præditis, apertū ex his cæterisque eiusmodi rationibus est. Nam obeam rem sanguis, ne cū tangitur quidem, sensum facit, sicut neque cætera excrementorum genera. neque verò alimentum sensum facit, vt caro; hæc enim cum tangitur sensum facit. Non enim sanguis continuus carni, neque cognatus est, sed in corde, ac venis quasi vasis continetur. Hæc Aristoteles. Quibus apertè insinuat sanguinem partem viuētis corporis non esse, sed alimenti gratia contineri. Nos hanc contemplationem hinc exordiamur. Duplex est sanguis, alter

Incipit decisio controversie.

De utroque sanguine statuendū eodem modo.

Decisio.

arterialis, alter venalis: specie quidem & forma non diuersi, sed tenuitate ac puritate. quod scilicet qui per arterias deferitur, quarum radix est cor, sit ex eo, qui deferitur per venas, quarum radix est hepar, expurgato, & extenuato. Motus illi, & impetus in has & illas partes, quas secundū motus imaginationis, sanguis & spiritus proprio impetu videntur capere, arterialis præcipuè sanguinis, qui est tenuis & valde spirituosus: cæterum ad carnis hepatis generationem conferre, venali sanguini præcipuè conuenit. Is enim crassus & hepatis similis præcipuè est. & ipsa dissectione foetuum constat, hepar ex sanguine, quem per vmbilicū vena deferret, primam habere generationem. Itaque eorum quæ videbantur sanguinem nostri partem esse, iudicare, alterum venali, alterum arteriali præcipuè congruit. Quapropter, vtunque quis de quæstione sentiat, de utroque sanguine censeo eodem modo statuendum: quia præter dicta non videtur specie differre, sed puritate & tenuitate: atque si quis rectè consideret, videat passiones omnes eis esse communes, præter id quod plus aut minus dicitur. Nam & sanguis venarum habet vitalium spirituum mixtionem, etsi minorem. nam omnibus spiritibus aut exhaustis, aut interceptis cōcrefcit. Nutrit verò etiam arterialis, etsi minùs. nam sibi & pulmōi cor præparat alimentum, & vterque sanguis seorsum ab aliis partibus est, nulli affixus, per sese fluens, sensu carens. Vtique igitur insunt omnia quæ in vtranque sententiam ferant. quare eodem modo de toto sanguine censendum. Porro cum vtræque argumenta adeò sint efficacia, mihi persuadeo, neutrum esse sanguinem, (idem dico de spiritu) sed mirabilem quandam naturam eius, esseque quod Aristoteles de cerebri medulla dixit, autogenum quiddam seu proprii generis, nulli alteri corū quæ in nobis sunt, omnino simile. Nam pars nostri propriè non est. non quia sensum non mouet: multæ enim in nobis partes sunt non sentientes: sed quia decissa est, nulli alteri coniuncta: ac multò magis, quia est aliarum partium alimentum. Nō est autem consentaneum, neque vllum aliud exemplum produci possit, eiusdem animantis partes alias ex aliis naturaliter alimenta capere, velut si cor comedat hepar, aut pulmo cor. itaque mihi pars esse non videtur. sed neque omnino nostræ substantiæ expers, & alienum quiddam, velut excrementa, aut etiam alimenta reliqua, vt pituita & chylus, quib. natura nostra ad nutritionē solū vitur, vt materia idonea. Nam si fingas sanguinem totum, & spiritus exhauriri (si ita lubet ponere) homine adhuc viuo, non solū priuabitur alimento partium, neque solū materiā quæ temperiem seruet, sed etiam instrumētū quo animi ipsius motus obeat. Nā quo pacto possit irasci, nisi sit sanguis & spiritus qui ferueat? timere, nisi qui contrahatur? gaudere, nisi qui fundatur? itaque non est tantum alimentum, sed naturale etiam quoddā animæ instrumentum, quo vitur ad motus proprios obeundos. Quare sine eo, ne esse quidem possit anima perfectus actus corporis. non solū quia carebit communi alimento, neque solū quia deerit quod naturalem partium colorē conferret: sed quia ipsa anima erit velut impotens, proprio instrumento destituta. Est itaque sanguis quodammodo nostri pars: quia est naturale animi instrumentum: propriè autem non est, quia non nutritur, sed nutrit. quare eius actus non

non est anima. Atque cum intra nos sint, quædam quæ verè ac propriè sunt nostri partes, quædam quæ nihil sunt nostræ substantiæ, sed vt res prorsus diuersæ continentur, velut bilis, pituita, chylus, & excrementa: mediam naturam inter hæc tenet sanguis, neque propriè nostri pars, neque prorsus à nostra substantia alienus, sed cum his conueniens, quòd nutriet vt eorum pleraque; cum illis quod sit animæ instrumentum. Neque tamen est tantū alimentum, vt illa, neque instrumentum cōiunctum, & cuius anima ipsa sit actus, vt hæc; sed velut deiunctum & separatum, neque vt manus est instrumentum hominis, sed vt entis. Hanc eandem sententiā de natura sanguinis, Seneca lib. 2. Quæstionum naturalium his verbis complexus

10 est: Rursus quasi pars nostri est sanguis: qui tamen & materia est. parat enim & alia, & nihilominus in numero est eorum, quibus totum corpus efficitur. Spiritus etiam vitales & animales sunt animæ instrumenta huiusmodi, tametsi quodāmodo videantur ad ipsam animam propiùs accedere quàm sanguis, quia non sunt alimentum, vt ille. Nulla enim pars nutritur spiritibus, neque in nutritionē insumuntur spiritus, sed ipsis actionibus obeūdis dissipantur. nihilominus ne spiritus quidē viuentis partes esse arbitror, quia non habent cum reliquo corpore continuitatem, sed sunt aliquid animæ, putā instrumentum; & id quidem præstantius quàm sanguis, quia tantū subseruit animæ, ad nutritionem verò corporis nihil confert. vt velut sanguis est inter reliquos succos & viuentes partes: ita videatur spiritus esse in-

20 ter has & sanguinem. Sed quoniam neque sanguis, neque spiritus viuit, constat neque vim generationis effectricem esse in sanguine, sed potentiam solū & materiam: fierique hepar ex sanguine vi seminis, velut Aristoteles censet fieri partes alias: neque generationem spirituum ex aere inspirato, esse propriè nutritionem, quamuis ita ab Hippocrate appelletur: sed commutationem cum concoctione

30 quadam factam, velut fit ex pane chylus, tametsi hunc viuere nemo vnquam opinatus est. Cur ergo vocauerit hanc commutationem Hippocrates nutritionem? Certè optima ratione: sentitur enim animus refici & recreari refectione proprii instrumenti, ac rursus exhalatione spirituū deficere, vt priuatus proprio instrumento. Merito ergo effusione sanguinis repente morimur, quia sanguine seruetur naturalis calor, sine quo vita non potest persistere, & cum sanguine vitales etiam spiritus funduntur. præterquam quod ipse sanguis est necessarium animi instrumentum. Neque ob hæc sanguis viuit, ac multò minùs ipsa anima est, & neque spiritus membra animalis, aut partes. Sanguinis itaque hæc est natura.

De spiritibus.

Respondetur argumentis contrarie assertionis.

De pilorum & vnguium nutritione. C A P. V.

DE pilorum & vnguium nutritione controuersia est non leuis. nam videntur hæc non minùs reliquis nostri corporis membris incrementum recipere: ex minoribus enim apertè maiora fiunt: accretioni verò subministrat nutritio. Primo

40 libro De facultatibus naturalibus, & secundo De temperamentis concedit Galenus similem stirpibus habere illos generationem. tamen libello Artis medicinalis cap. 9. referens differentiam membrorum, inquit: Capillorum autem, atque vnguium, neque gubernatio vlla est, sed generatio tantummodò. Quod nihil est aliud, quàm generari quidem hæc ex recrementis, non nutriri, neque facultate aliqua naturali regi. Quod de capillis non reliquit Galenus sub dubium, sed secundo De temperamentis illorum ortum sic enarrauit: Sin veluti fuliginosus, crassiusque, & terreus vapor sit: subinde contingit, vt in angustis spiramentis impactus, neque facile rursus intrò redeat, neque vacuari possit. Hunc igitur alius rursus è profundo subiens ferit, prorsumque impellit, tum hunc rursus alter, atque illum alius: ac

50 multos mihi eiusmodi vapores fuliginosos, alium super alium impactos tempore complicari, coniungi que intellige: ac tale quodammodo efficere corpus; quale est, ea quæ foris cernitur fuligo. Igitur hinc facile intelliges, capillos ex fuliginoso vapore à recrementis siccis sublato habere ortum: augeri verò perpetuò nouæ fuliginis accessu sine opera facultatis alicuius alentis. De vnguibus scripsit secundo De anatomicis administrationibus capite vltimo, in hunc modum: Verum in vn-

Agitatur controuersia.

*Comunis
opinio.*

*Opinio al-
tera repro-
batur.*

*Autoris
sententia.*

*Extremi
vngues nō
vivant.*

gues hæc non dispensantur, eò quòd pilorū modo succrescentes, augentur. Ex his locis omnes ferè colligunt, Vngues & capillos excremēta esse, augeriq; minùs propriè, atq; nullo pacto viuere; eoq; inter partes corporis nullibi à Galeno, aut ab Aristotele recenseri: aut sicubi recensentur, non eò quòd aliqua participant vita, sed quòd alicuius gratia sunt factæ. nempe vngues ad comprehendendum res minimas, vt dicitur primo De vsu partium: capilli ad ornatum. Sunt quidā alii Aristotelici dicentes, capillos, & vngues viuere anima alente, non tamen sentiente. Sed mihi horū sententia videtur multò improbabilior. Nam si his particulis ratio vitæ deneganda est: omnem partem animæ puto denegari oportere. Contemplantur enim capillorum substantiam & eam tam siccam, & exsuccam: videbis, vt nutriēdæ illius nullam rationem commodam inuenire possis, præter congestionē fuliginis: vt in fornacium caminis copiosæ fuligines colliguntur. Præterea, si non ita nutrirētur pili, sed alimentū in se assumerent, & commutarent: quid obsecro impedimēti esset, quominùs augerentur secundum latitudinē, & altitudinem, ac non potius secundum solā longitudinē? Galenus etenim hanc reddit rationem secundo De temperamentis: Quantum densatū est, tātum etiam per transitus angustiam stipatum, in angustam prorsus redactum est formam. Tu qui vim altricē das capillis, si quid potes, aliam rationem inueni. Nobis itaque hæc opinio displicet. displicet etiam ea, quæ perinde habere vngues, atque capillos statuit. Nam quantum ego intelligo de sententia Galeni, interest multū. Capilli enim generantur, vt diximus ex recre-
mentis, nullius vitæ participes: vngues verò, non minùs quàm reliquæ corporis partes, membra sunt, alimento nutriuntur, viuūt & sentiunt. Docet hoc, ipsum experimentum in regenerandis vnguibus, cū ex vulnere deciderunt. Regenerantur enim, nō aliter quàm reliquæ partes, cū deficiunt: vt callus, inquā, in ossis fractura, aut caro, in cauo vlcere, expurgata carne subiacente, & siccata mediocriter: & in pueris citiùs, vt quibus fortis est facultas alitrix, subcrescunt. Quod euidenti est argumento, à naturali facultate ipsos oriri, non aliter ac reliquas particulas mutatione alimenti. Quòd verò sentiant, docet dolor vnguium, qui solet esse molestissimus. Dices, Ex nervis id habent, qui inferuntur in illorum radices. Fateor. Sed ossa vnde habent? Quin & ipsa caro, vnde habet? an non ex nervis? Galenus secundo De anatomicis administrationibus ad finem sermonem instituens de vnguibus ita scripsit: Pari modo sanè & vngues ligamento quodam extremo internodij termino coniungit, symphyfi verò carni, cutique, intrinsecus vniuersim, extrinsecus toti radici adnasci fecit. Cæterum in radicem ipsam non modò nervus, sed etiam arteria, venaq; porrigitur: vnde sensum, vitam, & alimentum, sicuti aliæ partes, accipiunt. Hæc Galenus. Quòd si gignerentur vngues excrementis, vt pili: nequaquā acciperent radicibus venā, vt neq; illi. Quòd si cui libeat dicere: Fiunt ex redundantī à vena alimento, non concocto illic denuò, & ab altrice vi cōfecto, sed veluti concrecente: intelligat hic, nulla ad hanc rem fuisse opus arteria, cū neque vita. quare cū neruum, venā & arteriā accipiat, vita, natura, & sensu potiatur necesse est. Quòd si quæras, Qua ergo in re conuenit vngui cū capillo? Hac vnica, quòd alimentū recipit per radices, nō circūquaq; æqualiter, vt reliquæ partes. Nam sunt partes quædā, quas præuidit natura attritū iri ex collisione: huiusmodi sunt dentes & vngues. proinde his dedit venas, arterias, & nervos, nō circumquaq; distributos, vt alueolos, sed immisos à radicibus, quòd in inferiori parte nutriātur, & viuāt & sentiāt, impellantq; perpetuò ad superiorē, quod sufficiat attritui perpetuo. Nā quæ circūquaq; nutriūtur, cū secundū omnes differentias cōsequuta sunt iustū incrementū, non crescunt ampliùs: sed quæ à radicibus nutriūtur, impulsu augentur semper secundū longū. Ex dictis fit, vt extremi vngues multū iā à radice recedentes, neq; viuuant ampliùs, neq; nutriantur propriè, sed solo impulsu: fiuntq; quales in carne fieri solēt calli supercrescentes. In quā sententiā scriptū est ab Hippocrate libello De alimento: In pilos alimentum, & in vngues & in extremā superficiem intrinsecus peruenit. Vocat Hippocrates extremam superficiem, quam anatomici hodie vocant cutem non veram, quæ intrinsecus alitur accessu substantiæ, sed iam non viuūt, vt extremi vngues. Igitur sunt in modo nutritionis vngues dentibus similes: quos tamen

men nō est dubium viuere, quare neq; vngues. Sed quod à Galeno libro Artis medicinalis dictum est; de extremis vnguibus volo intelligi. nam partes quæ ad radices sunt sitæ, facultatem habent naturalem, vt ossa. Sunt qui argumententur, hæc omnia, capillos scilicet, vngues, & dentes, non viuere : quia vel inde mortuis hominibus videntur augeri. Sed neq; hoc quicquam habet veritati, quam explicuimus, aduersum: sed monstrat, capillos fieri ex recrementis: crescunt enim re vera in cadaueribus: vngues verò, & dentes, qui nutritione fiunt, non ita: sed ex eis subiacentibus partibus, redduntur prominentiores, nulla ex parte aucti. Sed de capillis & vnguibus hæc sufficiant. De dentibus dicturi sumus, procedente sermone plura.

Argumentum soluitur.

10 Quare modò ad aliam quæstionem conuertor.

De ordine generationis membrorum. C A P. V I.

QUAE sit particula, quæ primò consistit, dum foetus formatur (si modò simul non fiunt. nam hoc etiam est in controuersia) ipse nouit euidenter, qui formauit eam creator: quemadmodum Galenus dixit, vbi pauca quædam de hac quæstione scripsit. Sunt tamē hac etiam de re alioqui obscurissima, diuersæ opiniones, & probabilia argumenta, quorum nonnulla ad demonstrationem proximè accedunt: alia non adeò euidentia sunt, sed quæ neque ipsa probabilitate carent. Multi considerant omnium membrorum corporis mutuū cōsensum, & vt omnia omnium indigeant opera, & vt vix aliquod tā ignobile inueniri possit, quod reliquis omnibus vtilitatis aliquid non tribuat: hepar nimirum cordi & cerebro alimentū præstat, cor illi vitam, cerebrum exiguum quendam sensum, ne scilicet omnino planta sit, rependit. Venter hepatis præparat: accipit à cerebro acutum sensum. lien, vesica parua, & renes hepar expurgant, & ab illo recipiunt nutrimentum. pulmo præparat cordi aerem; cor illi alimentum mittit quàm expurgatissimum. & vt in summa dicam, omnia omnibus indigent. quare vna omnium conspiratio; omnia sibi cōsentientia, vt mirus dixit Hippocrates. Instrumētis etiam, quò se ipsis mutuò fruuntur, annexa sunt. sub venis arteriæ deferuntur: venis & arteriis nerui fibris prætenuibus annectuntur. Hæc igitur illi mente cogitantes, omnia membra simul generari coniiciunt: alioqui (vt ipsi opinantur) neq; consistere possint, vtpote singulis, omnibus, quò conseruentur indigentibus: & otiosa etiam sint, quæ primò constiterint, vt quæ interim reliquis nihil impertiantur. Est, dicunt, particularū nostri corporis dispensatio, similis politicæ gubernationi: in qua quæuis pars propter alias est, & nulla sine aliis potest consistere. Quare cum natura nil faciat otiosum, & iners, omnia membra simul necessariò generabit. Itaque hi homines censent, Virtutem generandi, ex vtroque semine & sanguine menstruò commixtis, omnia membra simul delineare. qui concedere possunt, si quod experimentum pro contraria sententia adducatur ex dissectione parturientis, nonnulla membra ante alia apparere, cerebrum scilicet, hepar, & cor, ante renes, & intestina: sed nō citiùs generari incipere. Est certè horum ratio probabilis. Cæterum contrariæ opinionis asserentium membra nō simul oriri, sed naturali quodam ordine alia post alia, omnes ferè medici adhærent: & de ordine disceptant. Primum ergo probandum est, Non omnia simul consistere: deinde secunda controuersia est constituenda. Proportio quædā est naturalibus ab arte facta. nā & in his quæ arte fiunt, vt in ænea statua, gratia exempli, est quædam capitis ad collū, huiusq; ad humeros, & reliquorum ad singula proportio: quā si aut auctum, aut minutum, excedit aliquod membrum, deformis continuò, monstrosa q; imago fit: sed quæ talia fiunt arte, non omnia membra simul, sed hoc recipiunt ante illud. Præterea omnis generatio est via ab imperfecto ad actum perfectum. non ergo mirum, si in principio generationis, hæc quoque imperfectio sit: quòd scilicet, membrum aliquod, sibi soli viuens, aliis non subseruiens, dum perficitur foetus, consistat. Si enim tale aliquod faceret natura membrum, vt neque in animali perfecto, alicuius esset vsus, & animali, aliisque nil præstaret: meritò accusaretur inertiae. sed quòd hoc membrum interim sibi viuens, aliis postea profuturum, in principio generet, vt qui iacet funda-

Opinio asserentium omnium simul membra generari.

Contraria opinio communis medicorum.

menta, principium futurum fœtus, qui nondum consistit: prævidentiæ, & ordinis causa potius commendatur. Est igitur in animali perfecto gubernatio membrorum politicæ similis, sed in imperfecto fœtu nō ita. Adde (nam eorum quæ naturā sūt, erit exemplum commodius) plantarum partes, ex iacto in terram semine, non simul generari. primò enim prætenus quidam cauliculus & imbecillimæ radices à caule maiori, ac firmiori factò: deinde ramuli, ab his postea frondes, vltimò & pomapendent. Sed quod ad generationem attinet nil videtur inter plantam & hominem interesse. Naturalis enim vis, quam altricem animam dicit Aristoteles, concupiscentem Plato, ambobus est communis. Virtus vitalis, & animalis à planta animalia distinguunt: & à brutis hominem ratio. Sed generatio naturalis potentiæ, eius scilicet, quæ & homini inest & plantæ, est opus. ergo vt in plantis accidit, ita & in hominum generatione probabile est accidere. Adde (quod firmissimum est argumentum) ex dissectione illud oculis se præstare conspiciendum, vt procedente sermone declarabo. quò minùs est iam huic primæ controuersie relictus locus. Sed

Agitur ad secundam controuersiam opportunè iam accedimus. Cùm de ordine generationis membrorum dissentiant medici: de membro, quod primo loco generatur, præcipuè contendunt. nam reliqua omnia sine controuersia transigunt. Galenus cum Hippocrate hepar primum omnium consistere opinatur: contrà ac Peripatetici philosophi, qui cor ante alia fieri dicunt. quibus vt in aliis plerisque, accedit Auicenna. Primæ opinionis hæ sunt rationes. Illud membrum, cuius operâ primū indiget animal, debet primo loco generari. huiusmodi autem est hepar. est enim virtutis naturalis prima sedes, vt cor vitalis, & cerebrum animalis. Viuit fœtus altrice vita primū, deinde vitali, animali vltimò, cùm ad integrum complementum animal peruenit. Igitur qui ordo virtutum est, idem est generationis membrorum. quò fiet vt omnium primum hepar generetur. Nam hoc nō genito, nullum aliud potest consistere. non enim consistit, nisi nutriatur: sed neque nutriri posse cōtingit sine nutrientis virtutis prima sede. Adde & facilitatē generationis hepatis illud comprobare. Nam si non alia ratione, hac saltē hepar generaretur primò, quòd ex sanguine tantum fuso, sine magna commutatione fiat. Si quis enim sanguinem in aquam fundat, ex coagulato sanguine substantiam hepati omnino similem efficit. cum ergo omnia ex sanguine fiant, & nutriantur: vel hoc nomine, quòd facillimè fiat, omnium primum hepar generetur. Præterea, cum in pueris recens natis, firmissima sit virtus naturalis, animalis imbecillissima, vitalis mediocris: coniciendū est, aliis firmioribus signis nō renuentibus, hepar primo loco, cor secundo, cerebrum vltimo inter hæc præcipua membra generari. Auicenna contrà censet: vt qui veriore censet opinionem philosophi de cordis principatu, opinione Galeni. Sed de his postea dicturi sumus. Verum etsi virtus naturalis in hepate sit, vt in prima præcipuaque sede: tamen primo loco generari oportere, non admittit. Non enim, inquit, hepar potest propria virtute vt, neque aliquod aliud membrum, nisi suum temperamentum, & suæ virtutes influxu caloris vitalis, qui à corde fit perpetuò, conseruentur. sublata siquidem cordis vi, omnia emoriuntur. at verò etiā si reliquorum omnium actiones cessent: nisi cordis actio tollatur, omnino morietur nunquam. Ergo necesse est, cor primo loco generari. hoc enim solū sine aliis videtur posse consistere, & operari. Quod si nutriri non posse sine hepate dicas, duo respondet Auicenna, & cor interim nutritione non indigere, quia parua aut nulla resolutio fit: & si qua fiat, refarciri generatione, quæ à virtute in ipso semine, & generante spiritu est. Sed illud etiam licet addere, virtutem naturalem non influere more aliarum, sed singulis membris esse insitam, (quod paulò infrà in hoc sermone monstrabimus) atque ita cor nullatenus hepate indigere. Ergo sunt hæc argumenta, & hæc responsa probabilia. Quare parum abest, quin vera ratio à probabili hac labefactaretur: nisi quod recta ratio inuenit, euidens experimentum declararet, cui in hac controuersia solum credendum censeo. Puella illa psalteria, quæ iussu Hipocratis septies insiluit in terram, sexto à conceptu die, libello De natura infantis, genituram in terram emisit cum strepitu. Erat autem perinde, ac si quis crudi oui putamē extraheret, vt per interiorem membranulam, interior humor pelluceret.

Quæ pro parte contraria sunt ex Auicennæ sententia.

Experimento Hippocratis veritas confirmatur.

Talis erat genitura, rubrumque ac rotundum quiddam continebat: in membrana fibræ quædam venularum albæ, ac crassæ cernebantur, sanie crassâ ac rubra intolutæ: extrinsecus circum membranam cruenti liuores in medio tenue quippiam hiabat, qui videbatur esse umbilicus, quo fœtus primum respirat. Ergo cum adhuc fœtus in principio generationis erat, continebat nihilominus corpus illud rubrum, ac rotundum, quod proculdubio hepar erat: cor autem nodum erat, neque cerebrum. Quod verò illud hepar sit hinc disces. Dum fœtus in utero continetur, per umbilicum recipit alimentum, per vasa scilicet alimenti, quæ ab umbilico producuntur. Et hæc vasa, vnica inquam vena, duæ arteriæ (quæquæ Galenus duas etiâ venas esse affirmet) 10 ante reliqua omnia generantur: ergo per illa deportatur sanguis ad nutritionem, & ad generationem interiorum membrorum. Sed recta conspicitur illa venula tendere ab umbilico ad hepar, ab illo rursus ad cor progredi. Ergo primò generatur hepar, cū præcipuè tam facile habeat generationem, ut ex effuso sanguine circa principium distributionis venarum in radices, & ramos, stitua modo concreseat. Scio Auicennam hinc respondere, In illo putamine cordis etiâ fuisse delineationes, & has etiam ante ipsum hepar: verum præ paruitate non tam fuisse conspicuas, & materiâ cordis generationi, per duas arterias potius, quàm per venam deferri. illæ enim prius cordi, quàm hepatis se inserunt. Verum tamen, quanquam hæc ita dicantur, contra rei euidentiâ sunt: si modò antiquis, & probatissimis autoribus de re præcipuè 20 quæ experti sunt, credi oportet. Et multis etiam experimentis cognoscimus, partes corporis non generari, antequam earum sit necessarius usus. Nam neque dentes generantur, usque dum est opus solidiori cibo vesci: neque cornua tauris nascuntur, usque dum præ reliquorum membrorum firmitudine possunt cornu petentes se defendere. At verò dum fœtus planta est, nullatenus corde eget. Non enim ad pulsandum. nam hæc actio viuientis est: ad calorem hepatis, & reliquorum membrorum multò minùs, cum uterus eo tempore sit calidissimus, & semen spiritus sit, & calor vitalis abundans, & maternus calor etiam influat fœtui cum alimento. Ergo (ut tam- *Epilogus* dem huius quæstionis finis hic sit) membra dum formatur, fœtus, non fiunt simul: sed hepar primum, deinde cor, vltimò cerebrum. Atque dum præcipua hæc membra 30 generantur, simul fiunt quæ illis seruiunt, aut illorum custodiæ dicata sunt. Cui rei rursus testimonium præstat, quod os capitis, craneum dictum, vltimò concreuit. Nam adeò tenue est, atque imbecillum circa sinciput, ut per ipsum in nuper editis, cerebri agitationem non solū tactu, sed etiam visu perspiciamus. Sed de his hæcenus.

Præstet ne utrumque semen efficientiam, an muliebrem materiam solam.

C A P. V I I.

VIDEO controuersiam hanc, non tam esse de membris, quàm de virtutibus. Sed quoniam ab illa multæ aliæ de membris pendent, proposita hoc loco est. 40 Sunt hinc contrariæ opiniones, Aristotelis, & Galeni. Medici verò omnes, relicto Aristotele, sui Galeni opinionem veriotem esse censent: quò minùs nobis hinc est immorandum. sed quò breuius fieri poterit, ut res declaretur, danda est opera. Aristoteles semen virile solam efficientiam præstare, fœmineum solam materiam, putat. Nonnulli Aristotelicorum ita de sententia illius rem declarant: Semen occurrere sanguini menstruo (quæ solū videtur docere Aristoteles, mulieres generationi *Aristotelis sententia* accommodare) & energiam, vim, actionem illi infigere: deinde foras effluere. Alii non ita, sed Aristotelem sensisse, Fœminam solam materiam præstare: virum & materiam, & vim generandi. quæ sententia non adeò facile conuinci potest: conuincuntur tamen ipsi, non minùs quàm priores, perperam suum autorem intellexisse. Nā primi illi videntur legisse tantummodo duo loca primi De generatione animalium: in quorum primo in primis verbis secundi capitis ita scripsit: Nā ut diximus generationis principia, illa quis possit statuere marem, & fœminam: marem, ut quod motus, & generationis principium contineat: fœminam, ut quod materiæ. Inferius aliquantulum in eodem libro ita dicit: Sed accidit, quemadmodum cōsentaneum est, quoniam mas formam, & principium motionis: fœmina corpus & materiâ

*Malè qui-
dam Ari-
stotele in-
telligun.*

*Reproba-
tur Aristo-
sententia.*

exhibet: sicut in lactis coagulatione, corpus est lac; succus verò, vel coagulū, est quod principium concretionis præbet. Ex his opinatur Galenus, illos collegisse, ita fieri oportere, ut scilicet, cum coagulationem effecerit, semen effluat. Cæterum, neque hi, neque secundarii, quos diximus, legisse videntur caput tertium secundi De generatione animalium: in cuius capitis principio, Consequens statim est (inquit) ut dubitemus, & dicamus in immittentibus in foeminam geniturā, si nulla illius pars geniti foetus pars efficitur, quò vertitur corporata illius substantia: siquidem facultate, quæ in ipsa est, operatur. Hæc in principio capitis. In fine: Corpus verò (inquit) genituræ, in quo unā semen animalis principii provenit; partim separabile à corpore, quæ in parte diuinum quid comprehenditur; (huiusmodi est, 10 quæ appellatur mens, siue intellectus) partim inseparabile. hoc genituræ semen, quod quidem humidæ est naturæ & aquosæ, dissolvitur, ac in spiritum abit. Hæc tamen Aristoteles. Quibus verbis apertè docet, Semen in vtero receptum, in flatu abire. quare de sententia illius, neque effluit, neque foetus fit materia. Sed his omis- sis, utcumque intelligatur, falsam esse huiusmodi opinionem, iam inde monstro. Si semen solam præstaret efficientiam, & nullatenus materia generationis fieret: necesse esset, illud, statim ac sanguini menstruo principium coagulationis præstitisset, aut hac, aut illa ratione extra vterum mitti. nam non potest diutius in vtero morari, quin putrescat, quandoquidem non coquitur. (non enim commutatur, sed 20 cōmutat) quòd verò immutatum omnino manere non possit, nec concoctum, nec putrefactum: ex loci, in quem incidit, calore cognoscet, & ex eo, quòd retentum semen, cum ad generationem non retinetur, solet excitare grauissimos morbos, & symptomata veneni symptomatis similia: at verò non mittitur extra vterum semē post conceptum; quin potius eo tempore os vteri clausum est, & vterus compressus melius semen apprehendit, effluere non permittens. Hippocrates quinta particula Aphorif. 5. 1. ita scripsit: Quæcunq; vtero gerunt, iis vteri osculū clausum est. Hoc ita fieri, Hippocrates & Galenus multis argumentis ab experimento desumptis memorix prodiderunt. Hippocrates, ut paulò antè diximus, vidit semen contentum prætenui pellicula sexto die à conceptu excidere, puella verò illa, non aliter cognouit, se concepisse, (nam sexto die quæ alia signa forent?) quàm quòd ex proximo 30 coitu nihil exciderat. Galenus multa animalia parturientia, quò huius rei compararet sibi certam euentiam, dissecuit. Neque tamen hoc est scitu difficile: sed cuilibet licet, mulieres hac de re consulere. hæc enim ita sibi sentiunt accidere, nimirum, ut dicitur ab Hippocrate libello De genitura: Si foemina partus perita sit, & cognouerit, quando genitura non exciderit, sed intus manserit, sciet, qua die intra seipsam concepit. Sed superest cum Aristotele respondere, non effluere semē, sed in halitus abire. atque proinde mulieres, tum solum nullum qui sentiri possit, effluxum pati, cum concepere. Sed contrà est, quòd ex parua humoris portione, multū aeris generatur: quare statim à conceptu vterus sentiretur inflatissimus, ac maximè elatus. cuius contrarium omnino apparet. Si quis enim tumor in vteri 40 regione est, eo tempore subsidet vtero compresso, & circumquaque materiam conceptus comprehendente. Præterea necesse esset illos flatu, aut tempore partus, aut alio prius, cum crepitu per pudendum exire: non aliter quàm per sedem erumpunt, qui colliguntur in intestinis. Præterea, si ex semine non fiunt foetus partes, unde fiunt ossa, arteriæ, venæ, & nerui, & membranæ, & quæcunque membra solida à medicis appellantur? nam carnem, & viscera, hepar scilicet, lienem, & cordis carnem, ex sanguine menstruo fieri, probabile est. sed solida membra multum à sanguinis distant substantia. Dicunt plerique de sententia Aristotelis, Ex semine fieri, cæterū muliebri, non virili. Sed hi non videntur assequi illius mentem. solum enim sanguinem materiam præstare docet: foeminam verò, aut nullum semen e- 50 mittere, aut tenuem quādam faniem, & infecundam. Sed huic argumento ultimo respondet Aristoteles, & neruum & venam fieri ex sanguine, non minus quàm carnem: tamen hanc fieri vnica commutatione, illa pluribus. non aliter quàm in edito iam infante, nutriuntur ex sanguine: quia ex illo succo fit albus succus, ex quo deinde solida membra alimentum recipiunt. Quæro tamen ab illo: Nunquid seminis substan-

substantia, non est substantiæ nerui valde similis? ergo ex sanguine, quod neruus generetur, oportet prius succum fieri, semini similem. nam & ossium medulla, & albi succi, quibus in nobis solida nutriuntur, semini sunt omnino similes. Quorsum ergo natura, alioqui artificiosa, & quæ nil frustra machinatur, expellat succum, quem habet, iis quæ generanda sunt, substantiâ similem, & alterius confectionem exordiat? nam quid, quæso, incommodi est, in eodem semine virtutem esse formantem, & eiusdem materiam ad foetus generationem confici? nunquid in plâta aut herbæ semine, non est virtus illius generans? & tamen semen in terram cadens ipsum conficitur, & in ipsam plantam mutatur, vim simul præstans, & materiam.

*Hippocratis & Galienus
metria ad
uersa Aristoteli
multo
verior.*

10 Quodd si lubet dicere, in semine esset tenuissimam quâdam partem, spiritu plenam, quæ præ tenuitate commoda materia non sit, in qua virtus generans viget: hic sermo non carebit probabilitate. Cæterum illud apertè intelligitur, vtrumque semen esse materiam generationis solidorum membrorum. Corruit igitur opinio Aristotelis: qua, sententia Hippocratis multò verior est, vtrumque parentem semen emit-tere, & vtrumque semen præstare materiam, & vim. nam & illud etiam est maxime probabile, muliebre semen vim habere generandi. nam si semel monstratum est, fieri posse, vt in semine sit vtraque ratio causæ, materiæ inquam, & efficientis: quid prohibet semen muliebre energiam habere? An frigiditas muliebris temperamenti? Hoc illud vnum facit, vt virtus efficiens, minùs in hoc vigeat, quàm virili: sed

20 vt tollatur, non facit. habet enim suum calorem, & satis copiosum. Sed dicet aliquis: (nam quæ à vulgaribus philosophis hinc inde dicuntur contemno) Si vtrumque semen, vtrumque præstaret; posset foemina sine concubitu, ex seipsa concipere. quo nil videtur absurdus. Respondendum videtur, Muliebre semen, etiam si res habeat, vt diximus, tamen minoris esse virtutis, quàm vt solum sufficiat ad conceptum: quoniam frigidius est virili. Sed contrà est quod Hippocrates libello De genitura ita inquit: Quandoque quidem fortius est semen à muliere emissum, aliquando debilius: similiter & quod à viro, & est tum in viro foemineum, tum masculinum semen, atque itidem in muliere. vnde constat foeminæ semen aliquâdo masculini semine fortius esse, aliquando debilius. Sed dicet aliquis, quâquam ita fieri

Obiectio.

30 posset: veruntamen ambo semina coniuncta, maiorem vim habere, atque proinde neutrum illorum sufficere ad generationem. Sed neque hæc solutio videtur satisfacere. quandoquidem, vt Hippocrates inquit loco citato, tam à viro quàm à foemina potest prodire semen foemineum, & masculinum. Dicitur autem eo in loco foemineum semen, quod debile est: contrà masculinum, quod forte. Itaq; (inquit) si ab vtroque parentum prodit foemineum semen, generatio quidem fieri potest: sed generabitur foemina. at verò videtur vnicum masculinum semen, duobus foemineis æquales posse habere vires. Quare foemina, quæ ex natura sua masculinum habet semen, non est quod non possit ex se sola concipere: præcipuè, cum quantum de virtute seminis detrahitur, quia solum est: tantum possit foetus debilitate

40 rependi. ita vt conceptio quidem fiat: sed foeminæ, atque illius, si placet debilissimæ. Quare cum hætenus nil videatur in foemina deficere, quo minùs sine concubitu concipiat, quippe quam in seipsa materiam, & efficiens principium habere diximus: alia quærenda ratio videtur, quæ clariùs doceat, Foeminam non posse sine viro concipere. Est autem hæc vnica ratio, & quæ maxime redargutione caret: Si foemina non est caloris maximi; neque semen est multæ actionis. Si verò calidissima est, minimè est excrementis abundans: ac proinde nec satis habet multam materiæ copiam, ad foetus generationem: quare necessariò in muliere, aut debilius est principium; quàm vt solum possit coagulationem facere: aut materia deest, quæ foetui pabulum præstet. Hanc verò esse firmissimam rationem, non alicuius prin-

*Obiectio
nis dilutio*

50 cipii efficientis, aut materiæ defectum; hinc cognosces, quod foemina sæpe ex se sola solet vtero concipere: foetus tamen ad perfectionem nunquam perducitur.

Ex his tamen imperfectis conceptionibus, quæ dicuntur, molæ ma-

trici generantur, & informia carnis frustra. Sed de

hac quæstione hæc sufficiant.

*An ex omnibus membris semen decidatur, an ex solis vasis
seminariis. CAP. VIII.*

*Hippocratis
sententia*

ARISTOTELES primo De generatione animalium capitibus decimo septimo, & decimo octauo, vertit in dubium, An ex omnibus membris proueniat semen; an non ex omnibus, sed ex aliquo illius generationi à natura destinato: & refert contrarias sententias, & vtriusque præcipua argumenta. Multi, in quibus est Hippocrates libello De genitura, & libello De aere locis & aquis; ex toto corpore semen decidi putant. Atque hi, qui in hanc sententiam conuenerunt, in controuersiam deinde constitutum esse dicunt, Quid sit. atque ita illi inuicem, in diuersas sententias distributi sunt: aliis dicentibus, ex omnibus membris, cum liquantur, prouenire; aliis, esse excrementum; aliis, commodum alimentum, redundans ex tertia concoctione. Hanc secundam controuersiam, nos ne attingamus quidē, quandoquidem contrariam sententiam, quæ non ex toto corpore profluere docet; cum Aristotele & Galeno veriore esse censemus. Sed prima controuersia agitanda est: ut quod in ea est verissimum, eluceat. Prioris sententiæ hæc sunt firmissima argumenta. Filii eatenus solent similes parentibus generari; ut & habitu-
dinem & speciem parentum proles referat. & ut inquit Hippocrates libello De locis & aquis, Scythæ macrocephali dicti, quoniam longis erant capitibus, fasciis quibusdam in longum obductis: tamen deinde sua sponte macrocephalos generabāt. id quod omni videtur carere ratione probabili, nisi semen ex omnibus membris proueniat, & proinde talia magnitudine, figura, & specie generentur; qualia illa à quibus semen decisum fuerat. Addunt, teste Hippocrate in eodem libro, venas quasdam esse post aures, quibus incisis, steriles homines redduntur. quod nulla ratione fieri posset, nisi aliquid feminis ex capite deflueret coitus tempore. Præterea non illa solum cum parentibus similitudo est, quā diximus, natis: sed & si mæci sint parentes, manci fiunt: & si qua cicatrix in facie est, aut in alio quodam membro patris, hanc quoque accipit filius. quoniam, scilicet, cum deficit parenti membrum aliquod, deest quoque illius in genitura pars efficiens: & quæ pars ex membro, cui est cicatrix, fluxit, talem quoque refert figuram. Ex voluptate etiam, & extenuatione, quæ ex nimio coitu fit, illud potest intelligi: nam tempore coitus omnium membrorum sentitur voluptas & resolutio. extenuantur etiā membra omnia ex nimio coitu. tamē si ex vnicō membro decideretur, illud solum extenuaretur, ex immodico feminis fluxu, non omnia. Præterea ratio videtur conuincere, ut quemadmodum totius est aliquod semen efficiens: ita cuiusque partis aliquod sit, alioqui membra sine semine generarentur. Tamen nulla est ratio, quod ex hac feminis

Arist. & Galen. sententia Hippocratis contra-
parte crus, ex illa brachium fiat: nisi hæc ex crure, illa ex brachio decidatur. Talia cum effundant mille argumenta, cæterum Aristoteles, & Galenus contrariā tuentur opinionem: quorum præcipuas rationes hinc commemorabo. nam eorum vterque per se acutissimè conuincit hanc sententiam: ille libro primo De generatione animalium capite octauo, quo loco ita argumentatur: Si semina animalium ex omnibus membris profluerent, stirpium quoque semina ex omnium illarum partibus deciderentur. nam cum animalia ab stirpibus animali virtute & vitali distinguantur: tamen iis, quæ ad naturalem potentiam, nutrientem, & efficientem spectant, nil differunt. sed stirpes, etiam si ab illis multæ, atque illæ maximæ partes abscindantur, producant nihilominus semina. quare neque in animantibus videtur ex omnibus membris prouenire. Præterea aut decideretur ex omnibus simplicibus partibus, ut carne, neruo, ossē, & cartilagine: aut compositis etiam, ut facie, & manu. Ex compositis non videtur, qua ratione decidi possit, nisi simplicium gratia, quæ priores sunt. nam compositæ, ex simplicibus constant: simplicibus verò nulla est propria figura. Quare neque hac ratione esset, quod filii figuræ parentes referrent: sed solo temperamento. hoc enim est proprium simplicium partium. Præterea necesse esset, cum ab utroque parente semen profluat, aut binos fœtus, alterum masculum, alterum fœmellam: aut perpetuò hermaphroditum generari. præcipuè cum nos monstraauerimus, Vtrumque semen præstare efficientiam, & materiam.
nam

nam cum vir & foemina reliquis partibus similes sint; genitalium partium forma differunt. quare cum ab vtrisque ex omnibus membris semen decidatur; vtranq; genitalium membrorum formam in eodem foetu, aut duplicem foetum necesse esset generari. Adde quod cum partes seminis, quae ab omnibus membris provenirent, in matricem immitterentur: non possent in foetu inferiora à superioribus, neq; dextra à sinistris, neque anteriora à posterioribus iusto intervallo distantiae collocari quare monstruosum perpetuò prodiret animal. Melius ergo multò, quàm antiqui philosophi, Aristoteles sensit, semē nō esse naturā aptum ex omnibus recedere, sed ad omnia accedere. quod idem est ac si diceret, semen non decidi ex omnibus mem-

10 bris: veruntamen vim habere omnium membrorum effectricem. Galenus his rationibus, quae acutissimae sanè sunt, aliam addidit ex his, quae per anatomen cōspiciuntur, desumptam: Arteria, & vena, ad vtrumq; testem descendere cōspiciuntur: non recto itinere, vt reliquae omnes, sed variis modis inuolutae: in his autē anfractibus, quos faciunt, antequam ad testes perveniant, albescere paulatim sanguinem videre licet. Tum demum, vbi iam ipsos testes attigerint, seminis substantia in ipsis manifestè cōspicitur. vnde cōstat in ipsis proculdubio esse naturam seminis effectricem. nam ex sanguine in ipsis diutius immorante, ipsum procreant. Est igitur opinio Aristotelis, & Galeni; Semen non defluere ab omnibus partibus. Sed

20 diffidet Galenus ab Aristotele, quod Aristoteles, testes semen gignere negavit: sed esse veluti plagas quasdam, quae ex telis à textoribus appenduntur, quo seminaria vasa in se nō concidant, aut distorta sint: sed sint patulae viæ, & promptae ad seminis ei aculationem. Sed hanc Aristotelis sententiam, si nil aliud, certè ipsorum testiculorum substantia conuinceret. Illorum substantia est alba, & coagulato semini omnino similis. quod euidenti argumēto est, ipsos semine nutriri. habet enim vnūquodque membrum sui alimenti virtutem effectricem. Præterea, si testiculi veluti pondera tantummodo appenderentur: nequaquam illorum intemperies, modò pondus non deficeret, posset animal impotens reddere. Sed ob testiculorū refrigerationē, redduntur multi generandi impotes. Indiget ergo homo ad generandū, non pondere testiculorum, sed temperie. Temperies autem non videtur aliter

30 ad generationem esse necessaria, quàm generando semen. Adde his, quod neque præcis testibus, mas & foemina similes fierent toto corpore. quod qua ratione fiat, paulò infra dicemus. Igitur stat Galeni sententia, Semen neq; generari in solis illis anfractibus vasorū seminariorum; neq; in solis testibus: sed in vtrisque. Neq; verò rationes, quae ex contraria sententia adducebātur, ea inquam quae habet, Ex omnibus membris semē decidi, quicquā efficiunt. Primū similitudo, quā filiis esse diximus cū parentibus, nihil probat. nam cū in semine, etiam si ab vnico membro decidatur, sit omnium membrorum virtus effectrix: nō mirum, si reliqua omnia mēbra similia generentur membris illius animalis, ex quo decifum est. Nam quanquā non est decifum ex omnibus: est tamen singulis membris cum reliquis omnibus

40 eiufdē animalis proportio quaedā, & similitudo; præcipuè, cum non adeò hoc perpetuum sit: sed sæpe filii parentibus suis nulla ex parte similes generentur: neque ex mancis manci, nisi rarò, id quod casu fortasse fit, nō quod membri illius semen desideretur. nā ita perpetuò fieret, neq; posset quoquā pacto, ex manco sanus generari. Adde dictis, filios in multis solere similes parentibus fieri; ex quibus semen decidi nullus dixerit, vt in vnguibus & pilis. Neq; magis illud, quod de voluptate dicebatur, quidquam probat. nam sentitur quædam veluti relaxatio, & resolutio ex motu & calore, in corpore vniuerso. ceterū voluptas in eisdem partibus fit, in quibus & pruritus. Addebatur aliud de extenuatione: quod neque ipsum est effi-

50 cax argumētū, si semel extenuationis causa intelligatur. Extenuantur corpora ex nimio coitu, duplici de causa, cum propter vehementem exercitationē, & assiduā: tum etiam, quod euacuato multo albo humore, solida mēbra priuantur alimento. Nam scire licet succum illum album in testiculis vim quandam ex maiore elaboratione comparare: ceterū similem esse ei, quo solida membra nutriuntur; medullis inquam ossium, & arteriarum, venarumque alimento. Propterea enim, & membra, quae solida sunt, seminalia appellantur, quoniam generantur ex semine,

Quo Galenus ab Aristotele differat.

Soluntur contraria sententia rationes.

& nutriuntur. omnia enim membra ex similibus nutriuntur, & generantur. Propterea Plato, in dialogo De natura, ex redundantia huius humoris, qui medulla in ossibus appellatur, quem etiam ille semen appellat, libidinosum hominem fieri, censuit, dicens: Cui verò multum semen fluidumq; circa medullam generatur, ut si arbor, pluribus quā conveniat fructibus grauida, nimia vbertate luxuriat; is profectò multis passim doloribus, multis item voluptatibus in libidinibus ipsis, earumque fructibus, affectus plurimum vitæ ob ingentes voluptates ac dolores furens. Ecce igitur, ut Plato, tā ossium medullam, quā illud quod in seminariis vasis continetur, semen appellet. Neque verò possunt hi succi naturā aut substantia differre: cum altero illorum generentur membra, altero augeantur. Differt autem acere-
tio à generatione hoc vno, quòd in illa primò formantur membra: in hac non primò, sed illis quæ formata iam sunt, similium omnino partiū fit accessio. igitur materia, ex qua fiūt, eadē omnino est. Adde monstratū à nobis esse ex anatome, in vena, & arteria, ex quibus anfractus illi fiunt, quorum paulò antè meminimus, semen generari. Sunt verò illa vasa reliquis omnibus, quæ in vniuersum corpus deducta sunt, substantiā simillima. quare non est, quod reliquæ venæ, & arteriæ non possint etiam humorē semini substantiā similē, generare. Igitur attenuantur vniuersa mēbra, non colliquefacta, atque in semen abeuntia, ut quod ex illis omnib. decidatur: sed quoniam vacuatur illorum alimentum. nō quòd medullæ, quæ interiùs in ossibus reconditæ sunt, coitu ad testes defluant: sed quoniā, cū hic humor ex sanguine
generetur, sunt in sanguine partes quædam illi generando accommodatæ: quæ omnes cū quis immoderatiùs venereis vitur, insumuntur in testes, & vasa seminaria. Illud quod ab Hippocrate dictū est libello De aere locis & aquis, reddi homines impotentes ad generandū scissione arteriarum, quæ post aures sunt: proinde fieri putauerim, quod cerebrū imbecille redditur, priuatū influxu spirituum vitalium. quare, illi ignaui redduntur & imbecilles, neq; potentes laborē coitus sustinere, & satis vehementes edere motus. solet enim eo tempore cerebrum vehementer laborare. aut fortasse cū venis præscindebatur neruulus quidā, quē Andreas Vesalius, vir in dissectione exercitissimus, dicit se vidisse in multis, à sexta neruorū cerebri coniugatione descendere in testes, & vasa seminaria. Sed argumētetur aliquis,
contra ea quæ paulò antè diximus: Si ea esset seminis natura, quā retulimus, & in
omnibus solidis membris generaretur: possent solida membra, cū semel essent excisa, regenerari. Sed contrariū docet Hippocrates multis in locis, præcipuè sexto Aphorismorum decimo nono: & Galenus in commentario. quod experimento etiā cognoscitur. Nam si confractum est os, non potest ossis generatione copulari: sed vniūtur confractæ partes quodā callo, quod substantia quidē multò mollius est ipso osse, dicente Galeno sexto Methodi capite quinto. Neq; verò os solum non potest coalescere, sed neq; vera cutis potest regenerari. sed ut pro osse fit callus: ita pro cute cicatrix, tertio Methodi capite quinto. Non igitur semen simile est natura ei humori, quo membra solida nutriuntur: aut huius rei reddi rationem oportet. Nam
multi faciliè responsum esse putāt, membra illa ex semine esse genita: atq; proinde, si semel perierint, genito iam integrè animali, regenerari non posse, quòd materia generationis non suppetat. Sed hi delirant, non intelligentes, quod paulò superiùs de sententia Hippocratis diximus, Eisdem nos nutrirī, ex quibus sumus: atque proinde materiam, quæ generationi est inepta, neq; incrementum præstare posse. Alii dicunt, etiā si materia sit, non ampliùs esse virtutem generandi. operari enim generantē virtutem, vsq; ad formationis complementū: quod postquā adeptū fuerit animal, succedere nutrientē generanti cessante priore. Caterū contra hos est, quòd multa membra solida quotidie generantur in adultis hominibus. nā vlcera caua carne implentur noua: quæ non potest non esse multis venis, & arteriis capillarib. interfita. Quæ quanquā tenues sint, habent nihilominus propriam conformationē, & figuram oblongam, & cauam. Libro primo De semine Galenus cap. decimotertio, testatur, vidisse se regeneratas, cū aliis in partibus, tum in capite magnas & multas arterias. Libro sexto Methodi cap. quinto dicit, Mollia ossa, cuius modi in puerulis conspiciuntur, coalescere posse. Igitur neque deest materia, neque virtus
gene-

Aduersus dicta arg.

Quidā reprobantur.

Reprobantur alii.

- generans. quam virtutem, non ego in membris ipsis conseruari, quo illorum necessitatibus posset subuenire, quemadmodum barbarorum multi dicunt: sed eadem esse virtutē cū nutriente dixerim. Eadē enim virtus, quantum intelligo, artemariam discissam vnit, & vnitā auget. ambo enim eadem ratione fiunt appolito alimento, & cōmutato ad naturā nutriti. Quæ ergo, si hæc ita se habent, ratio esse potest, quod tā rarò regenerentur? Certè nulla alia, quā illa quā Galenus docet lib. I. De femine cap. decimo tertio, quod neq; virtus tam vehemens est, quā in ipso utero, cum fœtus generatur: neque tā est materia abundans, quæ necessaria est ad solidorum generationē. Adde membra in addultis facta duriora, sed quæ dura sunt, vel
- 10 sola hac ratione, difficulter coalescunt: quæ contrā sunt mollia, sibi ipsis vniuntur faciliē. Adde etiam, quod cū in parte aliqua deest arteria aut vena: necesse est, etiam carnem esse vulneratam. cū verò caro multò facilius, & promptius generetur, quia mollior est, & sanguis in corpore abūdat, antequam arteria generari possit, anticipat caro supercreescere, & arteriæ generationi impedimento est. quod si quis medicamento carnis generationē cohibeat, eadē operā arteriā prohibebit generari. Hæ igitur sunt rationes, quibus rarissimè membra coalescunt solida; nō defectu virtutis, aut materiæ. Hoc verissimū esse, inde intelliges, quod tenuissimæ, & molliissimæ arteriæ, & venæ, quales sunt capillares, promptè regenerantur. neque solum hæc, sed & ossa etiam in puerulis coalescunt. quoniam in illis robustior est (6.
- 20 Methodi, capite 5.) naturalis virtus, & ossa ipsa cerea, & mollia. Sed quod omnium maximè, apertā membrorum solidorum regenerationem ostendit, sunt dentes. horum enim maior pars decidunt in pueritia, & regenerantur: vltra quam ætatē, qui deciderint, non amplius regenerari possunt. Quorum euentuū causas reddit Aristoteles quinto libro De generatione animalium, cap. vltimo, dicens, Incisorios dentes, qui priores sunt, lactentibus adhuc puerulis prodire, propter calorē lactis: (hoc ipse euentus declarat. nam quò calidiore lacte vitur infans, eò citius erumpunt dentes. ego addiderim, & exercitationem, confricationemque mandibularum) deinde caninos, posteriores molares; vsque adeò, vt vigesimo anno multis erumpant, & omnium vltimi nonnullis, vel senescentibus eruperint. tamen qui præcoces sunt, decidunt: sunt enim angustiori basi, & debilioribus, paucioribusque radicibus: posteriores hæc habent ampliora: proinde decidui non sunt. Regenerantur verò anteriores, quia tam citò cadūt, vt secundæ generationis tempus inueniat adhuc crescentem ipsam partem mandibulæ. Priores enim generari non possunt, vbi mādibula cessauit à manifesto incremento: posteriores generantur vigesimo anno, vt diximus, & nonnullis grandiori ætate, quia ex ampliori basi nascuntur, & alimenti habent maiorem copiam. Ergo generatio dentiū, & regeneratio ita habet. Recipiunt dentes alimentum à radicibus, vt capilli & vngues: tamen vt paulò superius monstrauius, Vnguiū & dentiū nutritio est vera; capillorū non ita: sed excremētorum congestio. Cū ergo hæc membra sanguinea non sint; & manifestam regenerationem recipiant: neq; solū hoc, sed & generationem primā edito iā homine, non dubiū est, quin horum etiam generans facultas aliqua in nobis perseueret. quodq; si pauca admodum membra de numero solidorum, atq; ea tenuia, ac non nisi in infantia, aut pueritia generari cōspiciuntur: duritiei membrorū, parum nonnunquam alimenti copię, debilitati facultatis: haud quaquam naturæ illorum imputandū sit. Sed videtur iam hæc quæstio iustum adepta finē. Cæterum, ne quicquā in hac materia desideretur: illud lubet interrogare, antequā caput concludatur, quā ob causam fœtus matribus, aut partibus fiant similiores: & vtrum illorū frequentius accidat. Multi, de quorū numero Athenæus, fœtus tā masculos, quā fœminas, matribus magna ex parte similes esse affirmabant. Atqui cū ratio videre
- 50 tur aduersari, (cū enim efficiens principiu, aut à solo mare profluat, aut ab illo magna ex parte, videtur illi euadere fœtus similes oportere, præcipuè eos, qui masculi generarentur) excogitarunt, Formā aut speciē in vnaqua; re, quæ secundū naturā generaretur, ab efficiente principio fieri; cæterū figurā & conformationē à materia, atq; proinde fœminis etiā masculos fœtus fieri similes, quoniā ab illis materiæ copia profluit. Sed horū ratio falsa esse videtur. nā falsò assumunt: Ex materia, aut ali-

Ratio redditur, cur tā rarò solidi regenerantur, & coalescant.

De dentiū regeneratione.

Quam ob causam fœtus matribus aut partibus fiat similiores.

mento, permutari figuram, nam arbor Persica in Ægyptum translata, bonum alimentū nata est, & esui idoneum fructū protulit: tamē figurā nunquā permutavit: neq; arbitror, Polycletus statuā effingens, aut humanam, aut equinā: simū nasum, cæcios oculos, luto aut cerā permittet facere. Quare materia non præstat ei, quod generatur, figurā: sed illud ipsum quod generat. Conformationes præterea diuersæ membrorum, & variæ figuræ, quibus contingit, filium, aut matri, aut patri similem euadere: ex figura solidorum membrorum fiunt, non ex carnosis partibus, quæ circa hæc obductæ sunt. Membra verò seminaria non generantur ex menstruo sanguine, sed ex semine. quare præter rationem est, opinari, propter multā materiam, quā fœmina præstat, reddere sibi fœtum similiorem figura. Adde fœtū nō perpetuò esse similiore matri; sed aliquādo matri, aliquando patri. Ergo similitudo nō fit propter hanc materiæ multitudinē, quā perpetuò præstat fœmina, & ea sola: sed propter illius materiæ, quæ ab utroq; parente profluit, multitudinē, aut vigorē. Huiusmodi est semē quod ab utroq; promanare diximus. quare utrum illorum calidius, & vehementius est; illi fit fœtus similior. Et cum, vigente etiam fœmineo semine, marem generari posse, paulò superius de sententia Hippocratis monstrauius; quoniam, scilicet, nonnunquam ex fœmina masculinum, & potens; ex viro fœmineum, & debile semen profluit: meritò fit, ut nonnunquā mares generentur, & matribus sint similiores. maximè quod, si eorū, quæ de causa generationis masculi, aut fœminæ in libro primo diximus nona quæstione, nō sumus obliti: ratio nil aduersatur. Sed cōtrā esse videtur, quod si, quia fœmineū semen præualet masculino; aut cōtrā masculinū fœmineo, similitudo fieret: filius aut matri aut patri mēbris omnib. similis euaderet, cuius contrariū cōspicitur. sæpe enim oculis matri, naso patri, gratia exēpli, aut in aliis similiter patri, aut matri similes sunt. Sed neq; hæc ratio quicquam habet difficile. nam quanquā utrunq; semen simplex est, & homogeneous: tamen partibus esse nō eque calidis, nil prohibet. quin potius rationi est consonū, id quod prima eiaculatione emittitur, crassius esse & calidius, deinde frigidius & ferocius. Quare fieri potest, ut in vno membro vigeat virile semen, in altero fœmineum: cum utrūque sit secundum diuersas partes nō æquē calidum. Quare potest masculus generari matri, & fœmina patri similis; aut contrā: & uterque fœtus his membris patri, illis matri esse similis. Neq; quicquam habet hæc opinio, in difficilissima præcipuè disputatione dissonum. Sed hæc quæstio iustum est cōsecuta finē.

An semen decisum viuatur. CAP. IX.

QUIBUSDAM videtur semen, cum decisum ab humano corpore est, atque in uterum incidit, nullius vitæ esse particeps: sed humorem quendam, non viuētem, aptum generationi. ut sanguis est succus, nulla vita præditus, sed nutritioni commodus. Quorum rationes hæc sunt. Semen (ut proxima quæstione monstrauius) est succus quidam albus, similis medullæ, quo solida nutriuntur, & generantur: ut sanguineæ partes generantur, & nutriuntur sanguine. Cum ergo semen nullius membri sit pars, sed nutrimentum: non debet viuens dici. Præterea, si semen operaretur vitā ad generationem: videretur operari ad sui interitum: non enim potest generari fœtus, quin ipsum semen corrumpatur. Cæterum, quam hic sermo videatur esse aliquantulū probabilis: tamen verus non est. Monstrauius siquidem, in semine esse virtutem gignentem paulò superius. Sed generans virtus, ut procedenti sermone docebimus, & modò sine demonstratione ex nostra opinione dicimus, à virtute naturali non differt. Sunt alentis animæ operationes, nutritio & generatio. non igitur esse posset huius virtutis particeps semē, si nulla vita viueret. sanguis sanè non viuit, sed neque virtutem habet generantem, aut nutrientem, sed materiam præstat solum. Vnde facillè quicuius intelligat, errare nonnullos, putantes de sententia Galeni, menstruum quoque sanguinem habere aliquam efficientiam: quia, scilicet, infumpto semine in generationem solidorum, reliqua membra ex influente sanguine menstruo generantur. Sed hi non intelligunt, quid afferat sua opinio. coguntur enim statim dicere, sanguinem viuere. nā generatio

Obiectio diluitur.

Quibusdā videtur semen decisum nō viuere.

Probatur semen viuere.

Reprehēditur quidam male Galen. intelligentes.

neratio, actio est alentis animæ. in quo est actio, & virtus sit oportet: præcipuè naturalis, quæ insita est viuientibus: non influens, vt hic etiam sermo procedens declarabit. Res igitur ita habet. Semen defert generantem facultatem, atque viuunt *Autoris sententia.* vita plantæ, qua fruitur foetus, vsque ad sentiendi tempus. Incidens ergo semen, propria virtute in membra seminalia mutatur: sanguis ab ipsis membris primis, & semini insita vi, in membra sanguinea permutatur. Sed qua ratione viuunt semen, si medullis ossium est similis substantiæ? An viuunt & ipsæ medullæ? Minimè. sed viuiscit semē, maiori illa elaboratione, quam in testibus recipit. Qua ratione se cōficit semen? videbitur enim agere ad sui interitum. Huic argumento ferè respondimus in quinta quæstione. Nihil incommodi est, in eadem re, vt puta semine, esse vim actiuam, & passiuam: modò in diuersis substantiis vigeant potentia, & impotentia. Generans vis viget in spirituosa parte seminis, quā multi medici mihi videntur probabiliter & inuenisse, & appellasse spiritum complantatum: qui qualis sit, procedens oratio dicet. esse quidem omnino, hæc ratio videtur demonstrasse. Viuit itaque semen.

De partu octomestri. C A P. X.

POSSINTNE octomestres vitales edi, an non, non est quòd in dubiū vertatur. *20* quandoquidem longo experimento comperta res est: &, vt inquit Hippocrates, libello cui titulus est De septimestri partu, Mulieribus de partu fidem derogare non oportet. (& paucis interpositis) Quæ verò iudicio præditæ sunt, semper dicunt, ac testantur, nasci septimestres, & octomestres, & nouimestres, & decimestres, & vndecimestres: & ex his, octomestres non superesse. Itaque fiatne, an non, nō est in controuersia constitutum: sed illud in disputationem venit, qua ex causa id contingat. Cuius rei multiplices sunt rationes ab Hippocratis libris, qui primus omnium de hac re inuenitur diffusè tractasse, desumptæ. *Prima ratio cur octomestres non viuāt.* Prima ex ratione conceptionis, & conformationis desumitur. nam mutationes præcipuè, quæ cōtingunt foetibus, certis quibusdam temporibus dum vtero geruntur, sunt figuratio, & motus, & partus: horum temporum ad se inuicem est proportio hæc. Tempus motus duplū est temporis figurationis: & tempus partus est triplum temporis motus. Igitur pendet tempus partus à tempore figurationis: cuius non est simplex terminus, sed varius. atq; proinde tam multi sunt termini partus humani, vt & septimo, & nono, & vndecimo fieri, & duodecimo contingat: quin &, quod multò magis mirandū, quatuordecimo etiam, vt inquit Auicenna lib. 3. Fen. vigesima prima: nisi fortè detrahenda fides ei est, quia ex relatu loquebatur. ita enim inquit: Etiam dixit mihi fidelis quidam, quandam mulierem peperisse decimoquarto mense: & bene dixit. Termini figurationis, vt apud Hippocratem videre est libro De alimento, sunt nunc dies triginta, nunc trigintaquinque, nunc quadraginta quinque, nunc quinquaginta. *40* Quo loco eam, quā diximus proportionem, obseruat Hippocrates. nam eos, qui triginta quinque figurantur, septuaginta moueri: & ducentis & decem edi tradidit. Ex his itaque terminis licet colligere, partus naturalis terminum esse septimum mensem, qui constat ducentis & decem diebus: & nonum, qui completur ducentis septuaginta diebus: qui terminus fit ex quadraginta quinque bis sumptis, atque constituentibus nonaginta ad motum, atque ex illis rursus ter sumptis ad exitum. Potest verò etiam in principio septimi mensis edi, quando scilicet solis triginta diebus figuratur foetus. Mouetur enim sexaginta diebus, & editur centum & octuaginta, quod est anni dimidium & principium septimi: atque etiam in vndecimo editur, qui configuratur quinquaginta: mouetur siquidem centum, & *50* editur trecentis: atque ita aut citius aut tardius, prout citò, aut tardè figuratur. Tamen nullus octauo mense editur: nam qui quadragesimo figuratur, (figurantur autem paucissimi) hic bis centum & quadraginta editur: qui quatuor iam dies ex nono mense desumpsit. constant enim singuli menses ex viginti nouem diebus cum dimidio. Verum quoniam hæc ratio, qua sola barbari medici vtuntur, plurimum claudicat, (nam quod formari possint quadragesimo, docet idem Hippocrates

*Ratio se-
cunda.*

loco citato, & iidem ipsi non negant: sed rarò fieri posse dicunt: si verò figurantur quadragesimo, oportet vt octo mensibus in lucem edantur: quod si tamen aliquã partem ex nono desumere dixeris, eos qui trigesimo quinto figurantur, inuenies octauo mense edi) alias rationes his oportet superaddere. Est autem omnium cõmodissima ea, qua vsus est Hippocrates libello De septimestri partu: Partus terminatur, quemadmodum & morbi: nam quemadmodum ad morborum iudicationes sunt quidam dies, in quibus insignis est vis, alii imbecilles, alii prauis in iudicando: ita & ad ipsos partus. Dictum autẽ est à Galeno breues morbo per quaterniones: longiores aliquantulũ per septimanas: longos verò per decimos primũ, deinde & per vigesimos dies iudicari. Itaq; quò longior est affectus, eò per longiora interualla recipit mutationes. Prægnatio autem est plerisque morbis longior: quare, vt illi per septimanas, ita prægnatio per quadragenarios recipit mutationes. Est verò hoc non ratione solũ, sed & experimento inuentum. quanta enim vis sit quadragenariorum dierum ad fœtus, inde cognosces: quòd mulieres experimẽto obseruauerunt, primis quadraginta diebus plurimas fieri abortiones: & quæ hos euadunt, rarò abortire. Recens natus infans, etsi titilletur, ante quadragesimum diem non ridet: nisi fortẽ ille, qui ad finem decimi, aut vndecimo mense editur. rationẽ mox apponemus. Cũ ergo hæc ita se habeãt, illius quoq; oportet meminisse, quod Galenus primo De diebus decretoriis docet: nempe septimo maximam esse in iudicando vim, quinto etiam satis magnam, sextum autem esse infelicissimum. Ergo 20 si quis rectẽ supputet, inueniet quintum quadragenarium respondere septimo mensi: septimum nono, & decimi principio: sextum, totum octauum mensem comprehendere. Quare in hoc nihil potest feliciter contingere. moriuntur enim omnes, quia septimo mense fœtus incipit conuerti in vulua ad exitum. Nonnulli igitur, qui eo tempore firmiores sunt, non solũ conuertuntur, sed & vno impetu exeunt: qui verò id non possunt assequi, laborant morbo ex defatigatione, quæ ex conuersione accidit: qui morbus durat diebus quadraginta. Si igitur illis quadraginta diebus (quibus totus octauus mensis continetur) prodierint, moriuntur, nouo labore partus adueniente præstinæ agrotationi: si verò toto illo quadragenario quieuerint interiũs, sanantur, & postmodum sani prodeũt, possuntque melius exitus laborem sustinere. atque eò melius, quò longius absunt ab infelici illo quadragenario. Atque proinde diximus paulò superiũs, eos qui ad finem decimi, aut in vndecimo eduntur, firmiores prodire, & minũs extra laborare, atque citius ridere. His rationibus addit Hippocrates aliam, quam ex naturali cuiuscunque rei conformatione, rhythmoq; desumit. quam licet cuique appellare, proportionem efficientis, ad id quod accipit & patitur. Omnibus enim rebus, tam animantibus, quàm arbutis, cæterisq; satis, constitutus est quidam ortus terminus à natura: atque hic non perpetuò idem: sed aliquando breuior pro cœli, terræque benignitate: aliquando tardior, quoniam hæc defunt. Sunt igitur hominibus ad ortum constituti hi termini, vltra neq; citra quos non eduntur. Nonus scilicet mensis, naturalis ac frequens terminus: septimus iis, qui quasi benigniori cœlo & terra generantur. Huic rationi videtur maximè cõsonum esse, quod Aristoteles De historia animalium in quadam Græciæ parte octomestres nonnunquã viuere memoriæ prodidit. Est igitur & ex ratione dierum iudicantium, & ex proportionem temporis conformationis cum reliquis temporibus, & ex his quæ frequenter eueniunt, de sententia Hippocratis monstratum, octomestres non viuere. Caterũ neq; id esse omnino impossibile, docuit Aristoteles. Fœminæ tardiũs figurantur, quam viri: sed neutris est vnicus constitutus terminus. Est verò discrimen non alia in re quàm in partium à se inuicem distinctione. Cum enim humidius sit muliebre corpus, & excrementi magis redundans, tardiũs actione caloris elaboratur, & recipit 50 distinctam figuram, ac nunquam ante quadragesimum: viri verò trigesimo, aut trigesimo quinto. quò clarius est non seruari illam figurationis ad motum, & motus ad partum proportionem. nam alioqui perpetuò viri septimestres, & fœminæ nonomestres, aut decimestres ederentur. Secunda ergo ratio, & tertia magis placeant: quippe quæ Hippocratis sunt, & minũs difficultate plenæ. Quare de re difficili,

Tertia ratio.

Dixit Aristoteles octomestres nonnunquam viuere.

ficili, quam experimento cognoscimus, & rationem nouit euidenter solus ipse Deus, hæc dixisse sufficiat.

De septimestri partu. C A P. XI.

EORVM quos proxima quæstione septimo mense in lucem edi posse, & superesse, monstrauius (vt Hippocrates & Galenus obseruauerunt, & alii fortasse ante hos, quorum monumenta vetustate periere) primus partus terminus est, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ cum vigesima quarta horæ parte. vltimus ducenti & quatuor dies. Ante illum terminum nullus ad maturitatem peruenit, & fatale exeundi tempus. qui hunc vltimum transcendunt, non exeunt vitales, nisi quadraginta dies (vt diximus) in vtero quiescant: atque tum demum prodeant, refectionis viribus, nono mense. Eduntur verò primo aut vltimo termino, aut inter hos alio, prout concepti fuerint, aut in plenilunio, aut interlunio, aut medio tempore. Nimirum experimento inuenimus, lunam multam habere vim in conceptionibus. Quantum igitur præterit primi mensis in conceptus die, tantum de eo mense detrahi debet, modò nō sit maior pars dimidio mense. vltimi etiam mensis necessariò debet fœtus accipere quindecim dies. nam vt semel in septimum mensem inciderit, debet accipere plus dimidio: à primo quidē, 10 minimū viginti dies & tres horæ accipiuntur: reliquum est, quod amitti potest propter tempus conceptionis. de vltimo quindecim dies necessariò assumuntur, quinque intermedii integri sunt. Sed est vniuscuiusque terminus viginti nouem dies cum dimidio: ita vt vnde sexaginta dies duo menses sint, & quinque menses centum & quadraginta septem cum dimidio. quibus si addantur viginti dies, & tres horæ, & rursus quindecim dies, constituitur exquisitè ferè dimidius annus, cētum & octoginta duo dies, & quindecim horæ: ante quem terminum nullum vitalem prodire posse diximus. Sed iam neque vltra ducentos & quatuor, posse fieri vitales, docendum est. Quinque menses intermedii (vt dictum est) centum & quadraginta septem dies habent cum dimidio. Si igitur conceptus infans est in 30 interlunio, & totum septimum mensem in vtero peragat, maiores primi mensis & vltimi partes accipiet. At verò neque si id ita contingat, potest illos accipere integros. nam neque primo momento mensis concipitur, sed aliquid necessariò detrahi debet, gratia illius quod infumitur in expurgatione. Si igitur septem essent menses integri, bis centum & sex dies cum dimidio continerent. nunc verò dicta causa duo cum dimidio detrahuntur minimū: in aliquibus enim prægnantibus plus, sed in nulla minùs. Atque ita constat, vt septimestrium breuissimus terminus sit anni dimidium: longissimus ducenti & quatuor dies.

Ratio varii ortus septimestrii

Sitne caput factum propter cerebrum, an propter oculos.

40

C A P. XII.

MVLTIS nominibus quæstio hæc de capitis vsu foret in præsentia relinquenda: cum quòd nihil habet ad artis opera necessarium, tum etiam quòd diffusè admodum, & distinctè à Galeno ipso est agitata octauo libro eius operis, quod De vsu partium scripsit: nisi illius opinionem, quā illic acutè admodum cōfirmat, barbarorum nonnulli, partim eorum, qui quæstiones medicas ante nos scripsere, partim eorum qui artis præcepta susceperunt pertractanda, aut aliorum scripta commentariis profecuti sunt, damnantes, inanibus quibusdam argumētis laceffissent. 50 Quibus proinde fuerit operæpretium respondere, opinione, vt oportet, constituta: Cur in hominis formatione post humeros excelsius quoddā membrum natura formauit, ex ipsis humeris collo producto, quo cerebrum & sensus continentur: ac non potius in thoracis ipsius quadam parte cerebrum collocauit, & illic sensus infixit: vt in quibusdam animalibus de eorum genere, quæ ὀφθαλμοδερμα, quasi *crustata*, dicas, appellantur? An quoniam melius fuit, cerebrum in editiori esse

Constitutur sententia Galen.

loco: an quoniam aliquid eorum, quæ in capite nunc continentur, melius fuit in sublimi collocari? omnino enim propter aliquid eorū, quæ in illo sunt, caput fuerit factum: non propter ea, quæ alibi. Quantum licet ratione assequi, illius membri gratia factum sit, cuius operationi plurimum cōducit sublimis situs. Cerebrū, ut procedente sermone monstrabimus, & interim ex receptissima opinione petimus, sedes est animalis virtutis. igitur eius vsus est, Virtutem animalem ad reliqua membra demandare per nervos. Huiusmodi virtutis influxus, aut spiritu fit, aut illustratione. nihil igitur illum iuuat excelsus illustrantis locus. Si enim graui aliqua substantia virtus deferretur, iuuaret illius defluxum decliuis via: atque ita multū conferret, virtutis fontē in excelsō collocari: cū verò illustratione fiat, quæ ver- 10
sus quaque fit facili, nihil videretur interesse, cerebrum in capite aut thorace collocari. Speculatores verò, quò in sublimiori sunt loco, eò longius despectant. nam nos ipsi, cum propter longinquitatem despectantes, aliquid minùs possumus cernere; in sublimem aliquem locum conscendimus. quæ res satis declarat, quantum oculorum actionem iuuat sublimis situs. Cū igitur actionē cerebri, nihil ex proceritate corporis iuuari monstrauiemus: satis videtur probatū propter oculos naturam caput de thorace deduxisse, non propter cerebrum. Huic etiam rationi attestantur ipsa naturæ opera. cū enim, ut paulò antè retulimus, nonnullis animalibus, quæ capite carent, cerebrum in thoracis regione constitutum sit: aut illa animalia oculis omnino carent, aut excelsa quædam habent cornua quibus solio- 20
culi imminet. quæ naturæ opera declarant, oculos sublimi loco indigere perpetuo: cerebrum non eatenus. Est igitur ita Galeni opinio constituta. Quā damnat

*Auerroes
Galen. da-
mnat.* Auerroes secundo Collectaneorum, cū quo & alii multi, his rationibus. Membrum quodcunque illius gratia factum esse censetur, cuius quantitatem & figurā præ se fert, cū, scilicet, propriam figuram, & propriam magnitudinem ad illius custodiam habet comparatam. sed craneum ea est magnitudine & figura, qua esse oportuit, ad cerebri conseruationem. Et si quis ex figura singularum partium iudicet: totius capitis partes cerebro tribuæ sunt aut ad custodiam, aut ad expurgationem. Est igitur caput factum propter cerebrum. Præterea, cū cerebrum tantò præstantius membrum sit oculis, ut tota videndi vis à cerebro illis influat: nō vi- 30
detur rationi cōsonum, naturam gratia membri minùs nobilis caput constituisse, cū in eo aliud tantò præstantius sit. Cæterum hæ rationes, quibus illi adducti à Galeni opinione recedunt; potius videtur eorum hominum, qui ea quæ ab autoribus dicuntur, non intelligunt: quā qui ex seipsis possint vtile aliquid excogitare. Non enim negauerat Galenus craneum ad custodiam cerebri esse comparatum: sed caput ex humeris deduci, & in sublimi editissimaque parte collocari, non tā esse ex vsu cerebri, quā ex vsu oculorum. Illud vnum docet. quandoquidem cerebrum poterat animalem virtutem transmittere in thorace constitutum nihilo deterius. sed oculi, quò in humiliori loco essent constituti, eò hominibus minùs essent ex vsu: quoniam eò ad minorem distātiā possent cernere. Factum est igitur 40
caput sublime gratia oculorum, à quibus tamen cerebrum separari non potuit. quoniam ad hos erant molles ramuli neruorum, qui optici, id est, visui destinati dicuntur, deducendi. hinc etiā factum est, ut cerebrum collocaretur in capite, quod primò gratia oculorum factum esse diximus. Cū verò semel quis intellexerit, caput propter oculos esse factum, cerebrum verò gratia oculorum in capite esse constitutum: facili adducetur ad intelligendum, oportuisse reliquos sensus, ita ut factum est, in capite collocari. Nam neque ad hos nerui molles, quales sensui destinati esse oportet, si essent distantiores, deduci possent: omnes enim nerui, recedentes à cerebro, duriores fiunt. Talis igitur fuit capitis constitutio, cui nec ipse cerebri principatus obstat. Potest enim (ut res habet) oculis esse præstantius: tamen 50
non adeò sublimi loco indigere. Quare natura propter oculos caput faciens, cerebrum non despexit: sed dedit vnicuique iuxta dignitatem propriam, & necessitatem. nam & ipsum cerebrum, quanquam non indigere sublimi adeò loco mōstrauimus; tamē non est in capite deterius, quā in thorace: sed ad alia etiā multò melius. Nam, ut Plato inquit dialogo De natura, Nostri formatores caput à pectore, cerui-

*Defendi-
tur Galen.*

cervice & collo interiectis separauerunt: religiosè cauentes diuinum mortalium contagione, nisi quantum summa necessitas cogit, polluere. Quod perinde est, ac si diceremus, melius esse cerebrum longè à thorace situm fuisse: ne rationalis virtus, quæ in ipso est, ab irrationali, quæ est in corde, conturbaretur: atque ita animali nunquam liceret esset prudenti, sed ageretur potius irrationabilibus affectibus, quàm ratione. Inuenit igitur Plato vsum alium capitis generandi, longè diuersum ab eo, quem Galenus docuit. Quare alterum dicendum est: aut vsum quidem esse naturam capite ad facilem intuitum: & abusam esse eodem ad separandum potentiam rationalem ab irrationali: aut vtriusque gratia caput esse factum, *Melius est cerebrum in capite quàm in thorace, v. Plato scuit.*

10 cerebrum, scilicet & oculorum. id quod probabilius esse cenſeo. Nam quanquã Galenus, loco citato alterius tantum vsus meminit: consonum tamen videtur rationi fore, si cerebrum in thorace collocatum esset, vt plusquam oporteret, virtus animalis traheretur ad compassionem cordis, & animal duceretur nõ prudentia, sed perturbationibus. Quod minùs cauit natura in his animalculis, quibus imperfecta est imaginatio, & nulla irascibilis potentia. atque proinde illis, non dubitauit, aut cerebrum in thorace dare, aut caput à pectore nullo collo seiungere. Est igitur, quantum ego opinor, caput, & propter cerebrum, & propter oculos factum. quanquã neq; id probat cerebri principatus, neq; capitis figura, vt barbari illi autores dicebant: sed diuina Platonis ratio persuadet. Et de hac quæstione hætenus.

20

De numero membrorum principalium.

C A P. X I I I.

M O s est medicis, membrum principale appellare, illud; in quo virtus aliqua, earum, quibus corpus humanum gubernatur, vt in præcipua sede, viget maximè. Cæterum de numero membrorum, quæ principalia dicenda sunt, parum videntur conuenire. Aristoteles siquidem tertio De partibus animalium capite 4. vnicum membrum censet esse principale, cor: atque in eo, omnes virtutes præcipuas residere, ab illo in reliqua alia membra demandandas. Auicenna Fen prima 30 primi doctrina sexta, cap. primo, Aristotelis opinionem insecutus est. Galenus diuersam omnino tuetur opinionem, vt multis aliis in locis, ita vel præcipuè sexto De placitis. Sed Aristotelis hæc sunt argumenta. Vbicunque fieri potest, principium vnum esse quàm plura, melius est. si igitur virtutes omnes à corde possunt in reliqua membra demandari: præter consuetum naturæ ordinem sit (natura enim semper facit, quod melius est) virtutes corporis gubernatrices, in multis membris collocari. Prætereà si hoc non ita esset, resideret, vt fert contraria opinio, virtus animalis in cerebro, vitalis in corde, naturalis in iecore. Sed hac ratione, cor minùs nobile esset quàm cerebrum. quod tamen videtur redarguere prouidentia nature, quæ cor in medio corporis constituit, vt in tutissimo, & nobilissimo loco. Adde, in 40 eo membro, coniectandum esse, virtutem residere, à quo instrumenta illius virtutis ducunt originem: sed ex corde oriuntur non arteriæ solum, sed & venæ, & nervi. Quod de vena probatur primò. In illo membro videtur esse prima radix venæ: quod venæ non penetrant recta via, sed in quod finiuntur. In hepate nulla est vena, quæ non recta via ipsum penetret, nequaquam in ipso finem habens: sed vena caua, quæ in cor tendit, intrat per dextrum ventriculum, & in ipsam cordis substantiam insumitur. nam alia quæ expaulò superiore parte ad pulmonem demandatur, tam diuersa est à priori, vt cum prior esset vena, secunda non ampliùs vena, sed vena arterialis sit. Est igitur cor origo venarum. Quod verò & neruorum, inde discas: quod eius substantia crassa est, & multis nervis interfita, & dura: cerebrum 50 verò, ex quo Galenus neruos oriri opinatur, est molle, atque proinde minùs cõmodè videntur ex ipso nervi posse proficisci, quos dueros esse constat: cum orta attestetur suis principiis. His rationibus persuasus Aristoteles, & aliis permultis, quas consultò prætereo, censet, cor primam esse sedem omnium virtutum. Galenus contra: cuius rationes ex euidentioribus desumptæ sunt, Virtutem animalem, qua corpus mouetur, & sentit, in cerebro: naturalem, qua nutritur, & augetur, *Aristotelis & Galeni contraria sententia. Aristotelis rationes. Galeni rationes.*

in hepate: vitalem, qua vivit animal, in corde cum Platone in dialogo De natura, collocat. Prima huius sententiæ ratio ex anatome desumpta est, quæ distinctè docet, nervos ex cerebro descendere, aut spinali medulla, quæ ab illo procedit: arterias ex corde: venas verò ex hepate. Nam quanquam illi venis ex corde tribuant originem, ex nescio qua apparenti ratione: cæterum dissectio fœtuum, qui vtero gestantur, luce clariùs docet sanguinem ex hepate mitti ad cor, nō ex corde ad hepar. recipiunt enim fœtus alimentum ex materno sanguine per vmbilicum, in quem subeunt vasa hæc, vna vena, & duæ arteriæ. Vena recta tēdit ad hepar ipsum, arteriæ ad regionem vesicæ, atque inde repentes per spinam, inferuntur in cor, priusquam ad hepar veniant; quemadmodum vena prius inferitur in hepar, quā cor 10 attingat. declarat, scilicet, hæc constructio, venas oriri ex hepate, arterias ex corde. Sed hanc anatomen latiùs explicuimus paulò superiùs in eodem sermone. sed & illud, quod in editis iam in lucem per anatomen apparet, satis rem declarat. sumuntur enim alimenta, quæ in ventriculo in chylum transeunt. hic descendit ad intestina per pilorum. ad intestina nullæ aliæ venæ veniunt, quæ chylum possint ad alia membra transumere, præter mesaraicas: hæc verò in hepar deducunt recta, in quibus, & in ipso hepate, vt disseccanti licebit oculis conspiciere, ex chylo copiosus sanguis generatur: à quo, non ad cor solùm, sed ad vniuersum corpus alimentũ, futurum nutritionis materia, demandatur. Igitur cor recipit sanguinem ab hepate per venas. quare venæ deueniunt ab hepate ad cor, non à corde ad hepar. Quod si 20 concedentes, sanguinem in hepate generari, dixerint, hepar non generare sanguinem, qui sit alendo toti corpori, sed cordi præparare, vt illi præparat ventriculus; conuincuntur ipsa anatome. non enim hepar remittit totum sanguinem cordi, sed partem quandam reliquam in totum corpus dispensat. tamen omnia membra, quæ materiam aliis præparant, totam eam, atque integram, illis, quibus præparant, solent referuare. neque alius quispiam meatus à pulmone aliorum tendit, quā in cor: neque è ventriculo & intestinis, præterquam ad iecur aliud permeat foramen: neque ex reticulari contextu, (hoc inquit Galenus. ego enim cōtextum hunc haud vnquam vidi) nisi in cerebrum: neque ex seminariis vasis, nisi in testes. Quare est, vt diximus cor solum arteriarum principium, & cerebrum nervorum, & hepar ve-

*Soluntur
Aristotelis
rationes.*

narum. Adde rationes, quibus contraria opinio vitur, nil probare. Licet enim nobis respondere, Si virtutes omnes, quibus gubernatur corpus, omnino essent æquales perfectione, ita vt nulla illarum reliquis emineret: aut si membra, in quibus resident, tam essent diuersa, vt tria animalia, non vnum animal constituerent: præstaret, vnicam esse virtutem, & vnicum membrum. Sed cū hæc virtutes, quāquam tres sint, vni tamen rationali, quæ reliquis naturā imperitat, natę sint parere, & mēbra tam multis vinculis sint annexa, vt quocunque illorum permoto, reliqua facile trahantur ad compassionem: non est, quòd quisquam hanc multitudinem virtutum aut principalium membrorum damnet. Decentius præterea videtur, quemadmodum Plato inquit, sublimem virtutem in sublimi, & excelsoloco, quod ca- 40 put est, quā in sede media collocari. Ex affectionibus etiam præter naturam, quæ his membris contingunt, licet illud euidenter argumentari. Cū enim intemperies aliqua, aut tumor præter naturam, aut obstructio in cerebro sit; vitatur mens, aut reliqua membra motu priuantur. patitur, scilicet, per id tempus, animalis facultas: atque proinde in eius operationibus symptomata contingunt. Nam, vt Galenus argumentatur, vt multis aliis in locis, ita tertio De locis patientibus, capite quarto, cū vitium aliquod virtutis animalis contingit, vt corrupta phantasia, ratio, aut memoria, medicamenta capiti imponuntur. quæ tamen thoraci oporteret imponere, si virtus animalis in corde resideret. Sed inuenit Auicenna argutum quendam modum defendendi opinionem Aristotelis. Sunt enim, dicit, de sententia Aristotelis 50 omnes virtutes in corde, vt prima radice, cæterum manifestæ fiunt in aliis mēbris: animalis scilicet virtus manifestatiuè (ita loquuntur) est in cerebro: radicaliter in corde, quemadmodum (dicunt) de sententia Galeni videndi virtus in cerebro est, vt in primo fonte: tamen in oculis elucet, quia sunt vidēdi commodum instrumētum. Hæc dicit Auicenna. Cæterum illud à me primū intelligat, velim, non loqui

*Inuenit
Auicenna mo-
dū quo A-
ristotelem
defende-
ret.*

*Reproba-
tur Auicē.*

qui se ad mentem Aristotelis : deinde, falsum esse id quod assert. Nam primò tam longè abest, vt Aristoteles hunc vsum cerebri substantiæ tribuat, in ea animalis actiones elucere, vt secundo libro de partibus animalium, capite septimo, parum absit, quin cerebrum excrementum esse dicat. de quo ita scripsit: Est verò neq; excrementum, neque continua particularum aliqua: sed est proprii cuiusdam generis, & meritò talis. nullam verò cum partibus, quæ vim obtinēt sentiendi, continuitatem habere, cum intuitu patet, tum vel maximè, quòd cum tangitur, nullum efficit sensum, vt neque sanguis, neque aliquod animantium excrementū. datum autè hoc animalibus est ad naturæ totius salutem. Atque paucis interpositis: Idcirco (inquit) aduersus cordis sedem, & calorem cerebrum natura molita est. Videat, quàm longè hoc abest ab ea, quam Aristoteli opinionem imponit Auicenna. Censet enim Aristoteles, cerebrum frigidissimum esse membrum: atq; proinde ad reliqua omnia inutile, ad attemperādum calorem cordis solummodo fuisse comparatum. Quam sententiam, quoniam Galenus expugnat octauo De vsu partiū, capite secundo, & tertio apertissimè, non sumus nos propria quæstione insecuti. ne, quando res eò est à Galeno perducta, vt nil requirat splendoris, eos qui ante nos cōtrouersias scripserunt imitemur: qui vbi nil possunt lucis addere, offundunt tenebras, ne quicquam relinquatur intactum. Sed illud in præsentī monstrandum est, Neque si ita sensisset Aristoteles, quemadmodum interpretatur Auicenna, vera protulisse. quare duobus nominibus damnādus est Auicenna, & quòd autoris mentem non fuerit affectus, & quòd placitis absurdis adhæserit. Nam quāquam virtus esset manifestatiuè (vt aiunt) in cerebro: tamen non proinde oporteret corpus totum ex cerebri obstructione reddi immobile, & sensus expers. remaneret enim virtus animalis in prima radice. Sed dices, Priuatur corpus vniuersum sensu, etiam si obstruatur cerebrum solummodo, quemadmodum exertis oculis priuamur visu, etiam si virtus cernendi, quæ influebat, maneat in cerebro, vt in radice. Esto, vt dicis. sed oportet, obstructo corde aut intercisis viis, quæ sunt ad cerebrū à corde, aut conclusis, priuari animal virtute cerebri, non aliter, quàm obstructa neruorum opticorum radice priuatur oculi cernendi facultatis influxu. Nam ex tua opinionē, quemadmodum virtus animalis demandaretur à cerebro ad reliqua membra: ita à corde ad ipsum cerebrū. quare ex cordis vitio, aut obstructione, aut præcisione, deberent repente reliqua omnia mēbra priuari animali virtute. repētē enim animalis virtus influit illustratione. sed hoc tam cōtingit aliter: vt viderit Galenus non rarò, animalia in sacrificiis, præcisis cordibus, vociferari aut currere. Est igitur de sententia Platonis, & Galeni, non vnicum membrum principale; vt Aristoteli visum est. Sed est quòd aliquis nobis obiiciat Platonem, qui in dialogo De natura ita scripsit de corde: Cor verò venarum originem, fontemque sanguinis per omne corpus impetu delati, in stipata regione, suspendere voluerunt. Cæterum hæc Platonis verba, pulchrè declarat Galenus sexto De placitis, vltimis verbis, arterias ab antiquis venas appellari: in arteriis autem contineri sanguinem, non quemcunq; sed tenuem, & calidum, qui impetu per corpus vniuersum diffunditur, atq; huius sanguinis cor esse fontem. itaque constat, vt Plato & Galenus suis consent dictis. Sed hætenus illud vnum diximus, non esse vnicum membrum principale, sed plura. Quot autem ea sint, nondum diximus. Galenus sexto libro De placitis, prope principium libri, tria tantum esse docet cum demonstrationibus ex Platone petitis. quoniam, scilicet, tres sunt virtutes, quibus humanum corpus gubernatur, animalis scilicet, vitalis, & naturalis. Singulis harum data sunt singula membra à natura, animali cerebrum, vitali cor, naturali hepar: quæ proinde membra principalia dicuntur, & sunt. Sed contrà est, quod Galenus libro Artis medicinalis, non tria tantum, sed quatuor esse dixit: quoniam his addidit testes. quos videtur esse rationi consonum, inter principalia membra connumerare: cum virtutis cuiusdam generantis sint origo, scilicet, quæ speciei est apprimè necessaria. Nec verò tantum speciei, sed singulari homini videntur testiculi facultatem aliquam impertiri, virilitatem scilicet. quæ nil aliud est, dicente Galeno secundo libro De semine, quàm virtus quædam, qua sexus distinguuntur. hac nempe vir à femina, & femina à viro

ne vsum cerebro tribuat Aristoteles.

Explicatur verba Platonis.

Quot sint principalia membra.

Varia sen-
tia.

Decidit
contro-
ver-
sia.

differt. Sunt qui his rationibus contendunt, quatuor esse membra principalia. Aliis non ita videtur, sed testiculos à ratione membrorum principalium secludi oportere. nam generandi virtus non est à naturali virtute diuersa, sed generatio, naturalis virtutis actio est, non minus quàm nutritio. Virilitatem (ut ita loquar) dicunt hi, non esse virtutem ab aliis tribus diuersam: sed illis omnibus robur nouum addere. vir scilicet nullam actionem habet, dempta generatione, qua eunuchi careant. sed hoc solum habet, quod eas actiones, quæ ad animale, vitale, & naturalem pertinet, obit strenuius. Est igitur ita hæc controuersia constituta, in qua vtriusque sententiæ videtur esse Galenus autor. Mihi nihil videtur interesse, sic aut aliter dicere. quandoquidem de nomine videtur esse disceptatio: modò illud non prætermittatur, siue virtus generandi diuersa à virtute nutriendi, hoc enim vnum interest scire. atque proinde nos caput huic quæstioni proprium statim dabimus. interim diximus, Quo pacto possit quis defendere, testes membrum esse principale, aut non esse. Dicendum tamen vbi Galenus tria tantum esse dixit hæc membra, singulare hominem respexisse: vbi quatuor, speciem quoque. Caterum proferet aliquis locum aliud Galeni ex sexto De vsu partium, quo iis quæ modò dicuntur, videtur contraria protulisse. ὅπως δέ μοι τῶ λόγῳ μὴ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτῆς ἐποιοῦ, ἀποκρίσας μὴδὲν, ἐθέλω σοι διελθεῖν, ἐξ ὧν καὶ διαγινώσκεις ὅτι ζωὸν σώματι μόνον, ἀκύνει τε, καὶ κύριον: ἀπὸ μὲν δὲ τῆς χρείας ἀμφοῖν κρίνεται. ἐπεὶ δὲ ὅτιν αὐτῇ τριτὴ κατὰ γένος ἢ γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν, ἢ εἰς τὸ καλῶς ζῆν, ἢ εἰς τὴν πύτων φυλακὴν διαφέρει. ταῦτα μὲν εἰς τὸ ζῆν αὐτὸ καὶ χρεῖται, μάλιστα κύρια πάντως ἡ γένεσις: τῶν λοιπῶν δὲ ἐκατέρων γένων ἀκύνει καὶ ἀρχόντων. Id est: *Ut autem quod à me dicitur non modo nunc, sed in posterum etiam intelligas, nihil obaudiens: volo tibi percurrere, ex quibus oportet cognoscere in viuente corpore partem principem & ignobilem. oportet autem ambo diiudicare ab utilitate. Est autem hæc utilitas genere triplex: vel enim est utilis ad ipsam vitam, vel ad meliorem vitam, vel ad horum ipsorum custodiam. Partes autem ad ipsam vitam utiles, principes omnino oportet existimare: reliqua vero genera ignobilia cum sint, &c.* Vides, ut dicat ea tantum membra quæ necessaria sunt ad vitam, esse principalia: quæ ad meliorem vitam, ignobilia. Tamen testes, ut experimur, & Galenus ipse docet 1. lib. de semine, non sunt necessaria ad vitam, sed ad meliorem vitam. quare videtur illos Galenus inter ignobilia membra reposuisse: tantum abest, ut principem partem dixerit. Tamen considerandum hic est, duplicem esse partis principatum: alium, qui ex facultate principe qua pollet, accedit membro: alium qui ex indigentia particulæ, quæ animanti est. De illo modo toto hoc capite locuti sumus. hic vltimus est, qui consideratur in extimanda morbi magnitudine, quæ accedit ex parte, quarto Method. capite sexto. Primo modo referuntur testes inter principes partes: Secundo non inter omnino ignobiles, sed inter minus nobiles prioribus. ut verba quæ sequuntur post scripta modò declarant, si quis locum consulat. Ex dictis satis constat malè enarrasse illum locum Valeriolam, qui verba illa ἢ εἰς τὴν πύτων φυλακὴν, vertit, *aut ad generis conseruationem*. nam Galenus illic de nulla partis virtute loquebatur, sed de necessitate. neque profecto vis generis conseruans est ratio ignobilitatis. Sed mens Galeni est, partes esse posse secundo quo diximus modo, principes tripliciter: primo & præcipuo principatus modo, cum sunt necessaria ad vitam, tales sunt cor, ventriculus & alia omnia ad vitam necessaria. Aliis duobus modis sunt principes partes, necessaria ad meliorem vitam, ut testes: aut quæ his subseruiunt, ut gula ventri, larynx pulmōni, vena caua cordi. Itaque constat, quibus modis testes sint princeps membrum, & quibus non sint. Hepar quoque videtur nonnullis, citra rationem, membrum principibus annumerari: quandoquidem nullius virtutis principium est, magis quàm ventriculus, aut lien. foret enim si alicuius, naturalis maxime. at verò naturales facultates, trahentem, retinentem, alterantem, & expellentem, in sitas esse singulis membris in opere De virtutibus naturalibus longo sermone monstrauit Galenus. Quod si ita habet, illud vnum tribuendum est hepatis proprium, generare sanguinem, futurum corpori vniuerso nutrimentum. Sed hac ratione, ventriculum oportet multò antè, membrum principale dici. Quæstio hæc, quo minus de nomine futura sit, ab illa controuersia debet incipere: Siue virtus aliqua naturalis, quæ ab hepate in reliqua membra influat, aut omnes naturales virtutes singulis naturalibus membris insitæ sint. quæ in hoc eodem sermone, est proprium caput habitura.

Notatur
Valeriola.

Obiectio
soluitur.

Interim dicimus sine demonstratione, ut nostra fert opinio; Nullam virtutem naturalem esse influentem: dici tamen hepar meritò membrū principale; non quòd ab illo virtus naturalis reliquis influat, sed quòd in illo vigeat maximè præ cæteris omnibus. atque proinde nos cautè in principio huius quæstionis membrū principale esse diximus, in quo virtus aliqua earū, quibus corpus humanum gubernatur, maximè viget. Præcipua omnium actionum, quæ ad naturalem virtutem referuntur, est sanguinis generatio, quæ hepatis est actio propria.

Sine animalis facultas in cerebri membranis, an in ipsa substantia.

10

C A P. X I I I I.

MONSTRATVM hætenus est, Animalem vim in cerebro residere: Sed cū cerebri nomine id quod intra cranium continetur, medulla, inquam, cū meningibus intelligi soleat; contineaturne ea in medulla, an in inuolucris, operæpretium erit disputare. id quod inuentu videtur difficillimum. Neque enim ex anatomico inueniri posse videtur, quando per omnia membra membranæ illæ simul cum fibris neruorū, qui ex substantia procedunt, deducantur: neque ex loco, cui imponenda sunt medicamenta, cū ea virtus læsa est. quandoquidem capiti imponenda sunt: vtcumq; habeat, quod modò inuestigamus. Ioannes Fernelius inuexit nuper opinionē quandam non parū subtilem, à Galeni de hac re opinione longè diuersam. Facultatem mouentem inquit esse in cerebri medulla, & per neruorum fibras distribui: sentientem in meningibus, & deduci per neruorum tunicas. Id nititur monstrare hoc argumento: Substantia cerebri habet motum assiduum, & caret sensu: membranæ contra sensum habent acerrimum & per se motu carent. (hæc docent & Galenus ipse & experimētum) ergo neq; substantia sensum, neq; membrana motū præstare potest: quippe quo caret, sed per neruos deducuntur hæc ambo. venit igitur sensus ex membranis, & motus ex medulla. Licebit huic argumento aliud addere ex phrenitide, quæ læsionem sensus in primis facit, tamen dicente Galeno 4. De causis pulsuum capite 14. ex tenui meninge præcipuè gignitur. Hæc est illius sententia his argumentis confirmata. Tamen Galenus lib. 7. De placitis longè aliter sentit. Vnicā esse vim mouentem & sentientē, hancq; in cerebri medulla, ut in sede præcipua contineri: meningas verò esse ad continendam & nutriendam (habent enim venas & arterias) eam substantiam. Confirmat hoc Galenus experimento: siquidē præcisus nerui fibræ aliquibus, membrū in quod illæ tendebant, priuatur sensu & motu: tamen si denudetur non à carne solum, sed etiam ab indumentis, quæ à meningibus accipit, illæ fibræ nulla pars subiecta læditur. Tota igitur vis deportatur per fibras ex cerebri medulla. Certè hæc ratio demonstratio erit: si semel, quod in propositione accipitur, experimento exploratum sit. est tamē, quantum iudico, exploratu difficillimū. quis enim meningem tenuem à neruo separet fibræ nihil læsis? id itaq; ego nondum exploraui, neque an verū sit satis scio. Sed illud scio satis certò, argumenta Fernelii non carere commoda dilutione. Nā quòd cerebrum non sentiat, (si modò verum est quod accipit) etsi vim habeat, facere potest ineptitudo instrumēti: est enim valde humidum. Quòd si dixeris sensum humidis instrumentis agi meliùs: fatebor. at non quantumcunque humidis, sed intra mediocritatem quandam. nerui enim valde molles paralyfim pati solent. quòd si addideris humiditatem plus lædere motum quàm sensum, quare quod moueri est aptum, non esse ineptum sentire, nisi facultate careat: Respondebo, id de motu qui distentione fibrarum agitur, verè esse dictum, quippe illa firmitudine indiget: at motū compressionis & dilatationis, cuiusmodi est in cerebro, palpitationi cuiusdam similis, in humidissima etiam substantia agi meliùs: quia ea est tantò dilatatu facilior, quātò humidior. Quare quod à Galeno dicitur primo De symptomatum causis, Nullam partem carere sensu, non carentem motu: de primo illo motu dicā intelligendū: aut excipiēdum cerebrum ipsum. Meninx à medulla accipit sensum, ut alia quæuis sentientium particularum: tamen haud quaquā mouetur. id enim nulli parti contingit nisi per musculos, aut carnosam cutem, quæ pro musculis alicubi

*Opinio
Fernelii.*

*Galeni sen
tentia.*

*Soluntur
argumēta
Fernelii.*

est. tamen per eius inflammationem contingit continenter delirare gratia viciniae, ei semper consentiente cerebro. Præterquam quòd rarissimum esse puto, solâ meningem sine cerebri substantia inflammari. Itaque cum apud me saltem nulla assertionum habeat euentiam, non video cur argumenta Fernelii nos cogant Galenum destituere. Sed quoniam hæc quæstiones, vt & aliæ pleræque de membris ab iis quæ de virtutibus sunt dicenda, videntur pendere, ad quæ iam propero: dicendi de membris hîc finem faciam.

De modo quo virtutes, quæ in principalibus membris resident communicentur reliquis. C A P. X V.

10

Quot vniuersales virtutes in humano corpore.

VIRTUTES distinguuntur per actiones, & actiones per opera: quot igitur actionum genera humano corpori ab anima, quâ forma est, tribuuntur, tot virtutibus vniuersalibus illud gubernare necesse est. Actionum verò triplex est genus. quoddam earum, quæ in plantis, & seminibus, & viuientibus omnibus, etiam non sentientibus, inueniuntur: huiusmodi sunt, nutritio, & generatio: & ad has particulares (vt ita dicam) actiones, quibus hæc aguntur, tractio scilicet, retentio, concoctio. Sed de harum quas particulares modò dicimus, numero, procedente sermone instituetur propria disputatio: nunc de vniuersalibus agimus. Est aliud actionum genus, perfectioribus tributum, nempe sensus, & motus secundum locum: 20 quæ ambæ actiones omnibus animantibus, quibus est sensus, insunt. quibusdâ verò secundum imperfectiorem gradum, vt affixis quibusdâ animalculis imperfectus quidam motus est. contrahuntur enim solùm, & dilatantur in suo loco: locum tamen non mutant. quoniam his solus etiam tactus est, & fortasse imperfecta imaginatio. Atque, vt semel dicam, in animalium generibus, pro perfectione sensus, videtur perfectior, aut imperfectior esse motus. nam hæc duæ actiones propter eundem naturæ finem sunt, (proindeque eiusdem sunt vniuersalis virtutis) nempe, propter perfectiorem vitam animalis. ad quem finem neque sensus sine motu, neque motus sine sensu, quidquam proficeret. Sentire enim quæ prosunt, aut nocent, nihil est vtilius, nisi hæc possimus fugere, & illa prosequi. Possè verò fugere nocetia, 30 & vtilia prosequi, nihil conducet: nisi possit animal vtræque distinguere. Sunt igitur sensus & motus actiones ad eundem finem necessariae, eidem animatorum gradui tributæ: secundum gradum perfectiorem iis quibus est motus progrediendi, aliis secundum imperfectiorem. atque proinde eiusdem facultatis vniuersalis, quæ facultas animalis appellatur. Est aliud genus actionum inter hæc medium: quod propterea sine his nunquam inuenitur. ad quod refertur conseruatio caloris naturalis totius corporis, influxu caloris vitalis & arteriarum motu, quæ pulsus appellamus, facta. Est hoc genus actionum vitalium, quod multis rationibus medium tenet inter priora: & perfectione (nam vitales actiones quantum superantur perfectione ab animalibus, tantum naturales superant) & motu. Est enim animalis motus liber na- 40 turâ suâ ex voluntate profectus. Est etiam quidam motus naturalis secundum locum, in his instrumentis, quæ fibris operantur: sed qui neque ex voluntate fit, neque pro ratione vsus, sed vt operationes merè naturales solent, pro ratione efficientis & instrumenti ad resistantiâ. Vitalis motus medius est: qui quanquam non pro voluntate, tamen pro ratione indigentia fit. Tot ergo sunt virtutes, quas Plato tres animas dixit, rationalem, irascibilem, & concupiscentem: & primam in cerebro residere, secundam in corde, tertiam in hepate. Aristoteles alentem animam, sentientem, & rationalem distinguebat, & has omnes in corde collocabat. Stoici alentem, neque animam quidem nominabant, sed naturam. Galenus nō animas, sed virtutes dicit: animale, vitale, & naturale. De locis in quibus resident, attulimus de- 50 monstrationem superiore capite. de appellationibus Galenus nos monet milles, ne solliciti simus. nil enim refert, ita aut aliter appellare, modò res non ignoretur. Illud vnum scire licet, medicos debere ex Platonis opinione numerum membrorum principalium desumere: tamen animarum multitudinē non debere. nihil enim impedit, Vnicā esse animam tribus præditam potentiis, quibus præcipuè in tribus membris

membris operetur. ista enim animarum multitudo, quam Plato inuexit, & multi censent theorema. is medicis cōgruere : mihi videtur carere omni probabilitate. quod in quarto huius operis libro, capite de sympathia & protopathia, mōstraturus sum. Ex quo loco potes hanc quæstionē requirere, si sine ea nō vis vltius progredi. nam mihi certū est, de nulla re bis scribere. Interim tamen, siue hoc, aut illo modo dicatur, illud vnum cōstat: Virtutem animalem esse in cerebro, vitalem in corde, naturalem in hepate præcipuē vigere. Constat etiam animalem & vitalem influere in reliqua membra: quomodo influant, nondū constat. Tota barbarorum schola affirmat: Spiritus transmitti ad mēbra omnia, & illis virtutes deportari. itaq;

*duorum
opinio.*

10 virtutem quancunq; influentem communicari (spiritus influxu: Galenus enim hūc vsum pluribus in locis, quā vt referri conueniat, spiritus esse, videtur dicere, atq; proinde instrumentum proprium animæ illum esse. Sed contrā est, quod si spiritus transmissione virtus communicaretur: nequaquam repentē cōmunicari posset, sed manifesto tempore. est enim spiritus corporeus, & vt Galenus mōstrat, libello, quo disputat, An sanguis in arteriis secundum naturam contineatur, crassior aere. at verò tā citō mouemus pedem, quā volumus; nil, quoad virtus influxerit, expectantes. Arteriæ quoque, quæ in extrema manu sunt, simul mouentur cum corde: quod euidenti est argumento, repentē cōmunicari virtutē. Huic argumēto ita respondēt. Naturam nunquā mittere, quod semel tantū valeat mouere: sed semel mittere,

20 quod possit mouere pluries. atq; proinde, cum secundum motum aggredimur, habere nos vim, quæ prius influxerat. Sed rursus ab his sciscitabor. Cū exhausta fuerit ea vis, quæ influxerat, nonne, si vltius producere motum lubet, oportebit influxus tēpus expectare? Respondebunt fortasse, Minimē: quandoquidē mittit natura nouas vires ante priorum integrā cōsumptionē. Certē multo consilio opus est in singulis virtutibus, & multa præfensione ad hāc spirituum dispensationem. Sed huic saltē vltimo argumēto non respondebunt. Si spiritus influerent in singula mēbra, & non alia ratione virtutes deportarentur: non possent priuari subito sensu & motu ex cerebri obstructione; neq; pulsu, ex præcisione cordis. quādoquidem vsq; dum consumeretur copia spiritus, qui influxerat, seruarentur virtutes & actiones:

30 etiam si nouus influxus non fieret. Tamen non ita fit. non enim citius obstruitur integrē cerebrum, quā priuentur membra sensu & motu. Quod si dixeris, indigere virtutem illam, etiam si iam influxerit, aliqua cerebri aut cordis præsentia, quo cōseruetur: necesse est conseruationem illam fieri qualitate aliqua, quæ sit illustratio, aut alia, quæ proportionē illi respondeat. quam si concedis, frustra transmissionem spirituum requiris: cū illā eādē qualitate, quā dicis conseruationem fieri, possit fieri virtutis transmissio. Est itaque Galeni opinio, quā vbi ex professo rem tractauit, scripsit, septimo (inquam) De placitis Hippocratis & Platonis: Virtutem per omnes neruos motus, & per plerosque sensus influere illustratione quadam, aut (si non ita placet) alteratione quadam spiritali sine materia, quæ proinde repentē in-

*Galenī sen-
tentia.*

40 fluere potest in longinqua, & per solida etiam penetrare. Quod præter cætera anatome quoq; declarat; sunt enim illi nerui densi & duri. quare spiritibus, quos mediocris cuiusdam crassitie esse diximus, non sunt peruii. Nerui enim, quos spiritus ipsos recipere oportuit, non splendorem solū, cuiusmodi sunt optrici, vt monstrabimus, cū de modo quo visio fit dicemus, hi molles sunt & raræ substantiæ. neque tamen quieti sunt animales spiritus in cerebro, sed impetum faciunt. illo tamen impetu non feruntur ad membrorum extrema, sed ad breue quoddam cauum, quod est in exortu spinalis medullæ: cætera illustant splendore. Vitales spiritus imperu delationis feruntur in totas arterias. (sunt enim cauæ) sed virtutem dilatantem, nō his, sed illustratione influere per ipsas tunicas arteriarum hinc discēs, quod si in

50 præcisam arteriam calamum secundum illius longitudinem immitas, & constringas arteriam laqueo: etiam si spiritus transitus non est interclusus: (pater enim per calamum via) tamen partes, quæ vltra laqueum sunt, immotæ statim fiunt. Itaque influit vitalis vis in arterias, nō est autem illis insita. quod multis rationibus præter modō dictas confirmat Galenus 6. De placitis. quanquam contrarium tibi videri possit docere libro 2. De causis symptomatum cap. 2. vbi in hunc scribit modum:

Neque enim sicut arteriis, quæ semper & secundum naturam pulsant, consentaneum est facultatem quandam esse insitam: ita etiam partibus quæ palpitant. His verbis apertè videtur dicere, Facultatem pulsandi esse insitam arteriis. Tamen animaduertendum est, (quod sæpe solemus monere) auctoris mentem captandam esse ex eo loco, quo ex professo disputat de re, de qua dubitatur: cætera declaranda esse iuxta institutū sermonem. Galenus igitur nonnunquā appellat eam facultatem insitā, quæ non influit aliunde: nonnunquā, eā, quæ est naturalis rei. Itaque facultas dilatans insita arteriis ad pulsū, id est naturalis: minimè enim pulsus fit, ut palpitatio, sine rei dilatatae virtute, & hoc est quod secundo De causis symptomatum docet, ut ostendit ipsa consequentia sermonis: tamen non est illis (arteriis, inquā) 10 facultas insita, id est, non influens: quin potius influens à corde. Sed hæc fortasse, cum peculiaris pulsibus dicabitur sermo, consequentia sermonis cogemur repetere. proinde de modo, quo influentes virtutes communicantur, hæc sufficiunt. Verum naturalis virtus influat, an singulis membris insita sit, fuerit operæpretium disputare.

Sitne aliqua virtus naturalis influens. C A P. XVI.

HACTENUS monstratum est: Virtutem animale & vitalem in cerebro & in corde residere, atque illinc in cætera membra influere. monstratum non minus est; Naturalem virtutem in hepate vigere potissimum. Illud modò in contro- 20 uersiam vocatur: Influatne naturalis virtus ab hepate in reliqua membra, more aliarum virtutum: aut insita sit singulis membris, nulla ex parte proueniens. Auicenna Fen prima primi capite De virtutibus inquit: Et huius quidem speciei sedes, & operationum ipsius processus est hepar. Barbari omnes qui illius doctrinā sequuntur, virtutē naturālē influere, & naturali spiritu deferri, non minus aliis defendunt. Veruntamen horū opinio omnino est improbabilis. nam quod naturale est, & cui- 30 cunque membro ad vitam necessarium, id videtur meritò unicuique rei insitum esse naturā. Nonnulli hanc opinionē per seipsam improbabilem esse censentes: & ab ea, quæ habet, hepar alicuius virtutis esse originē, nolētes recedere, ita excogitauerunt. Particulares virtutes, & ad nutritionē propriā necessarias, cuiusmodi sunt trahens, retinens, alterans, expellens, nequaquam influere, sed insitas esse membris omnibus: vniuersalem autem quandam virtutem, quæ vniuerso corpori alimentū operatur, quæ est sanguinē generandi; hanc ab hepate in venas influere. Fieri enim in venis sanguinem, multis in locis Galenus docuit: sed propria virtute suarum tuni- 40 carum non fieri, docet sexto De placitis, ex propria illarum substantia, quæ nervea est ac membranea monstrans. Hoc volunt significasse Galenum primo De locis patientibus, capite ultimo dicentem: Atque hac in re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis: siquidem naturalibus insitam actionis vim esse: animalibus verò instrumentis à principio, veluti lumen à sole, influere, ostensum est. ergo ut magnes lapis vim habet in seipso qua ferrum trahit: ita naturalium quoque instrumentorum quodcunque. Interpretantur itaque hæc Galeni verba de particularibus illis, quas diximus, virtutibus. aliud tamen esse de sanguinem efficiēte virtute, probant ex innumeris Galeni locis, quibus hepar cuiusdam virtutis originem esse dicit. quod tamen non esset, si nulla virtus ab eo in reliqua membra demandaretur. Sexto De placitis versus libri principium ita inquit: Talis enim cuiusdam facultatis origo iecur est, qualis plantis inest. rursus octauo libro repetit: Atque idcirco alentis facultatis principium esse conficiebatur. Secundo De ratione victus com- 47. Facultatem venarum ex hepate oriri. libello De sanguinis missione capite sexto: Tertia facultas, nempe nutriens, quam à iecore oriri demonstrauimus. Ex his itaque locis probant, virtutem sanguinis efficientem influere ab hepate in venas: quanquā aliæ, quas particulares appellant, insitæ sint. Verū tamen, 50 quantū ego intelligo, Galeni mens longè aberat ab hac sententiā, cuius vera opinio est, Nullam virtutem naturalem influentem esse, sed omnes suis membris insitas. nā primo de locis patientibus, loco citato, paulò infra verba superius adducta, inquit, Instrumentis animalibus accidere nonnunquam, ut ipsis illæis eorum actio pereat: tamen

*Etio
diluit.*

*Quorū
opinio.*

*Aliorum
sententia.*

*Auctoris
sententia.*

tamen naturalibus id nequaquam posse accidere. quod his verbis docet: Quamobrem solis partibus, quæ sentiendi & mouendi vim habent, accidit, ipsis interdum nequaquam læsis, tamen earum actionem perire. id quod naturalibus instrumentis accidere non solet. Est itaque Galeni doctrina, Naturalia instrumenta non posse pati per consensum, affecta scilicet origine: sed semper propria passione laborare. Quod verò hæc doctrina excludat influxum, non solum particularium virtutum, sed & sanguinem efficientis, ita monstro. nam aliter, ex sola hepatis affectione priuarentur venæ ipsæ, alioqui nihil perpeffæ, sanguinis generatione: atque ita laborarent instrumenta naturalia, ipsa haud quaquam affecta. id quod aperte citra distinctionem negauit Galenus. Neque quidem quod ille nuper respondit, probari potest, Hanc sententiam de aliis partibus præter venas intelligi. Nam si quædam partes naturales sunt quæ laborare possunt per consensum, quædam non possunt, ratio dixerit Galenus instrumenta naturalia non posse. nam assertio negans vim habet vniuersalis. Præterea, si hæc virtus influeret: aut deferretur spiritu, aut illustratione. non enim alius est (arbitror) virtutis influxus modus. si quo tamen istorum fieret, haud quaquam Galenus dubitasset 12. Method. capite quinto, Sitne aliquis naturalis spiritus. Adde, quod ad naturales potentias attinet, inter nos & plantas nihil interesse. quod eleganter docuit Galenus primo De causis symptomatum dicens: *ἀπαντὸ τοῦτο τὸ ἔργον, οὐ ψυχικόν, ἀλλὰ φυσικόν ὑπάρχον, ὁμοίως ὅπως τελεῖται, κατὰ τὰ φυτὰ, ὡς καὶ τὰ ζῷα.* Id est: *Totum enim hoc genus actionum, quod animale non est, sed naturale; eodem modo perficitur in stirpibus, atque in animalibus.* Nutriuntur itaque & crescunt, & generant plantæ, non minus quam homines: omniaque munia obeunt ad naturalem virtutem spectantia. Quare, si virtus naturalis in illis alimenta dispensat, & omnia suæ virtutis opera exequitur sine influxu; non est quod influxus in hominibus desideretur. Hic me vehementer increpat. Neque quidquam (inquit) probat, qui aduersum nostram firmam & stabilem docendi rationem nunquam non momi personam agit, cum dixerit: Talis est facultas naturalis in iecore, qualis altrix in plantarum radicatione. sed hæc non influitur plantæ: non igitur influetur in animalibus. Ego quidem Influitur aut Influetur, nunquam dixi. Sed videamus quid respondeat argumento. Facile (inquit) solues eam rationem. nam vnde constat non esse similem influxum plantis per fibras, ei qui fit à iecore per venas? Itaque respondet, Influxum etiam esse facultatis naturalis in plantis. Mox aliam dilutionem: Minus confecto alimento egere plantas, ac proinde minus indigere influente facultate. Sed primum (inquit) magis probò. credo equidem, quia est multò deterius. nam quod membrum princeps est in planta? quod hepar ex quo virtus influat? Ex ea parte, dicis, qua committuntur radices cum trunco aut caule. sed ibi nulla pars arboris est substantia diuersa à caule aut radicibus: aut exere, indica istud plantarum iecur. Neque verò non est etiam futile, quod de magis confecto cibo animantium quam plantarum dicis. nam non disputamus, an sanguis in venis generetur, sed an generetur veniente facultate ab hepate, an aliter. Quid autem refert, quò animal bene confecto alimento fruatur, facultate hepatis generari, aut aliter, si modò generatur? vides ut congeras solutiones inutiles? Sed quando alia omnia non potuerunt, hoc fortasse te à tua sententia abducat. Considera non alia causa habere hepar vim generandi sanguinem, quam quia modum substantiæ similem habet sanguini, atque quia, ut tu ipse dicis, agens naturale assimilât sibi materiam. nullum autem eorum quæ vim commutandi habent ob similitudinem, possunt eam vim alteri præstare, nisi præstent etiam similitudinem. nam quo pacto potest recipi forma quæpiam, sine necessaria materiæ dispositione? Vis sanguifica, forma quædã est: necessaria materiæ dispositio, similitudo in modo substantiæ. si ergo non potest similitudo ea influere, neque vis illa. Nunquid non efficacior vis commutandi est igni, quam hepatis? nulli tamè potest ignis præstare vim generandi ignem, nisi illud ipsum ignem faciat prius. ergo neque hepar. Neque verò quidquam refert dicere, Vim hepatis esse vim viuientis, & vim caloris non esse. nam non est in ratione facultatis viuientis ut influat: alioqui & alteratrix carnis influeret. siquidem viuientis est. si tamen in ratione viuientis non est, superuacaneè ponitur in commutatrice hepatis, quod non est in com-

*Diluitur
obiecta.*

mutatrice ignis. Nihil autem superuacaneum poni debet præcipue à tam exacto philosopho. Est igitur nulla virtus naturalis influens. Dicitur tamen hepar illius virtutis origo merito, cum, quoniam ea virtus in hepate viget potissimum: tum etiã, quoniam vt paulò superius diximus, venarum omnium, quæ propria illius virtutis instrumenta sunt, radix est, & origo. Quòd verò propterea origo virtutis dicatur, quod venarum est origo: aperte declarauit Galenus 8. De placitis, ita dicens: Secũdam iam iã habes iccoris demonstrationem, qua esse id venarum omnium atque iccirco facultatis alentis principiũ, conficiebatur. Itaq; in hoc sensu intelligendus est Galenus, vbicunq; dicit talis cuiusdam facultatis originem esse hepar. Verũ

*Contraria
assertionis
argumen-
ti argum-
tur.*

illud vnum superest ex aduersa opinione argumentum: Si virtus naturalis non in-
uit, non est quod possit sanguis in venis generari. nam aut influẽte virtute, aut in-
fluẽte generetur necesse est. insitam non habent: est enim illarum substantia à substã-
tia sanguinis longè diuersa. qui igitur influentem substulerit; cogetur, aut negare
sanguinis generationẽ in venis, aut dicere eam generationem à nulla virtute fieri.
Huic argumento ita censeo respondendum: Virtutem sanguinis effectricem quo-
dammodo insitam esse venis: (cũ dico, Quodammodo, vide attentẽ quid dicã:
neq; cures calumniam amici mei) quoniã, scilicet, in ipsis sanguis fit, facultate non
aliunde demandata. Qua ratione dictum est à Galeno quarto De vsu partium capi-
te 17. Quemadmodum igitur venis, cum eas distributionis instrumenta fecisset,
facultatem sanguinis efficientem indidit, ne tempus quo per eas fertur, ipsi alimen-
to frustra periret. Itaque constat, vt Galenus dixerit, naturam indidisse eam faculta-
tem ipsis venis, (quanquam fortẽ hæc verba possint à contraria opinione declarari
non incõmodẽ) quodammodo tamẽ, neq; insita, neque influens est illis sanguinẽ
generandi virtus. nõ enim in illis sanguis fit propria ipsarum virtute; sed calore mẽ-
brorũ adiacentium, & caloris copia, qui defertur cum ipso sanguine, qui ad ipsas
venit melius confectus. In hanc sententiam dictum est à Galeno sexto De placitis:
Vt igitur, si quis à neruis, aut membranis, aut ossibus, aut cartilaginibus, aut pingue-
dine, vel omninò ab aliquo corpore exanguis diceret sanguinem generari, reprehẽ-
deremus promptẽ illum: ita, vt opinor, si quis sanguinis generationem in venarũ
tunicas secundum ipsarum naturam referat. Hæc Galenus illo in loco. Iam verò
quod libro quinto De locis patientibus capite septimo dictum est: Cæterum post-
quã sanguinis generationẽ hepatis munus esse intelligimus: si causa aliqua fuerit,
quæ hunc generare possit, eam hepatis propriam facultatem esse dicemus. Nihil ali-
ud significat, quàm sanguinis venarum generationem soli hepati esse propriam,
id est, secundum substantiæ proprietatẽ conuenientem. Venæ enim non habent ad
generandum sanguinem vim; sed commoditatem quandam. vt cũ vinum in vase
quopiã ex musto fit, nullus dicit vini efficiendi vim esse vasi. Addidit verò, Sanguis
venarum: quia sanguis arteriarum in corde generari potest propria illius vi, &
proprietate substantiæ, docente eodem autore sexto De placitis paulò post nuper
relata verba. Sed roget nos quispiã, Qua ratione, si res habet vt diximus, sanguis po-
tius generatur in venis, quæ prope hepar sunt, quàm in longinquis: si nihil ad san-
guinis generationem necessarium accipiunt ab hepate? Respondendum, accipere
quidem eas calorem qui in ipso hepate est copiosissimus: virtutem autem nõ acci-
pere, vt quæ influere non possit. Reiecit ille hanc dilutionem dicens, oportere pro-
pe cor etiam generari multum sanguinem. benè monet, & ita est profectò. sed ille
est sanguis arterialis tantò calidior, quantò in calidiori loco gignitur. Dicendum
præter hæc est, Hepar principale membrum esse, non quòd virtutem aliis præstet,
sed materiam nutritionis & generationis omnium membrorum: & quòd venarũ,
quæ virtutis naturalis sunt instrumenta, radix sit. Sed neque hoc difficile est: nisi
eorum quæ paulò superius diximus inter loquendum de membrorum

principalium numero, sumus obliti. Quare huius
controuersia hic esto finis.

- E**ST in hac disputatione dubium quoddam non prætereundum: An sit aliquis spiritus naturalis, quemadmodum vitales & animales esse diximus. Quod tamen non tam eget noua tractatione: quam vt distinctioris doctrinæ gratia, quod consequens est, ex nuper dictis colligatur. Qui dicunt virtutem naturalem influere, non minùs quàm reliquas, continuò spiritum naturalem esse non negant. hi melius loquuntur, quamuis falsò dogmati adhæreant: quàm quidā alii, qui hodie virtutem sanguinis effectricē influere in venas putantes, tamen spiritu ad influxum opus esse non intelligunt. Galenus 12. Method. cap. 5. visus est illud sub dubio relinquere, ita dicens: Quòd si naturalis quoque aliquis spiritus est, vtique is quoque in hepate & venis continebitur. Sed tamen cùm ex iis, quæ in proxima quæstione diximus, constet de sententia illius, Naturalem facultatem nulla ex parte esse influentem, sed singulis membris per se insitam: certè neq; aliquo spiritu, neque illustratione habet opus. Quare neque commodè illud videbatur sub dubio potuisse relinquere, qui de Hippocratis & Platonis placitis multò antè scripserat. Reliquit tamen dubium, non qui parum constanter decreuisset, Naturalem facultatē esse insitam, vnde nullo naturali spiritu esse opus colligebatur: sed qui aliò properaret, & illic obiter in quæstionem de spiritibus incidisset. Nullo ergo spiritu naturali fit nutritio, aut accretio, quæ operationes sunt naturalis facultatis: neque aliquis spiritus in hepate generatur, quod humorum tantùm modo est officina. Non tamen hic oportet dubium hoc concludere: sed illorum meminisse, quæ in quæstione septima huius libri diximus, disputantes, An semen decissum viueret. vbi viuere illud monstrauimus alente vita: quoniam virtutem generandi habet, quæ naturalium facultatum est præstantissima. Quam assertionem illi tantùm videntur mihi posse effugere, qui dixerint, Semen patiendi tantùm habere potentiam. quod tamen adhuc dixit nullus: saltem de virili genitura. Ducti etiam sumus consequentia sermonis in eam sententiam, quæ spiritum, quem complantatum dicunt, induxit. quòd scilicet in spirituosâ parte genituræ sit effectrix vis per se, & præcipuè in crassiori patientia. ne idem sit exquisitè agens, & patiens: & ne quidquam videatur agere in suum interitum. Est igitur spiritus in genitura, quem constat naturalem esse. est enim generans. Hoc interest inter hunc, & reliquos spiritus: quòd reliqui quidem instrumenta sunt facultatum, ipsi, quantum ratione consequor, non viuentes: (nullam enim in seipsis virtutem edunt vitalem, sed vt facultatum instrumenta membrorum & calorem, & temperamenta fouent: generantur à facultate cordis & cerebri, infumuntur perpetuò in actionibus, augentur accessu aliorum spirituum generatione noua) tamen hic implantatus, viuit: generat siquidem. Quoniam verò monstratum est duodecimo capite huius libri, hepar nihil aliud habere præcipuum, quàm generationem alimenti omnium membrorum, & dispensationem per propria delationis instrumenta, quæ ab illo oriuntur: verisimile admodum est, hunc spiritum in testiculis generari, & cum humore albo permisceri: hancq; esse præcipuam elaborationem, quam semen in testibus recipit, quæ fecundum fit. huius materiam consentaneum est rationi, esse spiritum vitalem, qui arteriis, quæ in testes inferuntur, deportatur: quemadmodum spiritus animalis fit ex vitali in cerebri ventriculis, præcipuè in medio. Atque hac ratione meritò testes membrum principale dicuntur: vt qui virtutem generandi tribuant semini, & instrumentum illius virtutis generent. Est igitur aliquis spiritus naturalis, qui tamen neque in venis, neque in hepate fit. nam ad illorum actiones nulla ratio est necessarius. Sed quomodo Galenus dixerit verè, Si aliquis spiritus naturalis est, hic in hepate aut venis generatur? Quoniam ille disputabat de naturali vi, quæ conseruat indiuiduum hominem, & propterea de nutriente aut augente spiritu, non de generante.

Quorundam sententia.

Autoris sententia.

Spiritus cōplantatus inest semini, qui ex vitali in testibus generatur.

Explicatur Galen.

DICTVM est animales spiritus generari in cerebri ventriculis, partim ex vitalibus, qui per arterias in illos decurrunt, partim ex inspirato aere: vitales in corde & arteriis, partim ex aere respiratione & pulsu tracto, partim ex sanguinis vapore. Subit autem mox dubitatio, Ad quam facultatem spectet eorum generatio. quanquam id nō video autores explicuisse. Videtur vitalis vitales, & animalis animales gignere, argumento ex loco ubi gignuntur. animales enim non nisi in cerebro: neque vitales nisi in corde & arteriis, ubi illarum facultatum sedes sunt. Sed 10
et eorum natura. animalis enim spiritus est instrumentum proprium animalis facultatis, vt vitalis etiam vitalis. videtur enim spectare ad facultatem quamcunque, proprium sibi instrumentum parare: velut & ad quamcunque artem, tractare de sua materia, & propriis instrumentis. Præterea dicimus, Facultatem animalem per somnum quiescere, & vires resumere. quod nō videtur quo alio faciat modo, quàm gignendo spiritus. gignit itaque sibi dormiendo spiritus, quos vigilando diffundit & dissipat. Præterea, quia nisi quævis facultas proprios sibi gigneret spiritus, sed vna aliqua omnes: illic certè gignerentur à naturali, vt sanguis & reliqui succi. si autem naturalis suppeditaret aliis omnibus spiritus, cum illæ sine spiritibus 20
seruari non possent, omnium illarum conseruatio penderet à facultate naturali. at verò non ita est: sed vitalis est quæ alias omnes tuetur, & conseruat. atque proinde quod in animali postremò moritur, est cor; quocunq; mortis genere quis intereat, vt Galenus diffusè docet 5. De locis patientibus cap. 1. Igitur non videtur omniū spirituum generatio esse facultatis naturalis, sed cuiusque suorum. Multò minùs possis dicere, Facultatem vitalem quæ in corde est, gignere spiritus sibi & animali: nam gignerentur in corde omnes. sed non ita fit, cum spirituum officinas quasdam esse in cerebro, atque adeò artificiosè admodum constructas anatome indicet. Præterea, quia non reficeretur animalis facultas tam citò spiratione & bonis odoribus, nisi & odoriferis vaporibus, & puro aere statim in ipso cerebro spiritus reficerentur. odores enim non attingunt cor, neque respiratio, nisi per multos anfractus 30
& tardius. Deinde quia essent eiusdem naturæ, vtpote ab eodem ex eadem materia facti, animales & vitales spiritus. inopinabile autem est tam diuersis facultatibus pro tam diuersis actionibus idem esse instrumentum præcipuum. Auicenna Fen prima primi doctrina sexta dicit: Quemadmodum ex humorum spissitudine secundum aliquam complexionem substantia generatur spissa, quæ est membrum, aut pars membri: ita ex humorum vaporibus, & eorum subtilitate secundum aliquam complexionem, substantia generatur subtilis, quæ est spiritus. & sicut apud medicos hepar primæ generationis est principium, ita cor generationis secundæ principium existit. His verbis videtur innuere, velut succi omnes generantur in hepate, ita spiritus omnes generari in corde. atque cum id dicere cœperit vt exponeret naturam facultatis vitalis, videtur affirmare, facultatis vitalis esse gignere spiritus. Verum non ita est intelligendum, quasi omnes spiritus perficiantur in corde, sed quasi vitales perficiantur & animales inchoentur: quia vt diximus, vitales materia animalium est. itaque quodammodo omnes fiunt in corde, sed perficiuntur vitales in corde, animales in cerebro: atque si qui essent naturales pro nutritione, illi perficerentur in hepate, vt proxima quæstione dicebatur, ex Galeni sententia. Neque dubium, de loco ubi generentur, hanc esse communem medicorum omniū opinionem. Nihilominus ob id nondum constat, à qua, aut à quibus facultatibus generentur; cum non sint ita locis diffusæ facultates, vt singula membra habeant vnicam; sed potius ita commixtæ, vt sint cuique principalium omnes insitæ, aut in- 50
fluentes. Cum itaque cordi sit facultas vitalis & naturalis, & cerebro animalis & naturalis; potest fieri vt facultas animalis sibi ipsi spiritus gignat, quibus est vsura, aut naturalis ibidem insita subministret illi atq; in corde eodem modo. quod certè Galenus nullibi explicuit, etsi animales in cerebro, & vitales in corde gigni dixit millies. vnde plerique veniunt in eam sententiam, vt putent, Animalium spiritum genera-

generationem animalis virtutis esse actionem, vitalium vitalis. Mihi verò non ita videtur, sed omnium spirituum; non aliter atque humorum generationem spectare ad facultatem naturalem: hac solum ratione differre, quod succorum omnium generatio unam habet communem officinam, hepar: spiritus verò non ita, sed suo quisque generatur loco, quo maxime est necessarius, ut certe & succi alii, præter quatuor, generantur quisque suo loco, lac in mammis, salivæ in faucibus, medulla in ossibus, in genitalibus semen, omnes tamen à naturali facultate, quæ ubique est insita. Ita igitur censeo, Naturalem facultatem spiritus gignere in cerebro & in corde, diversos quidem, iuxta differentiam naturæ earum partium. Et illa quidem natura est, quæ facit membrum esse idoneum
 10 spiritum talem gignere, & spiritu tali uti ad has, aut illas actiones. & est quidem idoneum gignere, quâ naturali facultate præditum: uti verò, quâ animali aut vitali. Indiget itaque omnis alia facultas ministerio naturalis. ut vel hac ratione constet, nulla vita esse posse, sine facultate alente: sed hanc esse velut aliarum omnium animarum partium fundamentum. & quod vivit, rectè ab Aristotele facultate vegetabili definiri, quia sine hac vivit nihil: vivunt autem multa sine aliis. tamen in animalibus neque hæc possit servari sine vitali influxu: sed vitalis & naturalis ita præstent sibi mutuam operam, ut neutra possit servari sine altera, quia influxus vitalis vim naturalem alioqui conferuat interituram: naturalis, spiritus parit, sine quibus vitalis amor evanescat. Sed hoc nihil habet absurdi, neque novum est, omnes facultates conspirare simul in actiones, & ministrari sibi mutuò, & id ad unitatem & perfectionem animalis spectare, quod procedente sermone sumus magis explicaturi. Nunc autem dicamus quibus adducamur argumentis, ut spirituum omnium generationem naturali facultati tribuamus. Certè quia nullius rei generatio spectat ad ullam aliam. animalis enim solum est sentire & movere: vitalis, pulsare, & subire motus animi: gignere autem ex sanguine spiritus, longè aliud est. Nam ut Galenus libello, Quod sanguis in arteriis contineatur, docet, fiunt spiritus ex aere aut ex vapore sanguinis, concoctione quadam. concoctrix autem omnis, est facultas naturalis. Hippocrates certè spirituum generationem nutritionem vocat, libello De alimento, dicens: Principium alimentum os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. Quibus aperte indicat, ad nutrientem
 20 facultatem pertinere. itaque haud dubie fiunt omnes spiritus à facultate naturali. Neque ea solum gignit alimenta (spiritus enim alimenta non sunt ut cap. huius libri indicatum est) sed & corporis partes & animæ instrumenta. Cum enim in nobis naturaliter sint, partes, humores, & spiritus; quæ Hippocrates 6. epid. vocat, continentia, contenta, & impetum facientia, omnium horum generatio & resectio naturalis facultatis est munus. Neque argumentum quod à locis accipiebatur, valet: quia in illis omnibus est etiam facultas naturalis, neque opus est ut eadem facultas faciat, quæ spiritu utitur. satis est, ut idem membrum. scilicet, ut medicus, & alius cuius artifex, idem parat sibi materiam & instrumenta, & utitur paratis: ita idem cerebrum aut cor gignit spiritus, & genitis utitur. atqui animalis facultas dormiendo reficitur, quia ipsa
 30 quidem cessat ab eorum quos habet dissipatione: naturalis verò subministrat illi alios spiritus. Ut autem non possit facultas vlla sine vitali in animalibus vivere, etiam si ei à naturali necessarium instrumentum subministretur, dictum iam est.

De substantia virtutis generantis. C A P. X I X.

TANTVM est demiratus Galenus, ut multis aliis in locis, ita vel præcipue in eo libello quem De foetuum formatione scripsit, sapientiam artificis in nostrorum corporum conformatione; ut sitne nostræ conformationis autor Deus aliquis, aut anima, aut facultas aliqua in nobis, aut natura, aut facultas in semine, atque hæc,
 40 aut in ipso humore, aut spiritu aliquo, dubitans, neque quicquam probabile se habere non negans, illud verissimum esse censeat: generationem non esse opus alentis, aut concupiscentis, siue naturalis facultatis: (nihil enim refert utro horum modo nomines) quoniam hæc facultas rationis sit expers, corpora autem nostra tam sapienter formata sint. Elucet sanè in nostra conformatione tanta creatoris sapientia; ut in nullo corporis humani membro, aut substantiæ modus, aut magnitudo, aut

figura, aut situs citra læsionem possit commutari. est enim eorum conformatio
 suis actionibus accommodatissima, quod proculdubio summæ formatoris sapien-
 tiæ est argumentum. Sed non possum non mirari Galenum, qui hac in parte vi-
 detur ignorasse: Omnes inferiores causas dirigi à prima; quam ille non ignorauit
 summè esse potentem, sapientem, & bonam. hoc enim si semel intelligatur, ni-
 hil habet admirationis: Naturam in suis operationibus nihil errare. diriguntur e-
 nim naturales actiones à conditore operû naturæ. Proinde ab Hippocrate dictum
 est libro De alimento, Naturæ omnium nullo doctore usæ sunt. quandoquidem
 Natura, nec intellectu, nec arte prædita, nec à quoquam docta, perinde operatur,
 quasi maxima sapientia esset prædita. sed fit illud, ut diximus, propter infinitâ crea-
 toris sapientiam, à qua dirigitur. Est ergo generationis animalium peculiaris cau-
 sa, generans facultas, quæ in ipsis animantibus est: vniuersalis, ut in aliis omnibus a-
 ctionibus, Deus. Vtrum verò hæc generans virtus, dum formatur fœtus, agens, de-
 inde recedat, atque cum cessat generans, nutriendi virtus incipiat operari, hoc non-
 dum diximus. Videtur sanè plerisque ita fieri. quando quidem generatur fœtus in
 vtero, dū formatur: nutritur & augetur post conformationem. Sed cōtrā est, quod
 paulò superius quæstione septima monstrauimus: Solida etiam membra, si periis-
 sent, posse sæpe regenerari. nam in capite arteriam satis insignis magnitudinis vidit
 regeneratam Galenus: & ossa ipsa, saltē in infantibus, quibus mollia sunt, coa-
 lescentia posse, non negauit. & in omni cauo vlcere implendo constat, venas & arte-
 rias, paruas, scilicet, quas capillares vocant, recuperari. nam aliter non essent viæ,
 quibus noua caro nutrireretur. Constat verò, ut horum membrorum restitutio, ge-
 nerandi facultatis sit opus. nam nutrientis tantum est, genita membra aut conser-
 uare, aut augere: noui membri generationem, & figurationem sola generans as-
 sequitur. Hoc argumento compelluntur nonnulli dicere, In ipso sanguine esse fa-
 cultatem feminis: atque ita illum non minus semine facultatem habere, & vim ge-
 nerandi. Cæterum horum stultam opinionem paulò superius conuicimus, mon-
 strantes, oportere continuo ipsum viuentem appellare. Alii de classe barbarorum,
 dicunt: Spiritum illum implantatum, cuius sæpe meminimus, reseruari in huma-
 no corpore toto vitæ tempore, atque in illo generantem virtutem, pro necessitati-
 bus animantis. Sed ego non intelligo qua ratione spiritus ille, si adamantinus non
 est, multò antè non absumitur. Quare quod in quæstione sexta cœpi dicere, illud
 videtur in præsentia concludendum. Virtus generans quam semen in vltima elab-
 oratione à testiculis recipit, membrorum solidorum generationem exorditur, fe-
 mine in generationem illorum insumpto. est enim nō tantum efficiens, sed & ma-
 teria. Generans virtus in ipsis membris relinquitur, atque ita ipsa reliquorum, quæ
 defunt, perficiunt generationem. Atqui cum omnia iam membra formata sunt,
 eadem facultate conseruantur, & ad incrementum summū deducuntur: & si quod
 membrum perit, modò non sit aut admodum grande, aut admodum durum, ab
 hac eadem virtute reparatur. Quare, quantum ego opinor, (quanquam hæc senten-
 tia vulgaris non est, nec nisi doctoribus, & ingeniosioribus proponenda) Virtus
 generans, à nutriente re vera non differt: sed eadem est, quæ cum integram con-
 formationem à principio operatur, generans: cum verò hæc eadem conseruat, aut
 auget, nutriendi dicitur. Id quod his rationibus probatur. Eisdem particularibus a-
 ctionibus completur generatio, quibus & nutritio. vtraque enim actio fit conuer-
 sione alimenti in substantiam aliti, quemadmodum nutritio fit medulla in ossa, &
 sanguine in sanguinea membra permutato, nulla in parte consistente differentia:
 nisi fortè, quòd in generatione fiunt membrorum conformationes, in nutritione
 verò minimè; sed quæ multò antè fuerant formata conseruantur. Sed videtur hoc
 posse contingere, ut, scilicet, in nutritione figura non fiat: vel quoniam formati iā
 membris, nouis figuris non est opus, vel quoniam nutriendi virtus ex sua natura fi-
 guræ generationem nō assequitur. Quod non video qua alia ratione discerni pos-
 set, quàm obseruando, an cum formata iam, & adulta animalia ex præcisione, aut
 corrosione, membro aliquo deficiunt, quo tempore non solum nutritione, sed
 & particulæ, quæ deest, generatione indigent: virtus nutriendi, quæ singulis mem-
 bris

Quorum-
 da opinio-
 nes.

Autoris
 sententia.

bris insita est, membrorum quæ defunt, tentet delineationem. id quod planè verū esse in ipsis operibus sæpe fit conspicuum. Est igitur rationi consentaneum, Generantem virtutem in singulis membris esse, neque differre à nutriente: sed generationem esse, quasi vltiorem quendam motum eiusdem facultatis, quæ & nutriēs est. Atqui, quantum ego intelligo, hæc opinio est cui rerum euidencia maximè attestatur: præterquam quòd rationi maximè consentanea adducit, & minùs absurda cogitur admittere. Sed de generante & nutriente vi hæc sufficiant. De augente sunt nonnulla apponenda.

10

De virtute augente. CAP. XX.

ARISTOTELES tres esse species motus, inuicē differentes, alterationem, accretionem, & lationem, censuit. quandoquidem ad tria tantum, quantitatem, inquam, qualitatem, & vbi, motum esse per se monstrauit. atque ita longo sermone primo De ortu & interitu cap. 5. probat accretionem ab aliis motibus differre. Galenus, nō solū à latione & alteratione, sed & à generatione videtur illā facere diuersam primo De facultatibus naturalibus cap. 7. dicens: Augentē quandā esse facultatē à generante & nutriente diuersam. Nobis verò, non magis videtur diuersa augens facultas à nutriente, quàm generans. Quemadmodum verò paulò antè ostensum est, generantē à nutriente non differre: ita tentandum est ostendere nec augentem ab illa esse diuersam. Galenus capite nuper citato inquit, In fœtu, & in hominibus etiam, postquam in lucē editi sunt, & adultis, virtutes esse, generantē, nutrientem, augentem: tamen in fœtibus, dum vtero geruntur, nutrientem & augentem ministrare generanti: à tempore ortus vsque ad consistentiam, dominari augentem, atque huic nutrientem ministrare. Quem locum ego ita interpretor. Eandē facultatē, alentē scilicet, hæc omnia facere: sed tamē generare modò, nutrire modò, modò augere pro ratione cōditionis, & gratis rei alēdæ. Quod vt de reliquis duabus monstratum est, ita de nutriente & augēte modò, & fortassē clariùs demonstrabitur. Virtutes diuersæ diuersarum operationum oportet vt sint. sed augentis virtutis nulla est propria actio diuersa à nutritione. Nam cū tantum reparatur ex alimento confecto, quantum quotidiana exsolutione perierat, nutritur corpus: cū plus, augetur. sed plus aut minus reparari, non variat actionis speciē. ergo nec virtus est diuersa. Præterea, plus aut minus, aut tantundem reparari, necessariò fit ex eiusdem virtutis maiori, aut minori, aut æquali robore: aut maiori, aut minori, aut æquali illius, quod commutatur, dispositione. Sed neque robur aut debilitas efficientis causæ, nec dispositio eius quod patitur, potest permutare speciem virtutis, etiam si possit permutare modū actionis. Ergo eadem virtus naturalis est, quæ nutrit corpus, & quæ auget. Nam quemadmodum, cū hæc imbecillis redditur, corpus minuitur: ita cū hæc vehemens est, illud augeri, est apertum. alioqui oportet etiam aliam imminuentem facultatem inuenire, augenti contrariam: quo nihil est absurdius. sed vt deficiente nutritione, & remisso calore, minui potest corpus: ita nutritione abundante, & calore forti, in substātia humida, & sequaci, accretio fieri potest citra diuersam facultatem. Vnica ergo alens facultas, nutrit, generat, & auget: quas distinctioris doctrinæ gratia separauit Galenus, & sibi mutuò subseruientes appellauit. Nobis tamen vnicam esse, vel illud præter cætera monstrauit: quòd eisdem vtuntur particularibus facultatibus, & subseruientibus, trahente, scilicet, retinente, alterante & expellente. De quibus, quando de his præcipuis satis dictum est, dicere aliquantulum iam propero. De ipso accretionis motu, an sit motus ab aliis specie diuersus, an citra motum distinctum sit necessariò consequens alios motus: in fine huius sermonis, vbi de operationibus loquemur, disputabimus.

Augēs vis à nutriente non differt.

Vnica facultas nutrit, generat & auget.

50

*De numero facultatum naturalium, quæ ministrantes
aut particulares appellari solent.*

CAP. XXI.

*Naturales
facultates
ministran-
tes tantum
quatuor.*

QUATUOR tantum esse naturales facultates, nutrienti, aut generanti, aut augē-
ti (monstratum enim est paulò antè, eandem facultatem significari his nomi-
nibus) ministrantes, à Galeno recipit Auicenna, & ab Auicenna tota medicorum
schola. Scripsit Galenus opus celebre De naturalibus facultatibus, in quo diffusè
admodum ostendit: Generationē, nutritionē & accretionē quatuor aliis virtutib. vti:
quas vocat ἐλκτικήν, κατεχούσην, ἀλλοιωτικήν, ἐκκελκτικήν vel ἀποκελκτικήν. id est, *trahentem, reti-* 10
nentem, alterantem, & excernentem, siue expellentem. Constat enim ortum, nutritio-
nem, & accretionem, fieri mutatione materiæ ex qua fiunt, in substantiam illius
quod generatur, nutritur, aut crescit. Sed ad hanc commutationem, si tractio fit e-
ius quod est vtile, & eius quod tractum est, retentio, & retenti mutatio, & partis in-
utilis, qualis necessariò in quavis concoctione separatur, expulsio: constat, vt nihil
amplius desideretur. Quatuor ergo sunt solummodò virtutes naturales ministran-
tes. Sed est quod aliquis possit contradicere, obiiciens nobis facultatē distribuē-
tem, secernentem, & appetentem: quarum videtur Galenus sæpe mentionem fa-
cere. quanquam ab illis, quas retulimus, apparent diuersæ. nam tertio De causis
sympptomatum in fine meminit Galenus distribuētis, quam ἀναδιδομένην appellat: & 20
secernētis, quā dicit διακριτικήν. neque solum meminit nomen: sed docuit etiam
sympptomata quædam esse his facultatibus, quæ ex vitiatis illarum actionibus pro-
ficiscuntur. vt atrophiam fit ex defectu distributionis, & morbus regius ex defectu se-
cretionis. Secundo etiam Aphorismorum commentario decimo tertio, huius se-
cernendi facultatis meminit, reddens rationem, quæ illi, quibus crisis futura est, ha-
bent noctem antecedentem difficilem, vbi ita scripsit: γίνεται δὲ τῆς φύσεως διαχειρουργίας
ἐπὶ χειρῶν τὰ μοχθηρὰ, καὶ ἀποσκευαζούσης πρὸς τὴν ἔκκρισιν. id est, *Fit autem cum natura sepa-*
rat à bonis mala, & preparat ad expulsionem. Ab his locis talia desumuntur argumen-
ta. His facultatibus, distribuēti (inquam) & separanti, respondent actiones diuersæ
ab operationibus illarum quatuor. longè enim videtur aliud esse, deducere ali- 30
menta per corpus, & excrementa separare, vt expellantur: quàm trahere, retinere,
coquere, aut expellere. Fit ergo ex illo principio, quod sæpe vsurpauimus. Potenti-
æ distinguuntur per actiones, vt virtutes hæ ab illis diuersæ sint. Adde illud, quod
paulò antè de sententiā Galeni de symptomatum, quæ ex illarum læsione fiunt, dif-
ferentia dicebamus. Alterius etiam facultatis præter has, visus est meminisse primo
De symptomatum causis: vbi referens causas naturalis famis, inquit primò venas
exinaniri, deinde appetere naturali appetitu, deinde trahere sugendo ex ventricu-
lo: ex cuius suetus sensu excitari animalem appetentiam, quam famē dicit. Est ve-
rò hæc appetentia animalis: illa naturalis. quoniam quæ est in ventriculo, est cum
sensu: quæ in venis, sine illo. Habent ergo naturalia instrumenta, cū naturali- 40
ter appetant, appetendi facultatem. nam numero actionum debet respondere nu-
merus facultatum. nihil enim sine causa fit. Si igitur appetere aliud est, quàm trahere,
retinere, coquere, aut expellere: diuersa etiam ad appetendum opus est facultate.
Præter hæc, habet etiam huius facultatis læsio sua symptomata. nam sexto De
locis patientibus, capite tertio, docet Galenus, diabete nasci ex debilitate reten-
tricis renum: & nimiam sitim, quæ in illa affectione est, ex nimia appetentia natu-
rali renum: cuius gratia multum ad se serum alliciunt, & deficcando ventriculi
os, sitim excitant. estq; hæc affectio renum, similis partim diarrhœæ, partim fami,
quam caninam vocant. Videntur ergo iam tres aliæ facultates prioribus accessisse,
distribuendi, separandi, & appetendi: atque ita esse non quatuor, vt communis 50
medicorum opinio fert. Præterea quanquam accretio fiat tractione, retentione, al-
teratione, & expulsionem: videtur tamen quinta etiam ab his diuersa facultate mi-
nistrante opus habere, dilatante scilicet. Ergo plures sunt quàm quatuor particu-
lares vocatæ, & principalibus subseruientes. Hoc argumentum, modò propositio
confirmetur, non modò hoc sed illud etiam subuertit placitum, quo dicebatur,
Eandem

*Videtur
quoque di-
latante fa-
cultate o-
pus esse au-
gentis mi-
nisterio.*

- Eandem facultatem nutrire, & augere. fuerit enim ita inter vtranque non parua differentia constituta. Propositio verò talem habet confirmationē: Quò augeatur corpus proprio incremento, non est satis, si nutriatur: sed opus est, vt plus recipiat alimenti eo, quod resoluitur: & vt alimentū apponatur, subiens in minimas quasq; particulas per ipsos poros. id quod fieri non potest, nisi ipsum corpus dilatetur: quò pori ampliores fiant, & alii, in eo quod apponitur, generentur. Duplex igitur cōtingit in incremento corporis actio, nutritio & dilatio. prior potest à quatuor illis fieri: sed tamē dilatio nō potest. Habet ergo augens facultas aliā ministrā prater illas quatuor: quā licet modò nobis appellare dilatantē. quæ si illis addatur, quas præcedentia argumenta inuenerunt, cum quatuor primis erunt numero octo facultates naturales ministrantes, trahendi, retinendi, alterandi, expellendi, distribuēdi, ~~faciendi~~ nendi, appetendi & dilatādi. tot enim actiones videmur inuenisse. Sed & præter dictas octo, videtur alia esse subseruiens nutrienti: id quod ex actionibus inuenies. *Abhuc videtur alia facultas, affigens scilicet nutritiōi necessaria.*
- 10 Nam quò nutriatur corpus, non satis est, si trahatur, quod nutriturū est & retineatur, altereturq; & quod inutile est, expellatur: nisi id, quod retinetur, affigatur nutritiendæ particulæ. neq; enim affigendo cibo mēbris sufficiunt reliquæ facultates. efficeret enim id profectò, si quæ illarū, retentrix. tamen tractio versus partem, longaq; in illa retentio, vnionem tantum potest facere: affigendi & vniendi actio eadē non est, vt monstrat Galenus primo De facultatibus naturalibus capite vndecimo,
- 20 argumento quodā, quod iis quæ à nobis dicuntur modò, addet magnā euentiā. In hydropē (inquit) ascite fit praua nutritio, quia etiam si appositio ciborum fiat: tamen interuentu aquei humoris nō affiguntur. Ex his addemus nos dictis maiorem vim. Accidunt huic propria symptomata, quæ nullius dictarum facultatum sunt: vt exemplo hydropis, quo vsus est Galenus, constat. Ergo affigendi actio propriæ facultatis est, ab aliis diuersæ. Quare collegimus iam facultates naturales, de numero ministratium, nouem. Cæterum quanquam hæc argumenta non sunt tam leuia, quin indigeant dilutione: sed neque tam fortia, vt veram sententiam subuertant, quæ rectè à principio constituta est: Esse, scilicet, tantum quatuor priores, & has easdem, generanti, nutrienti, & augenti ministrare. nam cum distributionem alimenti in corpus vniuersum fieri, aliis membris expellentibus, iis, scilicet, quibus redundans est succus, aliis trahentibus propter indigentiam, multò antè docuerit Galenus: nō admodum nos perturbabit distributionem nominans. fuerit enim facile dicere, hanc non esse ab aliis diuersam, sed referri ad expellentem & trahentē: ad quas etiam cum alterante referri secernentem constat. Nam cum concoctio omnis separet excrementa ab alimentis: & membra vim habeant trahendi cum delectu utilia, reliqua expellendi: qua ampliùs facultate secernente est opus? an nō hæc necessariò consequitur secretio? Appetitum naturalem singulis naturalibus instrumentis inesse, eius, quod sibi secundum naturam conueniens est, nō est dubium. Sed tamen cum propter finem operari, & illum appetere, insitum sit etiam
- 40 inanimatis, in quibus facultates naturales non sunt: non magis indigent membra facultate ad appetendū alimenta, quàm terra ad appetendum descendere, sed natura appetunt. Dilatare etiam caloris est proprium, in materiam mollem agentis. fit id nō in corporibus animatis solū, sed in inanimatis quàm plurimis multò clariùs. Quare dilatat natura sua calor humiditas partes: non aliqua membrorum facultas ad id destinata. Quare rectè à principio dictum est, animatis quatuor solū esse facultates naturales ministrantes nutritioni. nam quas habent cum omnibus naturā constantibus communes, eas neque facultates quisquam meritò appellet. talis etiam est affigendi actio. hanc enim in nobis non facit facultas aliqua vitæ: sed vt in reliquis etiam inanimatis, quæ suo modo substantiæ faciliè affiguntur, cum coniuncta aliquanto tempore morantur, affiguntur sua sponte. vt cera ceræ, pix pici, breui tempore si simul sint, & nihil impediatur, vniuntur, maximè in ipsa agente igne, vt in alimenta agit noster calor. Quòd verò omnia affiguntur in nostro corpore, tali quapiam causa, ex dispositione (inquam) ipsius materiæ, discas ex eo quod à Galeno scriptum est 6. Methodi capite quinto: Quòd igitur coalescere nequeat tam durum os, quàm id quod in adolescentibus, iuuenibus, & viris mul-

toque magis in senibus est: id profectò, vel cuius patere potest. solum illud potest unionem recipere, quod abundè molle est: cuiusmodi est in puerulis. Vides Galenum, mollitiem causari, quòd affigantur nonnunquam ossa. vt & libello Artis medicinalis nonagesimo nono capite: Molle verò & puerile (inquit) os, coalescere potest. Itaque neque affigere per se est actio facultatis alicuius altricis. quare quatuor tantum supersunt facultates. Quòd verò symptomata contingere possint læsis actionibus, quæ nullius dictarum facultatum sint: dicturi rursus sumus in libri huius operis quarto. Quare de hac quæstione hæc sufficiant.

De numero facultatum animalium, quæ rectrices dicuntur.

CAP. XXII.

10

QVAESTIONES ad animalium facultatum notitiam attinentes, opportunum est iam attingere. Sunt verò facultates hæc duplices: Quædam in ipso cerebro, quod primam illarum sedem esse diximus, resident, & à medicis rectrices appellantur: quædam peculiare, quæ scilicet peculiarium sunt actionum, & peculiaribus instrumentis operantur, vt visus, odoratus, auditus. De rectricum numero est prima quæstio, quæ occurrit. Proferuntur enim omnes Aristotelici, cum quibus & *Comunis* *Aristotelicorum opinio.* Auicenna, esse quinque: Sensum communem, imaginationem, quæ Græcis phantasia dicitur, rationem, quæ existimatiua vulgò appellatur, memoriam, & 20 reminiscendi vim. Confirmant suam sententiam, tribuentes his omnibus diuersas operationes. nam cum potentia distinguantur per operationes: constat futurum, si actiones differunt, vt differant & potentia. sed sensus communis (dicunt) confert res subiectas peculiaribus sensibus, vt quando album cum dulci componit. Imaginatione, ex iis quæ sentiuntur incipiens, componendo, ad ea etiam quæ impossibilia sunt, procedit: (qua actione, & aureos montes, si lubet, & volantes boues configimus) tamen à rerum quæ sentiuntur speciebus non recedit. Ratio non hoc solum facit: sed ab speciebus sensibilibus, insensibilibus etiam rerum species elicit, vt amicitia, & odii, & aliarum rerum, quæ in sensum non veniunt. Memoria retinet species, & res absentes recolligit. Reminiscendi vis, si quid 30 memoria excidit, ab iis quæ retinentur colligens, reducit. Videntur verò hæc omnia differre. quare, cum quinque modi operationum sint, videntur etiam quinque potentiarum species fore. *Gal. opinio.* Galenus tres tantum esse dixit, Imaginationem, rationem, & memoriam. quas vocauit principem animi partem, *ἡγεμονικόν*, octauo De usu partium capite sexto. Quod probat libello De differentia symptomatum per species phrenitidis, hoc argumento: Quacunque rectricum facultatum læsa, contingit hominem insanire necessariò: quandoquidem princeps animæ pars est. ergo tot sunt potentia, quot læsionum modi, & insania. sed huius tres tantum sunt species. (trifariam enim tantum potest lædi mens: vel quoniam homo errat in cognitione, vt Theophilus, qui tibicines se videre in domus angulo dicebat, quos 40 videbat nullos: vel quoniam cum in hoc nihil erret, tamen prauè ratiocinatur, vt qui cum vasa vitrea cognosceret, & propriorum nominum recordaretur, tamen cognita proiciebat: vel quoniam læditur memoria) cum ergo tres tantum sint læsionum modi, constat tres solum esse potentias. Auicenna huius argumenti solutionem hanc imaginatus est, LæSIONEM sensus communis necessariò comitari læSIONEM phantasia: & læSIONEM reminiscendi, memoria: atque proinde medicorum non interesse plurium quàm trium potentiarum meminisse. Sed cur ita fiat, vt semper cum sensu imaginatio, & cum memoria lædatur reminiscendi vis, si diuersæ sunt facultates: neque dixit, neque potest dicere. Quare hoc etiam argumento est, non ineuidenti, Tres tantum esse has facultates; & eas actiones, quæ illis tribuuntur non 50 esse quinque, sed tres tantum species, & quinque operationum modos. nam actio sensus, & actio phantasia, hoc vno differunt: quòd sensus componit sensibilibus species in præsentia: imaginatio componit has easdem in absentia. Constat verò, vt hæc non sit speciei differentia. Quare non sunt duæ operationum species, sed eiusdem actionis duo modi. quocirca vnus sunt facultatis. Reminisci

minisci præterea memoriæ est opus, cum se reflectit in seipsam. Non enim est memoriæ opus, ut multi putant, solum species retinere: (ita enim non esset potentia cognoscens, sed seruans tantum species) sed memoriæ est recordari rerum absentium, ut res sunt actæ. ergo imaginatio est sensus: & reminisci memoriæ vltior quidam motus, non actio diuersa. Quod non tantum Galenum sensisse, sed & Aristotelem monstrabo: quidquid dicat Auicenna. Tertio libro De anima cap. 3. cum de imaginationis essentia multa disputasset Aristoteles ad finem capituli addit: Si igitur nihil aliud præter imaginationem habet ea quæ dicta sunt, sitque id ipsum quod diximus, imaginatio motus profectò fuerit, sensus iam operantis. Quæ verba oscitanter omnes prætereunt. constat tamen illis nihil aliud significari, quàm Imaginationem actionem esse eiusdem potentia, cuius est sensus actus. Sed hanc eandem potentiam quæ sensus est, cum rebus præsentibus operatur, sensum esse, cumque vera componit: cum verò falsa, phantasiam. Memoria, dicente eodem Aristotele libello De memoria & reminiscencia, differt à sensu, quod memoria in absentia rerum operatur cum sensu temporis: phantasia operatur in absentia rerum, sed sine sensu temporis. cum enim lectiones fingimus, aut disputationes ad arbitrium, imaginamur: sed cum disputasse nos heri, legisse nudiustertius cognoscimus, recordamur: quia cum cognitione rerum temporis sensum coniungimus. Reminiscimur memoria se in seipsam reflectente. ergo eiusdem potentia motus sunt, recordari & reminisci. Quare de sententia etiam Aristotelis, tres tantum supersunt rectrices potentia: Imagination, ratio, & memoria. Videtur ergo sententia hæc Galeni cum verbis Aristotelis plurimum conuenire. quæ si ut scripsimus intelligatur, nihil videtur habere difficile. saltem ea argumenta, quibus plures esse quàm tres, nonnulli contendunt, mihi nullam inferunt difficultatem. videtur aliquantò difficilior, quod Galenus libello secundo De motu musculorum inquit: Pars enim animæ quæ imaginatur, quæcunque ea sit, hæc eadem recordari videtur. Quare si eadem pars imaginatur & recordatur: imaginatio & memoria vnica est potentia. Cæterum hoc ita interpretandum est: Videtur imaginandi potentia recordari: quoniam pro ratione imaginationis quæ præcessit, subsequitur firma aut debilis recordatio. quoniam cum fortis imaginatio fit, insignes impressiones rerum fiunt, quæ memoriæ deinde firmiter permittunt. Differunt tamen recordatio & imaginatio, differentia illa, quàm inuenit Aristoteles: quod scilicet memoria operatur cum sensu temporis. Sed de numero harum facultatum, hæc sunt satis. Nunc de sede illarum est aliquid apponendum.

Distinguantur ne locis potentia animales rectrices.

C A P. X X I I I.

COMMVNIS omnium ferè medicorum opinio est, Imaginationis sedem esse anteriorem cerebri partem: rationis medium ventriculum: memoriæ postremum. Aëtius sermone secundo Tetrabibli secundi capite secundo ita scripsit: Proinde anteriori cerebri parte læsa, imaginatio solum læditur: medio verò cerebri ventriculo læso, ratio peruertitur: posteriore autem circa occipitium parte læsa, perit memoria, & cum ipsa omnino etiam reliquæ duæ facultates. Hæc Aëtius. Auicenna Fen prima primi doctrina sexta, capite quinto, eandem hanc sententiam apertè scripsit. Itaque his autoribus censent plerique medicorum, tres facultates, quarum nuper meminimus, differre locis, eoque nunc apponenda esse remedia sincipiti, nunc occipiti, nunc medio ventriculo in illarum læsionibus. Sed tamen ego non video, ex quo Galeni loco collegerint hanc locorum differentiam. Esse quidem has facultates in cerebro, & vitiatas quacunque illarum capiti esse apponenda medicamenta, monstrat Galenus multis in locis, quæ nos paulò antè retulimus. Sed hanc partium cerebri differentiam (quod ego legerim) docet nullibi. Quin potius contrarium videtur deduci ex nonnullis illius locis. Primum octauo libro De usu partium capite sexto sub vnico hoc nomine *ἡνέκωνον* comprehendit tres potentias animales, & eas in cerebro dicit residere, nulla particularum cerebri facta distinctione. Cum tamen, si quæ foret, eo loco illam maximè oporteret dicere, ubi de

Gale. sententia Aristot. quod fuisse monstratur.

Explicantur verba Galeni.

Potentias rectrices locis distinguimus opinio est.

Contraria videtur Gal. sent.

particularum vsu erat sermo institutus: maximè cū in eodem libro cerebrū in tres
 partes distribuatur, duos anteriores ventriculos, & parencephalidem, hoc est, pos-
 tremum, & communem meatum, qui ventriculus medius est, & singularum do-
 ceat vsus ab iis, quos isti dicunt, longè diuersos. Primis enim ventriculis, inquit, fie-
 ri odoratum, & elaborari animale spiritum: secundum esse porum transitus spi-
 rituum: in tertio, vbi cerebellum est, vigere maximè, & operari animale facultat-
 em. Itaque non videtur rationi consonum, si istam facultatum differentiam secū-
 dū loca Galenus suboluisse, fuisse eam illo loco prætermittendū. Libello etiā, cui ti-
 tulum fecit De instrumento odoratus, de quo procedente hoc sermone nos quo-
 que sumus disputaturi, contendit monstrare, ventriculos anteriores esse instrumē- 10
 tum odoratus. Sed non est rationi consentaneum, eandem partem esse instrumen-
 tum odoratus, sensus nempe singularis, & communis sensus: quem, dicente Ari-
 stotele, veluti centrum aliorum oportet esse. Adde nullam talem indicationem ad
 imponendum auxilia desumpsisse Galenum, qualem illi dicunt, ex facultate quæ
 læditur in phrenitide. Sed quæcunque phrenitis sit, decimo tertio Methodi capite
 vigesimo primo, auxilia infundit in futurā coronalem: sumpta indicatione à stru-
 ctura membri, quasi ex ipsius membri partibus nulla alia indicatio desumi possit.
 Præter hæc quæ quæso tanta diuersitas est in modo substantiæ partium ipsius ce-
 rebri? aut quæ tam diuersa temperamenta, quæ hanc facultatum differentiam
 persuadeant? Dicitur etiam à Galeno secundo De motu musculorum loco illo, 20
 quem in proxima quæstione adduximus: Si itaque insignes impressiones rerum in
 imaginationibus acceperit, conseruat perpetuò. Quod ita interpretati sumus: Cō-
 firmari memoriam, interim dum fit fortis imaginatio. quod non video quomodo
 fieret, nisi imaginatio & memoria eodem in loco operarentur. Sed dicet qui con-
 trariæ opinionis sunt, (nullum enim aliud video ab ea opinione forte argumentū)
 qua ratione in eadē parte possint esse tres facultates, & vt vna lædatur aliis illæsis: il-
 lis enim facile est huic quæstioni, qua quæritur, quomodo lædatur vna illarum, il-
 læsis aliis, respondere, dicentibus, Cum læditur sola pars anterior, læditur sola i-
 maginatio: cū solus ventriculus medius, sola ratio. tamen nobis qui negamus hæc
 locorum differentiam, vel saltem non asserimus, vtpote nulla cogente ratione, ne- 30
 cesse est facultates has diuersis eiusdem partis temperamentis tribuere. vt nihil mi-
 rum sit, vnam lædi illæsis aliis: quemadmodum in toto ventriculo sunt trahendi,
 retinendi, alterandi, expellendi virtutes: non tamen quacunque illarum læsa, læ-
 duntur omnes. Nam alteratio fit calore cum humiditate: retentio & tractio quadā
 siccitate: expulsio etiā, sed minori. quo fit, vt possit per se quæcunque illarum
 lædi propria læsione. Sed hæc euadent multò clariora ex tractatione de causis sym-
 ptomatum. Dicent secundò, Oportere ex nostra opinione, vt nulla esset ventri-
 culorum cerebri dignitatis differentia. nam cū omnes virtutes sint in partibus o-
 mnibus: æquè principales videntur fore omnes partes. quod tamen est contra Ga-
 lenum octauo De vsu partium, vbi postremum aliis præfert: & tertio De locis pa- 40
 tientibus capite septimo, vbi ita scripsit: Ac primum ipsius instrumentum, tum ad
 sentiendi actiones omnes, tum ad eas quæ à consilio & voluntate prodeunt, spiritū
 esse, qui in ipsius ventriculis, maximè quæ postremo continetur. quamuis non cō-
 temnendus sit medius: perinde quasi non præstantissimus sit. multæ enim ratio-
 nes nos adducunt ad hunc, & à duobus anterioribus auertunt. Hoc loco Galenus
 vltimum reliquis omnibus, & medium duobus anterioribus præfert. Sed neq; hoc
 ex principatu facultatum, quæ in hoc aut illo ventriculo resident, fieri puto; quem-
 admodum illi interpretantur. Sed omnes facultates in toto cerebro operari; mini-
 mè verò in anterioribus ventriculis, maximè in postremo; in medio, medio mo-
 do. quemadmodum est alterandi facultas in toto ventriculo, viget verò 50
 maximè in fundo. Sed quando satis diximus de rectricum
 facultatum sede, ad aliam quæstionem
 transgrediamur.

Obiectio-
 nes dilu-
 untur.

An sentiendi & mouendi vis per eosdem neruos eisdem spiritibus aut eadem illustratione deferatur. CAP. XXIIII.

SVNT quibus videtur difficile, eodem spiritu, vel eadem illustratione, & per eosdem neruos deferri virtutem mouendi & sentiendi. sed contra oportere autem *Quorundam opinio.* ut alii sint nerui motus, alii sensus; & alius sensus spiritus, alius motus. nam diuersis facultatibus diuersa (dicunt) instrumenta debent esse tributa. Spiritus autem est facultatis instrumentum ad mittendam virtutem: nerui sunt instrumenta facultatis animalis ad operandum. Virtus mouens diuersa videtur esse secundum

10 speciem à sentiente: cum sint actionum diuersarum. multum enim interest inter motionem & sensum. ergo & spiritibus diuersis, & per diuersos neruos debent fieri. Præterea, si vnico influxu ambæ virtutes deferrentur: nullus esset neruus motus, qui non esset sensus. neque contra. Tamen res aliter se habet. nam tendones musculorum sunt, qui mouent, & nerui quibus contexta est cutis, qui sentiunt. Quod si quis dicat, neruos motus non omnino priuatos esse sensu, sed præditos aliquo tactu: verè dicet. tamen de neruis sensus, non idem posset afferre. multi enim sunt nullum motum facientes: huiusmodi sunt, quos modò dixi, texentes cutem, & magna pars eorum, qui de cerebri substantia oriuntur, vt optici. hi enim nullum oculis motum præstant: sed videndi vim deferunt. Imò verò (vt semel di-

20 cam) nullus neruus mouet, præter eos, qui in musculos inferuntur. (nisi fortè mouent frontem, qui distributi sunt in carnosam vocatam cutem, sine musculis: quāquam hæc ipsa cutis, qua parte habet carneas fibras, est reuera musculus) propterea à Galeno dictum est, Conuulsionē, cuius proprium symptoma est deprauatus motus, esse passionem musculorum, primo De causis symptomatum. In opere De motu musculorum, motum adscribit musculis, vt actionem propriā. Cum ergo multi nerui sint, qui in musculos non inferuntur: videntur alii esse mouentes, alii sentientes: id est alii recipientes influxum facultatis mouentis, alii sentientis. Tamen res non ita se habet: neque ita Galenus sentit. Sed vnica est animalis facultas, hæc sci-

30 licet, sub communi appellatione, quæ continet singulares alias virtutes, mouendi *Galeni sententia.* scilicet & sentiendi. Atqui sentiens habet alias peculiares, audiendi scilicet, videndi, & reliquas. sunt tamen hæc omnes eiusdem animæ vires: quæ pro diuersitate instrumenti, hic hanc, illic illam actionem operatur. quemadmodum vnica alendi potentia hic conficit, illic trahit, alibi expellit. Itaque est vnicus, aut spiritus animalis, aut illustrationis influxus. nempe per hunc omnes vires facultatis animalis naturā influunt. Tamen hac illustratione, in oculo visio, in auditu auditio fit. quia oculus est instrumentum comparatum ad videndum, nequaquam ad audiendum: vt aures ad audiendum, & ad videndum minimè. Cum verò ad duas, aut etiam plures actiones instrumentum vnicum non est ineptum: eas omnes suscipit: vt nerui texentes cutem linguæ, gustum, & tactum: & neruus quicunque mouens,

40 motum, & tactum: hoc enim nullus neruus priuatur. Ad quam verò actionem est ineptum instrumentum, ea priuatur. propterea neque duri admodum nerui, sensui multum: neque molles, motui deseruiunt: non quod vtraque virtus in vtrofque non deferatur vnica illustratione. Hinc constat, Nullum esse spiritum videndi ab eo quem animale dicimus, diuersum: neque audiendi, neque olfaciendi: sed animale spiritum in hæc omnia organa influere: aut pro illo illustrationem, & virtutem animale deferre. quæ cum omnes has vires habeat, pro ratione instrumenti operatur. Galenus toties, vt pigeat repetere, animalis spiritus meminit, & illustrationis, & animalis influxus in instrumenta. qui tamen nullibi distinxit aut spirituum, aut illustrationum formas: eo quæ nisi res haberet vt diximus,

50 omnino esset autorum omnium in distinguendo rem præclaram negligētissimus. Sed neque mens humana capit, aut ratio, aliter fieri. Nam oporteret, multiplices spiritus in cerebro ipso generari, alios ad oculos, ad aures alios, alios ad reliquos sensus, alios præter hos, ad motus instrumenta demandandos: & hos omnes in certa quadam proportionē. & esse interim dæmonem quēdam, qui magna deliberatione hos hac, illos illac: & quò oporteret, vtrofque mitteret. quod vt in spiritibus

contingeret, quantumvis absurdè: tamen in illustratione fieri nequaquam potest, quippe quæ non hac, aut illac mittitur, neq; per motum distribuitur, sed ex fulgidi corporis luce necessariò in quavis partem capacem splendoris repètè producitur. Sed diceret aliquis fortasse, Vnicum animalè spiritum in omnes partes deferri: tamen hùc in singulis instrumentis suo modo elaborari: atque ita, visui aptum fieri, aut auditui, aut motui. Sed esset contra hunc, quòd in pleraque sensus & motus instrumenta sola illustratio peruenit: ex qua non arbitror fieri possit spiritus. & si quò peruenit spiritus; nihil præstat aliud, quàm vt sit virtus animalis, quæ sentiat affectionem proprii instrumenti. Quo fit, vt ex modo patiendi propriorum instrumentorum sensuum, diuersi fiant sensus actus: non ex differentia virtutum influentiũ. 10
sensus quippe fit affecto proprio instrumẽto & facultate percipiente affectionem. Si igitur instrumentũ à coloribus afficitur, fit sensus colorũ: si à sono, fit soni sensus, atq; ita de reliquis. Ita facultas animalis, si in membrum incidit firmum, & secundum compositionẽ benè ad id comparatum, mouet: sin minus, sentit tantũ modo. Quod Galenus eadẽ omnino virtute fieri, clarè significauit primo De causis symptomatum capite quinto, dicens, Nonnunquam lædi motum illæso sensu, quòd minus virtutis influat, quàm vt sufficiat ad mouendum: tantum autem, vt valeat ad sentiendum. Ergo eadẽ vi fit motus, qua & sensus; maiori tamen. Neq; verò hinc fit, vt quidam contradictionis studio legens, intellexit, vt non sit diuersa vis audien- 20
di à vi videndi, vt auditio ipsa à visione, & vt tractrix à retẽtrice. sed quod dixi, hoc est: Non mitti à cerebro facultatem oculis, tantũ visoriam, & auribus tantũ auditoriam; sed vtrisque sensoriam. Sensoria verò eadẽ cùm mittatur vtramque in partem, continet visoriam, & auditoriam. exerit verò hanc hic, illam vim illic, ob differentiam organorum. Velut profectò sol non aliud lumen, aut alias vires mittens huc aut illuc, hic hordeum, illic triticum gignit, pro differentia materiæ varias exerens vires. nihilominus diuersæ actiones diuersarum facultatum sunt. Neque verò quod Galenus octauo De vsu partium dicit, quidquam habet huic sententiæ aduersum. Cùm igitur (inquit) in capite quatuor sint instrumenta senso- 30
ria, oculi, aures, nares, lingua, omniæque hæc ex cerebro sensus principium habeant, eaque saltem ratione inter se similia appareant: inest attamen eis secundũ speciem dissimilitudo, non modò in ipsis sentiendi facultatibus, verumetiam in corporibus, per quæ facultates ipsæ deferuntur. Quandoquidem facultatum alia saporum, alia odorum, alia sonorum, alia colorum est diiudicatrix. Hæc Galenus optimè dicit. oculi enim, aures, nares, & lingua, diuersa sensuum instrumenta sunt: inest tamen hoc illis simile, recipere vim sentiendi à cerebro. Verum hæc quanquã conueniunt genere, quia sunt instrumenta sentiendi, tamen inest eis secundum speciem dissimilitudo, quia aliud est instrumentum videndi, aliud audiendi. habent verò hanc speciei dissimilitudinem non tantũ in ipsis sentiendi facultatibus, quarum sunt instrumenta (nimirum oculi sunt instrumentum visoriæ, aures auditoriæ) verum etiam corporibus per quæ facultates ipsæ deferuntur. quia scilicet, oculis de- 40
fertur per nervos primæ cõiugationis: auribus, per nervos quintæ. Quid habet hoc aduersum meæ sententiæ? nihil certè. nam facultas sentiendi quæ eadẽ venit in ea omnia instrumenta, est virtus multiplex, vt virtus solis, atque eadẽ hæc est visoria & auditoria. non tamen eadẽ ratione sunt oculi & aures instrumẽta illi, sed oculi vt visoriæ, aures vt auditoriæ. Meritò ergo Galenus dicit, ea differre specie in ipsis sentiendi facultatibus. Sed de facili quæstione hæc sufficiant. De sensibus externis opportunum est iam disputare.

De numero & temperamento sensuum externorum.

C A P. X X V.

*Tactũ non
vnicũ esse,
sed plures,
sensit Ari-
stoteles.*

QVATVOR sensus externos esse præter tactum, scimus omnes: & nullus philosophorum negat. Sitne tactus vnicus sensus, an plures, Aristoteles secundo De anima capite nono disputat. qui colligens hinc inde rationes, probabilius censet plures esse, non vnum. species enim sensuũ differentiã rerum ipsis subiectarum distinguun-

distinguuntur, non instrumentorum. Quanquam ergo tactiones omnes eisdem partibus fiunt: tamen si multarum oppositionum sunt, calidi scilicet & frigidi, humidi & sicci, duri aut molles, & illarum non sub eodem genere consistentium; constat plures esse sensus. Quod si non vnius oppositionis esse auditum dices, sed esse sonum grauem & acutum, magnum & paruum, lenem & asperum; nihil efficies: nam pleræque harum analogiâ dicuntur de sono non propriè, & omnes illæ vnica rei tribuuntur, sono inquam. Humidum verò & siccum, calidum & frigidum non continentur sub vna aliqua re. si enim dixeris, vt dicunt multi, sub ratione qualitatis tactui subiectæ: hoc nihil maius est, quàm si nihil dicas. nam & hoc ipsum
 10 quod tactui subiectum est, multiplex est, si tactus sunt plures. Neque quicquam est quod videatur ostendere, vnum esse. nam gustus & tactus duo sunt: tamen eadem parte fiunt. constatque vt gustus & tactus, etiam si gustus per corpus vniuersum dispersus esset, diuersi forent. Itaque sensus externi plures sunt quàm quinque, ratione rerum illis subiectarum: sed quinque tantum sunt sensuum instrumenta, & quinque instrumentorum temperies. nam tactus omnes inuicem eiusdem sunt ferè naturæ, aut parum dissident: saltem eidem tribuuntur elemento, nempe terræ. atque inde fit, vt eisdem in partibus fiant tactiones omnes. Sed quando de illorum temperamentis incidit sermo, age, de his tantisper disputemus. quæ tam obscurè docuit Aristoteles, vt auctoris obscuritas pepererit multam interpretationum va-
 20 rietatem. Tertio libro De anima ita scripsit: Nam ex hisce duobus simplicibus tantum instrumenta sunt sensus, ex aere & aqua. etenim pupilla ex aqua, auditus ex aere, odoratus ex horum altero constat. ignis aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est: quippe cum sine calore nihil sit sensui aptum. terra etiam aut nullius est instrumenti, aut in tactu maximè commixta. Hinc explanatorum nonnulli eliciunt, Visum esse aqueum: tactum, cum quo & gustum intelligunt, terreum: auditum, aereum. de odoratu hærent: quia ex horum altero constare dixit, aere, aut aqua. Sunt qui tribuant odoratui vtrique, alii igni, & aquæ. Secundo De anima, cap. De odore: Odor est sicci, & talis est odoratus potentia. Libro De sensu & iis quæ sentiuntur: Odoris facultas suapte naturâ calida est. eodem libello ita inquit: Qua-
 30 re si hæc se habet vt diximus, manifestum est oportere hoc modo tribuere, & aptare singulos sensus singulis elementis, vim oculorum videndi aquæ, sonorum sensum aeri, odoratui igni. hæc Aristot. Sed tantæ sententia Aristotelis, quâ illorum interpretationes videntur cōcedere multa absurda. præterquã quod explanatores in nonnullis non assequuntur auctoris mentem. Nā primò, si visus aqueus esset: qua ratione esset omnium sensuum purissimus, & à materiæ cōditionibus remotissimus, cū aqua crassitie proximè accedat ad terram? Sanè si omnes sensus, vt videtur docere Aristoteles, aere & aqua constarent: purissimus omnium auditus esset. Quæ obsecro ratio prohibet sensum aliquem igni aut terræ tribui; ac non omnes aeri, aut aquæ? An quod hæc sunt duo media sensuum externa, per quæ sentimus? At hæc ratio inanis est. degimus siquidem in aere & aqua, non in terra & igne. proinde consentaneum est, vt per illa sentiamus: vt verò ex illis constent omnia sensuum instrumenta, non adeò est probabile. Præterea aut errat Aristoteles, dicens: Odoratus ex horum altero constat, nempe aere aut aqua: aut nullus suorum explanatorum assequutus est illius mentem: aut vtrumque. Nā aut significat constare ex aqua, aut ex aere, sed ex quo illorum constet, non explicat, atque ita obscurè docet: aut nunc constare ex aqua in his scilicet animalibus, nunc ex aere, & ita oportuisset referre ea in quibus aqueus est, & in quibus aereus: aut saltem humanus olfactus cuius esset elementi definire. tamē nihil horum verum est, neque illius sententia potest carere reprehensione. Multò melius re hanc docuit Plato in dialogo De natura: cuius sententiam vt verissimam sequutus
 40 est Galenus. De illorum sententia quinque cum sint externi sensus, vt explicuimus, (nihil enim prohibet tactum esse reuera plures, & modò vnicum dici) duo sunt crassissimi, quia crassissima elementa illorum instrumentis permixta sunt maximè, tactus terreus, & gustatus aqueus. duo tenuissimi & purissimi, tributuri purissimis elementis, igneus visus, & aereus auditus. Inde fit vt illis maximè delectetur corpus, his mēs. Est quintus medius naturâ inter utrosque, odoratus: qui nulli elemento tri-

*De exter-
norum sen-
suum tem-
peramentis
quid doce-
at Aristo-
teles.*

*Reprehen-
dit auctor
Aristotelis
sententiã.*

*Sententiã
Platonis,
quã secu-
tus est Ga-
lenus com-
mendatur.*

buitur, sed substantiæ cuidam mediæ inter elementa, nempe halitui. fit enim halitus cum aut aer in aquam, aut aqua transit in aerem. Tota hæc sententia vnica hac ratione confirmatur: Tales sunt sensus, quales sunt res ipsis subiectæ: (nā oportet vt hæc sensibus proportionē respondeant) sed singulorum sensuum res tales sunt, quales ipsos sensus esse diximus. igitur & sensuum temperamenta sunt talia. Coloris naturam quanquam Aristoteles est aggressus definire libello De sensu & iis quæ sentiuntur: tamen inexplicatam reliquit. Est enim (inquit) extremitas perspicui, in corpore terminato. Quæ definitio colorem, non vt qualitas quædam est, comprehendit, sed vt mutat sensum. constat verò habere colorem propriam essentiā, vbi non potest visum afficere. sum enim ego eiusdem coloris in tenebris & in lumine. Præterea habent solida corpora, vt frangenti viderelicet, eundem colorem interius, quem in extrema superficie: quanquam qui in superficie est, solum elucet. tamen mihi ridiculum videtur colorem à perspicuitate medii generari: sed illud vnū intelligo, sine perspicuo medio non apparere. Nō ergo explicat Aristot. coloris essentiā, quam disertè admodum definiuit Plato nuper citato loco, dicens: Appellamus colorem flammam à singulis corporibus emanantem, partes habentem visui ad sentiendum accommodatas. Huiusmodi diffinitione vtitur Plato, qua apertè significat, colorem esse naturæ fulgoris. fulgorem verò igneorum esse corporum apertè conspiciamus. Sed si quis dici putat improbabilia, intelligat duplicem esse ignem; quendam elementarem vocatum, cui coniuncta est lux cum calore: quendam cœlestem, qui sine calore fulgorem habet. Hic ignis purus, simplex, sine calore, frigore, humore, aut siccitate, est cœlestium corporum materia. quæ corpora propterea ab antiquis philosophis dicta sunt æternus ignis: quāquam illorum sententiam malignè impugnat Aristoteles, colligens, si ignea sunt, esse participia peregrinarum alterationum. Sed iam monuimus, ignem huiusmodi non esse eiusdem naturæ cum igne elemento. Bona portio huius ignis per hæc inferiora dispersa est. huius permixtione cum elementis colores, qui sunt velut flammulæ, fiunt: quemadmodum in iride & nubibus permixtione lucis, & opaci, multos colores videmus generari. Est igitur hac ratione explicata coloris natura ignea. Quare talis etiam naturæ visum oportet esse, quod vel nobis neque colligentibus, nec monentibus, viderelicet cuilibet consideranti felium, leonum, & aliorum etiam animalium oculos in tenebris: qui plurimum conspiciuntur coruscare. Nobis etiam vel claudentibus oculos, aut morantibus in tenebris, multi videntur fulgores ante oculos obuersari. Quod qua ratione fieri possit, nisi interius ignis ille cœlestis delitesceret? delitescunt sanè spiritus animales: quorum magna copia ad oculos confluit, qui ignei sunt cœlesti igne. Est igitur visus meritò igni tributus. Quod auditus aereus sit, nemo dubitat. vt neque quod sonus aeris, aut aereorum sit accidens: neque quod tactus terreus sit, cuiquam est dubium. est siquidē crassissimus. Quod gustus aqueus sit, constat: quoniam rerum sapes non antea sentiuntur, quàm illarum humor cum humore, qui multus in ore & palato generatur, permiscetur. Odoratum neque aeris, neque aquæ esse, sed vaporis, cognosces, si consideres id quod obseruatum est ab omnibus: tum res omnes odorē spirare, cum aut madefiunt, aut calore attenuantur. fit verò vapor substantia media: cum aut aer in aquam, aut aqua abit in aerem. Propterea meritò fit, vt odores & sapes proportionē seruent. differunt enim humor, & halitus ferè solutione solâ, non naturâ: ex resoluta nempe aqua fit vapor, & ex concreto vapore aqua. Quare melius dixisset Aristoteles, odoratum ex neutro constare, neque aqua videlicet, neque aere, sed substantia media: quàm ex illorum altero. Et fortasse ita intelligendus est Aristoteles, quanquam suorum explanatorum intellexerit nullus: Odoratum constare ex altero. quia odores in halitibus recipiuntur: generantur verò halitus ex illorum altero, aut ex aqua soluta, aut ex aere coacto. Quanquam videtur sibi Aristoteles interclusisse hanc viam libro De sensu & iis quæ sentiuntur, dicens: odoratus igni, quia odor est fumida spiratio. talis porrò spiratio ex igne est. Quo loco magis errat. tribuit enim appellationem sensui, non ex substantia rei obiectæ, sed ex efficiente illius causa. Quasi verò quod eleuatur ab igne, ignis sit, ac non

*Definitio
coloris ex
 Platone.*

ac non potius vapor. Sed tam variæ de eadem re sententiæ satis ostendunt dogmatibus Aristotelici hac in parte inconstantiam. Quare maximè probabilis est, & dilucida sententia, quæ quatuor sensus quatuor tribuit elementis, & quintum medium illorum constituit. Sed de illorum numero & temperamento hæc sunt satis. Nunc de instrumentis odoratus & auditus, quoniam de reliquorum instrumentis nulla controuersia est, agitanda est quæstio. Postea nonnihil addentes de operationibus, secundum hunc sermonem concludemus.

De instrumento odoratus. C A P. XXVI.

10

MONSTRATVM est paulò antè, odores in halitibus esse: atque ita olfactus temperamentum nulli elementorum tribui, sed mediæ substantiæ, vaporis scilicet. Nunc de instrumento dicendum est. Quam quæstionem tanti fecit Galenus, ut librum proprium illi dederit, cui titulus est De instrumento odoratus. Ex quo loco licebat studiosis illam petere: & proinde nobis illis ad librum Galeni remissis, eam præterire. sed dicemus fortasse breuius: & addemus nonnihil huic quæstioni. Aristoteles instrumentum odoratus nasum esse putat 2. lib. De anima cap. 9. & libello De sensu & iis quæ sentiuntur. Eidem sententiæ visus est acquieuisse Plato, qui in dialogo De natura ita scripsit: Circa narium vim species non sunt. Vocat itaque olfactum, narium vim. Galenus multis argumentis inductus non inefficacibus aliter opinatur: Olfactum non fieri in nasi parte aliqua, sed ventriculos anteriores cerebri huic vsui esse destinatos, ut paulò superius de sententia illius cepimus dicere. cuius prima ratio est hæc. Aut odorandi vis esset in osse aliquo narium, aut cartilagine, aut in tunica partes nasi exteriori vestiente. nulla enim præter has est nasi particula, quæ possit olfacere. Sed neque in osse, (nam ossa neque hoc, neque alio quopiam sensu prædita sunt) neque in tunica: est enim hæc tunica eadem cum vestiente linguam, & palatum, & reliquas oris partes. Quare oporteret illis omnibus partibus sensum hunc inesse communem: aut proprium aliquid huic tunicæ parti accidere. quod non videtur, quòd sit. nam neque maiores nervi in hac tunicæ partem inferuntur, ut in linguam: neque est aliud, quod sensum hunc possit facere. Secundò, si olfactus in ipso naso foret, non indigeremus respiratione ad odorandum: quod contra fit, quemadmodum expertus est ipse Aristoteles lib. De sensu & iis quæ sentiuntur, dicens: Respiratione abuti naturam ad odorandum. Sed nihil prohibet, nasum halitibus impleri sine respiratione. ergo coniectandum est, non hic fieri odorationem, sed alio in loco in quem non possunt sine inspiratione penetrare. hunc locum constat esse ipsum cerebrum. Præterea nos ipsi frequenter sentimus inter odorandum, halitus odoros cerebrum ipsum subire, & talibus caput repleti. quidam etiam ut refert Galenus ex attracta nigella inspiratione, sensit mordicationem in intimo capite. Attestantur ergo hæc omnia veritati, quæ Galenus gloriatur se inuenisse, fieri, inquam, odorationem in primis cerebri ventriculis. Cæterum Aristoteles non fuit horum argumentorum nescius, quin potius secundo illi de necessaria inspiratione ad odorandum, cui maximè Galenus videtur fidere, respondet citatis in locis: Animalibus, quæ respirant esse huius sensus opercula quædam, ut oculis sunt palpebræ: reliquis animalibus nullum sensus huius velamen esse, ut & multa animalia habent oculos nudos sine palpebris. huiusmodi ergo opercula inspiratione referari. Nihilominus non deest qui affirmet Aristotelem etiam posuisse organum odoratus in cerebro: inuito scilicet eodem Aristotele, qui lib. primo De historia animalium cap. 11. ita scripsit: Tum etiam spiritum trahi in pectus, & inde reddi necesse est. quod fieri non potest, nisi naribus spiremus: cū reciprocatio spiritus de pectore per gurgulionem, non de capite, parte aliqua actiteretur, sed datur viuenti facultas, etiam si desit spiratio. sensus etiam odoris hac eadem parte agitur. Hæc Aristoteles. Quæ ita conatur Galenus subvertere: primò dicens, nullum talium operculorum esse usum vtilem. satis enim videbatur odoratū naso circumuallare sine aliis velaminibus, quemadmodum aures tegit solis auriculis. Præterea si talia essent opercula, aeris ingressu referarentur. Sed non

Galeni & Aristotelis de instrumento odoratus varia sententia.

ita fit. nam neque si quis nasum exponat, obtendens illum vehementer flanti aq-
 lioni, quidquam odorabitur: neque videtur ratio aliqua commoda quòd impetu
 aeris non possint referari, inspiratione possint: nisi motus claudendi & aperiendi est
 liber. quòd si esset, etiam sine inspiratione possemus aperire, cum vellemus. Non
 ergo propter aliqua talia velamina olfacimus respirantes: sed quia odor sentitur in-
 tra ipsum cerebrum: in quem locum non potest halitus penetrare, nisi attractus in-
 spiratione. Quare cum ea quæ inuenit Aristoteles, non adeò videantur probabilia,
 stat Galeni sententia: Odorationem fieri in primis ventriculis cerebri. Cui senten-
 tiæ vel ex iis quæ proxima quæstione diximus, accedit maior fides. oportet enim
 quales sunt res quæ odoratu sentiuntur, talia esse odoratus instrumenta. odores re- 10
 sultant ex halitibus: halituosum ergo aliquem locum instrumentum illius esse cõ-
 uenit. talis est cerebri anterior pars abundans spiritu. est enim pars eadem spirituum
 animalium officina. Sed quæres, cur impetus vehementer flantis venti non po-
 test odores in cerebrum antè protrudere per nares, per quæ ossa colatoria voca-
 ta, & tunicam eò loci tam perforatam, vt de cerebro possit defluere etiam crassissi-
 mus mucus? Aut cur non calidissimi & acutissimi odores, quales sunt sulfuris & bi-
 tuminis, possint eò loci penetrare? Causa huius prompta est, si semel intelligatur id
 quod Galenus docet 8. De vsu partium, cap. 10. dicens, Anteriores cerebri ventri-
 culos facere expirationem & inspirationem propriam cerebro. Explicat rem hanc
 magis libello De instrumento odoratus. Videmus nos in recens natis pueris ante- 20
 rius cerebrum tam conspicuè palpitare, vt ossa ipsa quæ mollissima eo tẽpore sunt,
 moueantur. quem motum non esse in arteriis, quemadmodum multi putant, quòd
 motum hunc cerebro detrahant, inde discas, quòd non mouetur ad numerum pul-
 sationum in aliis arteriis. Arteriæ verò, vt in proximo sermone sumus monstratu-
 ri, simul eleuantur & comprimuntur. Non mirum igitur si cerebrum, cū alia mo-
 ueat, sibi motum quendam, eumque exiguum præbeat, modò in seipsum, modò
 ex seipso. Hoc ergo motu trahit cerebrum aerem, & expellit fuligines, vt & alia respi-
 ratio. Et quòd minùs huius motus mireris, neque impossibile putes, cerebrum sei-
 psum mouere: memineris sternutamentorum & concussionis morbi comitialis.
 in quibus affectionibus cerebrum seipsum quatit. Ergo cum constringitur cerebri 30
 substantia, relinquuntur ampliora spatia, & successione eius quod euacuatur, in-
 trat aer: & cum cerebri substantia dilatatur, aer exit. quare nisi cerebrum constri-
 ngatur, nihil potest in illud intrare, neque si violenter impellatur. Itaque respirat ce-
 rebri anterior pars & olfacit. Est igitur opinio Galeni constituta. Cui tamen (vt verum
 fatear liberè) non omnino assentior. Nam quòd cerebrum habeat propriam illam
 respirationem, & ea vtatur ad trahendum aerem, quòd ex illo spiritus animales ge-
 neret, hætenus concedo. Sed quòd odoratus sensus non in naso fiat, non probo. quin
 potius arbitror odoratum in naso esse, & nullum singularem sensum esse in ipso ce-
 rebro: nisi fortè obscurus aliquis tactus illic est. nam & hoc videtur Galenus nega-
 re, qui tertio De causis symptomatum cerebrum organum non sentiens appellat. 40
 Cuius rei quæ potest esse commoda ratio? nisi quòd cum cerebrum totius sensus
 sit origo, singularem sensum est expers? Quo ergo pacto rationi consonum est,
 vt si sensus tactus, qui per omnia dispersus est, solo deest in cerebro, singularis alius
 sensus adsit? Opinor itaque nullum sensum singularem esse in substantia cerebri
 præter tactum, & eum exiguum & obscurum. nam quanquam Galenus videatur
 innuere nullum tactum esse in cerebro, vt dicebam: tamè ideo dictum puto, quòd
 parum sentiat. Quod ex eodem Galeno accepimus libro De plenitudine capite
 quinto, vbi inquit, Cerebrum verò, & spinalis medulla, inter ea censentur quæ sen-
 sum obtinent. si enim in phrenitide, aut aliis capitis morbis nullum in cerebro agro-
 tantes sentiunt dolorem: id fit, quoniam, vt inquit Hippocrates in Aphorismis, 50
 Quibus mens ægrotat, etsi pars aliqua corporis doleant, dolorem non sentiunt. I-
 taque non puto cerebrum primum sentiendi instrumentum, omnino esse plantam:
 neque curo quòd Aristoteles secundo De partibus animalium capite decimo de
 illo differens dixit, Sensum autem causam nullam obtinet: quòd quidem expers om-
 nino sensus non aliter ac excrementum aliud quoduis est. Nam hic autor cere-
 bri na-

*Obiectio
 diluitur.*

*Galeni sen-
 tentia non
 omnino pro-
 batur ab
 autore.*

- tri naturam apertè ignorauit. Tamen non dubito instrumentum odoratus esse in *Instrumentum odora-*
 partibus nasi. nam qua parte fit ex iis quæ sensibus obiciuntur, voluptas & dolor: il- *tus in par-*
 lâ fit sensus. voluptas enim & dolor, sensus sunt: illa iucundæ, hic tristis rei. Sed ego *tib. nasi es-*
 mihi sæpe visus sum, & alii etiam ita didicant, ex admotione rei fragrantis odo- *se proba-*
 re in ipsius nasi parte interiori, voluptate affici: vt contra ex odore iniucundo, do- *tur.*
 lere. fit ergo odoratio in ipsius nasi tunica. Præterea consentaneum magis est ratio-
 ni, cum ex halitibus subeuntibus in cerebrum, spiritus animales in illius ventricu-
 lis anterioribus generentur, naturam ante illos extra caluariam collocasse sensum
 illorum exploratorem, vt gustum in ore fecit: quàm exploratorem ad eò reconde-
 10 re, vt malus vapor discerni antè non possit, quàm cerebrum læserit. Quod cum ob-
 seruatum in ventriculo, & gustu sentiamus, cur non perinde obseruari in cerebro
 & odoratu putemus? Præcipuè cum argumēta Galeni, quantum ego intelligo, ni- *Soluntur*
 hil probent. nam quòd non veniant ad hanc tunicam insignes nerui, illud vnum *argumen-*
 probat, quod nos fatemur, imperfectum esse in nobis hunc sensum. Quid quòd *ta Galen.*
 eadem est hæc tunica, & quæ vestit linguam? Respondeto mihi, cur in linguæ tu-
 nica sit sensus gustus, & non in naso: & ego tibi dicā, cur odoratus in naso sit, & nō
 in lingua: quanquam sit eadem tunica. Cerrè id aut diuersitas temperamenti, aut
 tale aliquid quod non sentimus, aut portiuncula nerui tertiæ coniugationis potest
 facere. Sed ego hætenus quod sensus odoratus in naso sit, dixi: quod in nullis aliis *Platonis*
 20 partibus, non dixi. Plato sanè dialogo De natura, odores totam eam regionem in- *sentētia de*
 teriùs attingere, quæ à capite est vsque ad vmbilicum, dixit. De qua re multos ego *instrumē-*
 sciscitatus sum, & audiui respondentes, sentire se odores in tota viscera penetrare. *to odora-*
 hæc verò sentiunt præcipuè grauidæ. Quare ego saltem in tota ea regione, in quā *tus.*
 respiratio protenditur, aliquem sensum esse odorum: vigere autem hunc in nasi
 interna tunica, censeo probabilius cum Platone. Cur non olfacimus nisi inspiran-
 tes? Quia halitus trahuntur introrsum inspiratione: odoratus verò non est in exter-
 na superficie cutis, sed in partibus profundioribus, ad quas inspiratione, velut su-
 ctu, trahuntur halitus. Hinc etiam fit, vt cum obstructa sunt cola, odoratu pri-
 uemur, quanquam is ante illa sit: quòd scilicet impeditur inspiratio cerebri, atque
 30 ea impedita minimus capitur impetus intrinsecus ad illam vaporum odoriferorū
 suctionem. Illud quod de nigella dictum est, mihi videtur Galeno indignum. nam
 aliud est flatus fumidos nigellæ in cerebrum penetrare & mordere: aliud illorum
 qualitatem ad odorandum idoneam illic sentiri. Dixi ergo de instrumento odora-
 tus, quæ videntur probabilia. quanquam Hippocrates quoque libello De carnib-
 us perinde ac Galenus sentiat: si modò liber ille Hippocratis est: sed non est, vt
 opinor. His ipsis rationibus, quibus Galeni opinio est expugnata, euertitur senten- *Vesalii sen-*
 tia quam nouissimè inuexit Vesalius dicēs, processus quosdam cerebri, qui mam- *tentia resu-*
 millares appellantur, esse instrumentum. Sed demonstratum est id instrumentum *tatur.*
 esse extra caluariam: illi processus fortassis sint ad vim odorandi deferendam &
 40 transmittendam in tunicam nasi, fortassis ad alium vsum, qui nos fugiat.

De instrumento auditus.

C A P. XXVI.

- NON minor dissensio est de proprio instrumento auditus. Siquidem Aristo- *Aristotelis*
 oteles secundo libro De anima capite octauo, & libello De sensu & iis quæ sen- *sententia.*
 tiuntur, censet: Instrumentum auditus esse aerem quendam insitum, eumque
 contineri intra quandam pelliculam, quietum cum à sonis nō agitur, esseque ae-
 rem hunc animatum. sonos itaque sentiri alterato hocaere, externo deferente so-
 50 no, transmittenteque in internum. Huius sententiæ ratio est, quòd proprium in-
 strumentum similis naturæ debet esse cum rebus illi subiectis: & soni sunt ex aeris
 verberatione. ergo non aliter possunt facultati animali offerri, quàm sono externo
 in membrum aliquod transmittēte. sed soni nullum corpus est capax, quod aereū
 non sit: ergo est tale quodpiam instrumentum in ipso meatu auditus. Autor libelli *Sententia*
 De carnibus (quem Hippocratem esse paulò antè negaui) tam longè aliter rem *altera.*

hanc intelligit, ut proprium instrumentum auditus esse dicat nervum quintæ coniugationis ad aurem venientem: esseque illum duriores solidioresque. quoniam quæ talia sunt, facile sonum edunt. id constat exemplo fidium citharæ & metallorum. Galenus videtur rem sub dubio reliquisse. nam sæpius scripsit, Instrumentum auditus esse æreum: & septimo De placitis commendat sententiam Empedoclis, quam carminibus his tradidit:

Sentimus terram tellure, liquore liquorem:

Aere æream substantiam: ignem quoque cernimus igne.

Galenus de hac re incerta opinio.

Probatur Arist. sententia.

tamen nullibi, quod ego legerim, aperte loquutus est de aere illo interno. Libro primo De causis symptomatum capite tertio, ubi proprium audiendi instrumentum ex professo inuestigabat, ita scripsit: Quam enim habet in oculo crystallinus humor rationem, hanc habet in auribus ipsa audiendi meatus extremitas, ubi nervo dilatato coniungitur. Hæc sunt Galeni verba obscura prorsus, siquidem neque explicuit, an ipsa tunica dilatata, sit: aut aer aliquis, quem continet. sed illud unum dicit, Esse in fine meatus proprium instrumentum. Caterum perpendenti mihi, & ea ipsa quæ ratio dicitur, & quæ à Galeno aliis in locis scripta sunt: sententia Aristotelis hac quoque in parte videtur valde probabilis. nam ut sensus fiat, necesse est affici à rebus quæ sentiuntur proprium instrumentum. Affici verò à sonis aer tantum potest. nam corpora dura cum sonos edunt, verberando etiam ipsa ærem, id faciunt: edunt verò alium, aut alium sonum, pro modo verberationis. Ergo nervus aut substantia alia dura, non potest percussione ab externo aere sonum edere, nisi ipsum iterum ærem verberet. Quare verberatione aeris id facit: quem constat esse debere insitum & animatum. nam aliter indigebit rursus alio instrumento, quo hæc verberatio in sensum penetret: eadem ratione qua prior verberatio, ea scilicet quæ extrinsecus occurrebat, egebat internæ alicuius rei agitatione. Ergo est instrumentum proprium auditus aer insitus. Intellige verò nomine aeris æream substantiam: ne putes difficile ærem animatum esse. nimirum ut intra corneam sunt humores tres, qui membra sunt & vivunt, saltem alente vita: ita in nervi ipsius quintæ coniugationis poris, in extremo foramine auditus est substantia quædam ærea, vivens quidem illa, & membrum animantis. Quæ quanquam ex anatome evidenter non sentitur, non tamen proinde desperandum est talem aliquam particulam esse. nam fieri id potest: quoniam mortuo animali, & dissecta parte, statim effluit præ tenuitate. nam & oculos constat spiritu esse plenos ea regione, quæ est inter humorem crystallinum & corneam tunicam: tamen statim ac emoritur animal, corrugatur cornea absumpto spiritu. Certe cum res evidenter sentiri non potest, non velle probabilibus rationibus acquiescere, sed hæsitare, Pyrrhonem est agere. Andreas Vesalius anatomicorum peritissimus, ut sua opera testantur, libro primo De humani corporis fabrica, capite octavo, inquit, inuenisse se in foramine ossis lapidei, quod porus auditus est, ossicula duo, quæ latuerant Galenum & alios omnes dissectores ante hoc seculum, adnata tunica illi, quæ fit ex nervo quintæ coniugationis, & ob-

Vesalii opinio.

Ossicula in uicem à Vesalio non sunt auditus proprium instrumentum.

linuit cauernulam illam: alterum illorum simile denti molari affixum duabus radicibus, ab altera parte simile parvæ incudi: alterum malleolo non absimile, ab altera parte habens cuspidem, ab altera duplex capitulum. coniecitque ex ipsis ossiculorum figuris esse instrumentum auditus: nam esse dicit pro incude & malleolo: utque malleolus pulsans incudem sonum facit, ita ossiculum quod malleoli formam refert impetu ingredientis aeris agitari cum membranula, atque in incudem decidere, & ita sonos reddere. Hæc neque admodum distinctè, neque adeò proteruè docet Vesalius. sed quod ad anatonem demonstrans: quod ad particularum usus attinet, dubitat. Quod de numero ossium dicit: habet certè ut dicit, & est quod pro diligentia habeant omnes huic viro gratiam. Tamen mihi videor aperte con-

benter

benter acquiescam : tamen hæc officula esse proprium instrumentum auditus nō possunt : nam præter alia nunquam possemus voces syllabis distinctas audire. aer enim recipit voces distinctas , quales ex ore demittuntur : tamen malleolus incudem feriens non potest distinctam vocem edere, vt neq; res alia dura alteram feriens, sed solū strepitum. Adde illorum officulorum positiū repugnare sententiæ Vesalii. Sunt enim ambo, ea parte qua sunt crassiora, affixa membranæ, & ligamento quodam ligata inter se: malleolus secundum capitulum, & aliud eos ea parte qua incudem refert. quod ligamentum necessario illam percussione[m] impedit. Particularum vsum inuenire valde est difficile: ac proinde nulla de re maiori cū metu
 10 verba facio. nisi particula aliqua earū sit quæ manifestum vsum habent: quales sunt quamplurimæ. Sed si quæ videntur consentanea audendum est dicere, officula illa duo, & vnum aliud officulum stapedæ simile , quod aliis incognitum diligentia Colladi Valentini nobilissimi medici pridem apparuit, præstat: primum, intra tunicam pori auditus posita, spaciū in ea formant, ac conseruant, idoneum continendo interno aeri: deinde cuspidibus quibusdam , quas deorsum vergētes habēt, pendentes, non alligatas, ad aeris maiorem refractionem faciunt. Itaque omnium opinionum maximè probabilis est quæ aerem statuit propriū auditus instrumentū.

De locis sensuum. CAP. XXVIII.

20

OSTENSVM antea est, Non esse aliam facultatem quæ à cerebro in oculos, aliam quæ in aures, aliam quæ in nasum demittatur: sed eandem facultatem, sentiētem, inquam, pro commoditate instrumenti, hīc videre, illic audire, alibi olfacere. Videtur tamen in præsentia perpendendum, An hæc verè dixerimus, visionē fieri in oculis, odorationem in naso, auditum in auribus: aut omnis sensus in cerebro ipso agatur, subeant verò colorum species per oculos, sonorum per aures, odorum per nasum, saporum per linguam, tractabilium qualitatū per totam cutem: vt philosophorum nonnulli sensere, & inter medicos Ioannes Manardus, vir nō vulgaris eruditionis, libro sexto, epistola vltima conatus est deducere ex Galeno. Sūt
 30 illius verba hæc: Dicam ex Galeni sententia, inter oculi partes crystallo idē principalius ad visum concurrere, ei quæ principaliter videndi officium attribui: perfectam tamen & completam visionem, sicuti & aliorum sensuum operationes, in cerebro absolui, vt apertè Galenus libro decimo De vsum particularum. Hīc mihi videtur Manardus, alioqui bonus, dormire. nam tam longè abest vt Galenus decimo De vsum particularum, visionem fieri in oculo neget: vt etiam in aere fieri, prodeuntibus radiis quos ille visiones appellat, vt & septimo De placitis, & multis aliis in locis affirmet. Quid intersit, inter eam quam visionem completam & incompletam appellat, non intelligo: & multò minus, qua ratione humor crySTALLINUS sit videndi instrumentum proprium, si modò in ipso non fit visio. Sed de modo quo visio fit, statim sumus dicturi: modò nolo dogmatum meminisse, sed dicat hæc vt vollet. Videndum est qua ratione victus in hac inciderit sententiam. Quoniam aliter, inquit, non posset visio impediri, nullo in oculis malo apparente, propter neruorū opticorum obstructionem. hæc enim, inquit, solū impediret spirituum influxū: sed citra hunc, videtur posse virtus influere illustratione substantiæ neruorum, vt fit in aliis partibus. Præterea nihil prohibet obstructam esse illam viam, & satis multam spirituum copiam esse in oculo. ergo non hac ratione obstructio nerui impedit visionem, quod impediatur egressum spirituum, sed ingressum specierū. Quod verò illud possit contingere, quod in propositione acceptum est, probat. quandoquidem sæpe neruo obstructo, pupilla est distenta: quæ tamen, vt Galenus monstrat decimo libro De vsum particularum, ab spiritibus distenditur, & illis absumptis statim corrugatur, vt fit in demortuis hominibus, & nonnunquam in valde senibus. Hæc ratio non est contemnenda: quanquam à nonnullis qui in locum hunc ante nos impegerunt, contemnitur. Sed est quod his Manardi argumentis addamus locum alium ex Galeno, qui non parum videtur huic sententiæ fauere. est verò is ex octauo De vsum particularū cap. 6. disputans de proprio videndi instrumento,

Manardi opinio.

*Manardi
opinio fal-
sa est, & ex
tra Gale-
nienic.*

& modo visionis inquit: Sed nihil est plus, alterari illud quidem, nisi alterationē sentiat imaginatio, ratiocinatio, & memoria. Hæc Galenus. Constat potentias has tres in cerebro residere. ergo in cerebro sentiuntur alterationes propriorum instrumentorum sensuum singularium. Tamen quanquam hæc videntur probabilitatē quandam præ se ferre, & Manardus huius fuerit sententiæ, quem sequutus etiā est Ioannes Fernelius, neque ex philosophis defuerint ei assertores, tamen falsa est opinio fal-
sa est, & extra Galenienic.
mnino, & apertè extra sententiam Galeni, qui libro primo De causis symptomatū, capite octauo ita scripsit: Quippe cuicumque sensui alteratio ab iis quæ sentiuntur, perficitur in singulis instrumentis. eam autem sentiens fit, ipsa quæ alteratur particula, accipiens à cerebro facultatē ad ipsam per neruum venientem. Sed etsi hoc 10
Galenus nō dixisset, ratio ipsa declarat. eo enim loco sensus fit, quo dolor: dolemus verò manifestè in ea parte quæ afficitur. vt cū extremus digitus pedis pungitur, aut vritur, in ipso dolor fit, non in cerebro. Neque sanè proinde visio intercipitur obstructo neruo optico: quòd via specierum intercludatur, sed spiritus. Nec Manardi argumentum quicquam aduersus dilutionem hanc habet. non enim alia de causa natura neruum hunc amplissimum, mollissimæ quæ acrarissimæ substantiæ esse fecit, atque, vt alii putant, etiam cauum; quàm quòd sola illustratio ad videndū non erat futura satis. si enim hæc ad videndum, vt ad alios sensus, suffecisset; essent profectò nerui hi, vt & alii omnes, facti solidiores. causa verò qua soli huic sensui illustratio non suffecit, in modo quo ipsa visio fit, consistit: de quo dicturi sumus sta- 20
tim. interim tamen dicimus, Ad videndum opus esse, vt videndi facultas in mediū aerem diffundatur: quæ non aliter diffunditur, quàm illustratione. si igitur illustratio sola ad ipsum oculum ex cerebro prouenisset, non etiam spiritus substantia: nihil esset quod medium aerem posset illustrare. Neque etiam quod de distentione pupillæ, quæ obstructo cerebro nō nunquam apparet, dicebatur, quicquam efficit. nam possumus dicere, obstructo cerebro nullos esse illic spiritus visui idoneos, sed pro eis flatum aliquem qui pupillam distendat: vel aliter (quod magis placet) spiritus qui in oculum iam peruenere, si noui influxus via obstructa sit, fulgorē amittere, aut totum, aut eum fulgorem quem retinent, citra incrementum splendoris, quod nouorum spirituum accessu inter videndum fit, non sufficere ad externi aeris 30
illustrationem. quam ad videndum necessariam esse petimus modò, in proxima quæstione demonstraturi. itaque argumentum Manardi ita diluitur. Quod verò ex Galeno nos addidimus, nihil aliud significat, quàm illud quod verissimum est; Eandem, scilicet, facultatem, quæ imaginandi habet vim, & cogitandi, & memorandi, quæq; hæc in cerebro facit, eandem, inquam, ipsam in oculis videre, in auribus audire, & gustare in lingua, & reliqua omnia, in suo quodq; instrumento, peragere. Itaq; facultatem sentientem animæ ipsius esse centemus: hancq; influere à cerebro in singula instrumenta, atq; in illis non nouas virtutes comparare, quibus prius caruerit, sed pro commoditate instrumenti, hoc aut illo modo operari. Ostenditur verò, ex his quæ in nobis contingere sæpe experimur, Eadē facultatem videre, au- 40
dire, gustare, & reliqua agere, quæ imaginatur, ratiocinatur, & recordatur: quòd, scilicet, hæ ipsæ actiones singulares, imaginationis modum cōsequuntur. Eadē siquidem re obiecta contingit particulā modò dolere, modò non dolere, aut modò leuius, modò grauius dolere, pro ratione aduersionis animi, aut auersionis. Quæcūque attētē patimur, grauius ferimus, vt à Galeno dictum est in commentario sexto secundæ Aphorismorū. quod tamen non videtur posse cōtingere, si diuersa facultas esset ea, quæ doloris causam sentit, ab ea quæ animaduertit. ridiculū enim si quis dicat, Petrū videre acutius, cū Ioannes intendit oculos attētius. Hūc sensum verba illa Galeni cōmodissimè recipere, intelliges manifestè loco ipso ex Græco codice in mediū producto. corrumpit enim illū non parum Nicolai Regii translatio, quàm 50
vt notarem, libuit paulò antè præscribere. habet verò locus in hunc modum:
ἀλλ' οὐδὲν ἦν πλέον ἀλλοιοῦσθαι τὸ μὲν τοῦ μὴ γινῶσθαι αὐτὴν ἀλλοίωσιν, τὸ φαντασιούμενον, καὶ μνημονεύον, καὶ λογιζόμενον, ὅπερ ἦν τὸ ἡγεμονικόν. quod ille vertit: Nisi alterationem sentiat imaginatio, & memoria, & ratiocinatio, quod vocant Græci hegemonicon. Nos ita vertimus: Sed nihil est plus alterari illud quidem, ceterum alterationem non sentire mentem, eam scilicet quæ poten-

potentiam habet imaginandi, ratiocinandi, & recordandi, quā vocant hegemonicon. Hæc verba apertè significant τὸ ἡγεμονικόν, quod vim habet imaginandi, recordandi, & ratiocinandi, sentire alterationes instrumentorum sensuum singularium. tamē quòd sensus hi in cerebro fiant, non significant. Ex dictis satis constat, lapsum esse Fernellium, qui libro sexto De naturali parte medicinæ, capite decimo, non alia ratione verum posse continere Aphorismum illum intellexerit, quā si sensus omnes tum demum compleantur, cum ad cerebrum ipsum species rerum delatæ sint. Sed satis opinionem Galeni confirmauimus, & Hippocratis sententiam interpretati sumus. itaque stat, quicquid Manardus sentiat, sententia quam confirmauimus, Mētem ipsam sentire singularibus sensibus obiecta : tamen sensus singulares in suo quemque instrumento agi.

De accretione, an sit motus per se. C A P. XXIX.

HACTENVS quæstiones illas pertractauimus, quæ ad potentias ipsas, siue virtutes, aut facultates spectant. nunc tantillum de nonnullis operationibus, quæ in controuersia constitutæ sunt addentes, huic secundo libro imponemus manū vltimam. Memini verò me paulò antè pollicitum esse de motu accretionis disputationem: vt ea, quæ de facultate augente dicta sunt, euaderent clariora. Polliciti ergo memor illud in præsentia diffiniam, Sitne ad quantitatem motus aliquis per se, an contrà quantitas in numero eorum reponi debeat, quæ non comparantur motu per se, sed succedunt ex accidenti. Video Aristotelicorū plerosque quamplurimas de accretione controuersias excitare, disputantes inter cætera, An sit motus vnicus continuusque, an intercifus. Illi, scilicet, quod nos modò inuestigamus, citra controuersiam transigunt, constanter affirmantes cū Aristotele: Ad tria hæc, qualitatem, quantitatem, & vbi, motū esse per se; ad reliqua omnia, ex accidenti. Mihi cui hæc assertio displicet, non opus est disputare, Sitne continuus an intercifus motus accretio: quandoquidem ne motum quidem eam esse puto, sed mutationem quādam, quæ motibus succedit, cuiusmodi est sanatio. Itaque duo tantum sunt motus per se: ad qualitatem, & ad locum. quod Plato docuit in Euthyphro, vel de sanctitate ita dicens: Quoniam quod mouetur, vel fertur, vel alteratur, hi quippe soli sunt motus. Rursum in Theæteto non longè ab initio: Motus verò species duæ. rursumque eodem dialogo: Ex his necessarium est geminas species motus esse, alterationē scilicet, & lationē. Hæc assertio confirmatur eodem omnino argumento, quo facultatem augmentem nullam esse à nutriente diuersam conficiebatur. duæ enim hæc assertiones reciprocam habent consequentiam. illic enim ostendimus: Rem aliquam augeri solo concursu aliarum mutationum, citra motum propriū. vnde fit vt ipsa accretio non sit motus per se, sed aliis accidens. Nā qua ratione dicit Aristoteles ad nullū habitū, vt gratia exempli, ad sanitatē, aut ad virtutē, esse motū per se? certè nō alia, quā quòd habitus congenerantur (vt ita dicam) cum aliis rebus, id est citra proprium motum succedunt aliis. vt sanitas fit, non quidem sanitate ipsa genita per seipsam: sed genito calore, si modò ægrotatio erat frigus; aut frigore, si calor. Non aliter video fieri corporum molē. nā si corpus crescit propriè, vt quæ alente facultate sunt prædita, nihil aliud patitur, quā quòd partes dilatantur, & alimentū in poros subit, & id mutatur in rem quæ alitur. Finge hæc facta, & nihil aliud: necessariò res est facta maior. ergo succedit illis mutationibus quantitas sine motu quopiam, qui per se ad illam sit. Iam verò nullam illarum mutationum esse ad quantitatem, patet. nam dilatatio partium corporis, & ingressus alimenti, lationes sunt. non ergo sunt accretiones, maximè si accretio motus per se, & specie diuersus est à duobus primis. Commutatio cibi in rem quæ alitur, generatio est, nō motus. (induit enim cibibus nouam naturā) ergo nihil est illic quod accretio sit. tamen succedit noua quantitas; ergo quantitas succedit, vt relationes & habitus; non comparatur motu. Hic mihi quoque, si diis placet, vult occurrere, qui solet, & respondens dicit, Dicam dilatationē fuisse motū ad quantitatem. Non miror: quia non tenet rationem veræ accretionis, neque meā sententiam. nam illa partium dilatatio est latio, quæ necessariò

De accretione authoris sententia ex Platone Aristot. contraria.

cum vera accretione coniungitur: ipsa verò, accretio non est. Iam verò si res minus propriè augetur, sola nēpe dilatatione aut accessu alterius substantiæ, quæ per totam illam non subeat, & eius naturam induat, multò minus est ad quantitatem motus. Nam illa concedentibus omnibus, nihil reuera habet accretionis, sed latione quadam, cum aliqua alteratione, aut sine ea perficitur. Neque verò si dicas, quantitatem rem diuersam esse à qualitate & loco, proindeque diuerso motu eam debere comparari, quidquam efficias. nam perinde possis de relatione dicere. ea scilicet differt à qualitate & loco. Nam quod tu de habitibus & relatione ais, hoc idem ego de quantitate. Quod quidem si motu comparatur, diuersus is foret à latione & alteratione. concedo: tamen motu comparari quantitatem, magis quàm figuram, aut rem aliam talem earum quæ ex accidenti succedunt, nego. Sed de his satis: ad alias quæstiones venio.

De modo quo visio fit. C A P. XXX.

Arist. sententia de modo quo visio fit.
EST verò illa omnium quæstionum de operationibus celebratissima, & dogmatis ambiguitate, & autorum grauitate: An visio fiat admissione rei alicuius, an emissione. (extra missionem aut intus susceptionem vulgò dicunt) Cōstat enim, quòd, dum videmus, duorum alterum contingit: aut corpus quod videtur, ex seipso ad nos aliquid mittit, quo facultati vidēdi quæ in nobis est, sese insinuat, aut vim aliquam sentiendi à nobis ad se vsque peruenire expectat. Aristoteles libello de sensu & iis quæ sentiuntur, affirmat, Visionem fieri in ipso oculo, admissis in illum rerum speciebus (vt intelligunt plerique Aristotelicorum, & Galenus interpretatur septimo De placitis prope finem) non corporeis, sed indiuiduis, nulla verò facultate exeunte, aut in ipso aere operante. itaque videmus in aere: quia medium per quod, sed non quia medium in quo est. Quam sententiam confirmat dicens, minus probabile esse sensum visus cuiusdam rei egressu cernere, & vel vsque ad sidera protendi. Hoc censet Aristoteles improbabile: quoniam opinatur oportere, antequam visus attingeret astra, quippe quæ sunt remotissima, fore vt dissiparetur, & omnes animales spiritus vnico intuitu cōsumerentur. Præterea nec opinatur splendorem internum, hunc, inquam, quem spiritibus esse dicimus, posse cum aeris splendore coalescere, vt Platonis sententia fert. Addunt præterea sequi, (quod Auerroes Galeno insaniam dat) vt aer esset sentiens nō minus quàm corporis nostri membrum aliquod. sed fortasse procedēs hic sermo hæc omnia faciet probabilia, enarrans Galeni sententiam quæ multò antè Platonis erat, Visionem fieri in aere ipso, vt in medio in quo, & rem videri vbi est. quippe visionē diffusa facultate in ipsum medium fieri. Quæ tamen opinio variè explicari solet: quoniam à nullo ferè intelligitur eorum, qui nostra hac tempestate sub Galenistarū nomine se venditant, nihil minus intelligentes, quàm ipsius doctrinam. Interpretatur plerique spiritus exire extra oculū ad certam distantiam: ad reliquum spatii deferri virtutem vidēdi illustratione, & prope res ipsas quæ videntur, coire cum speciebus: & illic fieri visionem, nulla interim colorum specie perueniente ad ipsum oculum. Nonnullos ego audiui ita interpretantes, Visui seruientes spiritus ab oculis ad certam distantiam peruenire, ad medium scilicet spatii, & illic coire cum speciebus venientibus à coloribus: affectosque ibidem quadam colorum forma, ad oculos redire, vt illorum nuntios. itaque ad videndum emissionem spirituum fieri, tamen visionem agi in ipsis oculis. Priorū sententia vna in re tantum deficit: quòd nihil coloris in ipsos oculos penetrare, quò visio fiat, dicunt. Secundi verò omnino loquuntur inepta & barbara. nam quæ obsecro, est vis, quæ spiritus illos ad oculos reuocat? an reuertuntur ipsi, aut ex animæ præcepto, aut sensu indigentia? præterea si cum ad duo stadia videtur imago, eius species ad dimidium spatii producebatur: cur cū ad vnum stadiū videtur, non producit vsq; ad ipsum oculū? Itaque cogentur dicere: pro magnitudine spatii, nunc fieri emissionem, nunc admissionem. Ergo his missis, quæ sit Galeni sententia, iam declaro. Ex coloribus species quasdam produci non negat Galenus. quin

Galenus sententia varie explicatur.

Declarat autor Galeni sententiam.

quin potius illud confirmat multis experimentis. Nam videre est, si in splendido aere, sub arbore aliqua recubuerit quispiam, arboris colore eum totum perfundi. quin etiam sæpenumero accidit, ut aer clarus, ubi parietis alicuius attigerit colorē, eum subito recipiat, atque in alterum corpus etiam transferat. Atqui nisi obliti sumus eorum quæ in quæstione 23. dicta sunt de colore, constat, illum esse flammulam quandam genitam in corporibus participatione illius cœlestis luminis. quemadmodum ergo lumen ex luce repente diffunditur in totum aerem: ita ex colore diffundi in ipsum aerem splendidum, lumen quoddam præditum natura ipsorum colorum, necesse est. Species etiam has, quas esse monstrauiamus, in oculum ipsum

10 penetrare, dum visio fit, probo. Primum, dicente Galeno innumeris in locis, Non potest fieri sensus, quin proprium potentiæ instrumentum alteretur. Est verò proprium videndi potentiæ instrumentum, humor crystallinus. Ergo non potest visio fieri, quin humor crystallinus afficiatur coloribus. est enim visio, cum facultas sentit passionem instrumenti proprii, quæ à re illi obiecta accedit. præterea neque videtur, qua ratione manerent interius simulacra colorum in memoria, aut etiam in præsentia rerum ad sensum internum transfunderentur, si nulla colorum simulacra penetrarent per ipsos oculos. Est ergo opinio Galeni, Species quasdam colorum eiusdem naturæ cum ipsis coloribus, effluere ab illis, & subire in humorem crystallinum, quò visio fiat. neque video, qua ratione possit hoc quisquam negare:

20 cum experimento sentiamus, si quando recto intuitu in cuiuspiam oculos despiciamus, nostras ipsorum imagines illic videntes. atque rectè diximus, nostras imagines videntes. videri enim possunt colorum species, non minùs quàm lumen & qualitates reliquæ per corpora extensæ. Nam si omnino sine corpore, & diuisionem nullam recipientes essent, ut sensit Aristoteles: qua ratione fierent idoneæ ad percipiendum potentiæ corporeæ? certè neque incorporeum corporeo, neque corporeum incorporeo proportionem respondet. Mirum quod plerique Aristotelicorum, quin & ipse Aristoteles dicit, has incorporeas species, & visiones interiores corporeas, tamen dicunt hi iidem, si ampliùs interrogentur: Ex externis potentiis ad internas transferri species, & ab imperfectioribus ad perfectiores, & semper elaborari magis, & (quod illi dicunt) spoliari à conditionibus materiæ. Qua ergo ratione species sensus externi non sint corporeæ? sed quærent illi: (hoc enim est illis firmissimum argumētum) qua ratione si corporeæ sunt, videtur omnes alicuius corporis partes in quacunque parte mediis? Respondent hic plerique faciliè effugientes: Quoniam visio egressu facultatis fit. Sed nobis, quibus iam ostensum est, de sententia etiam Galeni, recipi totius corporis, quod videtur, speciem in humore crystallino, aliter respondendum est: Posse scilicet, species diuersorum membrorum simul esse in eadem parte: quanquam singulæ illarum extensæ sint. sed diuersarum partium corporis species esse in eadem parte spatii, nihil repugnat, si neque rerum diuersarum. Ut ergo lumen extensum per totum aerem est, & tamē vbique refert

40 lucem: ita singularum particularum fulgores extensi sunt per totum spatium, & simul extensi. proinde, in quamcunque partem habentem rectitudinem cum corpore obiecto, inciderit oculus, videt totum illud. Sed si tales essent species, (addet alter) species candoris cum specie nigrifici haberet rationem contrarii. quod non habet: sunt enim simul in eadem parte spatii. Huic ita responsum volo: Species illas esse colores quosdam, sed remissos. & quanquam re vera, & specie contrarii sint: tamen in illa tenuitate posse esse simul in corporibus, & simul induci in corpora perspicua. quia hæc natura sua sunt decolora. Monstratum est alibi à nobis in his eisdem commentariis, Qualitates contrarias, modò remissæ sint, posse esse simul: generari tamen non simul. moueretur enim corpus motibus contrariis, nisi

50 corpora omninò sint expertia vtriusque. tunc enim vnico motu potest corpus ad vtrunque contrariorum accedere. Sed non sunt vbique dicenda omnia. Exposcūt pleraque horum diligentem lectorem. ne, si nunquam aliàs, aut ab alio quoquam scriptorum acceperit; illum veritas sermonis huius effugiat. Galenus, qui multorum inuentor fuit, non potuit omnia extremè dilucidare. sed inuentores posteris hæc relinquunt peragenda. quæ tamen tam longè abest, ut nostri temporis scri-

Colorum species induci in corpora non possunt.

ptores agant: vt satis sibi videantur agere, si Galeni sententias repetant, addentes nullam lucem, interim de nominis alicuius elegantiore traductione certantes. quare qui in illos incidunt legendos, abutuntur otio. Nobis non tam est animus scriptis certare, & autorum verbis confirmare sententias, vt faciunt illorum plerique: quā ex illorū assertionibus reliqua deducere. vt modò collegimus: Ex omnib. quæ videntur, species venire ad ipsum crystallinum humorem necessariò, cū visio sit: & illas quidem non incorporeas, sed eiusdē naturæ cū coloribus. Verūm quam hæc ita habeant, visio fieri non potest, quin emissionē fiat facultatis videndi: Nam (omitto debilia argumenta) vt color ingressu speciei in pupillam videri possit: tamen magnitudo, & locus videri, quin prodeat facultas per aerē ad rem ipsam, non possunt. Si enim res non videtur vbi est: qua ratione potest visus cognoscere distantiam aut magnitudinem? Et, vt hæc duo argumentorum loca, quæ sola subuertunt Aristotelis sententiam, apertè tractentur: primò intellige videre me duo corpora, quorum alterum albū sit, alterū nigrū. quod nigrum est, sit duplo distantius altero. vtrumq; horum visu iudico, & corpus hoc esse album, & propinquum. quod quidem album est, specie candoris sentio: quod propinquum, si nihil de oculis prodiit ad rem videndam, non aliter potest videri, quā aut specie alia, aut illius eiusdē speciei modo alio. Sed horum alterum est ridiculum: alterū falsum. Quod enim distantia aut propinquitatis sit propria species, est ridiculum: quòd diuerso modo se habens eadem coloris species repræsentet propinquitatem aut distantiam, caret veritate. nā quid aliud habere potest species ex multa distantia ad oculū veniens, quā ex parua, præterquā, quòd ex multa distantia remissior iam oculos attinget, ex parua veniet intensior? Sed intensior species intensum videri faciet colorem, non propinquum: remissior remissiorem, non distantiore. Quare fieri potest, vt color, qui remotus est, videatur remissior, etsi intensior sit: qui vicinus contrā, videatur intensior, etsi sit remissior. Sed qua distantia & propinquitas videri possint, nulla via restat: præterea, neque qua videatur magnitudo. Dices fortasse: Species ipsa repræsentat cum magnitudine quadam & extensione. Sit ita. Sed intellige mihi duo corpora, quorum alterum sit omnino paruum, sed maximè propinquum: alterum magnum, sed remotum. fiet vt maiorem locū occupet in oculo species parui corporis, quā magni. nam species parui, quia propinquum est, implebit pupillam totam: magni, quia est remotum, cū species semper tendat in acutum, fortasse alteram pupillæ partem nō implebit. tamen videmus, hoc magnū esse, illud paruum, quanquam huius speciem hauriamus oculis cum maiori extensione, illius cum minori. Igitur nulla commoda via est videndi distantiam & magnitudinem iis, qui sunt opinionis primæ: quam proinde possemus suspectam habere, (vbi nihil aliud esset) quòd à suo autore inter respōdendum phisicis quæstionibus sæpe prodita est. Quinto Degeneratione animalium capite primo, ita scripsit Aristoteles: Quæ intus in cauo oculos habent positos, longè aspiciere possunt: quoniam motus in vastum non dissipatur, sed recto tramite meat. Vides, vt Aristoteles prodire facultatem videndi dicat. Tercio Meteororum capite quarto, cuiusdam homini, cui debilis erat visus acies, sua ipsius imago semper videbatur occurrere. quod idcirco ei contingebat, (inquit) quòd oculorum acies in ipsum reflectebatur. quia ex morbo tam imbecilla & tenuis erat, vt proximum aerem expellere non posset: qui tamen vt remotus & densus in speculum reddebatur. Vides quā apertè hīc quoq; Aristoteles dicat: Visionē in speculo fieri non reflexa specie, sed acie visus. Ego sanè, quanquam Galeni opinio est mihi multò gratior: contrariam nunquam repuli, vt omninò improbabilē. Sed hanc tam eximii philosophi sui placiti obliuionem non possum non mirari: neque possum mihi aliter persuadere, cōsiderans illius in reliquis placitis diligentiam & memoriam, quā, vt Galenus etiā coniecit, sensit Aristotelem sui placiti absurditatem aliquam, & proinde diffimulātè præterisse. Neque enim, puto, propositæ quæstioni possunt Aristotelici respondere, quin prodant sententiam suam, vt fecit ipse autor. Nam necesse est, quòd homo ille sibi ipsi semper fieret obuius, vt acies visus reflecteretur, aut species. Sed non est, quod species reflectantur, etsi visus hominis tenuis esset: ergo reflectebatur acies

Visio im-
missis spe-
cieb. fit &
emissione
facultatis.

Aristoteles
sua opinio-
nē de modo
quo visio
fit, sæpe
prodidit.

tur acies visus. Vnde apertè intelligitur, necesse esse, vt videndi potentia prodeat ad videndum. Est itaque Galeni opinio, Multiplicari à coloribus species eiusdem naturæ cum illis vsque ad pupillam oculi: & rursus exire animales spiritus vsque ad externam superficiem pupillæ, & illinc lumen quoddam cœleste, eiusdem generis cum lumine solis, quod solum per se non potest illustrare aerem, cum externo lumine coire, & veluti cum congenere rectè coniungi. Iuxta quam sententiam recipit aer influxum virtutis videndi illustratione illa, non aliter quàm neruus. & ita est nobis aer pro medio cōiuncto, in quo videmus. Visio itaque vnica agitur in aere & oculo. hæc enim duo media vnum fiunt. Vnde constat quodammodo, aerem

1° esse sentientem: quia videmus per aerem. non quemadmodum Stoici dicebant, videmus aere, vt sentimus baculo. nam cū rem aliquam tangimus baculo, tactio in manu fit, baculo tantū fit impulsio. in baculum nulla facultas influit, in aerem influit. Visio itaque fit intransibilibus speciebus, quò colores sentiantur, & afficiatur proprium visus instrumentum: & facultate exeunte ad dimetiendum distantia & magnitudinem. Cæterū hoc interest, quòd species necesse est ab obiecto colore vsque ad oculum peruenire: (aliter enim in alterato proprio instrumento visio fieret) vim verò videndi non necesse est rem videndā attingere. Neque enim profectò attingit altra: sed multò antea cōsistens videt. fallimur tamē proinde in distantia & magnitudine rerum, cū eas longè contemplamur. Vnde sequitur, Lumen

2° requiri: neque propter facultatem solam, neq; propter colores solos, sed propter vtrunque. propter colores, quia species non possunt multiplicari per opacum: propter virtutem, quia solus splendor spirituum animalium non sufficit illustrare aerē. coniunctus cum externo lumine potest multiplicari, & efferre videndi potentiam. Sed est contra hanc particulam dogmatis huius forte quoddam argumentū, quod nondum soluimus. Videtur sequi, si lumen necessarium esset propter virtutem, nō solum propter colores: ignē non posse è longinquo videri ab oculis in obscuro loco constitutis. nam splendor oculorum ab ipsi tenebris extingueretur, vt Galenus ipse dicit. Sed contra fieri experimento cognoscimus. videmus enim ignem ex loco obscuro. quin potius quò per opacam magis noctem ignem è longinquo despicimus, eò ille plus micat. Huius argumenti non meminit Galenus. quod tamē nō (arbitror) despexit. solutu enim difficile est. tamen nos hanc solutionem excogitauimus. Cū aer ad vidēdum sit nobis pro membro; aer illuminatus, est veluti neruus bene in temperamento & compositione constitutus. aer omnino nullo splendore affectus, est vt obstructus omnino neruus: qui verò aer splendore illo interno solū, aut cū valde remisso externo afficitur, est veluti neruus stupidus, aut instrumentum ineptum, non omnino tamen. Vt igitur stupido neruo nondum resoluta, sentitur excellens passio; sed quæ nō est valde excellens, omnino ab stupido membro non sentitur: ita flamma sentitur in aere, solo interno splendore illuminato: colores, qui flammulæ quædam sunt, sed remissæ, nisi in aere illuminato vtroque lumine

4° non possunt videri. Est itaque hæc medicorum opinio, quàm contraria multò probabilior: cui tamen maior accedit probabilitas ab illis, quæ de visus ignea natura paulò antè diximus. Sed de hac quæstione hæc sufficiant.

Colligitur
Galeni sen-
tentia.

Argumē-
tum dissol-
uitur.

An sensus omnes agantur per species. C A P. XXXI.

EST multorum Aristotelicorum placitum, quod tamen perinde Aristotelis esse non crediderim, Ex omnibus quæ sentiuntur produci species vsq; ad sensus proprios: & has quidem incorporeas, & à qualitatibus, quarum sunt, diuersas naturā. Ego verò tam longè absūm ab hac opinione, vt tales species, quæ scilicet non

5° sint eadem naturā qua ipsæ qualitates quæ sentiuntur, à nullis rebus putem produci: tamen ab iis quæ gustu aut tactu percipiuntur, omnino nullas; sed ipsas qualitates quæ sentiuntur, per se afficere instrumentum proprium sensus. Ducuntur in suam sententiam Aristotelici ex alio ipsius Aristotelis placito: Nihil sentiri posse sine medio: neque enim res posita supra sensum. Verū pleraque eorum quæ in hac doctrina ab Aristotele dicuntur, ipsa rei euidentia cōuincit. dicit enim hic autor,

Autoris
sententia.

tactum & gustum perpetuò vi medio interno, & reliquos sensus perpetuò externo. Quorum utrumque falsum est. nam nervus, quantumcunque nudus & excarnis præcidatur, sentit præcisionem: & suffusi, quæ sunt intra pupillam vident, & foetorem ex ventriculo, aut odorem gratum sæpe sentimus. quem sensum constat per interna fieri. Fingunt hîc mille monstra. Sunt qui dicant, dum præciditur nervus, non sentiri à particulis ipsis, quæ præciduntur, sed ab aliquanto remotioribus, quibus aliæ (vt dicunt) pro medio sunt. Alii dicunt intercepti necessariò inter cutellum & nervum, aut aerem, aut humorem: & externum medium esse pro interno. Sed non video quæ tanta necessitas illos cogat figmenta hæc excogitare. An, quò sensus fiat, non satis est, proprium instrumentum alterari, & facultatem sentire alterationem? At verò, vt hoc fiat, non opus est medio, neque speciebus, præcipuè in tactu. Quid enim prohibet nervum per se alterari ab iis quæ illū contingunt?

Probatur per nullas species sentire tactum & gustum. Nonne potest incallescere, refrigerari? Sed demonstrò per nullas species sentire tactum. Si per species sentiret, non est quòd manus mea non posset (gratia exempli) sentire aerem eiusdem temperamenti, quo ipsa est, ac neque calidiorem, neque frigidiorē. nam quod re vera prohibet, nihil aliud est, quàm quòd à similis caloris corpore non potest alterari, calfacta aut refrigerata. sed similis caloris species non video cur nō reciperetur. differunt enim naturā (vt isti dicunt) species & qualitas. Non ergo ita fit; sed quæ pars calorem sentit, incalescit: quæ frigus, refrigeratur. Quare tactus nullis speciebus indiget. Sed neque gustus. non enim species acoris est, neque acerbatis. nam aliter solum per incorporei saporis admissionem gustaret lingua, nihil ampliùs perpeffa. quod tamen non fit: quin potius acrimoniam sentit incisione, saporem falsum absterfione, acerbitem corrugatione, vt Plato docet in Timæo, & Galenus quarto De simplicium medicamentorum facultate. Gustus itaque & tactus non fiunt per species, reliqui sensus fiunt. non enim color ipse qui in corpore terminato est, venire potest ad ipsum visum. Hic mihi obstreperit meus censor, dicens eadem ratione debere tolli species aliorum sensuum. quia vt qui tangit non sentit quæ eodem modo attemperata sunt: ita qui alia comedit, non sentit alios comedisse. Sed tamen hoc argumento non fit vt nullæ sint species sensibiles, sed vt nullæ sint, quæ non sint eiusdem naturæ cum ipsis sensibilibus qualitatibus. id quod nos apertè diximus. Nimirum eiusdem naturæ sunt, vt nuper in proxima quæstione dicebamus, species coloris cum colore, soni cum sono, odoris cū odore. Nam aliter non esset cur, qui in tunicis oculorum colores habent insignes ex natura, deterius videant, quàm quibus tunicæ decolores sunt. Nā si qualitates quæ recipiuntur, diuersæ naturæ sunt à coloribus; non est quòd ab ipsis coloribus excludantur: (nimirum intus manens prohibet extraneum) sed cū sunt similia omnino & quod intus est, & quod extrā accedit. Quare non mirum si halitus aliorum ita olentes, similem odorem aliorum excludat. Quid ergo interest inter tactum (cum quo gustum etiam intelligo) & alios sensus? Certè gustus & tactus substantiam ipsam totam sensibilem recipit, vt est materiæ conditioni proximus: alii recipiunt qualitates ipsas sensibiles modo quodam à sensibilibus corporibus ad sensuum organa effusas: neque tamen omnes illæ quæ sine materia: sed odoratus cum vapore qui ex re ipsa odorabili secernitur: auditus & visus, vt sunt præstantissimi, nulla substantia ex re sensibili veniente, sed qualitatibus ipsis per medium productis, atque (vt dicunt) multiplicatis. Igitur de speciebus ita sentiendū puto.

Sitne sentire agere, an pati. CAP. XXXII.

SENTIRE non est quicquam operari, quemadmodum Aristoteles statuit secundo De anima capite quinto, sed affici potius ac pati aliquid. Verum passio hæc est dicentibus Aristotelicis in numero earum passionum, quæ vulgò dicuntur perfectiux. Galenus septimo De placitis ita scripsit: Non igitur alteratio est sensus, vt quidam putant, sed alterationis dignotio. Quæ verba contra Aristotelem scripta videntur, qui loco citato dicit: Sensus autem per motum quendam atque passionē contingit, vt diximus: nam alteratio quædam esse videtur. Quod sanè necesse sit, quò

quò sensus fiat, proprium illius instrumentum à rebus sentiendis alterari, dictum à nobis est iuxta mentem Galeni paulò antè: quòd verò alteratio ipsa non sit sensus ipse, sed illius alterationis perceptio, constat. nam si nervus qui bene habet, incalcescit, sentit calorem: hic idem si plurimùm à temperie recesserit, aut obstructus sit, nihil sentiet, quanquam alteretur. ergo aliud aliquid præter alterationem est sensus. Hinc colligunt quâplurimi, sensum non esse instrumenti passionem: & euidenter colligunt. sed quod sentire non sit pati, nondum concludunt. Nam si ultra speciem sensui deseruientem est notitia sensus, quæ qualitas quædam ipsius potentia sit: & ultra speciem intellectui deseruientem notitia intellectus, quæ sit forma intelligendi; sentire & intelligere pati est, affici scilicet potentiam sensus, non à re quæ sentitur, (hoc enim euidenter conuincit Galeni ratio) sed à notitia. Si verò ultra species nullis notitiis est opus, sed latione quadam potentia in rem ipsam; certè, sentire non est pati, sed moueri potentiam quodam proprio animæ motu. Et sanè in hac vltima quæstione nihil habeo aut euident, aut insigniter probabile, quod afferam: sed hoc proposui, vt declararem controuersiam. Cæterum potest vtrunque dici probabiliter. Galenus primo De causis symptomatum ita scripsit: Consistit enim in patiendo magis, quàm agendo tangendi sensus. itaque etiam parua virtute perfici potest. musculorum motus cum agendo, non patiendo obeatur, (totum nanq; corpus ab hoc transfertur) multa eget animali virtute. Videtur ergo Galenus tribuere sensibus non nihil actionis. Nos illud vnum censemus euidenter verum, illam instrumenti sensus passionem, quæ ab ipsa re quæ sentitur est, siue per qualitates eiusdem naturæ, siue per species, non esse sensum, sed ultra illam aliud. An verò illud aliud pati notitiam sit: aut agendo tendere in passionis instrumenti dignotionem, non profero. Sicut neque quicquam amplius in secundo hoc sermone, qui iustam nactus est magnitudinem disputo. dixi enim pleraque circa proposita à principio. nil omittere non est instituti nostri: sed ea, quæ sunt in controuersia constituta dicere. Insignis quædam hinc relicta est actio, quam pulsum appellamus: sed quæ non tam indiget tractatione, vt actio, quàm vt signum. quare ad partem medicinæ quæ σημειωτική dicitur, potius quàm ad naturalem, refertur. Quapropter huic & vrinae, quæ omnium signorum sunt præcipua, librum tertium, qui hunc proxime consequetur, certum est dare.

Huius hic esto finis.

CONTROVERSIARVM

MEDICARVM, AC PHILOSOPHICARVM LIBER TERTIVS.

P R A E F A T I O.

NON importunè possemus in libro qui proxime hunc antecessit, multa de pulsu disputare: vt quæ actio vitalis facultatis est, & proprius motus. Cæterum, quoniam, vt antea diximus, maior pulsus significationis, quàm actionis medicis cura est, & maior vsus: melius visum est controuersias, quæ de illo sunt, parti de signis dare, quàm naturali. Et, quanquam in partitione medicæ artis de prognostica decisa est, (est enim per signa præfatio) & proinde in librum vltimum posset referuari: tamen, quia pulsus & vrina, non morbos solum, sed sanitatem etiam significant, vt ab Hippocrate accepimus: commodius est hanc tractationem sanitatis tutelam, & morborum curationes, quæ sequentibus libris continebuntur, vt pote ad illa necessariam antecedere. Exigit præterea disputatio de pulsu & vrina proprium librum: vt pote non adeò breuis.

Me sanè neque in superioribus libris piguit, neque in sequentibus pigebit, si quid possum lucis addere iis quæ à Galeno dicta sunt. fiunt enim multi scriptores, etiam cum inuentis addunt nihil, studiosis hac ratione utiles: quanquam nos non ita solùm, sed nonnulla etiam inuenimus vtilia. Verùm hæc dixerim propter eos, qui aliquid in hac medicinæ parte inueniri iã posse desperarunt, eo quod à Galeno multa de pulsibus scripta sint. quasi verò de febribus, aut tēperamentis, aut crisi-
 bus scripserit pauca, aut de re alia quapiam earum in quæ extant quamplurima non inutilia cōmentaria. Sanè scripsit de pulsibus Galenus multò plura, quàm plerique medicorum assequuntur; adeò vt nulla medicinæ pars sit quæ magis indigeat breui aliqua interpretatione. quam tamē non est instituti nostri scribere, sed dirimere, vt in reliquis fecimus, controuersias. Mirū si primus artis inuentor illam ad summum perduxerit vsq; adeò, vt nihil posteris reliquerit, aut inueniendum aut excolendū. Voco Galenum primum inuentorem, non qui ignorem aliquot ante illum seculis alios quamplurimos hanc artis partem scripto tradidisse; sed qui nullum ante Galenum benè de pulsibus scripsisse, & satis hanc artem elaborasse certò sciam. Scripsere Erasistratus, & Archigenes: sed quantū licet colligere ex illorum verbis, quæ suis cōmentariis passim inseruit Galenus, minùs eruditè. Hippocrates scripsit de pulsibus: sed vt Galenus dixit, hanc partē non elaborauit. Quare quod à Galeno dictum est cap. 11. terti De crisi-
 bus: Signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, vel quia non nouerat, vel quia non magni momēti existimauit; iccirco non est exequutus. Nihil aliud mihi significant, quā non fuisse Hippocratē hæc exequutū. Quod verò vlti-
 dixit Galenus: constat dictū fuisse incautè impetu sermonis. Passus enim est apertè ipsemet, Hippocratē neq; ignorasse, neq; omnino omisisse, primo De differentia pulsuum capite secundo dicens, Omnium itaq; quos nouimus, primus nomē pulsus Hippocrates literis prodidit: atq; artem, quæ in eo est, non videtur ignorasse, nō tamen, aut hanc artis partem amplius excoluit, aut omni arteriarum motū hoc nomen dedit. Hæc est Galeni censura, haud quaquam Hippocratē artem de pulsibus ignorasse vel omnino prætermisisse. Sed frustra videmur aliorū autorū de hac re censurā requirere, cū liceat ipsum Hippocratē, de pulsibus disputantē inducere. libello de alimento ita scriptū est: Venarū pulsationes & respiratio iuxta aetate & cō-
 sonantia & dissonantia sunt, & morbi & sanitatis signa. & sanitatis magis quā morbi: & morbi magis quā sanitatis. hæc Hippoc. Quid ergo possint aduersarij dicere? An libellum illum non esse Hippocratis? At verò Galenus sub Hippocratis nomine multas libelli illius sententias vsurpat. nam libello De alimento, triplex esse alimentum de sententia Hippocratis: alimentum, & quasi alimentum, & futurum alimentum. libello De vsu respirationis, Quemadmodum mirus Hippocrates dixit, principium alimenti, os, nares, guttur, pulmo, & alia spiratio, pluries quàm vt referri possit. nam vt Hippocrates dixit omnia conspirabilia, omnia confluxilia. Quæ omnes sententiæ, vt aliæ quamplurimæ à Galeno commēdatissimæ in libello illo conscriptæ sunt. in commentatione etiam illius Aphoristicæ sententiæ, Vbi fames, laborandum non est, inquit Galenus: Quemadmodum ipsemet dixit Hippocrates in libello de alimento, Virtus vna & non vna. Quæ sententia apertè ex eodē libello desumpta est: tamen, inquit, quemadmodum ipsemet dixit Hippocrates in libello De alimento. Est vbi dicat Galenus, in libello De alimento, siue is fuerit ab Hippocrate scriptus, siue à Polybo, siue ab alio quopiam probato autore. Itaque vbi videatur dubitare, est: cæterum vbi neget, non est. Cur ergo tu, quod toties dixit, & semel dubitauit, tunc etiam commendans libellum apertè negas? An quia tua non refert admittere? Cur isthuc? Quia dixi semel, Hippocratē de pulsibus non tractasse. At leue id crimen est: refer gradum, disce homo esse, ne te hæc insolentia inturbet & abducatur à cultu veritatis. Iecit ergo Hippocrates huius partis, vt
 & aliarum, fundamenta: elaborauit illam quàm plurimum Galenus præ cæteris. Sed est quod nos possumus addere non sine magno studiosorum emolumento: si modò tantillum hinc recedentes, nobis permiserint detractores. Illud in hoc sermone facturi sumus, ne quicquam attingat nostra disputatio quod fuerit à Galeno ad integram perspicuitatem deductum. vt hac saltem ratione discant inuidi, non omnia

*Artem de
pulsibus nō
ignorauit
Hippocr.*

omnia de pulsibus ab illo scripta esse, & confundatur iam tandem sui ingenii exiguitate, & cessent studiosis profectum inuidere.

Vtrum sit præstantius signum; pulsus, an vrina.

C A P. I.

QUANDOQV IDEM de pulsu & vrina instituitur sermo, operæpretium fuerit in principio disputare: Vtri horum signorum fidendum maximè sit, vbi cætera æqualia sint. Nam, cum triplex sit signorum genus, concoctionis aut cruditatis, salutis aut mortis, & decretoria: vtrunque horum præstantissimum est signorū sui generis, vrina scilicet concoctionis, pulsus salutis aut mortis. Sed si conferantur inuicem, tam est anceps controuersia, vt ambiguitas præstantes medicos in longè diuersas opiniones impulerit. Sunt quibus visum est, pulsū præferre vrinæ: quia quāto consistit magis vita in facultate vitali, (qua pereunte, nec tēporis momento potest vita superesse: & qua manente manet vita) quā in naturali: (qua vel minimè operante, vel nihil operante conseruatur homo multū tempus, laborans atrophîā) tantò ad prædicendā salutē aut mortem, maioris oportet facere pulsū, qui vitalis facultatis est actio, quā vrinā, quæ à naturali elaboratur. Præterea victurus sit homo, aut moriturus, ex signis salutis aut mortis videtur æquius petere, quā ex signo concoctionis aut cruditatis. nā salus aut mors, propius accedūt ad hanc præfagitionem, quā concoctio aut cruditas. Alii contrā censent, Vrinā, scilicet, certius signū esse pulsū: quandoquidē (dicunt) non absolute modò constantiam facultatis, aut imbecillitatē ostendit, vt pulsus; sed respectu morbi declarat, victū ane sit facultas, aut victrix. constat verò certum præfagium, ex hac collatione prouenire, non aliunde. nam parum refert, si facultatem non concidisse ex pulsu didicero, nisi rationem quam habet cū morbo intellexero. Sit ita, non sit facultas debilis: quid tum postea? an proinde æger non peribit? quid si morbus vehementior est facultate, alioqui non imbecilli? Sanè mors fit facultate victa à morbo: salus morbo superato à facultate. Quare ad prædicendum oportet animum intendere in morbum & naturam, veluti in duo colluctatores, (tertio Prognostici cōmentatio septimo) & insuper morbi longitudinem considerare. (tertio De crisi bus cap. 5.) Nam sine harum trium rerū cognitione, nihil de salute futura præfagire possis: magis quā nunquid aliquis, portando oneri suffecturus sit, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea nō perspectis. nam ægri vires portanti onus, morbus verò oneri, tempus autem, quod vsque ad statum est, longitudini viæ respōdet. Vides, vt de sententia Galeni nihil prædici possit, nisi comparata notitia roboris facultatis, magnitudinis morbi, & constitutionis, seu proportionis temporum morbi. Pulsus vniustātū præstat notitiam roboris facultatis: vrina & huius, & malitiæ materiæ, & temporis morbi. ergo multò præstantius signum est vrina pulsu. Alii aliter docent: Pulsū quod ad naturam rei attinet, esse præstantius signum vrinæ quia actio est facultatis vitalis, & per se significat robur illius aut contrarium. quare cum vita sit illius facultatis constantia, & eiusdem extinctio mors; videtur nihil suā natura posse euidentius significare mortem, aut vitam futuram. Cæterū quatenus medicæ præfagitioni accommodatur, quæ ex cognitione per sensum proficiscitur; non tam dicunt esse euidentis signum, quā vrinam: quandoquidē tanto difficilius sentitur, quantò visus, quo vrinæ distinguimus substantiam, colorē, & quod continetur, præstantior est tactu, & perspicacior. Differētiæ in vrinis perpendendæ, non adeò sunt difficilis distinctionis: quiuis enim vel nō admodū exercitatus crassam vrinæ substantiā à tenui, visu separabit. nullus, nisi omnino sit stupidus, non videat, cōtineaturne aliquid in vrina diuersum ab ipso sero, aut nihil: & an illud quod cōtinetur, innatet in sublimi vrinæ regione, aut subsideat in ima, aut pēdeat in media. Sitne vrina & quod continet, albi, nigri, pallidi, rubri, aut viridis coloris, quæ lateat? sanè nullum. tamen sunt tam multæ, & tam diuersæ pulsuum differentiæ: vt ad cognitionem solam, exercitatissimum hominem requirant. fit sane persæpe vt singulas pulsuum differentiæ, nulla excepta, sciat medicus disertè admo-

Opinio præferenti pulsum vrina.

Opinio præferentiū pulsum vrinæ pulsu.

Aliorum sententia.

dum diffinire: tamen cum in ipsas inciderit, vnam tantum aut alteram vulgarissimarum sensu percipiat. Est præterea, cum praua sit differentia aliqua pulsus: quæ tamen, si ne debilitas in essentia aut ex aggrauatione, non indicet. Dices, si ut minimi pulsus ex debilitate æqualiter: ex aggrauatione, non ita, sed inter minimos pulsus maiores alii in certis intervallis sunt interiecti. Bene dicis. ita fit plerumque. Sed quid prohibet aggrauatione paruos omnes ictus satis multo tempore facere? si vel integram ἀσπύζιον, id est, *pulsus priuationem* contingit fieri, venis multitudine interceptis. videtur itaque his, quanquam consideratis illorum naturis pulsus præferunt vrinæ, posse non citra rationem medicæ praxi plus conferre vrinam, indicando causæ morbi speciem, naturæ ad morbum rationem, tempora morbi, & auxiliorum occasiones. Omnes quos hætenus recensuimus, aut vrinæ, aut pulsui dant principatum in omni indicationum genere. Sunt qui, quodque signum sua in re præstare affirmant: at qui pulsui & vrinæ rem ita distribuunt. Vrinam ad prænuntiandum salutem potentior esse: pulsus ad mortem. quandoquidem cum signis concoctionis, quæ in vrina potissimum spectanda sunt; non putat Galenus, tertio De crisi bus capite quinto, mori quenquam posse. Esto igitur in sermone nobis proposita optima vrina, ut in ægrotante, & quæ salutem maximè indicet: mediocris, scilicet, substantiæ, boni coloris, cum sedimento albo, leui & æquali. Proponatur etiam alia pessima & maximè lethalis: esto hæc nigra. Pone pulsus optimus, cum vehementia, si placet, non inæqualem: & alium rursus pessimum, intermittentem scilicet, in duobus aut pluribus ictibus. deinde confer pulsus vehementem & æqualem cum vrina mediocris coloris & substantiæ & sedimenti optimi: & bis deficientem cum nigra. constat ex loco paulò antè citato: cum illa vrina, quippe quæ signa perfectæ concoctionis præ se fert, omnino non posse mori ægrotantem. cum tamen æger possit inueniri modò cum pulsu vehemente non æquali, & postmodum ingrauescente malo interire. Iam verò de pulsu intermittente, secundo De præfagitione ex pulsibus capite quarto ita scriptum est: ὥστε οὐκ οἶδα, εἰ πνασθῆναι δύνασθαι βεῖ. δύσιν σφυγμοῦν χρόνον ἢ συζαχούσης τῆς ἀρτηρίας: ἐνός δὲ σφυγμοῦ χρόνον, ἢ βραχέϊ πλέονι πολλακίς ἐθεασάμεθα, ἢ γλαυπούσης τῆς κινήσεως τῆς ἀρτηρίας, ἀναρρῶ δέντα πὺν ἀνθρώπων, ὅταν ἀγῇ πρεσβυτηκὴν ἡλικίαν. id est, *Quare haud scio possitne quisquam seruari, arteria quiescente duorum pulsuum tempus. cuius autem pulsus tempus vel aliquantò plus deficiente motu arteriarum, sepe sumus contemplati confirmatum hominem esse, præcipuè cum ageret senilem ætatem.* Itaque deficiente pulsu in duobus motibus vidit Galenus liberatum nullum, & dubitat an possit quisquam liberari: tamen vrinam nigram reddens vsque ad octauum diem Herophon liberatus est, primo Epidemion parte tertia capite vigesimo. Epicratis vxor, capite vigesimo secundo, reddens vrinam subnigram vsque ad vndecimum, euasit. Metho, capite vigesimo quarto, cum vrina subnigra in quam subnigra pendebant, perseverante totum morbi tempus, seruatus est. Mulier illa morosa in Thaso, tertio epidemion parte tertia capite octogesimo quarto, cum vrina nigra & tenui, profluentibus deinde menstruis liberata est. Tales alias quam plurimas inuenias in historicis Hippocratis. Igitur (dicunt) quantum licet ex Galeno & Hippocrate colligere, pulsus lethalis perniciosior est lethali vrina, & salubris vrina salubri pulsu tutior. quare pulsus ad prædicendum mortem, vrina salutem est efficacior. Neque solum hoc in pulsu & vrina videtur ita habere: sed in vniuerso genere signorum salutis aut mortis, concoctionis aut cruditatis. nam faciem, Hippocraticam vocatam, fieri, admodum malum est: non fieri, non est per se bonum. concoctionem esse in excrementis optimum: non esse, non statim pessimum. Cæterum eos, quibus placet, vrinam ad vtrunque euentum plus valere, non hæc conuincunt. nam, ut dixit Galenus, Pulsu bis deficiente, haud scio an aliquis possit liberari: ita de vrina nigra, primo De crisi bus capite duodecimo, Cum hac vrina neminem vidit liberatum. Neque est quòd plus videatur significare hæc dictio, Haud scio an possit aliquis liberari, quàm hæc, Neminem vidi vnquam liberatum. æqualem enim habent energiam. non enim aliter sciret, liberari posse aliquem, quàm si aliquando vidisset liberatum: quod tamen non vidit. Tot igitur sunt de parua hac quaestione sententiæ: quæ omnes me adducunt in hanc opinionem singulis tribuentem aliquid,

Opinio alia.

Controversia deciditur.

quid, & à singulis non nihil deflectentem. Aliter, scilicet, iudicandum esse, si signorum naturas per se spectes: aliter, si commoditatem signi ad præfagiendum. Commoditas nascitur, ut secunda opinio ferebat, & ex signorum natura, & ex facili aut difficili cognitione. Si secundo modo consideres, plus commodi accedit medicæ praxi ex vrina, quam ex pulsu ad quoduis præfagationis genus, & ad prædicendam crissim, & euentum prosperum aut improsperrum, & tempora, & speciem morbi, & nonnunquam malè affectam sedem. quandoquidē, ut diximus paulò antè, significat proportionem naturæ ad morbum: & habet differentias conspicuas sensui: quorum utrumque longè aliter habet in pulsu. Tutius itaque est, minusquē; continget medicum decipi, si vrina ducitur, quàm si pulsu; ubi contigerit hæc duo non eodē modo indicare. Quanquā extremè contrarias indicationes non puto coniungi posse: ut scilicet extremè bona vrina cum extremè malo pulsu, aut extremè mala cum extremè bono sit. Sed hæc tantū possint conuenire, extremè mala vrina cum pulsu non adeo malo: (quo casu constat fidendum magis esse vrinæ) aut extremè bonus pulsus cum vrina non bona, quo casu fidendum magis est præstantiori, pulsui scilicet. Verū propter humanam conditionem fidendū cenſeo magis vrinæ. quia propter faciliorem dignotionem, minus est difficile iudiciū, & minus anceps. Sed si quis solā per se naturam spectet, fingatquē; medicum nunquā errantem in dignotione: non adhuc præponendū semper pulsum puto, sed tantū ad mortem iudicandā, ut proxima assererat opinio. Nā valde bonus pulsus indicat virtutem multū constare: valde bona vrina, morbi causam à natura superatam esse: pessima vrina, morbi causam insuperatā manere, & contraxisse prauā putredinem: pessimus pulsus virtutem vitalem fere esse exolutā. Nūc ergo ita considera: utrum habeat ad futuram salutem maiorem consequentiæ vim. Virtus multū constat, ergo viuet ægrotans: aut virtus superauit causam morbi, ergo viuet ægrotans. An non hoc secundū? certè. nā si morbus non superatur, quantumuis per se constans virtus sit, nil habet firmitudinis præfagiū. Rursus, futuram mortem quis melius colliget, qui ita argumentatur, Virtus vitalis ferè est exoluta, ergo morietur: aut qui sic, Morbi causa manet incocta, & inalterata, & præ malitia concoctionem non admittit: ergo morietur. an non prior ille? Cū mors nihil aliud sit, quā virtutis vitalis exolutio: & tamē

30 contingat nonnunquam, Materiam quæ eatenus vinci non potuit, ut coqueretur: posse eatenus vinci, ut extra corpus expellatur, vel saltē ad ignobile aliquod membrum cogatur abscedere. ut Herophon, facto genuū dolore, liberatus est. Ergo ex rerū naturis hæc intelliges: tamen qui vrinæ magis quàm pulsui animum intenderit perpetuò, propter faciliorem dignotionem, certius efferet præfagiū, & minus decipietur. Sed de his satis. opportunum iam fuerit depulsibus disputare.

De pulsus & respirationis similitudine.

C A P. I I.

40 **Q**VATENUS respiratio pulsui proportionem respondeat, & quatenus non respondeat, oportet in præsentia dicere, antequam ad vltiora progrediamur. nam quāquam hæc docuit tam distinctè Galenus, ut nihil in hac quæstione possit desiderari: tamen facit stulta barbaries offusis tenebris, ut hæc eadem tam multis antè seculis demonstrata, rursus in dubium reuocetur. Cū tres sint causæ continentes utriusque motus, (voco causas continentes cum Galeno primo De causis pulsuum, & libello aduersus Iulianum, eas quæ non possunt alterari manente effectu inalterato) facultas, instrumentum, & vsus: vnā harum similes sunt omninò, nepe vsus; reliquis duabus differunt, facultate scilicet & instrumentis. Nam respiratio, ut Galenus diffusè mōstrat libello cui titulus est De vtilitate respirationis, est ad conseruandū calorem naturalem, & ad reficiendum spiritum animale. cuius refectionis meminit Hipp. libello De alimento dicēs: Principiū alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. Huius rei hæc est monstratio. Exhausto spiritu animali, & facto feruore nimio caloris; permutatur statim respiratio ad maiorem, velociorem & crebriorem. ergo ad reparandum spiritum & ad temperandum calorem est. Certè ut docuit Hippocrates libello cuius modò memini: odores, qui non nisi inspiratione

Pulsus & respirationis tres causas continent.

fentiuntur, omnium citissime facultatem recuperari faciunt, reſectis ſpiritibus. Iam
verò ſi quis priuatur inſpiratione, moritur inflammato calore cordis: hic idem re-
cuperatur recepto rurfus aere. indigemus ergo ad tuendum calorem vitalem aere.
Cæterum non indigemus ſubſtantia aeris. non enim tardiùs homo, imò multò ci-
tiùs ſuffocatur, ſi pleno thorace guttur comprimatur, quàm ſi vacuo. ergo indige-
mus aliqua aeris qualitate. hæc videtur eſſe frigus. non enim aliter contingit ſuffo-
cari hominem concluſum in calido balneo, quàm ſi illius guttur conſtringeretur.
At verò non eſt ea qualitas, qua indigemus, frigus quantūcūq; nā frigus aeris am-
bientis videmus facere raram reſpirationem. quoniam ſcilicet frigus nimium lædit

*Aer neceſ-
ſarius vita-
li calori ob
mediocrē
ventilatio-
nem & me-
diocre fri-
gus.* cor, & thoracē. ergo eſt neceſſarius aer ad vitalis caloris tutelam, propter mediocrē
ventilationem, & mediocre frigus. Nimirum noſter calor non aliter quàm ignea
quævis flammula, in ſubſtantia humida, ac ingenta, duplici eget motu, altero ver-
ſus exteriora, altero verſus materiam. cū deſtituitur motu externo, ſuffocatur: cū
interno, diſſipatur. Hæc eſt ratio, qua videmus flammæ, mediocriter frigidi aeris
modica ventilatione conſervari: integra quiete, aut nimia ventilatione perire.
quoniam ſcilicet quies facit ignem conuerti ad materiam, & priuari extrinſecus
motu: nimia ventilatio contrā diſſipat. Non abſimile ergo eſt quod noſtro calori
ex reſpiratione accidit. Eſt itaque reſpirationis vſus conſervatio caloris naturalis, &
animalis ſpiritus reſectio. Quod verò hi iidē ſint vſus pulſus, inde intelliges: quod

*Reſpiratio
nis & pul-
ſus idem v-
ſus.* à ſimilibus cauſis ſimiliter alterātur, ex inambulationibus, comæſſationibus, frictio-
nibus, ira. vt in ſumma dicam, quæcūque cauſa permutando vſum permutat re-
ſpirationem, permutat etiā pulſum ſimiliter, & ad eaſdē differentias magnitudinis,
celeritatis, crebritatis, aut contrariarū. vnde euidenter licet cuique intelligere, pul-
ſum & reſpirationē propter eoſdem eſſe vſus. Sed contrā videtur eſſe, quod ſi pro-
pter eoſdē vſus eſſent, eſſent motus æquē neceſſarii: atq; ita vt priuari nō poteſt tho-
rax reſpiratione, quin animal intereat: neque aliquod aliud membrū poſſet priuari
pulſu, vt animal maneret incolume. tamen ſi religatis arteriis brachiū priuetur pul-
ſu, cor nullā ſentit noxā, brachiū tardiſſimā. Verū hæc ratio illud vnū efficit: quan-

*Obiectio
dilatatur.* quā hi duo motus eoſdē vſus præſtent, ſed non eidem membro eos præſtare. quin
potius (ita vt ſit) quod reſpiratio præſtat cordi ſoli, hoc pulſū præſtare reliquis mē-
bris: quæ vt minori calori indigent, ita tardiùs læduntur. igitur deferendo aerem
& vitales ſpiritus ad cerebrum, præſtat materiam animalium ſpirituum: & venti-
latione conſervat calorem naturalem omnium membrorum. Atque hi ſunt to-
tiùs reſpirationis & pulſus vſus. Sed ſingularū partium ſunt ſingulares vſus. conſtat

*Vſus par-
tiū pulſus
& reſpira-
tionis.* enim vtrique harum actionum dilatatione & conſtrictione: inter quos motus,
cū citra maximam violentiam ſiūt, neceſſe eſt duas quietes eſſe interiectas. Sin-
gulis ergo particulis ſingulos vſus tribuere, eſt admodum conſentaneum. Sed &
hos ſimiles eſſe partibus reſpirationis, & partibus pulſus eſt veriſimile: quales au-
tem hi ſint, videtur hæc ratio inuenire. Flamma quæcūque marceſcit duplici via:
aut priuata temperatione quæ ab aere fit, modicè frigido, aut obruta fuliginibus. 40
ergo aer qui conſervat totidem modis, ſed contrariis, conſervat: attemperando
ſcilicet qualitate, & expurgando ventilatione. Igitur tam thorax quàm arteriæ
trahunt aerem, & reddunt fuligines. Dilatatione trahere, & conſtrictione expel-
lere, conſtat. eo enim motu, arbitror, trahent, quo ſiunt paratiſſima ad capien-
dum, & contrario expellent. Sed vaſa quò ſunt ampliora, eò capiunt plus: am-
plitudinem verò comparant dilatatione. Adde ſimilitudine reſpirationis, transla-
tatione ad pulſum, hoc idem conuinci. ſenſu enim percipimus dilatatione tho-
racis fieri inſpirationem, compressione expirationem. Quietum iidem ſunt vſus
qui & motuum: ſequentis ſcilicet quietis, & antecedentis motus. vt externæ quie-
tis & dilatationis; internæ, & conſtrictionis. Si enim volumus foliis dilatatis ae-
rem trahere, non ſtatim à ſumma dilatatione conſtringimus, ſed in dilatatione tan-
tiſper folles continemus, vt qui motus fuerat aer non prohibeatur ingredi:
cū conſtrictione expellimus, eodem modo facimus. nam tantum durat vacua-
tio, poſt integram compressionem, quantum durat impetus extrorſum excitatus.
Igitur arteria & thorax, dilatatione & externa quiete trahunt: conſtrictione

& interna quiete expellunt. Ex his iam collegimus, pulsus & respirationis eodē esse vsus. quanquā non propter eadem membra: sed respirationis propter cor, pulsus propter membra reliqua. Hæc de prima causa continenti, quam communē habēt pulsus & respiratio: facultate, & instrumentis differunt, de quibus iā dicā. Qui vertunt in dubium, Si ne respiratio motus voluntarius, an secus: omnino mihi videntur sensu indigentes, ac proinde indigni quibuscū disputetur. quare si vel tātilum hīc cōstitero: satis certō scio, doctioribus videbor ridiculus, qui in demonstrāda re sensui conspicua, tempus perdam: cū præcipuē illud docuerit Galenus tā distinctē, vt nihil in super possit lucis addi. Sed quoniam stultorum hominum nondū
10 hac in parte cessauit hæsitatio; dicitur de hac quæstione quatenus ipsa veritas relinquatur euidentis citra calumniā. Galenus secundo libro De motu musculorū ita scripsit: Ea enim quæ cū facta iam sunt, sedare potes si vis, & cū nondū sunt facta, facere; voluntaria sunt. Si ergo præter hæc citiūs aut tardiūs, crebriūs aut rariūs ea faciendi potestatem habes, nonne omninō manifestum est actionem eam seruire voluntati? Arteriæ certē motum & cordis neque cohibere, neque excitare, neque crebriorem, neque rariorem, neque tardiorem, neque velociorem voluntas facere potest. Idcirco ne animæ quidem opera huiusmodi esse dicunt, sed naturæ. motum autem crurum, in his omnibus ratio regit. nam & sedare dum fit, & sedatū rursus excitare; & velociorem, & tardiorem, & rariorem, & crebriore efficere potest. hæc eadē, & circa respirationis motum coritunt: quæ actio quidem est septi
20 transuersi, & musculorum thoracis. Vides vt cum demonstrātionē doceat Galenus, esse voluntatis actionem? quod verō in nostra voluntate fit cohibere spiritū, declarauit seruus barbarus, qui compresso spiritu se interfecit. Sed quid quod dormientes respiramus, quo tempore cessant animales actiones? O firmissimum argumentum, quo se barbari medici ipsam veritatem putant subuertisse. quasi verō non responderit eodem in loco Galenus: fieri quidem inter dormiendum, & esse nihilominus voluptatis actionem. nam & in ambulare cōtingit dormientibus. sanē inter dormiendum non fit integra actionum quæ liberæ sunt, interceptio. nullus enim est tam profundo somno sopitus, quin tonū aliquem seruet musculorum. non enim
30 nim iacemus inter dormiendum, omninō in compositē iactatis membris: sed sedētes nonnunquam, aut iacentes proni, aut supini, sed cum decore aliquo: vel laterū alteri incumbentes. itaque non omninō otiantur muscoli, sed operantur, cū tamen illorū actiones semper ex voluntate sint. Fit nihilominus vt quanquam volētes sedeamus aut inābulemus inter dormiendū: tamen egisse nos hæc non ampliūs experrecti recordemur. quia nō fuit eo tēpore, propter mētis impedimentū, fortes visionum aut phantasmatum impressiones, sed leues. Quod si his inficiaris: negato ebriorum actiones liberas esse, quarum soluta ebri etate nō recordantur. Quandoquidem tam euidentis est Galeni ratio, vt illi apertē nō possint inficiari, excogitare barbaræ sententiæ propugnatores, Respirationem motum esse partim voluntariū, partim naturalem: hac ratione putantes se aliquid à nobis extorturos. Sed demonstro hunc motū nihil omnino habere naturalis. Animalibus solū fit instrumentis, putā septo transuerso & reliquis thoracis musculis: ergo omnino voluntarius est motus. Qui enim compositi sunt ex voluntario & naturali, quales sunt quāplurimi, duplicibus vtuntur instrumentis. vt ventris exoneratio fit à fibris trāsuerfis intestinorū, quarū motus naturalis est, & à musculis abdominis. mictio etiā fit à fibris, & à musculo ceruicis vesicæ: tamen respirationis nulla sunt instrumenta, præter septū, & alios octoginta musculos thoracis: intercostales internos 36, intercostales externos 34, extrinsecus in thoracem infixos 10, vtrinque 5, ex spina 3, ex spatula vnū, alterū ex clauicula. quæ omnia instrumenta, voluntati subseruiunt. (nā pulmo caret proprio motu) Est igitur respiratio iam non modō voluntarius motus: sed etiam nihil aliud quā voluntarius. Quid quod citra respirationem, ne momento temporis sufficere possumus, dicente Galeno in priimis verbis libelli De vsu respirationis? Primō quanquam Ianus ita transtulerit: tamen Græca littera habet in hunc modum: ἐκ τοῦ μηδὲ βραχύτατον ἡμᾶς χρόνον ἀρκεῖν δύνασθαι διατηρεῖν αὐτῆς. quod ita transfero: Quod neque breuissimō tempore sufficere possumus illa deperdita. Illud bre-

*Respiratio
ne voluntaria
esse motum mon-
stratur.*

*Obiectio
diluitur.*

*Respiratio
nem nulla
ex parte esse
naturalem
motū, ostē-
ditur.*

*Obiectio
diluitur.*

uissimum tempus non intelligo de momento. non enim arbitror feruus barbarus momento temporis interit: sed aliquanto tempore retento spiritu. Præterea multò diuersa res est, actionem aliquam esse necessariam, ac proinde ea deperdita non posse nos viuere, aut esse naturalem. Morimur retento spiritu. fateor. Sed si liberum est nobis vel pereuntibus cohibere, sponte respiramus. quod enim morimur cohibito spiritu, non eò fit, quòd necessaria per se est actio: sed quòd subseruit actioni naturali & necessariae simpliciter, puta temperationi caloris cordis. Sunt verò multæ voluntariæ actiones naturalibus subseruientes, quæ tamen voluntariæ sunt tantummodò. Vt igitur nisi manducantes non possumus manere in vita, quanquam manducare omninò actio voluntaria est, quia subseruit nutritio-
ni, quæ per se est necessaria ministrando materiam: ita respiratio est actio volun-
taria, tamen necessaria ad vitam, quia ministrat pulsationi illi, qua cor per arteriã
venalem vocatam trahit à pulmone aerem, & remittit fuligines: sine qua actione
necesse est statim animal interire. Hęc actio quæ est tractio aeris ad ipsos cordis vē-
triculos, potissimum sinistrum, naturalis est: tamen hæc nihil habet respirationis,
pulsatio enim est. Respiratio siquidem, si quis exactè rem cōsideret, non transmit-
tit aerem ad cor, sed ad pulmonem: quem illinc recipit cor per venalem arteriam.
Hac ratione sumministrat respiratio actioni naturali, ipsa alioqui omninò volun-
taria actio. Itaque respiratio fit à voluntate: à qua quàm diuersa sit facultas quæ pul-
sat, cuiq; est per se perspicuum, consideranti vt non sit in nostra voluntate sitū, pul-
sum cohibere, aut permutare ad velociorem, maiorem, aut crebriorem, aut aliam

*Facultas
vitalis me-
dia inter
naturalem
& anima-
lem.*

quampiam differentiam, ex sola inquam voluntate, non alteratis causis. Verū quā-
quam facultas ea, qua cor & arteriæ aguntur non est libera, non est tamen in gene-
re earū, quæ naturales sunt, (vt in quæstione decima quarta libri proximi cœpimus
declarare) sed mediū quoddam actionū genus. Nam quæ naturales potentiæ sunt,
vt facultas in igne calefaciendi, aut refrigerandi in aqua, aut etiam trahendi, confi-
ciendi, retinēdi, & expellendi in humanis corporibus: operantur pro ratione pro-
portionis quā habent actio & resistentia, vsq; ad vltimum potentię, nulla ratione in
modo actionis respicientes finem. non enim ventriculus, quatenus animalis inter-
est, mutat cibū, cū non amplius interest, cessans: sed quantum potest mutat. alioqui
nihil noceret, tenue alimentum dare calido ventriculo: sed nocet, quia ventriculi
potentiæ, vtpote naturales, non operantur quantum expedit, sed quātum possunt.
Tamen facultas pulsandi non ita facit: quin potius, permutato solo vsu, impermu-
tatis facultate & arteriarum corporibus, permutatur pulsus, quia opus est maiorib.
aut minoribus pulsationibus. Est igitur hæc facultas neq; voluntaria neq; naturalis,
sed medii generis, quæ vitalis meritò appellatur: neque agens pro arbitrio vt prima,
neq; pro ratione potentiæ agentis ad patientem: sed pro ratione indigentia. Vt vo-
luntariæ actionis, qualē esse respirationem monstrauius, instrumēta sunt muscu-
li, ita huius quæ pulsant, cor & arteriæ. neq; hoc indiget probatione alia sed satis mō-
strauius: Respirationē & pulsū, fieri à diuersis facultatibus, per diuersa instru-

*An respira-
tionis &
pulsus quie-
tes & mo-
tus ambo à
facultate
fiant.*

menta. Sed est aliud quod contemlemur: Nunquid quietes respirationis, & pul-
sationis, aut altera illarum aut ambæ actiones sint, aut cessationes: & an vterq; mo-
tus, dilatatio scilicet, & restrictio, fiat virtute operante, vel alter operante virtute,
alter redeunte membro ad suū situm, (ita vt sit) vel sit in hoc quoq; aliqua diuer-
sitas. Cū thorax dilateretur ad inspirandum actione neruorū, quibus contentis re-
tinetur in amplitudine; constat eū nō indigere actione noua ad subsidendū, sed sa-
tis esse, si dilatantiū soluatur contentio. Vnde constat videri alicui posse, expiratio-
nē cessationē potius, quàm actionem. Sed cōtrā est, quòd vtrisque illorū motuum
sunt à natura destinati sui musculi: quare vterque illorum videtur esse actio, non
cessatio. Galenus libello De respirationis causis dicit: Cū musculi iuxta costas du-
plices sint: externi expirationē, interni inspirationē perficiunt. Hęc docet Galenus
de musculis, intrinsecus & extrinsecus consistentibus circa costas. Ego verò nō hoc
solū, sed etiam omnes musculos intercostales appellatos ad thoracis constrictionē
facere puto. quandoquidem omnes illi adducunt costas ad seipsas. Verūm hæc nō
conuincūt priorē rationem: si quid enim per vim supernē continetur, statim ac di-
missum

missum est ab eo quo sustentatur, sine nouo labore concidit. Ergo euidenter constat, cum semel inspiratio facta est, etsi nulli muscoli operarentur, successuram tamen expirationem, iis, qui dilatauerant, cessantibus. Cæterum, quæquam muscoli inter costas ad expirandum necessarii non sunt: sunt tamen necessarii ad expirandum cum tanta, aut tâta vi. nã cum citra necessitatem aliquam vrgentem expiramus: sola ea expiratio, quæ fit feriatis musculis sufficit: sed cū aliqua necessitas vrget, maiori aliqua expiratione indigemus: qualis est quæ efflatio dicitur. non enim semper cum æquali conatu expiramus: sed maiori efflamus, maiori adhuc loquimur, maiori multò vociferamur. Igitur, quamuis sine musculorū actione possemus expirare; non tamen efflare, ac multò minùs loqui, & multò adhuc minùs vociferari. igitur non violenta expiratio, cessatio ab actione est: sed quæ nonnihil habet contentionis, opus facultatis animalis est, non minùs quàm inspiratio. Quietum eadem est ratio. constat enim externam quietem spirationis actionē esse. Si enim cessantibus musculis, thorax constringitur: non cessant, cū in dilatione cōtinetur. nimirum iidē muscoli, qui cū contenduntur, dilatant thoracē, contenti retinent dilatatum. Interna quies, quies verè est & otium musculorum. nisi fortè nimis vltra mediocritatem constrictus thorax est, vt ad emittēdam vehementē vocē solet. tunc enim quia infra naturalē sitū est constrictus, quiescens laborat. Hinc fit, vt cū citra violentiam spiramus, longiores sint perpetuò internæ quietes externis. nihil enim miri habet, si muscoli citra irritationem agentes morentur plus in otio, quàm in labore. Hac ipsa in re, inquit Galenus, similem esse pulsū respirationi primo De difficultate respirationis capite quarto, vbi ita scripsit: Et in cessationibus, eam quæ est post dilationē, breuiorem esse: quæ verò post constrictionem, longiorem, ambobus existunt communia. Agē igitur huius rimemur rationem à motionibus ipsis exoriri. Videtur nulla ratione fieri posse, vt ad vtramque partem, dilationē, inquā, & cōstrictionem facultate sit opus: sed ad alterā facultate, ad alterā natura ipsius mēbri. corpora enim rotunda, cū dilatantur à facultate aliqua, dimissa postmodum, suarum partium grauitate constringuntur: contrā, quæ constricta ab aliqua vi sunt, cū dimittuntur, dilatantur sola suarum partium firmitudine. Ergo, si arteriæ dilatantur à facultate, sua grauitate constringuntur: si constringuntur à facultate, dilatantur per se ipsæ firmitudine & continuitate suarum partium. non igitur indigent facultate ad vtrumque, sed ad alterum. Tamē contrarium videtur rhythmus demonstrare. non enim ex mutatione sola vsus, aut virtutis tam facilè rhythmus mutaretur: nisi vtrumque motum, dilationem, inquā, & cōstrictionem, faceret facultas. Rhythmus enim est, proportio temporis dilationis ad tempus constrictionis. quā proportionē sentimus mutari sæpe: modò aucta dilatione, aut reddita tardiori, modò constrictione hæc eadem perpeffa, modò illarū altera imminuta, aut concitata. Quod nulla ratione quisquam intelligat posse contingere: si alter motuum à membrorum natura citra facultatem sit. Quæquam imaginati quidā sunt, fieri posse, vt mutaretur rhythmus: etsi dilatio à continuitate partium fiat, mutata sola duritie arteriarū. nam quò durius est corpus, quod comprimitur vltra mediocritatem: eò velocius, & vehementius redit ad figuram. Id licet experiri inflexis duabus virgis, quarum altera lentior sit, altera subduriore: quas si æqualiter contorferis, videas non cum æquali impetu distendi, sed duriores celerius, & vehementius. non aliter, dicūt, rhythmus mutatur, quia indurata arteria celeriores facit dilationē. Acute sanè ii imaginantur: sed minùs verè. non enim potest arteria tam citò de molli dura, aut de dura mollis reddi: quàm citò notamus sæpe, mutari pulsus. Igitur his omnibus vndique pensatis, concludendum tamen est, tam dilationem, quàm cōstrictionem, fieri semper à facultate vitali. fit enim semper pulsus ad rhythmum. Veruntamen intelligendum est, habere arterias naturale quoddā & proprium cauum, quod retinent etiam post constrictionē, cū constricō naturalis est, & non violenta admodū, qualis contingit in principiis accessionū. Cū ergo dilatatur arteria vltra cauum naturale, extenditur, ac proinde à sola facultate vitali agitur: cū cōstringitur, vsq; dū ad naturale id cauum redit, agitur à facultate adiuvante grauitate membri. mouerentur enim tunicæ illo motu, etiam si a facultate

*De motib.
an ambo à
facultate fi
ant, cōtro
uersia agi
tatur.*

*Quorundā
sententia.*

*Autoris o
pinio, qua
deciditur
controuer
sia.*

dimitterentur: quanquam vt diximus non mouerentur ad rhythmum. Si verò infra cauum propriū cōprimuntur, (quod nunquam fit in pulsu naturali) quod infra illud superest, à sola facultate fit, etiā renitente membri natura. vt cōtrā ascensus vsque ad hoc cauum, fit à facultate adiuuante firmitudine partium membri: reliquū à sola facultate membro obfistēte. Quod arteriæ non constriquantur omninò, sed habeant quædam caua naturalia etiam post constrictionem, dixit apertè Galenus, libello, Quod sanguis in arteriis secundum naturam contineatur, his verbis: Nam quid vult potius, an arterias ad extremum vsque contrahi? vt venas: aut, quod verum est, ad certum vsque terminum? Ex dictis rursus constat, quod paulò antè dictum est, externam quietem in pulsu non aliter ac in respiratione opus esse facultatis: internam verò otium. Quare ex ratione in hoc quoque proportio pulsus est ad respirationem: vt quies interna in naturali differentia (nam in hac solū est interna quies otium) longior sit, quàm externa. Igitur, (vt colligamus iam tandem) quia pulsus & respiratio propter eosdem vsus fiunt, sed à diuersis facultatibus, & per diuersa instrumenta: fit vt respiratio & pulsus à similibus causis, aut eisdem perpetuò alterentur eodem modo: vt qui irascuntur aut exercentur declarant. Verū hoc intelligi debet dempta voluntate, quæ potest, vt lubet, permutare respirationem, pulsum minimè. proinde phrenitici, quanquam habent respirationem magnam & raram, non tamen talem habent pulsum. Præterea excipi debent vitia instrumentorū. nā cum hæc diuersa sint, possunt respirationem aliter ac pulsum permutare. vt qui ingurgitauēre cibos vsque ad ventris distentionem; comparant magna ex parte pulsum magnū, & respirationem paruam ex compressione septi transversi. in reliquis proportionem sibi respondentes motus sunt, nondū tamen in numero motuū. non enim tot pulsationibus tot respondent respirationes, sed ad proportionem. Est aliud pulsui cum respiratione commune, quod, scilicet, vtriusque instrumenta à suis principiis recipiunt influentem facultatem: musculi à cerebro, arteriæ à corde. & vtraque recipiunt per illustrationem, non per spiritum. repentè enim vis communicatur vtrisque. nam tam citò mouemus thoracem, quàm volumus: & tam citò mouetur arteria in extrema manu, quàm cor ipsum. amant præterea recipere hunc fulgorem interiūs & à radicibus per ipsas tunicas. quo influxu si priuantur, etiam si affluant spiritibus, carent actione. Quod experiri docet Galenus scissa vena, ac immisso in eam calamo, constriicta que per medium calami vena. sic enim immobilis redditur ea venæ pars, quæ est vltra laqueum: quanquam per ipsum calamum satis multa spiritus copia permeat. Sed satis multa iam diximus de iis, quibus spiratio & pulsus cōueniunt & discrepant. quare ad aliam disputationem conuertamur.

An Arteria simul attollantur, ac deprimantur cum corde.

C A P. I I I.

NVLLA re amplius barbari medici, vt sæpe conquesti sumus, plus artem vitauerunt, quàm reuocatis rursus antiquatis opinionibus, quas multò antè Galenus improbauerat: quarum præstaret non meminisse, quàm omnium, quas tam varia scriptorum ingenia inuenire potuerunt, repetita memoria profectum artis retardare. Faciat Deus, vt studiosi deinceps nostro labori nō inuidentes, si quid iam tandem viderint ex Galeni libris distinctè erutum, & firmis rationibus confirmatum, non vsque adeò conflictentur opinionibus: sed ad artis opera progrediantur expeditiores. Erasistratus, vt ex Galeno accepimus, docebat, Arterias nō dilatari cum corde, sed quo tempore cor constriingitur: & rursus constringi, cū dilatatur cor. contrā ac Aristoteles, qui libello De respiratione (si modò Aristotelis liber ille est) ita dicit: *Et pulsant vena omnes, & simul inuicem eò quòd appenduntur ex ipso corde. mouet autem cor perpetuò: quare & ille semper & simul* (intellige mouentur) *quando mouet, (subaudi ipsum cor.)* Ita enim verti hæc verba: ὁ σπύροντι αἱ φλέβες παύσαι, ὁ αἷμα ἀλλήλαις, δὲ τὸ ἡρτῆσαι ἐκ τῆς καρδίας. κινεῖ ἐν ἡ καρδία αἰεὶ. ὥστε καὶ κινεῖται αἰεὶ, ὁ αἷμα ἀλλήλαις, ὅτε κινεῖ. Galenus quarto De differentia pulsuum capite sexto, damnat apertè Erasistrati opinio-

Colligitur
summa pro
portionis re
spirationis
& pulsus.

Erasistrati
opinio.

opinionem, & Herophilum insequitur, qui omnes arterias simul cum corde dilata- *Galenus E*
 ri ac constringi docuit. In libello De usu pulsus hoc idem docuit. Eodē modo se- *rasistratū*
 xto De usu particularū ex anatome reddens rationem qua fit, ut etsi cor & vasa o- *damnat.*
 mnia quæ ab illō oriuntur, aut in illū inferuntur, dilatentur simul; tamen quædam
 sint quæ trahant à corde plus, quædā quæ plus remittant in illud. quæ ratio in qui-
 busdam tunicis est, ut mox enarrabo. Tamen Auicēna, qui habet hoc suæ gloriæ *Auicenna*
 præcipuum caput, quod nihil non corruperit antiquæ doctrinæ, vniuersæ suorum *& suorum*
 sequacium scholæ ansam præstitit errandi, dicens Fen prima primi cap. 4. doctrine *sequacium*
 6. Virtus vitalis simul constringit & dilatat. Et rursus secunda primi cap. 6. Arteriæ *sentētia Ga*
 10 non secundum modum dilatationis & constrictionis cordis, sed secundū propriū *leni cōtra-*
 arteriarum corpus mouentur. Sed præstiterit horum rationes referre quàm verba.
 Cor (dicunt) de sententia Galeni & arteriæ dilatatione trahunt, constrictione ex-
 pellunt: sed nō possunt simul cor & arteriæ trahere, quoniam corde ab arteriis tra-
 hente, & arteriis à corde, mutua tractione impedirentur. O miram hominū sapien-
 tiam. An hoc vos conuincit argumentum? ergo si docuerimus fieri posse, ut cor &
 arteriæ simul trahant, & simul etiam expellant, quin sibi ipsis impedimento sint; ad-
 ducemini vos quoque ad concedendum, simul pulsare. Qua ratione (dicunt) fiet, ut
 cor accipiat ab arteria venali, & mittat in aortā, dilatando utrāque; an potest cor quia
 sic expedit, ita aeris & spiritū materiā dispensare? non sanè. Sed si huius quoque e-
 20 uentus causam apposuerimus, non amplius audebitis negare quod experimentum
 declarat: altera manu, ut Galenus docet, imposita cordi, altera carpo manus, maxi-
 mē cum intelligi haud possit, cor dilatari, & ex eius penetralibus trahentes ortū ar-
 terias, non simul dilatari, *scilicet τὸ ἡμῶν*, id est, quoniam à corde suspenduntur, ut dice-
 bat Aristoteles. Ergo rem paucis accipite. Cor duos habet ventriculos, alium de-
 xtrum, alium sinistrū. Dexter habet sanguinis plus quàm spiritus: sinister plus spi-
 ritus quàm sanguinis. duo vasa inferuntur in cor: aliud in dextrum sinum, (ramus sci-
 licet venæ cauæ) aliud in sinistrum, arteria scilicet venalis: quæ proinde venalis di-
 citur, quod simplici tunica constat, ut vena. Alia duo vasa oriuntur à corde: aliud à
 sinistro sinu (arteria scilicet quæ dicitur aorta) aliud à dextro, vena nempe arteria-
 30 lis, quæ sic appellatur, quia constat duplici tunica. Horum quatuor duo sunt ad tra-
 hendum à corde, arteria scilicet aorta trahit à corde spiritus & sanguinē versus mē-
 bra; vena arterialis deducit sanguinem ad nutritionem pulmonis: duo sunt ad tra-
 hendum ad cor, vena caua, sanguinem; arteria venalis inspiratum aerem. Horum
 osculis adnascuntur membranulæ quædam prætenues, quæ vocari solent adnatæ
 tuniæ. sunt tribus vasis (omnibus scilicet, dempta arteria venali) ternæ: arteriæ
 venali duæ tantum. Vasa accipientia à corde substantiam aliquam (hæc sunt aorta
 & vena arterialis) habent illas tendentes extrorsum, quod est habentes radices in
 corde, & spectantes extrā: quæ verò sunt mittentia in cor, caua, inquam, vena & ar-
 40 teria venalis, contrā habent introrsum vergentes. Ergo quando cor & arteriæ dila-
 tantur, tuniæ illæ in aortæ & venæ arterialis radicibus, dilatatæ interim secundū
 radices, coeunt secundum cuspides: (voco Cuspides partes radicibus oppositas, quā-
 quam latiusculæ quædam partes sunt, sed quia ita inualuit vsus) atque ita fit, ut
 quoniam quo tempore omnia simul incipiunt dilatari, osculum reclusum est, ar-
 teriæ trahere possint à corde: quando verò iam constringi incipiunt, inueniunt ar-
 teriæ tunicas illas extrorsum clausas, quare non possunt ad cor remittere: cor ve-
 rò potest fulgines ad arterias mittere, quia hæc tunc recluduntur, & suus positus fa-
 cit, ut ab impetu, interiùs extrorsum facto, subuertantur facilè: ab impetu facto ex-
 50 teriùs introrsum, potiùs concludantur. propterea vasa quæ acceptura erant, tuni-
 cas habuerunt extrorsum cuspidibus vergentes: & quæ tribuunt cordi, introrsum.
 sic enim cū cor dilatatur, dilatans simul cuspides alligatas illi, recludit osculū: & ita
 fugit sanguinē à vena caua, aerem ab arteria vocata venali. Quando constringitur
 contrā; hæc cuspides præueniunt coniungi, & orificia obstrui, atque cor ita remittit
 nihil. Sed quoniam plus oportuit obstrui orificium, quod it ad cauam venam, ad
 quam nihil oportuit remitti, quàm quod ad arteriam venalem, ad quam nonnihil
 calfacti aeris & fuliginum remitti erat ex vsu: hoc duas tantum tunicas habuit,

Cor & arteria non se impediunt trahendo & expellendo. easque intrò vergentes, illud tres. Hæc ergo ita se habent. Quòd verò cor & arteriæ neq; trahendo mutuò neq; expellendo se impédiant, restat nunc demonstrare. Omnia in humano corpore, vt mirus docet Hippocrates, atque de illius sententia sæpe repetit Galenus, habent communem confluxum. omnia ex omnibus possunt accipere, atque in omnia demandare. itaque non est opus, quò cor expellat, arterias amplificari ad recipiendum, neque contrà: sed simul expellere possunt, in se scilicet, & in alia omnia membra, & extra corpus. Adde rursus arterias non omninò obstrui, cum constringuntur, sed sua etiam caua retinere. quare possunt simul ab altera parte recipere, & in alteram motu vno, & perpetuo remittere, vt in vâlis prælongis, vnde quaque pariter compressis, fieri conspiciamus. Hæc ergo ratio-
ne commodius fit, quam vt illi fingunt. quorum sententia non intelligo qua ratione possit non esse absurda. Si enim quod compressum cor expulit, tumefactæ arteriæ continerent; cor cum dilaretur, cum vnde quaque trahat, resumeret ab arteriis; & ita aer, aut fuligo, à corde ad arterias, & ab his ad cor reciprocè impelleretur. Igitur si quid bonis autoribus & firmis rationibus fidei tribuendum est, cor & arteriæ simul dilatantur & constringuntur.

De differentia pulsuum, & quot sint illorum species.

C A P. I I I I.

20

Octo pulsuum species.

QUAE Galenus demonstravit, vt in principio huius sermonis dixi, certum est præterire, vel ad dicenda breuiter recolere: si quid ab illo est omis-
sum. quare cum in principio operis de differentia pulsuum ille cum demonstratione docuerit, quot sint; ego de hac re longum sermonem non habebo: sed veluti aliud agens, docebo octo tantum esse species pulsuum, quarum oporteat medicum meminisse. Si quæ enim aliæ, præter has, dictæ sunt à medicis, aut non sunt pulsus species, magis quam rei alterius: aut si re vera pulsus species sunt, non tamen sub sensum medici possunt cadere. quod, hac ratione inuenit Galenus. Omnem pulsus differentiã, necesse est desumi ex motibus, aut ex quietibus, aut ex corpore arteriæ, aut ex virtute, aut ex tempore motuum. Motui potest accidere, aut magnitudo secundum magnitudinem arteriæ quæ mouetur: atq; ita fit primũ genus (nihil enim interest, aut genus, aut differentiam, aut speciem appellare) magni, aut parui: aut velocitas, & fit genus alterum velocis aut tardi. Quietibus potest accidere longitudo, aut breuitas: & fit genus tertium, crebri, aut rari. Facultati accidit robur aut debilitas, vnde fit aliud, vehementis aut imbecillis. Corpori arteriæ potest accidere mollities, aut durties: vnde quintum est genus, duri aut mollis. Temporibus dilatationis & constrictionis potest accidere proportio aut impropor-
tio, quæ rhythmus est pulsus. His omnibus potest accidere æqualitas aut inæqualitas: & inæqualitas potest fieri cum ordine aut sine ordine: vnde duo alia genera proficiscuntur, quæ cum prioribus sunt octo: magnus aut parvus, velox aut tardus, creber aut rarus, vehemens aut debilis, durus aut mollis, enrhythmus aut arhythmus, æqualis aut inæqualis, ordinatus aut non ordinatus. Sunt qui ex corpore arteriæ desumant differentiã aliam, quã dicunt, calidi aut frigidi. sed hæc differentia, febrium est, non pulsus, magis quã si quis pulsus dicat album aut nigrum; quia huius coloris est arteria. Ex cauo arteriæ desumunt alii aliam, pleni aut vacui pulsus. sed hæc differentia aut nihil significat, aut est prorsum incognita sensu. Nam arteria verè vacua, id est, nulla substantia plena, non potest esse: ergo plena dicitur, aut quæ plena est humore, respectu alterius quæ plena sit spiritu: aut quæ plena est crasso humore, respectu alterius quæ plena sit tenui: aut quæ multam continet substantiam, respectu alterius quæ paucam: aut quæ vehementer habet spiritum, aut valde calidum, respectu alterius quæ nec adeo vigentem, neque adeo calidum habeat. Nullus possit inuenire aliam rationem plenitudinis. Sed nullam harum oportet, in proprio pulsus genere constituere. nam duo hi ultimi modi, alter non est differentia pulsus, calidus scilicet aut frigidus spiritus, sed vt paulò antè diximus febrium: alter, scilicet vigens spiritus aut non vigens, pertinet ad aliud genus, vehementis, inquam, aut languidi pulsus. habere
arteriam

De vacuo & pleno pulsus.

30

40

50

arteriam interiùs multam aut paucam substantiam, non aliter cognoscas, quàm si arteria multum aut parum distenta est: & hoc habet sensum magni aut parui pulsus. Quòd si tactus ipse sentit humorem in ipsis tunicis arteriarum: hoc non aliter fiat, quàm emollitis tunicis, aut distentis: quod habet sensum mollis aut duri pulsus. Duorum ergo alterum superest, aut, ut tactu sentiamus, sitne humor in arteria aut spiritus: vel, sitne humor qui cōtinetur, crassus aut tenuis. Sed neutrum horū tactu discerni potest. nam neq; in vase magno, ut vtre aut vesica, tactu diiudices quid interius contineatur, nisi fortè ex fluctuatione aut pulsatione, aut modo aliquo tali, quali nullatenus in arteriis uti potes. si enim aliter, aut ex sola tactione cognoscere-

10 mus; non opus esset multo negotio ad distinguendam hydropē ascytem à tympanite: quin potiùs tactu solo eam distingueremus. Scimus tamen non aliter nos sentire, aquam esse intra peritonæum, quàm ex fluctuatione, conuerso homine de latere in latus, aut excauatione relicta in regione ventris post compressionem, simili ei, quæ in œdematis. nec aliter sentimus aerem esse, quàm ex sonitu tympani, pulsato ventre. Sed ridiculum si quisquam dicat, arterias, angusta adeò & parua vasa, pulsari posse, aut humorem in eis fluctuare. iam verò neque fouea relinqui potest in arteria plena humore, etsi comprimatur: cū, propter paruitatem arteriæ, tū at-

20 iam, propter proprium motum suarum tunicarum. non enim, ut vter, eleuatur ab humore, sed à vitali vi quam habet à corde influentem. Iam etiam ridiculum est dicere: tam crassos succos contineri in arteriis, ut resistent tactui, & ita suæ crassitiei præstent sensum, nisi aut lutum, aut arenam, aut lapides, intelligas esse in arteriis congestos. Nullum ergo est genus, pleni aut vacui pulsus: vel sensu cognosci id non potest. Quare tantum sunt octo species pulsuum: nec excogitari potest, unde differētia alia, quæ verè esset pulsus, defumeretur. Sed fortasse quisquā roget nos, cur ut in proportionem temporis dilatationis, ad tēpus constrictionis, consideratur quidam rhythmus, non ita in proportionem quietum ad se inuicem consideratur alter? Hic intelligat (quod fortasse hic sermo in processu demonstrabit) quietis internæ tempus non posse exactè sentiri: quippe quæ non nihil assumit ex prima dilatationis parte, & vltima constrictionis. proindeque non posse talem proportionem

30 obseruari. Itaque nullam calumniam hæc diuisio videtur posse pati.

An ordo aut contrarium semper accadat inæqualitati.

C A P. V.

GALENUS, primo De differentia pulsuum capite nono, ita scripsit: ὁ δὲ πεπαγμένος καὶ ἀτακτος, τμηθέντος πῦ ἀνωμάλου εἰς τε τὸ κατὰ ἀερίοδους ἴσους, καὶ εἰς τὸ παντίως ἀνίσουν καὶ ἐκσπέναν ἢ τμημάτων πῖν γένεσιν ἴσους, κατὰ μὲν τὸ ἢ ἀερίοδων ἴσους ὁ πεπαγμένος, κατὰ δὲ τὸ παντίως ἀνίσουν ὁ ἀτακτος. id est: *Fuit autē ordinatus & inordinatus pulsus, diuisa inæqualitate in æqualitate periodorum, & o-*

40 *mnimodā inæqualitatē: iuxta æqualitatē periodorum ordinatus, iuxta integram inæqualitatem inordinatus.* Itaque de sententia illius solus inæqualis dici potest ordinatus aut inordinatus: in æquali verò non spectatur ordo, aut contrarium. Huic loco videtur esse cōtrarius alter ex isagoge, capite De pulsu lethargicorū, vbi ita est scriptū: εἰδέναι χρὴ πῦ το καθόλου, ταῖς ἀνωμαλίαις ὡς τὸ πολὺ τὴν ἀταξίαν ἐπομένην, σπανίως δὲ ὅττι εὐρεῖν ἀνωμαλὸν σπυγμὸν πεπαγμένον. id est, *Scire hoc oportet vniuersè, inæqualitatibus, ut plurimum adesse ordinis perturbationem: rarò autem contingit inuenire inæqualem pulsum ordinatum.* Vide quàm sit hic locus priori contrarius. dicit enim hic apertè rarò ordinatū non esse æqualē. quare nō fiet ordinatus aut inordinatus ex distributione inæqualis: sed tā æqualis quàm inæqualis poterit habere ordinē. Quantum ego intelligo, ordo, *Deciditur*

50 si quis consideret exactè, & ut prouectū iam virū in arte decet, nulli potest accidere *controuer-* differentię, quæ non possit recipere ordinis perturbationē, mutato solū ordine. hæc *sia.* enim est contrariorū lex. Sed æqualis pulsus nō potest fieri inordinatus, nisi amittat æqualitatem: quare differentia quam habet, æqualitas propriè est, non ordo. Atque hoc docet Galenus primo De differentia pulsuum: Sed si quis consideret minus exactè, ut licet tyroni, licet ei dicere pulsum omnē, qui inordinatus nō est, esse

Gale. loca
contraria
contro. pa-
riunt.

quodammodo ordinatum. tales sunt omnes equeales. Hoc modo locutus est Galenus ad tyrones: quo in libro constat, ut hoc, ita multa alia scripta esse minus curiosè, quæ ipsemet Galenus in commentariis De pulsibus excoluit.

Vtrum pulsus possit venire ad tantam crebritatem, ut alterutram quietem omnino amittat. C A P. VI.

QVAESTIO, quam modò suscipimus disputandam, neq; ab Hippocrate, neq; à Galeno, neque ab aliquo illorum, qui quæstiones medicas scripserunt, nec ab aliquo medicinæ professore ante nos disputata est: quippe quam primi nos inuenimus. nulli enim hætenus erat dubium inter contrarios motus quietem intercedere aliquam necessariò, saltem nostræ tempestatis medicorum. Nā Galenus, ut procedens sermo declarabit, contrarium videtur sensisse: quāquam neq; illud quidem admodū distinctè. Illud vnū apertè professus est, ut multis aliis in locis, ita primo De differentia pulsuum cap. 15. in dicroto pulsu lapsu arteriæ ab ultimo distensionis termino nullā quæ sentiri possit, quietē dirimere. An verò & sine quiete quæ sentiri non possit, possit arteria recurrere, illud non omnino explicuit. fortasse nimis curiosum, & minus necessarium censuit esse medicis, dummodò primū illud non ignoraretur. medicus enim sensu ducitur, non ratione & intellectu. Mihi verò illud etiam semper visum est verissimum, Possesse pulsus alterutra quietē, aut etiam utraque omnino priuari. Nec verò est, quod quisquā me ut nimis curiosè philosophātem, in re medica præcipuè, inculset: tota. n. De differentiâ pulsuum doctrina, multa plena est contemplatione apud Galenū. Præterea, qui semel illud recipiunt ex Galeno, in dicroto pulsus recessu nullā quæ sentiri possit quietē esse; quā facultate indicant aliquā prorsus quietē intercedere? Nō arbitror sensu: sensu enim percipi non potest. ergo philosophica ratione. Eadē mihi videor monstrare, contrarium posse contingere. Primū hæc nostra quæstio versetur primo illo cardine, qui in philosophia totus cōstitutus est: An possint fieri duo contrarii motus sine quiete media. quod in principio disputationis monstro. ita enim (arbitror) oportet paradoxam opinionē. Intellige mihi proiectū esse lapillū sursum, & interim dum lapillus ascendit, corruere ingentem aliquā turrim: atq; in descensu obuiam fieri ascendentī lapillo, atque illum secū motum adhuc deorsum rapere. Vides necesse esse, aut lapillum ascendentem descendere, prius quā quiescat: aut magnā turris molem à paruo lapillo pensilem in aere retardari. quod qui cōcedet, sensu conuincetur indigere. Dices fortasse: Detinetur turris tempore, quod percipi nō possit præ breuitate. Lubet tūc interrogare, cur quiescit moles illa ingens & motus eius interrumpitur breui illo tempore? Aut turris ipsa quiescit, quò vacet lapillo quiescere, ne tumendax sis: aut sistitur turris, quia videlicet lapillus restitit descensui. Primū illud fortè nō faciet turris: nisi tuæ sententiæ sit, & ab aliquo prius eius quod expedit, fuerit admonita. Secundū hoc nec tu ipse dices, cum tam parua resistentia in lapillo sit præ turris pondere. Sed addet aliquis: Quoniā parua resistentia est, paruum tēpus sistit turrim. Ita ne? Cur igitur solus ipse aer non sistebat: sed continuus erat adhuc motus? resistebat enim & medium non nihil. Ergo, si quantulacūq; resistentia valeret sistere quantūcūq; molem, & magnitudo resistentiæ magnitudine temporis, quo sistit pensatur; necesse erat, singulas interiecti aeris partes, singulas quietes efficere. & partes mediū (quippe quod continuum est) sunt infinitæ. quare in infinitis cessationibus, necesse erat infinitū tēpus quiescere: & ita tandem in perpetuū nō poterat eius motui opportunū aliquod cōcedi tēpus, in quo non à cessationibus interPELLARETUR. Est igitur euidenter verū, & monstratione confirmatum, Esse motus contrarios sine quiete media. Qua ergo ratione dixerit Aristoteles 8. de motu (Physica vocant vulgò) cap. 7. ubi de motu alterationis & accretionis disceptat: Manifestū autē quòd id quod mouetur, quiescet in cōtrario. & rursus sequenti capite de latione hoc idē mōstrat, & in linea recta recursum sine quiete fieri posse negat. Galenus quoq; primo De differentiâ pulsuum cap. 3. ita scripsit: Nā prius contrarium motum arteria, quàm primum sedauerit, nō exordiat. In hac quæstione ita videtur

Pulsus alterutra quietē aut utraque omnino priuari possit.

Contrarii motus sine quiete media fieri possunt.

Quæ pro parte contraria sunt ex Aristotele & Galeno.

videtur sentiendum. Quando duo motus fiunt à natura agente naturaliter, aut alter à causa præter naturam, & alter à naturali, sed naturalis motus superuenit non naturalis: tunc temporis necesse est quietem aliquam dirimere contrarios motus. ut in pulsu naturali, aut cum lapis sursum proiectus deinde suo pondere descendit. Si vero aut à virtute irritata vehementer præter naturam, aut à causa externa, & violenta secundus motus fit, nihil prohibet sine quiete recurrere. ut in lapide illo, qui non descendebat sua gravitate, sed à corruente turri repellebatur: aut in pulsu dicroto ex vibratione. in quo, cum partes quædam sursum, quædam deorsum simul agantur, fit, ut quæ ascendebant in medio à sensu à descendantibus violentius, motu nondum finito, sine quiete retrahantur: ut cum cor est inæqualiter interperatum, ita ut aliæ eius partes ardeant calore, aliæ sint fumido vapore plenæ. Fit hoc quatuor modis, ut inquit Galenus secundo De præfagitione ex pulsibus cap. 8. his verbis: Itaque siue distendatur arteria, opera eorum quæ distendunt, excipiet contractio interim distentionem & citra externam quietem: siue contrahatur, agentibus his quæ contrahunt. Virumque autem horum pluribus modis fiet: aut enim omnino vincet secundus motus prior, aut aliquantulum retrahet: vincens autem prior, modum institutum complebit. ut tres fiant omnes differentie pulsu, & in distentione & in contractione. Prima cum distentione prius quam mensuram implevit, contractio excipiat: altera cum prorsus completam excipiat externa quiete perdita: tertia cum distentione cum adhuc fit, motus contrarius retrahat, qui debilior redditus, reliquum sinat compleri. haud aliter etiam distentio contractionem nunc iam absolutam excipit, non permittens consistere: nunc eam, prius quam confecta sit, impediens & vincens excipit. Hæc Galenus. Nos quatuor modis diximus fieri, ut arteria priuatur quiete. quia, quod ad nostram attinet disputationem, tertius idem est cum primo. Ex his ergo facile quicquid (arbitror) quantumvis rudis intelliget, Galenum quoque ita sensisse, & antiquissimum esse hoc dogma. Quare huius questionis iam faciam finem, si prius Aristotelis argumentis responderim. nunquam enim contemnendus vir hic est. Si (inquit) aliquid mouetur de a, ad b, & in b non quiescit; mouetur, & nunquam est in fine, & in extremo motus simul adest & abest à b. Respondetur: aliud est esse in aliquo loco, & aliud quiescere in illo. potest. n. esse in loco etiam quod mouetur: ut ignis in proprio dicitur esse loco, quiescens nullibi. Præterea, necesse esse in fine actu quiescere, (quia illud est verè esse in loco) cum à virtute propria rei quæ mouetur, agente naturaliter fit secundus motus, intelligo & concedo: sed cum fit aliunde adueniente hoste, qui istas quiescendi inducias non dat, neque concedit potiri sine, ut virtus facit, cur tum quoque quiescat? Igitur ipsæ quoque Aristotelis rationes, cum nostra interpretatione videntur habere vim. nam aliud, quod affert, de accessu & recessu in eodem temporis puncto, quo pacto Aristotelem conturbat? Requiro enim ab illo, An, cum res quæ mouetur, it de a, ad b, per c, motu continuo & perpetuo; illius pars d, gratia exempli, accedat simul atque in eodem temporis puncto, & recedat à c. Si concedit, concedam. neque est quod ille miretur, aut accuset. si negat; rationem requiram, qua illi ipsi respondebo. Videtur itaque nostra sententia Aristotelis esse opinio. nam cum à virtute agente naturaliter fit secundus motus, quæ colligit absurda & graua sunt alioqui nulla. Sed non tam constat Aristotelem ita sensisse, quam veram esse sententiam. de qua dicendi iam finem facio, quò ad aliam questionem transgrediar.

Argumentum
Aristo. sol-
uuntur.

Quatenus possit cognosci constrictio.
CAP. VII.

IN hunc usque diem durat apud plerosque medicos antiquata illa Archigenis sententia, Constrictionem sentiri non posse. quam tamen conuicit Galenus, docens dignoscendam illius apertam rationem. Omnes enim (inquit) pulsu differentie sentiuntur non per se, sed per affectum quem tactui inferunt. sed infert constrictio tactui nostro affectionem, quæ non minus sentiri potest, quam dilatatio. nam dilatatio arteriæ facit comprimipulpa nostridigiti, & constrictio facit dilatari: &

tactus potest sentire tam propriam dilatationē, quā constrictiōnem. ergo potest sentire tam pulsus constrictiōnem, quā dilatationē. Sed videtur hæc eadem ratio conficere, non solum sentiri posse constrictiōnem, sed etiam necessariō sentiri: atque adeō necessariō sentiri tantū constrictiōnis, quantum dilatationis. nam quemadmodum ipse Galenus inquit, Necesse est tantum carnis exquisitè recurrere in descensu, quantum ascenderit compressum arteriæ dilatatione. Igitur affectiones tactuum, per quas sentiuntur dilatatio & cōstrictio, æquales sunt. quare & ipsi sensus. Sed res non ita habet. nā, si tantū constrictiōnis sentiretur necessariō, quantum dilatationis; neminem posset latere constrictio, qui sentiret dilatationem. tamen dilatatio latet neminem: & ad constrictiōnis sensum Galenus ipse indiguit 10 longa exercitatione. Vnde illud apertè deducitur, notitiam constrictiōnis & dilatationis fieri per æquales tactus affectus. atque proinde tantum constrictiōnis cognosci posse, quantum dilatationis.

*Cur cōstrictio
etio cogni-
ta diffici-
lior quā
dilatatio.*

Cæterū, quia constrictiōnis notitia obscurior est, & difficilior notitia dilatationis; fit ut possit aliquis dilatationem sentire sine sensu constrictiōnis, & ut rarō quisquam tantum sentiat constrictiōnis, quantum dilatationis. Est verò notitia constrictiōnis difficilior quā dilatationis. non, ut dicunt quam multi, quia constrictio interius fit sub cute, & carne. nam nec dilatatio fit extra hæc. in eisdem enim sedibus dilatatur arteria, in quibus constringitur. Sed constat, violentas affectiones facilius sentiri inuiolentis: & eas quæ extrinsecus inferuntur, quā quæ à nostra ipsorum natura fiūt. Nam, si quis ab externo aliquo corpore refrigeratur, acriorem habet passionis sensum: quā cum postmodum amoro infrigerante sua sponte incalescit: quamvis tantum recuperet caloris, quantum à refrigerante violenter fuerat corruptū. Ita cū arteria dilatatur ab ipsis tunicis dilatatis, comprimitur caro nostra per vim: cū cōstringitur arteria, dilatatur caro sua sponte remissa violentia. Quare constat, passionem propriam tactus, qua sentit constrictiōnem, tardioris esse sensus; & proinde constrictiōnis notitiam obscuriorem. Igitur sentiri potest tantum constrictiōnis, quantum dilatationis per longam exercitationem, & optimam naturam: tamē rarō non sentitur plus dilatationis. Sed nec 20 dilatatio nec constrictio potest sentiri tota: quin potius cum quiete interna in sede profundiori latet necessariō vltima constrictiōnis pars, & prima dilatationis tanta,

Nec dilatatio nec cōstrictio potest sentiri tota.

quantam membra incumbētia arteriæ, & pondus quod accedit ex ipso tactu, possunt detrahēre de constrictiōnis dignotione. Id quod euidenter licet cuiusvis intelligere, consideranti: pulsus omnes, cū sensum imminuuntur homine tendēte ad mortem, prius sensum fingere præ paruitate, quā omnino sustollantur. videas enim duos, aut plures medicos, ægrotum visentes, hunc quidem obscure parum, illum omnino sentire nihil, prout quisque præditus est bona natura, & magna exercitatione. Cū ergo nullus tam acris sit sensu, & tanta exercitatione, in quo nihil desideretur; euidentē argumento est, semper aliquid relinqui ante extinctionē, quod sentiri non possit. Ergo tanta pars dilatationis & cōstrictiōnis in maiori pulsu fugiebat sensum: quanta relicta est in hoc, qui est in hypothesi, præ paruitate sensum fugiēs. 40 fugit itaque sensum semper pars quædam dilatationis, & alia constrictiōnis. Cū verò dilatatio & constrictio æquales reuera sint, (nisi forte, cum contingit rhythmum alterari) & constrictiōnis pars quæ sentitur, non possit esse maior parte dilatationis quæ sentitur, sed ferè semper sit minor, ut explicuimus: constat partem constrictiōnis, quæ fugit sensum, magna ex parte esse maiorem parte dilatationis: minorem verò nunquam posse esse, sed ad summum æqualem. Atqui iam diximus quatenus possit sentiri constrictio.

De dignoscenda velocitate pulsus.

C A P. VIII.

50

TERTIO libro De dignoscēdis pulsibus cap. 1. docet Galenus ad cognoscendā motus velocitatem non oportere tempus motus conferre cum spatio: sed satis esse impetum considerare, & an faciliē locis cedat res mota. manere enim, inquit, in locis rem, quæ mouetur aliquatenus. Qui locus alioqui obscurissimus, a nullo quem

quem ego norim, hæcenus enarratus est. Quare cum nonnulla dicenda sint propter eruditionem, nonnulla propter lectionem, Galeni præcipue, cuius mentem non assequi, cum in eo semper versemur, turpe sit. Quamquam questio de motu omnino physica est: tamen non nihil de illa dici à nobis hoc in loco oportere in animum induxi, quod de ea nullus dixerit, & tamen non parum cum pulsum dignotione cōiuncta sit. Si enim arteria dum mouetur, aliquo modo in locis spatii manet; satis est rationem mansiuncularum, & impetus modum considerare: sin minùs, opus est tempus cum spatio conferre ad velocitatis dignotionem. Galeni verba hæc sunt:

- 10 Vbi enim in locis morantur, tardum esse motum diximus: vbi faciliè discedunt, ce-
 lerem. Hic scio futurum, vt questio se physica offerat: An corpus dū mouetur, etiā
 maneat aliquo modo. atqui in cōmentariis De motu, illud ita, vt quod maximè,
 probatur verum esse: at in præsentia cauebimus, ne implicemus nos tantis questio-
 nibus. Illud tantum quo sensus informatur ad cognoscendos celeres & tardos pul-
 sus, satis est, si dicamus. nimirum quēdam motum cedere videri faciliè locis in qui-
 bus semper fit, quendam diutiùs in illis morari: itaque hunc tardum, illum celerem
 vocari. ex locorum transitu sensu dignotionis facto, non ex totius motus tempore,
 neque separatim & solo, neque quatenus cum quantitate comparatur. itaque cele-
 ritatis & tarditatis faciliè notitiam consequimur: non perinde consecuturi, si quan-
 titate temporis & interuallorum obseruata, eorum sustineremus proportionem ob-
 20 seruare. Enimuero non sustinemus. nam vt in primam mutationem aciem inten-
 dimus, momento temporis, moram corporis de quo disceptatur, deprehendimus:
 ex qua coniicimus transitum. quæcunque igitur eminus cernimus: hæc nobis inter-
 rim diutiùs videntur cōsistere, licet agitantur velocissimè. Vnde liquet ratione nos
 motū nō sensu deprehēdere: siquidē cum prima quæq; pars quæ sentiri potest, cor-
 poris quod mouetur in primo loco qui sentiri potest, tempore primo quod sentiri
 potest, manet: quod cernimus, videtur esse immotū. at verò vbi prima pars quæ sen-
 tiri potest, in primo est loco, & tēpore manet breuiori, primo quod sentiri potest, tūc
 videtur moueri. quodcunque enim dictorum diffecari, quod ad naturam attinet,
 in infinitum potest: sensu verò, primas certas habet, & indiuiduas partes. quod pla-
 30 num facit, ratione omnem motum, non sensu dignosci. quia verò sensui ratio con-
 iuncta est, & mētis est transcursus velocissimus; sæpenumero non ratione, sed sensu
 deprehēdi videtur. Nā quorū in primo ad sensum loco manet, horū tantū nos mo-
 tus apertè fatemur, nō sensibus sed ratione colligere. vt gnomonis vmbra, & lunæ,
 & solis, & omniū siderū, & si quæ alia à nobis longissimè distant: quorum autem, vt
 dixi, breuius est tempus, eo quod primum ad sensum est, sine tempore horum mā-
 sio & transgressio locorum videtur. omne enim quod minori, primo ad sensum,
 tempore fit, omnino tempore videtur carere. Hæc suffecerit, ex Galeno desumptis-
 se. Omnes hucusq; difficilem hunc locū transilire; nihil in illo enarrādo, quasi om-
 nino medicis sit inutilis, laborantes: qui tamen vt diximus, non adeo est inutilis.
 40 sed, vt esset inutilis, mihi semper graue fuit non intelligenti autoris locum aliquē ad
 vltiora transire. Hic locus cōtinet opinionem Galeni de latione, quæ Zenonis
 fuit, & Stoicorum multò antè. Hanc ego modò pro loci intelligentia declarabo: o-
 stendamq; eam non minùs contrariā probabilem. Expositio integra, vt ex præscri-
 ptis verbis patet, commentarios Galeni de motu poscebat: qui tamen, vt multa al-
 lia eiusdem autoris opera, desiderantur. Sed quæ illius opinio sit de motu secun-
 dum locum, quantum ex hac dictione licet colligere, iam declaro. Cum corpus a-
 liquod mouetur, facit & mansiunculas quasdā, quæ quietes sunt, in locis spatii per
 quod mouetur: & de loco ad locum, transgressionem. Transgressio motus est con-
 tinuus, sed qui sentiri non possit præ breuitate temporis quod infumit: & in omni
 50 motu semper æqualis. Mansiunculae nunc sunt minores, nunc maiores, præ ratio-
 ne velocitatis motus. quod enim corpus velociùs mouetur, minùs manet in locis:
 quod tardiùs, plus. Vnde liquet, motum non sentiri. quod enim est transgressio, il-
 lud præ breuitate percipi non potest: mansiunculae autem, quietes sunt. Sed vide-
 mur nobis videre motum: quoniam videmus corpus quod mouetur in alio & alio
 loco esse. vnde moueri intelligimus, non quiescere. Atqui cum esse in alio & alio

*Verba Ga-
leni quibus
eius conti-
netur de la-
tione sentē-
tia.*

*Sententia
de latione
prædictis cō-
tenta ver-
bis decla-
ratur.*

loco sensus percipiat : & rationis transcursus sit velocissimus : sit ut nobis ipsis videre motum videamur, non intelligere. Transgressiones, quanquā æquales sunt, semper secundum tempus, siue diuersa sint corpora quæ mouentur, siue idem, modò velocius, modò tardiùs agitatù: tamen possunt esse inæquales, secundum partes eiusdem corporis quod mouetur, nimirum ut motus ipse. Cùm enim cœlum mouetur, pars quæ est in superficie conuexa, maiores facit transgressiones secundum spatiū, quā quæ est in concava. sed hoc non tam est inæquales esse transgressiones, quā vnā inæqualem. totū enim cœlum se ipso, etiā si modò moueretur celerius, modò tardiùs, neque maiores, neque minores, neque celeriores, neque tardiores transgressiones faceret. Sed neque inferius cœlum superiori, quātumvis hoc celerius, illud tardiùs moueatur, minores aut tardiores transgressiones facit: neque, ut in summa dicam, corpus quodpiam altero, utcunque moueantur æquē, aut nō æquē velociter. tota enim hæc differentia est in mansiunculis, non in transgressionibus. Hæc est Galeni de motu secundum locum opinio. Quæ tam est probabilis; ut parū absit quin eam contrariā atque adeò communi fere omnium sententiā dicā multò probabiliorē. Nam primò, si omnis motus secundū locū continuus est, & nullis quietibus interceptus; corpus quod mouetur in locis mediis nunquā est, sed semper mouetur, & quilibet punctus corporis quod mouetur, in singula pūcta spatii sine tempore delabitur. Quod si sit, nullus motus potest esse altero velocior, aut tardior. Nā qua ratione velocius mouetur hoc corpus quā illud? An nō, quia minus temporis consumit in minori aut æquali spatio? aut æquale tēpus in spatio maiori? An est aliud consumere minus temporis, quā minus morari? Sed si neutrū aliquantisper moraretur; neque plus aut minus moraretur. moratur igitur vtrunque. quod nihil aliud est, quā moras facere. Et ut maiores aut minores facit moras; ita plus aut minus moratur, & velocius aut tardiùs mouetur. Quare morulæ, cū impetus est maior, minores fiunt: cū minor, maiores. Transgressiones enim cōstat esse æquales. &, quandoquidem continuæ sunt, non possunt magis aut minus dici celeres. sunt igitur trāsgressiones & magnitudine & celeritate pares. Quare superest in sola morularum breuitate, aut productione, rationem velocitatis maioris aut minoris vnus motus qui sentiatur, ad aliū consistere. Præterea, si motus esset accidens quod sentiri posset, cur solis motum non videremus? Nam quāquam distantia est maxima: tamen est accidens intensissimum. velocissimè enim mouetur. Ut ergo videtur cū luce, magnitudine, & reliquis accidentibus: posset videri cū motu. atq; ut motus tardior appareret, fortè hoc ratione faceret distantie: sed, ut omnino sustolleretur sensus, nō est quòd faceret. Cur etiam gnomonis motus non videretur? an quoniam tardissimus? Sed ut tardissimus, ita distantia potest esse minima. Quòd si motus sentiretur; cur non perpetuò sentiretur? Atque ita in astris, & gnomone, quorum motus nos ratione cum sensu cōiuncta cognoscere, apertè fatemur. Sed rogent nos, qui contrariæ sunt opinionis: Si ratione cognoscitur motus; cur non in omnibus id percipimus, ut in motu gnomonis & astrorū, quorum motus ratione cognosci non ignoramus? Si huius discriminis rationē reddiderimus, nihil videbitur desiderari ad nostræ opinionis probabilitatem, quæ longè diuersa est in gnomone, & in astris. In gnomone enim tam est tardus motus, ut mansiunculæ sentiri possint. quare cū transgressiones sentiri non possint: gnomō perpetuò videtur quiescere. In astris, quietes aut māsiunculæ brevissimæ sunt, nec sensu percipi possunt: sed spatii intervalla, quæ inter mansiunculas intercedunt, cū hæc in omni motu, siue veloci, siue tardo æqualia sint, ex tanta distantia non sentiuntur. vnde fit, ut neque esse in alio loco, nisi per notatu digna intervalla, sentiamus. Quare hic rationis transcursus, qui cum sensu coniungitur, non est tam velox: & apertè cognoscimus, intellectus esse opus motus cognitionem. ut vel ex his pateat facilius problematis omnibus responderi ex hac sententia, quā ex contraria. Neq; est quòd sapientium quenquam huius dogmatis raritas conturbet: nā vulgarium hominum est, non vulgares opiniones demirari: sapientium, paradoxa disputare, & si quid in ipsis probabile sit, id quoque recipere. nā aliter quid intersit inter peritos & ignaros? inter ingeniosos & rudes homines? Illud. n. arbitror, plerisque

*Prædicta
probat
sententia.*

*Obiectio
diluitur.*

que deterrebit, motum non sentiri, cum se sentire pleriq; hominum iurarent. Mihi verò nihil intellectu facilius: quàm sæpe nos sensibus deceptum iri, nisi ratio cum illis coniungeretur. Dum homo mouetur, sensus nihil omnino indicat esse quietū. Nam quæ, dum mouemur, intuemur attentè: similem nostris oculis ingenerāt visionē, atque si nobis quietis, illa mouerentur. Sæpe ludentes pueri ardentis candelas circumferunt, & flammeos in aere circulos, quantū capit sensus, ita faciunt. Illud vnū superest argumentū solutione egens. Dictum est in sexta quæstione, ac cū demonstratione prolatum, duos motus contrarios posse succedere sibi inuicem nulla quiete intercedente. quod tamē huic opinioni nō videtur cohærere: & vt le-

- 10 genti erit apertum, tota vis demonstrationis corrui. quia necessariò res ita mota faciet mansiunculam in puncto quo reflectitur. Respondetur, apud Aristotelem, qui lationem motum continuum statuit, & qui sensu percipi possit, euidenter probari; contrarios motus esse non interposita quiete. Sed apud Galenū, qui, vt diximus, nullū motum qui sentiri possit, continuum esse opinatur, neque duo motus, & illi contrarii, continui fuerint. Sed illud satis est ad demonstrationem: rem eam quæ retorquetur, nullam longiorem moram tracturam eo quòd reflectatur, quàm si simplici motu ageretur: vnde constat eam quietem nō ex contraria latione, sed ex natura ipsa motus, & magnitudine impetus fieri. itaque reditus ad contrariā lationem non tollit eam quietem, quæ motu ipsi naturalis est: verū vltra illam nul-
- 20 lam addit aliam. Atque ita patet, vt hæc sibi consent placita. nam mansiunculæ, de quibus differuimus, neque causa resistentiæ, neque recursus, sed motus ipsius natura sunt, cum quocunque impetu in quocunque spatio semper æqualis. Hæc opinio illud vnum habet præ cæteris, quòd tribuit apertā velocitatis & tarditatis motuum, qui percipiuntur, rationem. Nam contraria opinio, quæ motum continuum lationem statuit, alioqui non improbabilis, hanc habet difficilem. Sed quidquid de motus natura sit, locus Galeni ita est declarandus. Intelligentibus hæc sufficiant. impetitis, & quibus à semel imbibitis opinionibus recedere religio est: & aliis, qui, vt sunt rudes, probabile aliquid inueniri iam posse desperarunt, neque multò plura sufficient. Quare ad aliam quæstionem iam venio.

30

*An sit differentia aliqua pulsus, quæ non pendeat ex permutatione
causæ continentis. C A P. I X.*

- R**ECEPTISSIMUM est apud omnes medicos, causas antecedentes aut procatarcticas non posse pulsū ad aliquam differentiam permutare, quin causas continentes prius attingat mutatio. Sūt enim docente Galeno primo capite primi De causis pulsuum, tres causæ continententes pulsuum: virtus, scilicet, vitalis, cuius pulsus est operatio, instrumentum, & vsus. Instrumenta sunt arteriæ: vsus, attemperatio caloris vitalis, & regeneratio spiritus animalis. Appellantur hæ causæ Cōtinentes:
- 40 quoniā nulla illarū mutari possit, vt cōstās maneat ipse pulsus: neq; pulsus prius possunt immutari, quā continētes causas attingat alteratio. Itaq; multitudo, lentor, & crassities humorum, quæ causæ antecedentes sunt, cibus & potus, somnus, & vigilia, & vt semel dicam, res omnes nō naturales, quæ sunt procatarcticæ causæ, nō videntur qua ratione possint pulsus permutare, nisi per continentium alterationes. Nam, siue homo dormiat, siue vigilet; siue moueatur, siue quiescat; siue aliud quiduis agat, aut non agat: si virtus vitalis manet nulla ex parte mutata, calor neq; crescit, neque decrescit, neque vsus spiritus regenerandi mutatur, & arteriæ duritiæ, aut mollitiæ, compressione, aut tensione, aut aliquo alio affectu, qui ipsas agiliores, aut difficiliore motu possit reddere, non afficiuntur: quomodò pulsus talis nō sit,
- 50 qualis à principio erat? si scilicet & efficiens, & instrumenta, & finis sunt adhuc vt antea fuerant? Est itaque his rationibus confirmatum, & receptissimū hoc dogma. Sed in modo, quo animi affectus, aut perturbationes, ira scilicet, timor, gaudium, & tristitia, & si qui sunt reliqui motus, pulsus mutant, videtur hoc medicorum placitū deficere. permutant enim pulsus animi perturbationes per se, non mutatione causarū continentium. Quod non videtur ratione carere. nam, cū hi sint animi

Multa à sensu deceptiones nisi ratio adsit.

Obiectio diluitur.

Pulsuum tres causæ continententes.

Animi affectus videtur pulsus mutare per se.

affectus magis, quàm corporis: quid prohibet, ipsos per se animum ad mouendum excitare? De pulsu iræ dictum est, motum quendam esse vehementem: quoniam scilicet animus mouetur amore vindictæ ad repellendam iniuriam, eoq; vehementer mouet. non aliter quàm virtus animalis, cum motus necessitate urgente apponit maiores conatus, & motum facit vehementiorē. Sed dices: Ira calfacit cor, & proinde vsum permutat. Fateor. Verum non propter solū caloris incrementum pulsum talem facere intelliges, considerans ardentium febrium, in quibus non minùs quàm in ira calet cor, pulsus magnos esse, sed nondum altos vt in ira. fuit verò alti pulsus immodica distentione: quā non capit id spatium, in quo arteria pulsans continetur. Est ergo, vt diximus, ea mutatio, non ex caloris augmento, sed ex modo, quo animus i-
 ple perturbatur. Est hætenus constituta difficilis controuersia: de qua breui dicā
 quod sentio, & quod mihi videor euidenter confirmaturus. Nulla causa potest pul-
 sum ad aliquam differentiam alterare, quin illud ex permutatione, quam in aliqua,
 aut aliquibus continentium causarum facit, proueniat: præter animi affectus. hi e-
 nim, cum illius affectus sint, possunt per se animum perturbare, atq; ad hunc, aut il-
 lum motum impellere, vt monstratum est. Cæterum neq; animi affectus possunt, vt
 arbitror, pulsus permutare; quin permutent causam aliquam continentem. motis
 enim spiritibus introrsum timore, aut mœstitia, vel extrorsum gaudio, aut efferue-
 scentibus ira: nō potest non augeri calor, aut suffocari, virtus augeri, aut debilitari,
 & conatus apponi, aut subtrahi. (docebimus autem nos, nomine virtutis, conatum
 quoque debere intelligi) itaque alteratur necessariò, aliqua, fortasse, causa conti-
 nens, ita affecto animo, & causæ cōtinentis alteratio necessariò pulsus alterat. Cæ-
 terum differentia pulsus, quæ per animi affectus sunt; non ex sola causarum con-
 tinentium mutatione sunt, neque tam ex hac, quàm ex ipso animi motu per se. Nā
 præterquā quòd illud quod de ira paulò antè diximus, apertè hoc declarat: qua ra-
 tione in repentino timore fit vibratus pulsus? An non ex animi perturbatione? non
 enim ex mutatione causæ continentis. Nam, dicente Galeno secundo De causis
 pulsuum, Vibratus pulsus constante virtute, & aucto usu, in obsequentibus instru-
 mentis fit: timor verò, vtrunque remittit, virtutem, scilicet, & calorem. Ergo
 facit vibrationem pulsus ex animi conturbatione. Sed & rationi est per se admo-
 dum consentaneum, cum pulsus sit vitalis potentia motus, quæ eadem est irasci-
 bilis vocata anima, vt in illius differentiis motus animorum repræsententur. Facit
 nempe ira pulsum altum: prodit enim animus, furens ad prosecutionem vindictæ,
 & talem in suis instrumentis motum facit, qualem solēt ipsa animalia in hostes ir-
 ruentia. Timor facit paruum, fugiente ad intimam cordis calore, more trepidantiū
 animalium, & quæritantium latibula præ timore. Neque his repugnat quòd Gale-
 nus dictas paulò antè tres causas continentes appellauerit. sunt enim re vera cōti-
 nentes: etiam si hæc ita habeant, vt modò dicimus. nam ad causæ cōtinentis essen-
 tiam (vt in sequenti libro monstraturi sumus) illud vnum sufficit, non posse, causa
 omnino sublata, perseverare effectum. Sed de his hætenus.

De ordine quo comparantur & amittuntur magnitudo, celeritas & crebritas pulsus. C A P. X.

DIFFERENTIAE pulsus causæ alicui propriæ dicuntur illæ, quæ ab ea causa semper fiunt, & sine ea nunquam: familiares, quæ ab ea causa fiunt, nisi quæ aliæ causæ prohibeant. vt instrumento duro propria est pulsus durities: calori aucto familiares magnitudo, celeritas & crebritas: imminuto exiguitas, tarditas & raritas. ergo calore crescente pulsus fit magnus, celer & creber, decresciente fit parvus, tardus & rarus. Sed de ordine quo cōparantur hæ differentia est controuersia. Gale-
 nus cēset 1. De præsagitione ex pulsibus cap. 2. cū calor crescit supra mediocritatē,
 si nulla alia causarū continentium mutationē accipiat, fieri pulsum primū magnū, de-
 inde celerē, vltimò crebrū. quandoquidē vt qui bibūt, si siti vrgēt plurimū, bibūt
 primū magno haustu, deinde celeriter quoq; hauriūt, vltimò faciunt id etiam cre-
 brò: ita quibus corde & arteriis ardor crescit, aerem pulsu trahunt, multum primò,
 cele-

*Controuer-
sia decidi-
tur.*

*Gale. sen-
tentia.*

celeriter secundò, tandem & crebrò. Confirmat itaque magnitudinem magis familiarem esse naturæ celeritate, & celeritatem crebritate. proinde naturam, crescente vñu, magnitudinem citiùs quàm celeritatem, & celeritatē quàm crebritatē comparare, & tardiùs amittere, vtpote quā magis amet: ergo crescente vñu magnitudinem primò comparari, crebritatē vltimò: decrecente, amitti crebritatem primò, magnitudinem vltimò. Hanc Galeni sententiam multi barbarorum refutant. Quorum alii statuunt omnino contrarium, primùm comparari crebritatem, deinde celeritatem, vltimò magnitudinem. Alii statuunt nullum esse perpetuum ordinem harum differentiarum: sed comparari, vt cuiusque natura fert, ita in hoc
10 homine, in illo aliter. Sed priorum ratio videtur satis firma. proponunt primò, Naturam rerum semper exordiri à facilibus, atque ab his ad difficiliora procedere. quis enim tam inertem fingat naturam, vt aggrediatur difficillimum opus, pro quo facilius aliud possit esse satis? Accipiunt deinde, facilius esse pulsare crebrò, quàm celeriter aut multùm. nam crebritas familiaris est debili facultati: magnitudo & celeritas, robustæ. ergo colligunt: Natura priùs apponet crebritatem, vt pote faciliorem: cùm hæc non erit satis, apponet etiam celeritatem & magnitudinem, etsi sint difficiles. Alii iactant suum experimentum, (hæc erat sententia Leonis præceptoris mei) vtunturque motus vitalis & animalis comparatione. Vt, dicunt, homines quidam ægiùs ferunt longum iter agere, etsi lentè: quàm breue
20 etsi celeriter: alii contrà celerem motum ferre non possunt, etsi breuem; tardum verò ferunt etsi longum. atque vt quidam magis patientes sunt breuium intermissionum, quàm longi itineris, alii contrà: ita oportet circa vitalem motum alii sint, qui magnas motiones meliùs ferant, quàm celeres; alii contrà: rursus alii, qui crebras ferant ægiùs, quàm magnas aut celeres. Quo fiet vt aliorum natura crescente vñu exordiat ab augenda magnitudine, aliorum à celeritate, à crebritate aliorum. Itaque hi neque magnitudinem vñu aucto, neque crebritatem debili facultati semper esse familiarem concedunt, sed variè, vt varia est hominum natura. Præter dicta est aliud firmissimum argumentum, quod Galeni sententiæ obicitur. Firmū præ
30 mus. Aut cùm vsus suprà mediocritatem crescere cœpit, arteria erat in motu, aut terdicta arteria aduersus Galen.
in quiete. vtrum vis dicas; necesse est statim ac mutatur vsus, mutationem aliquam pulsum accipere. nam aliter dabis mutatam esse continentem causam, pulsu nihil mutato. At verò dum arteria est in quiete, solam crebritatem mutare potest. nā celeritas & magnitudo insunt motui. dum est in motu arteria, necessariò apponet celeritatem ante magnitudinem. Nam cùm calor cœpit crescere, non peruenerat ad iustum dilatationis finem, cùm moueretur adhuc: progredi vltra iustum dilatationis terminum (nam hoc est magnum pulsum fieri) non potest, vsque dum peruenerit. ergo interim dum peruenerit, faciet motum celerem. Nulla ergo ratio superest, qua possit hic ordo à magnitudine incipere. quandoquidem si arteria est in motu, incipiet à celeritate: si in quiete, à crebritate. Hæc est controuersia. Galeni
40 sententia videtur mihi aliis omnibus hac in parte probabilior. hanc ergo explicabo primùm, ac fortasse confirmabo aliquantò plus, vt sit deinde argumentorū dilutio facillima. Si pulsus mediocritatem retinet in omnibus, & calor incipit crescere: si nulla alia causa mutationem accipit, pulsus comparat primùm magnitudinē: si hæc non est satis, adhibet celeritatem: si neque hæc, crebritatem etiam. Nā magnitudo meliùs complet vñum quàm celeritas, & celeritas quàm crebritas. siquidem magnitudo facit multū aerem trahi, celeritas celeriter: crebritas crebrò. Cōstat verò, vt calidæ intēperiei meliùs succurratur, multā substantiā, quæ refrigeret, siue ea sit spiritus, siue succus, siue cibus, siue medicamen: quàm exiguā, sed celeriter elabente; aut crebrò repetita, sed exigua & elabente segniter, vt deponat vires
50 incalescens. Itaque meliùs refrigeratur thōrax & arteriæ omnes tracto multo aere, quàm alia quapiam ratione, deinde tracto celeriter, ne incalescat plus satis in via, vltimò & repetito aere crebro. Neque verò (vt fortasse aliquis putet) adhibetur vltimò crebritas, quasi hæc potentissimū auxiliū afferat ad refrigerandum, sed quasi prioribus superueniens, aliquid etiā iuuaturū. itaque colligimus, Ad attemperandū crescentē calorē, meliorē esse magnitudinem celeritate, & celeritatem crebritate.

Cum ergo natura omnis eorum quæ potest semper agat optimum, constat valentem naturam semper apponere magnitudinem ante celeritatem, & hanc ante crebritatem. valentem verò esse ponimus, dicentes pulsum esse mediocre, & vsum augeri nulla alia causa mutationem accipiente. Nam si pulsus mediocris est facultas, non est debilis, neque debilitatur si nulla alia causa mutationem accipit. rectè ergo propositum est, cum solus vsum crescit, fieri pulsum primum magnum, deinde celerem, vltimò crebrum. Nam si fingas calore crescente facultatem languescere, & durescere arteriam; certè pulsus fiet primum creber, deinde celer, vltimò etiam magnus. quia vnica causa accedit, cui familiaris est magnus, putà calor, & tres, quibus creber. nam hic familiaris est vsui aucto, facultati debili & arteriæ duræ. Hoc quoque redit ad eam causam quæ dixi. nimirum magnitudo est ad attemperandū optima, crebritas facillima, celeritas in vtroq; mediocris. ergo, cum eis est opus, robusta facultas facit optimum, debilis facillimum. nam natura si potest, optimū semper agit: si non potest quod vult, facit quod potest. Retorquebis fortasse argumentum dicens, Si ad attemperandum optima est magnitudo, hac deterior crebritas; profectò plus attēperabit magnitudo quàm crebritas. incipiet ergo attemperatio à crebritate. nam vt ardor maior semper incipit à minori, ita debet incipere attemperatio. quare videtur hac quoque ratione fieri, vt crebritas antecedit magnitudinē. Verū animaduertendum est, me non dixisse solū magnitudinem attemperare plus, quàm crebritatē: (nam hac ratione rectè profectò colligebatur, crebritatem ante magnitudinem fieri) sed etiam meliùs. consistit verò ratio melioris attēperationis non solū in maiori refrigeratione, sed in meliori expurgatione. magna ventilatio minùs permittit, fuliginem colligi, aut flammam suffocari, quàm celeritas & crebritas. Quod ergo proponebatur, A minori attemperacione incipiendum est, verum est, atq; fit certè ita: non tamen incipiendum est à deteriori. proinde nō incipitur à crebritate, sed à minori magnitudine, fitq; progressus ad maiore. Si pulsui dictis differentiis infra mediocritatē constituto calor crescit, eodem ordine cōparantur tres differentiæ vsq; ad mediocritatē naturalē, magnitudo scilicet primū crescit vsq; ad mediocritatē, deinde celeritas, vltimò crebritas. Contraria ratione amittuntur differentiæ, cū minuuntur. nimirū eadē ratione qua differentia aliqua citius alia cōparatur, diutius etiam retinetur. ergo pulsus si auctior naturali ad naturale venit, siue naturalis minuitur vsu decrescente, primū deponit crebritatem, deinde celeritatē, vltimò magnitudinem. Verū neq; crescendo neq; decrescendo differentia aliqua excedit mediocritatē, antequam reliquæ mediocritatē attigerint. nimirum natura amat quam maximè differentias naturales: non ergo cōmutabit differentiam aliquam naturalem, vt alias retineat quæ non sint naturales. Hinc fit vt quod dictum est de ordine comparandi & amittendi dictas differentias, tūc quidem verū sit, cū omnes differentiæ sunt naturales, aut omnes præter naturā. Nam si statuatur pulsus magnitudine mediocris, tardior & rarior mediocri, & tūc incipiat calor crescere; mutatio pulsus incipiet à celeritate, deinde à crebritate, vltimò à magnitudine. nā fiet naturalis celeritatis & crebritatis, antequā cōmutetur magnitudo. Si pulsus statuatur magnitudine & celeritate naturalis, rarior tamē naturali, & calor incipiat crescere; cōmutatio pulsus incipiet à crebritate. Ita cōtingit cū amittuntur differentiæ, vt si statuatur pulsus mediocriter creber, celerior tamen, & maior mediocri; & vsum incipiat decrescere; remissio pulsus incipiet à celeritate. si statuatur celeritate etiā mediocris, incipiet remissio à magnitudine. Hæ differentiæ non possunt ab vna pulsatione ad proximā causam vsum ita mutari, vt mutatio sentiri possit. nā calor non potest tā repentē ingruere aut extinguī, vt inæqualitas multorum ictuum in magnitudine, celeritate aut crebritate causa vsum sentiat. Neq; enim si medicus accedat ad ægrotū, ac febris sit in incremento, possit statim id sentire, sentiens sequentis ictus & proximi differentiam, nisi horam vnā, aut nō multò minùs interponat tēporis, & manum rursus admoueat. Itaq; neq; magnitudo, neque celeritas, neq; crebritas crescere potest in vno aut duobus ictibus, vt sentiri possit. Cōstat verò Galeno fuisse sermonē, atq; adeò nobis etiā esse modò de magnitudine, celeritate & crebritate quæ sentiuntur, vt argumentum vltimum, quod videbatur

*Solutur
argum.*

*Contraria
ratione a-
mittuntur
pulsu dif-
ferentia, cū
minuuntur,
qua compa-
rantur cū
crescunt.
Qua dicta
sunt, quo
modo intel-
ligenda.*

batur neruofum, hac ratione dilutum fit. Nam fi arteria agēte mediam dilatationē, calor incipiat crefcere; certē cum calor fenfim crefcat, non accedet reliquæ dilatationi celeritas quæ fentiri poteft. nam fi vſus non poteft inter duos pulſus differētiam, quæ fentiri poſſit celeritatis facere, multo minūſ inter partes eiufdē dilatationis faciet. Quod ſi quæ tamen celeritas ei parti accedet, (accedet enim aliqua, etſi non ſentiatur) ea ſtatim ac arteria iuſtum dilatationis terminum compleuerit, commutabitur cum magnitudine, quæ ſola ſupererit, dum ſola ſufficiet. Iam verò illud argumentum, quo præceptorem meum vti ſolitum dixi, ab experimento, & Leonis animalis ac vitalis comparatione ductum, noſtram ſententiam non euertit. *Arg. vltimum obiectum Galen. ſoluitur.*

10 nam intereſt quammaximè inter motum animale & vitale. Vitalis ſcilicet, naturalis eſt; animalis, eſt voluntarius. quare ſit vt motui animali poſſit quiuſ affueſcere vt volet, pulſandi verò nō eſt conſuetudo ſed natura. Quare cū omniū natura vna ſit, conſuetudines etiam contrariæ; ſit vt pulſandi ſit omnibus idē modus & eadem ratio: mouendi ſecū dum voluntatē multiplex. Quod verò proprium experimentū quis iactet, minūſ moueor. ſcio .n. concurſum cauſarum facere ſolitū rationem captandi experimēti difficilem & fallacem. Sed de hac quæſtione hæcenus.

An aliqua pulſus vehementia ſit nimia, & præter naturam.

C A P. X I.

20

Q VANDOQV IDEM Galenus primo libro De cauſis pulſuum in dubium vertit, An, ſicut in magnitudine & reliquis differentiis: ita & in vehementia ſit mediocritas aliqua ſecundum naturam, vltra quam qui pulſus conſtiterit, iam præter naturā ſit, & tamen ſententiam propriam vix declarauit: nos quod in hac quæſtione ſentiendū eſt, modò dicemus. Fuere, qui nullū vehementiæ gradum poſſe eſſe præter naturā dicerent, ducti his rationibus: Quod eſt ſecundum naturam, illud eſt melius, & quod magis expeti debet: ſed quò vehementior eſt pulſus, eò eſt melior. ſiquidem vehementia pulſus ex ſola virtutis vehementia ſit: quæ quò magis conſtiterit, eò eſt melior. Vocant Galenū teſtem, qui vehementiam pulſus propriā differentiam eſſe vehementiæ facultatis dicit, vt & duritiem pulſus, duritiei arteriæ, non ſolū familiarem. Eſt tamen propriæ differentiæ ratio, (quod paulò antè diximus) vt à cauſa, cui eſt propria, ſemper fiat, & à nulla alia poſſit. Alii contrā ſentiunt, aliquam pulſus vehementiam eſſe nimiam, illud hac ratione probantes: Pulſus naturalis requirendus eſt in homine optimæ conſtitutionis, in optima ætate, tēpeſtate, regione, & reliquis, quæ ſolent alterare, conſtituto, ab omnibus animi affectibus immuni: ſed ſi hic idem ſubitò irascat, aut corripiatur diaria febre, aut vinum bibat, robuſtior pulſum habebit. Igitur qui gradus vehementiæ additus eſt, non eſt naturalis. nam ſi eſſet, in homine habente ſecundum naturam inueniretur potiùs, quàm in febricitante. Qui contrariæ opinionis ſunt, his ita reſpondent. In irato, & qui vinum bibit, aut diaria laborat febre, pulſus vehementiores videri; non eſſe tamen, ſed æquè vehementes, maiores, & celeriores: magnitudinē autem cum celeritate, ſpeciem exhibere maioris vehementiæ. Galenus huic quæſtioni reſpondet, nil aliud, quàm in potu vini re vera fieri pulſus vehementiores, ex reſeſtione ſcilicet, ſanguinis, & ſpirituum: ſed in ira videri magis. Quæſtioni reſpondet nihil. Nos verò ex aliis Galeni locis, quicquid hic dicat, apertè intelligimus, & ratione inuenimus, in ira non videri modò, ſed fieri etiam poſſe re vera vehementiores: & in diaria etiam febre, & potu vini, (ſed in vini potu duplici ratione, vt iam dicam: in reliquis, ſimplici) ac continuò aliquem gradum vehementiæ in pulſu fieri poſſe præter naturam. Quod euidenter intelliget, qui illud non ignorabit: aliud eſſe, robuſtam eſſe actionem, aliud robuſtam eſſe facultatem. nam facultares, quæ non agunt ſemper pro viribus & quantum poſſunt, vt ignis; poſſunt, etiam ſi robuſtæ ſint, imbecillas actiones edere, aut non tam vehementes, quàm poſſent cum extremo conatu. quid enim prohibet, vehementiorem luctatorem ſubuerti à debiliore, ſi minores altero apponit co-

natus? Igitur quando pulsandi virtus mouet pro ratione vsus, non pro viribus: potest vehementiorem edere actionē, non aucta re vera, sed apponens maiores conatus. nam aliud est maiores habere vires, aliud maiores vires accommodare actioni. sed pulsantem virtutem, etiam si libera non sit, non tamen agere vsque ad extremum potentiae discēs: quoniam neque variata virtute, neque mutato instrumento, ex sola vsus mutatione, mutatur pulsus magnitudo. Nimirum animalis virtus pro arbitrio mouet: naturalis, pro ratione patientis, ad id quod agit: vitalis medio modo, non pro arbitrio, sed pro ratione vsus. At verò fortasse dices, Vehementiam actionis, solum ex virtutis vehementia proficisci: conatum verò, magnitudinem, & celeritatem posse facere, quæ, vt illi dicebant, vehementiæ exhibent speciem. Quādo ita dicis, quæro: Quid est, aliquam motionem esse vehementem, aut debilem? Non enim satis est, si dicas, ex vehementi virtute, aut debili fieri. nam præterquam quòd in nostra disputatione principium videaris petere: per efficientem causam non debes effectus essentiā definire. Oportet ergo aliquid ipsi motioni inesse, quòd vehemens sit. illud autem, dicente Galeno, est nil aliud, quàm facilè subuertere, quæ contingit, aut subuerti. Velociter moueri, non in facili, aut difficili subuersione est: sed in longitudine aut breuitate morularum, quas in locis spatii corpus facit. (si quid eorum quæ de motu secundum locum diximus, non sumus obliui) sed conatus maior, non solum facit moras, in locis breues; sed & addit robur actioni, quòd minus quòd mouetur subuerti possit. nam tremulus senex, cum nulla re vrgēte, liber ambulat, tardius & imbecillius mouetur: si verò hic idem, aut impetentem taurum, aut inuadentes latrones fugiat, non modò celerius, sed & vehementius mouebitur. non enim solum minus morabitur in locis, sed ab iis quæ offendet, subuertetur minus. Igitur stat nostra opinio, Non omnem vehementiam motus ex vehementia virtutis fieri, sed conatum efficere posse, vt vehementior aut minus vehemens actio sit. Quod præterquam quòd à nobis modò monstratum est, à Galeno multò antè est dictum. is scilicet, quarto De causis pulsuum capite primo ita scripsit: Videtur enim clarè pulsus in his vicissim fieri languidus, & vehemens: non quòd tam repentè facultas in imbecillitatem variet, & robur: sed quòd cum causis quæ illam molestant, decertet. Tercio De causis capite octauo, dormientium pulsus constrictionem vehementiorem esse dilatione: quia natura humidū excrementum, quod copiosum colligitur, expellere vehementius auct. Tamen constat virtutem in se, non posse esse vehementiorem contrahendo, quàm distendendo; sed vehementius conari. Si igitur monstrauius, modum vehementiæ pulsus non semper sequi modum vehementiæ virtutis; sed vehementiæ & conatus: vehementia autem, quòd maior est, eò sit melior; conatus autem à re præter naturam augente vsus possit excitari: constat cum, aut propter diariam febrem, aut iram, aut aliam quamlibet occasionem, pulsus vehementior sit; illum gradum, qui ex vehementia fit, naturalem esse: qui verò ex conatu, posse esse præter naturam. Quid ergo? Nunquid vehemens pulsus proprius est vehementiæ virtutis: aut acculandus est Galenus qui ita censuit? nā videtur cum inuenta sit alia causa ex qua potest proficisci, familiaris esse, non proprius. Mihi indifferens est, dixerintne Galenus, necne, modò ratio constet. nulli enim mortalium addictus sum, neque in cuiusquā verba iuravi, sed veritati studeo. Verum illud videtur dicendum pro Galeno, & ne nostra opinio, quæ & Galeni etiā est, alia eiusdem auctoris placita subuertat; nomine virtutis intelligi debere & conatum: non enim rationabile est, motum gignere aut immutare vires eas, quæ in corde sunt, sed quæ accommodantur ad actionem. Cæterum hæc quæstio iam videtur finem consequuta.

*Prædicta
auctoris sen
tentia Gal.
opinio est.*

*Gal. verba
declaran-
tur.*

De causis inæqualitatis pulsus. CAP. XII.

50

Nihil est expetendū magis in tradendis disciplinis, aut addiscendis, compendiarie quadā & breui methodo. proinde nos omnia quæ de causis inæqualitatum in pulsibus scribuntur à Galeno, quæ quam multæ sunt, considerantes, cum aliis neotericis, qui non aliter ac nos intellexere, breuem hanc doctrinam collegimus,

mus, ac nobis habemus: Omnem inæqualitatem nasci ex vitio instrumentorum. *Omnis inæqualitas ex vitio instrumentorum nascitur.* id quod citra quæstionem non potest transigi. est enim quod obiciant, qui calu-

- mnis magis student, quàm doctrinæ. Secundo De præfagitione ex pulsibus capi-
re quarto, hæc scripsit Galenus: Igitur de inæqualibus omnibus pulsibus, hoc vni-
uersim sciendum est, quod in secundo libro De causis pulsuum ostendimus, ex op-
pilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorum, aut humorum multitu-
dine, ad facultatem collata, aut ex cordis inæquali intemperie cōstare. Constat ve-
rò, hæc omnia, vitia esse instrumentorum: sunt siquidem instrumenta pulsus, cor &
arteriæ. Si igitur in his oppilatio vel compressio est, vel inæqualis intemperies, vel
10 humorū multitudo facultatem grauans, constat vt instrumenta malè habeant. itaq;
sunt quatuor instrumentorū vitia, à quib. inæqualis pulsus fit: cæterū sine vitio in-
strumentorū nunquā fit inæqualis. Sunt qui argumentētur, inæqualē intemperie
malè referri ad instrumentorū vitiū: cū potius in vsu vitium sit. si enim, dicunt, pars
alia arteriæ calida est, alia frigida, in vsu est inæqualitas. Sed hi mihi videntur puta-
re, nullam intemperie inæqualē posse inæqualē pulsuum facere, præter eam, quæ in
calido & frigido est: cū tamē si pars alia arteriæ humida est, alia sicca, inæqualis so-
leat fieri pulsus. quia quæ humidior est, est statim mollior, & proinde facilior mo-
tu: quæ siccior, durior, ac propterea tardioris motus: quod vitiū inæqualis intempe-
ries est, & nihil habet cū vsu cōmune, sed instrumentorū est tantū. quare si hæc in-
20 temperies inæqualis, est instrumentorum vitiū, cōstat quācunq; aliā fore. nam hoc
vnū, quòd scilicet inæqualiter tēperata sunt, facit vt sit instrumentorū vitiū: quòd
ad calidū, aut frigidū, facit vt vitiū sit, non instrumentorū tantū, sed cōmune cū vsu,
qui etiam inæqualis est secundum diuersas partes instrumentorum. Nam cū in-
caluit altera arteriæ pars, & altera perfrigerata est, duplici de causa est pulsus diuer-
sus: & quia vsus in alia parte est auctus, in alia imminutus, & quia calida pars arte-
riæ est agilior, non aliter ac quæ humida ponebatur, frigida verò est motu diffici-
lis. Ex quibus nullus non (arbitror) intelliget, quantumuis rudis, & imperitus: non
fieri hanc inæqualitatem pulsus sine vitio, quod ad instrumenta referatur meritò.
Sed dices: Ergo febris, & quæcunq; intēperies fiens, est vitium instrumenti. Nego.
30 Nam inæqualitas in quacunque qualitate potest esse tanta, vt sentiri possit: vt cū
pars alia magnitudinis quæ percipiatursensu, calida est, alia frigida, vel alia quidē
valde calida, alia non ita, neque iuxta proportionē. & hæc est, vt diximus, vitium
commune vsui & instrumento. Alia est intemperies, cuius inæqualitas non est per
partes sensui subiectas: qualis contingit in omni intēperie non facta. atque hæc, vi-
tium est vsus, quia est intensionis quæ sentitur, non instrumenti. quia est inæquali-
tatis quæ non sentitur: & quantum sensus assequitur, instrumenta habent eodem
modo. Quod ad inæqualē intemperiem attinet, ita habet. Est verò etiam difficile,
quod de multitudine humorū ad virtutē collata dicebatur. videtur enim hoc facul-
tatis vitiū, nō instrumenti: tum quia hæc imbecillitas facultatis grauata dicitur pas-
40 sim à Galeno, tū etiam quia quantumuis expedita vasa sint, si virtus imbecillior est,
quàm pro modo humoris, fiet inæqualitas in pulsu. Sed si quis rectè consideret, in-
telliget non esse hoc vitium facultatis, magis quàm instrumentorum: sed quem-
admodum intemperiem inæqualem diximus, commune vitium vsus, & instrumē-
torum: ita hoc dicimus commune instrumentorum & facultatis. Nam quantūcun-
que constet facultas, si vasa pleniora sint, quàm pro facultate, alioqui non imbe-
cilli; fiet inæqualitas in pulsu. Quòd si, vt dicis, debilis facultas mouet inæquali-
ter instrumenta satis expedita: non id fit, quia debilis est virtus, sed quia instru-
menta non sunt illi proportionē respondentia. vt si paruulus puer ensē vibrat, a-
lioqui leuissimum, trepidanter vibrabit. Quòd si quis te interroget, quid hunc pue-
50 rum faciat trepidare? pondus ensis, arbitror, respondebis: quoniam mouet rem
grauem, illi scilicet. Vis intelligere, vitium hoc rectè tribui instrumento, attende.
Sit virtus illa quam tu fingis, imbecilla, & da mihi instrumenta tam expedita esse
& leuia, vt imbecillam etiam facultatem non grauent: mouebit, arbitror, hæc
virtus arterias æqualiter. tunc adde plusculum humoris in arteria: incipiet mo-
uere inæqualiter, & tamen in virtute nihil est immutatū, sed in instrumēto. quia cū

*Obiectio
soluitur.*

*Diluitur
obiectio al-
tera.*

instrumenta sunt proportionē respondentia virtuti, etiam si virtus debilis sit, mouet æqualiter: cum verò ea carent proportionē, inæqualiter, etiam si sit fortissima. Igitur causa huius inæqualitatis, non in fortitudine, aut languore facultatis, sed in commoditate instrumentorum, aut incommoditate, est. Ergo hæc inæqualitas (vt neque aliqua alia) non fit citra vitium instrumentorum, absolutum aut ad aliquid. Stat itaque hæc assertio quam proposui, Omnem inæqualitatē esse ex vitio instrumentorū. fit enim ex oppilationibus, compressionibus, aut humorum abundantia ad facultatem, aut inæquali cordis arteriarūve intemperie. oppilatio & compressio sunt instrumentorum tantum. multitudo ad facultatem, est vitium instrumentorum commune cum facultate. Inæqualis intēperies, est vitium instrumentorū 10 (dixi quæ inæqualis intemperies hæc sit, non enim est omnis) commune cum vfu. Tamen hoc, quod modò diximus, intelligēdum est de pulsus inæqualitatibus, quæ sequuntur mutationem causarū continentium. nam mōstratum est in nono capite huius libri, multam specierum pulsuum differentiam fieri (inter quas diximus vibrationē, & alias inæquales) non ex mutatione causæ alicuius earum, quæ cōtinentes dicuntur: quare illæ neque ex vitio instrumentorum fient. Sed de hac quæstione hæc sufficiunt.

An inordinatus pulsus sit deterior ordinato. C A P. X I I I.

20

*Agitur cō-
trouersia.*

ORDO pulsus (quemadmodum secundo De causis pulsuum capite decimo quarto dicitur) causam inæqualitatis firmam, & fixam esse: ordinis perturbatio, non fixam designat. Quare pulsus ordinatus, neque naturam morbo, neque morbum naturæ, ostēdit præualere: neque ex bona potius quàm ex mala causa fit: sed ex causæ facientis inæqualitatem (monstratum enim antea est, ordinem & cōtrariū in solis inæqualibus considerari) fixatione, aut contrario. Proinde, docente eodem Galeno secundo De præfagatione ex pulsibus capite vltimo, ordo neq; bonū neq; malū significat: sed bonus pulsus, meliores facit, malos deteriores: quoniam, scilicet, ex fixatione causæ fit: & bonus pulsus ex bona, malus ex mala causa nascitur. constat autem, vt bonam causam, fixam esse, sit melius, prauā verò, deterius. Hæc 30

*Quæ pro
parte cō-
traria sūt.*

videtur Galeni esse doctrina. Sed contrā est, quod in eisdem capitibus docet: nēpe ordinem naturæ esse familiarem, ordinis perturbationem aduersam. quare ordo melior videtur esse ordinis perturbatione. Quod etiam docuit Galenus tertio De crisiibus capite nono, dicens: Vehementior igitur fit semper pulsus, & æqualior, atque ordinatior in optimis inclinationibus: debilior autem atque inordinatior, & inæqualis in mortalibus inclinationibus. Igitur ordo expetitur vt bonum signum: quare non sola fixatione causæ fit. Libello De pulsibus ad tyrones inquit: Minores igitur læsiones, inæquales & ordinatos: maiores, inæquales pulsus atque inordinatos efficiunt. Consistit itaq; hæc controuersia in ipsius Galeni verbis: quam ita cen-
seo dirimendam. Causa aliqua naturalis dicitur, aut quia humano corpori est natu- 40
ralis, aut quia talis est absolutē. Sunt nobis naturales causæ: virtutes animalis, & naturalis, & vitalis, & singulæ suarum operationum, & spiritus & calor, qui has cōferuant, & causæ etiam quæ non naturales appellantur, fiunt quasi naturales, cum contingit ipsas viles esse. Præter naturam nos afficiunt, & propterea causæ præter naturam sunt mutationis pulsus, humor putris, & morbus, & alia symptomata. Tamen morbus & putris humor absolutē naturales causæ suorum effectuum sunt: vt ignis est naturalis causa vstionis. non enim minùs secundum naturam humor putris calfacit, & trahit ad putredinem: quàm ignis vrit. Operari cum certo ordine, non tantum naturæ nostræ, sed omni etiam naturali agenti est proprium. omnes enim naturales operationes sunt ordinatæ. Quare non tantum boni pulsus, qui à 50
naturali nobis causa sunt, cum ordine fiunt: sed & pessimi, qui à causa præter naturam superante, cū iam hæc contrarias causas plurimū vicerit, & confirmata sit. Galenus loco citato, capite, inquam, quatuordecimo secundi De causis pulsuum, de causa naturali nobis loquebatur, vt docet ipsa verborum series. Ceterum familiariē esse dixit naturæ ordinē, quod nos concedimus: non tamen proprium. nā & praua causa,

*Cōtrouer-
sia decidi-
ditur.*

causa, quando naturam plurimum vicit, cum ordine permutat. Cur ergo in mortalibus inclinationibus non sit ordinatus, sed inordinator, ut dicitur tertio de crisi-
bus? Quoniam ordo potest permutari cum contrariis: facta mutatione in melius aut
in deterius. gratia exempli. pulsus, qui post quinque æquales ictus vno intermitti-
tur, atq; ita deinceps per senos motus facit circuitus, potest hunc ordinem permu-
tare in secundo circuitu, vel paucioribus motibus interpositis, vel pluribus. si primū,
deterior fit: si secundum, melior. tamen vtcunque fiat, permutat ordinem. sed ex
longioribus interuallis deficere, minus malum est, quàm ex breuioribus. Ergo or-
dinatus lethalis ex ratione fit: ut cum prope mortem est homo, inordinator fiat, fa-
cta permutatione in deterius. quocunque enim ordinato est alius inordinatus de-
terior, qui ex illo fit, facta in peius commutatione. Ad tyrones rudiori minerua
consultò loquebatur Galenus. sed ita possunt illius verba declarari: maiores noxæ
faciunt inæquales inordinatos, quādo inuertitur ordo, facta in deterius mutatione.

Vtrum sit aliquis pulsus amatorius.

C A P. XIII.

OMNES animi affectus permutant modum pulsus: & ut paulò antè diximus
iuxta mentem Galeni, sunt singulis suæ differentiae, quibus cognoscuntur. ira
scilicet altum & vehementem facit, gaudium magnum & non vehementem, ti-
mor & mœstitia, paruum & debilem. Amor igitur, cum sit animæ affectus, pro-
prias quoq; habebit pulsus differentias, quibus amatorius pulsus constituatur. Præ-
terea referente Galeno libello De prænotione capite sexto, Erasistratus deprehen-
dit adolescentis cuiusdam amorem, illius arterias attrectando. quod, ut multi phi-
losophi, quibuscum eo loci disputatio erat Galeno, dicebant, non aliter fecit, quàm
animaduertens arterias amatorio modo pulsare. Galenus etiam ipse ex pulsus per-
mutationibus cognouit cuiusdam Iusti nomine uxorem amare. Quod qua ratione
fieri possit, nisi pulsus sit differentia aliqua amorē significans? Sed contrà est, quòd ne-
que Galenus, neque alius quisquam eorum, qui diffusè de pulsibus scripserunt, de
tali pulsus specie est locutus, quā non prætermisisset, qui de aliorum affectuum nō
adeò insignium pulsibus disputauerat. Adde Galenum ipsum caput sextū libri De
prænotione his verbis cōcludere: Nugæ igitur magnæ sunt pulsus amatorio modo
moueri, eorū qui nesciūt, nullum pulsū amorē indicare. Controuersia igitur ita
est constituta. cuius decisio ex natura ipsius amoris pendet. hæc enim per se ipsa o-
stendit, qua ratione pulsus ab amore permutentur. Si omnia quæ de amore à Pla-
tone, & aliis probatissimis philosophis scripta sunt, forent modò recensenda, iustus
liber in sola hac tractatione infunderetur. Sed, cū modò nō vnicā philosophiæ partē
susceperimus pertractandā, sed in multiplicibus & variis quæstionibus, stylū exer-
ceamus: illud tantū de amore dicere erit tēpestiuū, quod ad quæstionis modò pro-
positæ dissolutionē videbitur esse omnino necessariū. Est verò necessariū, quantū
intelligo, scire cuius potentiæ sit affectus, amor, & in quam rem feratur, & qui per a-
morē cōtingat membrorum principalium consensus. Methodum inuestigandi a-
moris substantiam præstat Galenus quarto De placitis Hippocratis & Platonis, ita
dicens: Passio enim, qualis est amor, aut iudicium quoddam est, aut iudiciis succe-
dens, aut motus quidam concupiscentis facultatis. ita etiam ira, aut iudicium, aut
quædā succedēs irrationalis passio. Hæc Galenus. Ex quibus verbis constat: Amorē
esse aut iudicium. quod fertur de re amata, aut appetitum, qui iudicium consequi-
tur. Sed cuius cōstat, Amorem ad appetitū magis referri, quàm ad iudicium: esseq;
appetitū quendam rei quæ amatur. Est igitur amor potentiæ appetentis motus, aut
affectus. affectum enim aut motum nomines, nihil refert. Cū verò duplex sit ap-
petitus; alter rationalis, alter irrationalis: fiet hinc duplex amoris species. vterq; ve-
rò amor a contemplatione incipit. omnis enim appetentia ex cognitione rei, quæ
expetitur sub ratione aliqua, quæ potentiam appetentem allicit, proficiscitur. Est
verò ea species, sub qua anima amantis irretitur, species pulchri. Nam, ut permu-
tata imaginatione ab specie contemptus immeritò accepti, excitatur cor irā ad

*Controuer-
sia agita-
tur.*

*Quæ pro
parte con-
traria sit.*

*De amore
quod ad cō-
trouersia
decisionem
attinet.*

vindictæ prosequutionem, & apprehendente imaginatione aliquid sub ratione terribilis, mouetur timore: ita apprehendente sub ratione pulchri, mouetur appetendi potentia ad fructum. Amor igitur generatur in appetitu nonnunquam rationali, qui in cerebro residet: nonnunquam irrationali, qui in hepate. Fertur in pulchrum, ut in rem soli ipsi obiectâ. Species pulchri hauritur externo sensu, oculis videlicet,

Quid pulchrum ex Platone.

aut auribus: aut concipitur mente. De pulchro disputauit amplissimè Plato in eo dialogo, cui Hippias, aut De pulchro titulus est, & in Phædro. vbi, postquam mille sophistarum errores refutauit, quò veram rationem pulchritudinis inueniret, tandem ad finem capitis ex confutationibus colligit: Esse gratiam quandam, quæ rebus inest, visum, auditum, mentemque delectans. Est igitur pulchritudo quoddâ accidens, quod per purissimos sensus, mentem maximè delectat. Sunt verò visus & auditus perfectissimi sensus à materiæ conditionibus aliquantò remotiores, & minimè omnium terrei. proinde, ut Galenus docet primo De causis symptomatum, minimè omnium voluptate, aut dolore afficiuntur. Itaque quod gustum, olfactum, tactumve delectat, ut sapores, odores, & lasciuiæ; voluptuosa quædam accidētia sunt, sed non pulchra. In picturis, aut veris formis aspectabilibus, & in musica, & in bonis quæ mente concipiuntur, est pulchritudo. est enim in his omnibus concentus quidam, & proportio diuinam magis sapiens harmoniam. Cùm igitur hoc amori sit obiectum, contingunt duo: alterum, ut amor solùm auribus, & oculis hauriatur, & ut præter formæ pulchritudinem, nihil magis quàm musica, animos conciliet. Hæc de re amori obiecta. Colligitur ea potentia, quam existimati-
uam vocant, Latinis Ratio dicta, aliquid pulchrum esse, vnde nascitur statim appetentia. Appetit verò is qui hac pulchri forma irretitus est amans, fieri totus, id
quod amat: & quale est pulchrum, talis potentia ad amatorem excitatur. expetitur enim nunc animæ pulchrum: amatur scilicet homo propter sapientiam, virtutē, aut aliam mentis pulchritudinem, amatur ardentissimè. cæterum hic amor rationalis appetitus est motus. Expetitur corporis proceritas, aut faciei formosus aspectus, sensus statim excitatur appetitus, qui in hepate est: hic enim carnis his bonis frui potest. Sed quid expetit? illud quod amori proprium est, in rem quæ amatur transformari. Quod declarauit Artemisia Mausæoli vxor: quæ mariti, quem depe-
ribat, demortui, corp⁹ in cineres redegit, & cineres potu hausit. Hoc expetit omnis amans, fieri, scilicet, id quod amat. quod quia, ut vult, consequi non potest, appetit consequi, ut potest. consequuntur illud rationalis appetitus & irrationalis, non eodem modo. Rationalis scilicet, animam animæ magis: irrationalis, corpus corpori idem fieri expetit. quoniam verò neque anima in animam perfectè migrare potest, neque in corpus aliud corpus: rationalis appetitus præcipuas animæ potentias, inter quas voluntatem maximè amantis & amati componit. amans, scilicet, quoniam ipse ardet magis, se amati voluntati libentiùs subdit. vnde idem velle & idem nolle, de eisdem cogitare: ipsorum animas quodammodo vnicam esse facit. Irrationalis, commistis seminibus, corpora ambo seipsis mutuò facit commisceri. 40
commiscentur nempe quodammodo concursu seminum ambo corpora, vel in ipsis seminibus: quoniam, ut nonnulli dicunt, decisa sunt de toto corpore. vel in prole: quoniam ex his prodit filius, quem veluti commissis simul corporibus paterno & materno factum esse, similitudo quæ cum viroque est, aperitè declarat. Ipsa ergo genitura est quæ per hunc sordidum amorem turgēt, quæ spumosa est, & alba substantia. vnde poetæ Venerem ex maris spuma procreatam esse cecinerūt: proinde Cupidinem genuisse. quoniam, ut inquit Plato in Timæo, quibus redundans est per ossa medulla, hi sunt maximè libidinosi, & vulgari hoc amore sæpiùs capiuntur. Monstratum verò à nobis est in secundo huius operis libro, genituram esse substantiâ omnino medullæ similem. Cùm igitur iam furit Venus, veluti ab
impetu maiori, trahitur obcæcata mens: & quæ belluina potentia iubet, hæc cupit ipse intellectus. Sed cor interim quid patitur? (nam huc hæc omnia tendebat) Cū obcæcata mens iam quæ lasciua sunt cupit, hæc cupido à Venere orta mille varios affectus ad cor ei aculatur, quare illud miris modis facit perturbari. Necessè est, amantem nunc irasci, nunc contrà supplicem fieri, nunc gaudere, nunc mœrere,
& cæ-

Amans in id quod amat, transformari appetit.

Quid patitur cor in his qui amore ardēt.

& eadem non raro de causa: est perpetuo inter spem & timorem constitutus. Nam ut reliqua omittam, statim ex amore nascitur zelotypia, atque cum ea, spes, desperatio, furor, timor: tam est instabilis eius mens. Ex his quæ retulimus, orta est fabula, quæ Aristophanes in conuiuio Platonis narrat: Homines, scilicet, à principio factos fuisse à diis immortalibus duplices. deinde, quoniā quatuor brachiis & quatuor pedibus innixi, velocissimi & fortissimi deos irritauerant, propter superbiam scissi sunt, & ex vno, duo facti. qui verò scissi fuerant, amore deinde seipsos quærībāt, quò vnirentur. vniunturq; proinde, quoniā cū scissi sint, integri fieri expetunt: tamen non, ut antequam scinderentur, copulantur, sed contrario modo. quoniā capita ita illis contorta sunt, quò facies vulneratam partē spectaret: genitalia etiam ex natibus ad partem anteriorem translata sunt. Qua fabula nihil aliud significari intelligo, quam hominem à principio ex intellectu & appetitu constare, & hæc sibi vnita esse & consona: deinde per superbiam, ut & per quoduis aliud peccatū, rationem ab appetitu, & appetitum à ratione separari. verum amore coniungi iterum: sed contrario modo, ac primo fuerant. nam vnita erant primum: quoniam appetitus parebat rationi. in amore autē, quoniam appetitus rationi imperat; & obcæcata mens, potentiæ concupiscibili, quæ sibi à natura fuerat in seruitutē mancipata, obtemperat. Est igitur amor, appetentis potentiæ affectus, nunc rationalis, nunc irrationalis. Obiectum amoris, est pulchrum. perturbatur mille modis cor, ex cōpassione animalis potentiæ, quæ in vulgari amore, appetenti seruit. Hinc facile est cuius intelligere, quod Galenus primo Prognostici commentario quinto dicit, Amantes humanam pati, non diuinā, affectionē. nisi (inquit) quis credens iis, qui fabulantur, putet dæmonem quēdam pusillum, recens natū, gerentem arduas facies, homines quosdam in hanc agere affectionem. Ceterū omnia quæ à poetis dicuntur fabulosè, etiā nobis tacētib; ex his, quæ hætenus physicè dicta sunt, quibus intelliget. Sed ex his, quæ diximus, duo fiunt. Primum, non sine ratione amorem à medicis, ut melancholiæ quandam speciem, curari. maximū enim malum quod in hoc affectu cōtingit, & quo soluto statim noxius soluetur amor: est illa mentis obcæcatio quæ retulimus. Fit etiā iam manifestum, nullū esse pulsū amatoriū. (huc enim omnia tendebant, quanquam plurimum digressi sumus, quoniam de amore, aut omnino est tacendum, aut dicenda multa) nam amor non est cordis affectus, sed cerebri, si rationalis est: iecoris, si turpis. cor tantum patiens per consensum mille affectibus diuersè trahitur: verum propriam non habet differentiam. Qua ergo ratione cognouit Galenus, amare Iusti uxorem? Quoniā audito nomine Pyladis, ad omnem inæqualitatem pulsus trahebantur ex animi perturbatione: non aliter quam in eodem libro De prænotione capite septimo inquit; se ex pulsu vaticinatū fuisse Cyrillum puerum, cibum occultasse, quem digrediente matre ingereret, scilicet ex conturbatione pueri. hac etiam ratione putandum est Erasistratum adolescentem amare comperisse. Vnde iam etiam luce clarius fit, quod nona quæstione ne monstrare nitebamur; Animi affectus per se mutare pulsus, non solum per causas continentes. nam uxori Iusti, audito nomine Pyladis, neque permutatus est vus, neque instrumenta, neque virtus: sed perturbata est anima, ac proinde pulsus diuersè motus, ut anima ipsa amore Pyladis diuersè trahebatur. Est igitur nullus pulsus amatorius, quanquam amor ex pulsu deprehendatur.

Amatorius pulsus nullus est.

De pulsu Autumni. C A P. X V.

ANNI tempus est in numero rerum non naturalium, quæ pulsus permutant. Galenus propterea libello ad tyrones scripto capite decimo docet; quæ tempora quales pulsuum differentiarum consequantur. quod caput explicatur ab eodem autore, capite quinto tertii De causis pulsuum. quæ loca in reliquis omnibus satis citra controuersiam recipiuntur ab aliis autoribus. Ceterū quod illic de pulsu autumnis dicitur, non caret multa contradictione. inquit enim Galenus, In medio autumnis tales esse pulsus, quales in medio vere: vehementissimos scilicet & maximos, ut in anni temporibus, in celeritate & crebritate moderatos. Cuius hæc est ra-

De pulsu autumnis Galeni sententia.

tio. In media hyeme & media æstate, extremæ sunt ratione aeris ambientis intemperies: quare in utroque horum temporum extremè fit pulsus imbecillis: ab vno horum temporum ad alterum, quæ maximè inuicè distant, inclinante altero ad frigus, altero ad calorem, per medias alterationes commutatio fit, ergo quæ ab utroque horum æqualiter distant, similes in pulsu faciunt mutationes. Quare pulsus autumnii medii, similis omnino sit oportet pulsui medii veris. fit enim hyems ex æstate per autumnum: ut per ver hyems transit in æstatem. Huic opinioni contrarii sunt Auicenna, & Auerroës: qui pulsus autumnii diuersum esse, ad debilitatè inclinantem putant. Dicitur ab illis pulsus diuersus (ne quis in nominibus hæreat) inæqualis in magnitudine, velocitate, & frequentia, secundum diuersas partes temporis. illorum ratio hæc est: Tèpus hoc non est perpetuò sui simile: sed modò calidum, modò frigidum. id quod ex eodem Galeno licet colligere primo libro De temperamentis, & ex Hippocrate tertia particula Aphorismorum aphorismo quarto, ubi inquit: Si eadem die modò calor, modò frigus fit. Præterea, in hac tempestate virtutes omnes imbecillæ sunt, cum propter multiformem temperiè & inconstantiam temporis: tum etiam quia tales ex præcedente æstate relictæ sunt, propterea periculosi morbi fiunt, inconstantes, difficilis iudicii, mali moris. ergo si virtus est imbecillis, & usus qui in calido & frigido consistit, diuersus, quantum in ipso tempore agitur: debiles erunt pulsus, non semper eiusdem magnitudinis, velocitatis, & frequentia, sed in his diuersi. Præterea Hippocrates prima particula Aphorismorum, hyemem confert cum vere hac in re, quod homines melius in his temporibus cibos ferunt: autumnum cum æstate, quoniam in his deterius. Qua ergo ratione tempora, quæ extremè contrariis conferuntur, in permutandis pulsibus inueniuntur adeò similia modò? Nonnulli argumentis his conuicti, contendunt locum illum ad tyrones, supposititium esse, non Galeni. Ego verò non crediderim, sententiam, quæ adhibita ratione profertur, & rursus repetitur ab eodem autore tertio De causis cum longa cõmentatione, supposititiam esse: sed Galenum lapsum fuisse, atque Auicennam, & Auerroë hac in parte melius sensisse. est enim Galeni me nullus magis studiosus: cæterum veritati neminem præfero; intelligens nulla de re maiori cum libertate agi debere, quam de his controuersis, quæ in disciplinis inueniuntur. quod nos ita facimus, nihil credentes, nisi quod aut euidenti, aut probabili admodum ratione fuerit confirmatum. dat nobis hanc facultatem philosophia.

*Auicenna
& Auerroës
Galenus
contra-
vii.*

*Probatur
Auicenna
sententia.*

De pulsu in inflammationum. CAP. XVI.

DICTVM est à Galeno libello scripto ad tyrones, & rursus quarto De causis pulsuum capite sexto: Omnem inflammationem habere pulsus veluti ferratum, & proinde durum. Tamen hic idem paulò infra cap. De peripneumonia, quæ pulmonis est inflammatiō: Peripneumonicorum, inquit, magnus est pulsus, & fluctuosus quid habens, & languidus, mollisque. Lethargus etiam, cum est firmatus in cerebro, est tumor præter naturam, in quo ut in peripneumonia molles fiunt pulsus. Sunt qui nodum hunc ita solvunt: Habere inflammationem quamcumque, in quocumque membro sit, pulsus durus. quandoquidè, ut Galenus inquit, necesse est, quamcumque inflammationem comitari duo hæc, calorem & tensionem: quæ necessariò duritiem efficiunt, alterum desiccando, alterum tendendo. dictum tamen esse pulsus peripneumonicorum & lethargicorum molles: non quod mollis reuera sit, sed quod minus durus pulsibus inflammationum consistentium in aliis membris. nam, dicunt, propterea lethargus & peripneumonia habent pulsus molles, quod laxa membra sunt, & mollia, quæ proinde tensionem non possunt facere. sed quanquam inflammatiō in molli membro non adeò tendat arterias, quam in duro: tamen quod emolliat, non est. Non enim est dubium, quin ipsa pulmonis caro, cum inflammatione laborat, minus laxa sit, quam cum nullo laborat malo. igitur pulsus ab illius inflammatione, quamquam non adeò induretur, quàm ab inflammationibus aliis, tamen non emollietur. Addunt intelligi posse ex dictis eiusdem autoris, pulsus hos peripneumonicorum & lethargicorum non esse molles simpliciter. quoniam addit: Est cum hic pulsus dicrotus

*Quorum
dicitur opinio.*

dicrotus fiat. Id quod dicunt non contingere, si molles essent harum inflammationū pulsus; cum dicrotū oporteat esse insigniter durum. Sed videntur mihi qui ita interpretantur, iniurii in Galenum, diligentissimo enarratori imponentes comparationem abusiua. quasi foret admodum graue dictū, aut difficile: peripneumoniæ pulsus, vt lethargicorum, nō tam duri sunt, quā inflammationum in aliis mēbris, ac non potius languidi & molles. Monuerat enim sæpe Galenus multo antè: nomina hæc, cum ita dicerētur, referri ad mediocrem. à qua lege si semel tam apertè recessisset, totam artem quam de pulsib. scripserat, vna dictiuncula reddidisset obscuram, & ineptam. Quare ego non ita interpretor: sed inflammationibus omnibus
10 communem esse pulsū durum, ratione essentia inflammationis, caloris inquam & tensionis. cæterum non esse proprium: quin potius fieri posse, ex alia causa, quæ cum inflammatione coniungatur, vt pulsus ad contrarium transferantur, & sint molles. quod vel ipsa littera declarat, quo minùs est in quo hæreat quisquam: φλεγμονῆς σφυγμός ὁ μὴ κοινὸς ἀπάσης, οἷον ἐμπρείων ὄντι. id est: *flegmonis autem pulsus, qui omnis est communis, est vt ferratus.* Dictū est, qui communis est omnis, inflammationis scilicet, quasi alius sit cuiusque proprius. Est verò hic communis, quia inflammationem, quæ est inflammatio, consequitur, nisi maior aliqua vis sit, quæ ad contrarium transferat. vt in peripneumonia esset propter calorem & tētionem durus pulsus, sed quia hæc cum in laxum incidunt membrum, paruam possunt in arteriis tensionem facere,
20 & coniungitur ferè semper cum peripneumonia causa alia maior emolliendi, puta fluxio pituitosa, cui etiam fauet membri natura: fit vt pulsus mollis simpliciter fiat, non solū minùs durus. Quod apertissimè docuit ipsemet Galenus quinto De locis patientibus cap. 2. tractans hunc eundem locum; vbi ita scripsit: Pulsus autem tibi potissimum indicabit, nunquid cingens mēbrana, an contingentes ipsam muscoli patiantur. nam muscoli minùs, cingens verò membrana magis, & tendit & durā exhibet arteriam, vt in peripneumonia nulla penitus apparet huiusmodi durities. Ecce vt simpliciter sit mollis: non durus simpliciter ad alios mollis, vt illi interpretantur. Diximus, itaque, causam, quòd durus pulsus non fiat, in laxitate esse mēbri: sed quòd fiat mollis, non in hac, sed influxione pituitosa. Sed quoniam hæc, quan-
30 quam ferè semper sit in hoc affectu, fieri tamen potest vt aliquando non sit, sed biliosa; fit vt nonnunquam pulsus peripneumonicorum non sit mollis, sed aliquando dicrotus. non aliter ac lethargi pulsus aliquando dicrotus est, & pulsus pleuriticorum nonnunquam fluctuosum quiddam habens & molle. Sed doctrina est de eis quæ ferè semper ex ratione apparent: rara hæc non eam subuertunt. Sed quoniam plæraque alia deduxit Galenus ad summam perspicuitatem, & nos ea tantū quæ sunt in controuersia constituta, suscepimus pertractanda, de pulsibus non dicemus plura, sed de vrinis aliquot controuersias reliqua huius sermonis pars continebit, si tantillum de febrium pulsibus addiderimus.

40

De febrium pulsibus. CAP. XVII.

EST sub Galeni nomine libellus quidam qui De typis inscribitur, in quo ita scriptum est: Pulsus autem tertiana laborantibus exiguus & frequens superuenit. atque hoc capite tertio. Rursus capite quinto: Pulsus autem tertiana laborantibus non adeò exiguus magnitudine superuenit, quantum quartana occupatis: neque vsque adeò in tumorem attollitur, quantum quotidianæ febris accidit. itaque tertianæ pulsū, minorem pulsu quotidianæ, maiorem quartanæ pulsu affirmat. Tamen primo ad Glauconem capite septimo, maximum in putridis febribus, esse pulsū tertianæ, minimum quotidianæ, mediocrem quartanæ, his verbis dixit:
50 Sed & his multo minores sunt pulsus pulsibus quartanarum, quā illi pulsibus tertianarum. Quidam hanc controuersiam non dirimunt: sed effugiunt, negantes Galeni esse libellum illum. Ego verò, quandoquidem librum sub Galeni nomine, negante adhuc nullo, video deferri, & video Galenum libro De differentia febriū pluries asserentem, scripsisse se De typis; aliter excogitaui, quòd ipsa Galeni verba antecedentia & subsequētia, in vtriusque locis, & ratio vera videtur suggestisse.

*Contr. de-
ciditur.*

Illud quod in libello De typis à Galeno scriptum est, in accessionum principiis, rigore scilicet aut horrore, esse verum: quod primo ad Glauconem, in ipsis febribus. nam grauissima inuasio est tertianæ, & proinde maximè refugit virtus ad profunda: minimè grauis, quotidianæ: media quartanæ. In febribus, qui maximè riguerunt, maximè ardent: minimè, qui minùs. ac proinde, qui minimus pulsus fuit in inuasionem, maximus esset in febre: minimus, qui maximus. Itaque cum tertianæ inuadunt, omnium minimus fieret pulsus, vt per febrem est maximus: nisi durities arteriæ cū frigido affectu faceret vt minor etiam sit in principio quartanæ. Est itaque in inuasionem tertianarum minor, quàm in quotidianarum. quàmquam in illis magnitudo citiùs recuperatur, quàm in aliis. quod Galenus docuit secundo De differentia febrium, capite quarto, ita scribens: Inæquales verò ac magis debiles (loquitur de quotidiana) paruòsque efficit pulsus, quum primùm febres inuadunt, & in primis incrementis. fiunt vtique & in biliosa febre in accessionum principiis singula iam dicta circa pulsum symptomata: sed in illa statim sedantur, tum alia, tum etiam inæqualitas. Est etiam in febrium pulsibus illud valde difficile, quòd Galenus inæqualitatis cuiusdam meminit multis in locis, quàm febrium omnium dicit propriam. Primo De arte curandi ad Glauconem capite De signis tertianæ, ita inquit: Quòd si inter hæc à febre quieuerit homo, hac, inquam, quæ in motu est, & omnibus nota: propria verò febrium inæqualitas in arteriarum motu relinquatur. Dicit itaque inæqualitatem quãdam febrium propriam. tamen si qua esset propria febrium, necesse esset in omni febre esse inæqualitatem. nam quod proprium febrium est, necessariò febribus omnibus inest, cum omnes conueniant in febris ratione. quod manifestiùs intelliges ex his eiusdem capitis verbis: Tertianis sunt pulsus omnis inæqualitatis, præterquam febrilis expertes. Huic itaque etiam febrile inesse dicit illam inæqualitatem, quam dicit febrilem. Sed hac ratione diariis quoque febribus oporteret inæqualitatem pulsus adesse, (febrilia enim accidentia omnibus febribus adfint necesse est) quas tamen constat, non alia ratione separari à putridis, quàm quòd nullum habeant putredinis signum, sed solius accensi caloris. quòd ad solum auctum vsus pertinet: què solum permutare pulsus ad maiores, velociore, ac frequentiores patet, non item ad inæquales: cum nullum vitium habeat vsus cum instrumentis còmune. Hanc inæqualitatem febrilem dictam, multi ex ipso Galeno interpretantur esse inæqualitatem in eodem ictu secundum eandem partem arteriæ, sed secundum diuersas partes eiusdè dilatationis. moueri enim in febribus arteriam velociùs, quàm extra febres. atqui hoc non æqualiter, sed dilatationis principium habere velociùs, in medio dilatationis velocitatem amittere, ad finem rursus illam recuperare. atqui hoc dicunt inesse omni febrium generi. quod innuit Galenus primo De arte curandi ad Glauconem capite 6. dicens: Et ipsius inæqualitas vnus motus in quartana febre, eius formam ostendit: nam communem omnium febrium in vno pulsu arteriæ inæqualitatem, in hac manifestam admodum inuenias. multò enim velociùs principium finemque motus inuenies, quàm medium. Quarto etiam De causis pulsuum capite Etenim febrium proprium in celeritate symptoma hinc obtinet admodum manifestè in viroque termino distentionis, præcipue externo. Hanc igitur dicunt inæqualitatem omnibus febribus communem. Quorù sententiam ego probo: quòd scilicet hæc sit, quam Galenus dicit inæqualitatem febrilem. Tamen cū Galenus hanc dicit inæqualitatem febribus omnib. communem: de febribus omnibus putridis dictum intelligo. nam ephemerarum pulsus non necesse est habere hæc inæqualitatem. quod Galenus apertè dixit capite secundo primi ad Glauconem, differens de dignoscendis ephemeris febribus, his verbis: Cū pulsus nullum inflammationis signum habuerit, neque omninò inæqualitas in vna arteriæ còpulsione apparuerit: aut si hoc affuerit, omninò sit imbecille. Quod enim additum est, Si hoc affuerit, omninò sit imbecille: propter nonnullas diariarum dictum puto, in quibus ex causa sit, vt aliquo modo arterias permutent vt putridæ: quales sunt quæ ex bubonibus, & quæ ex nimia obstructione cutis. Nam quæ ex ira aut exercitatione, aut consimilibus causis ortum habent, omnino habent nullam talẽ inæqua-

Controver-
sia altera
de propria
febrium inæ-
qualitate.

Quorundã
opinio.

Autoris
sententia.

inæqualitatem. nam vt videre licet apud Galenum secundo De causis pulsuum capite quinto, oriuntur perpetuò hi pulsus ex obstructionibus quibusdam, & constrictionibus. Cùm igitur in talibus febribus, nulla compressionis neque obstructionis occasio sit; constat inæqualitatem illam commune febribus omnibus putridis signum haberi debere. Cætera quæ de febrium pulsibus dicuntur à Galeno, nō sunt in controuersia constituta. Quare de vrinis iam dicemus: atque omnium primò, quid sit, & quo pacto subeat in vesicam.

Quid sit vrina. CAP. XVIII.

10

QUIBUSDAM videtur ex solo potu cum modica bilis permixtione lotium fieri, neque aliam habere substantiam, neque aliam generationem, suas nonnullis Galeni locis, quæ id videntur aperte continere. Decimo De simplicium medicamentorum facultate capite decimotertio inquit: Sudor, vnus hic etiam est humorum in animantis corpore prouenientium, eandem habens materiam, & eundem generationis modum, quem vrinæ: siquidem vtrique ex bibito humore constat generatio, excalfacto simul in corpore, & biliosæ nonnihil substantiæ adeptæ. Libello De attrahibile capite secundo: Sanè enim rationi consentaneum est, vel ex potu fieri quicquā cum sanguine in iecore genito, quod postea non per vrinas modò excernatur, verum per sudores quoque. Ecce vt in his duobus locis dicat Galenus: Potū esse sudoris & vrinæ materiam. Quarto De vsu partium capite quarto ita scripsit: Neque enim ex ventriculo in venas commodè assumi poterat succus iam ex cibis factus, neque facillè transgredi venas, quæ sunt in hepate, & multæ, & angustæ: nisi tenuis quidam & aqueus humor, tanquam vehiculum fuisset ei admixtus. Hunc itaque vsū præstat animalibus aqua: siquidem ex ea nutriri nulla particula potest. distribui verò ex ventre, quod nutriturum est, non poterat, nisi deductum fuisset à quopiam ita liquido. Hos igitur tenues humores, postquam suū opus expleuere, non oportet ampliùs manere in corpore, onus alienum venis futuros: & huius vtilitatis gratiā, renes facti sunt instrumenta caua, osculis aliis attrahentia, aliis autem emittentia tenue hoc & aqueum excrementum. adiacent autē vtrinque ipsi venæ cauæ, parum sub hepate. Hæc illo in loco, quibus aperte docet, potius vsū esse traducere chylum per hepar: & renum trahere ad se potum; cum vltra hepar iam esset perfunctus suo munere, ne sanguis dilutus sit, & sero plenus. Primo etiam De facultatibus naturalibus capite vltimo, adhibita ratione dicit Galenus, ex potu fieri vrinam. inquit enim: At, quod totum id, quod bibimus, vrina fiat, nisi quid cum aluo exit, aut in sudorem, aut per occultam expirationem abiit; ostendit planè eius quod quotidie meimur copia. Itaque ex quantitate mixtus, quæ respondet potus quantitati, colligit, ex epoto humore vrinam habere generationem. vnde inferunt alii, vrinæ non esse generationem propriam, sed alterato potu fieri. Huius alterationis locum, alii hepar, alii renes, vesicam alii volunt. Sed aliis videri possit difficile, Vrnam porus quotidiani alteratione fieri: & tempus morbi, & ea quæ in venis aguntur, posse significare. Nam, si, quod hodie epotum est, mingitur, secretum à renibus, postquam hepar perfecit concoctionem secundam, & sanguis incipit distribui: cur ipsa futura tenuior aut crassior sit, siue mingatur in principio, siue in statu? Si etiam ab ipsis venis nō effluxit, qua ratione significet eam concoctionem, quæ in venis agitur, morbum facientis humoris? Adde, non solū esse hos humores, qui ex potu fiunt, sero similes: sed præter hos, naturale esse quoddam serum singulis humoribus. non aliter, quàm lac habet in se aqueam quandam substantiam, quam serum dicimus, etsi cum nulla aqua permisceatur. talem etiam quandam partem in vino esse, docet Galenus. Horum liquorum similium sero meminit Galenus millies: ac multò antè illum Plato in dialogo De naturā. cuius verba retulit Galenus sexto Epidemion parte secunda, commentario trigesimo octauo, vbi latè differit de his humoribus. Cùm igitur ii sint; necesse est ab his quoque cū redundant, viles humores expurgari. Ergo non solū euacuari probabile est aqueam substantiam epotam, sed etiam quæ

Quorundam opinio.

Quæ pro parte contraria sūt.

*Deciditur
controuer-
sia.*

interius generatur, partem scilicet ipsorum humorum. Euacuatur sanè: nam Galenus secundo Prognostici vigesimo septimo, eò censet fieri subrubram vrinam, quòd multum feri sanguinis fit. quòdque id, quod meitur, non sit quod epotum est, sed excrementi quod in venis arteriisque generatur quoddam genus, videtur docere Galenus primo De sanitate tuenda dicens: Venarum autem & arteriarum excrementum tale est, quale in lacte concreto serum: hoc renes à sanguine secernentes ad vesicam transmittunt. Est igitur ita constituta controuerfia, in qua constat, negari non posse: Vrinam liquores aqueos esse, & sero similes, à quibus oportuit expurgari sanguinem, ne in corpus permearet sero plenus. Neque negari potest, maximam vrinam partem ex potu fieri. quoniam quantitas mictus, quæ potus quantitati respondet, id facit palam. præterea potus ipsius substantia magis substantiæ lotii similis est, quàm eduliorum. sed & venas deponere suum serum per vias vrinæ docet Galenus, & res ipsa declarat in multis morborum iudiciis, quæ contingunt per vrinas. in quibus constat, venas, & arterias compressione expellere serum ad illius receptaculum. Quod etiam intelliges ex eo, quòd ineunte hyeme solet hominibus accidere; qui cum in æstate potent largius, & venæ humorem avidius trahant, meunt multò minus epoto. at verò ineunte hyeme, excutientibus venis serum, quo iam non indigent, meunt epoto plus. Itaque remeat, & ex venis & arteriis in renes serum: sed id non opinor frequenter à longinquiore venis fieri. sed cum, aut natura molitur crisis: aut aliquo humore, atque adeò insigniter sero pleno redundat, ut multis in morbis: aut cum sero sunt plenæ, quales ex æstate relictæ sunt. Tamè cum in hepate quatuor humores generentur, ut in primo huius operis libello diximus, & illorum cuique fit suum serum: euidenter est verum, aliquam feri sanguinis portionem elabi ad renes simul cum potu, hancque cum aquea fit, coire cum potu in unam vrinæ substantiam. quæ quanquam ex duplici fit, sensui videtur substantia simplex. non enim, arbitror, cum permixta exeant hæc hepar in cauam venam, unde viæ ad renes pendent, & aquea utraq; sint, & excrementa, futurum, ut renes hoc dimittant, illud trahant. habent enim vim excernendi serum à parte pingui, sed non serum à sero. Sed simul hæc cum exeant, ut portio aliqua potus transmittitur ad venas propter distributionem: ita portio aliqua feri sanguinis descendit ad renes propter expurgationem. 30
Constat igitur vrina ex duplici materia. Hinc ut arbitror nullus non intelliget; totam vrinam, formam comparare in hepate, (illinc enim trahitur serum, quod vrina est) & potum qui non nutrit, qualis aqua est, per alterationem solam fieri vrinam partem: (non enim perfectè coctilis est, sed recipit concoctionem elixationi similem, & permixtionem cum bile & reliquo sero) tamen serum sanguinis, quod propriè tale est, generari secundum formam & naturam eo loci, quo & ipse sanguis. Talis itaque est substantia vrinæ. Quæ quo pacto subeat vesicam, non adeò constitit inter antiquos: aliis dicentibus (cuius sententiæ autor est Asclepiades) aquam solutam in halitus subire vesicam per tunicarum poros, ibique rursus concrecentem vrinam fieri. argumèto, quòd nullum vesica præterquam in cervice videtur osculum habere, & si statu distendatur, nullum tamen illi dat egressus locum. Sed tamen hanc multis argumentis conuicit Galenus. E quibus nos illud vnum repetemus, quòd lapis qui in renibus gignitur, descendit ad vesicam, atque illinc expellitur. neque minus conuicit mille alias monstrosas sententias negantium, vrinæ secretionem & expulsionem à naturalibus facultatibus fieri, qui scilicet omnino has facultates sustollebant. Sed satis manifestè hæc ille conuicit. nos modò rem, ut habet, enarremus. A caua vena statim ut egressa est hepar, venit vrina in renes tracta ab illorum trahendi potentia, qui ipsam à sanguine separantes expellunt per vias, vreteras Græcis dictas, ad vesicam, quemadmodum ventriculus mittit chylum & fæces ad intestina. quanquam intestinis nullam tractionem concedit Galenus: sed si quos habent oblongos villos, 50 (habent autem raros) hos vsum ligamentorum habere dicit, ad firmitudinem scilicet reliquorum: sexto De anatomicis administrationibus, & quarto De vsum partium ad finem. Vesicæ verò concedit quinto De vsum partium capite vndecimo tractionem per villos oblongos, ita scribens: Intestinorum autem tunice, transversos virosque, in circulo planè circumactos: sed vesicarum tunice rectos, & rotundos & ob-

Contro. altera de modo quo vrina vesicam subeat.

Veritas explicatur.

& obliquos habent villos. vna enim vtriusque vesicæ tunica cùm sit, ad omnem motus speciem accommodata adepta est constructionem: siquidem & eum motum quem attrahendi causa, villi recti, & eum quem excernendi, transuersi, atque etiam eum, quem, vt retineant quæ vndique constricta sunt, obliqui faciunt, ipsa habere æquum fuerat. Hæc Galenus. Igitur non est vsquequaque similis deductio chyli in intestina, & vrinæ in vesicam: sed parum omninò discrepant. Nam parum admodum puto conferre huic congectioni vrinæ tractionem vesicæ: sed totam ferè fieri expulsionem renum. datam tamen esse hanc facultatem vesicæ, veluti au-
 10 separarium: ne si quando ea esset opus, sibi ipsi vesica deesset. nam millies cùm de hac separatione loquatur Galenus, nunquã ferè alicuius tractionis meminit, sed expulsionis solius. Primo De tuenda valetudine videtur hanc nostram sententiam insinuare dicens: Hoc serum renes à sanguine secernentes ad vesicam transmittunt. ea porrò id colligit, seruatque ad eundem ferè modum, quem de sicco excremento suprâ retulimus. Itaque vesica recipit serum à renibus, non ad eundem omninò modum; sed ad eundem ferè modum, quo intestina siccum excrementum à ventriculo. Adde vrinam, quò intret in vesicam, indigere motu introrsum, non extrorsum excitato. Nam quemadmodum Galenus docet distinctissimè quinto De vsu partium capite decimo tertio: (id quod Asclepiadis nodum soluit) Viæ vretæ subeunt obliquè per ipsam vesicæ tunicam in amplam illius cavitatē: ad extremum autē
 20 à parte interiori est veluti succisa particula membranæ, quæ operculum osculi venæ vrinam deferentis est. Hoc operculum constat subuersum iri ab humore impulsò à parte externa: tamen ab impetu interno compressum iri magis, obstructurumque firmitus. quò fit, vt ad ingressum, vel humori habeat peruia foramina: quæ tamen egressum neque flatui dent. Neque verò scio cur miremur adeò naturæ solertiam, quam humana ars est iam imitata. nam non aliter pilæ lusoriæ instantur per conspicua foramina: per quæ tamen non, deinde dimissæ, detumescunt: neque, si comprimantur, nisi dirumpantur compressæ. æquum sanè est naturæ sapientiam commendando demirari: at verò fidem sustollere, est stultum. Hæc est itaque vrinæ substantia: & hic secretionis modus.

Vtrum comparetur prius in coquendis vrinis, substantia, an color.

C A P. XIX.

DVo veniunt considerata in vrinis, substantia & color. Habet verò vrina partes duas, tenuem scilicet liquorem, & quod continetur. In harum utraq; considerantur duo illa accidentia. nam & in liquore potest apparere bonus color aut malus, & tenuitas, aut crassities, aut mediocritas: quæ modi substantiæ sunt species. In eo quod continetur tot colorum species fieri solent, quot in liquore: & similes etiam substantiæ modi, crassities, inquam, tenuitas, aut mediocritas: & præter hos læuitas, aut asperitas. Ergo vniuersè colligenti duobus signis videbuntur omnia, quæ in
 40 vrinis sunt considerata contineri, substantia & colore. de quibus Auicenna, qui omnium ferè controuersiarum est parens, ita scripsit Fen. 2. 1. doctrina tertia cap. tertio: Propria digestionis operatio (vel, vt alii legunt, prima) est substantiam efficere: deinde ipsam tingere. Quibus verbis in magnam controuersiam coniecit suos interpretes disputantes, An possit comparari in vrina color ante substantiam, aut secus. Nã est à parte eorum qui negant, quod Aristoteles sexto & septimo Metaphysicorum monstrat, Substantiam antecedere necessariò omnia accidentia, & ratione, & cognitione, & tempore, & natura. Nã, cùm accidentia omnia substantiæ insint, & illorum esse, inesse substantiis sit: videtur ex philosophia habere euidē-
 50 tiam Auicennæ sententia: primã, scilicet, generationem substantiæ esse, secundam accidentiū. Præterea illud, quò præcipuè intendit natura, videtur consequutura citius: intendit verò maximè in substantiã. Addunt, modum substantiæ comparari per qualitates patientes, potius quàm per agentes. nam durities, mollities, crassities, tenuitas, lentor aut friabilitas, ac reliqua accidentia quæ in modo substantiæ consistunt, ex humore aut siccitate præcipuè fiunt: color verò potius fit ex calore aut frigore.

*Ex verbis
 Auicennæ
 orta controuersia agitur.*

re. sed qualitates patientes ad agentes habent rationem materiæ, & potentiæ. omnia verò quæ generantur secundum naturam, prius sunt in potentia quàm in actu. Non videtur itaque quadrare cum philosophica ratione, Generari colorem ante substantiam: sed aut generari perpetuò substantiam prius, & tempore, & natura, vel saltem natura prius, & simul tempore. Accidens enim cùm substantiam consequatur, non videtur indigere propria generatione, sed consecutione quadã cum substantia. Sed contrà est, quòd potest vrinæ adhuc crudæ & substantiæ & colore, vt verbigratia, tenui & albæ admisceri flauæ bilis portio, qua tingatur & non crassescat: quo posito, constat futurum, vt tenuis vrina fiat, sed boni coloris. Respondent arbitror, qui ex aduerso sunt, Fieri posse permissione alterius substantiæ vt comparatur bonus color cum malo substantiæ modo in vrina: cæterum illud non fieri per concoctionem, de qua quæstio proposita est. Est itaque positum in controuersia, An cùm vrina cruda, quæ simul est malæ substantiæ & prauo coloris, superante natura morbum, elaboratur, possit comparare bonum colorem

*Quæ pro
parte con-
traria sūt.*

*Quæ hinc de
colorib. di-
cuntur.*

ante bonam substantiam an secus. Si quis hoc in loco amat de coloris natura aliquid audire, legat vigesimum quintum caput secundi libri huius operis: si de speciebus colorum, decimum septimum primi. nobis enim non est mos eadem sæpius repetere: sed quæ eò loci in hunc sunt dimissa, addentur modò. Apud Galenum, & Aëtium, & Paulum, & Autorem libelli De vrinis, & alios omnes Græcos autores, dempto Actuário, tantum inuenias sex has colorum in vrinis species, album, pallidum, rubrum, viride, liuidum & nigrum. Dixi pallidum, vt nomen pro genere vsurpetur: quemadmodum *ἄχρὸν* vsurpari apud Galenum dicebamus. Album dicimus remissum colorem, & cruditatis indicium: prout aliquis mediocriū ab hoc recedit magis, & versus nigrum inclinat, dicitur intensior. generantur verò, quemadmodum Plato docet in dialogo De natura, ex extremis his cōmistis in hac, aut illa proportionem. Pallidi tres sunt species: pallidum, rufum, & flauum. hos proximè consequitur ruber: à quo ad nigrum est transitus per liuidum, aut per viride. Omnes colores, quorū sub aliis nominibus meminere Auicenna & Auerroes, & Barbari omnes, ac inter Græcos solus Actuarius, facile est ad has sex species re-

ferri, quas solas scripsit Galenus. Color optimus, & maximè naturalis in vrinis est subruffus & sufflaues: 1. De crisi bus cap. 12. Nomine horum medium etiam colorem intelligito. nam Aristoteles 1. sect. Problem. 53. Signum (inquit) concoctionis vrina exhibet ruffa. Galenus etiam *μετρίως ἄχρὸν* colorem naturalem. Quare ridendi sunt quicūque à coloris naturalis ratione excludunt rufum. Qui his sunt remissiores, cruditatem significant; qui intensiores, partim vltionem, partim prauorū humorū permissionem, partim alias causas. Proponatur ergo nobis modò ad disputationem vrina alba & tenuis. vbi semel hæc mediocris in substantia facta fuerit, subruffa aut subflaua, continens album læue & æquale, perfectæ concoctionis erit signum. Sed nonne ante hanc perfectionem morbo in concoctionem tendente, his

gradibus potest procedere: vt tenuis primò fiat, & boni coloris; deinde boni coloris & mediocris substantiæ, tamen nihil continens; vltimò tandem hæc cōsequantur omnia? Certè, dicunt quamplurimi. Nam, cū tria hæc generanda sint, color, substantia, & quod continetur: quod facilius est, videtur primò debere generari, deinde quod difficilius. quare, cū facilius sit colorem generare, quàm substantiam, & hanc quàm id quod continetur: vt substantia prius generatur, quàm quod continetur: ita videtur consentaneum, colorem prius genitum iri, quàm substantiam.

Vides ergo quàm multa vndique argumenta in hac quæstione sint. in qua ego ita sentio: Duplici vi generari posse colorem in vrina, vel concoctione ipsius vrinæ, vel alicuius humoris infusione. Primo modo non potest color ante substantiam generari: sed, vt recedit vrina ab albo, ita à tenui. concoctio enim perficit substantiam perpetuò: color verò substantiæ consequitur modū. Sed infusione alterius humoris fieri potest ruffa vrina & tenuis: de qua in Prognost. 30. secundi scripsit Hippocrates. Habet verò generationem, vt paulò antè diximus, ex infusione bilis valentis tingere, & non crassam reddere. Hoc docet aperte Galenus primo De crisi bus capite 12. dicens: Si enim in aquam inieceris vel fului coloris parum, vel pallidi multum, si-

*Contr. de-
cisio.*

*Quæ pro
parte con-
traria con-
tro. sunt.*

*Contr. de-
cisio.*

*Soluantur
quæ propar-
te contraria
adducebân-
tur.*

cuius humoris permixtione. Neque quidquam videtur hoc habere philosophiæ aduersum: cum secundæ qualitates ex primarum proportionem fiant. Adde ex sola fame, aut exercitatione, aut quacunque alia causa calorem augente, fieri vrinam è pallida ruffam, aut è ruffa flauâ. Sed cōtrâ est, quod medici ex colorum in vrinis diuerſitate, non simplices dignoscunt qualitates, sed humores redundantes, & materiam morbi. quomodo Hippocrat. 6. Epidemion comment. 5. cap. 14. Lingua (inquit) lotium significat. Lingua pallidæ (dicuntur enim eò loci, chloræ, pallidæ, declarante Galeno in commentario, vtcunque in aliis locis vertenda dictio sit) bilioſa. bilioſum verò à pingui: rubræ verò à sanguine: nigræ ab atra bile: albidæ verò à pituita. Ecce, vt vrinarū colores ex humorum redundantia fieri, non ex simplicibus alterationibus, doceat Hippocrates. id quod, quantū ego sentio, & res ipsa indicat, verū est: Vrinâ, scilicet huius aut illius coloris fieri, nō per simplicem alterationem ad calidū aut frigidū: sed per permixtionem noui humoris. nā lotium est per se potus alteratus cum sero humorū: sera ipsa imitantur qualitates humorū, quorū sunt. Nam ita notatum est à Galeno 6. Epidemion parte 2. comment. 38. de sententia Platonis: quare & colore aliquatenus referre humores, à quibus sunt, probabile est. sed quoniam sunt aquea & sero similia, remissos omnino verisimile est habere colores. Igitur vrinæ color non potest fieri, nisi ex magna redundantia feri alicuius: vt si quis dicat, sanguinei, biliosi, aut melancholici, vel ex infusione humoris. neque potest mutari nisi aucta, aut imminuta quantitate humoris infusi: aut accedente æquali portione, sed magis vsta priori, aut crudiori. Nam primæ qualitates non in vrina tantū, sed in quacunque alia substantia solas sibi similes qualitates possunt generare, non permutata substantia: cum verò secundas generant, ex permutatione substantiæ ipsas faciunt effluere. vt si quis incalescit, aut refrigeratur citra substantiæ alicuius permutationē, neq; albidior fit, neq; nigrior: sed quamprimū frigus fugat sanguinem, dealbatur: quamprimū calor vrit cutem, & desiccatur, denigratur, tamen per se, & per alterationē simplicem, sui similes tantū possunt generare agentes qualitates. Quod si Galenus liuidū colorē, solius frigoris dixit esse sobolē: & hos colores à calore, illos à frigore fieri medici dicunt, rectē quidē: quia calor igneus bilem generat flauam, quæ tingat: & refrigeratio concretionem facit, & corruptionem liuorē inducentem in sanguine; qui liuidus, vrinam consimili afficit colore, liuido scilicet. in quam corruptionem calor non potest coniicere sanguinem, aut humores reliquos, neq; aliqua alia intemperies præter frigus: calor enim viridem potius reddat & nigrum humorem. Quod si fames, exercitatio, & ira vrinæ permutant colorem ad intensius flauum, neq; id à solo caloris augmento fieri conuincit: sunt enim hæ causæ externæ; quæ calore augētes aut vrentes bilem, causæ sunt mutationis coloris in vrina. Hoc modo intelligendus est Actuarius, qui caput scripsit in secundo De causis vrinarum: De causis vrinarū, quæ à simplici intemperie profluunt. Pro leui quæstione hæc sunt satis. Inquirere solent nonnulli, cū in hunc locum incidere: vter vrinæ color nascatur ex causa calidiori, ruber an flauus. Sed nobis, qui monstrauius colores hos fieri ex infusione humorum, aut sui feri, eadem est hæc quæstio cum decima sexta libri primi, qua disputauius, An sanguis sit calidior bile, aut minùs. Quare si quid in hac parte habes scrupi, illam legito: ego ad aliam propero.

An color viridis sit semper caloris soboles.

C A P. XXI.

*Quomodo
intelligen-
dus quæstio
nis titulus.*

MONSTRANTE Galeno diffusè libro secundo De simplicium medicamento-
rum facultate, omnino ex nulla qualitate coniectare quisquā possit, si ne res
quæ in examen venit, calida, aut frigida: sed huius fides soli experimento ab opera-
tione desumpto tribui debet. Neque enim ex colore, neq; ex odore, aut sapore, aut
accidentali quoque alio intelliges: cum nullus color sit, nullus odor, aut sapor, qui
multis calidis, & frigidis medicamentis, communis non sit. Quare, si quis disputet,
Sintne corpora, quæ natura sua viridia sunt, calida, an frigida: stulta quæstio sit. quā-
do quidem

- doquidem neque hoc, neque illud sunt definitæ: sed in vtraque parte sunt multa exempla. Caterum ad sola excrementa humana, deiectionem, inquam, sputum, & urinam, & alia omnia ex euntia conuerso sermone, non immerito vertitur in dubium: An ex magno incendio generentur perpetuo, an nonnunquam etiam ex perfrigeratione. sed addendum etiam quaestioni censeo, cum tales colorum generationes non consequuntur modum materiae, ex qua factum est id excrementi. Est enim, cum euomuntur viridia, aut deiciuntur per sedem: quoniam multa olerum viridum copia erat ingesta. quod neque insignis caloris, neque frigoris est argumentum, utpote ex causa manifesta procedens. Verum cum extra hanc talis color in excrementis
- 100 provenit: internam habet causam in humano corpore, aut frigus corrumpens, aut vrentem calorem. Auicenna, cuius opinioni adhæsit Auerroes, cum quinque *Auicenna recensuisset viroris species, fisticalem, colorem ieros, indicum, ærugineum, & porraceum: omnes, præter ærugineum & porraceum, ex frigida causa nasci censuit.* Ego verò, aut solū ærugineum, & porraceum virides esse: reliquos verò perperam in hanc colorum speciem referri puto: (cū liuidi potius, aut quales Actuarius venetos vocat, sint) aut quæ de causa generationis dicunt, falsa esse, & omnino aduersa Galeni sententiæ. nullibi enim videas Galenum viridis coloris generationem frigidæ causæ tribuentem: sed calidæ perpetuò. Verū legamus cap. 12. primi De crasibus, ubi ita
- Gal. sententia de causa viridis
- scripsit: τὸ δὲ αὐτὸ χλωρὸν χροῖα κατὰ τὴν ὁπὲρ τὸ μέλαν ὁδὸν γίνεται, καὶ ἐστὶν ὡς περ οἶον παροῖμιον τοῦ μέλανος. εἰ γὰρ κακὴ τις εἴη τὸ νόσημα, καὶ τοῖς ἐμέτοις, καὶ τοῖς διαχωρήμασι, καὶ τοῖς οὐροῖς τοῖς χλωροῖς, ἐφεξῆς coloris.
- 200 ὁππῶς φαίνεται τὰ μέλανα. περὶ δὲ τὸ χροῖα, μόνος ἡ ὁδὸς ἐκγονοῦ. id est: Color viridis in ipsa via ad nigrum fit, & est veluti principium quoddam nigri. si enim malignus sit morbus, & vomitibus, & deiectionibus, & urinis viridibus, statim succedunt nigra. liuidus verò color solius frigoris est soboles. Constat hac oratione, Galenum aperte omnem colorem viridem tribuere calori. nam quod additum est ad finem dictionis, Liuidus verò color semper frigoris est soboles: dictum est ad differentiam causæ viridum, quos ex morbi malitia fieri dixerat. constat enim Galeno esse consuetudinem hanc bene veterem: malignum morbum dicere vrentem, ut colliquantem, & eum qui vehementia interimit. Ita hic inquit: Viridis, cum morbus est cacochthes, liuidus ex solo frigore provenit. Hunc locum hoc modo intellexere autor de urinis, & Aetius docentes: Nigrum colorem ex calore fieri posse, aut frigore, verum distingui ex antecedente colore. si enim chlorus color antecessit, ex caloris vehementia fit: si liuidus, ex frigore. Hæc nullus non intelligit ex præsentī Galeni loco esse desumpta. Sed hoc vnum inuenias discrimen: vbi nos vertimus viridis, interpretes Aetii & autoris libelli De urinis vertunt flauus. tamen apud ipsos Græcos autores nihil est diuersum. Nam eandem dictionem vsurpauit Galenus, quam & alii duo: nempe χλωρόν. Videndum ergo modò est: vtra harum versionum videatur accedere propius ad Galeni mentem. Si enim nos melius transtulimus vertentes virides: constat, virides colores de sententia Galeni citra dubium ex causa calida perpetuò generari. Considera dictionem hanc χλωρόν duo significare, pallidum & viride, interprete eodem Galeno, qui in comment. 47. 2. Prognostici inquit: Sæpenumero dictum iam est, ut chloron de pallido dicere solitum sit: & ite de eo, quod à quodam vocatur æruginosum. Illud æruginosum dictum est, non quòd chloron solum æruginosum significet, ac non etiā porraceum, & rutaceum, & si quæ sunt aliæ viroris species: sed quòd quasi per descriptionem, significaret colorem viridem. est enim nullum nomen Græcis vniuocum, quod dictioni huic viride respondeat. proinde hos colores comparatione declarant: & de porraceo, aut æruginoso dicunt multa, quæ de viridi in genere dicerentur. Notauit hoc Galenus ipse comm. 39. eiusdem libri dicens: Porracei verò nunc primum habuit mentionem, cum non habeat proprium nomen, sed vtatur porri appellatione. Pro viridi aperte vsurpatur 10. De simpl. facul. capite 5. cui titulus est περὶ χλωρῶν βατεσχῶν, id est, de ranis viridibus. nouimus enim tales esse ranas, de quibus illic est sermo. Itaque significat dictio duo hæc, pallidum & viride. Tamen quæ in illa dictione à Galeno de chloris dicebantur, nullo modo possunt pallido colori quadrare. Ergo de viridi erat illic sermo. Quid enim inquit? Chlorus color est, veluti principium

nigri. Vide hoc quantū conueniat cum viridi, & quantum discrepet à pallido. Plato in dialogo De natura (ex quo loco Galenum desumpsisse video omnes colorum naturas, & appellationes) ita scripsit: Splendidum rubro alboque permixtum flauum procreat: rufum flauifusque attemperatione producitur, fuscum albi & nigri, pallidum albo flauo permixto, rufi nigrique temperie producitur color porraceus. Est verò hic porraceus dictus color viridis. de pallidi, rufi & flauigeneratione prius fuerat locutus, constituens hos gradus citra rubeum: tantū abest, vt nigri coloris sint principium. Viridis verò, quem porraceum appellat Plato, vt sua ostendit generatio ex ruffo & nigro, principium nigri est. Itaque rectè vertimus de sententia Galeni; viridē colorem esse velut nigri principium, & fieri ex incendio semper. 10
contrà ac liuidus, qui extinctione caloris fit. Decimo etiam De simplicium medicamentorum facultate capite 12. apertè significat: Omnes species viridum colorum ex flauis fieri per vstionem in transitu ad nigrum, edifferens de bile. Quin & in

Viridis color vstione semper, liuidus extinctione caloris fit.

animalibus (inquit) apparet, flaua quidem iis, quæ magis sunt calida: quæ verò minus, pallida: & vbi calida animalia fame aut siti torquentur, ad atrum colorem vergit, interim illum habens æruginosum, interim cæruleum (cæruleum non est viride colore, sed via etiam est à flauo ad nigrum: nam, vt flauum fit ex albo & splendido cum rubro, ita cæruleum ex albo & splendido cum nigro) interim isatidis, qui quidem magis est colore brassicæ fuscus. Harum tatummodo specierum viroris meminit libello De atra bile: neque, quod ego legerim, alicuius meminit alterius. Nā, 20
si sexto Epidemion comment. 3. capite 21. herbacei meminit: non significauit illa dictione speciem aliquam viridis, sed per descriptionem ipsum virorem. quod declarauit transferens etiam appellationem per metaphoram ad omne vigen & boni habitus. constat verò per hanc metaphoram dici solere, virentem iuuetutem, non herbaceam. Sunt ergo dictæ viroris species, quas semper dat Galenus calidæ causæ. Secundo Prognostici commentario 39. ita scriptum reperias: At verò gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam. constatque, vt hæc in ventriculo sæpenumero gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa & brassica sunt: atque vt etiam interdum talibus nequaquam ingestis, ratione ægro- 30
tationis in venis gignatur, ac decumbat, aut in ventrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatē, talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. Hæc de porracea. Rursus capite 47. inquit: Flauus, vbi serofus ipse humor affatur, quo permixto rufus apparet: æruginosus verò, vbi is vehementer affatur. Cū itaque adeò hæc sibi consentiant: mihi persuadeo, reliquos colores, quos ex frigidis causis fieri obseruauerunt Auicenna & Auerroes, malè referri in virides: sed hos omnes nasci ex vstione. Neque verò si quis coloris ipsius naturam contempletur, aliter iudicet. nam qui ex frigore fiunt, sunt intermortui quidam colores, vt albus, & liuidus: qui verò participant igneo quodam splendore, cuiusmodi sunt rufus & flauus; hos ex 40
inflammante igne verisimilius est nasci: nam & ipse niger color, non aliter cognoscas, fiatne ex calore aut frigore, quàm si intermortuus est, aut splendore quodam ostendit ignis vestigium, tertio De causis symptomatum. Quòd verò omnis color viridis splendoris sit particeps, ipse docet intuitus, & præterea generatio. fit enim, vt diximus, immissione rufi (qui quia igneas flammæ imitatur, appellatur Græcis πυρρός) in colorem nigrum. Atque ita natura ipsius coloris docet, vt ad nigrum splendidum via sit, cū fiat nigræ & splendido colore cōfusus. Tamen contrarium videbitur fortasse alicui docere Galenus, qui. 1. Prognost. comment. 7. ita scripsit: Interdum, vt plerique, brassicas, & lactucas chloras nominant: qui quidem color nigrior est, quam ruber. Est enim tanquam initium quoddā ni- 50
gri, liuidique, quem frigus, perinde quasi nigrum, efficit. Possit respondere aliquis, vltimam dictionis partem liuidum referre, vt sensus sit: Quem liuidum frigus fecit, perinde ac nigrum. Sed qua ratione viridis color, si modò semper ex calore fit, potest esse initium liuidi, qui semper est frigoris soboles? Præterea Hippocrates illo in loco recensuit eos colores, qui in morbis acutis extinctione caloris natiui fiunt, atque

Galeni verba declarantur.

atque inter eos viroris meminit: igitur color hic ex frigore fieri potest non minus quam liuidus & niger. Sed pro huius intelligentia oportet meminisse, nos non de viridis coloris causa absolute differere, sed de viridi excrementorum colore: Hippocratem verò illic de eo colore qui in facie ægrotantis apparet, quem contingit viridem apparere ex solo frigore, sanguine scilicet nigriori reddito, atque cum bile ruffa, qua ægrotantis facies tingebatur, permixto: itaque colorem viridem faciem imitante. non enim aliter pictores viridē generant, quam nigro immixto in ruffum. tamen constat hac ratione humorem nullum refrigeratione virefcere, sed cutim faciei: sanguinem verò denigrari. Sed hæc arbitror satis fuerint, ne cui amplius, qui rationis sit particeps, dubium videatur, viridem colorem in humanis excrementis caloris multi esse sobolem. Quare res ipsa poscit, ut ad aliam questionem styllum conuertamus.

Uter color urinae magis lethalis sit, liuidus an niger.

C A P. X X I I.

VIDERI alicui possit non immeritò niger color urinae magis lethalis esse liuido *Agitatur* perpetuò: quandoquidem ex liuido, morbo properante ad perniciem, fit niger. *conir.* quare urinam extremè malam perpetuò indicet: ut & Galenus ipse visus est indicare duodecimo capite primi De crasibus ita scribens: Pessima igitur est omnis urina nigra, adeò, ut neminem vnquam seruatum viderim ex iis, qui talem urinam minxerunt. Cæterum alii aliter statuunt, deteriores, inquam, esse liuidam *Aliorū sententia pro contraria parte.* nigrā. quandoquidem liuida frigoris (dicunt) est perpetuò soboles, dicente Galeno in prædicto nuper capite: nigra verò nonnunquam huius, nonnunquam vehementiæ caloris, quod non putant adeò graue malum. Est præterea, cum possit nigra urina mingi in morbi iudicio. Addunt communem esse rationem urinae & reliquorum signorum, quod ad colores attinet. Tamen de coloribus artuum ægrotantis, ita scripsit Hippocrat. 2. Prognostici Aphor. nono: Si digiti, ac pedes omnino nigrescunt, minus pestiferi sunt, quam si liueant. Ita igitur statuit vtraque sententia. *Cōtrouersia decisio ex Galeno.* Galenus, quantum ego ex lectione consequor, nullibi est aggressus hanc comparisonem colorum in urinis: sed consonum est illius sententiis, nigram urinam, cum ipsam contigerit lethalem esse, perniciosiorem esse liuidam: (quoniam interior est illi perniciosus color, & ex intensione liuidi niger fit) cæterum rarius contingere, liuidam urinam salubriter excerni, quam nigram: in quo sensu intelligendus est etiam Hippocrates loco illo: Si digiti ac pedes omnino nigrescunt, declarante Galeno in commentario. Huius verò prompta est causa. nam necesse est urinam talē mingi redundante prauo succo: atque eo per symptoma euacuato, aut per iudiciū. cum per symptoma decidunt; vtraque urina lethalis est, atque adeò nigra est lethalior. Urinam nigram in morbi iudicio vacuari, facile est multo atro humore ad urinae vias deriuato: liuidam rarissimum, aut omnino de iis quæ fieri non possunt, fit siquidem niger color (dicente Galeno vigesimo secundo commentario secundi Prognostici) ex atra bile syncera: liuidus verò, cum influit modica, & permiscetur modicè. Sed cum parum euacuatur; suspecta euacuatio est, & debilitatem significat virtutis. de qua dictum est ab Hippocrate secundo Epidemion parte prima: Decretoria, quæ non decernunt, aut lethalia sunt, aut difficulter iudicant. & rursus primo Prædictionum, Stillæ in vndecimo die constitutis difficiles tum aliàs, tum si instillauerint. Itaque rarissimum est, aut quod omnino nunquam fieri potest: liuidam urinam non excerni lethaliter. quanquam nigra exitiosior est, quam liuida, cum vtraque est exitiosa. Sed contrà est quod Hippocrates 4. Aphorismorum, aphorismo 47. ita scripsit: Excretiones in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ, omnes malæ: at si bene exeunt, siue per alui excretionem, siue per urinas, bonæ. si verò non aliquid eorum quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum. Qua sententia constat Hippocratem dixisse: liuidas urinas aliquando bene exire, aliquando malè. contrà ac nos visi sumus probare. Sed nos urinam liuidam meritò haberi magis suspectam nigrā, & rarius bene exire, ac per

iudicium diximus: nunquam contrarium fieri posse, ut scilicet bene exeat, non diximus. Quanquam putauerim, si quis rectè consideret commentarium, Galenum habuisse suspecta exempla, sententiam alioqui maximè probantem. maluisset enim ita ab Hippocrate scriptum: Euacuationes omnes, si bene exeunt, bonæ: si malè, contraria. atque prætermissa fuisse hæc exempla. Sed etsi prætermissa non sint: quod loco exempli dicitur in vniuersali regula, non tanti faciendum est, quàm si per se diceretur. Adde omnino nullum esse tam perniciosum signum, quod non aliquando præter expectationem bene cedat: quod pro Hippocrate est satis, etsi vrina liuida suspecta meritò magis sit, quàm nigra. Sed de hac questione hæc sufficiant.

10

De crassa ac perturbata. CAP. XXIII.

Auicenna
sententia.

QVANDOQV IDEM de coloribus aliquantisper disputauimus: non erit incòmodum, ut si quæ sunt de substantia controuersia, hæc quoque dirimantur. Auicenna genus substantiæ à genere claritatis & turbulentia diuersum facit. Quare substantiam diuidit in duo genera: genus scilicet tenuitatis, aut crassitiei, & genus aliud turbulentia & contrarii. ita ut possit esse vrina crassa non perturbata, & tenuis perturbata. Id quod probat exemplo aliarum rerum. nam inquit: Plerumque est substantia grossa & clara, sicut albumen oui, & gluten piscium liquatum, & vitrum liquatum, & oleum: & plerumque est res subtilis substantia turbida, sicut aqua turbida, quæ est magis tenuis quàm albumen oui. Neque verò, inquit, citra rationem fit, ut res tenuis substantia sit nonnunquam turbida: sed turbulentia (addit) causa est permistio partium colores habentium extraneos fuscis, aut aliis coloribus infectos: qui ab aspiciente sensu non sunt percepti, & prohibent peruietatem, & non per se percipiuntur. Hæc sunt interpretis eius verba. Quibus clarè significatur, crassitiem vrinae differre à turbulentia; & tenuitatem à perspicuitate. Cuius contrarium intelligas ex Hippocrate & Galeno, ubi de hac differentia loquuntur. Primo De crisi bus capite duodecimo, Vrinam crassam in tres secuit differentias: conturbata, quæ talis perseverat, & perturbata, quæ clarescit: & clara quæ perturbatur. vides ut hæc eadem sint turbida vrinae species. Dices fortasse, Sunt istæ differentia vrinae crassæ per conturbationem: sed nihil prohibet esse aliam sine perturbatione. Primò, Galenus nullibi istius crassitiei meminit, quæ citra conturbationem sit: quin potius vbicunque Hippocrates vrinam crassam appellat non loquens de conturbata, Galenus dictionem de mediocri in substantia interpretatur. ut licet videre in comment. 76. & 77. quartæ Aphorismorum, ubi inquit: Cum verò non tenuis extiterit, sed mediocri: (in quo significato crassam intelligere oportet hoc loco, &c. Neque verò id gratis putes dictum à Galeno. nam in Epidemiis in enarrandis historiis, sæpius quàm ut referri possit, dicit, quò vrinam crudam significet, Erat vrina tenuis, aut perturbata: quò significet coctam, Erat crassa. Ex qua phrasi nullus non intelligit: crassam nimis, ac præter naturam, conturbatam esse, neque aliquam esse crassam à mediocritate naturæ recedentem, non eandem turbidam. Primo Epidamion parte tertia in historia Philini, Vrinæ (inquit) tenues, & decolores in principio. deinde (paucis interpositis) describens vndecimum diem: Vrinam verò reddebat vnà cum conuulsionibus affatim multam, raro admonentibus, crassam albam, qualis est quæ in matellis diu stetit, cum agitur, non subsidebat. color & crassitudo similis iumentorum vrinis. Vides quàm apertè dicat: crassam, quæ cruditatem significat, esse conturbatam. In historia vxoris Epicratis, quæ ægrotabat apud Archigetem, describens vrinam diei quindecimi, quæ cocta iam erat, inquit: Vrinae crassæ cum candido sedimento. Sunt innumera alia loca: sed non oportet referri plura. nam cuius licet eas historias percurrere, attentè intendendo animum sermonibus. Quarta particula Aphorismorum 72. Quibus vrinæ albæ & perspicuæ. Dictione hac albæ & tenues significantur. quia dictio hæc, perspicuum, cum de extrema perspicuitate dicitur, perinde significat ac tenue: ut crassum extremè est perturbatum. Quod non potuit significari clariùs, quàm his verbis, quæ habentur duodecimo capite primi De crisi bus, describente Galeno eo loci vrinam natura-

Hippocratis & Galeni
sententia
Auicenna
contraria.

50

naturalem: εὐδὺς δὲ πῦτο καὶ πάχους ἔχει συμμέτρως· τὸ δὲ τὸ λεπτότερον, ἢ παχύτερον αὐτοῦ, πλεονάζει ἢ σμίνει. τὸ μὲν γὰρ, οὐκ οὐ κεχύμωται, τὸ δὲ ἔτι περαιτέρω. id est: Statim autem hæc est & mediocris crassitiei: quæ autem tenuior est illâ, aut crassior, concoctionem deficientem significat: illa enim nondum humorum habet fusionem: hæc verò adhuc conturbatur. Hæc dictione nulla potest clariùs neq; latius significare, omnē crassam vrinā esse conturbatā. inquit enim: Quæ mediocri crassior est, cruditatem significat, quia conturbatur. Igitur omnis crassior mediocri, conturbatur. nam assertiones, quibus rei redditur causa, vniuersalium habent vim: nisi quid nos fallunt dialectica dogmata, & communis omnium mortalium sermo. Quid ergo respondebimus Auicennæ? Certè nihil aliud quàm deceptum fuisse illum, aliarum rerum differentias in substantia & perspicuitate ad differentias vrinarum transferentem. nam est, fateor, crystallum magis pellucens commotis aquæ fluctibus, & ex perturbatione infectis arenæ colore, quibus etiam est crassius: tamen in vrinis non aliam inuenias generandæ extremæ crassitiei viam, quàm conturbationem. Itaque si rerum naturas per se contemplare; differt quamplurimùm, crassum quis dicat, aut conturbatum; perspicuum aut tenue. tamen si hæc in vrinis requiras, est vnicum accidens. natura enim potuit à prima generatione effingere substantiam crassam, sed pellucentem, quale crystallum fecit & vitrum. Sed vrina quæ substantia sua est tenuis, aquea, sero similis; non aliter crassescere potest, quàm per crassorum admistionem. Crassa verò aut perfectè permiscetur, aut confunduntur. Si perfectè permiscetur, elaborantur concoctione: quod concoctione fit, est naturale & mediocre. Si confunduntur, vt crassam reddunt, ita conturbant. Sed videtur Auicenna inuenisse modum generationis extremè crassæ per concoctionem: quæ (si ita fit) conturbata non erit. inquit siquidem: Vrina autem multum spissa secundum plurimum significat maturationis priuationem: & secundum minus, humorum grossæ substantiæ maturationem. erit ergo in statu humorosarum febrium. Ecce vt Auicenna inuenerit valde crassam ex concoctione. Si quid Auicenna non est hic lapsus, vt alibi sæpe: vrina illa crassa non est sine conturbatione, etsi ex concoctione sit. Sed quo pacto conturbata est ex concoctione? Quia humor coctus expurgatur per vrinam.

Atque ita videre est in status parte extrema aut inclinatione prodire crassas & perturbatas vrinas: non agitatione & cruditate, sed excretionē iudiciali crassi humoris & cocti. quod distingues per antecedentia: si scilicet signa concoctionis antecessere, aut secus. Nulla alia forma est generandi valde crassam vrinam ex concoctione crassorum. nam, nisi ipsius humoris portio cum vrina descendit: serum, etiam crassorum humorum & coctorum, non transcendit mediocritatem crassitiei. si quid humoris descendit, sed modicum, subsidet: atque ita neque crassam extremè facit vrinam, neque conturbat. si verò profusè humor funditur per vrinam, vt cum per hanc viam iudicatur morbus: copia humoris facit crassam & conturbat. Satis ergo ostendimus, crassam vrinam, cum extremè est talis, eandem esse conturbatam: & perspicuam etiam, cum extremè talis est, qualem quarto Aphorismorū Hippocrates describebat, non esse diuersam à tenui. De cuius causa, dimissa iam tandem hac, occurrit hoc in loco contentio.

Argumentum Auicennæ soluitur.

Obiectio ex Auicenna diluitur.

Vtrum vrina tenuis fieri possit obstructione, an tantum cruditate.

C A P. XXIIII.

VERTITVR enim in dubium, An ex sola humorum cruditate vrina tenuis fiat, an etiam aliquādo ex viarum obstructione. Auicenna siquidem inquit: Valde tenuis in omnibus dispositionibus maturationis significat priuationē, aut in venis oppilationes. Actuarius, in obstructionibus, inquit, apparere tenues: in obstructionum solutionibus, crassas. In quam sententiam Aëtius: Vrinæ circa obstructionis principium, paucae & aquosæ minguntur. Quinetiam & ipse Galenus lib. 1. De locis patientibus cap. 1. repentinam suppressionem vrinæ cum aliis signis, & iis quæ antecesserunt, lapidem in vesica significare dicit, & inter antecedentia, vrinam aquæ similem commemorat. sic enim, arbitror, rectius dicetur, quàm Vrinā

Agitatur contra.

aquæ similem, signum esse lapidis vesicæ, cum non distinguat vesicæ lapidē ab eo, qui in renibus progignitur. Igitur hæc omnia autorum testimonia videntur confirmare, ex obstructione fieri tenuitatem. Præcipuè, quod etsi nulli dicerēt, nos tamē ipsi sæpe videmus, ex obstructionibus aqueam urinam transfundi, quæ subito re-ferata via crassa profluit: cum non possit subito à cruditate vindicari. At verò contra est Galenus, qui 4. De tuenda valetudine, crudis succis hanc urinam dixit accidere, obstructionis nulla facta mentione. 1. De crisi bus cap. 12. urinam extremè tenuem, aqueam scilicet, ex cruditate dixit fieri. Dices, Nō est proprium signum: sed cum obstructio non adest, semper ex cruditate fit. itaque non dixit, ex cruditate sola. Mihi videtur hac in parte, ut meminit debilitatis facultatis retinentis quæ in renibus est; ita quoque obstructionis mentionem facturum, si ab hac quoque eam urinam fieri posse existimasset. 4. etiam Aphor. comm. 69. non absq; ratione crassæ urinæ, sunt multitudine paucæ, ut quæ vix renes pertransiant. ergo quæ eatenus crassæ sunt, ut vix renes pertransiant, paucæ fieri possunt, sed nondum tenues. Præterea, falsò dicas; in quacunque substantia, quantumcunque fortem habente permutationem, posse colatura crassum à tenui separari. An etiam in ea permixtione, quæ per concoctionem comparatur? In his quæ coquantur, dicente Aristot. 4. Meteor. cap. 2. crassa permiscuntur cū tenuibus, quæ ab imbecilli calore non continebātur: hæc contra putrefactio separat, concoctioni contraria. Sed, ut hæc generationi dicitur contraria ab Aristot. quia naturalis rerum interitus semper per putrefactionē fit, ita concoctio perfecta, generatio est: & quæcunque concoctio, est propriæ substantiæ perfectio. Quare, si philosophus es, iam intelligis, Unionem per veram mixturem factam, non posse dissolui sine permutatione substantiæ; tantū abest, ut sola colatura. Vinum (dices) & aqua, & alii liquores, attenuantur percolati. Fateor: sed sunt his omnibus quædam extra proprias substantias permixta. eam verò crassitiē, quæ suæ naturæ est propria, qua ratione amittent? Vis, ut exactè loquar: redduntur hæc puriora, non tenuiora. Itaque urina quæ exactè tenuis est, duplici via potest fieri crassior: aut cocta, & propria substantia coacta; aut permixtione alicuius crassi humoris conturbata. Prior illa crassities, ut quæ mixture perfecta comparata est, non potest colatura amitti: alioqui nihil prohibebit ex aqua aerem colatura facere. neque minùs, hac sola ratione censebis, elementa, quæ proprias formas in mixtis retinere credis, posse inuicem separari: atque ita sola colatura, liquores omnes posse corrumpi. An non quæ eandem substantiam constituunt, ab eodem calore naturali immixtione contenta, unionem conantur tueri? Ego quidem arbitror nā dissoluta corumpuntur: & nulli rei est quidquam carius sua conseruatione. Quæ percolantur, non e magna ex parte suo pōdere permeant meatus tenuiores? Quæ ergo tanta vis est, cum præcipuè extrinseca accedat nulla, aut ea non adeò vehemens; quæ substantiæ eiusdem partes concoctione unitas, eodem naturali calore contentas, separari faciat? Sola superest vna illa tenuitas, quæ etiam ab obstructione fieri potest: priuatio scilicet eius crassitiē, quæ per conturbationem participabat. possunt siquidem humores crassi, qui hætenus referatis viis, cum liquore permeabant: nūc, obstructis, quanuis non adeò angustis viis, hære suo lentore. Atq; ita reliquum permeabit, non sua substantia tenuius, (hoc enim naturæ rei repugnat: cum semel cocta non possint cruda reddi, ut alibi monstrauimus) sed minùs perturbatum, minùs crassis confusum. quæ expurgatio sensui præstat speciem attenuationis. Quare non parum acutè dictum est ab Auicenna, claritatem & conturbationem differre à tenuitate & crassitie. quanquam Galenus crassitiem & conturbationem eandem differentiam semper esse censuit. non qui, si rei naturæ exactiùs spectentur, nō intelligeret primam illam differentiam in modo propriæ substantiæ; secundam hanc in confusione cum alia diuersa consistere: sed qui hæc excessuum nomina, extremis accidentibus volebat tribui, & verā crassitiem, quæ concoctione fit, nunquam ultra mediocritatem consistere, intelligebat. proinde crassitiem in extremo, & conturbationem, constat eandem esse differentiam, quod ad medicā considerationē spectat: etsi rerū naturas rectè nos docuerit Auicēna. Hinc quoque luce clarius iam euadit: Urinam extremè tenuem, in pueris propterea esse peri-

*Qua pro
parte con-
traria sit.*

*Controver-
sia decidi-
tur.*

*Cur Gale.
crassitie &
conturbatio
nē urina-
rum idem
censuerit.*

periculosiorem, quod naturâ suâ habent fortissimam alterandi vim. sed non propterea pueros solere mingere in extremo crassum: sed propter voracitatem, & inordinatos motus. Sed quando hæc sufficient, & lectoribus in hac quæstione satisfecimus: opportunum fuerit ad aliam transire.

Qui colores cum quibus substantiæ modis coniungantur.

C A P. XXV.

- 10 **A**UTOR ille libelli De vrinis, quicumque is sit, singulorum colorum enarratis naturis, & modi substantiæ speciebus, conferens substantiam cum coloribus, tenuitati ruborem & nigredinem denegat, denegaturus etiam quantum intelligo liuorem, si de hoc colore non omnino tacuisset, crassitiei denegauit pallidū, rufum, & flauum: atque denegasset (vt arbitror) viridem colorem, si illius meminisset. Verum quæ ille tacuit, nos non inducimus ad reprehendendum: sed quod dixit perpendemus, quàm verum sit. Itaque si qua vrina est pallida, ruffa, aut flaua, statim est tenuis: si nigra, aut rubra, statim crassa. solum reliquit candorem, cum quo alteruter substantiæ modus copuletur. Est huius sententiæ vnica ratio: quòd pallidus, ruffus, & flauus color influxu tenuis humoris fit, nempe bilis amaræ: ruber & niger influxu crassi, sanguinis, inquam, aut melancholiæ: albus, nunc influxu
- 20 humoris crassi, qualis pituita, nunc nullo humore permixto, nunc verò defectu cōcoctionis. Huic sententiæ visus est attestari Aëtius, saltem in his quæ de vrina nigra Autor libelli De vrinis scripsit, non sine multis argumentationibus, quibus nō hi autores modò, sed multi alii medici seducti sunt, in suis commentariis, aut lectionibus, aut disputationibus, censentes nullam tenuem vrinam posse esse nigrā. qua in parte maxima agetur huius quæstionis controuersia. quanquam non commitemus, vt aliorum colorum quenquam omittamus. Monstrabimus, non in hoc colore solum, sed & in reliquis, præ nimia diligentia autorem illum esse lapsum. sed quoniam niger pendet, non ex crasso tantum humore, sed ex omnium maximè crasso: agè, de hoc primo disputemus. Aut (dicunt) vrina nigra fit vstione, aut per-
- 30 frigeratione, aut permixtione melancholici succi. Vstio resolutione tenuium partium facit crasse scere, perfrigeratio cogit ac densat; humor melancholicus, cum sit substantia crassus, necessariò faciet vrinam crassam: igitur nullatenus generari potest nigra vrina, & tenuis. Illi ita colligunt. tamen hac in parte laudanda magis est Auicennæ sententia; qui non semel, sed sæpius Fen secunda 4. meminit vrinæ tenuis & nigræ. Tales vrinas inuenit toties Hippocrates in ægrotantibus, vt in historiis Epidemion licet videre: vt mirer cur illi autores tam multa Hippocratis loca dissimulanter præterierint, neque respondentes, neque negantes, neque declarantes. Nam Herophonit fuere οὐρα μέλαινα, λεπτή, *vrina nigra, tenues*: Epicratis vxori οὐρα λεπτή, ὑπομέλαινα: Heropyto Abderis οὐρα λεπτή, μέλαινα: Apollonio Abderæ, & aliis
- 40 quinquaginta fuere tales vrinæ. igitur possunt fieri vrinæ tenues & nigræ haud dubiè, si modò fidelis est Hippocrates in narrandis historiis. Sed quaid ratione? An frigore denigrata est hæc vrina? aut vsta calore? aut tincta atra bile? ita enim argumentabantur. Sed pro argumenti dilutione, & firmitiori probatione nostræ sententiæ, hæc oportet intelligas, quæ ostendit quotidie in ipsa re experimentum, & probant pictores: colorem, quò magis accedit ad extremos, præcipuè verò ad nigrum, eò cum æquali quātitate materiæ, vel nonnunquam etiam cum minori plus tingere. igitur qui niger est color, minima cum quantitate tingit: vsque adeò, vt si in magnum aliquod aquæ vas, tantillum atramēti immittas, aut etiam atri vini, totam aquam atro colore videas infectam. Sufficit igitur ex ratione multò minor gri humoris copia tingere, quàm crassum reddere. Nam quæ atra sunt, hac ratione qua atra, tingunt prius reliquis: sed crassitiem non faciunt prius reliquis, nisi ipsa simul contigerit esse crassiora reliquis. fieri ergo poterit, vt portio atri humoris incidat in vrinæ liquorem, quæ valeat illum tingere, & quæ non valeat crassum
- 50 facere. quo posito constat futurum, vt vrina nigra fiat, & tenuis. Quòd si nigram, quæ ex maximè crasso humore pendet, ostendimus posse esse tenuem: nulli iam

*Opinioan-
toris libelli
de vrinis.*

*An nigrā
vrina te-
nui esse
possit.*

*Soluitur
argum.*

*Vrina te-
nui nigra
esse potest,
& subru-
bra.*

videbitur difficile rubram etiam tenuem fieri posse, influente, scilicet, in eam sanguinis ea portione qua valeat tingi, & non fieri crassa. Quanquam de rubra non dubito: quin si admodum rubra est, sit etiam crassa. Quare subrubram & tenuem fieri posse puto à sanguinis sero, aut à sanguinis modica portione: sed rubram, aut per-rubram neq; à sanguinis tam parua portione, vt non etiam crassitiem inferat. Verum quæris iam, satis certò scio, quid est in causa, quòd ater humor possit atram vrinam facere, non etiam crassam: & ruber non faciat rubram, quin faciat etiã crassam: cum sanguis non sit tam crassus, quàm melancholia? Dictum à nobis nuper est: colorem quòd est intensior, eò magis tingere, etiam cum minori quantitate. atque hoc colorem nigrum facere omnium maximè. id, quantum intelligo, fit, quia remissus color facilius diluitur permistione alterius, quàm qui est intensior. Igitur meritò fit: vt sanguis facilius diluatur infusus in serum, quàm melancholia. igitur portione multò maiori sanguinis opus est, quòd rubra fiat vrina: quàm atrii humoris, vt nigra. nam minor, vel etiam æqualis, diluitur à sero vsque adeò, vt subrubra illinc vrina proueniat, non rubra. Igitur fieri etiam potest rubra tenuis, sed parum rubra, quàm subrubram dicimus: non rubra, aut impensè rubra, quam per rubrã

Vrina crassa appellauimus. Verù hæc de tenui vrina dicta sint. crassam quid impedit pallere? *sa pallida* (nã & hoc negat Autor De vrinis) si enim color pallidus remissior est ruffo & flauo, *& subruffa* vt monstrauiamus, & quemadmodum nos Plato docuit, (quem ex Timæo in quæstionem vigesimam primam induximus disputantem) ex albo & flauo permistis habet generationem: fac in vrinã crassam & albam portione flauæ bilis descendere, & ecce prodibit crassa, & pallida. adde plus bilis, nihil detrahens de crassis succis: & ex pallida subruffa fiet. quod fieri posse visus est Galenus dicere 30. comment. 2. Prognost. his verbis: Oportet enim, vt in colore diximus, modicè ruffam esse debere naturalem vrinam, ita etiam modicè se habere in corporatura aut crassitudine: neque ita tenuem esse vt aquam, nec ita crassam vt assimiletur vrinæ iumentorum. Hæc dicit Galenus describens naturalem vrinam, & vituperans eam quæ cū illa cōuenit colore, sed ab ea deficit in substantia. quod duplici via fieri posse significat: facta vrina tenui, aut crassiori, qualis est iumentorum. igitur insinuat subruffam aut subflauam vrinam crassam. Sed quid quæso rationis est, in aduersa opinione? Quoniam (dicunt) hi colores ex defectu materiæ fiunt. O falsam propositionem ex re quadam singulari regulam confingentium. Quoniam scilicet per famem aut sitim vident tales in vrina colores fieri, ex defectu solum materiæ fieri colligunt: cum tamen Galenus ex pallida ruffam, & ex hac flauam fieri dicat, loco nuperrimè citato, aut aucta bilis portione, aut ea quæ præerat facta synceriori. Igitur fieri vrinam crassam & pallidam, ac ruffam, non admodum est difficile. ruffam exquisitè, aut flauam, & eandem crassam, rarissimum esse censeo: neque fieri aliquando posse, ausim affirmare. Nam crassitiem ea vrina necesse est aliunde cōparet, quàm ex flauo succo: is enim tenuior est, quàm vt tingat, & faciat crassum. igitur necesse est vrinam eam refertam esse crassis succis: in quos portio bilis infusa, necessariò diluitur, vt paulò antè de sanguine dicebamus. Atque ita pallida fiet, aut subruffa vrina, intensior colore nondum. Quòd si tantam bilem vis ad vrinæ vias deriuari, aut intensè tingat vrinam etiam refertam crassis succis: vix intelligo, qualis affectus futurus sit, qui tam multam bilis copiam generet, cum tam multa crassorum humorum. Igitur potest fieri vrina nigra ac subrubra tenuis, neque minus crassa & pallida, aut etiam subruffa: rubra verò exquisitè non erit tenuis, neque ruffa exquisitè aut flaua crassa erit. quantum ego iudicio assequor, atque observatione in operibus non adeò longa, sed neque indiligenti vidi. Quare de his hæctenus.

Ex qua substantia generetur vrina sedimentum.

C A P. X X V I.

NEQUE de substantia eius quod in vrina continetur, omnibus est eadem opinio. aliis enim ex eo quod in hepate effugit sanguinis formam, eò quòd nec in

in ventriculo fuerit commodè præparatum, habere generationem censent. Alii nō ita, sed ex excrementis tertiæ concoctionis, quæ peragitur in membris. Itaque priores dicunt, in alimentis omnibus esse partes alias aliis commodiores ad cōcoctionem, alias omnino incommodas: proinde fieri, vt in ventriculo particulæ aliæ fiāt crudioris chyli, aliæ confecti. cūque chylus eam rationem habeat in hepate, quā cibi in ventriculo: ex perfectō chylo vtilem sanguinem fieri, ex infecto, crudum illud, quod in vrinis continetur, quod proinde contentum appellamus. Sed sunt, quæ his obiciantur incommoda. Fieret enim, si ex crudo contentum generaretur, tum vt in morborum principio maior illius portio appareret, quā per salutem, cum eo tempore debiliior facultas sit, & debiliorem potentiam necesse sit plura alimenta effugere: tum etiam, vt cū nihil in vrina contineretur, subesset maior concoctio. Si enim est, quod incoctum manet, qua ratione quo tempore maior cōcoctio fieret, non produceretur multò minus? Igitur, quia in morborum principiis omnino nihil in vrina continetur, & cū primum incipit contineri, concoctionē vegetiorem fieri significat: alii aliter sentiunt fieri, scilicet ex sanguinis portione, quæ tertiam elaborationem refugit, quāque oportuisset in membrorum substantiam commutari, & aut propter deficientem præparationem in prioribus officinis, aut putredinem quam contraxit, aut prauam aliam quancunque qualitatem, omnino vt oportuit, non potuit confici, commutatum ad eam formam quam in eo quod continetur, contemplamur, protruditur ad vrinæ vias. Sed contrā est: quod ea, quæ tertia concoctione elaborantur, non ampliùs continentur in magnis venis, sed in angustos poros impingunt, & per vasa parua ad minimas quasque partes deducuntur. Vnde non est verisimile ad venas recurrere excrementum per vrinæ viam euacuandum. Nam quanquam est vniuersum corpus transpirabile; tamen nunquam ab his partibus versus viscera recursus fit, nisi cū magna vrget necessitas. quemadmodum per famem fieri docuit Galenus 2. De facultatibus naturalibus. At verò quod continetur in vrina, quotidianam oportet habere generationem. Præterea excrementa tertiæ concoctionis habent propriam euacuationē ab hac longè diuersam, per sudorem, inquam, aut per sordes, aut effumationem sensum fugientem, quæ per cutim fit. Voco effumationem, excrementorum euacuationem occultam: quoniam hoc nomine mihi videor posse eam separare ab expiratione ea, quam primo De tuenda valetudine nutritioni dixit aduersam, & effluxus est nostræ substantiæ, quæ in halitus digeritur. In eodem libro apertè docuit Galenus huiusmodi esse talis excrementi euacuationem his verbis: Reliquum autem excrementorum genus in singulis generatur animalis particulis, ex eo quo aluntur succo, aliud quidem, ceu semicoctæ quæpiam reliquiæ, quæ ad similitudinem nutriendæ parti nequiuertint. (paucis interpositis) Huic excremento nullus à natura destinatus meatus est. expellitur autem & actum per mollia corpora, quæ eius violentiæ cedunt; potissimum, cū ab spiritu cum maiori impetu irruente impellitur: & etiam per omnes exiguos poros, quorum plenum est corpus vniuersum, & etiam tota cutis. Ecce igitur qualem habent tertiæ concoctionis excrementa euacuationem, à mictu quamdiuersam. Adde id, quod vtrorumque sententiam evertit: Fieri non posse, vt per ea quæ in vrinis continentur, tempora morborum distinguerentur secundum elaborationem materiæ morbi, nisi ipsius humoris putris pars essent. Quid enim haberet cōmune, modicum aut multum effugere concoctionem primā quæ in ventriculo, aut secundam quæ in hepate, & venis agitur, aut tertiam quæ in membris ipsis, cum morbi constitutione? Inuenit cuiusdā monachi arguties nodi huius dissolutionem: Quod continetur in vrinis, esse alimenti portionem, quæ in sanguinem non commutata manet. sed non recta & vnico impetu à ventriculo ad vesicam deriuari, atque inde cum lotio ad matulam: sed voluntari cum humoribus in hepate & venis, afficiq̃ue interim nescio qua qualitate referente modum, quē humores habent in venis. Hæc ille. Sed neq; ego intelligo, neque vt puto quisquā alius, qua ratione affici possit tanta similitudine cū humore, vt constitutionē morbi conspicuè declararet, quæ ex elaboratione materiæ pendet, nisi id ipsum quod ille contentum vrinarum appellat, in venis alteratum trahitur ad

cinetur aduersus primam opinionem.

Quæ obicitur aduersus secundam opinionem.

Aduersus vtriusque sententiam argumentum.

Solutio quadam.

humoris similitudinem, aut humoris ipsius portionem insignem secum deducit. Si illud fit, non sola fuga concoctionis fit, sed concoctione. Si hoc: est pars humoris putris, aut ex duplici materia. Hoc multos traxit in aliam sententiam ab utraque diuersam, quæ statuit: duplex esse quod in vrinis continetur, aliud in vrinis sanorum, aliud in ægrotantibus. quod per valetudinem apparet, esse illud quod refugit sanguinis generationem: quod in ægritudine, partem ipsius humoris ex quo pēdet morbus. nam & per valetudinem ex multitudine eius quod continetur, persentimus deuorata esse multa aut crassa; cū hæc in voracibus aut ebris & pueris eadem ratione inueniantur maximè: & per morbose eo quod continetur, cognoscimus concoctionem materiæ ex qua pendent, & illius defectu, cruditatem. Priorum utrique censent, ex eadem materia fieri, siue in sanorum, siue in ægrotantiū vrinis proueniat, & eandem rem significare. nam eò meliorem iudicamus vrinam, & salubrioris affectionis signum: quò similior est sanorum vrinis. Præterea si febricitans multa ingerit, copiosius habet sedimentum: sin minus, exiguum. quod euidenti argumento est, ex inconfecto cibo illud in morbo non minùs, quàm in bona valetudine prouenire. Tot itaque sunt in hac controuersia opiniones. inter quas certum est nostram sententiam statuere, & quod videtur probabilissimum, quoad fieri poterit, firmissimis rationibus, & Galeni verbis confirmare. Id quod continetur, & quod morborum distinguit tempora, proculdubiò de sententia Galeni, ipsius materiæ morbum facientis pars est. est enim celebratissimum à Galeno: Naturam conari humores inutiles, non minùs quàm viles ad similitudinem substantiæ cum membris mutare, & emendare integrè putredinem. quod cū consequi non potest; emendat, quatenus potest, mutans ad mediam quandam formā similem formæ puris: hanc cū consequuta est natura, neque potest vltiùs humoris, vt pote putris, concoctio, promoueri, desistit à concoctione, & conuertitur ad expulsionem. Hæc generatio eius quod continetur, non aliter ac generatio puris, actio quædam est: quam haud scias concoctionem appelles, an putrefactionem. est enim re vera motus medius, vtriusque particeps. Sed de hac dante Deo in quinto huius operis libro sumus disputaturi. Docet hoc (quod de eo, quod continetur in ægrotantium vrinis modò diximus) Galenus primo De differentia febriū capite sexto, vbi differens de concoctione & putredine, inquit: At duorum generum, alterum quidem fit superante natura, alterum superata. & superante quidem, (sicut in inflammationibus, & omnibus tuberculorum tumoribus) pus: in humoribus autem, qui in venis, atque arteriis continentur, quiddam quod puri proportionem respondet, subsidens in vrinis. At talis quidem putredo nō simpliciter putredoes, sed aliquid etiam habet concoctionis. Hæc Galenus. In quam sententiam tertio De præfagatione ex pulsibus capite sexto: Quod verò est veluti *περὶ σφῆς*, quasi nos diceremus cinereum, vel, vt solent dicere, cineritium, non perinde (quia crassum est) potest excernere; sed per insignes quosdam meatus educit. hoc in partibus inflammatis est pus; in ipsis vasis, quod in vrinis subsidet. Vides vt clariùs etiam, quàm nos ipsi, docuerit Galenus, sedimentum vrinæ ægrotantium esse humoris putris portionem. Sed rogent nos, qui contrariæ sententiæ sunt: (ita enim rogāt) Qua ratione in intermittentibus febribus, vt tertiana, aut quartana, fieri potest, vt quod continetur in vrina ex morbum faciente causa fiat. non enim (dicunt) ex antecedente vocata causa, generabitur: est enim hæc, humor in venis, qui nondum putret, sed paratus est putrere: sed neque ex proxima causa, quam multi dicunt continentem, nos proximam. hæc enim extra venas putrescit. Huic quæstioni vides vt responderit Galenus dicens; Naturam cineritium (tale autem est de sententia eiusdem autoris, quod in intermittentibus febribus ex vstione putrium humorum relinquitur (expurgare per manifestos meatus, per venas, inquam. Igitur quanquam putrescat humor extra vasa, aut in paruis vasis, expellit cineritium natura per conspicuos meatus, quod cineritium, quanquam in principiis paroxysmi generetur: non subsidet tamen eo tempore in vrinis, quia natura in principiis omnia retinet, vt mox audies. Mirum si adhuc quisquam dubitet, quod continetur in vrina in morbis, esse humoris putrescentis portionem: cū nullus nesciat, communem

Difficultas dissoluitur.

munem omnium medicorum esse sententiam, in morbis pituitosis opus esse ad concoctionem perfectam sedimento; in biliosis verò appendiculo, & nonnunquam etiam solam nubeculam, atque etiam prætenuem sufficere. huiusque causam esse tenuitatem biliosi humoris, quia minori flatu in sublimiori regione continetur. Quæ dogmata vides quàm forent ridicula; si quod continetur in vrina, nulla humoris aut biliosi, aut pituitosi pars esset. Est itaque, quod per morbos in vrina subsidet, portio morbum facientis humoris, actione caloris naturalis corrigentis, quoad potest, putredinem, talem formam recipientis. Illud quod per sanitatem apparet, proculdubio humor crudus est, & generationem habet ex eo, quòd sanguinis refugit confectionem. Evidenti argumento est, quod & paulò antè tetigimus, plurimum contineri in vrinis voracium hominum, & ebriorum, & puerorum. quonià voraces cum sint, inordinate mouentur, ut nuper in vigesima quarta quæstione diximus: & ut semel dicam, omnium qui multis vescuntur aut crassis. Adde monstratum esse: quod continetur in vrinis agrotantium, esse ex morbi materie. quare cum nulla talis bene valentibus sit, superest his ex alia occasione fieri: sed nullam inuenias probabiliorē hac. Iam verò, ut de sententia Galeni loquamur, primo Prognostici commentario ultimo, in ultimis verbis ita scripsit: Quidquid enim alimenti in sanguinis generatione refugit naturæ cōfectionē, subsidet in vrina: neque ut sanguis ab ea commutatum, neque ut pus, causæ præter naturam in generatione particeps. Primo De crisi bus capite duodecimo: Cum adhuc coquitur sanguis, quod mingitur læue, album, & æquale sedimentum ac multum facit: perfecta iam concoctione color illi intenditur, minùs autem subsidet. Primo De alimentorum facultatibus capite secundo: Crudus autem succus propriè nuncupatus, est, quale id apparet, quod in vrinis subsidet. Libello De multitudine capite decimo septimo, loquens de succo crudo inquit: Humor autem is, alià pituità crassior est, ac minùs flatulentus, qualis in vrinis subsidet, iis præcipuè qui ex cruditate sedimentum multum simile fabacæ farinæ obtinent. Igitur est de sententia Galeni id quod continetur in vrinis bene valentium, succus crudus: qui dum sanguis generatur, refugit hanc confectionem. Argumento est quod ipse Galenus monuit, postquam iam confectus est sanguis, minùs eius quod continetur apparere. Sed tamen quanquam hæc ita se habeant, quamprimùm homo in putridæ febris incidit principium, cessat quod continetur apparere, etsi non cesset crudus succus generari: vel etiam si generetur, multò copiosior. qui enim in putridæ febris principio cōstitutus est, etsi cœnet lautissimè, minget tenue lotium, in quo nihil separetur. Sed ut paulò antè cœpimus dicere, Natura in principiis cessat ab aliis naturalibus actionibus, ad retinendum, coquendumque conuersa. atque cum cæca sit, non modò morbum facientem materiem, sed & cum illà omnia excrementa retinet. Ita videas eo tempore plerunque alium suppressum, vrinas retineri, neque sudorem effluere: sed omnia interiùs manent. quod eadē de causa contingit succo illi crudo, qui in officina sanguinis generatur: tamen nō redditur cum vrina, sed transsumitur in venas. ex quo illic atque ex humore morbum faciente actione membrorum, venarum, inquā, & partium adiacentium, vna forma generatur eius quod continetur: quod descendere incipit tendente morbo ad concoctionem. Igitur, quemadmodum paulò superiùs censuimus, liquorē vrinæ ex duplici substantia habere generationem ex potu, & sero sanguinis: ita censemus modò, quod continetur, quodq; apparet, per morbos esse conflātū ex succo crudo, qui principii tempore genitus est in hepate & venis, retentusq; & ex morbi materia. Neque aliter video, qua ratione possint hæc duo coherere: ut quod continetur sit morbi facientis materie pars, & ut fiat ex eo quod refugit sanguinis cōfectionē. quodq; non sit, ut primo Prognostici dicebatur confectū, ut sanguis, neq; ut pus causæ præter naturam particeps. nam qua parte ex morbi materia sit, est putredinis particeps ut pus: atque hinc etiam constat, ut idem sit contentum in agrotantibus, & sanis. præterquā quòd in illis recipit materie morbi accessum. Itaque est rationi admodum consonum, ut eò meliùs censeatur quod continetur in vrina agrotantis, quo similis fuerit ei, quod in sano homine est. Neque video qua

Ex qua materia sanis generatur sedimentum.

Cum in principio febris principium, cessat quod continetur apparere, etsi non cesset crudus succus generari: vel etiam si generetur, multò copiosior. qui enim in putridæ febris principio cōstitutus est, etsi cœnet lautissimè, minget tenue lotium, in quo nihil separetur. Sed ut paulò antè cœpimus dicere, Natura in principiis cessat ab aliis naturalibus actionibus, ad retinendum, coquendumque conuersa. atque cum cæca sit, non modò morbum facientem materiem, sed & cum illà omnia excrementa retinet. Ita videas eo tempore plerunque alium suppressum, vrinas retineri, neque sudorem effluere: sed omnia interiùs manent. quod eadē de causa contingit succo illi crudo, qui in officina sanguinis generatur: tamen nō redditur cum vrina, sed transsumitur in venas. ex quo illic atque ex humore morbum faciente actione membrorum, venarum, inquā, & partium adiacentium, vna forma generatur eius quod continetur: quod descendere incipit tendente morbo ad concoctionem. Igitur, quemadmodum paulò superiùs censuimus, liquorē vrinæ ex duplici substantia habere generationem ex potu, & sero sanguinis: ita censemus modò, quod continetur, quodq; apparet, per morbos esse conflātū ex succo crudo, qui principii tempore genitus est in hepate & venis, retentusq; & ex morbi materia. Neque aliter video, qua ratione possint hæc duo coherere: ut quod continetur sit morbi facientis materie pars, & ut fiat ex eo quod refugit sanguinis cōfectionē. quodq; non sit, ut primo Prognostici dicebatur confectū, ut sanguis, neq; ut pus causæ præter naturam particeps. nam qua parte ex morbi materia sit, est putredinis particeps ut pus: atque hinc etiam constat, ut idem sit contentum in agrotantibus, & sanis. præterquā quòd in illis recipit materie morbi accessum. Itaque est rationi admodum consonum, ut eò meliùs censeatur quod continetur in vrina agrotantis, quo similis fuerit ei, quod in sano homine est. Neque video qua

Ex qua sit materia quod continetur in vrinis agrotantium.

ratione, qui hæc ita fieri non intellexerit, possit quam multa incommoda in hac cōtrouersia deuitare, ut cunque aliter senserit. Sed ad intelligenda hæc non arbitror plura desiderari. Quare de his hæc tenus.

De prauis vrinae contentis. C A P. XXVII.

PRAETER id quod in vrinis contineri, & ex humore putri generari diximus, & bonæ ac maturæ solutionis morbi signum esse, cum suis qualitatibus, cōcoctionem materiæ ex qua is pendet, repræsentat, ut cum album est læue, & æquale, aut contrarii, cum putredinem vincentem, ut cum nigrum est, aut viride, aut foetēs valde: sunt alia multa, quæ in vrinis solent subsidere. Huiusmodi sunt humor crudus, quem in pituitosorum morborum principiis apparere solitum esse nuper in quaestione vigesima quarta notauimus: aut quidam veluti capilli ex succis pituitosis in renibus geniti, aut sanguis, pūsve, quæ ex renum aut vesicæ exulceratione; illæ rupta venula, hoc ex rupto abscessu, solent descendere, aut arenulæ quæ in calculosa affectione solent in vrinis subsidere, aut pingue, (Græcè dicitur *γρᾶς*) quod solet in renum calida affectione, aut febre quæ liquefacit, innatare, aut carunculis similia quædam, aut laminis, surfuribusve, & aliud quoddam genus, quod farinaceum dicitur. Habent hæc omnia, propria distinctionis signa; cum ex totius corporis affectu, aut instrumentorum vrinae proprio fiunt: quæ tamen ab iis, qui totā de vrinis doctrinam susceperere pertractandam, petenda sunt. nos enim solum cōtrouersias dirimimus, quales in plerisque horum sunt. Nam de pingui, quod liquefactæ substantiæ alicuius est signum, vix dum constat, innatet perpetuò in liquore ab eo diuersum, aut possit cum vrina ita permisceri, ut vrina aliqua tota pinguis sit. Nam autor libri De vrinis pinguium triplex inuenit genus: pingues dicens nunc coloris olei, nunc oleo similes, nunc oleaceas. Oleo similis, inquit, perfectam olei cum vrina mixtionem habet: oleacea tota & colore, & substantia, ut oleū est. Aetii hæc eadem est sententia sermone primo Tetrabibli secundæ, capite trigésimo septimo. in quo hæc habentur: In principio igitur colliquationis, ita oleosi coloris facit vrinas, ut ambiguum sit aquosæne sint, an oleosæ: in augmento verò oleosæ fiunt, ita ut notabiliorem olei misturam habeant. In vigore autem colliquationis, totæ vrinae per totum, tum in colore, tum in substantiæ compage, velut oleū sunt. Actuarius etiam harum trium specierum meminit. Auicenna videtur hanc sententiam innuere, quanquam non adeò explicat. Hypostasos verò, inquit, adipina, adipis & pinguedinis, & etiam carnis significat liquefactionem: & earum peior est, quæ auri aquæ similatur. duo autem ipsius principia cognoscuntur ex paucitate & multitudine, & commixtione, & separatione: quoniam cum est multa & separata, existimatur, quod sit ex parte renis propter liquefactionem suæ adipis: & si est minus, & maioris commixtionis, est ex loco magis remoto. Itaque innuit Auicenna, posse adipem permisceri cum liquore: quod & reliqui omnes apertè dixerant. Sed miror qua ratione potuerint in animum inducere tot viri præclari, neque philosophiæ ignari, neque in medicina indiligentes; pinguedinē, quam in modo substantiæ, oleo esse similem dicunt, posse permisceri cum vrina, quam serum esse, & alteratam aquam apertè profitentur. Quid interest, pinguedinem liquatam cum fero, aut oleum cum aqua miscere? Certè nihil, aut si quidquam interest, est multò facilius, aquam permisceri oleo. nam pinguedo præterquam quod in modo substantiæ est oleo similis, liquata est: quò fiet, ut statim ac cum liquore prodierit, cōcrescat, & densior multò ipso fero superuehatur. Nunquam putassem rem tam aduersam sensui cuiquam sano homini posse persuaderi: neque si Hippocrates & Galenus dixissent millies; potissimum cum millies negauerint. Vbi de pingui vrina loquitur Hippocrates, pinguem partem vocat insidentem: quasi pingue non possit permisceri; sed necessario infideat. secundo Prognostici, trigésimo quinto: Si pingue desuper natans araneorum speciem referat, damnandum est: indicat enim consumptionem. septimo Aphorismorum trigésimo quinto: Quibus insidens pingue, ac acruatum, his renum vitium acutum significatur. Hippocrates igitur epithetum

Varietas eorum quæ in vrina continentur.

De pingui in vrina cōtento cōtrouersia.

Autoris sententia ex Hippoc. & Galen.

thetum hoc *insidens*, pingui tribuens apertè innuit id, quod vel illo tacente res ipsa declarat: pingue nunquam subsidere, nec pendere in medio, nec permisceri liquoribus, sed innatare. Quod clariùs, quàm vt indigeat interpretatione, docuit Galenus tertio Epidemian parte tertia in historia Parii, longa commentatione declarans hanc suam sententiam, Pingue perpetuò innatare: sed oleaceam vrinam, cuius in ea historia autor meminerat, dici eam quæ similis toto liquore sit oleo in crassitudine & colore, nequaquam in pinguedine. fierique talem vrinam non ex colliquatione, sed ex vehementia febris. quare non adeò graue malum est, quin potius nihil miri fuit, Parium cum ea vrina vsque ad centesimum vigesimum diem morbum proraxisse. Itaque vrina oleosa coloris differentia est, & substantiæ, non eius quod contineatur interius. Sed si quis dicat, vrinam pinguem, & quæ ex colliquatione est: differentiam dicit ex eo quod continetur, non ex substantia. innatat enim necessariò pingue. Quod si interrogas, qualis est iste oleacearum color? Galenus respondet eodem loco, non perpetuò eundem. nam neq; oleum eiusdem coloris perpetuò est: sed quæcunq; vrina crassiuscula cùm sit vt oleum, illud colore imitatur, oleacea statim est. imitatur autem nunc inter flauum & viridè constituta, nunc ad album inclinans paulò plus. Hæc est igitur de vrina pingui Galeni sententia. Quatuor aliæ generæ eorum, quæ continere solet vrina, hi iidem autores hoc locant ordine: orobinum, furfuraceum, lamineum, & farinaceum. Auerroes qui fa-

20 rinacei huius non meminit, horum pessimum lamineum esse dixit. cùm enim hæc quatuor consumptionem significant, maiorem etiam quàm pingue *insidens*, quippe quod solius pinguedinis indicat consumptionem: orobinum, dicunt, solius carnis consumptionem præ se fert: furfuraceum in frustula secari ipsa solida, quæ tabes iam depascitur: lamineum in maiora frusta diuidi: farinaceum quod album est & farinæ crassiusculæ simile, ipsa solida veluti molita esse. Cæterum omnium horum sententia multum discrepat ab Hippocrate & Galeno: qui nullius farinaceæ meminere, quæ significet consumptionem, & ab orobina diuersa sit. nam quarto Aphorismorum commentario septuagesimo sexto differit de orobino, dicens habere illud generationem ex vitione sanguinis crassioris: nequaquam fieri posse censens,

30 vt ipsa carnis renum frustula cum vrina descendant. hanc eandem in commentario vigesimi octauo Prognostici, farinaceam inquit ab Hippocrate appellatã. quod verò de eadem sit sermo, declarant ipsa Galeni verba: Quod enim, inquit, in polenta non effringitur in partes admodum tenues, species crassioris polentæ redditur. in vrinis verò, non quidem ciborum pars simul diducta, adhuc dura permanet: sed affato sanguine crassiori, vel consumptis inæqualiter carnibus hæc sunt. primo De crasibus capite duodecimo: Nam farinæ crassioris similes, duarum sunt affectionum indicia, grandis scilicet consumptionis; & caloris æstuosi, qui sanguinem vrit. Vides vt Galenus idem dicat orobinum, & simile farinæ crassiori. quod subolentes Aëtius, & Autor de vrinis, dicunt polentaceam esse duplicem: aliam rubram,

40 quam innuunt orobinam esse; aliam albam, quam dicunt propriè farinaceam appellari, & omnium maximè significare consumptionem. Cæterum Galenus nulli meminit albi sedimenti referētis farinam crassiorem: nisi fortè illud est, quod tertio loco est dictum in Prognostico, quod ita habet: Sedimenta in vrinis speciem referentia polentæ crassioris, mala. his autem sunt deteriora, quæ scamulas referunt. tenuia autem & candida admodum vitiosa sunt: furfuracea verò deteriora his sunt. Hæc Hippocrates. Sed illud tenuia & candida, quod tertium dictionis locum habet, dicente Galeno, generationem habet ex spiritu flatuoso permisto tenaciùs cum semicocto humorum excremento. Igitur tria tantummodò supersunt, quæ consumptionem significant: orobinum, aut polentaceum, utcun-

50 que lubet, & lamineum, & fursureum. Adde non esse verisimile, humanum corpus manente vita pati posse tantam tabem, vt solida membra veluti in farinæ polinem redigantur: cùm Galenus ipse decimo Methodi dixerit, Neque contingit eiusmodi singularum partium fibras à malignis febribus liquari, sicut carnes, quādo animal ipsum, priùs quàm hæc prorsus sint siccata, interemerint. Sed hæc ita habeant. est illorum autorum polentaceum figmentum. An reliqua bene collocat?

Quid oleacea vrina apud Gal.

Cōtrouersia de aliis vrine contentis.

Hippocratis & Galeni sententia.

An lamineum contentum sit furfuraceo deterius an contra.
 minimam, dicunt, consumptionem significat orobinum. haecenus bene: deinde furfuraceum, omnium pessimum dicente Auerroes est lamineum. Quid ita? quia significat maiora frustra decidi de solidis. Præterea Galenus in enarratione particulæ illius prognostici præscripti, Furfureum verò deterius est (inquit) furfuraceum sedimentum, quod (inquam) deterius est quàm tertium. Cum igitur Galenus explicauerit illud deterius quàm tertium; constat non esse deterius lamineo: nam ita deterrimum omnium foret, & esset inanis interpretatio. igitur colligunt: Est lamineum deterius furfuraceo. En ut Galenus videatur insinuare illorum sententiam: & nonnihil ratio videatur ad stipulari. Sed tamen res non ita habet: quin potius, quātum ego intelligo, eò caries maior est, quò in minora frustula deducit id quod depascitur. non enim, ut arbitror, illi alia ratione (si modò tale aliquando aliquod contentum ex consumptione fieret) rectè intellexissent, suum polentaceum deterius esse lamineo, & furfureo. cur ergo non stet pro nobis eadem ratio in conferendo furfuraceum cum lamineo? Adde ex eorundem autorum, qui Auerrois ordinem videntur insequuti, descriptione, furfurea angustiora esse foliaceis, verum crassiora. at verò maior consumptio est, quæ penitiores partes exedit, quàm quæ extimas abradit. Igitur furfuraceum deterius est foliaceo. Quid ergo dicemus sibi voluisse Galeni illam interpretationem? non sanè furfuraceum non esse prioribus deterius, sed cū tertio contulit: quò quantum interesset inter tertium illud & reliqua, quod ad causas & significationem attinet, declararet. Voluisset enim, ut arbitror, Galenus tertium illinc expunctum, & in alium commodiorem locum relatum. quod palam faciunt eiusdem autoris verba. inquit enim de furfuraceo: Quod quidem non quartum, sed tertium scriptum esse oportebat. hoc non alia de causa Galenus dixit, quàm quòd Hippocrates, in recensendis his sedimentis, ordinem malitiæ signorum cœpisset sequi, à leuioribus versus deteriora. Sed quæ circa hæc quæ in vrinis contineri solent, in controuersia constituta sunt, iam explicuimus. Sunt quibus satis videtur in hac disputatione dicere: sedimentum furfuraceum idem ferè significare cum lamineo, & eandem vtriusque efficientem causam esse: atque ita rem tractare non admodum distinctè. nos verò rem, ut habet, exquisitè explicuimus: quare de hac quæstione hæc sunt satis.

De vrina parturientium. CAP. XXVIII.

CVM medicorum aucupio non videretur ipsa ars Apollinea esse satis, cœperè desciscere ab Hippocratis præceptis, & leuissimi vulgi deceptioni incumbere. quodque ad curationem attinet, dum Hippocrates euacuationes viles ex certis intervallis facit, maturationi studet, præscribit victum, metitur constantiam facultatis, morbi violentiam, & constitutionem, auxiliorum præcipientes occasiones attentè obseruat, conquiescens interim: illi hac atque illac venas secant, dant catapota, propinant serapia, purgatorias potiones, zupia, liquores stillatitios, & decocta permiscunt, totos ægrotantes inungunt, præscribunt quotidie nouum victum, nullum non mouent lapidem, nihil relinquunt intentatum, hac ratione seplasiariis viles, & vulgo admirandi. Iam verò quod ad præfagitionem, leue his est Hippocratis signis animum intendere, ex illisque artificiosè coniectare: portenta quærunt, diuinatores fiunt. cognouit quidam ex pulsu, ægrotantem vnas passas nuper ingessisse: alius ex colore, doluisse extremos dextri pedis digitos, alius conspecta vrina prægnationem diuinatus est. At sunt isthæc infrequentia. Imò verò est hoc de prægnatione dignoscenda tam vulgare, ut si ab eo, qui ad te domum forte fortuna lotium deportauit, conspecta vrina, neque tamen sexus ægrotantis adhuc certior, nedum coloris, habitus corporis, appetitus, aut nausæa, retentionis menstruorum, aut alicuius alterius signi, aliquid aliud fueris sciscitatus, ac non potius audacius, quàm Tiresias edixeris, Gerit hæc vtero, illa secus; ridendus mordendusque sis. Huius stupiditatis medicorum, qui si quid inueniantur ignorare, actum esse de sua artisque existimatione putant, primi autores fuere (quantum iudicio assequi possum) avaritia & ambitio: tertius ab his Auicenna. qui Fen

2. 1. doct. 3. cap. 3. ita scripsit: Vrina turbulenta, quæ malo vino similatur, aut aquæ ciceris, est vrina prægnantium. Ego sanè nunquam putauerim, si hunc affectum *Autoris sententia Auicennæ contraria.* differentia aliqua vrinæ significaret, Hippocratem tantum signum, conspiciendū- que oculis prætermittendum. potissimum cum non in pulsu, aut aliquo alio signorum genere, quod ille despexerit: sed in vrina, de qua omnium maximè pertractauit, consistat, & ille dignoscendi huius affectus fuerit studiosissimus. vt videre licet legenti quintam particulam Aphorismorum: quo loco diffusius, quàm pro suo more, docet dignoscere, an mulier vtero gerat ex suppressione menstruorum, ex fastidio & nausea, præterea ex torminibus, quæ epota mulsæ cruda, cū statim dormitura est, mulier habet, atq; (cui omniū fidei Galenus maximè) ex compressione oris vteri. comprimitur enim vsque adeo, dicente Galeno 3. De facultatibus naturalibus capite 3. vt neque specillum os admittat. Addit aliud firmissimum signū libello De genitura: si in concubitu nihil effluxit seminis. tamen inter hæc omnia vrinæ nunquam meminit. Dices fortasse. Quid prohibet hæc Hippocratem ignorasse, & inuenisse Auicennam? Nihil. Sed vide, quàm inconstans sit noui autoris doctrina. Cū loco prædicto prægnantium vrinam malo vino, albo, (vt ego intelligo) & decocto cicerū contulisset: rursus Fen 2. 1. 3. libri, cap. vndecimo, ita scripsit: Et vrina quidem prægnantis in principio prægnationis est citrina, ad subalbedinem decliuus, quasi sit cottum in eius medio sparsum: & significat prægnationem vrina puræ substantiæ, super quā est, quod est simile nubibus, & propriè quādo in ea sunt, sicut grana ascendencia, & descendencia. in fine autem imprægnationis quandoq; apparet in vrinalibus earum rubedo, in loco in quo apparuit in principio imprægnationis subalbedo. Hæc ille. Nō video qua in re conueniat hæc descriptio cum priori. nam neque hæc docet constanter, sed quandoque, inquit, apparet in vrinalibus rubedo: neque eorum quæ dixit, quantumvis inconstanter, rationem reddit; neque aliquam probabilem ego possum consequi. Nam, quemadmodum nos docuit Galenus primo De crifibus, & ipsa rei natura monstrat: Vrina tantum est signum eorum quæ fiunt in hepate, & venis, & viis vrinæ: quare affectiones vteri, potissimum quæ sine febre sunt, non est quod possit significare. Præterea conceptus nō ipsa conceptione per se permutabit vrinas, sed retentione mēstruorum. igitur si cui ex alia occasione retenta fuerint menstrua, tales apparebūt, quales in grauidis. Adde ipsi Auicennæ dictum esse: Ex vteri inflammatione similes prodire, atque ex conceptu. Quo iam sit manifestum, etsi concederetur illis, conceptui per se esse differentiam aliquam vrinæ familiarem: tamen illam non esse tam propriam, vt accessu alterius affectus non possit commutari. Igitur quærenda mulier esset ad hanc exercitationem, quæ omnino extra alios omnes affectus vtero gereret: in aliis enim indicium erit infirmum. Possint siquidem alii affectus tales vrinas facere etiam in non grauidis, & alii possint permutare etiam in grauidis. tamen constat rarissimè hac de re nos consuli, nisi cū affectu alio mulier laborat: febri-
citatur scilicet, aut dolore aliquo graui est affecta. quo tempore nullus ferè medicorū est, qui non præcipitanter aut gerere vtero, aut non gerere affirmet. Quo factū est, vt quàm multi non sine magno illorum & artis opprobrio per insidias sciscitantib. fuerint ridiculi. Faceffat igitur iā tandem hæc stulta consuetudo: quæ si diutius dureret, non potest non vel admiranda alioqui præcepta suspecta facere. qua cōsuetudine exclusa, huic libro vltimam manum imponimus. nam, si quæ sunt aliæ de pulsu aut vrina controuersæ: vel minùs difficiles sunt, vel minùs viles. Nonnullæ etiam aliæ, quæ partim ad hanc tractationem, partim ad crifes referuntur, requirantur in decimo huius operis libro. quales sunt illæ, An in vrina sit signum aliquod inclinationis, An cocta vrina possit æger mori, An vrina in omnibus
50 morbis considerata sit. Huius itaque hic
est finis.

CONTROVERSIARVM

MEDICARVM, AC PHILOSOPHI-

CARVM LIBER QVARTVS.

P R A E F A T I O.

*Tractatio
nem de re-
rum essen-
tiis semper
fugit Gal.*

VM omnium ferè rerum, præcipuè earum quæ ad medicū spe- 10
ctant, proprietates, & accidentia, & omnium generum causas
Galenus cum demonstratione docere fuerit conatus, ac penè
effecerit: tamè tractationem de rerū substantiis aut essentiis (has
Græci dicunt οὐσίαις) semper effugisse videtur, vt qui de illis
substantiis nullam afferri posse demonstrationem intelligeret.

Ira essentiam animæ se ignorare ingenuè professus est: de sub-
stantia facultatum docuit nihil. satis sibi videbatur facere, si facultates operationi-
bus definirer: atque quo tempore homo morbo teneretur, ex symptomatis doce-
ret. quin de illius substantia disputaret curiosius. Sed nostri temporis quorundam
hominum eatenus processit sapientia, vt de singulorum morborū naturis dispu- 20
tent, & de morbi ratione multa pronuntient. nimirum superiori illo Galeni secu-
lo vix ab homine veritatis amantiſſimo quatuor inuenti sunt, qui esse potiùs sapien-
tes, quàm videri mallent. tunc enim homines ambitiosè gloriam quæritabant. Sed
nostro hoc seculo, eatenus gloriæ cupido processit à virtute seiuncta, vt non solum
ambitiosè gloriam aucupemur, fucatis verbis tyronibus imponentes; sed & inso-
lenter superbos & novos titulos nobis vendicemus quotidie, & tandem (quod vix
sine pudore refero) petulanter in nostras laudes prorumpamus. vsq; ad eò homi-
num arrogantia nullum iam reliquit modestiæ locum. Audias quotidie homines,
qui vix dum vtile aliquid ex antiquis autoribus potuerint eruere, singulorum se
prædicantes autores, & suæ singulari eruditioni deberi omnia abraſa fronte pro- 30
clamantes. Cæterùm ita facientes nostræ ignorantia præstamus euident argumen-

*Tuetur se
autor ab
obiectione.*

tum: nam qui ad eò eruditione sua gaudet, nescit quid ignoret. Intelligo futurum,
vt dum multorum insolentiam reprehendo, aliquis respondeat; tam difficile ac
longum opus in hac ætate, non sine superbia fuisse susceptum, atque in me carmè
illud tã quadrare quàm in Phaethontem: *Magna petis, & quæ non viribus istis, nec
tam puerilibus annis Munera conueniunt.* Certè hic parum in me iustè inuehitur: nò
enim solum vt aliis prodessem, scribere incepi, sed vt interim vtilitati meæ studerè.
nam dum multis, vt spero, profuturas quæstiones conscribo, nullam potui com-
modiorem studendi rationem mihi excogitare. Qui verò mediocri ingenio se esse
non ignorat, non ille accusandus est: sed qui pro ingenio, quod à natura recepit, nò 40

*Quid con-
tinerint
prioris li-
bri quidq;
contineat
hic & qui
sequuntur.*

tam rependit doctrinam, quàm inanem iactationem. Continuerunt tres priores
libri eas quæstiones, quæ ad res, quæ secundum naturam sunt, spectant, elementa
scilicet, temperamenta, humores, spiritus, membra, virtutes, & operationes, duo
primi: tertius quæstiones ad pulsum, & vrinam, omnium signorum præcipua spe-
ctantes. quartus & quintus, à principio dicati sunt rerum præter naturam cognitio-
ni: vt qui hos consequetur numero sextus, rerum quæ non naturales nuncupan-
tur, quibus victus constat: septimus, octauus, & nonus, morborum sublationi: deci-
mus, totius operis vltimus, prædictioni. Res quæ præter naturam sunt, in tres species
sunt distributæ, morbos, & quæ hos antecedunt causas, & quæ consequuntur sym-
ptomata. Cùm verò causæ & symptomata non propter se considerètur, sed propter 50
morbum, cuius sublatio sanatio est, causæ, vt quæ morbum faciant, symptomata,
vt quæ indicent: æquum fuerit ante omnia, quando sophisticæ disputationes ad a-
gendum de essentia nos compulerunt, inquirere, quid sit morbus: atque præmissa
communi ratione morborum, symptomatum, & causarum in hoc quarto libro: in
quinto ad singularia procedere. Hæc ergo sit nobis proposita primo loco quæstio.

AD inueniendum rei cuiusque essentiam non aliunde rectius incipitur, quam *Inuestigatur morbi essentia.*
 ex axiomatico aliquo, aut ex omnium sensu deprompta assertione. nam ex his accedit rebus quæ illinc vi consequentiæ deducuntur, multa fides. Hoc idē nobis in præsentia faciendum est morbi naturam inuestigantibus: quod & ipse Galenus fecit, ubi de hac re ex professo disputauit. Est verò omnibus hominibus notum per se, eo tempore homines bene valere, quo omnes operationes rectè exercent, & citra noxam aliquam quæ sentiri possit: cum contrarium contingit, ut scilicet aliquā
 10 carum operationum, quas consuetas habere solent, malè obeant, ab omnibus hominibus dicuntur ægrotare. Igitur cum ægrotare, ægrotans, & ægritudo, secundū coniugationem dicantur; constat, ægritudinem esse aliquid, quod ægrotanti inest. Inest verò ægrotanti, ut prauè exercent operationes: cumq; nihil citra causam fiat, inerit ei & huius læsionis causa. Ergo morbus, aut actio læsa est, aut læsionis illius causa. Quodcunque horum sit, in contrario oportet ut sanitatis essentia collocetur: aut in operationibus quæ rectè fiunt, aut in dispositione ea corporis, à qua actiones incolumes procedunt. Nullus enim (inquit Galenus) tam stupidus fuit, ut morbū in vno genere, & sanitatem in altero collocaret. Cæterum essentiā morbi non consistere in læsa operatione, hinc discēs: quod dum aliquis laborat, etiam si cesset ab
 20 operando per somnum, quo tempore neque bene, neque malè operatur, tenetur tamen morbo. non igitur morbus in læsa operatione est: sed in ea dispositione, per quam læditur. læditur verò necessariò per contrariam ei, à qua bene agitur. constat tamen peragi bene operationes omnes, cum corpus habet maximè secundum naturam. habebit verò secundum naturam maximè: cum ea ex quibus corpus componitur, fuerint moderatissima. Igitur quidquid de corporis constitutione sentiamus, siue sentiamus cum philosophorum optimis, constare corpus nostrum calido, frigido, humido, & sicco, ex quibus temperamentum accidit, & ex membris, ex quorum concinnitate accidit structura: siue cum Epicuro, & Asclepiade, ex infecabilibus corpusculis & non patibilibus per se tota: horum ipsorum ex quibus
 30 constat, quæcunque ea sint, symmetriam, aut moderationem, dicendum est esse sanitatē: ametriam verò aut immoderationem, morbum. Colligimus igitur: morbum esse in immoderatione, sanitatem verò in moderatione. Cæterum, Galenus libro De differentia morborum in principio, ubi hæc ita collegerat, statim subdit: Manifestum autem, quod si *§ 1. de viis*, id est *affectum*, appelles, nomine eris vsus antiquo, & eandem rem manifestè dices. Quibus verbis videtur innuere: immoderationem illam, quam dixerat, idem esse cum affectu aliquo consistente cum immoderatione. Ex quibus orta est controuersia, medicis in hunc vsque diē de morbi essentia non conuenientibus. Nam Galenus innumeris in locis morbum ita finit: Est affectus præter naturam, à quo apertè læduntur operationes. Sed, si quis Aristotelem consulat in Categoriis capite De qualitate, nomen affectus de sola
 40 qualitate dicitur: est enim *§ 1. de viis*, dispositio permansionem aliquam habens in ipso corpore. tamen libro De differentia morborum, non omnes morbos tribuit qualitati: sed alios dicit in qualitate consistere, alios in quantitate, alios quoque videtur in substantia collocare. nam & calculum in renibus, & pterygium, species morborum appellat: quas tamen constat esse substantias. Hæc quæ difficilia quidem videntur cortice tenus considerantibus, atque malè sibi cohærentia, impulare Leonhartum Fuchsiū, virum diligentem magis in legendo, quam acutum in enarrando, in hanc sententiam: Morbum esse quicquid in corpore præter naturam consistit, euertens temperiem, aut structuram, atque ita lædens operationes, siue illud sit qualitas, siue substantia, siue quidquam aliud. Atqui ad enarrationem Galeni inuenit: diathesin aliter vsurpari ab Aristotele, atque à Galeno. Aristotelem enim dispositionem solam, & qualitatem, qua corpus afficitur, diathesin dicere: Galenum verò non ita, sed quicquid corpus nostrum vtcunque afficit præter naturam, siue illud affici propriè dicatur, siue minùs. atque ita affectū appellari non morbū tantum: sed & symptomata & causas morbi, quas tamē constat

Controuersia de morbi essentia.

Opinio Fuchsi.

*Refutatur
Fuchsius.*

sæpissime esse substantias. Affert ad confirmationem locum ex secundo Methodi capite tertio, quo ita dicitur; Tres esse in corpore affectus præter naturam, ostensum iam est: causarum, morborum & symptomatum. Hæc Fuchsius. Qui tamē mihi videtur non egere refutatione: tam est ipsa assertio ex se absurda. nam plurib. fortasse quàm oportuisset, disputavit Galenus primo & secundo libris Methodi, potissimum verò ad finem secundi: participatione vnius generis morbos omnes esse vnum, vt participatione speciei plures homines sunt vnus homo. Itaque morbus vnum genus est. non igitur habere potest species in diuersis Categoriis: nam ita aut nomen ambiguum esset, nō generis: aut illud esset primis generibus, quæ decem sunt, superius. Non igitur possunt non contineri omnes morbi in vnica Ca- 10
tegoria, quæcunq; illa sit. nam genus quodcunque, quod in species distribuitur, necesse est ab omnibus illis speciebus secundum eandem rationem ac formam participari, sed secundū eandem rationem in diuersis Categoriis constitui: constat esse in his, quæ fieri non possunt. igitur ille inconsultè admodum dixit: Morbum aliquē esse qualitatem, & aliquem substantiam. Adde ridiculum esse, quod de dictione *diathesis* affert. erat enim Galeno antiquissimus mos; antiquis vti dictionibus, atqui vt illis fuerant maiores vsi, significatione non permutata. quod vt in aliis fecit, ita in hac dictione se facere aperit professus est, dicens: Si quis diathesin dicat, antiquo vtetur nomine. Vtebatur igitur illo, vt antiqui, Hippocrates, scilicet, Plato, & Aristoteles. Neque alicubi inuenias eum aliter nomen hoc vsurpasse. cū tamen 20
vbique vsurpet propriè; in eo loco, quem Fuchsius ex secundo Methodi affert, mihi videtur propriissime vsurpare. inquit enim: Tres esse in corpore affectus præter naturam, ostensum iam est: causarum, morborum, symptomatum. causarum, vt redundantia, vel corruptela: morborum, vt phlegmones, aut vlceris: symptomatum, vt coloris vitiosi & gracilitatis. diuersa ab his sunt, quæ immodicè à corpore excernuntur, atque præter naturam retinentur, & functionum vitia: omnia scilicet communi nomine symptomata dicta, cæterum nō vnum genus habentia. quippe affectus quidā corporis, est vitiosus color: quod excernitur, aut retinetur, est quiddam quod consequitur, affectus tamen non est, sed affectum sequitur: similiter actio, vel læsa, vel integra, affectus sanè non est: particulæ autem affectū ne- 30
cessariò consequitur. Hac dictione constat nihil aliud dici, quàm esse quasdam morborum causas, quæ affectiones sint, & quasdam, quæ secus: & quasdam symptomata, quæ affectiones sint, quasdam quæ minùs. quoniam scilicet non omnia symptomata sunt dispositiones corporis, habentes in eo per mansionē aliquam: sed sunt nonnulla, cuiusmodi inter causas redundantia, & cacochymia; & inter symptomata color, & gracilitas. Sed sunt hæc tam aperta, vt nulla indigeant interpretatione. Quare mihi persuadeo, Fuchsiū locū hunc integrū legisse nunquā, sed in primis constituisse verbis. protulit itaque falsam assertionē falso innixus fundamento. Argumentis quæ ex locis quibusdam Galeni desumebat, respondebimus, statuentes veram opinionem, si prius aliorū sententiam recitauerimus. Quæ quanquam ab- 40
surdior hac est multò: tamen non desunt, quibus propter nouitatis gratiam videatur placere. quanquam est in ea inuentionis nihil: est enim à barbaris omnibus interpretibus inter disputandum dicta sæpe. Sed est noua temeritas in assertoribus. sunt enim qui verba illa Galeni ex principio libri De morborum differentia: Sanitas symmetria quædam est, & morbus ametria: tam sinistrè interpretantur, vt morbi essentiam in nulla qualitate earum quæ à naturæ mediocritate recedunt, constituendam esse censeant, sed in ametria ipsa, aut immoderatione quæ ex illo excessu proficiscitur. camque nihil aliud esse, quàm quod vulgò relationem realem dicunt (non enim possum qui cum illis passim ductu sermonis cogar disputare, à barbarorum vocabulis abstinere: neque si possem, omninò vellem doctrina claritatem cum sermonis elegantia commutare) & secundum esse: atq; proinde in Categoria ad aliquid dicta collocandam. Itaque morbos omnes ad aliquid esse, & ipsam morbi rationem genus quoddam esse in ea Categoria, diuidiq; in multas alias species, quæ tamen omnes in genere earū rerum, quas illi appellāt relationes, sint. atque his dictis morborum partitionem ita prosequuntur: Morbus est ametria

*Aliorum
sententia.*

tria eorū, ex quibus corpus cōstat. hīc est ametria in calido, frigido, humido, aut sicco, aut in structura: rursus ametria in temperamento, aut est ametria quæ fit superāte calore, aut quæ fit superante frigore, aut superante humore aut siccitate, aut harum qualitatū duabus. Atque eodem modo distinguūt morbos in compositione, per suas relationes semper distinguentes. ametria compositionis, siue structuræ, aut fit redundante aut deficiente re quapiam, ita ut naturalem partium numerū corrumpat, vel parte quapiam aucta aut imminuta, vel permutata illius figura, positūve. Hi (ut illis videtur) confirmant sententiam suam ex Galeno primū, deinde & ex Aristotele. Nam Galenus, dicunt, quo loco morbi essentiam ex professo inuestigat: in ametria illam collocat, nō in calore, aut frigore, aut humore, aut siccitate: constat verō, dicūt, nomina hæc Ametria & Symmetria respectuum esse, nō qualitātū. Addunt, dictū esse ab Aristotele 7. De motu capite tertio: Morbū & sanitatem ad aliquid esse. Igitur si Aristoteli in Categoriis distinguendis danda est fides; est morbus ad aliquid. eodem loco, & quinto etiam eiusdem operis capite secundo dicit Aristoteles: ad sanitatem & morbum nihil posse per se moveri. tamē si febris, gratia exempli, calor ipse esset maior naturali ac nō potius relatio aliqua quæ huic inesset; moueretur ad febrem corpus per se, cū incalesceret. nam ad calorem mouetur per se, cū calor sit in genere qualitātū, quæ possunt comparari per motum. Dictum etiam est ab eodem Aristotele capite De oppositis: inter sanum & ægrotum non esse medium, ut neque inter par & impar. si tamen calor febris esset, falsō hoc esset dictum: quandoquidem inter calorem & contrarium medium est, ut inter candorem & nigritiem. Videtur ergo Aristoteles eorum sententiam confirmare. Sed & rationibus ipsam confirmari dicunt. Nam sanitas contraria est morbo: igitur in eodem genere oportet ut collocentur morbus & sanitas. sed sanitas, neque est calor, neque est frigus, neque humor, neque siccitas: sed moderatio, dicente etiam hoc Aristotele loco citato ex septimo De motu, his verbis: Quemadmodum sanitas temperatio quædam est calidorum ac humidorū, aut internorum, aut ad continens. Igitur morbus non est qualitas aliqua immoderata: sed ipsa harum qualitatū immoderatio. nam aliter, si calor morbus est: aut frigus est sanitas, aut calor est duabus qualitatibus contrarius. nam calor frigori contrarius est: si verō est morbus, & sanitati est contrarius. sed sanitatē non esse frigus patet. nam cū omnes quatuor qualitates oporteat, quō corpus benē valeat, mediocritatem retinere: non est, quod in hac potius quā in illa collocetur sanitas. quare in nulla illarum debet collocari, sed in moderatione omnium: atque eadem ratione morbus in nulla illarum, sed in immoderatione. Præterea, cū febris dicatur esse calor excedens, quia, in eo qui febricitat calor maior est quā pro natura: si fingamus homini alicui vsque adeo linguam intumescere, ut præ illius magnitudine vix possit loqui; linguam tumidam oportebit ei esse morbum. Nam quemadmodum ille ægrotat, quia calor in eo est maior, quā oportet: ita hic ægrotat, quia lingua est illi maior, quā pro natura. Quare qua ratione illius ægrotatio est calor; eadem ratione in hoc ægrotatio est membrum tumēs. ergo cū lingua substantia sit, recidemus in opinionem Fuchsi, quam paulō antē damnavimus, si morbū esse reuera ad aliquid negauerimus. Hæ sunt rationes: quæ quoniam leuiter cōsideranti probabilitatem videntur præ se ferre, non mirū si quempiam deceperint. Sed si quis consideret paulō diligentius, & in philosophia non nihil calleat: inueniet huius placiti absurditatem. Quare ego illum, qui in hanc opinionem aliquādo impegit, non damno: sed eum, qui posthac in ea ut in limo hæserit, atque, quod alii inueniunt, consultō recipere recusauerit, hunc vel sapientium commercio indignum iudicabo. est enim hæc sentētia aduersa Aristoteli, Platoni, & Galeno. Præterea subuertit euidenter omnia medicinæ theoremata, & in philosophia ipsa mille continet absurda. Nam primō Aristoteles in Categoriis capite De quali & qualitate, morbum & sanitatem in Categoria qualitatis apertē reponit, ita dicens: Nam his ipsis homo (loquebatur de dispositione & habitu) aliquo modo disponitur, & faciliē quoq; mutatur, ex calido frigidum subiens, & ex sanitate morbum, & in cæteris etiam simili modo. nisi & harum ipsarum aliqua ob diuturni-

Confirmatur ex Galen. & Aristot.

Confirmatur rationibus.

Reprobatur prædicta opinio.

Aristoteles morbū & sanitatē in categoria qualitatis reponit.

*Galen. hac
in parte i-
dem docet
quod A-
ristot.*

tatem versa iam in naturam sit, dimoueri que nequeat, aut summa cum difficul-
tate dimoueri possit: quam quidem hac ratione quispiam habitum iam nuncupa-
uerit. Constat igitur Aristotelem aperte morbum omnem aut habitum dicere,
aut dispositionem. Id quod Galenus docet millies, dicens: Morborum quosdam
esse in habitu, cuiusmodi sunt hec tica febres; quosdam verò in dispositione, ut pu-
tridarum febrium totum genus. Respondent (respondere enim iam tentarunt)
Aristotelem illam ipsam relationem, quæ est morbus, voluisse habitum esse alia
ratione. Sed profecto illa relatio qua corpus illa malè disponitur, fuerit dispositio.
sed malè disponitur qua ægrotat, ergo qua ægrotatio est dispositio: & ex tua solu-
tione redit mea assertio. Addit aliam solutionem dicens: Aut intelligit per calidos
morbos calorem; per frigidos, frigus. Sed aut intelligit per calidos morbos calo-
rem, qua calor est, aut qua malè disponens. non qua calor, quia ita patibilis
qualitas est, non dispositio. si qua malè disponens, ergo morbus calidus est ca-
lor, qua mala dispositio: ita autem & magnitudo aucta, est morbus; non qua
magnitudo, sed qua malè afficiens. Atqui ita non ad categoriam quanti, sed qua-
lis pertinet, quia ex forma capitur ratio categoriæ. Neque video quid referat lo-
cum alium ad confirmationem quærere, cum Aristoteles in ipso cap. quo qualita-
tis constituit categoriam, quo loco oportuit maximè de formalibus vocatis ratio-
nibus differere, pro exemplis morbum & sanitatem constituat. Sed Galenus etiam
lib. De morborum different. capite 4. ita scripsit: Age igitur, sint prima elementa
numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & siccum: quibus inuicem mo-
deratè confusis, sanum sit animal; immoderatè verò, ægrotum. erunt continuo &
primæ ægitudines quatuor: prima, calor, qui naturalem exceßerit modum: secun-
da frigus: tertia humor, & quarta siccitas. Constat igitur de sententia Galeni, Qua-
litates has, cum excedunt, esse morbos. 2. etiā Meth. cap. ultimo ita finit febrem:
Calor tantus, quantus iam possit lædere operationes. Audio huius sententiæ asser-
tores dicere, Galenum non per essentiam illis in locis, sed per causas morbos distin-
xisse: eò quòd illud videretur facilius, & nimia curiositas non semper est opportu-
na. Sed demonstro, Galenum non sensisse calorē immodicum esse causam febris,
sed febrem. primo Meth. cap. 8. dicit: Quam enim rationem habet affectus ad a-
ctionem, hanc alterum quidpiam ad ipsam affectum omninò habeat oportet: illo
duntaxat euarians quòd affectus cum actione vna consistit, neque potest vnquam
aut proba actio esse sine corporis naturali affectu, aut vitiosa, nisi cum corpus sit
vitio affectum: eius autem affectus, qui actionem impedit, causæ, possunt quidem
non etiam esse, possunt autem & adhuc nunc manere. Ergo diuersæ ab affectibus
causæ sunt. Vides Galenum his verbis ita argumentari: Causæ morbi possunt ma-
nere cum morbo, & non manere. ergo causæ differunt à morbo. Ex qua argumē-
tatione ego ita colligo: Qualitas excedens non est causa morbi, qui sit ametria:
nam qualitas excedens non potest non manere cum ametria. igitur citatis in locis
morbi essentiam Galenus requirens, illam in qualitatibus ipsis, cum præter na-
turam fiunt, collocauit. Præterea nemo negat; Morbum esse id, quod lædit per se
operationes. nam operationes quidem læduntur, non tantum à morbo, sed à mor-
bi causa, & à nonnullis etiā symptomatis. Cæterum hoc interest inter morbum &
cætera: quòd reliqua lædunt operationes per alia, aut per accidens: morbus so-
lum lædit operationes per se. Hoc non potest aliquo modo relationi contingere:
nam relatio nullius est actionis, non igitur potest per se lædere: nam nec quicquam
potest per se operari. est enim ridiculum planè, quod illos video dicere, lædere,
scilicet, relationem operationes, etiam si nullā agendi vim habeat. nam neq; quan-
titas est efficiens aliquid: tamen multa aquæ quantitas melius sustinet magnum
lignum, quàm pauca. Primò sustineret trabem nihil est agere, sed potius retine-
re continuitatem suarum partium. deinde neque hoc ipsum ex quantitate pro-
cedit, sed ex substantia. fit autem, ut substantia, quæ sub multa quantitate est,
potentiùs agat, & plus resistat, quàm sub pauca: tamen actio & resistentia sub-
stantiæ sunt, aut agentium qualitatium. quantitas dici potest solum aut causa ex
accidenti, aut causa sine qua non. quoniam si cum commoda quantitate non
esset

*Ratio in
dicta opi-
nionis re-
futatione.*

effect substantia, non posset operari. Hoc idem contingit relationibus, quæ sunt
 nonnunquam causæ ex accidenti: tamen per se neque possunt agere, neque resiste-
 re. ut dicimus medicamentum simile trahere similem humorem: tamen constat
 actionem à substantia simili esse, aut à modo substantiæ simili, non ab ipsa similitu-
 dine, quæ est relatio. Si quando verò similitudinē dicimus esse trahendi causam;
 intelligi debet non efficientem, sed ex accidenti. quoniam si similitudo non adef-
 set, tractio non fieret. At proinde nemo dicit, similitudinem trahere, sed simile tra-
 here. quoniam similitudinem habet, quæ causa est, ut diximus ex accidenti. ita ha-
 bet in reliquis omnibus relationibus, quòd scilicet nunquam per se possunt quic-
 10 quam operari. Igitur, quanquam dici possit, immoderationem ipsam operationes
 lædere: tamen per se lædere nequaquam dici potest. quod tamen secundum Ga-
 leni placita morbo inest. Verum declaretur hoc exemplo huic doctrinæ magis
 accommodato. Proponatur ad disputationem ventriculus præter naturam valde
 calidus. constat hunc tenuia alimenta, quæ illi offerentur, prauè conficere, viti-
 nèque alimentorum concoctionem deprauari. An vitiò ex relatione aliqua pro-
 cedit? An ex calore? Mihi ridiculum est, à relatione aliquid comburi: cum præ-
 cipuè adsit calor, cuius hæc est secundum naturam actio propria. Igitur demon-
 stratum est, Qualitatem ipsam actiones vitare, atque proinde morbum esse, non
 immoderationem. Longè autem deterius est quod nuper responderunt, arripien-
 20 tes placitum Argenterii, cui antiquum iam est omnia Galeni dogmata intertur-
 bare: Morbum non lædere actiones, sed esse causam ut lædantur. non enim, di-
 cunt, morbus ipse malè coquit, sed facultas. quandoquidem ergo facultas est quæ
 actiones edit, siue bonas siue malas, morbus tamē tantum est causa ut facultas ma-
 las edat, morbus non lædet per se. Quasi verò idem sit edere actiones læsas, & læ-
 dere actiones. quod sanè est longè diuersum. si cui sunt iniectæ in crura cōpedes,
 deambulationem crura vitiosè ambulant, vitiant tamen compedes: ita facultas
 quidem malè operatur, vitiat tamen operationem per se morbus, aut facultatē de-
 bilitans, aut vitians instrumenta. quorum nullum facere potest relatio. Sed iam ne-
 gat, per se morbum lædere actiones propriè, quod Galen. tantopere celebrat: iam
 30 etiam negat, contractionem conuulsi brachii esse actionem læsam. Neque verò so-
 lum tenetur negare (ut ille fortasse putat) contractionem, quæ iam facta est, actio-
 nem læsam esse, sed ipsum etiam contrahi, nisi vult nobis cōcedere aliquas actio-
 nes læsas esse, quæ non agantur à facultate. nam cum fides lyræ contrahitur ob hu-
 morem, (cui motui conuulsio simillima est) ab ipso humore cietur motus, non à
 facultate aliqua fidis. Adde falsò etiam dictum esse à Galeno, celebratissimam
 illam febrium differentiam in putridam, hecticam, & diariam, latam esse per sub-
 iectas substantias, si calor febris non est. nam membra, humores, & spiritus, nō sunt
 subiecta ametriæ, sed calori. Respondet, materialiter accipi illic morbum, sed hoc i-
 psam est imponere Galeno multam sermonis improprietatem. Præterea neque a-
 40 liquo modo medicus posset vii vera curatione: sed vltima etiam in curationibus
 operatio præcautio esset. nam curatio propria est, quæ fit, morbo ipsi obiectis con-
 trariis: sed relationi nullum potest obici contrarium. (nec enim habet) igitur &
 ipsa oblatio frigida aquæ in febribus, esset præcautio. quoniam est oblatio con-
 trarii causæ febris, scilicet calori. Nam omnis indicatio à causa, dicente Galenò
 quarto Methodi capite tertio, ad præuidentiam pertinet, quam *προφυλακτικὴν* Græci
 vocant; perinde ac si nos *præcautoriam* diceremus. igitur & hoc quoque concedi
 debet, si exactè loquimur: & ut semel dicam, nullum medicinæ theorema acu-
 tissima hæc sententia non subuertit. Neque quidem hoc retorqueri in nos potest,
 ut ille putat. nam calor præter naturam, etsi quā dispositio est, non habeat contra-
 50 rium quo curari possit: (non enim potest admoueri sanitas) tamen hic idem quā
 dispositio habet frigus quo curetur. itaque datur contrarium qualitati, quā est
 morbus, etsi non habeat id contrarium quā morbus. Nam si contrarium morbi
 quā morbus curaret, sanatio esset motus per se: tamen ut curatio sit, & non præ-
 cautio, satis sit admoueri contrarium qualitati ipsi, quæ est morbus. quod tu per-
 inde dicere non potes: quia relatio nulla ratione est patibilis qualitas, neque res ali-

qua contrarium habens quod admoveri possit. Verum missa faciamus loca autorum, & iam tandem rationibus physicis certemus. Aut immoderatio illa, quam dicis esse diuersam à qualitate quæ redundat, est naturalis proportionis priuatio, aut proportio aliqua præter naturam: ita ut qui febricitat, febricitet, quia proportionem aliquam habet quæ præter naturam est, non quia non habet eam quæ est secundum naturam. Si proportionis naturalis defectum esse dicas: statuis cõtinuò morbi essentiam in priuatione. quod si esset verum: neque morbus esset genus aliquod, neque species eius distinguerentur, nisi per contrarios actus, ut reliquæ priuationes distinguuntur, non per se. atqui neque relatio esse posset: nam priuatio non est relatio reuera, sed cogitatione. Si dixeris secundum, putà morbum esse aliquam proportionem præter naturam: fit ut nullus possit laborare vno die vno morbo secundum speciem, sed ut morbus permutet speciem per singula momenta. Nam proportionibus differunt specie per sese: non per subiecta illis, aut per aliquid aliud. ut gratia exempli, proportio sesquialtera ligni ad lignum, eiusdem speciei est cum proportionibus sesquialtera lapidis ad lapidem: quanquam res, quarum sunt, specie differunt. proportio sesquialtera ligni ad lignum differt specie, à proportionibus sesquitercia ligni ad lignum: quanquam subiecta sunt eiusdem speciei. Igitur relationes ita differunt specie per suas proprias rationes, ut dupla à tripla, tripla à quadrupla, atque ita aliæ omnes. Cum ergo in febribus quæ fiunt, calor quem tu dicis propriè esse subiectum relationi, perpetuo sit in augmento, aut decremento: necesse est proportionem perpetuò mutare speciem, crescente aut decrecente subiecto calore. fiet enim de dupla tripla, de tripla quadrupla, aut aliarum aliqua: tamè vnica & eadem nunquam manebit. Monstratum igitur est euidenter, sequi hoc tuam assertionem: quod tamen constat, quàm sit falsum. Nam qui laborat febre tertiana, toto eo tempore laborat vnica morbi specie: & qui causone, & qui quotidiana, confirmante id omnium hominum consensu: præterquam quòd Galenus apertè illud docet. De locis patientibus capite tertio, ubi inquit: Cum quædam sint quæ multiformia sunt, aut in figura aliqua habent suum esse, cuiusmodi domus: quæ quidem non sunt interim dum fiunt, sed cum iam sunt, non fiunt. fit enim primò cõstructio ex fundamentis & ex superioribus parietibus, & summo tecto: quæ dum fiunt, non est domus, sed ex his plenè confectis domus forma resultat. morbus tamen, inquit, non ex hoc genere est, sed per intensiorem generatur. Atqui calor ipse statim ut naturalem mediocritatem excessit, morbus est, ab eo qui cum iam est intensissimus, non specie, sed sola magnitudine diuersus. Vides, quàm longè hæc absint à relationum natura: quæ nec secundum magis & minus dici possunt, neque differre magnitudine, quin differant specie: nec generantur per se, sed consequuntur aliorum generationem, ut forma domus. Respondet Aristoteles affirmare in Categoriis, dici secundum magis & minus ea, quæ ad aliquid sunt, ut simile & dissimile, æquale & inæquale. Ita est, sed non omnia: immo verò mox excipit relationes, quæ in proportionibus habent essentiam, cuiusmodi hæc tua relatio est. Nam dicit: Non vniuersa tamen hanc subeunt legem. duplum enim non magis minus ve dicitur duplum, neque quidquam talium vllum. Respondet hanc relationem esse irrationalem, & proinde posse fieri maiorem aut minorem, & esse eandem. Ego certè hac ipsa causa eam relationem ferre non possum, quia irrationalis est. Sed quid refert irrationalem esse, ut possit fieri maior manens eadem? Certè diametri & costæ quadrati proportio irrationalis est, tamen non potest fieri maior, eadem manens, sed aut diametro aut costæ addas intelligi non potest, quin alia proportio sit, siue rationalis siue irrationalis. Contradictionem continet extrema mutationem subire, & proportionem manere eandem. Præterea nulla immoderatio reuera relatio est, sed est praua quædam dispositio, aut prauus habitus: quæ relationes includunt, non quæ reuera sint, sed quæ ita dicuntur. Nam si immoderatio, quæ est morbus, est relatio: necesse est ipsam ut alias omnes, de re aliqua dici, & in aliam ferri: (illa vocari solet fundamentum, hæc terminus) sed morbi qui consistit in defectu digiti, quod quæso est fundamentum? Nunquid defectus? At defectus ipse est ipsa immoderatio. relatio, quæ est febris, si fundamentum habet

habet in calore, dicito, ad quid referatur? Nam ego cū millies pensitauerim, nunquam huius relationis potui terminum inuenire. neque enim terminari potest ad eundem calorem, in quo habet fundamentum, cū relationis, quam realem vocant, necesse sit differre fundamentum & terminum, neque ad aliquā quatuor qualitatum. non enim video, cur ad frigus, aut ad siccitatem, aut ad humorē terminetur. neq; dicere potes, fundamentum esse in eo calore, qui modò est, & terminū, in eo qui præsuit. non enim relatio realis potest consistere: quin adsint fundamentū & terminus. nulla igitur est ratio commoda intelligendi hanc sententiā. nam quæ nunc denuò responderet, multò minùs intelligi possunt. nam dicit, morbi in calore fundamentum esse calorem, terminum frigus: morbi in manu aucta fundamentum manum, terminum brachium: linguæ auctæ fundamentum in lingua, terminum in ore, & in facultate. Sed relatio non potest habere fundamentum vnicum & terminos duos, nisi alius sit in alio secundum rationem finiendi. non ergo potest morbus linguæ auctæ finiri in facultatem & in os, sed in alterū. Deinde eandem rationem relationis oportet esse in omnibus morbis: siquidem communicāt eādē ratione generis. quare in omnibus debet esse eadem ratio finiendi, ad facultatem aut ad alias corporis partes, aut elementa; non in his hoc, in illis illud, vt videantur omnia quæ sita, vt dicantur solū. Præterea habuerit Petrus caloris & frigoris vtrius gradus duos, nunc incipiat febricitate, quòd facti sint caloris tres & frigoris vnus: si proportio caloris ad frigus est febris, non est proportio irrationalis, nam est tripla. deinde omni relationi in fundamento responderet alia in termino. ergo improportioni in calore responderet alia in frigore. quæ est in calore est febris, ergo quæ in frigore est alius morbus. quare nullus poterit laborare febre, quin laboret alio aliquo morbo innominato. Præterea fundamentum accipit appellationem relationis. velut calor ille, in quo est ad frigus proportio tripla, est triplus frigore. si ergo proportio illa tripla est formaliter ipsa relatio, vt est triplus frigore, ita est febricitans, calor ergo est febricitās. Vsq̃ue adeò multa falsa ex vno nasci solēt. Cæterū quandoquidem fateris hoc non esse ad curationes morborum necessarium: sit tibi istud tuum verè placitum singulare, & mihi Aristotelis & Galeni sententia, & ne ampliùs de re minimè necessaria certemus. Sed iam tandem (arbitror) à nobis exigunt studiosi, ac iure exigunt, vt quæ sit essentia morbi, declaremus. Ego quidem, missis sophisticis & falsis assertionibus, morbum esse puto ex sua diffinitione quærendum: atque ita responderim, Morbum esse affectum præter naturam, qui lædit operationes per se, & primò, ita vt noxa sentiri possit. Qua in diffinitione constat, nomen affectus vicem generis habere. quod nomen satis per se declarat, (si modò eorum, quæ paulò superius diximus de huius nominis *significatio* interpretatione, non sumus obliui) morbum omnem qualitatem esse. Dicitur verò *præter naturam*. nam tales oportet esse morbos. Additum est, *lædens actiones, ita vt noxa sentiri possit*: quoniam affectus præter naturam, qui noxam non infert, quæ sentiatur, meritò morbus à philosophis diceretur; à medicis tamen minimè: vt pote considerantibus tantūm quæ sensu præcipiuntur. Additum verò est, *per se primò*, ad secludendas causas morborum, quæ & ipsæ lædunt operationes, sed per morbum, non per se. neque enim exclusæ erant omnes nomine affectus, cū dictum à nobis paulò priùs sit, multas causas esse etiam affectus. Est igitur morbus, habitus aut dispositio præter naturam. Atqui omnes eius species qualitates sunt, vt Aristoteles assererat. Sed quid, quòd (nam ipsa argumentorum, quæ in contrarium adducebantur, solutio, erit huius sententiæ confirmatio) à Galeno morbus immoderatio dicitur? Fateor hoc ego quoque. Atqui morbum immoderationem esse dico: sed relationem esse nego. Nam, quemadmodum deformitas improportio quædam est partium, aut praua illarum ad seipsas coaptatio, tamen pulchritudo & deformitas qualitates sunt, & pulchrum & deforme qualia: ita morbus improportio est calidorum, frigidorum, humidorum, aut siccorum, aut partium. tamen hæc nulla relatio est, sed dispositio quædam, qua prauè disponitur ipsum corpus. Atqui hoc non ex meo sensu depromptū est: sed ipsemet Aristoteles eo loco ex quo à te huc allegabatur, tertio

Autoris sententia quæ deciditur contro.

Obiectionis dilutio.

nempe cap. 7. De motu, ita scripsit: Perfectiones enim habitus sunt: quare non sunt alterationes. virtutes autem omnes quodammodo ad aliquid esse dicimus: quemadmodum & eas quæ corporis sunt, ut sanitatem & bonam habitudinem, in temperie & commoderatione calidorum ac frigidorum collocamus. Hæc ipsa verba aperte declarant duo hæc, morbum & sanitatem ad aliquid esse ut virtutem & vitium. Quæ tamē constat esse de his quæ dicuntur esse ad aliquid, non tamē sunt. qualitates enim sunt reuera. significant etiam aperte morbum non comparari motu per se, quoniam habitus est, & in habitibus non est alteratio, non alia ex causa. Sed est argumentum: Quæ ratione dictum est à Galeno, primas species morborum esse calorem, frigus, humorem, siccitatem? nam hæc non sunt immoderationes, sed quædam passiones, atque patibiles qualitates. Id tamen, modò explicetur, dictum est verissimè. nam calor, si per se consideretur, tantum ut calor, passio est seu patibilis qualitas: sed cū huic accidit esse præter naturam, quia illo corpus præter naturam disponitur, dispositio præter naturam est, & morbus. Neque verò hoc mirum, eandem qualitatem sub diuersis rationibus ad diuersas species referri. nam hoc quoque dictum est ab Aristotele, calorem de dispositione transferre ad habitum, cū ægrè separabilis sit. continetur id in verbis superius citatis ex cap. De qualitate. Cū igitur hoc ita sit, meritò morbus, ut morbus est, non potest per se motu comparari: quanquam calor, ut calor est, motu comparatur. est enim calor morbus, non quia calor, sed quia præter naturam. mouetur verò corpus ad calorem. atqui cū ex motu contingit excedere mediocritatem naturæ, ipsum calorem consequitur morbi ratio. Eadem ratione, quanquam inter calorem & frigus est medium, ut putà, tepidum: tamen inter morbum & sanitatem non est. nihil enim medii est inter calorem esse secundum naturam, aut non esse secundum naturam, magis quàm inter par & impar. sunt enim eorum definitiones contradicentes. Vides igitur, ut hæc cohæreant omnia cum nostra sententia: quæ morbos omnes qualitates dicit, & excedentem qualitatem dicit esse morbum. Sed supersunt soluenda duo illa argumenta fortissima. Morbus est sanitati contrarius: tamen sanitas nulla qualitas est, sed proportio. ergo nec morbus. Concedendum est: Morbum sanitati esse contrarium. Verum diximus, sanitatem ipsam qualitatem esse. nam, quanquam est commoderatio calidorum & humidorum: tamen diximus, symmetriæ nomine dispositionem quandam, qua corpus bene disponitur, significari. ut pulchritudo commoderatio est: tamen est dispositio. Verum dices: Si calor morbus est, oportet ipsum sanitati esse contrarium. atqui cū frigori etiam contrarius sit; videbitur duo habere contraria. Atqui eadem ratione videntur posse probare, neque secundum nostram assertionem, aliquando adhiberi contraria morbis. nam morbo nihil videtur esse contrarium, præter sanitatem: sed nunquam curamus apponentes sanitatem, sed calida, aut frigida, aut humida, aut sicca, pro ratione morbi. igitur nunquam curamus contrariis. Animaduertendum est, Morbum consistere in immoderatione, sanitatem in moderatione: quemadmodum virtus & vitium, quæ sanitas & ægritudo animæ sunt. Deinde, quemadmodum virtus secundum genus contraria est vitio: tamen nulla virtutis species contraria est vitio alicui, sed, vitium vitio, quoniam vitia consistunt in extremis: (ut gratia exempli, liberalitas non est contraria prodigalitati, neque auaritiæ, sed auaritia prodigalitati) ita morbus sanitati secundum genus contrarius est: tamen species quæcunque morbi non est mediocritati contraria, sed contrario lapsui. atque ita excedenti calori adhibemus excedens frigus, quod solum suum contrarium est. sanitas enim non est huic morbo contraria, sed morbo. Atque ita patet, quæ ratione morbi curentur suis contrariis: & ut morbo non sint contraria duo, sed vnicum. Sed cur, si cum exuperante calore morbus sit, eundem calorem superantem morbum esse dicimus: cū redundante digito non ipsum digitum, qui redundat, morbum appellemus? quoniam qualitati potest superuenire qualitatis alterius speciei ratio, ut paulò supra de sententia Aristotelis monstratum est. tamen substantiæ non potest inesse ratio dispositionis, aut habitus, sed ipsa omnia accidentia.

substan-

substantiæ insunt. Illud superest dissoluamus, quod Fuchsi sententiam videtur adiuvare: Galenum nempe, lapidem renum morbum in compositione dicere. Dicit, Sed intellige, quòd ex redundante lapide est vitium. Adde Galenum dicere capite octavo libri De differe. morborum: Atqui ex ambobus generibus, eo, inquam, quod in numero, & eo quod in magnitudine consistit, posse constitui superiorem aliam Categoriam quanti, omnibus manifestum est. Vbi animaduertendum est, non esse dictum, morbum qui est in magnitudine, esse quantitatem, sed in quantitate. quod perinde est, (loquebatur etenim de Differentia morborum) ac si diceret: Ut diximus alium morbum esse in magnitudine, alium in numero: ita possumus dicere, morbum consistere in quantitate: ut ita comprehenderentur utriusque superiori quodam genere. nam quantitatis species sunt, quantitas continuata, & deiuncta. Atqui hæc arbitror, satis sunt ad rem intelligendam. Quare huius controuersie hic esto finis.

De differentia morborum. C A P. I I.

GALENVS libro cui titulus est De differentia morborum, volens omnia morborum genera vnica diuisione comprehendere, ipsos distribuit primò in morbos partium simplicium, & morbos partium compositarum & communes. Simplicium partium morbi ex immoderatione temperamenti proueniunt. Quare, cum corpus ex calido, frigido, humido, & sicco constet; quot erunt in his qualitatibus excessuum modi, tot esse poterunt morborum species. Sunt verò modi intemperationum in quatuor qualitatibus octo: simplices quatuor, & quatuor compositi. nam aut vna illarum redundat, aut illarum duæ: nam tres non possunt redundare, quin inter ipsas duæ sint contrariæ, quæ simul non redundauerint. Cum ergo duo qualitatuum contrariarum coniugia sint: sunt morbi omnes in temperamento, aut calor, aut frigus, aut humor, aut siccitas præter naturam, aut harum qualitatuum duæ. Partium compositarum tot sunt morbi, quot modis contingit vitiosam fieri compositionem. Oportet verò rei compositæ adesse, commodam magnitudinem, & figuram, & commodum partium numerum, & situm. igitur omnes simplices morbi compositionis, sunt in numero, qui aut auctus est, aut diminutus: aut in quantitate, quæ aut maior est, aut minor quàm oportet: aut in figura vitiosa: aut malo positu. Possunt etiam hi omnes cum morbis in temperamento copulari: vnde morbi fient compositi, partim in temperamento, partim in compositione. Est morbus utrisque partibus communis, continuitatis solutio. nam continuitas partium, secundum naturam est utrisque. Ecce igitur diuisionem, qua Galenus professus est se inuenisse proprias omnes morborum species, loco huc allegato ex primo Methodi. In qua dictione illud primò videtur esse suspectum: quòd morbus nullus videtur posse habere proprias species, si neque sanitas illas habet. nam si morbus & sanitas contraria sunt, ut paulò antè diximus: non videtur fieri posse, ut contrariorum alterum species infima sit, alterum genus. Videtur verò sanitas nulla ratione posse differentias recipere: quandoquidè, aut ea ratione qua maius aut minus aliquid est, distribuitur, aut secundum subiecta corpora, aut secundum operationes, aut per propriam rationem & formam. Videtur verò nulla harum rationum posse differentiam recipere. nam magis, minusve tale dici non permutat speciem. sed quòd secundum membra non possit distribui, patet: quoniam quòd sanitas sit, necesse est, membra omnia, tam simplicia, quàm composita, secundum naturam habere. Nam quodeunque illorum patiatur usque ad læsionem operationum quæ sentiri possit, ægrotat homo: qui ægrotat, nullam habet sanitatem. nam sanitas, cum bonum quoddam sit & perfectum, constat ex integra causa. Igitur quando sanitas est, omnia membra sunt citra insignem noxam. nulla itaque differentia sanitatis est, quæ ex membris corporis desumatur. Eadem ratione constat, neque per operationes diuidi posse sanitatem. nam in bene valenti nulla actio est læsa insigniter. nam quæcunque actio ita sit læsa, etiam si aliæ omnes rectè agantur, significat corpori esse morbum, cum quo non potest sanitas consistere. Non

Generals
diuisionem
morbis.

Circa di-
uisionem
surgit
contrarietas.

*Solutio
quædã cõ-
trouersia.*

*Autoris
decisio.*

*Diluitur
obiectio.*

*Dubii in
prius dictis
ratio red-
ditur.*

igitur potest diuidi per operationes. Quòd verò neque per suam rationem & formam; ostendit ipsa sanitatis natura, quæ commodatio est. quòd verò est moderatum, aut medium, aut mediocre, vnum est: immoderata plura. Igitur nulla ratione potest sanitas species recipere, sed est infima species. Plerique hanc controuersiam ita concludunt: Sanitatem reuera esse infimam speciem: neque verò inde fieri, vt morbus quoque talis sit. quandoquidem cum duo ita se habent, vt proinde contraria sint, quòd alterum in extremo habeat essentiam; sit ex ratione, vt species quæ in mediocritate est, sit indiuidua in alias inferiores, quanquam species contraria diuidi possit. quia, vt paulò antea dicebamus, quod medium est, est vnum. Sed quantum ego intelligo, si horum sententia vera foret, oporteret eadem ratione virtutem speciem esse infimam: quoniam eius essentia in mediocritate est, & vitia consistunt in extremis. Tamen res non ita habet: sed habet virtus, non minùs quàm vitium, suas inferiores species, prudentiam, iustitiam, fortitudinẽ, & temperantiã. Aliter itaq; ego sentio: diuidi scilicet posse sanitatem in species, atque proinde non esse infimam. nam quanquam per membra non diuidatur, vt ratio monstrabat euidenter; diuidi tamen potest per propriam rationem & formam: quam, cum in inferiores species descendit, consequitur etiam diuersarum operationum varia perfectio. Nam sanitatis essentia consistit in commodatione calidi, & frigidi, humidi, & sicci. constat verò non eandem commodationem esse hominibus omnibus secundum naturam: sed quod vni secundum naturam est, alteri est morbus. Igitur sanitas naturã suã non est vnica: sed secundum temperamentorum diuersas species multiplex. est scilicet bilioso homini sua moderatio naturalis: est pituitoso etiam sua: vsque adeo diuersa, vt si pituitosi temperies, quæ ex qualitatibus spectatur, transferretur ad biliosum; quæ in illo erat sanitas, in hoc sit futura morbus: atque alteri erit ad operandum commoda, alteri incommoda. Est igitur his in ratione proportionis diuersa moderatio. quod Galenus innumeris in locis insinuat, potissimum in ipsa Arte medicinali, vbi inquit, Esse unicuique homini sanitatem sibi propriam. significans scilicet, esse bilioso homini sanitatem ita illi propriam, vt aliis naturis sit futura inutilis, vtpote ab illarum sanitate diuersa. Hanc etiam diuersitatem consequitur in operationibus diuersa perfectio. nam hæc sanitas ad has operationes est commodior, ad illas incommo-
dior: alia contrã. vt, gratia exempli, temperatus homo ad omnes operationes habet sanitatem omnium optimam: in singulis, dempta ea quæ speciei est propria, (q uod in primo huius libri opere monstrauius) est alia natura à qua superetur: calidior, scilicet, plus cibi conficit, frigidior plus appetit, atque ita in aliis omnibus. Ecce igitur quibus rationibus recipere possit sanitas species. Verùm dicas. Si moderatio est, qua ratione non est medium? Si est medium, qua ratione non est vnum? Scire licet sanitatem quancunque à nobis, non dici exquisitè medium vnũ, sed cum latitudine. quod docuit Galenus disertissimè primo De sanitate tuenda. Est tamen omnis sanitas medium: sed est unicuique naturæ suum medium ab al-
terius naturæ medio diuersum: quemadmodum virtus omnis medium est. cæterum differt medium in actionibus fortitudinis, ab eo medio quod est in actionibus liberalitatis. igitur hæc similitudo, quæ intercedit inter animi & corporis morbos, & sanitatem, rem totam declarat. Verùm est illius, quod paulò antè dictum est, reddenda ratio commoda: quia fieri potest, vt qui gradus caloris alteri est bonæ operationis causa, in altero actiones lædat. Nam, si tantus calor gratia exempli cõmodus est ad conficiendum cibos, vtrique videtur fore commodus: si incommodus, vtrique incõmodus. Cæterum res ita habet. Duplex in corporibus considerari potest temperies: altera, quæ in proportionem ipsorum elementorum est. quæ, quanquam à nobis in primo huius operis libro monstratum est non retinere proprias formas in compositis: tamen generant in hac proportionem hunc modum substantiæ, in illa illũ: alia est quæ in ipsis qualitatibus consistit, quæ mutari potest priori non mutata. non enim si temperatus aliquis incalescit, ab optima temperie iam defecit, nisi secundum habitum calorem comparet. illæ enim intemperies, quæ secundum habitum sunt factæ, vtramque temperiem peruertunt. (peruerti enim

enim potest prior, vel longo victu permutata natura, vel morbo secundum habitum cōtracto) hic igitur spectatur natiua temperies, haudquanquā leuis illa dispositio. Igitur cū hęc ita habeant, meritō fit, vt illę qualitates quę proportionē respondent naturali temperiei, ad benē operandum sint accommodatę: quę illi non sunt proportionē respondentes, incommodatę. consistit enim facultatum omnium natura in natiua temperie. operatur verō vnaquęque facultas tunc optimē, cū proportionē respondentia instrumenta habet. Non ergo ampliū mirum est, hunc gradum caloris huic homini esse ad operandum commodum, alteri incommodū. nam potest esse huic naturę proportionē respondens, & naturę illi non respondens. Sed cur, si sanitas ex sua natura potest tot recipere differentias, non sunt à Galeno lib. prædicto cum morborum differentiis enarratę? An quoniam ille non erat sanitati dicatus liber, sed morbis? & sanitatis differentię sunt cum ipsis tēperamentorum differentiis enarratę? Hoc igitur ita dissoluimus. Verū est in proposita diuisione alius scrupulus. Hic est exorsus Galenus eandem diuisionem, quam primo libro Methodi: quo loco professus est rationalem se diuisionem aggredi morbi: in suas omnes species. Atqui Thessalum tanquam logicę rationis ignarum in diuidendo reprehendit. Est verō rationalis diuisionis ea lex, quam Porphyrius scripsit cap. De specie, non quiescere vsque ad infimas species. cui legi ipse se adstringit Galenus capite 3. primi Methodi his verbis, Itidem quicumque dicere de morborum numero instituit, quot omnes sint; non debet in prima differentia consistere: sed diuidendo ea procedere, donec ad aliquam infimarum specierum, & quę ampliū in aliam diuidi non possit, perueniat. Constat verō hoc idem esse illi propositum in prædicto opere. nam in ipsa libelli propositione inquit: Secundo loco dicam quot sint vniuersi primi & simplices morbi, qui veluti quędam aliorū sunt elementa: deinceps verō tertio quot sint ii, qui ex ipsorum cōpositione proueniunt. Cū ita proposuisset, tamen non videtur in processu vsque ad infimā processisse: sed constitisse in primis differentiis. nam in temperamento (inquit) sunt quatuor simplices, calor, frigus, humor & siccitas: tamen calor non videtur speciei infimę differentia. nam hęc potest esse, aut calor in toto corpore, vel præcipuis eius partibus, (quę febris est) aut in parte aliqua, quas constat esse species diuersas. nam si laboret aliquis febre, alius intemperie iecoris sine febre, nemo hos dicet laborare eodem morbo. nam febricitat alter, alter non febricitat. Præterea, Quicumque calor præter naturam potest fieri cum affluente humore, aut sine affluente humore: quę & ipsa differentia potest diuersos morbos parere. sunt enim ex intemperie, affluentibus humoribus, omnes tumorum præter naturam species. Et febrem in hecticam, putridam, & diariam Galenus primo De differentiis febrium diuisit. Atqui hęc eadem differentię ab essentia sunt desumptę. reprehenduntur enim antiquiores medici loco illo à Galeno, quod omittis essentię differentias, ab accidentibus desumptas dixerint. Commendatur Hippocrates solus, tanquam qui ab essentia desumptas tantū dixerit: à quo inuentę sunt hęc differentię, quę declarantur à Galeno. Adde, habere etiam huiusmodi febrium differentias singulas propria sibi signa, quibus dignoscuntur, vt legenti librum De febrium differentia, & primum ad Glauconem, & secundum De crisi bus constabit facili. tamen dicente Galeno tertio De crisi bus capite quarto, species morbi dignoscuntur per propria symptomata. Igitur monstratum est, non esse illam partitionem, vsque ad species infimas deductam. Est tamen pro huius scrupuli dilutione animaduertendum, Morborum esse differentias duplices, atque vtrisque vti medicos: quasdam ex rei natura profectas, atque proinde genera & species constituentes: quasdam verō non esse ex essentia, cæterū esse species quas medici suis vsibus accommodant. quod euidentius euadet exemplis. Diuisionem morbi in morbum partium simplicium, & compositarum, & communem, ac rursus eius qui in temperie, in calorem, frigus, & humorem, aut siccitatem redundantem, per differentias specierum esse iudico, quia procedit hęc diuisio per ipsam morbi rationem. Nam ratio morbi, est affectus præter naturam: intemperies, est quidam affectus præter naturam: excessus caloris, est quędam

Cōtr. altera excitatur circa diuisionē Gal. morborum diuisionē.

Deciditur cōtrouerſi.

intemperies: ita prava compositio est quidam affectus præter naturam: magnitudo insignis aut paruitas membri, est mala quædam compositio. Tamen quæ ulterius procedunt diuisiones, non ampliùs ab essentia, sed ab aliquo quod extra essentiam est, desumuntur. Nam differentiæ omnes quas diximus caloris, aut ex subiecto corpore desumuntur: ut si quis dicat, calor in toto, aut in parte, vel calor in humore, spiritu, aut cordis substantia: (quanquam reuera febris solus ille calor est, qui in cordis substantia recipitur. Quare illa diuisio non est lata per subiecta corpora, sed partim per hæc, partim per causas internas. Cæterum hoc procedente sermone, cum de febrium essentia dicemus ampliùs, declarabitur, quo loco explicabimus dictionem Galeni) aut desumuntur ex causis, ut cum 10 diuiditur in calorem qui est solus, & eum qui est cum affluente humore: & cum febris putrida diuiditur in biliosam, pituitosam, aut melancholicam: quod si in continuam diuidas, aut intermittentem, vel in tertianam, quotidianam, aut quartanam; eandem diuisionem facias, nempe accidentium quæ consequuntur causam, nam quod continua sit, aut intermittens, locus in quo causa putrescit, facit: quod tertiana, quotidiana, aut quartana, facit causæ motus. Igitur nulla harum differentia est speciem constituens. Nam causa aut subiectum corpus non intermutant speciem. nisi mauis dicere, calorem ferri diuersum esse specie, à calore lapidis: & calorem à sole genitum, ab eo qui genitus est ab igne. Sed multò etiam minùs specierum differentias enumeres, si calorum alium dicas intensum, alium 20 remissum, cum intensio & remissio nihil tollant eius quod est in essentia. In morbis aliis, eodem modo fit. diuisio nempe tumoris præter naturam, qui morbus compositus est, partim in temperamento, partim in compositione constituens, in phlegmonem, œdema & schirrum, & erysipelas, secundum veras species est lata. quandoquidem diuersis secundum speciem alterationibus afficiuntur partes in his tumoribus. Tamen diuisiones illæ, quæ secundum partes affectas sunt, ut phlegmones, in phrenitidem, & pleuritidem, & pulmoniam; constat esse tantum per medicas differentias. unde fit apertum huiusmodi morbos secundum speciem esse eundem, putà, phlegmonem. Cæterum sunt differentiæ medicæ illæ, quas in constitutione artis inuenerunt medici curationi esse accommodatissimas: 30 ut, gratia exempli: quanquam diaria febris & putrida sint eiusdem speciei: tamen interest multum ad curationem secundum causas, illas separari. Quoniam cum in curatione legitima, indicatio prima à causa fit: ipsa illa distinctio veluti manu ad curationem ducit. Idem in inflammationibus intelligendum est. phrenitis enim & pleuritis, & inflammatio ventriculi, ratione illius indicationis, quæ desumitur à morbo, eandem exigunt curationem. Diuersa verò curatio fit, propter indicationem, quæ desumitur à loco affecto morbo. Quod considerantes medici, ipsas species curationibus accommodantes, sermone in multas species distribuerunt. Tandem, ut semel dicam, veras morborum differentias in solo illo opere quod illis inueniendis dictum est, prosequutus est Galenus 40 in reliquis operibus, cuiusmodi sunt liber De differentia febrium, & De crisi, & De locis patientibus, & Aphorismis, differentias medicas magis prosequutus est, physicam argutiem non adeò curans. Iuxta easdem medicas differentias secundo Methodi capite secundo, distribuit morbos omnes per causarum nomenclaturas. Itaque constat, ut in libello De differentia morborum usque ad infimas, ipsas perduxerit. Sed quid, quod differentias illas febris in hecticam, putridam & diariam, ex essentia desumptas, vocauit Galenus? Animaduertendum est, posse esse differentias aliquas ex iis quæ essentiæ rei accidunt desumptas, quæ tamen ex essentia non sint: hoc contingit in diuisione febris per intensionem vel remissionem, aut per subiecta corpora. nam calori, in quo febris est essentia, 50 contingit esse intenso aut remisso per se: contingit etiam illi esse in subiecto. tamen album aut nigrum non accidit calori, neque calido, nisi ex accidenti: nihilominus intensum aut remissum esse in hoc aut illo corpore speciem non permutat. Igitur qui diuidit febrem per subiecta corpora, (quod se facere professus est Galenus eo loci) non diuidit per differentias ex essentia: tamen diuidit per ea quæ

Obiectio
aduenit

ea quæ diuise rei essentia accidunt per se. atque hoc est quod ille nomine differentiarum desumptarum ex essentia intellexit. Cæterum, quanquam hæc ita dicantur, videtur Galenus nondum in libello De differentia morborum exactam diuisionem instituisse. nam, quanquā in reliquis habeat, vt diximus: tamen hectica febris non potest non esse diuersa specie ab aliis in ratione morbi. nam illa est habitus, hæ sunt dispositiones. habitus & dispositio in Categoria qualitatis sunt diuersæ species. Igitur in ratione qualitatis præter naturam, differunt secundum speciem propositæ febres. Tamen, nisi quis oscitanter librum illum præterierit, nihil deficere inueniet in diuisione. Nam quod ad habitus & dispositionis attinet

Obiectio altera diluitur.

10 differentiam, philosophi ipsi in diuersas sententias distributi sunt: aliis dicentibus, non differre specie, sed secundum modum quendam se habendi eiusdem qualitatis. est enim (dicunt) eadem qualitas, cum faciliè separabilis est, dispositio; cum ægrè, habitus. Esse verò separabilem aut secùs, videtur esse qualitatis modus quidam existendi in re subiecta, non differentia. Si horum sententia vera est; constat, in diuisione esse omissum nihil: sed calorem, etiam si nihil addatur, esse speciem infimam. Si verò contraria sententia, quæ affert habitum à dispositione specie differre, verior est: ne tunc quidem est à Galeno quidquam omissum. Considera enim illum paulò antea, sanitatem distribuisse in optimam simpliciter & semper, & bonam plurimùm, & bonam nunc: & morbos in contrarios gradus. Qua in di-

20 uisione constat contineri eam, quæ est in habitum, & dispositionem. nam sanus plurimùm, atque adeò magis qui semper est, habet sanitatem in habitu: qui nunc, in actu: morbum eodem modo. Habet verò sanitatem in habitu, qui illam habet coniunctam cum salubritate, quæ est naturalis potentia ad resistendum morborum causis. morbum eadem ratione habet in habitu, qui habet illum coniunctum cum insalubritate, quæ est naturalis impotentia ad benè valendum. Constat igitur, cum hæc paulò antè dixisset, illum inter diuidendū omississe nihil: atq; omnia, quæ de differentiis morborum proposuimus, habere rectè. Quod hæc sit in omnibus differentiis mens Galeni, intelliges ex eo, quod postquam differentias omnes in partib. simplicib. & cōpositis dixerat: eas, inquā, quas nos in principio huius capituli

Probatur que dicta sunt fuisse ex mente Galen.

30 proposuimus; hæc addit: γένος ἢ ἐν ἑνὶ νοσήματι, οὐτε ἐν τοῖς ἀπλοῖς σώμασιν, οὐτε ἐν τοῖς συνθετοῖς ἰδιον ἑκάτερον. ἢ ὅτι τῆς διαίρεσως μεθόδος ἀνδείκνυται τὸ ἀδύνατον. Qui locus emendatur à nonnullis, vt corruptus, dicentibus, non ἑκάτερον, sed pro illo ἑκατέρω legendum esse. Significat enim ἑκάτερον longius, aut ultra. atque ita vertunt locum: Nullum autem genus est morbi, neque in simplicibus corporibus, neque in compositis præterea proprium. nam ipsa methodus diuisionis ostendit hoc esse impossibile. Hæc Galenus. Qua dictione constat significari ex ipsa forma diuidendi, qua fuerat vsus, patère, non posse aliud genus morbi inueniri, proprium aut simplicibus aut compositis, præter dicta: & ita apertè dici reliqua omnia genera præter illic comprehensa, esse impropria, & non tam ex essentia deducta, quàm ad vsum medicorum inuenta. Cæ-

Fuchsius reprehendit Gale. locū inuertes.

40 terum Leonhartus Fuchsius reprehendit hos interpretes, tanquam corrumpentes Græcam lectionem, (nam reuera in omnibus codicibus inuenitur ἑκατέρω) interpretaturque Galeni verba, vt alii omnes, hoc modo: Genus autem nullum est morbi, neque in simplicibus corporibus, neque in compositis vtrisque proprium. nam ipsa diuidendi methodus ostendit hoc esse impossibile. Atque hæc verba longè in alium sensum transfert, dicens, legem diuisionis esse, vt per contraria fiat, vt sit hæc: Morborum quidam sunt partium simplicium: quidam multiformium. atque proinde nihil potest (inquit) illorum vtrisque esse proprium: quanquam possit esse cōmune. nam proprium est, quod soli inest. Hæc ille. Sed quantum ego intelligo, longè à Galeni mente aberrat. nam non est in ratione contrariorum, vt non possit adesse

Refutatur exposito Fuchsii

50 pluribus, quod vni est proprium. sed hoc idem fit in rebus omnibus diuersis. Nunquid quod proprium est candoris, potest esse proprium palloris, magis quàm nigredinis? non arbitror. Non igitur istud ex ratione contrariorum nascitur, sed ex ratione proprii: quod scilicet inest soli. Inuoluit igitur hæc declaratio multa præter rem. Præterea, ridiculum, si Galenus moneat, nullum morbum, qui simplicib. solis inesse possit, aut solis compositis posse inesse vtrisque. Est itaque hæc interpre-

Explicat autor Gal. verba.

ratio ridicula. Sed animaduertendum est dictione illa *ἐκ τῆς* significari posse *utrasque* partes, vel, alterutras. atque ita vertendum esse locum: *Nullum genus est morbi* (intellige præter dicta) *neque in simplicibus, neque in compositis partibus, alterutris proprium. nam ipsa ratio diuisionis ostendit, hoc esse non posse.* quod perinde stat ac si diceret: Constat ex ipsa ratione diuisionis, fieri non posse, ut aliqua species morbi prætermittenda sit alterutris propria; neque simplicibus, neque compositis. Qua versione præterquam quod nihil ex Græca litera permutamus, sensum reddimus facilem. Atque significatur his Galeni verbis aperte, enumeratas solum differentias esse proprias: (nam siue genera dicas, siue species, siue differentias, nihil refert) reliquas omnes medicas, ut diximus. Est aliud quod possit aliquem

*Cōtrouer-
sia alia cir-
ca eandem
Gal. mor-
borum di-
uisionem.*

*Decisio
quadam.*

*Examinat
autor prio-
rem senten-
tiam.*

torquere. Videtur in compositione nullus morbus posse consistere. nam monstra-
tum à nobis est in secundo huius operis libro: Actiones omnes esse in instrumentis
ratione simplicium partium. nam figura, quantitas, aut positus, non sunt in ge-
nere efficientium. Igitur qua ratione monstrauius, relationem non posse esse
morbum, quia, cum nihil possit agere per se, non videtur posse per se lædere o-
perationes: eadem conuincemur concedere, neque vitiosam figuram, neque ma-
gnitudinem, numerumve maiorem, aut minorem quam oportet, incommodum-
ve positum morbos dici debere. Qui relationis autorem se facit, ita statuit: Læde-
re actiones non esse agere quidquam. nam non quod edit vitiosam operationem,
illam lædit per se: actiones siquidem omnes, tam quæ benè, quam quæ malè fiunt, 20
à facultate fiunt, non à sanitate aut morbo. Itaque, cum actionem læsam edat fa-
cultas, & morbus actionem lædat: constat (inquit) actiones lædere, non esse quidquam
agere. quare illud relationi contingere, nihil mirum. Hoc idem nos possemus di-
cere de magnitudine, figura, numero, & positu. Cæterum examinandum am-
plius est, neque tam leuiter prætereundum. nam quod dicunt, Actiones omnes à
facultate fieri: falsum esse monstrat motus, qui per conuulsionem accidit, & qui per
palpitationem. nam quemadmodum Galenus dicit 2. De causis symptomatum in
ipso principio, hoc interest inter conuulsionem & palpitationem, & inter tremorem,
rigorem, & singultum, tussim, rictum, & sternutamentum: quod duo illa solius
causæ præter naturam sunt opera: reliqua fiunt, ubi ad opus simul coeunt morbus 30
& natura. Ex quo loco constat, Nonnullas actiones fieri à solo morbo, nihil præ-
stante facultate. Præterea, falsò dicunt: siquidem vniuersim intelligunt, morbum
lædendo operationes, nihil agere. nam calor nimius ventriculi non aliter lædit cō-
coctionem (quæ in illo agitur) quam vrendo: quod agere est. Igitur nihil horum est
perpetuum. nam neque contrarium est perpetuum, scilicet, quod lædit operatio-
nes, aliquid agere. nam vnguis in oculo lædens visionem nihil agit: sed supercrescens
pupillæ, impedimento est subeuntibus speciebus, & exeunti facultati. Quare ra-
tio ipsa iam videtur inuenisse: posse vtrumque horum contingere, & neutrum illo-
rum esse perpetuū. Est præterea aliud, actionem læsam edi, aut actionem lædi. nam
actio lædi potest, aut quia vitatur, aut quia minuitur, aut quia tollitur. minuta, aut 40
vitiata edi potest: sed sublata non editur. quin potius hoc ipsum lædi, est nullā edi.
minutam edi, aut deprauatam, fortasse est facultatis: tolli actionem, aut omnino cor-
rumpi, constat morbi esse opus. Igitur non edi actiones, morbus facit semper, nun-
quam facultas: atque hoc facit morbus vel corrumpendo ipsam facultatem, agendo-
que, cum in genere efficientium est, ut frigus nimium ventris, refrigerando, facit
cruditatē: vel facit impediendo, ut nimia moles fecit, quominus Nicomachus Smyr-
næus se posset mouere loco. Sed earum actionum, quæ eduntur læsæ, nonnullæ edun-
tur à morbo solo, ut motus palpitationis & conuulsionis: nonnullæ à facultate sola,
ut deprauata visio in suffusis: (nā ad videndum nihil potest præter videndi faculta-
tem concurrere) nonnullæ à facultate & morbo, ut confectio praua ciborum in calido 50
ventre. nā chylus generatur ab hoc calore cum hac substantia: alterutra causarum læda-
tur, edit læsam actionem. tamen etsi actio læsa edi possit à facultate: quod actionem
lædit, morbus est perpetuò. nam facultas edit actionem læsam, quam morbus læ-
dit: atque ipsum lædere est nonnunquam agere, nonnunquam secus. Quare nihil
est intellectu difficile, posse vitiosam figuram, aut quantitatem, aut positum, actiones læ-
dere,

dere, etsi in genere efficientium non sint. Quanquam neque hoc ipsum licet dicere asserentibus, morbum esse relationem realem, ut loquuntur: nam relatio per se neque potest agere quidquam, neque impedimento esse: sed hæc omnia contingunt earum fundamentis. Adhuc videtur restare alter scrupulus in diuisione morborum. Color quicumque præter naturam fit in humore aqueo, qui replet locum inter humorem crystallinum & tunicam corneam, est morbus oculi: tamen in nullo genere trimēbris diuisionis est. Quod quidem morbus oculi fit is color, licet apud Galenum legere: qui primo De causis symptomatum inter eos morbos talem colorem refert. licet etiam tibi haud dubie intelligere argumentanti ex diffinitione.

Alia controuersia circa eandem diuisionē.

10 Est enim affectus (est enim *significatio*) præter naturam; (loquor enim non de eo colore, qui sit ex natura, sed quem fecit error) & facit noxam quæ sentiri possit in visione, (facit enim videri omnia eodem colore infecta) idque per se. neque enim quia in ea parte alius quispiam morbus est, quem sequatur color; sed quia talis est color, læsio accidit. Itaque morbus est, & nullus prædictorum generum. quare diuisio videtur vitiosa. Sunt qui concedentes reliqua, quæ dicuntur in argumento; morbum eum dicunt, etsi nullius dictorum generum sit, reduci tamen ad illorum aliquod: tuncque aut ad morbos temperiei reducunt, quia omnis color consequitur temperiem: aut ad numerum, quia adest res, quam non oportebat adesse, puta ille color: aut ad figuram, quia modum permutationis figuræ dicunt esse

Quorundam solutio.

20 illam coloris mutationem. Tamen mihi hæc omnia displicent: neque video, cur ad aliquod tale genus reducatur. nam in Categoriis ea tantum collocantur, de quibus dicitur genus, ut homo & equus sub animali: animal & corpus sub substantia. reductione quadam collocantur illorum differentiarum, quas vocant specificas: ut rationale & mortale in substantia. tamen color nihil tale habet cum temperie. Iam vero si cuiusvis rei redundantia etiam accidentis morbum facit in numero, omnis morbus generat alium in numero. nam si nihil aliud, saltem redundabit ea qualitas, quæ est morbus. Sed non omnis morbus est in numero: quia redundantia substantiæ est morbus in numero, non accidentis. A figura etiam longissime abest color vitiosus. nam neque est symptoma ventris, neque viæ, neque superficiæ.

Reprehenditur.

30 nam neque obstructio, neque laxitas, neque asperitas, neque læuitas, neque præterea est, quod strictè dicitur figura. Proinde ego verius censeo, illum nullo dictorum generum contineri, sed dici debere per se extra diuisionem. Idque ideo fieri, quod non est morbus, qui partibus omnibus possit accidere, ut alii, sed soli oculo. huic enim soli potest color esse morbus; quem solum opus est à coloribus alterari, ut operetur. Sed dices, Eadem ratione sapor potest esse morbus linguæ. & ita non vnum, sed duos morbos oportebit à diuisione excipi. Nego. nam sapor linguæ non est læsionis gustus causa: sed sapor saluæ, qui non est affectus præter naturam partis, sed est symptoma eius intemperiei, à qua genitus est ille humor præter naturam saporis. Quare de morborum differentia satis diximus.

Autoris sententia qua soluitur difficultas.

40

De causis morborum.

C A P. I I I.

GENVS omne causæ non morborum modò, sed etiam rerum aliarum, ut nos docet Aristoteles, aut est in rei forma, aut in materia, aut in fine, aut est efficiens. (causam formalem, materialem, finalem, & effectiuam vulgò vocant) causa quæ in forma est, propria cuiusvis rei est essentia. Cum igitur de singulorum morborum naturis, atque morbo secundum genus usque ad nauseam disputauerimus, frustra hinc de his morborum causis iterum disputaremus. In materia nulla causa morbi est. Nam cum morbus nihil sit arte factum ut statua, non est ex materia secunda, ut illa ex ære: cum etiam non sit substantia, sed accidens quoddam, non est ex materia prima. Verum habent accidentia cum de re aliqua dicuntur, ut album, & nigrum dicuntur de corpore, subiectam rem pro materia & huius generis causa; hac ratione agrotantis aut febricitantis, dictum à nobis antea est, materialem causam esse corpus viuens: atqui hoc aut secundum partes sim-

Genus eam sari quod duplex.

Materia- lis causa morbi nul- la.

*Finalis
causa mor-
bi nulla.*

plices, aut secundum multiformes. Cæterum hæc in differentiis enarrandis cō-
prehensa sunt. Causa morbi nulla est in fine. nam quæ habent essentiam suam in
aliqua perfectione, hæc sunt propter finem: atque sua perfectio est finis & cau-
sa, quæ in plerisque (vt dicit Aristoteles) est eadem cum forma. sed quod habet es-
sentiam in imperfectione, cuiusmodi morbus est; non fit propter finem, sed ex
defectu contrariæ perfectionis pullulat. Sanitatem certè facit natura, vt homo me-
lius uiuat: sed morbi causa morbum facit, non vt homo deterius uiuat, (nihil e-
nim gratia mali operatur) sed contingit hic ex defectu sanitatis. Neque profectò
dixerim morbi causam operari, cum morbum generat sine fine. Sed humor pu-
tris calfaciens cor generat calorem, aut propter generationem similis, aut aliud 10
aliquid, quod permitto Physicis dicere. Statim ac calor naturalem mediocritatē
excedit, comparat rationem morbi: quæ consequitur hanc generationem
passionis, & congeneratur ex accidenti, non proprii finis gratia. Nam non alia
ratione prius monstrauius, Ad morbum nihil moueri per se: vt neque ad aliquē
aliū habitum, aut dispositionem. Igitur morbus nunquam videtur fieri causa
finis. Sed contra est, quod præcipiente Galeno 3. Methodi, cum punctus neruus
est, & conuulsio imminet, totum præcidimus neruum. eodem modo facimus,
cum ex arteria sanguis fluit, qui non aliter compescitur. sæpe chirurgi ischiadis
dolorem vltione curant, probante id Galeno sexto Epidem. secunda parte. Con-
uulsionem ex repletionē, eademque ratione, aut etiam maiori paralytim, exci- 20
tata febre audent multi curare, cum alia videntur impotentia, desumpta ratione
ex Hippocrate, qui ita scripsit: Melius est febrem conuulsioni superuenire, quàm
conuulsionem febri. Celsus circumspēcti medici dicit esse, lentam febrem ex-
citata acuta curare. Multa sunt talia, in quibus medici, data opera, propter con-
sequutionem alicuius finis, morbos student medicamentis generare. Quod, cum
fit, non dubium, quin sit morborum, qui ad aliorum sublationem generantur, fi-
nis, & in eo causa: vt præcisionis nerui causa & finis est deuitatio conuulsionis, fe-
bris, conuulsionis curatio, excitationis febris acutæ ex lenta: vt si id quod adest cu-
rationem non recipit, recipiat id, quod futurum est. tamen hîc morbi auxiliorum
habent rationem, non morborum. nam vtitur medicus tunc temporis vno mor- 30
bo ad demoliendum alium. hi igitur fines auxiliorum sunt, non morborum. Quā-
do verò morbi recipiant rationem auxiliorum, aut quando secus; docebit pars
huius operis ad curationem spectans. Hæc igitur, quæ παθολογική est, de efficienti-
bus morborum causis disputet. Efficientium causarum quædam est externa, quæ-

*Efficienti-
arum
morbi di-
uisio.*

dam est interna. vtuntur medici nominibus his, Causa externa, aut causa proca-
tarctica, aut causa prægressa; vsurpantes hæc nomina pro eadem re: & nomine
causæ antecedentis, aut internæ, eandem rem significant. Libro De causis mor-
borum cap. secundo, causas externas ita finit Galenus: quæ extrinsecus adueniunt,
& alterant corpus, atque transmutant naturam vehementer. Cæterum multis aliis
in locis sub nomine causarum prægressarum comprehendit nonnullas, quæ non 40
extrinsecus accedunt, sed intrinsecus in ipso corpore generantur: cuiusmodi sunt
bubones, à quibus diariæ febres solent gigni; etiam si proprium harum est, vt à
procatarcticis causis generentur. Proinde Celsus, quò hanc ambiguitatem, si quæ
ea est, in nominibus deuitaret; causas procatarcticas omnes nomine causarum
manifestarum comprehendit, antecedentes appellat abditas. Quæcunque igitur
causæ, siue in corpore gignantur, siue extrinsecus contingant; manifestæ sunt, &
sensu cognoscuntur, non coniectura, procatarcticæ dicuntur: vt quæ interius la-
tent, internæ. nam quæ causæ, etiam si in corpore fiant, tamen manifestæ sunt,
meritò cum externis connumerantur: alterant enim corpus, non aliter atque illæ,
continuarum partium alteratione. Licet igitur iterum resumpto sermone ita di- 50
uidere: Causarum, quæ morbos faciunt, quædam in corpore gignantur, quæ-
dam extrinsecus accedunt. atqui earum quæ in corpore gignantur, quædam ab-
ditæ sunt, & antecedentes appellantur, aut internæ: quædam manifestæ sunt,
& hæc etiam sunt procatarcticæ, vt genus earum, quæ extrinsecus occurrant. A-
nimaduertendum hoc loco est, in causis externis nonnullas esse, quæ per se sunt
causæ:

*De causis
externis a-
nimadu-
uersio.*

- causæ: vt potio calida, multa alimentorum ingestio, aut nimia exercitatio per se quidem sunt febrium causæ. sunt enim hæc omnia natura sua calorem efficientia, & calore inducunt febrem: tamen Ioannes, aut Petrus, gratia exempli, qui potionem vini huic propinavit; externa febris causa est factus: verum id per accidens. non enim hic vt Petrus, neque vt propinator, habet ex natura sua promptitudinem ad febrem generandam: sed ita contigit forte fortuna. Harum causarum nulla consideratio pertinet ad medicum: quandoquidem neque curationis præbent aliquam indicationem, neque ad faciliorem febris dignotionem vtilis sunt. aliæ enim causæ, quæ extrinsecus occurrant, quanquam vbi semel præterierint, nihil indicant in curatione: tamen conducunt ad cognitionem affectuum. quod docet Galenus quarto Methodi, capite tertio. & febres diariæ docent aperte: quarum notitia maxima, ex causa prægressa proficiscitur. Hæ igitur ad medicam attinent considerationem propter dignotionem affectus, etiam si per se non exigunt aliquam curationem: quam tamen exigunt internæ, etiam si in genere manifestarum sint. Cum igitur tres iam inuenerimus causarum manifestarum species, primam earum, quæ in corpore sunt, cuiusmodi sunt bubones: aliam externarum, quæ causæ sunt per se, aliam causarum ex accidenti: primæ & ad cognitionem conferunt, & in curatione habent propriam indicationem, secundæ conferunt ad cognitionem solum, tertiæ ad neutrum, & proinde extra medicam considerationem constituendæ sunt. De causis externis, quæ per se sunt causæ, orta sunt ante Galenum duo sophismata: quæ ille libello, cui titulus est De causis procatarteticis, refutauit. Fuere qui contenderent, illas omnino non esse causas morborum: aut si quo modo causæ dicerentur, id esse ex accidenti. vt propinatorem vni dicebamus factum esse febris diariæ causam. nam si per se sol, aut exercitatio, aut vinum, causæ febrium forent: in quemcunque hominem inciderent, febrem generarent. Non enim potest separari à re, quod inest illi per se: sed si bis mille homines sint in theatro confertissimi, æstiuo tempore, sub meridie: (si ita fors ferat) vnum aut alterum continget febricitare ex æstu, manentibus aliis omnibus à febre liberis. Atque videtur horum ratio confirmari, interrogando, Cur vini propinatorem causam ex accidenti febris dicimus? An non quoniam febricitandi causa in ipso non est, sed in calore potus? At neque in æstu febricitandi causa, sed in ipso homine, qui febricitat: alioqui omnes qui æstu laborauerunt, fuissent correpti febre. quod cum factum non fuerit, constat aliquid adiuuasse huic homini, quod fuerit eius febris causa. Dirimit tamen sophisticam hanc rationem primo De febrium differentia capite quarto dicens: Oportet enim toto hoc sermone memoria repetere, quod nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest; alioquin omnes, qui sub æstiuo sole commorarentur, febricitarent. Possunt itaque hæc ex natura sua febrem facere: modò adsit in his qui perpeffuti sunt, præparatio. atque hoc ipsum indicat, illas operari per se. Alii, quanquam hoc admitterent, tamen nullam harum causarum dicebant febrem posse facere, quin permoueat internarum aliquam: sed proprium esse externarum causarum, per motionem antecedentium morbos generare. Caterum conuincitur stulta hæc opinio mille euentibus exemplis. nam sicubi præcisus ex ictu digitus est: factus est morbus, in deficiente naturalium partium numero, omnibus internis causis inalteratis. non enim video, quam aliam causam præcisione ensis mouerit, aut quid aliud effecerit: præterquam quod digitum præcidit, qui est ipse morbus. Qui ex itinere semianimes præ frigore in hospitium deferuntur, refrigerationem patiuntur nudam: atque eam ex occurfu frigidioris ambientis. Multi repente ex sola perfrigeratione occipitis, occurfu frigidioris cuiusdam auræ facta, priuantur memoria. At fortasse id volunt de febrium generatione intelligi. Sed neque in his verum est, quod afferunt, nisi continuò velint defendere: nullā hecticam febrem posse fieri à principio, alio febris genere non prægresso. Sed huius sententiæ absurditatem sumus in sequenti libro detecturi. Interim illud dicimus cum Galeno primo De febr. differen. cap. 8. Febres hecticas duplicem habere generationis modum. aut enim aliis febribus succedunt, aut à causis proca-

*De causis
febris externis
per se duo
sophismata
qua Gale-
nus refu-
tauit.*

*Rationem
sophisticam
dirimit
Galen.*

*Aliorum
opinio con-
uincitur.*

tartaricis, more diatarum ab initio nulla prægressa generantur. Quod cum sit, constat fieri febrem à causa externa citra alicuius internæ alterationem. Siquidem quò febris hectica fiat, neque humor, neque spiritus, neque quidquam aliud intra corpus in causa est. Cæterum de ultimo hoc exemplo dicturi paulò infra diffusius sumus. Quod propositum aduersus sophistas est, monstrauimus euidenter: esse scilicet causas externas per se morborum causas, atque illos citra

*De anteceden-
tibus mor-
borum cau-
sis.* alicuius internæ mutationem posse generare. Quare ad antecedentes opportu-
num fuerit conuerttere sermonem: quarum nonnullæ sunt, quæ anteceden-
tes tantum dicuntur: nonnullæ, quæ continententes. quanquam de continenti est
in controuersia, an possit morbis contingere. Sed considerandum ante alia est, à 10

medicis quamplurimis de eadem redici nomen causæ continentis, & coniun-
ctæ: atque proinde damnari Auicennam cum asseclis suis, quò febribus putri-
dis dicant esse quasdam causas antecedentes, & quasdam coniunctas: atque con-
iunctas esse, dicant, eas, inter quas & morbos nullæ aliæ causæ intercedunt. Sed
ego non video, cur reprehendi debeant. necesse enim est, cuiuscunque rei esse
proximam causam quandam, alioqui causarum sit infinitus numerus. quam ta-
men causam, non arbitror, poterant aptiori nomine, quàm coniunctæ, signifi-

*Coniuncta
causa non
debet cum
continenti
confundi.* care: siue ea sit continens, siue non. hoc enim nomine causæ proximæ, aut con-
iunctæ (quod idem est) usus est Aristoteles octauo Metaph. ἐγγύτατα αἰτία. Igitur con-
iuncta causa non est, cur cum continenti confundatur. nam coniunctam neces- 20
se est adesse cuius morbo pendenti ex causa, continentem non est necesse. atque
facta hac distinctione clarior euadet doctrina. Quoniam verò autor diffinitionū
indistinctè usurpat hæc nomina: non est quòd permoueamur. negant enim omnes
vno consensu librum esse Galeni. Nos itaque coniunctæ & continentis diuersas
rationes esse dicimus: coniunctam esse, inter quam & morbum non est causa me-
dia: continentem eam, quæ in generatione habet essentiam. quod mox sumus
declaraturi. Scio Galenū primo De causis symptomatum cap. quinto, ita scribere:

*Galenus lo-
cus decla-
ratur.* τὸ δὲ συνέχον αἴτιον, ἢ συνεκτικόν, ἢ πρὸς ἐχρὲς, ἢ ὅπως ἐν τῷ νομῶν ἐθέλει. quod plerique ita vertunt:
Causa igitur continua, siue coniuncta, siue continens, siue utcunque aliquis nomi-
nare velit. Quæ phrasis videtur significare, nihil interesse inter coniunctam & 30

continentem causam. Tamen considera dictionem hanc συνεκτικόν, non tam signi-
ficare coniunctam, quàm continentem: ut illa tria nomina συνέχον, συνεκτικόν & πρὸς ἐχρὲς
eandem rem significant. Sed quanquam ita legeretur, ut legunt illi; non pos-
semus intelligere coniunctæ & continentis causæ esse eandem rationem. nam
Galenus illic loquitur de causa symptomatis cuiusdam, putà torporis: qui pro-
culdubio habet causam continentem. Causa verò, quæ est continens, eadem est
& continua, & coniuncta: quanquam non quæcunque coniuncta, est & con-
tinens. Ergo loco illo nihil intererat dicere causam coniunctam, continentem,
aut continuam: cum sermo esset de passione habente causam continentem, cui
proinde necesse erat adesse reliqua omnia. Tamen reuera horum nominum con- 40

*Nomen cau-
sa continen-
tis latius a-
pud anti-
quos, quàm
nunc.* tinens, & coniuncta, diuersæ sunt notiones. Præter hæc animaduertendum est: a-
pud antiquos, quantum consequi possum ex autorum lectione, nomen causæ
continentis latius, quàm hodie apud neotericos, usurpari esse solitum. intelli-
ges id ex Celso, quem omnium maxime in Latinarum vocum usurpatione, &
responso cum Græcis, oportet consulere. Qui in præmio primi libri causas ab-
ditas & continententes vocat, his usus verbis: Igitur ii, qui rationalem medicinam
profiterentur, hæc necessaria esse proponunt, abditarum & morbos continentium
causarum notitiam: deinde euidentium. Vides, ut Celsus morborum secundum
antiquos Rationales interpretetur causam esse continentem: & nomen conti-
nentis nullo rigore de quacunque abdita dicat. Tamen neotericis placuit eo uti, 50

*Neoteri-
cis nomine
causa continen-
tis quo
modo vi-
sur.* ut rigidissimi utebantur Stoici: quia ut Galenus refert libello aduersus Iulianum
scripto, ab Stoicis inuentum nomen hoc est, sed neque in illa rigida significa-
tione mihi videntur medici omnes causam continentem rectè finire. dicunt enim
cum autore diffinitionum: Causa continens est, qua posita ponitur, & qua
ablata aufertur effectus. Tamen ex ipsius Galeni verbis, & ex diffinitione, quam
ille

ille ab Stoicis accepit, facillè intelliges, non esse hæc duo in essentia causæ continentis, ut posita ponatur, & ablata auferatur effectus: sed alterum tantummodò, ut scilicet ablata causa, auferatur effectus; ita ut neque momento temporis possit causa ablata effectus perseverare. Nam primo De causis pulsuum tres causas continentis esse dicit Galenus, instrumenta, facultatem, & usum: tamen nulla illarum hoc habet, ut ipsa posita ponatur pulsus. habet enim emortuum corpus arterias, tamen non habet pulsus. quoniam, ut pulsus fiat, necesse est tres illas causas convenire: quò tollatur pulsus, satis est quamcunque illarum tolli. atque hoc vnum facit tres esse causas continentis. Præterea Galenus, libro aduersus Iulianum capite vndecimo de sententia Stoicorum ita diffinit: Causa continens est, quæ in generatione ipsa habet essentiam. quod nihil aliud est, ut ego intelligo: quàm quæ est, quò generetur, & sit effectus, necessariò requisita. Quæ ratione constat, materiam & formam cuiuscunque compositi physici, esse illius causas continentis: quia sublatione cuiuscunque illarum tollitur compositum, etiam si ad illius generationem ambobus sit opus. Igitur causa continens, ut ab Stoicis antiquitus, & à medicis hac ætate accipitur, est, qua ablata perit statim effectus: ut neque momento temporis sublata causa duret. Est apud Galenum lib. aduersus Iulianum scripto, capite vltimo diffinitio quædam continentis causæ, quam plerique medicorum sinistrè interpretantur. Est verò eo loco ita scriptum: Cum tamen nulla aliam continentis causæ referre rationem possit, quàm quòd ab ea aliquid fiat, & cum ea pariter cesset. Illud enim pariter de cessatione tantum dictum est: prima verò pars est finitio causæ in genere, nimirum, Causa est, à qua aliquid fit. Est ergo, ac si dixisset, Causa continens est causa, cum qua pariter tollitur effectus. ut pars prima posita sit loco generis, secunda loco differentię. Vis enim luce clariùs intelligere diffinitionem hanc longè differre à sua istorum: considera de multis verè hanc dici, de quibus sua dici non potest. De facultate vitali dixeris verè, illam facere pulsus, & cum ea simul pulsus tolli: tamen falsum est, posita facultate poni necessariò pulsus. nam si deest usus, etsi reliqua adsint, nunquam ille fiet. Quod etiam à Galeno dictum est 1. De locis patientibus: Illud quo nos tangente generatur passio, & quo decedente quiescit, causam esse omnes homines credunt. Franciscus Valeriola intelligit de continente causa dictum: tamen falsò. non enim notionem continentis causæ, sed causæ in appellatione communi voluit illic Galenus scribere, quod citra dubium mox scripta exempla (quæ oportuit Valeriolam considerare) declarant. Sic igitur (inquit Galenus post priora verba) & ignem vstionis, & gladii sectionis causam esse credimus. Nunquid ignis est vstionis continens causa? aut gladius sectionis? aut si sunt, nunquid ut vstio fiat, satis est adesse ignem: & ut scissio, gladium? Est ergo causa continens causa, qua ablata aufertur statim effectus. Quæ finitio præmissa ipsa occasio exigit ut agitur à nobis illa quæstio non tam utilis, quàm celebrata, de causa continenti, an in morbis sit. Primò illud satis constat: omnem causam quam formalem vocant, esse causam continentem rei. nam est propria ipsius rei forma, cuius sublatione constat tolli rem. Sed ut diximus, modò de causis efficientibus disputamus. nam forma morbi est ipsa illius ratio, magis quàm illius causa, à qua fiat. Leonhartus Fuchsius proteruè contendit, nullum morbum posse habere causam continentem. atque addit hanc rationem: Nihil, quod habet esse permanens, habere potest causam continentem. Sed omnis morbus est res permanens: nullus ergo habere potest causam continentem. Librum de Diffinitionibus, & Introductorium negat esse Galeni: quoniam manifestè in illis asseritur continens morborum causa. Sed & libello Aduersus Iulianum ita est scriptum: Ponatur tamen, causam morborum continentem interdum esse plenitudinem: necesse statim est, ut eius sublatione tollatur morbus. Quanquam possit hic fortasse dicere, ex suppositione meminisse Galenum causæ continentis. Sed Celsum saltem habet contra se loco citato. nisi dicat, aliter illic à Celso esse usurpatum nomen, atque ab illo usurpatur. calculum in renibus, & sextum digitum morbos ipsos esse dicit, non morborum continentis causas. Habet hæc ille: tamen errat aperte multis modis. nam calculus suppressionem vrinæ non

Plerique medicum male declarant causam continentis quædam definitionem Gal.

Valeriola reprehenditur.

Agitur controu. de causa continenti an in morbis sit.

Fuchsio opinio.

facit per se, sed per obstructionem. Præterea, cogitur eodem modo concedere humorem, qui obstruit, esse morbum: quod libenter concedit, non considerans contradicere se apertè Galeno, qui cap. septimo libri De differen. morb. dixit: Ipsa siquidem obstructio est ægritudo: humores verò, ægritudinis causa. Igitur Leohartus dum Galeni dicit se sententiam interpretari, ab illo manifestè recedit. Præterea propositio argumentationis eius est apertè falsa. dicit enim, Nullam rem permanentem causam continentem habere posse. tamen lumen procedit à luce, vt à continenti causa: specierum suarum qualitates sunt causa continens. Atque vt semel dicam, nulla res est, quæ careat causa continenti. nā partes suæ essentia, siue physica compositionis, siue metaphysica, sunt cuique rei continentes causæ. Malè 10
Reprobatur Euchsus. igitur dicit, nullam rem permanentem illam habere. Alii sunt, qui morbos omnes (vt superius diximus) appellant relationes. atque de causa continente in morbis ita censent: Duplices esse morbos, quosdam additione factos, vt sextum digitum, aut calculum: (huius etiam generis dicunt esse febrem, quia ex incremento caloris fit) quosdam detractio ne, vt detractio nem digiti. Morbos igitur ex additione, dicunt causas continentes habere, illa scilicet quæ addita sunt, siue sint accidens, siue substantia: tamen morbos ex detractio ne non habere talem causam. Hi (salua pace dixerim) imperfectam constituunt doctrinam, & ex falsa opinione progressi minùs loquuntur consentanea. Nā respondent, Morbi ex additione habent causam continentem: morbi ex diminutione non habent. Quid de his, qui neque ex 20
Aliorum opinio. additione sunt, neque ex detractio ne? An nullos tales esse putas? Subversio pupillæ est additio, an detractio? Ego putauerim neutrum: sed partium, quæ præerant, prauum positum. Luxatio ossis est additio an detractio? (Mihi nihil videtur additū, neque detractum quidquam: sed quæ prius erant, malè sibi coherentia. Hi igitur morbi habent causam continentem? an non? Oblitus est. Ferendum id est, si quæ dixit, dixit verè. At ego audiuerā, Omnes relationes prouenire necessariò ex fundamento & termino, atque corruptione cuiuscunque illorum, corrumpi necessariò. habere etiam relationem quancunque fundamentum & terminum propinquum & remotum. Quare non video, qua ratione pugnet minùs cum rei natura: relationem carere causa continente, quàm hominem esse irrationabilē. Igitur 30
 si morbi omnes relationes sunt: omnes habent illam, tam qui ex detractio ne, quàm qui ex additione. Nam dicito mihi, quod est defectus digiti fundamentum: atque illud monstrabo relationem continere. Est, dicit, fundamentum illius defectus, id quod de manu superest: quod tamen si auferatur, non aufertur morbus, sed crescit. Si crescit, ergo non est relatio. aut deuora, relationem crescere: vt deuorasti illam non corrumpi corrupto fundamento. Præterea, necesse est, cum præcisa amplius manus est, relationem priorem periisse: alioquin eadē relatio habuit duo fundamenta, id videlicet quod modò superest, & quod prius supererat. quod, satis certò scio, nō concedes. Igitur qui laboranti vnus digiti defectu manum præscindit, curat morbum: nam tollit fundamentum, quare & relationem. Sed relatio est 40
 morbus: ergo tollit morbum. Hæc continet tua assertio: sed nollem mihi tales cōtingere chirurgos, qui digiti vnus defectum alterius curarent præcisione. Non ergo loquuntur hi consentanea. Sed, si extam absurda opinione quidquam potest esse consentaneum, dicendum foret, morbum omnem habere causam continentem: & cum defectus digiti vnus est, & quod superest manus præscinditur, tolli relationem, quæ erat morbus, sublatione fundamenti, tamen substitui pro illa aliam deteriore: proinde quæ hominem non curati, sed permutari ad grauiorem morbum. est enim curatio, non quæcunque morbi sublatio, sed morbi commutatio cum salute. Qui ita diceret, obseruaret sermone consequentiam: procederet tamen ex absurda opinione, quod paulò superius monstratum est, sed satius fuerit 50
Opinio alia. hos iam missos facere, & transgredi ad aliorum assertiones. Eorum qui morbum in qualitate statuunt, quidam sunt, dicentes, morborum quosdam habere continentes causas: quosdam minùs. Nonnulli rem ita distinguunt: Morborum quosdam fieri, quosdam factos esse: quosdam partim fieri, partim factos esse. atq; horū omnium eos, qui adhuc sūt, dicūt habere posse continentes causas. vocant fientes eos,

eos, qui curari possunt sola causæ sublatione, citra temperationem arte factam. confirmant hanc sententiam ex Galeno primo De locis patientibus cap. 2. ubi ita scripsit: Quippe nonnunquā à causa quapiam oritur passio, sed ita ut separata causa haudquaquam permanentem habeat affectionem: interdum autem, partim iam facta est, partim etiam tum fit: sæpenumero quanquam fieri desinit, ablata causa, perseverans tamen manet affectio. Hæc Gal. Hi, ut à principio diximus, usurpantes nomen ut ab antiquis medicis usurpabatur, rem ipsam docent, ut habet: cæterum propositæ quæstioni non respondent. Diximus enim in hac quæstione magno rigore usurpari non in hoc, usque adeo ut ad naturam causæ continentis necesse sit, 10 ablata causa effectum auferri momento temporis, quod nullis febribus potest contingere, ut proponens veram sententiam iam demonstro. Nullus morbus temperiei habere potest causam continentem: reliquorum illi, qui additione rei alicuius consistunt, causas continentem habent: reliqui non habent. quod primò est propositum, hanc habet demonstrationem. Nulla qualitas quæ per motum generatur ex remissione contrarii, & habet factum aliquid, potest ex causa continenti pendere. Sed omnis morbus temperiei est qualitas talis, & habet aliquid factum: igitur nullus talis morbus potest pendere ex causa continenti. Quod necessariò omnis alteratio quantumvis adhuc fiat, habeat aliquid factum, hinc discere: quod ab Aristotele demonstratum est 3. De motu, omnem motum esse actum rei quæ movetur. 20 unde philosophi colligunt: motum tribui posteriori passioni. Est posterior passio qualitas ea, quam res quæ alteratur, comparat alteratione. tribuitur verò illi motus: quoniam nunquam ille est usque dum genita est posterior passio in eo quod alteratur. Nam res quæ nihil omnino accepit, nondum alteratur: si non alteratur, quiescit: quod quiescit, non movetur. ergo quando motus alterandi est, necesse est aliquid esse in re quæ alteratur factum. nulla igitur febris potest ita fieri, ut nihil habeat factum. quod si quid habet factum, illud, quantumvis sit minimum, non potest habere causam continentem: debet enim corrumpi motu. Atqui cum motus tempore fiat: non potest, quod per motum corrumpi debet, alterius rei corruptionem repente, aut puncto temporis consequi. Finge enim febrem fieri. 30 tollat Deus puncto temporis causas omnes: durabit nihilominus febris, quantum durabit corruptionis motus. demonstratum igitur est, nullum morbum, qui sit intemperies, continentem causam habere posse. quod reliquorum morborum, qui in additione consistunt, habeant, satis liquet. quandoquidem subtractio eius quod redundat, est ipsius morbi sublatio, sine alia morbi corruptione. Nam si cui sunt sex digiti, sola sexti digiti præcisione curatur, nulla præterea curatione indigens. reliqui morbi nullam causam habent à qua ita pendeant. Diximus itaque modum quo causa se habet ad morbum & quando continens sit, & quando secus. Iam de singulorum morborum causis dicere fuerit opportunum: atque omnium primò caloris, qui omnium morborum simplicium primus erat in divisione. 40 Caloris excitandi sunt quinque causæ, motus, putredo, & vicinia rei calidæ, constructio, & cibus potiusve calidior. omnes causæ, si quæ præter has videntur alicubi ab autoribus dictæ, his quinque continentur. nam qui febricitant ex exercitatione aut ira, metu, mœrore, aut alio quopiam animi motu, ex motu incalescunt. Qui febribus putridis corripiuntur, ex putredine incalescunt: qui ex mora in balneo, aut in sole, aut ex bubone, aut medicamine calido, ex vicinia rei calidæ: qui ex refrigeratione, aut balneo aluminato, aut medicamine astringente, ex astringitione febricitant: qui ex ebrietate, aut satietate, aut esu acriū ciborum, cuiusmodi sunt cepæ, aut allia, aut porri, ex quinta causa. Qui ex fame febricitant, ut octavo Methodi cap. 2. à Galeno dicitur contingere calidis & siccis naturis, videri possit alicui nulla dictarū causarum febricitare. Sed animaduertendū est: Famem rarò efficere febrem diariam, 50 sed ex bile. Nam febricitant ex fame ii, quos Hippocrates picrocholos appellat, calore naturali, in defectu alimentorum, conuerso ad recrementa biliosa: (illis enim ea natura abundat) quæ aut putrefacta, aut vsta, febrem faciunt pendentem ex putredine. intelligo enim hic nomine putredinis putredinem & vstionem, quandoquidem monstrabimus statim, scribentes seorsum de modo quo hu-

*Auctoris
sententia,
qua diluit
contronem-
siam.*

*De causis
singulorum
morborum,
ac primò
caloris.*

*Obiectio
diluitur.*

*De causa
quam motus
calore fa-
cit contro-
uersia.*

mores & spiritus fiunt febrium causæ, Galenum nomen putredinis ita accepisse, cum omnes febres ex bile, putridas appellat. Admitto fieri nonnunquam diariam ex fame, in homine scilicet valde calido & sicco: tamen, modò non redundante recrementis, tunc calor ad spiritus se conuertit, vt in alio dicebamus, ad recrementa. atqui erit hæc generatio caloris ex vicinia rei calidæ. Vigilia, quæ & ipsa febrē facit, nomine motus intelligi debet: est enim labor animalis potentiæ, vt somnus, quies. Sed de causa, qua motus calorem facit, disputant philosophi omnes, & nonnulli etiam medici. Quòd motus causa caloris sit, dictum reperio ab Aristot. Meteor. capite tertio, & quinta sectione Problem. quæstione decima tertia. Cuius rei causam nonnulli esse dicunt: quòd cùm motus secundum locum sit omniū primus, consentaneum est primam omnium qualitatum elementorum generare. Sed hi reuera non respondent quæstioni, sed confugiunt ad proprietatem, quod faciunt qui causarum sunt ignari. Alii dicunt: mota re aliqua, motione extrahi versus extremitatem partes in ea re latitantis ignis, itaque elucere amplius calorem. Sed ego non intelligo tam leuem esse primorum elementorum permixtionem, vt sola secundum locum motione, hæc huc, illa illuc recedant. Nam cùm elementorum partes separantur, incipit mixtum resolui, maximè cùm monstratum à nobis in primo huius operis libro sit: Elementorum nullas partes manere in mixto secundum formas proprias. Est qui dicat, cùm confricantur duæ substantiæ duræ, aerem vehementius impulsam confricatione, subire in res ipsas quæ mouentur per poros, & ventilare igneas in illis partes. Sed hæc sententia mihi minùs arridet. Nam cur per ferrum densissimam substantiam, cogatur aer penetrare, cùm liceat illi effugere per latera? Neque verò dico, vt ille tentans mihi vtinque respondere, calumniatur; totum aerem effugere, ita vt nullus maneat qui inflammetur. nā neque ille, arbitror, dicit totum penetrare in corpora dura, ita vt nullus inter ipsas extremitates durorum corporum maneat. quem ergo ille dicit intrò in corpora trudi, hunc ego effugere per latera, inflammarì verò eum qui superest. Noluì prætereà respondere, quid fiat, vt tam facilè elementorum partes separentur, & vt sit tam leuis mistio. Sed non, arbitror, grauabitur concedere, quid de hac mistione differens primo lib. de Art. med. dicit, Præterea, quanuis elementorum minimæ partes verè mixtæ non sunt, sed iuxta positæ. Hæc qui concedit, quiduis potest dicere de mistorum partibus, sed & de re alia quacunq;. Adde, ad ventilationē nō satis esse, si intret aer: nisi facili quodam motu intret, ad ventilandum motitandumq; circumquaq;. quod, ni fallor, ferri densitas nō fert. Præterea fieret, quod libenter concedunt, vt res nō incalesceret motu, nisi confricaretur vehementer. sed obseruatum est ab Aristot. missa in sublime sagitta vehementer, contingere plumbum in ea præ calore liquari: quam tamen constat moueri solū non confricatā cū re alia dura. Hoc ille negat fieri. Ego vt verū fatear, nunquam feci periculum: legi verò id apud Aristotelem, qui id affirmat non semel. Adde motū non semper calfacere, quin potius refrigerare nonnunquam. nam aquam calidam, quò refrigeramus citius, solemus transferre de vase in vas. scilicet motione frigescit. ita refrigeramus calida iura, quorum tamen rationem nullam possunt iuxta suum placitū reddere. Sed est aduersum hanc doctrinam firmissimū argumentum hoc. Quæ ventilatione inflammantur, inflammantur plus, minùsve pro ratione ignis, quem in se habent: non pro ratione ventilationis. nam nunquam semiextinctam lucernā ventilatione facias tantū ardere, quantum magnum ignem. quin potius, si pari ventilatione vtaris; maiorem auxeris, minorem extinxeris. quia ventilatio debet esse mediocris ad conseruandum ignem. vtroque excessu perit flamma: cuius causa dicta à nobis est in 3. lib. vbi de vsu respirationis, & pulsus disputauimus. Igitur si motus ventilatione augetet calorem; oporteret calorem, qui cōparatur, habere proportionem cum eo, qui præerat: ita vt ex confricatione plus incalesceret, quod natura esset calidius: quod natura valde frigidum esset, nihil ferè. Tamen videmus in terebelli ferro tantum calorem concipi, quantum in re alia quacunque calida: tamen ferrum, cùm frigidum vsque adeò sit, parum posset ventilatione iuuari. Hic ille respondet, quod taceret honestius: Ferrum non parum ignis habere, & lignū habere plurimum.

plurimum. scimus tamen ferrum pertinere ad terram & aquam, lignum ad aquam. sed noluit perpendere satis argumentum. Igitur missis tandem his assertionibus, *Autoris sententia qua diluit contr.* quaestioni ex nostra opinione respondeamus, atque, ut dicam veriùs, ex Aristotelis opinione. nam ex illius verbis certum est responsum petere. Ille ita scripsit 1. Meteor. cap. 3. Calorem autem cum ipso sole maximè generari, rationi est consentaneum: cum simile quiddam deprehendamus ex iis, quæ apud nos contingunt. etenim in iis, & violentia eorum quæ feruntur, propinquus aer præcipuè calefcit. idque optima ratione. illum enim præcipuè motus rei solidæ secernit. Ex quibus verbis palam fit, de sententia Arist. causam generandi calorem, cum res aliquæ duræ confricantur, esse intercepti aeris calefactionem: quoniam hic distractione rarefcit. Est itaque rei ratio. quòd, cum aer compressione & distractione rarefcit plusquam pro sua natura; ad ignis naturam disponitur, eoque incalefcit. Obiicit Aristoteli hic meus censor, (nisi forte nondum intelligit Aristotelis esse sententiam) ignem potius extinguere rarefactione, quam gigni; siquidem flamma, quæ est fumus ardens, dissipata extenuataque extinguitur. Hic sciri oportet, ignem ipsum haud dubiè esse tenuiorem aère, ac proinde aërem, cum ignis fit, abire in substantiam tenuiorem; tamen multas res ignitas dissipatione deponere ignitionem, quia scilicet ignis non sunt, sed continentes ignem, qui distracta materia euolat, & rebus aliis se immiscet, aut à circumpositis corrumpitur. ignis tamen ipse

20 tenuior haud dubiè est. cæterum de hac re scripta mihi iam sunt multò plura, & magis elaborata in libris naturalibus. Neque verò argumentum, quo nonnulli aduersus assertionem hanc vtuntur, est, quod nos debeat permouere, cum dicunt calorem generare raritatem, cæterum raritatem non generare calorem: alioqui raritas sit qualitas agens. nam ex qualitate, quæ non est agens, non potest per se quicquam generari, sed ex accidenti potest. Sunt actiones ex accidenti, quæ non consequuntur naturam causæ peculiariter efficientis, sed dispositionem materiæ. in quibus actionibus (ut à philosophis accepimus) vniuersalia agentia habent vicem agentis peculiaris. Quod Aristoteles ait, sagittam violentius sursum iactam incalefcere vsque adeo, ut si quid in ea plumbi est, liquefiat: eodem modo contingit, aère scilicet, quem contingit, motu rariori facto, permutatoque ad ignis natu-

30 ram, atque ita liquefaciente plumbum, quod contingit. Fieri enim potest ut eadem aeris portiuncula, hærens à principio cursus ipsi plumbo, per totum spatium plumbum contingens deferatur, maiori impetu sagittæ non permittente illi effluere. Id quod in rebus quamplurimis solemus experiri. Problemati quod de liquidis rebus quas motione contingit refrigerari, propositum est, aliter censeo respondendum. res nempe liquidas non incalefcere motione, eò quòd neque tam violenter feriant, ut ad tantam raritatem aerem transferant, neque etsi ferirent, ille ad igneam naturam verteretur. quoniam adest rerum ferientium humiditas, quæ corrigit. Quod verò refrigerentur citius, mota, quam quæta: causa est, quòd citius exhalat in motis liquoribus empyreuma, (quod, ut Aristoteles inquit, in rebus omnibus ab igne perpeffis necesse est esse) quam in quietis. Disputat Galenus de empyreumate in procemio noni libri De simplicium med. facultate. significat, quod Latine ignitionem diceremus, vim inquam igneam, quam in rebus omnibus vstis experimur: quamque probabile est inesse ex admixtione aliquarum exhalationum ignearum, quæ faciliùs dissipantur in ambiens, exhalantque, humore motione distracto, quam reseruato toto simul & quieto. Accedit, humores calidiores in ambiente frigidiori faciliùs alterari ab ambiente, distractos, quam vnitos: quia & pluribus partibus continguntur, & resistunt minùs. Quod igitur ad causam, qua motus calorem facit in quacunque materia, attinet, ita habet. Cur in humano corpore ex exercitatione calor generetur, multò minori negotio mihi videtur posse inueniri. Nam, cum in humano corpore sint & spiritus, & humores intensum habentes calorem; nulla alia ratio fuerit calfaciendi totum corpus, quam horum ipsorum distributio. atqui inflammandorum spirituum causa fuerit ventilatio ex motu. Quod in defessis ex vehementi exercitatione maior calor circa articulos multo tempore perseveret: ipsa articulorum cõfricatio, & maior tractio calidorum ha-

Obiectio dissoluitur.

*Euentus in Arist. experimen-
tia causa.*

*Problematis
matire-
spondetur.*

*Cur in hu-
mano cor-
pore ex
motu ca-
lor.*

*De putre-
dine quo-
modo fit
caloris
causa.*

lituum, quæ ad vehementius mota pariter facta est, fuit in causa. Primam igitur excitandi caloris causam iam explicuimus. Hanc excipit putredo: per quam constat perpetuò calorem præter naturam in re quæ putrescit, generari. quia, cum per illam non extinguatur calor nativus à frigore, sed ab altero calore, ab externo scilicet: necesse est calorem præter naturam induci. aliter enim non posset naturalis debilitari. Eadem ratione manifestum fit, calorem præter naturam, qui inducitur, proportionem habere cum naturali, qui extinguitur: ita ut, quò substantia calidior est, quæ putrescit, eò putris caloris plus concipiat. Nam quæ vehementiora sunt calore naturali, plus resistunt calori ambientis: quod in vinis licet quotidie experiri. Quæ enim sunt illorum generosissima, etiam si ad solem exponantur, non accescunt: quæ verò debiliora sunt, accescunt statim, nisi in frigidioribus locis recondantur. Igitur quò res caloris naturæ est potentioris, eò à maiori causa est putredinem perpeffa. quare eo præter naturam calore magis afficitur. Dictum hoc obiter à Galeno est sine demonstratione lib. De sanguinis missione cap. 5. Hinc fit, quemadmodum lib. De causis morborum notatum est: ut stercora & semina, cum putrescunt, præ aliis omnibus substantiis intensius incallescant. Humana corpora, quoties febribus putridis afficiuntur, ex secunda hac causa dicuntur à Galeno incallescere. Vnde manifestum fit, lib. De morb. caus. putredinis nomen non de sola putredine dici, sed de putredine & vstione: si modò (quod paulò infra sumus monstraturi) febris aliqua generis earum quæ communi appellatione putridæ dicuntur, potest sine putredine aliqua ex bilis afflatione generari. Verum hoc ex cap. 19. lib. 5. habebit fidem. Quare de causis caloris dicta sufficiant. Frigus ab eisdem causis inducitur, à quibus calor extinguitur. Est verò extinguendi caloris quadruplex genus causatum proximarum; suffocatio scilicet, dissipatio, tabes, & alteratio. Nā non aliter flamma hæc vitalis, quæ in nobis est (ut neq; alia quæquam) corrumpi potest: quàm aut suffocata; quomodo calorem extinguunt multa ciborū copia, & obturatio nimia, & otium, & metus, & mœstitia: aut dissipata; quomodo exercitatio nimia, & nimia vigilia, & gaudium calorem extinguunt: aut tabe; quomodo ex subtractione alimenti marcescit: aut alteratione, ut cum actione frigidorum extinguitur calor. Hinc palam fit, omnes causas calorem generantes nimio excessu fieri causas frigoris. nam quinque causarum, quas recensuimus, duæ sunt genere præter naturam, putredine, & obstructio: tres in causis non naturalibus, quæ perpetuò nos alterant, putredine, motus, cibus & potus, vicinia calidiorum. Quare tres illarum possunt habere tres has differentias, ut mediocres sint: (& tunc non alterant, sed conservant, habentque hac ratione intensionem aliam respectu temperati, aliam respectu intemperatorum) aut modici excessus, & tunc calfaciunt, (motus, quæ ratione diximus; cibus & potus calidior, & vicinia calidorum alterando) aut immodici excessus, & tunc refrigerant (nimius motus & vicinia calidorum dissipatio: multus cibus, aut potus, etsi calidus, suffocando.) Reliqua duo, quia præter naturam sunt genere, carent mediocritate. sed in moderato excessu quæ putrescunt calent: procedente verò multum putredine, recidunt ad frigidius: fiuntque cinerum similia dissipatione caloris. obstructio mediocris calfacit, retentione calidi effluuii: immodica, refrigerat suffocatione. Igitur, omnes causæ calidæ fiunt excessu frigidæ. tamen frigidæ non fiunt excessu calidæ. Nam cum à Galeno libro De causis morborum sex sint relatæ, quæ omnes, & quæcunque aliæ, possunt inueniri aliquo quatuor modorum, quos diximus, calorem extinguunt: frigidorum propinquitas, cibus, aut potus, in quibus considerari debet qualitas, aut quantitas; cui sunt duo excessus, defectus, aut redundantia. tertia causa est adstrictio nimia, alia raritas, alia otium, alia motus nimius. Vicinia frigidorum, & frigus alimentorum corrumpunt calorem alteratione: cibi aut potus multitudo, nimia adstrictio, & otium, suffocatione: defectus alimentorum, tabes: raritas & nimius motus, dissipatio. Hæc, inquam, causæ frigidæ nunquam per excessum possunt generare calorem. illarum tres per se iam sunt extremi excessus, putredine, nimia quantitas alimentorum, & nimia adstrictio, & motus nimius. Sed neque reliquæ aliquando ad calfacientes propter excessum commutantur, ubi semel sunt refrigerantes. Nam, cum mors adueniat

*De causis
frigoris.*

*Omnes
causæ ca-
loris nimio
excessu fi-
unt causæ
frigoris.*

*Frigidæ
causæ non
fiunt ex-
cessu cali-
dæ.*

30
40
50

adueniat animantibus per refrigerationē, & ex immodicis valdē excessibus mors fiat: necesse est clementum caloris, quò mortem inducat, ad frigus recidere: frigus verò auctum, quò magis increuerit, & minùs permutatum fuerit, eò citius mortem inducere. Nam, quanquam dictum sit à Galeno 1. de temper. aduersus antiquiores philosophos, omnem intemperiem, cū mediocriter increfcit, esse morbum: cū nimium, mortem, etiam si naturalis mors refrigeratione & deficcatione fiat: (ex quo loco colligi videtur, posse intemperiem quancunque, cum plurimum increfcit, non permutatam, mortem præter naturam inducere solam verò frigidam & siccam intemperiem, posse inducere naturalem) tamen
 10 res ita non habet. nam siue ex morbo, siue ex senio quis moriatur: necessariò extinctione caloris moritur. Sed cū moritur naturaliter aliquis, & terminus, & motus est refrigeratio: cū præter naturam, potest moueri ad extinctionem per calefactionem, sed refrigeratur ad extremum. Hæc cū ita se habeant, facile est *Cum eadē causa est frigoris & caloris alterum est per se, alteri ex accidenti.* intellectu, eandem causam posse esse refrigerantem, & calfacientem: sed necessariò alterum conuenit per se, alterum ex accidenti. atque quod ex accidenti fit, aut propter immodicum excessum, vt nimia exercitatio refrigerat; aut propter dispositionem patientis, vt infusio aquæ frigidæ in iuvene boni habitus sanat conuulsionem. Quæ igitur ratio dignoscendi est si omnia ferè quæ calfaciunt, possunt refrigerare: & quæ refrigerare, calfacere, quantitate certa, aut quibusdam occasi-
 20 onibus? dignoscendi inquam, causas, quæ calorem generantes absolutè & per se dici debēt, & eas quæ refrigerātes? Cur, inquam, exercitatio, balneum calidum, & medicamenta calida, & gaudiū calfacientes causæ dicuntur, & infusio frigidæ, & metus, & mæstitia refrigerātes, cum hæc frequenter calfaciāt, & illa refrigerēt? Hæc est dignotionis ratio. Quæ causa per calefactionē refrigerat, est calida, quæ refrigeratione calfacit, est frigida. nam quod est ex accidenti, fit aliqua re, quæ ex eo, quod est per se, proficiscitur: vt aqua frigida refrigeratione facit humores & spiritus fugere ad interiora, atque hæc fuga facit calorē: exercitatio calefactione dissipat, hæc dissipatio refrigerat. Ecce igitur inuenimus methodum cognoscendi, quæcunque causa ex quo genere sit, calidarum scilicet, an frigidarum; & si possit
 30 utrunque præstare, quia denominari debet ab eo, quod per se est. Sed videtur nulla earum causarum, quæ potest propter nimium vsum refrigerare, esse calfaciens per se. Nam Galenus 1. De simpl. medi. facul. cap. 3. non aliter docet distinguere actionem per se, ab ea quæ ex accidenti, quàm quòd quæ ex accidenti est, citò deficit; quæ per se, durat semper. vt medicamentum frigidum, cū actu calidum imponitur, calfacit; sed hæc actio, vt pote ex accidenti facta, cessat: refrigeratio, quæ per se est, durat. Igitur actio, quæ est causæ per se, non potest cum contraria commutari. Tamen animaduertendum est Galenum illic loqui de exploratione medicamentorum, atque verè dixisse, actionem per se non perire. Tamen hoc non tollit, posse ex actione per se contrariam fieri. Nam si aqua calida infunditur, modico tempore calfacit, deinde desinit calfacere, ac refrigerat. Sed exercitatio calfacit, ac per se perpetuò calfacit: sed cū nimium increuit, calfaciendo dissipat: atque ita succedit ex accidenti frigus. Tamen cū adhibetur, semper calfacit primo occurfus; qui, quòd per se fit, arguit. nam aquæ frigidæ occurfus primus refrigerat: hanc refrigerationem deinde consequitur calefactio quomodo diximus. Atqui hæc obseruari oportet non in calidis tantum, frigidisque causis: sed & in humidis & siccis. Fit quoque hac ratione, vt earum causarum, quæ calorem, & frigus possunt generare; aliquæ sint calidæ per se, vt exercitatio, & ira & vicinia calidorum: aliquæ frigidæ per se, vt vicinia frigidorum: aliquæ quæ neque calidæ sunt, neque frigidæ, sed utrunque ex accidenti, vt constipatio.
 40 Hæc enim neutrum facit medio altero, sed pro ratione dispositionis corporis alterutrum. nam autis, qui constipationem patitur, bono est sanguine, aut vitioso: qui bono sanguine est, sed multo, cum obstructione, aut otiosè viuit, & ita fit plethoricus: aut exercetur, & ita febricitat. Si vitiosis succis abundat, aut cum abundantia non adeò magna habet constipationem mediocrem, & ita febricitat: aut cum mediocri cōstipatione habet maximam prauī succi copiam,
 50

*De causis
siccitatis et
humoris.*

aut cum mediocri redundantia maximam constipationem: & vtraque ratione patitur refrigerationem ex suffocatione; atque multo magis, si maximæ redundantia accedat constipatio. Tales etiam sunt aliæ omnes causæ quæ suffocatione refrigerant. Sed de causis caloris & frigoris satis multa diximus. Siccitas & humor fiunt duplici ratione: siccitas alteratione, aut resolutione: humor alteratione, aut retentione expirationis. Alteratione alimenta, aut medicamenta, siue interiùs assumpta, siue exterioriùs applicata, sicca desiccant, humida humectant. Resolutione desiccant, quæcunque faciunt corpus plus resolui, quàm nutriatur. quod nonnulla faciunt vehementer augmentia resolutionem, etiam si nutritionem non impediunt, vt exercitatio, nimia mora in sole, & longa vigilia; nonnulla impediendo nutritionem, & si vehementer non resoluant, vt cura & mœstitia, & inedia, & vsus alimentorum parum nutrientium, & vsus medicamentorum adstringentium. quæ proinde deuitari præcipit Galenus 8. Meth. cap. 7. in curanda siccitate: quoniam constringentia membra impediunt humoris in ipsa deductionem. Contra humectantur corpora alteratione ex vicinia humidorû, ab humidis affecta, vt ab humidioribus alimentis, largo potu, balneo aquæ dulcis, & tepidæ, & statu cœli humidioris. nam Hippoc. 3. Apho. his sententiis explicuit disertissimè, siccis morbos ex siccis cõstitutionibus, humidos ex humidis fieri: Austri auditû hebetantes, caliginosi, caput grauâtes, pigri, dissoluentes: quâdo huiusmodi tempestas præualuerit, talia in morbis patiuntur: at si Aquilonia fuerit, tussis, fauces, alui duræ, difficultates vri- 20
horrores, costarû dolores, pectoris: quâdo hæc tempestas præualuerit, talia in morbis expectare oportet. Hæc Hippocrat. nimirû (vt Galenus in comm.) Auster est calidus & humidus; Aquilo frigidus & siccus. Paulò infrâ Hippocr. Morbi in pluiarum multitudine magna ex parte sunt febres longæ, alui profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, angina: in siccitatibus autem, tabes, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia vrinæ, difficultates intestinorum. Constitutio etiam in Canone, primo Epid. ostendit: vt humectentur corpora humore ambientis. Sed humectant etiam, etsi humida non sint, quæcunque nutritionem esse maiorem resolutione quauis ratione faciunt. Quod nonnulla faciunt nutritionem augmentia, vt vsus alimentorum multum nutrientium. & mediocris exercitatio solet hume- 30
ctare eos, quos contraria ratione nimium otium extenuat, quod detentis in carcere sæpe contingit: & balneum statim à sumpto cibo, quia facit multam distributionem: nam & hoc vtitur Galenus ad reficiendum extenuatos 14. Meth. cap. 17. quod & lib. De marcore, cap. vlti. ad hanc rem conferre dixit; cùm nullus subest timor obstructionis hepatis, aut calculi in renibus, aut morbi alicuius talis. nonnulla hoc idem faciunt prohibentia dissolutionē, etiam si non nutrant: vt obstructio pororum ex medicamento obturante. quamquam hæc humectant ex accidenti, vel, vt dicā veriùs, non humectant, sed prohibent siccari. Simplicium in-
temperierum tales sunt causæ: compositæ compositis causis fiunt. quanquam est
animaduertendum, qualitates has quæ passiuæ dicuntur, siccitatem, inquam, & 40
humorem ab aliis duabus fieri, cùm excedunt. Quo fit, vt plerunque simplex causa compositam faciat ægrotationem. nam calor excedens cùm sine humore est, semper facit siccitatem, quia resoluit; frigus excedens cùm est sine siccitate, humorem conseruat prohibendo resolutionem. Quare omnis causa calida tantum, est calfaciens & desiccans; & frigida tantum, refrigerans & humectans. neque solum hoc, sed & causa calida & humida solet ex accidenti desiccare, vt vinum, quod, vt Galenus comm. 5. parte 5. Aphor. docet, calidum & humidum est, quod etiam nos sumus procedente opere monstraturi; sed facili resolutione desiccatur. Habes causas omnium intemperierum sine materia. Intemperies cum materia fiunt ab ipsa
materia, gratia exempli, sanguine, bile, aut pituita alterante particulam, quam dilu- 50
it. Quare repetendum in præsentia foret ex primo lib. quatuor esse omnes humores in corpore genitos, hosque in sua quemque specie naturales esse, aut præter naturam. & vt, etiam si illi omnes succi sint, ac proinde humidæ substantiæ; tamen illorum duo potestate sicci sunt, bilis flaua & atra: (flaua cum calore, atra cum frigore) duo humidi, sanguis cum calore, pituita cum frigore. Verum hæc honestius est
lectorem

*De causis
compositarum
intemperierum.*

*De causis
intemperierum
cum materia.*

lectorem ex prædicto loco accipere; atque si quid illic desideratur, ex Galeno, & aliis autoribus, qui sine controuersis docent, quàm nos hîc reperere. sed petitis, quæ illic dicuntur, addendum hic est, quod ipsa consequentiæ vis addit, Redundantiam sanguinis in toto corpore aut parte quapiam, intemperiem facere calidam & humidam: pituitæ, frigidam, & humidam: bilis flauæ, calidam & siccam: melancholiæ, frigidam & siccam. Verum hæc fiunt cum hi humores, neque putrescunt, neque vruntur. Nam hæc alterationes, iuxta ea quæ paulò antè diximus, calfaciunt primò ipsos humores, qui membra deinceps calfaciunt, ita ex putri pituita fit febris, & ex vsta melancholia cancer. Quòd humor aliquis in parte redun-

Vnde fiat quod humor ali- quis in parte re- dundet.

- 10 det, fit; vel quia in ipsa parte est genitus, vel quia aliunde transmissus. Generatur in particula quapiam ex alimentis, quæ quotidie in illam mittuntur, vel ex debilitate facultatis alterandi, quæ corrumpit alimenta, vel ex debilitate expultricis, retentis illic, quæ necessariò generantur ex quotidiana nutritione. Quæ aliunde veniunt, vel à parte à qua veniunt, mittuntur, vel à parte in quam veniunt trahuntur, vel succedunt ratione vacui. (quanquam hac causa tertia nunquam, aut rarò putauerim tumores præter naturam fieri) Generatur fluxio primo modo, ex robore partis mittentis, & debilitate partis recipientis. Vt fit in inguinibus inflammatio, aut tota cute scabies; hepate mittente sua excrementa ad inguina, aut cutem. nam ita natura comparatum est, vt fortiora membra mittant ad debiliora, & debiliora co-
- 20 gantur recipere. Secundo modo fit; vt cùm ex impositione medicamenti vehementer calefacientis, aut duriori frictione inflammatur particula. Qui de omni modo tractionis enucleatiùs aliquid cupit audire, legat cap. 3. lib. 7. in quo disputabimus de modo quo fluit sanguis in venæ sectione. nam mihi certum est, hanc tractationem in illum locum reseruare, & de nulla re pluries scribere. Non enim, vt rudiores magnitudinem voluminis demirentur, cœpi scribere: sed vt ingeniosiores varietate doctrinæ fruantur. foret enim mihi facile, de causa qua membra debilia recipiunt excrementa potentiorum, diffusius dicere, & in tractatione de facultatibus naturalibus, & inter disputandum de febrium intermittentium periodis, & in præsentī loco, & millies alibi, atque adeò longissima Galeni loca Græcè
- 30 scribere, deinde hæc eadem Latina reddere, vt res vnica, atque adeò facillima satis esset multis chartis maculandis, quod nostra hac tempestate faciunt multi apud exterarum nationes: sed nos, quibus aliud institutum est, lectores ab aliis in alia loca remittentes, de magnitudine libri (nihil detrahentes perspicuitati doctrinæ) suffurabimur. contra ac illi, qui vt librorum addant inani moli, ex Galeno & aliis autoribus, quin potiùs, quod mihi mouit sæperisum, & ex suis ipsorum libris, neque apicem permutantes, suffurantur. sed scribant illi multa, apud quos multa papyrus fit, & tam multi sunt typographi: nos nunc ad pensum reuertamur. Mouent hic quidam leuem quæstionem, à qua tamen non se possunt explicare. An robur
- 40 virtutis membri possit esse illi, aut alii membro, morbi causa: fateri enim, videtur durius: siquidem sanitas consistit in facultatum robore, & quod bonum est & secundum naturam, non videtur probabile morbos parere: tamen videtur ex modò dictis deduci. Nam robur membri mittentis est causa morbi in recipiente; neque hoc solum, sed & sibi ipsi videtur posse esse morbi causa. Nam vehementior tractio fit à vehementiori virtute, & ex vehementiori tractione nihil mirum phlegmonem excitari. Qui sibi videntur priorum solutionibus pensatis, acutiùs respondere, dicunt: posse esse robur vnius membri causam morbi alteri membro: (nunquam enim inguina bubone laborassent, nisi sua excrementa deponere posset hep-
- 50 par. neque hoc esse mirandum putant, siquidem singula membra sibi prospiciunt) sed robur facultatis membri non posse esse morbi causam sibi ipsi. Nam (dicunt) cum vnique facultatum naturalium dederit natura suum instrumentum: trahenti, calorem cum modica siccitate: alteranti, calorem cum humore: expultrici, siccitatem mediocrem transuerforum villorum, & reliquorum humiditatem ad cedendum: retinenti, siccitatem obliquorum, (require hoc apud Galenum commentario. 20. secundæ part. Aphorismo.) tunc robustissima est facultas, & optimè operatur: cùm proprium instrumentum optimè est temperatum non cum inten-

Moue- tur contra- uersia.

Quorum- dā opinio.

*Obiectio
adversus
priorem
solutionē.*

*Autoris
sententia
qua deci-
ditur con-
trouersia.*

tissimum. ut gratia exempli, alterandi facultas calore alterat; non tamen intensissimo. optimè, sed moderato. quæ igitur facultas robusta est, & moderato instrumento utitur; operatur, non nimium, quodque possit obesse, sed quando oportet, & ut oportet, ita pars quæ trahit moderato calore, non potest in se ipsa morbum facere: quæ nimio calore non est fortis, sed debilis, quia intemperata. Quod si multum operatur, non operatur optimè; idque facit adiuta à causa præter naturam, putà à nimio calore. Sed est quod illis obiciamus hominem exinanitum venis ex copiosa euacuatione: quem prohibet Galenus 4. De tuenda valetudine, statim cibis refici, quia venæ sentientes inanitionem nimiam, trahunt succos crudos, non expectantes donec coquantur. quibus tractis, constat genitum iri in ipsis venis trahentibus, multas obstructions, & in toto habitu tubercula cruda, in quo ægrototo manifestum est tractione facta à facultate robusta, neque utente instrumento immoderato, factum esse morbum in ipsa trahente parte. Præterea falsò dicunt, facultatem operari moderatè, cum robusta est, & utitur moderato instrumento. Nam ex debilitate facultatis retinendi, mouetur expultrix immodicè: ipsa alioqui & in seipsa, & suo instrumento bene habens: quo casu non dubium, quin cum membro debilis est retinendi facultas, quò fortior est expultrix, eò res agatur deterius, & eò maiorem patiatur ipsum membrum inanitionem. Igitur nos qui res oculatiùs considerauimus, ita respondemus: Ex actione robustæ facultatis operantis ordinatim & moderatè, non posse morbum fieri ipsi membro, cuius est, quanquam alii possit, ut illi concesserant eruditè: tamen cum hæc eadem non ordinatim, aut moderatè mouetur, potest non aliis membris solum, sed suo etiam membro morbum parere. Fit, ut facultas moueatur sine ordine, vel propter excessum sui instrumenti: ut cum pars aliqua nimium trahit, quia præter naturam est calida: vel quia nimium irritatur, quod facit expultrix in morbis, cum euacuationes fiunt per symptoma, & trahens facultas in dicta hypothefi, & per caninam famem: vel quia contraria facultas est debilis. Sunt contrariæ facultates, quarum actiones mutuò se impediunt, ut retinendi, expellendi. Quæ admodum igitur (licet enim animalibus motibus naturales conferre) contingit, musculum aliquem habentem maximè secundum naturam, tamen contrahi plus satis, quia quæ regione est positus languet, id quod in paralyfi fit: ita retinens operatur nimium, quia languet expultrix, & hæc, quia languet illa. Sed iam diximus, quantum pro parua hac controuersia dici oportuit: neque in causis morborum temperiei quidquam prætermisum est. Morbi in compositione, & communes præter quam quòd manifestas habent causas, & generationis modum, nullas habent controuersias, quas solum nostri instituti est dirimere. Quare caput hoc iam est consequutum finem.

De differentiis symptomatum. C A P. I I I I.

*Symptomatum
generalis
divisio ex
Gal.*

Symptoma, quod & *ἐμπόνημα* Græci vocant, tres habent species: aut enim est actio læsa, aut mutata qualitas, aut est in his quæ expelluntur, aut retinentur præter naturam. Actiones quæ lædi possunt, aut sunt animæ, aut naturæ. Animæ sunt, aut motiones, aut sensus, hique potentiarum rectorum singularium. Motus caret speciebus. Sensus singulares sunt quinque: visus, auditus, odoratus, gustatus, & tactus. Rectrices tres, imaginatio, ratio & memoria. Actiones naturæ, aut sunt vitales, ut pulsus: aut naturales, quæ in singulis membris sunt quatuor, tractio, retentio, alteratio, & expulsio. Singulæ actiones lædi possunt tripliciter: aut imminutæ, aut ablatae, aut deprauatae. Quò fit, ut quodcunque naturale instrumentum, quatenus tale, pati possit 12. symptomata. nam, cum quatuor actiones sint, & singulis illarum ternæ læsiones; duodecim læsiones numero fient. Animale verò instrumentum, quodcunque pati poterit, quindecim. est enim quodcunque animale etiā naturale. nam natura priuatū est membrum nullum. habebit verò ut animale saltem tres læsiones sensus, quæ habet: quare tribus additis duodecim, fiunt quindecim. Eodem modo si instrumentum illud duobus sensibus est præditum, ut oculi-

ut oculus visu, & tactu: 18. symptomata pati poterit, non minùs, quàm si idem sit naturale, vitale, & animale instrumentum. ut arteria quæ nutritur & pulsatur, & sentit, sensu tactus, obscuro illo quidem, cæterum aliquo. Secundum symptomatum genus, quod in qualitate mutata est, quatuor habet species. est enim quæ visu aut odoratu, aut gustatu, aut tactu percipitur. nam quæ auditu percipiuntur, & in humano corpore contingunt, ad tertium genus referuntur, quod est excrementorum. Sunt enim crepitus, qui necessariò à flatibus fiunt. Circa exeuntia considerari debet quantitas, & occasio, & modus exeundi, (si, scilicet, cum crepitu, aut sine illo emittuntur.) & substantiæ modus, & color, & nonnunquam odor. His symptomatum speciebus continentur omnia, quæ humano corpori possunt contingere. Vfus est Galenus hac diuisione libro de differentiis symptomatum quæ non arbitror possis commodiorem aliam inuenire. Quamquam instet aliquis *Obiectio aduersus dictam diuisionem.* argumentis dicens, eundem Galenum prima Methodi, capite octauo symptomata omnia sub bimembri diuisione comprehendisse, dicentem; Ea esse actiones læsas, aut qualitates, quæ in humano corpore consistentes actioni neque commodant, neque incommodant. ita ut sub hoc secundo membro secundum & tertium prioris diuisionis contineantur. Dicat igitur aliquis, cum hic bimembri, illic trimembri diuisione vsus fuerit; necesse esse, aut hanc diuisionem esse redundantem aut illam mancā. Præterea quorsum hic duplices tantum actiones esse dicit, & animæ, & nature: cum milies dixerit, triplices eas esse: naturales, vitales, & animales. Certè hic nihil est erratum. neq; quicquam est in Galeni doctrina inconstans. *Solutio.* nihil enim refert per hæc aut illa membra diuidere; modò in rebus ipsis nihil sit prætermisum. Nam si bimembris diuisionis alterum membrum duo continet trimembris, ut priùs dictum est, & operationes naturæ continent vitales, & naturales: quid interest sic, aut aliter diuidere? sed hæc adduxi, quò intelligant omnes; nihil stultius esse, quàm diuisionis modo permutato noui, aliquid se putasse adducere, quod multi faciunt. Quis enim non possit symptomata mille modis diuidere, ut perpetuò eandem rem dicat? Certè licet tibi dicere symptomata omnia aut habere essentiam permanentem, aut in motu: aut esse in priuatione, aut in affectu: aut utcunque aliter, ut omnia symptomata præscriptis membris comprehendantur. Nihil præterea ineptius est, quàm à receptis autorum diuisionibus citra euidentem causam recedere. nam etiam si in doctrina nihil permutaretur: teritur inutiliter tempus, idque lectioni autorum multum incommodat. loquuntur enim autores omnia, obseruantes sua principia: quæ proindè obseruanda sunt, quo ad fieri potest. Multò verò grauiùs peccant quidā, qui præterquā quòd nonnulla membra inutiliter addunt, nonnulla etiā falsò dicunt. In horum numero primus est Argenterius quidam, deinde nonnulli alii; qui hæc ab illo suffurati sibi arrogāt, ac suo *Quæ obicitur Argenterius & alii.* etiā inuentori denegāt. Nituntur hi ostendere, minùs perfectā fuisse dictam Galeni diuisionem: quòd nonnulla sint, quæ nullo illius membro contineantur. Hæc dicunt esse soporem, & peruigilium, & dolorem, & motus omnes maiores, quàm pro natura. Argumentatur Argenterius: dolorem non esse læsam actionem; siquidem neque actio omnino est, ut ille sentit. Non enim, inquit, tristis sensus est dolor, sed tristitia, quæ sensum comitatur. nam Galenus ipse milies id videtur asserere. Atque lib. De differen. sympt voluptati illum dicit esse contrarium: sed voluptati contraria est molestia, quæ sensui aduenit, non ipse sensus. Peruigilium præterea & sopor in quo genere (inquit) sint, nisi in tempore: quoniam scilicet primum sensus instrumentum plus temporis, quàm oportet dormit, aut vigilat? Auctæ actiones hac ratione non sunt deprauatæ, sed auctæ, neque diminutæ sunt, neque ablata. Ommissa igitur plura membra in diuisione Galeni sunt. Sed qua ratione ille diuidat, operæpretium est audire. Symptomata (inquit Galenus) aut sunt actiones, aut opera. sunt autem ablata, aut diminutæ, aut auctæ, aut deprauatæ, aut tristes actiones. opera, aut sunt in qualitatibus secundis, aut humoribus, aut excrementis. Constat primò his tribus vltimis membris, *Dissolutio obiecti.* in qualitatibus nempe secundis, & humoribus, & excrementis nihil contineri; quod non contineatur duobus membris vltimis diuisionis Galeni, qualitate, in-

quam mutata, aut exeuntibus. Frustra igitur permutat Galeni verba; scilicet cui commodius est, ut discipulos assuescere, quam disfluere faciamus. Iam vero actionem inquit lædi: quia tollitur, aut minuitur, aut augetur, aut deprauatur, aut contristatur. Quid, num hi omnes sunt deprauationis modi? Non, inquit. nam perperam à Galeno dictum est, dolorem esse actionem deprauatam, temereque defenditur cum redarguitur. Qui tamen videtur mihi ignorare, quid dolor sit: est enim sensus ipse tristis. ipse, inquam, actus sensus: qui quoniam à re obiecta corrumpitur, natura cum tristitia fit, ipsa etiam voluptas, sensus cum delectatione est: non aliquid à sensu diuersum. Quæ ambo clarius quam ut alia declaratione opus sit, dicta sunt à Galeno. De locis patientibus cap. 2. his verbis: Quippe 10 ut dolor sensus tristis est, ita voluptas est blandus. Quod sicubi Galenus dolorem tristitiam sensus dicit: id factum est, quod cum semel intelligat Galenus, dolor fieri, cum sentitur aliquid, assatim repenteque corrumpens naturam; sensum ipsum tristem, dolorem dicens, inutilem omnino putat diligentiam, inuestigare: an tristitia sensus differat ab ipso sensu tristi; & si differunt, in quo illorum doloris natura sit. proinde tricas has præteriens dicit, Ipsum sensum tristem esse dolorem; sensum blandum, voluptatem. eoque dolorem esse deprauatum motum; nam deprauationis actionis sunt multi modi. Nam deprauata est actio, quæ fertur in res à se alienas: ut carbonum, aut talium rerum appetentia, quam *κίττα* Græci vocant. Deprauatus etiam est sensus, quo sentiendi potentia contristatur, & immodicus 20 omnis facultatis motus, ut retentio; aut expulsio nimia, deprauata actio est. Sed dicces, Licuisset etiam ista ratione, qua auctam facultatem sub deprauata comprehendis, & diminutam comprehendere, forentque ita læsæ actionis duo membra, ablata & deprauata, & deprauationum alius modus præter dictos, cum diminutæ actio fit. Minimè est ratio par. nam hæc diuisio Galeni respicit ipsam facultatem: & actio, quæ fit à facultate omnino impotente, sublata est: quæ à debiliore, minuta: quæ à deprauatione ipsius facultatis, vel contrariæ, si contrariam habet, vel irritatione praua, deprauata dicitur. ita oporteret auctam dicere eam, quæ ab aucto robore facultatis fieret. Sed, ut paulò superius diximus, quod à robore facultatis fit, nunquam est nimium. sed quod ex irritatione nimia, aut corruptione contrariæ 30 virtutis fiat. Sed hoc declaratum est in proximo capite. Merito ergo nomine deprauatæ actionis, intelliguntur tristis & deprauata, quæ scilicet fertur in res alienas à se, & aucta. Hæc oportuisset Argenterium cogitasse apud se prius, quam Galeni receptissimam diuisionem reprehenderet. licuisset sanè illi, quod nos facimus, re-tenta Galeni diuisione, subdiviisionibus uti, & deprauationis modos explicare, referreque ad ipsam facultatem. Cæterum hic peccauit, quod auctam actionem noluit in deprauata contineri: quodque dolorem actionem læsam esse negauerit, ridiculis quibusdam tricis inuolutus. Neque minùs peccauit, quod soporem, & peruigilium actiones læsas esse negauerit: & symptomata in tempore esse dixerit: quia plus temporis, quam pro natura vigilant, aut dormiunt ægrotantes. Nam di- 40 cente Galeno; Sopor, aut somnus præter naturam, nihil est aliud, quam communis totius corporis torpor. Ut ergo cum torpet membrum aliquod, debilem habet motum, & sensum: ita torpore communi primùm sensus instrumentum in toto corpore valde diminutas habet actiones; per vigiliam plures, quam oportet. Ergo vigilia est deprauatus motus, & somnus diminutus, in primo sentiendi instrumento. Notandus ergo est Argenterius nimis diligentis: sed ridendi fures, qui pecuniam ab Argenterio suffurati, alioqui vilem, conantur celare, & contrectantes manibus, vertunt in carbones: dicuntque dolorem non contineri in diuisione Galeni, sed esse symptoma in tempore. quoniam, dicunt, de sententia Platonis, est passio affatim, repenteque facta: cum tamen ille dixerit, *ἡ πᾶσι παρὰ φύσιν καὶ βίαιον γιγνόμενην, αἰθρόον παρὰ ἡμῖν πάθος ἀλγυνόν.* id est: *Passio quæ præter naturam violenter & affatim ac repente* (hæc enim omnia significat dictio *αἰθρόον*) *in nobis fit, dolorem facit.* Vnde constat: illud affatim ac repente, de causa dictum esse, non de symptomate. Sed roget nos aliquis, cur, si sopor & peruigiliū, & dolor continentur in Galeni diuisione; postquam de reliquis iuxta propositam diuisionem differuerat, de dolore in hunc modum dixit:

Dolor sensus ipse tristis est.

Obiectio diluitur.

Quomodo circa soporem et peruigilium peccauerit Argenterius.

Refutatur quæ aliunde dolore dicitur.

Soluitur dubium.

dixit: Porro tactus actio egregium inter ceteros sensus symptoma possidet, dolorem? Et de aliis duobus: & adhuc etiam duo egregia, perugilium, & sopor, circa primum sensum, qui & omnium sensuum est communis, consistunt. Videretur enim Galenus subuoluisse, hæc non contineri in diuisione: quandoquidem illa per se dixit. Tamen res non ita habet: sed Galenus, ut probati alii autores, solet cum in signe aliquod diuisionis membrum est, propter claritatem doctrinæ per se illud dicere. Itaque dicuntur præter cætera ab illo hæc: non quod extra diuisionē sint, sed quod insignia. id quod & ipse Galenus monuit in eodem cap. ita scribens, *εἰ δὲ τὸ ἴδιον ἔχειται τὸ ὅλον καὶ τὰ μέρη*. id est: *Si quod autem proprium & præcipuum habet nomen* (Dixi hæc

10 Græcè: quia in codicibus nonnullis perperam legitur, *non habet.*) Non proinde oportet decipi, putantes aliquod symptoma à nobis esse prætermisum. Hæc Galenus. Vides ut ipse responderet istis sophisticis cauillis. quod vnum, nisi peruerso essent ingenio, & ex contradictione gloriam aucuparentur, neque autorum lectionem, neque ipsam per se veritatem quicquam curantes; illis proculdubio suffecisset ad rem intelligendam. Sed agant aliud, quid mea? celebre reddant illi suum nomen, quantum lubet, iniecto in Dianæ templum igne, aut verberata Homeri statua: nos interim nobis caueamus, ne suis argutiis irretiti in illorum trahamur ignorantiam. Recedant igitur iam hinc sophistæ, permittantque nobis Galeni diuisionem resumptam interpretari. Quinque sensibus exterioribus, & tribus interiori-

20 bus, & quatuor facultatibus naturalibus, & mouentij secundum locum ex electione, accidere possunt ternæ læsiones, sublatio, imminutio, aut deprauatio. Corpori possunt contingere prauæ qualitates quadruplices: & symptomata possunt excrementis in substantiæ modo, & colore, & reliquis, & exeundi opportunitate fieri. Nam, quanquam monstratum à nobis sit in secundo Controuersiarum libro, Tactus esse plures reuera sensus, eoque plures esse quàm quinque exteriores: ceterum, ut ad nihil aliud, ita ad distinctionem symptomatum minimè refert plurimum tactuum meminisse. nam multæ facultates in eadem corporis particula sitæ non alia ratione læduntur singulæ per se illæsi aliis, quàm quod, etsi sint eiusdem partis, non sunt eiusdem temperamenti. (Quod etiam libro 2. dictum est: sed modo declarabitur, quia partis huius est proprium) Ut trabendi facultas, & expultrix

30 in eadem intestini fibra sunt: tamen si se aliquantò humidior sit fibra, tractio fit malè: quippe quæ à calore cum moderata siccitate fit; expulsio nihilo fit deterius: quippe quæ humiditate indiget. sed tactus omnes sunt aut eiusdem temperamenti, aut vsque adeo similis, ut non possit vnus illorum symptomata pati illæsi aliis. Nam quemadmodum Aristot. inquit secundo De partibus animalium cap. 1. philosophi omnes singulos sensus singulis elementis tribuerunt. de quo disputatum à nobis satis diffusè est, cum de numero & temperamento sensuum exteriorum agitaremus quæstionem. Cumque de reliquorum sensuum temperamento diuersæ philosophorum sint sententiæ: (visum scilicet alij tribuunt aquæ, igni cælesti

40 alij odoratum alij aquæ, alij aëri, alij igni, alij vaporibus) tamen tactum omnes tribuunt terræ. nimirum omnes tactus sunt terre: eoque propter similitudinē temperamenti, communia patiuntur semper symptomata: quique tactu caret in membro aliquo, neque calidum, aut frigidum, neque humidum, aut siccum, neque durum, aut molle sentit eo membro: quique debiliter sentit tactu, deprauatè, hæc omnia debiliter, aut deprauatè sentit. Sed dices, Si pars qua recipiuntur, est eadem, & temperamentum cui tribuuntur vnicum; vnicus etiam fuerit tactus. nō enim sit quidquam quo differant. nā per actiones, & per res obiectas, distinguuntur ut à posteriori: sed ut à priori oportet illis inesse aliquid quo differant. Animaduertendum est, Tactus omnes esse eiusdem elementi, putà terræ: tamen non

50 vnici temperamenti exactè, sed per quam minimè differentium temperamentorum. Sunt itaque omnes tactus terre, & ideò tributi terræ: sed possunt huius plus, minusve esse participes. igitur quanquā plures sint tactus; sed quod ad symptomatum differentiam attinet, censendum perinde est ac si vnicus sit, sintque tantum quinque sensus externi. Internos sensus esse tres tantum, & triplices tantum noxas secundum speciem pati posse vim ipsam cerebri, quam *ἡγεμονικόν* Græci vocant,

Resumitur & interpretatur Galeni diuisio.

Obiectio diluitur.

ægrotis scilicet nihil, aut diminutè, aut prauè imaginantibus, ratiocinantibus, præ-
 teritorum recordatis, monstratum à nobis est. 2. libro. Reperies multa horum sym-
 ptomatum exempla apud Gal. lib. De differ. sympt. cap. 3. & 3. De locis patienti-
 bus cap. 7. Motus secundum locum vnicum habet instrumentum, putà muscu-
 lum. Est enim verè instrumentum motus musculus: quod dictum est à Galeno
 lib. de diff. sympt. & in principio primi De motu musculorum, & 1. De causis
 sympt. cap. 5. & 1. De locis patientibus, cap. 6. & multis aliis in locis. quia nullus
 nervus qui in musculum non inseritur, habet motum. nam neque optici, neque
 gustui seruiantes, neque alii tales, neque antequam in musculum subeant, illi ipsi
 qui sunt subituri, motū præstant alicui particulæ. Itaq; nerui sunt sensuum instru-
 mēta, p̄pria; hic enim à solis illis fit: motionis verò sunt instrumēta ratione delatio-
 nis facultatis, non tamen prosecutionis. vt oculus est instrumentū quo videmus,
 tamen nervus est qui defert facultatē. Qui hæc omnia exactè volet intelligere, le-
 gat quæ de facultatibus scripsimus in 2. lib. Quanquam facultas sentiendi & mo-
 uendi eodem spiritu, aut illustratione, per eosdem nervos deducitur, vt monstra-
 tum illic est; tamē possunt symptomata accidere vni, quæ alteri nō accidant. nimi-
 rum potest brachium fieri sine motu, non carens sensu; quia maiori facultate opus
 est ad mouendum, quàm ad sentiendum, potest igitur influere quantum sufficit ad
 sentiendum, vt non influat quantum satis est ad mouendum. potest etiam carere
 sensu non carens motu; idque duplici via, vel obstructis nervis, qui veniunt ad te-
 xendam cutim, non obstructis iis qui peruadunt musculos, aut stupefacta cure, stu-
 poreque profundiores musculos non attingente. vnde manifestum fit, posse in
 membro aliquo vt brachio, aut crure lædi sensum sine motu, & motum sine sensu;
 sed in eadem nerui particula posse tolli motū sine sensu, contrā verò minime. nam
 quæ virtus transferendo corpori est satis, multò magis sensui sufficiet. Sed hæc,
 quoniam in sequenti lib. propriam habebunt controuersiam, prætereo breuiter.
 Proposita explicitaque symptomatum diuisione, qua omnia symptomata continē-
 tur, operæ precium fuerit, vt de insignibus insigniter dispuemus. Dicendum ergo
 omnium primò de dolore, quem diximus de sentētia Galeni esse actionem læsam,
 itaque sensum tristem: vel vt argutulo Argenterio placet, tristitiam sensus. quan-
 quàm est vulgarium Aristotelicorū, & medicorum barbarorum opinio dolorem
 rem esse subiectam sensui, non sensum. itaque dolorem senti, vt sentitur candor.
 Videtur pro his esse Hippocratis sententia 6. secundi Aphor. Quicunque parte ali-
 qua corporis dolentes magna ex parte dolorē non sentiunt, his mens ægrotat. Di-
 cit ergo; quibus mens ægrotat, dolorē nō sentiunt. igitur quibus mens nō ægrotat,
 dolorem sentiunt. Tamen Galenus ipse in comment. dissoluit hunc nodum, di-
 cens: Et nunc igitur eodem modo appellauit dolores, affectiones eas quæcunque
 cum dolore natura sua generantur. Itaque dolor, sensus actus est cum tristitia, non
 quod sentitur, accidens. Quæcunque harum opinionum, tam quæ dicit dolorem
 senti, quàm, dolorem esse sensum tristem, quàm esse tristitiam sensus; in duas opi-
 niones distributa est: siquidem est omnibus his communis controuersia, An dolor
 contingat, soli tactui, an sensibus omnibus. nonnullis dicentibus esse accidens ta-
 ctui subiectum, aut tactiōnem tristem, aut tristitiā tactus: aliis dicentibus esse, quod
 vocant, sensibile commune, aut tristem sensum, aut tristitiam sensus cuiuscunque.
 Qui priorem sententiam tuentur dicunt; dolores grauissimos soli tactui accidere,
 tamen dolores omnibus sensibus: omnes enim corrumpi ab excellentibus quali-
 tatibus: interesse etiam inter illos hoc nomine, quòd tactus dolore afficitur ab ex-
 ternis & internis causis, reliqui sensus ab externis tantum. Quod verò à Galeno di-
 ctum est: Oculis etiam accidunt dolores vehementes, tactu in ipsis contristato: di-
 cunt, in instrumentis quatuor sensuum, putà visus, auditus, odoratus, & gustatus,
 posse fieri duplices dolores; quosdam affecto in illis proprio sensu, quosdam affe-
 cto tactu. Cum enim tactus per omnes dispersus sit; necesse est, in illis esse dupli-
 ces sensus, contristarique nonnunquam hunc, nonnunquam illum. vt si quis ex
 acuta voce dolet, auditu dolet, vt auditus est. si verò auris inflammatione molesta-
 tur, dolor fit in instrumento auditus, affecto tamen in illo tactu. non aliter ex ful-
 gore do-

Motus se-
 cundum
 locum vni
 habet in-
 strumentū
 musculū.

Potest in
 eodem mē-
 bro lædi
 sensus sine
 motu, &
 contr.

De dolore.

Controuer.
 an dolor
 contingat
 soli tactui,
 an sensibus
 omnibus.

gore dolet visus; sed ex ictu dolet tactus in oculo. Dolores reliquorum sensuum à tactu, qui ratione tactus fiunt, grauiores esse dicuntur, qui illos sua ipsorum ratione afficiunt: de hisque interpretantur Galeni dictum. Præstat huic sententiæ occasionem Galeni sermo, cuius propterea bonam partem lubet hîc inferere. is habet in hunc modum: Proprium autem & egregium præter cæteros sensus tactus actio symptoma possidet, dolorem; qui etiam in reliquis sensibus generatur à familiaribus sensibus, quæ extra occurrunt: huic verò nō solū ab externis, sed etiam multò magis ab affectibus, qui intra corpus consistunt. isque subinde tam vehemens, ut nonnulli cruciatu victi sibi ipsis mortem consciscant. gignitur ergo & in oculis ex lucis splendore doloris quædam passio, & in auribus, ex magno quopiam & aspero strepitu. sic in gustatu quoque, & odoratu aliæ tales incidunt passionibus tristes, à proprio scilicet sensili vnoquoque sensu dolore affecto: maximè verò dolores tactus sensui contingunt, quippe quæcunque ex aurium phlegmone aliòve in illis affectu, vehementi nos dolore afficiunt: non quidem auditus, sed tactus sunt propria. est enim is sensus omnium sentiendi instrumentorum communis: reliqui quatuor sui quisque solius. eodem modo dolores in oculis, vehementes sæpe generantur, tangendi scilicet in illis sensu contristato. Hæc Galenus. Quadictione illud videtur significare, quod antea diximus: esse in instrumentis quatuor sensuum duplices dolores, quosdam proprii sensus, quosdam tactus. Sed aliorum sententia mihi verior esse videtur: dolorem solius tactus esse symptoma. sed in reliquis sensibus fieri dolores duplices, quosdam ab obiectis tactui, ut in auribus à phlegmone, in oculis ab ictu: alios ab obiectis propriis sensibus, sed ab iis ipsis, ut afficiunt coniunctum tactum. Atque ita verba Galeni interpretor. Nam Galenus ita proposuit: Dolor est egregium tactus symptoma. quod tamen alii interpretantur dictū non de quocunque dolore, sed de vehementi. proinde, quoniam, ut diximus, Galeni verba utriusque opinioni occasionem dant; rationibus nostra sententia confirmetur. Ea quæ obiecta sunt reliquis sensibus, non aliter inferunt dolorem, quàm inferendo passionibus, quæ tactus sunt propriæ, putà diuisiones, aut constipationes. igitur dolores etiam illi sunt tactus proprii. Quod verò ita fiat, intelliget aperte is, qui singularum rerum naturas, causamque, qua molestæ fiunt, considerauerit. Album sanè, & splendidum, nō aliter quàm dispergendo, atrum constipando, acutus sonus incidendo, grauis contundendo molestiam inferunt. Iam verò de saporibus omnibus, quibus odores respondent proportionem, diffusius, quàm ut à nobis possint recenferi, loquutus est Galenus 4. de simplic. medic. facult. de sententia Platonis, quo in loco omnes saporum sensus, tactus alterationibus tribuit. Acida nimirum incidunt, salsa abstergūt, amara corrodunt, acerbæ constringunt. Omnes itaque quæ sentiuntur qualitates, cum dolorem generant, propria aliqua tactus passione id faciunt. proindèq; putauerim, necessarium fuisse tactus sensum per instrumenta reliquorum esse dispersum: quò in illis, ex violenter obiectis, molestia perciperetur, quæ alioqui percipi posset nulla. Sed est aliud rei huius non minùs euidentis argumentum. Si vnusquisque sensus sua ratione, ac per se dolorem pati posset; quò perfectior esset sensus, eò grauiores dolores pateretur. Nam quò perfectior est sensus, eò perspicaciùs, acriùsque sentit: quoque acrius pars aliqua sentit, eò dolet grauiùs. (non enim alia ratione particularæ, quæ acri sensui præditæ sunt, cuiusmodi os ventriculi, grauiores dolores patiuntur reliquis partibus) itaque pateretur visus acerrimos dolores, huic proximè auditus, deinde odoratus, minores gustus, tactus minimos. Tamen res contrà omninò fit. tactus scilicet acerbissimos patitur dolores, reliquorum sensus vnusquisque tantò leuiores patitur, quantò plus à tactus natura recedit. Igitur dolores omnes tactus sunt proprii; & reliquis sensibus ex accidenti accidunt, ratione tactus, qui cum illis omnibus confusus est. nam si dicas, in visu, eò esse leuiores dolores, quò obiectæ res sint tenuiores, eoque minus paratæ molestare: saltem fieret, ut dolores æquales essent in sensibus omnibus. quò enim obiectum sensui alicui, est minùs terreum: eò etiam ipse sensus est perfectior, eoque acriùs sentiens. quare pares saltem dolores relinquerentur: quod tamen non fit. ergo dolor solius est tactus.

*Sententia
alia, quæ
ut verior
ab autore
probat.*

*Causa ob
quam do-
lor soli ra-
tius con-
tingat.
De somno
& vigilia.*

Neque verò rei huius est inuentu difficilis causa, si modo verè antea dictum est; il-
lud tantum dolorem facere, quod naturam corrumpit. cum enim nostri corporis,
& singularum partium natura in temperie & continuitate consistat; nulla qualitas
corrumpet naturam per se, præter calorem, frigus, humorem, & siccitatem, & con-
tinui solutionem. Est itaque dolor egregium symptoma solius tactus. De somno
& vigilia dicendum non nihil est. sunt enim hæc alia duo egregia symptomata. Per
somnia fit motus caloris spiritusque & humorum, ab externis ad interna: per vi-
giliam contrarius. ita per vigiliam operatur vis cerebri in toto corpore externas
actiones potissimum: tamen facultates actionibus quibusdam internis per so-
mnum plus student. In cerebro fit magna spirituum animalium generatio, pro
his, qui vigilia exhausti fuerant. Copiosiores etiam fiunt eo tempore concoctiones
in visceribus, eoque vitalis facultas plus laborat expurgandis fuliginibus, & attem-
perando calori. Fit somnus requiescente facultate animali propter defatigatio-
nem, obstructoque leuiter cerebro vaporibus suauibus ex alimento. Hæc contin-
gunt per somnum, quæ ut dixerim, nihil curo, sit ne somnus actio aut vis cerebri,
& hoc ipsum dormire agere sit, vel priuatio actionum, vel motus ille ab externis
ad interna, aut obstructio illa cerebri. in quocunque horum lubet, somni essentia
am collocato, modò non ignores, hæc omnia contingere dormientibus. ego e-
nim hoc indignum puto longa controuersia. Aristoteles lib. de somno & vigilia,

*Somnum
vigilia pri-
uationem
dicit Ari-
stoteles.*

*Sopor quid
sit & unde
proueniat.*

somnum vigiliæ priuationem esse dicit: atque hæc sententia videtur valde proba-
bilis. quandoquidem non aliter solemus dormientem à vigilante distinguere, quam
priuatione actionum; quod scilicet non sentit, neque mouetur. verum hæc de so-
mno naturali videntur dicta. Quod nostri instituti est attingamus. Somnus præ-
ter naturam, quem soporem licet appellare, proculdubio est priuatio, non enim
tam est somnus, quam vigilandi impotentia. Nam fit non ut naturalis, humecta-
to mediocriter cerebro, leuiterque obstructo à vaporibus suauibus; sed aut nimi-
um obstructo cerebro à frigidis & crassis succis, eoque facultate non potente dif-
fundi, vel cerebro vehementius refrigerato, stupefactoque: non aliter quam
membrum aliud quodcunque solet ex nimio frigore stupefcere, reddique proin-
de immobile, & sine sensu. Peruigilium fit laborante facultate propter impoten-

*Peruigili-
um quid sit
& quomo-
do fiat.*

tiam requiescendi, ex siccitate cerebri, aut mordaci fuliginum qualitate. Ex his
iam (arbitror) liquet, quod paulò antè tetigimus, breuius, Peruigilium esse de-
prauatum mentis motum, soporem actionis priuationem. Quanquam animad-
uertendum hoc loco est, id quod Galenus secundo De motu musculorum dicit;
per somnum corpora non omnino esse priuata motu & sensu; sed recipere tunc
quoque influentem facultatem à cerebro, parcius tamen multò, quam per vigili-
am, atque adeò sentire etiam dormientia membra, hebetius tamen quam vigilan-
tia. Quod euidenter monstrat excitatio. si enim somnus priuatio integra esset mo-
tus, & sensus in sopitis membris, non posset quisquam plagis excitari. hæc enim non
aliter excitant, quam dolorem inferentes; sed membra quæ sine sensu essent, o-
mnino non possent dolere. igitur neque possent dolore excitari. Sed res aliter ha-
bet. dum dormimus, non sentimus res leues, sed aliquantò grauiiores sentimus:
non aliter quam qui non est omnino cæcus, sed hebetioris visus, minora non videt;
maiora tamen, aut excellentia videt. Igitur est somnus symptoma in diminuto
motu facultatis animalis. quod etiam respiratio, quæ semper fit, & alii motus vo-
luntarii, qui nonnunquam inter dormiendum fiunt, aperitè declarant. non enim
fieri possent, si toto influxu à cerebro reliqua membra priuarentur. Quod verò
horum motuum etsi à facultate animali cum libertate fiant, non recordamur ex-
perrectis; leuis imaginatio ipsarum motionum est in causa. quanquam enim habent
dormientes fortem imaginationem, quæ mouet ad actiones; tamè ipsarum actio-

*In somno
non est o-
mnino pri-
uatio sen-
sus & mo-
tus.*

*De sym-
ptomatis
facultatū
naturalium.*

num externarum, dum fiunt, aut nullam, aut leuissimam habent imaginationem,
sed prætereunt, ut qui studentes aut agentes aliud, manus mouent, aut crura. Sed
hæc de symptomatis facultatis animalis sunt satis. Facultatibus naturalibus cōtin-
gunt, ut Galenus collegit, symptomata 12. Siquidem monstratum à nobis est in 2.
huius operis libro, capite De numero facultatum naturalium quæ ministrant; illas
effertan-

esse tantummodò quatuor. siquidem distributio & secretio actionibus aliarum fiunt. Quare deficiens, aut deprauata distributio, aut secretio, aliarum facultatum sunt symptomata. ut si membrorum fit atrophia, est concoctio deficiens: si verò hæc non deficiat, est defectus distributionis. Atqui aut distributio non fit, quia membra non possunt trahere alimentum, quo indigent, & est trahentis facultatis symptoma: aut quia hepar non potest redundantiam sanguinis protrudere in venas, & est defectus expultricis hepatis: aut quia venter expellit, antequam fieri possit distributio commoda, & est inordinatus motus expultricis ventris. Secretionis etiam vitium, alicuius aliarum est symptoma: ut cum morbus regius fit vitio secretionis, actio quæ est symptoma, est diminuta tractio vesicæ fellis. Sed sunt quædam alia præter hæc symptomata: quæ, cum actiones læsæ sint, instrumentorum naturalium sunt propria. quorum Galenus videtur oblitus, & nos addemus. Appetitui naturali, quem negauimus citato capite esse in numero facultatum alendis animæ, possunt contingere symptomata, de quibus eò loco diximus, & modò disputamus. talis enim est appetitus humoris, qui est in renibus, per diabete[m], unde perspicuum fit, posse esse actionem symptoma, quod nullius sit earum potentiarum, quæ animæ sunt. Affixio etiam alimenti, actio est nullius potentie animantis propria, ut citato loco exemplo ceræ & picis monstratum est; tamen contingit, ut Galenus docet 1. de facultatib. natur. in hydrope ascite infelix nutritio

10 secretionis, actio quæ est symptoma, est diminuta tractio vesicæ fellis. Sed sunt quædam alia præter hæc symptomata: quæ, cum actiones læsæ sint, instrumentorum naturalium sunt propria. quorum Galenus videtur oblitus, & nos addemus. Appetitui naturali, quem negauimus citato capite esse in numero facultatum alendis animæ, possunt contingere symptomata, de quibus eò loco diximus, & modò disputamus. talis enim est appetitus humoris, qui est in renibus, per diabete[m], unde perspicuum fit, posse esse actionem symptoma, quod nullius sit earum potentiarum, quæ animæ sunt. Affixio etiam alimenti, actio est nullius potentie animantis propria, ut citato loco exemplo ceræ & picis monstratum est; tamen contingit, ut Galenus docet 1. de facultatib. natur. in hydrope ascite infelix nutritio

20 deficiente affixione. ergo deficiens affixio symptoma est, & actio læsa; tamen nullius facultatis enumeratarum à Galeno. Vnde euidenter verum est, Galenum multa symptomata omisisse, cum symptomata omnia membrorum naturalium in octo, aut duodecim redegit. non enim appetitus immodicus renum, qui fit in diabete, neque ablata affixio, quæ fit in hydrope, illo numero continentur. Quare hinc nihil mirum, si nos aliter enumeremus, ut nullum prætermittatur. Melius itaque fuerit per actiones, quàm per facultates distinguere. dicentibus nobis hoc loco, non quidem quatuor esse facultates naturales, singulisque contingere terna symptomata, ut in principio huius capituli: sed nutritionem compleri his actionibus, appetitione naturali, tractione, retentione, affixione, commutatione, & expulsionione: accretionem compleri his eisdem, & dilatatione. harum actionum singulis contingere

30 posse ternas lésiones. esse itaque 21. Exemplum læsi appetitus, est in diabete; læsæ affixionis, in atrophia ex hydrope ascite: læsæ dilatationis, cum puer intempestiuè cessat ab incremento, quia corpus ex morbo quopiam factum est præter naturam ficius, nihil refrigeratum. constat siquidem illum non alia ratione cessare ab incremento; quàm quòd membra præ comparata duritie, non possunt quantum oportet, actione caloris dilatari. Cessat ergo incrementum, imminuta dilatatione. sed hæc non possunt plenè intelligi ab eo, qui non antea intellexerit, quæ in 2. libro de naturalibus facultatibus scripsimus. nobis non sunt dicenda sæpius eadem. Neque verò est cur quisquam nos accuset, quòd cum paulò antè eos vituperauerimus

40 qui in diuisione symptomatum à Galeno desciscunt, modò enumerationem eorum, quæ in læsa actione quopiam membri naturalis sunt, qua ille est usus, ut imperfectam deferamus. nobis enim nihil videtur ineptius, quàm ab autorum diuisionibus temere recedere. minimam enim gloriam in contradicendo sitam esse putamus. tamen neque in cuiusquam verba volumus iurare; sed veritatem in quauis re cuiusvis auctoritati præferri. Præter hæc, quæ diximus, possis addere symptomata alia, ipsarum nempe facultatum, quibus ministrant illæ quatuor: ut deficientem, imminutam, aut vitiosam nutritionem, accretionem, aut generationem: tamen hæc perpetuò pendent ex aliis læsionibus prioribus: proinde nihil refert illorum meminisse per se: sed satius est, de illis ita cogitare, ac si in dictis

50 symptomatis contineantur. Nam si quod corpus infelicius nutritur, augetur, aut gignitur; necesse est illud fieri, aut quia minus materie utilis trahitur, aut non satis retinetur, quo fit ut intempestiuè expellatur, aut non satis alteratur, aut quia excrementa, quæ non expelluntur impedimento sunt, vitiando concoctionem, aut impediendo affixionem, aut est difficilis partium dilatatio. Ergo naturalium actionum, quæ propriè dicuntur tales, læsiones omnes diximus. Vitalis actionis (nam

Symptomata instrumentorum naturalium aliter enumerat aut Galenus.

Præter dicta possunt addi alia symptomata.

hanc quoque sub naturali contineri fecimus) tot sunt læsionum species, quot pul-
suum præter naturam modos in tertio huius operis libro diximus. De tertio sym-
ptomatum genere, propriis capitibus dicemus in sequenti libro. Quare longiuscu-
lum iam caput concludamus.

De causis symptomatum. C A P. V.

*Sympto-
mata om-
nia à
morbis na-
sci ait Ga-
lenus.*

Symptomatum omnium communis quædam causa est morbus, & singulorum
sua cuique propria. Age igitur de communi disputemus primum, de peculiari-
um nonnullis deinde: de iis inquam, circa quas reperimus medicas controuersias. 10
Libello De differentia symptomatum longo sermone nititur Galenus monstrare:
symptomata omnia cuiusvis ea generis sint, ex morbis nasci, atque in huius asser-
tionis confirmationem, utitur inductione per singula membra. Actiones læsas
(inquit) constat à morbis fieri. siquidem dictum antea est, morbum esse affectum
præter naturam, lædentem operationes. Iam verò qualitates mutatas, quarum
quatuor diximus esse species, quæ visu, odoratu, gustatu, aut tactu percipiuntur; ne-
mo dubitet ex morbis nasci, qui sciat, qualitates primas quibus temperamentum
constat, cum præter naturam sunt, esse morbos. Nam cum sint qualitates secun-
dæ, ex primis nascuntur proculdubio, hoc est ex temperamento, ex naturali qui-
dem naturales, ex non naturali non naturales, quales sunt, quæ sunt symptomata. 20
Quòd aliquid præter naturam retineatur, aut excernatur, (quod ad tertium sym-
ptomatum genus refertur) necesse est ex vitio retinentis, aut expellentis, aut amba-
rum fieri: nisi ex qualitate eius, quod excernitur, fiat ut euacuatio symptoma sit. ut
cum bile aut sero plena, vel alia mala qualitate affecta vacuatur: quæ tamen, ut talia
sint, alterantis facultatis, aut excernentis vitio fit. Igitur utcumque euacuatio sit
symptoma, non fit sine facultatis cuiuspiam læsione: sed nulla facultas vitiatur illæ-
so temperamento, cum illarum substantia in commodo temperamento consistat.
igitur est hoc quoque symptomatum genus, morborum soboles, non minùs, quàm
alia omnia. Hæc docet Galenus: tamen non desunt qui repugnent, dicentes, mul-
ta symptomata esse, quæ ex nullo morbo proficiuntur: sed fieri quædam à causa 30
externa, quædam ab interna, quædam ab obiecta re, quædam ab aliis causis. Nam
(ut primi generis primum meminimus) si quis optimè adhuc valens carnes cru-
das ingerit in ventriculum, habebit cruditatem sine quopiam morbo. Si hic idem,
quem optimè valere posui, digitis immixtis in os irritatus, aut immixta in profun-
dum nasum re quapiam, vomit, id symptoma ex nullo morbo fit. Multi corripun-
tur rigore, quem nulla consequitur febris, atque omnino nullo alio morbo affecto
homine: rigor verò symptoma est expultricis vis omnium membrorum. Amantes
homines patiuntur multa symptomata: perturbationes pulsuum, suspiria crebra, in-
somnia varia, & vigilias immodicas, quantumvis qui amat omni morbo vacet. Sed
de qualitatibus mutatis præter naturam in corpore, videntur posse desumere ar- 40
gumenta non imbecilliora. Laboranti febre putrida, profluat sudor foetidus: con-
stat sudorem partem esse putrescentis in corpore materiæ, & foetorem fieri ex pu-
tredine. cum ergo putrescens materia non sit morbus, (hic enim febris est) sed
causa: haud dubiè videtur foetor à causa morbi fieri, non à morbo. Colorem præ-
tereà pallidum in morbo regio bilis facit, quæ talis est colore. hæc est morbi cau-
sa. igitur qualitates mutatæ à causa morbi plerunque fiunt: nam & saporem aci-
dum, aut salsum linguæ, facit pituitæ non febris species. Hæc quidam aduersus
Galen. effutiant: quorum sapientiam non dubium est Galenum ipsum alioqui ru-
dem præ illis suboluisse, cum libello De different. symptom. cap. vltim. ita scri-
pserit: Verum hinc intendere exactè oportet mentem; & perfectè distinguere ab o- 50
peribus animantis ipsa symptomata. sæpe enim ita similia inter se sunt; ut & sym-
ptoma putetur opus, & opus symptoma. ac nisi quis in hoc sano sit iudicio; ex
iis in quibus ipse fallitur, disputationem calumniabitur. Certè, quos dissolutio-
nis argumentorum hæc verba non admonent, mihi videntur apertè dormire.
Nam ut solum distinguantur opera à symptomatis; argumenta omnia, quæ de
læsis

*Quæ ad-
uersus Ga-
leni dictam
doctrinam
quidam
obiciant.*

*Ex Galeni
verbis ob-
iecta dis-
solvuntur.*

læsis actionibus proposuimus, & quæcunque alia similia his proponi possint, cor-
rueant statim. Quod ut explicem, simulque istorum ostendam insipientiam, illud
vnum peto, quod ipsi etiam aduersarii ultro dabunt; Causas morborum, morbos,
& symptomata, esse res præter naturam. Quo dato, constat non quemcunque af-
fectum lædentem operationes, ita ut sentiri possit noxa, esse morbum; nisi id præ-
ter naturam fiat. nam neque temperamenta, quæ à mediocritate recedunt mani-
festè, morbi sunt, neque senium est morbus; quanuis per hos affectus multæ ac-
tiones admodum perspicuè lædantur. Pituitosa natura somnolentos reddit ho-
mines, & ad animales motiones pigros, appetentes plura quàm pro indigentia, &
10 excremento plenos: biliosa contrario modo lædit: senium facit homines vigiles,
tremulos, ad omnia vitæ munia imbecilles. tamen has actiones cum lædant hi af-
fectus, morbi non sunt, quia non sunt præter naturam. Igitur si ita habet, neque
somnus profundior, neque pigrities ad motum, neque appetentia immoderata in
pituitoso, neque vigilia aut fastidium in bilioso, neque hæc eadem in sene, neque
tremor membrorum symptomata sunt; (non enim fiunt præter naturam, quan-
quam læsæ actiones sunt) sed sunt impotentia quædam, quæ hominibus secun-
dum naturam accidunt. Si quis cum est Compluti, Madritum non videt; patitur
quodpiam visus symptoma? Nullum arbitror. Sed si hic idem, quæ per stadium di-
stant, non videt; symptoma patitur, si commodæ magnitudinis obiecta sunt corpo-
20 ra. Nam tam potest esse corpus exiguum, ut etiam per transuersum digitum distans
ab oculo citra vllum symptoma non videatur. nimirum differt multum, symptoma
dicas, aut impotentiam naturalem: si quidem verum est quod petii, omne sympto-
ma esse præter naturam. Monstratū verò est multis exemplis, læsas nonnunquam
edi actiones secundum naturam. sed patiuntur non minùs reliquæ omnes poten-
tiæ, quàm visus, modò symptomata, modò impotentias naturales. Sit exemplum
virtus portandi. Nunquid, si quis suppositus oneri bis centum librarum mercato-
riarum tremit, tremor symptoma est? Ergo & si corpus longinquissimum obscure
cernis, imbecilliterque, visus imbecillis est symptoma. Malè ergo negabamus, Ma-
dritum hinc non videri, esse symptoma. Sed certè nullum horum symptoma est.
30 nam hæc omnia secundum naturam contingunt. Iam verò, si cui pondus quod
apprehensum brachiis portabat, præ magnitudine excidit, secundum naturam id
fit: si verò quidquam excidit, quod alioqui non excideret, quia præcisi digiti sunt;
symptoma est, quia præter naturam. Si quis manum concutit imposita pruna, citra
symptoma id facit: sed si concutitur manus instigata à mordaci humore, quem præ-
ter naturam collegerat; concussio est præter naturam, & proinde symptoma. nam
irritationes quæ fiunt à rebus præter naturam, sunt præter naturam; quæ fiunt à cau-
sis, quæ non sunt præter naturam, non sunt præter naturam. Causæ externæ omnes
sunt in genere non naturalium; quæ neque secundum naturam sunt, neque præter
naturam. Igitur quæcunque actiones fiunt irritante causa externa, si nondum inte-
40 riùs morbum aliquem fecit; non sunt symptomata, sed opera naturæ. quod si cum
læsione quapiam fiunt, sunt impotentia naturales. cum verò iam causa externa
morbum fecit; non ampliùs actiones sunt naturales, sed præter naturam. fiunt si-
quidem iam irritante causa quapiam præter naturam. Constat etiam ex his, nul-
lam actionem esse symptoma ratione rei obiectæ, aut eorum, quæ ad eam spectant:
sed ratione facultatis, aut instrumenti, aut eorum, quæ ad hæc spectant. Ad res ob-
iectas spectat spatium, propinquitas, inquam, & distantia: ad facultatem & instru-
mentum materia, & spiritus in his, quæ illis operantur. Est autem manifestum id
quod dicimus. nam aut res obiectæ & quæ ad illam spectant, proportionem respon-
dent facultati, aut non: si non respondent, & sola hac causa actio fit incommodè;
50 non est symptoma, sed impotentia naturalis. (nam secundum naturam fit, ut ne-
que lapides conficiamus, neque turres humeris portemus) si proportionem respon-
dent; constat actionem alia ratione vitari, non causa rei obiectæ: eoque dictum est
à Galeno loco citato ex lib. De different. symptom. si quis ad distinguendas euacuationes quæ sunt symptomata, ab his quæ tales non sunt, quantitatem tantum con-
sideret, aut qualitatem, non etiam intentus modo euacuationis, an scilicet sympto-

*Læsa actio-
nes non
præter na-
turam,
symptoma-
ta non sunt
sed impo-
tentia.*

*Nulla ac-
tio est
symptoma
ratione rei
obiectæ,
aut eorum
quæ ad
eam spe-
ctant.*

ma sit, aut opus, subinde deceptum iri. nam si tempore iudicii vacuatur congruus materiei nigrae, si ita lubet, modò post signa concoctionis euacuatio fiat, & reliqua habeant, ut oportet ad iudicium; non est hæc euacuatio symptoma: si verò ante id tempus multò minor copia benignioris succi vacuetur; possit esse symptoma. Quid ita? quia hæc euacuatio est præter naturam, illa naturalis. Quid istud? quia quæ ante iudicium fit, fit ab irritatione præter naturam: quæ in iudicio fit, non tam fit ab irritatione, quàm ab ipso ordine, quem in suis actionibus servat natura. Nimirum ut recludens pylorum, & comprimens ventriculum, deorsum expellit excrementa, postquam confecit alimenta: ita postquam retinuit, & ad concoctionem deduxit, ut licuit per materiam ipsius naturam, morbi materiem, expellit illam ordine consueto sibi ac familiari. His intellectis haud multa opera opus est ad argumentorum dilutionem. Nam carnes crudas non satis coqui, non est symptoma, sed impotentia naturalis, quia est in re obiecta: sed hæ ipsæ carnes prave coctæ aut corruptæ, fiunt in ventriculo causa morbi, similis ei, per quam corpus laborat cacochymia. à quo deinde nascuntur alia symptomata, ructus scilicet pravi, & aliorum ciborum, & succorum infectio. Si quis vomit sine morbo, immixtis in os digitis; perinde facit ac si immixta per sedem glande exoneret alium. quæ symptomata non sunt, sed opera; quia fiunt ab irritatione externa, nisi ipsa irritatio fiat morbi causa, quod fit sæpe: & tunc quidem reliqua vacuatio symptomatiæ est. ut si contingat à glande, aut acriori clysteri exulcerari intestina, aut vehementiori motu rumpi aliquid in ventriculo, aut conuelli. Rigor qui sine febre fit, ex cacochymia ab humoribus crudis pendente nascitur. Amor qui iam indiget curatione, species est melancholiæ; ideoque talem illi curationem medici adhibent. atque est reuera morbus animi magis, sed cum corpore communis. quare qui amat, iam hinc sciat se furere. Sed de amore multa diximus in tertio libro huius operis, cum de pulsibus amatoriis disputarem. Ei argumento, quod de foetore ex putredine, propositum est, responder Galenus 9. capite lib. 11. Meth. his verbis: Ab his enim obstructio est orta, quæ morbus compositionis est eorum quæ obstructa sunt corporum. hanc symptoma facit, ipsa transpirationis retentio, hanc rursus putredo humorum. Hæc sunt Galeni verba. Itaque patet, putredinem esse alterius morbi symptoma, putà obstructionis; alterius causam, putà febris. Ex putredine nascitur foetor, accidens ortum ex obstructione, medio alio symptomate. nam fieri hoc sapissime, ut mediis aliis symptomatis quædam ex morbo nascentur serie quadam, diximus in superiori capite. Iam verò color pallidus cutis, non potest morbum effugere. nam aut fit ab obstructione, quæ morbus in compositione est, aut ab imbecillitate trahentis facultatis vesicæ fellis, aut alterantis hepatis, vel membrorum: omnis verò talis imbecillitas fit ex intemperie, quæ est morbus. Quare nullum est symptoma, quod non sit morbi soboles. Illud vnum notandum est, antequam caput concludatur, morbos ex sympathia, qui nihil habent propriæ passionis factum, symptomata esse eorum, qui sunt proprii aliarum particularum affectus. Quare symptomata, quæ per consensum fiunt, illi morbo referenda sunt accepta, à quo morbus per sympathiam nascitur. Ut si dolor capitis fit per ventris sympathiam; dicimus dolorem capitis à morbo ventris esse productum. ita si propter sternutamentum, aut tussim, ventriculus nihil per se læsus, cogitur euomere; ex morbo capitis, aut thoracis vomitus ducit originem. sed dicendi de his iam finem facio. Symptomata omnia ex morbis nascuntur, aut proximè, aut intercedentibus aliis. Quare in questione de symptomatum causis, non amplius disputandum est, Si ne symptoma, quod propositum in questione fuerit, ex morbo, an ex causa, an ex obiecta re, an ex re aliâ quapiam; sed ubi semel constiterit symptoma esse, ex quo morbo fiat querendum est. Fit enim omni-

Argumenta dilutionis.

Quæ de morbis ex sympathia dicantur nota.

Actio læsa facile ducit in causæ cognitionem.

no ex aliquo. Siquidem symptoma primi generis est, putà læsa actio: ipsum per se facile ducit in causæ cognitionem. nam cum necesse sit, ut actio aliqua lædatur, proprium actionis instrumentum patitur (quod nos paulò antè retigimus, & Galenus toto 1. libro De locis patientibus disputans contra Erasistratum docet) constat actiones læsas, significare malè affectam partem, & speciem affectus à modo læsionis

læſionis debere peti. quod docet 3. De locis patientibus, capite 9. ut ſichyli confectio vitatur, ventriculus patitur: ſi verò iam non tantum conſtat vitari, ſed acceſcere; affectus frigidus ventriculi ſignificatur. Sed obijciat nobis quiſpiam gladiatorem, in quo (ut refert Galenus 4. De uſu partium cap. 9.) malè cibi coquebantur, quia præciſa illi erat omenti bona pars: quem dicit vitatam habuiſſe actionem ventriculi, ſine illius morbo. Hoc vnum illud monet argumentum: ut *Obiectio diluitur.* proprias paſſiones à ſympathiis diſtinguamus. patiebatur enim venter, non per ſe, ſed per conſenſum. ſed idiopathiæ & ſympathiæ certum eſt dare proprium caput. interim illud vnum dico, non aliam eſſe inueniendæ huius rei commodiorem vi-

10 am, quàm per cognitionem proprii cuiuſque actionis instrumenti, & præterea partium illi ad actionem miniſtrantium, & quæ cuique ſit miniſterii ratio. hoc verò non aliunde habeas, quàm ex tractatione De uſu partium, quam ſcripſere Galenus & Ariſtoteles, ambo diligentiffimè: ſed Galenus clariùs. de proprio instrumento dictum à nobis non nihil eſt in 2. huius operis libro, ubi diſputauimus, Procedantne operationes à partibus ſimplicibus, an compositis. Conſtabit verò ex horum cognitione, quæ affectio ſit propria, & quæ per ſympathiam. quia affectus, qui permanentiam quampiam habet in parte aliqua; propria illius affectio eſt: ſi verò nullum in ſe affectum habens, vitio alicuius alterius, quæ ſcilicet illi miniſtrat, aut in illam aliquid transmittit, patitur, ſympathia eſt. Sed Galenus in omni-

20 bus ſymptomatis ſtudioſos exercet, nos quæ ſunt in controuerſia declaramus.

De ſympathia, & idiopathia, protopathia, & antipathia & conſenſu.

C A P. V I.

Celebratiſſimæ ſunt apud antiquos philoſophos hæ paſſionum ſpecies, ut in crebus omnibus natura conſtantibus frequenter inueniuntur: apud medicos verò, ut humani corporis partes attingunt. Quanquam illorum magis videtur intereſſe de ſympathia & antipathia diſputare; horum de ſympathia & idiopathia. Scripſit etiam præter alios de his quidam neotericus Fracaſtorius nomine, non

30 parum eruditè & acutè; tamen quæ ab aliis demonſtrata ſunt recipientes, reliqua nobis & amicis addere decreuimus, hinc ſumpto exordio. Non parum intereſt, *Affectus & paſſio differunt.* ut videre eſt apud Galenum libro De differ. ſymptomatum, affici dicas rem quampiam, aut pati. (hoc quoniam paulò ſuperius explicuimus, modò breui præteribimus) affectus enim (*διὰ τοῦ* Græcè) eſt qualitas permanentiam quampiam habens propriam in re quæ afficitur. (habet propriam permanentiam, cuius corruptio diuerſa eſt à ſublatione cauſæ) paſſio verò (Græcè *πάθος* aut *πείνημα*) ſit citra propriam permanentiam: tamen nihil prohibet, quæ afficiuntur, pati ſimul. ut ſi ſimul affectum quidpiam eſt, & patitur: velut quod incaleſcit, patitur, & neceſſariò etiam habetiam gradum aliquem caloris quo afficitur. hic eſt proprius horum no-

40 minum uſus: quanquam alios quoque uſus eſſe Ariſtoteles docet 4. Metaphyſic. Sed loci huius non eſt omnes paſſionis & affectus ſignificationes percurrere, ſed maximè proprias attingere. hæc itaque conſtituta ſint. Quæ patiuntur, aut ex ſe- *Idiopathia.* ipsis patiuntur, à ſua quæ natura, ut ignis aſcendit, & terra deſcendit, ſuntque hæ propriæ illorum paſſiones, (nam apud philoſophos, tam quæ ſecundum naturam ſunt, quàm quæ præter naturam, paſſiones dicuntur) quas proindè idiopathias poſſis propriè appellare: aut patiuntur ab aliis, idque vel ratione ſimilitudinis, quæ cum aliis eis intercedit, vel quòd contraria ſint. tamen contrarii ratio quantò cum maiori ſimilitudine coit; tantò facit faciliorem paſſionem. nimirum, quæ ſunt omnino ſimilia, nullatenus ſeſe immutant: neque enim ferrum trahit ferrum, ne-

50 que magnetem magnes. Quæ contraria admodum ſunt, ægrè congregiuntur: tamen cum ſemel ſunt congreſſa, plus mouentur, quia longiùs diſtant. Ea verò quæ contraria ſunt, quantum ad agendum eſt ſatis, & tamen ſunt ſimilia; faciliùs compatiuntur. Ignis citiùs mouet aërem, ſed plus mouet aquam. Facilem commutationem, quæ ſit gratia ſimilitudinis, poteſt ſympathiam: magnam verò, quæ ſit *Sympathia antipathia.* gratia contrarii, antipathiam appellare. quanquam eſt verior altera ſympathiæ

Sympathia quam in membris humanis medici considerant. species, quam in membris humanis medici considerant: cum scilicet aliquid patitur ab alio, quia simile illi est, & quia illud à quo patitur, patitur ab alia causa prius. Nam naturâ fit, ut cum res aliqua patitur, eas omnes, quæ illi sunt valde similes, & vicinæ satis, trahat ad contagionem. atque hæc contagio verè est in rebus sympathia. ut aqua calida citius calfacit aerem, quàm terram; citius vinum, quàm succum cicutæ; & ita inter alia omnia, quæcunque similia sunt patienti, citius tanguntur illius passione. Quamquam tota causa facilioris sympathiæ non est in sola similitudine; sed iuvat nonnunquam densitas, aut raritas, tenuitas, aut crassitudo. Nam quæcunque accidentia res faciunt ad patiendum promptiores, coniuncta similitudini, addunt facilitatem sympathiæ. huiusmodi sunt raritas, tenuitas, vicinia, & quæcunque talia. Nimirum, aer calfactus tenuiorem aquam facilius calfacit, quàm crassiorem; & propinquiorem, quàm remotiorem: etsi qualitibus primis non discrepent. Non aliter in nostris etiam corporibus inuenimus sæpe has passiones, non sine multa admiratione. Est inter membra nostra, cum secundum naturam habent, antipathia quædam: quam natura in bonum animantis procurauit. calida nimirum demulcent frigida, frigida calidorum feruorem sedant, humida emolliunt sicciora, sicca confirmant humidiora. ita à seipsis mutuò patientia, & sibi ipsis mutuò obfistentia, continent seipsa in mediocritate animalibus vtili. Sed hæc antipathia naturalis est: præter naturam ingruentes passiones modò requirimus. Membrum quodcunque aut patitur per se, aut alteri condole: ut alter dolet caput ex intemperie cerebri, alter ex intemperie ventriculi. sed animaduertendum sympathiam omnem dependere ex aliqua idiopathia; ita ut sublata idiopathia, nullum amplius malum in sympathia laborante parte perseueret. quare si passio, quæ in membro quopiam ex alterius membri affectione incipit, diuturnitate est talis facta, ut etiam si prior tollatur passio, tamen posterior dureret; non amplius sympathia est, sed idiopathia. quia (ita ut fit frequenter) sympathia intentione, aut diuturnitate migravit in idiopathiam. quare vera sympathia nihil habet factum, aut quod non dependeat; sed pathos tantum est, aut pathema. Quæ aliquid habet, quod non dependet, tantum quoque habet permixtum idiopathiæ, tantumque deficit à sympathia vera. ut si quis ex obstructione nerui optici non videt; quod in humore crystallino est, verè est sympathia: (nullum enim affectum habet) sed hoc pathema, putà non videre, quod sublata obstructione momento temporis tollitur. Si cui verò calfactum caput est à fuliginibus ascendentibus ex ventriculo, eoque dolet; interim dum tam paruus est capitis affectus, ut si semel curatus ventriculus sit, nulla præterea indigeat curatione, sympathia patitur: tamen necessariò esset aliquid idiopathiæ. ille enim gradus caloris qui in capite est, factus affectus est: sympathia verò est, quod aliunde dependet. Ergo quod non dependet, est idiopathia. quod intelligendum est (nam hoc etiam sit pulchrum diffiniri) ab alterius membri affectu: non, ut quidam interpretantur, etiam à causa. qui proinde in hanc sententiam incidunt, Solas intemperies factas, aut morbos alios factos esse idiopathias, quæ sententia falsa est manifestè. Nam sympathia omnis ex idiopathia aliqua fit: tamen sunt multi morbi eorum qui fientes à medicis appellari solent, quos nullus alius morbus antecedit. quin potius morbi omnes quicunque propriè morbi appellantur, sunt idiopathiæ: sympathiæ non dicuntur morbi simpliciter, sed morbi ex consensu. nam omnis morbus est affectus: sympathia autem, passio. quamquam, si placet affectum solum factum vocare idiopathiam: eum verò qui fit adhuc, & non est sympathia, protopathiam; (ita ut non omnis protopathia, sit idiopathia) nihil moror. sed fuerit controuersia de nomine. Is, quæ diximus, semel intellectis, non amplius videtur esse de re quapiam illa controuersia, quæ inter Galenum & Erasistratum intercedit, primo De locis patientibus: An possit lædi actio aliqua, proprio illius instrumento nihil patiente. Nam Erasistratus verissimè dixit: Sympathiam, quam solam necesse est adesse proprio actionis, quæ læditur, instrumento, non esse in illo affectum aliquem, sed vmbra morbi. nam sympathia vera symptoma est idiopathiæ, non morbus absolutè. Hæc Galenus quoque concedit: tamen loquutus est improprie

Erasistratus, qui negat pati partem in qua non est affectus. nam etsi ea pars non sit affecta, patitur, per sympathiam scilicet. Sed causas quibus aliquid laborat per sympathiam, oportet ut explicemus. Galenus capite 3. tertii De locis patientibus *quibus ali-* inquit: Membrum aliquod trahi in alterius sympathiam duobus modis, aut trans- *quid labo-* misso in illum quod non transmitti oportebat, aut impedito influxu quo indigebat. *rat per* is est facultatis aut materiae. ut oculi suffunduntur per sympathiam ventriculi, a- *sympathi-* scendentibus in eos vaporibus crassiusculis: & vox intercipi potest obstructo exor- *am.* tu neruorum vocalium, quæ obstructio priuat influente facultate, aut læsis muscu-
lis inter costas, quæ læsio priuat guttur summum vocis materia, putà efflatione.

10 Hæc docet Galenus. Sed sunt multæ sympathiæ, quæ non videntur fieri transmis-
sione rei alicuius, aut priuatione; sed potius occulta quapiam causa, aut proprietate,
siue utcumque aliter lubet appellare. Nam inflammato septo transuerso, cerebrum
statim delirat: laborante ore ventriculi, deficit cor. Dices, (scio) Ascendunt fuligi- *Quæ ad-*
nes ab inflammatione septi transuersi ad cerebrum, quæ illud perturbant; & à ven- *uer sunt di-*
triculo in cor, quæ illud angunt. Dices rectè. Sed considera, quantò vicinior sit ce- *etiam Ga-*
rebro os ventris, quàm diaphragma: quantò rectior & latior via sit ab illo ad cere- *leni doctri-*
brum, quàm ab hoc, & quanto crassioribus neruis ab illo pendeat, & ut oris ven- *nam obu-*
triculi nerui sint sextæ coniugationis eorum, qui ex cerebro ipso procedunt: ner- *ciuntur.*
ui verò septi prodeant ex collo, inter tertiam, & quaitam vertebam. Ergo, si

20 rationem perpendas, maior fuliginum copia ascendet ex oris ventriculi inflam-
matione, quàm ex septi transuersi: tamen illa non facit delirare, hæc facit. Quòd
si fortè dices, eleuari ex septo inflammato maiorem fuliginum copiam, quàm ex
ventriculo, motu, & ventilatione assidua septi; (ut ex moto sterquilinio maior
foetor confurgit, quàm ex quieto) fiet hac ratione ut ex inflammato pulmone ma-
gis deliremus, quia habet reliqua omnia, viciniam, inquam, rectitudinem &
amplitudinem viæ, & insuper mouetur semper, plus etiam quàm diaphragma.
Præterea hac ratione cor etiam citiùs afficeret septum transuersum, quàm os
ventris. nam viciniam cum corde non habet minorem, & insuper habet mo-
tum: sed videmus ex affectionibus oris ventriculi promptissimè fieri syncopas;

30 ex affectione septi, deliria. ergo non trahunt hæc membra alia in sympathiam
his rationibus communibus, in quibus superantur ab aliis, quæ non faciunt
perinde: sed intercedit propria aliqua natura qua hæc fiunt, inter septum & ce-
rebrum: os ventriculi & cor, quam nos ignoramus. Ex his argumentis illa mihi *Sententiã*
est, quantum arbitror, certa opinio, quam etiam Galenus & alii omnes vi- *Galen*
dentur asseruisse: (ego enim enarro, nihil dico, modò saltem, noui) nullum mem- *probat au-*
brum trahi posse in alterius sympathiam, nisi re aliqua priuetur, aut aliquid præter-
naturam ad se venire patiatur. Nam quod non potest operari, ut antea; aut re ali-
qua caret, qua priùs abundabat, aut instrumento, aut materia, aut vi, aut viâ, aut de-
nique re quapiam necessaria ad actionem, aut aliunde malè afficitur à membro la-

40 borante idiopathia. sed nulla re immissa non potest affici, cum ex Aristotele acce-
perimus verissimum illud axioma: Omne agens agit quodam tactu. Ergo præter
captum intellectus est, aliter trahi membrum ad sympathiam. Sed id quod influit, *Quod in-*
sitne substantia quapiam semper, an aliquando etiam sola qualitas, Galenus dis- *fluit sym-*
putat 3. De locis patientibus cap. 7. cum suo præceptore Pelope censens, alter- *pathiam*
utrum probabile. fierique posse, ut nonnunquam immisso humore, aut vapore *faciens,*
crasso, sympathia fiat, ut dolet caput ex ventriculo: nonnunquam immissa vel *modo sub-*
aura solum, vel per nudam alterationem sola vi. ut puer qui ex crure laborabat *stantia est,*
epilepsia, sentiebat haud obscurè auram quandam illinc exortam per femur, & *modo qua-*
lumbos repere ad cerebrum vsque. Iam verò ex ictu phalangii quis intelligat, de- *litas.*

50 feratur ad cor substantia quapiam venenata, an sola veneni vis? Cui non sit proba-
bile ex pisciculo remora in totâ nauim, quam tactu aut detinet, aut saltè tardat, so-
lam qualitatem quapiam incorpoream (hanc appellamus vim) transfundi? nam o-
mnino nulla re à pisce in nauim immissa non fiet. alioqui aget pisciculus sine tactu.
transfundi substantiã non est probabile: etsi totus pisciculus in eam substantiã dis-
solueretur: calefactione, aut refrigeratione, aut alteratione aliqua simili non fit.

quoniam neque tale quidquam sentitur, neque poterat harum qualitatū aliqua tam insigne opus fieri. sed ut cerebrum cras modò mouet modò sistit, modò eleuat, modò deprimit, immissa vi sine substantia, sola alteratione incorporea: ita censendum est, vires quasdam occultas rebus quibusdam inesse, & qualitates quasdam incorporeas per corpora permeare. quas cum ignoremus; in dissoluen-
dis problematis allucinamur, & quolibet vnusquisque delirat. Itaque immissione rei alicuius aut priuatione trahitur ad sympathiam membrum quoddam. Priuatione lēdi, nihil est intellectu difficile. Nam si semel intellexeris, esse cuiusvis actionis instrumentum quoddam proprium, eique multa membra subseruire; hæc præstantia vim, illa materiam, alia viam, aliud alia: certum est fore, ut quocunque
horum sublato, proprium instrumentum actione careat, utpote priuatum re quapiam ad actionem necessaria. Sed ad eam sympathiam, quæ immissione fit, rursus reuertamur. Nam cur membrum aliquod affectum reliqua afficiat, videtur iam dixisse: prodeunte scilicet ab eo noxio quodam effluuiō, quo alia tãguntur: sed cur

*Cur quod
influit
sympathiā
faciens,
hæc potius
afficiat
quàm illa.*

potius hæc, quàm illa afficiat, nondum diximus. cum non possit illud effluuium quasi ex præcepto reliquis præteritis in certum quoddam membrum impingere. tamen tanguntur sympathia nonnunquam, quæ remotius sunt, illæque quæ sunt propius: ut paulò superius dictum est. Certè qualis est inter ipsos homines, cum morbi tenentur, contagio: talis est & inter ipsa membra eiusdem corporis. Cæterum ex consuetudine cum ægrotantibus hæc obseruamus fieri. Est cum decem
aut plures homines æqualem habent consuetudinem cum ægrotante, & illorum vnus tangitur morbo, nouem aliis illæsis. cuius euentus nihil solemus admirari: sed duorum alterum esse dicimus, aut illum plus aliis habuisse morbosum corpus; aut esse homini huic quandam cum ægrotante temperamētorum similitudinem, aut secundum totum corpus, aut secundum ea membra, quæ insigniter affe-
cta sunt. eoquæ prauos halitus hunc hominem læsisse, alios non potuisse lædere. Est aliud, quod in contagionibus fieri obseruamus. Nonnunquam aliquis, quoniam cum ægrotante homine versatur, corripitur morbo, non tamen eodem, quo alter ægrotabat, sed alio. quoniam scilicet ad alium morbum erat paratus, ad illum non erat; & halitus qui ab ægrotante exhalant, non possunt non esse noxii. Eodem
penitus modo afficiuntur mutuò membra, & similibus ex causis: nonnunquam membro consentiente tracto ad eundem morbum cum primo læso, ut lienis frigus refrigerat hepar; nonnunquam ad diuersum, ut cerebrum delirat sine inflammatione, quia septum transuersum est inflammatum. sympathia membri omnino fit immissa re quapiam: (nam de sympathiis ex priuatione, antea diximus) causa verò qua illud effluuium afficit potius hanc partem, quàm illam, est in maiori præparatione eius membri quod simul afficitur. hæc verò præparatio est, aut modò facta, quia scilicet factum erat illud membrum morbosum: aut est quædam similitudo naturalis, quæ inter membra intercedit, gratia cuius facili se se trahunt ad sympathiam. hæc aliquando est manifesta, cum scilicet consistit in accidentibus manifestis; aliquando tam occulta, ut omnino nullam peculiarem possimus ostēdere, tamen ex ratione intelligimus aliquam esse. hanc vocant nonnulli analogiā: non ineptè significantes occultam hanc similitudinem, quam solum experimen-
tis sentimus. An verò sympathia facta sit præ dispositione, quam modò habet membrum; an præ analogia illa, ita cognosces, si membrum modò quidem trahitur ad sympathiam, non tamen perpetuò solet, neque plurimū, neque nisi post primi affectus diuturnitatem; dispositionem manifestam consequitur sympathia. ut si ex frigore lienis refrigeratus est in Petro venter non hepar; in Paulo hepar non venter; cōstat id factū esse, quia alter erat frigidiori ventre, alter hepate. hic nō est opus occulta similitudine, aut analogia. Cum hac manifesta dispositione coniungantur
propinquitas, via, & rectitudo, & talia quæcunque faciunt ad faciliorem sympathiam. ut in cerebro, quod non eò afficitur affecto diaphragmate, quod modò magis procliuē esset ad morbum, quàm pulmo & cor: (semper enim hoc fit haud quaquam, raro & post longam moram) sed quòd analogiam illam habet cum diaphragmate. quā analogiam in similitudine quapiā naturali consistere probabile est;

*Quomodo
diagnosca-
tur quæ ex
causa sym-
pathiæ cō-
tingat.*

quæ

quæ similitudo ea sit, nescio, sed occultam dico. Talem etiam analogiam habet
 cor cum ore ventriculi. Tali quapiam causa fieri has sympathias, hinc rursus discas,
 ut antea dicere cœpimus, quod non insequuntur modum distantiae, neque recti-
 tudinis, quæ omnia insequuntur quæcunque sunt ex causis manifestis, & com-
 munitibus. Ergo omnis sympathiæ dicta est causa. Sed est quod dictis obiciamus, *Aduer-*
 sympathiæ species nonnullas quæ nulla penitus re immissa aut intercepta, viden- *sus dicta*
 tur fieri. Contingit nonnunquam hominem cōsiderato tantum molarum dolore *obiectio.*
 in alio homine, molarum dolore corripī: & conspecto alio, qui acerba degustet,
 cum sensu quodam iniocundo spūere: & oscitatione alterius ad oscitandum exci-
 10 tari. Ergo ut inter diuersos homines sunt hæ sympathiæ, nulla re immissa: ita quo-
 que & inter diuersa corporis membra fieri verisimile est, ut pars vna aliam moue-
 at mota, aut dolens dolere faciat, nulla re in illam immissa, aut intercepta. Scire
 oportet hæc omnia non alia ratione fieri, quam imaginatione. nam hic ipse cui *Imagina-*
 molæ cœperunt dolere, cōsiderato alterius dolore, aut qui cœpit spūere, confide- *tio quid*
 rato acerbæ substantiæ commanducatu, aut oscitare ex oscitatione: nihil tale pas- *faciat.*
 sus esset, si modò dolentem molis, aut degustantem acerba, aut oscitantem à ter-
 go habuisset, quantumuis propinquum, ac nihil tale præsensisset. atque huic ipsi
 cui molæ dolent, alium locum dolentem contemplato, sola doloris recordatione
 doluissent. Vidi ego puerum, qui quàm primùm miētus recordabatur, non se
 20 poterat continere quin mingeret. quin nos ipsi sentimus, cū antea sine multa
 molestia vrinam feramus, quàm primùm meiere decreuimus, vrinam acrius in-
 stare. Hæc omnia imaginatio facit: sed quæ ratione faciat videndum est; & an so-
 la imaginatio possit efficere quampiam sympathiam. Auicenna in eam dicitur in- *Auicen-*
 cidisse opinionem, ut imaginationem humanam non tantum humana corpora *na senten-*
 mouere putaret, ut bestiarum corpora ducuntur sua imaginatione, sed etiam infi- *tia de hu-*
 gne hoc habere, externam materiam mouere sine actione quapiam per medium, *manai-*
 & tota elementa alterare sine instrumento corporeo. vsque adeò, ut non dubita- *magina-*
 ret, posse hominis cuiuspiam imaginationem fortem pluuiam congelare. Hinc *tione.*
 quoque neque difficile erat causam reddere fascinationis vocatæ: per quam censet
 30 vulgus infici quosdam, solum alterius hominis, maleuoli præcipuè, aut inuidi in-
 tuitu & imaginatione. Itaque censuit hic autor, imaginationem esse admodum
 efficacem per se. Neque verò si quis fidem diuinā à disputatione excludat, omni-
 no videatur sententia hæc improbabilis. influit enim (dicunt) nobis anima huma-
 na forinsecus, & est naturæ intelligentiarum cœlestium. quare ut illæ intelligendo
 (non enim dicunt aliter) mouent orbem, & multiplices vires infundunt in elemen-
 ta: ita nostram animam cū vehementiùs rapitur imaginatione quapiam forti
 extra materiam; nihil est improbabile, ut illas operari in externam materiam. Hinc
 etiam dicunt fieri insomnia, quæ appellantur diuina: anima scilicet ipsa inter dor-
 miendum deposita rerum humanarū cura, operante, ut supernæ illæ intelligentiæ,
 40 intelligētēq; ac diuinante, quæ ex sensibus non acceperat. Hæc omnia nō omnib.
 hominibus dicunt contingere æqualiter, sed insigniùs quibusdam, quibus contin-
 git intelligentia hac vi præcipuè prædita: aut fortasse quæ minùs materia est obru-
 ta, quare fortius imaginatur. Hinc nonnulli homines fiunt diuinatores, nonnulli
 salutiferi sola tactione, & alia quæ vulgò circumferuntur ignorata causa. Videntur
 hæc omnia esse consentanea: tamen, quantum iudicio assequor, falsa sunt. nam
 nobis non inest nostra anima aliter ac brutis suā formā: quanquā aliunde aduenit.
 certè illorū forma ex materia est, & tantum forma. anima nostra nō est tantum for- *Reproba-*
 ma, sed habet præterea propriam substantiam, quam spoliata à materia retinet, *tur Au-*
 tamen interim dum viuimus: sola illa, & materia constamus, illa eadem nutri- *cenna pla-*
 50 mur, participamus pulsu, sentimus, & mouemur, illa inquam eadem, vsa diuer- *cium.*
 sis facultatibus. Quare non arbitror aduenire forinsecus nobis mentem, formati
 forma quapiam priori: sed omnia nos ex rationali anima habere, ut equi habent
 ex sua anima, & ignis ex sua forma, idque non ex fide tantum dico, sed physica
 ratione spero statim me mōstraturū, ut alia apposuero. Ergo si anima, et si aliūde no-
 bis aduenit ac suæ bestiis, tamē eodē modo nobis inest, ac suæ illis. nēpe ut forma:

verisimile est eam, interim dum in materia est, ut in materia tantum operari: neque posse quidquam diuinare, quod non ex sensibus acceperit, neque remotam materiam alterare non alterata media, neque quicquam aliud facere extra proprium corpus, quod substantiis ex elementis concretis denegetur. Quare nonnulla eorum, quæ diximus pro contraria sententia, Dei dono sunt, nonnulla dæmonis opera: nulla natura animæ. Atqui fortasse illorum pleraque non tam sunt vera experimenta, quam falsæ vulgi imaginationes: ad quas ducuntur, res conspectas ex ignorantia causarum & admiratione sinistrè interpretantes. ut considerantes hominem quempiam læsum esse recto & inconniunte, & longo alterius intuitu, ignorantesque id fieri ex sympathia vnus hominis cum alio, immixtis vaporibus 10 qui deferunt semina contagii: interpretantur factum esse ex inuido intuitu, ac

*Quomodo
decipiatur
vulgus in-
fascinatione
vocata.*

maleuolo. Intelligerent verò hanc sympathiam non fieri sine immixtione substantiæ alicuius, aut venenatæ qualitatis, si considerarent nunquam hominem purum, sanumque ita inficere; sed aut contagioso morbo infectum hominem, aut menstrua mulierem: nunquamque fascinatione infici robustum virum, sed tenebrum infantem. Quoniam verò semel in falsam illam causam fascinationem cōiecit vulgus, morbos omnes repente incrementos, qui non sunt ex causa manifesta, ad quosque nullam senserant propensionem, ex fascinatione factos peierant; cum tamen medici causam non ignorent, qua qui pleniores sunt, quam solent, & robustiores, & nitidiores, repente grauissimis malis corripantur. nimirum (ut Hippocrates scripsit in Aphorism.) habitus summè boni athletarum, si in extremo fuerint, periculosi. Sed si hæc non potest, quid possit imaginatio videndum est. 20

*Quid per
se facere
possit ima-
ginatio.*

Monstratum est à nobis in secundo huius operis lib. Facultatem animalem esse influentem: neque tamen aliam esse in cerebro facultatem, quæ in oculos influat ad videndum, aliam ab hac diuersam, quæ in linguam ad gustandum; sed eandem facultatem, putà sentientem, (quam Græci dicunt *ἡγεμονικόν*, quæ eadem est imaginatio, ratio & memoria) eadem illustratione delatam, gratia diuersitatis instrumentorum, in oculis videre, in auribus audire, in naso odorari, gustare in lingua, tangere in manibus. De quo disputatum abundè est in quæstione 26. secundi lib. quo loco aduersus Manardum monstrauimus, quæ modò ex loco illo assumimus; 30

*Ex dictis
primum
obiectum
dissoluitur.*

Mentem ipsam quæ in cerebro residet, in singulis sensuum instrumentis operari. His itaque illinc in memoriam reuocatis, animaduertendum modò est ipsum *ἡγεμονικόν, τὸ φαντασιώμενον*, quod influens in singula instrumenta in singulis operatur, ut potest in cerebro operari cū animaduersione, aut sine illa: ita & in singulis membris posse. cumque aduertit animum minimas quasque res sentire, & ex quibusvis causis, quæ præter naturam incidunt, dolere; cum verò nō aduertit, multas res illud latere, & quanquam doloris efficientes sint, dolorem non facere. In quā sententiā dictum est in Aphor. ab Hippoc. Qui parte quapiam corporis laborantes, plurimum doloris non sentiunt, iis mens ægrotat. Hoc ergo solum est quod potest per se facere imaginatio, ut inconsiderantia facit sæpe indolentiam: ita imaginatio facit dolorem, non quidem dolorem inducendo sine alia quapiam causa, neque causam dolorem facientem generando, sed reuocata anima ad cognitionem. Itaque cui molæ doluerunt conspecto altero, doloris causam habebat antea; sed exiguam illam quidem, quæ ex inconsiderantia dolorem non faciebat. Itaque non sine causa præcipiunt medici ægrotantibus, ne de suo malo cogitabundi sint, sed res alias agant, intelligentes nimirum se hac ratione symptomati aduersari, putà dolori: qui incipiens quidem ab imaginatione, potest sibi ipsi esse incrementi causa, conuocata fluxione, quæ ipsum augeat, ita ut fluxio & dolor sese mutuò augeant. cæterum hæc ex accidenti ab imaginatione fiunt; qua ratione neque externam materiam ab imaginatione alterari est difficile. Ex his iam arbitror, intelligis, 50 imaginationem nullam sympathiam facere sine rei alicuius immixtione. nam imaginatio sensum passionis facit, passionem verò non facit. Quod de oscitatione & mictu diximus; alia ratione fit, non tam sympathia, quam consensu partium, & conspiratione ad actiones. Motus noster voluntarius fit nonnunquam deliberatione, nonnunquam imaginatione. Imaginatio semper anteuertit de-

*Quod de
oscitatione
& mictu
obiicieba-
tur, dissol-
uitur.*

liberatio-

liberationem. cum ergo muscoli temporum, & buccarum flatum aliquem continent, imaginatione, cum alius oscitat, mouentur illo motu, & flatum ipsum permouent. Mictio eadem ratione fit, & euidentiori: cum primum scilicet imaginamur mictionem, aut multo magis si meiere deliberamus, laxatur musculus constringens vesicę collum, potissimum si parum firmus sit, & inconstans, vt in pueris: & eo laxato vrina acrius instat. Tamen hæc non sunt sympathiæ, sed consensus quidam admirandi, qui in humano corpore, non tantum inter diuersa instrumenta eiusdem facultatis, sed inter diuersas facultates inueniuntur. Nimirum tam citò extremi pedis muscoli mouentur, quàm facultas, quæ in cerebro relidet, iusserit: fa-

Admirandi consensus inter diuersas facultates et eiusdem diuersa instrumenta.

10 cultas naturalis ventris expellit, quia facultas animalis sentiens in eis irritatur: facultas vitalis cordis irascitur, quia animalis vis cerebri imaginata est ratione contemptus. Iam verò cum iudicium instat, pulsus fit altus, vitali vi insurgente aduersus morbum; quanquam altitudine pulsus nihil expellitur, & huic expulsionis naturalis facultas incumbit. Sed est hæc facultatum conspiratio. cum primum illarum vna vehementius mouetur, illius motum aliæ consequuntur; non quidem tractæ ad sympathiam immissa re quapiam aut intercepta. (neque enim sympathiæ sunt; nam neque passionēs, sed opera) verum conspirantes ad quamuis actionem paulo vehementiorem. in quem usum, inquit Galenus naturam alligasse venas, & arterias & nervos mutuò. Sed tamen mihi hæc alligatio ad tantam cōspirationem

20 non videtur sufficere: sed maius aliquid ex cōspiratione hac significari, quod paulo antè dicere distuli. Nam alligatio venarum cum nervis, qua ratione facere potest vt irritatis nervis, in vena partes reliquæ incitentur ad motum? Isthæc alligatio facit vt vena ambabus facultatibus sit prædita, sed secundum partes diuersas, animales alias, alias naturales: quæ cum omni sensu careant, non video qua ratione ad eas sensus irritationis transmeet. Igitur hæc mihi significant, vnicam esse animam, qua hæc omnia fiunt, nutritio, pulsus & sensus. eam verò vt diuersis potentiis: vt ego ipse meas manus moueo, & crura, atque ad alia manus moueo, ad alia crura. Vtergo ego cum mediocri vehementia solas manus moueo; cum verò maiori vehementia, iam non solas, sed cum eis crura quoque, & nonnun-

Ex cōspiratione facultatis vnitatem animæ colligit autor.

30 quam membra omnia, quanquam res solis manibus agenda sit: ita anima omnes potentias mouet, quasi ad conatus apponendos, cum illarum aliqua mouetur vehementissimè. Hæc, si diuersæ animæ forent, non tantum diuersæ facultates; non videntur posse fieri, vel saltem non tam concinnè. Nam cum vnitas membri non sufficiat ad illum consensum; maiori aliqua vnitate est opus: ea non videtur quæ alia sit, quàm animæ. nam facultatis non est. Diuersarum enim actionum diuersas oportet esse facultates. Ad sympathias quasdam, quæ ipsis instrumentis contingunt ratione alligationis, sufficit alligatio: sed ad dictos modò consensus non videtur sufficere, si modò à diuersis animis hæc agerentur. Sunt sympathiæ illæ quædam vt ad alia non inutiles, ita ad significationē affectuū

40 corporis vtilēs: vt arteriæ pulsum faciunt conuulsionis, conuulsione neruorum per continuitatē transmissa in ipsas arterias. fit enim hæc quoque sympathia conuulsione neruorū, per cōmunia illa ligamenta cōmunicata cum arteriis. Sed de his omnib. satis diximus. Illud vnū modò velim exoratos detractores, vt nisi prius horū omnium, quorum nos causas diximus, commodiores alias inuenerint; has non contemnant: hac lege, vt cum primum probabiliiores dixerint, nos quoque eas nostris destitutis amplectamur. Date ergo detractores hoc, quando quod æquum est do, & nihil iniquum peto: alioqui præ inuidia maledicere conuincemini.

Sed liber hic quartus iustam est nactus magnitudinem: & de morbo, causis, & symptomatis, quantum exigebat vniuersalis tractatio, disputauimus. age, quandoquidem ita fert occasio, ad

50

quantum transgrediamur.

CONTROVERSIARVM

MEDICARVM, AC PHILOSOPHI-

CARVM LIBER QVINTVS.

P R A E F A T I O.

Vo sunt, quæ noster hic liber reformidat, si fortè de manibus 10
 casurus est, & dandus communi vsui studiosorum; inuidia &
 ruditas. Scio enim cum ex iis, quæ in aliorum laboribus ex-
 pertus sum, tum vel maximè ex iis quæ mihi ipsi frequenter
 accidere: homines rudiores vituperare solere proteruè, quæ
 desperant se posse consequi: ingeniosiores verò inuidia tenta-
 ri, & proinde rudiorum opinioni malignè fauere. Conspirant
 itaque contra studiosos conatus inuidia, & ruditas: id quod expertus ego sum mul-
 tò antea non sine magnis laboribus, abstinuissem quæ proinde ab his inceptis; nisi
 mihi ipsi sentirem multam doctrinæ accessionem ex hoc labore fieri: & iniquum
 putarem culpa inuidorum ac rudium ingeniosos ac candidos, si quid iuuare pos- 20
 sum, destituere. Ingeniosis itaque ac candidis, quorum gratia laboro, opus hoc
 commendo, vt rudiores homines, si quos in illud contumeliosè agere viderint,
 suæ ruditatis candidè admoneant, & à maledictis abstinere suadeant; maleuolos
 verò, nisi omninò rudes sint, ingeniosè reuinciant. Nunquam verò hæc præstare
 possint, satis certò scio; nisi studio veritatis totis conatibus iucumbant. est enim
 perpetuò veritas vnaquaque in reinuentu difficillima, & sub mille probabilibus
 mendaciis delitescens. quod ipsa opinionum non absurdarum multitudo, quam
 in quauis controuersia etiam leuissima inuenire possis, apertè declarat. vt vel hinc
 intelligas, quàm laboriosum opus ego modò scribens subeam, qui in quauis dispu-
 tatione veram opinionem inuenire & confirmare instituiam: quantusque tibi la- 30
 bor superfit, quicumque ingeniosus simul cum sis, & candidus, nostras controuer-
 sias intellecturus primùm, deinde à rudium hominum ac maleuolorum iniuriis
 vindicaturus es. neque enim hæc apponent tibi ingenium solùm sine multo labo-
 re, (mihi crede) vt neque aliud quidquam pulchrum. Quò magis iam mihi vide-
 or pertimescere, ne eum, cui neque ingenium deest, neque candor animi, à no-
 stris operibus labor arceat. Tamen cui veritas est cordi, nihil est ad ipsam compa-
 randam graue; quanquam alioquiea non sine multo labore inueniri possit: cui
 cordiea non est, illum neque hos libros habere velim. nulla enim ratione veriùs
 labores nostros putauerim perisse, quam si in bibliothecis ornatus gratia (vt Flan-
 driæ imagines solent) reponantur. Itaque hoc à nobis intelligat velim, quicum- 40
 que est veritatis studiosus, se sine multo labore quamminimùm posse proficere in
 hac doctrina, atque vt melius dicam, & in alia quacunque. tamen cum nullus in
 hunc vsque diem, aut tam distinctè quidquam, aut tam eruditè docuerit, vt in car-
 pendo ex libris fructu multus labor studiosos non maneat; noster hic liber fortasse
 non in postremis subleuabit studiosorum labores, eritque ex eo labor (ni fallor ego)
 pro fructus amplitudine non improbus. Tantò enim lectoribus ad addiscendam in
 quauis controuersia verissimam opinionem (hic enim nobis propositus finis in
 hoc opere est) minor labor restat, quanto nos exercemur modò maiori. labora-
 mus enim non nobis solùm, sed & illis, quibus licebit soli huic libro incumbere:
 cum nos ex aliis omnibus, saltem ex probatissimis, quidquid ad veritatis inuentio- 50
 nem, aut confirmationem videtur conducere, colligamus. Controuersias verò
 tractamus (ne quidquam desideretur) non vniuersales tantùm, quibus tota veri-
 tas doctrinæ continetur: sed peculiare quoque omnes, quas ad studiosorum ex-
 ercitationem intelligo esse necessarias, quod in aliis tractationibus antè feci; & in
 sequentibus facturus sum, atque in pathologica, quam modò tracto, facere inci-
 pio.

Ingeniosis
 ac candidis
 suū opus cō-
 mēdat an-
 zor

Continuat
 librū hunc
 cum sequē-
 ti, quidque
 continet
 declarat.

pio. Cùm enim proximus liber, qui totius operis fuit quartus, sex capitibus essentiam, & differentias, & causas morborum, & symptomatum contineret, in hoc de distinguendis quibusdam symptomatis, & causis, & morbis agemus. nec tamen est, quòd speres fore, ut singulis symptomatis & morbis capita propria dem: (neque enim de omnib. sunt controuersia, & foret ita immensum opus & inutile) habebunt tamen propria capita, quaecunque in controuersia maximè sunt. de aliorum nonnullis quædam dicentur obiter in his ipsis capitibus: ita ut nihil, si fieri potest, quod utile sit, & nostri instituti, prætermittatur. Quandoquidem verò duo symptomatum genera, actionem læsam, & qualitatem mutatam aliquantò magis distinximus, & multò minùs tertium genus, quod in euacuationibus continetur, declarauimus: consentaneum fuerit ab euacuationibus librum hunc exordiri, & in illis symptomaticas vocatas, à naturalibus distinguere, de quæ sudore, & vomitu omnium primò.

De vomitu, an sit euacuatio naturalis. C A P. I.

GALENVS libro 5. Meth. cap. 11. docere videtur, euacuationem esse præter naturam, quandoquidem ita scripsit: Hinc etiam fit, quòd venter vtrunque ex-
 purgari possit, sursum per vomitum, deorsum secundum naturam. quasi euacua-
 tio, quæ per vomitum fit, non sit secundum naturam. Litera Græca habet *αὐτὴ ἡ φύσις* *Agitur controuersia pro parte altera.*
 τῶν ἐκείνων, κατὰ τὴν, ὡς ἡ φύσις. Rursus capite nono lib. 11. inquit: Quòd si in os ventriculi aliquando sua sponte imperum faciant, etiam per vomitiones: aliter verò non expedit ea præter naturam irritare. In his duobus locis Galenus apertè videtur dicere, Vomitum esse euacuationem præter naturam. Quibus multi hanc addunt rationem. Multi homines citra vomitum transigunt vitam: id quod neutiquam possent, saltem citra insignem noxam, si euacuatio naturalis esset. igitur est præter naturam. Præterea Galenus ult. cap. libri De differentia sympt. ita inquit: Aliqua enim quauis toto genere præter naturam sint, veluti sanguinis per nares profusio, vel vomitus, vel sanguinis deiectio. (& paucis interpositis) Sanguinis namque profusiones, & vomitiones toto genere præter naturam esse dixerit quispiam. Hæc videntur hanc opinionem probare. lib. 3. De causis sympt. cap. 4. ita scriptum est: Ac venter quidem, cùm pro naturæ lege se habet, trahit quidem ad se supernè per stomachum, deorsum verò excernit. Ex quibus verbis videtur confici, vomitum esse euacuationem præter naturam. Nihilominus contraria opinio est etiam valde
 probabilis: cuius hæc sunt argumenta. Euacuatio naturalis est, quæ per conuenientem regionem fit: sed inter conuenientes regiones Galenus in com. 21. primæ sect. commemorat intestina, ventrem, & vesicam: intestina scilicet ad deiectiones, ventrem ad vomitum. Præterea dicente Galeno 1. cap. 6. lib. De placitis: Ille motus secundum naturam est, qui quasi finis à natura est institutus, & cui ab eadem instrumenta sunt præparata. Et 4. De vsu part. Ventriculo dedit natura duas tunicas, & duplices villos: internam ex longis constantem ad trahendum, externam ad expellendum extranuersis. ergo expulsio, quæ ex ventriculo fit per œsophagum, naturalis est: quippe cui præparata sunt instrumenta à natura, scilicet villi illi tranuersi. duplicem enim hunc usum esse œsophagi, vorare & vomere, docet Galenus clariùs 5. De locis patientibus cap. 4. Argumentis contrariæ opinionis ita videtur respondendum: Galenum 5. lib. & 11. Meth. ita appellationibus esse usum: ut quod
 consuetum est, & semper fere fit, secundum naturam fieri diceret: non consuetum, præter naturam, quasi præter naturalem consuetudinem diceret. neque tamen concedendum est, omnem naturalem euacuationem esse ad vitam necessariam: (nam & sine mensstruis purgationibus multæ mulieres sanæ degunt) sed satis esse quòd naturalis esse possit, ut plerisque sæpe cum multo commodo eueniat. Loca vltimi cap. De differ. symptom. ita explico. Vomitum sanguinis esse toto genere præter naturam, non vomitum absolutè. id quod dictum est à Galeno 3. De caus. symptom. his verbis: Aliæ sunt quæ ex corporis affectibus oriuntur, cùm scilicet alicui per nares sanguis sponte profluit, aut cùm aliquis sanguinem aut vo-
Opinio contraria etiam probabilis.
Quid responderi possit alterius partis argumentis.

mit, aut extussit, aut excreat, aut deorsum deiicit, aut mingit. atque hæc quidem toto genere præter naturam sunt. Hic locus priorem declarat. quod adductum est ex 3. cap. 3. De causis sympt. nihil probat. non enim, si deiectio per inferiora est naturalis, statim quæ per superiora fit, est præter naturam. qui asserunt, Vomitur esse naturalem, ita respondent argumentis. Habent etiam qui contrariæ opinionis sunt, quod respondeant iis, quæ pro hac sententia adducebantur. nam negant, omnem euacuationem, quæ per convenientem regionem fit, naturalem esse. nam fluxus sanguinis narium ex eodem commen. 1. sect. Aph. per convenientem regionem fit: tamen dicitur euacuatio præter naturam, 3. De causis sympt. Villos transuersos œsophagi ad expellendum dicunt præparatos: sed ad expellendum deorsum ventriculum versus, si quid in ipsa gula hæret, non ad vomendum. Quare neque qui dicunt naturalem esse euacuationem, neque qui negant, mihi videntur euidenti aliqua ratione posse conuinci. Tamen Galenum sensisse naturalem esse, constat libello De sectis ad eos qui introducuntur, cap. 18. Sudoris autem vrinæ quidquid per aluum, aut per vomitum ruit, genus quidem, non præter naturam est, multitudo tamen nonnunquam.

De sudore: An sit euacuatio naturalis. C A P. I I.

REFERT Galen. 1. Aphor. commen. 15. & libro De differentia symptom. cap. 20 vlt. Dioclem sensisse, sudorem euacuationem esse toto genere præter naturam, persuasum hac ratione. Sudor fit ex naturalis caloris debilitate. siquidem cum calor fortis est, per occultam expirationem erumpit sudoris materies. ergo præter naturam est toto genere. Adde tunc temporis minimè sudorem fieri, cum naturales facultates optimè habent, vt in hyeme: tunc fieri, cum quod ad tempora attingit, calor est valde languidus, putà in æstate. quare videtur ex malo fieri semper, esseque symptoma. De hac sententia ita censuit Galenus loco citato ex libro De sympt. differentia. Videtur dura esse opinio, & præter rerum euidentiā: tamen si eam maximè probabiliter confirmet. Quam tamen etsi falsam censuit Galenus non refutauit argumentis. id quod nostra videtur interesse modò addere, quod iam facimus. Materia sudoris secundum naturam colligitur, nec non in animali, etiam quam maximè secundum naturam constituto: & via, per quam sudor fit, à natura, quasi præuidente euacuationis indigentiam, est illi destinata. igitur naturalis est hæc euacuatio. Monstratum à nobis est in 3 huius operis libro; sudoris & vrinæ eandem omnino esse materiam, hancque esse serum, & epotum humorem. Serum verò ex primo De tuend. valet. in numero eorum excrementorum est, quæ secundum naturam colliguntur, etiam in homine optimè sano. Iam verò quòd quidem poros cutis ad expurgationem corporis natura conformauerit, ambigit nullus: quòd que id natura procurauerit, vt sudor per hos fieret, intelliges, nisi oscitanter prætereas, quæ à Gal. scripta sunt 2. De temper. cap. 5. vbi docens causam generationis pororum, obiter docet vsum, dicens: Quippe per omnem cutem diffatur semper aliquid à calido, quod secum etiam interim humoris non parum aufert. Igitur vt natura in duas partes distribuit portionem, maiorem copiam in renes, qua vsa est ad deductionem chyli in hepar: aliam ab hepate in reliquas venas ad deductionem in totum corpus: ita duplicem expurgationis modum sero præparauit, mictum, & sudorem. Sed accedit alia ratio non inferior: fieri posse sudorem omnino sine morbo aliquo totius corporis, aut partis cuiuspiam. nam omnino sine corporis aut ruptura, corrosione, aut anastomosi venarum, ex mediocri exercitatione fit sudor: igitur nō est symptoma. Monstrauimus enim aduersus sophistas in superiori libro, symptomata omnia nasci ex morbis. Itaque sudor est euacuatio naturalis genere. Neque enim si quando ex imbecillitate caloris fit, non potentis discutere per halitum qui non sentitur, præ imbecillitate facultatis retinentis, corpore dissoluto: id efficit esse symptomaticam genere. nam & fluxus ventris, & mictio, sunt nonnunquam symptomata, quæ tamen euacuationes secundū naturā sunt genere. Quòd si in hyeme minùs sudamus; nō id fit ex caloris copia, sed ex

- sed ex ambientis frigore, quod effluxus, qui per cutem fiunt, cohibet: eoque augetur per hyemem urinae copia, cessante euacuatione altera earum, quae sero euacuando destinatae sunt. Quod si neque perpetuo animalibus accidit, neque ex *Nō omnia euacuatio* certis intervallis: ne id quidem necessarium est, ut euacuatio aliqua secundum naturam sit genere. nam neque vomitus ita fit, quem proxima quaestione diximus *generē secundum naturam* esse. Nimirum sunt quaedam euacuationes naturales, quae non semper fiunt, sed tunc tandem, cum earum necessitas incidit, cuiusmodi sunt mucorum euacuatio per nasum, & ceræ per aures, & excreatio de pulmone. quae euacuationes naturales sunt; tamen contingit earum, aliquo tempore, animanti nullum esse *perpetuū, & ex certis intervallis animalibus accidit.*
- 10 se usum. Prouida sanè natura non ea tantum animantibus dedit, quibus nunquam carere possent: sed ea etiam, quorum aliquando possent indigere, ut suae vires illis, & sua instrumenta satis forent ad tuendam valetudinem. Est qui multo tempore nasum non emungat: tamen, ut Galenus libello De instrumento odoratus inquit, nisi homini essent nasi emuntoria, apoplecticis morbis corripere saepe periclitaretur. ita est qui multo tempore non fudet, cui scilicet mictus est satis vacuando sero. Sed nisi per cutis poros posset exsudare ichor, fieret saepe sanguis ichore abundans. neque enim totum serum, quantumvis calorem vigereingas, commodum est ad exhalandum. Sunt apud Galenum lib. 1. De tuenda valet. cap. 17. quaedam *Galeni verba declarantur.*
- 20 quens enim de euacuatione quae non sentitur, & sudore ita scripsit: Ergo tenuissimum hoc excrementum facile sanè eiicitur, partim in speciem halitus ab insito calore solutum: partim violento motu confertim erumpens. Appellant verò quod ita excernitur, sudorem. tamen non eo dictum intelligas, sudorem fieri motu violento, quod non fiat naturali: sed quod à motu vehementiori. hoc enim significat *το βίαιον*: qua dictione illic est usus. nam quod praeter naturam est, dicunt *ἄλλο φύσιν*. Galenum sensisse hunc motum, putà sudorem naturalem esse, intelliges, cum ex loco citato, quo duram appellauit Dioclis sententiam; tum etiam apertissime ex loco, quo in proxima quaestione monstrauius, vomitum quoque esse naturalem. erat verò is ex 18. c. libelli De sectis ad eos, qui introducuntur: quo ita erat scriptum:
- 30 *ἰδρόται δὲ, ἢ ὕρωι, ἢ ὥσα κτ' ἁστέα, ἢ δὲ ἐμπύρι ὀρμαῖ, πὲρ μὲν γένος ἑ ἄλλο φύσιν.* quare de his haecenus.

De euacuationibus symptomaticis appellatis, An possint aliquando utiles esse. C A P. I I I.

- VI ante nos medicas controuersias aggressi sunt dirimere, in dubium vertunt: Possintne euacuationes, quas symptomaticas dicunt, utiles esse aegrotanti, an perpetuo noxiae sint. Tamen neque in hac quaestione, ut neque in alia quapiam, quidquam docent distinctè. finiunt enim symptomaticas euacuationes solo tempore morbi, quo fiunt: per symptoma euacuari dicentes, quae in principio morbi exeunt. Quae videtur Galenus multis in locis aperte, ut noxia, vituperasse. nam totius operis De crisis ars in cognoscenda morbi constitutione est, & praenoscendo statu. quoniam criticae siue iudiciales euacuationes ante statum non fiunt: sed symptomaticae sunt, quaeque morbum non solunt. de quibus ab Hippocrate dictum est libello 2. De morbis pop. Decretoria, quae non decernunt; aut iudicant lethaliter, aut difficilia sunt. 4. partic. Aphor. comm. 22. Gal. differens de his, quae morbis incipientibus euacuantur, inquit: Quo enim in tempore à causis morbum facientibus natura grauatur, adest autem cruditas humorum: tunc aliquid bene euacuari non potest. Paulò infra: Si verò aliter excernatur sine signis concoctionis, exitiale est symptoma. Vides ut Galenus nulla ratione videatur sentire, euacuationem talem utilem esse posse. Tamen contra est: quod nihil videtur prohibere, pituitam in principio pituitosi morbi, aut bilem in principio biliosi euacuari, aut deici per sedem, vel aliter utcumque euacuari. quo casu constat futurum, ut subleuetur natura: siquidem propriae causae morbi euacuata portio est. Adde esse cum autores praecipiant: crudo adhuc morbo expurgationem aggredi. Igitur, si quo tempore ex arte medicus aluum debet irritare, illa emittit sponte; necessa-
- 40 *Agitur contro.*
- 50 *Quapro parte contraria sint.*

riò proderit euacuatio. Vt si quis fingat turgentem esse materiam in principio, atque hanc, cum medicus iam iam pararet potionem, subito in intestina decubuisse: apertè est verum, vtilem fore hanc euacuationem. sin minùs, rem noxiam medicus moliebatur. hæc omnia prætereunt indistinctè, atque pro singulis argumentis addunt singulas particulas finitionibus: tam sunt amethodi & in diffiniendo, & indiuidendo. Istæ euacuationes, dicunt, etsi fierent in principio, fierent tamen per conuenientes regiones. Quasi verò non possit fieri euacuatio symptomatica per conuenientem regionem: ac quasi non essent ipsi de symptomatica ratione temporis exoriri sermonem. Sed his iussis faceßere, ne nos secum cogant delirare, rem distinguamus. Euacuationem symptomaticam dicere possimus, vel vt contraria est naturali, (vt si quis roget: Sitne fluxus sanguinis de naribus naturalis, an symptomaticus?) vel aliter, vt contraria est criticæ. vt Gal. eam quæ concoctioni succedit, locis citatis criticam dicit; quæ verò ante concoctionem fit, symptomaticam. Verùm sunt hi duo modi euacuationis non naturalis. non enim euacuatio præter naturam est vnico modo, sed pluribus: quos iam distinguam. Libello De sectis ad eos qui introducuntur, cap. 18. duorum modorum meminit euacuationis præter naturam: aliam dicens esse toto genere præter naturam, vt fluxum sanguinis de naribus: aliam non toto genere, sed multitudine, vt si quis aut per vomitum, aut infrà deiciat immodicè. Sed Galenus, quia ad loci illius institutum parum pertinet omnes referre, alios modos euacuationis præter naturam, omisit: quos ego ex aliis locis addam. Sunt verò hi modi: in qualitate eorum quæ euacuantur, & in tempore euacuationis. de hoc secundo iam sumus loquuti. Priorem docuit Hippoc. sententia illa 1. Aphor. Si qualia oportet expurgari, expurgentur, vtile est & leuiter ferunt: contraria verò difficulter. Ambos modos complexus est, eum, inquam, qui in quantitate, & eum qui in qualitate est, sententia 23. quæ ita habet: Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deiciantur, qualia deici debent. Vis rem apertè intelligere, finge quatuor ægrotantes. sint duo in biliosi morbi inclinatione, deiciat hic per sedem bilem immodicè, vsque ad immodicam inquam, virium exolutionem: alter deiciat pituitam synceram, sed non in maiori quantitate, quàm consuetum hominibus quotidie est fæces reddere. Sit alius in melancholici morbi principio, hic reddat per aluum in quantitate hominibus consueta synceram & atram bilem: alter in synochi inclinatione reiciat sanguinem per nares. hi omnes præter naturam siue symptomaticè, vt alii loquuntur, euacuantur: tamen diuersa ratione, quantitate primus, qualitate secundus, tertius tempore, quartus regione, per quam euacuatio fit. nam vt vnde quaque naturalis euacuatio fit, his omnibus est opus: vt talia deiciantur, qualia debent modicè, per præuisam naturæ regionem, & post concoctionis signa. quodcunque horum desit, euariat aliquid euacuatio à naturali. sed neque naturalem quis dicat, aut criticam, perinde est. nam criticam nihil prohibet, modò in cæteris naturalis sit, esse genere præter naturam. multos enim iudicat fluxus sanguinis de naribus. Igitur omittamus modò euacuationem præter naturam genere: quandoquidem critica potest esse, aut symptomatica, & proinde prodesse aliquando, & aliquando obesse. de reliquis differamus. Constat euacuationem symptomaticam qualitate, aut quantitate perpetuò nocere: talem quæ euacuationem debere cohiberi perpetuò. nam non euacuari talia qualia oportet, sed hæc interiùs relinqui, & quæ oportet, retineri, euacuari: præterea euacuati nimium; (plus, inquam, quàm pro indigentia) constat, hæc, vel ex ipsis definitionibus, esse noxia. Sola superest euacuatio symptomatica ratione temporis, in qua scilicet nihil præter naturam est, præterquam quòd ante concoctionis tempus fit: quæ non video, cur non possit esse vtilis. nam per hanc euacuationem minuitur materiei morbi copia. At, dicunt, quanquam minuitur morbi causa, tamen nihil proficit ægrotans: quia multò plus languescit facultas euacuatione, quæ non ex vehementia facultatis expellentis, sed ex languore non potentis retinere, fit. Videntur hi probabilia dicere, sed nondum rem attingunt. Nam non nego, fieri posse: vt maior virtutis exolutio fiat, quàm pro modo euacuationis. id quod contingit, quando præter humoris copiam, est etiam facultas

*Deciditur
controuer.*

*Quibus
modis fit
euacuatio
præter na-
turam.*

*Sympto-
matica e-
uacuatio
tantum
ratione
temporis
vtilis esse
potest.*

facultas valdè languida: quo casu constat euacuationem hanc nocere. atqui eos, qui in hac conditione sunt constituti, non puto posse malum effugere. Cæterum, quanquam hoc accidere possit: non tamen proinde perpetuum est, sed potest contrarium accidere: quin potius magna ex parte contingit, vt ex talibus euacuationibus, cum ipsas morbum facientis humoris esse contigerit, ad reliquum detur non nihil melioris spei. quo tempore putauerim non tam ex debilitate virtutis, quam humoris copia natas fuisse symptomaticas euacuationes. Est proprium distinctionis signum earum euacuationum, quæ profunt, & earum quæ nocent; illarum patientia, aut contrarium. itaque quæcunque exire video sua qualitate attestantia naturæ humoris ex quo malum est, cum bona tolerantia, quam in pulsu potissimum contemplor, hæc prodire patior, contraria cohibeo. Sed si ita habet, *Respondetur ad ea* cur Hippoc. & Galen. toties euacuationes ante concoctionem nulla excepta vituperauerunt? An quoniam, etsi aliquæ profunt, omnes tamen sunt prauæ affectionis signa, tantæ scilicet humoris copię, vt illam non possit natura ad iudicalem expulsionem reseruare, sed à suo ordine inturbetur? Itaque omnes aut vtroque modo malæ sunt euacuationes, vt causæ & vt signa, aut saltem vt signa. nihil potest exactius dici. est enim hæc diuisio boni aut mali in signa & causas vsurpatissima à Galeno: quam tamen nonnulli barbarorum non intelligentes, conantur euertere. argumentanturque, fieri non posse; vt quæ bona causa est, sit malum signum. quoniam, dicunt, omnia ita significant, qualia sunt: igitur bona bene, mala malè. Antiquus est mos antiquorum verba cortice tenuis intelligentibus, ea vsurpare: & ad multa præter rem vt, res intelligi vt sunt, dixit Philo. addunt illi: vt intelliguntur, significant. vnde vt sunt, significant. Sed concedamus hæc omnia, modò intelligant, rebus inesse per se intelligi quales sunt, & significare vt sunt, contrarium tamen ex accidenti accidere: nimirum euacuatio, qua in morbi principio minuitur humor noxius citra insignem facultatis exolutionem, per se significat, iam hinc futurum, vt reliquum possit melius natura superare: tamen ex accidenti significat, morbum soluendum non facilè, vtpote ex multa copia pendentem. quia si non penderet ex multa, non attentasset natura intempestiuam euacuationem. Frustra profectò notaret Galenus in com. 46. 4. Aphorif. rigorem incidentem debili iam ægro, & febre non deficiente malum esse vtroque modo, & vt causam, & vt signum: si nihil posset esse malum alterutro modo solum. Sed Galen. 1. Aphor. com. 22. dicit euacuationes omnes quæ ante concoctionem fiunt, esse symptomaticas præter naturam, non vi naturæ excerni: & libro De differ. sympt. cap. vlt. ita scripsit loquens de euacuationibus, Nullum eorum quæ utilitatis gratia fiunt, huius generis symptomatum est. Ergo euacuationes symptomaticæ non fiunt ad commodum animalis. Tamen respondendum censeo, euacuationes eas non fieri ἐπὶ ὠφελείᾳ, id est *causa utilitatis*. non enim natura expellit, vt expellat noxium humorem, vt cum coctus iam est: sed quia non potest retinere, tamen recidere in animantis commodum nonnunquam, etsi non intendat in illud natura. hac de causa non dicuntur tales euacuationes factæ utilitatis gratia, etsi aliquando vtilis sint. Sed argumentaberis fortasse rursus hac ratione. Euacuationes hæc sunt præter naturam, siquidem sunt symptomaticæ: ergo indicant se debere remoueri, debentque proinde, quoad fieri potest, à medico cohiberi. Sunt ergo noxiæ: nam si prodesse, non cohiberi deberent. Quare videtur fieri non posse, vt quidquam præter naturam sit, & vt profuit. Tamen hæc argumentatio nihil efficit. non enim si quid præter naturam est, tollendum est statim. Nam quanquam per se, vt præter naturam, indicet remotionem: non tamen pro quacunque indicatione quæ occurrit, est operandum. nimirum potest esse alia præstantior, quæ contrarium suadeat, sumpta ex commodo aliquo, quod præstat res illa alioqui præter naturam. Sed fortasse res indiget exemplis. Si quis conuulsione, quæ ex repletionem sit, laborans, aut paralyfi, febre corripetur: non dubium, quin seruanda febris, fouendaque medico foret cum quam minimo fieri posset periculo, ad humoris consumptionem. Sed quoniam satis iam videmur antiquorum mentem attigisse: de his hæcenus.

Respondetur ad ea qua ex Hipp. & Gal. obieciuntur.

Verba alia Gal. obiciuntur & declarantur.

Obiectio diluuntur.

Degeneratione puris & contentum in urina, variae sententia.

Qua putrefactio nem esse probent.

Qua pro contraria opinione sunt.

OCCURRUNT frequenter in humano corpore duæ hæ alterationes: concoctio, & putrefactio. Quarum illa opus naturæ propriè est: hæc symptoma potius, aut obstructionis, aut caloris præter naturam. accidit illud alimentis, hoc recrementis. Est verò actio quædam: quæ, non satis constat, siue concoctio, an putrefactio, an neutrum: quam nos consequentia ipsa sermonis cogit modò distinguere. quandoquidem symptomata ab operibus cæpit hæ tractatio separare. Nā de generatione puris, quod sit inflammatis particulis, & eius quod in vrina continetur, (quod in morbis ad distinctionem temporum à nobis spectatur, cuius generatio morbum facientis materiæ concoctio est) diuersæ inter medicinæ scriptores sententiæ obortæ sunt: aliis dicentibus actiones has putrefactiones esse, aliis concoctiones: & vtriusque satis multa Galeni loca atque Hippocr. & argumenta probabilia ad suæ opinionis confirmationem adducentibus. quæ vtraque coniungentes alii inter barbaros autores non contemnendi, sanguinem cum in pus transit, & morbi materiam, cum ea actione elaboratur, qua morbus ad statum perducitur: vtrunque pati (& concoctionem scilicet, & putrefactionem) dicunt. neque quicquam esse incommodi hos motus simul fieri: neque enim eos contrarios verè esse, sed quodammodo oppositos. Itaque non negant materiam morbi, etiam si magis concocta sit in statu, quam in principio, esse tamen simul magis putrem. Qui putrefactionem esse contendunt, testem citant Galenum, qui 4. lib. Meth. cap. 5. refert hæc Hippocr. verba ex lib. De vlc. Sin caro aliqua telo tum contusa, tum caesa sit; huic ita medendum est, vt quam celerrimè suppuret: nam & minus phlegmone tentabitur, & necesse est carnes, quæ contusæ, cæsæque sunt, putrefactas & in pus versas liquati: postea nouam carnem nasci. Galenus ita ait: Indicat enim hoc sermone (subaudi Hippocr.) manifestè eos vlc. ratarum partium affectus non esse siccandos, in quibus gigni quam celerrimè pus cupimus: vtique quòd cum aliqua putredine pus fiat, obiter docens. Quibus verbis Galenus apponit hanc rationem. Omnia quæ putrefiunt, ex calido & humido sic afficiuntur. suppurantia proinde talia sunt, nempe calida & humida. exemplo est cataplasma ex hordei farina. Eandem doctrinam scripsit libro 5. De simp. cap. de pus mouentibus. Ergo omnis suppuratio est putrefactio. Eadem ratio est de materiæ morbi concoctione. Nam Galenus 1. De differ. feb. cap. 6. eandem vtriusque censens esse rationem, inquit: Superante quidem (mitto priora) sicut in inflammationibus & tuberculorum tumoribus omnibus pus: in humoribus autem, qui in venis & arteriis continentur, quoddam quod puri proportionem respondet, subsidens in vrinis. Præterea & ab accidentibus, quæ pus consequuntur, cognoscitur, eius generationem putrefactionem esse. Nam dicente Hippocr. pus optimum est album, leue, & æquale, & quam minimè foetidum. 1. Prognost. capite vltimo. foetet tamē nihilominus aliquantulum etiam optimum pus. foetor verò proprium est putrefactionis symptoma. Sed à causa efficiēti illud videmur posse argumentari. Nam ex Galen. in commen. eiusdem sententiæ calor naturalis est qui coquit, calor præter naturam putrefacit. Sed non potest calor secundum naturam esse in particula, vt ipsa inflammata sit, & ad suppurationem permutetur: neque in febre, cuius concoctionem expectamus ex eo quod in vrina continetur. Videntur ergo ex his omnibus huiusmodi actiones putrefactiones quædam esse. Sed contrà est, quod Galenus 2. De ratione vict. in acut. com. 44. Biliosorum, inquit, excrementorum Hippocr. concoctionem appellat. (paucis interpositis:) Coquitur pus in phlegmone, etiam si nulla illius pars præstare possit alimentum. Præterea vbique Galen. eandem esse putat rationem generationis puris & sedimenti. Nam ita vlt. com. 1. Prognost. & 3. De præsig. ex pulsibus cap. 6. Quod in partibus inflammatis pus est, in ipsis vasis est sedimentum vrinæ. Quod verò sedimentum, concoctionem quæ agitur in venis, referat; tam est apud omnes autores celebratum, vt non opus sit loca notare. Quare videtur suppuratio concoctio esse. Præterea comm. 29. Aphor. secundæ sect. dictum est: morbum

morbum in his qui seruari debent, in principio esse multò deteriorē. id quod interpretantur omnes, ratione materiæ, humoris inquam, ex quo pendet. quoniam scilicet hic malignior est in principio: procedente tempore, si morbus est saluber, corrigitur. vnde sequitur, & coqui. nam si putresceret, deterior fieret: tantum abest vt emendaretur. His rationibus contrariæ opiniones constitutæ sunt. Qui concoctionem, eam actionem esse dicunt; quò his quæ à contraria opinione adducuntur, satisfaciant, duplex esse dicunt concoctionis genus, perfectæ, & imperfectæ: & hanc concoctionem imperfectam esse, secundo De ratione victus loco citato. Neque verò hic Galeni locus, quo puris generatio imperfectæ concoctionis generi annumeratur, repugnat aliis innumeris, quibus dicit; sedimentum album, læue, & æquale concoctionem perfectam significare. nam intelligi debet concoctionem perfectam morbi, id est optimam, quam morbi putridi causa recipere potest: ea verò collata cum aliarum rerum concoctionibus non est perfecta, neque perfecta simpliciter. quare hanc ob causam non errat, qui dicit, talium humorum concoctionem imperfectam esse, vt quidam decreuit. Nos verò ex his omnibus veram & genuinam Galeni sententiam colligentes, non quidem esse duos motus censemus. neque alterius illorum synceram habere naturam: sed medium quendam esse motum, vnicum quidem illum, sed vtriusque extremorum participem. Hoc docet Galenus expressè in commentario illius Prognost. iam sæpe citati, dicens: Cum igitur natiuus calor propria temperie plurimum excesserit, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis: si verò vim seruet quandam, pexmixta quædam commutatio ab ipso ex causa per naturam, & ea quæ est præter naturam, efficitur. Eandem sententiam scripsit secunda sect. Aphor. 47. apponens rationem ex accidentibus desumptam, & ex causis ex quibus fiunt, sic dicens: Pus ex sanguine ortum habet, qui semimalam, vt quispiam dixerit, accipit commutationem. Nam mala simpliciter, cum putrefactione fit solida, sicuti simpliciter bona est ipsa nutritio particularum animalis: at quæ pus generat, medium inter has obtinet locum, neque à solo calore extra naturam, neque à solo secundum naturam facta: mixtus enim quodammodo est calor inflammationis ex vtriusque. Quo loco aperte dicit, motum esse medium, argumento accidentium puris, quæ mediam naturam habent. nam neque plurimum foetet, vt putrida, neque omnino bene olet, vt quæ cocta sunt. Alterum etiam argumentum est ab efficiendi causa, calore, scilicet, inflammationis. non enim quod plerique barbarorum putarunt: in eadem particula duplex est calor, alter naturalis, alter præter naturam, qui contrarii sint: (nam cum qualitates sint eiusdem denominationis, neque diuersæ specie videntur esse posse, nedum contrariæ. quare neque in eadem substantia coire possunt, quin eandem constituent qualitatem) sed est calor mixtus ex vtroque. Nam calor, cum mediocritatem seruat, naturalis est: cum à mediocritate recedit, si nondum omnino temperamentum subuertitur, hic idem est & naturalis partim, & præter naturam partim. Quare non duas actiones facit, sed vnā vtriusque participem. Nam præter hæc quis intelligat, contrariis motibus simul eandem rem moueri: aut qua ratione concoctio putrefactionem cohibet, quod à Galeno dictum est in Arte medicinali? Superest igitur sola ea probabilis ratio, & omnibus Galeni, Hippocratisque sententiis de hac re consona: quæ vnicum motum esse, eumque medium asserit. quæ proinde nunc concoctio, nunc putrefactio ab autoribus appellatur. Quare ego, quanquam concesserim materiam morbi à principio vsque ad statum coqui aliquo modo, atque etiam putrescere: verum id non duobus motibus, sed vnico medio. Sed est quòd aliquis argumentetur: materiam morbi in fine maiorem concoctionem habere, quàm in principio, & maiorem etiam putredinem. nam nisi interim putresceret, dum coquitur, non posset calorem præter naturam excitare: quare neque febrem. illud verò videtur nequaquam vnico motu fieri posse. nam quod motu medio mouetur, non accedit ad vtrumque extremorum: sed quantum ad alterum accedit, tantum recedit ab altero. aqua nimirum, quæ tepida fit, à frigore, aut à calore: sicut corpus, quod pallefcit, à nigritie, aut à candore recedit. Huic argumento ita videtur respondendum. Verum esse quòd in propo-

*Autoris
sententia.*

*Contrariis
motibus si-
muleadem
res moueri
non potest.*

*Arg. sol-
uitur.*

fritione accipiebatur, de iis qualitatibus, quarum alterutra necessariò inest rei mobili. huiusmodi sunt calor, aut frigus: candor aut nigrities. Cæterum concoctio, & putredo, non ita: sed potest aliquid esse neque coctum neque putre, sed crudum. cuiusmodi est humor in morbi principio, à qua dispositione, quæ priuatio est vtriusque termini, non mirum si vnico motu vtrique contrariorum vicinior res fiat. nam si aër, qui coloris est expers, densatione pallidus fiat: in fine actionis propinquior est albo, & nigro, quàm in principio. nam dispositio media à neutro extremorum abest tam longè, quàm priuatio. Quare de hac quæstione hæc sufficiant.

De causis doloris. C A P. V.

10

EX dictis nullus est, arbitror, quantumvis sit ingenio hebes, qui non possit controuerſiam quancumque, quæ de distinguendis symptomatis sit, diluere. quare opportunè modò de nonnullorum causis dicimus. Iure verò sibi vendicat in disputatione primum locum dolor: cum quòd egregium symptoma est, tum etiam, quòd de illius causis est controuerſia omnium maxima. Galenus siquidem aliquando de sententia Hippocr. videtur contendere, dolorem ex sola solutione continui fieri, aliquando verò plurium causarum mentionem facit. quæ res efficit, vt in diuersas opiniones medici distributi sint: aliis dicentibus ex sola solutione fieri, aliis ex solutione, aut intemperie, aliis tertium genus causæ addentibus, distensionem. 20 Omnes in suam opinionem Galenum etiam inuitum trahunt: & multa hinc inde dicuntur obscura adeò, vt omnino inutilis disputatio sit, & tenebras offundentium potiùs quàm docentium aliqua. Galenus libello De inæquali intemper. post multa alia ita inquit: Ex his ergo fortasse neque illud dici duriùs videatur, quod Hipp. alicubi ait: Omnem morbum vlcus esse. quippe vlcus vnitatis est diuisio: immodicus verò calor ac frigus proximè accedunt, vt vnitatē soluant. plurimus quidem calor cum segregat, & diuidit substantiæ continuitatē: summum verò frigus tum constringendo, tum introrsus pariter trudendo, quædam exprimit, quædam quassat. atqui hunc quispiam immodici caloris, ac frigoris terminum statuens, fortasse non incòmodè sentiat. Hactenus libello De inæquali intemp. vbi mon- 30 stratur omnem morbum esse vlcus: (est sermo de morbis in temperamento, & morbo communi) quia intemperies non priùs est morbus, quàm possit dissoluere continuum. antea enim præ paruitate non potest facere dolorem. quare etiam si natura sit morbus, magnitudine non est. Medicus verò morbum notatu dignæ magnitudinis morbum dicit: aliter enim in dogma sempiternæ passionis euidenter incideremus, vt 1. De tuenda valetudine monstrat Galenus. Quare apertum est, de illius opinione, nunquam fieri dolorem, quin fiat solutio continui. Quarto etiam De simpl. medic. facult. cap. 2. fusiùs docet, calida & frigida tristem sensum efficere: frigida constringendo, calida dissoluendo. quare vtrique continuum soluendo. Sed contrà est, quod Galen. libello de inæqua. intemp. dicit, Quapropter mirus di- 40 xit Hippocrat. iis quibus alteratur, atque corrumpitur natura, dolores fiunt. alteratur autem, atque corrumpitur cuiusquam natura, cum vel caleſcit, vel frigeſcit, vel sicceſcit, vel humeſcit, vel eius vnitatis dissoluitur: in inæqualibus quidem intemperiebus caleſcendo, vel refrigeſcendo potissimùm. efficacissimæ enim qualitates hæ sunt. Iam verò & humeſcendo, & areſcendo, efuriendo verò, vel sitiendo, deficiente hîc humida, illic sicca substantia: vulnerando verò, & erodendo, & tendendo & premendo, & conuellendo: vnitatis ipsa soluenda. Tota hac diſtione constat, Galenū non simplicis, sed multiplicis causæ meminisse. 12. etiam Meth. cap. 7. ita dixit: Porro naturalis notitia nos docet, vitium id corporis ex quo sit doliturum, aut continuitatis solutionem oportere esse, aut alterationem aliquam. Ecce vt di- 50 uersas opiniones ipse Gal. videatur excitasse. Qui tamen Galeni sunt nimis studiosi: ex sola solutione continui fieri contendunt (id enim constanter & cum demonstratione multis in locis videtur dixisse) & alteratiā dolorem facere, quoniam continuum dissolunt. Quare ita hi censent: proximā causam doloris esse solutionem continui. hanc verò aliquando per se aduenire, vt cum scissio sit: aliquando ex ma- gna

*Agitur
contro. de
causis do-
loris.*

*Quæ pro
parte con-
traria sunt
ex Gal.*

*Quorum-
dam Gal.
studioſorū
de doloris
causis sen-
sentia.*

gna & violenta alteratione, quæ causa doloris est, sed remota. Atq; ita explicat Galeni verba, sicubi inuenitur dicēs: Dolor aut ex solutione fit, aut ex alteratione. quasi diceret, aut ex solutione sola & per se facta: aut ex solutione facta alteratione. Hæc est receptissima opinio apud eos qui se Galeni hæc tēpestare iactant esse discipulos. *Auerrois*
 Auerroës cōtrā omnino cēset: qui lib. 3. ca. 21. cōtendit: dolorē in tactu ex intēperie *sentientia.*
 fieri perpetuū. neq; enim solutionē continui, cū non sit tactus propriū sensibile, (ita loquūtur) quodq; per se sentiri possit, posse tactū cōtristare: sed accedere sensui cuiq; dolorē ex pprii sensibilis immoderatione: vt, dolēt oculi aspectu magni splē-
 doris, & aures acuto sonitu. Verū ad hæc argumēta paulō infrā, vbi nostrā sen-
 10° tentiā aperuerimus, respondebimus. Auicenna & eius affecclæ vtramq; causam cē-
 sent posse esse proximam: & dolorē nonnunquam fieri à solutione, nonnunquā ab *Auic.*
 intemperie, quæ non minūs, quā solutio potest esse doloris proxima causa. Qui *sent.*
 probabilia vidētur proferre. Nam in ratione doloris nihil aliud est, quā vt sit sen-
 sus tristis; (sensus, inquam, actu, non sensus potentia) cuius contrarium voluptas est,
 nempe sensus iocundus. Facit autem sensum tristem, quod subito & affatim inci-
 dit corrumpens naturam: vt contrā iocundum, quod subito & affatim incidit re-
 stituens sentientem partem suæ naturæ. & vt mirus dixit Hippocrates, dum alte-
 rascit, atque corrumpitur natura, dolores fiunt. Sed non minūs corrumpitur na-
 tura alteratione vehementi, quā solutione. constat enim natura non minūs tem-
 20° peramento, quā vnione. igitur si alteratio vehemens subito incidat, excitabit do-
 lorem, etsi non soluat. Alii fieri non posse, vt ita incidat, & non resoluat contendūt,
 atque proinde dolorem facere. alii non has causas modō, sed & distensionem ad- *Distensio-*
 dunt; non putantes necesse esse distensionem, quæ dolorem facit, cotinuum dis- *nem alii*
 soluere: quoniam, vt arbitror, sæpe dolorem ex distensione sentiunt, & solutionē *inter cau-*
 non vident. Sed Galenus loco paulō antè citato; quæ tendendo, erodendo, aut pre- *sas doloris*
 mēdo, aut conuellendo dolorem excitant, continuū soluendo, dixit facere. Neque *addunt.*
 intelligo, quid ipsos ab hac sentētia Galeni deuiare cogat. nā cur sit intellectu diffi-
 cile, atque propterea fide careat: quæ distenduntur, solutionem continuitatis pati?
 Mihi tantū abest, vt sit difficile: vt videatur solutio necessariō consequens disten-
 30° tionem. Sed omnes qui quæstionem hanc disputant, in eo versantur tantū modō:
 an fiat aliquando dolor sine solutione continui, an non possit. nam si non possit si-
 ne solutione fieri, statim putant ex continui solutione factum. Quanquam mihi *Decisio*
 multum videtur interesse; cum solutione semper fieri, aut ex solutione. Itaque nū- *controuer-*
 quam fieri dolorem sine solutione, Galenus monstrauit. nam & quæ alterant su- *sia ex au-*
 bitō & vehementer, necessariō statim solunt: atque hunc censet præenarrato lo- *toris men-*
 co de inæquali intemperie, esse primum terminum morbi, & doloris excitandi. nō *te.*
 enim prius intemperies tanta est, vt dolorem inferat, quā tanta sit vt continuum
 soluat. Atque hac ratione verē ab Hippocr. est dictum: Omnis morbus vlcus est,
 quia intemperies antequā vlcus faciat, neque morbus est. Iam verō intemperies
 40° æqualis, & quæ in habitu iam est, & neque dolorem, neque vlcus facit, si quis ex-
 actè loquatur, neque morbus debet appellari, sed incommoda natura. non enim
 est morbus, qui pugnet cum natura; sed in eam dispositionem natura cum morbo
 conspirauit. Itaque nunquam dolorem fieri sine solutione continui dixit Galenus.
 Sed non semper fieri ex solutione continui, vt efficienti causa: immo nunc ab illa,
 nunc ab intemperie fieri conuincit ratio, & illud argumentum quod à tertia opi-
 nione est. Itaque nostra opinio est, quam etiam fuisse Galeni docebo statim: do-
 lorem, vt ab efficienti causa aliquando fieri à solutione, aliquando ab intemperie.
 ceterū semper solutionem esse cum dolore, quoniam intemperies omnis, quæ
 dolorem facit, continuum soluit necessariō; sed non proinde solutio per se est do-
 50° loris causa efficiens. Sed ad hunc vsque terminum nullus eorum, qui scripsere me-
 dicas quæstiones, hanc produxit. quanquam Galenus haud dubiè illum attigerat.
 Quare tantum abest, vt hi scriptores, qui infiniti penè iam sunt, artem medicam, *Verba Gal.*
 quam à Galeno acceperant, vltius produxerint: vt quæ ab illo dicta sunt non af- *antis de-*
 sequentes, illam retrocedere coegerint. Duodecimo libro Meth. cap. 7. ita scri- *cisioni qua-*
 ptum est: An verō & ipsum vehementer cal fieri, aut refrigerari, diuisionē aliquam *drant.*

continuitatis efficiat, longiori fortasse disputatione eget: & demonstratum hoc quidem à nobis est in commentariis De simpl. medic. facul. Verum, quid agens quod vel vehementer calfacit, vel refrigerat vehementer, dolorem inferat, quærere, ad modò proposita minimè est necesse. siue enim vt substantiæ eorum, quæ in sensum cadunt, continuitatem diuidens, siue vt eam confertim alterans, id ad eorum inuentionem, quæ dolorem leuabunt, indifferens est. Ex hac dictionetria hæc constant de sententia Galeni. Quæ dolorem faciunt calfaciendo, aut refrigerando, continuum soluere: (quippe quod dicit in commentar. De simpl. medicam. facult. fuisse demonstratum) sed an soluendo continuum, an temperiem commutando faciant, illum non definiuisse. Quare constat tertio, multum interesse, dolorem semper fieri cum solutione, aut semper ex solutione. vt si quis dicat, rapsiã si dolorem facit, continuum soluere, aut solutione dolorem facere. Nos verò recipientes à Galeno, quæ docuit, & addentes quæ ille omisit, ratione ducti illud addimus: alterantia non facere dolorem solutione, sed intemperie. Primò Galenus, vt hic nihil definiuit, ita neque alibi inuenitur contrarius huic sententiæ, quæ probatur hac ratione: Si quæ res refrigeraret multum & subito, tamen continuum nõ solueret: dolorem faceret. Ergo cum refrigerat, & dissoluit, non facit dolorem solutione, vt causa efficienti: sed vt necessariò coniuncta. fieri possit, an non, quod proponimus, nihil refert: modò illud non ignoretur; si fieret, futurum, vt & dolor esset. quod iam demonstro. Subito, & affatim corrumpere naturam: ergo dolorem faceret. Aut dicito mihi, cur quæ corrumpunt naturam soluendo continuum, dolorem inferant, & quæ corrumpunt temperiem mutando, non inferant. certè de ratione probabilè nullã. Præterea dolor est sensus tristis: sensus efficiens causa est res illi obiecta: obiectum est sensui, quod sentimus: ergo quod sentimus, facit dolorem, non quod sentiri non potest. Nam etiam si multa verbera homini apoplexia laboranti infligantur, dolorem non facient. Sed constat, dum homo ex calore dolet, calorem sentiri, solutionem non sentiri. si enim sentiretur, non esset dubitatum à viris sapientibus, fieret necessariò solutio aliqua, an non. Sanè Auicenna & omnes eius asseclæ, fieri posse dolorem intemperie, quin fiat solutio, profitentur: quod tamen non dicerent, si solutio sentiri posset. nam vt de illorum doctrina dicam nihil, certè sensus non erant expertes: sed neque nos ipsi, qui semper continui solutionem fieri dicimus in parte dolente, solutionem cognoscimus sensu, sed ratione. Igitur continui solutio non est semper efficiens causa doloris: tamen est semper necessariò coniuncta cum dolore. Illud etiam nos admittimus, fieri posse nonnunquam, vt alterantia tam vehementer incidant, vt solutionem continui quæ sentiatur, faciant: quæ tunc temporis per se dolorem excitabit: aut vt in tam tenellam, vel cute nudatam incidant particulam, vt dolorem, diuidendo continuum, faciant. ita frigida vlceribus mordacia sunt: sed tunc nemo non habet (etiam si sit sensus hebetissimus) sensum constrictionis cuiusdam, & compressionis. ex quo sensu huic passioni mordicationis nomen homines dederunt. Veruntamen negamus, perpetuò dolorem solutione fieri: quoniam neque semper solutio sentitur, cum dolor fit. Itaque hæc esto regula: Quando solutio sentitur, dolor fit à solutione: quando non sentitur, fit ab intemperie, tamen cum solutione. Sed neque illud ex dictis carebit euidencia, cum intemperies per se est satis magna & ingruens subito, & præterea solutio etiam sentiri potest: duos in eadem particula dolores excitari: quia duo sensus tristes sint, cum sint duo quæ contristent. Si verò intemperies magna sit & subito ingruens, & solutio non sentiatur: aut solutio sentiatur, sed intemperies non magna sit; vnum tantum modò. si hoc fit, ex solutione: si illud, ex intemperie. Neque quidquam prohibet, alterationem non tam vehementem, vt per se notatu dignam inferret sensui tristitiam, solutionem quæ sentiatur posse facere. id enim ex patientis dispositione nonnunquam faciunt medicamenta in vlceribus mordendo, & ventus in oculis lachrymas exprimendo. Auerrois argumenta (nondum enim illorum oblitus sumus) physicæ cuiusdam controuersię videntur exigere decisionem: posuitne quod sensibile commune à philosophis appellatur, sentiri per se, an nunquam sine proprio. quam philosophis modo permitto, nihil curans alter-

*Ratione
probatur
intemperiem
per se
facere
dolorem.*

*Explicatur
autoris
sententia.*

*Soluantur
qua Auerroes
obiebat.*

- utrum dicatur. nam si solum sentitur, nihil est difficile per se contristare sensum. sed neque etiam si cum aliquo proprio: difficile est vtrumque accidens sentiri, & alterum tantum contristare: si scilicet, illud solum corrumpit naturam. Quare ego non dixerim tristem sensum fieri à proprio sensibili, cum est excellens: sed à sensibili quod corrumpit, siue proprium sit, siue commune. Nam quam rationem reddit Auerroës doloris, qui re solvente fit, est ridicula. Fit, inquit, solutio cum motu. motum necessariò cōsequitur intemperies aliqua. Quasi verò tantam oporteat lationem, quò solutio fiat, intercedere; vt tantum calorem faciat. Sed illud quod de dolore aliorum sensuum à tactu adducebatur ab Auerroë, solutione eget. Quam
- 10 tamen Galenus ipse scripsit primo De causis symptomatum, ea à quibus singuli sensus immutantur, percurrens, ac dicens, quæ visum & quæ odoratum immutant, gustatumve, aut auditum, cum excellentia sunt, dolorem facere solutione continui. nam amara rodunt, adstringentia comprimunt, splendida & candida disgregant, nigerrima congregant. sonus etiam acutus dirumpit auditus organum, odores saporibus similiter solvunt. Sed requiret à nobis aliquis: num hîc solutio continui causa est doloris efficiens, non solum necessariò accedens, ac sine qua non? Est sanè. Cur igitur non est talis & in his, quæ alterando dolorem faciunt? Quoniam colores, odores, soni, & sapes, non aliter quàm soluendo corrumpunt naturam: sed alteratio ipsa per se est naturæ corruptio; non minùs, quàm solutio continui. Pro-
- 20 pterea ipsa sola per se contristat sensum: illa verò non per se, sed solutione. Verùm hæc ex iis quæ paulò superiùs diximus, fiunt manifesta. Sed quoniam de causis doloris tam multa diximus; operæpretium fuerit non nihil etiam de voluptate dicere, nequid in hac lucubratione desideretur. Plato in dialogo De natura, de causis doloris & voluptatis sic scripsit: Passio violenter, præterque naturam abundè simulque nobis illata molesta fit: rursus quæ in naturam abundè simulque reuertitur, dulcis: quæ contra fit, contrà. vbi non minùs requirit, vt mutatio fiat simul & affatim in voluptate, quàm in dolore. Quem Platonis locum transtulit Galenus cap. 5. primilib. De causis sympom. eadem Platonis verba repetens. Ex quibus locis aperte colligitur: Quò celerior ac magis repentina commutatio fit, eò voluptatem esse maiorem, dummodò ad naturam mutatio fiat. fiet autem hæc mutatio,
- 30 (si modò quæ de dolore diximus non exciderunt) aut recuperato temperamento naturali, aut vnione partium. Sed huic sententiæ contrarium videtur quod 12. Meth. capit 6. scripsit Galenus, ita dicens: Nunc autè principium hoc quod apud omnes est in confesso, accipientes; necessariò affectum doloris esse, vel diuisionem, vel alterationem, memoria repetamus statim: ne alterationem quidem eam quæ sensum irrepit, dolorem inferre animali posse. sed eam mutationem, quæ dolore animal fit affectura, tum confertim factam, tum violentam esse necessariò. videntur enim corpora non solum cum extra naturam confertim aguntur, tristem mutationem sentire: sed etiam ipso ad naturam reditu, nisi eum paulatim accipiant, dolere. Valeriola ad conciliandum hac in parte Galenum sibi ipsi, ad antiperistasis
- 40 confugit: eoque multa non admodum ex re ipsa refert, & respondet obscure. Diximus nos in primo huius operis libro cap. 5. quàm sint absurda, quæ de antiperistasi à philosophis dicuntur, quibus eo loci subscribit Valeriola. Sed propositæ modò controuersiæ faciliior est & verior dissolutio. Nam quanquam hic videtur Galenus contraria protulisse, non fecit: sed ita est intelligendus, repentinam mutationem, quæ quia repentina est, inæqualem conspicuè facit intemperiem, dolorem facere, etiam si versus naturalem habitum alteratio fiat: sin minùs, quò velocior est, eò maiorem voluptatem conciliare. Quòd verò hîc sit verborum Galeni sensus, ex eo exemplo, quò vititur, intelliges. Vngues, inquit, perfrigerati si admoventur igni repentè, dolent: quanquam quod frigidum est versus dispositionem naturalem mouetur incalescens. sed vngues eo tempore propterea dolent, quòd inæqualiter admodum alterantur, & propterea quòd flatus, qui intra perfrigeratos vngues est, distenditur, & agitur. Additum verò est, admodum inæqualiter. quia omnes intemperies, quæ non sunt factæ, sunt inæquales: inferentes verò dolorem, illæ tantum, quæ magnam habent inæqualitatem. Itaque colligimus, ex contrariis o-

Dubitatio diluuntur.

De voluptate.

Difficil. tas ex Gal. verbis.

Quid Valeriola.

Decidit autor controuers.

mnino causis affatim ingruentibus, dolorem & voluptatem fieri. De quorum vtrisque quantum nostrum institutum ferre potest, diximus. non enim partes artis medicæ, vt alii scriptores, suscepimus pertractandas: sed dirimendas quæstiones medicas.

An omnis intemperies possit facere dolorem, an tantum calida & frigida. C A P. V I.

SED quando monstratum est, intemperiem posse per se facere dolorem, vt causam proximam: age deinceps, quæ intemperies sit ea, quæ potest, disputemus. 19

An quatuor omnes primæ qualitates cum immodicæ fiunt, an nonnullæ illarum possint, nonnullæ illarum minùs. Nam Galenus ipse huic controuersia ansa præ-

Agitur controuer. stat: qui videtur modò ita dicere, modò aliter. Lib. De inæqual. intemp. vt superiori cap. retulimus, ita scripsit: Quapropter mirus dixit Hippoc. iis quibus alteratur, corrumpiturque natura, dolores fiunt. alteratur autem & corrumpitur cuiusque natura, cum vel calefit vel frigeat, vel siccessit, vel humescit, vel eius vnitas soluitur. libello Artis medicin. cap. 80. inq̃t: Dolor autem, quemcunq; obsederit locum, aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. soluitur autem continuitas incisione, exesione, fractione, tentione: alteratur verò substantia à calore, frigore, humore, & siccitate. Tamen libro 1. De sympt. caus. cap. 6. ita scripsit: 20

Quæ pro parte contraria sint. Ab alterantibus, inquit, naturam, & corrumpentibus, dolores fiunt. quippe illud *corrumpentibus*, celeritatem simul, ac magnitudinem mutationis indicat. Sanè tamen

huius accedunt magnæ mutationes naturæ à frigidi, calidiq̃ue incurfione: præterea ab his, quæ quassandi, secandi, vel distendendi, vel exedendi vim habent. quippe humidum & siccum, sine calefactu vel refrigeratione, citra violentiam corpus contingunt. 12. Meth. cap. 7. cum disputaret ex professo de doloris causis, inter alterationes meminit solum caloris & frigoris; humoris, & siccitatis nulla facta mentione. Videtur itaque Galenus in duobus locis prioribus ex libro De inæquali intemp. & Arte medicinali asserere, dolorem ab omni intemperie posse excitari: & duobus his vltimis ex lib. De caus. sympt. & 12. Meth. ex solis duabus posse fieri, 30

Diuersam à dictis duabus videtur Gal. inducere opinionem.

putà calore, & frigore asserere. Sed & 2. De compos. medicamentorum secundum locos cap. 1. videtur diuersam ab his duabus inducere opinionem. quo loco ita scripsit: Vehementissimi igitur capitis dolores (erat illic sermo de dolore capitis) fiunt iuxta calorem & frigus, maximè cum hæc inæqualia contingant: moderati verò iuxta siccitatem. humidas verò intemperies nullus consequitur dolor. Vides vt tres intemperies dicat dolorem facere, putà, calorem, frigus, & siccitatem: vnicam non posse, putà humorem. Paulus lib. 3 cap. 4. ita scripsit: Vehementissimi igitur capitis dolores à qualitatibus agentibus fiunt, maximè verò calida. qui verò ariditatem sequuntur, non tantam habent vehementiam: humida verò qualitas omni, quantum in se est, dolore vacat, nisi cum calore, aut frigore, aut humorem pleni- 40

In contr. hac quid distinguendum.

rudine coniuncta sit. Quæ sententia, quantum ego intelligo, desumpta est ex duobus Galeni locis eorum, quæ adduximus, quasi in vnam sententiam copulatis: ex primo De causis sympt. & 2. De compos. pharmac. In hac controuersia distinguendum ante omnia est, quod proximo capite satis explicuimus: qualitatem aliquam posse dolorem generare per se, quatenus temperiem mutantem: aut ex accidenti, quatenus distendentem, conuellentem, aut vtunque aliter diuidentem.

Quorundam sententia reprobatur.

Præterea animaduertendum: intemperiem posse esse aut solam aut cum succo aliquo. Ita constituta controuersia, & his notatis, scire licet, quosdā citra distinctiones has dicere: omnes intemperies posse dolorem facere, (idq̃ue apertè scriptum esse & in Art. medicinali. & lib. De inæqual. intemp.) tamen humorem aut siccitatem obscure: atque harum obscurissimè humorem; calorem tantum & frigus dolores posse facere manifestè. Huic sententiæ videntur astipulari hæc Galeni verba ex 12. Meth. φαίνεται ὅτι ἐν αὐτῷ τῷ αἵματι μόνον τῶν πικρῶν καὶ ὀξέων ἡμῶν ὀδυνᾷ. Constat verò illud ἐν αὐτῷ idem esse, ac manifestè. ex qua dictione occasione sumpta dixerint: hæc dolorem facere manifestè, illa non manifestè. Sed tamen quanquam reliqua non adeò

- adeò discrepent: tamen Galenus humorem dolorem aliquem excitare negauit; & negauit humorem, & siccitatem posse affatim ingruere. quo semel negato, nō amplius dubium est, vacare dolore. Quare mihi videtur in hac quæstione probabilissimè loqui Leonhartus Fuchsius in comment. librorum De symptom. caus. dicēs: *Laudatur sententia Fuchsi.*
- calorem & frigus posse facere dolorem, etiam sine materia, & per se; quia sunt qualitates, quæ per se possunt repentiè corrumpere naturam: siccitatem posse facere dolorem, nudam quidem illam, (nuda vocatur intemperies, quæ est sine quopiam succo) sed non per se, neque acerbum dolorem. ut siccitas cū ad conuulsionem trahit partem, nuda quidem dolorem facit: id tamen non per se, sed per tensionem.
- 10 humorem nudum neque per se, neque ex accidenti dolorem inferre. Sed vnicum tantū modum dolorem generandi humori superesse, quo nulla qualitas carere potest: putā cū coniungitur cum succo humido tantū, aut humido cum calore, aut frigore. quem modum constat omnino esse ex accidenti. nulla enim actio ita attribuitur qualitati, sed humoris copię. In hanc sententiam videntur conuenire omnia autorum loca. Nam vbi Galenus dicit, omnes has qualitates alterare, aut corrumpere: nihil huic sententię est aduersum: alterant enim humidum, & siccum, corpus: sed quia paulatim id faciunt, dolores non inferunt per se. sicubi omnes has qualitates dolores facere dicit; de intemperie, cum affluente succo interpretatur. Vbi tres qualitates dolorem facere asserit; de nudis dicit disputare, siue
- 20 dolorem faciant per se, siue ex accidenti. Vbi duas dolorem per se posse facere negat; nudas & per se intelligit. Illud enim quod ad humidum & siccum alteratur, sola hac ratione non videtur dolere, nisi simul incalasciat, aut refrigeretur. Nam si duas simul intemperies patitur corpus quodpiam; dolere potest, ratione scilicet qualitatis efficacis. neque quidquam aliud significare dicit Galenum 1. De causis symptom. cap. 6. dicentem: Quippe humidum & siccum, si absint calefactio & refrigeratio, citra violentiam corpus attingunt. ac si diceret: causa humida & sicca non potest dolorem facere, nisi eadem sit calorem, aut frigus inducens. neque aliud quidquam significauerit Paulus loco citato. quanquam verba illa Pauli magis expōsita sunt calumniis, quia de qualitate loquutus est: quasi ipse humor societate
- 30 caloris, generandi calorem vim compareret. Sed quanquam dictio non sit valde artificiosa, admittere potest interpretationem quam diximus, ac modò nihilominus non grauabimur repetere. Humor nisi cum calore, aut frigore coniunctus sit, nullum dolorem facit. id est, membrum quod humescit, non dolet, nisi idem incalasciat, aut refrigeretur. Sed quorsum Galenus monet, humidum & siccum non repentiè ingruere, nisi cum calore aut frigore sit? & Paulus humorem nullum dolorem facere, nisi sit cum calore aut frigore: si nihilominus, etsi cum calore aut frigore talis qualitas sit, per se neque dolorem facit, neque augeat? saltem humor non auxerit dolorem ex calore prouenientem, sed potius illum demulcebit. An, ut illud tantum significarent: Etsi membrum ex humore, aut siccitate non dolet, pos-
- 40 se tamen membrum humescens, aut arescens dolere? Videtur itaque hæc enarratio Galeni & Pauli sermonibus valde consentanea. Deest tamen adhuc, quanquam reliqua omnia dicuntur eruditè, aliquid quod Fuchsius non videtur assequutus: quod cū dixerimus, nihil hac in parte desiderabitur. Præter dicta habet siccitas aliud quiddam, quo humor caret. quòd scilicet est cū siccitas nuda potest esse causa doloris per se: quia est cū possit repentiè ingruere, ut cū siccitas ab vrente calore generatur, fitque tunc sensus vstionis: quem symptoma compositum esse dico ex sensu caloris & siccitatis. Sed hoc accidere non potest siccitati, cū à siccitate generatur. nam siccitas lentæ est actionis. ex inuentione verò dicto citius videmus membrum quodpiam arescere: non tamen perinde in humore fieri inuenias. hic enim neque cū ab humore fit per se, neque cū à qualitate alia ex accidenti, fieri potest repentiè: non siquidem, ut calor vrens repentiè desiccet, ita frigus ingens repentiè humectat. Collegimus ergo iam modum alium, quo siccitas nuda & per se dolorem facit. Constat tamen id non posse facere solam, sed cum calore vrente coniunctam: atque hoc rursus modo discrepat ab humore siccitas in generatione doloris. neque verò est, quòd putes eum dolorem non

Dubitatio diluitur.

Addit auctor quod deerat Fuchsi sententia.

fieri à siccitate per se, quanquam ea à calore ex accidenti fiat. nam innumerae actiones per se prodeunt à rebus ex accidenti genitis. immò verò indifferens est modus quo res quæpiam genita sit, vt suæ actiones sint per se, aut ex accidenti. nam calor, qui motu genitus est ex accidenti, per se calfacit. ita siccitas quæ ex accidenti est facta à calore, per se est doloris causa. Ergo rursus hunc sermonem resumētes, ita statuimus: Calorem & frigus posse doloris esse causas nudas, & per se, & solas: siccitatem nudam & solam, (sine alia, inquam, intemperie) sed non per se: (id quod fit in conuulsione. est verò hic dolor moderatior) aut nudam & per se, sed non solam, vt fit in vitione: humorem nulla alia ratione facere, quàm cum influente succo. Sed de hac controuersia hæc sunt satis. nam si quisquam volet aliquid calumniari; hic satis certò scio nihil quidquam poterit accusare, præterquàm phrasim alicuius aut dictionis proprietatem. quam tamen neq; ipsam inueniet (si modò quæ diximus assequitur) adeò duram, aut difficilem. quòd si foret, tamen melius est antiquorum sententias interpretari blandiùs, quàm illos tractare acerbìus. nisi tibi vis hac ratione comparare gloriā, quod video hodie facere quosdā nebulones.

De causis famis & sitis. C A P. V I I.

FAMIS & sitis proprio indigent capite, etsi dolores quidam sint. sunt enim duo insignia symptomata. videndum ergo primò est, nomen famis cui rei detur. 20
video enim nomen hoc multipliciter vsurpari apud Hippocrat. & Galenum. nam vbi Hippocrates dixit, Vbi fames, laborandum non est, Galenus nomen famis de penuria, aut defectu alimenti dici vult: non de ea, quam plerunque famem appellamus. libello De inæquali intemperie, famem & sitim inter dolorum species refert. libr. De vsu part. 5. capit. 8. In ore, inquit, ventris sensus est defectus eorum quibus nutritur animal, quem appellant famem. Itaque in his duobus locis famem dicit esse sensum tristem defectus. tamen libro 1. De caus. sympt. referens causas famis, inquit: Famem esse appetentiam, quæ sensum illum defectus consequitur. Quanquam neque hoc videtur docere Gal. eolibro admodum constanter. nam paulò superiùs dixerat: Ipse sensus suctus est fames. Sed meâ (ne inanem quæstionem vltteriùs promoueam) nihil refert, modò res intelligatur: siue sensui defectus detur nomen famis, siue appetentiæ, quæ ex illo sensu fit. Sed certum est dicere, famem consistere in ambobus: putà in sensu suctus, aut defectus, & appetentia repletionis, quæ necessariò sensui illi adiuncta est. Iam verò illud, quod quidam disputant, An appetentia, quæ per famem fit, sit ad fugiendum dolorem, an ad potiendum alimento; superat omnem diligentiam. Nam perinde mihi videtur ac si quæras: Appetatne aqua, quæ præter naturam calet, reductionem, vt sit frigida, an ne calida sit. quam quæstionem illis do, quibus ea est digna, iis scilicet, qui eam disputant, & nihil maioris momenti vnquam docent. Nobis interim animaduertendum est, famem omnē, & sitim esse dolorem, tamen non semper esse symptomata: sed cum naturæ modum non excedunt, esse secundum naturam. fiunt enim hæc duo tunc maximè ex certis periodis, cum animal benè valet: & cedunt ambo in maximam vtilitatem animantis. & præterea fiunt ambo citra omnē morbum, quod symptomatis non posse contingere, paulò superiùs aduersus sophistas demonstraui. Adde horum defectum esse symptoma. in quo genere sunt duplicia: integer defectus famis, & sitis, & diminutio alterutrius. quò manifestiùs cõstat, ipsa non esse symptomata: siquidem iporum defectus ex malo est. Itaque iam hinc colligimus, non omnem dolorem esse symptoma. Sed quoniam notitia causarum famis & sitis, quæ sunt symptomata, ex naturalib. causis pendet, age de his tantillum dicamus, ac primo loco de causis naturalis famis. Hæc dicit Galenus 1. de caus. sympt. fieri inanitione venarū, quæ ex ea resolutione, quæ hominib. perpetuò accidit, fit, appetentiā naturālē faciēte: qua venæ ex vètriculo sugūt, huncq; suctū sentiente vètriculo, & proinde appetēte cibos. Itaque quinque hæc inquit symptomata ordine sese cõsequi: defectū in venis, appetentiam naturālē, suctum, sensum suctus, & appetentiā animalem. Sed his videtur aduersum quod lib. 3. De facult. natural. cap.

In summā
totus ser-
mo colligi-
tur.

In quo cõ-
sistat fa-
mes.

Fames o-
mnis & si-
tis, dolores
sunt, non
tamē sem-
per sym-
ptomata.

De causis
naturalis
famis.

Obiectio
diluitur.

- cap. 13. docetur à Galen. Ventriculum, postquam compleuit concoctionem primam, conuerti ad appositionem: atque interim dum hæc agitur, hepar sanguinem generare. completa appositione conuerti ad assimilationem, quæ dum agitur in hepate, reliqua membra apponere. cum verò membra iam nutriuntur, ventriculum omnia confecisse. atque hoc tempore, nisi cibi assumantur, resumere illum ex hepate & venis: aut, si id denegetur, trahere aliorum membrorum recrementa. Hæc non videntur constare cum prioribus. nam si ventriculus est, qui primò exinanitur, & membra externa omnium tardissimè: quomodo membra appetunt priùs, quàm venter esuriat, potissimùm si secundum naturam habet? nam illud
- 10 tempus est, quo esurimus naturaliter, quo primùm venter vacuus est cibo, & perfecit refectionem priorem. sed id fit antequam venæ exhauriantur: ergo ante illarum inanitionem fit fames. Sed ne hæc nos discrucient; considerandum est, Ventriculum duas habere refectiones: aliam ex chylo, quem apponit suis tunicis, aliam ex sanguine, quem deportant venæ, quæ per illius tunicas distributæ sunt. Prior illa refectio completur, antequam prius pabulum in membris consumptum est: tamen hanc, vt completa est, excipit secunda alia, quæ eodem tempore fit, quo reliqua membra nutriuntur sanguine, & eodem tempore perficitur. proinde venter non antea esurit, quàm membra omnia nutrita sunt: non enim antea deficitur interno pabulo. Adde his, ventriculum non tam paruam chyli portionem sibi re-
- 20 seruare, vt statim ac nutritus est, desiccetur, sed madidus est satis multo succo, vsque dum suctu desiccatur, eoque ante tertiam concoctionem fames non venit. vt vel hinc constet, falsò Leonhartum Fuchsum dicere, (quod tetigimus in primo libro, & modò res ipsa fert vt declaremus) Ventriculum priùs esurire naturaliter, quàm portio melancholiæ à liene in illum reiiciatur, eoque illius vsum esse non posse excitationem famis naturalis. quod in hoc loco disputandum foret, nisi in illo copiosius dixissemus, quàm vt modò repeti debeat; à nobis præcipuè, quibus institutum est, de nulla re pluries dicere. Redi itaque rursus hinc, quicunque controuersias has legis, in quæstionem 20. primi libri. illo enim loco monstratum est, quod modò ad dicenda assumimus: non tantùm esse famis naturalis causam, quam
- 30 modò diximus, sed præter eam aliam, influxionem scilicet quotidianam melancholiæ. His itaque statutis causas præcipuas famis recensere, nihil est difficile. *In fame* Nam symptomata in læsione huius appetentiæ, quæ sensui defectus coniuncta est, *quæsymptomata* sunt aut in defectu, aut in deprauatione. in defectu duo: quia aut integer defectus *est* est, aut non integer. in deprauatione totidem: quia aut plus satis appetimus, aut *est quæ eorum causa* alienas qualitates. Illud appellatur canina fames: hoc, pica. Ex canina fame, cum eatenus procedit, vt iam ex intemperie ventriculi sensus corrumpatur, & cum eo appetentia, aucta tamen indigentia vehementer: fit ille affectus, quem Galenus appellat *βρυσιμία*. habes diffinitionem huius morbi 2. Aphor. comm. 1. 2. Ergo defectus aut diminutio huius appetentiæ fient ablatis, aut diminutis causis appetentiæ.
- 40 hæ sunt suctus & sensus oris ventriculi, & influxus ille melancholiæ. Tollitur, aut minuitur sensus in ore ventriculi, ex quauis intemperie, quæ plurimùm crescit. quanquam inter omnes intemperies, quæ omnium citissimè tollit famem, est calida. quia hæc præterquam quòd, vt aliæ, obest sensui, laxat, omnium tardissimè frigida. Hæc enim interim dum sensum non tollit, famem auget. cessat suctus, cum aliqua de causa non fit corporis resolutio. Prohibetur influxus melancholiæ; cum obstruitur via, quæ est à liene in ventriculum. Iam verò canina fames, cum sit fa-
- 50ucci & frigidi in ore ventriculi. Per famem hanc, cum sit ex prima causa, venæ rapiunt alimentum è ventriculo antequam coquatur, & distrahunt importunè, nihil in vètriculo consistere permittètes: atq; ita perpetuò esuriunt. Sed hic fortasse rursus, nò oblitus eorū quæ paulò antea diximus, argumèteris: hæc eadē euentura per famē naturālē, si ea sit quo tēpore diximus. cum scilicet venæ iā refectæ sunt, & ppter resolutionē sugūt, cōuersæ in ventriculū. nam si antequam cibus assumptus est, ve-

nae sugunt: ergo & nuperrius assumptum ad se allicient. nam aliter, quid facient interim dum coquitur in ventre cibis? nunquid expectabunt, cessantes interim? at id non licet membris naturalibus. Animaduertendum est, hoc differre eum factum, qui famem naturalem facit, ab eo, qui maiorem. quod ille incipit fieri, cum nondum est facta multa resolutio, sed cum adhuc superest alimentum aliquid, ad quod interim conuertantur: hic, cum vehemens est circa omnes venas inanition, & circa omnia membra resolutio. Nam membra laxa non retinent, & à debilibus membris & non retinentibus, sed dimittentibus potius ea quæ habent, reliqua membra rapiunt: etiam si nondum indigeant extremè. Ita dum concoctio in membris fit, cum nondum est integrè facta, neque ea resoluta sunt; incipiunt trahere ex ventriculo, quia ille laxus est, & dimittit. tamen cum deinde per famem corrugatur, retinet, quin & reposcit à venis quod dimiserat: illæ verò tunc conuertuntur ad reliquum quod habent alimenti, & eo fruuntur, usque dum accipiunt nouum. Adde, conficere interim membra recrementa, siquæ habent coctilia, reliqua attenuare, & vacuare. Hoc enim commodius erat animanti, quam ut perpetua repetitione continenter alimentum ingereretur, ita multorum morborum occasio futurum. Ex alia occasione cum fit fames; fieri potest ex pituita acida, & ex melancholico succo redundante in ore ventriculi. Quin & ex quocunq; humore frigido, etsi acidus non sit, si facit diarrhoeam. (ita vocant eam affectionem, per quam nihil retinetur in ventre; sed talia euacuantur qualia ingesta sunt) tunc enim laborat ventriculus intemperie frigida, & assiduo defectu. Symptoma

*De pica
controversia.*

aliud, quod vocant picam, fit ex redundantia prauorum humorum, similia appetente ventriculo his, quæ interioribus habet. Sed argumentetur hoc loco aliquis non sine multa probabilitate sermonis: hac ipsa ratione oportere ventriculum illa ipsa auersari, quæ appetit, quod talia interioribus haberet. Nam dicente Galen. libr. Artis medicin. capit. 63. intemperies naturales ventriculi appetunt similia sibi: quæ verò sunt præter naturam, appetunt contraria. sunt hæc illius verba. Intemperies quidem ventriculi, quæ morbi ratione fiunt, hoc differunt ab iis, quæ naturales existunt: quod contraria, non autem similia appetunt, quemadmodum naturales. Hæc Galenus. Sed ipsa ratio, & illa illius autoritate, videtur hanc sententiam confirmare. Nam si non sumus oblitii eorum, quæ paulò antè diximus de causis doloris & voluptatis; illa appetet ventriculus, quibus delectabitur, & illa auersabitur, quibus dolebit: delectabitur his, quibus trahetur ad suam naturam: dolebit iis, quibus auertetur à sua natura. sed temperies naturalis contrariis trahetur extra suam naturam, non naturalis contrariis trahetur ad naturam. ergo temperies naturalis contrariis dolebit: non naturalis, contrariis delectabitur. nimirum quod naturale est, exposcit conseruationem: quod præter naturam, medelam.

Quorundam decisio.

Si igitur hæc ita habent, cum humores prauis in ventriculo præter naturam redundant; ad contrariorum appetentiam prouocabunt, non ad similiam. Sunt qui respondant, intemperiem illam, per quam alienæ qualitates appetuntur, factam esse; & propterea allicere ut naturalem in similiam appetentiam. Itaque hic, quod ad quæstionem, quam obiter modò disputamus, attinet, dicunt: naturalem intemperiem appetere similia; eam quæ est præter naturam, si facta est, appetere ut naturalem: si verò sit adhuc, appetere contraria. quod verò attinet ad argumentum, respondent ut diximus: eam intemperiem quæ in picam deducit, esse etiam factam. Cæterum solutio hæc mihi non placet: quandoquidem assumit rem planè falsam. appetunt enim magna ex parte grauidæ absurda edulia à principio conceptionis usque ad tertium mensem, cætera transigunt sine corrupto appetitu: quorum neutrum fieret, si modò facta esset ex intemperie. neque enim tam citò fieret post conceptum: neque tam citò tolleretur postquam esset facta. Ego his missis videtur dicendum: dispositionem omnem naturalem corporis, similia appetere: (nam & conseruationem appetit) præter naturam, dissimilia: quia hæc curationem indicat. cæterum hæc intelligi de intemperiebus, quæ sine succi redundantia sunt. nam quæ sunt cum succi redundantia, cum succi admodum imbibiti sunt in tunicas ventriculi; potius appetunt succis ipsis, quibus madent similia, etiam si illi præter

*Autoris
sententia.*

præter naturam congesti sint. Huius rei hæc est causa. Humor qui totas tunicas iam penetrat, quantumvis noxius sit, molestiam non infert. non enim id, quod alterauit & quietum est iam, infert molestiam: sed id quod alterat denuo. succus ergo qui aduenit similis ei, qui totam antea tunicam imbuebat, perinde afficit, ac si non adueniret denuo: sed in ipsa tunica multò antè esset, eoque molestiam non infert. qui verò illi dissimilis aduenit, mouet contrarii gratia linguam variè, agitaturque quietum priùs succum: ac propterea dolorem facit, quem sua sponte refugit natura. nam scire licet, cùm eadem tunica sit linguæ & palati, & omnium partium oris, quæ est & ventriculi interna tunica; eodem modo plerunque affectam esse

10 linguam, quo & os ventriculi. igitur hæc hac ratione contingunt. Neque verò *Dubium* cuiquam videri debet dubium: (vt interim huic quoque argumento respondeamus) *solutur.* intemperies naturales ad similitudinem appetentiam allicere: eò quòd biliosi magna ex parte videantur oleribus, & frigidis aliis eduliis delectari, quæ pituitosi frequenter reformidant. hæc enim eò fiunt, quòd, vt Galenus dixit cap. 63. Artis medicinalis, calidus calidorum longo vsu, & frigidus frigidorum magis offenditur: quanquam primum occursum frigidorum frigidus, & calidorum calidus iocundius excipit. eoque cùm biliosi à calidorum longiori vsu se lædi multò antè expecti sint, contrariis eligunt vti: pituitosi eadem ratione. Adde his, intemperies has extremilapsus, potissimum quæ qualitatibus efficacium, cuiusmodi calor & frigus

20 sunt, rarò intra gradum naturalem consistere: sed leuissimis ex causis calidos incallescere, frigidos refrigerari præter naturam. cùmque tale quidquam sunt perpeffi, appetere eos medicamenta, & non alimenta. Verùm de fame naturali, & præter naturam, & eius causis hæc sint dicta. quibus & quæ de siti dici possunt, proportionem respondent. Sitis est appetentia potus, vt fames est appetentia cibi. sed de eius causis videtur esse controuersia. Libello De inæquali intemperie differens de *De sitis* causis dolorum, qui per famem & sitim contingunt, inquit Galenus: Sitiendo *causis controuersia.* verò, & esuriendo, deficiente illic humida, hic sicca substantia. quo loco reprehenditur à quodam neoterico Ieremia nomine, quòd sitim ex defectu humidæ substantiæ fieri dixerit: ac non potius ex intemperie calida, aut sicca, aut calida & sicca, vt *Ieremia sententia.*

30 1. De caus. sympt. cap. 7. scripsit dicens: At falsà & biliosà cacoehymia ventrem mordente, potio magis, quàm cibus appetitur. præterquam enim quòd calefiat, siccetisque ventriculus: quæ vtrique sitis causa est. Primo etiam De simpl. medic. facultate, cap. 32. Quippe cùm & sitis duplici ratione proueniat, partim humoris inopia, partim caloris copia. Censet itaque Ieremias Galenum loco citato ex lib. De inæqual. intemp. sequutum esse opinionem antiquorum, in aliis verò locis propriam, argumentaturque: Si sitis ex defectu substantiæ humidæ fieret, & fames ex defectu siccæ; necesse esse, vt sitis famem perpetuò antecederet. siquidem substantia humida citius consumitur, quàm sicca. contrarium verò fieri semper videmus in his, quorum corpora benè habent: fames scilicet ante sitim vrget. Hoc argumentum illum vincit, quòd tamen Aponensem non vicerat, qui differ. 118. illud sibi obiciens responderat, Facilius dissolui humidam substantiam, quàm siccam. tamen esse illius multò plus: vsque adeò vt possit prius deficere, quæ solutu difficilior est, tamen pauca, quàm quæ faciliior, sed multa. Mihi neuter videtur mentem Galeni assequutus. Nam potus ad nullius substantiæ corporeæ reparationem est, nisi *Autoris* id ex accidenti contingat, eò quòd eadem substantia sit cibus & potus, cuiusmodi est vinum. Alimentum, vt tale est, nutrit: potus (vt dictum est à Galeno 4. De vsu partium, de sententia Hippocrat. libello De alimento) est vehiculum alimenti. itaque, vt cibus est ad nutritionem necessarius, ita potus ad distributionem. siquidem est & cibus, & potus; vtrunque præstat. præter hæc præstat vsum alium eximium potus ventriculo: bonam, & facilem concoctionem. nam cùm multæ sint concoctionum species, quæ alibi dicuntur opportuniùs, quàm in hoc loco: ea quæ agitur in ventriculo, est similis elixationi. proinde nō rectè, & vt oportet, fit; nisi in ventriculo sit humor, neque is exiguus. vrutur enim sine hoc potius cibi, quàm vt coquantur. *Quando* hoc præstat potus ventriculo. Ex his ergo haud est intellectu difficile, quando exci- *excitetur* tetur naturalis sitis. Nā succus hic, qui potu hauritur, it (quod ex Galeno in 3. huius *naturalis sitis.*

operis libro monstrauiamus) partim in renes, partim in venas totius corporis. illa pars mingitur, hæc exsudatur. Venæ indigent succi sero similis, illa portione quam habent: tum ad penetrationem sanguinis è maioribus in minores venas, tum etiam ad earundem venarum attemperationem. afficiuntur enim intemperie vehementi, cum continent succos synceriores. Dicti humoris defectu fit sitis, non resolutione partium in corpore humidarum. nam omnis resolutio partium corporis, famem facit. omnis enim cibo reparatur. ergo cum multus humor est exsudatus, aut occulta expiratione resolutus; venę trahunt ex vetriculo sero similem humorem, ille aridior hac tractione factus & calidior, (quia ab iis humectabatur, & attēperabatur in calore) appetit potum. Hanc tractionem vehementem potus ex ventriculo, licet tibi videre eui- 10
denter, consideranti; quam celeriter aqua, cum vehemēti siti ab exercitato homine in ætate potissimum bibita, exsudetur. Fit præterea non sine causa sitis naturalis (quamvis antea nulla esset) ex assumptione cibi, eius potissimum, qui solidior substantia sit. hic enim imbibit humorem: & hac ratione deficcatur ventriculus, accalfacit. Præterea ventriculus incipiens agere in cibum, sine humoris necessaria copia, facit affectum similem vltioni, qui sitim urgentem excitat. experieris hæc manifestè: si aliquanto tempore, ingesta cibi consueta quantitate, à potu abstinearis: vides ergo, ut deficiente humida substantia sitis fiat, & ex calore ac siccitate, quæ defectus humidæ substantiæ facit. estque hæc species sitis naturalis, nisi quantitate fiat præter naturam. Nam ut diximus defectum alimenti, & suctum siccioris 20
substantiæ, cibi scilicet, famem naturalem facere, nimium tamen defectum, famem eam quam caninam dicimus: ita scire licet, defectum substantiæ humidæ, putà potus, & illius suctum, sitim facere naturalem; nimium tamen facere sitim aliam, proportionem caninæ fami respondentem. Hanc licet videre in diabete. sed ut fames nimia ex causa frigida sit, aut ex redundantia humoris acidi: ita nimia sitis fit ex intemperie calida & sicca, aut ex redundantia humoris falsi. illud euenit per febres ardentes, hoc per hydropem ascitem. Ex his manifestum fit, merito homines esurire, priusquam sitiant: fame scilicet, & siti naturali. Prius enim fit indigentia cibi, quam vehiculi. tamen nonnunquam sitiunt homines præter naturam, antequam esuriant. quod fit in iis hominibus, quibus os ventriculi nimis est calidum. hi enim 30
quanquam indigeant cibo, prohibente id calore, non esuriunt: & quanquam cibum non ingesserint, ex intemperie deficcante sitiunt: qui statim ut biberunt, attemperato ore ventriculi, incipiunt esurire. Sed de famis & sitis causis satis fuerit hæc dixisse: si modò tantillum addiderimus, ut consequentiæ eorum quæ dicuntur, studiosos semper admoneamus. quandoquidem dictum paulò antè est, famem & sitim dolores quosdam esse: & paulò superius monstratum est, dolores omnes fieri ex solutione continui, aut intemperie, & neque eos, qui ex intemperie fiunt, fieri posse sine solutione. oportet ergo & famem & sitim fieri ex solutione, vel saltem cum solutione. Sed ex qua quæso solutione fiunt? sunt enim ambæ passionēs penuriæ sensus, altera cibi, altera potus: tamen penuria neque solutio continui est, neque 40
accidens, quod tactu percipiatur. Respondendum, famem esse sensum suctus, & compressionis, aut contractionis, aut utcumque aliter lubet appellare, per se: defectus, per accidens. nam cum defectus priuatio sit quædam; non videtur posse per se instrumentum sensus alterare. compressionem tamen, aut contractionem diximus in iis esse, quæ soluendo inferunt dolorem. Iam verò calorem & siccitatem, ex quibus sitim oriri diximus, nihil est difficile dolorem per se facere. (id enim etiam antea monstratum est) neque interim continuum in ventriculo soluere quod in aliis omnibus membris solent facere, miri quidquam habet, quare tempestiuum iam est capiti huic dare finem.

De ira, & an possit aliquem interimere. C A P. V I I I.

50

Quid sit ira.

IR A, est feruor sanguinis in corde, motus timori contrarius: dicentibus Aristotele septima sectione problem. 17. & Galen. lib. De causis morborum primo. Nā quanquam ab Aristotele Rhetoricorum secundi capit. secundo dictum sit: Ira est appetentia vltionis cum dolore propter apparentem immeritò contemptum: tamen declarante Galeno secundo De sanitate tuenda, accidens quoddam iræ est, non

non eius essentia, vltionis appetentia. quod patet verum esse, cum & in odio etiā hæc appetentia sit. alii omnes animi motus, quemadmodum cum vehementes sunt, corpus extra naturā alterant: ita cum eorum vehementia plurimum crescit, possunt repenti hominem interimere. Sola ira videtur ab Hippocrate & Galeno excepta, vt ex qua homini non possit mors accidere. quanquam neque id est tam perspicuum, vt citra controuersiam transigendū sit. Libro secundo De causis sym-

*De ira cō-
trouersia
agitur.*

ptomatum ita scripsit Galenus, Ab ira nemo interiit: vt pote neque calore perfrigerato, neque robore soluto. Si igitur ab ira robur virtutis non soluitur, non potest quantumuis increascit, esse lethalis. Quarto De causis pulsuum capite primo, irā

10 pulsum vehementem esse dicit: quæ pulsus differentia non potest comparari, nisi robore aucto, aut aucta contentione, & robore non soluto. Præterea ira contrahit viscera in seipsa, & in cor & caput trahit sanguinem & spiritum: vt docet Hippocrat. 6. Epidem. commen. quinto, his verbis: Excandescencia attrahit & cor & pulmonem in seipsa: & in caput calidum & humidum. Galenus in commentariis asserit caloris vitalis debilitati iram remedio esse. Hippoc. rursus 2. Epidem. Danda (inquit) est opera, vt ira excitetur, & caloris, & succi recuperandi gratia. igitur potius auget robur, quā debilitat. Sed ex natura rei est magnum argumentum. nā ira neque est motus spirituum ad interna, neque ad externa; sed feruor circa cor. non est ergo quod debilitet. Sed contra videtur esse quod Galenus 12. Methodi

*Que pro
parte con-
traria sus.*

20 capit. 5. ita habet: Tristitiæ verò, & anxietates, & irā, eo modo lædunt, quo multæ vigiliæ, quod vires resoluunt. Et rursus paucis interpositis inquit: In omnibus eiusmodi symptomatis manifestè videntur ægrotantes tum animo linqui, tum viribus resolutis esse. Ergo hoc in loco iram, non minùs quā tristitiam & vigilias fortes, vires soluere dicit. quare non minùs quā illa, videtur posse interimere. nam si natura sua vires soluit; quò maior erit, eò soluet plus, quare aliquando poterit vsque adeò increfcere, vt mortem afferat repentinam. Nonnulli huic Galeni loco, qui nuper citatis apertè contrarius esse videtur, ita respondent: Iram, cuius hîc fit mentio, non esse eam, quæ propriè ira nuncupatur, sed tædium, aut affectū aliquem iræ similem. Cæterum hi videtur respondere nulla probabili ratione per-

*Que non-
nulli respo-
deant.*

30 moti. nam eodem nomine vsus est 12. Meth. & 2. De causis sympt. illic enim est οἱ θυμοὶ ἢ ἔρις, hîc θυμοειδής. Quare aliter ego responderim: Iram quidem, si sola consisteret, suo motu potius virtutem excitaturam, quā extincturam: calore tamen posse nocere, etiam si sola consisteret, siccando vigiliarum more. calfacit enim vehementer, ac proinde 6. Epid. citato loco, in calidis naturis & affectibus, præcipit irā deuitare. quoniam verò rarissimè, aut nunquam sola consistit ira, sed cum aliquo metu permiscetur: contrariis motibus calore & spiritu agitatæ lædere potest, & animi deliquium facere, quemadmodum dicebatur 11. Methodi. verum tamen quoniam contrarii motus sibi quodam modo resistunt; fit vt læsio non eatenus procedat, vt mortem faciat, vt gaudium, & timor; quemadmodum dicebatur 2. De

*Vera de-
cisio.*

40 causis symptom. quo loco non est vertendum, vt vertit Linacer, neque robore soluto: sed, neque tono soluto. habetur enim Græcè, μήτε τῷ τόνῳ λύομεν. nam ira neque impetus ad interna, nequa ad externa est, sed veluti tonus. quare iram interficere posse repenti ac per se, nullo alio prius affectu præter naturam genito, non putauerim. cæterum robur posse soluere & syncopen facere: quanquam neque hoc per se, sed ratione aliorum, quæ cum ipsa coniunguntur, aut ipsam consequuntur. atqui vtrūque horum videtur à Galeno dictum citatis locis. Sed niterur aliquis fortassis ostendere, de sententia Galeni, iram non augere calorem: quando quidem secundo libro De sanitate tuenda, ante verba paulò antè citata, ita scripsit: Quanquam ira haudquaquam accretio, sed veluti feruor est caloris in corde. (paucis interpositis:)

*Obiectio
diluitur.*

50 Verecundantibus autem augetur insitus calor. His Galeni verbis apertè videtur significari: iratis non augeri insitum calorem, augeri tamen suffusus pudore. Tamen intelligendum est, Galenum loco illo non negare, iram augere innatum calorem, non minùs quā pudorem: sed declarare modum, quo in vtroque illorum motuum augetur. Nimirum iratis augetur calor feruore, verecundantibus augetur motu sanguinis & spirituum. Est verò hic sensus multò clarior in dictione Græca, quā

in vulgari hac translatione. illa enim ita habent: αὐξάνεται δὲ καὶ τῆς αἰσθητικῆς ἡ ἡμετέρας ἡμῶν, id est, *augetur autem & verecundantibus calor naturalis*. Quæ verba apertè innuunt, calorem iratis etiam augeri. tamen si exclusa particula copulandi sola particula aduersitatis relinquatur: significabunt iratis non augeri naturalem calorem: & fiet nobis occasio controuersæ, quæ in autoris verbis est nulla. Sed hanc controuersiam iam diremimus.

Derisu & fletu. C A P. I X.

RISVS tam est hominibus naturalis, vt proprii exemplum Porphyrio fuerit: quasi nihil inuenerit hominibus proprius, exceptis iis quæ ipsius essentia partes sunt. tamen fit aliquando præter naturam vsque adeò, vt nonnullos constet risu Sardonico (quod est in prouerbio) interire. quanquam de hoc symptomate videas à Galen. alioqui diligentissimo, & ab aliis qui illum ætate consequuti sunt, scriptum esse nihil: neque de ipsius risus causis, aut substantia quicquam esse apud illos. Inter eos qui nostro hoc seculo habentur sapientissimi, Hieronymus Fracastoreus, & Franciscus Valeriola, viri ambo ingeniosissimi, non parum emunctas prodidere sententias. tamen in re adeò difficili, quæque apud alios scripta non sit, nihil mirum primos scriptores sententiis dissidere. quare non fuerit inuile, neque à nostro instituto alienum: quod inter illos controuersum est, disputare, & interim quod de hoc symptomate ab aliis omissum est, profequi. Non dubium est risum esse vibrationem quandam septi transuersi, & musculorum thoracis & oris: atque hanc vibrationem significare aliquem animi motum: sed quem animi motum significet, & quæ ratione motus cordis moueat musculos, est controuersum. Fracastoreus lib. De sympathia, cap. 20. censet risum duarum passionum esse signum, gaudii & admirationis. Valeriola sustulit admirationem: & solius gaudii, quod profusum est, dicit risum esse sobolem. tamen interim non respondet, quantum iudicio consequor, omnibus iis quæ à Fracastoreo in suæ sententiæ confirmationem dicuntur. Argumentatur hic: ex duabus passionibus homines ridere, ex difficultate risus. nã hac ratione risus nimis grauis est. Quanquam hoc alia ratione posse provenire docet ipsemet dicens: ideo accidere, quod cor in perpetua illa expansione (vt ita dicam) non diffatur. Tamen videtur firmioribus rationibus illius sententia posse confirmari. Experimento sentimus, homines ridere, quum occurrit res iocunda, & noua: atque quàm primùm cessat aut iocunditas, aut nouitas, cessare risum. sed noua faciunt admirationem, iocunda gaudium: igitur risus ambas has passiones sequitur, gaudium & admirationem. Fortasse respondeat Val. res iocundas propter eam risum non facere, nisi nouæ sint: quod quæ consueta sunt, passionem non faciunt. Sed falsò hæc respondebit. nam risus cessat multò antè quàm gaudium: quando scilicet admiratio cessat antè quàm gaudium. atque cum duo hæc risum faciant: cum illorum alterum cessat, risus extinguatur, vt pote amborum proles. Sed rogem rursus: si potest à risu abesse omnis admiratio, cur solus homo ridet? non enim solus gaudet. An non quia solus admiratur? nam obiectu rerum nouarum, alia animantia terrentur: homo, utpote rationalis, admiratur. terror verò tam longè abest vt moueat, vt etiam cohibeat risum. Cur fatui rident plus hominibus intelligentia præditis, & pueri plus viris? an non quia hi leuioribus de causis plus mirantur? nam quòd sanguinei plus aliis rideant: causa est, quòd sunt hilariores. His contrà obiicit Valeriola: omnem admirationem efficere quasi suspensionem quandam animi, ob rei nouitatem & ignorantiam. quare risum potius prohibere quàm prouocare. Addit prætereà, admirationem esse rerum nouarum & mirabilem, risum ludicarum. Profert insuper multa exempla rerum ridicularum, quibus nihil subesse putat admirationis. Sed vt verum fatear liberè, magis mihi placet sententia Fracastorei hac in parte: quippe quæ omnibus problematis respondet probabilius. nam quanquam admirationem cum gaudio risum facere dicimus: tamen non proinde quò maior admiratio est, eò maiorem risum facere, nisi simul gaudium crescat ad portionem. cumq; admiratio valde magna est, & rei difficilis: nò permittit profuso gaudio moueri, sine quo risus non consistat.

Fracastorei sententia, risum ex gaudio & admiratione provenire: Valeriola ex solo profuso gaudio.

Fracastorei sententiam confirmat autor.

Quæ obicit Valeriola.

Quomodo admiratio risus sit causa.

sistat. tamen admiratio facilis, gratæ rei, ea facit risum. Itaque magna admiratio facit ecstasim: facilis facit risum. Rogat Valer. quis rideat ubi serenitate summa magnos decidere imbres, aut æstate media ingentia oriri frigora viderit? immo verò quis vnquam tam tetricus fuit, mi Valeriola, qui hæc conspiciere (nisi timorem incutiebat nouitas) citra risum sustineret? Quæ enim quæso admiratio, rursus inquis, cadit; cum scitos & paruulos nostros liberos complectentes, ob ipsorum gestulationes, ob inarticulatum sed lepidum sermonem, ob varios insultandi modos, ob ridicula & puerilia facta, in risum effundimur? sapientissimus es Valeriola, qui primas voces, lepidum sermonem, varios insultandi modos in infantulis ne leuiter quidem miraris. Sed miror (quanquam non rideo) seuerum hominẽ etiam illa, cuius nulla admiratio est, ridere. habentur enim leuis mentis, qui ea, quorum minima admiratio est, ridet, nedum quorum nulla. dicis optimè, risus est rerũ ludicarum: sed quæ res ridiculæ sint, id demum est in controuersia. Ridemus, arbitror, conspecta re quapiam deformi admodum, & monstrosa vel magnitudine, vel figura. Solent enim talia in aulis magnatum risus causa versari. tamen illa, si risus solius gaudii esset, nequaquam essent ridicula. nam gaudium est rei iocundæ: admiratio mirabilis. ratio iocunditatis est in bono, admirationis in nouo. tamen in re monstrosa nulla boni ratio conspicitur, magis quàm in re, vt oportet, comparata: sed nouitas, igitur gratia admirationis fiunt res ridiculæ. nam quæ citra admirationem vehementem, quæ stupor sit, aut citra terrorem, admirationem aliquam, aut insolentiam continent, ridicula sunt. itaque quanquam sæpe ridemus, admirationem, quæ subest, non per sentientes, aut propter facilitatem illius, aut propter consortium cum alio affectu: tamen subest tunc quoque admiratio quæpiam, aut in conspecta re, aut in eo, quod interim nobis in mentem latenter subit. Est cum excitatur in nobis risus, citra alias causas ex titillatu, quem non tam esse risum, quàm risui similem motum docet Fracast. cū Nicolao Florentino. quos hac in parte meritò damnat Valeriola dicens, verum risum esse. Sed huius decisio ex causa, qua hic risus fit, pendet. nam si eiusdem prorsus causæ est cuius alter risus, cæteris etiam illi similis: non video cur non sit risus verus. Arist. 3. De par. anim. cap. 10. calfactu 30 septi transversi dicit fieri, calore motu titillatus excitato, & in septum transfuso. hæc Arist. quanquam ego non video, quĩ tantus calor possit attrectatis plantis pedum, in præcordiis excitari. nam si, vt ipsemet Arist. inquit sect. 35. probl. 7. vicinia sentientis partis facit vt labra titillentur: faceret profecto longinquitas, vt plantæ pedũ non titillarentur. non itaque est, quantum intelligo, hæc causa. sed partes quædam acerrimi sensus, ad quas musculorum sunt capita, ex tactu sentiunt voluptatem, veluti delinitis carneis partibus. hæc voluptas, cū repenti & latenter accedit, transfundit ad cor gaudium, cum quadam specie nouitatis. atque ita non aliter ac ex aliis causis risus fit. hæc causa contingit, vt nullus seipsum possit titillare: quia nullius tactus potest sibi ipsi occultè occurrere. vt vel hinc rursus sumpto argumento, constare possit, risum non sine admiratione fieri. nam si solo gaudio, aut si solo calore fieret: (si placet ita dicere cum Arist.) hic qui fit titillatis, nihil faceret ad risum fraudulentus & clandestinus tactus. tamen scriptum ab Arist. ipso est quodam probl. dictæ sect. Risus alienatio quædam & fraus est: qua, qui in sede præcordiorum verberantur, rident. Sed illud superest vt contemplemur: qua ratione per gaudium mouentur septum transversum, & muscoli ex cordis passione, cū sint instrumenta facultatis animalis. Primũ omnium satis constat, cor non posse mouere musculos per se. illud enim arterias solum mouet. gaudium passio cordis est. sed risum non diximus solo gaudio fieri, sed illo, & admiratione, quæ passio rationalis partitis est. itaque hac ratione nihil mirum, instrumenta facultatis animalis moueri, ad prodendam admirationem gaudio coniunctã. neque verò mirum, gaudium quoque motu aliquo animali prodi, non quidem corde mouente musculos, sed animali facultate vitali consentiente. fit hinc rursus manifestum: Risum naturalem liberum motum esse, quia motus animalis est: tamen difficile cohiberi aliquando: quia etsi est animalis, est in numero eorum qui subseruiunt naturalibus, quod de respiratione dixit Gal. 2. De motu musculorum. Hæc itaque est essentia, & hæ causæ

De risu ex titillatu.

Aristot. sententia.

Qua ratione ex cordis passione in risum moueantur septum & muscoli.

*De fletu
naturali.*

risus naturalis. modò si de fletu naturali tantillum addidero; de eisdem, cum præter naturam sunt, dicā, quod præsens exigit disputatio. Fletus est motus risui contrarius, animi etiam motum aliquem repræsentans. ut per illū dilatatur cor, & cum eo thorax, & faciei muscoli: ita per hunc constringuntur. Sed in facie per risum, quæ ad os attinent, magis: per fletum, maximè quæ ad oculos. hæc compressio lachrymam exprimit, quæ ex eadem materia est, ex qua vrina & sudor, putà ex sanguinis sero: sed ut vrina ex hepate, & sudor ex venis: ita lachryma ex humidis oculi partibus. Docet hoc sine controuersia Arist. 5. sect. prob. 35. ubi ita scripsit: Lachryma sudor quidam est. monstrat illud Arist. quibusdam argumentis. primū ex modo substantiæ: est siquidem non aliter quàm vrina, & sudor tenuis, & aquea sub-
stantia & salsa sapore. Ex modo etiam generationis: nimirum generatur ex eisdem
causis. Ambo exprimi sentimus calfactu, & motu vehementiori. In nimirum qui
rem quampiam vehementiùs calfacientem faciei admouent, illachrymant: & qui
vehementiùs mouentur, aut equis insident currentibus vehementer, maximè si
humidioribus oculis sunt & cerebro. Hinc etiam fit, ut cū vehementiùs rident
homines, effundant lachrymas, ut sudant scilicet motu & calore, humore effuso.
Sed cū causa quapiam tali lachrymæ non fiunt: animi motum declarant. ut risus
gaudium cum admiratione, ita fletus tristitiam, aut timorem. sunt enim duo hi mo-
tus animi admodum similes, per quos cor constringitur, atque in eo calidum in-
natum. hinc fit, ut risu & fletu homines vtantur, illo ad gratulandum & salutandū,
lætum animum ita volentes ostentare, hoc ad commiserationem. fit ex dictis ut pu-
eri & mulierculæ facilè illachryment, quia affectibus animi faciliùs tanguntur, &
humidiores sunt temperamentis. Cæterū de causis, quibus hi duo motus sym-
ptomata fiūt, res exigit ut disputemus. Risus & fletus præter naturam fiunt, ex mor-
bo animi, aut instrumētorum. Morbi animi, ex quibus hæc fiunt, sunt desipientiæ.
Videntur nonnulli melancholici perpetuò lugere, nonnulli etiam ridere. de qua
desipientia locutus est Hipp. 6. aph. 53. dicens: Desipientiæ quæ cum risu fiunt,
securiores. hac melancholiæ specie suspicati sunt Abderitæ laborare suum Demo-
critum, quem tamen non censuit Hipp. helleboro expurgandum: utpote sapien-
tissimum, & minimè desipientem. Quanquam ego non putauerim fieri posse, ut
tam profunda mentis cogitatio nullam melancholiæ speciem peperisset. ea enim
est humanæ mentis imbecillitas, ut sapientissimi quique in desipientiam relaban-
tur. quare risum Democriti & fletum Heracliti, quanquam ex sapienti contempla-
tione processerint, tandem non abfuisse à symptomatis melancholiæ, soleo suspi-
cari. Ex vitiis etiam ad corpus relatis, fiunt hæc duo symptomata: risus ex percussio-
ne septi transuersi, agitato simul interiùs calido innato, ut non possit facultas septū
continere. Est enim quasi motus quidam conuulsionis. qualem risum cuidam acci-
disselancea confosso latere refert Arist. 3. De part. animalium: atque ex vehemē-
ti ictu scio ego cuidam superioribus annis accidisse. Nonnunquā ex calfactu quo-
dam earum partium: quomodo crocum potu risum præter naturam facere, suspi-
candum est. Est cū ex conuulsione fit in partibus faciei risus species, quæ ta-
men nihil minùs, quàm risus est. Fletus symptoma ex nimia sero similis hu-
moris redundantia fit. quæ aut in ipsis oculorum partibus generatur, ut in iis qui
intemperie humida cum substantia, laborant: aut ab aliis partibus influit, ut quo-
rum oculi fluxione laborant. horum enim utriusque solent illachrymari. simili qua-
dam ex causa effundunt lachrymas, quibus instat iudicium per fluxum sanguinis
de naribus, ut ab Hippocrate dictum est 1. De morb. popul. parte. 2. Fit etiā non-
nunquam fletus inuoluntarius ob debilitatem facultatis contentricis in partibus o-
culorum, ut docet Galenus in commen. Prognostic. 10. Sed de duobus his sym-
ptomatis, quantum res exigebat, dictum est. Quòd si nonnihil vltra controuersias
processimus; factum est, quia quæ nos diximus, apud alios autores desiderantur.

*Quibus
ex causis
risus & fle-
tus fiant
sympto-
mata.*

An possit perire in particula quapiam sensus, seruato motu. C A P. X.

MONSTRATVM est in secundo huius operis libro: Membra recipere sensum
& motum ab ea facultate, quæ in cerebro residet, vnica influxione, quam il-
lustra-

lustratione quadam fieri diximus: addidimus in eo libro, propterea actiones has posse amitti citra proprium aliquod partis malum, affecta origine, aut interclusa via contra ac naturalem facultatem. quæ quia insita est membris, nulla ex parte influens, non habet symptomata ex sola sympathia. An verò ut duæ hæ actiones, putæ sensus & motus, simul recipiuntur in mēbris, simul quoq; amittantur: an possit illarum quælibet sine alia amitti: an non quælibet, sed altera, disputat Galenus primo

*Galenī
sententia.*

De locis patientibus capite sexto, vbi docet, membrum aliquod ut manum, crus, aut etiam digitum, posse amittere sensum seruatō motu, & motum seruatō sensu. redditque vtriusque euentus causam: distinctiùs tamen lib. primo De causis sym-

ptomatum cap. 5. vbi addit: Quanquam hæc in eodem membro contingere possint ambo, tamen in eodem nervo, non ambo: sed sensum seruari posse sine motu, motum verò sine sensu minimè. nimirum fit, ut idem nervus (non solum idem mēbrum) amittat motum, seruatō sensu: quia cū sentiendi & mouendi vis sit eadem, maiori tamen opus est ad mouendum, quàm ad sentiendum. quandoquidem motus consistit magis in agendo: sensus quodāmodo in patiēdo, ut in secundo libro nos explicuimus. vis igitur quæ valet mouere, multò magis valebit sentire: non tamē quæ ad sentiendum est satis, statim ad mouendum erit. cæterum in eodem membro nihil est intellectu difficile, nervos quibus textitur cutis, obstructos esse, iis qui in musculos ingrediuntur, expeditis. Cū hæc sit Galenī opinio, ab aliis etiā au-

toribus receptissima, & tam euidentibus rationibus confirmata; non desunt qui cōtendant, posse in eodem etiam nervo perire sensum seruatō motu; ij scilicet quibus antiquos refellere leue est: neque solum leue, sed & gloriosum. Videndum tamē est, qua ratione victi ita sentiant. Consistit (dicunt) omnis facultas in temperamē-

*Quorundam
opinio
Galenī
contraria.*

to partis. & quanquam hæc facultas non est insita membris, sed influens: participat tamen illam ratione temperamenti pars quæ recipit influxionem. & quāquam animalis facultas vnica sit: non tamen vnico vitur instrumenti temperamento, sed diuersis ad mouendum, & ad sentiendum. vtenim lingua gustamus, & attingimus, & diuerso temperamento verisimile est in ea hæc agi: ut etiam idem ventriculus trahit, retinet, commutat, & expellit, tamen ex diuersis temperamēti qua-

litatibus hæc proficiuntur: ita nervus idem mouet & sentit, tamen diuersis temperamenti hæc eum facere est verisimile. Nam ad sensus acrimoniam facit humor: ad motus firmitudinem, siccitas. ergo arescente nervo priùs peribit sensus, quàm motus: quia priùs peribit humoris mediocritas, quàm siccitatis. (hoc enim et si non dicatur, intelligi modò debet: conuenire hæc temperamenta his actionibus cum quadam mediocritate. nam constat, omnem immodicam intemperiem deiicere actum cuiusque virtutis) Igitur (colligunt) potest alterutrum contingere. Aduersum Galen. sanè est hoc dogma haud obscurè. nam 1. De causis symptomatum ita scripsit: Contra verò haudquaquam inuenias factum, moueri quidem, sine sensu tamen esse nudum musculum. O rem miserandam! quantò foret satius, ar-

gumentorum, si quæ occurrerent, (occurrunt enim non rarò, etiam aduersus euidentes assertiones) diligenter solutiones quærere, & inuentas docere nostros discipulos: quàm statim ut ex nostra ignorantia heremus, miseros transferre in falsas sententias? abutimur autoritate, mihi crede, dum ita facimus. foret multò vtilius, ut discipuli intelligerent, quantò minus habent isti antigaleni in secessu, quàm in fronte, ut omnes (quod ego facio) resipiscentes, irriderent hominum insolentiam. Quid ergo respondendum argumento est? quid aliud, quàm sensum fieri meliùs cū quodam humore, & motum cū quadam siccitate. tamen sensum, quia minimè est actionis, non adeò exactam exigere dispositionem in instrumento, aut temperi-

*Arg. prædictæ
sententiæ
dissoluitur.*

em: sed cum quacunque fieri posse, quæ non sit ineptissima: (id intelliges, considerans nullum corporis neruum carere tactu, et si illorum nonnulli sunt satis sicci) tamen motum, ut pote qui in actione magis consistit, nisi satis commodum nactus sit instrumenti temperamentum, non fieri. His receptis, quæ Galenus ipse innuerat, constat: utcunque actio animalis ex nervo quopiam tollatur, tolli motum ante sensum. nam si interceptione facultatis tollitur, priùs deest facultas valens mouere, quàm sentire: si intemperie nerui, sit hæc ariditas (nam hæc illorum argumento

maximè quadrat) tuncque intellige, quanquam cum siccitate deterius fiet sensus; non tamen prius fieri cessare, quàm & ad mouendum ineptus sit neruus. Quare ego non dubito, posse, neruo durecente, minui sensum, antequam minuatur motus. neque solum hoc: sed minui sensum, crescente motu. vt si cui homini qui sit actiori sensu, & debiliore motu, eò quòd sit mollioribus neruis, incipiant illi durari: interim dum durities non est ad mouendum nimia, decrescet sensus, crescente motu. Hoc contingit pueris omnibus, tendentibus ad firmiores ætates. tamen quanquam incipere possit minui sensus, antè quàm motus, non potest prius deficere, quàm ille. quia cum minori instrumenti aptitudine potest conseruari. his quæ dicuntur admodum probabiliter, attestatur experimentum quotidianum. cui nò 10 possis contrarium obicere, satis certò scio. quare ego in Galeni sententia maneo.

An frigus sit per se causa alicuius actionis. C A P. X I.

AQUA intemperie minuatur, tollatur, aut vitietur actio quæpiam per se, & à qua ex accidenti; nò possis distinguere, nisi prius inueneris, à quib. qualitatib. per se ea agatur, & à quibus non per se. Est verò in hac disputatione controuersia non leuis, de modo quo frigus est in animantibus actionum causa. Quidam dicunt, frigus nulli facultati subseruire per, sed omnibus facultatibus esse aduersum: alii contrarium asserunt. Qui priorem tuentur sententiam, vocant testes Galenum & 20 Auicennam, & insuper addunt argumenta. Galenus 3. De causis symptomatum cap. 3. Quo verò (inquit) ad paucos respiciat quis scopos, in summis rem totam distinguam. Caloris incrementa potentiùs commutant. interim tamen dum ad tantum venerint vehementia, vt nondum colliquant: tunc namque primùm omnino sunt inutilia. frigus verò nulli functioni est ex vsu, Auicenna Fen prima primi doct. 6. cap. 3. multis rationibus concludit: Frigus in actionibus virtutum non ingredi essentialiter, (vtor illius verbis) id est, non per se, sed ex accidenti. sunt Auicennæ hæc argumenta. Frigus omnibus facultatibus est per se aduersum: quãdoquidem nullam operationem non impedit, cum crescit. ergo nulli est ex vsu per se. quòd verò omnes operationes lædat per se, monstrat: Quandoquidem (inquit) 30 frigus est stupetactiuum, & paralyticum faciens, id est, tollit sensum & motum. De naturalibus verò facultatibus, quod hæc quoque impediuntur à frigore, constat haud dubiè. nam cum facultates illæ sint quatuor; ciborum confectio, quæ vnus illarum actio est, citra controuersia fit à calore. aliæ tres aguntur per motum. quare cum motus omnes lædat frigus, lædet quoque per se illarum actiones. nulla igitur actio videtur superesse, quam iuuat frigus. Nihilominus Aponensis, qui ante nos medicas controuersias dirimere aggressus est, contrarium censuit: nempe esse actiones aliquot, quæ per se iuuentur à frigore, & per se lædantur à calore. qui primùm omnium damnat Auicennam & Gal. Neque enim videtur posse, quantumuis conatur alioqui conciliator, conciliare verba illa Galeni cap. 3. De causis symptom. 40 cum aliis eiusdem Galeni locis, quæ pro se assert, & aliis Aristotelis. Galenus (inquit) facultates omnes in temperamento collocat. temperamentum verò est in calido, frigido, humido & sicco. non ergo solus calor, sed hæc omnes qualitates ad animantium actiones vim habent. Aristoteles secundo De generatione animalium capite quarto ita inquit: Ortus partium simplicium à frigore aut calore est. conformentur enim & coagmentantur alia à frigido, alia à calido. Addit Aristot. carnis generationem docens, eam ex sanguine quem venæ exsudant, & frigore consistere. Hæc eadem est doctrina Galeni secundo De temperamentis, vbi inquit: Partium quarundam generationem esse per frigus, & eas calore solui: aliarum generationem esse per calorem, & eas solui frigore. sed omnes partes generantur & au- 50 gentur concoctione. ergo concoctio non solum calore agitur, sed etiam frigore. Addit, Appetentiam iuari per se à frigore: hincque frigidos ventriculis plus appetere. quare cum appetentia actio quædam animantis sit, non omnes fieri per se à calore. Præterea addit, Animalia quædam esse natura sua frigidissima, quæ tamen nutriuntur, & reliqua omnia agunt, vt cætera animantia. quare cum in illis frigoris sit mul-

Opinio asserentium frigus nulli facultati per se subseruire.

Aponensis opinio prior contraria.

fit multò plus quàm caloris, non videntur actiones illæ per se à calore agi. His omnibus addit, Auicennæ argumentum esse debilissimum. neque enim minùs actiones omnes corrumpi à calore immodico, quàm à frigore. quare ista ratione nò minùs calorem esse aduersum facultatibus, quàm frigus. nam si calore moderato opus est ad conseruationem facultatum: opus etiam est frigore moderato. Vnde rursus desumit ansam argumentandi: Si (inquit) ad facultatum conseruationem concurrat frigus per se, concurrat quoque per se ad illarum actiones. Hæc sunt illius argumenta. Tamen mihi contraria sententia videtur esse Galeni, & Auicennæ, & Aristotelis, & insuper verissima: Frigus nempe ad actiones omnes viuenti-
 10 um corporum ex accidenti concurrere. non, inquam, quòd tantum frigus sit: sed quòd calorem oporteat esse ita temperatum, quod citra tantum frigus fieri non potest. atqui eodem modo concurrat frigus ad animalium generationem, & ad facultatum conseruationem, & ad actiones: ad omnia nempe ex accidenti. nam ad hæc omnia necessarium est frigus, propter caloris temperationem: ita vt si citra frigus omne posset calor esse, hoc aut illo gradu remissus, nullum frigus esset futurum vtile. Neque verò est quòd nos conturbent naturales actiones quorundam animalium, quæ frigidissima sunt. neque enim est philosophiæ aduersum, corporis frigidi esse actionem quandam, quæ à calore per se fiat. Nam aqua frigida vno gradu, infusa in aquam tertio gradu frigidam, frangit illius frigus. constat verò, frigidam illam aquam calore id facere: neque enim, arbitror, frigore frigus corrumpat. Quare minùs debuit, illorum animalium exemplo (vt hoc quoque obiter dicamus) vinci Fernelius, vt calorem quandam cælestem, haud quaquam similem calori elementorum, in viuentibus esse contenderet. Verùm ille diuinus est totus, non philosophus. Sed reuertor ad institutum. Si dictum ab Aristotele est loco citato, quædam coqui à frigore: intelligendum est, id agi à modico calore. Quòd enim id velit Aristoteles ipse, intelliget quicumque non oscitanter præterierit id caput, aut constiterit in primis verbis. nam in eodem capite paulò infrà ita scripsit, differens de omnium membrorum generatione: Inest hic calor in excremento
 20 seminali tantus, talemque habens motum & actionem, quantus modicus sit ad quamuis corporis partem. quantum autem deficiat, vel redundet; deterius efficit, aut mancum, id quod gignitur. similiter vt in iis quæ foris elixatione comparantur ad vescendum, aut ad alium vsum. sed in his mediocritatem caloris ad motum præparauimus nos: illic natura gignentis accommodat. in iis autem quæ sponte oriuntur, causæ sunt motus temporis, & calor. frigus priuatio caloris est. His verbis Aristotelis apertè significatur, Actiones omnium membrorum agi calore, frigus esse ad caloris temperationem, & remissionem. non enim aliud significans dixerit Aristoteles: Frigus priuatio caloris est. cùm constet, illud esse qualitatem, & in numero agentium. Dicendum etiam est, frigidam causam non iuuare appetentiam per se, refrigeratione inquam sola: (nam hac ratione cùm stupefaciat, & tollat
 30 sensum, potius extinguet famem) sed corrugatione & adstrictione; qua ratione sentimus acerbam omnia famem inferre. Verùm rogabis, cùm non minùs necessarium sit quoddam frigus ad actiones, quàm quidam calor; & auctus calor non minùs corrumpat actiones, quàm auctum frigus: quæ est ratio, quæ monstret, calorem hæc agere per se, & frigus ex accidenti: hæc, quæ (quantum intelligo) monstratio est: Frigus per se lædit omnes operationes, & calor lædit ex accidenti. ergo calor iuuat illas per se, & frigus ex accidenti. quòd verò frigus per se lædat, intelliges considerans: quamprimum in parte quapiam incipit crescere frigus, incipere minui actiones: & crescente frigore, ad portionem actiones minui, vsque dum integrè
 40 corrumpuntur: ex calore, non ita. immo verò nulla actio statim ex quocunque caloris cremento minuitur (quanquam incipiat deterius fieri) vsque dum procedere calore in magnum incrementum, corruptione facultatis actio minuitur. Venter tantò frigidior fit, tantò minùs commutat cibos: sed non perinde tantò calidior. Crura tantò frigidiora fiunt, tantò pigrius ingrediuntur. tamen ventriculus satis magnam sustinet caloris accessionem, & crura quoque; antequam ille minùs commutet, aut hæc lentius ingrediantur. Hæc itaque est ratio explorandi,
 50

*Deciditur
controuer.*

*Ratio qua
monstra-
tur calorem
non frigus
esse per se
causam
actionum
viuentis.*

quæ per se concurrunt ad actiones, & quæ ex accidenti. Illa qualitas quæ statim ac incipit excedere mediocritatem, incipit remittere actiones; per se est actionibus aduersa, & ex accidenti concurret ad actiones. eo quæ à Galeno dictum est, Frigus nulli facultati esse ex usu, quia nulli subseruit per se. Nam omnes actiones, statim ac incipit frigus crescere supra mediocritatē, incipiunt languescere: tam quæ animales sunt, quam quæ vitales & naturales. Sensus omnes frigore torpent. motus quoque omnes, siue animales sint, siue naturales, siue vitales, compescuntur frigore. concoctio quoque omnis frigore agitur tardius, & imperfectius. Quare ad nullam actionem frigus est vtile per se. Sed de hac questione hæc sunt satis.

De lethargo & phrenitide, an sint inflammationes.

C A P. X I I.

TEMPESTIVVM iam est, vt morborum quorundam essentias attingat nostra disputatio, primòque lethargi, & phrenitidis: quandoquidem hi morbi plures homines tollunt. refert ergo illorum essentias non ignorari. Lethargus, dicente Galeno decimotertio Methodi capite vigesimo, est passio phrenitidi secundum speciem contraria. Locus malè affectus in vtroque morbo est idem, nempe cerebrum: tertio De locis patientibus capite quinto. sed causa est contraria, vt habetur locis citatis, & secundo de causis symptom. cap. vltimo, & quarto De causis pulsuum capite decimoquarto, & primo Prorrhetici, comment. secundo, & sæpe alibi, lethargi nempe pituita, phrenitidis bilis: symptomata etiam contraria sunt (ex eisdem locis) lethargi segnities in motu, torpor in sensu: phrenitidis mobilitas, & delirium, quod motus est vitiatu internorū sensuum. hoc vno cōueniunt, quòd cum vtroque coniungitur continua febris, 3. De locis patientibus, & 2. De causis symptom. capitibus citatis. & hoc modo distinguuntur ab aliis, quibus cum conueniunt in causis, & symptomatis: phrenitis à mania, & lethargus à caro & apoplexia. Ita ergo differunt phrenitis & lethargus. Quanquam 3. Epidemion ab Hippocrate omnes delirantes, vteunq; delirent, dicuntur phrenitici: & nonnunquam à Galeno phrenitici dicuntur, qui ex inflammatione septi transuersi delirant. Sed hæc species paraphrenitidis est, vt & delirium ex ardore ingenti febris. Dictarum paraphrenitidis specierum, hæc quæ ex febris ardore fit, non est cum perpetuo delirio, sed interciso: illa quæ ex septo est, differt à propria phrenitide dyspnœæ specie. Phrenitici habent magnam & raram respirationem: paraphrenitici nunc hanc, nunc parvam & crebram, nunc inæqualem omni inæqualitate. Talis est in his morbis affecta sedes, & hæc ratio causarum, & symptomatum. In distinguenda horum affectuum essentia est dubium, An possint phrenitis & lethargus fieri sine inflammatione cerebri, ex sola intemperie cum putri succo: atque si inflammatio sit, an in cerebri medulla, an in inuolucris. Galenus secundo De causis symptom. ita scripsit: Quippe phrenitis non tantum à calidis ortum habet succis, sed supra id etiam phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. Est igitur phrenitis inflammatio. Quod verò & lethargus inflammatio sit, ostendo. Decimotertio Meth. capite citato, lethargus contrarius phrenitidi secundum speciem est. Si igitur sunt morbi contrarii secundum speciem, conueniunt genere. sed inflammatio ab intemperie sine tumore differt genere: cum œdemate conuenit genere tumoris præter naturam, & specie est illi contraria, ratione contrariarum causarum excitantium fluxiones. igitur est lethargus tumor præter naturam in cerebro, vt & phrenitis. Præterea, si solum essent fluxiones, ac non potius inflammationes: non haberent lethargus & phrenitis adiunctam perpetuam febrem. nam neque grauedo, neque fluxiones aliæ, quibus cerebrum laborat, illam habent. Sed contra est quòd Galenus primo Prorrhetici commentario primo, ad essentiam horum affectuum non requirit inflammationes, sed ita dicit: Phrenitis exquisita, & nulli alteri morbo permixta est, cum flaua bilis locum, in quo residet animæ princeps pars, prehenderit: lethargus verò cum locum eundem diluerit, humectaueritque pituita. nam quæ partibus in aliis ex bile & pituita

*Agitatur
controvers.
an lethar-
gus et phre-
nitis sint
inflammationes.*

*Quæ pro
parte con-
traria
sint.*

16

20

30

40

50

cuita noxæ, cerebrum ipsum ad consensum trahere possunt, continuæ hæc non sunt. Itaque Galenus videtur innuere: satis esse ad horum generationem, dilui cerebrum pituita aut bile. sed quò diluatur, non necesse est vt inflammetur. Præterea, solo loco distinguit phrenitidē à paraphrenitide: quòd scilicet bilis aut in cerebro sit, aut in aliis locis. Cæterùm ratione argumentor, posse esse phrenitidem, vt inflammatio non sit. Quò sit phrenitis; sauis est esse perpetuum delirium, cum febre perpetua: (addimus respirationem magnam, & raram, quò illam ab inflammatione septi transuersi separemus) & quò lethargus sit, esse somnum profundum cum perpetua febre. (sunt enim horum morborum hæc signa propria) tamen possunt
10 hæc adesse sine inflammatione. Nam sive imbutum esse cerebrum pituita, atque illam putrescere. quid enim prohibet hæc ita fieri? an non potest putrescere nisi in inflammatione? qua ergo ratione putrescit in valis, per febrem? potest itaque putrescere: quod tamen non fiet in tam præcipuo membro, quin febris excitetur. Ex ea ergo putredine phrenitis continget, aut lethargus, atque adeò sine inflammatione. Mihi tam videtur hæc ratio vrgere; vt opiner in morbis his non semper à
20 primo die esse inflammationes, sed sæpe solam humorum redundantiam, putrescentium in cerebro. atque ita sæpe cohiberi posse phrenitidem, & lethargum, antequam in tumores euadant, auxiliis medicis: cum scilicet incipiunt adhuc. quod tamen nisi fiat, procedente fluxione putauerim excitari inflammationem necessariò. atque his addiderim, propter nominum usurpationem, nunquam esse, aut dici debere phrenitidem firmatam, (intellige perinde dictum de lethargo) vq; dum inflammatio est. cæterùm prius posse incipere delirium perpetuum, & febrem; quæ phrenitidis essentiam finiunt. Quòd si quando videatur Galenus hos affectus intemperies cerebri dicere; nihil repugnat. est enim cum inflammatione quacunque, intemperies cum redundante succo. Potest igitur, qui hanc sententiam semel intellexerit, quam fortia argumenta confirmant, dicere, essentiam phrenitidis non consistere in inflammatione, sed in calida intemperie cerebri. hæc enim semper adest phrenitidi, inflammatio non semper: sed cum talis fuerit, qualem firmatam appellauimus. Potest itaque aut inflammatio incipere ante febrem, aut febris ante
30 inflammationem: & ego quidem hoc fieri frequentius arbitror. nam rarò admodum incipiet cerebrum inflammari, quin in illo sit ingens calor excitans fluxionē. & tantus calor rarò erit sine succo, aut calefacto aut putri: quo affectu consistente in cerebro, membro adeò principe, verisimile est, febrem generari. Veruntamen siue id sit frequens, siue infrequens; fieri posse aliquando, satis sit nobis demonstrasse. Sed licet adhuc cuius dicere: inflammationem eam, quæ per phrenitidem aut lethargum oritur, fieri in inuolucris, aut in sola substantia cerebri. Qua in quæstione dicendum non minùs est, quid Galenus sentiat. Sunt qui contendunt, substantiam cerebri non posse contrahere inflammationem. quod argumentantur ex modo
40 substantiæ quem habet. videtur enim nullis venis aut arteriis esse prædita, est enim membrum quoddam album & exangue. quare si nullum sanguinem habet, non videtur posse à sanguine inflammari. Inflammatio siquidem fit, sanguine influente in venas & arterias: magnas primùm, ab illis in paruas; ab iis rursus in poros & exigua caua. vbi igitur venæ & arteriæ defunt, nulla potest inflammatio generari. Verùm, quanquam hæc ratio probabilia affert, longè mihi videtur aberrare à
50 sententia Galeni. iuxta cuius opinionem putauerim: posse cerebrum pati omne genus tumoris præter naturam, dempto scirrho, membranas verò hunc quoque posse pati. Itaque & œdema potest esse in cerebro & in membranis, atque ita lethargus, inflammatio quoque in membranis, & in ipso cerebro. Quod aperte declarauit Galenus 2. De causis sympt. dicens: Phrenitis phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. Quòd si non possent & phrenitis, & lethargus in vtraque parte consistere; ineptè Galenus dixisset quarto De causis pulsuum capite decimo-
quarto, lethargum ex ipso potiùs cerebro, phrenitim præcipuè ex tenui membrana, & septo transuerso. Sed tam est verum, Galenum ita sentire; vt quarto De præfagitione ex pulsibus capite octauo, nullum talem affectū pati posse aut cerebrum sine membrana, aut membranam sine cerebro, dicat. Verùm siue intemperies sine

*Contr. de-
ciditur.*

*Contro. al-
tera, an sint
inflamma-
tiones in
cerebri
substantia:
an in inuo-
lucris.*

*Autoris
sententia
que deci-
datur.*

*Obiectum
arg. dissol-
uitur.*

fluxione, siue etiam fluxio ingruat in alterutrum ipsorum: statim necessarium esse arbitror, communicare passionem reliquo. Atque toto illo capite tumores in membranis à tumoribus in medulla distinguit, & paulò infra addit: Cerebrum & pulmo fortassis ne admittunt quidem scirrhum. Qui ergo solum scirrhum denegat cerebro, haud dubiè reliquos tumores illi concedit. neque quidquam repugnat, quod ex aduerso adducebatur. Nam quanquam venas magnas & arterias cerebri substantia non habet: est tamen laxa & rara, atque proinde fluxionem faciliè potest recipere. Adde, quòd quibus viis nutrimentum recipit, iisdem potest recipere excrementum, quo generetur tumor præter naturam. Sed satis hæcenus videmur mentem Galeni aperuisse.

10

*An necesse sit læsa imaginandi vi, alicuius singularis sensus
instrumentum pati. C A P. X I I I.*

*Quorum-
dam sen-
tentia.*

SVNT qui disputent, non aliter posse imaginandi vim lædi, quàm cum aliquo sensuum externorum communicato malo. quorum sententiæ videtur fauere Galenus; qui quarto libro De locis patientibus ita scripsit: At similia suffusorum accidentibus affecto cerebro sæpe generantur in quibusdam phrenitidis siue differentiis siue speciebus velis dicere. nam simplices quidem sunt illius duæ: ex quibus tertia est composita. Nam phrenitici quidam, nullatenus in notitiis sensuum, circa ea quæ videntur, errantes, non habent secundum naturam in iudiciis men- 20
tis. rursus quidam mente falluntur minimè, sensibus tamen delirè mouentur. Hæc sunt Galeni verba, quæ apertè videntur significare: cum quispiam delirat circa res, quæ sensu percipiuntur, malum suffusioni simile eum pati: id est videri sibi videre, quæ non videt, obuersantibus intra oculum ante humorem crySTALLINUM fumo aut vaporibus: non aliter ac solet accidere suffusionem patientibus, vitio ventriculi. Atque reuera institutum Galeni eo loco est docere: suffusionem contingere per consensum oculorum cum capite, & eius passionis exemplum fecit phrenitidem, per quam læditur imaginandi vis: quanquam de morbis oculorum erat ille locus. ergo manifestè docet: pati oculos simul cum imaginandi vi, cum ea circa rem visu perceptam errat. Verùm hoc paulò inferiùs in eodem capite scripta verba 30
videntur clariùs adhuc indicare. Cum enim (inquit) in cerebro quispiam biliosus succus abundat, simul cum febre ardenti; simile quiddam patitur iis, quæ assantur ab igne. qua de causa fuliginem quandam oriri contingit, veluti in lucernis ab oleo: quæ fuligo simul per vasa quæ ad oculum tendunt, delapsa, visorum in ipsis causa fit. His Galeni verbis suasi (quantum intelligo) censent, cum imaginandi vis errat in aspectabilibus, oculos: cum in sonis, aures: cum in saporibus, odoribusve, aut qualitatibus quæ tactu percipiuntur, aliquem aliorum sensuum pati. Verùm hæc assertio prorsus est falsa, & ipsi rei euidentia aduersa: vsque adèd vt fieri non possit, vt qui pauca respicientes, illam protulere, à nobis admoniti non recantent palinodiam. non enim erit tam turpis recantata opinio, quàm proteruia. Nam in- 40
ter dormiendum, quo tempore cernendi vis omnino feriat, contingunt quamplurimis delira insomnia, obuersantibus per phantasiam mille rerum aspectabilium imaginibus. vt si fingas, gratia exempli, Theophilum medicum nulla phrenitide laborantem, somniasse, videre se in angulo domus tibicines: an non errasset imaginandi vis? arbitror. nam nullos videbat. tamen nulli vapores venientes in oculos, erant in causa illius erroris. habebat enim oculos conclusos, & nihil omnino poterat cernere, neque intrinsecus neque extrinsecus. Indignum verò est viris doctis autorum verba citare, & in alienos sensus transferre. Hoc dico propter eum qui à parte contraria respondet: qui vt indicet, inter dormiendum etiam affici sensus externos, citat Aristotelem, qui lib. De insomniis dicit: Phantasia est motus 50
factus à sensu actu. hinc colligit, Sensus igitur exteriores consentire in somno actu necesse esse. Quòd me momum appellat, æquo animo fero: sed quòd mihi imponi posse in re tam facili sperat, si fortè intelligit se falsò & præter rem Aristotelem citare, non possum non ægerrimè ferre. Fortasse non mihi, sed rudibus tyronibus imponi vult. at ego horum gratia respondebo. Quod Aristoteles dicit,

*Autoris
sententia,
qua præce-
dens opinio
refutatur.*

dicit,

dicir, nihil aliud est, quàm quod 2. De animo dixerat, & ego 2. huius operis lib. cap. 20. explicui: Imaginationem esse motum vltiorem sensus actu, sensus scilicet interni non externorum. nam totus erat Arist. in eo lib. in hac quæstione, An infomnia pertineant ad rationalem partem, an ad sensitivam. hanc vt decideret, dicit: Phantasiam, quæ infomnium est, esse motum sensus actu, interni scilicet. Sed obicit sibi ipsi, Aristotelem eodem libello dixisse: Constitutum est in somno neque videri quidquam, neque audiri, neque omnino sentiri. Respondet, Licet non videant, aut audiant vt in vigilia: non nihil tamen perpetiuntur. Sed si non vident, quo pacto potest visus laborare? si enim non vident, non vident malè: neque ob vitiatam visionem phantasia errat. An somniat modo quodam videre oculis eos, qui conclusis oculis dormiunt? at Aristoteles eodem libro dicit: Neque fieri potest, vt genus aliquod animalium conuiuendo & dormiendo aspiciat. quod idem in reliquis etiam sensibus probatur. idcirco perspicuum est, neque in somnis sensu nos affici posse. Hæc Aristot. qui hic intelligit sensus externi affectione non fieri infomnia. Ergo neque in delirantibus, sensus qui feriatur, præstat errandi causam phantasie, ac multò minùs sensui, quo quis orbatus sit. Multos tamen videmus quotidie phrenitide laborantes, qui conclusis oculis delirè loquuntur de visionibus: qui, si errandi causa semper præstaretur à fuliginibus, nullatenus tunc temporis id paterentur. nam qui per suffusionem muscas vident ante oculos obuersantes; conclusis oculis liberantur ab accidente. Sed præter hæc, multos vidimus eorum quos suffulit phrenitis; conturbatis iam oculis, cernendique potentia omnino iam orbatis, videre se quamplurima affirmantes. quod nulla ratione posset accidere: nisi vis imaginandi posset per se ipsam errare circa aspectabilia, nullum errandi principium ab oculis accipiens. non enim, arbitror, visus in cæco iam homine possit rerum formas interno sensui præsentare. Nam quod fingunt, inter dormiendum, atque adeò in delirantibus species quæ reconditæ iam erant, aut remitti, aut simul cum vaporibus recurrere ad instrumenta sensuum externorum, & ibi denuò sensationes facere, & deinde rursum in phantasiam recipi; vt in aliis omnibus est falsum, ita in eo, cui eruti oculi sint, aut sit omnino surdus, impossibile. nam si species, quæ reconditæ in memoria sunt, redeunt ad externa organa possent sensus cieri; posset profectò & species frigoris, quod superiori anno perpeßus sum, somnianti mihi manus & crura refrigerare, (non enim potest cieri sensus frigoris sine refrigeratione) sed si refrigerare posset, & ipsum cerebrum refrigeraretur frigoris & niuis speciebus. Sed & ad visum venire species visorias conclusis oculis, & in obscurissimo loco constituto homine, vt visiones fiant rerum multarum & conspicuarum, quales per infomnia apparent, nihil refert. nam nisi externus fulgor cum interno coeat, visionem non fieri, Galenus est autor. Quod pueros conclusis oculis videre dicis; nihil aliud est, quàm fulgor obuersantium spirituum. tamen visiones claræ & conspicuæ montium, fluminum, metallorum, solis, ac lunæ, & rerum cum pulcherrimarum, tum nitidissimarum, quales per somnia apparent; quo pacto fient sine externo lumine? non ergo fiunt illæ visiones in externo sensu. Quod si non fiunt ibi; fieri in humore crystallino imagines, quæ oculo non sentiantur, ad imaginationem nihil facit. nam ipsæ passionum organorum externorum non sunt obiecta proxima, & (vt dicunt) immediata imaginatiuæ vis, sed per medios sensus externos. Sed, vt hæc omnia in quibusdam fieri & soleant, & possint: tamen, si cui toti oculi eruti sint, in quos oculos remittentur huic species visionum, vt somniet aut deliret circa aspectabilia? posse autem id accidere manifestum est. Vides ergo, arbitror, posse imaginandi vim per sese errare, etiam si sensus singularis, non trahatur ad consensum. Nam si omnino feriente, aut sublato visu, potest id pati circa colores: poterit profectò visu optimè habente, & humore crystallino à rebus visui subiectis non affecto vt pote conclusis oculis: aut eo quidem affecto, sed affectionem non sentiente anima, propter alienationem. Cum enim soleant in mentis auersione graues etiam dolores illam latere: affectionem eam instrumenti quæ sine violentia fit, latere, non est mirum. Quod si intelligas, intelliges statim, eum hominem, cui oculi purissimi etiã sint, & in humore crystallino tales reddantur rerum imagines, quales

res ipsæ sunt: affectionem tamen non sentiente anima, perinde habere, ac si esset eo tempore cæcus. poterit ergo mens ab iis quæ oculū hominis ingrediuntur omnino aliena, res alias fingere: ut faciunt dormientes, & cæci, qui delirant. Potest ergo errare imaginandi vis circa aspectabilia, etiam si proprium cernendi instrumentum non patiat. Nam libenter & falsò dicunt, ut huic argumento respondeant, imaginationem non distrahi, dum homo delirat: sed ad sensus externos & eorum immutationes conuertere. nam si ita est, cur non sentit dolorem? aut si potest distrahi à tactu, cur non etiam à visu? aut si potest dolorem dorsi qui adest non sentire, imaginari autem alium ex verberibus: cur nō possit, & passionem quæ est in oculo non sentire, imaginari autem aliam quæ non est? Verum roges, quo pacto hoc dicis? an non si quis putat cernere se quæ non cernit, vitium est in cernendi actione? ergo cernendi instrumentum aliquo modo laborat. nam celebratissimum est illud apud Galenum: Non posse actionem aliquam vitiari, illa sō proprio illius instrumento. Rectè hæc dicis. Verum illic non est vitiatus intuitus, sed imaginatio vitiata. non enim vitiosè videt, sed imaginatur se videre quæ non videt. Nam cum imaginatio sit internus sensus, qui quæ circa res aliorum sensuum, & circa illorum actiones versatur: potest aliis sensibus circa res suas non peccantibus, ipsa circa illorum actiones, quæ subiectæ illi sunt, peccare. Quod si verò dicas, In excæcato iam homine pati cernendi vim propria passione; in illo quem in hypothesi ponebamus nihil cernere, propter alienationem mentis, pati consensu quodam per subtractionem facultatis. Intellige illas oculorum læsiones, non esse causas vitiatæ imaginationis. non enim quia cæcus est, aut quia non cernit quæ ad sunt, videt tibicines qui non ad sunt. quare illa læsio singularis sensus indifferens est. nam etsi ea nō adesset, imaginandi vis erraret. quare potest homo aliquis quæ ad sunt omnia cernere, ac præterea vitio solius phantasiæ aliquid quod non adest putare se cernere. Quid ergo est, quod quarto De locis patientibus Galen. dixit? certè dixit, nonnullas suffusiones oculorum fieri consensu oculorum cum cerebro, ut solent cum ventriculo, id quæ præstare solere principium errandi phantasiæ. quod quidem ego concedo. Ple-
Obiectum ex Galen. dissoluitur. rique enim, cum iam instat phrenitis, videntur sibi videre muscas, ac festucas. atque quam multis talia ob oculos obuersantia principia deliramentorum sunt: non tamen negauit Galenus, posse aliquando citra hæc instrumenti singularis vitia, errorem imaginationis fieri. Itaque sæpe principium delirandi à vitio instrumenti visus esse, concedo: necessarium id esse, nego. Rogabis iterum: Quid interest inter suffusos à ventriculo, & à cerebro? aut cur illi non sunt delirantes, cum sæpe etiam videantur sibi videre muscas volitantes, & alia quædam non minùs quàm hi? certè non alia de causa, quàm quòd in illis, quia cerebrum bene valet, ratio corrigit sensum: referunt quæ, non quidem se videre muscas, sed videri sibi se eas videre. itaque præsentunt vitium. hi verò putant se reuera videre: atque ita affirmant. nimirum læsa mens non potest sensum errantem corrigere. Sed de hac quæstione satis est hæc dixisse.

De causa, qua metus & mæstitia à melancholia sunt. C A P. X I I I I.

D I C E N T E Hippocrate 6. Aphor. 23. metus & mæstitia longo tempore perseverantes, significant melancholiam. Hæc duo dicuntur eius affectionis, quæ melancholia vocatur, signa propria passim à Galeno: tamen de modo, quo succus melancholicus hæc duo facit, non adeò conuenit inter omnes. Galenus libro 3. De locis patientibus cap. 8. ita scripsit, reddens huius rei causam: Sanè quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem inducunt, nisi audaces admodum vel docti sint: sic atra bilis color mentis sedem tenebræ more obumbrans, timorem efficit. Libro secundo de causis sympt. capite ultimo, in eandem sententiam hæc scripsit: Cæterum quòd ex atra bile, cum principium rationalis animæ occupauit, timor, mærorque, ac mortis expectatio accidunt; nihil mirum. siquidem etiam eorum quæ extra corpus sunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. ergo cum velut tenebræ rationali animæ parti sunt circumfusæ; necesse est, hominem semper timere: ut qui semper vnà cum corpore suo timoris causam
Sententia Galen. de causa qua metus & mæstitia à melancholia sunt. circum-

circumferat. quod enim nobis extrinsecus fit, quo tempore altissimæ tenebræ circumdatum nobis aërem occupant; id melancholicis ab interno, & ipso corpore contingit. Itaque generationem metus & mœstitiæ, non tam tribuit Galenus alterantibus qualitatibus, quàm colori. Hanc sententiam irridet Auerroës libro 3. Collationum cap. 40. dicens: Et qui dicunt, quòd anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, sicut terretur homo in obscuro, dicunt verba cantionum. Addit argumenta, quorum hoc est firmissimum, quodque plerosque solet ab hac opinione deturbare. Color nihil potest facere nisi sentiatur. nam neque est efficiens qualitas, neque rem quampiam generans. sed solum potest instrumentum sui sensus alterare, alterandoque, dolorem aut voluptatem inferre. Ergo nulla ratione potest nigrities humoris timorem incutere, aut mœstitiam, nisi sentiatur. nam præter dicta, neque lumen externum exhilarat, (quo exemplo Galenus utebatur) neque tenebra contristat, nisi videatur. cæcus sanè non magis gaudet lumine, quàm tenebris. itaque nigrities humoris melancholici, non facit illa symptomata, si non sentitur: quod tamen illi non videtur posse contingere. nam aut sentiretur à visu, aut ab ipsa mente, quam *ἡγεμονικὸν* dicimus, per se. neutrum fert ratio. nam si quod interiùs latitat irrigans cerebrum, videretur; non intelligo cur non & ipsum cerebrum, & totam capitis structuram à parte interna videremus. Sed non videmus quidquam eorum, quæ interiùs sunt: immò quæcūque videntur, stant ante humorem crystallinum. nam vel in ipsis suffusus est humor, qui videtur, inter tunicam corneam, & humorem crystallinum. iam verò aliquid sentiri ab aliquo sensuum internorum, sine opera sensuum externorum, minùs fert ratio philosophica. Igitur non sunt illa symptomata (inquit) à colore, sed ab intemperie cerebri. Adde: melancholiam esse morbum temperamentum in cerebro: (nam ita interpretatur Galenus capite octavo 3. De locis patientibus verba illa Hippocratis: Humor in melancholia vertitur ad animam, id est, ad temperamentum) sed omnia symptomata nascuntur à morbo. ergo hæc quoque symptomata ab intemperie procedunt. His argumentis victi multi, adhærent Auerroës opinioni, dicuntque: intemperiem cerebri mala illa facere, non colorem humoris. Tamen hæc me nunquam cogent recedere ab opinione Galeni. quin potiùs apertè mihi videor intelligere: melancholiam accidentia non fieri per intemperiem, sed per aliam quampiam humoris qualitatem. Nam aliter fierent senes omnes sine morbo quopiam melancholici. tamen est plerumque senex sanus; quique ab illis accidentibus est liber, cerebro frigidior & siccior iuvene melancholico. Aliqua igitur alia qualitas, quæ in humore est, illa mala facit, quæ non alia esse potest, quàm color. Sed qua ratione color hæc possit facere, audi. Non quidem facit per sensum: non enim videtur. Sed dictum à nobis in secundo libro est: (cuius modò oportet meminisse) Spiritus animales esse instrumentum proprium, quo anima operatur, eosque egere lumine, quod habent naturale. humoris ergo nigrities obscurat spirituum splendorem: quo facto, mouetur mens deprauatè, vitiato sibi proprio instrumento. Ad hanc generationem symptomatum nullo opus est sensu. Hoc verò ita agi, Galenus ipse videtur innuere, si quis paulò attentius legat. Non enim, inquit, humor suo colore terret, sed atræ bilis color mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit. Auicenna etiam hoc videtur mihi docere, qui Fen prima tertii cap. De melancholia inquit: Et melancholiam quidem causa est in ipso cerebro, aut extra cerebrum. & illa quæ est in ipso cerebro; aut ex malitia complexionis frigida & sicca, sine materia permutante substantiam cerebri & complexionem spiritus luminosi ad tenebras fit, aut cum materia. Vides Auicennam dicere, fieri melancholiam permutato spiritu splendido ad tenebras. Qui tamen obiter dānandus est, quòd dicat fieri melancholiam expura intemperie. Nam melancholia morbus, non fit sine melancholia succo, genito aut in ipso cerebro, si est affectus proprius: aut alibi, si est per consensum. Iam verò quod vltimò argumentabamur ab opinione Auerroës, minùs valet. nam fit omne symptoma à morbo per se, aut per aliud. ita intēperies facit succū nigrum, nigrities obscurat spiritum, obscuratio spiritus facit metum & mœstitiam. Sed de hac questione hæc sunt satis.

Sententiā Gal. irridet Auerroës.

Defenditur ab autore Gal. Et controuers. deciditur.

Auicenna Galen. sententiam videtur confirmare.

SVNT, quibus videtur caros cum febre consistere semper, non minùs quàm lethargus: suasis verbis Aëtii & Pauli. Aëtius enim secundo sermone secundi quaternionis capite 5. ita scripsit: Cum frigidi & humidi succi cerebrum occupât, caros appellata Græcis affectio succedit: hoc est, capitis percussio cum debili febre. Paulus lib. 3. cap. 9. ita habet: Cæterum caros ex eadem lethargi materia proueniens, ab eo differt: quòd carum præcedit febris, & ea quidem vehementior, lethargum verò sequitur. Ex his intelligunt nonnulli, carum semper esse cum febre. 10

Contro. agitatur, an caros fiat cum febre. nam si illum febris vehemens præcedit, non videtur esse sine ea. Hippocrates quoque 3. Epid. parte 3. Febribus ardentibus dicit solitos aduenire sopores in ea tempestate, quam describit. Vbi animaduertendum est, coma, seu soporem idem esse quod cataphoram: declarante Galeno 1. Prorrhethici, commentat. 1. esseque magnam in somnum delationem, in quocunque morbo, & utcunque ea fiat. itaque coma nullum morbum significat; sed idem symptoma, quod cataphora: tamen in illo Hippocratis loco de caro dicitur, enarrante Galeno 4. De locis patientibus cap. 2. Tamen quanquam hæc omnia ita habeant, caros non perpetuò adiungitur febri; sed potest sine ea contingere. fit enim nonnunquam ex compressione anteriorum ventriculorum cerebri: nonnunquam ex sola intemperie frigida eorundem 20 ventriculorum: aliquando etiam ex vehementia doloris exsoluente animalem facultatem. (licet causas has legere, & multa alia ad distinctionem huius affectus, & aliorum quibus est similis, putà lethargi & apoplexiæ, cap. 2. libri 4. De locis patientibus: in quem locum malo lectorem remittere, quàm omnia, quæ illic distinctè dicuntur, huc transferre) Itaque fit caros ex multis occasionibus sine febre.

Ad obiecta respondetur. Quod ab Aëtio dicitur, non ex mente propria, sed Posidonii dictum est. Paulus non eò scripsit quæ adduximus, quòd semper febris antecedit carum: sed quòd aliquando caros superueniat febrium vigoribus, illarumque vehementium. Itaq; caros quando est cum febre, est illi accidens superueniens: lethargus verò non ita, quin potius febris est lethargi accidens. proindeque febrem fieri post lethargum 30 dixit, quòd lethargus causa febris est; non quòd aliquo tempore lethargus sit sine febre. hæc ergo ita habent. Sed etiam est controuersum in hoc morbo, An lædat respirationem. videtur enim quamplurimis fieri non posse, ut caro corripiatur aliquis, salua respiratione. Nam si nihil aliud, certè est profundus somnus, quem respirationem læsam facere constat: cum ex lethargo, si profundus admodum fit, stertant ægrotantes. neque solum hoc, sed etiam ex naturali somno multi stertunt. Adde hunc morbum generationem habere apoplexiæ similem, ex obstructione nempe cerebri à crassis humoribus: quòd minùs videtur probabile, respirationem saluam posse manere. Paulus capite 10. tertii libri, catochon (est verò catochos idè quod catochæ & catalepsis Græcis, & cōprehensio aut cōgelatio Latinis) duplicem 40 esse dicit. Primus apud illū (ut videntur accidētia significare) idè est quod caros: in quo (inquit) nō videntur respirare. Secundū dicit, quod apud Galenū est catalepsis.

Deciditur controuer. ex mente Gale. Tamē quidquid alii dicant, Galenus certè loco citato ex 4. De locis patientibus ita scripsit: Cum autē ossē quopiā terebra perforato, mediū ventriculus fuerit attritus; caros hominē occupat. sed neq; conuulsione, neq; difficili facta spiratione: quarum hæc apoplexiæ, illa morbo comitali propria est. haud secus quàm catalepsi, & caro, seruata secundum naturam respiratio. Itaque haud dubiè sententia est Galeni: in caro, & catalepsi non tolli respirationem, neque permutari vehementer. Cuius rei causam esse putauerim, quod Galenus docuit: quòd scilicet hæc affectiones non tam sunt obstructiones substantiæ cerebri, quàm caui. neque eius quidem 50 secundum totum cerebrum: sed catalepsi secundum posteriora, caros secundum anteriora. Adde his: ad nullum motum animalem obeundum, appotere animam tantum conatum, quantum ad respirationem; quia nullo vsque adeò indiget animal. quo fit, ut cum per somnum reliqui omnes motus cessent, solus hic seruetur; quantum somnus impedit, tantū supplente conatu: vsque dum ingrauescit vsque adeò

ad eò somnus, vt conatus non sufficiat. Qua ratione etiam caros diu durans, debilitatione facultatis, & intemperie firmata, respirationem faciet difficilem, aut etiã tollet. nam & mortem etiam inducit diu durans, nedum dyspnœam. Tamen hoc vitium respirationis, non est signum quod comitetur malum, sed quod superuenit: apoplexiæ verò à principio affidet, ingrauescente morbo crescit. Itaque hæc est ratio, quæ neque caros, neque cataleptis coniunctam habent dyspnœam; vt signum inquam, proprium, & quod adsit semper aut per se. Nam causa alterius morbi cōiuncti, nihil obstat, dyspnœæ speciem aliquam cum caro esse à primo insultu. vt cū caros sit in rigoribus, aut in vigoribus febrium; constat respirationem nō posse esse
 10 secundum naturam. nam ratione febris, aut rigoris permutabitur. Tamen hæc nō tollunt veritatem Galenæ assertionis: carum, inquam, & cataleptin non esse cum vitio respirationis. Cataleptin dicit Aëtius, affectionem esse mediam inter phrenitidem & lethargum. Tamen constat hanc aliam esse affectionem ab ea, quā 4. De causis pulsum nomine carere dixit Galenus: & loco citato superius ex 1. Porrethici, typhomaniam appellat. Dixerit tamen fortasse Aëtius hæc ex quadam similitudine. quia cataleptici immobilitate similes sunt dormientibus: oculorum aperi-
 20 tione vigilantibus. Sed de his affectionibus hæc solū video esse in controuersia, quæ nos iam explicuimus: reliqua ab aliis, præcipuè ab ipso Galeno petantur.

*Quæ dicat
Aëtius de
catalepsi.*

20 *An omnis conuulsio fiat ex repletionem, aut inanitione. C A P. X V I.*

HIPPOCRATES sexta particula Aphorif. 39. ita scripsit: Conuulsio ex inanitione, aut ex repletionem fit: ita & singultus. Galenus in comm. hoc quidem confirmat exemplo fidium: quæ non aliter quàm humectatæ, aut desiccata conuelluntur. eandem sententiam scribit in comm. primi Aphor. sectione 5. sub eisdem ferè verbis, & libro de tremore, rigore, cap. ult. & 2. De causis symptomatum capit. 2. & octauo De comp. pharm. secundum loc. cap. 3. ita scripsit: Ego verò in
 30 conuulsione tertiam aliquam causam supra euacuationem & repletionem nondū reperi. Nihilominus contrariam sententiam inuexit Auicenna, qui libro 3. Fen 2. cap. 5. meminit spasmi non proportionati ad materiam. quod perinde est ac si diceret, conuulsionem aliquam esse quæ nec ex materiæ defectu, nec redundantia fiat. Quam sententiam multi medicorum sunt insequuti, ducti his rationibus. Singultus, vt innuit Hippoc. citato loco, est conuulsio: saltem fit eisdem causis quibus conuulsio, sed fit sine inanitione aut repletionem. ex sensu enim solo rei acris, vt grani piperis, gratia exempli, fit singultus, & quacunque qualitate ori ventriculi molestiam inferente. Præterea epilepsia est vniuersalis conuulsio, & fit, dicente Galeno 3. De locis patientibus capit. 7. & 2. De causis symptomatum, cerebro concutiente se ad expellendum humorem illi molestiam inferentem; non aliter quàm singultus fit concutiente se ventriculo ad expellendum quod illum lædit. ergo nō
 40 fit epilepsia materia distendente, nec materiæ defectu: sed à materia irritante. quod nec repletio est nec inanitio. Tertiò, sola neruorum refrigeratione potest fieri conuulsio. ita enim caloris extinctione aut refrigeratione instrumentorum accidit spiritus offendens: qui ex conuulsione fit, dicente Hippoc. 4. Aphor. 68. Spiritus offendens, malum. conuulsionem enim significat. His itaq; rationibus persuasi quàm multi contendunt, conuulsionem aliquando sine repletionem, aut inanitionem fieri. & Hippocratis sententiam de his conuulsionibus tantummodò, quæ per propriam passionem fiunt, intelligi: secus esse de his, quæ per consensum. id quod animaduertisse videtur Galenus in commentar. primi aphorismi sectionis 5. Veruntamen
 50 nos non ita sentimus, sed omnem motū qui conuulsio verè sit, repletionem, aut inanitionem fieri: motus verò alia occasione factos, conuulsionibus posse esse similes, sed conuulsiones nondum esse. Nam dicente Galeno capite primo libr. 2. De causis symptom. inter conuulsionem, palpitationem, tremorem, & rigorem singultum, & tussim, & ructus, sternutamentumque hoc interest, quòd nonnulla illorum à virtute fiunt sola, irritata tamen à causa præter naturam. huiusmodi sunt sternutamentum, tussis, & oscitatio; nonnulla partim à causa præter naturam (naturæ no-

*Agitur
controuer.*

*Sententia
Auicenn.
contraria
et quæ pro
eo sunt.*

*Deciditur
controuer.*

men hacin parte de omni facultate, quæ animal siue voluntatis nutu, siue citra hunc regit, intelligitur) vt torpentium motus, & cæteri quos edunt ii, quorum nervi adhuc resolvuntur. sed palpitatio, & convulsio, solius morbi opera sunt. quare docente Galeno, motus qui est à virtute irritata, & conante expellere illud à quo gravatur, aut pungitur; convulsio non est, sed convulsivus motus, id est, convulsioni similis. Quod de singultu dicit Gal. 6. aphorism. 39. in com. etiam 54. aphorism. 6. part. docet luctuosa iuspiria, cum ex refrigeratione fiunt, esse motum cōvulsioni similem, qui tamen convulsio non est. Idem de convulsione epilepticorum dici potest. est enim epilepsia cerebri motus, similis motui ventriculi in singultu. Sed obiiciet nobis aliquis Galenum, qui vt dictum est 2. De causis sympt. Epilepsia, inquit, totius corporis est convulsio: quo loco non motum similem convulsioni, sed convulsionem esse dicit. Ego sanè in omni epilepsia quantumcunque levi, duo hæc esse dixerim: convulsionem (quanquam hanc non adeò magnam) quæ contractione nervorum cognoscitur, & motum convulsivum, qui concussio est. Videntur enim apertè membra eo tempore & contrahi versus radicem, & concuti. illud ergo verisimile est nasci ex humoris aliqua portione, nervorum radicem cōuellente, & veram convulsionem esse: hoc autem virtute concutiente cerebrum ad expellendū, quæ concussio motus cōvulsivus est. Nā etsi Celsus lib. 3. cap. 23. De comitialibus ita scripsit: Modò cum distentione membrorum, aut nervorum prolabitur aliquis, modò sine illa. tamen intelligendum puto; aliquando eos labi sine insigni convulsione: sed omnino sine convulsione nunquam. Verùm interim animadvertente, Celsum concussionem non appellare convulsionem. nam cōcussio semper comitatur comitiales: quos dicit aliquando sine convulsione cadere. Accidunt ergo duo epilepsie: quorum alterum Galenus explicavit, alterum liceat nobis addere, præcipuè eiusdem auctoris principiis vtentibus. Sed sunt inter adversarios ingeniosiores quidam, qui ex convulsionis diffinitione monstrare conantur, concussionem in epilepsia veram convulsionem esse, non motum convulsivum. Cōvulsio enim, inquit Galenus, passio est non voluntaria; ad similem venientibus nervosis partibus affectionem, ei quam etiam in motibus factis secundum appetitum assumebant. talem dicunt esse eam concussionem. nam qui epilepsia vexantur; movent quidem nervos, cæterum non liberè. non enim videntur movere, quoniā volunt: sed velint nolint. quare ex diffinitione convulsionis videtur esse is motus. His ita respondemus: à ratione convulsionis verè non modò excludi motus ex voluntate profectos, sed eos etiam, qui à potentia sunt libera natura sua. omnis enim ea actio natura sua voluntaria est: etiam si modò contingat ex virtutis impedimento sine libertate fieri. Ea igitur concussio, quanquam non fiat tanta cum libertate, vt in eo semper, ab ipso qui movet, possit impediri: tamen liberæ potentie opus est, & virtutis animalis actio. quare convulsio non est. Intelliguntur enim in diffinitione ea (si modò ea diffinitio est) nomine actionum quæ ex voluntate fiunt, omnes quæ ex libera potentia proficiuntur. Quòd si quis minùs propriè à Galeno hoc esse dictum contendat, iam ad quæstionem de nomine totam controversiam devolvat. quare illum minùs curamus. Sed quod Galenus 12. Meth. ferè in ultimis verbis quatuor causas convulsionis esse dicit, inanitionem, repletionem, & humorem mordentem, & frigus: de convulsione latius dicta, vt inquam significat etiam motum convulsioni similem, dictum intelligo. Verùm huius quæstionis hunc finem facimus.

De rigore, tremore, & palpitatione. C A P. X V I I.

DE genere depravatorum motuum disputavit diffusè admodum Galen. 2. lib. 50 De symptomatum causis; & illorum præcipuis librum proprium seorsum dedit, de tremore, rigore & palpitatione. nos vnicum caput his dabimus: vt quæ illis in locis dicta sunt diffusius, colligamus; quæ obscurius, declaremus, & si quid controuersum est, disputemus. In hoc genere, hæc sunt symptomata: convulsio & paralysis, tremor, palpitatio, horror, rigor, singultus, tussis, ructus, sternutamentum, pan-

Obiectio diluitur.

Obiectio alia dissolvitur.

Gale. verba declarantur.

De depravatis motibus mult.

pandiculatio, & oscitatio. Horum motuum quidam fiunt à causa morbi solum, si-
 ne concursu facultatis cuiuspiam: quidam, etsi sunt symptomata, à facultate aliqua
 earum quibus corpus gubernatur, proficiscuntur. A morbi solum causa fiunt con-
 uulsio, & paralyfis, & palpitatio: (de conuulsionis causis proprio capite diximus)
 reliqui omnes motus, quos retulimus, facultatis alicuius sunt conantis expellere,
 quod animanti est noxium: præter tremorem, qui cum animalis motus sit, non est
 ad expellendum. Expulsiones non semper fiunt à facultate naturali: sed nonnun-
 quam à vitali. Naturalis facultas membrorum, compressione partium expellit in-
 utilia: animalis vis voluntario motu expellit. quam video tribus modis id solere fa- *Anima-
lis vis tri-
bus modis
expellit.*
 10 cere: nonnunquam concussis membris vt excutiat noxium, quod videmus fieri in
 epilepsia. ille enim motus natura sua liber est: sed quia ligata est deliberandi facul-
 tas, non videtur secundum voluntatem posse cohiberi. & nos ipsi si quid vrens, aut
 refrigerans, aut vtcunque aliter mordens manu comprehendimus, solemus bra-
 chium volentes concutere, ad expellendum. vt autem nos cum rem aliquam mo-
 lestam manu accepimus, nunc excutimus, nunc laxamus tantum digitos, vt exci-
 dat; quod non tam est expellere, quam permittere vt effluat: ita nostri muscoli faci-
 unt nonnunquam. atque hic est secundus modus voluntariæ expulsionis. Tertium
 præter hoc genus expulsionis videmus in thorace fieri, compressionis scilicet, ad
 expulsionem fuliginum & calfacti aëris. Nimirum muscoli thoracis, vt hunc ex-
 20 pellant, neque concutiuntur, neque dilatantur, sed comprimuntur. Vitalis facul- *Vitalis fa-
cultas quo
modo ex-
pellat.*
 tas vnicum habet motum expulsionis maximè proprium, compressionis cordis &
 arteriarum ad expellendas fuligines, & duos alios imitatur arteriis. vt per iram fa-
 cit pulsus altum dilatans arterias, quasi insurgat aduersus causam noxiam: & cum
 grauantur arteriæ cum robusta facultate, pulsus vibratum, excutiente arteria gra-
 uantem humorem: tamen calido etiam innato, spiritibus inquam & sanguine, hos
 motus imitatur; nunc colligens suas vires in corde, nunc erumpens ad externa mē-
 bra. quibus motibus manifesti fiunt proprii animi affectus. Ergo dictorum sympto-
 matum tria, sunt morbi solius: conuulsio, & paralyfis, & palpitatio. aliorum vni-
 cum est à facultate tentante voluntarios motus, putà tremor: reliqui omnes mo-
 30 tus facultatis alicuius sunt ad expellendum. Conuulsionem & paralyfin, quidam *Quorum-
dam opinio
de conuul-
sione et pa-
ralysi.*
 dicunt esse eiusdem generis, putà obstructionis. atque inde colligunt, apoplexiam
 & epilepsiam sola differre ratione maioris & minoris, quam certum est speciem
 non permutare. Id videtur colligi ex Galeno. qui cum in principio secūdi De cau-
 sis symptomatum omnes deprauatos motus proponeret, paralyfin præterit, de
 qua disputauit paulò infrà, conuulsionis & resolutionis simul mentione facta. Quar-
 to De locis patientibus cap. 2. ita scriptum est: In medio quidem amborum, & so-
 poris & apoplexiæ, epilepsia conuulsionem afferens vniuerso corpori: sed quæ in pa-
 40 ralyfin non finitur. horum trium morborum frigidus & crassus, aut omnino visci-
 dus humor causa est. verum & in sopore & morbo comitiali ventres magis cerebri,
 corpus minus: in apoplexia verò corpus magis affici solet. atque in sopore ante-
 rior pars magis in apoplexia, & morbo comitiali vtraque. Ex his verbis colligunt,
 tres morbos dictos, putà soporem, epilepsiam, & apoplexiam, differre solum in-
 tentione. nam differentia earum, quas Galenus inter eos statuit, nulla videtur spe-
 ciem permutare. Siquidem sunt omnes hi morbi obstructiones: causa morbi eadē,
 putà humor frigidus & crassus, aut omninò viscidus: locus malè affectus idem, putà
 cerebrum. Quod si hinc aliquod est discrimen, est (dicunt) inter soporem, & duos
 alios morbos. Sopor enim est magis in parte anteriori cerebri: epilepsia, & apople-
 50 xia in vtraque. nam & epilepsia obstruit ventriculos magis, apoplexia substantiam
 etiam cerebri. id (dicunt) morbi intentio facit. quia enim epilepsia minor obstru-
 ctio est, & ex minori humoris copia pendet; tantum apprehendit ventriculos: apo-
 plexia ex contrariis causis, etiam substantiam cerebri. His itaque argumentis per-
 suasi nonnulli, nihil putant quod ad essentiā affectionis attinet, inter paralyfin &
 conuulsionem, & ita neque inter epilepsiam & apoplexiam, interesse. Tamē, quā- *Refuta-
tur prædi-
cta opinio.*
 tum ego intelligo, falluntur hi, neque Galenus tale quidquam significauit. Primò
 quia morborum species distinguuntur per symptomata propria. ergo morbi quo-

rum symptomata differunt genere, diuersi sunt. quorū verò symptomata ratione maioris & minoris differūt, morbi quoq; perinde differēt. Sed symptoma propriū conuulsionis (perinde sit siue cōuulsionem & paralyſim nominē, siue apoplexiā & epilepsiā) differt genere à symptomate resolutionis. nā actio diminuta, ab actione ablata differt ratione maioris & minoris: tamē deprauata nō ita, sed genere. Est verò symptoma apoplexiæ priuatio, epilepsiæ deprauatio motus. non ergo hæc est ratio maioris & minoris. nam motus epilepticorum non est remissus, quin potius tam vehementer concutiuntur plerunque, vt à multis etiam hominibus non possint apprehensi contineri. Ostendimus ergo per symptomata, differre hos affectus specie. Sed in ipsa morborum substantia, si quid possumus, oportet vt discrimen consti- 10 tuamus. Conuulsio nunc fit repletionē, nunc ariditate: paralyſis aliquando fit ab humore irrigante, aliquando à frigore solo, per intentionem stuporis. Quantum interfit inter paralyſim quācunque, & conuulsionem ex siccitate, in affectuum essentia, nulli obscurum. Nam conuulsio est intemperies arida: paralyſis est intemperies frigida, aut obstructio neruorum. Neque dubium est, quantum differat inter paralyſim, quæ est intemperies frigida, & aliam paralyſim, & omnes species conuulsionis. Tamen inter conuulsionem ex repletionē, & paralyſim ex humore videtur ea solū ratione differre: quòd in conuulsione non est ea obstructio, quæ omnino impediatur motum, vt in paralyſi; sed quæ sufficiat deprauare. tamen alia ratione differt. Cogita primū, humorem influentem in partem quāpiam, posse 20 facere morbum temperamenti, aut morbum compositionis, aut ambo: sed magis hunc quā illum, aut illum quā hunc. Humor calfaciens, refrigerans, humectās, aut desiccans partem, morbum facit temperamenti: obstruens verò, aut comprimens, exasperans, aut leniens, aut tale aliud faciens; morbi compositionis est causa. Cogita deinde, qua ratione fieri possit, vt humor incidens in duos neruos, aliū contrahat, aliū laxet. Dices fortasse, laxatur qui obstruitur integrē, quia priuatur omni vi: qui non priuatur omni, non laxatur. Hæc ratio duplici de causa est deficiens: cum quia vbi non est priuatio integra vis, modò nihil aliud contingat, non fit contractio nerui, sed diminutio sensus & motus, quod ostendit stupor: tum etiam quia in obstructione non contrahitur neruus à facultate quæ super est, sed solū à 30 causa morbi, vt paulò antè diximus. Non ergo ista causa fit, quod proposui. neque verò ego possum rationem aliam propositi problematis excogitare, quā modū quo humor neruum afficit. si scilicet caua inter fibras replet, facit ampliorem neruum, & ita contrahit: si verò non tam distendit caua, quā emollit, ipsas fibras laxat. Ergo ex his apertum est, quòd fiat conuulsio, non tam esse opus vt humectentur nerui, quā vt distendātur: ad paralyſim verò magis esse opus emolitione neruorum. Propterea Galenus 1. De causis symptomatum cap. 2. loquens de tentione tunicæ ragoidis, quam propriè tunicæ conuulsionem appelles: Patitur autem id tunica vel siccata, inquit, vt corpus simplex; vel humectata, vt instrumentum. Quibus verbis apertè docet, conuulsionem ex repletionē fieri, humore generante 40 morbum compositionis magis, quā temperamenti. Humor verò qui est paralyſis causa, maiorem, vt ita dicam, humectationem facit partium simplicium, quas emollit. Itaque conuulsio & paralyſis differunt & symptomatis, & essentijs. Constat etiam ex dictis, ipsas conuulsiones inter se, eam nempe quæ fit ab humore, ab ea quæ à siccitate, (quanquam propter similitudinem symptomatis, putà cōtractionis, à medicis sub vno nomine dicantur) differre genere, esse quæ conuulsionem ex inanitione, morbum in temperamento: (considero essentiam quæ in desiccatione est, omitto contractionem quæ est symptoma) conuulsionem verò ex repletionē, morbum in cōpositione. nam huic, quod est in temperamento læsum, non est in essentia, sed accedens: illi, quod est in cōpositione, est accedens, intemperies est essentiæ 50 pars. est nimirum morbi essentia illud, ex quo fit proprium symptoma. sed si singas humorem distendere neruum, minimè corrumpentem temperiem, constat illum contracturum membrum nihilominus: si quæ neruus desiccatus fuerit, subsequatur contractionem, etsi desiccationi nihil accederet. Itaque conuulsiones ipsæ ita differunt. Conuulsio quoque ex repletionē, à paralyſi humida, specie differt

Quod differant conuulsio ex repletionē, & paralyſis ex humore.

Conuulsio ex humore genere differt ab ea quæ fit à siccitate.

differt: quare & apoplexia ab epilepsia. Quòd si Galenus epilepsiam inter soporem, & apoplexiam esse dixit; non contulit in eadem specie diuersas intentiones: sed in grauitate morborum, & difficultate respirationis, quam faciunt, ea ita habere dixit. nimirum apoplexia tollit ferè respirationem: caros non vitiat, epilepsia vitiat, sed non admodum grauitur. Hæc de conuulsione & paralyfi. Palpitatio à *Palpitatio.* flatu crassiori, quærente exitum fit: quæ non tam transfert membrum, quàm in ipso membro facit sequaces partes, quibus caua sunt, dilatari & subsidere alternatè. Quanquam fit vt aliquando tanta flatus copia interiùs sit cohibita; vt facto maiori impetu totum membrum secum eleuet palpitans particula. Sed tunc quoque
10 sunt in palpitatione quædam, quibus ab aliis motibus discrepat. nimirum à conuulsione differt, quia est sine contractione: à tremore, quia per maiora spatia fiunt eleuatio & depressio, atq; vt Galenus dicit 4. cap. libelli De tremore, rigore, & palp. palpitationis motus certis terminis finiuntur, motus tremoris nō ita: sed compressio eleuationem, & eleuatio compressionem excipit infectam. Sed interrogas, qua ratione cognoscam, perfectum fuisse motum, aut imperfectum? ex impetu. si scilicet, maiorem motum visa fuerit particula aggredi, quàm compleuerit; haud dubia erit coniectura, interceptum esse in media via. His ego addo indicium, quo ab aliis omnibus separatur palpitatio: putà motum proprium cutis, præter totius membri translationem. A pulsu differt palpitatio rhythmō. Tremor *Tremor.*
20 voluntarius est motus, sine irritatione à causa quapiam morbi, sed facultate præ debilitate mouente membra cum tremore. quod inde cognoscas: quòd qui reposito corpore in quiete, est laxatis membris, non tremat. Intellige nomine quietis otium neruorum. non enim omnis quies otium est: sed multæ quietes sunt duplices motus, id est, duplicium musculorum labor. quod Galenus diffusè admodum docuit in tractatione De motu musculorum, & 3. capit. De tremore, rig. & pal. & capit. 2. libr. 2. De causis symptom. Quare minùs mirari debuit Valeriola in suis enarrationibus Galenum dixisse: corpora nostra moueri aliquando non mutato loco: id est, mouendi secundum voluntatem vim, aliquando laborare in retinendis corporibus, plus etiam quàm in mouendis. Tremor itaque à voluntate fit: reli- *Qui de-*
30 qui omnes deprauati motus, sunt à facultate irritata ad expellendum. Ructus & *prauati* singultus sunt expulsiōes à naturali facultate: tussis, sternutamentum, oscitatio, *motu à* & pandiculatio ab animali: rigor partim à naturali, partim à vitali. si quis animalis *facultate* motus coniunctus cum rigore est, non est illi in essentia, sed accedens. Eorum qui *irritata ad* à facultate animali sunt, tussis & sternutamentum fiunt à facultate expellente: *expellen-* oscitatio, & pandiculatio non tam à facultate expellente, quàm deponente onus. Nimirum tussis fit musculis thoracis vehementiùs constrictis aduersum id, quod impedit viam spiritus, aut in ea irritat. Sternutamentum fit, cerebro concutiente se ipsum, simulque constringente thoracis musculos. Pandiculatio fit musculis quasi ex deliberatione dilatatis, vt flatus crudus prodeat: oscitatio hoc idem facientibus musculis faciei. Neque est quod perturbare, videns rem quæ ex deliberatione & prudentia videtur proficisci, in infantibus etiam fieri, & in nobis non considerantibus. Natura namque, vt inquit Hippocr. est docta sine doctore. sunt hæc instinctu quodam: intelligimus tamen voluntate fieri, quòd si libet, cohiberi possunt. Ructus & singultus fiunt naturali vi ventriculi insurgente aduersus rem noxiam: quanquam ructus iuuatur motu musculorum thoracis: non aliter quàm stridor ventris inferioris, musculis ventris. tamen expulsio à ventriculo, aut intestinis, naturalis est. Rigor est passio calidi innati. quod à Galeno dicitur locis citatis, tamen à plerisque ignoratur. Putant plerique, rigorem non alia de causa dictum esse passionem calidi innati, quàm quòd membra externa per illum refri-
40 gerentur. Sed hac ratione non differret ab eo affectu quem frigus tantum appellamus, per quem illud vnum fit, quòd membra externa refrigerantur. tamen hoc maius aliquid significat, quod iam declaro. Calidi innati nomine hoc loco intellige substantiam illam semper mobilem, quam vides imaginari omnes motus animi, eam inquam, quæ per metum & mœsticiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur, per iram feruet, & prodit seruato tono, per pudorem partim refugit,
50

partim erumpit. Hanc substantiam constat esse spiritus & sanguinem, quam Stoici his moribus quos experimur persuasi, animæ ipsius substantiam esse dicebant, constareque ex igne & aëre. ex igne, ut esset semper mobilis: ex aëre, ut à frigore (censebant enim aërem esse frigidum, ut in primo libro diximus) coerceretur, ne evanesceret dissipata. Horum opinioni haud dubiè adhæsit Galenus libro De tremore, rigore, & palpitatione: quanquam aliàs ubique de animi substantia dubitauerit. Nobis certum est substantiam hanc non esse ipsam animam, quippe quam scimus non esse naturæ (ut alibi monstrauimus) elementorum: tamen constat, hoc innatum calidum proprium esse animi instrumentum. Experimur etiam illud ex imaginatione rei noxiæ, aut contristantis refugere, rursus dictante anima 10 prodire. nam per verecundiam conscientia turpitudinis, aut aspectus hominis præstantioris, refugit: dictante verò deinde anima, nihil illic esse pertimescendum, redit profusè. Rigor eodem modo fit. cum ex mordicatione sentientium parti-

*Quomodo
fiat rigor.*

um fit dolor, refugit ad viscera calidum innatum, destituunturque externa membra à calore. rursus cum interius coërcitum calidum suffocari incipit, prodit vehementer. quo prodeunte, membra veluti resectis viribus mouent rursus humorem mordacem, conantia expellere; & rursus dolor facit calidum refugere. atque hæc alternatè fiunt: donec vincente calore incalescunt membra externa, & vincitur intemperies illa frigida & inæqualis, succeditque plerunque febris; aut vincente humore suffocatur calor, peritque homo. Ergo per rigorem duo hæc contin- 20 gunt: motus facultatis expultricis quæ est in omnibus membris, & motus ille reciprocus calidi innati, gratia cuius dicitur passio calidi innati. His plerunque accedit concussio aliqua voluntaria musculorum. nam rarò tam vehemens est rigor, ut ægrotans, volens, non possit concussionem aliquantulum cohibere. Potest nempe demere, quod accedit voluntarii: hoc tamen non est in essentia rigoris, sed accedens. Quod per rigorem ipsum mouetur, omnino mouetur præter voluntatem. Ex dictis non dubium est, quò humor celerius mouebitur, per mem-

*Quid ex
dictis colligatur.*

bra sentientia delatus, eò fore motum concussionis vehementiorem. Constat quoque, vehementiam motus ex duabus causis augeri: ex mobilitate humoris, (pendet mobilitas ex tenuitate, & calore) & vehementia facultatis expultricis in 30 membris. Nam constat: quò virtus est vehementior, eò maiori cum impetu expellere. impetus verò facit celeritatem. Vnde Auicenna Fen prima quarti (atque cum eo plerique medicorum) colligit, non minimam causarum augmentum rigorem, esse robur facultatis. Itaque fieri potest, (dicunt) ut cum æquali humoris copia, & eadem qualitate, & æquali sensus acrimonia, hic rigeat vehementius quàm ille: non alia de causa, quàm quòd maiorem habeat facultatem. Quod tamen

*Quorundam opinio
Auic. contraria.*

quibusdam difficile visum est, qui contrà docent; cæteris paribus ex vehementia virtutis non augeri rigorem, sed minui. Videtur hæc illorum sententia colligi ex Galeno, secundo De causis symptomatum capite quinto, ubi differens de rigoris intensiōe, ita scripsit: Differunt verò inter sese, & excrementorum multitudine, & motu; & quòd excrementorum alia magis sint mordentia, alia minùs, & quòd corpus laborantis vel difficile vel facile affectu, aut debile, vel acuti, hebetisve sensus, natura sit. Nam quod acuti sensus est, & imbecillum; etiam ex leuissima causa dolet: contrà, quod firmum, neque facilis sensus est; magnam causam ad talis symptomatis generationem requirit. His verbis apertè videtur Galenus docere; robur esse causam cohibentem rigorem. sed etsi Galenus nullus dicat: non videtur affectus præter naturam causa solius virtutis, reliquis eodem modo habentibus, augeri posse. nam virtus pugnat aduersus omnia, quæ corpori præter naturam incidunt. Celebratissimum etiam est illud Galeni dictum: Vires fortes omnia contemnunt. ergo virtus fortis non adeò irritabitur ab æ- 50 quali humoris portione, quàm imbecilla. His rationibus conantur euertere, quod plerique medicorum asserunt. qui tamen interim non videntur mihi posse respondere proposito à contraria opinione argumento. Nam conueniat primùm nobis cum illis; facultates non operari pro arbitrio, sed pro magnitudine virium. Ex his euidenter colligitur, quantum intelligo; maiores vires cum

Refutatur.

irrita-

- irritatione æquali vehementius expellere. iam verò vehementiorem expulsionem à singulis membris, celeriolem delationem fequi, non negabunt. Quò tantò maior rigor fiat, quantò humor celerius decurrit; nihil habet ambiguum. Eft igitur propofita aſſertio vera: Rigorem eò maiorem fieri, quò rigentis robur maius eſt, cæteris paribus. Neque verò quidquam habet abſurdum, augeri ſymptoma quodpiam aucto robore. Nam cùm ſymptoma ex facultatis aſtione proficiſcitur; meritò creſcit ſymptoma, aſtione aucta. illud itaque ſymptoma, quod ex ſolo morbo fit, facultate nihil præſtante (eiufmodi diximus eſſe paralyſim, conuulſionem, & palpitationem) diſſonum eſt rationi, poſſe creſcere ex incremento virtutis: illud
- 10 verò quod agente facultate excitatur, ita augeri, quid non habet conſonum? Sed pro intelligendis Galeni verbis, & diluendis aliis argumentis conſidera fieri poſſe, vt aliquis cum æquali humoris quantitate, & eadem acrimonia, cum qua imbecillior homo riget, ipſe propter virtutis robur non rigeat. quia tam fortis eſſe poteſt in omnibus membris expultrix, vt non deferat humorem per membra ſentientia; ſed vno impetu expellat, aut vomitu, aut deiectione, aut vt cunque aliter. tam forte etiam poteſt eſſe calidum innatum, vt dolorem illum mordicationis non fugiat: quin potiùs humorem ſudore digerat, interimque laſſitudinem vlcerofam patiatur, pro rigore. vſque adeò virtus fortis omnia contemnit. Tamen quanquam hæc ita habent, ſi quis ſemel riget; quò fortioris viſ eſt, ſaltem naturalis, eò fortiùs
- 20 riget: quia ſi membra non vno impetu expellunt, ſed deferunt; quò robuſtiora ſunt, eò celerius deferent. ſi calidum innatum ſemel refugit; quò vehementius eſt, eò vehementius redit aduerſus humorem mordentem. quanquam non ſtatim hinc poſſum colligere; quò robuſtius eſt innatum calidum, eò plus rigere. nam quod robuſtius eſt, vt vehementius redit aduerſus humorem mordentem; ita ab æquali cauſa minùs refugit, etiam ſi aliquantulum cœperit refugere. itaque duplex hic robur expectari poteſt, calidi innati, & facultatis expultricis. illud non facit ad magnitudinem rigoris, ſed potiùs ad paruitatem: hoc verò facit manifeſtè, quia & ad celeriolem excrementorum delationem. verùm hoc intellige, ſi ſemel rigor fit. nam oſtenſum eſt, poſſe illum cauſa roboris naturalis omnino non fieri. Quòd *Obieſtio diluitur.*
- 30 ſi ii, qui prope mortem ſunt, quos veriſimile eſt habere debilitatem, ſolent magnis rigoribus capi: nihil eſt noſtræ ſententiæ aduerſum. non enim tam moriuntur illi propter facultatis debilitatem, quàm vi morbi. itaque non habent facultatem debilem in eſſentia, & inſuper apponunt extremos conatus. vt verò à nobis aliàs etiam dictum eſt, quod ad aſtiones attinet, conatus pro robore facultatis eſt. Neque verò propter hæc poſſis dicere; robuſtum non robuſto eſſe deterioris conditionis. nam quod magnitudinis ſymptomatis habet plus, breuitate compenſatur. Dices: quò robur eſt maius, eò ab æquali cauſa irritabitur minùs. Intellige, plus aut minùs irritari, non fieri ex robore maiori, aut minori: ſed ex acrimonia ſenſus, *Soluuntur obieſta.* maiori aut minori. Quod Galenus, loco huc allegato, ex 2. De cauſis ſymptomatum dixit, non quidem de cauſis maioris aut minoris rigoris dictum eſt; ſed de cauſis, quibus, aut laſſitudo vlcerofa, aut pandiculatio, aut horror, aut rigor fit. itaque ex fortitudine dicit fieri; vt ex humore eodem non fiat rigor, ſed alius affectus. quod nos quoque diximus: igitur in hac controuerſia hæc dicta ſint. De his rigoribus videtur ab antiquioribus Galeno dubitatum: Poſſintne fieri ſine febris ſuperuentu. Hippoc. libello primo De morbis, ita ſcripſit: Mala porrò ſupra mala fieri neceſſe eſt. ſi rigor corripuerit, ardor igneus ſuperuenit. Ex hoc loco colligit Galenus, libello De inæquali intemperie, & 2. De different. febr. & 2. De cauſis ſymptomatum, & multis aliis in locis; Hippocratem ignoraffe, rigorem fieri aliquando ſine febre. fit tamen, vt Galenus dictis in locis docet, rigor ſine febre ſa-
- 50 pe. fitque ille ex cruditatibus, & ex vitrea pituita, cùm mouetur: quo fit, vt ſola quiete hic rigor ſedetur, & exacerbetur motu. Tamen dicat aliquis aduerſus Galenum: Hippocratem non ignoraffe rigorem ſine febre, quando quidem rigorum non recaleſcentium meminit 2. Prorrhethici textu 3 1. ſed recaleſcentes, declarante Galeno in comment. 3 2. eiufdem libri, ſunt quibus febris ſuperuenit: quare non recaleſcentes, quibus febris non ſuperuenit, ſint. Hic poſſis dicere, Eos ri-

gores, qui per debilitatem virtutis non recalescunt, quales per extremos languores incidunt, non ignorasse Hippocratem: tamen ignorasse eos, qui etiam sine extremis languoribus, ex crudi succi motu facti, non recalescunt. Quid quòd i. Epidemion parte tertia, in historia vxoris Epicratis, refert illam rigore correptam esse, & non incaluisse? Quod ex crudis succis dixit Galenus in comment. accidisse, ita refert: Sed neque illud vidit Hippocrates: sed audiuit factum, & habuit suspectum. quod sua verba aperte declarant. Epicratis vxorem, inquit, quæ decumbebat apud Archegetem prope partum iam existentem rigor vehemens corripuit: non incaluit, vt ferebant. Ego non dubito, posse morbum aliquem denuo fieri, nunquam antea conspectum. vt de morbo Gallico, qui nostro hoc tempore primum è tartaro prodiit, plerique medicorum dicunt. Quamquam repugnent alii quidam, mirè se exercentes; vt morbum hunc ab antiquis conspectum esse ostendant, eique ex consuetis antiquis medicis nomenclaturam inueniant. Quasi verò aut nulli medicorum, ita fieri posse, fuerint multò antè suspicati: aut quidquam habeat philosophiæ aduersum, morbum nouum generari. Celsus libro primo in ipso prooemio, nulla causa magis dicit rationales medicos empiricis præstare, quàm quòd nouis morborum generibus possunt etiam opem ferre. ita enim, inquit, sæpe etiam noua incidere morborum genera, in quibus nil adhuc vsus ostenderit. hæc Celsus. Quòd tamen non sit philosophiæ aduersum, quiuis intelliget, qui philosophiæ aliquid degustauerit. nam etsi species quæ perfectionem quampiam continent, perpetuæ sint secundum speciem, carentes principio & fine: tamen quæ in sola imperfectiōe sunt, nihil mirum denuo fieri. vt non est mirum patrarì nouum facinus, nunquam patratum antea, neque monstrum generari, cuius forma prius conspecta non sit: ita neque nouam salutis corruptionem. nimirum hæc fiunt ex erroribus, non ex perfectione. Ergo nouo modo deprauato victu, nouos morbos fieri, ratio fert. non enim, arbitror, ratio quæpiam coegerit maiores homines prauo vti victu, quo hodierni volentes vtuntur. Proinde Galenus suspicatus est; rigorem sine febre non accidisse Hippocratis tempore, quòd homines essent frugaliores. Ego sanè non censeo impossibile, morbum aliquem nouum fieri: tamen rigorem sine febre, ex crudo succo, abfuisse à tempore Hippocratis non suspicor, cum propter loca citata, & historiam vxoris Epicratis: tum etiam, quia accidebant eo tempore morbi alii, ex simillimis causis, aut etiam ex maiori cruditate. Accidebat enim epiala febris, quæ ex vitreo humore fit. Finge igitur hominem paratum ad hanc febrem: (quales eo tempore fuere quam plurimi) balneum intrasse. non video cur non horruisset, neque cur, si se citò collegisset quiescens, non potuisset sine febre manere. Quòd tamen ab Hippocrate libro primo De morbis dictum est; de exquisito rigore & vehementi interpretor, qualis nunquam nisi ex humoribus biliosis fit. Et miror sanè Galenum, alioqui antiquorum blandum interpretem, & Hippocratis amantissimum, hanc interpretationem non inuenisse. Sed pro præsentì capite satis multa diximus.

De febris essentia. C A P. XVIII.

QUOD quidem homines febricitent, cum secundum vniuersum corpus habent calorem maiorem quàm oportet; communis omnium consensus est. Caterum tria potissimum in dubium vertuntur in inuestiganda febris essentia: primum an in calore solo consistat, an cum siccitate coniuncto: deinde an totum corpus necessariò teneat, vel possit solum eor obsidere: atque an ipsa cordis substantia necessariò sit, an calor in humoribus spiritibusve cordis febris dici debeat. Nam in prima controuersia, videtur ab vtraque parte esse Galenus: & Hippocrates videtur sentire prima Aphorif. 16. febris essentiam in calore cum siccitate consistere, atque in siccitate magis. cum iniungens febricitantibus commodum victum; humidum dicat, calidi nulla facta mentione. Atqui Gal. in commentario addidit: Febri enim, quoniam calida & sicca passio est (est enim conuersio caloris natui in igneum) victum humidum cõsulit. & paulò infra obliiciens sibi hominem hydrope

*Autoris
sententia,
denuo posse
fieri mor-
bum ali-
quem non
antea vi-
sum.*

*Rigorem
sine febre
ex crudo
succo non
defuisse
tempore
Hippoc.
censet au-
tor.*

*Agitatur
controuer.
an febris
essentia in
solo calore
consistat,
an cum
siccitate
coniuncto.*

hydropes simul & febre laborantem, in quo tamen ab humidis cauendum quam-
 maximè est, & iniungenda sitis; respondit, Hippocratem illic non meminisse fe-
 brium cum aliis affectionibus coniunctarum, sed solam eam indicationem quæ
 desumitur ab ipsa febre fuisse prosequutum. vnde, cum indicatio quæ morbi est
 propria, (diuersa ab ea quæ est causæ, aut symptomatis, aut affectus alterius) ab ipsa
 morbi essentia procedat; videtur apertè febrem in siccitate collocare. Cæterum *Quæ pro*
 contrarium planè docet libro De differentia morborum; in simplici intemperie, *parte con-*
 quæ vniuersum corpus obsidet, febris essentiam collocans. secundo etiam Metho- *traria sūt.*
 di cap. vltimo inquit, homines inuenisse nomen febris; quoniam non erat illis sem-
 10 per facile dicere, calor tantus, quantus iam valet officere operationibus. Itaque di-
 cit hæc duo idem significare, febris, & calor tantus, quantus iam valet officere ope-
 rationibus. est igitur in ratione febris solus calor: siccitas est essentiam consequens, *Cōtrouer-*
 quanquam neque hoc necessariò. Nam subiiciatur homo aliquis, laborans solo *decisio.*
 calore per corpus vniuersum. hunc constat ab omnibus hominibus febricitantem
 appellari. habebit enim talem pulsū, qualis febricitantem solet consequi: talem
 etiam præstabit tactui sensum, & reliqua eodem modo. febricitabit igitur hic citra
 siccitatem. Verum hoc, vt arbitror, non admittes: sed negabis fieri posse, vt totum
 corpus calorem præter naturam habeat, quin sit siccum. itaque in hoc agetur tota
 controuersia: An possit calor præter naturam consistere in corpore nullatenus sic-
 20 co. Ego sanè vidi sæpe Galenum disputantem de intemperie calida & humida:
 quæ si nequaquam in membro aliquo potest consistere, vana ille loquitur. Sed
 intellige hominem aliquem laborare in toto corpore vel in corde solo, intemperie
 humida solū. Si hoc quoque negas; finge vsum fuisse illum multò antè, cibis, &
 potionibus, & reliquis ad victum spectantibus humidis, in altera oppositione tem-
 peratis. atque ita inuenies hunc factum humidiorē quàm pro natura: quem,
 obiectione causæ calfacientis, facito febricitare. constat calorem hunc febris con-
 sistere cum humiditate præter naturam: tantum abest vt sit cum siccitate. Dices
 fortasse; calorem illum desiccaturum hominem. Sit vt dicis. sed interim dum hu-
 mor præter naturam corrumpitur, homo febricitabit, & erit nullatenus siccus. igitur
 30 siccitas non est essentiæ febris pars. Nam quod tale est, nec momento temporis
 potest à re separari. Quæ ergo ratione dixerit Galenus indicationem desum- *Obiecta*
 ptam à febre, suadere exhibitionem humidorum; ac rursus febrem, quæ febris est, *diluuntur.*
 exposcere frigida & humida? atque adeò, febrem calidam & siccam esse passio-
 nem? An quoniam calor præter naturam, quantum in ipso agitur, desiccet per-
 petuò substantiam, atque ea indicatio est ab affectu; quæ aut ab essentia affectus
 est, aut ab aliquo quod eius naturam consequitur? Quoniam igitur calor desiccans
 est, calida & sicca affectio dicitur. & eadem ratione, quoniam quæ febris est, est
 calor desiccans. quæ febris est, exposcit frigida & humida, cum sola consistit: frigi-
 da, quò extinguant calorem: humida, quò cohibeant desiccationem, quæ à causa
 40 præter naturam in corpore fit. Igitur quod ad primam attinet controuersiam ita
 habet. Quod ad secundam attinet, Gal. lib. De differentia morborum, in toto cor- *Agitatur*
 pore videtur febrem requirere, dicens: Tunc enim facilè iam ab omnibus depre- *controuer-*
 henditur, quæ in toto animalis corpore febris nuncupatur. in principio etiam tra- *altera, an*
 ctationis De febrium differentia, & libro De inæquali intemperie, docens febris *febris ca-*
 generationem, hoc idem videtur accipere. negat enim esse febrem, in quocunque *lor in toto*
 membro calor sit: nisi illinc transierit in cor. quoniam scilicet antè quàm cor *corpore sit.*
 calefcit, non potest calor in vniuersum corpus diffundi: statim verò ac caluit, in to-
 tum corpus distribuitur. quoniam scilicet cor est totius caloris in nostro corpore
 fons. Tamen contrà est, quod in lipyria vocata febre 2. De differentia febrium, & *Quæ pro*
 50 secundo Prognostici comment. 4. extrema (quo nomine caput, manus, ac pedes *parte con-*
 intelliguntur) tam longè abest, vt calorem præter naturam habeant, vt etiam per- *traria*
 frigerata sint. & tamen hanc esse febris speciem citatis locis testatur Galenus, & *sunt.*
 multò etiam clariùs septimo Aphorismorum commentario 42. quo loco illam à
 febre accidente separat. 7. etiam Methodi cap. 8. ita scripsit post alia: Cognoscentes
 huiusmodi affectum ad portionem esse febrem. quippe quòd illa in toto ani-

mali, vel in corde est: id propositus nunc affectus est in ventriculo, hæc ille. loquebatur verò de intemperie calida ventriculi. 6. Epidem. parte prima comment. 29. inquit, Essentia verò earum est non secundum Hippocratem modò, atque optimos medicos; sed etiam secundum omnium hominum consensum, præter naturam calor: maximè quidem in totum animal effusus, sin minùs, at in plurimis par-

Ex verbis Gal. contr. deciditur. tibus, vel in nobilissimis consistens. Constat igitur ex his verbis luce clariùs iuxta mentem Galeni; non esse in essentia febris, ut calor in corpus vniuersum distributus sit, sed si sit in corde: hunc statim esse febrem, dum modò habeat perseverantiam. (hac dictione excludo à ratione febris illa caloris incrementa, quæ aut ab exercitatione corporis, aut animi affectibus orta, statim cum ipsis affectibus conquiescunt) quod etiam vel ipse sensus quotidie docet in plerisque febribus, quæ cum rigore inuadunt. nam per incrementi illarum bonam partem, frigus pedum perseverat. Igitur quantum ego intelligo, febris caloris non est, ut totum corpus afficiat necessariò: sed ut in eo membro receptus sit, ex quo nisi quid sit quod impediatur, (huiusmodi est in lypiria febre interna inflammatio trahens more cucurbitulæ vndique, & calidos humores, & spirituum copiam: & in principio incrementi febrium cum rigore inuadentium, humor inæqualiter incipiens putrescere) in vniuersum corpus diffundatur. Quo modo dictum intelligo, ubi Galenus dixerit, febrem esse totius corporis præter naturam calorem. Est verò membrum illud, quod natura sua transfundit in corpus vniuersum quamcitissimè, cor, propter calidum spi-

Febris non est quicunque calor intra cor, sed qui in illius est propria substantia. ritum fluxionem per arterias. Est tamen febris, non quicunque calor intra cor consistit, (si modò febris morbus est) sed calor tantum, qui in illius est propria substantia. Sunt enim sanitas & morbus eiusdem. vtraque autem harum affectionum est in viuento. nam quod vita caret, ut spiritus & succi; neque sanum est, neque ægrum. Spiritus vita carere monstratum est in secundo huius operis libro: nam nec operationes habent vitales: quarum perfectione sanitas, & læsione morbus dignoscitur. Igitur febris quæcunque recipitur in substantia cordis: nec aliqua species est, quæ præter hanc in aliqua alia materia recipiatur. Sed qua ratione, si res ita habet ut diximus, verè dictum fuerit à Galeno, primo De febrium differentia; celebratissimam illam febrium diuisionem, in hecticam, putridam, & diariam, latam esse per subiectam materiam? nam si succus nullius febris materia est, sed calorem qui est in cordis substantia, quique verè est febris, facit, & spiritus in se febrem non continent, ut pote non viuentes, sed faciunt, perinde ut humores: diuisio illa non est per subiecta corpora lata: (nam humor, & spiritus febre subiecta non sunt) sed per causas internas potius, atque, ut exactius loquar, partim per causas internas, partim per materiam. nam spiritus & succus sunt internæ causæ febrium, quas succendunt: cordis substantia est corpus subiectum hecticæ quæ in illa est facta. certè, si res ad exactam ducatur considerationem, est ut proposuimus: tamen putauerim, Galenum loco illo febris nomen, ommissa tam exacta consideratione, de toto eo calore dixisse, qui in ægrotante sentitur tangentis sensui occurrens.

Declaratur. Constat per hecticas febres in ipsa substantia solidorum recipi, atque propterea saluginosum quid & aridum sensui repræsentare: in putrida verò in succis, & propterea modum quandam ipsius humoris tactu sentiri. nam sentitur humidius quiddam, & suauius tactui, in redundantia sanguinis: acrius quiddam & mordacius in bile: & veluti per cribrum prodiens calor, in pituita: quoniam scilicet hic succus nunquam tam æqualiter recipit calorem. Ex quibus signis (quæ ipsa cum multis aliis similibus referuntur à Galeno nuper citato loco, & primo ad Glauconem, & 2. De crisi bus, & 6. De morbis popularibus parte 1. textu 29. ab Hippocrate, & Galeno in commentario) constat, in illa diuisione, calorem occurrentem tactui, in quacunque recipiatur materia, febrem esse dictum: etiam si consideratione deducta ad exactius, febris sit calor, vel in sola substantia cordis factus, vel qui sit. qui quantum in ipso agitur, subiectum corpus desiccatur: quamquam non perpetuò cum siccitate est. Sed de febris essentia hæc sint satis.

Succi & spiritus, cum secundum naturam habent, multitudine, & qualitate, & facultati corporis proportionem respondent; nulla ratione sunt inutiles, atque ita neque febrium cause fieri possunt: sed cum febrium cause fiunt, quia cor calfaciunt, aut vniuersum corpus, tales fiunt. calfacere verò non possunt, nisi ipsi fiat calidiores. possunt fieri calidiores, aut simplicem alterationem perpassi, aut secundum totam substantiam alterati. est alterationis secundum totam substantiam duplex modus, vltio, & putrefactio. Igitur necesse est, succos & spiritus, cum febrium cause fiunt, incalescere multum, aut putrescere, aut vri. Cum verò succi quatuor sint, solus sanguis (concedentibus id medicis omnibus citra controuersiam) potest incalescere alteratione simplici usque ad febris generationem: idque habet, cum copia redudat. nam alii, si tantum incalescant, anticipant vltionem aut putredinem. cuius rei causam, quidam naturæ curam circa conseruationem sanguinis esse putant. Ego verò censo; sanguinem omnium succorum esse naturali calore calidissimum, proindeque ab externo tardius putrescere. Nam commune est hoc non succis solum, sed omnibus rebus: ut quod per se fuerint calore secundum naturam fortiori, eò a calore præter naturam tardius corrumpantur. exemplo sunt generosa vina. Reliquos omnes à sanguine, non aliter ac putres, excitare posse febres, videtur Galenus docere millies, & alii medici ita intelligunt: & per putredinem posse omnes, febrium fieri causas. nonnulli sanguinem excipiunt: atque suam sententiam tribuunt Galeno auctori. Spiritus nonnulli sola inflammatione dicunt fieri morborum causas: alii etiam addunt putredinem. Has ut controuersias deciderimus, nihil erit in proposito disputatione difficile. sed hæc indigent diligenti discussione. Nam quod primo propositum est, tam omnium consensu comprobatum, ut in hunc usque diem à nullo in controuersiam vocatum sit, nempe, alios humores à sanguine non nisi putrescentes posse fieri febrium causas, veritati censo esse aduersum. bilis enim sincera procul dubio potest generare tertianam exquisitam, vltia, citra putredinem. *Sanguis solus incalescens simplici alteratione, potest febrem generare.*

30 Nam cum hi sint duo motus, aut duo corruptionum modi, à calore externo: tamē quædam ad hanc, quædam ad illam corruptionem sunt paratiora. Nempe ex 3. De temp. & primo De medic. simp. facultate, quæ calidissima sunt natura, adiuncta potissimum siccitate, & partium tenuitate; sunt ad vltionem paratissima: quæ verò humore abundant, aut non sunt multo calore, hæc putrescunt citius. Igitur constat bilem esse natura sua paratam vri. at verò constat facturam febrem, si semel fuerit vltia, etiam si citra putredinem id fuerit perpassa. (hæc autem de flaua bile dicta intellige. nam atra, quanquam vri potest, non putrefacta, ut per ferinam vocatam atram bilem contingit: tamen, ut hæc eadem affectio monstrat, non facit vltione febrem, quia cum terrea alioqui sit, citò euadit per vltionem frigida, & terræ omnino similis) Tali febre apertè febricitabat iuuenis ille, quem 10. Method. depingit Galen. vigesimum quintum ætatis suæ annum natum, calidum & siccum temperamento, musculosum ut canem, longo itinere defatigatum, cogitabundum alioqui, cura ac sollicito mœrore confectum, qui in tertianam febrem inciderat: in quo primum ægrotante propter calorem ac ariditatem, ausum inquit se esse, mirificam diatripton contemnere. De quo ita inquit: Quippe æger is, quem antè descripsimus, exemplo omnibus est: qui propter siccitatē, à principio cibo indigent, etiam si febricitare iam incipiant. nam cum accenditur in his febris, propter mordentem acrimoniam excausti attenuatique ex sole, & inedia, & laboribus succi, maximum eius remedium est humidum nutrimentum. sicut è diuerso ubi ob copiam, vel obstructionem, vel phlegmonem, vel, ut semel dicam, humoris alicuius putredinem, febris est orta; maximo malo est cibis. Hæc ille. Ex quibus constat; febrem illam ortam fuisse ex calfacto attenuatoque succo, atque omnino citra putredinem. alioqui maximo malo foret cibis. In his quæ talibus febribus laborant, accedit maxima cōiectura, ad intelligendum, eos sine putredine febricitare, ex bile, & aliis exeuntibus. accidunt enim crebrò his vomitus tenues, fluidi, minimè fœrentes. tamen ut millies

*Explican-
tur Galeni
verba.*

dicat Galenus, fœtor est proprium putredinis indicium. Sed quid quod Galenus omnem à succo febrem, dempto synocho sine putredine, putridā appellat? Quod non videtur aliud significare, quàm ex putredine ortam. Præterea non semel aut bis, sed centies dicit; tertianam nasci ex putrida bile, atque illam posse esse, aut exquisitam, aut minùs. Animaduertendum, quanquam habeat ut diximus: tamen raro synceram redundare bilem, ut sine putredine febrem faciat. proinde omnes febres ex succorum putredine, aut vstione, sub putridarum nomine Galenus præterit. & quoniam quæ putrescunt, & quæ vruntur, quodammodo in symptomatis patiuntur similes affectiones. At noua est isthæc phrasis. immò verò ab ipso Galeno attentè notata. Nam quinto De simplicium medicam. facultat. capite 15. differens 10 de vrentibus, inquit: Et vocantur putrefacientia, non quidem propria nominis appellatione: (nam quæ sunt putrefacientia, humectantia cum calfactione sunt) tamè eadem modò vocamus propter symptomatis similitudinem. Eodem modo loquendi vsus est in febrium à succo reddenda causa: quoniã nihil referebat, hæc tam exactè distinguere. nam neque ad artem excolendam, neque ad curationem, noua febrium differentia erat opus: sed ad hæc omnia, meliùs febris ex bile vsta, sub putridarum genere comprehendebatur. Putridæ verò à Galeno, & ab aliis omnibus

*Contra-
uersa al-
tera.*

autoribus, ab hæcticis & ephemeris separantur: quasi solùm illæ quæ sunt à succis, possint fieri cum putredine. quo factum est, ut opinentur multi, spiritus non posse putrescere. Nam aliter, dicunt, foret ephemerarum non simplex genus, sed du- 20 plex: aliis ex spiritibus inflammatis, aliis ex putridis ortum habentibus. atqui quòd putrescere non possint spiritus, illorum naturam in causa esse dicunt: quoniam, scilicet sunt tenuissimi partibus, & ignei natura. Cæterùm hi leui de causa mihi vi-

*Carpuntur
dicentes,
spiritus nō
posse pu-
trescere.*

dentur negare, quod firmissimis rationibus confirmari potest. nam ab Aristotele dictum est 4. Meteoron. cap. 1. omnia quæ non interimuntur vi, per putredinem venire ad interitum. atque in eodem capite paulò infrà: Omnia, inquit, possunt putrere, præter ignem. Spiritus, non arbitror, dices ignem. sed dices fortasse, esse naturæ igneæ, atque propterea illud sibi inesse quod igni. Sed animum aduerte iis quæ subdit: terram, aquam, aerem posse putrere, quoniam substrata sunt ut materia igni. igitur in iis quæ ex illis generantur & substrata sunt igni, potest putredo 30 fieri. Adde spiritum ex inspirato aëre fieri, (libellis De vtilitate respirationis, & De vsu pulsus) atque esse aëre etiam crassiore, ut monstrat Galenus libello Quòd sanguis in arteriis secundum naturam contineatur, quia ex aëre generatur per cōcoctionem. igitur cum putrem aërem sæpius inspiremus; non mirum si spiritus in

*Quidam
duplicem
putredinis
modum
dicunt, al-
terog, spi-
ritus pu-
trescere.*

cordis cauernulis cum putribus humoribus volutati putrescant. Quod intelligentes nonnulli, duplicem dicunt esse modum putredinis, alium quo humor proprius rei extrahitur ab externo calore, & fluidus fit: (hoc dicunt posse putrere solum suc- cum) alium, quo calor proprius extinguitur à calore alieno, & hunc dicunt posse accipere etiam spiritus. Nobis procedens hic idem sermo dabit occasionem decla- randi naturam putredinis, quam Aristoteles prædicto in loco tradidit disertè. Diui- 40 sionem qua hi vtuntur, non intelligo. nam in rebus quæ putrescunt, idem externus calor extinguit naturalem, & extrahit partes humiditas, facitque ut minùs à naturali rei calore contineantur. Ut humor extractus fluidus fiat, non est in putredinis essentia. valeat ergo hæc diuisio. Illud vnum constanter affirmo: posse spiritus putrescere: atque febrem diariam facere, vel putrescentes vel sine putredine. sed quoniam spiritus qui putrescunt, aut citò effluunt, aut putredinem in humores transfundunt, aut emendantur facit: fit ut diariæ putridæ, intra aliarum diariarum terminum cōcludantur, & ut curationem maiorem aliis non exigant, nisi in aliud genus permutantur. proindeque medicorum nihil intererat, plures diariarum species facere, ex alterationibus causæ. sunt enim omnes hæc febriū differentia, ut à princi-

*Autoris
sententia,
qua deci-
ditur con-
trouersia.*

pio statim libri quarti diximus, non ex rerum natura profectæ, sed medicis vsibus accommodatæ. has igitur melius fuit diarias dicere, & putridas omnes à succis esse. De quarum numero secundum species ex materia desumptas, certant omnes medici. Quandoquidem Galenus secundo De crisi bus capite duodecimo, triplex tantum esse dicit simplicium genus: aut enim biliosas esse, aut pituitosas, aut melācho- 50 licas:

- licas: atque harum quaslibet, aut intermittentes, aut continuas: sanguineas enim esse quodammodo biliofas. Quain re illum mordet Auicenna: quod febrem aliquam ex putrescente sanguine fieri posse negauerit, instatque argumentis. Eorum qui post hos autores commentaria scripsere, quidam Galenum reuera negasse hanc speciem febris dicunt, atque adeo Auicennam assecutum fuisse Galeni mentem, sed stetit à contraria opinione, atque deinceps controuersiam agitant; alii huic, alii illi fauentes. alii eandem fuisse Galeni & Auicennae mentem putant: sed Auicennam aut Galeni verba minùs assecutum, aut amore proteruæ contentionis finxisse sibi hostem quem feriret. quodque triplex tantùm febrium genus esse, Galenus dixerit, cum febrem ex putri sanguine non negauerit: dicunt plerique factum, quoniam sanguineam ad biliosam reduci insinuauerit, dicens: Nam quæ ex sanguine fit, quodammodo biliosa est. Alii propterea censent dictum; quod sanguinea necessariò composita sit ex sanguinea & biliosa. Sed cum quæstionem hanc nullus non disputauerit: nullus mihi videtur rem ex ratione fecisse palam. nam Auicennæ assecle videntur rem ipsam inuestigasse, sed nondum inuenisse. Qui se sub Galenistarum nomine, si diis placet, hodie venditant; tantò sunt elegantiores, ut in singulis controuersijs more grammaticorum articulis aut didiunculis cõtendant, vel more iurisperitorum ex scripto argumententur. Galenus secundo De differentia febrium capite duodecimo quæstionem hanc disputat, neque breuiter neque
- 10 obscure. quare non erit difficile, dante Deo, autoris mentem ex illius sermonibus eruere: si priùs, quod in reliquis fecimus, ipsam per se rem, philosophica ratione deduxerimus. Primò illud negari nulla ratione potest, sanguinem posse putrescere. est enim, ut paulò antè dictum est, communis rerum omnium interitus, putredo, omnium inquam, quæ ex elementis mixta sunt. monstrant id bubones, ac reliquæ inflammationes. in quibus sanguis nisi anticipet digestionem, putrescit omnino, atque ita generantur ex inflammationibus carbunculi, & alii similes tumores: aut in pus vertitur, quod putredinis non adeò perniciosæ est species, ut procedente sermone monstrabimus. Illud quoque arbitror satis constare: si sanguis qui synochum sine putredine facit, putrescere inceperit, nulla alia in corpore facta mutatione, febrem proinde non cessaturam. ridiculum enim si quis dicat, cessasse febrem citra corporis attemperationem, aut humoris euacuationem, hac vna de causa, quod putrescere sanguis coeperit. Igitur si sanguis potest febrem facere sola multitudine, quod ex communi medicorum consensu accepimus: constat posse putrescentem sanguinem febrem generare. Quid igitur est, quod in re ipsa possit in dubium verti, ut disputatio non sit de nomine? nunquid reuera habet sanguis in generando febrem aliquid proprium, quod aliorum succorum habeat nullus? habet, dices, febrem generare sola copia, vel alteratione simplici; sine vstione aut putredine. at hoc dictum iam antea est. Sed nunquid generando febrem cum putrescit, habet aliquid proprium? habet, dicunt, ut cum necessariò portio illius tenuis & pinguis, per putredinem in bilem mutetur, & crassa in melancholiam; perpetuò ex putrescente sanguine composita febris fiat, non simplex. Sit ita, sed nunquid aliud habet sanguis proprium? non explicant. Sed nos iam explicamus hinc sumpto initio. Longè aliud est, rem aliquam putrescere, aut putrem esse. nam quod per putredinem corruptum est, putre est: quod ad corruptionem hoc modo disponitur, dicitur putrescens. Putredo, & vstio, & similes motus, sunt alterationes secundum totam substantiam. non enim quod ita afficitur, incalescit, aut refrigeratur, aut tale aliquid patitur solum, quod secundum qualitates est alterari; sed tota substantia permouetur. nam in vtrisque & iis scilicet quæ vruntur, & iis quæ putrescunt, extinguitur calor natiuus ab externo: in illis, consumptis humidis partibus; in his, extractis. Sed quod
- 30 putrescit, antequam tota substantia iam permoueatur; qualitatibus ad putredinem concipiendam disponitur prauè, ut calfactum aut humectatum, terminus huius dispositionis est, cum iam incipiunt humidae partes substantiæ à siccis separari propter debilitatem caloris natiui, ab externo factam. Vtraque communi appellatione dicuntur putrescere, & quæ ad concipiendam putredinem prauè disponuntur, & quæ iam permouentur totà substantiâ. Ita enim vna solemus dicere incipere pu-

Cont. alia de numero febrium, quæ ex putredine humorum oriuntur.

Explicatur veritas & sententia Gal. de febre ex sanguinis putredine.

Aliud est rem putrescere ac putrem esse.

Quo differt vstio à putredine.

trefcere; quoniam incalescunt & apparent facta debiliora, etiam si nondum sint insigniter acida: quæ tamen deinde si in locum alium transportantur, motu & ventilatione, & mutatione vasis & soli, manent incorrupta. quod non fieret, si secundum substantiam forent permutata. Nam tales mutationes quæ secundum substantiam sunt, ut vltio, putredo, aut concoctio; ubi semel sunt factæ, infectæ esse non possunt, non enim, ut quod calfactum est, potest refrigerari: ita quod coctum, reddi crudum, aut quod putre, emendari. Si enim vina, quæ apertè acida fuerant facta, emendata sunt nonnunquam: id, ut Galenus docet 2. Aph. com. 17. refectione partium quæ putruerunt fit, non alteratione contraria. Hæc omnia sanguini possunt accidere: ut putrescat, scilicet, dum prauè disponitur calfactus, aut humidior redditus, vel ut putrescat alteratus tota substantia. Sed nunquid ut ex bile naturali, cum putrescit, generatur alia bilis præter naturam species, quæ diuersa quidem est ratione à priori, tamen in ratione bilis flauæ conuenit: ita sanguis putrescens in alterius speciei sanguinem transiit, qui sanguis præter naturam sit? an in alterius generis succum degenerat, ut vinum in acetum? Ego quidem puto in genus diuersum degenerare: neque posse sanguinem putrescere, non permutata sanguinis natura. Nam Galenus 2. De elementis, & libello De atra bile, & De natura humana, & ubiubi de succorū speciebus differit; sanguinem præter naturam fieri duplici tantum ratione dicit, aut alteratione simplici, aut permissione alterius succi. itaque fieri posse deficientem à naturali; factum aut calidiorē, aut frigidiorē; aut humidiorē, aut sicciorē; vel pituitosiorē (ut ita dicam) vel biliosiorē. Tamen reliquos succos dicit fieri præter naturam his duobus modis, & præterea putredine: qui modus non est in sanguine. quippe qui cum putruit, alterius generis succus statim est, aut bilis flaua aut melancholia, aut pus. Inuenimus igitur iam aliud, quo sanguis differt ab aliis succis: unde manifestum fit; sanguinem prima ratione tantum posse putrescere, ut sanguis adhuc sit, dum disponitur scilicet prauis qualitatibus ad concipiendam putredinem, ut dum incalescit. quod, si quis exactè loquatur, nondum est propriè putrescere. Quod tota substantia iam permouetur; species præter naturam est bilis, aut melancholia, aut est pus. non igitur fieri potest febris à sanguine putrescente propriè. nam quod ita putrescit, tota substantia iam permouetur: quare alterius generis succus iam est. Cum igitur hæc ita se habeant, qua alia ratione putandum est, Galenum dixisse, triplex esse tantum putridarum febrium genus; quam quod sanguinis pars, quæ febrem facit, nondum putret, quæ iam putret, sanguis non est, sed bilis? Quod verò hæc sit Galeni mens intelliges, eò quod febrem hanc ex sanguine à biliosa, non alia ratione dicit differre loco prædicto, quam sola lenitate aut mititia. quoniam, scilicet, bilis quæ ex putredine sanguinis generatur, mitior est bile putri, ex alia bile genita: quantum sanguis naturalis naturali bile mitior est, ut dictum à Galeno est libello De atra bile, & à nobis iuxta illius mentem in primo huius operis libro: atram bilem ex bilis flauæ vitione molestiorem multo esse eam, quæ ex siccato sanguine consistit. nam omnia insequuntur quodammodo naturam eorum, ex quibus sunt genita. itaque febris putrida ex sanguine biliosa est: mitior tamen eam, quæ est exquisita. quod sumus paulò post aduersus Valeriolam rursus monstraturi. Non eo inficias febrem hanc compositam esse: non tamen ex duabus putridis; sed ex febre quæ fit à sanguine non putri, sed qui prauè disponitur; & ex altera à bilioso humore. quæ febris minus solet exacerbari, quam biliosæ aliæ, quia bilis ipsa, dicta ratione est mitior, & contingit sanguinis esse tantò plus quam bilis, ut incrementa quæ per tertios dies contingunt, sensum latentia prætereantur. Sed cur sanguini non sunt tot modi conuersionis ad dispositionem præter naturam, quot aliis succis? Sua natura facit, quæ cum in aliorum succorum mediocritate constituta sit; non potest esse multiplex, ut quæ consistunt in extremis. Est enim sanguis (2. De facultatibus naturalibus) succus moderato calore genitus, reliqui ab immoderato. moderatum in rebus omnibus est vnum, immoderata plura. atqui succus, qui putredine progignitur, non fit à moderato calore: quare sanguis non est. quam rationem simul cum assertionem scripsit Galenus secundo De crisibus cap. 12. quid enim aliud continet hæc verba? Liqueat tamen, quod cum hic putrescere cœperit; non amplius bonus remanet,

Cum res
secundum
substantiam
mutata
est, ad pri-
orem sta-
tum redi-
gi non po-
test.

Sanguis
putrescens
in alterius
generis
succum
degenerat.

Explican-
tur verba
Gal.

Quomodo
febris ex
sanguinis
putredine
fit compo-
sita.
Sanguis
cur per pu-
tredinem
in alium
succum
transiit,
qui san-
guis non
sit.

net, sed iam ad amaræ bilis naturam transit. atque in hoc illud seruatur; triplex esse genus vniuersum simplicium febrium. quæ enim ex sanguine putri fit, iam quodam modo biliosa est. siquidem in naturalibus sermonibus rectè ostensum est; sanguinè ex moderato calore generari, flauam autem bilem ex maiori, atrâ verò ex satis immodico. Hæc Galen. quibus apertè innuit, quia sanguinis natura in succorum mediocritate est, non posse non permutare naturam per putredinem. Sed horum exacta notitia ex iis quæ de sanguinis natura in primò huius operis libro scripsimus, pendet. Modò de proposita quæstione satis diximus.

De modo quo febres inuadunt humana corpora. C A P. X X.

10

IN V A D V N T febres humana corpora, vel sana adhuc, vel confictata aliis morbis, vt febris febri superuenit. atque febris quæ superuenit: aut delet priorem, aut aut cum ipsa vna manet. idque aut copulatis duabus, aut pluribus fit. Vt contingit hominem adhuc bene valentem, diaria febre aut putrida corripi: & febres aliorum generum solent sæpe in febres hecticas terminari. atque is qui febre laborabat hætenus diaria aut putrida; iam non ea solùm, sed hectica etiam teneri. & tertiana febris solet simul cum quotidiana commorari, quod in hemitrito perpetuò fit. Ecce igitur vt hæc omnia contingant in febrium inuasionibus: tamen in modo, quo febrium quædam species nos inuadunt, controuersias medici agitant, quas propositum est

20

modò dirimere. Negant enim plerique, posse febrem hecticam à principio hominem inuadere, nulla alia prægressa, idque hac ratione. Dictum est libello De inæquali intemperie cap. 5. re quæ ipsa constat, etiam dicente nullo; quæ tenuia sunt facilius alterari quàm quæ crassa, quæque natura tenuia & calida, facilius concipere calorem contrariis. atque ad confirmandam hanc rem additum est exemplum appositissimum. Maximè quidem promptus ad alterandum spiritus est, vtpote tenuissimis constans partibus. atque id non aliorum dicit Galenus, quàm vt monstret; cùm inflammatum membrum aliquod, necessariò spiritum inflammari ante succos, & solidam substantiam. Igitur, dicunt, hæc ipsa ratio monstrat; non posse membra solida accipere factum calorem, quin spiritus illum multò antè acceperint

Cōtr. agitur, an hectica inuadere possit à principio.

30

aut humores. quare colligunt; febrem hecticam necessariò alias febres subsequi. quodque Galenus primo De differentia febrium capite octauo & tertio De præfatione ex pulsibus capite tertio hecticas febres à principio inuadere dixerit, ita interpretantur à principio, id est primis statim diebus, vt tertio aut quarto. conantur eruere hunc sensum ex ipso Galeno: qui decimo Method. capit. quinto ita scripsit: Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt, à quibus nisi prius mors occuper, in hecticas recidunt, atque statim ab iis in marasum: vel protinus ab initio ipsa hectica febris simul incidit præteriens ardentem: maximè tamen, vt dictum sæpe, siccos calidosque affectus statim à principio hectica corripit. sicuti mulieri accidit, quæ autumnò ex tristitia & vigilis febricitare cœpit, perseverauit autem ad plurimum hyemis. hanc quarto die, vt scis, vidimus, deprehendimusque statim hecticam esse febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitatur coniunctam. Hæc Galenus. Ex quo loco conantur colligere, verba illa, *statim à principio*, idem significare quod, in primis diebus. nam mulierem illam proinde dixit à principio correptam hectica febre; quoniam quarto die illam hectica laborare deprehendit. Qui tamen decipiuntur multis modis. nam primò tenentur concedere; aut suam rationem esse inefficacem, aut necessariò putridam febrem fieri post aliquam diariam, atque adeo, hunc perpetuò ordinem seruari, vt diaria ante putridam, & putrida ante hecticam fiat. Quantò enim spiritus sunt humoribus tenuiores, tantò humores membris. Atqui Galenus, libro De inæquali intemperie loco ex aduersa parte adducto, spiritus cum humoribus cōfert, atque eos dicit promptius inflammari.

Reprehendit autor priorem sententiam.

50

Tamen neque ipsi, neque alius quisquam aliquando negauit, fieri posse febrem putridam à principio, id est à primo momento ægrotationis. ipsa igitur ratio qua vtuntur, se ipsam reuincit. Præterea quod ex Galeno interpretantur, ipsa autoris verba non permittunt. nam si incipere à principio, est incipere primis diebus; qua ratione dictum verè sit à Galeno loco citato ex primo De differ. feb. & tertio De præ-

fag. ex puls. Febres heclicas nunquam fieri à principio, nisi cū fiunt ex causis pro-
 catarcticis: nā in primis diebus, id est tertio aut quarto, facile est febrem heclicam
 ex ardente fieri sine causa procatartica. quod enim diaria febris potest facere, aut
 vna aliqua causarum procatarticarum, non est quòd ab vrente febre non possit
 fieri multò promptius. Igitur si à principio nunquam fieri possunt, nisi ex causa p-
 catartica: illud à principio, principium totius ægrotationis significat, non primos
 dies. Nam quod ex Galeno adducebatur, declarat nihil. Vnde enim colligis; quo-
 niam ille quarto die vidit febricitare mulierem febre heclica, illam non febricitasse
 tali febre à principio; maximè cū de re longè diuersa differat illic, atque in De
 diff. feb. Illic enim de permutatione ardentium in heclicas: hīc de modo, quo in- 10
 uadunt singulæ, ex professo disputat. Valeat itaque hæc interpretatio: atque nos ve-

Deciditur *contro.* riorem Galeni sensū enarremus. Febris non ideò diaria dicitur, aut putrida, quòd
 in spiritu aut humore magnus calor sit: sed quòd, quantuscunque is est, esse habet
 factum, id est, secundum habitum. interest verò tam multum, calorem esse magnū
 aut esse factum; vt ferè semper sit, is qui sit, eo qui est factus intensior multò. Quòd
 calor intensus sit, ex proprio ipsius qualitatis incremento nascitur: sed quòd sit in
 habitu, ipsius substantiæ in qua recipitur facit dispositio. tenuitas igitur spiritus, qua
 humoribus præstat & membris, illud vnum facit, vt spiritus incalescant citius, &
 intentius: non tamen vt citius calorem in habitu concipiant. Facile ergo est intel-
 ligere, calorem, etiam si tres substantias simul affecerit: tamen citius contraxisse fa- 20
 ctum esse in membris, propter maiorem dispositionem, quam in ipsis reperit. Quòd
 si rationem non assequeris, euidenti experimento te deducam. Finge hominē he-
 ctica febre laborare. vides huic adesse secūdum totum corpus remissum calorem.
 Prouocetur vehementer ad iram: increuit huic homini calor manifestè, qui tamen
 feruor non toto ægrotationis tempore perdurat, sed intra terminum diariarum fe-
 brium ad priorem gradum rursus calor redit, quia superuenit febre heclicæ mani-
 festè diaria. igitur inflammati sunt spiritus, vnde constat ipsos inflammatos antea
 non esse: sed quod cordis calor non fecerat, irā fecisse modò. erat ergo prius quàm
 irasceretur, calor factus in solidis membris, non tamen in spiritibus: aut si fortasse
 gradus aliquis caloris præter naturam erat in spiritibus heclica febre laborantis, is 30
 non erat tantus, vt posset calori facto in corde, nouum gradum caloris fieri ad-
 dere, quod ad febris diariæ naturam erat necessarium. Igitur fieri potest, vt febris
 heclica inuadat hominem nulla diaria prægressa, calore in membris facto, & nullo
 facto in spiritibus: aut non tanto, vt possit cordis substantiam recalfacere. Secundo

Explican- *tur verba* *Gal.* libr. De crisib. cap. vltimo ita scriptum est à Galeno: De heclicis autem non est præ-
 sentis temporis sermo. nulla enim earum in primis diebus, sed in progressu tempo-
 ris talis efficietur. Quæ verba apertè videntur confirmare sententiam, quam refu-
 tamus. tamen hæc ita interpretor, febres heclicas nunquam fieri à principio, nisi
 cū ex causis procatarticis fiunt. Hæ ipsæ rationes euidenter monstrant, posse
 febrem heclicam consistere cum diaria, neque accessione heclicæ febris diariam, 40
 si quæ præerat, statim extinguī. quod nonnulli negant, & omnes in controuersiam
 vocant. Nam si febre heclicæ, accessu causæ procatarticæ, potest diaria superueni-
 re, quod paulò antè exemplo monstrabamus: eadem ratione & diaria cū antecē-
 dit, poterit cum superueniente heclica cōsistere. quæ enim obsecro causa est cōuin-
 cens, cū diaria febris in heclicam transit: diariam repentè extinguī, manente ca-
 solūm quæ superuenit: quòd (dicunt) spiritus, cū inflammati iam sunt humores,
 aut multò etiam magis cū membra, tenuantur vsque adeò, dissipanturque, vt nō
 ampliùs possint cordis substantiam calfacere. Vocant testem suæ sententiæ Galen.
 qui primo De diff. feb. cap. 7. febrem ephemeram cessare statim ac putrida est,
 his verbis dixit: Calfacta enim plurimū in ephemeris febribus excremēta, & prin- 50
 cipium putredinis inde accipientia alterum genus succendunt febrium, post prio-
 rem sedatam. Cæterū vt ratio ipsa per se primū perpendatur, ea nihil monstrat.
 quandoquidem assumit, spiritus per attenuationem minùs calfacere. cū tamen
 quæ inflammantur, quò tenuantur magis, eò fiant ardentiora, & magis penetrent,
 proindeque penitus vrant. Adde, oportere hac ipsa ratione, neque febrem diariam
 posse

Contrarie
sententia
ratio ex-
penditur.

posse hec tica superuenire: itaque neque hac, neque illa ratione, posse hoc duplex febrium genus copulari, quod tamen monstratum experimento est. Intelligen- *Galenus*
 dum igitur ex Galeno puto: genus quodcunque febrium posse per se prima aggressi- *verba de-*
 fione inuadere, & cum quocunque alio copulari. nam aliter, qua ratione putas, *clarantur.*
 superueniente febre putrida, cessare diariam, teneris dicere: & superueniente he-
 ctica cessare putridam. cuius contrarium à Galeno paulò antè audiuiſti, cùm de
 muliere illa differeret, dicente: Hanc quarto die vidimus, deprehendimusque
 statim hec tica esse febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur, con-
 iunctam. Quod ex Galeno afferebatur, ita interpretor: alteram speciem febris
 10 succendit, priore desinente, intra terminum diariam. quod nihil aliud est dictum,
 quàm perseuerare secundam, finita priori. Atqui de hac quæstione hæc sunt satis.

An febris pestilens sit in genere putridarum. C A P. X X I.

PESTILENS febris, vt docet Galenus 1. De differentia feb. ex aëre putri qui *Quorum-*
 inspiratur, fit. Hæc vt nonnulli barbarorum censent, potest esse non tantum *dam sen-*
 febris putrida, sed etiam generis diariam. quandoquidem dicunt, si inspiratur *tentia.*
 aër putris, spiritum ante humorem infectum iri: (huic opinioni videbimur fortasse
 nos quoque adstricti, qui paulò superius, fieri posse febres spiritibus putrescenti-
 20 bus, censuimus) alii illorum opinantur, omnes pestilentes esse putridas. quando-
 quidem à Galeno libro primo De diff. feb. ita est scriptum: ἐπεὶ δὲ τῶν λοιμῶδων ἐμνημόνευ-
 σα πρὸς τὴν ὑπὸ σηπιδόνης ἀπάντων γινόμενων, id est, *postquam autem mentionem fecimus febrium*
 pestilentium, quæ omnes ex putredine fiunt. Cæterum non dubium est ambas has o-
 piniones aberrare & ab opinione Galeni, & ab eo quod res habet. Nam Galenus *Reprobá-*
 3. De præſagitione ex pulsibus cap. 3. longo sermone docet, multas pestilentium *tur & de-*
 febrium esse hec ticas, statim à principio. diaria verò non possit esse pestilens. nam *ciditur*
 vt accepimus à Galeno in principio primi De morbis popularibus: ratio morbi *contrauer-*
 pestilentis non est alia; (neque enim pestilens, est species quæpiam morbi) quàm *sia.*
 quòd perniciosus sit, & multos eorum quos affligit, tollat. tamen si putredo aëris
 30 qui inspiratur in solis spiritibus concepta sit, alteri substantiæ non communicata;
 neque pernicioſa sit febris, neque multos tollet, sed 24. horis salubriter termina-
 bitur. Itaque verissima sententia est; Febres pestilentes posse esse tantum hec ticas,
 aut putridas. Sed rogas, si hec tica etiam esse possunt, non tantum putridæ; quor- *Quæ ad*
 40 sum dictum est à Galeno: Omnes pestilentes ex putredine fiunt: Respondent qui- *verba Gal.*
 dam qui huius sententiæ sunt; Omnes fieri ex putredine aëris; quanquam quæ he- *quidam*
 ctica sint, non ex re aliqua interiùs putrescente, sed corde calorem habente fa- *dicant.*
 ctum. tamen hoc responsum, quanquam alicui possit arridere prima fronte, non
 est ex auctoris mente. Nam illic Galenus volebat disputare, An vera esset sententia
 Athenæi, dicentis; febres omnes fieri ex putredine. capitque hoc principium: Sed
 40 quando de pestilentibus dicere cœpimus, quæ omnes ex putredine fiunt, consen-
 taneum est ad sequentia, hîc quidem disputare de antiquo dogmate, omnem fe-
 brem ex humorum putredine dicente oriri. fieri ferè enim ita docet tota ab Athe-
 næo schola. Ergo eodem modo intelligendum est Galenum dicere febres omnes
 ex putredine fieri; quo Athenæus dicebat illas ex putredine fieri. aliter loqueretur
 50 *παρίρησις.* tamen Athenæus de causa interna loquebatur. ergo haud obscure signifi-
 cat Galenus; omnes pestilentes febres pendere ab interna putredine. Sed qua ra- *Autoris*
 tione id verum sit, iam dico. Vt per febres pestilentes & vocatas humorales, pu- *sententia.*
 trescunt succi: ita per hec ticas pestilentes putrescit ipsa substantia cordis, vel saltem
 succi illi, qui proprium eius alimentum sunt, qui more roris per illud sunt sparsi.
 nam vt per alias hec ticas hi consumuntur; ita per has corrumpuntur putredine ma-
 la. Nam aliter, qua ratione intelligis differre hec tica pestilentem ab aliis hec ticis?
 num quia hæc ab aëre putri fit? at aër putris est causa externa: hæc non permutat
 speciem morbi. Si in ipsa affectione, aut iis quæ interiùs in ipso corpore contingunt,
 discrimen non est: externa causa neque faciet morbum pestilentem, neque pericu-
 losum esse. si igitur oportet pestilentem hec tica ab aliis hec ticis differre, necesse

est cordis substantiam passionem aliam à calfactione facta subire; (quandoquidem alia etiam hectica fiunt corde habente calorem factum) quæ non videtur alia esse quàm putredo. Adde symptomata quæ febrem hanc sequuntur, apertè prodere, rem ita habere, vt diximus. Nam docente Gal. capite nuper citato ex 3. De præsa- gitione ex pulsib. ad sunt necessariò huic febrì fœtor anhelitus, & calor in thorace, & calor erisypelatis in partibus oris. Sed fœtor est symptoma proprium putredinis. ergo non est per hanc febrem solùm calor factus in substantia cordis, sed putredo aliqua. hanc non necesse est esse in humoribus, aut spiritibus. nam Galenus loco dicto docet, pestilentem febrem fieri à principio hecticam, cùm humores in eo sunt inepti ad patiendum propter frigus, & ideo ab aëre putri manent inalterati: 10 cordis verò substantia paratior est, & ab illo patitur. patitur ergo substantia cordis, aut internus ille cordis humor, qui à quatuor succis est diuersus, putredinem. Ita- que constat, vt Galenus verè dixerit; omnes febres pestilentes fieri à putredine, etiã si hectica sint. Verùm dices, Non ergo omnis febris quæ sit à putredine, est pu- trida. Inualuit vsus vt quæ pendent ex humorum putredine, solùm putridæ appel- lentur: quæ verò aut ab spirituum putredine, aut interni humoris membrorum, non ita, sed illæ diariæ, hæ hectica. nihil moror. intellige rem vt habet, & si lubet vocablityri.

Obiectio
diluitur.

De syncho, & de ardente febre. C A P. XXXI.

20

Continua-
rum febrim
distinguo.

FEBRIVM continuarum & quæ ad infebricitationem (vt ita dixerim) non per- ueniunt, quædam ne remissiones quidem habent, sed aut à principio ad finem vno perpetuo incremento vires assumunt, aut ab ipso statim principio quammini- mo tempore totam noctæ magnitudinem vnica remissione cõquiescunt, aut eun- dem caloris modum toto morbi tempore retinent: quædam intensiones habent al- ternatè ac remissiones, aut singulis diebus, aut tertio quoque, quartòve die. Fiunt verò febres hac aut illa figura; propter genus causæ à qua pendent. nimirum quæ continentes sunt, (quarum est triplex illud genus, incrementum, decrementum, & æqualium) à sanguine fiunt aut putrescente, aut feruente, ac supra naturalem mensuram aucto, vt 19. huius libri capite dictum est. Quæ etsi continuæ sint, per 30 vices incrementa habent, ab eisdem prorsum humoribus fiunt, à quibus intermit- tentes, quæ eisdem diebus repetunt, quibus illæ ingrauescunt: quæ singulis diebus, à pituita: quæ quartis, à melancholia: quæ tertiis diebus, à flaua bile. De qua febre agitabuntur modò controuersia duæ: prima, an hæc sit nomine causi perpetuò in- telligenda, an aliquid aliud causus sit, quàm tertiana continua. secunda, an hac sit mitior, an acerbior, febris sanguinis putrescentis. Videas Auicennam, nec non reliquos omnes autores Arabes, caput proprium causo dare, diuersum à capite ter- tianæ continuæ: quanquam illum inter biliosas febres collocant. (eum inquam qui est exquisitus: alium enim ex salsa pituita esse concedunt) itaque dicunt tertianam febrem esse nunquam intermittentem, sed remittentem ingrauescentem quæ al- 40 ternis diebus: causum exquisitum esse biliosam febrem, ardentem, & quæ neque ac-

De tertia-
na conti-
nua agi-
tande con-
tro. due.

Quid Auicenna de
causo.

Quid Galenus.

cretiones habeat, neque remissiones, sed grauiter affligat perpetuò. Tamen apud Galenū neque in opere quod ex professo febriū differentiis destinatum est, neque in opere De crisi- bus, quod ad febres attinentia multa cõtinet, neque alicubi alibi, talem febris differentiā inuenias. namque inter putridas nulla est febris, quæ repetitionibus aut accretionibus cateat, præter febrē sanguinis. proinde alii febrē tertianam cõtinuam dicunt esse causum, iuxta Galeni doctrinā, qui secundi De crisi- bus capite 6. ita inquit: Nam quæ ex sola flaua bile febris acceditur, sine aliquo visceris malo: si quidē manente adhuc intra vasa bile acceditur, causus exquisitus est. quar- to etiā De ratione victus in morbis acutis Hippocrates meminit duplicis causi, quo- 50 rum alterū commētur Galenus esse exquisitū & ex bile, alterū nothū ex salsa pituita. Aliis videtur sub causi nomine etiā febris ex sanguine cõtineri. nā illud genus febriū videtur dictū à Galeno ardentissimū: & prima parte Aphorismorū cõmen- tario vigesimo tertio, in ardentissimis febrib. nullū inquit maius inuenisse se remedi- um, quàm sanguinē mittere vsque ad animi deliquiū: cùm tamē eo genere euacua- tionis

tionis in synochis ex sanguine videatur utendum esse maximè. in eodem etiam cap. secundi De crisibus, quod paulò antè citauimus, inquit, eas febres esse in genere deurentium. Ego quidem nomen causi non putauerim simplex esse, sed de multis variisque speciebus dici: id què non pari ratione de omnibus, sed secundum analogiam, ut Galenus docet diffusè comment. 13. 4. De ratione victus in acutis: significare què non tam morbi speciem, quàm grauitatem. nimirum febris quam vrens calor, sitis ingens, ariditas, & nigrities linguæ comitantur, causus est: quam non hæc omnia, sed horum plurima, causus etiam dicitur per analogiam. est tamen exquisitus causus, cui ad sunt omnia: quem ex bile esse rectè coniecit Galenus. fuerunt tamen etiam aliæ febres causi, ut quæ ex pituita falsa est, aut quæ est synochus. 10 has enim febres quanquam non omnia accidentia, pleraque comitantur. Sed roges, Cur ergo duplicis causi meminit Galenus in dictis commentariis, ac non potius triplicis: biliosi scilicet, sanguinei, & falsi? an quoniam sanguinea febris quodammodo biliosa est, ut paulò antè confirmauimus? Ex dictis haud dubium est, acutior & acerbior esse febrem continuam & biliosam synocha cum putredine. nam febrem ex bile intra vasa putrescente dixit Galenus causum esse exquisitum, febrem ex putrescente sanguine in genere esse deurentium: haud dubiè significans, esse febrem vrentem, sed non exquisitam. Quanquam video Franciscum Valeriolam in confirmanda contraria assertione longissimam enarrationem scripsisse, 20 dicentem ex opinione Galeni febrem ex sanguine acerbior esse tertiana continua, & acutior; atque hac in parte scriptores Arabes à Græcis dissidere. Ego verò putauerim ipsum Valeriolam dissidere ab utrisque. illos enim video in eadem sententia conuenire: nimirum febrem ex sanguine mitiorem esse, & magis salubrem, quod ille etiam negat. Sed certum est illum, iisdem prorsum argumentis, quæ ille sibi obiicit, reuincere: ne ampliùs hac in parte in componendis Arabibus cum Græcis laboret. Galenus secundo libro De crisibus capite sexto ita scripsit: Cùm verò neque declinatio aliqua quæ sentiri possit, fiat, semper verò à primo principio ad crism similis perseveret; generis quidem est & hæc febrium deurentium, ab iisdem verò acutis differt. Hæc ipsa verba usurpat Paulus lib. secundo capite decimosextimo. quibus verbis aperte significatur; synochum esse in genere deurentium, sed illis minùs acutum. Immo verò (respondet Valeriola) hæc ipsa verba docent; synochum esse acutior ardente febre. nam cùm aliquid dicitur ab alio re quapiam differre; ratio differendi dicitur esse in ea re, quæ cum alia confertur, non in ea cum qua collatio fit. Ego quidem vellem Valeriolam, cùm hæc dixit, produxisse præceptum aliquod grammaticum, quo confirmaret. ego enim si dixero, differt Valeriola doctrinà à Galeno; nunquam me putabo dixisse Valeriolam esse Galeno doctior, neque qui audiet, tale quidquam intelliget. sed (nisi illi communis & constans alioqui de utroque opinio amphibologicam assertionem distinctam fecerit) respondebit: Quid ita? cui ego dixerim: aut quia Valeriola doctior est Galeno, aut quia Galenus doctior est Valeriola. Itaque est illa Galeni assertio amphibologica, ex qua proinde neutrum possis colligere, sed requirendus sensus verborum est ex aliis eiusdem autoris locis. nunquam enim, mihi crede, tam breui hæc præterisset Galenus, aut reliquisset sub dubio, nisi alibi explicuisset satis, quanquam neque in illo ipso capite, mihi videtur obscurè dixisse; synochum esse febrem minùs acutam biliosam: nisi hæc duo aut tria verbula ab aliis omnibus præscindas, nihil considerans antecedentia. dixerat enim, (quod paulò antè retuli) biliosam esse exquisitum causum. mox subdit; sanguinea est in genere vrentium. si sanguinea hæc esset acutior, ac magis periculosa ardente; diceretur profectò non generis deurentium, sed causus exquisitior. Verùm explicat nobis locum hunc euidētissimè alius ex secundo De differ. febrium capite nono, quo ita est scriptum: 30 Consentaneum ergo est, sanguinem ipsum nonnunquam in iis quæ inflammacionem patiuntur particulis, subire putredinem, & ex ipso simpliciores quidem quàm ex aliis humoribus febres fieri; similitudinem autem paroxysmorum tertiani circuitus maximè accipere. Dicis, Galenus illic non differit de febribus quæ sunt ex sanguine putrescente in venis, sed in particula inflammata: à quo mitiores febres

*Autoris
sententia
de causo.*

*Acutior
et acerbior
febris est
continua
biliosa synocha cum
putredine.*

*Refutatur
Valeriola.*

excitantur, mitioribus vaporibus euntibus in cor. Primò intellige Galenum statim transtulisse sermonem ad febres omnes ex putredine, vbi putredo sit. addidit enim paucis interpositis: Et sanè febres secundum species succorum, in quos sanguis mutatur, consistunt sola malignitate aut contrario differentes. siquidem quæ sanguinis commutatione consequuntur; simplices sunt, & in aliis, & in lenitate caloris. Sed etsi Gal. non diceret, an non eadem ratio est, siue putredo in parte inflammata, siue in venis fiat? Si vapores mitiores in cor tendunt ex putri sanguine, quàm ex putri bile: putris sanguis benignior succus est putri bile. nam vapor refert naturam succi ex quo eleuatur, eamque quam habet, cum vapor eleuatur, non quam habuit prius. itaque non eleuabitur vapor mitior, quòd sanguis mitior esset 10 antequàm putreret; sed quòd mitior est etiam modò, cum putret. certè dictum est à Galeno non semel, sed millies; humorem ex alio factum eò mitiorem esse, quò is ex quo est factus, naturà est mitior: & eò deteriore, quò ex deteriore. non alia ratione probat, (vt nos in primo huius operis libro diximus) atram bilem vltione flauæ deteriore esse ea quæ ex naturali melancholia fit. Sunt verba Galeni hæc quæ in capite 21. illius libri retuli, & modò distinctioris doctrinæ gratia repetam. Atque adeò exitialis generatio eius esse videtur, vt quæ atro humore superaffato (liceat ita interpretari) contingat; multò verò hac profectò magis exitialem censendum est, eam bilem atram, quæ à flaua bile superaffata gignitur. quàm nimirum humor humore efficacior est: flaua, inquam, bilis, ea quæ est velut sedimentum 20

Ex mitioribus mitiora, ex malignioribus maligniora fieri. Vides Galenum censere, vt proposuimus, genita sequi naturam eorum ex quibus generantur: & ex mitioribus mitiora, ex malignioribus maligniora fieri. Quanquam tu contrà censes, quò benignior est humor, eò maius malum esse, ipsum esse putrem. profectò ista ratione nunquam sedimentum subrubrum significaret securitatem, cum morbi longitudine; quod dictum est ab Hippocrat. secundo Prognost. Galenus in cōment. inquit, id genus sedimenti significare longitudinem, quia crudum sanguinem significat: securitatem, quia mitissimum humorem. tu verò contrà colligeres, quia mitissimum humorem significat factum esse causam morbi, maius & citius periculum significare. nam quod dicis per eam febrem putrere omnes humores, (quo te putas rationem diluisse) reuera non est ad 30 rem. nam Hippocrates non dixit, si solus sanguis simplexque redundat, morbus est longus & securus: sed sedimentum subrubrum securitatem significat. constat verò subrubrum sedimentum apparere per has febres plerunque. quare quidquid contingat circa humores, fatendum tibi est, hanc febrem esse securam & longiusculam, aut Hippocratem inalè censuisse. Quanquam quod dicis de putredine omnium humorum in hac febre; nollem te ita intelligere, vt neges putredine illa sanguinem præcipuè corripì. quod si concedis, concedes arbitror; hoc quoque aliis om-

In omnibus febribus continuis cum proprio humore præcipuè putrescente aliquid putredine afficiantur. In omnibus febribus, quæ continuæ sunt, contingere; vt scilicet putredo in humore proprio præcipuè consistat: in aliis omnibus etiam aliquatenus. Non enim consentaneum est, posse humorem aliquem, intra venas cum aliis omnibus permixtum, 40 tanta corripì putredine, quin alios aliquatenus contagio afficiat. itaque hoc contingit in omnibus: tamen periculum & acuties, consequuntur præcipuè affectū. Tibi sane Franciscus Valeriola, quem perspicaci esse ingenio ex tuis scriptis intelligo, hæc sunt satis. quæ verò ad te reuinciendum sufficiunt argumenta, non arbitror alius quisquam dissoluet. Quare satis iam puto me monstrasse; febrem continentem tertiana continua mitiorem esse.

De febribus accidentibus. C A P. X X I I I.

ANTIQUIORES medici, vt Galenus refert 7. Aphor. comment. 42. febres eas 50 quæ per se sunt febres, simpliciter appellabant, & febres morbos: eas verò quæ ex aliqua inflammatione pendent, cuiusmodi sunt pleuriticorum & phreniticorum, febres accidentia vocabant. non quod tales febres reuera morbi non sint: (omnes enim febres sunt affectiones præter naturā, lædentes operationes per se, & ad sensum) sed quòd alios morbos cōsequantur, vt accidentia morbum. dictum enim ab ipso

- ab ipso Galeno est libro De differentia morborum; fieri saepe, ut morbus morbum consequatur, & morbus vnus ad alium rationem accidentis habeat. Cæterum videtur in definienda febre accidenti, oriri ex Galeni verbis non parua controuersia. nam in huc allegato comment. ex 7. Aphorism. ita scripsit: In quibus sine partis inflammatione putrescentes in venis humores febrem accendunt, in illis solis dicebant hominem à febre vexari, & ipsum à febre teneri. Tamen paulò infra in exemplis earum febrium, quæ febres morbi sunt, lypriam nominauit: quam tamen 4. Aphorism. 48. ex inflammatione in parte corporis profundiori ortum habere dixit. Hæc igitur sunt quæ minùs videntur consentientia. quæ tamen nonnulli ita interpretantur, Galenum ubi febrem lypriam ex inflammatione interna ortum habere dixit, loquutum esse ex propria sententia: ubi illam dixit esse febrem morbum, retulisse sententiam antiquorum. Quòd sane antiquorum sententiam referat, ipse verborum contextus declarat. cæterum interrogandum hos est, quorum ex antiquioribus sententiam interpretetur: nunquid Asclepiadis, aut Erasistrati, aut alicuius aliorum quos solet parui pendere, an Hippocratis à quo nunquam videtur ausus latum vnguem recedere? nunquid non Hippocratis? refert igitur antiquiorum sententiam, quam probat tamen. Igitur nihil interest ex se loquatur, aut ex aliorum mente: si modò comprobat sermonem. Dicunt hoc vno differre, inter modum quo Hippocrates loquebatur, & quo vsus est Galenus. quòd Hippocrates & antiquiores omnes febrem quamcunque, cui cum frigore extremorum adesset interius vstio, febrem lypriam appellabant: Galenus verò non quamcunque talem, sed eam solummodò, quæ propter internam inflammationem hoc habet. Sed nò video quid referat controuersiam hanc de nomine inter Hippocratem & Galenum constituere; Galeno præcipuè nullibi id dicente. maximè cum ne, si id intelligas, ab antiquioribus dictum esse, possis ipsos à contradictione vindicare: si indistinctè (ut illo capite habetur) febrem lypriam, dicant esse febrem morbum; tamen omnes febres consistentes cum partis alicuius inflammatione, esse febres accidentales. dicerent enim ipsi ista ratione, posse lypriam febrem esse sine inflammatione interna, etsi magna ex parte (etiam iuxta illorum interpretationem) cum illa 30 consisteret. Indigent igitur hæc loca altiori interpretatione, quam iam proferre aggredior, ex ipsis autoris verbis, & rerum de quibus disputamus naturis eductam. Animaduertendum primùm est, non omnem febrem consistentem cum inflammatione esse febrem accidentalem, sed eam tantummodò quæ ex inflammatione est. Nam finge hominem aliquem laborare tertiana, aut quartana, atque huic dum febre laborat, ex alia occasione subortam inflammationem esse. an dices illum febre accidentale laborare? non arbitror. nam febris illa non pendet ex inflammatione: etiam si casu quodam factum est, ut cum inflammatione consistat. Finge iterum cœpisse aliquem ex pleuritide febricitare: tamen huic tam morbosum in corpore affuisse apparatus; ut in venis pituita aut bilis cœperit putrescere, quarum putredine 40 febris iam foueatur. constat febrem illam non ampliùs esse accidentalem, sed ex febre accidente factam esse febrem morbum. nam etiam si huic homini inflammatio resolueretur; non solueretur febris, vsque dum putris materia vacuetur. non igitur illa erat febris pendens ex inflammatione, quandoquidem resoluta inflammatione perseverat. Monstratum ergo est, non omnem febrem quæ est cum inflammatione, esse accidentalem: sed illam tantummodò quæ ex inflammatione pendet, & cum inflammatione tollitur. quam constat rursus, non posse habere calorem factum in humoribus, aut membris. nam quæ hunc habent; necessariò indigent curatione propria, præter inflammationis sublationem. Si igitur ut dictum à Galeno est 1. De febr. different. nunquam potest homo laborare febre, quin calor sit factus in spiritibus, humoribus, aut membris, atque omnes febres necesse est aut diarias, aut putridas, aut hecticas esse: constat, febres omnes quæ sunt accidentales, esse in genere febrium diariarum: siquidem neque putridæ sunt, neque hecticæ. Quanquam video Auicennam effugisse hanc difficultatem, dicentem; diuisionem illam in hecticas, diarias & putridas tantummodò esse earum febrium, quæ febres morbi sunt. quasi velit, reliquas nullius esse generis. Cæterum non video cur bubo & inflam-

Solutio eorum quæ contra esse videntur.

matio externa, cum succendit febrem, caloris facti in spiritibus causa sit: non tamen ea quæ est interna, cum & potentior & vicinior causa sit. neque præterea putauerim fieri posse, vt calor cordis in totum corpus distribuatur, nulla trium substantiarum calfacta vehementer. maximam enim vim in deducendo calorem in corpus vniuersum, habet spirituum per arterias ductus. Videtur igitur iam monstrasse, febres quæ verè accidentia sunt, in genere diariarum esse. nam quanquam febris etiam diaria habeat per se propriam permanſionem, tamen præ breuitate tam citò tollitur sublata inflammatione, vt, quod ad medici sensum attinet, simul cum inflammatione tollatur. Quòd si Galenus febres has quæ internas inflammationes consequuntur, acutas vocat: propter acutiem morborum quos consequuntur, intelligendum est, ipsas esse acutas, non propter propriam. quandoquidem vt commendans Archigenem 1. De diebus decretoriis dixit, Diaria febris non est acuta. Videtur etiam repugnare quod secundo De cris. capit. 13. dixit, ex inflammationibus internis non posse nasci febres diarias. Sed animaduertendum est, Galenum in tractatione De crisibus, de morborum constitutionibus differere. Iuxta quod institutum negauit: ex inflammationibus internis oriri posse febres diarias, id est, diariarum habentes constitutionem. quod perinde est ac si dicamus: febres illas esse natura diarias, sed non esse diarias constitutione. Eodem modo intelligendum est 12. capit. eiusdem secundi De crisibus: febrem ex inflammata particula vnâ earum esse, quæ ex putredine fiunt, constitutione scilicet, non naturâ. 20 constitutionem verò facit talem esse ipsa inflammatio. ea autem febris non habet propriam constitutionem, quoniam censetur esse accidens. His igitur ita monstratis, redeundum ad illud est, quod in principio capituli de lypyria proposuimus: atque dicendum, lypyriam febrem esse necessariò cum inflammatione interna; sed habere eam quæ exactè lypyria est, multam atque adeò prauam humorum putredinem cum inflammatione coniunctam, proindeque non esse febrem accidens. non enim est ex sola inflammatione: sed fouetur humorum putredine. Quare non ampliùs est intellectu difficile; febrem lypyriam esse cum interna inflammatione, & esse nihilominus febrem morbum. Sed est aliud in quo opus est, vt autorem à contradictione vindicemus. nam cum dixisset lypyriam esse necessariò cum inflammatione, tamen septimo Aphorismorum ita dixit: In quibus sine partis inflammatione putrescentes in venis humores, febres accendunt. & statim in exemplis nominauit epialon, lypyriam, helcodem & typhodem. Dixit ergo aperte: lypyriam esse sine partis inflammatione. quod ego ita interpretor; quosdam morborum esse qui necessariò consistunt cum inflammatione, cæterum non necessariò cum inflammatione huius aut illius membri, huiusmodi esse lypyriam: quosdam verò necessariò esse cum quorundam membrorum inflammationibus, vt pleuritidem cum inflammatione pleuræ, phrenitidem cum inflammatione cerebri, aut membranarum. Has igitur febres, quæ quorundam membrorum inflammationem consequuntur, cum partis inflammatione esse dicit: tamen lypyriam, quoniam nullius partis inflammationem necessariò consequitur, sine partis inflammatione esse dicit. Hoc itaque est, quod in hac quæstione censeo esse probabile. 40

Lypyria febris morbus.

Galen. à contradictione vindicatur.

De febre epiala, & inæquali intemperie.

C A P. X X I I I I.

INTEMPERIES potest esse inæqualis; vel secundum partes subiecti corporis, vel varietate commutationum, vel vtroque modo. Nam inæqualiter temperatus est, qui inæqualiter calet præter naturam: ita scilicet vt altera parte plus, altera parte minùs. vt qui ex igne calet: non enim possunt omnes illius partes æqualiter ab igne affici. cum perpetuum in omnibus affectionibus sit, vicina plus affici remotis, tenuia citiùs crassis, meliùs disposita plus citiùsque deterius dispositis. Inæqualiter etiam afficitur; qui aliis partibus incalescit, aliis frigescit quod in lypyria fit. Afficitur vtroque modo inæqualiter corpus; quod & secundum partes inæqualiter afficitur, & totis, eisdemque partibus. simul incalescit, & refrigeratur. quod in epiala febre sentitur. atque

atque hanc intemperiem inæqualem, quæ non consideratur secundum partes di-
 uersas, potes inæqualē appellare, inæqualitate ipsius intemperiei. quomodo mul-
 ti interpretātur, fientes febres esse inæquales: quia calor ipse in singulis partibus in-
 æqualis est, agente calore præter naturam in naturalem. contrā æquales esse hec-
 ticas febres; non secundum subiectum corpus, sed quia ipse calor in seipso totus ex-
 æquatus est, quia est factus præter naturam. Cæterum neutrum horū potest trans-
 igi citra controuersiam. nam quanquam à Galeno videtur dictum libello De in-
 æquali intemperie, & secundo De febr. diff. & 5. De simplic. medic. facul. corpus
 idem incallescere simul & refrigerari non esse præter rationem: tamen si quis ex-
 10 actè perpendat, inueniet esse philosophiæ principiis aduersum, & præter hominū
 captum; corpus aliquod simul contrarias qualitates comparare. Cui argumento *Quæ non-*
 nonnulli neotericorum (in quibus Leonhartus Fuchsius est) ita respondent: com- *nullire-*
 parari frigus & calorem simul eadem in parte, cæterum non secundum gradus ex- *spondeant.*
 cedentes ambo: sed gradibus mediocritatem non excedentibus facillimum esse
 contrarias qualitates in eodem corpore copulari. Qui tamen quod in argumen-
 to est difficile, non effugiunt. nam non tam est impossibile, qualitates contrarias si-
 mul esse, quàm simul generari. quod tamen Leonhartus, ut sua argumenta decla-
 rant, non est assecutus. nam quemadmodum in primo libro diximus, sunt qui opi-
 20 nentur, qualitates contrarias esse simul in eadem substantia, atque hanc sententi-
 am diximus esse valde probabilem, & ex qua theoremata medica optimè deducū-
 tur: si illud vnum addas, compleri simul ex alerutra aut ambabus qualitatibus sum-
 mum gradum. Quanquam opinati etiam sunt alii, (et si minùs probabiliter) infra
 summam latitudinem (ita vocant gradus omnes, quos potest qualitas comparare)
 posse simul esse qualitates contrarias. ita ut, si summa latitudo octo graduum est,
 nihil repugnet tres esse caloris, & totidē frigoris; ut ex vtrisque fiant sex, & de sum-
 ma latitudine desint duo. Tamen simul qualitates has cōtrarias induci, nullus huc-
 usque est opinatus. siquidem est philosophiæ principium; Nihil posse moueri moti-
 bus contrariis. quod vel ipsi sensui per se est notum: cū contrarius motus obstat
 motui cōtrario. quo fiet ut, si impetus deferentes ad contraria æquales fuerint, mo-
 30 bile quiescat in medio: sin inæquales, vehementior rapiat debiliorem. non igitur
 potest simul eadem pars incallescere & refrigerari. Quod intelligentes alii, in eam *Aliorum*
 sententiam, quam loco citato ex primo libro tetigimus, ducti sunt: produci scilicet *sententia.*
 à calore & à frigore species vsque ad ipsum tangendi facultatis instrumentum, fie-
 ri quæ simul sensum vtriusque; etiam si verus calor cum vero frigore non recipia-
 tur. quemadmodū videmus & nigritiem & candorem, ambarum qualitatū spe-
 ciebus in humorem crySTALLINUM simul admissis, nullo candore aut nigredine in o-
 culo genitis. Qui sanè in cæteris probabiliter procederent, nisi falsum illud assume-
 rent, quod quæ à nobis in 2. lib. capit. 22. conuictum est, fieri scilicet tactionem per
 species, id quod vel experimento ipso falsum esse deprehendimus. possemus enim
 40 si id verum esset, sentire calorem manibus, quin incallescere, quemadmodum
 intuemur candorem attentè, nullo in oculis colore permutato. Cæterum quoniā
 principium hoc, ex quo solutionis huius deducitur improbabilitas, loco prædicto
 monstratum est: melius fuerit lectorem illò remittere, quàm quæ semel sunt satis
 explicita, huc transferre. Nobis ergo petendum modò est: quidquid calorem sen-
 tit, incallescere, & quidquid sentit frigus, refrigerari. quare si eadem particula ca-
 lorem sentiret, & frigus; moueretur motibus contrariis. ergo negamus eandam o-
 mnino particulam calorem sentire & frigus. Sed quoniam in febre epiala secundū
 tam paruas particulas incalescit & refrigeratur corpus: nulla quæ sentiri possit pars
 est, quæ non secundum se totam videatur incallescere & refrigerari. nam cū quæ-
 50 cunque particula earum quæ incallescunt, & earum quæ refrigerantur, præ parui-
 tate non sentiatur: sensus non potest eas quæ calisunt, ab iis quæ refrigerantur, dis-
 tinguere: atque propterea totum iudicat refrigerari, & totum incallescere. Quod
 tam disertè dixit ipse Galenus lib. De inæquali intemper. cap. 11. ut mirer quæ cau-
 sa hos viros in hanc ignorantiam adegerit. ita enim scripsit: In febribus verò epialis,
 tum ab internis, tum exiguis portionibus (ita enim verto καὶ μικρὸν) eo quæ vniuer-

sum corpus ambo sentire videtur. cum enim *δι' ἐλάττω*, id est, *per minima*, aspersum
 per corpus tum calidum sit tum frigidum: nullam quæ sentiri possit particulā pos-
 sis accipere, in qua alterum non sit. Ecce generatio febris epialæ. De æqualitate
 hæcticarum instat dicendi opportunitas. Quidam dicunt, quorum ego sententiam
 probo; hæticum calorem maiori æquabilitate esse in subiecto corpore, quàm eum
 qui adhuc fit. Alii verò hoc fieri non posse censent, quia constat febre hætica labo-
 rantes non esse secundum partes æquè calidos. sunt enim illis necessariò partes a-
 liæ aliis calidiores: non minùs quàm laborantibus febre putrida, vel etià ipsis bene
 valentibus. nam & his ipsis est cor calidius hepate, & hepar cutē. quin potiùs si ve-
 lis totum corpus æqualiter afficere, priùs hominem interfeceris, quàm cutem ad
 cordis calorem traxeris. Qua ergo ratione potest esse hæticus calor æqualis? aut
 quam inæqualitatē insignē habet febris putrida, qua hætica careat? certè dicunt nul-
 lam aliam; quàm eam, quæ in toto corpore est, & in singulis partibus, caloris secū-
 dum naturam cum febrili. Nam plerique barbarorum imaginantur, in febricitante
 esse duplicem calorem: alium naturalem, alium præter naturā. disputantque dein-
 de: num sint qualitates contrariæ; plerisque illorum concedentibus. quia dicunt:
 Ea quorum operationes contrariæ sunt, sunt contraria. sed calor naturalis ad con-
 coctionem deducit: calor præter naturā putrefacit. igitur duo hi calores sunt qua-
 litates contrariæ. Argumentantur etiam ex diffinitione. Sunt sub eodem genere,
 insunt eidem subiecto, vicissim, & mutuò se expellunt. nam putredo fit calore præ-
 ter naturam expellente calorem naturalem, & loco illius succedente. quibus ita
 constitutis, dicunt: in febribus quæ fiunt, esse mutuam actionem caloris naturalis,
 & alterius qui est præter naturam. & hanc dicunt inæqualitatem similem illi, quam
 alii dicebant in epiala fieri, calore & frigore inductis simul. Cæterum hi, quantū
 ego intelligo, de calore pessimè philosophantur. nam non possunt duæ qualitates
 eiusdem speciei esse in eadem substantia, quin vnicam conflent. iam verò calor
 calori non potest non esse similis speciei. nam calor est species infima. & qui proba-
 biliter loquuntur inter philosophos; omnes qualitates eiusdem appellationis vlti-
 mæ, dicunt esse eiusdem speciei infimæ: vt omnes calores, omnia frigora, & simi-
 les alias. Igitur res aliqua potest calere secundum naturam, aut præter naturam: cæ-
 terum duobus caloribus calere non potest. sed siquid partim secundum naturam,
 partim præter naturā calet: idem calor est partim secundum naturam, partim præ-
 ter naturam. Nam hoc ipsum esse secundum naturam, aut præter naturam; est ra-
 tio accidens calori: non quidem permutans illius speciem, sed modum. Calor sci-
 licet cum intra mediocritatem est, est naturalis, & ad concoctionem deducit: hic
 idem cum intensiōe fit supra mediocritatem naturæ, est & præter naturam, & hac
 ratione putrefacit. at hoc ipsum esse supra mediocritatem, potest magis & minùs
 fieri. itaque calor vt plus mediocritate excedit, ita est magis præter naturam, & mi-
 nùs secundum naturam. hoc docet Galen. primo Progn. cap. vltimo his verbis: Si
 igitur nativus calor propria excedit temperie, vt in corpore inanimi putrescit san-
 guis. si verò vim seruet quandam: permixta quædam commutatio illius ex causa
 per naturam, & præter naturam perficitur. Quibus verbis constat, calorem præter
 naturam ita definiri: Est calor, propria excedens moderatione. itaque in re calore
 præter naturam affecta, idem calor præter naturam, est illi suus, & naturalis. Qui
 cum fit, & est in dispositione; est facile separabilis. quia (vt diximus paulò antè, dis-
 putantes de morborum differentiis) temperies ingenita rei, nondum est euerfa:
 euertitur interim paulatim. non quòd calor vnus cum alio atque adeo diuerso pu-
 gnet: sed quòd substantia paulatim disponitur, ad retinendum calorem. Qua igitur
 ratione calor siens appellatus, qui per diarias & putridas febres fit, inæqualior est
 hætico? certè nulla alia superest; quàm quia inæqualiter afficit partes corporis.
 nam etsi calor hæticus nō fit reuera secundum omnes partes totius corporis æqua-
 lis, vt argumentum à contraria opinione probat: tamen habet æqualitatem illam,
 quam calor habebat per salutem. Diffunditur scilicet inæquabiliter: tamen secun-
 dum proportionem, quam membra retinent in bene valentibus. cæterum in la-
 borante febre putrida, permutatur illa proportio. non enim prout natura est cali-
 dius

De æqua-
litate hæ-
ctica con-
trouers.

Multorū
opinio est,
duplicem
esse in fe-
briente
calorem.

Reproba-
tur præ-
dicta as-
sertio.

Deciditur
controuer-
sia.

dius membrū aliquod, aut membri particula, ita modo habet plus caloris, & prout frigidius, ita minùs: sed prout maiorem putrescentis humoris copiam imbibit, vel prout deterior in ipso manentis humoris putredo fit, vel prout vicinior est mēbro in quo morbi est radix. in hectica verò, quia calor ex nulla iam tali causa pendet, sed factus est, & in naturam corporis abiit; ipsius naturæ seruat proportionem, & est sine dolore. vsque adeò vt possit quilibet dicere; hecticam consummatam non esse morbum, quoniam facta est corpori secundum naturam. Sed de æqualitate februm & inæqualitate hæc sufficiant.

10

De causis reductus februm per circuitus. C A P. X X V.

DE causis reductus februm per circuitus, disputant omnes, qui de febribus hactenus scripsere. in qua quæstione nihil habemus noui, quodque ab aliis multò antè non sit scriptum. abstinuissimusque proinde libenter à controuersia. sed ne quidquam desit huic operi, quod possint studiosi requirere; referemus aliorum sententias, & interim fortasse addemus nonnihil lucis. Argumentati sunt medici omnes de classe barbarorum, sui Auicennæ sententiam insecuti; causam tam ordinati reductus, quæ in febribus inuenitur, in singulorum humorum proprietate consistere. (illa dicuntur proprietate fieri, quæcunque rei ipsius naturâ citra manifestâ aliquam causam fiunt) nam dicunt, aut reductus ille tam ordinatus, quantitati, aut qualitati alicui ipsius humoris tribuendus est: aut præter hæc, occultæ proprietati. sed quod quantitate fieret, aut manifesta quapiam qualitate, non posset esse perpetuum. neque enim perpetuò pituita est hac quantitate, & illa bilis, sed per vicissitudines. hæc etiam ex leui quocunque errore interturbarentur. Igitur ipse ordo qui perpetuus est, pituitæ singulis diebus, bili flauæ tertio quoque die, atræ quarto apertè significat; naturâ ipsâ aut occulta proprietate, quæ essentiæ inest ipsius humoris, fieri. Nam qui contrarium opinantur, ita censent; fieri quantitate ipsius humoris, & qualitate. quæ faciunt, vt citiùs aut tardiùs membra in quibus humores congeruntur, immittant ad membra recipientia. Quod vt euadat clarius, notandum; febres nonnunquam fieri, in membro aliquo insigni, causa intemperiei, cōgesto humore, illincque ex certis periodis effuso per corpus vniuersum, vt febres pituitosæ solent in ventriculo habere sedem aut radicem, biliosæ in hepate, melancholicæ in liene, primo De ratione curandi ad Glauco. capite quinto. nonnunquam verò fiunt, nullo membro præcipuo insigniter læso: sed totis venis intemperatis, colligentibusque multam excrementorum copiam: in quibus motus fit, humoribus ab ipsis venis emissis delatisque per partes sentientes. Hanc motionem ex hoc aut illo interuallo, qui proprietatem negant, dicunt fieri quantitate & qualitate humoris. pituita scilicet, quoniam reliquos humores copia superat multum, ex breuissimis interuallis mouetur: melancholia, quoniam quantitate minima est, & tardissima ad motum, longissimis: bilis, quia quantitate tenet medium, & multò plus superatur à pituita quantitate, quàm tenuitate & mobilitate illam superat, mediocri interuallo mouetur. Atqui cum hæc sit ratio, inuentum experimento esse dicunt: pituitæ quantitatem, quæ sufficit ad motum, vno die congeri, bilis duobus, & melancholiæ tribus: quanquā contingant ex certis interuallis ordinati reductus. Cæterum requirendum ab his est, (hæc enim mihi videtur pro barbarorum sententia firmissima ratio) nunquid fieri potest, vt duo homines laborent tertiana simul, atque alteri sit accessio duplo longior, & interim dum durat acerbior? non arbitror negabunt. igitur illorum alter duplo plus colligit bilis duobus diebus, quàm alter, ergo si vtuntur simili victu, atque illum non permutant: tantum bilis colligit alter

20
30
40
50

Quorumdam opinio.
Aliorum sententia.
Firma ratio contra secundam sententiam pro priori.

uno die, quantum alter toto biduo. si igitur hic tertio die accessionem habet, quia satis multa quantitas congesta est, cur non alter secundo die habuit? His rationibus inducti, ad effugiendum hæc incommoda, vt in plerisque aliis, ad occultam proprietatem confugiunt. Tamen vt à principio huius operis diximus; deuitanda in omnibus nobis est, quoad fieri poterit, hæc fuga. nam causam proprietati tribuere perinde est, atque ignorantiam confiteri. proinde Galeno contraria sententia ma-

*Quæ sit
Galen. sen-
tentia.*

gis placet: quæ causâ huius reditus ex quantitate & qualitate humoris deducit. quâ
2. De diff. febr. cap. vlt. multis exemplis nititur suadere. Fiunt, inquit, menstruæ
purgationes ordinatim mulieribus singulis mensibus. tamen id non accidit eorum
quæ vacuantur proprietate: (ea enim nonnunquam sunt sanguinea, nonnunquam
biliosa, nonnunquam saniosa) sed tunc temporis effunduntur, cum corpus incipit
multitudine grauari. neque solum hoc, sed & aluum expurgare multi homines so-
lent ordinatim, singulis diebus semel aut bis, statis horis. quod non arbitror dicere esse
ex fæcum proprietate, sed ex onere, quod horis illis incipiunt expellentia membra
gravius sentire. Quod tanto tempore tantum congeratur, quantum iam valeat gra-
uare, ex proportionem facultatis membrorum ad ipsa excrementa fit, ut quæcunque
alia physica actio ex pportione agentis, ad id quod accipit. quod verò hoc tempus
in hoc humore congerendo, illud in illo, infumitur; obseruatum est experimento.
neque verò est quod illi adeo demirentur ordinis constantiam & perpetuitatem,
cum leui quocunque errore, etiam duodecim horis, nonnunquam pluribus inter-
turbetur. quod si in humoribus talis esset proprietas, fieri non posset. Nam quod æ-
grotans plus consueto alimenti sumat aut minus; quantitati humoris qui congeri-
tur, potest quicquam addi, aut detrahi, proprietati non potest: sed prandio vnico
immoderatori, fit quotidie, ut ægrotans multis horis anticipet accessionem. ergo
quantitas & qualitas facit motum ex his aut illis interuallis, non proprietas. Adde
necesse esse, ut numerus circuituum febrium numero humorum responderet, si
proprietate contingerent. sed non respondent. sunt enim tres tantum humores, qui
per circuitus moueantur: circuitus autem multo plures. non enim tantum quoti-
dianus, & tertianus, & quartanus, sed & quintanus & septimanus & nonanus, ut ab
Hippoc. dictum est, primo Epidem. parte tertia, text. secundo, & septimo, & nono.
quanquam hoc etiam est in contentione apud medicos: quandoquidem videntur
à Galeno negari hi circuitus in commentatione loci prædicti. quo loco negat se ali-
quam talem febrem vidisse distinctè, & videtur rationes Dioclis aduersus Hippo-
cratem commendare. tamen reuera Galenus sub dubio rem reliquit, & libello De
typis talium circuituum mentionem fecit. Quanquam video in eo loco Galenum
non loqui de illis ex propria sententia, sed differere de typis aut formis (nihil enim
interest) recepta de hac re aliorum opinione, quia ad eam tractationem admitti
poterant aliorum placita, doctrinâ nihil læsâ. Sed Auicenna Fen prima quarti tract.
secundo, cap. 71. proprio experimento confirmat; tales circuitus solere esse febribus.
Cuius sententiæ ego hac in parte assentior firmiter. quippe qui multo antè quâ
medicinæ studere cœpi, febrem octomanam in quodam sene, quæ multis annis
durauit, sum conspiciatus, præterquam quod est hæc sententia Hippocr. qui nihil
scripto mandauit temerè. itaque febrium circuitus non respondent humorum nu-
mero: sed fieri potest, ut humor aliquis propter multitudinem aut paucitatem ab-
erret à propria periodo. Nam Auicenna causam quintanæ & septimanæ febris
eandem esse dicit cum causa quartanæ: cæterum propter humoris paucitatem fie-
ri, ut febris quinto & septimo die repetat. Igitur periodus febrium, etiam dicente
Auicenna, ex quantitate & qualitate humoris fit. neque solum hoc humori mel-
ancholico accidere loco citato dicit, sed bili & pituitæ contingere posse: ut propter
paucitatem materiæ ultra consuetos terminos protrahantur, quod non minus cen-
seo esse verum. Cæterum hoc non tollit, quod de quotidianis, tertianis, & quar-
tanis consensu omnium autorum docetur: fieri scilicet, quotidianam ex pituita, ter-
tianam ex bile, & quartanam ex melancholia. non enim ut ex melancholia, cum
quantitas tanta colligitur, fit quartana, cum minor, quintana: ita ex pituita cum
quantitas consueta minor colligitur, fit pro quotidiana tertiana, & ex bile, pro ter-
tiana, quartana, saltem perseveranter, & cum ordine. Sed duo hi humores varia-
ta quantitate, aut qualitate, possunt efficere febres intra vnum diem anticipantes
aut cunctantes: tamen diem suæ periodi satis multo ad constitutionem morbi tem-
pore non possunt ordinatim transgredi. melancholia verò potest per longissima
interualla recurrere. Causa est, quod hic humor, cum sit terreus, omnium difficil-
limè discutitur: & præterea, quod neque putredine, neque vstione potest in aliud
humor-

*Ostoma-
nam febrē
in sene
multis an-
nis durāte
vidit an-
tor.*

*Cur melā-
cholia sola
tantam
habere pos-
sit circui-
tum va-
rietatem,
ut quarta-
na, quin-
tana, septi-
mana &
nona fa-
ciat.*

humoris genus permutari, vt alii. pituita enim putredine potest in flauæ bilis speciem aliquam migrare, flaua bilis in atram: atra verò nunquam extra suum genus agitur, sed deterioris qualitatis, atra tamen bilis fit. itaque cum tam parua copia pituitæ congeritur in patiente membro, vt non valeat singulis diebus, aut bilis, vt non valeat tertio quoque die irritare; humor discutitur, aut totus vacuatur per iudicium, ita vt nulla febris repetat, aut calore membrorum in aliam speciem humoris mutatur. (minor enim copia ab igneo calore plus alteratur quàm magna) itaque aut fit morbi permutatio, aut febris quæ erratica vocatur. Melâcholiæ verò nō accidunt hæc: quia neq; tam apta est ad discussionem, neque ad euacuationes iudiciales, neque ad permutationem in aliud genus. proindeque potest alterius periodi longioris, quàm consuevit, febrem facere perseveranter, ac satis multo tempore quintanas efficere, septimanas aut nonanas. Sed videndum est, (hoc enim dilu- *Diluitur* et firmissimam illam rationem à contraria sententia) nunquid vt potest febris ultra *contraria* consuetum terminum propter humoris paucitatem prorogari; ita propter redun- *sententia* dantiâ potest anteuertere? minimè. non enim solùm euacuatur humor, cum quâ- *firma illa* titate iam grauatur, sed cum qualitate mordet. mordacitatem verò comparat humor per moram in membro aliquo, in quo sine facili ventilatione detinetur congestus. quanquam igitur tam multus humor collectus iam sit, quantus iam potest grauare: nisi ex tanta mora tam mordax redditus sit, vt vehementer iam instimulet, non *ratio.*

10

De obstructione & putredine. C A P. XXVI.

GALENVS vndecimo Methodi cap. 4. differens de causa putredinis, qua febris fit; longo sermone nititur monstrare, illam esse prohibitam ventilationem & eius causam obstructionem, & colligit: Itaque si quid in eo putredinem manifestè contracturum est, dictos perspiratus impeditos esse oportet. eandem hanc sententiam vsurpat, primo De different. feb. cap. 3. Significat igitur Galenus; febres putridas nunquam citra obstructionem generari, idque confirmat exemplo aliarum rerum. omnes enim tunc temporis videntur putrescere, cum prohibita *Agitur* illis ventilatio est. Cæterum non potest hoc transigi citra controuersiam; quando- *contro. an* quidem etsi multis exemplis apertum sit, obstructionem esse promptissimam cau- *putredo* sam putredinis, & facilem ventilationem omnium maximè à putredine liberare: *semper ex* tamen videntur alii modi esse putredinis generandæ. nam contactu rei putridæ *obstructione* potest res aliqua putrescere, etiam si obstructa non sit. præterea ex ea multitudine *ne nascatur.* quæ ad vires dicitur, nascuntur facillimè febres putridæ, vt docet Galen. capit. 3. primi De differ. febrium. non quidem gratia obstructionis, (nam vt talis multitudo fiat, nō opus est obstructionem adesse, sed maiorem esse humorum copiam, quàm pro magnitudine virtutis) sed quia humores non bene continentur, neque conficiuntur, cum ea à qua conficiuntur, vis inualida existat. Præterea si homo spiret *50* facillimè, corpusque habeat minimè excrementosum: tamen medicamentum aliquod ingesserit, eorum quæ putrefacientia dicuntur, atque illud quidem hauserit, malignum natura sua, qualia sunt venena calida, sed in parua quantitate, quò multitudine non obstruat; contrahet (arbitror) prauam in humoribus putredinem, atque id sine obstructione. Finge præterea hominem rarissimi habitus, neque redundatè excrementis, & optimo vitæ victu, præterquam quòd multo tempore non mu-

tato solo aërem spiraret putrem; constat futurum, ut hic homo putredinem contrahat pestilentem, quem tamen finxi habentem facillimam ventilationem. quod verò illius hominis humores putrescent (hoc enim fortasse negabis) ita monstro. Ventilatio non alia ratione præservat à putredine, quàm quòd conseruat naturalē calorem ventilatione, facitque quòd minùs ab extraneo corrumpatur. sed occurfus aëris putridi, quantumvis sit facillima ventilatio & maxima, non potest calorem conseruare naturalem: quin potiùs ipsemet occurfans aer naturalem calorem corrumpit. igitur non dubium, quin illius hominis humores sint putredinem contrahuri. nam putris aer est calidus & humidus: calor verò non conseruatur quocunque aere, sed modicè frigidus. quemadmodum libello De vsu respirationis Galeno 10 monstratū est exemplo hominis, qui multo tempore in aere balnei detinetur, quē constat solo aeris calore suffocari. atque hoc etiam aliarum rerum exemplo confirmari potest. nō enim solūm vina & res aliæ cōsimiles putrescūt, cūm nō perflantur, sed & cūm perflantur ab austro: quoniā ventus hic calidus & humidus natura est. Nō igitur res præseruatur à putredine copioso perflatu tantūm, sed copioso, & cōmodi aeris. quò fit vt deficiente aeris cōmoda qualitate, etiā cum copiosa vētilatione possit res putrescere. Dices fortassis, res non putrescere solūm prohibita ventilatione, neque id dictum esse à Galeno; sed prohibita commoda ventilatione. atque nomine commodæ ventilationis, intelligi non tantūm quantitate, sed aeris qualitate commodam: eumque qui rarissimis poris siue meātibus cūm sit, & ab ob- 20 structionibus liber, in aere tamen balnei detentus, aut aerem pestilentem spirans, priuari non quidem respiratione, sed commoda respiratione. Visus es respondere probabiliter: atque quantum ego intelligo, res ita habet. Tamen Gal. dictis in locis disputat de respiratione libera: & nomine liberæ respirationis, cōstat nihil aliud intelligi, quàm facilem. quæ fit, cūm per patulas vias, minimeque obstructas aeri est liber ingressus. quod constat minimè referri ad qualitatem. nam si cui in animū subit dicere, cūm spiratur aer calidus & putris, non ingredi tam facile penitissimas partes, quippe qui non tam auidè trahatur ab inflammato corde: consideret æstuātem ventriculum in defectu frigidæ aquæ & dulcis, calidam & salsam putrēme solere haurire multò auidius, quàm cūm mediocritatem naturæ habet, solet hau- 30 rere aquam frigidam. vnde palam fit, æstuans cor auidius tracturum aerem impurum, quàm cūm habet secundum naturam mediocriter frigidum. Tamen cūm corpus totum & cor secundum naturam habent, fit perspiratus naturalis: cum quo conferri debet, qui copiosus est aut à mediocri deficiens. Neque verò possis respondere; cum qui spirat aerem putrem, sed liberè, non infici: quia aer non consistit interius, sed præterfluit. quæ verò mouentur, minùs inficiunt res quas contingunt. nam quanquam huic responsioni videtur ipse Aristot. 4. Meteoron capite primo ansam præstitisse: tamen ille nō negat, rem motā ab aere affici posse, aut aerem motum posse rem quietam inficere, sed res motas minùs affici quietis. Adde, vt sanguis interius putrescat, non opus esse vt aer illum putrefaciat: satis enim est, si non con- 40 seruet, cūm sint interius excrementa necessariò à quibus corrumpatur. ergo sine obstructione potest multis aliis modis fieri putredo. Præterea etsi res vtantur perpetuò perspiratu libero, & aeris qualitate commoda: sunt nihilominus interitura, quia habent interitus interna principia. sed omnia quæ naturaliter intereunt, putrescunt: cū sit putredo (quarto Meteoron capite primo) communis rerū omnium interitus. Igitur etsi res aliqua perpetuò conseruaretur libera ab obstructionibus, & in aere mediocriter frigidus: tamen putresceret tandem calore naturali ab internis principiis vsque adeò debilitato, vt ab hoc ipso ambiente, à quo res quæ mediocri calore sunt, conseruarentur, ipsa trahatur ad putredinem. Videtur ergo adhuc

Quid non nulli dicant aliqua putrescit, obstructio sit, aut in re ipsa quæ putrescit, aut in vase, quo continetur. atque hanc esse Galeni sententiam. Itaque fieri posse, vt homo corripiatur putrida febre, quin laboret obstructione aliqua toto corpore: pati tamen tunc temporis humorem in se ipso obstructionem, placuit nobis aliquando hæc solutio: tamen non amplius placet. monstratum enim iam est; Rem quacunque ex causis inter-

internis seipsam deducere ad eum statum, quo externis omnibus ita habentibus, ut requiruntur ad conseruationem temperati (hanc enim puto esse mediocritatis regulam medicis) putrescet: actione scilicet illius aëris qui temperatum conseruaret. quare iam tam imbecillum calorem nulla poterit ventilatio conseruare. Præterea nescio vnde intelligat quisquam, humorem putrescentem habere suis poris obstructionem; cum multos humores putrescentes videre liceat rariores & fluxiores integris. Alii aliter dicunt: posse rem putrescere, cum libero perspiratu: tamen non tanto, quanto res indiget: itaque perspiratum illum esse rei putrescenti impeditum, etsi rebus aliis liber foret. Sed hi multò minùs intelligunt argumenta. nam cum quis, qualis in superioribus descriptus est, incipit febricitare, ex longa mora in aëre putrescente, non patitur putredinem, quia paruum habet perspiratum, (finge enim habere maximum, & considera, ut argumentum confirmabat, illum quoque putredinem contrahiturum) sed quia prauum. nam aliquantus perspiratus boni aëris, potuisset opitulari ne corripereetur peste. finge tantum habuisse praua aëris: & videbis apertè non desiderari copiam, sed qualitatem. Qui itaque hoc modo de perspiratu, aut obstructione loquuntur, nihil dicunt: maxime cum Galeni verba illum vnum contineant respectum, qui ad mediocrem perspiratum est, non ad rem putrescentem. His tandem omnibus perpensis, vera sententia aperienda est. Prohibitus perspiratus res omnes trahit ad putredinem: tamen non omnia ex prohibito perspiratu putrescunt: sed sunt aliæ causæ putrefactionis. Vinum sanè putrescit detentum in loco non perspirabili: tamen si in vinum, quod ventilatione mediocri fruatur, emortuum canem foetentem iniicias, putrescet nulla ventilatione priuatum: nimirum ut ventilatio calorem conseruat, ita obstructio putrefacit. Sed plures modi sunt conseruandi calorem, quàm perspiratus. (nam medicamentum mediocriter calidum, aut tegumentum impositum ventri concoctionem iuuat) igitur & putrefaciendi erunt alii modi à prohibito perspiratu. Sed Galenus locis citatis, & quam multis aliis, quibus de eadem re differit; iuxta institutum de putredine humorum in humano corpore disputat. neque verò de quacunque, sed ea tantum, quæ sine externa causa fit. nam externas, ut per se conspicuas, curabat minùs. Itaque fieri non potest, ut sine externa causa humores putrescant: quin prohibitus perspiratus in toto corpore, aut in parte sit. Sunt in causa facultates quibus gubernatur corpus, & viæ, quas natura illi gubernando præparauit: quæ cum bene habent, conseruando animali in sanitate sufficiunt, libello De causis morborum, & primo De tuenda valetudine. tamè ex manifesta causa, cuiusmodi sunt aër putris, & putrefacientia medicamenta; etià si viæ sint amplissimæ, possunt contagio humores affici. Afficiuntur multò minùs (fateor) hoc contagio, qui sine excrementis sunt, & sine obstructionibus, & tardius afficiuntur, & restituuntur faciliùs sanitati: afficiuntur tamen. Quod luce clariùs dixit Gal. (ut intelligas hanc esse illius sententiam) primo De differ. febr. cap. quarto, his verbis: Et ponatur in prioribus quidem in multis corporis partibus obstructio foraminū, & vocata plethora, & vita otiosa in multis comestationibus & ebrietatibus, ac rei veneræ vsu immodico, atque his quæ necessariò omnia, quæ diximus, cōsequuntur cruditatibus: reliquis verò totis corporib. puris, excrementis omnino carentibus, adsint præter hæc bona, libera inspiratio omnib. meatib. obstructionibus atq; adstrictionibus carentibus, exercitia autem moderata, victus temperatus. ac deinceps his positis cogita, quomodo utraque corpora affici sit cōsentaneum ab eo què inspirant, aëre pestilenti. an nō verisimile est; illa quidè statim à prima inspiratione principiū putredinis sumere, ac plurimū in malo procedere: quæcunq; autè munda sunt, ac excrementis carètia, nōnulla quidè nihil, nonnulla verò minimum mali subire, ut facilè ad naturalem statum habeāt regressum. Hæc Galenus: quib. innuit, sine obstructionib. infici posse hominē, sed minùs infici, quàm qui obstructiones patiuntur. Intelliges etià hæc esse sententiā Galeni, eò q. libello De causis morborū, causas caloris esse dixit quinq; motum, putredinē, viciniā calidorū, cōstrictionē, & alimentū ad calfaciendū accommodatū. tamè si omnis putredo ex obstructione fieret, stultè meminisset, seorsū obstructionis, & seorsū putredinis: sed quatuor iā tantum causæ foret. Procedente etià sermone

*Aliorum
sententia.*

*Deciditur
controuer.*

cap. 8. inquit: Putrescunt autē nonnulla à medicamentis quæ vim habent putrefaciendi, aut ab iis quæ in ipsis animalibus oriuntur excrementis: nonnulla verò ob id quod minimè perficiuntur. Vides ut non omnia ob id quod minimè perficiuntur. lib. de inæquali intemp. cap. 7. Neque enim ea solum quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt: verum ea celerrimè maximèque putrescunt autem & alia multa, quæ ad putredinē sunt idonea. itaque interpretamur; humores sine externa causa nunquam putrescere, quin sit in corpore affecto ventilatio difficilis. atque huius interpretationi occasionem præbet Galeni ipsius doctrina, qui primo De tuenda valetudine, & libello De optima nostri corporis constitutione inquit; dēiora corpora à causis internis pati promptè, rariora verò facilius à causis externis. Igitur cum putredo

Sine causa manifesta potest ali- quid etiam sine obstructione putrescere, licet non sine prohibita ventilatione. qui obstructione nulla sunt. At dices: ista ratione qui raris poris sunt, non solum affici possent ab aëre putri, sed facilius etiā afficerentur, quam qui non essent obstructi. Nego. nā quāquam putrem aërem facilius imbibat, tamen cōstrictione potentiùs expurgatur. cæterum non ut phibitus perspiratus necessarius est ad putredinē, cum abest causa manifesta; ita obstructio. nā ut diximus sine phibita ventilatione posse fieri putredinem: ita modò dicimus, sine obstructione posse fieri prohibita ventilationem. nā quæ non liberè fit, est phibita ventilatio. potest non liberè perspirari nostrum corpus, non eò tantum quod obstructæ sint viæ: sed etiam quod grauata sit facultas, aut etiā quod arteriæ, per quas corpus ventilatur, sint ineptæ ad dilatandum, & duræ. in multitudine ergo ad vires putredo fit; nonnunquam certè sine obstructione, at non sine phibita ventilatione. Quare malè plerique putant, perinde esse quærere, an sine phibita ventilatione fieri possit putredo, atque, an sine obstructione. putant scilicet, ventilationem non posse sine obstructione esse prohibita: sed, ut monstravi, falluntur. potest enim ventilatio esse phibita sine obstructione; & putredo fieri sine phibita ventilatione. quāquam hoc sine manifesta aut procatactica causa non possit cōtingere. Sed quādo diffinitum est ex sententia Gal. non omnes febres putridas ex prohibito perspiratu generari, neque omnes perspiratus phibitos ex obstructione: quorsum Galenus in curandi methodo quasi per necessarias causas resoluit febrē putridā in putredinē; & putredinē in impeditā ventilationē; hanc in obstructionē: obstructionē in multitudinē, crassitudinē, & lentorē humorū; non certè (quātum ego intelligo) quod Galenus putauerit non posse fieri putredinem sine phibita ventilatione: (nā hoc illum sciuisse alia loca testatur) sed quia, quod ad curationē attinet, perinde censendū est, ac si fieri non posset. nā cum laborat homo febre putrida, studendū est semper aperire; etiā si ventilatio maior sit quàm in homine temperato. nam quod maior ea est, eò plus confert, & nunquam obest magnitudine. Sed hæc quæstio, & quintus liber hunc habebit finem. De aliis affectionibus, quæ præter naturam reuera sunt; tamen quia nondum laborantium vires deiciunt vehementer, neutræ vocantur, dicemus in sexto libro.

CONTROVERSIARVM

MEDICARVM, AC PHILOSOPHI-

CARVM LIBER SEXTVS.

P R A E F A T I O.

Quæ requirit Galenus ab optimo medico.

AM multa sunt quæ Galenus ab optimo medico, & vero Hippocratis imitatore requirit, ut quantumvis spreto diuitiis, (quas spernunt per pauci) atque contempta inani gloria, (quam tamen video hodie contemnere nullum) soli studio veritatis vacemus; desperandum videatur, posse nos aliquando tales euadere. exigit enim cosmographiam, & astronomiam: ut doceant ex locis & temporibus indicationes ad omnia medica opera valde necessaria.

cessarias. Exigit philosophiæ illius, quam naturalem dicunt, peritiā. hæc enim docet corporis naturam, & morborum differentias, & generationem. Exigit præterea anatomes scientiam, utpote solam loca malè affecta valentem indicare. Exigit etiam alteram philosophiam quam ethicam vocant: hæc enim animi perturbationes sedat, quas scimus corrumpendæ valetudinis solere esse causas infestissimas. neque hæc solum, sed & rhetoricam exigit, quæ mæstos ægrotantes solari, timentes animare, iratos placare, furentes coercere possit: sapientiam insuper exigit & bonos mores. His accedit, quod nostra hac ætate desideratur maximè, linguarum notitia. non enim habemus materna lingua scripta insignium medicorū monumenta; sed Græcè pleraque, Arabicè alia, Latinè etiam nonnulla, Hispanè adhuc nulla. Accedit his omnibus simplicium medicamentorum cognitio: hæc enim materiam artifici suggerit ad operandum. & præterea his omnibus præcis, reliqua medicina est per se longissima & difficillima. Sed mirum est quo pacto hæc omnia hodie medici præstent. Cosmographiam & astronomiam derident, ut ad medicinam nihil viles: non aliorum, quàm ut hac ratione propriæ ignorantie pudorem effugiant. Philosophiam naturalem ignorant, non minùs quàm astronomiam. sed quoniam intelligunt, non posse derideri ut illam, iactant suam philosophiam gloriosissimè; fidentes ruditati eorum quibuscum versantur, & intelligētes, tanti quemque fieri, quanti fieri vult. Anatomicen & herbarum notitiā iniqua partitione à medicina separant: illam solis chirurgis, hanc solis seplasiariis dicentes esse necessariam. Linguarum peritiā simulant, verborum quæ didicere memoriter, aut ex Latino, aut ex Græco autore, rapida prolatione. Pro rhetorica rependunt mordacitatem impudentem magis, quàm elegantem. Iam verò ethicam philosophiam si non præceptis, saltem operibus retinent: ut si quo pacto componendus est animus, sermone non dixerint, saltem morum exemplo commonstrent. Disperam, si quisquam est qui audito medici nomine, invidentissimi & gloriabundi hominis nomen non iuret se audire. usque adeò nonnullorum culpa ad omnes medicos in omnium opinione translata est: ut probum quemque virum & peritum medicum, videam expetere, aut vnum quemque ex seipso iudicari, aut sese ex medicorum numero deleri. precor illis, qui hanc infamiam in artem transfundūt, bonam mentem, & probos mores: ut deposito odio, & sublata invidia, & contempta inani gloria, mittant aliis maledicere, & veritati soli auidè incumbant: ut nihil dissimulāt quod sciant, ita nihil simulantes neque vituperantes quod ignorēt. Non dubium est artes omnes, ut Cicero etiam dixit, habere quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se contineri. quare dicendum nō est artem quampiam ad aliam aliquam omnino esse inuilem: tamen neque negandum quasdam quibusdam subseruire insigniter præ cæteris. nam ut omnibus cognatis (ne discedamus ab exemplo Ciceronis) idem cognationis vinculum non est, sed quibusdam arctiùs, aliis minùs arctum: ita neque omnibus artibus cum aliis quibusvis par societas, sed hæ huic, illi aliæ hærent magis. Describit Gal. medicum optimum: virū bonum, & qui omnium artium absoluerit *ἐγκυκλοπαιδείαν*. talem etiam fingit Cicero suū oratorem. Sunt verò hæc proposita exempla ad imitandū. consequi enim nō speres, arbitror, quæ neque in oratoria arte cōsecutus est Demosthenes, neque in medica Hippocrates. Sed cum ostenderimus, ad medicinā non omnes alias artes equaliter desiderari: tātum ex vnaquaq; desumi debere censeo, quantū videbitur esse necessarium; reliquum nō despici. quin potius, qui in illis artibus sint peritiores, ingenuè cōmendari, & ad medicinā etiam probari magis. Geometria & astronomia viles sunt ad quam multa: tamen summā illarū artium peritiā & exercitationē nō censeo esse usque adeò necessariam, sed quatenus ea, quæ in eis artibus sunt facilia, non ignorantur. cætera non damno. Arithmetica quoque est aliquando utilis. utitur enim sæpe medicus proportionibus, quod ipsa dicendorum occasio declarabit. sermone Latino non possis carere sine magna turpitudine: Græco, non sine turpitudine solum, sed neque sine magno artis dispendio. nam huius sermonis ignorantiam videas peperisse omnia barbarorum sophismata. In logica & philosophia quam naturalem dicimus, vellem medicū multum profecisse: aut si cui id nō contigit, solis ar-

*Quo pacto
medicæ
præstent
hodie.*

*Artes omnes
commune
vinculum
habent
inter se.*

*Quantum
ex aliis
artibus
debet
ad medicinam
desumi.*

tis operibus contentum esse, à docendo abstinere. prodet enim, dante Deo, nostrū hoc opus; in quā graues errores multi eorum qui medicinam profitentur, ex harum artium simulata peritia, quæ aperta ignorantia est multò deterior, delapsi sint. Iam verò anatonem oculis conspiciari, simplicium medicaminum nomina & notas tenere, & in illarū cognitione exerceri, digna Apollinea arte diligentia est. Sunt verò non in postremis viles altera philosophia. (hanc dicunt ethicam) & rhetorica,

Perturbationes animi quid faciant.

ad sedandas animi perturbationes: quas constat humores & spiritus conturbare, corpus alterare, & vires deiicere. sunt siquidem hæ perturbationes morborum animi propria symptomata, & hæ ipsa symptomata suos morbos augent. anima & corpus suos morbos in se mutuò facillimè transfundunt. Itaque sunt hac ratione dictæ artes vtilissimæ. Sed quoniam non omnibus his addiscendis sufficimus, &

Naturalis prudentia medico maximè necessaria.

pleraque ignoramus; exoptandum est, quoad fieri potest, ut hæ ipsa aliter præstemus. præstat sanè in multis non sine magna laude quod in philosophis sua philosophia, in illis morum probitas: quod cum philosophia rhetorica in oratoribus, in illis cum probitate coniuncta naturalis prudentia, qua medico nihil est magis expetendum. Videntur etiam quæ dicta sunt, non omnia ad omnes medicinæ partes pari

De arte tuendæ valetudinis est hic 6. lib.

necessitate desiderari: sed ad alias alia. philosophia naturalis, & logica, ad ea quæ quinque superiores libri cōtinuerunt: prudentia magis ad curandi methodos, quas continebunt tres alii, qui hunc consequuntur, & ad salubria præcepta, quæ habebit hic sextus liber. Cuius artis primum præceptum esse arbitror; ut qui corporis salubritate frui velit, animum primum componat, deinde corpus animamque, ut Platon consulit, moueat simul. quod præceptum ut aliis omnibus non est parum vtile; ita iis qui studio literarum incumbunt, & perfectis religionis Christianæ cultoribus, qui profundis contemplationibus sæpe tota mente detinentur, est scitu valde necessarium. hi enim nulla alia ratione in perpetuas & graues incidunt ægitudines: quā quòd aut studiis, aut cōtemplationibus inambulationes, cursus, luctam, si ita res exigat, aut denique alium corporeæ exercitationis modū non interponunt. Verū nos non suscepimus tractanda præcepta, sed dirimendas controuersias: quas iam aggredimur. atque omnium primò dicemus, quantum possit hæc ars tuendæ valetudinis humanis corporibus præstare.

30

An per tuendæ valetudinis artem possit mors deuitari in æternum. C A P. I.

Agitatur controuer.

VIDERI possit alicui, artem tuendæ valetudinis non modò salubritatem corporis, & vitæ longitudinem præstare posse; sed & æternitatem quoque, si quis illa omnino videretur sine errore. nam Galenus libello De marasmo capite secūdo scribens sententiam cuiusdam Ægyptii philosophi, qui assererat; homines bonæ temperiei semper perire ex ignorantia faciendorum, inquit: Neque igitur hoc admirandum, quantum ad rationem attinet. nam hoc dictū: Quidquid genitum est, omnino corrumpetur, neque ἐπιστημονικῆν (quasi nos *scientificam* diceremus) neque necessariā habet consequentiā; sed vsq; ad verisimilitudinē progredientē. velut in opere De demonstratōne demonstratū est. & paucis interpositis: Sola igitur (inquit) experientia senectus necessaria est, & secundū naturam, quæadmodum etiam mors. Itaq; dicēte Galeno, nulla est euidens ratio demonstrans mortem euenturā, sed experimentū. Adde, mostratum à nobis esse de sentētia Galeni in primo huius operis libro; tēperamenta innata posse cōmutari, & posse hominē, qui à prima generatione factus sit humidus tēperamento longo victu, & cæli mutatione, & similib. causis siccū euadere, & cōtrā siccū, humidū. quod si verè dictū est, videtur euidens, posse mortē in æternū deuitari. nā si qua ratione mors fieret necessariò, & secundū naturā, maximè desiccationē membrorū solidorū. sed desiccatio potest deuitari: ergo & mors naturalis. Quod verò possit ita fieri, patet. nā si quæ sicca sunt membra, possunt trāsferri ad humidius tēperamētum: multò facilius possint in humore conseruari, victu, phibente siccitatem. multò enim facilius est, corpus à desiccatione præseruari, quam cū desiccātū iā est, rursus humectari. Cōtrā est quòd Aristoteles con-

50

- les contendit; omne quod habet interitum, aliquando interiturum necessariò, & *Quæ pro*
omnia habentia ortum, habere interitum. his addit: nullam potentiam finitam *parte con-*
posse infinito tempore operari. quare cum omnis humana vis sit potentia finita, *traria sūt.*
peribit aliquando. his addit Auicenna Fen prima primi capite De temperamentis,
externa, & materiam, & dissolutionem materiæ. In hac controuersia illud satis *Contro.de-*
constat; homines non posse mortem effugere. nam quod perpetuò fit, & stato quo- *cisio, homi-*
dam tempore, ordinatim, per certas quasdam ætatum mutationes; secundum na- *nes nō posse*
turam fit & necessariò. sed hæc mors, quam dicimus, tam aduenit ex naturæ lege, *mortem*
non ex errato, vt dubitatum de ea à medicis sit; an fiat omnino citra morbum ali- *effugere.*
- 10 quem. asserentibus aliis, (cum quibus Plato est, qui in Timæo mortem hanc cum
voluptate fieri dicit) aliis negantibus fieri posse, vt ante integram extinctionem, ex
debilitate caloris naturalis non incipiat fieri putredo. quandoquidem putredo est
communis omnium rerum interitus, de sententia Aristotelis quarto Meteoron.
In qua quæstione videntur satis probabiliter coniectare, morbum aliquem neces-
sariò extinctionem integram antecessurum: tamen eum fieri insignis magnitudi-
nis, nunquam monstrabunt. sed quidquid de hac controuersia sit, illud satis con-
stat; mortem necessariò aduenire hominibus. quare constat, si huius assertionis, vt
Galen. dixit, nullam habemus rationem euidentem, sed per experimentum no-
titiam; id ex nostri intellectus defectu esse, non ex rei contingentia. nam quod
- 20 perpetuò fit, & ex naturæ lege, necessariò fit. eius quod necessariò fit, necessaria
est causa, & perpetua. Quare hæc assertio præter experimentum rationem habet,
quam modò rimabimur. si tamen non inuenerimus, nostræ ruditati imputandum
est, non rei naturæ. Auicenna conatur reddere huius assertionis causam, idque *Causa ne-*
facit his verbis: Præterea sciendum est, quòd caliditas post tempus consistendi mi- *cessitatis*
nui incipit; propterea quòd aër circumdans materiam eius, quæ est humiditas, ex- *mortis,*
ficcat: calor quoque innatus, qui est intus, ad hoc adiuuat, & labor proueniens ex *quam red-*
motionibus corporeis & animalibus, quæ necessariae sunt in vita, & defectus na- *dis Auic-*
turæ ad resistendum illi toti semper. omnes enim virtutes corporeæ sunt finitæ. (hoc *cenna.*
autem iam ratiocinatum est in scientia naturali) eius ergo operatio non semper ex-
istit in materiis. Amplius si hæc virtus infinita foret, & semper in corpore permu-
tationem faceret, eius quod dissoluitur æqualiter, & vno modo: dissolutio tamen
vno modo non esset. immo semper quotidie augeretur, & corpus dissolutionem
tolerare non posset, & dissolutio humiditatem finiret. quantò magis cum duæ res
se iuuent ad minorationem faciendum, & retrocedendum. & postquam sic est, o-
porteret necessariò vt materia destruat, & calor extinguatur: & præcipuè cum ad
eius extinctionem adiuuet præter naturæ defectum alia causa. & illud est humor
extraneus, qui accidit assidue propterea, quòd cibus priuatur digestionem. & adiuuat
ad extinguendum ipsum duobus modis: vno suffocando & regendo, alio qualitati
obuiando. hic enim humor est phlegmaticus, frigidus. & hæc est mors naturalis.
- 30 Auicenna obscura hac dictione omnes causas mihi videtur collegisse; quas philo- *Quæ dixit*
sophi omnes & medici possint excogitare. Fortasse, quia nullam sensit esse mon- *Auicenn.*
strationem, collegit multitudinem. nam ea quæ ex ambiente accidunt, & ex victu, *examinā-*
& vt semel dicam, ex rebus omnibus non naturalibus; videntur posse deuitari, &
nulla necessitate contingere. res enim non naturales non magis sunt corruppen-
tes, quàm conseruantes: sed modò conseruant, modò corrumpunt, pro ratione oc-
casionis. potest enim (nam non videtur hoc cum realiqua necessaria pugnare) con-
stitui victus conseruans, & possunt ex hypothesi præscindi omnes fortuitæ occa-
siones illius permutandi. Quod de excrementis dicit, quæ congeruntur necessariò;
non magis videtur demonstrare, quàm alia: nam noxa ex recrementis, non permu- *Quod di-*
tat necessariò quidquam innati temperamenti: sed dispositiones quasdam inducit, *citur de*
& facile reparabiles iacturas. possit itaque læsio ab excremento mutuis vicissitudi- *nostro ca-*
nibus, modò fieri, modò tolli: quare neque ipsa futurum interitum euidenter indi- *lore consu-*
cat. Iam verò quod de nostro calore, & consumptione humidi Auicenna assert, id *mente hu-*
habet Galenus loco citato ex libro De marcore magis suspectum. Cēsuit Auicen- *midam sa-*
na; (quod & Hippocratem puto sensisse, & Aristotelem, & Platonem, & alios omnes *spectrum*
Galen.

præter vnum Galenum) calorem nostrum consumentem humorem proprium, principium esse efficiens naturalis interitus animantis: non aliter quam quicumque ignis propriam materiam depopulatur, atque ita seipsum conficit. quam mortis causam Galenus cum dixisset capite tertio dicti libelli, hæc addidit: Hic sermo apud omnes ferme recentiores tum medicos tum philosophos in pretio habetur: quamquam verus non sit, me sanè iudice, vt qui ignis flammam animalis calori compareret, & neque hoc intelligat, quod flammis quidē generatio ex materiæ corruptione est, vnde accēduntur: animalia verò non sic à suo opifice naturalem calorem acceperunt, sed veluti ab ipso augenda ac gubernanda. neq; est tempus aliquod, in quo non per totam eam extentus sit innatus nobis calor, facultates habens nō solum eas quibus format, sed multas alias. nam & alimentum trahit ad sese, & materiam dispensat, & apponit & affigit, & assimilât, & in summa omnia contraria flammis efficit circa materiam sibi ipsi naturā alligatam. Ecce Galeni verba, quibus video contineri hoc argumentum: Calor naturalis est principium conseruans & augens sibi subiectum corpus. ergo non est, vt ignis, principium corruptionis. Hoc argumēto victus Galenus sententiam hanc Hippocratis: Calor nos occidit, qui corpora produxit; partim vituperat, negans Hippocratis esse, partim explicat, dicens; calorē non esse causam corrumpentē nos per se, sed ex accidenti quodammodo esse. quāquam libro 1. De tuenda valetudine non longè ab initio, reddens mortis causam, aliorum placito vsus est. Libellum De marcore affirmat Ludouicus Colladus me legisse subsultim. nescio tamen vnde conieceret, cum me videat magnam partem il-

*Calorem
naturalem
ex accidenti
nos corrū-
pere dicit
Galen.*

*Quomodo
communiter
dicatur, calorē
naturalem
ex acciden-
ti nos cor-
rumpere.*

lius huic capiti inseruisse & enarrasse. Calorem nostrum non omnino esse similem igni, est verissimum. (quandoquidem est noster calor instrumētum proprium facultatum naturalium, ignis verò nullas tales habet facultates) tamen calorē ipsum naturalem qui nos generat, nutrit, & auget; ex accidenti fieri interitus naturalis causam, nihil est intellectu difficile. nam necesse est consumi perpetuò substantiæ nostræ humidum. id contingere actione nostri naturalis caloris absumentis & soluentis in vapores propriam materiam, dicunt ferè omnes, vtentes exemplo ignis. Hoc tamen Galenus merito censet esse omnino falsum. nō enim calor noster posset esse conseruans & augens proprium corpus, simulque corrumpens & absumēs. sunt enim hæc sibi valde pugnancia, & calori naturali, qui omnia cōtraria facit igni. nam si dicas: calor noster cum habet alimenta, quæ conficiat, auget nostram substantiam; cum verò ea defunt, conuertitur in materiam propriam: (nam ita audio plerofque dicere) omnino loqueris improbabilia. quia naturalis viuientium calor non vrit, neque absumit; sed deducit ad coctionem, & auget. quare si ex inedia, ratione alia quapiam igneus non sit, non consumet membra: sed cum consumit, mutatus est iam ad igneam naturam, vt cum sit febris. idque quod illi calori nostro imputant, caloris febrilis proprium est: deficcare scilicet sibi subiectum corpus. naturalis enim non deficcat. Hæc est Galeni ratio, quæ mihi videtur continere hoc verissimum: Calorem naturalem, nisi in non naturalem migret, non consumere subiectum corpus. quare si quis rigidè intelligat, falsa est aperte ea sententia: Calor nos occidit, qui corpora produxit. Falsa etiam est hac in parte communis physico-
rum & medicorum opinio; Calorem naturalem esse principium corruptionis viuenti corpori. Tamen ex accidenti quodammodo est causa mortis naturalis, in calore naturali. non quod hic corpus absumat: sed quod substantiam restituat semper minus humidam loco dissolutæ. atq; ita illud vnum mihi videtur dicto in loco Galenus minus bene collegisse: calor naturalis nō est corrumpens sibi subiectum corpus. ergo mortis naturalis nulla est ratio euident, præter solum experimentum. Est enim, etsi naturalis calor nō consumat, ratio mōstrans futurum interitū. nam consumitur perpetuò nostra substantia à calore præter naturam: qui sæpe fit ex cibo aut potu, aut medicamento, aut exercitatione, & ex rebus omnibus quæ perpetuò nos alterant. vel quia, vt dicit Plato in dialogo de natura: Quæ nobis extrinsecus circumfusa sunt, resoluunt nos assidue, ac singulas nostri portiones ad species suas foras emittunt. Si ergo perpetuò quod reparatur pro deperdita substantia, est minus aut deterius; necesse sit tandem mori animal, aut defectum materiæ, aut intemperie.

*Explica-
tur quo-
modo ex
accidenti
quodam-
modo na-
turalis calor
mortis fit
causa.
Mortis e-
uidens est
ratio ex
quo argu-
i. soluitur.*

Minus non necessariò reparatur semper, (augentur enim corpora nonnunquam: quod fieri non possit, nisi dilatata priori, & accedente nouæ materiæ maiori copia) sed minus humida substantia perpetuò fit in membris solidis, saltem commodo & utili humore. (si enim inutilis accedat, & morbum faciens, ut per leucophlegmatiam; hæc ipsa ducit ad interitum) nam nostra corpora ab ipso principio generationis facta sunt copiosissimo calore & humido abundantia. ab eo tempore membra suis facultatibus naturalibus, & suo vitali calore pugnant in alimenta, ut ipsa commutent ad similitudinem sui; immittentia in illa hunc substantiæ modum, & hunc humoris natiui, & caloris naturalis gradum. nullius alimenti humor potest esse tã

10 accommodatus animantis membris quàm suus ipsorum. Et in ipsa actione necessariò aliquid ipsa membra à cibis patiuntur, (monstratum hoc est in primo huius operis lib. cap. 5.) seruaturque hoc perpetuum, usque dum sensim deficcata tandè ad interitum membra relabuntur. Hinc fit, ut cum in alimentis consuetis possint esse alia magis, alia minus familiaria nostræ naturæ, & pinde à quibusdã plus, à quibusdã minus nostra mēbra patiantur: & præterea quidã victus (quod ad alias res nō naturales attinet) magis, quidã minus cōsumat; ut possit senectus retardari per meliorem victus institutionem, tamen ut non possit in æternum deuitari, aut qui semel consenuerit, repuerascere. Itaque potest calor noster reparare plus deperdito, quod facit toto tempore incrementi: tamen humore naturali humidius non potest. quin

20 potius necessariò nostra corpora deficcantur perpetuò, usque dum per extremam siccitatem morimur. Qua ergo ratione (quod, argumentum paulò antè propositum, requirebat) possunt temperamenta innata commutari? nam (ut alia omitam) quomodo corpus siccum natura sua, potest humidius fieri, si semper deficcatur? Animaduertendum, nullum temperamentum posse durare tota vita exactè tale. nam neque calidum, neque frigidum, neque humidum, neque siccum, neque duo horum simul habens corpus, potest esse tota vitæ periodo: sed ætatum mutationes accipit. In pueritia nempe est calidum & humidum, in adolescentia mediocre, in iuuentute calidum & siccum, deinde siccum & frigidum: tamen seruatur tota vitæ periodo temperamentum idem in quadam proportionem earum cōuersionum, quæ

30 per ætates fiunt. gratia exempli: factum est à principio corpus quoddam calidum. temperamentum est hoc quodammodo in adolescentia: tamen non adeò atque quod à principio factum est temperatum. est & in senectute frigidum: sed non ut quod frigidum etiam est naturâ. in infantia & iuuentute est calidum, & calidius etiam quàm reliqua, quæ talia naturâ suâ non sunt. cum igitur temperamenta conseruentur in hac proportionem; qui in conuersionibus ætatum corruperit proportionem, mutauerit temperamentum. Finge igitur duos pueros, alium natura humidum, alium natura siccum: constat ambos hos futuros in iuuentute sicciores, quàm modò: atque adeo puerum humidum futurum in iuuentute sicciorē membris, quàm alter est modò in pueritia: tamen nō usque adeò, quàm puer ille siccus,

40 erit in iuuentute, si obseruata proportionem decurrit per ætates. sed si aliter decurrit, gratia victus, qui humidior sit; fieri possit, ut puer siccus in iuuentute, non sit siccior altero, etsi sit siccior quàm modò. atque ita dicemus ambos factos eiusdem temperamenti, humidi scilicet, quanquã semper sunt exsiccati. Ex dictis satis patet, quantum possit præstare hominibus ratio tuendæ valetudinis, quæ retardare potest mortem: tamen in perpetuum deuitare minimè potest. Sed quando demonstratū est, Homines necessariò mori, tamen posse vitam produci; (cum seruato temperamento, si illud à principio bonum est, tum etiam commutato cum meliori, si illud nō est tale) videbitur alicui fortasse, omnes homines æqualē vitam agere posse per artem tuendæ valetudinis. (quod tamen est satis aduersum experimento) nam omnes aut

50 temperati sunt optimè, & ita maximè longæui: aut temperati possunt fieri, & ita uiuent non minus prioribus. tamen qui ea, quæ de proportionem ætatum & commutationem temperamentorum diximus, intellexit, intelliget; necessariò ex reducendis intemperatis, diuersas ætatum periodos prouenire. nam qui conseruantur, toto tempore decurrunt per ætates æquabiliter: qui reducuntur, multiformiter, usque dum sunt integrè reducti. cætera transigunt, ut alii, benè, & obseruata porportionem. hæc

*Diluitur
argum.
alterum.*

*Ars tu-
enda vale-
tudinis re-
tardare
potest mor-
tem, non
tamen in
æternum
vitare.
Obiectio
dissoluitur.*

disimilitudo ætatum non potest non esse diuersa ex diuersis temperamētis: eoque neque numerus annorum potest non esse diuersus. Sed quid possit præstare conseruatio diximus. de modo quo fit, iam dicamus.

An conseruentur corpora vsu similium rerum qualitate & gradu.

C A P. I I.

*De intem-
peratis cor-
poribus,
quomodo
conseruen-
tur, agita-
tur contro-
uersia.*

*Quæ pro
parte con-
traria sunt.*

*Quorum-
dam opinio
controuer-
siam deci-
dentium.*

CORPORA quæ temperata sunt, temperato victu, dum sanitate fruuntur, vti debere, atque ita similibus specie & gradu debere conseruari; medici omnes vno ore concedunt. sed de conseruatione intemperatorum corporum, tantum ab-
est vt vnica omnium sententia sit, vt sint potiùs quot capita tot sententiæ. Galenus libello De inæquali intemperie ita inquit: Itaque sanitatis tutela per similia perficitur. libello Artis medicinalis cap. 86. eandem sententiam scripsit, dicens: conseruationem per similia fieri, reductionem per contraria. 8. Meth. cap. 9. eodem modo scripsit, & 5. & 6. De tuenda valetudine, & innumeris aliis in locis. 3. Meth. ficciora humidiora humidioribus indigent auxiliis. Neque verò hoc solum apud Galenum videtur inueniri; sed ea similia, quibus corpus lapsum conseruatur, æqualia illi debere esse in gradu. ita vt tam longè absint à mediocritate, quàm longè abest ipsum corpus. nam libello Artis medicinalis capite huc allegato ita scripsit: Quod igitur temperie differt, partium autem quæ instrumenta sunt, modera-
tione non differt, duplicem habet salubrium causarum formam: alteram quidem earum quæ ipsius conseruant temperiem, alteram verò earum, quæ ad optimam transferunt. quæ quidem ipsius temperiem conseruant, tantum à causis temperatissimæ naturæ different, quantum & totius corporis temperies ab illa differt. Sed tamen quod Galenus his locis docet, rationi videtur aduersum. nam qua ratione, si homo biliosus est, & multo vtatur melle, & exercitatione non mediocri, & multum vigilet; (hæc enim omnia oportet ponere, quò similibus vtatur; cum victus sex rebus non naturalibus constet) talis conseruabitur qualis à principio fuit? conspiciuntur enim quotidie biliosi homines quacunque harum causa in febres labi; & pituitosi, si frigidis vtuntur, frigidis quoque laborare morbis. Non ergo similibus conseruantur qui intemperati sunt, sed læduntur. cum enim homines (ex Hippoc. parte secunda Aphorif. trigesimo quarto, & ex Galen. in comm.) facillimè incidunt in morbos similes suæ temperiei, vt calidus in calidos, frigidus in frigidos: si similibus vterentur, facillè adducerentur ad similes morbos. Nam dicente eodem Galeno libro De optima corporis constitutione; calidi faciliùs patiuntur à calidis, & frigidi à frigidis. quare calidi faciliùs patiuntur à calidis, quàm à frigidis. sed à quibus faciliùs patiuntur, faciliùs læduntur. ergo faciliùs læduntur similibus, quàm contrariis. contrariis enim, qui intemperati sunt, meliùs habent Galeno tertio Aphorism. comm. 3. vbi ita scripsit: Et vt simpliciter dixerim, contrariæ quidem ad contrarias bene, similes autem ad similes malè. præterquam si ætas temperata, & vi-
ctui, & regioni & tempori temperato conferatur. hoc enim modo solum similes à similibus bene afficiuntur. Sunt igitur hæc Galeni loca, quantum prima facie licet iudicare, sibi ipsis valde contraria: & ratio quæ ab experimento desumitur, plurimum dissidere videtur ab his, qui similibus volunt intemperata conseruari. Qui-
bus adducti nonnulli barbarorum ita excogitauerunt, conseruari corpora intemperata contrariis reuera: cæterum illa contraria, ratione quadam esse similia. dicunt enim similia quædam esse formaliter talia, (ita loquuntur) & hæc quidem esse appellatione similia, vt calidum calido, frigidum frigido, humidum humido simile est: quædam verò etiam si appellatione contraria sint corpori, tamen virtualiter esse similia. quia assumpta interiùs, illud non alterant à propria temperie. vt si quis in-
telligat dari calido homini frigidum alimentum, sed tam modicè frigidum, vt illius calorem non frangat: contrarium erit illud formaliter & denominatione, cæterum simile virtualiter & potentia. Hæc cum ita distinguant, admittunt, conseruari corpora intemperata similibus virtualiter & formaliter contrariis: atque ita respondent iis argumentis quæ obiiciebantur, quibus omnibus de similibus specie rebus

rebus differebatur. Cæterum hi præterquam quòd falsò dicunt, aliqua contraria esse quæ sua contraria aliquantisper non remittunt, cum remissum semper remittat intensum mutua actione: perperam & iniquè volunt Galenum cogere, ut calida frigida, & frigida calida appellet. nam si nihil aliud dixissent præterquam similia similibus conseruari, fortasse non essent excludendi isti enarratores: sed cum nò hoc solùm, sed calidiora calidioris, frigidiora frigidioris indigere victus ratione dicat, qua ratione non sunt illi irridendi, qui ita interpretantur: Sed sit ita: dicantur calidiora virtute. qua ratione verum sit; tantum à causis optimè temperatæ naturæ distare, quātum & ipsa corporis temperies? Nam versus idem genus oportet ut inclinatio sit, & corporis & victus: sed causæ optimè temperatæ naturæ sunt formaliter temperatæ. ergo tantum oportet causas intemperatas versus calidum formaliter inclinare. Sed iam hos missos faciamus, qui barbarè interpretantur. Alii aliter respondent. dicunt nonnulli; lapsus vehementes, (ut cum aliquis ad calidum vehementer est lapsus, aut ad frigidum) contrariis conseruari, aut saltem si non contrariis, similibus remissioribus gradu: (ut si tertio gradu calidi sint, victu moderato, aut calido primo gradu) sed lapsus non vehementes conseruari similibus forma & gradu. Hanc sententiam videtur Galenus innuere, qui libello Artis medicinalis ante ea verba quæ paulò antè retulimus, ita dixit: Atqui si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autem quam multum, & quæ ipsius sanitatem causæ conseruant, ad proportionem mutabuntur. itaque illud videtur sentire tantum de his quæ non vehementer lapsa sunt corpora. Cæterum neque horum sententiam ego probo. quoniam in omnibus locis quæ in principio huius capituli retulimus, vniuersè Galenus protulisse videtur illud: Similia similibus conseruantur, & conseruatio similibus perficitur. Præterea, neque ita respondent argumentis. nam paulò infra dictum est in eodem cap. corpora intemperata aut reduci posse, aut conseruari: & hæc cum conseruantur, similibus æqualibus conseruari. corpora igitur quæ indigent reductione, hæc eadem conseruantur similibus gradu & forma. Sed quæ tã lapsa sunt, ut reductione indigeant, non possunt non melius habere cōtrariis, & vsu similium periclitari. ergo illud quod de maiori aut minori lapsu dicebatur, speciem conseruationis non permutat. Est & alius modus interpretationis. dicunt nonnulli, conseruationem temperamentorum, quæ in lapsu qualitatum, quæ vulgò dicuntur passiuæ, consistunt, humidi scilicet, aut sicci, similibus conseruari: lapsus verò qualitatum efficientium, contrariis. Hoc videtur docere Galenus sexto De tuenda valetudine capite tertio, ita dicens: Fiunt autem & qualitate conuenientiæ, si seruare temperamenta velis, humidis naturis humectantibus cibis quadrantibus, siccis verò siccantibus: sin autem commutare, contrariis. in ea autem quæ est in calido frigidòve ad intemperiem, conuersione, contrariorum exhibitio congruit. efficacissimæ enim sunt hæc, & ut quispiam dixerit, potentiores iis quæ in siccitate & humore sunt, intemperiebus. facile ergo similibus nutrimentis in morbidam intemperiem veniunt. Ecce igitur ut apposita ratione Galenus videatur horum sententiam confirmare. Sed neque hi videntur satis idoneè ad argumenta respondere: cum Galenus tertio Aphorismorum non tantum calida calidis, & frigida frigidis; sed & sicca siccis, & humida humidis, deterius habere dicat. quare omnium videtur esse vnica ratio. Verum neque illud quod docent verum est. nam oporteret senes calidis & siccis alimentis uti; frigori utpote efficaci qualitati dato contrario, siccitati contraria ratione dato simili. Sed res non ita habet. nam Galenus in eodem sexto De tuenda valetudine, calidis & humidis præcipit senes cibari. quo minùs videtur neque efficientibus, neque patientibus similia dari oportere: sed perpetuò, interim dum sanitate fruitur animal, contraria. Ita enim docet Galenus 8. Meth. cap. 9. dicens: Ergo similibus indigent tum in aliis de quibus mox dicetur, tum verò in vlceribus omnibus: (monstratum enim id sepe iam in superioribus est) contrariis verò in eo victu qui per sanitatem adhibetur, veluti in opere De sanitate tuenda docuimus. Quando igitur tam dubia hæc quæstio est, & ab aliorum omnium interpretationibus recessimus; alia nobis commodior, si fieri potest, interpretatio querenda est. nos hæc omnia ita interpretamur. Conseruationem siue efficacium siue

Reprobatio.

Alia decisio.

Reprobatio.

Aliorum opinio.

Reprobatio.

Autoris sententia.

inefficacium qualitatum, siue ex intensæ, siue remissæ sint; fieri similibus specie & gradu. cæterum rarò licere conseruatione vti, imò verò in intemperatis naturis nunquam: nisi cum per negotia illis non vacat studere sanitati, aut interim dum morbo tenentur. quòd si tamen quis aliter velit hominem intemperatum conseruare, si intemperies sit inefficacibus qualitibus, multò minùs nocebit: si inefficacibus, multò plus. Quòd verò ita sentiat Galenus, intelliges ex iis, quæ mox subdit, dicens: Nam sicca corpora etsi aliquantum desicces, minùs nocebis. Non igitur eodem autore & interprete, præcipitur sicca & humida conseruari, dum vacat reducere: sed docetur minùs, si quis similia det, lædi hos, quàm calidos & frigidus. quare pro argumentis ego concesserim, hominem intemperatum, quantumcunque calidus sit aut frigidus, similibus conseruari, dum conseruatur: cæterum per sanitatem contraria debere adhiberi, vt Galenus dicebat. nam præter artem est, & proinde inutile, & noxium; intemperatum hominem conseruare, cum licet reducere. nam veluti eum qui ægrotat curari expedit, & qui perfecta sanitate fruitur, conseruari: ita eum qui insaluber est, & intemperatus, reduci. nisi id impediant aut negotia, aut morbi. Sed dicet aliquis: qua ratione qui intemperatus est, & negotiis implicitus debet conseruari? An homo biliosus iter agens, aut alioqui magna cum solitudine negotia tractans ciuilia, debet interim calido & sicco vtialimento? non sanè. sed hætenus verum est, in negotiis tractandis, similibus vtendum esse; si similia multo tempore ante negotia consueta sint. nam per id tempus, etiam si alioqui similia essent nociua; non licet recedere à consuetudine. Hanc esse sententiam Galeni apertè intelliges ex his, quæ quinto De tuenda valetudine scripsit, dicens: Ergo nec assuetudines ipsæ tametsi prauæ sint, displicentibus adhuc sibi corporibus mutandæ sunt, quin neque per summam sanitatem semper tentandum: sed tunc cum is, cui immutandæ sunt, à ciuilibus negotiis maximè vacat. Paulò superius in eodem 5. De san. tuenda: Nam si in negotiis sint, similibus vteris: potissimum cum ita fuerint corpora assueta. Quare qui negotiis est implicitus, talibus vti debet, qualibus assueuerat: quæ si similia erant, non sunt eo tempore permutanda, sed conseruandum corpus est illis, alioqui similibus gradu & forma. Hæc de assuetudinibus. tamen quatenus sit seruanda consuetudo, dicemus

Dubitatio altera dissoluitur. latissimè in octauo huius operis libro. Sed quæret aliquis, qua ratione in morbis debet temperamentum conseruari? nunquid si homo calidus & siccus incidit in febrem ardentem, vtendum est calidis? Minimè: sed tantò minùs frigidis, quantum ipse naturâ est calidior. atque ita vnica medicamentorum mensurâ fit curatio & conseruatio. si scilicet tantum euariant medicamenta à temperamento proprio hominis laborantis, quantum ipse morbus facit illum ad contrarium inclinare. Vt si, gratia exempli, homo calidus primo gradu, duos comparauerit gradus caloris præter naturam, ita vt tertio gradu iam calidus sit; frigidis primo gradu vti debet. nam frigidum vno gradu, duobus distat à calido in primo, & totidem distat calidum in tertio versus alterum genus. atque ita vnica hac mensura fit curatio contrariis, & conseruatio similibus; vtraque gradu paribus. Sed hæc, dante Deo, cum loquemur de curandi ratione, magis explicabimus. Illud oportet modo dicere:

Explicatur Gal. quedam verba. qua ratione Galenus in libello Artis medicinalis dixerit: lapsus non vehementes similibus debere conseruari, si & vehementes etiam eodem modo conseruari debent? Non sanè, quòd aliter hi atque illi conseruentur: sed quòd, quòd vehementior est lapsus, eò ratiùs licet ipsum conseruare. si tamen semel conseruandus est, similibus conseruari debet. Propterea infantibus humidum destinatum est à natura alimentum, quoniam expedit id temperamentum, quod ab ætate habent, conseruari. senibus tamen contraria dantur per sanitatem: quoniam melius est in vltima ætate, quæ adeò morti proxima est, præcautione vti, quàm lapsum fouere. Hæc de modo conseruationis intemperatorum dixisse est satis. De modo conseruationis temperatorum si non nihil addiderimus, opportunè iam longum hoc caput concludemus. Hominem temperatum in ætate temperata, qualem esse adolescentiū in primo huius operis libro capite octauo docuimus, nulli est dubium simili victu, & omnino tēperato cōseruari debere. cæterum cum hic est in intēperatis ætatibus,

- ætatibus, qua ratione? non enim ampliùs æqualis est temperamento, sed in infantia calidus & humidus, in iuuentute calidus & siccus, frigidus & siccus in senectute. Si eorum quæ diximus, non sumus oblitī, facile est, ex dictis methodum conseruandi temperamentum æquale per omnes ætates elicere, hanc scilicet. Duo hic occurrunt consideranda, temperamentum innatum illi corpori, & aduentitium ex ætate. Cùm dico temperamentum ex ætate esse aduentitium; non intelligo esse præter naturam, vt Ludouicus Colladus intellexit, sed naturale: non tamen nobiscum natum, sed superueniens. quanquam enim quis sit naturâ suâ, atque à primo ortu calidus & humidus: cùm iam senuit, frigidus est & siccus; frigore quidem & siccitate naturali, sed quæ cum ætate superuenerunt primo temperamento contraria.
- 10 Si dubitas quī fieri possit, vt cùm varia temperamēta variis ætatibus superueniant, vnum temperamentum à primo ortu per totam vitam perseueret: explicatum id mihi iam fatis est lib. i. indicatum quē id fieri iis temperamentis, quæ ætatibus sunt propria succedentibus, eo verò quod innatum est, modum quendam ponente singulis ætatum temperamentis, & proportionem omnibus. Itaque duo sunt temperamenta, ambo naturalia. alterum quod à primo ortu est, quoniam est optimum, semper conseruationem exposcit: alterum quod ab ætate, non semper, sed cùm ipsum oportet tale perdurare. Infantile temperamentum conseruari conuenit, dicta nuper ratione: tale enim est accommodatissimum ad mutationem, & corporis
- 20 incrementum. adolescentiæ etiam temperamentum, quoniam ratione etiam ætatis optimum est, seruari debet. iuuenile & senile debet corrigi, vt lapsus & inutile. igitur infantes vt debent humido alimēto: & quò infans innata temperie humidior est, eò interim dum bene valet, minùs humido. quoniam tunc, quod ex ætate est, debet conseruari humido: quod ex proprio temperamento, reduci. quod fit, non dato alimento sicco, sed detractō de gradu humidi, quantum ipse est naturâ lapsus. Quò infans est siccior propria temperie, eò humidiori seruatū victu, dū valet: quò hac ratione & temperamentum ætatis conseruetur & natiuum reducat. temperatus temperatè humidis: quoniam vtriusque temperamenti eget conseruatione. In adolescentia temperatus, omnino similibus: frigidus calidis, non
- 30 adeò quàm in senectute, & calidioribus quàm in iuuentute. quia illic vnū est quod reduci, & alterum quod conseruari, in his ætatibus vtrunque reduci debet. In ætate iuuenili temperatus vtatur frigidis & humidis: sed remissioribus quàm biliosus, & intensioribus quàm pituitosus. quia ille alterum habet mediocre, ambo immoderata hi, atque ita in senectute. Hæc est conseruandi temperamenti innati cum commutationibus ætatum methodus: si vtrunque conseruandum est, & exposcūt similia, vires illorum intendere: si contraria, de præcipuo tantum detrachere, quantum alterum superat. Eodem modo faciendum est, si vtrunque reducendum est: quæ eadem aut contraria poscunt. vbi alterum conseruari, alterum reduci debet: alteri contraria dare expedit, alteri similia. quæ si eadem esse contigerit, (vt humida
- 40 infantis biliosi ætati similia sunt, & contraria temperamento) vires oportet intendere: si non eadem fuerint, sed contraria, de indicatione maiori minorem detrahendo, medium victum oportet instituere. Tale cùm nihil doceant, qui ante nos medicas quæstiones scripserunt, neque quidquam eorum, quæ ad tuendam valetudinē sunt vtilia: tamen de conseruatione non cessant multa blaterare, & lōgissimas quæstiones nihil frugis continentes scribere. Et quod magis dolendum est, si quis distinctiùs aliquid & enucleatiùs ex antiquis autoribus suo labore eruit, quod artem possit vlteriùs promouere; inuidia studiosorum animos auertit: suasu quorundam, qui suæ opinioni timentes, si alius in docendo inueniatur ingeniosior, illorum profectui insidiantur, & alieno malo suam tyrannidem tueri non desistunt. Sed qui sapit sibi caueat, neque curet alienam insolentiam. mea nihil refert. mihi studeo, mihi hanc quæstionem, vt alias etiam ante hanc, scripsi: quas aliis etiam spero profuturas, si fortè de manibus exciderint.
- 50 nam nondum certum est illas typodare.

An defectus prioris concoctionis sequenti possit emendari.

CAP. III.

SUPERVACANEVM hîc fuerit concoctionum species, & numerum, & ordinem referre. hæc enim ex primo & secundo harum controuersiarum libris pendenda sunt, iisque petitis differendum modò: num si quid minùs bene in ventriculo coctum defertur in hepar, possit eatenus concoctione hac secunda emendari, vt nihilo deterius sanguinis generatio procedat, quàm si in ventriculi actione nullum vitium præcessisset. Galenus lib. 4. De tuenda valetudine cap. vltimo, nititur demonstrare; quæ in ventre malè sunt confecta, non posse ea concoctione quæ per-
Qua pro altera parte controuersia dicat Galen. agit in venis, rectè coqui: vt neque quæ secunda sunt confecta malè, posse in tertia quæ agit in carne & membris, perfectè coqui. quod confirmat hoc argumentum. Vt habet ea præparatio quæ extrà agit, elixatio scilicet, aut affatio ad concoctionem ventriculi: ita hæc ad concoctionem hepatis. sed experimur ventriculum non rectè posse commutare ea quæ cruda ingeruntur, aut minùs elixa, alsâve quàm oportet: igitur neque hepar possit benè conficere, quæ minùs bene præparata sunt in ventriculo. Hæc multis docet Galen. prædicto loco. Cæterum non potest sine
Qua pro parte contraria sit. controuersia præteriri: sunt enim multa argumenta quibus videtur contrarium concludi. Primò Galenus docet 6. De placitis, licet, ventriculus cibos conterere nō valeat, modò succos aliquos assumamus, vt in multis nationibus lac solet, viuere nos
Quæ plerique respondent. posse: sed si sanguinis generatio tollatur, vitam quoque tolli necessariò. Ex quo loco patet: actionem ventriculi non esse omnino necessariam propter concoctionem: (nulla enim tali concoctione præcedente, fieri potest sanguinis munus) sed tum tantummodò esse necessariam ad eliquandum, cum alimenta assumuntur solidiora. vnde argumentum hoc accipi potest: Si tota prima concoctio potest secunda suppleri, multò magis poterit, cum est debilis, à secunda emendari. fieri præterea potest, vt sit homo tantò fortior facultate hepatis, quantò facultate ventriculi impotentior. quo casu constat tantum posse perfectionis addi alimento in secunda concoctione, quantum deficiat in prima. Respondent plerique: (nam ipsa solutio dabit occasionem vltra argumentandi) quantumuis robusta sit hepatis facultas, non
Aduersus dicta arg. tamen posse minùs benè commutatum in ventriculo alimentum rectè elaborare, quia non est bene præparatum. præparationem in eo quod accipit, etiam efficacissimæ facultates requirunt. nullus enim ventriculus, quantumuis calidus & fortis, aut crudas omnino carnes, aut incoctum panem bene commutabit: multò minùs ligna, lapides aut similia. quoniam scilicet hæc non sunt idonea ad patiendum à ventriculo: Sed est quod vltra argumentemur. Alimentum non propterea melius conficitur, quòd melius sit, aut tenuius, faciliusque coctum: sed quòd proportionem respondet virtuti commutantis. nam nonnulli ex carne bubula meliorem generant chylum, quàm ex melle. quibus scilicet tenuia alimenta corrumpuntur, crassiora sunt ad concoctionem magis accommodata. Ergo eodem modo in hepate potest
Quid pro opinione prioris respondendū videatur. contingere, vt scilicet ille, qui præ calore ex bene confecto chylo, biliosum sanguinem generat: ex chylo semicocto, vt ex alimento cocto difficiliore, atque magis resistente, non eatenus procedat, sed sanguinem generet mediocrem. quo casu fiet vt non tantum emendetur defectus prioris concoctionis; sed vt etià perfectior proueniat secunda, ex imperfecta prima, quàm ex perfecta. Videtur respondendum; (si modò priori solutioni insistendum est) aliud esse alimentum proportionem respondens, aut non respondens; aliud præparatum, aut non præparatum. vt ventriculo frigido proportionem respondens alimentum est mel, non respondens bubula, aut suilla: ventriculo temperato respondens alimentum est caro arietina; non respondens, mel & bubula: ventriculo calido respondens est bubula, non respondens mel. sed carnes crudæ, incocta massa, omnibus ventriculis malè præparata sunt: vt panis probè coctus & fermentatus, carnes probè elixæ, alsæve, omnibus sunt benè præparata alimenta. quanquam & in ipsis præparationibus, aliæ aliis sunt conuenientiores, non omnibus naturis eadem: vt in humidiorum ventriculum, melius est assa ingeri, in sicciorem elixa. Sed ex dictis facile est intellectu; quantum intersit di-
 cere

cere alimentum idoneum, (quod proportionem respondens appellamus) aut alimentum præparatum. itaque dicendum est, maius robur in membro commutante, aut maiorem calorem, posse commutare crassius alimentum melius tenuiori: non tamen præparatione carens melius præparato. præparationem enim omnia æqualiter requirere in alimentis: tenuitatem non omnia, sed quæ debiliora sunt, aut frigidiora. Videntur hæc probabiliter dici: sed si quis attentius, ea quæ in operibus contingunt, consideret; intelliget, dictum esse hoc vltimum minus verè. Nam si in ventriculo aliquo alimentum minus bene coquitur, aut minus bene illum implet, satiatque, propter defectum crassitie; potest illud quod de crassitie deest im-

Reprobatur prædicta responsio.

- 10 perfecta præparatione suppleri ita, vt, quod minus idoneum illi vetriculo erat, deficiente præparatione idoneum fiat. Multos profectò vidimus tam robusto ventriculo, & tam multo calore, vt illis arietinæ carnes præ tenuitate non essent satis: qui vtentes eis non satis assis melius habebat. mille talia occurrunt quotidie exempla. igitur potest imperfecta præparatio efficere alimentum idoneum. Cùmque dicente eodem Galeno, eandem habeat rationem hepar ad ventriculum, quam ventriculus ad externam præparationem; fiet hoc idem in hepate, frueturque nonnunquam infecto chylo melius, quàm integrè confecto. quare ego nolo (quod plerique faciunt) in hac controuersia proteruè defendere; non posse priorem concoctionem à sequenti emendari. sed rem ita distinguo. In concoctione secunda duplex noxa
- 20 potest accidere: altera vt non fiat bonum alimentum, quod in ea generatur: altera vt colligatur plus excrementi, quàm solet. in priori concoctione possunt accidere tres noxæ: vt concoctio fuerit ablata, diminuta, aut deprauata. Priori concoctione ablata, necessariò sequens habet ambas noxas, vt & deterius alimentum fiat, & plus colligatur excrementi. nullum enim hepar potest ex cibo nullatenus in chylum mutato, bonum sanguinem efficere, aut parum excremento plenum: vt neque aliquis ventriculus ex omnino crudis carnibus bonum chylum. nam membra omnia quò suum munus rectè peragant, præparatione aliqua indigent. Quod enim à Galeno dictum est De placitis, illud vnum est; posse nos etiam ventriculo non commutante, si succis vtimur, viuere, tamen non rectè viuere, & bono frui san-
- 30 guine. Si cōcoctio præcessit diminuta, sequēs necessariò habet vnā noxā, vt colligat scilicet plus excrementi, quod in priori cōcoctione minus secretū est: tamē quod ad qualitatem alimentī, quod generatur, attinet, potest defectus prioris omnino emēdari. Si prior concoctio deprauata sit; secunda potest nonnihil emendari, sed necessariò patitur vtranque noxam. fit scilicet deterius alimentum, & excrementi plus, quàm si prior concoctio alimenta non corrupisset. Sed quoniam rem totam diximus distinctè; hæc sufficiant.

Autoris sententia.

Explicatur dictum Gal. 6. de placitis.

De ordine assumendi alimenta. C A P. I I I I.

- 40 **I**N proposita quæstione, prima illa occurrit controuersia, à medicis satis disputata: debeantne crassa alimenta ingeri ante tenuia, an contrā. in qua sunt duæ contrariæ sententiæ. Dicunt quidam crassa oportere præire, his rationibus persuasi. Si quid tenue primo loco assumeretur, ingestis deinde crassioribus; accideret, vt cùm cibus primo loco assumptus, antequam reliqua essent concocta, ad exitum properaret, illa secum traheret, ac faceret descendere incōfecta. Adde, quod primo loco ingeritur, in ima ventriculi parte collocari: quod secundo, in ipso ore, aut prope os hærare. Sed ventriculi pars profunda est carnosior ac perinde calidior: sublimis verò est neruosior, frigidiorque. igitur conueniens est calidiori parti crassius alimentum, tenuius minus calidæ: quò quanto pars profunda supremam superat
- 50 calore, tantò alimentum primo loco ingestum facilitate ad concoctionem à secundo superetur. atq; ita eodem tempore concoctio totius chyli compleatur, trudan- turque in intestina simul omnia. nam aliter tenuiora in calidiori parte sita, multò citius cōcoquerentur, quàm crassiora in parte frigidiori: cùmque cocta forēt, aut retenta illic & plus satis alterata corrūperentur, aut laxato ventriculo quò descenderent, reliquorū concoctionē in media actione interpellarent, cogerentque nihilo-

Quorundā opinio, crassa oportere tenuia præcedere.

minus descendere. nam ventriculus non quidem hanc partem ciborum expedit modò, retentis aliis, deinde aliam: cùm dicat Galen. 3. De facult. natural. cap. 4. Tunc ventriculus aperit inferius os, cùm cibos ad perfectionem concoxit. Itaque retinet omnia, vsque dum omnia concocta sunt, vbi semel incipit expellere, omnia expellit. Hæc sunt firmissima sententiæ huius argumenta. Quidam addunt infusa alia, quòd scilicet vt rectè structa ædificia subter in ima sede habent crassissimam materiam, desuper ex tenuissima habentia constructionem, & vt in orbis compositione, elementum quòd est crassius, eò est humilior: ita in ventriculo sub

Aliorum opinio contraria. tenuioribus alimentis crassiora esse oportet. Cæterum hæc omitto vt ridicula. Alii contrariam opinionem tuentur, oportere, quòd tenuius est alimentum, eò citius ingeri; quòd vt citius coquitur, ita citius descendat, reliquorumque descensui sternet

viam. hoc enim esse vtilissimum. nam si contrarium fieret; tenue quod vltimo loco assumeretur, vbi semel esset perfectè concoctum, interclusa via descensus à crassiori, per nimiam moram corrumpetur, corruptumque reliquum corrumpetur, & totam vitaret concoctionem. Animaduertendum in hac controuersia est; alimenta aliqua facili esse descensus per se, & quoniam medicamenti aliquam habent qualitatem, qua lubricas vias reddunt, vel pungendo irritant ad expulsionem: nonnulla per accidens, quia sunt facilioris concoctionis, sunt etiam descen-

Hippocratis & Galeni sententia. sus facilioris. vtrique horum, si ingerenda sunt, ante crassa & tardè descenduntia ingeri debere Hippocr. docet 3. De ratione victus acutorum, vigesimo secundo, exemplo mulsæ & ptisanæ, ita dicens: Mulsæ tamen post ptisanæ sorbitionem epota valde replens, inflans, & hypochondriorum visceribus inutilis. Galenus in comment. Semper enim oportet prius ingerere, quæ & facilius corrumpuntur, & quæ subducuntur magis: secundo loco contraria. ptisana autem quàm mulsæ difficili-

or est corruptu, & descendit tardius. si ergo mulsæ primò sumpta fuerit, ex ea quædam ad ptisanæ deiectionem fit prouocatio. verùm si ptisana primùm sumpta fuerit, subduci mulsæ prohibetur. Vides itaque vt Galenus sententiam hanc vltimam tueatur, & confirmet prædictis argumentis. Eandem sententiam scripsit secundo De alimentorum facultate cap. 11. ita dicens, inter multa alia, quibus hanc sententiam confirmat: Satiùs enim fuerit scire ex cibis qui parantur ad deiectionem, posteriores quidem sumendos, eos qui tardè permeant: omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen si in ventre morentur diutius. Cuius sententiæ fuerit Auicenna, vix possis intelligere, quando quidem Fen secunda primi, doctrina 2. cap. 7. ita scripsit: Nutrientia præterea ordinem in sui receptione habent, in quo sanitatis conseruator sollicitus esse debet: ne illud quod subtile est, & citò digeritur, post forte nutriens quod sit eo durius, in cibo sumat, quia prius digeritur quàm ipsum, & super illud nabit non habens viam qua penetret. putrefiet ergo, & corrumpetur, & corrumpet illud quod ei admiscetur. Cùm hæc dixisset, quibus Galeni sententiam videbatur confirmare, addit: Iste etiam non primò comedere debet cibum labilem, ita vt post ipsum cibum fortem & durum in cibo

Auicennæ sententia de eadem re obscurior. sumat: quoniam cum ipso labetur, cùm ad intestina penetrauit; eo non tam integrè digesto, quàm debet. Fortasse Auicenna vtriusque ordinis incommoda recitauit, quòd nos doceret; vtrunque excessum quoad fieri posset, esse deuitandum, cauendumque, ne aut valde tenuia primùm, & valde crassa deinde, aut contrà, sed valde diuersa, assumerentur: sed vt omnia aut similia essent, aut saltem non valde diuersa. Fortasse nomine labilem alimentorum, ea intellexit, quæ medicamentorum habent qualitatem, non quæ tenuia sunt tantùm. Sed sentiat ille vt volet. illud certum est Hippocratem & Galenum censuisse, si diuersa alimēta assumenda sunt: (hoc enim neque Galenus neque quisquam alius probat) primo loco assumenda esse, quæ facilius sunt descensus, siue id habeant ex medicamentosa qualitate, siue ex substantiæ modo. nam in ingestione crassorum ante tenuia, est apertum incom-

Declaratur. modum. Nam quāquam ventriculi inferior pars calidior sit superiori; rarò autem, aut fortasse nunquam fiet, vt alimentum crassius sit tenuiori, iuxta proportionem, quā ventriculi pars parte calidior est. neque tam erunt locis distincta, quāquam isto ordine assumantur, vt hæc pars in hoc loco, illa in illo sita sit, vt reliqua succedat, vt in

Obiecta soluentur. argu-

argumento dicebatur. quocunque verò immutato promptum est periculum corruptionis. Ex contrario ordine omnino nullum potest fieri incommodum, vel saltem haud quaquam, quod non faciliè emendetur. nam si crassius alimentum in frigidiori parte est; fiet paulò longior concoctio, sed non corrupta: si tenuia coquuntur prius, licebit illis prius descendere, reliquis manētibz in ventriculo, cūm prope pylorum ipsa sint. Nam quod à Galeno in opere De facultatibus naturalibus dictum est, tunc tantummodo debet intelligi; cūm ventriculus aut vnico alimento, aut pluribus, sed perquam similibus plenus est, neque à dissimilibus alimenti partibus dissimiliter irritatur. instituto enim illius operis hoc vnum sufficit: com-
 10 mutare ventriculum alimenta, atque deinde hæc eadem, vbi plenè concocta fuerint, expellere. Quare manifestum est; posse quod coctum est labi, reliquo manente in ipso ventriculo. neque, si quando propter vehementem irritationem, à qualitate quapiam medicamentosa factam, cōtingeret descensu tenuiorum, crassiora quoq; ad intestina deiici importunè; tam graue aliquod malum fieret, quàm si propter contrarium ordinem ingestionis tenuiora fuissent in ventriculo corrupta. nam cūm monstratum à Galeno sit, vt multis aliis in locis, ita 4. De vsu partium, intestina esse instrumenta non deiectionis solū, sed & concoctionis, vt non aliter quàm ventriculus, chylum possint elaborare; fiet vt id quod semicoctum importunè descendit, in ipsis intestinis concoctionis recipiat complementum, aut vt
 20 anticipet deiectionem citra maiorem noxam. Igitur non dubium, quin rectè omnibus vtrinque pensatis, commodius sit tenuia ingeri ante crassa, & cūm vtrumque noceat, minùs emendari posse noxas ex contrario ordine, quàm ex eo quem modò præcipimus.

De cibo & potu. C A P. V.

Q V O N I A M, vt in decisione proximæ controuersie monstratum est, in assumptione alimentorum tenuia debent præmitti: sunt qui argumententur, potum etiam debere ante cibum ire. sunt enim quæ potantur solidis escis tenuiora. Nam
 30 si nihil aliud intersit, quàm quod potui sit aut esui aptum quod ingeritur: est illud coctu facilius. eoq; ab Hippocrate dictum est in Aphorismo: Facilius est impleri potum, quàm cibis. & in hanc ipsam sententiam libello de alimento: Quicunque cito appositione indigent; humidum medicamen ad reficiendas vires optimum est. Possis his addere, cūm corpus resoluitur alimenti defectu, prius dissipari substantiam humidam, deinde siccam: reparari verò siccam esu, humidam potu. itaq; prius potandum esse, quoniam prius sit potus indigentia. nam his de causis esum & potum fieri dixit Galenus libello De inæquali intemperie, ita scribens: Ex esuriendo verò ac sitiendo, deficiente hîc humida, illic sicca substantia. Quibus verbis manifestè innuit; fieri sitim defectu substantiæ humidæ, & famem defectu siccæ. constat
 40 tamen, potu extingui sitim, cibis famem. Adde rursus, potum necessarium esse ad concoctionem cibi: eò quod concoctio quæ peragitur in ventriculo, dicente Aristotel. 4. Meteor. capit. 3. est elixationi similis, ideoq; in humore debet fieri. vt igitur in ollam prius infunditur humor, deinde carnes: ita in ventriculum debere ingeri est consentaneum. Sunt alii qui omnino diuersam ab hac habentes sententiam, tam multò aliter faciendum sentiant; vt toto cibo ingesto, semel potare præcipiant, dicentes cum Galeno 4. De vsu partium cap. 5. & Hippocrate libello De alimento, Potum esse alimenti vehiculum. Cūm igitur vsus potionis sit cibi distributio, commodius dicunt esse post cibum potare, quo assumpti cibi potu descendant ad fundum ventriculi, factaq; illic concoctione diducantur per angustiores vias:
 50 quàm vt potus assumptus ante cibum, illum faciat in ventriculi ore fluitare, aut descendens importunè in intestina alimentum deducat incoctum, faciatq; intempestiuam deiectionem. Vocant testem Galenum, qui septimo Methodi capite sexto ita scripsit: Sed enim & quod illi faciunt, nihil mali sit, si, qui conualescentiū victu vtuntur, etiam faciant: & statim à cœna nō bibant, videlicet antè quàm cibus fuerit concoctus. siquidem innatant cibi bibentibus, vt eos ventriculi corpus interposito

humore non contingat. verum si sitibundi fuerint, arcere eos omnino graue est simul & inutile; sed dandum modicum, quod & tristitiam soletur, & sitim leuet: postea verò quàm nutrimentum concoxerint, abundè bibere. quippe celerrimè, si ita faciant, distributio fit. Hæc Galenus. Quibus verbis non tantum videtur prohibere potum ante cibum; sed præcipere à potu abstinere, vsque ad tempus distributionis, quo peracta iam prima concoctio est. Potest etiam his addi ratio hæc: Illud videtur secundum artem debere anteire, cuius secundum naturam habentibus prius contingit necessitas. sed homines bene valentes prius solent esurire quàm sitire: ergo comedendum primò est, bibendum deinde. Sunt alii, qui non ita censent: sed, ut à plerisque fit, alternatim comedendo ac bibendo, ita potum cum escis permisce-

Alia opinio.

Autor suam sententiam explicat.

re: atque possunt hi aut à cibo, aut potu exordiri, & cibo aut potu finire refectio-
nem. Est horum opinio; non aliter melius effici omnia, quæ à potu expectamus, quàm eo paruis portionibus cum cibis permixto. esse siquidem potum propter duo necessarium: propter elixationem scilicet cibi, & distributionem. hæcque duo hac v-
nica forma rectè peragi: quandoquidem neque potus impellet cibum intempesti-
uè, neque cibis potui innabit. Vides quo modo constituta sit controuersia, & quæ
sententiam sint probabiles rationes à quacunque sententia, cum sint multæ atque admodum di-
uersæ. Quæ omnes, quantum iudicio assequor, indistinctè admodum propositam
quæstionem dirimunt. nam siue comedendum prius esse, siue potandum omni-
bus dixeris, siue semel alterutrum esse faciendum, siue partitè, falsò pronuntiabis: si
verò quibusdam sic, aliis aliter faciendum dixeris, distinxerisque hos ab illis; ita tan-
dem rem ipsam attigeris. id quod ego in præsentia faciam, hinc sumpto exordio.
Toto hoc processu inuenimus, si quis rectè consideret, sex refectio-
nis modos. nam aut totus cibus potusque ingeri debet, tuncque duo sunt modi, aut præcedente potu
cibum, aut cibo potum: aut paruis portionibus alternè permiscuntur, suntque ita qua-
tuor modi, incipiente refectio-
ne à cibo, eodemque finita, aut finita potu, vel incipiente à potu, & potu finita, aut finita cibo, quæ inceperat à potu. Præter hos sex refe-
ctionis modos quibus est comedendum & bibendum, est quidem alter modus,
quo edendum quidem est tantum, abstinendumque omnino à potu, vsque dum per-
acta ingestio cibi concoctio fit. solius potus non oportet meminisse. quoniam solus
potus non est refectio, cuius hic modos septem esse ostendimus. Modum refectio-
nis hunc aut illum à duabus præcipuè rebus oportet indicari, à natura ventriculi, &
cibi. estque in alterutro horum humor aut siccitas, quod indicet. atque perinde in-
dicabunt siue natia in ventriculo sint, siue aduentitia, siue ex morbo. consideran-
dum enim est, sitne modò ventriculus humidus, an siccus, an mediocris: cibus quo-
que non aliter indicet siue ex sua natura humidus sit, siue ex præparatione. ut quæ,
cum alioqui sicca essent, in humorem aliquem infusa, potui idonea fiunt, quæ con-
tingit potestate sicca esse. Tamen curandum hic magis est de humore, qui est actu:
nunquid cibus humidus sit, an siccus, an mediocris. Constat verò ex tribus his qua-
litatibus cibi, cum tribus ventriculi, nouè coniugationes fieri, ut sunt in hac tabella.

*Refectio-
nis modus
à natura
ventriculi
et cibi præ-
cipuè indi-
catur.*

Cibus	humidus	in ventriculum	humidum
	humidus		mediocrem
	humidus		siccum
	temperatus		humidum
	temperatus		mediocrem
	temperatus		siccum
	siccus		humidum
	siccus		temperatum
	siccus		siccum.

In singulis coniugationibus sunt multi gradus. nam nominibus excessum potest subesse plus aut minus: & hoc aut alterutro, aut ambobus, nihil enim prohibet plus humoris esse in cibo humido, & ventriculo mediocri, quàm in cibo humido &

ventriculo humido. si scilicet excessus cibi illic, maior sit ambobus aliis. quare non solum oportet te considerare, an siccus cibus in humidum ventrem ingeratur, sed quanto excessu utrunque fiat. Nam & in duabus coniugationibus, in quibus opposita sunt contraria contrarius, ut humidus in siccum, aut siccus in humidum; possunt esse excessus con-

- sus contrarii pares aut impares. cū pares sunt, eodem modo faciendum est, ac si
 ventriculus esset mediocris, & cibus mediocris. quas tres coniugationes oportet
 tanquam vnicam regulam esse, vtpote consistentes in mediocritate: deinde reli-
 quas ab his, consideratis excessibus, æstimare. Quæ regula non tantum in institu-
 endo sanis victum, sed & ægrotantibus erit necessaria. cū monitum paulò antè
 sit; nihil interesse, siue ex natura, siue ex morbo, sit humor ventriculi. In primis illud
 monuerim, habendam esse hac in re maximam consuetudinis rationem, seruan-
 damque perpetuò eam esse, si sit utilis: si inutilis, paulatim permutandam, transfe-
 rendumque hominem esse, citra repentè factam mutationem, ad id quod exigit
 1° natura. Tamen nihil indicante consuetudine, de qua scriptum à nobis alibi diffusè *Magna
habenda
est consue-
tudinis ra-
tio.*
 satis est; in tribus illis coniugationibus moderatis, censeo reficiendum esse homi-
 nem alternatim cibo & potu: quò illis ita permixtis, elixatio fiat meliùs, ac distribu-
 tio, & neutrum alteri innatet. incipiendam verò refectionem à cibo, (ita enim fert
 natura, vt fames sitim anteuertat in moderatis naturis, cuius causa pendet ex iis quæ
 de causis sitis naturalis & præter naturam superiori libro scripsimus, capite septi-
 mo) finiendam verò potione, quò nulla cibi pars in ore ventriculi hæreat. Atqui
 hæc potio, qua refectio concluditur, copiosior esse debet: si homini, aut ex structu-
 ra oris ventriculi, aut alia quapiam causa, tardè cibus descendit. quanquam melius
 est, (si fieri potest) vt hic defectus in ambulatione suppleatur, & reliqua, quæ dixi-
 2° mus, pro quantitate potus considerentur. Reliquarum coniugationum tres sunt
 in excessu humoris, prima, & secunda, & quarta: tres in excessu siccitatis, sexta, &
 octaua, & nona. Cū ergo ex vnicò aut duobus excessus fiet maximus humoris;
 comedendum censeo, & abstinendum à potu, vsque dum peracta sit ventriculi cō-
 coctio. cū excessus humoris est, sed non adeò magnus; comedendum copiosè
 priùs, deinde bibendum semel. nisi hic quoque melius videatur, paruulam portio-
 nem cibi, qua concludatur refectio, referuare. Cū excessus in siccitate est immo-
 dicus; incipiendum à potu est, & deinde cibo alternatim potuque ingesto, rursus
 refectionem potu concludendum. (nam toto potu priùs, deinde toto cibo vtē-
 dum nulli censeo. estque iam ex sex illis modis refectionis hic inutilis) si verò exces-
 3° sus in siccitate mediocris est, satis fuerit refectionem potu concludere, etiam si inci-
 piatur à cibo, modò largiusculo potu vtatur. Hæc itaque est forma vtendi cibo &
 potu, quam ipsa ratio videtur inuenisse. Quod à Galeno dictum est septimo Me- *Explican-
tur verba
Galeni 7.
Meth.*
 thodi, fortasse non prohibet inter cœnandum potare, sed à cœna, vsque ad com-
 pletam concoctionem. Quòd si totum potum interdicit; tunc temporis intelligen-
 dum est, illum denegare, cū ægrotans vtitur potui idoneis cibis, aut nimis humi-
 dis. nam aliter non intelligo, qua ratione non sit inutile, in refectione extenuati ho-
 minis (de hac enim in illo loco disputat) cœnam totam omnino sine potu transige-
 re: aut qua ratione non fiet concoctio praua, similis cocturæ carniū, quæ defectu
 interflui humoris, testæ ipsi adhærescunt, & vruntur. Pro reliquis argumentis satis
 4° est, in ventriculo & cibo temperatis à cibo incipere, & potione finire, etsi alterna-
 tim fiant. quare hæc controuersia satis perspicuam est consecuta decisionem.

De aqua, an sit cibus, an tantum potus. C A P. VI.

- D E aquæ potentia, & an ex ea bibita aliquod alimentum accedat corpori; vide- *Agitatur
controuer.*
 tur esse non levis controuersia. quandoquidem Hippocrates 3. De ratione vi-
 ctus in morbis acutis 19. inquit: Sed multa quàm aqua multò potentior est, sola
 epota. Galenus in comm. Indicare (inquit) videtur hac voce, *potentior*, aquam quo-
 que aliquam nutriendi vim habere. Aristoteles 1. sect. problematum 13. Cur (in-
 5° quit) mutationem aquarum grauē, aeris verò non grauem esse affirmant? An quòd
 aqua corporibus alimentum est, aer autem nullum exhibet alimentum? Galenus
 capit. 24. De pulsibus ad tyrones: Aqua omnium, quæ offeruntur, minimū alimen-
 tum præbet. Est igitur de sententia horum aqua tenuissimi, sed tamen alicuius ali- *Decisio cō-
tro. aqua
nō nutrire.*
 menti. Sed contrà est communis omnium medicorum opinio, atque adeò vera.
 Nam Galen. 4. De vsu particularum cap. 5. de aqua ita scripsit: Etenim in hac ad-

huc vena multo humore tenui & aqueo plenus est sanguis. Vocat autem ipsum *ἡμια τροφή*, hoc est, *vehiculum nutrimenti*; simul cum appellatione vsum quoque eius ostendens. neque enim ex ventriculo in venas commodè transumi poterat chymus, iam ex cibis factus, neque facillè transire venas, quæ sunt in hepate & multæ & angustæ, nisi tenuis quidam & aqueus humor fuisset ei admixtus, vt vehiculum. In hunc itaque vsum subseruit animalibus aqua. siquidem ex ea nutriri nulla particula potest. 3. etiam De ratione victus acutorum comm. 17. Galenus inquit: At quæ nullo modo nutriunt sicuti aqua, neque virtutem imbecillitare, neq; roborare verè possis dicere. Monstratum etiam à nobis est in primo harum controuersiarum libro, capite 2. hoc significasse Galenum 4. parte Aphorism. 13. cum dixit: Aqua verò neque epota, neque extrinsecus occurrens, apta est solidas animalis partes humectare. Aristotel. libr. De sensu & iis quæ sentiuntur, monstrat aduersus Pythagoreos; aquam non nutrire, quia neque simplex aliquod elementum potest corpus mixtum nutrire. Sed præter hæc omnia, & modus ipse substantiæ, qui in aqua conspicitur, id indicat. est enim tota sero similis, fluxa, nullius particeps pinguitudinis, quæ affigi possit, & affixa nutrire. neque quidquam aduersum monstret, si quis nobis obiiciat iuxta Galeni sententiam; aërem, & halitus odoros nutrire, quæ tamen tenuioris sunt substantiæ, quàm aqua. Nam ex illis nullum firmum membrum nutritur: sed spiritus animalis generatur, qui parum abest ab ipso aëre, & si quid aliud in humano corpore est aëreum, & ab ipso aëre quam minimùm differens. Aqua autem crassior est, quàm vt spiritus per se augeat, & fluxior, quàm vt membra nutriat. quare proculdubio fert vera sententia; Aquam nullum præstare alimentum. Pro Hippocrate respondemus, illum insinuassee, aquam esse potentiæ alicuius. non quòd nutriat: sed quòd tardius exsoluantur homines vtentes sola aqua, quàm hac etiam priuati. quia aqua humectans ventriculi os, prohibet resolutionem. Galenus ad tyrones non dixit, *minimum alimentum præbet*, sed *minimam permutationem*. nam in nostro codice Basiliensi est, *βραχυτάτη τροφή*, in aliis fortè *τροφή*. Aristot. in problematis, loquebatur de aquis medicatis, quales sunt aqua mellis, fœniculi, & anisi. Nam ipse addit; aquarum esse multas species, simplicis verò aquæ vnica est species. quare de illis loquebatur, quæ ratione permissionis possunt nutrire. Sed de re facillima hæc satis superque sunt.

De cæna, & prandio. CAP. VII.

Agitur controuer. **V**ETVS controuersia est, nondum satis perspicuè decisa; An expediat plus cibi in prandio assumere quàm in cæna, quod in vulgari praxi iam est; an contrà in cæna plus, argumentantibus medicis vtrunque. Ex magis copiosa cæna fieri dicunt fluxiones, & morbos capitis, si qui sunt, augeri; neque minùs hypochondria intumescere. siquidem somnus, qui cænam sequi solet, vt motus prandium, caput replet, & gratia adiuncta quietis facit retentionem excrementorum, & minùs felicem alimentorum distributionem. Quare si multum cibi in cæna assumptum esset, confectæ concoctioni non succederet distributio; cum plerunque plus temporis daret somnus, quàm insumitur in prima concoctione ventriculi. à quo non deductis cibis in hepar & venas, vt oportet; necesse est etiam secundam & tertiam concoctiones deterius agi. Contrà est, quòd vt motus distributione iuuat plus quàm somnus: ita somnus iuuat concoctionem plus quàm motus. & vt motus nimius concoctionem prohibet, anticipans distributionem: ita somnus quiete distributione impedit. Sed in assumenda maiori ciborum copia, maximè spectandum est, vt coqui possint. eo igitur tempore conueniens est assumi plus, quo ex consuetudine & natura somnus succedit, quàm quo motus. Neque verò post prandium solus motus est, qui iuuat distributionem plus, & minùs concoctionem, (posset enim homo etiam interdum quiescere) sed ipsa vigilia calorem & spiritus ad externa vocat. neq; si quis interdum dormiat, (est enim etiam hoc quam multis in consuetudine) tantum confert concoctioni diurnus somnus, quem calor ipse aëris ambientis, & solis splendor, contrario motu agentes spiritus & humores, grauem faciunt: quantum nocturnus,

nus, quem temporis opportunitas, tenebra, & communis quies iuuat. Hæc videntur docere Hippocrates & Galenus. ille primo De ratione vict. acut. 25. dicens, maxime potione vtendum, vesperi ad cibos confugere: hic 7. Meth. cap. 6. vbi docens extenuatis esse cœnandum lautius, quàm prandendum, communem videtur protulisse sententiam, his verbis: Studendum enim semper obseruare, quod in superioribus suauissimum: cùm vesperi censuimus valentius alimentum tribuendū, non modica commoda percepturis, qui ita cibabuntur. atqui addidit has rationes, quæ, quamuis loco illo refectiōni extenuatorum accommodantur, tamen communes omnibus sunt, qui iuxta communem hominum consuetudinem victitant. tantum enim inquit esse debere primum cibū, quantus integrè coctus esse possit, antequam secundus assumatur. Ergo tantò maiorem esse oportet vespertinum cibum meridiano, quantò opportunius ad concoctionem tempus illum excipit, & quantò plus temporis est à cœna ad prandium, quàm à prandio ad cœnam. Constat has rationes non esse proprias ægrotantium, sed communes illis cum benè valentibus. quare apertè redarguuntur, qui in hac controuersia censent, Ægrotantibus esse cœnandum plus, & bene valentibus prandendum. Dicunt enim, ægrotantes non tam esse reficiendos, quàm conseruandos, idque debilitatos mediocriter, esseque illis facultatem debilem; proinde consulendum maximè esse concoctioni, dandumque illis crassiores cibum ante somnū, quàm ante motum: tamen sanos homines roborari debere, & quia firma facultate sunt, licere illis etiam non expectato somni tempore, crassius assumere, plus, cùm plus resoluuntur, interdium scilicet, quàm cùm coquerent plus, sed resolverentur minùs. Verùm sententiam hanc ipsa Galeni verba redarguunt, qui nuper citato loco post verba quæ adduximus, addidit confirmationem nouam exemplo athletarum, dicens: Itaque & athletæ omnes sic faciūt; ea re non ratione tantum inuenta, sed etiam multi temporis experimento attestante. Hæc Galenus. Itaque non ægrotantibus solum censet expedire, plus cibi assumere in cœna, quàm in prandio, sed & athleticis, quos Hipp. dixerat in Aphorismo summum bonitatis attigisse. Sed neque illorum ratio, quanquam hæc aduersus illos non inuenirentur, quidquam suadet. nam esui commodius tempus est, cùm resolutio præcessit, quàm cùm sit, nisi interim dum sit, in præceps periculum hominem deducat. Nam dissolutio quæ sit, facit celerem crudorum distributionē, prohibetque concoctionem duobus modis: primò euocando calorem ad externa à visceribus, secundò illa ipsa, quam diximus, crudorum distributione. Igitur commodius est resolutionis ipsius finem expectare, reuocationemque caloris ad viscera, & tunc tandem nutrire. nihilominus si resolutio vehemens sit, & non dat tam conspicua indicia expectandi; rapitur instituētis victum mens ab eo quod magis vrget, cibaturque & præproperè, & multum. Tamen quando mediocris resolutio sit, melius est interim dum motus, aut altera causa resolutionis præterit, tantum dare quod sufficiat nimiam resolutionem cohibere, integram verò refectiōnem in tempus quietis referuare. Ergo opportunius datur bene valentibus. & tractantibus negotia civilia, exercitiisque vehementiores motus, cibus multus & crassus in cœna, quam antecessit multa resolutio; quàm in prædio, quod succedit nocturnæ refectiōni. Alii sunt qui controuersiam hanc dirimūt per eorū qui cibantur temperamenta, dicentes; pituitosos indigere ampliori prædio, ne multitudine cœnæ & pituitæ suffocetur calor per somnū, biliosos cōtrā. Tamē hi falluntur. nam in instituēda ratione victus considerari debet facultas, & si quis est affectus in corpore siue naturalis, siue præter naturā, qui exposcat, aut prohibeat per se, aut saltē, si nō per se, perpetuò. Præter hæc nō oportet quicquā considerari. tamē temperamenta neque per se, neque perpetuò possunt indicare hac in parte. nō enim si frigidus & humidus natura homo est, proinde pituita reducet modò. Alii cōfugiunt ad cōsuetudinē, dicentes; faciendū cuique esse, prout cōsuevit. qui omniū minimè falluntur. Nā quæadmodū Galenus inquit 5. De tuenda valetudine, magna ex parte homines assuecūt iis, quæ sibi cōueniunt ex natura. (recedūt enim à cōtrariis frequenter læsi) Falluntur tamē nihilominus & hi. nam quanquam consuetudo, ne noxia quidem, permutanda repentē non sit, quod diffusius quàm pro sua consuetudine docet Hipp. 2. De rat. vict. acut. tamē permutan-

Quæ Hippocrates & Galenus docere videntur.

Quorundam opinio refellitur.

Alii redarguuntur.

Aliorum quoque opinio reprehenditur.

Alia etiam opinio reprobat. da sensum est, si alioqui non est expediens. Alii dicunt, cœnandum esse plus, quàm prandendum omnibus: demptis iis qui egritudinibus quibusdam affecti sunt, vt qui catarrho, grauedine, aut distillatione laborant. Tamen ne hi quidem verè respondent. non enim omnibus benè valentibus, ita cœnandum est: sed sunt quibus propter naturalia vitia contrarium expedit. *Deciditur controuer. ex autoris sententia.* Quid itaque iam tandem respondendum sit, audi. Inter cœnam & prandium sola diei hora interest: quòd scilicet prandium prope meridiem, cœna circa vltimam diei horam sit. Ex qua differentia, cum hominum consuetudine, quam opportunitas ipsa temporis effecit, natum est: vt melius coquantur quæ in cœna assumuntur, quàm quæ in prandio: quoniam scilicet illam excipit somnus, hoc motus. Cum igitur in assumenda maiori aut minori ciborum copia, illud in primis spectandum sit, vt nò plus assumatur quàm coqui possit: constat indicatione ab hora cœnæ & prandii, præcisis reliquis omnibus, plus as-

Quid morbi capitis indicent. sumi debere perpetuò in cœna. Sunt tamen aliæ indicationes aut ex morbis, aut ex iis quæ considerantur circa peculiare naturas, quæ contrarium fieri suadent. vt in morbis omnibus nuper dictis abstinendum à copiosa cœna est: atque, vt semel dicam, in omnibus morbis capitis, nisi sit sicca intemperies sine succo: quoniam somnus caput replet: potissimùm si magna copia crudi succi in ventriculo est. hac ratione de refectione epileptici ita scripsit Auicenna: Et ille cuius consuetudo non tolerat, vt semel reficiatur, diuidat cibum suum, qui est minor refectione sua in tres partes: & sumat duas tertias in prandio, & tertiam in cœna, post exercitium subtile. 20

Hæc Auicenn. Contrarium scribit Galen. lib. De puero epileptico. tamen aut locus est corruptus, aut deceptus Galen. nisi mauis dicere Galenum eo loco attetum concoctioni, indicationem à morbo, de quo disputabat, incautè præterisse. Intellegendum tamen est, illud præceptum sumpta indicatione à consuetudine, & morbo, de quo disputabat. nam ex indicatione cœnæ & prandii contrarium fieret. Considerari etiam debet circa naturas eorum quibus victus instituitur; qui sint ad concoctionem melius comparati, quàm ad distributionem, & qui contrà. Fit verò vt aliquis faciliè multum quæ commutet, propter naturalis caloris vehementiam cum bono temperamento, vt difficilè aut parum, propter contrarium. distributio facilis fit propter amplitudinem viarum: difficilis propter angustiam. Ergo perpendendū est quanta sit amplitudo viarum, cum quanta commutandi facultatis fortitudine: quibusque fortior erit concoctio, quàm distributio facilis, plus prandendum est, quàm cœnandum. hi enim magis debent studere distributioni: quippe qua indigent magis, quàm concoctioni. Quibus verò facilior est distributio, quàm concoctio facilis; cœnandum plus est, quia debent studere magis concoctioni. Quibus ambo sunt æqualiter facilia; cœnandum etiam lautius est. quia cum reliqua sint æqualia, sola relinquitur horæ indicatio. Quod vt apertius fiat; considera ex virtute commutante, & viarum amplitudine, nouem tantum fieri posse coniugationes, eo ordine, quo in hac tabella continentur.

Facultas	fortis	Vasa	ampla	Tres horū debent plus pran-
	fortis		mediocria	
	fortis		angusta	
	mediocris		ampla	
	mediocris		mediocria	
	mediocris		angusta	
	debilis		ampla	
	debilis		mediocria	
	debilis		angusta.	40

re: quibus scilicet est facultas fortis & vasa ampla, aut illa debilis, & hæc stricta, aut hæc mediocria, illa mediocris. reliqui tres non propter hoc solum, sed etiam quia debent studere concoctioni plus, quàm distributioni, causa suæ peculiaris naturæ. Sed de hac quæstione satis diximus. 50

- Q**UOD in ciborum usu maximè expeti debet, est concoctio perfecta. quam, ut aliam quancunque actionem (dictum hoc est in quarto libro diffusè) contingit tripliciter vitari: vel imminutam, vel sublatam, vel in malam quampiam qualitatem conuerso cibo. vocantur communi quodam nomine hæc vitia cruditates: nomine peculiari duo illa priora cruditates, tertium corruptela. Fiunt hæc, cum in officina concoctionis morbus est aliquis aut temperamenti, aut compositionis: vel cum citra morbum partis, alimentum ipsum non est commodum. potest esse in-
- 10 commodum quantitate, aut qualitate, aut ordine assumptionis. nomine qualitatatis intellige, quod qualitate aliqua malum est, aut inconsuetum, alioqui non malum. (dicemus paulò infra in hoc ipso libro causam, qua quod inconsuetum est, non recipitur amicè, etiam si malum non sit) adde ordini assumptionis modum etiam, si scilicet semel, aut bis, aut pluries assumitur. Est enim peccatū in modo assumptionis, si quis quod oportuit semel ingeri, in plures refectioes partitus est: aut contrà, quod debuit diuidi, semel ingessit. potest etiam ad hæc fieri, ut in alimenti quantitate, aut qualitate, aut ordine, aut modo assumptionis nihil peccatum sit, & interim nullus in corpore subfit morbus: tamen ut non rectè coquatur cibus, culpa aliarum rerum non naturalium. Nimirum res non naturales, quibus victus constat, (has in
- 20 sex capita digessit Galenus in Arte medicinali; in ambiens, motum & quietem, somnum & vigiliam, quæ retinentur aut excernuntur, quæ ingeruntur, & in animi motus seu perturbationes) quandam proportionem necesse est ut inuicem retineant. scilicet somnus debet esse longior, aut breuior, pro quantitate & qualitate cibi: & cibi quantitas pro modo exercitationis, quæ antecessit: & exercitationis modus prout maiores aut minores euacuationes antea sunt factæ. quodcunque illorum ab hac proportionem deficit; non modò lædit per se, sed etiam aliorum usum in deterius permutat. ut si quis commodè cœnauerat, & ex occasione fortuita postea minùs dormit; non tantum non quiescit vis animalis, quantum expedit (qui usus somni est per se) sed & alimento accident cruditates aut corruptiones. de quarum
- 30 speciebus & causis agitata modò controuersia est. Duplicem namque esse corruptelæ quæ cibus accidit speciem; aliam quæ in acidam vertit, aliam quæ in nidori similem qualitatem, celebratissimum est apud Galenum. neque minùs celebratum est; acidam illorum qualitatem ex frigore fieri, aliam ex calore. docemur hæc à Galeno 3. De causis symptom. ex professo præter multa alia loca. Contrarium tamen censet Trallianus lib. 7. cap. 14. ubi de ructu acido hæc scripsit: Nouimus autem plerumque medicos putare, omnē acorem à solo frigore prouenire: qua de causa semper his calefaciētia adhibent. video rursus multos etiā à refrigerantibus cibis adiutos esse, qui antea à calefaciētibus plurimum offendeantur. Hæc Trallianus. cui sententiæ fortasse videbitur alicui fauere Auicēna, qui Fen 13. libri 3. tract. 1. cap. 17.
- 40 ita inquit: Acetosus sapor significat frigiditatem stomachi, sed minùs frigore: cū quo nō digeritur cibus omnino. & quādoque significat calorem debilem cum humiditate facientē ebullire. Arripies etiā ansam argumentandi pro Tralliani opinione ex Hippocr. 6. part. Aphor. 1. ubi ita scripsit: Ructus acidus, qui nō antea apparebat in longis læuitatibus intestinorū, bonū. quia scilicet, interprete Galeno, significat calorem iam aggredi cōcoctionem. igitur actione caloris videtur hic acor cōsistere. Addit Trallianus argumentum à iuuatibus & nocentibus. nā cū dixerat, multi à calefacientibus lædebantur, & à refrigerantibus iuuabantur: nā vinū magis ipsis acescebat, quā calidiores potiones factitiæ, quæ ex pipere, aut aniso, aut alio quopiā huiusmodi parantur medicamēto. Ut hæc cōtrouersiola decidatur, animaduertendū est, acidam
- 50 cruditatem frigide causæ esse semper: nō tamē frigidū ventriculū semper indicare, sed nō tā calidū, quā pro cōmutatione alimentī esset opus. itaq; est id frigidū, quod indicat cruditas acida, ad aliquid. quare potest esse acoris causa in intēperie ventriculi, aut in resistētia alimentī. Nam alimentā quæ coctu difficilia sunt, & corruptu facilia, nisi ventriculus valde calidus sit, etiam si nō sit frigidus, acescunt. constat tamen, ut tūc quoq; acoris causa nō sit calor, sed caloris defectus. Eodē modo si ciborū corru-

Quibus ex
causis con-
coctio vi-
tietur.

Duplex est
ciborum
in ventri-
culo cor-
ruptela.
Trallianus
sententia
Gal. con-
traria.

Cōtrouer.
deciditur.

*Dissolui-
tur Tralli-
ani error.*

*Quod ob-
iiciebatur
ex Hipp.
& Auic.
declara-
tur.*

ptio à prauis humoribus in ventriculo fit; à calidis quidem nidori similis, à frigidis fit acida qualitas. Ex his causis fit acor, qui tamen ab extremo frigore nunquam fit. nam hoc integram apestiam facit. Ex dictis non dubium est, quanquam acida cruditas semper fiat, quia calor naturalis ventriculi minor est, quam pro alimento perfecte commutando, aut quia succi frigidi redundant in ventriculo; tamen fieri posse ut res valde calida in ventriculo non frigido acefcat. si scilicet eadem, ut est valde calida, ita sit coctu difficilis. quem acorem constat vfu similium rerum, aut etiam calidiorum, modo sint etiam coctu difficiliore, auctum iri tamen vfu frigidiorū, & perinde faciliorū concoctu curatū iri. Exemplo est vinū, quod in nō satis calidis ventriculis, non coquitur, sed acefcit. quem acorem si quis velit curare ge-
nerofo alio vino, augebit: si verò vinum cum decocto cinnamomi commutet, sana-
bit. hoc Trallianum decepit, coëgitque à Galeno recedere. Constat non minùs ex
dictis, fieri posse ut in ventriculo aliquo, dum habet vehemens frigus, cibus non a-
cefcatur: sed procedente tempore aucto nonnihil calore, acefcatur, si scilicet, cum frigi-
dior erat ventriculus, omnino cibum non alterabat. Hoc enim est maximum fri-
gus, cum calor non tantum non commutat, sed neque commutationem aggredi-
tur, ut docet Galenus nuper citato loco ex 3. De causis symptom. nihilominus tunc
quoque cum propter calefactionem ventriculi incipiunt cibi acefcere, fit ex frigo-
re acor. non enim fit, quia est tantus calor ut ad acorem conuertat, sed quia non est
tantus ut possit commutare perfecte. Hæc dixit optimè Auicenna, appositissimo
vfu exemplo, loco quem paulò antè diximus. Et aliquando quidem (inquit) signi-
ficat calorem debilem cum humiditate, facientem ebullire humiditatem parum,
qui postea separatur ab ea, deficiens in digerendo. quare accidit acetositas, sicut fit
in musto. Acefcit enim quando infrigidatur, & acefcit quando feruet à caliditate
debili. Sed de leui hac controuersia hæc sufficiant.

De hora veneri idonea. C A P. I X.

*Galen. &
Hipp sent.
concupitus
horam esse
à somno
ante labo-
rem.*

*Veneri
noxa.*

INTER antiquos controuersia agitata est de venereorum vfu; Epicureis negan-
tibus, eum vsum conferre aliquando posse ad valetudinem, & Hippocrate asse-
rente. Tamen conuenerunt iam medici omnes in eam sententiam, quæ venerem
causam salubrem esse affirmat, cum opportunè occurrit corporibus. Sed quæ ho-
ra firilli opportuna, non adeò est communis consensus. Galenus siquidem lib. 2. De
tuenda valetudine enarrans sententiam Hippocratis, referensque ex illo hæc ver-
ba: Labor, cibus, somnus, venus, omnia mediocria: ipforum verborum ordine, or-
dinem rerum dicit contineri. Itaque somnum à cibo, & venerem à somno, & ante
laborem agi debere. nimirum eo tempore est corpus maximè in omnium rerum
mediocritate constitutum. non enim eo tempore à cibus grauat, quia hos con-
fecit iam somnus: neque corpus quidquam est exsolutum: nondum enim post re-
fectionem laborauit. eo tempore minimè incurrit corpus eas noxas, quas venus
solet parere. Sunt hæc quas Aëtius vno capite tertii libri collegit, virium exolutio,
cruditates, sensuum hebetudo, obliuio, tremor, articulorum dolor, renum & vesi-
cæ morbi, oris graueolentia, dentium dolor, gurgulionis inflammatio, sanguinis
sputum. Præter hæc solent in pudendis fieri exulcerationes. quanquam neq; hæc
solum, sed febres etiam, & ut semel dicam, omne malignum, ad quod alioqui para-
tus homo est, potest ex coitu incipere. nimirum ex virium exolutione, aut ex ener-
uatione, aut ex labore aut desiccatione, aut fluxione, aut partis cuiuspiam ruptione,
aut refrigeratione. Ad hæc omnia videtur dicto in tempore corpus minimè para-
tum: quoniam eo tempore virtutes omnes tam naturales, quam vitales & anima-
les, ex cibo & somno refectione sunt: naturalis alimento, animalis somno, vitalis vtri-
que, & reuocatione caloris ad interna, quæ per somnum fit. nerui recens refectioni
minimè laxantur: quæ recens humecta sunt membra, minimè rumpuntur: quæ
nondum laborauere, minimè fluxiones patiuntur: peractis concoctionibus minus
periculi est à cruditatibus. Igitur hora concubitus haud dubiè est quam Hippocra-
tes & Galen. diffiniuerunt: à somno ante laborem. Quanquam aliter videntur sentire
multi

- multi probati autores. Paulus lib. 1. cap. 33. ita scripsit: Veneris itaque opportu- *Pauli &*
 nior occasio à cibo (ceumox mihi dictum est) & ante somnum. Aëtius lib. 3. Te- *Aëtii sen-*
 trab. 1. cap. 8. ita inquit: Commodissimum coeundi tempus est à cibo non nimi- *tentia.*
 um ingesto. Vides itaque vthi autores videantur commendare coitum ab assump-
 pto cibo. Neque verò horum opinio videtur rationibus destituta. nam id tempus
 videtur commodissimum ad venerem, quod statim consequuturus somnus est,
 incommodissimum, quod labor. nam cum venus omnis aliquatenus exsoluat vi-
 res, etiam quæ est moderatissima; constat, qua ratione per famem à labore abstinere-
 mus, eadem aut prorsus maiori post venerem esse abstinendum, indulgendum
 10 verò somno, qui veneri omnia facit aduersa: humectat nempe & reficit. Igitur aut
 ante somnum vtendum venere est, aut abstinendum omnino ab exercitatione,
 quo tamen nihil est valetudini aduersum magis. Addunt: cibum ante venerem præ-
 feruare à noxis. nam minimè refrigerabitur tunc temporis corpus. Cum enim ci-
 bus omnis, vt cibum est, sit calidus, docente Galeno 3. De temperamentis; videtur
 tunc esse corpus calidissimum, cum mediocri cibo est refectum (copiosissimus
 enim etiam refrigerat) & tunc refrigeratum iri minimè, cum est calidissimum.
 Addunt etiam bonum aliud prolis (quod etiam medicos considerare par est, cum
 is sit naturæ finis) quod scilicet id tempus ad liberos procreandum est accomme-
 datissimum, cum aliis nominibus, tum etiam, quod mulier somnum capiens, se-
 20 men genituum melius continet: contra si statim à concubitu mulier vigilat & la-
 borat; excidit semen. Huic secundæ opinioni videtur etiam adhæsisse Celsus, qui *Celsus as-*
 libro 1. capite 1. ita inquit: Concubitus interdiu peior est, noctu tior. ita tamen *serere, vt*
 si neque illum cibum, neque hunc cum vigilia labor sequitur. Vides vt Celsus à con- *Paulus &*
 cubitu interdicit cibum & motum: quare somnum videtur concedere, vt sequa- *Aëtius vi-*
 tur cibum & antecedit somnum. Franciscus Valeriola in quadam enarratione *detur.*
 ita statuit, de re agi debere, vt prima fert opinio: tamen autores ita componit. Hip- *Quid de*
 pocr. & Galenum rectum concumbendi ordinem tradidisse, alios autores contu- *hac contr.*
 lisse inuicem errores. quasi dicerent, haudquaquam optimum esse concumbere *Valeriola.*
 pleno ventre: sed minùs malum, quàm vacuo. Ego quidem hac in parte quan-
 30 quam quod ad rem attinet verè & doctè eum statuere arbitror, & acutè autorum
 sententias interpretari: tamen frustra illum in hac conciliatione laborasse, quan-
 do quidem ipsa autorum verba videntur hanc interpretationem redarguere. Nam
 cum Aëtius dicat, Commodissimum coeundi tempus est, nullum putat esse com-
 modius. Paulus quoque nulla errorum in tempore facta mentione ita scripsit:
 καὶ πρὸς δὲ ἐπὶ τῆς δεινῆς μίξεως μετὰ τροφὴν, ὥς ἔφην, καὶ ἔτι ὑπὸ νύκτι: id est, *expediens* aut *utilis* aut *conue-*
niens (hæc enim significat dictio ἐπὶ τῆς δεινῆς) *occafio coitus est, vt dixi, post cibum, & an-*
te somnum. Quare alius fortasse aliter dixerit, coitu posse homines vti aut ad tuen- *Quid ali-*
 dam valetudinem, aut ad liberos procreandos. (duo enim hæc præstare potest) *ud dici pos-*
 atque ita posse dici commodissimam coitus horam, in qua ille maximè conferat *sit.*
 40 valetudini, aut in qua liberi maximè procreentur. Galenus loco dicto seruandæ
 valetudinis præcepta docebat: Aëtius, & Paulus, necnon Celsus, ambo videntur
 respexisse, eoque iniunxisse post concubitum somnum, haudquaquam motum.
 Cæterum horum oportet vt rationem perpendamus. Ad tuendam valetudinem
 non dubium est commodius esse primùm toto somno vti, deinde venere; quàm
 aut statim à cibo vti venere, dein somno, aut somnum interrumpere interiecta ve-
 nere. Nam ea quæ ex aduersa assertionem adducebamus, forent quidem formidan-
 da post coitum nimium: sed post moderatum non sunt. Nam finiente Cello, mo-
 deratus concubitus est, quem neque languor corporis, neque dolor sequitur. hic
 corpus excitat. Igitur si talis est, nihil habet formidinis, statim à moderato concu-
 50 bitu, moderatè etiam exerceri. Si quidem immoderatius esset indulgendum ve-
 neri, aut post venerè ad immoderatos motus cogeremur; satius esset somni bonam
 partem ad reficiendas vires in coitu collapsas reseruare. modò verò artè optimam
 tuendæ valetudinis requirimus, per quam omnia aguntur moderatiùs. Multò minus
 habet pprobabilitatis, quod de præcauèda refrigeratione dicebatur. nã magis copiosū
 calorè contraxere membra post somnū, quàm statim ab assumpto cibo. sunt enim

eo tempore melius refecta: cibi verò non aliter calidi sunt, quàm reficiendo: primo enim occurſu potiùs refrigerant. quare quantum ego intelligo, cibus non ingeſtus ad ſatietatem multò minùs impedit futuram venerem, quàm ſatietas: tamen tam vilis non eſt, quàm completa cibi concoctione, ſaltem ſecunda, nullo denuo ſumpto cibo. Quare quod ad hanc partem attinet (ad tuendam dico valetudinem) decepti proculdubio ſunt illi autores. At fortasſe conceptui rectè proſpexerunt. Sed neque hoc mihi videntur exactè feciſſe. nam peractis illis concoctionibus, non dubium, quin plus, concoctiusque ſemen ſit effluxurum. Quod verò de quiete ad retinendum dicunt, nihil moror. id enim mulierem ſolùm expedit facere. niſi maioris virum in lecto continere, vt concipiat mulier. Iam verò mulierem ipſam vt concipiat, & coctum beneque elaboratum ſemen præſtet, melius eſt quieſcendi ad conceptionem tempus tempori exercitationis detrahere, quàm concoctionis. lube igitur, ſi omnia melius agi vis, & circa parentum valetudinem, & liberorum procreationem, dormire ambos parentes ab aſſumpto cibo quantum ſatis eſt, indulgere deinde veneri moderatè, poſtmodumque virum ad conſuetos labores remitte, ſœminam in lecto aliquanto plus iacere fac. Nulla itaque ratione mihi videntur illi autores poſſe ab errore vindicari. Niſi fortè dicas, illos nō conſuluiſſe, quæ optima eſſe præſenſiſſent, ſed quæ hominum intemperantiam ferre poſſe non deſperabāt. Cùm enim à cibo & potu recēns ingeſtis adeò homines inſtigentur ad venerem, ad quam ſua ſponte ſunt proclives: fortasſe non ſperabant fore, vt aut completum ſomnum exſpectarent, aut ſaltem completæ concoctionis tempus. eoque conſulere, quod minùs erat factu graue, à prandio deambulare, & à cœna tantillū dormire. Sed quidquid illi dixerint: ſi quis ſibi bene vult, interdiu abſtineat. facit enim venus eo tempore laſſitudines. Noctu tantum ſomni exſpectet, quantum ad ciborum confectionem ſentiat ſufficiſſe: poſtmodum verò ſi tantillum ſomni veluti auctuarium, recreandarum virium gratia, velit addere, id etiam probo. modo prolixus hic ſomnus non ſit, neque commodæ exercitationis obliuionem faciat.

De loco generationis excrementorum. C A P. X.

Est quacunque concoctione provenit aliquod excrementum.

Excrementa in eisdem locis generantur in quibus alimenta & eadem actione.

Comunis opinio de loco generationis feci, quam videtur ſecutus Auicenna.

NECESSÉ eſt ex quacunque concoctione provenire excrementum aliquod, vt Galenus docet libro primo operis De tuenda valetudine. nimirum calor coquens ſeparat id, quod eſt ineptum ad concoctionem, à parte utili. hac ratione tot ſunt excrementorum, quot concoctionum differentiæ. Eſt ſcilicet excrementum ventriculi, quod egeritur per inteſtina: excrementum hepatis, aliud bilioſum, quod trahitur à veſica fellis, & egeritur ad inteſtina; aliud craſſum, quod trahitur à liene, & regeritur in ventriculum; aliud ſero ſimile, quod trahitur à renibus, & reiicitur in veſicam. In venis & ſingulis membris fiunt etiam ſua excrementa: tenuiora alia, quæ euacuantur per ſudorem, aut exſpirationem occultam: alia craſſiora, quæ ſunt cutis ſordes. Hac ipſa ratione videtur fieri, vt excrementa in eiſdē omnino locis generentur, in quibus alimenta: & vt eadem actione caloris generentur alimenta, & ſecernantur ab eis recrementa. Nam cùm alimenta ſiant, (voco hac in parte alimentū in vnaquaque concoctione partem utilem, quæ concoctione ſeparatur ab excremento) natura appetente illorum generationem per ſe, & propter bonum, ad nutritionem ſcilicet: excrementa verò non ita (neque enim natura appetit excrementorum generationem) ſed propter ineptitudinem materiæ, quæ non eſt apta coqui, in talem formam recidunt: conſtat non poſſe habere excrementa loca diuerſa generationis, à locis in quibus alimenta ſiunt: ſed in eiſdem prorsus locis, interim dum hæc generantur per ſe à facultate, illa fieri ex accidenti vitio materiæ. Hinc colligunt plerique, fæces eas, quæ per aluum emittuntur, in ventriculo generari, quandoquidē concoctionis, quæ agitur in ventriculo, excrementa ſunt. Hanc ſententiam videtur ſequutus Auicenna Fen 16. lib. 3. tract. 1. cap. 1. ubi inquit, eorum quæ ſunt in ventriculo fieri facilem deſcenſum in inteſtinum primum ab ipſis fæcibus. idque his verbis: Penetrans autem in inteſtino primo paritur à duabus virtutibus: quarū vna eſt expulſiua, quæ eſt in ſtomacho, & altera attractiua, quæ eſt in inteſtino.

intestino. & adiuuat eam fæx, quæ prouenit propter summam cibi, & fit facilis propter illud expulsio eius per viam temperatæ amplitudinis. Hæc sunt Auicennæ verba. quibus apertè videtur innuere dictam sententiam de fæcum generatione. Nisi fortè nomine fæcis intelligit illic Auicenna crassam cibi partem in ventriculo separatam, ex qua sunt in tenui intestino fæces generandæ. Sed cōtrā dictam sen- *Obiectio.*

10 lo medici omnes nemine adhuc dempto. Quamquam qui primam sententiam se- *Dilutio.*
quuntur, vt his respōdeant, ita statuunt: Fæces induere formam & naturam in ven-
triculo, hancque habere per generationem: in intestinis verò formam quæ est in
accidentibus comparare, eamque per secretionem à chylo. eoque in intestinis esse
fæces, quæ tales conspiciantur, quia à chylo sunt excretæ: in ventriculo tamen nul-
las esse (et si re vera sint) quæ sub chyli forma non delitescant. Hæc assertio plerisque
arridet: & mihi non videtur adeo improbabilis, vt possit argumentis conuinci. Ta- *Gal. sen-*
men satis certò scio, Galenum non ita opinari; sed fæces induere formam & natu- *tentia præ-*
ram in intestinis gracilibus, non accidentium modò, sed etiam substantiæ. nam 3. *dictæ opi-*
libro De fac. natu. cap. 7. Disputans de concoctionum ordine, & quo pacto priores *nioni con-*
20 alterationes ad sequentes sint necessariae, inquit: Iam quomodo statim in tenuibus *traria.*

intestinis confertim creabitur stercus? quid enim in his efficacius est ad alteratio-
nem, iis quæ sunt circa ventrem? Vides vt in hoc argumento Galenus assumat ster-
cus fieri in tenuibus intestinis. Tuam interpretationem (fieri inquam quod ad ac-
cidentia attinet per separationem) non ferunt sequentia verba. inquit enim: Quid
enim in his efficacius ad alterationem dicas? ergo generantur per alterationem.
alioqui assumeret Galenus falsa in argumento. Iam verò satis constat, nomen altera-
tionis non accipi apud Galenum, vt apud Aristotel. pro commutatione qualitatis,
sed etiam pro commutatione formæ per cōcoctionem. id constat, præter multa alia
loca, ex toto illo capite. appellat enim concoctiones omnes alterationum species.

30 Neque illic solùm, sed toto illo opere, & in tractatione De causis symptomatum,
& vbi obiter naturalium facultatum meminit; facultatem commutantem appel-
lat ἀλλοιωτικήν, & ipsam commutationem τὴν ἀλλοίωσιν. 3. De causis symptom. ita scri-
psit: ἡ δὲ γὰρ πέψις τὴν καὶ στέφιν ἀλλοιώσεις εἰσὶν. id est, Concoctio enim & nutritio alterationes
sunt. Iam verò præter hæc institutum Galeni loco illo satis declarat, censere il-
lum, fæces generari in intestinis per commutationem, non per solam separatio-
nem. nititur enim monstrare; alterationes extremas per medias alias fieri. atque
inquit: Quomodo statim ex pane fiat sanguis? quomodo ex beta, aut faba, aut re
alia quapiam, nisi aliam mutationem prius sint adepta? & quo pacto statim ac re-
pentè fiat stercus in intestinis tenuibus? Igitur apertum est Galeni verba significa-

40 re; generationem fæcum quæ agitur in intestinis, non esse solam separationem,
sed alterationem aliquam, succedentem illi alterationi, quæ in ventriculo agitur.
Itaque non est mihi dubium, Galenum sentire; generationem stercoris non esse
in ventriculo, sed in intestinis. vtrum sit verius, non tam constanter affirmo. Ab
hac opinione secunda, quam Galeni esse dixi, respondendum est: generari in *Soluitur*
ventriculo ex inutili parte excrementum, interim dum ex utili fit chylus. atque id *quod vide-*
esse primæ concoctionis recrementum: (hoc enim non potest negari) tamen ster- *batur im-*
cus nondum esse, vsque dum descendens ad tenuia intestina, patitur alterationem *pugnare*
aliam, per quam non accidens modò, sed naturam etiam & formam recipit. Al- *Galeni*
teratio illa est quædam concoctio imperfecta, cui permixtum est aliquid putredi- *sententiā.*

50 nis: qualem superiori libro esse ostendimus suppurationem, & generationem e-
ius, quod continetur in vrinis. nam fæces, quantumuis fiant in intestinis optimè
sani hominis, sunt nonnihil foerentes. Fiunt tamen pro ratione alterantis faculta-
tis, quæ in homine est, modò putidiores, modò minus putidæ. Sed semiputidæ et-
iam in homine optimè sano fiunt in tenuibus intestinis: quandoquidem illa neque
tantùm habent innati calidi, quantũ ventriculus, neq; tā sunt illius expertia, quam

crassa intestina. itaque habent calorem (vt ita dixerim) qui semicoquat ac semiputrefaciat. Ad perfectam concoctionem non deducunt, nisi fortè exiguum aliquid aptissimæ materiæ. (monstratum enim est antea generari etiam in intestinis chylum, sed non quantum in ventriculo: vt & sanguinem generari in venis, sed nō quantum in hepate) constat verò ex dictis alibi; concoctionem imperfectam partim esse concoctionem, partim putredinem, & proinde modò hoc, modò illud appellari. Huius sententiæ fuit proculdubio Aristoteles, qui 4. Meteor. capite tertio ita scripsit: Concoctio in ventriculo nauatur, in aluo putrescit quod excernitur. Itaque concoctio nauatur in ventriculo, & concoctionis illius excrementa per putredinem in aluo fiunt fæces. Sed rogabis; sintne fæces excrementa ventriculi, an alterius concoctionis. Nam si sunt illius, in eodem loco oportet ipsas generari, in quo agitur concoctio: sin alterius; habebunt intestina propriam aliquam cōcoctionem, diuersam à concoctione ventriculi, eamque vt instrumentum commune: (ridiculum enim, si dicas, fæces esse excrementa nutritionis intestinorum) quod contra Galeni sententiam est, qui intestina instrumenta delationis excrementorū appellat, concoctionis verò communia, solum ventriculum & hepar, ac singula membra sibi solis. Sed neque hoc euertit sententiam Galeni & Aristotelis. Possis enim dicere; fæces ipsas quodammodo esse excrementa concoctionis ventriculi, quodammodo nullius concoctionis esse excrementa. Nam si exactè loquaris, excrementa primæ concoctionis sunt quædam, quæ in ventriculo generantur. quæ interim dum in ventriculo sunt, non sunt fæces, sed delapsa postea ad intestina gracilia, fæces fiunt. illic quidem non vt excrementa concoctionis alicuius: (neq; enim oportet) sed comparantia concoctionem quandam imperfectam, vt pus. quod neque ipsum (quanquam est substantia quædam semiputris) alicuius concoctionis est excrementum. Sed de hac quæstione hæc sunt satis.

De lassitudinibus. C A P. X I.

MODO de quibusdā affectionibus neutris (has enim ad partem salubrem referri antea monuimus) differentes, sextum hunc librum concludemus. Diximus paulò antè de cruditatibus: nunc de lassitudinibus dicemus, & iis cacochymiis, quæ cum sanitate nondum integrè corrupta possunt consistere. Igitur primò controuersiam circa lassitudinum species declarabimus: deinde reliqua prosequemur. Lassitudinum quædam ex manifesta causa fiunt, quas tertio De tuenda valetudine curat Galenus: quædam sponte fiunt, quas curat quarto. De his vltimis dictū est ab Hippocrate 2. Aphorism. 5. Lassitudines sponte factæ morbos prænunciant. Virarumque est triplex species: vlcerosa, in qua fit per totum corpus sensus mordacitatis, similis ei, qui in vlceribus: lassitudo cum tentione, in qua tentionis quidam sensus fit, quasi intentæ sint fibræ: phlegmonodes, in qua perinde habet totum corpus, ac si inflammati essent omnes muscoli. Cū ex manifesta causa fiunt; vlcerosa fit calfacto sanguine, biliosoque reddito: lassitudo cum tentione fit, nervis retinentibus eam tensionem, quam per violentam motionem patiebantur. Cū sponte fiunt; vlcerosa fit ex crudis aut biliosis excrementis: secūda, ex multitudine ad vasa: phlegmonodem Galenus in comment. citati Aphorismi ex duabus prioribus dicit esse mistam. quarto etiam De tuenda valetudine prope principium in eādē sententiam, cū dixisset tentionis sensum fieri ex plethora, vlceris ex cacochymia, de phlegmonode ita inquit: Tertium lassitudinis genus, quod est phlegmonodes, ex plethora simul & dicta cacochymia fit. Tamen tertio De tuenda valetudine cap. 6. monstrat differre hanc tertiam ab ambabus aliis, & esse simplicem: quoniam proprium ei quiddam adest, quod nulli aliarū, putà tumor musculorum. Hæc phlegmonodes ex exercitatione fit, non aliter quā cū sponte, exudantibus excrementis à venis ad musculos. Quare quæ sponte fit, significat duplicem affectionem; plenitudinem in vasis, & recrementa in sanguine. Quò fit vt cacochymia quædam species (has declarabimus statim) significetur lassitudine vlcerosa: lassitudine cum tentione, multitudo ad vasa: phlegmonode, plethora coniuncta

Sententia Gal. eadē fuit etiam Arist.

Obiectio.

Solutio.

Species lassitudinum distinguuntur, earūque causæ.

Confergit ex verbis Gal. controuer. de phleg. lassitudine.

iuncta cum corruptela. Sed qua ratione Galenus dixerit; modò esse tres simplices lassitudines, modò tertiam nihil aliud esse, quàm priores duas coeuntes? In de- *Contr. de-*
cisione huius controuersiae considera; nomina lassitudinum dici posse de ipsis cor- *ciditur.*
poris affectionibus, quæ sunt neutrae, aut de doloribus, qui has consequuntur. Si

lassitudines sensus ipsos tristes appellas; vides phlegmonis sensum compositum esse ex sensu tensionis & morfus. nam ipse tumor per se nullum ab his diuersum sensum facit. Conuenit igitur hac in re lassitudo phlegmonodes cum reliquis duabus, sola compositione diuersa. Sed neque in solis doloribus, sed & in causa ac materia, ex qua lassitudines sponte fiunt, ita se habent. nimirum cum tentione fit ex multo
10 succo, vlcerosa ex prauo, phlegmonodes ex multo & prauo. vnde fit, vt Galenus docet quarto De tuenda valetudine, & libro De sang. miss. capite 6. vt multò maius periculum sit, in hac sanguinem non mittere, quàm in aliarum aliqua. In causis itaque & doloribus sola compositione differt phlegmonodes à duabus prioribus. Sed si ipsos affectus consideres, quibus defectum corpus afficitur: diuersus ab illis, ac terribus affectus est. est enim in illius essentia tumor musculorum. Vt ergo phlegmone à multitudine sanguinea differt, & phlegmone erysipelatodes à multitudi-
ne, & à cacochymia: ita phlegmonodes lassitudo, si affectum ipsum ita appellas, differt ab aliis lassitudinibus specie, estque lassitudinis simplicis species. Id quod inter cætera facit manifestum in primis trium lassitudinum simplicium compositio. fi-
20 unt enim ex tribus simplicibus quatuor compositæ: quæ omnes facillè propriis notis distinguuntur. fiuntque ita septem lassitudinum species: tres simplices, quatuor compositæ, vt continentur hoc schemate.

Lassitudo est aut	Simplex: hæc aut	Ulcerosa,
		Cum tentione,
	Composita: hæc aut	Phlegmonodes,
		Ulcerosa cum tentione,
		Ulcerosa phlegmonodes,
		Phlegmonodes cum tentione, (tione.
		Ulcerosa & phlegmonodes cum ten-

Sed oritur hinc denuò alia controuersia de hoc lassitudinum numero. non enim *Controu-*
videntur posse tot affectus signis distingui, quot diuidendo diximus. Nam etsi tri- *uersia*
um simplicium sint propriæ notæ dictæ, & compositorum affectuum signa solet *alia.*
esse facile colligere ex simplicibus: tamen in his non est adeò facile, causa composi-
tionis illius, quam phlegmonodem diximus habere. quare phlegmonodem opus
est vt priùs cognoscamus exactè, ne reliquas ignoremus. Illius signa sunt: sensus *Phlegmo-*
tensionis, & vlceris, & tumor musculorum. Aliud quoddam symptoma tribuitur *nodis lassi-*
huic lassitudini secundo De caus. sympt. capite quinto, quod dicitur ὀστέονος, id est, *tudinis si-*
40 *gna.* ossium dolor, aut lassitudo. est hoc symptoma quod appellat Auicenna fractionem.
nos ab ipsis laborantibus solemus audire; sentire se, perinde ac si doleant ossa vni-
uersa. Cæterum hoc symptoma quanquam coniungatur magna ex parte cum di-
cto affectu; non tamen necessariò & perpetuò. nam neque perpetuò lassitudo ta-
lis, sensus causa fit. Galenus tertio De tuenda valetudine capite quarto inquit: Ter-
tia verò lassitudinis differentia, qua nimirum ceu contusas, aut phlegmone affectas
partes sentimus, tunc maximè solet incidere, cùm musculi nimium calefacti attra-
xerunt aliquid excrementorum, quibus sunt circumfusi. Si autem & in tendoni-
bus & neruis eandem affectionem fieri contingit, ὀστέονος appellant hanc passionem,
ex profundo sensu in partibus in alto loco sitis appellationem ferentes. His Gale-
50 ni verbis haud obscure significatur; ostocopus tunc accidere phlegmonodi las-
situdini, cùm humor occupat & tendones & neruos, non etiam cùm tantum
tenet partes carnosas musculorum. sensus tamen tensionis, & caloris mordentis
inseparabilia sunt ab hoc affectu. Quæ ambo constat inuenire etiam simul,
quando lassitudo cum tentione & vlcerosa coeunt. sed differunt à phlegmonode,
quod illa nullum habent musculorum tumorem, hæc habet. Hæc ita distingun-
Quomodo
coeuntes
lassitudi-
nes digno-
scantur.

tur: tamen phlegmonodem solam ab eadem cum aliarum aliqua coniuncta distinguere, videtur difficile. nam nullum symptoma videtur posse accedere phlegmonodi ex coniugio alicuius aliarum. Sed & hoc potest distinguere, si attentius contem-
plere: quamquam hæc compositarum signa non est Galenus prosequutus. Animadu-
uertere phlegmonodem habere vtrumque sensum, tensionis inquam, & vlceris: sed
ambo cum quadam mediocritate, & quadam proportionem. itaque accessu alicuius
aliarum non fieri nouum symptoma; sed augeri illud, quod proprium accidentis
est. vt si sit vlcerosa cum phlegmonode, sensus vlceris eminet sensui tensionis: si al-
tera, sensus tensionis. Verum dices: in triplici lassitudine, cum scilicet duæ aliæ con-
iunguntur cum phlegmonode, qua ratione dignoscetur ille affectus? crescet enim
tunc temporis ambo symptomata ad portionem. Crescent tunc quidem ambo do-
lores, & ambo multò plus, quàm pro mole musculorum. Itaque quando ambo
sensus, tensionis dico & vlceris, maiores sunt, quàm solent per lassitudinem phlegmo-
nodem solam; considerandum est, num tumor quoque musculorum maior sit,
quàm solet, aut alia duo maiora sint, tumor verò non maior. Nam tria symptoma-
ta vehementer aucta, ac iuxta proportionem, significant phlegmonodem lassitudi-
nem vehementer esse auctam: sed duo alia symptomata maiora cum tumore non
maiori, significant phlegmonodem cum aliis duabus lassitudinibus coniunctam.
Sed de lassitudinibus hæc.

De cacochymia speciebus & causis.

C A P. X I I.

Sed quando de iis dispositionibus, quas in hominibus, qui cum bene valentibus
versantur, etsi ipsi non valeant, solemus inuenire, dicere cœpimus: age, de causis,
quibus sanguis impurus toto corpore redundat, disputemus. Est hic affectus caco-
chymia, qui cum morbum aliquem prauum facit, accipit illius appellationem, di-
citurque febris, aut elephas, aut leucophlegmatia, aut vitiligo, aut morbus regius,
aut Gallicus. vbi verò nullum talem fecit, cacochymia dicitur: estque dispositio neu-
tra, & morbosus apparatus magis, quàm morbus. De cuius causis instituitur à nobis
modò sermo. erit disputatio admodum cōiuncta cum tractatione de humoribus.
proinde qui volet, hæc cum primo libro coniungat. nobis certum est singula suis
locis, & nulla bis dicere. Causas redundantia impuri sanguinis docuit Gal. 3. De
causis sympt. cap. 2. dicēs, Sanguinem impurum in totum corpus distribui; vel quia
multum illius excrementi, quo inquinatur, gignitur; vel quia minimū euacuatur.
Euacuatur minimum vitio membri, quod illius expurgationi est à natura destina-
tum. vt gratia exempli, melancholicus manebit sanguis vitio lienis; biliosus, vitio
vesicæ fellis; sero plenus, vitio renum: aut hæc ipsa fient vitio viarum quæ ad hæc
membra sunt. gignitur multum ex praua qualitate alimentorum, vel intemperie ie-
coris aut venarum. Quæ intemperies bilem flauam, & quæ pituitam, & serum fa-
ciat, citra cōtrouersiam scitur: calida nempe facit multam bilem, frigida pituitam,
& serum. Tamē ex qua intemperie melancholia supra mediocritatem proueniat,
est in cōtrouersia. Nam Galenus loco citato ex 3. De causis symptom. inquit, me-
lancholia redundantiam ex calore esse, idque dicit his verbis: Et sanè alterantis fa-
cultatis intemperies, ad calidius quidem versa; aliquando biliosum est, cum & me-
lancholicum efficit excrementum. Auicenna tamen videtur esse huic assertioni
valde aduersus, Fen prima primi cap. de qualitate generationis humorū, ita dicens,
Melancholia quidē hypostasina causa efficiens est calor temperatus. Itaq; Auicē-
na docet; melancholiam naturalem, nō aliter ac sanguinem, à calore moderato ge-
nerari. Quod rursus videtur cōtrarium alteri loco ex secundo De facultatibus na-
turalibus: vbi Galenus nullum humorē præter sanguinem, generationem habere
ex calore moderato, docet his verbis: Monstratum enim est, humorum omnium
solum sanguinē, generationē habere ex calore moderato; reliquos ab immodera-
to. Videtur tamē ratio his omnib. aduersa; debereq; fieri melancholiā ex frigore po-
tius, cum frigidus succus natura sua sit, quā ex calore excedēte, aut moderato. In hu-
ius con-

*Impuri
sanguinis
causa.*

*Contr. de
intemperie,
vnde me-
lancholia
redundan-
tia proue-
nit.*

*Auicē-
na Galeno
videtur
contrarius.*

*Ratio &
Galeno &
Auic. vi-
detur ad-
uersari.*

ius controuersia decisione animaduertendum est; quanquam dictum est in primo huius operis libro, omnes humores simul in eodem loco, & ab eodem calore generari: tamen quosdam illorum dici caloris sobolem, quosdam frigoris: biliosi scilicet, caloris; pituitosi, frigoris. quia quando hi humores incipiunt redundare, non tam propter dispositionem materiae, quam propter agentis vim; hi fiunt à frigore, illi à calore. Itaque sunt pituitosi & sero similes, soboles frigoris, quia fiunt à calore minori moderato: (nullam enim concoctionem agi à frigore per se, monstratum est libro quinto) biliosi, caloris, quia crescente calore augetur bilis. Ita melancholiam oportet ei causae tribui, à qua corpus melancholicum fit, etiam sine usu ciborum

10 melancholicorum. Quidam Conciliator dictus, qui ante nos controuersias me- *Conciliato-
ris opinio.* dicas scripsit, ita inquit; melancholiam fieri, à calore aliquanto maiori eo, à quo sanguis fit, tamē quia nō est tam intensus, quam calor bilis, neque tam remissus, quam calor pituitae; dici moderatum. esseque duos hos calores, cum nempe à quo sanguis, & eum à quo melancholia fit, moderatos, quia sunt inter extremē immoderatos. Sed hae controuersiae decisio minū mihi arridet, cum quia usurpat appella- *Refuta-
tio.* tionem moderati caloris improprie: tum etiam, quia non reddit rationem, qua humor melancholicus à calore fiat, cum sit frigidus. Quare fortasse videbitur alicui dicendum; melancholiā à calore non fieri, sed atram bilem. Verū Galenus suc- *Contrauer-
vera dect-* cum melancholicū à calore fieri dixit, & hoc nomine ille distinguere solet natura-

20 lem melancholiam ab atra bile. Ergo nos aliter statuimus, reuocantes in memori- *sio.* am, (dictum hoc est in primo libro cap. 21.) quandā esse melancholiā omnino naturalē, eamque esse sanguinis facē, & acoris minimū habere: aliam esse praeter naturā, atram bilem appellatam, acidissimam prorsus, & ab agente muscas, & fermentantem terram; hancque fieri exustione melancholiae naturalis, aut flauae bilis: esse in super alia, quae mediā naturam tenet, neque tam mitem quam naturalē melancholiam, neque tam acrē, quam atram bilē: hancque proinde neque atrā bilem proprie à Galeno dici, sed in confinio positā atrae bilis. hanc diximus uisione sanguinis generari. His ex illo loco petitis, dicendum cenfeo; melancholiam omnino naturalē neque fieri frigore, neque calore excedente, sed eodē prorsus calore, quo fit san-

30 guis; fieri tamen ex dispositione materiae: itaque non tam generari propter intemperie hepatis, & venarū, quam congenerari cum ipso sanguine, propter dispositionem partiū, ex quibus fit. Quare hoc verē dixit Auicenna citra impropria nominis usurpationem. Atram bilem constat fieri calore, atque hoc citra controuersiam. melancholia etiam illa quae est posita in confinio atrae bilis, fit calore; sed non tam immoderato, quam atra bilis. Atque cum hanc Galenus modo atram bilem, modō melancholiam nominet, dixit loco citato ex opere De causis symptomatum; calorem excedentem, melancholicum excrementum generare. Ex dictis fit manifestum, redundantiam melancholiae naturalis nunquam fieri intemperie quapiam, sed aut ex prauo victu, aut vitio lienis, aut obstructione viarum. atque etiam, si quis

40 ab ortu melācholicus est, aut processu temporis citra prauum victū, aut obstructionem talis est factus, constat, & melancholiā non esse exactē naturalem, & eum esse temperamento calidū. nam frigida intemperies facit sero pleni sanguinis, aut pituitosi redundantiam: etiam si cum siccitate cōiuncta sit. quae calida est, vrit sanguinem. atque ita facit melancholiam, non exquisitam, sed eam, quae est in confinio atrae bilis. Quod Galen. lib. Artis medic. cap. 59. ita dixit: Si verō frigidum vnā cum sicco aequaliter creuerint, natura durum ac tenue habent corpus, & debile, tangentibus autem, frigidum. verū pinguedo etiam illis super carnem est, etsi sint graciles. capilli autem & color modo frigoris proportionē respondent. mutata autem temperie calida & sicca, inclinante iam aetate in siccam & frigidam, habitus talium

50 gracilis & durus, & melancholicus, ac proinde niger & hirsutus. His verbis aperte significat Galenus quo modo diximus frigidam intemperiem, etsi sicca sit, pituitosum facere hominem, nisi cum à calida intemperie incipit. tunc enim melancholicum facere. nam glabrities, candor & pinguedo, corporis pituitosi signa sunt; nigrities & hirsuties, melancholici. Sed de hac controuersia satis diximus: & de sexto hoc libro, qui omnium minimē habet difficiles controuersias.

P R A E F A T I O.

*Scientia
 dignum
 pramium
 veritas.*

ORVM qui aut publicè profitentur, aut scribunt, aut utcunque
 aliter docent, omnes ferè student suæ gloriæ; perpauci admo-
 dum veritati. Tamen eorum nonnulli minùs vituperandi sunt:
 qui quanquam gloriam aucupantur, (quod doctos viros satis
 dedecet) tamen illam ex multarum rerum notitia, ex antiquo-
 rum lectione, & eruendis de monumentis autorum præceptis,
 & in vnaquaq; disputatione sententiam quam verissimam pro-
 curant. atq; ita cum faciant, reposcunt gloriam pro præmio: vili illo quidem, cum
 ipsa per se veritas multò præstantius præmium sit. cæterùm illi ferendi non sunt,
 qui ad inuestigandam gloriam omnino recedunt à tramite veritatis, huic nouita-
 tem in vnaquaque re vltro præferentes. Nam hi, quò nouitate dogmatis stultorum
 animos in admirationem rapiant; malunt per se in singulis placitis nugari, quàm
 cum antiquis vera dicere. quos tamen inuentores in nulla re videas, sed assertores
 eorum, quorum cum omnes hucusque præuiderint, ipsi soli absurditatem nò con-
 sequuntur. Tam longè mea abest ab horum opinione; vt nihil habeā potius, quàm
 veram sententiam in singulis disputationibus confirmando, ab antiquorum inuen-
 tis non recedere, obseruando etiam (si id quoque veritas fert) communes opinio-
 nes. Quod in superioribus libris non satis scio an fuerim assequutus, saltem curauī
 quam maximè. Nam si quid dixi, quod in scholis non soleat circumferri; id quoad
 fieri potuit, ex Galeni primùm, deinde & aliorum autorum, quicunq; in pretio ha-
 bentur, verbis deduxi, neque permutans, neque contorquens, sed illud palam co-
 natus facere: esse illa omnia ab antiquis dicta priùs, & interpretum incuria concidisse.
 Tam longè abest, vt autor videri velim multorum, quorum fortasse sum: contrà
 ac alii qui, quorum apertè non sunt, impudenter se iactant esse autores. Sed, quod
 est ridiculum, sunt qui malint noua dicere, quàm vera. pereat tamen horum pro-
 cax studium, nulli vtile; rudioribus qui stultis sermonibus irretiuntur, perniciosum.
 nam horum gloria cum loquacitate casura est. Nos quoniam physiologicam, &
 salubrem, & pathologicam partem absoluimus; age curatiuam aggrediamur. Sed
 quia, quemadmodum signorum duo sunt præstantissima, pulsus & vrina; ita auxi-
 liorum duo efficacissima ac maxima, quæque magnis morbis vel sola solent mede-
 ri, sanguinis missio & expurgatio: vt illis solis librū dedimus totius operis tertium,
 ita his demus hunc septimum. in quibus cum controuersias deciderimus; haud
 magno cum labore, reliqua partis quæ curationem continet, membra prosequa-
 mur. siquidem sunt hæc verè maxima. Quæ quàm sint mortalibus necessaria vel
 hinc cognosces, quòd neque bestias illis carere natura tulerit. Hippopotamus cer-
 tè, vt Plinius refert, à fluminibus quotannis primo vere emergēs, venam sibi in cru-
 re acutarum arundinum ictu secat: atque cum satis sanguis effluxit, vlcus obturat
 luto. Iam verò expurgationem mille modis sibi moliuntur bestiae. cornix rostro si-
 bi infundit clysterem ex aqua marina. canes etiam parant sibi vomitum. Cum e-
 nim morborum plerique ex succi aut multi aut prauī redundantia fiant; meritò iis,
 quæ euacuant, auxiliis tribuendæ sunt primæ. At verò ad ea quæ euacuant,
 redundantia notitia videtur esse necessaria: cui proinde
 primum huius libri caput certum est dare.

*Sanguinis
 missioni &
 expurga-
 tioni datur
 7. hic li-
 ber.*

*Bestia et-
 iam sibi
 sanguinis
 missionem
 & purga-
 tionem mo-
 liuntur.*

QUOD multis antè seculis Galenus dixit, hoc idem licet nobis dicere de multitudine; nempe eius nomine nihil esse medicis tam vñratum, neque tam ignotum. Nam duplicem esse plenitudinem, alteram ad facultatem, alteram ad vasa, omnes dicunt. horum quoque symptomata esse lassitudines. Nam cum triplex lassitudo sit, vt mox explicuimus, alia vlcerosa, alia phlegmonodes, alia cum tentione: *Plenitudo duplex ad vlcerosa nullius plenitudinis, aut multitudinis (nihil enim interest) est symptoma, vires & vasa.* sed corruptelæ: ea verò quæ est cum tentione, est signum proprium multitudinis

- 10 ad vasa. si addas, modò non fiat tensio ex exercitatione. multitudo ad vires significatur sensu incumbentis oneris. Hæc itaque omnes dicunt: sed neque hæc ipsa explicant, ac multo minùs multitudinem ad vires. Nos igitur quandoquidem in superiori libro lassitudinum species, & causas diffusè diximus; age, quam multitudinem ad vires dicamus, interpretemur. Nam aut tantam molem subesse dicimus, vt *Multitudo ad vires* cam non possit facultas retinere: aut vt non possit illa frui, apponendo & commutando: Rursum illud continere, quod dicimus, aut est facultatis retinentis naturalis, aut alterius continentis, siue contentricis, (ita vocant) qualem Stoici inducebāt. *quid sit, dubium.* Sed hanc Stoicorum vim Galen. multis argumentis conuicit libello De multitudine, & à nobis ipsis multò antè monstratum est; corpus humanum triplici facultate
- 20 gubernari, animali, vitali, & naturali; tamen contentrix illa nulla harum foret. Si ad retinentem, aut aliquam aliam facultatum naturalium referri multitudinem dicis: vide, ad hanc multitudinem non esse opus sensu grauitatis. nam sensus ille, deprauata actio est facultatis animalis. Quòd si verò ad facultatem animalè dixeris multitudinem, quippe cui multi succi oneri sunt; videtur fieri non posse, vt inæqualitate pulsus multitudo hæc cognosceretur. est enim pulsus actio vitalis, haud quaquā animalis. Præterea videtur, ad singulas facultates posse esse propriam multitudinē. Nam cum possit facultas animalis constare, naturali facta debiliori; videtur posse esse tanta humoris copia, vt naturalis vis ea non fruatur, quin vis animalis patiatur sensum grauitatis, atque facultatem animale[m] grauari succorum naturalibus potentiis moderatissima copia. Tot igitur sunt in hac contemplatione scrupuli: quo-
- 30 rum dissolutio pendet ex ea doctrina, quam Galenus docuit, vt multis aliis in locis, ita vel apertissimè 1. 6. libr. De vsu partium cap. 12. committi scilicet arterias venis, & venas arteriis, & vtrisque neruos. itaque in venam inseruntur fibræ quædam arteriarum & neruorum. Vñus huius alligaturæ est illa conspiratio omnium, vñque adeò ab Hippocrate & Galeno celebrata. de qua nos diffusè satis diximus in quarto huius operis libro, cap. vltimo: huic membrorum alligaturæ nouam etiam rationem addentes ex animæ substantia. Oportuit, vt illic etiam diximus, omnes facultates sibi consentire & in communem passionem trahi: ne nostrum vnusquisque duo aut plura animalia foret, vt dicitur 2. De causis pulsuum cap. 12. Ergo cum hæc
- 40 ita se habeant, & singulis nostri corporis membris facultates naturales quatuor insitæ sint; fit vt quemadmodum ventriculus satietatem sæpe habet ex ciborum redundantia, cum scilicet nō indiget tantis: ita membrorum nutritionis vnum quodque, cum plura habet, quàm potest conficere, satietatem patitur. Constat verò fieri hanc ex redundantia humorum ad facultates naturales. nam ita significatum est à Galeno, vt multis aliis in locis, ita primo De different. feb. capite tertio his verbis: Quemadmodum ergo per alteram multitudinem, quæ est ad facultatem, citò ad corruptionem veniunt succi: quia neque vincuntur, neque coquuntur benè, vt pote facultate quæ ipsos elaborat debiliori. Hæc Galeni verba haud obscure significant; multitudinem illam dici ad vim, quæ commutat. Sed quod plus est, quàm pro
- 50 potentia nutriendi, statim fit alienum pondus. trahunturque aliæ duæ potentie ad consensum. Animalis sentit pondus cum tristitia. quod in ventriculo apertè sentimus, cum paulò plus est ingestum, & in venis perinde fieri intelligimus. facultas etiam vitalis, quæ est in arteriis, veluti conspirans cum naturali; motus quosdam edit vehementiores, alios debiliores, veluti pondus quoddam alienum contendens ex-
cutere. Hinc fit, vt quanquam incipere possit ea multitudo, quæ ad vires refertur,

citra corruptelam aliquam; tamen ut non possit sine ea perseverare. quod dicit Galenus secundo Aphorism. 17. quoniam scilicet, cum iam partes sentientes incipiunt gravari; naturalis ipsa facultas non potest tantam humorum copiam incorruptè dispensare. Diximus itaque ad quam facultatem dicatur multitudo. modò de materia ex qua multitudo fit, oportet disputemus. Multitudo gravans facultatem, non solum ex humoribus fit; sed est etiam quædam multitudo carnis & pinguedinis, proportionem illi respondens. multi enim tam sunt obesi, ut partibus sentientibus partes carneæ & pingues oneri sint. verum modò de humorum multitudine disputamus. Leonhartus Fuchsius vir in Galeno multum versatus censet; nullam plenitudinem, quæ propriè plenitudo vocanda sit, fieri, nisi ex omnibus humoribus æquè redundantibus, aut iuxta proportionem: quotiescunque autem unus re-

Fuchsi de plenitudine sententia reprobat.

dundet, cacochymiam esse in corpore. Veruntamen deceptus est apertè, siue velis Galeni verba perpendere, siue ratione agere. Nam secundo De compositione pharmacorum secundum locos, capite tertio, ita scripsit, differens de plenitudine: *ἡνέκα δὲ αὐτὴ τῶν πλεονούντων χύμων αἰὶν λόγον αὐξήθειαν, ἢ τὸ αἷμα πλεονέσκει, ὡς ὅταν γὰρ πλεονέσκει αὐξήθειαν χύμων, οἵπερ εἰσι φλέγμα, καὶ ξαυθὴ χολή, & μέλαινα. τὴν ποσὶν αὐξήσιν, ὅτε πλεονέσκει, ὅτε πληθύνει, ὅτε ἀπλῶς πλεονέσκει, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ὁμομαζούσης πλεονέκει φλέγματος, ἢ χολῆς ξαυθῆς, ἢ μελαίνης ὑπάρχειν ἐν τῷ σώματι φάσκει.* id est, Fit autem plethora, quatuor humoribus iuxta proportionem redundantibus, vel solo sanguine: ut quando aliquis aliorum humorum (sunt verò ii, pituita, flava bilis, aut atra) redundat. Hanc redundantiam, neque multitudinem, neque plethoram simpliciter nominant: sed cum addito, multitudinem pituita, aut bilis flava, aut atra in corpore esse dicentes. Præterea 13. Meth. capite quarto, ita inuenies scriptum: Deinde considerandum, num corpus totum aut sanguine, aut humoribus omnibus æqualiter abundet: *πληθύνει* vocant. Secundum hunc locum adduxi; ne quemquam deciperet eorum, qui Græcum codicem non consulunt. est enim non ex Galeno, sed ex nimia Linacri diligentia; qui sentit ut nos, & suam sententiam inseruit versioni. Est enim scriptum Græcè pro tota illa dictione: *ὅτι μὲν τὸ σῶμα πληθύνει, ὅς γε φαίνεται.* Cæterum prior locus continet Galeni mentem apertissimè. ridiculum enim quod Leonhartus respondet, dictum esse illic, vel solius sanguinis; nomine sanguinis pro omnibus humoribus usurpato. Monuit enim

Quæ pro se adducat Fuchsius.

(inquit) nos Galenus huius acceptionis, libello De multitudine cap. 14. his verbis: His præfinitis, poterit tandem tumor venarum signum esse sanguineæ multitudinis nunc appellatæ, propter eminentiam. non enim potest tam exquisitus aliquando sanguis in venis contineri; ut nihil in eo neque bilis, neque pituita, neque sero similis feratur ichoris. proinde ego supra, siue humores dixissem, siue sanguinem redundare; censebam perinde audiendum. Ex hoc loco ducit Leonhartus suam sententiam, & responsum subtile. Addit insuper alium locum ex 13. Methodi capite sexto, ubi ita scriptum est: Vbi enim æqualiter inter se succi sunt aucti, id & *πλεονέκει* & *πληθύνει* vocant: ubi verò vel flava bili, vel nigra, vel pituita, vel serosis humoribus refertum corpus iam fuerit; eam affectionem cacochymiam, non plethoram nominant. Hæc Galeni verba apprehendens, ita redundantiam humorum distribuit: Aut redundant (inquit) humores omnes simul, aut illorum aliquis. si pri-

Ineptè verba Galeni Fuchsius interpretatur.

40
50
60
70
80
90
100
110
120
130
140
150
160
170
180
190
200
210
220
230
240
250
260
270
280
290
300
310
320
330
340
350
360
370
380
390
400
410
420
430
440
450
460
470
480
490
500
510
520
530
540
550
560
570
580
590
600
610
620
630
640
650
660
670
680
690
700
710
720
730
740
750
760
770
780
790
800
810
820
830
840
850
860
870
880
890
900
910
920
930
940
950
960
970
980
990
1000

Ratio diuidendi Fuchsi imperfecta.

Nam

Nam teneris dicere; esse cacochymiam, aut nequaquam fieri posse, ut solus sanguis redundet. Dicis hoc secundum, sed nullam rationem profers. tenebaris dicere; cur solus sanguis non possit redundare, cum possit pituita sola & bilis flaua, & atra. nam ego tam longè abesse hoc à Galeni mente video, ut dicat ille 17. cap. lib. De plenitudine, solum sanguinem recipere posse maximam eminentiam in plethoricis affectionibus, nullum aliorum humorum posse. At inquis, prius dixerat ipsemet Galenus, nullum in venis sanguinem posse esse solum, & impermixtum. Concedo, ita *Quæ Fusi- obfus ad- ducit sol- uuntur.*

10 esse in vase quopiam, si lubet, libram aquæ, atque huic libram aliam vini immixtâ. Non potest fieri, quantum intelligo, ut in dicto vase vinum sit solum. erit enim, quantumuis addas supra priorem mensuram, plus minusve dilutum. tamen fieri potest, ut solum redundet, si vini mensuræ addas multò plus, & aquæ nihil. Igitur neque in venis opus est solum esse sanguinem, ut solus redundet. nam neque aliorum humorum quisquam solus esse potest in venis: quos tamen solos redundare tu ipse cōcedis, vocasque redundantiam, cacochymiam. Quomodo ergo Galenus decimotertio Meth. (nondum enim satis respondimus) finiens plethoram & cacochymiam, dixit; redundantiam æqualem omnium humorum, redundantiam solius sanguinis non facta mentione? an quoniam hanc plethoram esse, etsi non diceretur, ex additis intelligebatur manifestè? addit enim: Vbi verò vel pituita, vel bili flaua, vel atra, vel serosis humoribus refertum corpus iam fuerit; cacochymiam eum habitum, non plethoram vocant. cum enim cacochymia trium humorum redundantia cōstaret, quarti redundantiam apertum erat plenitudine cōtineri. Sed quid ego tam multa refero, cum Galenus ipse libello De plenitudine ruborem, non plenitudinis simpliciter signum esse dicat: sed sanguineæ plenitudinis? quæ quæso est hæc sanguinea plenitudo, à plenitudine simpliciter diuersa? nisi ex redundantia sanguinis solius. Sed videtur difficile, quòd Galenus illo in loco non solum sanguineæ multitudinis meminit, sed & pituitosæ, & biliosæ, & melancholicæ. quare neque redundantia solius pituitæ, aut bilis flauæ, aut melancholicæ cacochymia videtur esse; sed

30 multitudo nedum sanguinis. Sed hæc ipsa argumentatio à nobis integram harum affectionum interpretationem requirit ex Galeni sententia; Leonharto iam tandè iussu facessere. quoniam in ea diuisione, qua dispositiones plethoricas aggressus est distinguere, omisit plura, quàm dixit. Aut enim, inquit, redundant omnes humores iuxta proportionem, qui affectus plethora est: aut illorum aliquis, qui affectus est cacochymia. quasi verò non sint multæ plethoræ: in quibus periit hæc humorum æquabilitas. Quotiescunque est sensus grauitatis, aut tensionis, est multitudo: nam hæc signa diximus esse propria. Potest verò fieri hic sensus auctis omnib. humoribus simul, atque hæc est plethora absolutè ac citra additum: aut redundante solo sanguine, quæ & ipsa syncera plethora est, & dicitur plethora sanguinea. tamen

40 est syncera: quia nihil habet vitii, sed sanguinis solam multitudinem. Nullus aliorum humorum redundare potest in venis solus, vsque ad sensum grauitatis aut distensionis. affectus enim in quibus soli redundant, cacochymia sunt: ut morbus regius, leucophlegmatia, & similes, in quibus nullus grauitatis sensus est, neque tensionis. Tamen potest redundare quicumque illorum plus aliis supra proportionem, vsque ad grauitatem, aut tensionem. Atque ita fiunt multitudines, quæ non sunt exquisitæ; sed dicuntur cum addito, plethora pituitosa, biliosa, aut melancholica. suntque affectus compositi, quia habent permixtum non nihil cacochymia. Ut si quis intelligat redundare omnes humores in venis vsque ad grauitatem aut tensionem; tamen pituitam plus cæteris, ita ut ipsa sola corrumpat proportionem; plenitudo hæc est:

50 (adsunt enim grauitas & tensio) sed pituitosa, quia pituitosus redundat sanguis. Sed quoniam multitudinis species nunquam erunt conspicuæ, nisi species cacochymia intelligantur, rursus hinc exordiamur diuisionem. Sanguini (ut nomen hoc de humoribus dicitur) potest accidere multitudo, aut vitium. quod alii dicunt; potest redundare quantitate, aut qualitate. Multitudinem hic dicimus, non quantumcūque incrementum, sed quod grauitatem facit, aut tensionem. ad quos vsque terminos

Oritur ex Galeno difficultas.

Redundantia æquabilitas plenè enarratur.

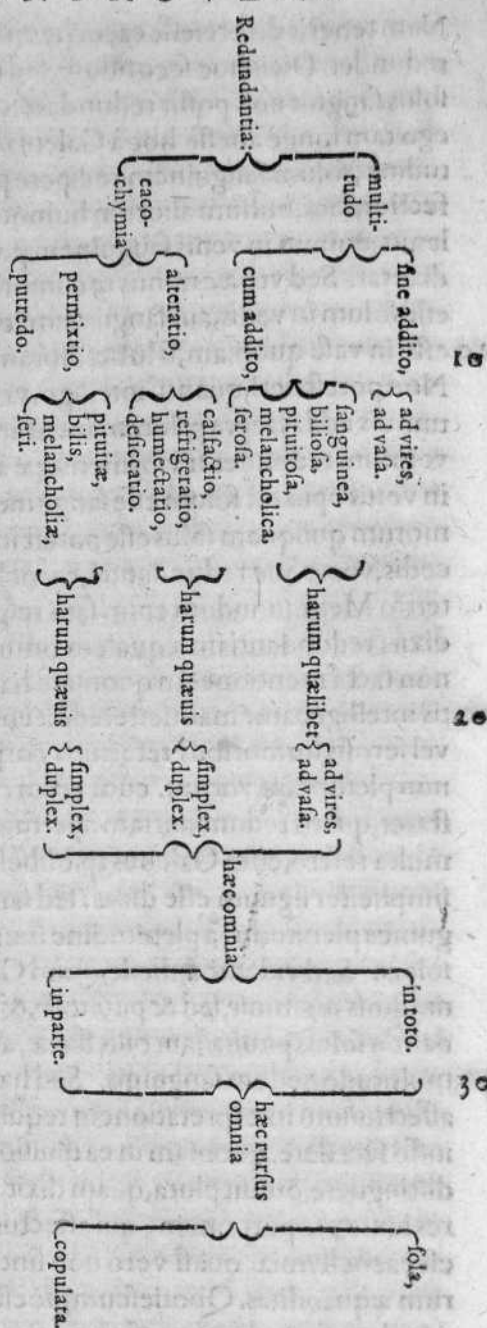
Quibus modis contingat multitudo.

potest sanguis crescere, aut omnibus humoribus crescentibus aut vno. atque rursus omnibus crescentibus; aut iuxta proportionem, aut aliquo illorum plus reliquis crescente, ac supra proportionem. prima est plethora: secunda est plethora sanguinea, aut pituitosa, aut biliosa, aut melancholica, prout hic aut ille humor superat proportionem. Intellige, (neque enim hoc quidquam impedit fieri) si duo humores proportionem excesserint, ab ambo-
bus recipere appellationē. vt si dicas, plethoram biliosam, & pituitosam. Solus nullus humor potest redundare vsque ad grauitatem, præter sanguinem: qui cum redūdat, est multitudo sanguinea. vnde iam collegimus sanguineæ multitudinis duos modos: cum solus sanguis redundat, vel solus superat proportionem. His igitur modis accidit humorib. multitudo. Vitiari etiā potest multis modis sanguis; aut comparata aliqua mala qualitate, aut intemperatus, aut putris. Atqui intemperie affici potest tot modis, quot intemperierum sunt species. fieri enim potest calidior, frigidior, humidior, aut siccior, vel horum duo simul accipiens. Permissionum etiam tot erunt modi; quot humores, quorum permissione vitiari potest. potest enim fieri pituitosus, biliosus, melancholicus, aut sero plenus. Hæ sunt species cacochymix, quæ tunc temporis exquisitæ sunt, cum aliquis vitioforum humorum redundat solus. quo tempore nullus grauitatis aut tensionis est sensus: vt in ictero, elephante, leucophlegmatia. Nihil tamen prohibet cacochymias cum plethoricis dispositionibus copulari. vt si quis ictero laboret, simulque per corpus vniuersum sensum patiaturs grauitatis. Singuli etiam horum affectuum, siue multitudines sunt, siue vitia, (quod perinde est ac si dicas; siue multitudines sunt, siue cacochymix) possunt esse aut in toto, aut in parte. Plenitudinū ac cacochymiarum totius corporis exempla iam diximus: sed earum, quæ in parte sunt, exēpla, sunt tumores præter naturam, & intemperies particulares, quibus fieri solet vt in vno aliquo membro multum alicuius excrementi colligatur. Tot sunt redundantix species, quas vt facilius intelligantur & retineantur memoria, hoc schema continebit.

Cacochy-
mia quib.
modis fiat.

*Multitu-
do & caco-
chymia,
aut in toto
sunt aut in
parte.*

† *Contro.*
alia agita-
tur.

† Quibus diffinitis nō fuerit inuti-
le, antequam hoc caput conclu- 40
damus, illud etiam diffinire: sint-
ne hæ redundantia species mor-
bi, an affectiones secundum natu-
ram. Nam morbos esse, videtur
Galenus significare haud obscure
4. De tuenda valetudine, ita scri-
bens in ipso libri principio: Quæ
igitur ex immodica exercitatione
lassitudo fit, salubre est sympto-
ma: quæ verò sine hac, morbo- 50

ma: quæ vero line hac, morbo-
sum. Igitur si lassitudines sponte factæ symptomata sunt morbosæ; (sunt verò sym-
ptomata multitudinum) multitudines ipsæ proculdubio morbi sint. Non enim
aliud eo loco significat salubre symptoma, quàm quod cum sanitate consistit;
& morbosum, quod est ex morbo. Adde curari ab eodem Galeno, vt paulò an-
tè tetigimus, lassitudinem phlegmonodem maioribus auxiliis, sanguinis, inquam,
missione

missione usque ad deliquium animi, & pluries repetita: nec solum hanc, sed omnes etiam lassitudinum species sanguinis missione curari, dempta vlcerosa. quod tamen non fieret, si possent per sanitatem consistere. Sed contra est. quod si ita esset, nequaquam Hippocrates in Aphorismis dixisset: Lassitudines sponte factæ morbos prænuntiant, sed, morborum symptomata sunt. neque Galenus earum curationem in libris De tuenda valetudine scripsisset. spectaret enim profecto ad curandi methodum. Tamen res, quantum ex autore licet colligere, & euentia ipsa declarat, *Contr. de-
cisio.* habet in hunc modum. Redundantiæ per se dispositiones neutrae sunt. neque enim omnino sunt dispositiones secundum naturam, neque morbi. lædunt enim operationes aliquatenus, aut pungentes, aut grauantes, aut tendentes: tamen non usque adeo, ut auocent à rebus agendis & consueta impediunt munia. sunt verò causæ promptissimæ morbum generantes, nisi præscindantur; manentque cum ipso morbo, atque ita patiuntur lassitudines ægrotantes multi. tamen lassitudines per se, symptomata sunt dispositionum neutrarum, quæ nonnunquam morbi fiunt. id quod intelliges ex Galeno, qui capite quarto De sanguinis missione de utraque plenitudine, ea, inquam, quæ est ad vires, & ea quæ ad vasa, differens inquit: Siue in ægrotante homine, siue in bene valente sit. nam ut (inquit) qui onus gestat graue, non statim concidit ut grauatur, & defatigatur: ita qui multitudine laborat, hac ratione solam grauitatem aut tensionem patitur. deinde durans multitudo maioris mali fit causa. Iam verò vlcerosam lassitudinem, quarto De tuenda valetudine monstratur, posse accidere homini vel optimè sano ex leui errore, antequam omnino consueta munia impediuntur. Quod si à Galeno morbosa symptomata, dictæ sunt lassitudines; proinde puto dictum, quod sint morborum nuntiæ, non quod ipsæ ex morbo fiant, ac non potius ex neutris dispositionibus. Explicui quātum potui exactè, quæ de multitudine ac lassitudinibus à medicis non satis explicite circumferuntur. Quare de his hætenus.

De scopis mittendi sanguinem. C A P. I I.

30 **M**ISSIS his quæ de sanguinis missionis, auxilii eorum quibus medici vtuntur, *Quando
mittendus
sanguis.* verè maximi, specie quærenda forent, illud vnum in hac quæstione proponendum duxi; quando mittendus sit sanguis, & quando secus. hæc enim fuerit vtilissima quæstio. quoniam auxiliorum vis vtendi occasionem præcipuè inest. Plerisque videtur responsum facile: Quādo adest aut aderit magnus morbus, ætas florēs, & constans virtus, tūc est sanguinis missione. nam Hippocrates quarto De ratione victus in morbis acutis, decimonono, In acutis passionibus, inquit, sanguinem mittes, si vehemens videatur morbus, florueritque ægrotantibus ætas, & illis adfuerit robur. Quæ sententia, ut habet Galen. in commentario, verè digna est Hippocrate autore: quippe quæ omnes mittendi sanguinis scopos breuissima dictione comprehendat. Alii respondent cum Galeno libello De sanguinis missione; mittendum esse sanguinem cum virium adest robur, & morbus magnus, præter pueritiā. quoniam pueri ex sese habent unde euacuentur; & eorum substantia, quippe quæ humida est & calida, citissimè exoluitur. Itaque hac dictione duo tantum iam supersunt scopi mittendi sanguinem; robur virtutis & magnus morbus. Hætenus respondent omnes. Meminisse hoc in loco oportet eorum, quæ primo huius operis libro monstrata sunt de ætatibus: eas scilicet non debere à medicis annorum numero diffiniri, sed temperamentis & naturis. unde fit conspicuum, non illum ar- *Qualis
debeat esse
medicis
ætatum
considera-
tio.* cendum esse ab hoc auxilio, qui quartumdecimum annum nondū attingit; sed eum qui ex sese tantam habet expirationem, ut missione sanguinis non indigeat. neque *Ætas flo-
rens in-
missione
sanguinis
non est sco-
pus simpli-
citer neces-
sarius.* illum qui sexagesimo anno iam sit, sed eum qui tanta iam sit imbecillitate, ut sanguinis missionem citra periculum non sustineat; quocunque ætatis anno alterum fiat. Nam quemadmodū monstrauius, non possunt ætates certis annorum numeris finiri. sed etsi perpetuò continerentur eisdem annis ætates, (quod tamen periodorum varietas non fert) erraret tamen, qui aut quartumdecimū annum perpetuò expectaret, aut ad quadragesimum quintum, quinquagesimūve semper

desisteret à mittendo sanguinem. Nam qui ita docet: pueritia, quæ quartodecimo anno finitur, prohibet mitti sanguinem; haudquaquam perpetuum & inuiolabile effert præceptum. sed vnicam indicationem declarat, non leuem illam quidem; sed tamen cui possis contrarias obiiicere potentiores. dicimus enim non minùs: expectandum esse mediocrem aëris temperiem: tamen non proinde in ætate perpetuò abstinemus. Est sanè maximum illud præceptum in curandi ratione, cum contrariæ concurrunt indicationes, operari pro ratione potentioris, impotentiori etiam aliquid tribuendo. Interest inter virtutis robur, & magnitudinem morbi, & ætatem florentem; quòd virtutis robur, & morbus, sunt scopi necessarii: (nam nisi sit morbus qui exposcat, stultum fuerit mittere sanguinem: nisi sit virtus quæ ferat, 10 fuerit perniciosum & stultum) tamen ætas florens est indicatio omnium earum, quæ perpetuæ non sunt, (ita appello eas quibus possis obiiicere contrarias) potentissima, nondum tamen perpetua ac necessaria. Quod ad ætatem pertinet, ita habet.

*Robur
virtutis
& morbi
magnitu-
do necessa-
rii scopi.*

*Robur
virtutis
quomodo
debeat cõ-
siderari.*

Robur virtutis in tribus facultatibus quibus corpus gubernatur, animali scilicet, vitali, ac naturali consistit. harum constantiam ex firmitudine suarum actionum cognoscimus. Meritò tamen robur vitalis, quod pulsus indicat, maioris facimus. Cæterum animaduertendum est, non posse ad missionem sanguinis, certum quoddam robur præfiniri, sed experimento & prudentia debere medicum illud cognoscere. Experimento, dum tyrones suorum præceptorum praxim obseruant; multorum arterias atrectando, & euacuationum quantitatem in memoria reponendo. nam 20 proprium experimentum expectare citra præceptores, non vacat periculo: maxime nisi medicus valde prudens natura sit ac doctus. Prudentia, conferendo euacuationem cum virtute, ac præterea præuidendo quæ ab euacuatione contingent ægrotanti. oportet enim adesse robur, non quod euacuationem hanc solum quam paramus modò, possit sustinere; sed quod quæ postea probabile est ægrotanti superuentura. nam fieri potest vt ad sint duo ægrotantes, cum virtutis æquali robore, & ambo, morbis missionem sanguinis exposcentibus, affecti: tamen vt alteri meritò mittatur, & alterius robur non sustineat, æquale tamen. si scilicet speras, illum statim ac missus sanguis fuerit, rescindendum: hunc verò longo deinde laboraturum morbo, aut vigilia etiam, aut dolore, aut fore vt non possit expurgationem deuita- 30 re: cui tamen sustinendæ si missus modò sanguis, non sufficiet. hæc nisi medicus acutè præuiderit, & diligenter considerauerit; non mirum si ægrotantium propositorum in hypothesi, alterum scissione venæ sanet, alterum in mortem præcipitem det. Igitur adesse oportet robur; quod ferat, non sanguinis missionem modò, sed

*Quomodo
considera-
ri debeat
morbis
magnus.*

quæ postea videntur consequutura. Nam si in institutione victus hæc considerantur omnia, cur negligantur in vsu auxiliorum? morbum magnum non oportet adesse: sed & qui timetur, potest permouere medicum ad mittendum sanguinē. quandoquidem est auxilium, non curationis tantum, sed & præcautionis. Magnus verò morbus est, aut qui propria essentia est magnus, aut cacoëthia, siue malignitate, aut partis principatu. non enim curio quorundam de nominibus perpetuò cõtenden- 40 tium ineptas argutias, qui malè Galenum dixisse asserunt; triplici ratione morbum fieri magnum. nam neque morem, neque partis principatum rationes esse magnitudinis: cum mos à magnitudine differat, & possit princeps pars laborare morbo aut magno aut paruo. Sed hi garriunt minùs intelligentes auctoris mentem: qui morbum esse magnum dicit, primo modo in essentia propria. quasi alii duo modi non sint magnitudinis in essentia; sed ex loco & more. quæ tamen proinde magnitudinis species dicuntur, quòd par morbus & in præstantiori parte, aut deterioris moris maiorem exigit medentis curam. quod in præsentī disputatione sit luce clarius. nam constat duci medicū sæpe ad mittendum sanguinem, aut expurgandum prauo morbi more: quod, si bonum morem conspiceret, ne cogitaret quidem. Cõ- 50 sistente inflammatione in principe parte, sanguinem statim mittimus. tamen in aliarum partium inflammationibus, nisi per se sint magnæ, aut totum corpus sit plenum; sine missione sanguinis transigimus. Præcipit Hippocrates vlcerato capite expurgare statim: sed tamen non id statim aliis partibus vlceratis. Meritò ergo tres hos modos magnitudinis Galen. dicit, si magnus morbus mittendi sanguinis scopus est:

- pus est: alioqui non ignarus magnitudinem & morem differre. qui 3. De crisi-
bus cap. 4. dixerat, esse hæc quatuor inuicem distincta, magnitudinem, morem, &
motum, & speciem. Est scilicet ea magnitudo quam 3. De crisi-
bus separat à more,
quam 3. Methodi dicit in propria substantia. Sed nihil mirum si quæ non intelligunt
damnent, atque hæc ipsa alios putantes ignorare, suas sententias veluti noua do-
gmata celebrent. Sed quoniam monstratum est duos esse necessarios scopos,
morbi magnitudinem & robur virtutis; lubet mihi in præsentia interrogare, Nun-
quid eodem modo sint scopi magnus morbus & robur virtutis? nam scopus, quan-
tum intelligo, illud est, à quo sumitur curationis indicatio. indicatio verò 2. libr.
10 Method. cap. 7. est ipsa sequentis, seu eorum quæ agenda sunt, insinuatio. at illud
quod est secundum naturam, cuiusmodi maximè est robur virtutis, seruari postu-
lat. ergo robur virtutis non exposcit sanguinis missionem: quæ si quod aliud auxi-
lium, virtutem subuertit. Dices; robur virtutis non exposcere, sed permittere. er-
go magnitudo morbi est exposcens scopus. & hac ratione differunt duo hi, quòd
robur tantum permittit; magnitudo morbi, non hoc solum, sed exposcit etià. Sed
contra est, quòd, dicente Galeno 9. Meth. cap. 14. & 15. Omnis indicatio curatio-
nis sumitur aut à morbo, aut à virtute, aut à rebus non naturalibus. Hæ tres indica-
tiones. Primum ad duas tantum rediguntur, morbi scilicet & virtutis. quia res non
naturales nunc se habent ex parte morbi, nunc ex parte virtutis. hæ duæ rursus ad
20 vnicam: nempe, contrarii rationem. quoniam curatio perficitur ex morbo qui est,
ad sanitatem, quæ fuit. medicus enim curat ægotantem de morbo præsentia ad sa-
nitatem pristinam transferre: id quod per contraria morbo fit. omnes itaque in-
dicationes vno capite colliguntur contrarii: & robur tantum præfinit, contrarii
quod adhibetur magnitudinem. Summa itaque in curatione indicatio est contra-
rii: & scopo exposcenti cum auxilio quod expetitur, debet esse ratio contrarii. sed
magno morbo non est contraria sanguinis missio, magis quam expurgatio. nam
sanguinis missio est auxilii species, magnitudo morbi est quantitas, aut intensio.
quantitati aut intensiõni, quantitas opponitur aut remissio, non species. ergo ma-
gnus morbus per se non exposcit sanguinis missionem; sed tantum magnum auxi-
30 lium, non hoc aut illud. Dices fortasse: Sanguinis missio est magnum auxilium. Fa-
teor, & expurgatio est magnum auxilium. ergo hac ratione nõ est quod expurga-
tio indicetur ab affectu, aut affectibus corporis, (id quod inter omnes medicos con-
uenit, & docet Galen. ad id parato libello, cui titulus est, Quos & quando, & qui-
bus medicamentis purgare oportet, affectus distinguens, non contentus magnitu-
dine) & sanguinis missio à magnitudine. ex magnitudine enim sola illa capitur in-
dicatio, quam Hippocrates iis verbis docuit: Extremis morbis extrema remedia, ita
magnis magna. ergo sanguinis missio per se indicatur à qualitate, aut ab specie af-
fectus: ex accidenti, à magnitudine. quia magnum auxilium est. Hoc etiam licet
colligere ex Galen. libro De sanguin. miss. capite 6. vbi ita habet: De secanda vena
40 consilium inito, præ oculis habens primos hosce scopos: nempe plenitudinis tum
quantitatem, tum qualitatem, & virium robur. Itaque scopus per se, & qui per se in-
dicat, affectus est; nempe plenitudo, aut plenitudinis qualitas, nõ magnitudo. Rur-
sus 9. libr. Meth. cap. 5. ita inquit: Hi quidem sunt scopi, prohibentes sanguinis mis-
sionem: exposcentes simul cum affectu, qui ea primum indiget, habitus durus &
densus. Ex his verbis facillè intelligat quiuis, si affectus gratia primum sanguinis
missio requirebatur; affectum esse scopum, non magnitudinem. Igitur est nostra
sententia, non proinde sanguinis missionem necessariam esse, quòd magnitudo
morbi cum virtutis robore iuncta sit; sed quòd corpus laborat aliquo eorum affe-
ctuum, qui per se indicant sanguinis missionem. quales autem affectus hi sint, pro-
50 cedens sermo declarabit. Sed roget interim nos aliquis: Quid ergo? nunquid da-
mnandus est Galen. qui citatis locis magnitudinem morbi & robur virtutis scopos
esse dicit? Minimè. quin potius ex eodem autore est interpretandum; non indicari
sanguinis missionem à magnitudine morbi per se, sed ex accidenti. quia nunquam
cum robore virtutis magnitudo morbi coniungitur, quin adsit affectus aliquis per
se exposcens sanguinis missionem. nam idem Galenus libello De sanguinis missio-
accidenti.

*Virtutis
robur &
morbi ma-
gnitudo nõ
eodem mo-
do sũt sco-
pi mitten-
di sangui-
nis.*

Obiectio.

*Species af-
fectus per
se indicat
sanguinis
missionem.*

*Magnitu-
do morbi
magnum
auxilium.*

*Sanguinis
missio à
magnitu-
dine morbi
non indi-
catur per
se, sed ex
accidenti.*

ne capit. 8. Neque enim, inquit, ubi multitudo succorum crudorum congesta est tanta, ut mitti sanguinem iuberet, ratio redarguitur. nam istis virium robur non adest. His verbis constat hoc argumentum contineri: (respondit enim tacite objectioni) ubi adest magnus morbus cum multa succorum crudorum copia, non est sanguis mittendus; etiam si multitudo satis magna sit ad euacuationem, & robur virtutis adsit, & ætas florens. ergo non sunt hi scopi. Respondet, ratio non redarguitur: quia non potest cum crudi succi copia adesse robur virium. Tunc ergo produciens ego ulterius argumentum, ex impossibili hypothese argumentor. Num si adesset morbus magnus ex cruditatibus cum virtutis robore, sanguis mitteretur? constat, quod nequaquam. ergo ex accidenti fit, ut cum magnitudine morbi, & robore virium semper mittatur. nam id quod est per se, non perit, propter rei alterius consortionem. Igitur ex verbis ipsius Galeni, magnitudo ex accidenti indicat missionem sanguinis. quæres: quid ergo est à quo per se indicatur? affectus is, cui missio sanguinis contraria est. ut cum propter plenitudinem mittitur, ipsa plenitudo. Dices: cur ergo missis indicationibus per se, Hippocrates & Galen. ad indicationes ex accidenti confugerunt? quia quanquam magnitudo morbi, cum robore virtutis, ex accidenti indicat; tamen indicat perpetuò. nunquam enim mittimus sanguinem, quin hæc adsint: nec aliquando adsunt, quin debeat mitti. Et quod ad artem medicam attinet; quod perpetuò indicat, perinde est ac si per se indicaret. quid enim aliud exoptet medicus, quam scire breuicula methodo, quando mittendus sit sanguis & quando secus? hos quidem proprius dixeris scopos, quam indicationes. est enim scopus, quod debent oculi intendi, ne quid peccetur: qui tamen potest ex accidenti indicare. ipsos verò affectus, qui per se hoc auxilium exposcunt, non erat tam facile comprehendere. quia simplex affectus non est: sed à multis specie diuersis expetitur sanguinis missio. nam & qui pleni sunt, euacuantur hoc auxilio, & qui icti, & qui vulnerati, & qui inflammatione laborant, aut fluxione alia, & (ut multi probati medici opinantur, à quorum opinione ego non recedo) qui ardentissimis febribus etiam biliosis sunt affecti. Sed argumentetur aliquis contra nos. Tu differis de indicationibus per se: indicat per se quod est contrarium: sanguinis missio vnicum est & simplex auxilium, & specie vnum: & vni vnum est contrarium, non plura. ergo non potest sanguinis missio à multis specie diuersis affectibus indicari. Respondeo: sanguinis missionem non expeti ut vnum auxilium, sed ut plura. nunc enim expetitur ut euacuans: (& tunc semper ea utimur propter plenitudinem, quæ aut adest, aut timetur) nunc expetitur, ut quod reuellat, ut in ictibus, vulneribus, & inflammationibus: quæ sunt citra omnem corporis plenitudinem: neque solum in his: sed in illis, quibus multus sanguis de naribus fluit, sanguis mittitur è brachio. quod auxilium constat non expeti, ut euacuans. alioqui malè euacuationem euacuatione curemus, contraque ac Hippocrates, qui sic scriptum reliquit: Morbos omnes qui ex repletionem fiunt, curat euacuatio, & euacuationem repletio. Galen. 9. Meth. capit. 11. ita habet: Fit autem sanguis naturæ inuoluntatis bifariam; vel cum propriam qualitatem ad vnguem non seruat, neque amplius nutrire, ceu prius cum utilis esset, potest: vel ita multitudine creuit, ut aut vires premat, aut tum venas, tum arterias vel distendat, vel findat, vel obstruat. in his quidem missio sanguinis utilis est, ceu euacuantium auxiliorum vnum: in aliis, ceu quod humorum vehementiorem impetum ad contrariam partem retrahat, vel ad latera deriuat. Hoc ergo in loco Galen. in omni redundantia, quæ est in quantitate, ad vasa vel ad vires, vacuus auxilium esse dixit: in reliquis affectibus, reuellens. Quid de biliosa febre & ardentissima? si in illa mittendus est sanguis, à quo affectu indicatur sanguinis missio? certe à febre ipsa. quia prodest non ut vacuus, neque ut reuellens, sed ut refrigerans auxiliū. non enim aliud maius commodum ex ea euacuatione expeditur, quam quod refrigeratur habitus corporis. Ita enim inquit Galen. in comment. 23. Aphor. 1. sect. Nā in ardentissimis febribus, si usque ad animi deliquium sanguis mittatur, statim totus habitus refrigeratur, & febris extinguatur. in eandem sententiam libello De sanguinis missi. capit. 11. Sic itaque affectos ægrotos expedit usque ad animi deliquium agere. noui enim quosdam ipsorum ex animi deliquio necessarios

Magnitudo morbi cum robore virtutis perpetuò indicant sanguinis missionem.

Sanguinis missio multiplex auxilium.

fariò perfrigeratos. Monstrauigitur; sanguinis missionem, vt & species alias auxiliorum, ab affectus qui in corpore est specie indicari per se, ex accidenti tamen à magnitudine. fierique citra sanguinis redundantiam ob alios affectus: quos omnes antiqui, vt breuiter artistraderent præcepta, nomine magni morbi præsentis & futuri comprehenderunt. Hæc docet Galen. libr. De sanguinis missione ex professo: aliis in locis non tam attentè, sed veluti qui aliud ageret. quod proinde libuit monere, quòd Galen. 13. Meth. capit. 20. differens de missione sanguinis in lethargo, ita scripsit: Itaque incidenda in talibus affectibus vena est statim ab initio. si modò tam valens virtus sit, vt sine noxa missionem sanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum quæ in opere defecanda vena retulimus: sicuti vel crudi humoris copia, vel puerilis ætas. Hæc Galen. quem constat inutiliter adiecisse, *sicuti vel crudi humoris copia*. quandoquidem libro De sang. miss. scripserat, Vbitanta crudorum succorum copia colligitur, vt mitti sanguinem iuberet, virium robur non adest. Sed sæpe monuimus; autoris cuiusque mentem accipi debere ex eo loco, quo de proposita re agit ex instituto. nam in aliis nihil mirum si quædam addantur minùs attentè. proinde nos ex lib. De sang. miss. accepimus quæ modò diximus. quæ omnia videtur habere sanguinis missio communia cum expurgatione. Nam vt illa citra plenitudinem vtimur, ita hac citra cacochymiam: vt illa propter ictum, lapsum aut inflammationem; ita hac propter vlcus magnum, aut in præstanti parte acceptum. docet hæc Galen. 4. Meth. cap. 6. his verbis: Missio verò sanguinis ne ab ipsis quidem empiricis, his qui ita se habent, necessariò adhibetur. ad eundem modum neque expurgatio in sola multitudine prauorum succorum conuenienter suscipitur. sed sicut missio sanguinis & propter multitudinem sanguinis, & propter morbum vehementem: ita purgatio & propter multitudinem alterius cuiuspiam succi, & propter vim morbi. (paucis interpositis) Indigent enim ægroti hac, non modò vt quod molestiam infert excrementum expurget; sed etiam vt in diuersum trahat, & euacuet. atque ob eam rem Hippocrat. tum in reliquis omnibus operibus, tum in eo quòd est de vlceribus, & morbi vehementiam ad purgationis indicationē considerat. His verbis satis patet, vt cum sanguinis missione expurgationem cōferat: quod tam ad illam, quàm ad hanc, expectetur morbi magnitudo. Robur virtutis nemo neget ad expurgationem etiam esse necessarium: quippe quod omnium auxiliorum magnitudinem præfinit. Viderentur ergo esse iidem omnino scopi expurgationis & mittendi sanguinis: si non affectus, qui hanc aut illam exposcunt, spectarentur, sed sola magnitudo. Neque tamen (etiam si perpetuò indicare scopos hos diximus) quoties est expurgandum, mittendus sanguis est. nam ad expurgationem ostendemus paulò infra non opus esse tanta vi, quanta ad mittendum sanguinem. Et est etiam, cum alia ratione possit expurgationis occurrere necessitas, vt sanguinem mittere non liceat. vt si singas, esse homini magnum morbum, & robur: quod modò sanguinis missionem ferre posset, cæterum non quod postea possit ad sequentes alias euacuationes, quas præuidet medicus, superesse. oportet enim robur hoc ita metiri; quod in præsens & in posterum possit esse satis. nam non alia causa in vtero gerentibus, cessat missio sanguinis, quanquam ad præsentia robur eis sit; quàm quod timemus ne supersit minus, quàm pro sustinenda matre cum fœtu. Neque quoties mittitur sanguis, est expurgandum. cum scilicet missione sanguinis fieri potest satis. nam in necessitate æquali anteferri debet missio sanguinis. quare tantum robur vt missionem sanguinis sustinere possit cum morbi magnitudine missionem sanguinis perpetuò indicant.

De modo quo fluit sanguis in vena scissione.

C A P. I I I.

*Opinio di-
centium
fusionem
sanguinis
in vena se-
ctione tra-
dione fieri.*

Q V O D ex illato venæ vlceretam multa sanguinis copia fluat; aut tractio, aut expulsio, aut successio eius quod vacuatur facit. Sunt quam multi, qui tractione fieri, his argumentis contendunt. Nisi (dicunt) sanguis traheretur versus scissuræ locum; nihil interesset hanc aut illam venam secare, in hoc aut illo affectu, neque

quidquam præter propinquitatem respiciendum. si enim successione eius quod vacuatur exiret, cum ex propinquis vasis propinqua succedant citius; propinquitas sola consideranda foret. quare cum vena interna cubiti, sinistri lateris & dextri, in communem truncum terminentur, antequam ex caua vena ramuli mittantur, alii ad dexteram, alii ad sinistras costas deportantes alimentum: quid interesset in pleuritide, quodeunque latus vexaret, secare hanc aut illam; nisi aliquas haberent communes fibras, dextera cum dextris, & sinistra cum sinistris? hæc verò fibræ non aliter possunt prædesse, quàm trahendo: nam ad hoc villi oblongi à natura comparati sunt. igitur aut nihil interest secundum rectitudinem vacuare, aut sanguinis missio tractione fit. Adde, nisi aliqua tractio esset in parte secta, non posse ex tam longinquis partibus sanguinis motum excitari. nam si venæ forent ferreæ aut lapideæ, ut concidere non possent earum tunicæ; proculdubio si tantillum sanguinis effunderetur, necesse esset reliquum succedere, ad seruandum continuitatem, aut deuitandum vacuum. ita enim fistulis æneis quotidie solemus perpetuos fontes imitari. sed cum molles sint venæ, promptius illis est effuso sanguine, qui prope vlcusculum erat, subsidere. Hoc visus est docere Celsus, qui. 2. lib. capit. 10. ita scripsit: Proximum locum primò exhaurit: ex vltioribus autem eatenus sanguis sequitur, quatenus emittitur. vbi is suppressus est, quia non trahitur, ne venit quidem. itaque videtur Celsus tractioni dare missionem sanguinis, cum dicat: Quia non trahitur, ne venit quidem. Præterea neque ad mittendum sanguinem vtremur frictione particulæ, neque ligaminibus fortioribus, neque aqua calida: nisi his tractionem moliremur. Igitur vel ipsa mittendi sanguinis forma, qua vtimur, tractione sanguinem fundi declarat. His argumentis multi persuasi, ita censent. Cæterum ut, quod res habet, nos possimus monstrare, occasio ipsa poscit ut de modis quibus succus, aut excrementum, aut res alia quæuis, potest in partem aliquam succedere, differamus. id quod ut veniamus ad rem, perstringemus breuibus. Postest succus aliquis incumbere in partem quampiam; aut ab aliis in eam compulsus, aut ab ea tractus. Porro ut aliæ particulæ expellant; facit aut succi redundantia, aut malitia, aut dolor partis ad quam transmissio fit, excitans aliarum vim expellendi, ut hæc recipiat, facit propria illius imbecillitas. Tractio fit calore, aut proprietate, aut substantia, aut substantiæ similitudine, vel successione eius quod euacuatur. Docet hæc Galenus cum demonstrationibus in opere De facultatibus naturalibus, secundo etiam De differen. feb. capite vltimo. & aliis innumeris in locis repetitum est; fortiora membra, immittere ad debiliora, debiliora verò cogi admittere excrementa aliorum. ita fiunt febrium accessiones, ita fiunt fluxiones, ita omne genus eorum qui decubitus, & qui abscessus à medicis appellantur. dolor quoque quanquam trahere à Galeno sæpe dicitur, (ut libello De sanguinis missione cap. 7. vbi ita dicit: Quippe cum dolor sanguinem ad se trahat) tamen, quemadmodum ipsemet declarat decimotertio Method. cap. 3. vbi rem attingit exactius, instigat membra quæ circumiacent ad immittendum, ipse nequaquam trahens. non enim arbitror, in dolore (qui, ut supra à nobis quoque dictum est, nihil est præter quendam sensum, tristem scilicet) proprietatem aliquam aut similitudinem constitues. sed cum membrorum omnium vis suapte natura ad expellendum id, quod ea irritat, insurgat; sit ut particulæ proximæ versus dolentem sese comprimant, succumque in illam ita emittant. Notanda hic est illorum ruditas, qui cum prædictum Galeni locum legerint malè intelligentes, ita scribunt: Non trahere dolorem ad partem dolentem, sed animalem facultatem commouere: quæ suis instrumentis vfa, ea ad dolentem partem, ut ei auxilietur, mittit. nam ad mittendum non irritatur facultas animalis, sed naturalis. Nam vt illius est sentire & mouere; ita huius trahere & expellere. illa igitur facultas irritabitur ad expellendum, quæ est expulsiua. nã ridiculum fuerit irritare Ioannem, quò moueatur Petrus. addunt enim; facultatem animalem vfram suis instrumentis, mittere ad dolentem partem. Instrumenta expulsionis, facultatis naturalis sunt, non animalis. nam non, arbitror, dices, ex punctione digiti fieri inflammationem in axillis, actione musculorum, liberè atque ex arbitrio ipsius ægrotantis. Fortasse dices, dolore non posse irritari facultatem naturalem, cum ipse dolor sen-

*Quibus
modis res
in locum
alium pos-
sit succe-
dere.*

*Dolor non
trahit sed
instigat
circum-
stantia
membra
ad expel-
lendum.*

*Obiectio
soluitur.*

lor sensus sit, & actio deprauata facultatis animalis. An ignoras posse facultatem
viam per alteram irritari? Disce igitur, tantam esse trium facultatū corpus nostrum
gubernantium conspirationem, vt illata animali facultati molestia, irritetur natu-
ralis ad expellendum. nam aliter non possent mordentia & pungentia irritare vim
expultricem excrementorum. nam illa animali tantum vi sunt molesta. Sed quan-
quam sensus tristis qui per famem fit, animalis est potentiae symptoma: tractio ve-
rò ad quam ventriculus eo sensu irritabatur, naturalis vis est actio. nimirum idem
membrum, vt ventriculus, intestina & brachium, animali facultate sentit irritatio-
nem, & naturali expellit. vtitur verò instrumentis expulsionis facultas naturalis, nō
10 animalis: quanquam hæc illi subseruit, ad sentiendum noxia. Ita partes quæ circa
dolentem sunt, cæco impetu aduersus dolorem insurgunt, comprimunturque ver-
sus illum, & compressione spiritus & sanguinem mittunt, ad expellendum dolorē,
non ad ferendum suppetias. Quanquam videri hoc fortasse alicui possit durius.
videntur enim hac ratione illæ solummodo partes immissuræ ad dolentem, quas
dolor tangit. nulla siquidem naturalis vis expellit non irritata. At verò dolor, pū-
cto acudigito, non videtur posse ipsum digitum excedere; nedum manum, aut bra-
chium totum. tamen fluxio fit puncto digito, vel à thoracis partibus, cum in axil-
lis glandularum tumores fiant, humoribus qui mittebantur velut media via inter-
ceptis. Oportet eum qui hæc sit assequutus, perlegere prius ea, quæ de facultati-
20 bus secundo huius operis libro scripsimus: atque tunc tandem considerare; fieri
posse, vt in membro aliquo expultrix vis torpeat per se, tamen à tractione quæ ali-
unde fit, excitetur. & vt permota alicunde, vt cunque id fiat, praua succi portione:
reliqui succi vel à longinquissimis partibus moueantur, successione eius quod euac-
uatur. vt si quis intelligat, in venis esse copiam maiorem sanguinis, quam pro vir-
tute: tamen venas illum non posse expellere, neque adeo sese comprimere. nō mi-
rum si incepta alicunde euacuatione, aut data via exitus, reliqua simul peragat ex-
pultrix facultas. Illud quoque multò est curandum minùs, si compressis proximis
dolori partibus & inanitis, reliqua vacuentur successione, atque ita vel à longin-
quissimis partibus versus dolentem concitetur sanguinis impetus. vt in hortis per
30 multos aquæ ductus humore distributo; ab extremo quodam riuulo, cui consti-
pato luto fuerat meatus interclusus, aquam fundentes, fluxum à totis riuus permo-
uemus. Hæc igitur ita contingunt. Sed illud quoque oportet iam hinc meminisse:
facultatem siue per se sola operatur, siue conspirat cum trahentibus, siue iuuat suc-
cessionem eius quod euacuatur; semper contendere quoad potest noxium expel-
lere. itaque immissio hoc modo fit. Tractionis modus prior, siue fiat à calore, siue à
propriestate, siue similitudine, modò nihil curo: vt pote quod ad modò dicenda cō-
fert nihil. illud vnum certum est, errare toto cælo eos, qui tractionem à calido, ad
eam quæ à vacuo fit, redigunt. Nam Gal. 5. De simplic. medic. facultate cap. 16. in-
quit: Quædam calore trahere, vt stercora putrida, & alia quæcunque pollent calo-
40 re vehementi: quædam similitudine substantiæ. huiusmodi esse expurgantia medi-
camenta, & nonnulla alexiteriorum. atque addit: Calida autem esse oportet talia
omnia. nam inter ea quæ substantiis similia sunt, quod calidius est, id potentius est
ad trahendum, vt pote quod similitudini auxiliarium acceperit calorem. Itaq; do-
cet Galenus proinde medicamento humorem trahi, non tamen ab humore medi-
camentum: quòd medicamentum calidius sit, & tractio à calore iuuat eam, quæ à
substantiæ similitudine fit. quod contrà omnino contingeret, si calor traheret ra-
tione vacui. fieret enim, vt arbitror, resoluta à calore vicino succo, atque in illius lo-
cum succedente reliquo. sed ea lex est successione loco eius quod euacuatur, vt pro-
pinquius succedat longinquo prius. & fluxum prius solido, & tenue crasso. Speciei
50 aut formæ nullum est discrimen. tamē in tractione à similitudine, illud quod simi-
le est, solum trahitur. itaque cum tam sit agaricus pituitæ similis, quàm illi hæc, &
caloris actio acutior sit: tractio à vacuo anteuertet tractionem à similitudine. at-
que ita necesse esset, euacuari prius magis propinqua, & fluxiora, & tenuiora; dein-
de proprium humorem: vt, gratia exempli dato pharmaco extractorio pituitæ, se-
rum prius, bilem deinde, tertio pituitam. Quod contrà fit omnino. prius enim ex-

*Obiectio
alia.*

Dilutio.

*Reprehē-
duntur qui
tractionē
à calido,
ad eā qua
fit à vacuo,
redigunt.*

trahitur proprius humor. deinde si superpurgatio vocata sit, reliqua succedunt dicto ordine. quoniam scilicet calor & similitudo conspirant in vnicam tractionem: Præterea, qua ratione calor in phlegmone traheret versus inflammata particulam ratione vacui, cum quæ inflammata est, necessario patiatur multitudinem ad vasorum capacitatem? & usque dum phlegmone incipit resolui; nihil remittat tensionis, etiam si aliunde nihil fluat? quin potius calor attenuans conclusum humorem, distendat amplius? Tamen tunc temporis solet maximè trahere, quo nihil resoluitur, in principio scilicet: cum iam pars vacuatur à calore per resolutionem, tunc temporis solet fluxio cessare. Igitur caloris est proprium, trahere per se, non ex accidenti, aut vacui ratione. Tamen Galen. 3. De facultatibus naturalibus duarum tantum tractionum meminit, nulla caloris mentione facta. quia ad trahendū solet cum substantia conspirare, atque ad ea quæ eo loci dicebantur, nihil intererat illa distinguere. Argumento etiam est frigus, quod percussum facit materiæ: nō quod impleat locum, ex quo repellitur materia illa, sed quod natura sua frigori hoc insit. quare eius contrario, calori, contraria vis inest trahendi: atqui hæc per se, non vacui ratione. Adde; medicamentum calidum impositum cuti, non esse quod ratione euacuationis trahat. nam ut dissipat tenuem substantiam, ita succos dissolvit in halitus. quare vicinas venas potius distendet, præ plenitudine, quam euacuet. quod si quid euacuaret, cum id sensum fugiat, non affatim & repente; potius conciderent venæ, quam successione replerentur. sed sumus de his dicturi procedente sermone, ubi de expurgantium medicamentorum facultate dicemus. De causa, qua non solum succi, sed & omnia natura constantia prosequuntur proximæ rei euacuationem; cœpimus dicere primo huius operis libro quæstione 2. indignabundi præ cuiusdam nostri arrogantia, qui philosophos omnes medicosque simul damnat, quod ad deuitandum vacuum moueri, hæc dicunt: seque omnibus dicit sapientiorum, qui inuenerit, non succedere aquam, gratia exempli, cum sursum suctu trahitur, ne vacuum detur. neque enim (inquit) id curat aqua, neque id intelligit: sed qui fugit, facultatem quandam immittit aut impulsionem, denique horum modorum aliquo illi violentiam infert. Sed intelligat hic, quod prædicto loco monuimus; facultates omnes, quantumvis naturales, ac sine sensu sint, operari propter finem, atque has ipsas multò minùs à suo fine aberrare, quam intelligentes. præterea ea quæ omnibus rebus prosunt, singulas procurare: quoniam natura communis per omnia dispersa est. ita non est præter rationem, aquam ascendere, ne ab aliarum rerum commercio diuellatur. Quod, siue dicatur ita, consequitur, ne amittat rerum continuitatem: siue, ne detur vacuum: siue, ad replendum vacuum, perinde sit. nam si de his rursus institueretur quæstio; de nomine esset. illud tamen tentandum est monstrare; illum qui euacuat, nullam vim inferre succedentibus corporibus: atque ita neque violentum esse hunc motum, etiam si aqua, ut erat in exemplo, ascendat. Considerandum est id quod Galen. obseruauit ac docuit 3. De facultatibus naturalibus capite vltimo: successione ad vacuum etiam longinqua trahi posse, sed similitudine non nisi propinqua. magnes enim si longè à ferro situs sit, illud non trahet: sed per oblongam fistulam aëre aut aqua plenam, priorem substantiam hauriens, vel longinquissimam possis permouere. Quod euidentissimo argumento est, eum qui euacuat, non operari quidquam in id quod succedit, cum instat periculum vacui; sed ex accidenti hæc succedere, quoniam proximus locus euacuabatur. Nam si operaretur, facultate aliqua operaretur. facultatem verò, ut dicitur libello De multitudine, oportet esse *ἀποστυκτικήν*, id est, *efficacem* aut *effectricem*. atqui si vis aliqua esset effectrix; neque ex quacunque distantia, neque ex admodum magna posset operari: sed ex certa quadam, eaque mediocri, ut aliæ facultates. Sed si intelligas fistulam aliquam æneam à puerili bucca produci, vel usque ad cælum ipsum, puerumque inspirando haurire; necesse sit aut aërem rarefcere, aut fistulam æneam frangi, aut materiam vel ab ipso cælo permoueri. Hæc verò facultate aliqua pueri efficaci fieri, non est probabile: neque omnino fieri, nisi per accidens succederent. Quanquam est ab opinione contraria hoc argumentum non contemnendum. Experimento conspiciamus; quod substantia ea quæ in locum qui vacuatur, successura est, est densior eò suctum.

Calor per se trahit, ut frigus per se repellit.

Cuiusdam opinio dicentis, res non moueri propter vacuum.

Refutatur.

Contraria opinionis argum.

factum debere fieri à maiori vi. Nam si in aëre velis folles aliquos dilatare, id facillimè efficies. ceterùm si in densiorem aliquam materiam facias foramen follium impingere; non ampliùs possis ipsos dilatare, etiam si apponas conatus extremos. Igitur resistit res, quæ ratione vacui trahitur, tractioni. quod si fit; constat esse violentum motum. nam qui naturalis est, sine interna resistantia fit, re ipsa, quæ patitur conferente vim. Pro huius argumenti dilutione, recipiendum primò est id, quod negabit nullus. Cùm locus aliquis distenditur ad replendum vacuum, citiùs succedere propinqua quàm distantia, rara quàm densa, mollia quàm dura. Præterea animaduertendum est; res eadem natura quiescere ne vacuum fiat, quæ mo-
10 uentur ad replendum. nam si ex motione instat periculum vacui, eodem appetitu nitentur quiescere, quo contendunt moueri ad replendum vacuum. Cùm igitur aliquis nititur tendere thoracem; si nulla substantia adest quæ possit succedere, difficilis dilatio fit, non resistente re quam conamur trahere; sed vase ipso, quod dilatamus, conante quiescere, nè detur vacuum, quod proinde obstitit facultati dilatanti. Vides igitur qua ratione fieri possit; vt res duriores difficiliùs trahantur, quàm molliores, ipsis tamen nequaquam resistantibus. sed cùm quod debet succedere mollius est, succedit facillè: cùm verò durius, ineptius què ad motum; ipsæ partes vasis quæ sunt sequaces subueniunt vacuo, quiescendo renitendo què dilatationi. Nā eodem impetu, quo si semel forent dilatata, subiderent, ne fieret vacuum, eodem,
20 inquam, resistunt ne dilatentur. Igitur quæ mouentur successione eius quod euacuatur, succedunt, ne vacuum fiat. vis effectrix huius motus (diximus enim hætenus finem) propria cuiusque rei est forma. Hæc etsi non semel, sed bis iam hoc ipso opere scripsimus, & euidentibus argumentis confirmauimus; non tamen potuimus illum à suo errore reuocare. quin potius nunc denuò edito libro suam assertionem contentiosè tuetur, non quidem nouis argumentis, sed noua maiori què; proteruia: quandoquidem diluta iam à me argumenta repetit, dilutionibus non refutatis, efficacissimas meas obiectiones præterit. Sed sunt qui putent satis esse si proteruiant, inuicti vt sint: ego verò tunc eos magis puto causa cecidisse, atque inuitos proteruire. Verùm de tractionibus satis multa diximus. perpendendum modò est,
30 qua ratione scissione venæ sanguis effundatur. Tractionem aliquam esse à parte vulnerata constat: quandoquidem frictio, ligamen, aut calida, quibus vtimur, necessariò tractionem faciunt. Sed constat hanc inefficacem esse ad tantum sanguinem extrahendum, quantus vna venæ scissione mitti solet. Videtur itaque effundi (atque hæc nostra sententia est) à propinquis partibus extractus, à longinquis succedens, loco eius quod euacuatur. atq; cùm venæ adeò plene sunt, vt corpus, aut pars aliqua grauetur; expultrice vi, quæ est in ipsis vasis, fluxui sanguinis adminiculante. quod impetus, qui magnus solet esse in fluente sanguine, diu què durans, declarat. non enim loco eius quod euacuatur, in vasis potentibus concidere, cum tanto impetu flueret. neq; vero propterea quod possint venæ cōcidere, tollitur omnino successio. p eo quod euacuatur. succedūt enim succi, vt dixi, & ad deuitandū vacuū, & ad seruandā coninuitatē p priam. vt aqua in plano ab vna parte effusa, vbi nullū vacui periculū est. fluit tamē gratia seruā tæ suæ cōtinuitatis. Casus tunicarū tollit periculū vacui, sed nō discōtinuationis. Si etiā venæ grauātē plenitudine laborātes sint; nō dubiū quin fusione iuuent: vt natura expurgationi, quæ à pharmaco fit, cū sit opportunè, adminiculatur. Vt igitur expurgatio illa fit, hinc trahente pharmaco, illinc expellentibus vasis: ita illa missio sanguinis fit, hinc trahētib; frictione, ligamine & calida; illinc cōcitato motu successione, illū què; iuuātē facultate expultrice. Sed vt cū ante cōcoctionē citra magnā indigentia expurgatio fit, trahēte fit pharmaco, & nequaquā adminiculātē natura: ita cū sanguis mittitur citra
50 redundantia, aut acré sanguinis qualitātē: (nā hæc quoq; potest instigare expultrice: quod in fluxib; spōraneis, qualis esse solet fluxus sanguinis de narib; sæpe fit) nulla expulsionē fit sanguinis missio: sed successione eius quæ euacuatur, & tractione, quā arte facimus. Atq; tales sunt missiones sanguinis, quæ sua spē sæpe cohibentur: in quib; sanguis nō venit ex admodum longinquis partibus. In missionibus sanguinis quæ citra multitudinem sunt aliquam, tamen sunt nonnunquā necessaria: accubatio agrotantis declinuis, versus ipsam scissurā pcurari debet, vt grauitas quo-

*Dilutio
argum.*

*Præcipua
controuer.
decisio.*

*Colligitur
prima opi-
nionis re-
probatio.*

que sanguinis fluxum iuuet. Ex eo verò quòd diximus, tractionem artis fieri, naturæ nullam, constat; rectitudinem fibrarum, quam nonnulli vanè inducere, nihil conferre. nam hæ sunt facultatis trahentis instrumenta: quæ nunquam trahit, nisi cum sentitur inanitio. interim verò dū missio sanguinis fit, nihil minùs potest scissa pars sentire, quàm exinanitione. quia cum versus illam humores cõfluant, aliæ inaniuntur, ipsa sola distenditur repletionem. Quoniam verò dictum est facultatem expultricem simul operari; constat interesse multum, eam rectitudinem in vacuando seruare, quam seruat natura cum sua sponte vacuat: quoniam ei quæ in rectu fit, euacuationi faciliùs natura adminiculatur: vt per scissuram in recto factam deponit noxia, quibus læditur. Sed de his sumus iterum dicturi statim, modò consequentia sermonis diximus. 10

De rectitudine quam seruari oportet in venæ scissione.

C A P. I I I I.

*Enarratur
venarum
dissectio,
quantum
ad insti-
tum atti-
net.*

Q V A N D O Q V I D E M vno hoc capite rectitudinis, multæ controuersie continentur, & multæ opiniones: necesse est imprimis dicere ea, quæ dogmatis omnibus communia sunt, quò deinde quæ sunt constituta in controuersia, distinguantur. Quæ ad venarum anatomen spectant, nõ debent argumentis disputari: sed aut oculis conspici, aut si cui hoc non contigit, interim ex probatissimis autori- 20 bus, iisque qui dissectorum diligentissimi fuerint, recipere, & quæ inter omnes maximè conueniunt, ea probare. Interim ego modò tibi, quò minùs labores, quæ ad ea quæ dicenda sunt, necessaria videbuntur de venarum dissectione, apertè ac fideliter enarrabo. Monstratum est in primo huius operis libro, venas ex hepate oriri: à quo proinde sermo exordendus est. Ab hepate nascuntur duæ venæ. Prima est à parte caua: hæc dicitur portæ, quia per ipsam subit in hepar alimentum. atque eadem ratione eæ quæ à portis proficiscuntur venæ, radicibus conferuntur; reliquæ ramis. quanquam nonnullæ partes (quæ scilicet neque admodum tenuis, neque admodum confecti sanguinis habent opus) per venas, quæ ex portis oriuntur, nutrimentum accipiant. Hæ sunt ventriculi fundus, & lien. à quo rursus vena redit in 30 ventriculi magnam partem, & omentum, peritonæum, & pancreas. Reliquæ venæ quæ hinc prodeunt, aliæ mesenterium recti intestini generant, vsque ad podicè productum, aliæ mesenterium coli, aliæ hæc ambo colligant, aliæ inferuntur in pylorum, aliæ in dodecadactylum siue ecphylin: per quas vt radices, humorem trahit hepar ex ventriculo & intestinis, quæ illi idem præstant, quod terra plantis. Altera

*Processus
venæ cauæ
describitur.*

vena quæ ex gibba deducitur, caua appellatur: quæ in ipso exortu dissecatur in duas, quarum altera ascendit ad nutriendum superiora, altera ad inferiora repit per spinam. Quæ superiora nutrit; ascendit per septum transuersum, inseriturq; in cordis dexterum sinum. Antequam hæc penetret cor, fiunt ex ea venæ prætenues, quæ nutriunt septum transuersum, & pericardion: & cum iam cor transcendit; altera 40 vena ex ea fit quæ dicitur & est sine coniuge, (quanquam hanc quoque citra cor produci putauit Galen.) abitque vsque ad quartam thoracis vertebram, quam vbi attingit, detorquetur deorsum, inclinans ad partem dextram, (nam illic gula incipit inclinare ad sinistram) & ad singulas octo costarum inferiorum binas remittit venas, vtrinque vnā, ad nutritionem. Sed ex corde exit ad pulmonem vena, quæ

*Vena sine
coniuge.*

arterialis dicitur; quia duplici tunica est constans, vt arteriæ. Et caua cor iam prætergressa, tendit rectà versus iugulum, remittēs in quatuor costas superiores venas, quibus eæ nutriuntur. Deinde ab illa prodeunt primū duæ magnæ venæ, ab vtroque latere vnæ; quæ per axillas in brachium tendunt, sunt hæc internæ dictæ. tamen quæ rectà ascendit, non infumitur in has; sed procedit tantillum, dissecaturque de- 50 inde in vocatās iugulares, quæ per iugulum, à quo nomen illis tributum est, in caput ascendunt: diuisæque multifariam in totum illud disperguntur. Postquam iugulares separatae sunt; ab illarum quaque vna altera prodit, quæ tendit in brachium: est hæc dicta humeraria: quia antequam brachium subit, mittit nutrimentum colli partibus internis, clauiculis, dorso. Ab interna, & hac quam dicimus appellari hu-

*Interna
vena.*

*Iugulares
vena.*

*Vena hu-
meraria,
seu exter-
na dicta.*

mera-

metariam, quamque alii externam appellant, iuxta cubitum proficiuntur ramuli; qui coeunt paulò post, venam constituunt, quæ communis dicitur. Hincque tres insignis magnitudinis ad manum tendunt, ubi mille modis coeunt, & distribuuntur. Ita se habent venæ superiores. A ramo caux qui deorsum repit, prodeunt primò duæ venæ emulgentes vocatæ in duos renes. à sinistra illarum tendit alia in sinistrum testem, cui altera respondet tendens in dextrum, non quidem ab emulgente ipsa, sed infra illam ex caua orta. deinde mittuntur etiam ex magno illo ramo venæ ad lumbos & ad vterum, aliæ ad fundum, aliæ prope illius os, quæ etiam ad fundum vsque pertingunt, productis quibusdam ramulis. Ex lumborum vterique

- 10 venis, quædam ascendunt rursus per rectos ventris musculos, & coeunt cum aliis, quæ ex mammis descendunt. Tandem illa, quæ in hæc omnia distribuenda descendebat, in duas tendentes in inguina distribuitur: quæ descendentes illinc per femora, prope genu in ramos tres diuiduntur. abit alter per internam partem ad poplitem, alter per externam tibiæ ad pedem, alter per medium ad malleolum. hæ tres venæ dispensantur in pedes, vt tres alias in manus diximus. Est quòd omnes medicorum sectæ recipiant rudem hanc anatomen. Illud quoque cum omnibus conuenit nobis, euacuationis esse tres modos, reuulsionem, euacuationem & deriuationem. reuulsionem fieri ex contraria: euacuationem ex laborante particula: deriuationem neque ex contraria, neque ex eadem parte, sed veluti à lateribus.
- 20 Hippoc. libello De humoribus differuit de reuulsione & deriuatione, ita scribens: Medela, euocatio, deriuatio in caput, in latera, qua maximè repit; aut reuulsio in supernis deorsum, & infernis sursum. Sexto etiam Epidemion parte secunda, contextu vigesimo nono, Reuellere, inquit, si quòd non oportet repit: sin autem quòd oportet, his aperire, vt repunt vnaquæque. Itaque harum euacuationis specierum fuit, vt omnium etiam bonorum, nobis autor Hippoc. quas omnes ab ipso recipiunt. Neq; minùs illud recipiunt omnes ex Hippocrate: Euacuationes has omnes, fieri debere per communes venas, & secundum rectitudinem malè affectæ partis. Nam & euacuationes quæ sponte naturæ fiunt, si secundum rectum fiunt, subleuant periculum: sin minùs, non subleuant. Nimirum est familiarissima naturæ hæc rectitudinis obseruatio in euacuationibus, quæ & in abscessibus etiam conspicitur. deponit enim membrum quodcunque sua excrementa in partes, quæ sibi lateris consortes sunt, potiùs quàm in aduersas. ex hepatis plenitudine, in dextro inguine fient bubones magis: ex liene in sinistro. Hæc omnia innuit breui Hippocrates sexto Epidemion, secunda parte, contextu duodecimo dicens: Secundum rectum & costarum dolor, & hypochondriorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus fluxiones, & aures secundum rectum. Atque in eandem sententiã paulò post: Consideranda hæc, quòd, & vnde. Galenus toto opere De crilibus eas expetit euacuationes, quæ secundum rectum fiunt, ad boni iudicii fidem. tertio De crilibus, capite tertio ita scripsit: Oportet autem sanguinẽ recto cursu fluere, ex dextra
- 40 quidem nare propter hepar, & ea quæ sub dextro hypochondrio sunt: ex sinistra autem propter lienem & vicinas partes. Si igitur natura secundum rectitudinem euacuat; constat medicum non debere, euacuare sine rectitudine. Hæc sunt, quæ recipiunt omnes. Quanquam de modo quo obseruari debet rectitudo, nõ omnes eodem modo sentiunt. Sed Auicenna & eius affectæ dicunt; in humano corpore, vt & in quocunque alio, esse tres diametros; longitudinis scilicet, latitudinis, & altitudinis, iuxta quos constat tria esse contraria; sursum & deorsum in longitudine, dextrum & sinistrum in latitudine; antè & retrò in altitudine. His fundamentis iactis, dicunt; reuulsionem ex maximè contrariis debere fieri. atque hanc perpetuò fieri debere ante deriuationem, & euacuationẽ interim dum fluxio fit. Hæc cum
- 50 præcipiant, hanc vnã obseruant rectitudinis legem; non transgredi duos diametros. Verùm secundũ vnicũ, quo ex remotiori à malè affecta parte loco, fiat sanguinis missio, eò potentiùs eam dicunt reuellere. hinc fit, vt ad dolorem capitis venas in malleolis primò secant, quia secundum vnicum diametrum, longitudinis scilicet, sunt remotissimæ: deinde paulatim accedant propiùs, secundum diametrum eundem. secant scilicet secundò communem in brachio venam, vltimò externam: at-

Vena communis.

Venæ emulgentes.

Processus venarum quæ per crura ad pedes tendunt.

Euacuationis tres modi, reuulsio, euacuatio, deriuatio.

Omnes euacuationes secundum rectitudinem debent fieri.

De modo quo debet seruari fluendo contra Auicenn. senten. & affectariis eius.

qui hanc non sine timore, ut qui ad malè affectam partem vereantur trahere. Qui illorum maximè audaces sunt, dimittunt malleolos: tamen scissionem venæ communis ante externam, nulli illorum negligunt. In bubonibus inguinum, venam fecant in brachio: ita & in renum affectionibus, vteri & testiculorum. Auicenna libro tertio Fen decima, tractatu quinto, capite primo; in pleuritide & aliis internis inflammationibus, primò iubet secare venam in malleolo eiusdem lateris, secundò communem in brachio contrarii lateris, ultimò internam eiusdem lateris. qui duas tantum omisit, quibus scissis, posset ampliùs ab affecta parte recedere: venam in malleolo contrarii lateris, quia hæc distat per duos diametros, & externam in brachio contrario, quia hæc distat quamplurimum. Sed alii quia ab ægrotantis bono non eatenus cauent; in his affectionibus à contrarii lateris vena interna missionem sanguinis auspicantur. Hæc est itaque barbarorum praxis in mittendo sanguinem. qui tamen verbis Hippocratis & Galeni, atque adhibitis rationibus ita conantur suam sententiam confirmare. Hippocrates libello De natura humana, commentario secundo, contextu nono ita scripsit: Curare oportet, in sectionibus longissimè secare à locis in quibus dolores fieri consuevere, & sanguis colligi. ita enim minimè magna mutatio inopinatò fiet; & consuetudinem præcideris, ne ampliùs eodem loco colligatur. Quibus verbis constat contineri Hippocratis sententiam, à quamlongissimis scilicet vacuandum esse, neque sine argumentatione. Quò enim, inquit, fluentem humorem retraxeris, ad remotam magis partem; eò citius facies desuescere, quò solebat ire. igitur ex remotissimis semper vacuandum est. Hoc idem docet Galenus millies, dicens; ex contrariis fieri debere reuulsionem. Quòd verò reuulsio ex tam contrariis locis fieri debeat, ut etiam latus transeundum sit, & ex superioribus veniendum ad inferiora; de sententia etiam Galeni constat ex decimo tertio Methodi, capite tertio, ubi ita habet: Altero crurum malè habente, scarificabis reliquum: altero brachiorum, crura. it itaque à brachio ad crura, & à dextro ad sinistrum. Celsus quoque decimo capite secundi libri, humero affecto, secare iubet venam in brachio contrarii lateris. Paulus capite quadragesimo libri sexti ita scripsit: Igitur in recens inflammatis particulis ex contraposis oportet efficere euacuationem: in diuturnis verò inflammationibus, ex vicinis. Aëtius sermone quarto Tetrabibli secundæ, capite sexagesimo octauo: In his verò qui acuto morbo, ut diximus, infestantur, si quidem circa mammas ac clauiculam hæreat dolor; venam incidere oportet, ut dictum est, in brachio, non eo quod recta ab inflammato latere procedit, sed opposito. Ecce igitur ut plerique Græcorum, (dicunt) quin & Galenus ipse videtur eodem modo mittere sanguinem, quò Arabes. quòd enim reuulsio ad maximè contraria fieri debeat, videntur hæcenus probasse. quòd verò incipiente inflammatione utendum reuulsione sit perpetuò, ante euacuationes alias; colligunt ex eodem Galeno, qui secundo De ratione curandi ad Glauconem capite secundo ita scripsit: In fluentium igitur adhuc humorum retractio, eorum qui iam partem obsedere, deriuatio medela est. Hinc factum est, ut cum hæc de sententia Galeni sibi videantur barbari dicere, Auerroës libro septimo, capite vigesimo nono irrideat Galenum, quòd aliud docuerit in sermonibus vniuersalibus, (ita loquitur) aliud opere exsequatur. Huius sententiæ ratio in ipsis autorum sermonibus continetur, quòd scilicet ex proxima parte vacuare pleno corpore, aut impetu fluxionis nondum sedato; non videtur posse periculo carere: quoniam humorum impetus excitatur versus partem, qua emittuntur. Igitur ab affecta fluxione parte euacuare, nihil aliud est, quàm iuare impetum versus partem, in quam sponte succi fluebant: potissimum si redundantes humoribus sint partes, quæ immittunt. Videtur itaque consultius à contrariis maximè partibus euacuare; quò impetus in contraria trahatur, & partes immittentes per præcautionem inaniantur. Hæc est opinio barbarorum: qui, iactis suis fundamentis, videntur cōsentanea collegisse. Sed quoniam Galeni opinio, omniumque, qui Hippocratis artem multum promouere, longè distat ab horum sententia; tentandum est videre, quid in constitutione huius dogmatis deliquerint. Errant enim quam maximè in primis fundamentis: quo factum est, ut in ipsam praxin multi errores processerint. Nam quod primò

Quæ sententia Auicennæ confirmet.

Constituitur Galeni opinio: unde error produitur sententiæ prioris.

- primò accipiunt; triplicia esse secundum locum contraria, quoniam tres diametri sunt: malè colligunt. nam aliam quandam reliquere contrarii rationem, quam partes, quæ in imo sunt, habent cum omnibus partibus extremitatis. hæc est intrò, & extrà. Quare multò meliùs Galenus dixit libello De reuulsione; quatuor esse contraria: à superioribus ad inferiora, à posterioribus ad anteriora, à dextris ad sinistra, ab internis ad externa. Quòd enim hanc contrarii rationem omiserint, satis constat. nam aliter siingas partem quæ in medio corporis est, malè affici; nulla ex parte reuulsio posset fieri, quoniam nulli parti esset loco contraria. est enim hæc pars; quæ superiora ab inferioribus, anteriora à posterioribus, & dextra à sinistris
- 10 separat. Habet igitur aliam contrarii rationem quam illi omiserint. nam si dixeris (quod solum dici posse videtur) partem illam mediam toti extremitati & omnibus in ea partibus esse contrariam, secundum rectitudinem alicuius diametri; quoniam superioribus est inferior, & inferioribus superior, ad dexteram partem est sinistra, ad sinistras dextra. tunc quoque malè illi censeant, venæ internæ cubiti dextri lateris, cum inflammatione dextræ partis pleuræ, nullam contrarii rationem intercedere, quando, si conferas cum brachio, sinistra sit ea pars: non igitur ita dici debet, dextrum ad sinistrum, aut superius ad inferius. Sed corpus vniuersum in partes superiores & inferiores cogitatione secandum est. atque harum quælibet rursus
- 20 fecari debet in dexteram & sinistram: rursusque singulæ in anteriores & posteriores. Superiores partes sunt hepar, lien, & quæcunque supra hæc membra sunt constituta: quæ verò infra sunt, inferiora. Est verò terminus partitionis hic: quandoquidem, ut paulò superius dictum est, diuerso causæ venæ ramo, (cùm vena caua statim ac ex hepate prodit, bifida sit) nutriuntur omnia hepate inferiora, atque ea quæ supra constituta sunt. His fundamentis ita iactis, scire licet; apud Galenum hanc esse rectitudinis legem; ut societas membrorum seruetur, dextrorum scilicet cum dextris, & sinistrorum cum sinistris; superiorum cum superioribus, inferiorum cum inferioribus, non, ut illi opinabantur, diametrorum aliquam rectitudinem. Igitur, cùm superior pars laborat, quæcunque ea sit, in brachiis secanda vena est: cùm inferior, in cruribus: cùm dextra, in brachio, aut crure dextro: cùm sinistra, in
- 30 sinistro. Quod ut exemplis declaratur, propter inflammationem hepatis, ex dextro cubito; propter inflammationem sinistri renis, ex sinistro crure secari debet vena. Cæterum non hæc modò consideranda sunt. nam & ipsarum, quæ superiores sunt, partium, aliæ hanc, aliæ illam venam secari iubent. nimirum hypochondria, & thoracis tota regio, internam: partes circa collum & caput, externam, quam humeralem dicunt: cùm vtræque laborant, aut nulla, sed citra indicationem partis sanguis mittitur; communis secanda est. Est huius nulla alia ratio, quàm (quod in anatome comperimus) quòd scilicet externa vena collum & caput nutrit, thoracem & hypochondria interna: non quidem cùm iam scissa est, sed ductu quodam non adeò longo. Hæc itaque est mittendi sanguinis Galeno methodus. quæ quantum sit rationi magis consona, ea qua barbari medici utebantur, hinc discas; quod cùm hac via videamur propius ad ipsam partem laborantem accedere, tamen recedimus etiam ab ipsa quam longissimè. Nam aut Hippocrates & Galenus, cùm ex maximè contraria parte reuellere præcipiunt; (præcipiunt enim per sæpe) omni modo contrariam partem intelligunt, aut certo quodam. primum neque ipsi intelligunt, non enim vererentur transire duos diametros. si secundum constet internam venam cubiti dextri à thoracis dextra parte distare admodum longè, ea contrarij ratione quæ internorum cum externis est. Præterea constat: vbi duplex indicatio curationis est ab affectu, a methodum esse operari pro ratione vnius, neglecta altera: sed eligendum tunc temporis auxiliū esse, quo vtrique indicationi aliquid præstetur. Sed
- 50 necesse est cùm propter fluxionem aliquam sanguis mittitur, aliquid fluere, si modò fluxionis principiū est, & aliquid fluxisse. neque enim fluxionem antea sentimus; quàm id quod fluxit, dolorem excitet. quod fluxit reuulsionem exigit: quod fluxit partim euacuationem, partim deriuationem. quod in angustos impegit meatus, euacuationem: quod circa partem ipsam est, deriuationem. Igitur in omni tali affectione ea missio sanguinis utendum est; qua simul & reuulsio, & deriatio, & euacuatio fiant.

Gal. contrarietates quatuor statuit.

Quomodo contrarietates partium in corpore debeant discerni.

Lex rectitudinis apud Gal.

Rationibus confirmatur sentent. Gal.

hæc sunt misso sanguine eo modo quo diximus. nam quoniã contraria loco est vena quæ secatur, reuellit: quoniam lateris habet societatem, deriuat & euacuat. Si verò ad mittendum sanguinem latus excederemus, aut de superioribus descenderemus ad inferiora, aut ascenderemus contrà: solum reuelleremus, perinde ac si in partem laborantem incidisset nihil. Neque verò interna vena cubiti dextri vicinior est dextro lateri, quàm contraria: nisi oblitus simus; internas venas in vnum quendam communem stipitem coire in thorace, antequam vena occurrat, quæ defert alimentum quatuor costis primis. quanquam hoc quoque nonnunquam aliter habere conspeximus: vt scilicet ex ipsa interna vena alimentum capiant illæ costæ. tanta est structuræ varietas. Verum vtcunque fiat, siue alantur ex caua nondum diuisa, (quod est frequentissimum) siue ex ipsa interna, siue partim ex hac, partim ex illa; non est inter cubitum & latus tanta vicinia, vt debeat esse suspecta, ne in ipso mali principio. His ipsis rationibus, quibus hanc sententiam confirmauimus, apertum fit; propterea secandam esse venam lateris eiusdem, etiam si primo inflammationis die accersamur, quod etiam primo die inflammationis necesse est aliquid fluxisse. Si verò citra malum aliquod, vel saltem citra tumorem præter naturam, qui per se curationem postularet, sola præcautione sanguis mitteretur; nihil prohiberet & latera excedere, & quamcunque aliam membrorum societatem negligere. quoniam scilicet eo tempore nulla indicatio est eius quod fluxit, neque eius quod fluit: (fluit enim adhuc nihil) sed eius tantum quod timetur, ne fluat. debetur verò, vt humori qui iam in parte est, euacuatio, & fluenti, partim reuulsio, partim deriuatio: ita ei qui fluxurus est, reuulsio sola. Ita interpretatur Gal. sententiam illam Hippo. quam ex libello De natura humana comment. 2. contextu 9. pro contraria sententia adducebamus. Hoc etiam licet facere in iis, qui ob vulnus aut ictum ex casu euacuantur, cum nondum insignis inflammatio excitata est. Nam tunc nullum latus plenum insigniter esse sentitur. & fortasse non sit inutilius contrario è latere sanguinem mittere, cum Hippocr. in vulneribus capitis, contrarij lateris conuulsionem reformidet. Potest verò non tantum in his qui morbo laborant, sed & in bene valentibus esse partis indicatio: non eius quæ morbo affecta est, cum sit nulla, sed eius quæ affici solet. in quibus licet vt reuulsione sola, nihil habente euacuationis aut deriuationis. In his verò qui iam ægrotant, non licet, nisi fortè cum maxime plenitudinis subessent in initio fluxionis notæ, atque ea pars quæ laborat esset ignobilis. vt si fortè cum magna totius corporis plenitudine inciperet fluxio in genu incumbere; liceret auspicari missionem sanguinis à cubito eiusdem lateris, destituta quadamtenus rectitudine laborantis particulæ. tamen in pleuritide, aut in morbo aliquo tali nunquam non est operandum, vt diximus: quia quod factum est morbi, ratione partis vrget. habetur hoc 2. ad Glauconem cap. 2. Licet etiam à patiente parte recedere, cum pars, quæ in illam mittit, perspecta est, aut suppressio alicuius naturalis, vel consuetæ euacuationis præsentis mali occasio est. tunc enim cum membro mittente potius, quàm cum recipiente rectitudo esse debet: aut est illa euacuatio procuranda, velut mulieri pleuritide laboranti, cui suppressæ sint menstruæ euacuationes; aut homini, cui sint cæcatæ hæmorrhoides, nonnunquam de talo sanguis mittitur. his enim mera reuulsio fit, vt & iis quib. sanguinem mittimus ad sistendam aliam fluxionem. Igitur vt iterum sermonem resumentes dicamus, si propter præsentem aliquem morbum sanguis mittitur, seruanda partis affectæ rectitudo est: si citra morbum, non est hæc rectitudo necessaria. Sed neque adhuc hoc præceptum videtur esse perpetuum. est enim ad eam euacuationem, quæ in morbi principio fit, necessaria aliqua loci oppositio. igitur vbi deest ea, quam nos addidimus, externorum, inquam, & internorum; necessum est aliam requirere. quo fit, vt in inflammationibus externis hæc non adsit, cum sanguis mittatur. erit enim ab externis ad externa: aut transgrediendum ad aliud latus fit, aut ascendendum descendendumve. Sunt externæ inflammationes in membris illis, quæ extrema dicuntur, brachijs scilicet & cruribus consistentes. nam quæ in ventre aut superiore, aut inferiore consistunt, quantumuis attingant superficiem, habentur pro internis. proinde Galenus 3. Method. vt paulò antea dicebatur, laborante crure,

*Quomodo
sola præ-
cautione
sanguis
mittitur.*

*Interpre-
tatur Ga-
len. verba
Hipp. pro
contraria
sententia
adducta.*

reliquum; laborante manu, crura scarificare iussit. Quanquam videri posset ali- *Difficultas*
cui hic quoque difficile, cur si laborante altero crurum, secatur vena in reliquo: *in verbis*
laborante manu, non alterius venam secamus, sed descendimus ad crura? Huius *Galenipro*
rei (quantum ego iudicio assequor) hæc est causa. cum laborante manu dextra, *contraria*
gratia exempli, vnus tantum oppositionis transgressio esset; siue ex opposito bra- *sententia*
chio, siue ex crure eiusdem lateris mitteretur sanguis. accedit, quæ missionem san- *adductis*
guinis ex crure suadeat, indicatio situs. quæ quanquam per se videri posset fortasse *explica-*
non adeò magni momenti, tamen cum reliquorum est ratio par; quæuis indicatio *tur.*
10 catio per se sit adeò contemnenda. ducuntur enim proculdubio deorsum multò
facilius succi, vt pote grauitatis alicuius participes, quam ad superiora retrahantur.
Eadem hac ratione, quæ externa mala à præscripta lege excipiuntur, censuit Celsus, *Verborum*
laborante humero, venam secare in brachio; non eo quod è regione est humeri *Celsi eadē*
affecti, sed contrario. nimirum vena humeraria subit in brachium per humerum i- *est ratio*
psum. Quod ex Aërio adductum est aduersus hanc sententiam, aut intelligo dictū *quæ Gal.*
de sententia Archigenis, aut contemno. Quod ex Paulo adducebamus, recipio. *Quid Aë-*
Nam ita fieri posse secundum hanc sententiam, vt in principio inflammationum *tio dicatur*
ex remotissima parte sanguis mittatur, inueterata inflammatione ex proxima, in- *et Paulo.*
telliget facilè, qui attentè vt multa alia Galeni loca, ita vel imprimis decimum cap.
20 13. Meth. legerit: quo loco docet, non ei missioni, quam in principio fecerimus, in-
sistere; sed procedente malo ad affectam partem propius accedere. In angina, in-
quit, primum eas quæ in manibus, secundo eas quæ sub lingua sunt. At his qui in
occipite laborant; primum eam quæ in cubito, deinde eam quæ in fronte. quæ &
ipsa sectio reuulsio est, à posterioribus scilicet ad anteriora, aut contrà. quam docuit
Hippoc. 5. Aph. 68. dicens: Cui dolent partes capitis posteriores, in fronte recta ve-
na incisa prodest. Vides igitur vt sententia Pauli nostræ consonet. Restat aliud *Difficultas*
quod interpretatione indiget. Dictum à nobis est, in membrorum partitione pau- *exoritur.*
lò antè, superiores partes ab inferioribus in regione hepatis separari: ita vt cum mē-
bra, infra iecur malè affecta sunt, scissione venæ in cruribus opus sit. Id quod ratio-
30 ne ex anatome desumpta monstrauius, & à Galeno dictum est apertè 6. Epid.
parte prima comment. 6. his verbis: Didicisti autem membra supra iecur venæ cu-
biti scissione indigere, infra verò crurum, in poplitibus nobis venam cedētib; aut
omnino saltem iuxta malleolos. Tamen libello De sanguin. miss. videtur contra
hanc sententiam protulisse; renes vtriusq; generis esse. quasi nihil intersit, illos aut
superioribus, aut inferioribus membris annumerare, sed euacuationi superiori &
inferiori obediant. Verum iam dicam quod res habet. Membra superiora ab in- *Dissolui-*
ferioribus distinguuntur quo loco diximus, ita vt hepar superioribus annumeretur. *tur.*
Quare quæ prima occurrunt mēbra in inferioribus, renes sunt. proinde fit, vt cum
hepar sit membrum vltimum superiorum, renes primum inferiorum; nunc hepar,
40 nunc renes, terminum huius diuisionis Galenus dicat. Fit etiam, cum renes, etsi
ad inferiora inclinant, à superioribus tamen non longè absint, quanquam vtilius
vacuantur per inferiora: vt non tamen omnino inutiliter aliquando per superiora
vacuentur, potissimum si magna in corpore redundantia sit. quo tempore licet ali-
quando magis ab affecta parte recedere. Hanc esse sententiam Hipp. & Galeni in-
telliges ex loco citato 6. Epid. vbi curans Hipp. renum dolorem grauem, inquit: Et
helleboro vti, & poplitem secare. Gal. quoque 13. Meth. capit. 10. inquit: Propter
renes verò, & vesicam, & pudendum, & vterum quæ in cruribus sunt. Quin & in
ipso libello De sanguinis missione, satis apertè hæc docuit dicens: At renes ancipi-
tes sunt: siquidem sunt infra ea quæ primò diximus, & supra ea quæ secundò. vnde
50 ita colligitur: quæ de causa venæ sectionibus in cubito interdum obediunt, vbi videli-
cet recens fuerit phlegmone, cum sanguinis multitudine: quibus verò affectio in-
est, quam propriè nephritin nominant, eam quæ in poplite est, secare expedit, aut
certè eas quæ in malleolis sunt. Sensit igitur Galenus hac in parte haud dubiè, vt
nos sumus interpretati. Inuoluit verò prædictis locis aliam, ad venarum differen- *Difficultas*
tiam spectantem, controuersiam. Commēdat omnibus his locis venæ scissionem *alia.*

in poplite, plusquam in malleolis. nam hanc requirit, vbi illa deest. nihil enim aliud significant illa verba, Eam quæ in poplite est, secare expedit, aut certè eam quæ in malleolis. Quod dixit clariùs prædicto capite 13. Meth. eas quæ in cruribus sunt, ac potissimum quæ circa poplitem. Libello De sanguinis missione cap. 18. loquens de ischiadicis, inquit: Quare secta in poplite vena commodior ita affectis est, quàm ad talos. In commentario etiam 6. Epid. hoc idem dixit his verbis: In poplitibus venas nobis cædentibus, aut omnino saltem iuxta malleolos. Itaq; his omnibus locis apertè dicit; meliorè esse missionè sanguinis ex poplite ea quæ ex malleolo. Tamen libello De venarum dissectione ita scripsit, describēs has venas crurum: Tertia verò quæ est interior ad anteriore tibiæ partem procedit, ac inde ad malleolos, peruenit ad ipsum tibiæ extremū. hæc est ad sanguinem mittendum cōmodissima. Hoc falsò videtur tribuisse Galenus venæ malleoli, si vena poplitis illā est commodior. Neq; verò recipiendus est, qui dixerit; esse illam venā ad sanguinem mittendum cōmodissimam, cæterum non omnium cōmodissimam. nam cum paulò antè de vena poplitis fuisset loquutus; tamen illam ad mittendum sanguinē non commo-

Diluitur. dauit. Igitur quantum ego intelligo, hæc ita cōponenda sunt. Vtilius secari venā in poplite, quoniā cū propinquior sit, euacuat citiùs. nisi fortè cum reuulsionis esset necessitas multò maior. tūc enim vtilius etiā secaretur in malleolo. quæ vena, si facilitatē consideres, cōmodior est ad sectionem, quā quæ in poplite: quoniam minùs est in carne submersa. atq; hinc factum est, vt hodie in poplite nunquam secetur vena, præ insipientia aut incuria chirurgorum, qui quæ difficiliora sunt, fugiunt perpetuò. facilitatem igitur respexit Gal. libello De venarum dissectione, vtilitatem in reliquis. Sed his ita explicatis ad pensum reuertamur. Illud vnū superest, quod est omnium difficilimū, quodq; pleròq; neotericorū in errorē grauē coniecit, quē statim vt hæc dixerimus cōuincemus: Cur scilicet (cū à nobis ipsis paulò antè dictū sit, à latere dextro, gratia exempli, ad venā internam cubiti sinistri nō esse distantia maiorem, neq; minorē venarum amplitudinē, quā ad eam quæ in dextro est) potius iuuat sectio dextræ quàm sinistræ? Cui quæstioni videmur nos in superiori fati respondisse. si modò non sumus obliui, non alia ex causa dixisse nos, seruari debere dictam membrorum societatem: quàm quòd eam seruare naturam perpetuò in bonis crisi-
bus animaduertimus. quod, vt mea fert opinio, nascitur ab æqualitate illa membrorum, quam, quæ nos formauit natura, in lateribus procurauit: numeri, & magnitudinis, nō instrumentorum modò, sed & membrorū principū. nam venas, arterias & nervos ex suis principiis deducit; secundum coniugationem ramum alterum in dextrā partem mittēs, obiiiciensq; illi alterum ex sinistra. Membris omnibus, quæ nō in medio sita sunt, vt cor & pulmo, ex aduersis lateribus alia veluti ad pōderis æqualitatē, opposuit: vt hepatis lienē, dextro reni & testiculo sinistram: atq; in aliis eodē modo. tanta fuit naturæ cura in hac laterū æqualitate. Vnde factū est, vt latus quodq; per se, propriā quoddammodo videatur habere dispositionem, atq; ita remittat facilius si quid redundans habet, aut prauū pars quæcūque in aliā eiusdem lateris. Videmur igitur inuenisse propositi problematis probabilem rationē. Quod tamē neotericorū quamplurimi aliter soluunt, nouū quoddam inducētes dogma. à quo, quātum ego opinor, Galeni sentētia multū abhorret: dicunt enim seruari debere, nō eam rectitudinē quam in membrorū societate collocauimus, sed villorū: eò quòd cū venæ ex villis oblōgis & trāsuerfis constitutæ sint, cōstat ramū aliquē, fibrarum oblōgarum perpetuitate posse habere cum altero rectitudinē. quæ igitur vena, cum illis quibus pars affecta nutritur, hāc habet fibrarum rectitudinē, secāda est de illorū sententia. Atq; hinc, dicunt, factū est, vt Galenus aliq; probati autores ad mittendum sanguinē, neq; latus excedere, neq; è superioribus ad inferiora aut cōtrā tendere vereantur: vt ex 13. Meth. monstratū est, & ex Celsi doctrina: qui in affectione humeri, contrarii cubiti venā secat. quoniā scilicet, dicunt, in his omnibus obseruatur rectitudo fibrarū, quæ sola requirenda est. hinc colligunt, pleuritide affligente costas inferiores; mitti debere sanguinem perpetuò ex dextro, in quocunque laterum inflammatio consistat. quoniam nutriuntur omnes costæ inferiores, tam sinistræ quàm dextræ à vena sine cōiuge, quam ex dextra

Causa explicatur, ob quam prædicta rectitudinis lex debeat obseruari.

Alia opinio rectitudinem in fibris collocans.

dextra parte constat trahere ortum, atque cum venis dextræ partis habere rectitudinem. Cæterum horum placitum pugnat cum medicis rationibus, & rei eui-
 dentia. Nam cum monstratum à nobis paulò superius sit, in sanguinis missione
 nullam tractionem fieri à natura; docuerit autem Gal. villorum oblongorum nul-
 lum alium vsum esse quàm tractionem, instrumētaque esse hæc facultatis trahen-
 di: constat ad missionem sanguinis nihil posse conferre fibrarum rectitudinem.
 Præterea si, quod de mittendo sanguinem in pleuritide inferiori afferunt, verum
 esset; eadem ratione in affectionibus omnium earum partium, ad quas ex portis he-
 patis materia nutritionis mittitur, (est eius modi lien, & membra alia circa ipsum
 10 consistentia) mitti deberet sanguis ex dextra parte. mittitur enim illis alimentum
 ex dextra parte. Sed quod omnium apertissime illorum sententiam conuincit, ipsa
 anatome est: cui illi videntur maximè fidere. falsò enim dictum; rectitudinem fi-
 brarum obseruari in mittendo sanguinem ab autoribus. Nam, vt vena dextricu-
 biti cum dextris & sinistris venis inferiorum costarum habeat rectitudinem; tamen
 humeraria dextri lateris cum humeraria sinistri apertè habet nullam fibrarum re-
 ctitudinem. nam cum non decidantur ex radice vna, sed ex iugularium ramis;
 constat illarum villos ad inferiora respicientes, descēdere per venæ rectitudinem
 ad cauam: respicientes autem superiora, reflecti versus caput per iugularem. Atqui
 si quis consideret oculatiùs; intelligat, in affectionibus hepatis nullam seruari posse
 20 fibrarum rectitudinem, maiorem hoc, quàm illo latere. nam cum ipsa venarum
 radix sit, cum utroque latere habebit parem rectitudinem. Amatus quidam Lu-
 sitanus, qui nouissime post alios omnes scripsit, inuexit nouum quoddam figmen-
 tum, volens nobis imponere in re euidenti. dicit siquidem, esse venæ sine coniuge
 à radice, qua parte oritur à vena caua, ostiola quædam, quæ, vt ille inquit, ad hian-
 dum sanguinem aperiuntur: postea verò ita clauduntur, vt sanguinem illum rece-
 ptum, nō ampliùs remittere sinant. & ita, inquit, huic venæ sine pari euenit: quem-
 admodum vesicæ vrinariæ, aut cordis vasorum orificiis. iurat hæc se vidisse Ferra-
 riæ in duodecim corporibus hominum, & brutorum. Primò ille debuisset, quan-
 doquidem admirandi cuiusdam naturæ artificii nos admonet, dicere qualia sint
 30 illa ostiola: an qualia in orificiis cordis, an qualia in vesica. non enim eadem omni-
 no forma sunt in duobus his locis. Qualia sint in cordis orificiis, diximus nos tertii
 libri capite tertio. qualis sit vrinæ ingressus in vesicam, cap. 17. eiusdem lib. Nullum
 tale esse naturæ opus in vena sine coniuge, modò dicimus, quidquid Amatus dicat.
 adfuius nos quoque dissectionibus, & hac in re illius testimonium nobis diligen-
 tiam peperit. tamē est tam expeditus sanguini egressus ab hac vena, quàm in illam
 ingressus. satius multò fuisset Amatū, & reliquos omnes qui in hac parte sunt hal-
 lucinati; quoddā aliud, quod in dissectione apparet, considerare, & quod nusquam
 apparet, omittere. Cum vena caua cor elapsa ad iugulum tendit, duo ramos nō in-
 euentes deorsum mittit per internam thoracis partem descendentes, alium de-
 40 xtrum, alium sinistrum, prope os pectoris. Dexter mittit ramulos prope costas dex-
 tras, sinister prope sinistras, per singulas singulos; qui coeunt cum aliis qui è vena si-
 ne coniuge producti, veniunt. dicti duo rami nonnunquam vnicam radicem ha-
 bent in vena caua, nonnunquam duas, nonnunquam prodeunt antequam caua in
 ramos venientes ad manus scissa est, nonnunquam ex ipsis ramis ad manus veni-
 entibus. Hi rami cum ex venis tendentibus iam in manus descendunt, apertissime
 indicant societatem dextrorum cum dextris, & sinistrorum cum sinistris, in parti-
 bus iis quas vena sine coniuge nutrit. cum ex caua, illud saltem indicant; non opus
 esse vt sanguis è vena sine coniuge prodeat eadem via, qua in illam ingressus est,
 cum per dictos modò ramos educi possit. Res ergo ita habet: estque Amati placi-
 50 tum falsum. neque alia quæquam est rectitudinis ratio, quæ non sit absurda; præter
 modò dictam membrorum societatem, in dextra & sinistra, superiori & inferiori
 regione. Peragenda itaque sunt reliqua, vt diximus, & in omni pleuritide, siue ad
 clauiculam spectet, siue ad inferiora, mittendus sanguis est ab affecto latere. mitten-
 dus, inquam, profectò sanguis perpetuò est, quod ad ipsam attinet affectionem: nō
 (vt Hippocrates visus est sentire 2. De ratione victus in acutis contextu vndecimo) latere.

*Reproba-
tur.*

*Amati
Lusitani
figmentū.*

*Refuta-
tur.*

*Speculatio
anatomica
vnde
Amati
placitum
vanum
deprehen-
ditur, ve-
raq; ra-
tio recti-
tudinis
confirma-
tur.*

*In omni
pleuritide
mittendus
sanguis est
ab affecto
latere.*

si dolor inferiores costas tenet, est expurgandum. Quod etiam visus est recipere Paulus lib. 3. cap. 33. dicens: Si igitur ad iugulum usque dolor pertingit, vena incidenda iis est: si verò ad hypochondrium, purgandum est per inferna. Hæc Paulus, qui tamen Galeni sententiam non reticuit, sed addidit: Recentiores autem omnibus venam secant, timentes, arbitror, ex purgatione turbationem. itaque Galenus in comment. loci prædicti, secundi De ratione victus, multò tutius esse censet, in quacunque pleuritide sanguinem mittere; propter graues noxas, quæ expurgationem promptissimè consequuntur, potissimum in acutis morbis. quæ sententia proculdubio est multò tutior, atque ex essentia morbi ipsius, quæ inflammatio esteducta.

Verba Hipp. explicantur. Quod tamen non putauerim, antiquum medicinæ doctorem ignorasse: sed tunc temporis solùm expurgationem præcepisse, cum hypochondria affligit dolor, & illa submurmurant. quod euidentissimum signum est vergētis sua sponte ad intestina humoris. atque hoc cum nullus aut minimus, pleuritidis sensus est. sunt enim hæc Hippocratis verba: Si verò sub septo transuerso fuerit dolor, nullumq; ad clauiculam signum fecerit; ventrem vel nigro veratro, vel peplio mollire oportet. Hæc Hippocrates. constat verò, vt neque costæ inferiores sub septo transuerso continentur. Hanc sententiam manifestè continent verba illa contextus 64. quarto De ratione victus acut. Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, si venter murmurauerit; si non, à medicamentis abstineto. Quare fortasse & ipse Hippocrates, non aliter ac Galenus, in omni pleuritide, quæ verè pleuritis esset, à sanguinis missione auspicabatur: quanquam aliter est illius verba interpretatus Galenus. Diximus tandem quæ in pleuritide & in quacunque alia affectione re-titudo seruanda sit. quare in hac quæstione nihil iam videtur desiderari.

An utilius sit in morbis hepatis & lienis secare venam inter minimum digitum & annularem, quàm internam in cubito.

C A P. V.

MOS est medicis ferè omnibus, in affectionibus hepatis & lienis, cum euacuationes alias tentauerint, ad sectionem venæ illius quæ in extrema manu est, inter digitum auricularem & annularem tanquàm ad sacram anchoram confugere. quæ tamen euacuatio multis in locis videtur à Gal. nunc in alios autores relata, nunc damnata. Libello De sanguinis missione cap. 13. in calce capitis ita scripsit: Vt ex iis quæ ad magnos oculorum angulos, aut sub lingua sunt, nihil solet effluere mentione dignum. vt neque si quis in pedibus, aut summis manibus venam secet; quemadmodum qui lienem curari putant, ad secundum minorem digitorum secta vena. 3. De anatomicis administrationibus prope medium libri, ita scripsit: Altera parte mediam digiti medii & annularis regionem ingreditur, quam venam nonnulli in sinistra manu secantes, sinentesque sanguinem ex ea fluere, quousque vltro sistatur, lienem extali euacuatione iuuari asserunt. Ex quibus locis illud primò animaduertendum est: antiquiores medicos non esse solitos secare in his affectionibus eam, quam hodie medici inter minimum & annularem secant, sed eam quæ est ad regionem mediam inter annularem & medium. quæ, vt licet cuilibet oculis conspiciere, aliquanto amplior est, ab eadem radice profecta. Perpendendum præterea; Galenū sectionem hanc damnantem præterire, probareque in his affectionibus multò magis internam venam in cubito secari. neque hoc sine ratione: Sed quoniam, inquit, ex hac vena utpote parua & in extremitate consistenti, nihil notatu dignum potest effluere. Tamen videtur huic sententiæ contrarius locus alter ex 14. cap. libri De sanguinis missione, quo ita scriptum est: Sic affecto liene æquè adiuuerit circa proximum medio digitum sinistrae manus incisa vena, atq; si internā cubiti secueris. multum enim iuuat afflictum lienē sanguinis ex sinistra manu detractio. Paulus etiam 40. cap. 6. lib. ita reliquit scriptum: In lienosis eam præcipue quæ inter minimum digitum & proximum medio sita est, in iecinorariis in dextra. Quo loco constat; euacuationem in extrema manu probari, atque adeò eius venæ quæ hodie secatur; non eius, quam de sententia antiquorum apud Gal. secari debere inuenimus. Idem Paulus cap. 49. lib. 3. ita dicit: Phlegmone verò in-

festante

festante (erat sermo de phlegmone lienis) è vena sinistra cubiti sanguinem detrahe, siue in extrema manu. Hæc Paulus. quasi potior sit missio sanguinis ex extrema manu quàm ex cubito: id enim continent verba quæ mox addidit, & à me nunc enarrabuntur. Est igitur ita constituta controuersia, quantum ego arbitror, propter eam repugnantiam, quæ in verbis Galeni videtur esse. Vbi neoterici omnes legunt 14. cap. De sanguinis missione, *Sic affecto liene, aquè inuerit circa proximum medio digitum in sinistra manu scissa vena*: antiqua versione legebatur, *Non aquè ad inuerit*, dictione illa negationis malè interposita. Melius itaque legunt iuniores, quanquam neque illud aquè habetur in plerisque codicibus: sed, *Sic malè affecto liene inuerit circa proximum medio digitum sinistra manus incisa vena, ut si in cubito secueris internam*. Itaque constat ex locis quæ producta sunt, videri Galenum, etsi id non aperitè, inclinare in sectionem venæ cubiti, quasi ea potior sit, quàm eius quæ in extrema manu. atque profectò meritò videtur ita sentire. Nam vena interna cubiti ad effundendum sanguinem commodior est, quoniam est amplior. paratior etiam est ad vacuandum, quoniam est affectæ parti vicinior. In rectitudine videntur plerisque nihil differre, sed omnino esse secundum eundem diametrum, & secundum idem latus. veruntamen reuera vena hæc extremæ manus accepit iam aliquid communis & externæ: quare videtur ad exinanendum hypochondria incommodior facta. nulla ergo re vena hæc extremæ manus venæ internæ cubiti præstare videtur. Atque ego olim ita censui, his argumentis adductus. & quia nulla causa succurrebat, quæ ea euacuatio posset esse accommodatior, quam quæ ex cubito: video nihilominus omnes, qui medicinam faciunt, hac missione sanguinis vti, ut experimento comprobatissima, & ego ipse eam familiarem mihi ad hypochondriorum affectus, longo usu iam feci, neque possum negare videri eam sæpe etiam vtiliorem ea, quæ ex cubito. proinde causam longa meditatione inuestigavi, atque meritò fuit inuentu difficilis, utpote quam nullus explicuerat, etsi quidam antiquorum & neotericorum etiam tentauerant. Paulus ob maiorem distantiam dicit utroque loco eorum quos citauimus, esse ad reuellendum potior. Sed si distantia in causa est, nunquam esset vtilius hanc venam secare, quàm internam cubiti, nisi cum maior reuulsionis necessitas occurrit, in principio scilicet, & ante alias euacuationes. tamen non est hoc quod usu probatur: sed factis aliis scissionibus, ad hanc venire, ut ad magis familiarem. Neque quidem esse potest quod hanc sectionem commendat, quod multi illorum qui hanc venam secant dicunt, aut necessitas extrahendi tenuem sanguinem, aut metus effundendi multos spiritus. Quoniam, scilicet, per latoris venæ scissionem plus exhaurietur spiritus; & per sectionem tenuioris, melius percolabitur tenuis sanguis. Cæterum hæc ratio facile redarguitur. nam ad extrahendū tenuem aut crassum sanguinē, ad educationē multorum, paucorumve spirituum; amplitudo aut tenuitas venæ non tantum cōfert, quantum scissuræ ipsius tenuitas, aut amplitudo. Igitur facilius est ex vena interna cubiti educere tenuem sanguinem, & spiritus interiùs continere, facta scissione breui; quàm venarū istam permutationē facere. Sed quæ causa rei huius idonea sit, superest dicamus. Certe extremæ partes internarū sunt emunctoria naturalia: non tamen quæcunq; quarumcunq; sed earum cum quibus habent rectitudinē; velut extremæ manus hypochondriorum, dextra hepatis, sinistra lienis, atque mēbri cuiusq; excremēta naturaliter vergūt in illius emunctoriū, & quò naturā vergunt per loca cōferētia, eò oportet duci. Ergo maximè expedit laborare hepate, venā secare in manu dextra, quia facile trahetur, quò secundū naturā cōsuevit pelli. idq; non in principio, cum copia est maxima, sed post alias euacuationes: quia tunc melius poterit mēbri facultas excremēta sua pellere, cum deposita erit multitudo, & ex toto corpore cōfluere cessauerit. Quod Galen. dicit, videri, ut propter stricturā venæ non possit notatu dignū effundi; ita esset, nisi maiori artificio ad huius sectionē vreremur quàm aliarū. tamen proinde vtimur ad hanc balneo, & maiori tū frictione, tum ligatura. Quod multi bonorū auctorum in curatione inflammationis hepatis, facta mentione sectionis venæ cubiti, venæ manus extremæ sectionē prætereunt; non miror. nam solui etiam sine hac potest, etsi hæc sit vtilissima. Galenus vtilem esse

nullibi negasse videtur, fuisse nonnihil dubius. Sed neque hoc mirum: semper oportet addi aliquid rectè inuentis. Ego veritatem semper suspicio, vbi cumque occurrere contigit.

An liceat refrigeratis secare venam. CAP. VI.

Controver-
sia agita-
tur.

Que pro
parte con-
traria sūt.

Controver-
deciso.

PROHIBET Galenus in refrigerationem patientibus mittere sanguinem multis in locis. libello De sanguinis missi. cap. 6. ita scripsit: Si verò horum nihil sit, cæterum hyems regiòve sit naturâ frigida, vel natura quoque hominis frigidior; refrigerantur grauiter toto corpore quibus sanguis mittitur, & accidunt nonnulla 10 quæ fortem sequuntur refrigerationem symptomata. Præterea regionis frigus aut temporis, prohibent missionem sanguinis: ergo multò magis intemperies frigida laborantis. cum enim sanguis non modò nutrimentum præstet corporis partibus, sed calor quoque naturalis perseverantiam ex eo obtineat, dicente Galeno eodem libello; constat missionem sanguinis esse auxilium refrigerans. quare refrigerationem potius augebit, quàm vt sanet. Tamen contrà videtur esse, quod Galenus 8. Method. cap. 4. sanguinem mittere festinanter præcepit in laborantibus diaria febre ex cutis obstructione: at verò promptissima obstructionis in cute causa est occurrens frigus. Sed & ipsa ratio conuincit; non modò mitti debere sanguinem, vbi adest refrigeratio, sed & præproperè faciendum. quia obstructio prohibet oculum 20 humorum effluuium. Hoc cohibito necesse est corpus redundare succorum multitudine. quæ vt in omnibus dispositionibus est periculosa; ita vel maximè in obstructione: quippe quæ omnium maximè, prohibens ventilationem, facit putredinem. Itaque vbi obstructa ex frigore cutis est, oportet sanguinem mittere: & quòd in ea dispositione statim redundant humores, & quòd redundantes facillimè putrescunt. Quare perperam imperiti medici vulgò persuasere; cum aliquis frigus tota cute sensit, ac deinde ex obstructione in febrem lapsus est, à missione sanguinis esse cauendum: non distinguentes, sitne affectio qua laborat, calida, an frigida: sed solam febricitandi occasionem respicientes. Sed rem ita oportet distinguere. Si affectio quam curamus, frigida est, vt si quis, gratia exempli, intemperie 30 frigida laborat; solum calidis est agendum, & cauendum à missione sanguinis, quippe quæ refrigerans est auxilium. Cæterum si affectio calida est, & refrigeratio causæ antecedentis tantum habet vicem; nihil nocebimus, missione sanguinis extinguentes febrem, & præcauentes redundantiam, & permutationem ad putridam febrem, si modò adhuc diaria est. nam procatacticæ causæ, vt dicitur 4. Method. capit. tertio, curationis indicatio nulla est, sed omnis eius indicatio ipsius affectus est. Igitur cum refrigeratio solam attingit cutim; mittendus sanguis est. sentitur eo tempore statim febris, aut saltem mordax per totum corpus sensus, propter retentionem excrementorum fumidorum, quæ per cutim expirabant. Tamen cum refrigeratio lædit etiam viscera, ac penitiores partes; omnium maximè fugienda 40 est missio sanguinis. Consequitur hos ægrotantes tum per totum corpus sensus frigoris, tum etiam respiratio frigida, rara & parua: pulsus quoque imminuti vsus.

Vtrum sit magis periculosum in grauidis sanguinem mittere,
an expurgare. CAP. VII.

Opinio
quadam.

Auerrois
sententia
priori con-
traria.

MVLTI videtur maiori cum periculo mitti sanguis in vtero gerentib. quàm si purgentur, de sententia Hippoc. quandoquidem ille permittit expurgari in mediis prægnationis mensibus, primo Aphorismo quartæ sectionis: tamen sanguinis missionem toto tempore prohibet. Nullo enim tempore excepto, inquit, mulier vtero gerens sanguine missa ex vena, abortit; & magis, si foetus sit maior, 32. Aphorif. quintæ. Tamen opinio hæc longè abest à sententia Auërois, qui 7. Collectaneorum capit. 4. ita scripsit: Dicit Hippocrates, Vtero gerens non debet vacuari, nisi quando embryonis virtus fuerit fortis: (ita enim lego, quanquam aliter inuenio scriptum: sed apertus est in codicibus error) hoc est à quarto mense vsque ad septi-

- septimum: nisi humores fuerint furiosi, & pharmaciam concedit tunc. *ego autem* dico, quod phlebotomia, quando adest repletio, qua embryo non indiget, non est mala: sed pharmaciam non credo ad bonum peruenire finem. immò necessariò lædit embryonem: eò quod in se substantiam habet venenosam, & fortasse faciet malos humores fluere ad embryonem, ut ipsum lædant. Præterea medicina purgantes, sunt medicinae prouocantes vrinam: & quod vrinam prouocat, est de genere prouocantium menstrua: & quod menstrua prouocat, abortum facit. Hæc Auërrøes. quibus apertè declarat suam sententiam, neque sine argumentis: esse nempe semper missionē sanguinis minùs periculofam expurgatione, in grauidis. Quam
10 sententiam ego probo. verum lubet rem magis distinguere. Constat ex his locis, quæ ex Hippocr. attulimus; expurgationis tutissimum vsum esse in mediis mensibus, magis periculofum in primis, vltimisque: sanguinis missionis tutissimum in primis, magis periculofum in vltimis, in mediis medio modo. Itaque quò maior est foetus; eò habere periculi plus. Quandoquidem sanguinis missio nocet subtractione alimenti: expurgatio agitatione. quò foetus est maior, eò pluri eget alimento, ac proinde eò magis læditur illius subtractione. conturbatio facit abortum; diruptis acetabulis, quibus pendet ex vtero foetus. dirumpuntur autem hæc facillimè & primis & vltimis mensibus: in his præ siccitate, in illis præ humore & mollitie. Igitur differentia temporum talis est. Ex qua sunt qui colligant: ut expurgatio periculi plus habet primis mensibus, quàm sanguinis missio; ita sanguinis missio mediis
20 & vltimis. quia in mediis expurgatio est tutissima: in vltimis sanguinis missio valde periculosa. Atque inde rursus colligunt; plus periculi esse in sanguinis missione, quàm in expurgatione. quia paucioribus mensibus commodè suscipitur, quàm expurgatio. Sed si quis rectè perpendat, hi falluntur in ipsa consequentia. Nam cur, si sanguinis missio in vltimis mensibus sit maximo cum periculo, proinde & cum maiori quàm expurgatio? multum enim interest missionem sanguinis, quæ fit mensibus vltimis, conferre cum ea quæ aliis, aut cum expurgatione. Igitur nobis aliter dicendum est. Quocunque tempore vtraque euacuatio fiat; aut vtriusque par est
30 ea euacuatio maiori cum periculo suscipitur: si par est necessitas vtriusque; ego potius consulerem, sanguinem mittere. quoniam, ut Galenus inquit 1.1. comment. 2. De ratione victus acutorum, sanguinis missio, vel cum minus auxilium est, probari debet: quia est multò tutius, nedum cum par est vtriusque necessitas. Atqui quoniam horum fides ex his quæ de vtriusque auxilii natura dicta sunt, pendet, cursum prætereo. *et vide gal. lib. de rat. cur. & sag. mis. cap. 12. sag. mis. huius.*

De sanguinis missione vsque ad animi deliquium.

C A P. VII.

- 40 **G**ALENVS multis in locis suadet, sanguinem mittere vsque ad animi deliquiū: Glibello De sanguinis missione cap. vndecimo, primo Aphorism. comment. 23. 9. Method. capit. 4. & aliàs sæpe. quod tamen auxilium, multis aliis autoribus videtur suspectum, propter periculum. Celsus lib. 2. cap. 10. differens de missione sanguinis, inquit: Semper finis faciendus est antè quàm anima deficiat. Atqui paulò antè in eodem capit. dixerat: Satiùs est enim primùm leuare ægrotantem, deinde
50 per purgare; quàm simul omni vi effusa, fortasse præcipitare. Hoc quoque videtur suspecta videtur sanguinis missio vsq. ad animi deliquiū, quam suadet Gal. Auicenna formidare; qui magis amat multiplicationem numeri, quàm quãtitatis, ut cum illo loquar. Atque proinde hoc aliquis prudenter putet dictum: partitam missionem sanguinis, quanquam sit aliquanto impotentius auxilium, quàm copiosa ad vacuandum (nam ad reuellendum efficacior etiam est) tamen esse tutius. Sed addit Celsus argumentum aliud, dicens: Quòd si in cura quoque aquæ, quæ inter cutem est, ita respòdet; quantò magis necesse est in sanguine respondeat? 6. Aphor. 27. Quicunque suppurati aut hydropici vruntur pure aut aqua vniuersim fluente, omnino intereunt. quanto igitur, inquit Celsus, verisimilius est posse hoc cõtingere, effuso acervatim humore naturæ familiarissimo? Præterea dicere quisquam

*Videtur
en nulla
affectione
habere lo-
cum tam
profusa
evacua-
tio.*

possit; in nulla affectione habere locum hanc tam profusam euacuationem. nam neque in ardentissimis febribus, neque in vehementissimis doloribus: in quibus tamen fieri deberet, si modò dixisset Galenus vera, qui in commentario primæ sectionis Aphorism. 23. in ardentissimis febribus, & vehementissimis doloribus nihil adeò commendavit; quàm sanguinem mittere vsque ad animi deliquium. Sed ardentissimæ febres illæ videntur dici, quibus nullæ ardentiores: continuæ scilicet biliosæ. in his verò constat, ut plerique dehortentur mittere sanguinem; ut quod conferat nihil, quin potius effrenatam reddat bilem. Licet hoc legere in curatione huius febris apud Auicennam: cuius opinionem insequuti sunt, plerique, ducti hac eadem ratione. Alii etiam, quod à Galeno dictum sit quarto De tuenda valetudine: Recedentibus humoribus plurimum à natura sanguinis, cauendum à venæ scissione esse. quodque libro decimo Method. eos qui valde calidi & sicci sunt, atque ita affecti, non posse habere robur virtutis dixit. Quare in illo febrium genere nunquam constare vires contendunt. atque ita exclusas videri ardentissimas febres, non solum à sanguinis missione vsque ad animi deliquium, sed omnino à sanguinis missione. Iam verò de doloribus primo De curandi ratione ad Glauconem capit. 13. ita scriptum est: Ita etiam, si vehementissimæ vigiliæ, aut dolor intensus ægrotum infestant; cauendæ sunt copiosæ ac multæ euacuationes. Igitur in vehementissimis doloribus non habet locum euacuatio vsque ad animi deliquium. Hæc præcipuè visa sunt difficilia in hac sententia. quæ tamen non subuertunt Galeni sententiam. Nam ut ipsemet distinguit 12. Meth. cap. 5. duplex est deliquium animi. quoddam quod Græcis *λεπτοψυχία* dicitur: quoddam quod syncope, hoc est præceptis virium lapsus magnusque: illud est deliquium, quo qui correpti sunt, faciliè recuperant vires, quodque propriè animi deliquium appellatur, leuiusque multò est syncope. Sunt qui ita distinguant hæc deliquia: ut lipothymia aut lipopsychia sit casus animalis virtutis, & syncope vitalis. Quorum sententia mihi placet. quãdoquidem vitalis facultas animali fortior est, obstititque iniuriis plus. proinde antequam vitalis insigne aliquid perpetiatur, incipit animalis deficere; patiente nihilominus vitali, sed leue deliquium. ad quod vsque censeo ægrotantes deducendos: non enim ad syncopen. Quamquam, ut mox dicemus, expetitur in hoc auxilio refrigeratio totius corporis habitus. quam refrigerationem constat esse passionem facultatis vitalis. est enim calidi innati. quare videri possit alicui, hanc passionem facultatis vitalis expeti, haudquaquam animalis. Tamen hinc nihil est scrupuli. Non enim nego expeti per se passionem facultatis vitalis, puta refrigerationem, sed deliquium. nimirum sanguinis missio per se lædit facultatem vitalem. ita enim par est, cum euacuet sanguinem & vitalium spirituum copiam. Tamen hæc læsio, antequam deliquium vitalis faciat, refugere facit calorem ad cor. cerebri verò facultas, statim ac destituitur à calido innato, deficere incipit; cum quoniam cerebrum per se est frigidum & exangue, atque ideo summo opere indiget cordis suppetiis, tum propter sensus acrimoniam. Itaque passio incipit à facultate vitali: tamen deliquium facultatis animalis antevertit defectionem vitalis. in quo affectu haud dubiè intelliges, consensum esse grauiorem propria passione. nam propria facultatis vitalis passio est refrigeratio: animalis consensus, est defectus. Itaque quod ad modum, quo hæc fiunt attinet, ita habet. Quoniã verò fieri potest, ut in aliquo tã sit insigniter fortis animalis potentia, ut antequã ipsa deficiat, vitalis insignem noxã perpetiatur; non est expectanda incautè sensus cõturbatio, sed attrectandæ arteriæ sunt, aduertendusque animus est pulsum mutationibus. Cæterum neque quodcunque deliquium animi terminus euacuationis sit. Nam si ex metu aut cõturbatione vëtrici statim ægrotans animo linquitur, iacens in lecto cõtinentus ægrotans est, & mittendus sanguis. Igitur euacuationis, de qua loquimur, terminus est deliquium animi leue, cæterum ex euacuatione factum, quod quoniam leue est, tollit periculũ, quod Celsus pertimescit. Quod si tamen cui videtur consultius, etiam si id deliquium non sit graue, tamen cõsistere infra, rursusque euacuationis necessitatẽ repetitione complere; insequatur illud præceptũ: Melius est infra cõsistere, quàm exquisitissimè euacuare. Intelligat hinc Galenũ non uti hac missione sanguinis, ppter effusionem solum, sed

*Explicatur, & defenditur
Gal. sententia.*

*Obiecta
diluuntur.*

sed ipsum per se deliquium procurare, quò frigore recreet facultatem intemperie calida pene confectam. atque ita deinde aut aluum fluere faciat, aut vomitum, sudorem ve excitet copiosum, quò febris extinguatur. quæ omnia deessent, quantumvis euacuaretur multum ac citò, nisi ægrotans animi deliquiū incurrerit. Neque verò mirum est hydropem laborantem, ut pote cui facultas, cum in eum statum venit, est debilissima, ex confertim facta aquæ, quæ totam ventris regionem obidet, profusione mori: febricitantem verò cum robore magno (nam talem expetimus ad hoc auxilium) ex sanguinis missione semel facta animo linqui, non etiam perire. Quòd verò à Galeno hoc auxilium in ardentissimis febribus præ omnibus est commendatum; interpretantur plerique de synochis febribus, quæ continentes appellantur. accipiuntq; ansam interpretationis ex 9. Meth. ubi ita scripsit: Maximum hoc, ubi valentes vires sunt, continentium febrium remedium, quo loco in solis continentibus, quales biliosæ nunquam sunt, videtur hanc euacuationem probare. Has itaque dicunt ardentissimas. est enim aliarum nullis, quàm his copiosior calor: etiam si mordacitate à biliosis superentur. Adducuntur etiam in hanc sententiam, argumentis quæ paulò superius proposuimus. Verum ego aliter interpretor: opus esse scilicet sanguinis missione usque ad animi deliquium, in ardentissimis febribus. atqui quò ardentiores sunt, eò magis: modò adsit facultas quæ ferat, sit quantumvis febris biliosa. quid enim aliud nomine ardentissimarum febrium intelligam? Præterea si rationes perpendis; tunc quoque quæ dico clariùs intelliges. Noui enim (inquit) eorum quosdam necessariò perfrigeratos ex lipothymia: at toto corpore exudantibus liquoribus, aluo rupta celerrimè morbo liberatos. Vsurpatur ergo ut refrigerans auxilium, quod superius monstrauius. At verò refrigeratione non dubium est, quin magis opus sit in causo bilioso, quàm continente febre. Sed dicit iterum: In quibus tibi sanguinis feruescentis copia apparet; quamocissimè eos vacuare conator, priusquam in principem aliquam partem ingruat. Cum ergo humor propter feruorem paratus est ingruere in partem; vacuandum est ad lipothymiam usque. Sed constat; quantò maius periculum talis impetus impendeat ex bile, quàm ex sanguine, cum mobilior tenuiorque succus sit. Neque verò pertimescendum est, ne bilis effrenis fiat educto sanguine. non enim, per Deum immortalem, in continuis febribus, quæ putrescentem in vasis bilem habent, sanguis sine bile prodit: neque syncerior post euacuationem bilis est. nam neque si ex cõgio, diluto vino pleno, dimidiam liquoris partem subtrahas; meracius vinum fit, aut dilutius. Quare agitandæ bilis propter missionem sanguinis nulla ratio est. Est tamen cum possit natura mouere, ita ut sit: quia euacuatione reddita est potentior supra residuum. atq; ita, si fortuna tulerit, ut aliquod princeps membrum insigniter debile sit; ex accidenti fiet, ut impetum bilis excipiat. quare talibus neque in ardente febre, neque aliàs aliquando tam copiosam consulo euacuationem: sed iis, quibus nulla debilitas in principibus membris est. in his enim mouetur bilis aut ad intestina, aut ad ventriculum, aut ad cutem: deiiciturque, aut euomitur, aut exudatur. Sed dices: quid, quòd febricitantibus ex bile non potest constare facultas? Non video cur non. siquidem homo, cui in solidorum temperie constet facultas, potest ex erratis circa victum ex multo esu, gratia exempli, biliosorum, magnâ bilis copiam cõgerere. In exquisita sanè febre ex bile & cõtina, rarò aut nũquã putauerim fieri posse, ut tãtum facultas constet. siquidem cum plurimum recedit humor à natura sanguinis, missionem sanguinis denegat. Sed febres continuas ex bile, nō exquisitas illas quidẽ, ceterum quæ biliosæ sint; sæpe putauerim cum robore cõtungi. Negauit Galenus robur inesse iis, qui valde calidi sicciq; sunt, & ita affecti. Ego de illis tãtum loquor, qui ita affecti sunt, etsi tales nō sint natura. vnde patet mitti posse sanguinem usq; ad deliquiū animi in ardentissimis febribus, siue ex sanguine siue ex bile cõsistant, modò cõtet robur. Tales quoq; febres sunt, & quæ cum carbunculis cõsistunt. quare illis etiam hoc auxilium confert 14. Meth. capit. 11. Dolentibus quoque parte aliqua vehemẽter, mittendus tam copiosè sanguis est: sed nō omnib. fieri enim potest ut mittatur sanguis propter dolorem, aut propter affectionem aliam, quam dolor comitatur. Ut cum febricitat aliquis, habetq; ut superueniens sympto-

Quod de hydropicis obiciebatur, soluitur.

Dictum Gal. de ardentissimis febribus, quomodo a plerisque interpretatur.

Autoris interpretatio.

Quod de bilis effrenatione obiciebatur, soluitur.

Quod de viriū debilitate obiciebatur, soluitur.

Quomodo dictum Galen. de vehementissimis doloribus intelligatur, vnde obiectio soluitur.

ma, intensum dolorem; sanguis quidem propter febrem mittitur, non propter dolorem. qui eo casu potius subtrahit de quantitate euacuationis, quàm ut tantam copiam exposcat, quia scilicet dolor per se est in valde prostermentibus vires. Atqui hoc præcipitur primo ad Glauc. Est tamen cum mittitur sanguis propter dolorem. atqui tunc quoque causa doloris considerata est. Si enim ex fluxu fit iam concitato, constantibus viribus, mittendus sanguis est usque ad animi deliquium. Speramus enim fore ut ita dolor sustollatur. Si verò ex pura intemperie, frigida præcipue, nihil minùs amat quàm missionem sanguinis usque ad hanc metam. Nam curationis gratia nihil alienius est his doloribus sanguinis effusione: quæ tamen confert, etsi ex nudo frigore dolor fiat præcautionis gratia. Tamen euacuatio quæ ita fit, non debet usque ad animi deliquium deduci. Reuulsio enim est sola, reuulsionem verò partita euacuatio potentiùs operatur. Sed de sanguinis missione usque ad deliquium animi satis multa diximus.

Quando utendum est utraque euacuatione: utram sit conuenientius antecedere. CAP. IX.

*Controuer.
agitur.*

VIDERI possit alicui Hippocratem Galenumque, cum sanguinis missionis & expurgationis occurrit necessitas par; nunc à missione sanguinis auspicari, nunc ab expurgatione. quandoquidem sexto De morbis popularibus comment. 1. Aphorism. 6. Iuuenes (inquit) veratro uti, & poplitem incidere. quarto etiam De ratione victus in acutis Aphorism. 21. cum de ægritudinibus, quæ utroque auxilio egent, differat Hipp. Gal. primis commentarii verbis ita inquit: Catalogus est morborum qui primùm sanguinis egent missione, deinde ab ea purgari. Vnde aliquis colligat, si morborum, in quibus præmitti debet sanguinis missio, catalogum facit, non in omnibus præmitti debet. Cæterum hæc leuia sunt, quæque nullam habent euentiam. Multò clariùs illud in contrariam sententiam dictum est ab Hippocrate eodem loco: Sed venæ sectio in his præferenda est. Quod dictum, ut neque illud Galeni, non ita intelligo, quod in his præferri debeat, in aliis secus: sed quod illi ferè morbi sint in quibus vtriusque euacuationis occurrit simul necessitas. Atque perinde dictum est, ac si diceret: catalogum facit eorum morborum, in quibus non solum expurgandum est, sed mittendus etiam sanguis. quod ut diceret: In quibus, inquit, sanguinis missio antecedere debet expurgationem. Quasi notissimum per se sit, si utroque auxilio est utendum, missionem sanguinis conuenientiùs præire, quàm subsequi. Tale enim esse putabat Galenus hoc, quam notissimum inquam. nam in comment. prædicti loci, sexti Epid. ita inquit: Quòd si utroque auxilio ipse homo indigeat, à venæ sectione incipiendum esse manifestum est. Quare si quid quod contrarium videatur significare, autoris verba continent; vides ut sapientissimus commentator fuerit interpretatus. Verùm quando restam est nota, ut de illa Galenus ne disputauerit quidem; satis nobis pro leui hac quæstione sit, rationem vnicam illius dictis addere. Expurgatio vtiliùs suscipitur post sanguinis missionem, quàm antea: sed sanguinis missio post expurgationem minùs necessaria est, quàm antequam sit expurgatum. igitur multò commodiùs suscipitur sanguinis missio ante expurgationem, quàm expurgatio ante missionem sanguinis. Postquam enim sanguis missus est, euacuata copia, ac deonerata natura, vis redditis laxioribus; nò dubium, quin meliùs expurgatio fiat, ut pote quæ & ipsa per se citra pharmacum, solet missionem sanguinis consequi. multis enim aliis humectatur, aut prouocatur vomitus, aut sudores fluunt. Igitur expurgatio meliùs fit missio sanguine, quàm eo non missio. Sanguis verò tantò incommodiùs euacuatur, cum expurgatum est, quàm antea: quàto minùs commodum est, purum sanguinem euacuari, quàm impurum. Itaque quando vtriusque euacuationis simul occurrit par necessitas; non parum peccauerit, qui missionem sanguinis usque ad factam expurgationem distulerit. Nam præter cætera, sanguinis missio fit citiùs, tutiùs, & cum minori apparatu quàm expurgatio. Sed de tam leui controuerfia non dicam plus.

*Ratio ob
quam præ-
cedere de-
beat san-
guinis mis-
sio expur-
gationem,
ubi utraq;
est opus.*

An ad expurgandum opus sit tanta facultate, quanta admittendum sanguinem. C A P. X.

CELEBRATISSIMUM est apud Galenum, & à nobis antea dictum; affectus præter naturam exposcere auxilia medicinalia, virtutem non exposcere, sed permittere. itaque exposcit morbus speciem auxilii: sanguinis, inquam, missionem, aut expurgationem, aut aliquod aliud. Virtus diffinit quantitatem: quoniam pro modo virtutis, plus aut minus utendum est his remediis. itaque requirere pharmaci expurgantis exhibitionem, virtutis robur & illud non exiguum, constat; cum in
10 magnis auxiliis sit. An verò tantum requirat, quantum sanguinis missio, est in controuersia. Nam ab altera parte est quòd Galenus, ut superius à nobis dictum est, scopum mittendi sanguinis robur virtutis dicit: atque ubicunque de mittendo sanguine loquitur, nihil præter virtutis defectum pertimescit. Præterea sanguinis missio, est sanguinis euacuatio; humoris naturæ familiarissimi, atque admodum necessarii: expurgatio est extractio noxii humoris. Constat verò ut plus oporteat debilitari facultatem, effuso humore tam necessario & bono, quàm humore neque naturæ tam familiari, neque adhuc integro, sed putri. Sanè sanguis cum tanto virtutis periculo funditur; ut si quod pharmacum extractorium sanguinis est, idem statim sit venenum: libello De expurgantium medicamentorum facultate. Et in
20 mittendo sanguine præceptum est à Galeno ægrotantis pulsum manu tenere, & in illius mutationes animum intendere. quoniam scilicet facillimè per incuriam fieri potest præceps virium lapsus, immodica sanguinis quantitate effusa. Ergo maiori virtute est opus ad ferendum missionem sanguinis, quàm expurgationem. Contra videtur aliis; opus esse maiori vi ad expurgandum. quia quanquam per sanguinis missionem sanguis euacuetur: non euacuatur syncerus, sed permixtus etià cum
30 noxii humoris non parua portione. Et quanquam natura humoris, qui effunditur, non nihil faciat ad virtutis exolutionem: multò plus putat facere molestiam & grauitatem symptomatum, quæ ex medicamentorum usu semper fiunt. Addunt sanguinis missionem vnico modo nocere, nempe vacuando: expurgationem duobus, vacuando & alterando. sunt enim medicamenta omnia expurgantia calidæ & sic-
40 cæ naturæ: quæ per se (ut Galenus inquit libello Quos & quando) semper nocent ægrotantibus. Quæ etiam, ut dicitur 6. Epidem. commentar. 5. eò tantummodo non dicuntur venena, quòd temporibus quibusdam proficua fiant. Est ergo hic usus maximè pertimescendus. de quo à Cornelio ita scriptum est: Omne eiusmodi medicamentum quod potui datur, non semper ægris prodest, sanis semper nocet. 2. lib. capit. 13. Plato ad finem dialogi De natura inquit: Tertia motionis species aliquando iis, quos vehemens cogit necessitas, utilis: aliter verò nullo modo ei qui mentem habeat suscipiēda. medicorum illa purgatio est, quæ pharmacis fit. morbi enim, nisi qui magna habent pericula, pharmacis irritandi non sunt. Hippocrates libello De medicamentis expurgantibus, vsque adeo illorum usum reformidat, ut in acutis febribus, illis nunquam utendum esse, vsque dum febres remiserint, decernat. Cum ergo ex assumptione pharmaci magis videatur corpus permutari & perturbari; videtur etiam necesse esse maiori virtute ad illius usum, quàm ad missionem sanguinis. Adde; ex errore qui contigerit in expurgatione, minùs emendari posse noxas, quàm ex errore in sanguinis missione. Nam etiam si sanguis mitti incipiat, vel citra virtutem; non admodum graue periculum est. potest enim sisti, cum videbitur aut virtus labascere, aut permutari color. At verò quod semel deuoratum est pharmacum, non possumus rursus educere. quod si ad vomitum cogimus; neque id sine periculo fit, quin nimia humorum copia vomitum medicamenti consequatur. Ergo his omnibus rationibus videtur effici, maiori virtute
50 opus esse ad expurgandum. Sed controuersia ita constituta est. Quid alii dicant de hac quæstione, non curo: quid ego sentiam breui dicam. Priora argumēta mihi videbantur probare; ad mittendum sanguinem opus esse maiori virtute. Nam quàmquam medicamenta per se deiicerent virtutem alterando: tamen ex accidenti iuant magis, euacuando noxios humores. Reliqua omnia argumenta illud mon-

Agitatur controuer.

Que pro contraria parte sunt.

Contr. decisio.

strant, debere nobis, cum expurgationem aggredimur, constare; magis esse virtutem necessariam ad sustinendum, quam in missione sanguinis. quia si semel erratum sit, non est tam promptum emendare. Sed multum interest ita dicere: aut, maiori virtute esse opus. Itaque virtus debet magis constare ad mittendum sanguinem. sed debet magis constare; esse vim quæ toleret, cum accingimur ad expurgandum. Neque verò admodum est intellectu difficile, si quis animum iis quæ modò diximus, aduertat. Nam cum ad vnum quodque auxilium certus quidam virtutis gradus necessarius sit, atque is ipse qui à medico requiritur, coniectura quadam inuestigetur, fieri potest, ut ad expurgandum minori facultatis gradu contenti simus, tamen ut in hoc ipso cognoscendo maiorem coniecturæ euidentiā desideremus. 10 quoniam scilicet, si coniectura nos fallit, minùs emendari potest malum; quam si ea virtus, quam ad mittendum sanguinem necessariam esse censemus, tam integra non adsit, quam adesse putamus, quum primùm sanguinis missionem iniungimus. Itaque ad expurgationem non ad eò magnum virtutis robur requirimus: tamen coniecturam necessariæ virtutis eò clariorem esse optamus, quò difficilius est, ubi voratum est pharmacum, factum infectum reddere. Hic meus censor non tantùm repugnat, sed stomachatur etiam, non potens iam ferre meas nugas. quia scilicet dico, certiorē coniecturam procurandam esse ad expurgationem: utpote quæ minùs sisti possit, si audaciùs sit tentata, quam ad missionem sanguinis, quæ sisti potest. Quasi (inquit) non semper oporteat summam diligentiam adhiberi, ut constet 20 quantum virium in ægroto sit. Ego verò non ita dico. sed quasi non semper nobis possint, etiam adhibita summa diligentia, omnia euidenter constare, ac proinde non omnia agantur summa cum certitudine: sed quædam cum quadam cautione, quædam etiam tentandi gratia, quædam etiam cum periculo, quædam etiam in re desperata cum quadam temeritate, in quibus ratio non iuuat. Nimirum est hæc ars coniecturalis. proinde dico, in re ob virium infirmitudinem dubia posse te magis audere secare venam, quam pharmacum tribuere. Tu non aliter potes repugnare, quam dicens tibi nullam vnquam rem esse dubiam. Sed si tu te nunquam hæsitare an satis sit virium, & nihil vnquam tentare antequam quantum exquisitè virium sit, euidenter agnoueris, & nihil vnquam de futura tolerantia timere, denique nihil in iis quorum curationem persequeris, habere dubium affirmas, ego verò me sæpe his sollicitari timoribus dico; uter magis nugabitur? ego certè non nugabor: quia conscius mihi summè multa dubitare: sed neque tu; quia nihil non scis certissimè. credo equidem. Sed neque proinde debes stomachari mihi, qui iuxta meam infirmitatem, quin etiam aliorum omnium mortalium, te vno excepto, disputo. Ante te nondum venerant secula ad istam irrefragabilem sapientiam. audieram ego Galenum fatentem hanc nostram artem esse coniecturalem, maximè cum praxi se accommodat: (quia scilicet singulare non est scientia) atque omnium maximè coniecturalem eam facere quantitatem auxiliorum. quia scilicet non potest euidenter constare quantum exquisitè sit, neque quod morbus petat, neque quod vir- 40 tus ferre possit. Docuerat me Galenus, etsi cui videtur non posse ferri auxiliū aliquod, tamen aliquid cum periculo facere. Celsus etiam dixerat, ut præfato periculo, etsi vis non satis videatur constare, aliquid cum periculo tentemus. Hippocrates etiam mihi persuaserat millies tentari multa cum quadam incertitudine. proinde ego dixi, Si audendum aliquid sine magna constantia virium certitudine, tentari tutius missionem sanguinis, quam expurgationem. Tibi qui es omniscius, non opus erit hac mea monitione: tamen permitte rudioribus ea uti, & ne puta nugas. Sed si Socrates, quia nihil se putabat scire, omnium mortalium meritò sapientissimus fuit iudicatus; qui nihil se ignorare putat, meritò iudicetur omnium mortaliū qualis? Sed redeo ad rem. Eisdem de causis inconsultum esse puto; expurgationē 50 usque ad animi deliquium aliquando tentare ducere. Nam quanquam dictum est ab Hippoc. 23. primæ Aphorism. Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deiciantur qualia expedit, & faciliè tolerant. atque, ubi vsq; ad animi defectionem expedit ducere, faciendum etiam hoc, si æger possit tolerare: Galenus etiam in comment. In maximis doloribus nullum maius noui remedium, quam usque

*Obiectio
dissoluitur.*

Expurgationem usque ad deliquium animi tentare ducere, inconsultum.

vsque ad animi defectionem euacuare; adhibita distinctione, an mittere sanguinem, an expurgare oporteat vsque ad animi defectionem. Sed non video, quare ratione possit non esse temerarium, aggredi expurgare vsque ad animi defectum, cum non possit cohiberi cum res exposcit. Præterea non putauerim posse quendam exquisitè metiri quantitatem pharmaci, quæ possit perducere vsque ad deliquium animi, & non vltra euacuare. Præterea de quantitate hac oportet aliquid detrahere, propter symptomata; alioqui æger à quantitate euacuationis coniectus in deliquium animi, grauitate symptomatum confectus periret. Id quod docet Galen. libello De venæ sectione aduersus Erasistratum cap. 10. his verbis: Ingens præ-
 10 terea in propinationibus pharmacorum expurgantium periculum est, quod vel non commouetur purgatio, vel quod in aluum attractum est, non facilè excernitur, vel cum dolore, moribus, torminibus, perfrigeratione, pulsum interceptionibus ac animi defectionibus excernitur. Itaque de sententia Galen. ingens periculum est cum animi defectu expurgari.

De præparatione humorum arte facta ad expurgandum, & an sit semper attenuatio. C A P. XI.

20 **S**I morem eorum qui superiori seculo quæstiones medicas scribere, essemus insequuturi, & omnia quæ ab illis dicta sunt, repetituri; longum sermonem, satis certò scio, essemus modò exorssi. Sed faciemus vt quambreuissimè dicantur ea tantummodo, quæ ad rei huius plenam intelligentiam videbuntur necessaria. Galenus vbi de expurgatione loquitur, docet expurgationes non illotis (quod aiunt) manibus aggredi: sed humores ad expulsionem præparare. Est hoc receptissimum ab omnibus autoribus citra controuersiam: sed qua ratione præparari debeant, nõ adeò conuenit. Sed alii extenuatis perpetuò humoribus, alii nunc extenuatis, nunc redditis crassioribus, fieri commodam præparationem profitentur. Galenus libello Quos & quando, de hac præparatione ita loquitur: Oportet autem prius crassos humores attenuare & secare, atq; etiam lentos; & meatus per quos illi transsumun-
 30 tur & trahuntur, aperire. Talem itaque docet præparationem facere; qui neque hîc neque alibi generandæ crassitudinis ad hanc rem meminit. 2. Aphorism. commentar. 9. quod dicitur: Corpora quæcunque quis purgare voluerit, oportet fluxa facere. Si quis enim (inquit) extenuet incidatque crassos atque lentos humores, qui in corpore sunt, & meatus aperiat; rectè in omnib. purgatio procedit. Sed melius forrasse fuerit; vt cõfirmetur hæc sententia, ratione ex ipsa rei natura petita. Expurgatio fit tractis succis vi medicamentorum: sed reliquis paribus, eò facilius extrahuntur, quò sunt tenuiores. nam eò etiam sunt fluxiores: vt monstrabimus paulò pòst, loquentes de vocata superpurgatione. Huc enim referetur tota causa: quò bilis prodeat ante pituitam, & hæc ante atram bilem. ergo extenuatione debet medicus vti semper, in præparandis humoribus; siue illi crassi naturâ sint, siue tennes.
 40 crassitudo enim perpetuò officiet, tenuitas nunquam potest nocere, etsi sit succus euacuandus tenuissimus. Proculdubio ita sensit: qui in acutis morbis nõnunquam in ipso principio, turgente, scilicet, materia, etiam sine præparatione expurgandum fuasit, ac multò magis Galenus, qui, Nisi quis, inquit, nactus fuerit occasionem aquam mulsam exhibendi, in qua hyssopum, origanum ve, aut tragoriganum incoctum fuerit, vel pulegium. Constat hos morbos ex tenuibus succis pendere: in quibus tamen attenuantia dari iubet. quoniam scilicet, vt Galenus inquit eodem commentar. 24. primæ Aphorism. Hæc igitur abesse oportet: humores autem, quammaximè fieri potest, esse fluxui paratos, hoc est tennes, & nullum lentorem participant.
 50 Aliter sensit Auicenna, qui Fen prima quarti capit. De curatione vniuersali febrium putridarum, ita scripsit: Et digestio quidem in grossa, est æquatio eius cum subtilatione: in subtili est æquatio eius cum ingrossatione. Itaque huius auctoris sententia est; humores tunc optimè ad expulsionem præparari, cum reducuntur ad mediocritatem substantiæ. ad quam reductionem constat crassa attenuari, & tenuia crassescere. Hanc sententiam insequentes, qui in schola barbarorum nu-

Gal. opinio de præparatione humorum ad expurgationem.

Ratione confirmatur.

Auicenne opinio alia.

triti sunt, vtuntur hodie serapiis nunc tenuantibus, nunc crassitudinem inducentibus: illis in morbis pituitosis & melancholicis, his in biliosis. Vtuntur exempli gratia in illis oxymelite, in his serapio acido simplici: putantes quidem illorum multi hoc crassitudinem inducere. Sed falluntur. nam acidum simplex refrigerat sine crassitudine, cum aceto sit incidendi vis. quare non sunt audiendi qui, quod Galeni nimis videantur studiosi, acidum omnino secludi volunt, oxymeli illi perpetuò præferentes. cum tamen non dubium sit, quin in ardentissimis febribus maior illius usus sit, quàm huius. Sed modò non loquimur de materia medicinali, sed illorum sententiam enarramus, qui ad mediocritatem substantiæ reduci debere putant succos expurgandos. Cuius sententiæ hæc sunt, vt vulgatissima, ita firmissima

Argumenta quibus opinio Aueniceni confirmatur.

argumenta. Facilius expelluntur quæ mediocris substantiæ sunt, quàm quæ tenuia: ergo melius est succos mediocres fieri, quàm tenues. Quod verò melius expellantur mediocria, probant exemplo illorum, quæ proiciuntur: quæ contingit difficile proiici, vel quia graua admodum sunt, vel quia nimis leuia, vsque adeo vt impetum non recipiant. Præterea argumentantur; minimè attenuandum esse, quoniam oportet nos perpetuò naturam imitari: illa verò quæ coquuntur perpetuò facit crassescere. Addunt, tam tenues esse posse succos, vt imbibantur in poros tunicarum, & propterea minùs commodè expellantur. Argumenta hæc quanquam

Contr. decisio, unde solutio argumenti constat.

firmissima sunt eorum, quæ illi proponunt: tamen nequaquam sunt soluti difficultia, si semel opinio intelligatur. Quò ergo intelligamus, prositne tenuitas semper ad expulsionem facilem, an nonnunquam obstat; considerandum est, quadrifariam rem aliquam expelli alicunde posse. vel enim impulsu proiicitur, vel est succus qui fluit, aut suo pondere, aut successione eius quod euacuatur, aut vtunque aliter; vel exprimitur de vase aliquo compressione ipsius vasis; aut à realiqua, virtute trahendi prædita, extrahitur. Quod impulsu proiicitur, constat duplici de causa posse malè proiici: aut quia nimis renititur, vt lignum graue, & crassissimus succus: aut quia facillimè cedit, vt leuis festuca. quæ, quia non resistit, impetum non concipit, & tenuissimus succus, qui diruptus facillè non truditur vi impellentis. Succis qui fluunt: his quoque aut crassitudo obstat, aut tenuitas. nam crassi succi hærentes non fluunt: tenuium, quoniam in arctos poros imbibuntur, bona pars manet. propterea vtrem, plenum pice aut oleo, nunquam possis integrè purgare. quæ vero compressione expelluntur: hæc, quò minùs resistunt, eò exprimuntur faciliùs. vt & illa, quæ extrahuntur virtute aliqua extractoria. Igitur succi qui euacuuntur, aut venarum compressionibus aut virtute trahente; tenuitate egent: quæ impulsu, mediocritate substantiæ. Propterea quæ de venis expelluntur, attenuari perpetuò à medicis debent, quippe quæ expelluntur partim à virtute naturali expultrice, cuius motus compressio est; partim extrahuntur medicamento trahentis vi, vt nono lib. monstraturi sumus. quæ verò de thorace excreando reiciuntur, tunc expelluntur commodissimè, cum mediocris sunt consistentiæ. proinde fit, vt cum inter præparandum humores ad expulsionem, attenuantibus vtamur semper; tamen eclegmata sputum promouètia, nunc sint attenuantia, nunc crassitudinem inducentia, pro modo materiæ morbi. Sed roget nos aliquis, nunquid portionum, quæ crassitudinem inducunt, nullus usus est, præterquam in thorace? Est sanè aliquis, cogimur enim sæpe succos venarum crassos reddere: vt in his qui propter nimiam illorum tenuitatem exoluuntur facillè: & cum cohibemus immodicas euacuationes, aut fluxiones. Sed modò hoc vnum diximus, ad præparandum succos, quò rectè cedat euacuatio, nunquam crassitudinem inducentibus vtendum esse, præterquam in thoracis affectionibus. Illud quod de concoctione dictum est, propria indiget disputatione: propterea seorsum hoc docebitur sequenti capite. Interim citra demonstrationem dicimus; omnia quæ coquuntur, ex tenuioribus reddi crassiora, atque ita naturam crassitudinem efficere, cum coquit: tamen medicum non debere per hoc facere. non enim medicus & natura operantur propter eosdem fines, sed longè diuersos. præparat enim medicus, quò euacuet: natura, quò retineat, & sibi commodum nutrimentum faciat. natura siquidè, quid quid coquitur, curat sibi simile reddere. quod cum nō potest, propter ineptitudinem

Quis usus portionum crassitudinem inducentium.

Quod de concoctione obuietatur, soluitur.

materiæ,

materia, quam commutat, cōsequi, & humor ipse consequutus est optimam concoctionem, quam potest; tunc demum ipsa natura veluti desistens à commutatione, ad expulsionem conuertitur. proinde ante humoris concoctionem nunquam natura adminiculatur euacuantibus. quoniam scilicet eo tempore aliò intendit. Explicat Galen. comment. 22. sectione prima Aphor. Constat ergo, cū medicus & natura propter contrarios vsus operentur; non mirum esse, si procedant contrario modo. natura scilicet crassitudinem inducente; medico attenuante. Sed hæc quæstio quò clarior euadat, proximâ eget, ad quam proinde iam venio.

10

An concoctio semper crassitudinem pariat.

C A P. X I I.

VT autor est Aristoteles 4. lib. Meteor. n. cap. 2. in vniuersum omnia quæ coquantur, ex tenuioribus crassiora redduntur. Itaque concoctio, quemadmodum Galenus etiam docet, omnia cogit, ac crassescere facit. neque hæc sententia euidencia caret; si quis naturam concoctionis, & modum quo fit, consideret. Dico-
cente Aristotele (à nullo enim commodius, quæ ad philosophiam spectant, peti-
posse puto) concoctio est perfectio à calido innato ex oppositis patibilibus. fit au-
tem concoctio hoc modo. Cū omnia quæ coqui possunt, constent calido, frigi-
do, humido & sicco; calor cuiuscunque rei est, qui continet humida & sicca in per-
fecta mixtione. cū ergo contingit natium calorem imbecillum esse; contingit
statim malè siccæ & humidæ partes in mixtione contineri. non enim continentur
rectè ab imbecillo calore; & propterea humor redundat incontentus in rebus cru-
dis & putribus. in vtrisque enim debilis est naturalis calor, & ideo vtraque harum
corruptionum emendatur concoctione, cruditas (inquam) & putredo. quoniam
per cōcoctionem perficitur augeturque calor, & humidum ad perfectam mixtione-
nem cum sicco reducitur. Constat perfectionem, quam comparat res quæ coquitur,
esse in incremento caloris naturalis, & ex oppositis patibilibus; & toto tempore
quo res coquitur, calorem in opposita patibilia operari. interim absumitur totus
humor inutilis, & malè contentus: reliquum humoris miscetur cum terreis parti-
bus. Igitur resolutis tenuissimis partibus, & reliquis permixtis cum partibus terreis;
constat rei, quæ coquitur, fieri crassitudinem. Sed neque in hac sententia Aristo-
telis & Galeni voluit Auicenna acquiescere, quin potius Fen prima 4. cap. De cu-
ratione vniuersali febrium putridarum, aliter commentus est: fieri nempe conco-
ctionem nunc crassitudine, nunc tenuitate aucta, prout res quæ coquitur, crassa est
aut tenuis, vt capite proximo de illius opinione diximus, referentes illius verba.
Putant enim omnes illius assēclæ; in cōcoctionibus naturam modò crassitudinem,
modò tenuitatem augere; atque ita medicum nunc debere hoc, nunc illud facere;
parum intelligentes non oportere, vt natura & ars in hac parte eodem modo pro-
cedant: quin potius rationi magis esse consentaneum, vt contrario modo, cū pro-
pter contrarios fines operentur, vt vltimis verbis proximæ quæstionis diximus.
Sed melius fuerit autoris verbis omissis, contrariæ sententiæ argumenta propone-
re, si quæ sunt non contemnenda. Multa, dicunt, per concoctionem genita, tenui-
ora sunt illis, ex quibus generantur. nam chylus ex pane fit, & sanguis ex chylo, &
ex sanguine spiritus. tamen spiritus sanguine, & hic chylo, & chylus pane tenuior
est substantia. igitur non perpetuò concoctio crassitudinem auget. Præterea vrina
cruda est, cū aut nimis est crassa, aut nimis tenuis: cocta, cū substantia medio-
cris. & vt vrina nimis tenuis, dum coquitur, crassa fit; ita nimis crassa, dum coqui-
tur, attenuatur. Adde videri alicui posse, ea quæ coquuntur neque crassa, neque
tenuia fieri, sed talia perseverare qualia à principio fuerint. Nam neque ratione eo-
rum, quæ separantur de re quæ coquitur, neque ratione eorum quæ retinentur,
videtur in crassitudine permutari. vtraque enim videntur æqualiter crassitudinem
ab altera parte, atque ab altera tenuitatem facere. videtur res cocta, quia resolu-
tur humor malè contentus, crassescere: sed tenuari, quia secernuntur fæces crassæ.
Non aliter propter ea quæ retinentur, vt crassescant tenuia cum crassis, ita attenua-

*Quid cō-
coctio ex
Arist. &
quo modo
omnia
crasset.*

*Sententia
Auicenn.
Galen. &
Arist.
contraria.*

*Quibus
arg. sentē-
tia Auicennæ
robora-
retur.*

*Decisio
quædam
contr.*

*Refuta-
tur.*

*Decisio
altera.*

*Reproba-
tur.*

*Aliorum
sententia.*

Refellitur.

*Autoris
sententia,
quæ deci-
ditur con-
trouersia.*

buntur crassa cum tenuibus permista. Videntur ergo quæ coquuntur hac ratione aut omnino non permolari, aut mediocritatem consequi. Hæc argumenta, & illius verba, interpretes Auicennæ in mille barbaras commentationes coniecerunt. Est qui dicat, alimentorum, quæ in humano corpore coquuntur, quædam conuerti in membra dura, aut partes crassas, cuiusmodi sunt ossa: quædam in substantias tenues, cuiusmodi sunt spiritus: alia in mediocres, cuiusmodi sunt caro & pinguedo. Quæ ergo in crassa conuertuntur, omnia concoctione crassescere: atque de his loquutos fuisse Aristotelem & Galenum: reliqua attenuari, atque ita, concoctione non crassescere, verè dictum esse. O pulchrum conciliatorem! profectò est hæc interpretatio ineptissima. Nam quæ vniuersè protulere autores, quæ ratione cogantur de his aut illis tantum intellexisse? an dici potuit clarius quam necesse est cocta crassiora & calidiora esse? Adde Aristotelem demonstrasse, quæ coquuntur crassescere, ab efficiente concoctionis causa sumpto argumento, (quoniam, inquit, calor res omnes reddit calidiores, & sicciores, & magis crassas) non ex his quæ per concoctionem generantur. Est alter qui acrius videtur commentatus, sed falso nihilominus, dicens: rem propriè subiectam concoctioni non esse eam, quam communi sermone coctam dicimus, vt panem, carnes, aut pomum, aut quodcunque tale; sed partes illius humidæ. quare cum humidæ partes perpetuò permisceantur cum crassis, fit (inquit) vt quod propriè concoctionem accipit, perpetuò crassescat: tamen res quæ coquuntur, modò crassescant, vt cum ex medulla os fit, modò attenuentur, vt cum ex sanguine spiritus. Sed hic non videtur legisse Aristotelem citato nuper loco, quo ita scripsit: Concoctio est perfectio à naturali & proprio calore ex oppositis patibilibus: hæc autem sunt, propria vnicuique materia. Hactenus Arist. quibus verbis apertè docet; propriam materiam esse opposita patibilia, hoc est, humidum & siccum, non humidum tantum. Quod intelligentes alii dicunt, subiecta coctioni esse humidum & siccum, & alterum illorum semper attenuari, atque de eo sententiam Aristotelis & Galeni veram esse, alterum crassescere: & rem ipsam totam quæ coquitur, modò crassescere, modò attenuari. Sed hi (vt neque priores) non loquuntur ad mentem autorum. apertè enim Aristoteli & Galeno, cum dicunt res per concoctionem crassescere, sermo est de rebus ipsis quæ coquuntur, non humidis aut siccis, in illis, partibus. Illud enim dicitur actione aliqua crassescere, quod post eam actionem crassum dicitur. Sed à Galeno ita dicitur 2. Prognost. 33. Concoctiones autem crassas reddunt non vrinas solum, sed & deiectiones iis qui bene coquunt in ventre, & sputa peripneumonicis & pleuriticis, & pituitam in catarrhis & grauedinibus, & lippitudinem in oculis, & pus in vlceribus. itaque ipsum sputum, non humida in illo pars crassescit: siquidem quod coquitur, illud idem crassescit. Nos ergo nullam harum commentationum insequimur, sed ipsam per se autorum sententiā amplectimur, dicentes; res omnes concoctione crassescere. Nam quanquam ex pane fiat chylus qui panis est tenuior, tamen nostra sententia non redarguitur. excernuntur enim ex pane multæ fæces: quod supererat secretis fæcibus, concoctione crassitudinem comparauit. Atque illud rantum est coctum: reliquum secretum, vt inutile. eodem modo de vrinis crassis, quæ dum coquuntur, tenuiores videntur fieri, sentiendum est. crassescit enim reuera propria liquoris substantia: sed tota vrina tenuior fit, secretionem crassorum humorum, qui cum liquore erant confusi. Hæc verò quæ secernuntur, non sunt rei, propriè subiectæ concoctioni, pars: sed propriè illi passioni subiectum dici debet reliquum, quod secretis excrementis idoneum est ad concoctionem. A quo, facta etiam omni excrementorum secretionem, constat; aliquid necessarîo, toto tempore concoctionis, vi caloris actum effluere: atque ita rem ipsam, quæ coquitur, crassescere, non causa eorū quæ excernuntur vt recrementa, (nā hæc nihil detrahunt propriæ substantiæ, crassitiei aut tenuitati) neque ratione eorū quæ manet permista: sed ratione earum partium, quæ quanquam viles sint & concoctioni idoneæ, actione caloris absumuntur. Hic oportet meminisse illius quod in tertio huius operis libro diximus, disputantes de crassis vrinis; posse succum aliquem habere crassitudinem propriæ substantiæ, quod est esse crassarum partium, aut permistione rei alterius crassæ, quæ

re, quæ non est propriæ substantiæ crassitudo. Cuius distinctionis si non sumus obliiti, nihil amplius desiderat præsens disputatio. amittit enim vrina (vt res alia quæcunque potest) concoctione crassitiem, quam habet ex permissione substantiæ alterius: sed propriam non potest. quin potius rei, quæ coquitur, substantia semper redditur crassa.

Sitne concoctio ad expurgationem necessaria, si succus non turget. C A P. X I I I.

- 10 **S**CRIPTVM est ab Hippocrate 1. Aphorism. 22. cocta medicari & mouere, non *Cocta me-*
 Cruda: neque in principiis, nisi turgant. plurima verò non turgent. Qua sen- *dicari do-*
 tentia apertè vt in aliis innumeris locis Hippocrates docet; non esse vtendum ex- *cet Hippoc.*
 purganti medicamento ante concoctionem succorum. sed quatenus sit necessa-
 ria concoctio ad expurgationem, vocatur in dubium. An eatenus, vt nunquam sit
 aggrediendum expurgare ante concoctionem, nisi succi turgētes sint: an aliquan-
 do liceat, sed rarò: an aliquo modo liceat, aliquo modo secus. Nonnulli sunt qui *Quorun-*
 contendunt; omnino nunquam licere expurgans medicamentum propinare, ante *dam opi-*
 concoctionem, extra turgentiam. quoniam dicunt vniuersalis assertionis vim ha- *nio, nun-*
 bere sententiam Hippoc. qua edixit; non mouendum cruda. & si quæ alia foret ex- *quam lice-*
 20 purgandi occasio; vt turgentiam excipit, illam videtur excepturus. Præterea tam *re purgare*
 multis in locis, tam diuersis, tam constanter, hoc idem ab Hippocrate & Galeno *ante con-*
 scriptum est, nullius alterius expurgandi temporis facta mentione; vt hinc haud *coctionem*
 dubiè videatur constare, hanc fuisse illorum sententiam. vigesimo quarto Aphor. *extra tur-*
 primæ particulæ, In acutis passionibus rarò, & in principiis, pharmacis vt. Galen. in *gentiam.*
 comment. In longis morbis semper oportet concoctionem expectare; in acutis
 verò cum turgent, & in ipso principio possumus medicamentis purgantibus vt.
 quarto Aphorism. decimo: Medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die.
 cunctari enim in talibus malum est. quarto De ratione victus comment. quadra-
 gesimo tertio Galen. ita scripsit: Quod corpora expurgare cauendum est, omnino
 30 apparente cruditate in succis docet. libello etiam Quos & quando, hoc idem do-
 cet. sunt præterea innumera alia loca, in quibus partim licere purgare cum adest
 turgentia, partim non licere nisi adsit, dicunt grauissimi autores. tamen qui purga-
 tionem sine concoctione aut turgentia permittat, est nullus locus. Addunt his ra-
 tiones ab eisdem autoribus petitas. Renitente natura euacuationi, non potest ea
 bene succedere. sed cum humores non sunt cocti, retinentur à natura. ergo natura,
 vsque dum concoctio est facta, retinens renititur trahentib. medicamentis. quare
 necesse est (dicunt) vt similia consequantur symptomata illis, quæ fuit dato pharma-
 co sano homini: vt scilicet pharmaco nõ valente extrahere proprium humorē, il-
 lic quia non est, hinc quia retinetur à natura, carnes sanè colliquētur. vnde tormina,
 40 mordicationes, vertigines, & quod est multò deterius, conuulsiones. Aut ergo hæc
 accident: aut saltem extrahetur plus boni succi, quoniam hic coctus est; quam ma-
 li, qui crudus est, & nõ cedit. Cum verò succus est coctus, aut si incoctus sit, nõ reti-
 netur, quod ex turgētia cognoscimus: (sit enim turgentia mēbris hinc inde expellē-
 tibus, quò à se excutiāt) natura adminiculatur expulsionī, cum succus morbi coctus
 est, quia nõ potest amplius emendari; desistens à cōcoctione natura conuertitur ad
 expulsionē. Turgētem materiam, quia nõ potest ferre illius acrimoniam aut multi-
 tudinem, expellit. quare in his rectè cedit expurgatio, alioqui nullatenus. Præter-
 ea humorum concoctio in venis similis est concoctioni inflammationis, conferē-
 te Galeno tertio De præfagitione ex pulsibus capite 6. & primo De differentia fe-
 50 brium. Sed ea quæ inflammata sunt, ante concoctionem, nec medicamento, nec
 aliter soluuntur: nec, si feces per mediū inflamatā particulā, quidquam materiæ
 fluxionis possis detrahare. ergo simile quiddam cōtingit in morborum initiis. De
 inflammationibus quidem dictum est hoc ab Hippocrate 4. De ratione victus in
 acutis cōtextu 22. his verbis: Quicunq; ea quæ inflāmantur, morborū inter initia
 parāt medicamēto soluere; eius quod intentū inflāmatumq; est, nihil auferūt. Gal.

in comment. sententiam transfert ad omnes morbos, pendentes ex materia, quæ debeat coqui. Præterea si quis medicamento vitur materia cruda in morbo soluendo per concoctionem, non potest non prorogari morbus. Nam quemadmodum dicitur contextu 44. quarti De ratione victus acutorum: Si quid moueris circa ventrem, vrina non coquetur, sed febris citra tum sudorem tum iudicationem, in longum protrahetur tempus. Galenus in commentar. monstrat; purgationes concoctionibus aduersari. quia concoctioni confert quies, & modicus calor: purgantia sunt immodicè calida, & vehementer mouent. Ergo rectè hi videntur colligere: Si morbus coquendus est, nunquam aggrediendū esse expurgare. sed coquendus est quicumque est crudus, & non turgent. ergo nullus admittit expurgationem, 10

Auicenna sententia prior contraria.

præterquam qui coctus est, aut turgens. Aliter interpretatur Auicenna sententiam hanc Fen 4. primi capite 3. dicens, Galenum sensisse; in morbis longis perpetuò expectari debere concoctionem, in acutis non perpetuò; sed nonnunquam licere vacuare inter initia, præcipuè verò cum turgent materia. Permotus est ad hanc interpretationem, quantum ego intelligo, illis verbis, quæ retulimus ex 24. primæ sectionis. quæ eadem dicit libello Quos & quando, capite 5. ita scribens: In his autem qui iam ægrotant, in longis semper oportet concoctionem expectare: in acutis autem cum turgent, inter initia potest fieri purgatio. Tamen Auicennæ sententia est, citato loco: in quocunque morbo non turgente melius esse concoctionem expectare, si modò liceat per facultatem & morbi magnitudinem. Sed si (inquit) 20 non fuerimus securi, quòd virtus vsque ad maturitatis horam perduret, euacuabimuseam. Hanc expurgationem, quæ ante concoctionem fit, vocant Auicennistæ cum suo autore minoratiuam, alteram eradicatiuam. De hac dicunt sententiam illam, Cocta medicari, esse vniuersalem, non de minoratiua. vocant in suam sententiam Galen. commentar. 29. secundi Aphorism. vbi inquit; Melius est in principio vacuare, quòd minorem iam factam materiam, facilius possit natura coquere. Constat enim ex his verbis, vt nonnunquam expurgauerit Galenus non solum ad extirpandum morbum, sed etiam ad detrahendū aliquid quantitati materiæ. Neque verò hic videtur locum habere solutio ea, qua passim vtuntur contrariæ sententiæ assertores, dictum scilicet id esse, cum materia turgent. nam cum turgent materia, nō 30 est spectanda illius concoctio. Quòd verò hic loquatur de morbo, in quo expectari oportet concoctionem materiæ, palam faciunt sequentia verba: Quòd minorem iam factam materiam facilius possit natura coquere: & ipsius Galeni enarratio. Habet enim sententia: Cum inchoant morbi, si quid videtur mouendum, moue. illud, Si quid videtur mouendum, ita enarrauit Galenus: Non, si materia turgent, moue, sed si qua est salutis spes, moue. Sed confirmant hi suam sententiam his argumentis: Si quis laboret febre, & crudus adhuc succus sit, sed sit illius tanta copia vt non sit spes, fore, vt natura possit illam vincere, nisi aliquantum deoneretur, neque alia quæquam se exhibeat deonerandæ naturæ via, præter expurgationem; quid faciendum? an non expurgandum est, vt dicebat Galenus, quòd reliquum possit natura 40 coquere? non, dicunt: sed qui in hoc malo constitutus est, vt insanabilis est prognosticis relinquendus: scientibus nobis vt habet Galenus commentar. 29. 2. Aphorism. morituris non esse adhibendas manus, ne, vt dicitur nono capite vndecimi Meth.

Aliorum opinio.

remedia quæ multis fuere auxilio, apud vulgus infamemus. Sed alii, quanquam difficilem putent hanc constitutionem, non tamen adeò grauem, vt destitui oporteat ægrotantem: quin potius & prudens, & pium putant consilium Thucydidis, quod Galenus ipse commendat decimo Methodi capite decimo; Agentes aliquid vel periclitari. Quibus enim (inquit) alia non est salutis via, & ea quæ est vnica, dubia est: necessum, arbitror, his est aduersos periculis ire. & paulò infrà: Quantò itaque satius est aliquid bona cum spe faciētes, vel periclitari; quàm sine spe certò perire: tantò satius est, potentibus præsidiiis pugnare, quàm nihil agere. Idem est consilium Celsi quod & Thucydidis, decimo capite secundi, vbi scripsit, de simili quodam agens discrimine: Satius est anceps auxilium experiri, quàm nullum. Quid quod ab Hippocrate vniuersè dictum est, *πρόναι φαρμάκων, καὶ κινεῖν μὴ ὀμνῶν*. id est, *co-* 50 *ctam medicari, & mouere non cruda.* Est qui respondet artificiosè, non, vt illi, distinguens

Quid ad Hippoc. respondeatur.

guens minoratiuam ab eradicatiua; (hoc enim plurimum sapit barbariem) dictū esse ab ipso Galeno in innumeris commentariis; nullam sententiam Hippocratis, quā uis vniuersē prolata sit, vim habere vniuersalis, sed doctrinalis vocatā. atq; omnia curationis præcepta cedere præcepto subueniēdi ei, quod magis vrget. hoc enim est præceptum summum tertio Methodi: potissimum cum virtus labascit. cum decimo tertio Methodi capite nono, prima omnium indicatio sit à virtute. Quid, nonne illa sententia vniuersalis est? ὅγραι πάσαι διαταγὰς τοῖσι πυρεταίνουσιν σωφέρουσιν. quam ita transferunt: (& translatio consonat magis cum enarratione Galeni, quā cum auctoris verbis) *Viētus humidus febricitantibus omnibus confert.* tamen Galenus statim
10 excipit propter contrarias indicationes hydropicos, qui febricitant. itaque nullum tale præceptum inuiolatum est. Hæc omnia tam sunt Galeni doctrinæ & rationi medicæ consona; vt nullus contrariæ sententiæ assertoribus supersit proteruendi locus. nisi dixerint, rectē quidem hæc dici, si in homine illo quem descripsimus, aliqua esset dubitandi occasio: sed nullam esse talem. quin potius euidenter intelligi; nihil euacuari posse, quin homo iuguletur. Hic ergo constituta tota controuersia est, an intelligi possit ex ratione, aliquando, cum neque concoctio sit, neque turgētia, tamen posse expurgationem aliquo pacto hominem iuuare. quod si semel monstratum fuerit, erit mihi hæc sententia probabilior. Primum omnium illud satis
20 constat; licere vt in morborum principiis antequam materia coquatur, expurgatione, cum ea vt reuellens auxilium suscipitur præcautionis gratia. Nam ab Hippocrate quarto De ratione viēt. acut. sexagesimo quarto ita scriptum est: Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintū facito, vbi venter murmurauerit: si non, à medicamentis abstineto. verū si murmurauerint, fuerintque excrementa biliosa, scammonia mediocriter purgato. quantum verò ad aliam pertinet curationem; quam maximē exhibere tum potus, tum sorbitiones, vt melius æger habeat, nisi remissione facta decimam quartam fuerit egressus. Galenus in comment. inquit: Oratione morbum ante decimum quartum diem coqui non posse significat. Purgat igitur Hippocrates in morbo coquendo non ante decimum quartum diem, ante quintum. quin etiam paulò infrā Galenus commentario septuagesimo
30 sexto inquit: Prima interdum die, & secunda, & quarta, & interdum quinta medicamenta dedimus, & non in quarta solum, quomodo is dixit. tamen in his locis fit expurgatio, vt diximus, reuellens; quam proinde expedit in principio fieri. Sed & cum euacuationis gratia expurgamus, ego nō video, cur tam sit inopinabile, hominem illum, quem ante concoctionem metu multitudinis expurgari dicebamus, pharmaco iuuari. An quoniam, vt illi dicebant, plus extrahitur boni succi, quā inutiles? dubium id quoque. sed vt ita fiat, cum constat virtus in essentia, tamen periculum subit, quia aggrauatur: iuuant tales euacuationes quam maximē. sæpe hoc accidit phlebotomiis admodum proficuis, vt plus boni extrahant, quā mali. An quia dictum est ab Hippocrate, Non cedit cruda passio? scis, illud de inflammationibus dictum esse. translata est sententia ad febres, fateor: sed quanquam ratio est
40 similis, non est par. nam vides quantum interfit ad facilem educationem, succos esse in paruis venis, aut in magnis. At, dicis, euacuationes impediunt concoctiones. concedo. ergo non est vtendum ea ante concoctionem. nego. nam istud est legitimē curare: sed quod magis vrget, subuertit nonnunquam legitimam curationem. Impedit potus frigidæ concoctionem: tamen tam ardens potest esse febris, vt ad illam propinandam cogamur. sanè ista ratione omnem etiam alimentorum exhibitionem sustuleris. omnia enim impediunt concoctionem. Constat, arbitror, iam non tam esse euidentis hominem illum moriturum; quin potius dubiā, sed aliquam tamen esse salutis illius spem. Sed ne omnia respondendo peragantur, de mōstro;
50 succedere nonnunquam posse expurgationem citra concoctionem aut turgentiam. Est, cum natura adminiculetur euacuationibus humorum, neque coctorum neque turgentium. igitur assertio est vera. Propositio monstratur. nam fieri potest; vt natura humorem incoctum propter malitiam velit expellere, & tamen propter multitudinem mouere non possit. quo tempore constat futurum, vt non turgeat succus, cum is non possit à natura moueri: & vt natura adminiculetur euacuationibus;

Autoris sententia, qua deciditur controuersia.

Purgatio reuellens in principio debet fieri.

Utilis esse potest nonnunquam euacuatio citra concoctionem.

cum illa non retineat, quia vult retinere, sed quia non potest expellere. Quod si nō admittis hypothesim; considera sæpe fieri euacuationes symptomaticas vocatas: in quibus natura expellit, quæ propter malitiam aut multitudinem non potest retinere. tamen quæ ita expelluntur non semper turgent, cum imminet illæ excretion- nes. Constat igitur nonnunquam naturam velle expellere ante concoctionem, & tamen succum non turgere. quo tempore adminiculabitur natura euacuationi, & ita rectè poterit succedere expurgatio. & fortasse minimum euacuabitur utilis succi, & noxii plurimum. Quidam, nimius concoctionis assertor, huic argumento tacitè respondens dicit: Cum autem sæpe videamus ægros per malas crises mortuos, per eas sanè quæ crudis morbis fiunt, quamuis aliquando iuuerint, non expedit 10 medicum easdem imitari, nisi omnimodo naturam imitaretur cum prodest, non cum nocet. prodesse autem videmus, cum euacuat humores coctos. hæc ille. Nō video quid possint hæc verba significare. si quis singula consideret, videat significare nihil. Sed ille dicere voluit, quantum suspicor, non oportere imitari naturam in iis quæ plerunque nocent, etsi aliquando iuuent, sed solum in iis quæ prodesse solent. Tamen intelligat in legitima curatione solum, & cum dantur induciæ, verum esse illud; non tamen ita in vrgenti. nimirum cum legitima ratio curationis se exhibet, nō debemus imitari quæ tantum possunt, nisi etiam soleant prodesse. Tamen in manifesto periculo quis ægrotantium non velit fieri sibi quidquam, quod prodesse potest, etsi non admodum soleat? alioqui quid est illud cum periculo ali- 20 quid tentare? Ergo constat, non esse tam evidens periculum expurgare ante concoctionem, ut si illam nullo modo datur expectare, (nam si expectare licet, hoc perpetuò consulerem facere) non liceat expurgatione uti. Sed hæc quæstio nacta iam est iustum finem.

An expectanda sit ad expurgationem perfecta concoctio, an sufficiat manifesta. C A P. X I I I I.

*Agitur
controvers.*

QUO D quidem expectanda concoctio est ad expurgationem, eliciunt ex Hippoc. & Galeno omnes. quanta verò concoctio expectanda sit, dicit nullus; est- 30 que quod nos addamus. Possit videri alicui, satis esse ad expurgandum, si semel apparuerint concoctionis signa; neque opus esse, ut perfectæ concoctionis signa se exhibeant, eo quod Hippoc. 4. De ratione victus in morbis acutis context. 43. ita scripsit: οἷον εἰ ἐν ἀρχῇ τὰ ὄντα νεφίλοι δὲ αἱ καὶ τὰ χεῖρα, τὸς ποίεσθε ὑποκαταίρειν, ἢ καὶ πᾶσα σωφείη. id est, quibus in principio urinae nebuloſa & crasse sunt, hos, si reliqua annuant, purgare oportet. Iubet itaque purgare cum apparet in urina crassities, aut nebula. Sed ut videre licet primo De crisis capite decimo septimo, vbi distinguit Galenus signa concoctionis manifestæ, & obscuræ, & perfectæ; crassa urina obscuræ concoctionis est signum, nebula manifestæ, sed nondum perfectæ. Igitur cum signis concoctionis imperfectæ præcepit Hippocrates purgare. hoc idem videntur significare Galeni 40 verba quædam in commentar. quadragesimo quarto eiusdem libri, vbi ita scripsit: Quod verò iubet non purgare eos, quibus adest cruditas omnimoda, aut, ut alii transferunt, extrema; ipse reddidit causam epilogisticam magis, quam analogisticam. Hæc sunt Galeni verba: quibus constat ex sensu Galen. Hippocratem non præcepisse expurgare cum perfecta concoctione tantum: sed interdixisse expurgationem, dum omnimoda cruditas adest, nō alioqui. quare manifesta concoctio satis erit ad expurgandum. Neq; verò quidquam aut additum est, aut non fideliter scriptum in translatione. nam & Græca litera habet καλεῖται μὴ φαρμακεύειν, ὅταν ὅς τις εἴη παν- 50 πλής. sed & rationibus est quod cerтемus. Materia tota non coquitur secundum omnes partes simul: sed propter inæqualitatem quæ in ipsius partibus necessariò est, alia coquitur ante aliam. vsque adeò, ut, dicente Galeno libello, De temporibus morborum, vel ad ipsam inclinationem relinquatur aliquid coquendum. Ergo fieri potest, ut dū maxima humoris pars coquitur, aliqua portio cocta sit. quare cum quod coctum est, non ampliùs expediat detinere; utilius videtur in ipso incremento partitè, siue minoratiuè (ut illi dicebant) expurgare. Adde, quod si in incremento non

- non licet, quia non adest perfecta cōcoctio, vti expurgatione; nullo tempore morbi videtur expediens futura, aut omnino habitura locum. non enim in principio, quia eo tempore extrema cruditas est: non in incremento, quia nondum est integra concoctio: neque in statu, quia est tempus iudicii, & quæ iudicantur mouere non licet; neque in inclinatione, quia neque quæ iudicata sunt. & propterea vbi semel morbus in inclinatione est; non amplius expurgatione indiget. non enim potest æger mori, tertio De crisi- bus. Ergo nullo tempore videtur expurgatio locum habitura, si ab incrementi tempore secludatur. hæc itaque rationes videntur probare; sufficere cōcoctionem manifestam ad expurgandum. Sed contrā est, quod
- 10 Hippocrates cocta medicari iubet. cocta verò sunt, non quæ coquuntur, sed quæ iam sunt consequuta concoctionem. Galenus apertius libello Quos & quando: *Quæ pro parte contraria sūt.* li-
verò qui aliqua in parte corporis hæserunt, neque vlllo alio auxilio, neque medicamento mouendi sunt, priusquam concocti fuerint. hæc Galenus. sed qui coquuntur, nondum sunt concocti. Sed & eadem rationes, quæ docuere expectandam esse concoctionem; videntur docere expectandam esse perfectam. nam vt natura non adminiculatur in principio, quia non coxit; ita neque in incremento quia adhuc coquit, & dum coquit, retinet. vsq; quò enim cōuertitur ad expulsionem, non desistit à retē-
tione. sed vsq; dū desistit à concoctione, nō conuertitur ad expulsionē. ergo vsq; dū perfecta est concoctio, nō adminiculatur natura expulsioni. Quod
- 20 verò secūdo argumētābamur; Expurgationes cōtrarias esse cōcoctioni, & propterea in morbo cuius concoctionem expectamus, expurgandum nō esse; non videtur minùs incōmodum, concoctionē expurgatione inturbare, cū sit, quā ante-
quā inceperit. immò verò si quis cōsideret exactē, multò grauius. Potest enim natura dato pharmaco in principio, materiæ quam præ multitudine nō fuerat aggressa, minoris iam factæ reliquias deducere ad concoctionē: sed cū iam aggressa est, nihil iuuata à pharmaco, deturbatur à concoctione. Præterea expurgare oportet medicū, vt videt naturā ipsam expurgare. propterea enim diximus, medicū expectare debere concoctionē, cū legitimè operatur, quoniā natura expectat, cū nō cogitur aut multitudine, aut vitio humoris ante tempus cōmodum euacuationes,
- 30 symptomata facere. Sed natura nō expectat solū cōcoctionem, sed & perfectam concoctionem, cū nō prouocatur prius ad expellendum. itaque cū ante perfectā concoctionem expellit, nō seruat familiarem sibi ordinem, sed propter irritamentum operatur. ita scriptum est à Galeno 3. De crisi- bus cap. 6. Et hæc quidem optima crisis est: fit enim morbo iā cocto. Si verò vel propter magnitudinem, vel motus celeritatē, vel propter aliquod aliud irritamentū, ante statum iudicari morbus cogatur; tantò hæc optima crisi deterior erit, quātum vigorem anticipauerit. Ergo medicus quoque, cū licet ei legitimè operari, debet expectare perfectam cōcoctionem. Est igitur ita constituta controuersia. in qua ita cenſeo. In morbis acutis nisi turgeant aut vrgeant succi, vt proxima quæstione exposuimus, oportet
- 40 expectari perfectā concoctionem. quoniā & ipsa natura in his morbis post perfectas concoctiones, solet crises perfectas facere: quæ præcedentibus expurgationibus impedirentur. In longis verò morbis, etiam legitimè operanti licet expurgare cum concoctione manifesta. quoniam in hoc morbo neque ipsa natura reseruat ad vnicam iudicialem euacuationem succos: & his morbis rarò vna expurgatio est satis, sed commodum est paulatim expurgari, vt coquitur. Nihilominus & ipsi acuti morbi, cū vrgeant, possunt nos ad expurgationem cogere in incremento. si enim & omnino sine cōcoctione cogit; & cum mediocri coget. Quare cū aliquib. difficile videatur dicere, quo morbi tēpore expurgatio fieri possit; nobis inuentæ iam sunt occasiones, quibus in omnibus temporibus ea vti licet. Nam in principio &
- 50 incremento, si turget aut vrget: in fine status, si natura segniùs mouet, aut omnino non mouet; & in inclinatione, eodem modo. Nam quanquā non possit æger mori vi morbi inclinātis; tamē potest mori permutatione morbi facta ex prioris reliquiis. nec solū hoc; sed & soluta iam febre expurgandum est, si quid intus manet causæ, quod docet cognoscere Hippocrat. 6. Epidem. parte 2. his verbis: At si quid eorum quæ fluunt intus relinquitur, promptum. sitis intus relicta, & oris exiccatio, & insua-

Hippocratis & Galeni verba declarantur.

uitas, & inappetentia eodem modo. quia scilicet (vt alibi dicitur) quæ relinquuntur in morbis, recidiuas faciunt. Sed videtur esse contra nostram sententiam illud, quod adduximus ex Hippocr. 4. De ratione victus. nam illic Hippocrat. apertè loquebatur de morbis acutis. nam in longis non apparet vrina nebulosa in principiis. Sed ego sententiam illam ita interpretor: Cum trifariam dicatur principium, (primo De cris. cap. 19.) ita illic intellige, in principio, id est, paucis quibusdam diebus. nam in prima aggressionē febris putridæ, aut in principio totius morbi, non potest apparere nubecula. Crassam vrinam intellige illic dici mediocrem, vt à Galeno 4. Aphorif. 77. nebulam generatim, vt significat etiam id quod pendet, vt 2. Progn. 29. Itaque crassam & nebulosam habere signa perfectæ concoctionis. dici verò in principio: quia quanquam status iam sit, in paucis admodum diebus apparet, cum morbus sit acutissimus. Non itaque docet illic autor ille, quisquis est; (nam & hoc est dubium) purgare ante concoctionem perfectam. Quod à Galeno comment. 44. dictum est: docet non expurgare, cum omnimoda adest cruditas: propterea ita dictum puto, quod hoc vnum perpetuum est & inuiolatum, eum qui legitimè operatur, non expurgare quando omnimoda adest cruditas. Quod verò nisi cum perfecta concoctione expurgandum non sit, etiam in curatione legitima non est perpetuum: sed distinctionem habet, vt explicuimus. quam Galenus non distinguens, vniuersim explicuit dicens: Consulit non expurgare, quando summa adest cruditas. De concoctione ad expurgandum necessaria, satis dictum est. 10

An omnes succi sint concoctioni apti. C A P. X V.

Quorundam opinio, pituitosos humores tantum coqui posse.

SVNT quibus videtur non omnes humores coqui posse, sed illos tantummodo qui crudi propriè dicuntur, eos scilicet qui sunt infra sanguinem, quales sunt tantum pituitosi. Ducuntur in hanc sententiam, quoniam crudis videtur solum deberi concoctio. sunt enim cruditas & concoctio contrariæ dispositiones. Sed Hippocrates & Galenus succos hos crudos tantum appellant. nam quarto De tuenda valetudine ita scripsit: Generatim igitur eiusmodi succi omnes, albi crudi que sunt. nomenclaturam verò alius aliam sortitur, neque attinet ad præsentem disputationem ea omnia distinguere. quippe ad quam illud tantum commune omnium accidens pertinet; quod hi succi à natura non sunt, sed crudi adhuc manent. siquidem sanguis in medio est biliosorum, atque horum, quorum vtique genus vno vocabulo appellare licet, vel crudum succum vel pituitam. Hæc Galenus. quibus constat: succos infra sanguinem solum coqui posse. reliqui enim excrementa appellantur à Galeno innumeris in locis. Quinto lib. De vsu particularum, vtrunque vesicam instrumenta recrementorum dicit; eam scilicet quæ trahit serum, & eam quæ bilem. lienem dicit etiam factum ad expurgandum melancholicum excrementum. Itaque quæ sunt citra sanguinem, dicit cruda: quæ vltra, dicit excrementa. Sed quæ sunt excrementa vnius concoctionis, non videntur posse alia concoctione coqui. 30
excrementa enim expelluntur, quia inutilia ad recipiendam concoctionem. ergo quæ expulsa sunt, vt excrementa, inutilia sunt ad recipiendam concoctionem. Argumentantur etiam exemplo morborum ex talibus humoribus pendentium. In morbo regio (dicunt) aut elephantiasis, qualis expectanda concoctio est? itaque nihil, dicunt, coquitur, quod non possit nutrire. quod enim nihil habet vtile ad nutriendum; hoc purum excrementitium est, & neque ad coquendum quidquam habet vtile. Sed quorsum expectatur in tertianis exquisitis, & talibus aliis morbis, maturitas ad expurgandum? respondēt; aut expectari præparationem solam, aut expectari concoctionem, non propriæ morbi materiæ, sed aliarum, quæ ex debilitatione naturalis caloris crudæ manent: quæ sunt materiæ communes appellatæ. Sed 50
qua ratione dicit Hippocr. 2. De ratione victus in acutis 44. Interdum autem & cruda tum à capite, tum à thoracis loco attrahuntur biliosa? Galen. (respondent) in comment. declarat, dicens: duplicem esse concoctionem, propriam & impropiam. biliosa verò coqui non propriè, sed impropiè; non quia coquuntur, sed quia à natura superantur. Hæc est quorundam neotericorum sententia, quam si quis oscitanter

Præcedens

Anter prætereat, ut illi bonorum autorum scripta legunt, putet nonnihil habere probabilitatis: sed si paulò attentius spectet, omnino nihil. Nam dictum est à Galen. comment. illo 44. secundi De ratione victus: Quare & excrementorum concoctionem appellat, etiam si mutata nutrire non possint. hac etiam de causa (inquit) pus in inflammationibus quæ coquuntur, fieri dicit, nulla parte ex illo capiente nutritionem. Coquuntur ergo excrementa biliosa, non aliter quàm pus. constat autem puris generationem concoctionem quandam esse, & commutationem secundum substantiam. Præterea scimus ex aliis quamplurimis Galeni locis (nam tertio huius voluminis libro satis de hoc disputatum est) in morbis pituitosis opus esse, quò perfectæ concoctionis signa sint, sedimento albo, læui, & æquali: in biliosis verò solum nubecula. capite vigesimo sexto libri tertii huius quoque rei reddita est hæc ratio; quia cum multò tenuior succus bilis sit, à pauciori flatu eleuatur plus. ergo flatu qui valet materiam pituitosam leuare ad regionem hypostasis, valde biliosam eleuat ad regionem sublimem. Igitur ex his colligit quisque; contenta in vrinis, etiam in biliosis morbis, ex ipsa morbi materia generari. Sed contenta per concoctionem generantur, similem suppurationi: primo De differentia febrium, & tertio De præfagitione ex pulsibus. Adde falsò illos accipere; bilem synceram, & melancholiam esse excrementa mera. nam si excrementa essent propriè; neque sola neque aliis permixta nutrire possent, & ita recideremus in sententiam Aristot. quam conuicimus primi libri capite decimotertio. Dicuntur verò à Galeno locis citatis excrementa, non quòd reuera talia sint; sed quòd, nisi modica admodum quantitate cum sanguine permisceantur, illum reddunt impurum. Præterea cōcoctio contraria est putrefactioni: atque propterea, ut Galenus dicit 89. Artis medicinalis, putredinem cohibet. Ratione etiam apertè colligitur, contrarias alterationes esse. putredo enim est corruptio naturalis caloris ab extraneo, quæ sit, separatis partibus humidis à siccis: vsque adeò, ut sint qui rationem & formam putrefactionis, in separatione humidi à sicco collocent. Concoctio contra est perfectio calidi innati in oppositis patibilibus; permixtione, inquam, humidi cum sicco, ut paulò antè in hoc sermone diximus. Sunt itaque putredo & concoctio contrariæ passionēs. Tamen hæc est contrariorum lex, ut quod potest vnum, possit alterum accipere. sed excrementa biliosa possunt putrescere. ergo & coqui. Quòd possint putrescere, ostendunt putridæ febres, & biliosæ, & exquisitæ. Quid quòd hæc non possunt syncera nutrire? sit ita. ac proinde non coquuntur perfectè, sed imperfectè. duplex enim cōcoctio est, ut dicebat Galenus, altera perfectæ, altera imperfectæ: non ut illi intellegebant, altera propria, altera impropria. est enim improprie concoctionem appellare, quasi quis dicat abusiue: quasi concoctio non sit verè, sed concoctio appelletur, victoria quædam naturæ. Tamen res non ita habet: tam est propriè concoctio, quæ puri & sedimento vrinæ accidit, quàm quæ sanguini, cum nutrit. Tamen enim fit à calore innato, & est perfectio in oppositis patibilibus, & commutatio secundum substantiam. verum quanquam tam propriè concoctio est, sed non tam perfectè. Omnis itaq; concoctio propria est & physica, non tamen omnis perfectæ: sed perfectæ est altera, altera imperfectæ. Hoc accipit ex forma ad quam venit per concoctionē. alia enim coquuntur vsq; ad perfectionem, quia vsq; ad commutationem in substantiā nutriti: alia non vsq; ad perfectionē, propter ineptitudinē substantiæ, sed vsq; ad mediocrem quendam modū substantiæ, similem puri. Quid quòd succi citra sanguinē dicuntur à Galeno crudi? est ita à Galeno dictum, atque meritò. quia hi succi, quoniā ex deficiente confectione cōstant, coqui possunt perfectè: reliqui cum synceri sunt, non nisi imperfectè. Illi etiam coquuntur, quia sunt crudi; reliqui nō nisi putruerint. sed putres coqui possunt, quia cōcoctio putredinē cohibet. possunt itaq; omnes succi coqui: ac propterea in quocunq; morbo pendente ex succo putri, quicunq; is sit, expectanda est cōcoctio. in regio etiā morbo si cum febre est: sin minus, secus. quia succus hic, cum nō putrescit, nō coquitur. Verum est contra nostrā sententiā difficilis locus libelli, cui titulus est Quos & quādo, cap. 5. ubi ita scripsit Galen. Succos tenues & aqueos in principio euacuabis: crassos verò, quales sunt pituita, & nigra bilis, nō antequā sint cōcocti. Qui locus cōtra nos vide-

*sententia
refutatur
ab autore,
& contr.
deciditur.*

*Concoctio
duplex
perfecta
& imper-
fecta.*

*Cur succi
citra san-
guinem
crudi à
Galeno
appel-
luntur.*

*Obiiciunt
tur verba
Galen.*

tur esse. quia tenues iubet in principio euacuare: & contra illos etiam, quibus contraria sententia placet, quia iubet expectare concoctionem atræ bilis, succi ultra sanguinem constituti. Illi haud scio quid possint respondere, cum sua sententia tam sit innumeris aliis medicæ artis theorematibus aduersa. Pro nobis respondent quidam, dictum illud intelligi, cum turgent tenues succi: & ita dictum esse, quia tales sæpe turgent. Sed solutio hæc mihi videtur triuialis, & sine causa inuenta: cum illic autor nullius rei minus meminerit, quam turgentis succi. Sed ego ita locum illum lego: In principio euacuabis humores tenues & aqueos, quales sunt matetia hydropis ascytis, & alia quæcunque aquea materia. hæc enim coqui non possunt magis quam aqua. De his ergo dictum intelligo, Tenues & aqueos euacuabis, non de tenuibus, etsi aquei non sint. Verum de hac quæstione sufficiunt dicta.

An expediat ab assumpto pharmaco dormire.

C A P. X V I.

*Vulgaris
praxis.*

VULGATISSIMA iam praxis est vsque adeo, vt & lippis & tonforibus sit nota: ab assumptis catapotiiis (vocant pilulas vulgari nomine) dormiendum esse, vsque dum vi catapotiorum ægrotans excitetur; deinde vigilandum, vsque dum corpus sit integrè purgatum: sed ab assumptis potionibus, omnino vigilandum esse. Ortam puto hanc consuetudinem ex sententia Auicennæ. Fen quarta primi capituli quinto, ubi ita scripsit: Cumque aliquis medicinam ventris solutiuam biberit; melius erit ei, si medicina fuerit fortis, vt super eam dormiat, antequam operetur, quoniam operabitur melius. & si debilis fuerit; melius erit ei, ne super eam dormiat, quoniam natura digeret medicinam. cum autem medicina operati cœperit, melius erit ei, ne super eam dormiat, quocunque modo fuerit. Sed Auicenna multò cautiùs consulit, quam medici hodie faciunt. Non enim, si medicamentum in forma catapotiorum detur, dormiendum; si potionis, vigilandum dicit: sed si forte sit pharmacum, aut debile. consistit siquidem huius rei ratio in eo agendi principio, quod medicamenta à nostro calore accipiunt, (actuationem vulgò vocant) quoque succis sunt potètia similia, actu similia fiunt; vt docuit Galen. 3. De simplicium medicamentorum facultate cap. 25. fit enim hæc medicamento à calore comminuto, sed non integrè commutato. Somnus iuuat confectiones eorum quæ in visceribus coquuntur: sed impedimento est euacuationibus, illis potissimum, quæ fiunt animali virtute subseruiente naturali, cuiusmodi sunt deiectio, & vomitus, & excreatio. cum quoniam tollit actiones animales, motum inquam & sensum: tum etiam, quia sublato sensu tollit irritationem instrumentorum naturalium. proinde Hippocrates cum sistere vult, somnum iubet facere, 15. Aphorism. quartæ. Ergo cum medicamenta fortia sunt, id est, alteratu difficilia; opus est somno, qui confectionem adiuuet. Iuuabit autem confectionem, quin impediat expurgationem: si tantum producat vsque dum euacuatio ipsa incipiat, incipiente verò euacuatione, cum vigilia commutetur. Si verò debile est pharmacum, id est, alteratu facile; nullo somno ad vocatam actuationem est opus; & posset somnus pharmacum non alterare modò, sed & commutare & ad concoctionem deducere, atque ita expurgationem impedire. Cum itaque rationi sit consonum, medicamenta solida, qualia sunt catapotia, magis reniti quam liquida; rectè omnes videntur colligere; ab assumptis catapotiiis dormiendum esse, ab assumpta potione vigilandum. Sed tamen ego non ita puto dici oportere: cum neque hoc, neque aliud quodpiam præceptum practicum perpetuum esse videatur. sed perpenſa ratione, faciendum, cum res ipsa compulerit. Incautè enim illi dicunt: Cum catapotia ægrotans sumpserit, dormiat: sunt enim alteratu difficilia. Nam quanquam idem pharmacum datum in forma solida, fortius sit seipſo in forma liquida; tamen nihil prohibet, medicamentum valde forte potu dari, & aliud valde debile distributum in catapotia. Quare cautiùs visus est dicere Auicenna: si forte est, dormire; si debile, secus, nulla formæ exhibitionis mentione facta. Sed neque hic satis cautè; qui solius fortitudinis medicamenti meminuit, nequaquam vehementis caloris. nam fieri possit, vt ab vno homine, vt pote iuueni

*Auicennæ
consilium
cautiùs
vulgari
praxi.*

*Decidit
controuerſa.*

quene & forti, melius conficiantur fortia medicamenta in forma etiam cataportiorum, quàm ab alio, utpote sene & imbecilli, debilia medicamenta potu data. quo casu indigebit alter somno à debili potione; alter vigilia à fortibus catapotis. Ergo propterea dicendum puto, cum medicus considerata natura medicamenti, & calore ægrotantis, coniectabit, facile posse medicamentum ad actum commutari; omnem somnum interdicit. si verò difficile; modicum concedat, qualecunque pharmacum sit, & qualicunque forma. atque hæc sententia confirmata iam est, & nullam, quantum ego intelligo, subit calumniam. neque enim probo eorum opinionem, qui ægrotantes à somno in totum arcent, quodcunque pharmacum de-
 10 uoratum est. Nam si Hipp. dato elleboro mouere corpus iubet, & vigilare; tempore expurgationis intelligit, cum peracta iam actuatio est, non quo tempore sit. neque præterea video cur idem sit; pharmacum aliquod esse vehementis actionis, & esse difficilis deductionis ad actum, quanquam magna ex parte coniuncta hæc sint. Sed de his hæcenus.

Non probatur eorum opinio, qui eos qui purgantur omnino à somno arcent.

An ab assumpto pharmaco potandum sit. C A P. X V I I.

IRREPSIT in praxim medicam superioribus annis consuetudo quædam dan-
 20 di his qui expurgantur, procedente iam expurgatione, ius gallinæ insulsum. quod non aliorum fit, ut audire possis quotidie ab his, quibus hac consuetudine est anti-
 quius nihil; quàm ut ius deducat ad exitum reliquias medicamenti, & quod succi
 restat expurgandum. Profecta fortasse est hæc consuetudo ex illo Hippocratis præ-
 cepto secundo De ratione victus in morbis acutis, cōtextu 12. Vbi autem quis me-
 dicamentum ebiberit; ptisanam protinus sorbendam expedit dare, neque insigni-
 ter minore, quàm consuetum est, quantitate. hoc idem præcipit Galen. lib. Quos
 & quando. Sed si quis legat quæ subdit; intelliget nihil magis abhorrire ab Hip-
 pocratis præceptis ista vulgari praxi. inquit enim context. 13. Et quoniam abs te nō
 est, purgatione in media potionem haud quaquam dare. Præcepit hæc Hippo-
 crates dicente Galen. in commentario, & sexto capit. libelli Quos & quando; ti-
 30 mens ne purgationis opus dissoluatur. soluetur verò necessario expurgatio, qua-
 cunque potione in media euacuatione data: quia natura conuertitur ad concoctio-
 nem, dimissa expurgatione. qua igitur ratione in iudiciis abstinere oportet, eadem
 & in expurgationibus; ne scilicet interrumpatur euacuatio. At dicunt: proinde nos
 ius salis expers damus, ne à ventriculo apprehendatur. Ego sanè ius sine sale non
 tam comprehendi, quàm quod salem acceperit, puto: sed tam abhorrire ab illo na-
 turam, ut omnino non comprehendat, non puto. quippe contingit quotidie vide-
 re homines, ex incuria aut peccato coquorum, alimentis, quæ malè salem accepe-
 runt, vesci: quibus tamen aluus non perturbatur, etsi cibi sint insipidiores. Adde
 quòd si ius illud statim expulsum verreret deorsum reliquias medicamenti; nihilo-
 40 minus expurgationem hac quoque ratione impediret; nimirum eductis tantum-
 modo humoribus, qui in viis ductuum essent, sed impedita tractione. Cum igitur
 mens esset sistere expurgationem, fortasse non esset incommodum ius illud dare:
 sed cum mens est, illam ultra producere; non video, cur non sit inutile. Quid ergo
 est quod Hippocrates præcepit? Statim ptisanā sorbendam dare, statim, inquam,
 à dato pharmaco: atque id non insigniter minori, quàm consuetum est, quantita-
 re. quia tunc potio, si quid medicamenti hæsit gulæ aut ori ventriculi, quod à qua-
 litate pharmaci maximè omnium læditur, utpote omnium acutissimè sentiens, opti-
 mè abluit: & nihil interturbat expurgationem, quæ nondum inchoauit, si verò a-
 liquantò post datur potio; nihil prodest abluendo, quoniam tunicæ qualitatē me-
 50 dicamenti imbiberunt, & auertit naturam ab expurgatione, quo modo diximus.
 Cum verò statim à dato pharmaco danda potio sit; ea ius gallinæ nō esto, sed ptisa-
 na integra: (hæc enim est omnium optima) sin minus ptisanæ cremor. Nam ptisana,
 ut docet Hippocrates primo De ratione victus decimo octauo cap. ut ipsemet præ-
 cepit, & ut oportet præparata, quæ scilicet inter coquendum intumuit quantū po-
 tuit intumescere; est lubrica & abstergens: qua ratione commodissima est ad illud

Consuetudo exhibendi insulsum ius procedente expurgatione.

Aliena ab Hipp. prædicta consuetudo.

Declaratur Hipp. mens.

ad quod paratur, scilicet ad deducendum abstergendo pharmacum ad fundum ventriculi. non oblinat poros neque hæret: quare expurgationem nihil impedit. nihil habet flatus: quare neque inflationes, neque tormina auget. Ius contra nihil abstergit, præcipue sine sale datum: aliquid etiam habet pinguitudinis, quæ emplastica est & obturans poros. Commendat his nominibus priscanæ Hippocr. prædicto in loco, & Galen. in comm. & 18. Meth. cap. 21. Potiones hæc omnes & ipsæ potiones expurgantes, frigida aut calida sumendæ sunt, pro ratione temporis: tepida nunquam, quia omnia tepida subuertunt ventriculum. Quare demiror ego Avicennam qui Fen 4. primi cap. 5. apozema tepidum, & catapotia cum aqua tepida dari iubet; cum tamen eodē loco non sine magna sollicitudine inuestiget auxilia, quibus ii qui expurgantur, à vomitu liberentur. Sed de his satis dictum est enim, ut intelligenda sit sententia 12. secundi De ratione victus in morbis acutis, qua scripsit: Vbi purgatio incepta, nihil esse sorbendum. Est cum postquam inceperat expurgatio, cum nauseabundus esset ægrotans, vomitu ipsum pharmacum ad os usque reiectum est, & illo rursus intinctum ventriculi os, & gula. quo casu ducti ratione, etiam Hippocrate aut Galeno non dicentibus, nos quoque potione vitmur ad ablucendum gulam, priscanæ, aut cremoris, & si nulla alia adest, etiam iuris gallinacei: verum non aliàs. Sed quod Hippoc. addidit perpendendum est. non enim minus est contra hodiernam praxim, quam priora. quin potius non contra hodiernam modò, sed & contra illam, quæ Galeni vigeat ætate, ut ipse in comment. eiusdem cap. cōqueritur. Quid illud est? perfecta purgatione sorbendum (inquit) est: sed in minori, quam consuetum est, quantitate. De cibo hoc vltimum dictum est: & dat Hippocr. in die expurgationis minus cibi, quam in reliquis, contra ac hodie medici faciunt, qui augent cibum statim ac peracta est purgatio: & vinum concedunt, et si nunquam antea per totum morbi tempus concesserint, utroque modo peccantes. nam debiliior facta virtus, non potest sustinere tam multum alimenti. Et præterea, si aut crassum aut multum eo tempore datur, incoctum distribuetur. nimirum exinanitæ venæ rapiunt ad se cibum semicoctum & crudum. primo De aliment. facult. capit. 11. quare nunquam statim post insignem euacuationem aliquam cibandum est. 4. De tuenda valetudine cap. vltimo. Vinum etiā non video, cur dari debeat corpore calfacto & de-

Potiones purgantes frigida aut calida sumenda sunt, tepida nunquam.

Perfecta purgatione minus cibi exhibendum.

Vinum non exhiberi debet purgationis die.

Autoris mos in purgatis reficiendis.

Quæ pro-bent affer-tione rei-cientē in-dicationē ab astris.

An ad mittendum sanguinem & expurgandum, cauere oporteat concursus & oppositiones astrorum. C A P. X V I I I.

SEd antequam huic libro finem imponamus, operæpretium fuerit disputare de Squadam indicatione, quæ ex his quæ nos alterant, solet obseruari. Nam medicorum nonnulli cauent religiosissimè, in die coniunctionis solis cum luna sanguinem mittere, aut expurgare: alii medicos qui hæc obseruant, derident. Proinde examinanda nobis hæc res est; ne inutilem indicationem obseruantes, commodam occasionem auxilii prætereamus, aut prætermittentes indicationem vtilem quidquam peccemus. Primò videtur improbabile, indicationē quampiam talem esse: cum illius neque Hippocrates, neque Galenus, nec aliquis alius eorū, qui in pretio sunt, meminerit. Præterea, alia non alia ratione indicant ad curationes, quam propter alterationes eas quæ ab illis in aëre fiunt, ut si Hippocr. sub cane & ante canem deuitat purgationes, non alia ratione facit, quam quod canicula calfacit & desiccatur aërem vehementer, & intercedente aëre, nostra quoque corpora. Ergo si coitio astro-

rum

rum quidquam commodi, aut incommodi affert ad curationes; fiet id, quoniam nostra corpora ab illis ita coeuntibus alterabuntur, media aëris alteratione. Sed quaecunque alteratio aëris fiat ex hoc concursu, non potest omnibus ad euacuationem esse noxia, neque omnibus utilis; sed aliis erit hoc, aliis illud. Nam neque calfactus omnes iuuat, aut nocet omnibus, neque refrigeratio, nec siccitas, nec alteratio quæpiam: sed omnia hæc, atque eorum quodlibet, iuxta ægrotantis naturam, regionem, ætatem, anni tempus, & affectum, & ægrotandi causam, aut iuuant, aut nocent. Præterea si concursus omnes, quos astronomi obseruant, caueremus; nullum relinqueretur auxiliis medicis vtendi tempus. nullus enim, aut nullus ferè
10 dies concursu aliquo tali caret. Adde eam ipsam permutationem, quam astra possunt efficere, citrà istam cōcursum obseruationem, posse cognosci per se, ne hæreamus in re dubia. vt, dubium est, an hæc astrorum coitio mali quidquam afferat ad expurgandum, aut mittendum sanguinem. sed illud est certum; si quicquam mali facit, non aliter facere quàm debilitata virtute, aut genito in corpore affectu quopiam, auctore eo qui præerat, aut mota interna causa aliquo modo. est enim astrorum concursus causa procatactica: & quæ talis est, his modis operatur. Sed motus materiæ, & affectus nouus, & incrementum prioris, & debilitas virtutis, proprias habent notas. nam motum materiæ significant dolores multi, & inquietudo, quod in turgenti videmus: affectum, sua propria signa: incrementum, propriorum
20 signorum accessio: debilitatem virtutis, langor actionis, vt languidior factus pulsus, & actiones aliæ difficiles. Ergo magis artificiosum est & tutum, ea, quæ contingunt in corpore, ex seipsis cognoscere, ab eisque eorum, quæ agenda sunt, indicationem sumere; quàm ea quæ circa astra contingunt, curare. His rationibus suasi, derident hodierni medici obseruationem hanc. Sed est quod videamus, quæ alii contrà obijciunt his. Quod neque Hippocrates neque Galenus hæc præceperint obseruare; non est proinde desperandum vera esse. neque enim Galenus, quamquam Hippocratem supra reliquos mortales coluit, diffidit posse se nouum aliquid inuenire quod illum latuerit. Nimirum producuntur quotidie ingenia noua; quæ aliorum inuenta magis excolere, & noua etiam illis possunt addere. experimentorum saltem obseruatio crescit indies. Neque tamen hæc obseruatio caret bono
30 autore. Auicenna Fen 4. primi cap. de ventosis, inquit: Quidam autem præcipiunt, vt ventosæ in principio mensis non apponantur, quoniam humores nondum amoti fuerunt, neque ebullierunt: neque in fine mensis, quoniam humores tunc sunt minuti: sed in medio mensis, cum humores sunt ebullientes, & in sui luminis augmento in corpore lunæ augmentum sequentes. & augmentatur cerebrum in cranæis, & aqua in fluminibus accessionem, & recessionem habentibus. De cucurbitarum vsu hæc protulit Auicenna: quæ sui commentatores transferunt ad euacuationes maiores. neque hoc sine ratione: cum causa communis sit, & ad potentiora auxilia plures indicationes obseruari debeant, quàm ad debiliora. Neque sententia Hippocratis & Galeni videtur ab hac diuersa. nam ille libello De aëre, locis, & aquis, ita reliquit scriptum: Maximè autem obseruari oportet magnas temporum mutationes, vt neque pharmacum quisquam volens det. hæc Hippocr. Constat verò, dicente Galen. lib. De diebus decretoriis 3. lunæ motum magnas in humoribus omnibus mutationes facere. quod & experimentis his, quæ Auicenna notauit
40 constat. crescunt scilicet medullæ intra ossa crescente lunæ lumine, decrescunt decrescunt. flumina quoque ac maria, quæ alternè fluunt & refluunt, crescente luna intumescunt: detumescunt decrescunt. Hæc tamen, argumenta sunt magnarum in humoribus mutationū. Iam verò, nisi nugacia sunt, quaecunque de dierum decretoriorū vi dicta sunt à Galeno 3. De diebus decretoriis, constat, vim illorum
50 nulla ex re magis pendere, quàm ex lunæ motu. Ergo certum est, mutationes, quæ circa illuminationē lunæ contingunt, magnas in nostris corporibus efficere mutationes. Sed videndum est, quod Hippocrat. libello prædicto addidit: Oportet autem & astrorum ortus obseruari: præcipuè canis, deinde arcturi, & pleiadum occasum. morbi enim his maximè diebus iudicantur: alii que perimunt, alii verò definiunt, & alii multi in aliam speciē, aliamque constitutionem commutantur. Igitur,

*Quid alio-
rum affe-
rat opinio.*

*Hippocr.
& Galen.
hanc secū-
dam sen-
tentiā pro-
bare vide-
tur.*

cum mutationes morborum ex mutationibus astrorum expectandę sint; præcipue
 verò ex mutationibus lunę, & quo die est suspicio iudicii, abstinendum sit ab au-
 xiliis, præcepto Hippocratis; constat, mutationes insignes lunę cauere oportere.
 Quę ratio non tantum iam videtur demonstrasse; cauere debere diem coniunctio-
 nis, sed & oppositionis, ac fortasse reliquas quartas. Galenus libello cui titulus est, Si
 quis sit medicus, eundem esse philosophum; deridet eos medicos, qui negabant
 medicis necessariam esse astronomiam. Sed si minus satis tibi est audire, mutationes
 lunę mutationem efficere circa succos corporis; sed, quam mutationem faciunt,
 interrogas: audi Auicennam de coniunctione dicentem: Quoniam humores tunc
 sunt minuti, neque ebullierunt. interpretes ita dicunt: A principio mensis illumina- 10
 tionis vsque ad medium, (est verò id tempus oppositionis) vim ægotantis crescere,
 & humores augeri: à medio vsque ad finem, (quod est tempus coniunctionis) vim
 minui & humores. Quanquam mihi videntur probabilius dicturi; vim decrescere,
 & humores sedari & contrahi. ne dicamus (vt inquit ille) lunā absorbere nobis me-
 dullas. Cum ergo humores cum contractiones sunt & quietiores, ineptiores sunt ad
 euacuationem, quàm cum sunt fluxiores: & vis debilior maiori cum periculo ferat
 auxilium quodcunque, quàm fortior; merito videntur conuicere, euacuationem,
 coniunctionis tempore, deterius successuram. quòd si tamen eos accusas, quod ex-
 ternas causas considerent, ac nō potius ea quę in corpore ipso fiunt, circa affectus,
 aut facultatem per se: neque id quidem iuxta Galeni doctrinam dicis. Nam quan- 20
 quam 4. lib. Meth. capit. 3. dixit, nullam externarum causarum curationem indi-
 care; tamen de ea causa intelligit, quę iam abscessit, & adhuc non manet. nam quę
 adhuc efficiat, etsi externa sit, indicat se debere remoueri. sed & ipsa met causa, quę
 externa est, & iam abscessit, etsi nihil indicet ad curationem; iuuat multum ad co-
 gnitionem. Nimirum aliquando ipsi affectus per se nostram notitiam effugerent:
 quorum cognitionē præstant externę causę. non enim vsque ad eò fidendū est in-
 diciis, quibus ducuntur medici; vt proinde deponenda cura sit causarum externa-
 rum. Itaq; nihil prohibet affectionem quampiā, aut denuo genitam, aut auctam ef-
 se in hominis corpore; quam factam esse ex coniunctione lunę cōiectemus, quan-
 doquidem ex suis signis nō se exhibeat conspicuam. Harum rationū nulla est mon- 30
 stratio, sed illud vnum suadent; non esse præter rationem omnino quod afferunt,
 neque ratione aliqua euidenti posse refutari. His tamē addunt medici, qui hæc ob-
 seruant, propria experimenta: quibus dū ambigunt rationes, videtur fidendum
 esse tantummodo. Quid ergo? nunquid in singulis solstitiis & æquinoctiis quiescē-
 dum per decem dies est: & per exortū canis, & arcturi, & pleiadū occasum, & per
 omnes lunę cum sole cōiunctiones, & oppositiones? (nam hæc quoque deuitandę
 videntur, quanquam alia ratione, quoniam scilicet pleniluniū facit humores tur-
 gere & redundare, atque fortasse hac ratione affert crīsim) quid etiam nunquid &
 solis decursus per signa zodiaci notādi sunt? & cum sol est in ariete, abstinēdum ab
 auxiliis capitis; cum in tauro, ab auxiliis colli; dum est in geminis, abstinendum ab 40
 humeris & brachiis; cum in cācro, ab spatulis; in leone, à corde & vētriculo; in vir-
 gine, à ventre; in libra à partib. circa pudenda; in scorpio à pudēdis, vesica & podi-
 ces; in capricorno, à genibus; in aquario à cruribus; in piscibus, à pedibus? Nam hæc
 quoq; dicūt astronomi obseruari. neque verò hæc solum; sed & innumera alia, qui-
 bus illorū libri scatent. quis ergo locus superest auxiliis medicis? Quod ego, re hinc
 inde rationib. agitata, sentio, breui dicā. præfatus primò, in quacūq; quæstione, quę
 de indicatione quapiā curationis est, primò illud debere inuestigari; an indicatio
 quæpiā, rei illius de qua inita quæstio est, sit: deinde, quanti momenti illa indicatio
 sit. nō enim profectò, si semel mōstratum est, coniunctionē lunę indicare, abstinē-
 dum esse à missione sanguinis; statim cōfeceris, in coniunctione nō esse mittēdum 50
 sanguinem: sed addēdum est; nisi indicatio aliqua maior occurrat, quę missionem
 exigat. æstimandūque deinde ratione, & experimento, aut proprio, aut quod à
 maioribus acceperis; quanti faciendā sit hæc indicatio, de qua disputamus. Nos igitur
 ita controuersiam decidimus: non dubium est, indicationem aliquam desumi
 debere ex coniunctione lunę. Nā monstratū est argumētis; dogma hoc nō omnino
 carere

Quam
 mutatio-
 nem circa
 succos fa-
 ciat luna.

Externa
 cause ad-
 huc ma-
 nentes in-
 dicant in
 curatione,
 quę abscef-
 serunt ad
 cognitionē
 inuuant.

Autoris
 sententia,
 qua deci-
 ditur con-
 trouersia.

rarere probabilitate. accessit multorum autoritas, qui propria experimenta hac in re iactant. Non est ergo quòd contemnantur omnino. nam senioribus producen-
tibus suam obseruationem resistere, si eos non potes demonstratione conuincere;
est & impudens, & temerarium. tamen non omnia quæ protulimus de astrorum
exortu & occurfu, coniunctionibus & oppositionibus, & solis decursibus, eadem
cura notanda sunt. Video enim illorum plerisque ab hominib. haberi leuissimam
fidem: quandoquidem neque ab autore quopiam graui scripta sunt, neque cuius-
piam medici experimentis confirmata; sed relata ad alios, sine autorum nominib.
quæ crediderim à garrulis hominibus, & impostoribus orta, ad nos propter le-
uissimorum hominum credulitatem esse deriuata. Tamen illorum nonnullis non
est tam leuis fides. sunt enim à bonis autoribus scripta, & ab his qui experimenta
iactant, asserta. huiusmodi sunt, quæ de coniunctione lunæ scripsit Auicenna: de ca-
nicula, arcturo, & pleiadibus, & de æquinoctiis & solstitiis scripsit Hippocr. Sed &
horum ipsorum indicationem, etsi est aliqua, censeo esse minimam. nam ipsi et-
iam Auicennæ interpretes, quorum experimentis credimus, ita dicunt debere ob-
seruari, cum nihil aliud instat. atque, ut illorum verbis utar; Est hæc indicatio horæ
electæ, haud quaquam necessariæ. id est: cum per reliqua omnia licet citra pericu-
lum quodpiam transigere diem coniunctionis; sine euacuatione transigendus est:
sed si quid aliud instat, nihil oportet coniunctionem curare. Hoc idem innuit Hip-
pocrates libello citato dicens, de mutationibus temporū: καὶ μήτε φάρμακον δίδοναι ἐκόντα,
id est. *neque ut pharmacum quisquam det volens.* nam dare pharmacum volentes, ni-
hil aliud est, quam dare pharmacum eo die, quo nulla ad id necessitate impellimur.
quod fieri prohibet Hippocrates: quasi concedens dare, etiam cum mutatio talis
temporis, aut astrorum sit, si quæ alia necessitas impellit. Constat ergo, dicentibus
etiam ipsis autoribus, qui eam inducunt; minimam esse hanc indicationem. nam
quæ aliis omnibus cedit, omnium est minima. Indicet ergo ut indicatio quæpiam,
sed minima. atque, cum quod ad reliqua attinet, nihil interest aut hodie, aut cras
vacuare; attende tantisper, quatenus luna exceßerit coniunctioni: nisi quid aliud
vrget, euacua. Qui præcautionem magis petunt quàm curationē, ac perinde nulla
re instante medicum adeunt, quando illis licet commoditatem temporis præsto-
lari; deirent in singulis equinoctiis & solstitiis denos dies, & reliqua omnia: sed qui
decumbunt, rarò possunt minimæ huic indicationi tam multum tempus tribuere
intermissionis auxiliorum. Qui aliter facit, nō caret, ut ostendimus, temeritate: qui
verò ita facit, neq; si hæc obseruationes meræ nugæ sint, quidquam deerrat. Quare
æquum est tempus auxilii, quòd alioqui est indifferens, aliquorum autoritati tribu-
ere. De expurgantium medicamentorū facultate, & permixtione dicemus 9. lib.
ille enim tractationi de medicamentis à principio dicatus est. hic illa tantum tractanda
suscepimus, quæ ad sanguinis missionē & expurgationē spectāt. quæ cum absolue-
rimus; iā videmur cōmodè ad sequētia trāsgressuri. Proinde libri huius hic est finis.

*Indicatio
ab astris
minima:
seruanda
tamē, cum
aliunde nō
urgemur.*

CONTROVERSIARVM

MEDICARVM AC PHILOSOPHI-

CARVM LIBER OCTAVVS.

P R A E F A T I O.

50

R s medendi duobus quasi cruribus incedit; experientia, & ra-
tione. quæ cum altero crurum deficitur, non potest per media
opera decurrere: sed multa omittens necessaria, transilit, ut quæ
vno cruri innituntur animalia. cum verò alterum habet minùs
insigniter, claudicat: & quod lōgius est, raptatur, quod cursum,
totam artem deprimit. Quare exoptatur meritò is medicus

*Duo quasi
crura me-
dicina, ex-
perientia
& ratio.*

maximè, qui cum rationalis artis peritia, exercitationem in operibus coniungit: ut neque solius disputationis peritus *ιατρολόγος* sit, neque citra ratiocinandi artē, *ἀλογος*. hac de causa plerique putant, iuventutem ad res medicas omnino esse inutilem. quoniam, scilicet, optimum medicum citra exercitationem non posse esse, rectè proponunt: exercitationem ante canos non venire, sumunt; & nullum in iuventute optimum medicum fieri posse colligunt. Quibus ego libenter concesserim; senes iuuenibus præstare (non quidem mea ætate persuasus, sed natura ipsa, quæ docet, animum bene formatum debere esse maiorum obseruantissimum) ut ad res alias omnes, quæ in prudentia & industria sitæ sunt, ita vel maximè ad artis medicæ opera. Sed duo illa nollem mihi denegari: fieri posse iuuenem in medicis præceptis mente exercitatissimum, & operibus exercitatum mediocriter, atque hac ratione reipublicæ & docendo & medendo non inutilem: esse etiam eam senectutem, quæ ad medicinam expetitur, non in annorum numero, quem inuitis plerunque solet offerre ætas ipsa, sed in medicorum operum longo, & multo usu. Nam si quis in excogitandis sophismatis morborum deposita cura consenuit; omnium mortalium est ad hanc artem inutilissimus. est siquidem ille iuuenis, quem non possis sperare fore aliquando seniore; quippe quem in senectute iuuenem esse vides. Neque verò senes quoscunque, etiam exercitatos, putauerim in exercitiis præferri debere; nisi tales sint, ut exercitationem non tam terendo calceos, quam mentem exercendo comparauerint: quique per longam vitam, ne tantillum quidem fecerint, cuius rationem non fuerit promptum in spectatissimis medicorum concursibus reddere. Nam qui aliter rem medicam gesserunt, tantò inutiliores sunt iis, qui manus nullis ægrotantibus admouerunt; quantò deterius est erroribus assueuisse, quam ab operibus abstinuisse prorsum. Sunt verò errantes peritissimi duplices senes, cum ii qui aut præ ingenii ruditate, aut præ desidia, cum iuuenes adhuc nihil in studiis literarum profecissent, repente ad ipsa opera sese transtulerunt, quod ad conscientiam mentem attinet vorantes, cætera fidentes artis medicæ conditioni, qua nihil, quod circa ægrotantes erratum est, à medicis exigit ius civile: tum illi, qui, quanquam disputando videntur aliquid profecisse; carent tamen nescio qua naturali prudentia, medicis coniecturis accommodata; qua oportet medicum præditum esse, nisi omnino sit euasurus inutilis, quantumuis laboret. Hanc vulgus fortunam appellat, & imprudentes plerunque solet infortunatos dicere. quanquam ego, quod ad ægrotantis ipsius salutē faciat, nihil puto situm esse in medici fortuna: quod ad ipsius medici famam, & existimationē, quam multum accersiri enim illum ad laborantes mali moris morbis, aut ad illis morbis affectos, qui cum maximorum speciem exhibeant, & omnes familiares sua magnitudine deterreant, tamen benigni sint: atque horum alterutrum magnatibus accidere, aut plebeiis; in casu est, aut fortuna. Tamen hæc aut illa remedia, hoc aut illo tempore circa ægrotantis corpus agi, in medici consilio: qui nihilominus cum peccat, infortunatus dici solet à plerisque. ego verò infortunatiorem dixerim ipsum ægrotantem, cui contigit imperitus medicus. Itaque non sunt in canis hæc omnia: contingunt nonnullis ante canos, nonnullis ne post canos quidem. etsi hunc ipsum, cui ante canos contingunt, meritò speres (modò non intermittatur exercitatio) tractandis rebus medicis euasurum multò commodiorem, iis potissimum quæ ad curandi partem referuntur. Proindeque ego, quanquam reliquas medicinæ partes latius tractavi; totam hanc in declinantem ætatem distulissim, nisi ipsum inceptum opus, suo iure à nobis integritatem & perfectionem exigeret, & essent nonnullæ circa medendi partem controuersiae, quæ contemplationi videntur admodum coniunctæ. Tamen quando totam hanc partem præterire ipse operis ordo non fert, dimittam pleraque, si Deus concesserit, albicantibus capillis scripturus. atque interim hæc ipsa, quæ scribam, sub correctione seniorum scripta volo: modò ad hanc censuram annosi iuuenes non vocentur. Quoniam verò inter medendum duo facimus, præscribimus ægrotantibus victum, & paramus auxilia; controuersias, quæ in instituendo victu sunt, scribemus primum, deinde eas, quæ respiciunt medica auxilia.

*Qualis
senectus
qua ad
medici-
nam ex-
petitur.*

*Qui senes
erroribus
expositi.*

*Expurgat
se autor,
quod iu-
uenis cu-
ratuam
artis par-
tem scri-
bendo ag-
grediat.*

*Utrum habeat plus periculi in egrotantium victu,
declinare ad crassum, an ad tenue.*

C A P. I.

Q VANDOQV IDEM rerum, quibus vtitur medicus, quantitas non potest exactè inueniri, sed artificiosa eget coniectura; artificiosè autem coniecere, viri est qui omnium quæ in arte sunt, vires cognouerit ad amussim, & diligenter sese in artis operibus exercuerit, quales per pauci admodum sunt, & si essent, tamen quod coniecturale est, non est exactum: non parum ad rectè instituendam rationem victus ægrotantium, videtur interesse scire; à quo peccato cauendum magis sit, ab eo quod ducit ad crassum, an ab eo quod ad tenue. Quam quæstionem decidit Galenus secundo De ratione victus acutorum commentario illius trigessimæ septimæ sententiæ, qua Hippocr. inquit: Ciborum adiectioni intendendum multò minùs. quam ita interpretatur Galen. in quantitate ipsa ad id quod minus sit, procedendum esse magis, quàm ad id quod exuperat: quia noxas, quæ minùs emendari possint, facit. verùm quod minus est, facilè emendatur, nempe si virtus labascere videatur, cibi exiguum insuper ministrare possumus: verùm si in ventrem absorptus fuerit cibus, quod redundat superfluitque, si aliàs, multò magis in morbis acutis tollere est difficile. docet itaque Galenus loco hoc; grauius peccatum esse dare plusquam oportet, quàm infra mediocritatem consistere. Contrarium visus est Hippocr. docere prima particula Aphorism. 5. dicens: In tenui victu ægri delinquant, cuius causa magis læduntur. quicunque enim error committitur, maior est in hoc, quàm in paulò pleniori victu. paucis interpositis: Ob id igitur tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo qui sit paulò plenior, ad plurima magis periculosus. Vide quàm sint hæ sententiæ contrariæ. Sed & ratio videtur monstrare; deterius esse inclinare ad tenuius. Nam illud est deterius, ex quo pendet grauius malum. sed ex victu plus satis tenui impendet virtutis exolutio: ex crasso tantum morbi prorogatio. & quamquam vtraque ratione imbecillis fiat virtus: tamen ab inedia fit imbecillis in essentia; à cibo, quia aggrauatur. quod non est tam irremediabile. Nam nimis crassus aut tenuis victus debet appellari ad mediocrem. est verò mediocris, quem definit Hippocr. Aphorif. 9. dicens: Coniectari oportet, an ægrotans cum victu possit perdurare vsque ad morbi vigorem. Est itaque ea exquisita ciborum quantitas, cum qua ægrotans durare possit vsque ad morbi concoctionem. Nam si fieri posset, ratione saltem ipsius morbi; contineremus ægros omnes vsque ad sanitatem in integra inedia. sed quoniam virtus cōficeretur, damus victum cum quo minimè morbus augeatur, & vt æger durare possit. Igitur victus, qui est crassior illo, non minimè augeat morbum: sed cum tenuiori nō potest virtus durare, quod est extremū malum. Quæ ergo ratione hæc sibi consonant, quæ ambo ab Hippocrate dicta sunt, & à Galeno confirmata? Ioannes Manardus libro quarto, epistola secunda, controuersiam hanc fugit magis, quàm dirimit, sensum Aphorismi aliorum transference. Concedit siquidem, quod à Galeno dictum est secundo De ratione victus, nempe, grauius peccare eum qui in institutione victus ad crassum inclinat, quàm qui ad tenue. tamen negat Hippocratem in Aphorismo de hac re loqui: sed affirmare, ægrotantem, qui tenui victu alitur, magis lædi à quocunq; errore, quàm qui paulò pleniori: nō quidem facta hīc mentione erroris cōtingentis circa cibum, sed aliorū. quasi velit mōnere eum, quem in tenui victu cōtineri oportet; vt religiosius caueat ab erroribus, quàm quibus licet per morbum aliquantò pleniori vt. Est sanè hæc Manardi sententia verissima, & alteri ex secundo De ratione victus minimè contraria: quare non parum acutè videtur excogitasse. sed reuera Hippoc. est illic totus in instituēdo victu, & nullius errati meminit, præterquam in illo. Præterea, sequētia hæc verba: Propter hoc igitur tenues & exactæ victus rationes periculosiores sunt, aut fallaces magis (nam nihil interest) paulò plenioribus: videntur hortari, potius fugere tenues & exactas victus rationes, quàm alia errata. quare melius fuerit verum verborū sensum eruere, non cōtorquentes: qđ faciemus statim ac aliorū enarrationes attigerimus. Sunt q. dicāt; in principio & incrementō deterius esse

*Agitatur
controuer-
sia.*

*Quæ pro
parte con-
traria sūt.*

*Manardi
sententia.*

*Aliorum
opinio.*

inclinare ad tenue, in statu deterius esse ad crassum. nam septimo, & octavo, & nono Aphorismis docet Hippocrates, in morbi vigore tenuissimo victu esse vitandum, prius verò vberius esse agendum. Sed, quātum ego intelligo; aliud est, tempus cum tempore conferre, quā victum crassum cum tenui. est enim, vt referunt, vitandum in statu tenuissimo victu: in principio maximè crasso, vt in temporibus: sed in illorum quolibet est mediocritas propria victus, & duplex peccatum. quorum quodque cum altero potest conferri: & leuius haberi, aut grauius. Non ergo rectè hi interpretantur: cum Hippocrates aut Galenus neque secundo De ratione victus, neque in Aphor. meminerint temporum, sed excessus à mediocritate inuicem contulerint: interim neque temporum, neque naturæ morbi, neque temporum anni, 10 neque naturæ ægrotantis, aut consuetudinis, aut alicuius rei alterius, cuius indicatio aliqua sit, facta mentione. Est igitur, omiſſis aliis omnibus indicationibus, ipsa peccata conferendum. quod qua ratione faciendum sit, missis quæ ab aliis dicuntur, qui rem minùs acutè rimantur, breui dicam. Excessus ad mediocritatem dici debent, non minùs hîc, quā in aliis quibusuis rebus conferendis. Est verò mediocris (vt modò loquimur) victus ægrotantibus, qui vtilissimus & tutissimus: in quo nihil est peccatum, sed maximè secundum artem institutus est. Hic, si virtus permitteret, omnino esset inedia. morbus enim per se nullum exposcit cibum: sed quoniam virtus non fert; est vtrique, morbo inquam & virtuti, aliquid dandum. daretur ergo vtriusq; gratiâ minima quantitas, cum qua egrotus durare posset. Sed quoniam cum hac quantitate solum morbum posset sustinere virtus vsque ad statum, errores autem ne minimos quidem posset sustinere; omnes verò errores præcauere non potest medicus, quoniam multi inopinato & fortuito casu contingunt: tenetur præcauere virtutis ex erroribus lapsus, aliquanto plus cibi exhibens exquisitissimo. Nam quemadmodum dicebatur quinto Aphorismor. primæ sectionis; Nimis tenuis & exquisitus victus est periculosus. Igitur mediocris victus, qui tribus indicationibus finitur, virtute, morbo, & erroribus, non est minimus, cum quo ægrotans durare potest: sed aliquanto plus dari debet erroribus. A quo sæpe poterit medicus deuiare ad tenuius, etiam citra noxam, detracto scilicet eo, quod pro erroribus dabatur: sed ad crassius non poterit citra malum, quod haud facilè emenda- 30 ri possit. Nam subtractioni medetur additio: sed additioni quid medetur? num subtractio: at subtractio non potest facere, quò minùs multa excrementa ex multo cibo fuerint congesta: quæ tamen omnia non possunt inedia consumi. Constat ergo; si peccatum cum peccato conferre vis, grauius multò esse ad crassius inclinare. His semel intellectis, possunt seorsum inter se temporum indicationes conferri, ex quibus illud vnum inuenietur; declinare ad tenue, grauius peccatum esse in principio & incremento, quā in statu: contrà declinare ad crassum, grauius in statu, quā in principio, & incremento. status nempe exposcit subtractionem, reliqua tempora non adeò. Sed satis, arbitror, iam constat, quantum intersit ita dicere; aut, in principio & incremento deterius esse inclinare ad tenue, quā ad crassum: in 40 statu deterius ad crassum, quā ad tenue. nam hac dictione conferuntur indicationes excessuum; illâ temporum. licet verò indicatione sola excessuum dicere; (quod verissimum est) perpetuò esse grauius peccatum, inclinare ad crassum, quā ad tenue. Sed contrà hanc interpretationem est quoddam non leue argumētum. Hippocrates continet ægrotantes in inedia integra; quando cōiectat, virtutem durare posse donec morbus concoquatur. nam 37. primi Acutorum ita dixit: Subtrahere verò omnino sæpe expedit, cum ægrotans sufficere possit, donec morbi vigor matureſcat. ergo nihil dat erroribus. nam qui omnino nihil dat, neque erroribus dat quidquam. Duo videntur respondenda. Primò Hippocratem nullos continere sine cibo, præter eos, quorum virtutem cōiectat sufficere, non solum sustinendis malis, sed etiam ferendis aliquibus erroribus, si inopinatò acciderint. nam aliqui ingenti periculo, atque adeò nonnunquam ineuitabili exponeret ægrotantes. Deinde, Hippocratem non omnino nihil dare, sed moderari inediam potu. potus verò (etiam si sit frigida aqua) quanquam non nutrit, est pro nutrimento; quia facilem exolutionem remoratur, quemadmodum dicit Galenus tertio Acutorum

*Autoris
sententia,
qua decidi-
tur con-
trouerſia.*

*Obiectio
soluitur.*

comment. decimonono, & nos alibi explicuimus, dum disputaremus de aqua, an posset nutrire, libr. 6. quæst. 6. Sed disputatio præsens non indiget pluribus.

An victum magis crasso sit vtendum perpetuò in morborum principiis, quàm cum iam vigent. C A P. I I.

- H**IPPOCRATES quo loco sumpta indicatione à morbi temporibus instituit rationem victus, docet; haud dubiè in principio esse vtendum maximè crasso, & in summo vigore maximè tenui, in mediis temporibus mediocri, prout magis ad vigoris tempus aut principium inclinauerit morbus, attenuantibus nobis perpetuò versus vigorem summum. Nam 20. Aphorism. primæ part. ita habet: Quibus igitur statim morbus consistit, (explicitum à nobis est in primo huius operis libro questione octaua: vt in morbis idem sit consistere, & vigere) iis statim tenuis victus exhibendus est: quibus verò posterius est futurus vigor, iis & in ipso, & ante illud parum subtrahendum: prius verò vberius agendum, vt ægrotans sufficiat. Sed ratio, etiam tacente Hippocrate, illud mōstraret euidenter. nam victus, aut alimētorū exhibitio, facit vt virtus duret: alimentorum sublatio, facit vt citò deficiat. Sed durationem virtutis cōstat eo tempore esse procurandam, quo plus temporis restat transigendum; citam autem exolutionem tunc esse timendam minùs, cum propè est aut salus, aut morbi inclinatio. contrà cibis virtutem aggrauat, impedit, & morbum auget. quod constat in vigore ferendum esse minùs; cum virtus sit eo tempore etiam citra cibum impeditissima, atque cum morbo extremo congregiatur certamine. Est itaque hæc temporum morbi indicatio. Sed contrà videtur esse, quod Hippocr. De ratione victus in acutis ptisanam offerens pleuriticis, cum vigesimo primo contextu dixisset, Verum inter initia neque multam, neque crassam admodum dare oportet, vigesimo tertio inquit: At si os madescat, & ea quæ à pulmone, talia sint qualia esse oportet; sorbitionis multitudinem, vt summatim dicam, augere conuenit. hæc Hippocr. Constat verò, vt os madescere pleuritidis ad incrementum tendentis sit signum, quo tempore sorbitionis quantitatem præcepit augere.
- 30 Sunt quibus videatur respondendum; augeri sorbitionem, non quia alimentū est, sed quia medicamētum. Sed hi non videntur legisse commentarium Galeni, quo ita inquit: Ergo qui probè expurgantur, his ptisanam dare conuenit, virium roborandarum gratia, & quo expuitionibus humorū, quæ ex pulmone per tussim fiunt, sufficiant. Quæ verba satis declarant alimenti gratia augeri sorbitionē. nam alimēta dantur seruandi roboris causa; medicamenta, alterandi corporis. Mihi ergo aliter videtur dicēdum, indicatione tēporis fieri oportere, vt dicebatur; verumtamen ratione alterius alicuius, quod cum morbo coniūgatur, contrà fieri nonnunquam posse. In inflammationibus contrà procedit cibi exhibitio atq; in febribus. nam in illis minùs dari debet in principio, atque deinde sensim augeri. docet Galenus 6. Method. capite quinto ita dicens: Reliquum fuerit de vniuersa victus ratione præcipere: quòd in principio quidē sit tenuissimè cibandū, in curatione propria phlegmonarum dicitur. hæc in illo loco: quæ diffusius deinde docuit 13. Meth. Est itaque haud dubiè cibandum tenuissimè in principio phlegmonarum; non quidem gratia morbi, sed causa fluxionis, quæ coniungitur necessariò cum phlegmone, & in principio nondū cessauit. in quo propterea est agendū tenuissimè. Eadē ratione in vlceribus agi debet, maximè recētibus; quod Hippocrates libro De vlceribus his verbis docuit: Vti modico cibo & aqua, cōfert ad omnia vlcera: magis verò ad recentia, quàm ad antiqua. Hæc eadē ratio est in pleuritide: quippe quæ est inflāmatio. cui etiam accedit ratio alia peculiaris, quæ sumitur à malè affecti loci indicatione. hæc est quam Galenus docet 11. Meth. capite decimosextimo, dicens: In morbis thoracis cibus potius quàm medicamētis esse firmitudini consulendū. Quare in iis morbis minùs noxia est additio, ratione malè affecti loci. quia quanquā multum cibi assumatur; nō adeò multū venit ad thoracem, ad quem à ventriculo multi sunt anfractus. Et est plerunq; additio necessaria: quia alia est virtus, quæ pugnat contra morbum alterando materiam, alia quæ expellēdo. cum expulsio animalis virtutis

actione fiat, quæ tunc incipit magis laborare, quando ægrotans incipit excreare. Concedimus ergo in inflammationibus omnibus debere tenuissimum victum iniungi in principio: verum illud non gratia morbi, sed fluxionis. in morbis thoracis maiori ratione augeri posse ciborum quantitatem, quia indicationi ex fluxione accedit indicatio ex affecto loco. Sed perpetua hæc est doctrina, (quæ tamen perspicaci indiget medico, & qui hæc quæ diximus possit assequi) indicatione sumpta à temporibus morbi: & quantum in ipsis temporibus agitur, tenuissimè cibandum esse in summo vigore, maximè crassè in principio. Quare non adeò cautè videtur *Quadam* *Auicenn.* Auicenna prospexisse ægrotantibus, dicens Fen prima quarti: Et scias quòd non *verba quæ* est tibi possibile curare febrem, nisi cognoueris eam. quòd si ignoraueris, subtilia *prædictis* regimen. nam non omnes morbi ferunt multam attenuationem in principio, sed *non videntur* id ex constitutione pendet; quæ non possit esse perspecta ei, qui morbi naturam *consentire.* ignorauerit. Præterea in cuiusvis morbi principio diximus vtendum esse magis *Declarantur.* crasso, (demptis qui cum fluxione consistunt) quàm in aliis temporibus. Sed fortasse melius fuerit Auicennæ sententiam commendare, atque ita intelligere. Si contigerit vno die, aut etiam duobus, modò ægrotans sit fortis viribus, febris naturam ignorari; curationem quidem non oportet aggredi, sed materierum communium, interim dum morbus se insinuat, cura est habenda. sunt hæc quæ in ventriculo, intestinis, & primis venis continentur: quæ vt expurgentur, licebit vno, aut duobus diebus, ægrotantem inedia contineri. Sed neq; hæc indicatio sumitur à morbo, aut morbi propria causa; sed communibus materiis, vt dixi. De ratione instituenti victus quam indicant totius morbi tempora, hæc sufficiunt.

An possint ægrotantes refici alia via, quàm per os.

C A P. I I I.

Vulgata *praxis,* *clysmatis* *& emplastris* *nutrientibus* *vti.* **V**ULGATISSIMA praxis est in mulieribus præfocatione vteri laborantibus, atque in viris in eo statu constitutis, vt casus exigat cibum, & ipsi non possint accipere; vt clysmatis ex realiqua nutriente paratis, vt ex lacte, ptisana, vino, melle, ouis nonnunquam, aut etiam iure gallinæ, aut expresso ex ipsa gallina succo. nonnulla etiam occurrunt, quæ cogunt medicos vti emplastris nutrientibus. nimirum, cum periculum abortus videtur instare ex debilitate: imponunt vmbilico carnes arietinas, aut oua, aut panis micam imbutam vino, aut lacte, aut tale quippiam aliud. Quam consuetudinem nonnulli hodie damnant, contententes nihil posse corpora nostra nutrire, quod per os non ingeratur. Proferunt primò illa Galeni verba ex quarto De vsu partium, capite primo: Quandoquidem nutrirī necesse est animalis particulas, ingressus verò cibariis in corpus vnus est per os. Primo etiam De facultatibus naturalibus cap. 10. Vnus namque omnibus cibus introitus per os est. argumentantur deinde ratione hac: Nihil potest nutrire, quod non sit perpeßum antea concoctiones priores, primam nempe & secundam. sed quod per anum immittitur, non potest in ventriculum venire, in quo prima concoctio fit. (multò minùs, quod cuti imponitur, aut per viam aliam subit) ergo nihil tale nutrire potest. Quòd verò quæ per ventrem infunduntur, non possint ventriculum attingere, confirmat ex Galeno 13. Methodi capit. 16. vbi inquit: Quæ infusa sunt, primùm ea neque ad ieiunum ascendere possunt. imò etiam si admodum nitaris, fortasse tenuia tantùm intestina attingant. Quòd etiam videtur respexisse 4. particula Aphorismorum commentar. 12. dicens: Eorum verò quæ continentur in intestinis, nihil potest per vomitus vacuari. Alii his respondent; posse ea quæ infunduntur per anum, nutrire: negantque contenta in intestinis non posse ascendere in ventriculum. quin potiùs ascendere nonnunquam, dicunt, docuisse Galenum tertio De symptomat. caus. capit. 2. vbi post alia multa eiusdem sententiæ hæc addidit: Ergo mirum non est, si clysmatis quoque aliquid & stercoris ex tam violenta intestinorum constrictione ad ventriculum aliquando præternaturam reuocatur, deinde sic ad exitum properet. Iam verò euomi posse ea, quæ continentur in intestinis, indicat affectio voluulus vocata: per quam, vt Galenus prædicto loco docet, & tertio Epidem. parte secunda,

secunda, commentar. 6. euomitur stercus. quod tamen dicente eodem Galeno tertio De facultatibus naturalibus capit. 6. generatur in tenuibus intestinis. Itaque dicunt hi; cum possint, quæ per intestina infunduntur, in ventriculum ascendere; nihil mirum, si possint nutrire. In hac controuersiola primum componenda no-

*Componit
autor Ga-
leni verba
de ascensu
eorum quæ
in intesti-
nis conti-
nentur ad
ventricu-
lum.*

10 ba dubitantis: tamen apertè est verum, per voluulum euomi quæ continebantur in intestinis. Quòd si Galen. 4. Aphorism. commentario 12. negauit, quidquam eorum quæ continentur in intestinis posse vomitu reici; intellige vomitu naturali. Nimirum naturalis vomitus est ad euacuationem eorum, quæ continentur in ca-

20 uo ventriculi: dicente Galeno eodem capite tertii De causis symptomatum, quod nuper citauimus, & in commentar. 39. sextæ particulæ Aphorismorum, & millies alibi. Verum etiam est; posse partem aliquam clysteris in ventriculum rapi. tamen Galenus 13. Methodi negauit, nostro conatu, etsi quam maximè conemur, posse ascendere ultra gracile: sed accedente tali quapiam causa præter naturam, qualis per voluulum, non negauit. Ad institutum illius loci satis est, quanquam fieri possit, vt

30 clysteris portio in ventrem ascendat; tamen rarò id fieri, & ex causa præter naturam. nam declarabat illic Galenus indicationem curationis quæ sumitur ab affecta parte, docens, ad abluendum crassa intestina vtendum esse clysteribus; ad tenuia, potionibus. Constat verò, ad huius præcepti confirmationem satis esse monstrare, clysteres non posse ascendere ultra intestina crassa; nisi rarò, & casu præter naturam, haudquaquam nostro conatu. medendum enim est, non pro his quæ rarò & præter naturam possunt contingere, sed pro his, quæ coniectamus euentura. Eodem modo intelligendus est Galenus quinto Methodi capite vndecimo, vbi ita scripsit: Quæ vicina ventriculo sunt, iis per comesta & bibita: quæ verò inferius sunt sita, per ea quæ iniiciuntur. quando neque ad ea quæ vicina ventriculo sunt, subire

*Ventricu-
lus potest
non solum
ab intesti-
nis recipere,
sed & ab illis tra-
here.*

40 potest quod per sedem infunditur; neque integris viribus ad inferiora pertingere, quod per os sit ingestum. Itaque loca Galeni ita componuntur, constat quæ iuxta illius opinionem, posse aliquid ex intestinis ascendere ad ventriculum. Sed quoniam niam per voluulum non tam ventriculus trahit ab intestinis, quàm intestina reiciunt in ventriculum, & ille cogitur recipere; censeo addendum dictis, ventriculum posse non tantum recipere ab intestinis, sed trahere etiam ab illis, cum vrgetur fame. Nam si, vt celebratissimum est à Galeno de sententia Hippocratis, omnia habent perspiratum & confluxum communem, si omnia omnibus alligauit natura per communes venas, & arterias, & neruos, si quemadmodum docetur tertio De facultatib. naturalibus, per magnā famē vel ex ipsis venis, aut proximis partibus re-

50 uocat ventriculus succos; non dubium est, & ex vicinis, quales sunt gracilia intestina multò antè tracturum. Itaque est duplex iam modus, quo ea, quæ per anum infunduntur, possint in ventriculum venire: vel tracta à ventriculo, vel expulsa ab intestinis. quare nihil est iam intellectu difficile, posse, quæ per intestina infunduntur, ire sursum in ventriculum, ibique chylum fieri, illincque in hepar, vnde & in membra. Nihilominus errant barbari medici, qui propositam quæstionem de nutrimento, quod potest accedere ex clystere, putant pendere ex alia de ascensu clysteris in ventriculum. Nam etsi nihil clysteris in ventriculum ascendat, potest ex illo nutrimentum aliquod in corpus transferri. nam eadem cōcoctio quæ agitur in ventriculo, agi potest in intestinis: & quæ agitur in hepate, etiā in venis. quāquam maior vis

*Etsi nihil
clysteris in
ventricu-
lum ascen-
deret, pos-
set nutrire.*

60 ad chyli in ventriculo, & ad sanguinis generationē in hepate sit. docetur hoc luculentiùs 4. De vsu partium capit. 17. vbi ita scriptum est: Quemadmodū igitur venis, cum eas distributionis instrumenta fecisset, facultatē sanguinis effectricem indidit, ne, dum per eas fertur, tempus ipsi alimento frustra periret. ad eundem modum & intestinis distributionis in venis gratia factis, facultas quædam coquendi cibos inest. Si igitur hæc ita habent, vt Galenus dicit, constat posse infundi per anum suc-

cum aliquem tenuissimum, coctum facillimum, cui commutando satis sint alterationes, quas præstare possunt intestina & venæ, sine ventriculo & hepate, qui nutriet, omnino ventriculum non ascendens. Adde (quod in primo huius operis libro diximus) dicente Galeno 6. De placitis, concoctionem ventriculi non esse necessariam simpliciter, sed cum solida assumuntur alimenta: in reliquis propter perfectionem. Itaque multis modis potest quod per clysterem infunditur, nutrire. quare vsum horum clysterium dictis in affectionibus non improbo: quanquam conandum censeo, quoad fieri poterit, ut quaque arte per os aliquid in ventriculum immittamus. ex hoc enim certum est copiosè & celeriter nutrimentum membris accessurum. tamen cum hoc non possumus, ad nutriendos clysteres confugere non sit omnino inutile. Hos verò vellem parari ex vino albo, & tenui, & aqueo, quia est facilis concoctionis & distributionis: ex eo scilicet solo, aut aliis permixto. nihil tamen permitti debet, quod sit frigidius aut difficilius coctum. hoc enim in membra, in quibus languet facultas, frustra infundetur. Aliud quod de emplastris nutri-
10 bus dicebatur, videtur multò debilius auxilium. quandoquidem per paucam admodum substantiam nutritioni aptam, assumi posse per cutis poros puto: tamè aliquid etiam ita assumi, quanquam exiguum sit, impossibile non arbitror. Nimirum monstratum est, posse succum aliquem tam tenuem & multi halitus in venas incidere, ut concoctione ventriculi non prægressa, illic conficiatur. Iam verò ex succis quibus irrigetur cutis, aliquid intrò penetrare videmus: & ipsa pororum multitudo, &
20 pulsus arteriarum, qui ad cutem fit, & vis trahendi membrorum, ita fieri posse suadent. Hippocr. etiam lib. De alimento ita scripsit: Forinsecus alimentum ab extrema superficie ad intima peruenit. Solis quidem illis emplastris uti, ridiculum fuerit. tamen interim dum aliis viis nutrientia immittuntur, si multum videtur instare periculum abortus, (loquor enim de proposito paulò antè affectu) talia etià umbilico propter viciniam vteri fortè non imponentur omnino incassum. Admiscenda tamen sunt, si quando illis utemur, semper penetrantia, qualia sunt mel & aromata in puluerem redacta. Sed qua ratione si hæc vera sunt, dixerit Gal. locis citatis ex quarto
30 De usu partium, & primo De naturalibus facultat. vnicam esse viam alimenti ingerendi, os? an quia illis in locis non omnes, quæ natura aut arte fieri possunt, alimentum vias recenserebat, sed naturalem solum viam, qualis solum os est? Sed de hac questione hæc sunt satis.

*Autoris
sentent. de
emplastris
nutrienti-
bus.*

*Gal. ver-
ba decla-
rantur.*

An curatio fiat per contraria equalia. C A P. I I I I.

*Contraria
contrariis
curari,
principiū
in arte
medica.*

PRINCIPIA in vnaquaque arte concedi debent, etiam sine argumentis: alioqui infinita fiet ars & nullibi consistens. Est verò in arte medica celebratissimū axioma, Contrariis contraria curantur, à Galeno & Hippocrate totiès usurpatum, ut ridiculum non immeritò videretur ad huius sententiæ probationem loca notare. neque enim demonstratione indiget, sed sola interpretatione: cum morbi curatio
40 eiusdem sit corruptio, & corruptiones à contrariis fiant. At nulli videri possit dubium, curationem per contraria morbo fieri. Cæterum hæc contraria operatione oportet talia sint, magis etiam quàm denominatione. nihil enim prohibet conuulsionem, quæ affectus frigidus est, infusione aquæ frigida curari. Nam quāquam aqua illa qualitate, quæ est actu, similis sit: cæterum est tunc temporis operatione, quam ex accidenti habet, & virtute, contraria. neque quidquam refert ad morbi sublationem, ex accidenti, aut per se medicamentum operari. quare omnia quæ ex accide-
50 ti morbum corrumpunt, per alia operantur, quæ sunt morbo contraria per se. Ut gratia exempli, aqua non per se curat conuulsionem: sed per calorem, quem facit retroducere. vomitus etiam curat vomitum non per se, sed euacuatione humoris facientis noxam. ut dolor non potest curare dolorem: sed medicamentum, quod cum dolore operatur, potest causæ prioris doloris sublationem facere, ut dicitur sexto Epidem. parte secunda, commentar. octauo. Potest etiam dolor vnius partis vehementior, alterius debiliore obscurare, distracta vi sentiēte: aut curare, distracta materia, ut à cucurbitula. cum certum sit, succos ad dolentem particulam confluere.

fluere. tamen constat in his quoque, quod per se curat, contrarii ratione operari. atque ita perpetuò est vera ea sententia, quam omnes citra controuersiam concedunt; Contraria contrariis curantur. Cæterùm an illa contraria, vt specie sunt contraria, ita æqualia gradu esse debeant, an aliquando minora, aliquando maiora; non adeò est citra controuersiam. Galen. libr. 6. Artis medicinalis capit. 89. expressè docet; contraria paribus numeris distare debere à mediocritate, quantum ipsum corpus versus alterum extremum præter naturam abest. vbi ita dicit: Veluti, si ita contigerit, vt in decem quidem numeris ad calorem maiorem eo qui est secundum naturam decidat corpus; septem verò ad siccitatem maiorem: tunc salubrem

10 causam in huiusmodi affectionibus esse oportebit decem numeris quidem frigidior, septem verò humidior. Itaque de sententia Galeni hoc in loco, indicatio, quæ ab affectu sumitur, est exhibitio contrariorum æqualium morbo. Tertio De simplicium medicamentorum facultate capite vndecimo ita inquit: Atque vno verbo tantum abesse à medio quod medebitur, quantum ipsum cui medela adhibetur, oportet: nimirum in contraria vtriusque vergente excessu. Nam quod ad eadem similiter inclinatur, perinde ac corpus quod curandum est, intemperie constitutum; nullam alterationem asferre consentaneum est. quare neque lædet id quod malè affectum est, neque iuuabit. at quod minus est, iuuabit quidem, non tamen perfanabit. Cæterùm in hac sententia videntur esse multa difficultia. Nam

20 primùm, quid prohibet morbum curari posse contrariis minoribus? nam hæc quanquam non possunt integrè corrumpere, possunt tamen cum primò apponuntur, aliquid iuuare, remittendo scilicet morbum, non perfanando. Atque ita cum secundo apponuntur, plus; cum tertio, plus adhuc: vsque dum paulatim corpus perfanetur. potest igitur contrariis minoribus curari corpus. Nam quod contraria minora aliquid remittant; nō negabis: cum cōtraria quantumcūq; intenta aliquid à remissioribus patiantur. Neque verò negari potest, posse corpus à contrariis intensioribus sanari, cum transferatur ad contrarium affectum. nam medicamenta contraria & intensiora, necessariò ab ipso morbo patiuntur. Sint igitur tantò intensiora, quantum reciproca actio potest detrahare; atque ita, etiam si corpus perfa-

30 nent, non tamen ad contrarium morbum possint transferre. Quare videtur morbus curari posse contrariis intensioribus & remissioribus; atque proinde non perpetuò æqualibus indigere. Mihi sanè hæc ratio monstrare videtur, nihil repugnare philosophicæ rationi; morbum contrariis maioribus aut minoribus curari. Quare non putauerim proinde morbum exhibitionem contrariorum æqualium indicare, quòd ab inæqualibus curari non possit: sed quòd ab æqualibus commodius curatur, & magis citra periculum. cuius summa ratio hæc est. Quod medicus in curationibus maximè debet curare, est; vt & tutò curet, & citò. Tutò quidem curat, cum citra periculum. impendet verò periculum maximum, si qua alia ex re, ex repentinis mutationibus: vsque adeò, vt (dicente Galeno duodecimo Methodi capite septimo) corpora non solum cum in non naturalem statum cōfertim aguntur, tristem mutationem sentiant; sed etiam in ipso ad naturalem statum suum reditu, nisi cum paulatim accipiant, crucientur. debet igitur medicus maximè inter curandum repentinas curationes deuitare: quæ eò fiunt maiores, quòd medicamenta intensiora adhibentur. Mora etiam in curando est periculosa. quandoquidem interim labefactatur virtus, & solet ægrotans recidere in deterius. curatur autem morbus eò tardius; quò remissiorum medicamentorum est vsus. Ne igitur in curatione moraremur; intentissimis deberemus vti: sed ne quicquam repentè moueremus, & corpus alteraretur paulatim; remississimis. Verùm quoniam vterque excessus est periculosus; relicto vtroque, medium medica ars complecti iubet, atque

40 ita contrariis æqualibus vti. Hoc inquam, sumpta indicatione ab affectu. nam aliis indicationibus, vt indicatione à consuetudine, & ex induciis, quas facultas, aut etiam apparatus hominis, vt grauior alius ex hoc morbo fiat, expectandi dat, aut negat, non dubitauerim; aliquando contrariis minoribus, aliquando maioribus licere vti. Atque adeò quod ego dico, ob inducias quas facultas, aut morbus dat, aut non dat, licere aliquando vti maioribus, aut minoribus; idem est quod qui putat se

Agitatur controuer.

Qua pro parte contraria sūt.

Deciditur controuer.

Sumpta indicatione ab affectu contraria æqualia sūt adhibenda, etsi ex aliis indicationibus aliter fieri possit.

huic dogmati Galeni contradicere, dicit: Cum ex mora periculum imminet, maioris numeri remedia competent. Nam verè hæc dicit: sed semper periculum illud imminet, ob facultatem aut membri alicuius apparatus, aut malignam putrescentiam, aut aliquid aliud, præter ipsam morbi magnitudinem, à quo exhibendi maiora indicatio capietur. vsque adeò non opus est repugnare Galeno, sed concedere; morbum semper petere æqualia: ob alias verò res, debere sæpe maiora, aut minora tribui. Est nihilominus vera regula, quæ de his, quæ magna ex parte, & à solo affectu sumpta indicatione, fieri debent, præcipit. Sed contrà videtur esse quod Hippocrates sexto Epidem. parte secunda commentar. vigesimo sexto inquit, Ex adhibitione contraria adhibere & quiescere. Qua sententia, Galeno interpretare, illud significauit Hippoc. contraria non esse affatim, sed sensim inducenda. atque inter exhibitionem contrariorum, permittendum esse corpori quiescere. Si igitur vel à principio contraria æqualia morbo adhiberemus, non paulatim, vt Hippocr. præcipit, sed repenti adhiberentur. secundo De compositione pharmacorum secundum locos, capite decimo quarto: Non statim à principio efficacissima adhiberi conuenit, sed à debilioribus auspicari. Sed tamen neque hæc sententia aduersa est opinioni nostræ. illic enim propter irritationem, quam sua acrimonia fortia medicamenta facerent, si repenti intentissima admouerentur, iubet leuioribus tentare prius. hæc verò leuium admotio, præcautio est. Adde, non statim morbos esse intentissimos, sed cum consistunt. quare vt crescit morbus, ita medicamentorum vires intendere, æqualibus contrariis pugnare est. vt cum procedente tempore remittit affectus; medicamentorum vires iubet Galenus remittere. Nam quò vlcerata pars siccior fit, eò minùs siccis vtendum: quia scilicet naturalis siccitas permanet in parte, & humor præter naturam fit minor. Sed si quis rectè consideret omnia, quæ à Galeno in commentariis illius sententiæ sexti Epid. dicuntur; non propterea est incipiendum à leuioribus medicamentis, & æqualia sensim adhibenda sunt, quoniam contraria: sed quoniam maxima ex parte, ea quibus morbus curatur, sunt inconsueta. consuetudo autem perpetuò est conseruanda, maximè in morbis, quemadmodum Galenus inquit octauo Methodi capite nono: aut sensim est permutanda, vt longissima oratione præcipit Hippocrates secundo De ratione victus in morbis acutis. Igitur indicatione sumpta à morbo, contraria æqualia à primo die darentur: sed indicatione à consuetudine cum indicatione à morbo coniuncta, in principio remittuntur aliquatulum, procedente tempore adhiberentur intensiora. Atque hoc quidem cum his quæ quotidie fiunt ab his qui medicinam faciunt, maximè quadrat. si enim in eum hominem inciderint, qui sanguinis missioni multo anè tempore assueuerit, aut fortium medicamentorum vsum non reformidet; vel primo ingressu his vti solent. si verò insuetus ægrotans sit; ab aliis leuioribus auxiliis exorsi, ad fortiora medicamenta procedunt. Sed dicit aliquis. esto quātumlibet ægrotans assuetus, & incidat in putridam febrem: non sunt à principio danda contraria æqualia morbo. est enim morbus, quo laborat, febris. sed nullus sanæ mentis medicus in principio putridæ febris, frigidis vtetur. ergo neque contrariis ex eo tempore curatio fit, quò minùs contrariis æqualibus. Præterea si à principio darentur æqualia, à principio inciperet morbus remitti: atque ita multò maior esset in principio, quàm in statu. quod communis opinio omnium medicorum negat. His argumentis ita respondendum censeo: danda esse contraria ei, cuius molimur sublationem. vt cum morbum per se curamus, morbo: (hæc enim indicatio est à morbo sumpta) cum per causam, causæ. Oportet autē putridam febrem nō per se curari, sed per causæ præcisionem: & proinde nō est inter curandū frigidorum vsum, sed vacuantium. quæcunque verò indicatione morbi adhibentur, illa contraria sunt morbo & specie & gradu. Huiusmodi curatione vtimur in meris intemperiebus, quæ ex nullo alio affectu fiunt. hoc dixerim propter diarias febres, quas nobis etiam posset quisquam obiicere. Est enim præceptum Galeni octauo Methodi capite tertio, in febricitantibus ex vstione, vt refrigerantibus, sed remissioribus in principio: ac deinde febre ad solutionis tempus properante, refrigerantium vires intendere. in febricitantibus ex refrigeratione, contrà iubet facere: vt scilicet

*Obiectio
ex Hipp.
diluitur.*

*Obiectio
altera.*

Dilutio.

- scilicet calorem generantibus & intensissimis in principio, & illorum vires versus inclinationem remittere. Sed neque hæc sententia quidquam habet illi quam confirmamus, aduersum. est enim etiam in iis indicatio causæ. nam vstio, & refrigeratio, affectiones corporis sunt, quæ non omnino præterierunt. Quæstio etiam quæ inter medicos agitur, An morbus maior sit in principio quàm in statu; de morbis à materia pendentibus, quorum tempora concoctione (vt superius dicere cœpimus, & ultimo libro sumus monstraturi) distinguuntur. In illis autem, cum causæ maturitati studeamus, permittimus intemperiei crescere vsque ad status tempus. non enim in principiis, contrariis rescinditur. Aliud superest in hac quæstione ar-
- 10 gumentum non contemnendum. Nam non videtur debere esse eadem forma cu- *Argumē- tum aliud.*
 rationis quæ & reductionis: præcipuè in intensione contrariorum, quibus fiunt. Nam reductio est corruptio temperamenti naturalis, quò in aliud commodius permutetur: curatio verò est corruptio affectionis præter naturam. sed præter rationem videtur, tam contraria exhiberi rei secundum naturam, quàm ei quæ est præter naturam. Nam, vt alia omittam, citius oportet morbum tolli; quàm temperamentum naturale, quantumcunque lapsus sit, commutari. cum igitur motus sit velocior, mouentia etiam deberent esse intensiora. aut igitur curatio sit contrariis maioribus, aut reductio remissioribus. Est sanè hoc argumentum difficile: cui *Dissoluitur.*
 tamen ita responsum volo. Esse reductionem rei secundum naturam, & curatio-
- 20 nem rei præter naturam: & hanc debere esse velociorem motum: non tamen proinde contraria, quæ mouent, debere esse intensiora. Sed quoniam temperamentum naturale in habitu est, morbus autem in dispositione: ab æqualibus contrariis, illud difficilius, & hoc facilius corrumpitur. cumque morbus in habitu est; tam difficile curatur, quàm mutatur præter naturale temperamentum. Tamen vtrunque contrariis æqualibus fit. ita & inter ipsos morbos qui fiunt, quanquam omnes ab æqualibus contrariis curentur, tamen non omnes curantur æquali celeritate. nam qui plus habet facti, plus resistit contrario æquali in gradus intensione. Neque est, *Aliud argumētum.*
 quod te conturbet argumentum, quo victi quidam contrariam opinionem asserunt admodum proteruè. scilicet, si omnes morbi curantur æqualibus: in omnibus
- 30 curationibus est par proportio agentis ad id quod patitur. quare & eadem erit velocitas. Ne, inquam, hoc te conturbet, neque despera posse solutionem consequi: aut si non consequeris, ne tamen autorum placita leuiter damna. vt illi faciunt, qui cum argumentis leuissimis frequenter vincantur; recedunt ab autorum opinionibus, & profitentur se esse conditores nouorum dogmatum. Sed qui omnino nō est hebes; non ignorat, eum qui destituta veritate confugit ad noua dogmata, non sapere plus aliis, sed ignorare plus omnibus. Nam vt alia omittam, vide quàm sit fir- *Solutio.*
 missimi sui argumenti facilis dilutio. Quanquam caloris idem gradus potest esse fiens adhuc, & factus; constat factū plus resistere corruptioni. ergo cum æquali gradu habet resistantiam maiorē. si verò resistantiæ sunt illis gradibus inæquales; con-
- 40 stat cum contrariis æqualibus non habere proportionem æqualem. Respondeo ergo illud vnum; proportionem, ex quibus celeritas maior aut minor nascitur, non esse gradus cum gradu, sed actiones ad resistendi vim. & quò cōstitutione morbus longior est, eò plus illum resistere cum æquali gradu. Accedit etiam magna celeritatis differentia ex aliis rebus. nimirum quædam qualitates per se sunt minùs commutabiles, vt humor & siccitas: quædam magis, vt calor & frigus. partes etiā quædam aut corpora ob raritatem, aut tenuitatem passioni magis apta: quædam ob contraria minùs. vsque adeò multa sunt quæ præter medicamentorum inæqualitatē possunt facere inæquale tempus curationum. Sed rogabis rursus: cur ergo morbo fu- *Obiectio alia.*
 turo longo, non adhibentur à principio contraria tantò maiora, iuxta proportionē,
- 50 quàm breuiori, quāto ipse est resistens plus; vt hac ratione qui erat futurus longior, citius soluatur? seruaretur enim ita in omnibus eadem proportio actionis medicamenti ad resistantiam morbi: atque ita nō impenderet periculum translationis ad contrarium lapsus, magis in hoc, quàm in illo? Videtur hæc ratio vrgere aliquatenus. Sed scire licet ita debere morbos curari, vt ante fatalem sibi terminum non præscindantur: quin potius obseruentur maximè illorum constitutiones. Nam ali-

ter, ut inquit Plato, si quis morbos ante fatalem temporis cursum pharmacis amputare contenderit; ex parvis magni, & ex paucis multi fieri consueverunt. Iam verò quod Hippocrates inquit, Extremis morbis extrema remedia: (quam sententiam audio illos sinistrè interpretari) hoc ipsum mihi significat; curationem debere fieri per æqualia. nam extremis extrema, ut magnis magna, & parvis parva debentur. Obiiciunt rursus; oportere singulis horis commutari medicamenta cum remissioribus, atque id perpetuò, & sine mora. Nam cum medicamentum primò ad motum aliquam efficiat morbi diminutionem: cum secundo admouebitur, iam erit maius morbo. Cæterum non necesse est, medicamentum quodcunque æquale, quod admouetur, efficere intemperiem minorem. nam morbo eunte in incrementum, admouentur multa, quæ non minuunt, faciunt fortasse ut minùs tardiusque crescat. Porro medicus non potest nisi sensibiles morbi minutiones, aut incrementa notare. utcumque autem sentiat intemperiem factam minorem, debet medicamentorum vires minuere: alioqui incidet in ignorantiam eorum, qui medicamenta refrigerantia, quæ ardenti aut erysipelate tentatæ parti admouerunt, non tempestiuè detrahentes, aut minuentes, gangrænas partibus attulerunt. Tamen est adhuc Aretæus Cappadox, antiquissimus quidam medicus, qui capit. De elephantiasi (quod etiam refert Paulus in primis quarti libri verbis) ita scripsit: Necesse est omnia auxilia valentiora esse morbis. nam alioqui ipsos non sustollent. Proindeque (inquit) fit ut elephantiasis curari non possit: quippe qua nullum auxilium inueniri possit maius. Hi igitur autores apertè videntur asserere, æqualia remedia non sufficere, sed maioribus esse opus. tamen putauerim horum verba ita intelligi debere: Auxilia, quanquam alioqui æqualia sint morbis intensione, esse tamen illis valentiora, adiuta naturæ suppetiis, quæ semper pro auxiliis contra morbos sunt. Sed multò clariùs dixit Celsus, qui caput vndecimum libri secundi his verbis concludit: Non potest vehementi malo nisi æquè vehemens auxilium succurrere.

De consuetudine & naturâ. C A P. V.

CONSUETUDINE nihil videtur plerisque hominibus notius. sed nihil mihi videtur difficilius, quàm potentiam illius & indicationem curationis, quam præstat, explicare exactè aperteque, ut in reliquis feci, & causas quibus singula fiunt, quæ per consuetudinem contingunt, inuenire. Nam antiquorum sententia est, commendatissima à Galeno, ut multis aliis in locis, ita vel præcipuè secundo De motu musculorum; consuetudinem esse naturam aduentitiam. Aristot. septimi Ethicorum capite decimo consuetudinem similem dicit esse naturæ. vocatque in testem Euenum poetam, qui ita scripsit:

Vsus longus mos est, ac meditatio crebra.

Hunc tandem assero naturam mortalibus esse.

Comparant consuetudinem non modò animales corporis facultates, sed & vitales, & naturales: ut libello De assuetudinibus longa oratione Galenus monstrat. neque solum anima ipsa per se, sed cum corpore. Animæ ingenerantur habitus intelligendi, & morales: ex consuetudine, intelligendi, aut operandi. In sensibus etiam, quos cum corpore habet anima communes, operatur aliquid consuetudo. nimirum, ut Aristoteles inquit sectione vigesima prima problemate decimo quarto; consuetudine fiunt alimenta gustui suauia. Motus quoque musculorum consuetudinem comparant. nam, ut notat Galenus loco citato ex secundo De motu musculorum; figura illa cui ex multo tempore assueuimus, fit indolens, placidiorque. si quis enim ex multo tempore inflexis cruribus dormire assuevit, hac figura maxime gaudet: si porrectis cruribus, hac etiam. Iam verò de laboribus & motionibus dictum ab Hippocrate est secunda parte Aphorismor. quadragesimo nono: Qui consueti sunt solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles etiam & senes, non consuetis fortibus, atque iuuenibus, faciliùs ferunt. De naturalibus quoque facultatibus, quæ circa alimenta versantur, multa sunt aperta testimonia. Hippocrat. secundo De rat. victus acutorum contextu trigessimotertio, Multa etiam, inquit, his germana

eorum quæ ventri contingunt, atque alia quispiam dixerit. ut cibos, quibus uti consueuerunt, facile ferunt: tamen si haudquaquam boni fuerint natura, similiter & potus: cibos verò quibus uti non consueuerunt, etiam si mali non fuerint, moleste ferunt: consimili modo & potus. Medicamenta etiam magis lædunt infuetos, quam consuetos eis uti, & consuetos etiam minùs alterant. qua de causa Aristotel. problemate quadragesimo sexto primæ sectionis censet; cataplasmata debere permutari ex certis interuallis, ut sentiantur. Communis etiam est medicorum omnium consensus, melius esse in longis valetudinibus, medicamenta permutare (quanquam eisdem prorsus viribus sint) quàm vnico uti: quoniam scilicet consueti pharmaci

10 contemnit natura vires. Hoc docet Galenus quinto De tuenda valetudine, & Aui-
cenna Fen quarta primi capit. primo. Neque solùm alimentis & medicamentis assuescit natura vsque adeò, ut ab illis minùs alteretur: sed etiam venenis. quod aperte ostendit vetula Atheniensis, quæ frequenter vescebatur napello, tertio De simplic. medicament. facultat. cap. 11. Mithridates quoque vsu frequenti venenorum, à venenis sese reddidit immunem. Vitalis etiam facultas assuescit suis motibus manifestè. fit enim aliquis iracundus aut timidus, irascendi aut timendi consuetudine. minùs etiam subit alterationis ex tali quopiam motu, qui ei assuevit, quàm illius infuetus. & ut semel dicam, vniuersæque, cum Hippocrate Aphorism. 50. secundæ section. Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint; infuetis minùs

20 molesta esse solent. Hac in parte sunt duæ falsæ opiniones, quas ambas damnat Galenus lib. quem De assuetudinibus scripsit. Alia est eorum, qui negant; in instituendo victu, aut curandis morbis, indicationem aliquam sumi debere à consuetudine: quoniam causam, qua naturalia instrumenta ab alimentis aut medicamentis consuetis læduntur minùs, ignorant. Alia est vulgaris opinio, quam hac tempestate video maximè vigere; esse scilicet consuetudinem, non in iis quæ diximus solùm, sed & in euacuationibus. vsque adeò, ut si semel bisve, ac multò magis si ter, aut pluries, aut expurgatio facta sit, aut missio sanguinis ex certo quodam tempore, aut ex certis interuallis; pertimescant fore, ut eisdem interuallis, eandem euacuationem, gratia consuetudinis exigit corporis dispositio. Cæterum hæc opinio vulgaris est, ut dixi, & indigna medicis. Nam constat euacuationem, ut auxilium aliud

30 quodcunque, exposci à dispositione præter naturam, quæ in corpore est, aut timeatur, ut à redundantia: naturam verò non expetere, sed permittere. Sed consuetudo indicat similiter ac natura. ergo permittit, non exposcit. Si ergo iterum mittendus sanguis est; id fiet propter multitudinem, non propter consuetudinem. Consuetudo permittit: quoniam, ut alia omnia, ita euacuationes consuetae minùs molestæ sunt infuetis. Igitur consuetudo mittendi sanguinis, quæ antecessit, potuit euacuationis illius tolerantiam facere, non indigentiam. hæc enim ex affectu præter naturam fit. Neq; enim eò quòd hoc vere, gratia exempli, supra naturæ modum in hoc homine redundauerit, eodem modo sequenti vere est redundaturus. possunt siquidem

40 dem anni tempora aliter procedere, aut potest antecedere alius victus, aut hominis temperies aliter alterari interim. quòd si tamen nihil horum permutatum fuerit; verisimile est, eodem modo sanguinem redundaturum hoc tempore. non quòd proximo anno fuit eodem tempore effusus: (perinde enim fieret si euacuatus non foret) sed quia causæ eodem modo habent, ac priùs. Quod non intelligentes vulgares, putant, se suam sententiam experimento confirmare. tamen qui redundantem sanguinem effundit, atque sequentibus annis ante id tempus, aut attenuato victu, aut exercitatione maiori redundantiam anteuertit; hic melius habet. qui enim præsentem redundantiam citra euacuationem transigit; aut multa repletur scabie, variaque, aut in grauiora mala incidit: ac nihilominus sequenti anno euacuationis

50 instat necessitas, nisi interim per morbos corrupta temperies minùs generet, aut occasio alia generandi sanguinis sublata sit. quam fuisset consultius sustollere sine tot malis missio sanguine. Itaque ut Galenus docet, & mihi videor euidenter intelligere; per consuetudinem euacuationum comparatur in nobis tolerantia, sed non indigentia: proinde ad vsum harum euacuationum considerata est consuetudo. Confidentius enim vacuari debent consueti inconsueta: tamen ad futuras eua-

*Duæ falsæ
opiniones
à Galen.
damnata.*

*Cōsuetudo
euacuatio-
num tole-
rantiam
facit, non
indigentia-
am.*

uationes non est pertimescenda: Quod ergo ad primam opinionem attinet, ita habet. Alii, ut Galenus ipse dicit, perinde faciunt, ac si quis omnes de visione opinioniones, eam inquam, quæ emissionem, & eam quæ admissionem fieri affirmat, argumentis conuincens, omnino nos non videre affirmaret: quia neque hac, neque illa ratione fieri posse intelligeret. nam ridiculum sit, id quod experimento constat negare: eò quod euentus causa ignoretur. Quasi fieri non possit, ut rei alicuius secundum naturam contingentis causa nos lateat. Latent sanè pleræque. proinde qui ex philosophia in ipsam veritatem vult incidere, non in extraneas & sophisticas opinioniones; ab iis quæ sensibus nota sunt exorsus, ad illorum causas debet procedere, iisque inuentis gaudere in operibus naturæ: non inuentis, propriam ignorantiam

Manifestum est, negare, quia causa ignoratur, ridiculum.

confiteri, haudquaquam negare quæ sunt per se euidencia. Minus enim turpe est, explorato effectu causam ignorare, quæ peritissimos etiam philosophos solet latere; quàm simul cum causa nescire ipsum effectum, quod imperitum vulgus non sine risu, neganti tibi, experimento monstraturum sit. Tam constat ventriculum reliquaque viscera ab insuetis lædi, consueta verò amicè recipere, quàm nos videre.

Consuetudinis causam inuestigatur.

Hæc itaque recipientes, causam conabimur inuenire (quandoquidem nullus hætenus mihi videtur de consuetudine exactè disputasse, ne nunc quidem, cum meus censor voluit hanc meam disputationem, quam in priori editione legit, imitari) qua (si modò inuenta fuerit) propositionem cōfirmantes, sin minus, in experimento acquiescentes; quantum habeat in instituendo victu, tam benè valentium quàm ægrotantium, & curandis morbis, momentum consuetudo, ipsam cum natura cōferentes, contemplabimur. neque enim in philosophiæ contemplationibus consistere certum est, sed illas nostro vsui accommodare. Videtur ratio inuenire; ea quæ operantur natura, (sunt verò hæc quæ citra sensum) non posse comparate cōsuetudinem, ut neque habitum ad operandum. Nam quæ natura feruntur, operantur vsque ad extremum potentiæ, pro ratione proportionis virtutis agentis, ad eam quæ resistit. ergo non possunt aut citius, aut facilius operari, aut ab eo in quod agunt, pati minus, nisi permutata proportio aliquatenus sit. quare consuetudo nihil præstat. Non enim arbitror lapis (reliquis circa mediū densitatem & altitudinem paribus) citius aut vehementius descendet per id spatium, per quod sæpe proiectus est, quàm per quod aliàs nunquam: vel per idem spatium segnius descendet cum proicitur primo, quàm cum iactu millesimo. neque ignis quercum solitus vrere, facilius vrit quàm prunum. Cum ergo ventriculi actiones circa alimenta & medicamenta naturales sint; non videtur fieri posse, ut propter consuetudinem aut plus, aut melius commutet: cum operetur semper, tam cum ex cōsuetudine, quàm cum

Facultatū naturalium consuetudinis causa.

insolens vsque ad extremum suæ potentiæ. Respondet huic argumento Galenus; non tantum ventriculum conficere alimenta, sed ipsum ab eis aliquatenus affici. conuertuntur enim hæc in illius substantiam: seruant verò humores, qui generantur, cum cibis ex quibus sunt geniti, similitudinem. Similitudo est causa minoris alterationis, & facilioris amplexus, & indolentiæ. nihil igitur mirum, si quæ incon-
sueti molesta erant, per consuetudinem modò similia facta, molesta minus sint. Medicamenta quoque quæ prima appositione molestiam ingerebant, postquam mutua alteratione membro similia facta sunt, alterant minus. quin etiam fieri potest, ut medicamenta quæ prius expurgauerint aliquoties, ob multum iam vsum expurgare desinant. Quid verò de quantitate dicetur? non enim solum qualitatem cibi, quam prius auersabatur ventriculus, modò amicè recipit, sed & quantitatem. ventriculus nempe, qui vna libra grauabatur, consuetudine iam duas sine molestia fert. Auget (inquit) exercitatio omnis propriam virtutem. quare cursu fiunt homines veloces, lucta robusti, esu ad coquendum habiles. Itaque facultas omnis otio languescit, exercitatione redditur vegetior: nisi nimiam contingat fieri exercitationem, quam tunc laborem melius appellaueris. Reddita itaque causa est, non tantum propositi problematis, sed cur in vniuersum labores soliti insolitis leuiiores sint. Sed dum has causas reddimus, videmur occultè indicationem consuetudinis omnino tollere, eamque transferre ad naturam. Nam si ventriculus eò recepit amicè alimentum, quod illud commutauit in ipsam ventriculi naturam, sibi que ipsi similem

Exercitatio omnis propriam virtutem auget.

Obiectio aduersus dicta.

similem effecit: natura, quam in ventriculum induxit, est in causa, non consuetudo. Quare rectè dicebant medici (quos tamen deridet Galenus) considerari debere naturam ventris & alimentorum, & in his an sint similes, an contrà: de consuetudine nihil esse curandum. Nam siinge alimentum illud quod consuetum est, assumi modò primum, & esse inconsuetum, sed similitudinem quam cōsuetudo fecisset, esse ex natura; an non eodem modo acciperetur inconsuetum? tota igitur hæc indicatio naturæ est, non consuetudinis. Eodem modo de comparato robore maiori cibi copia licet dicere. nam constat concoctionem meliorem fieri, non propter consuetudinem, sed propter maius robur. præterquam quòd falsò dicunt, maiorem

10 promptitudinem ad omnes motus, quàm consueti habent, ex comparato robore fieri. nam multi debiliores quidem fortioribus mouentur meliùs ex consuetudine. Itaque videtur; præter auctum robur esse aliquid aliud consuetudo. quare fortasse & ipse venter solitus, & debilior, plus sustinebit citra noxam insolito & fortiori. eadem ratione, qua debiles & senes solitos labores meliùs ferunt iuuenibus robustis, sed insolitis. Quod primò occurrit, est; consuetudinem reuera nihil facere per se, Dissolui-
neque eam per se esse quidquam: sed consuetudinem habere ambulandi, esse sæ-
pius ambulasse. facere tamen, vt labores leuiùs tolerentur, alimenta medicamen-
taque minùs noceant, & vt actiones omnes obeantur faciliùs, mutatione aliqua,
quæ aut in ipsa facultate, aut in instrumentis ipsis fiat. cæterum hoc per se tribui

20 posse naturæ: ex accidenti, consuetudini. tamen eò differre solùm quod à medicis natura dicitur, ab eo quod consuetum: quòd innatum temperamentum natura dicatur; aduentitium verò illud, quod vsu comparatum est, dicatur consuetudo. Videtur hoc consonum esse Galeni verbis, qui prædicto loco, Pulchrè, inquit, dictum, consuetudinem esse factitiam naturam. quasi hoc vno differat id quod consuetudinem medici appellant, ab eo quod naturam: quòd natura sit natua; consuetudo facta & aduentitia, cùm tamen etiam natura sit. Itaque iuxta hunc modum, dicendum est; si consuetudinis nomine intelligamus ipsum rerum vsum, nihil per se indicare: si verò aduentitiam naturam vsu comparatam, indicare suam conseruationem. Itaque ventriculum debiliorem natura posse plus cibi ferre robustiori

30 natura, quia ille consuetudine factus robustior est, aduentitia scilicet natura. ita dices musculos quibus consueti motus sunt, consuetudine firmiores haberi. Hanc rationem seruandæ consuetudinis reddit Galenus 11. Meth. cap. 3. ita scribens: Cùm verò quæcunque temperies vel optima sit, vel aliquatenus vitiosa: eam quæ optima est, semper seruare oportet: eam verò quæ vitio non caret, in sanis quidem vel seruare vel alterare, in ægrotis verò seruare, ea ipsa ratione, qua priùs ostendimus, maximam esse à consuetudine indicationem: quippe vel temperamentum innatum ipsam seruare, vel factitium inducere. fieri verò, vt dictum est, mensuræ auxiliorum indicationem, ex eo temperamento, quod præsens sit: sicut ex a tate, nō quam ager priùs habuerit, sed quam nunc habeat. Hæc Galen. tamen ei qui altius

40 consideret, videbitur consuetudo diuersa esse ab eo temperamento, quod consuetudine comparatur, aut ab ea natura. Nam siinge duos homines, alterum natura calidum vno gradu, alterum calidum tertio. calidus vno gradu assuescat esui calido-
rum, calidus tertio, frigidorum; ita vt alterius calor intensior fiat, alterius remissior, est ab ad-
veniantque simul ad secundum caloris gradum. quo casu constat hos homines ex
contrariis assuetudinibus idem temperamentum aduentitium comparare. Inci-
dant simul in frigidum morbum: vtendum vtrique est auxiliis calidis. sed obsecro
nunquid tam calidis, tamque repenti vtendum est ei qui assuevit hætenus ex mul-
to tempore frigidis, quàm ei qui assuevit calidis? Non arbitror, sed alter repenti vti
debet calidis, vtpote sibi naturalibus, & consuetis, & morbo contrariis: alter sensim
est ad calidiorum vsum transferendus, alioqui repenti ad inconsueta transibit: quo
nihil magis vetitum est ab Hippocrat. secundo De ratione victus acutorum, potis-
simùm in morbis, in quibus repentinæ mutationes maximè debent deuitari. Si ergo
diuersa iniungi debet illis ratio victus, propter contrarias consuetudines, & ad-
uentitia natura eadem est; constat, consuetudine diuersum aliquid esse ad aduenti-
tio temperamento, & propriam indicationem habere, ac per se, quæq; nō referatur

*Consuetudo
diuersa res
est ab ad-
uentitia
natura.*

in naturam. Quid igitur ex tam multis hinc & illinc emergentibus argumentis licet colligere? Certè ut paulò antè monstratum est; in meris facultatibus naturalibus, neque potest fieri habitus operandi, neque consuetudo quidquam præstat ad facilius operandum. ut exemplo descendentis lapidis & vrentis ignis, confirmauimus. Igitur naturalia in nobis instrumenta non possunt assuescere actioni, nisi vsus aliquam in ipsis actionis facilioris, aut minoris alterationis, causam generet. Sed illud non est aduentitia natura, seu aduentitium temperamentum. nam aduentitium temperamentum fit in corpore; permutata natura innata in aduentitiam. (nam ut primo huius operis libro diximus, potest temperies innata permutari) itaque cum temperies natua est mutata omnino, mutata etiam est natura. Sed consuetudo est 10 aliquid quod citius generatur in nobis, quàm noua natura. Ergo cum similitudo aliqua comparatur inter naturalia membra & alimenta, quibus utimur: ea tamen similitudo non est tam fixa, quàm ipsa natura, sed veluti ad illam dispositio. quod licet ex Aristotelis verbis intelligere, quæ scripsit 7. Ethic. ad Nicomachum. cap. 10. Facilius curari possunt qui per assuetudinem, quàm qui natura incontinentes sunt. est enim facilius consuetudinem, quàm naturam mutare. ideo enim & consuetudinem mutare difficile est, quòd similis est naturæ. Hæc Aristotel. ex quibus verbis apertè deducitur quod nitebamur indicare. Nam si consuetudo prius mutatur quàm natura; diuersa est ab aduentitio temperamento. nam aduentitium temperamentum non prius mutatur quàm natura: sed illud mutari, est mutari naturam. 20 Præterea necesse est, similitudinē esse aliquid in nostris membris: quòd si cum natura confertur, habet rationem dispositionis, & natura habitus. nam facilius corrumpi est ratio dispositionis; & difficilius corrumpi, ratio habitus. est quæ consuetudo non ipsa natura omnino, sed similis naturæ: quia non aliter ac natura ad actiones inclinatur, & consueta toleratu reddit faciliora. Est dispositio ad naturam: quia consuetudo, cum admodum longa est, in naturam migrat, ut dispositio in habitum. sed cum iam est habitus; non ampliùs consuetudo est, sed natura: quia non est iam separatu facilius natura, cum ipsa natura sit. Sed ut res euadat clarior, animaduerte duplex esse temperamentum: alterum, siue aduentitium, siue natium sit, quod 30 in ipsa substantiarum elementorum proportionem consistit, quod cum mutatur, tota alteratur corporis natura: (ita esus frigidorum longus, corporis temperiem natuam ad frigidiorē permutat: quæ mutatio naturæ est) alterum quod est veluti dispositio quædam ad primum, quod necesse est ante illud fieri. Constat enim necessariò (cum mutationes omnes extremæ per medias fiant) antequam corpus radicitus frigidum fiat, fieri frigidis simile, similitudine quadam in dispositione ad naturam. & est quidem hoc aduentitium temperamentum qualitatum: ut cum res calidior sit, frigidior, humidior, aut sicciior, qualitativè. Quod temperamentum, cum omnino nullam iam habet perseverantiam, (ut quod ex vna appositione medicamenti, aut ingestione alimenti, aut vnica admotione manus ad ignem fit) neque natura est, neque consuetudo; sed tantum levis alteratio. cum verò hæc similitudo est, 40 etsi non tam intensa, sed cum aliqua permanensione, qualis ex vsu talium rerum fit; consuetudo dicitur, & parum abest, quin migret in naturam. Itaque differunt consuetudo, & natura, ut habitus & dispositio. & ideo verè etiam dicitur à Galeno aduentitia natura: quia est aduentitium temperamētum, & dispositio naturalis. quamquam ab ea quæ propriè dicitur natura, differt qua ratione diximus. quod qui semel intellexerit, nihil habebit scrupuli in propositis hypothesibus. Nam illi homines, quorum alter à calido gradu tertio, alter à calido primo, per contrarias consuetudines in temperamentum calidum secundo delapsi sunt; habent idem temperamentum in habitu. sed alter habet dispositionem quandam, ad occurrendum calidis incommodam, alter commodam. sunt verò hæc dispositiones in numero rerum 50 naturalium, & indicant suam conseruationem. proinde non eodem omnino modo cibari, neque curari medicamentis debent. habet enim alter tres indicationes exposcētes calida, morbi, naturæ, & dispositionis illius quam fecit vsus, quam modo consuetudinem dicimus. alter duas tantum, naturæ & morbi, contrariam vnā consuetudinis. Neque verò mirum videri tibi debet, hominem secundū habitum calidum

Consuetudo ad naturam habet rationem dispositionis ad habitum.

Temperamentum duplex.

Ex dictis soluitur quod ante obieciatur.

calidum esse, dispositione illa frigidis similem. nimirum corrumpuntur & generantur leuius qualitates, quàm prima temperamenta, & friget sæpè biliosus, caletque pituitosus. Atque hæc erat satis dixisse, ne Ludouicus Colladus putaret meum hoc placitum incertum esse, quia affirmo; consuetudinem, cùm migrat iam in naturale temperamentum, naturam fieri, & rursus dico duos illos homines habere idem temperamentum naturale, & contrarias dispositiones. Si enim (inquit) in habitu idem temperamentum habent; profectò non habebunt dispositiones, quæ consuetudines dicuntur. quandoquidem consuetudo cùm in naturam migrat, iam consuetudo non est, sed natura. Hæc obiicit: sed non rectè colligit. non enim ego dico, 10 consuetudines esse factas in illis idem temperamētum naturale: sed factū esse idem temperamentum naturale cum contrariis consuetudinibus: vnde fit vt illæ consuetudines non sint illud temperamētū, quia iam non essent consuetudines, sed non fit, vt omnino nō sint. Nam nihil prohibet esse in hominibus eundem habitū, sed propensiones in contraria. velut si sint duo æquè iusti, alius autem propensus ad amittēdam, alius ad augēdam iustitiam. Sed quo pacto duo illi, cùm in eandem naturam inciderint, contrarias consuetudines cōpararint, rursus dico. Cùm non moueatur tantū æqueque corpus quod naturam mutat, secundum temperamētum substantiarum, atque secundum qualitates; sed meritò secundum has celerius: necesse est fieri, vt corpora, quæ per contrarias alterationes in eundem tempera- 20 menti radicalis gradū inciderūt, secundum qualitates, in cōtraria temperamēta ambo progressa sint. Ergo illud naturale in quod ambo inciderunt, fuerit in ambobus natura: illud autem ad quod vtrumque progressum est, fuerit cōsuetudo; similitudo scilicet quædam cum rebus consuetis. Hæc similitudo facit in membris consuetis indolentiam, aut minorem passionem. Hic rogat ille; quī possit contrariis simul homo assuescere, calidis, inquam, & frigidis, vt vsu factum sit vt lædatur minùs ab vtrisque. non enim videtur posse similitudinem cum vtrisque comparasse. hoc gloriatur dixisse se vnum, sed quam causam reddit? Quia, dicit, qui calidis & frigidis assuescit; contrariis pariter vtrique trahentibus in medio constituitur, quò fit vt corpus ab vtrisque minùs patiat. Sed si hæc esset causa, perinde esset vti semper 30 mediocribus, neque calidis neque frigidis; aut vti nunc calidis, nunc frigidis: immo etiam esset melius. ita enim magis in medio cōstitueretur corpus. Sed non ita est. qui enim vtitur semper victu mediocri, nunquam ab eo deflectens, ab vtrisque cōtrariis læditur facilè: qui assuevit vtrisque, à neutris. Non est ergo hæc causa haud dubiè: neque adhuc est hoc satis explicatum. Sed vsus contrariorū duo potest facere, dyspathiam, & contemptum. Dyspathiam, cùm pars ab vtrisque contrariis patiens firmitudinem comparat, velut cutis nuda, quæ nunc frigore, nunc calore duratur, fit callosa & difficilè patiens ab vtroque. velut Aristot. dicit, fictile esse indissolubile ab vtroq; quia à calore & à frigore duratum est. Contemptum: velut ventriculus, qui frigida accipere non consuevit, illorum occursum perhorrescit, neq; 40 amplexatur, ac proinde plurimū ab eis læditur. quia quæ minùs amplexatur, minùs potest vincere, quare plus ab eis vincitur: verū quæ cōsuevit accipere, minùs perhorrescit, & cōtemnit iam vt cōsuevit, quare amplexatur, & vincit. Qui ergo vtrisque; vti cōsuevit, vtraq; cōtraria cōtemnit: vt possit autē in mēbro naturali nouitas facere horrorem & contrarium contemptū, mox explicabo. Sed de qualitate alimentorū, quæ consuetudo facit de insuauibus suauia, aut de molestis grata, aut de inutilibus vtilia; satis videmur respondisse. Tamen est quod cōsideremus, quod paulò antè diximus, Quantitatē etiam cōsuetam melius ferri. quod non videtur ex cōparata similitudine fieri. quæ enim similitudo sit cum maiori aut minori quanti- 50 tate? neque verò si propter robur auctū sit, id est tribuendum consuetudini: sed naturæ membri, qua perfectionis plus consequuta, facultates sunt redditæ fortiores. Scire licet; robur addi instrumētis nutritionis, vt Galen. dixit, vsu pluris cibi, hocq; naturæ est, pculdubio. Tamē est hīc quoq; aliud aliquid, quòd cōsuetudini soli debet tribui, quòd scilicet assuetus vētriculus tantæ quātitati, minùs illā auersatur infueto, & ideo melius amplectitur, eoq; melius cōmutat cum æquali virtute, aut etiā cum minori. quare ego nō negatē fieri posse; vt vētriculus imbecillior, sed consue-

Explicatur cur cōsuetas quātitas melius feratur.

tus melius alteraret fortiori, sed in sueto. quo casu constat, totam causam esse in consuetudine, nullam in natura, aut naturæ robore. Tamen superest dicendum quæ de causa fiat, ut ventriculus auerfetur minus consuetam copiam ciborum. Sumendum hæc est concessum ab hominibus principium; Facultates omnes, quibus corpus gubernatur, sibi mutuam operam in plerisque actionibus præstare, sibi quæ subseruire mutuò, eoque facili se mutuò trahere ad sympathiam. Itaque naturalibus membris tributus est quidam sensus, quo & molesta & graua possint sentire, sensu quæ excitetur expultrix: aut contra suauiæ & leuia, excitetur quæ retinendi facultas. Id cum in aliis instrumentis omnibus fiat, tamen in ventriculo apertissime conspicitur. hunc enim propter communem utilitatem & propriam acerrimo sensu natura esse fecit. Ita ventriculus quæ suo sensui grata sunt amplectitur, quæ molesta auerfatur: & quò molestiora sunt, eò plus auerfatur; quo minus molesta, eò minus auerfatur, & melius amplectitur. sunt verò magis molesta, quæ maiorem tristitiam efficiunt in sensu, & maiorem dolorem. Sed obiecta sensui consuetæ, cæteris omnibus æqualibus, neque mutatione aliqua facta in ipsa sentiendi potentia, neque in instrumento, aut temperie partis, aut re alia quapiam, cum æquali etiam alteratione instrumenti minorem dolorem faciunt inconsuetis: eò quòd cum occurrunt consuetæ, mens aut primus sensus distrahitur aliquatenus, minus attentè aduertens. Quemadmodum ergo in his quibus mens ægrotat, quæ doloris alioqui causæ sunt, sensum non faciunt, ut dictum est ab Hippocrate, propter mentis distractiones, & auertentibus nobis animum, aut aliud attentè cogitantibus sæpe alterationes fiunt non omnino paruæ, quæ tamen sensum latentes, sine dolore prætereuntur: ita consuetæ minus mouent phantasiam, etsi singularis sensus instrumentum moueant æqualiter, faciunt quæ proinde minores dolores, & ideo ventriculus minus refugit. Quod euidenti est argumento *ἡγεμονικόν* (ita vocant Græci primum sensum, aut mentem) operari in omnibus nostri corporis membris. non (ut nonnulli philosophorum censebant hoc argumento persuasi) sensus omnes agi in cerebro, & in singulis membris fieri alterationes à propriis rebus, harum quæ referri species ad cerebrum, agi quæ illic sensum. Nam res non ita habet. quin potius primus sensus in oculis videt, in auribus audit, in membris omnibus tangit, & ita in reliquis. tamen de locis sensuum abundè disputatum est in secundo huius operis libro: modò de phantasiam in membris omnibus irritatione agimus, sine qua multa experimur, quæ haudquaquam videntur posse contingere. Nam cur titillatus, qui à nostris ipsorum manibus fit, non prouocat risum; is verò qui fit aliorum manibus, prouocat? an non quia quæ risum sunt excitatura, oportet occurrere, ut noua & inopinata: titillatus verò, qui nostris manibus fit, non potest habere quidquam inopinatum, cum phantasia comitetur ipsum titillatus motum antequam fiat, & cum iam fit. Quod certè hoc tali quadam causa contingat: argumento est ipsemet titillatus, quo ab aliis tangimur. Hic enim, cum ii qui titillant, incautos nos aggrediuntur, multò profusorem risum facit: cum verò præsentimus; tantò plus irritamur, quantò plus animaduertimus. non aliter videas, si quis alteri repentinè incauto pilum euellat, horrescere illum & dolere vehementer: tamen si aduertat animum, eundem hominem sibi multos pilos vellere sine molestia. Verbera item & plagæ quæcunquæ ab alio infliguntur, acerbior sensum præstant; quàm si tu te ipsum pulses, etiam si aliquantò vehementius id facias. Tamen constat sensus instrumentum non aliter affici à te, quàm ab alio quopiam: modò nulla alia in re discrimen fit, quàm quòd à te hoc, aut ab alio fiat. Igitur hæc fiunt ex diuersa irritatione phantasiam, quæ omnes sensus semper comitatur; quam consensaneum est, ad alterationes consuetas quàm inconsuetas, magis animum aduertere, utpote quæ inopinata mala magis pertimescit. Hac ipsa ratione fit ut ventriculus pharmacum consuetum minus auerfetur, sed amplectatur & commutet nonnunquam, ut solet alimenta, adeò ut nulla purgatio succedat. Hæc meus censor non probat; sed mirum est ut refutet. Primum (inquit) falsum est, ea ratione consuetæ minus sentiri, quia non aduertit sensus. nam qui affluit aëri frigido, ei occurrens, quamuis attendat, minus ab ipso patietur, quàm inconsuetus. Sed si ego dixeram; consuetæ minus sentiri ob inaduertentiam; cur ille argumen-

gumentatur, & aduertat animum minùs lædi? an idem est minùs sentiri & minùs
lædere? oportuit sanè illum dicere: qui assueuit, etsi aduertat animum, minùs sen-
tiet aërem frigidum, quàm insuetus. atque ita erit falsum. Præterea, ego non dixe-
ram, hanc esse causam qua omnia insueta minorem molestiam inferant, neq; hanc
solam: sed hanc inter alias esse causam, qua quãtitas maior cibi meliùs fertur à con-
sueto multa ingerere, quàm à consueto paucis. Addit: Secundum quoque falsum
est. nam vbi duo inuicē titillationem inferre, sibi ipsis colludentes conentur, quam-
uis summè attēdant, titillatione commota ridebunt. Non intelligit quam animad-
uerfionem ego dicam. ego enim intelligo eam intentionē phantasiæ, quæ nostrum
10 tactum comitatur: ille intelligit eam, quæ agitur cogitatione. nam illa animaduer-
fio non potest adesse titillationi factæ ab alio, vt factæ à me ipso. Cùm ergo alius
me titillat; rideo ob nouitatē quæ occurrit ei imaginationi, quæ comitatur sensum
in partē titillata: cùm alius ostentat tantum digitos titillantes; rideo recordatione &
imaginatione illius insolētiæ & blandi sensus. Sed hæc illi displicent. quid, respon-
det, qui assueuit multis, cur multos cibos meliùs fert? quia, inquit, consuetudo fecit
similes: similes autem facti faciliùs commutantur. Non intelligit quid ego inter-
rogem. non enim interrogo; cur qui assueuit lactucis, multas lactucas meliùs fert:
sed qui assueuit multis, multa non solùm consueta, sed qualiacunque meliùs fert:
nunquid comparata est ventri similitudo cum multitudine? Hæc de laboribus cō-
20 suetis facultati naturali diximus. Quid iam de motionibus secundum locum? cur
labores musculorum consueti feruntur faciliùs inconsuetis? an quia nerui sunt hac
ratione redditī fortiores? fit frequenter hac ratione: sed nunquid hac sola? hīc igitur
rursum nihil fit consuetudine, sed robore facultatis, quod naturæ est. fieretque vt si
duobus hominibus essent nerui omnes æquē robusti modò, alteri tamen ex innata
natura, alteri ex consuetudine; neuter esset laboris tolerantior altero. qua ratione
consuetudo nihil in his motionibus posset. nam haberent duo illi omnia, quæ na-
turæ sunt æqualia, & alter insuper haberet consuetudinem: tamen mouetur altero
nihilo meliùs. Quare perperam omnino dixisset Hippocrates: Qui consueti sunt
solitos labores ferre, etsi sint imbecilles aut senes, non consuetis fortibus & iuueni-
30 bus faciliùs ferunt. fingit enim Hippocrates inconsuetis adesse robur, consuetis
debilitatem: tamen plus posse dicit consuetudinem firmitudine. Quod non de
quocunque gradu debilitatis in homine consueti, aut roboris in non consueti, aut
de quacunque consuetudine intelligi velim. non enim quæcunque consuetudo quo-
cunque robore plus valet: sed certa quædam consuetudo certo quodam robore.
Tamen illud apertè verum est (nisi Hippocratis sententia est falsa) ab homine con-
sueti meliùs labores ferri, quàm ab inconsueti: etsi consueti nullum sit maius ro-
bur neruorum. Quare inuestiganda ratio est, qua nerui à minori facultate faciliùs
trahuntur ad motum, quem exerceuerunt sæpe, quàm ad inconsuetum. cuius causa
necessariò est in re quapiam, quæ in neruis ipsis vñ comparatur: quæ non video
40 quæ alia esse possit, quàm figura quædam in ipsis fibris facta, dum eodem modo sæ-
pe cōtrahuntur, aut distenduntur: quam dimissā à facultate sua sponte retinebant,
ad quāq; vel minimū operāte facultate, sua spōte veniēt. ita enim fieri videmus in
externis fibris aut corrigiis. has siquidē si sæpe complicueris certo quodā modo, di-
missæ deinde, etiam si extenæ prius fuerint, per se eodē modo cōplicantur. constat
tamē id sine facultate quapiā fieri. Talis quædā prōptitudo in nostris fibris fit: cre-
britate alicuius motus, aut assiduitate alicuius figuræ. Quare à minori facultate tra-
huntur ad cōsuetos motus: & figura quæcunq; consueta ex multo tēpore, sua spon-
te à fibris suscipitur, & sine dolore. Sed neque hoc probat morosus censor. quia (in-
quit) quemadmodū fibræ flectentes crura inclinant ad flexionem: ita contrariæ ad
50 distentionē, ex frequenti distentione contracta in eis dispositione; atque proinde
nihilo faciliùs quàm antè, motiones facient. Rectè colligeret, si nulla facultas eis v-
sura esset, sed illæ per sese in hanc aut illam partē casuræ: tamen cū motus anima-
lis facultate agatur; bene disposito instrumento faciliè promptēque vtitur. Quare
si utræque fibræ in suum quemq; motū bene dispositæ sunt; faciliè vtrumq; obibit,
atq; ita faciliè gradietur, nunc faciliè contrahens, nunc faciliè extendens meatus. non

*De motio-
nibus secū-
dum locū,
cur cōsue-
ta faciliùs
ferantur.*

impedient autem sese illis motus: quia non simul vtetur vtrisque fibris facultas, sed alternatè. plus potest autem facere ad facilem motum promptitudo instrumenti, quo facultas vtetur, quàm impedire inclinatio contraria instrumenti, quo non vtetur. Sed quam ille causam reddat, operæpretium sit audire. Musculi (inquit) durantur. pulchrum verò musculos durari ad motum: qui nisi flectantur facile, & in sese subsidant; fieri motus haudquaquam potest. scirrhusi musculi & seniles sint omnium agilimi. Sed quod de Hippoc. aphorismo dicit, non possum tacere. non dicit, significare Hippocratem senes & debiles cōsuetos labores melius ferre quàm iuuenes robustos; quia etsi debiliores sint, consuetudo facit maiorem tolerantiam: sed quia senes & natura debiles, ob consuetudinem habent maius robur, quàm iu- 10 uenes & natura fortes. quoniam (inquit) senes & imbecilles esse, ad iuuenes & fortes collatione facta, est intelligendum in omnibus, præterquam in ea re de qua agimus, nempe in musculorum robore, quod senibus & aliàs languidis, exercitatis tamen, inesse putandum est. Hæc ille. Sed ego ita statuo; nullum non consequutur huius dictionis absurditatē, nisi quia incautè legerit. attende enim, & videbis *παρέρπον*. Ille fortasse audierat, cum aliqua conferuntur, alia omnia debere esse paria, præter illud vnum, in quo fit comparatio: & dicit collationē debere fieri in omnibus, præterquam in illo de quo agitur; quasi diceret, omnia animalia sunt rationalia, præter hominem. Sed hoc ille viderit, vt dixerit. Cur dicit id de quo agitur, esse musculorum robur? nunquid idem est assueuisse labori, & habere plus roboris? non 20 certè, etsi cōsuetudo robur faciat. nam aliter, quantò quis erit alio exercitior, tantò erit robustior. quod falsum est. non enim potest quæcunque exercitatio vincere quodcunque naturale robur. Etsi ergo exercitatio robur augeat, non tamen idem est consuetudo & robur. quare non qui exercitatus est, etsi senex & debilis naturā, continuò robustior est inexercitato, etsi sit iuuenis, & natura fortis. Sed probo ego Hippocratem intelligere; consuetudinem posse plus robore nonnunquam, atque non semper ob robur facere patientiam laborum. idque lubet probare ex eodem principio quod ille olfecit; vt constet ex iis quæ accipit, contrarium fieri iis quæ colligit. In omni collatione debent esse æqualia omnia, præter illa in quibus collatio fit. hinc conferuntur iuuenes fortes inexercitati cum senibus debilibus exercitatis. 30 ergo omnia alia debent esse æqualia, præter ætatem, robur, & exercitationem. Hæc verò debent esse diuersa, & qui iuniores, & inexercitiores debent esse fortiores. Sed quæ sint reliqua quæ debeant esse æqualia? certè debet poni alius iunior, fortior, & minùs exercitatus: alius senior, debilior, & exercitior. neuter tamen debet poni alia occasione aptior, aut ineptior ad labores. velut si quis obiciens dixerit: Si exercitatus non dormierit, aut cibum ceperit, minùs poterit ferre labores, quàm inexercitatus bene refectus cibo & somno. At debent esse hæc & alia omnia huiusmodi æqualia. robore autem præstare debet, qui robustus ponitur. Sed missa hæc facio. De facultatum naturalium & animalium assuetudinibus diximus. de motibus vitalis virtutis illud sit satis dicere; solitum irasci, ex leuiori causa irasci æquali- 40 ter, eoque minùs lædi. quod si ab æquali causa mouetur, grauiùs irascitur. atque ita nihil mirum si tantum aut plus lædatur, quàm cōsuetus, cum non sint pares motus. Hæc non sine magno labore de consuetudinis naturæque actione inuenimus: si quis habet aliquid vltra, addat his candidè. nobis satis sit, rem multum vltra ea quæ à Galeno, cum de assuetudinibus ex professo scriberet, dicta sunt, promouisse: potissimum ad tam multa alia, quàm in hoc opere cōtinebuntur, properantibus. modò ad indicationem, quæ ex consuetudine & natura sumitur, in instituendo victum & curationem, stilum conuertamus. Recipiendum ante omnia alia illud est, quod & antea diximus; Res naturales debere conseruari perpetuò in morbis, in sanitate non perpetuò, sed cum simul naturales sunt, & perfectæ, & omni vitio carentes. Il- 50 lud etiam à Galeno accipiendum est 11. Meth. cap. 3. in morbis non debere seruari natium temperamentum, sed aduentitium. Quod aperte est verum; si nomine aduentitii temperamenti non solum intelligimus, quod alteratis qualitatibus, sed quod permutata prima temperie fit. Nam cum illud mutata corporis natura fiat; constat eam corporis naturam seruari debere, qua corpus erat cum in morbum in- cidit,

didit, non qua fuerat quondam. Neque est quod quisquam obiciat; natium temperamentum esse naturalius aduentitio, eoque magis debere conseruari. nam tam longè hoc abest à veritate, vt cum natium temperamentum cum aduentitio commutatum est; non amplius natium sit naturale, sed eo quod præter naturam erat, facto naturali, & quod erat præter naturam sit aduentitium. His admissis constat; non minùs consuetudinem in numero esse rerum naturalium. est enim dispositio quædam naturæ similis, quæ non aliter ac natura ad actiones inclinatur. Igitur debet utilis consuetudo seruari per valetudinem & morbos; per morbos etiam inutilis. nam eodẽ modo fit de reliquis omnib. reb. naturalibus, quin & de ipsa natura. Hęc
10 scilicet cum est optima, & sine vitio, seruatur: cum vitiosa, in bene valentibus mutatur, in ægrotantibus seruatur. Atque vt naturam vitiosam cum reducimus, non nitimur corrumpere repenti, sed paulatim: ita per salutem, noxiam cõsuetudinem sensim permutamus. Sed cum hæ indicationes similes sint, cõsuetudinis, inquam, & naturæ; illud est in controuersia constitutum meriti: vtra harum indicationum sit altera præstantior, quæ à consuetudine est, an quæ à natura. Nam Hippocrates
& Galenus videntur præferre indicationem à consuetudine alteri. danda enim sunt ægrotantibus, quæ facultati minimum negotium faceant: hæc sunt, quæ minorem molestiam inferunt. scriptum verò ab Hippoc. est 2. Aphorism. 50. Quæ ex longo tempore cõsuetæ sunt, etsi deteriora sunt, insuetis minùs fatigare solent. Con-
20 stat deteriora esse quæ respuit natura: tamen hîc conferuntur assuetæ, quæ consuetudo poscit, cum melioribus, quæ poscit natura. tamen iudice Hippocr. vincit indicatio consuetudinis. Galenus 8. Meth. cap. 9. ita scripsit: Atqui si ex ipsa consuetudine indicationem aliquam sumi conueniet: siquidem multo iam tempore intemperatas naturas contrario victu ei quæ vicit intemperiei, cibauimus, ita etiã & cum parum ex sententia se habent, faciemus. sin minùs; similibus temperamento indicationem habebimus. Vides vt Galen. conferat has duas indicationes, & eam quæ ex longa consuetudine est, indicationi temperamenti præferat. Quanquam argumentari possis à contraria sententia: vt aliquid naturalius est homini, ita magis accuratè debere seruari. sed temperamẽto (quod & ipsam naturam hîc dicimus) nihil esse naturale magis. quare neque consuetudinem tam seruari debere, quàm ipsam naturam: itaque indicationem à natura esse perpetuò præferendam. Hippoc. quoque Aphor. nuperrimè citato censet; oportere ad insuetæ transire. 2. etiam De ratione victus acutorum docet, in morbis mutandam esse paulatim consuetudinem, cauendâque repentinas ad insuetæ permutationes. Constat igitur de sententia illius; si quis inutilem habens consuetudinem in morbum incidit, non debere illam per morbum seruari, sed permutari paulatim, cauendo tantummodo mutationes repentinas. Sed indicatio quæ sumitur à natura, toto morbi tempore debet seruari integra. videtur ergo hæc illa esse præstantior. Adde fieri, vt si quis assuetus calidis, morbum calidum incurreret, nulla ratione curari posset. nam quò curetur,
40 eget frigidis, quæ non fert cõsuetudo. In breui hac quæstione paucis dicam, quod mihi videntur sentire autores. Indicatio à consuetudine seruanda est per morbos inuiolata: etiam si consuetudo inutilis sit, quæque per valetudinem mutanda foret. Seruatur verò in morbis, gratia seruandæ facultatis. nam quæ molesta sunt naturæ, deuitanda in morbis sunt, offerendâque ei potius grata. talia sunt primo occurso consuetæ omnia, etiam si sint aduersa temperamento. atque tam est seruanda consuetudo; vt indicatione ab ipso temperamento potior sit, quod Hippocratis & Galeni loca apertè testabantur. Sed nunquid proinde fit, vt qui calidis insueuit non possit vti frigidis cibis, & medicamentis? (respondendum enim primò est ei argumento, quod vltimo loco est propositum) minimè. non enim quòd potior vna ali-
50 qua indicatio sit, reliquas omnes sustollit. potest siquidem operari medicus, pro ratione potioris: aliarum cuique tribuens aliquid, pro cuiusque dignitate. Ita si quis natura frigidus, calidis assuetus, in morbum frigidum incidit; vnâ habet indicationem exposcentem frigida, putà naturæ: duas exposcentes calida, morbi, & consuetudinis: vti quidem debet calidis, sed neq; illis tam intensis, quàm si naturâ quoque calidus esset. detrahunt enim his aliquid cõtraria indicatio naturæ. Ergo ita cen-

Agitur controuer. vtra sit præstantior indicatio, quæ à consuetudine, an quæ à natura.

Quæ pro parte contraria sit.

Contr. de- ciditur.

Obiecta
soluuntur.

sendum est, quàm longè absit morbus versus frigidum à mediocritate, sumendaq; alimenta, & medicamenta tantò calidiora mediocritate: deinde detrahendum h. s. tantum caloris, quantò homo frigidior est temperato. his ita factis censenda est consuetudo: addendumque rursus horum calori, pro ratione consuetudinis, plus aut minus, prout scilicet antiquior aut recentior videbitur consuetudo. Atque hoc omnium minimè est prætereundum: quoniam insuetorum occurfus primus magnum faceffit negotium naturæ, vsque adeò vt principio morbi non sit adeò curandum de aliis duabus indicationibus, morbi inquam, & temperamenti: sed totum ferè tribuendum consuetudini, paulatimque deinde eundum ad victum illum, quem omnes indicationes simul diximus præfinire. quod apertè intelliges ex Hippoc. 6. Epid. parte 2. context. 26. vbi Hippocrates scripsit: Ex adhibitione contraria adhibere, & quiescere. quam sententiam Galenus ita enarrat: Cùm morbus exigit contraria paria, si tamen similia sint in consuetudine; non esse illis equalibus contrariis statim occurrendum, sed paulatim. Hinc etiam apertè intelliges, consuetudinis indicationem esse præstantiorem aliis, quandoquidem est, cùm ipsas cohibeat, & ab aliis nunquam cohibeatur. Nam quod Hippocrat. docebat 2. De ratione victus in acutis, non est indicationem consuetudinis dimitti, sed aliis indicationibus paulatim locum dare. nam cùm (vt diximus) à principio omnia ferè debeant fieri, pro ratione consuetudinis; deinde paulatim commutatur victus ad id quod exigunt natura & morbus: non dimissa consuetudinis indicatione, etsi consuetudo ipsa tantum dimittatur paulatim, quantum reliquæ indicationes sibi vendicant. Neque verò hoc, quod plus cæteris consuetudini tribuitur, quidquam tollit de naturæ dignitate; vt aliud argumentum proponebat. seruatur enim consuetudo, non propter seipsam, vt natura; sed quia hac ratione ipsa natura optimè seruatur in morbis. nimirum plus molestiæ patitur primo occurfu insuetorum quàm contrariorum temperamento. quo fit, vt indulgentes plus indicationi consuetudinis, ipsi naturæ meliùs prospiciamus. Sed satis iam controuersia hanc pduximus.

De curatione hemorrhoidum. C A P. V I.

De inueteratis hemorrhoidibus Hippoc. et Galen. sententia.

PER hæmorrhoidas expurgatur corpus vniuersum: effundunt enim nō bonum purumque sanguinem, sed crassum & fœculentum. proinde cùm fluunt (sunt enim nonnunquam non fluentes, quas quidam cæcas vocant) non sunt temere occludendæ, potissimum nisi recentes sint. nam recentes licet obstruere: tunc quoque vniuerso corpore vacuato & expurgato, & in reliquum tempus præscripto agrotanti victu, quo impuri sanguinis & crassi minus generetur, sed pro eo purus & mediocris. De inueteratis enim præceptum ab Hippocrate est 6. particula Aphorif. duodecimo: nō omnes obstrui, sed vnā seruari, quæ expurgando corpori sufficiat. Habet Aphor. in hunc modum: *αιμorrhόιδες, ἢ δὲ τὴν χροίαν, ἢ γὰρ μὴ μὲν ἀπὸ φουλάχων, καὶ δὲ τῶν ὀξέων, ὅτι ὁ τῆς γὰρ ἐξουίας, ἢ φθίσιν.* In hac oratione particulā illam *ἢ δὲ τὴν χροίαν*, nōnulli vertunt, *sanato*, alii, *sananti*: potes etiā vertere, *ei qui sanatur*. vt sensus verborū sit: *ei qui sanatur ab hemorrhoidibus antiquis, nisi seruetur vna, periculum est hydropem fieri aut phthisin.* Galenus in cōmentatione causas apponit, dicēs, hepar solere in habētib. inueteratas hæmorrhoidas euomere sanguinem per illas: quo obstructione consuetæ viæ interiùs detento, fiet vt vel multitudine suffocetur calor hepatis, & illius refrigerationem hydrops consequatur: aut vt regurgitans sanguis in pulmonem rapiatur, & sputo reiciatur, paulatimque excedēs phthisin faciat. hanc sententiam recipit Paulus, qui libri sexti cap. septuagesimonono inquit: Si qua deligatione vtī volumus, lino quinquies torro, ferramento, quo vel hæmorrhoidas, vel vuas vrere cōsueuimus, venarū capitibus circūiecto, singulas hæmorrhoidas astringimus, vna tantummodo relictā, qua fieri redūdantis sanguinis deriuatio possit. ita enim præcipit Hippoc. Celsus etiā lib. tertii cap. septimo inquit: Si ora venarū sanguinē solita fundere, subito suppressa sint; aut aqua intercus, aut tabes sequitur. Atq; vt semel dicā, omnes sententiā hanc Hippocr. probant, dempto vno Aëtio, qui libri decimi quarti capit. 5. ita inquit: Cōuenit igitur recta diætā, ac venæ sectione præmissa, hæmorrhoidū extirpationē moliri: & nullā penitus relinquere, quæ admodum quibusdā visum fuit. Hæc Aëtius, qui Galeno

Galeno contradicit, & Hippocratis sententiam aliter interpretatur. Non enim inquit, illum scripisse, Si non vna seruetur: sed, Si non adseruetur. vt sensus sit: nisi *Aëtii sententia Gal. contraria.* ægrotans in optimo victu conseruetur, & omnes hæmorrhoides occludantur, fore vt in hydropem, aut in tabem incidant. id quod nititur monstrare ex eisdem autoris verbis. inquit enim; Hæmorrhoidas sananti antiquas, vel cui hæmorrhoides antiquæ sanantur. Sanari verò est in sanitatem integram restitui. tamen si vna seruetur, nequaquam sanus euaderet ægrotans. Sed & rationem addit: Potest (inquit) qui inueteratis laborat hæmorrhoidibus, obcæcatis omnibus seruari in sanitate integra, misso sanguine ex quibusdam temporum interuallis, interim bono victu adhibito. igitur non necesse est vnā seruare, neque putandum est Hippocratem ita præcepisse. Hæc est Aëtii sententia, quæ mihi minùs placet, quàm sententia Galeni & aliorum autorū: cū quoniam in omnibus exemplaribus inuenitur lectio, *Deciditur controuer.* vt explicatur à Galeno, & Aëtius libenter sustollit voculam illam *vna*, id est *vna*: tum etiam quia, si rationem perpendas, intelliges multò magis ex arte esse inueteratas hæmorrhoidas vna seruata curare, quàm omnes repenti obstruere. Nam quòd inueteratæ sunt; docet factam esse iam in hepate intemperiem, qua sanguinis nigri multam copiam generat. quæ si facta est, non potest repenti curari, sed longa indiget victus permutatione. quæ victus permutatio, si suppressæ omnes hæmorrhoides essent, non efficeret tantum iuuando, quantum ipse sanguis, qui interim detineretur præter consuetudinem, lædendo. Itaque fieret, vt suffocaretur calor, quantumuis victu repugnaret, nisi interim, dum victu intemperiem corrigeres, viam relinqueres, qua quotidianum excrementum deriuetur. Vides igitur, vt multò consultius fuerit, vnā relinquere, si modò plures sunt. nam si est vnica, licet eam obstruere. Argumento enim est; minorem esse cacochymiam ex qua vna provenit, quàm ex qua multæ. quare illi corrigendæ licet sperare victum suffecturum, cum euacuationibus opportunè adhibitis. Neque verò impossibile est; (vt quidam putant *Quidam male Hippoc. intelligentes carpuntur.* ex Hippocratis opinione fieri) ex multis hæmorrhoidibus, illisque inueteratis hominem sanum integrè aliquando euadere. nō enim præcipit Hippoc. illam vnā, quæ seruatur, perpetuò seruare: sed hîc quoque, vt in aliis omnibus, sensim consuetudinem permutare. Quoniam igitur ex multo tempore consueta erat illa euacuatio; supprimendæ sunt (hîc quoque præmissa totius corporis cura) vna seruata. continendûque deinde homo in bono victu, vt intemperies corrigatur. quod cū factum fuerit; licebit etiam reliquam obstruere, eritque vltima hæc curatio, sanatio vnus hæmorrhoidis: vt Hippocratis sententiæ nihil sit aduersum, & homo integræ sanitati restituatur. Intelligat itaque Aëtius; Hippocratem hos ægrotantes sanare integrè, non tamen repenti, sed paulatim, vt oportet. Neque verò eò quòd Hippoc. dixerit, Si vna non seruetur, periculum est hydropis aut tabis: fit, vt si vna seruetur, nunquam sit periculum. nam fieri potest, vt tam multæ & tam inueteratæ sint hæmorrhoides; vt res exigat (quid enim prohibet?) in curatione prima seruari duas, in secunda occludi illarum alteram, ad extremum tandem omnes extirpari, obstructa vnica quæ supererat. dixit tamen Hippocrates, ni vna seruetur: quoniā nulla seruata nunquam non est periculum, si plures sunt & inueteratæ. Quanquam non omnibus fortasse sufficit vnicam seruari. Putauerim ego quidem ratio non sufficere vnicam seruata ad reliquam curationem: verū id, quāquam raro, potest casus ferre. Sed de hæmorrhoidum curatione hæc sunt controuerſa.

An liceat fricare laborantes crudi succi redundantia. C A P. VII.

50 **V**IDERI alicui possit, in iis qui multam crudorum succorum copiam collegerint, frictio incommoda. scriptum siquidem à Galeno est quarto De tuenda valetudine: At si in eodem homine reliqua eadem sint, cæterum in ipso lasso corpore sanguis bonus exiguus sit, crudi autem succi plurimi: neque sanguinem mittendum, neque expurgandum, neque exercitatione vtendum, neque omnino motu, neque balneo. Hæc sunt Galeni verba: quibus, cū omnem motum interdicit, putet aliquis interdici etiam frictionem, vt quæ & ipsa succos moueat. Præterea, quia inter-

Agitatur controuer.

dicit balneum, quod easdem vires videtur habere quas frictio. Nam non aliter frictio, ac balneum trahit versus cutem. quare si hoc nomine nocent ita affectis balneum, & exercitatio; & frictio videbitur incommoda. præcipue cum Galenus octavo Methodi cap. quarto, curans febres ex obstructione ortas prohibeat, abstergeri cutem ante totius corporis euacuationem: ne abstersio cruda trahat ad cutem, quæ impingentia in angustos poros, maiorem inde faciant obstructionem. quod idem videtur in hoc affectu, de quo differimus, ex frictione euenturum. Cæterum contrarium est in Galeni sententia. siquidem libello De sanguinis missione capit. 6. differens de hoc affectu ita scripsit: Eos, qui sic affecti sunt, sanguinis missione euacuare non conuenit, sed frictionibus, mediocriterque exaltacientibus vnctionibus, tum potionibus succorum crassitudinem incidentibus, ac modicè calfacientibus. Duodecimo etiam Methodi cap. 3. eos, qui propter succorum crudorum multam redundantiam in syncopen incidunt, multa fortique totius corporis frictione curat. tamen ibidem eisdem hominibus balneum denegat. Balneum nempe, quamquam in reliquis frictioni similem habeat vim, hoc ab ea discrepat; quod liquat plus succos, quàm incidat, attenuetque: frictio contrà. Hinc fit, vt balneum fluxiones faciat, fluentibus scilicet iis, qui liquati sunt humoribus, & vt crudorum faciat distributionem; quod frictio non facit, vtpotè attenuans magis, quàm liquans. quare cum humectatione est opus, balneo vitur Galenus magis; cum aperi-tione obstructionum, magis frictione. quod videbis factum 8. Methodi cap. tertio inter curandum diarias febres ex siccitate, & ex constipatione. Quid quod trahit etiam frictio versus cutem? quare obstructiones etiam augebit? Diximus frictionem, vt trahit, ita attenuare: cumque trahat minus quam balneum, & extenuet magis; est illo in hoc affectu multò vtilior. atque præter dicta, si quid fortasse extractis crudis succis obstructionis faceret; emendaretur inunctione olei mediocriter calfacientis coquantisque, vt camæmelini, quæ illam debet consequi. itaque frictio & inunctio alternatim debent fieri, nequaquam balneum. Sed neque exercitatio, quippe quæ à penitissimis partibus facit crudorum distributionem. neque potionibus calidissimis vtendum est; quia cum nō possint tam citò coquere, anticipant crudorum distributionem. hæc igitur deuitanda sunt, & affectio curanda, vt diximus. Neque quod de curatione febrium ex obstructione attulimus, iis, quæ modò dicuntur, est contrarium. Nam in illis febribus vitamus abstergentia cutem, ante totius euacuationem. quia in eo affectu magna mali pars, & quam ante ipsam febrem præscindi oportet, est cutis obstructio, & interim licet vt magnis euacuationibus. Tamen in hoc affectu, de quo modò loquimur, minimum malum est ad cutem; & comitatur semper maximam crudorum succorum redundantiam, quæ est in visceribus; syncope, quæ prohibet fieri magnas euacuationes, missiones, inquam, sanguinis, & expurgationes. quare ad frictiones cogimur confugere, interpositis inunctionibus.

De epilepsia, an debeat curari. C A P. V I I I.

*Agitur
quod de
curatione
febrium
ex obstru-
ctione ob-
iciebatur.*

DE huius affectionis essentia in quarto libro satis diximus. Sed de curatione videtur superfluum quidquam dicere. nam si ante vigesimum quintum annum accidit, sola mutatione ætatis curatur: si postea, insanabilis euadit, vt scriptum est ab Hippocr. 7. Aphor. quintæ particulæ. ergo epilepsia quæ non sua sponte curatur, insanabilis est. sed neque morbos, qui per se curantur, neque eos qui curationem non admittunt, oportet pharmacis irritare. ergo nunquam oportet epilepsiæ curationem aggredi. Tamen contrà est Galen. apud quem multa inuenias auxilia aduersus epilepsiam. 6. De simplicium medicamentorum facul. cap. nonagesimo nono præcipit prœoniæ radicem collo suspendere epilepticis: vtpote sine multo calore desiccantem, & cum subtilium sit partium, euaporatione per inspirationem attracta curantem. libello De sanguinis missione capit. decimonono præcipit epilepticis sanguinem de cruribus mittere. hos quoque iubet libello cui titulus est Quos & quando, ineunte vere expurgari. apud omnes qui praxim medicam scriplere, extat propriū caput de curatione epilepsiæ, siue illi de classe Arabū, siue Græcorū sint. p̄inde decisione visa est indigere hæc cōtrouersia. De curatione puerulorum,

*Qua pro
parte con-
traria sūt.*

lorum, qui hoc malo frequenter corripiuntur, videtur esse minor autorum consensus. siquidem Paulus lib. 3. cap. 13. aperte infantibus epilepticis interdicit totam curationem, sed victum conuenientem tantum præscribit: in cæteris spectat ætatis mutationem. ita enim scripsit: Quod si laborans fuerit etiam dum infans, nihil oportet circa illum facere. etenim ætate mutata ad biliosius & aridius, & victu ad temperatius, sua sponte plerunque passio cessat. Tamen Aëtius sermone 2. Tetrab. 2. cap. 19. indistinctè pueros omnes præcipit curare, & senes eodem modo, vitatis euacuationibus per purgantia medicamenta, sed vsu clysterum, gargarismatum, errhinorum, frictionum, & synapismorum: præterquam quod simplicioribus vti debent pueri, senes medicamentosioribus. Celsus quoque concedit in his curationem. Sed cum eum (inquit) remedia non sustulerunt, in pueris veneris, in puellis menstruorum initium tollit. Tamen hanc cōtrouersiam Galenus dirimit 6. Epid. parte prima commen. 5. ita scribēs: Fit autem & ob errata hæc eadem passio pueris, medicorum curatione indigens. cum verò ob humorem fit, infantes statim inuadit, definitque ætatis conuersione, cum nihil nos fecerimus. Quapropter quibuscunque pueris non à prima statim ætate, cum adhuc sint infantuli, sed in progressu incepit; proculdubio ob peccata in victus ratione commissā, aut ob aliam quampiam externam causam exortus est. in quibus ætatis conuersionem præstolari non conuenit, sed factum morbosum affectum in ipsis curare. Hæc Gal. quibus aperte declarauit suam sententiam. quam vt latius explicemus, notandum est; epilepticum à medicis dici solere, non eum solum, qui conuulsionis motum toto corpore patitur, sed eum etiam qui cadere paratus est. Tamen constat, si epilepsia est totius corporis conuulsio, id solum quod à nobis paroxysmus appellatur, esse epilepsiam morbum: intemperiem verò, quæ reliquo tempore perseverat, si præter naturam est, & lædit operationes, esse morbum cerebri in temperamento, sed epilepsiam nondum esse. Si verò illorum alterum deest, quod scilicet ex natura est, aut non lædit operationes per se; ne morbus quidem est, sed morbosa natura. est tamen morbosa natura potius, cum cerebri intemperies est ex natura: cum verò non est ex natura, est epilepsiæ causa. Medicus præterea non semper curat: sed modò vitur curatione, modò præcautione, modò reductione. Ad hæc opera vitur triplici arte, quarum primam diæteticen, secundam pharmaceuticen, tertiam chirurgicen appellant. duæ hæc vltimæ ad duo priora tantum sunt vtilis. nam qui reducit, neque pharmacis instat, neque manuum operam apponit, sed victum solum permutat. Ex his collige, eam operam tantummodo, quæ suscitandis epilepticis, cum concidēre, accommodatur, esse curationem; reliqua habere, vt iam dicam. Si quis paratus est cōcidere, quia ab ipso ortu talis est, humidus nempe cerebro, & in viro matristalem intemperiem induit; constat illum cum nondum concidit, nullo morbo laborare, sed esse natura quadam vitiosa, qua sæpe in epilepsiam incidit. vt qui biliosus est, paratus est ad febrem; tamen nihil habet præter naturam. Vnde manifestum est, nullam aliam operam adhiberi huic posse, quàm reductionem, quæ non instat pharmacis, neque chirurgia. Atque in ipsa reductione constat, non admodum intentis contrariis licere vi: quandoquidem lapsus temperamenti, & infantia sunt similes, putà humidi: & quod est ex infantia, debet seruari. proinde neque valdè exsiccantibus alimentis licet vti, nedum medicamentis. vnde colligimus, ex arte expectandam esse ætatis mutationem, & abstinendum à curatione. Si verò puer non contraxit morbum in generatione; constat illum ex errore esse, & humorem cerebri esse præter naturam. iis quæ talia sunt, non ampliùs debetur reductio sola, sed curatio, aut præcautio, quæ pharmacis fiunt, & chirurgia, cum res ita fert. Itaque siue epilepticus sit infans, siue adultus, siue ex generatione malum habeat, siue ex errore: cum paroxysmo premitur, curari debet. danda enim sedulò opera est, vt quamcitissime ægrotus ab obstructione liberetur, & vt ea soluta vires reficiantur. Sed extra paroxysmum, qui infans à generatione est ad epilepsiam pronus; solo victu emendato mutationem ætatis expectet. Quanquam suspensionem præoniæ de collo ne huic quidem interdico, vt pote quæ nullum virtuti negotium facessens auxilietur, & talibus remediis etiam in aliis reductionibus vti solemus. Nam

De curatione infantium epilepticorum, minor consensus auctorum.

Dirimit controuersiam Galen.

Explicatur Galen. sententia.

*Hipp. ver-
ba expli-
cantur.*

*Quæ post
pubertate
fiunt epi-
leptici, cu-
rari de-
bent.*

qualitate etiam inspirationis utimur ad reducendum: à pharmacis verò & omnibus copiosis euacuationibus abstinentes, ut in his infantibus fieri suademus, de quibus loquutum fuisse Paulum interpretamur. Qui ex errore epileptici sunt facti, curari debent omni auxiliorum genere: detractò tamen de auxiliorum magnitudine eo, quod infantilis ætas non potest sustinere. atque hos intelligo Aetium curare. Nam quamquam Hippocrat. 2. Aphorism. 45. ita scripsit: Quicumque iuvenes morbo comitiali laborant; mutatione maximè ætatis, & locorum, & victuum liberantur. tamen hoc non prohibet aggredi epilepsiæ eius, quæ ante hanc ætatem fit, curationem. Nam quamquam magna ex parte curantur ætate; tamen nonnullæ poterunt neglectæ tantas vires sumplisse, ut deinde mutationem ætatis spernant, aut non expectent. Præterea multò satius est prius curari, quam expectare mutationem ætatis, si fieri potest. potest verò, quando nō ex natura, sed ex dispositione non naturali fit: quia hac sublata ante mutationem ætatis, epilepsiam quoque cessare nihil habet miri. Ergo quæ ante pubertatem fiunt epilepsiæ, ita habent. Quæ procedente ætate fiunt, curari debent: nisi ea occasione dimittantur, qua reliqui quoque morbi dimitti solent, putà quòd insanabiles sint. quod tamen non omnibus accidit, quæ illa ætate fiunt, sed magnis, & his quæ inueteratæ iam sunt. Nam quod in Aphorismo dicitur: non omnes prorsus epilepsias significat insanabiles esse, quæ aut post vigesimum quintum annum fiunt, aut antè incipientes vigesimum quintum transgrediuntur. sed has difficilius recipere curationem, quam quæ minores affligunt, cum quòd has consequitur ætas iuuens, illas lædens: tum etiam, quòd epilepsia est infantis conformis, maiori ætati contraria qualitate. Tamen ex his nullus intelligat; nullam prorsus epilepsiam post 25. curationem admittere, sed eam tantum quæ his quæ modò dixi, vehementiam quoque addit. An inaduertendum tamen quam maximè censeo, si ne epilepsia earum quæ curari possunt, sunt enim in grandiori ætate ex dictis causis nonnullæ, quæ non possunt, & quas curare non possis sine multo laborantis malo. Sed nos controuersiam iam diremimus. cætera addant inter in dum consensimus in operibus, qui sunt exercitiores. nos enim, qui iuuentutem modò agimus, partem practicam scripto mandare prohibet modestia. quamquam exercitationem etiam videmur aliis habere multò maiorem, quam in pro hac ætate. Sed de his hæcenus.

Quæ euacuationes in quibus morbis. C A P. I X.

*In intelli-
genda eu-
acuatio-
ne
indicatio
duplex à
morbo &
sine partis
affectu.*

CONSULTATIO hæc de euacuatione, qua in quouis morbo uti debemus, admodum utilis est, atque adeò necessaria in morborum curationibus. non enim sit ubi satis scire euacuatione esse opus, nisi qua euacuatione opus sit, etiam scias. Dicta à nobis multa sunt in eo libro, qui proximè hunc antecessit, de sanguinis missione & expurgatione: (illis siquidem sua præstantia per moti proprium librum dedimus) cæterum dicitur modò quoque de illis non nihil. In hac consultatione (quantum iudicio consequi possum) duplex est indicatio: alia quæ sumitur à natura morbi, alia quæ sumitur à situ partis malè affectæ. Sunt enim morbi quidam communes qui cum nullius partis læsione insigni fiunt. huiusmodi sunt febres, quæ febres morbi dicuntur: alii sunt morbi in parte quapiam consistentes, ut phrenitis, pleuritis, & inflammatio quæcunque. In prioribus illis nulla indicatio est patientis loci: sed naturæ morbi, quæ ex natura succi redundantis pender. quandoquidem sunt succi quidam ad has, quidam ad illas euacuationes paratiores. ut tenues melius euacuantur, aut exsulantur, aut minguntur, crassos melius est per ventrem euacuari. sanguinem etiam commodius est mitti scissâ vena, bilem & pituitam medicamento trahi. Ex hac indicatione proficiunt, quæcunque propter regionem, anni tempus, aut victum antecedentem, aut temperiem ægrotantis fiunt. Nam si albidæ mulieres fecundificari debent, nigre vacuari scissâ vena: (lib. de sanguinis missione cap. decimo) eò est, quòd illæ colligunt tenuem & serosum sanguinem; hæ, crassum & melancholicum. Si biliosi, per superiora, & qui iuuenili ætate sunt, & qui in ætate media, & regione calida: contra pituitosi ac melancholici, in hyeme potissimum, & in regione

gione frigida, & senili ætate, per inferiora melius vacuantur. id fit, quia illa natura, & ille victus colligendi tenues humores: hæc natura, & hic victus colligendi crassos causa est. rectè igitur totam hanc indicationem, vnicam fecimus. Quamquam possis (si placeat) diuersam ab hac facere indicationem consuetudinis, & naturæ: eius, scilicet, naturæ, quæ in compositione est. nam hæc non tam facit ad horum aut illorum humorum generationem, quàm ad facilem eductionem, aut contrarium. Qua ex indicatione, facillè vomentes, & qui amplo sunt thorace, meritò per vomitum vacuabuntur; insoliti, & angusto thorace homines minimè. lædentur enim à tali euacuatione. Sed de indicatione consuetudinis & naturæ seorsum diximus, toto cap. lib. huius octauī, monstrantes: esse ex illis ad omnia indicationem, & ad cibationem, & ad totum victum, & ad omne genus auxiliorum. nimirum nulla in re nō debet considerari indicatio consuetudinis & naturæ. Quare si qua in consultatione hæc fuerit omīssa, dicta putetur: ne quidquam hac ratione doctrinæ deesse videatur. Indicatio alia, quàm à loco patiente diximus, nōnunquam est prohibens, nōnunquam exposcens. prohibet scilicet membrum læsum versus se trahi humorem, & vlceratum prohibet sese agitari, aut diuelli, & vtcūque aliter affectum, quodque modo lædi: idcirco exulceratis intestinis, temerarium fuerit per hæc ipsa vacuare: aut exulcerata vesica dare diuretica: aut dolentes capite, aut tabidos ad vomitum cogere. hæc prohibent membra. Exposcit verò membrum quoduis ea via à medico vacuari, quæ expurgari solet à natura. Solet verò à natura ea via maximè expurgari, cum qua habet rectitudinem. proinde intestina patientia, & caua iecoris pars, & lien deiectione: venter, gibba pars iecoris, renes, & vterus, & vesica mictu: caput per nasum, & palatum: thorax & pulmo excreatione debent expurgari. Sed est, cum etsi aliqua dictarum partium laboret, quæcunque ea sit, tamē expurgatione per ventrem vtendum est ante alteram euacuationem: cum scilicet aut totū corpus simul laborat, aut ea redundātia, quæ in parte illa est, est longè magna. Nam cum harum euacuationum quædam sint vniuersales, quibus totum corpus expurgatur, vt deiectio per aluum, mictio, & sudor: quædā particulares, vt destillatio per nasum, & excreatio: quæ particulares sunt, habent ad vniuersales rationem eorum auxiliorum quæ localia à medicis vocantur. eoquē, vt hæc nō debent apponi, antequam toti corpori prospectum sit: ita neque euacuationibus particularibus est vtendum, antequam vniuersalium quapiam sit vsum, si corpus simul indiget curatione. Tamen omnium euacuationum maximè vniuersalis est, quæ per ventrem fit: vtpote quæ per vias amplissimas, ad quas ex toto corpore viæ sunt quamplurimæ. Proinde siue laborat hepatis gibba, siue laborāt renes, siue vesica, siue caput, siue vterus, siue pars alia quæcūq; si in toto etiā corpore nonnihil redundat: expurgatione per ventrem inferiorem videndum tibi primò est, deinde ea, quæ indicat affecta pars. Vnica pars est, quæ cum afficitur, prohibet expurgationem per ventrem: etiam si cum ea totū corpus afficiatur. atq; eadem ipsa pars, cum sola laborat, illam euacuationē sola exposcit. puta venter, aut superior, aut inferior, si per os ingerendum est medicamentū: si per sedem, solus inferior. huius causa est, quod ea euacuatio, quæ primò fit, cum totū corpus est redūdans succo, est reuulsio: hanc verò constat debere fieri longissimè ab affecta parte. Hæc ergo, cum corpus totum cum parte vna laborat, hæc ratione fiūt, cum totū corpus non laborat, tamen est in parte redundantia maxima: incipiendū non minùs est ab expurgatione per ventrem, etsi in viis alterius euacuationis redundantia sit. quia viæ aliarum euacuationum sunt angustiores, eoquē si magnas redundantias per illas agas, obstruentur facillè. Præterea minùs valent exhaurire tantam multitudinem. proinde trahendum etiam illinc est aliquid: primò ad latissimas vias intestinorum, reliquum propriis viis vacuandum.

50 In hanc sententiam scripsit Galenus septimo Meth. cap. vltimo: Venter vomitu deiectioneque inanitur: intestina autem iis tantum quæ infra deiciuntur, sicut etiam iecinis caua: renes verò, & vesica, & iecinis gibba, si multo & vitioso succo sunt referta, per deiectiones & pharmaca subducētia vocata, expurgantur: si mediocri, per vrine meatus. cerebrū verò per palatū & nares, & aures: pectus & pulmo per asperam arteriā, & laryngem. Quo loco reprehenditur à nōnullis, quod dixerit;

Indicatio a loco affecto quædoque est prohibens, quandoq; exposcens.

Sæpe oportet vt euacuatione per ventrem, ante particularem euacuationem.

Quando venter expurgationem per ventrem prohibeat, & quando exposcat.

*Reprehē-
dunt a nō-
nullis Gal.
quod vesi-
cam per in-
testina
purgari
dixerit,
cum re-
fertur.*

vesicam quoque expurgari per intestina, si multo humore referta sit. Nam à vesi-
ca (dicunt) ad intestina, quæ alia via est, quàm per vřeteras rursus ad renes, à renibus
ad cauam venam & hepar? ab hepate per portas, & venas mesaraicas, ad intestina?
sed ridiculum sit tam longam viam, & difficilem ascensum, & tot labyrinthos ad
expurgationem quærere, relicta potissimum via breuissima, & decliui, & recta; quæ
à vesica ad suum ipsius collum est, quo mixta poterat materia vacuari. Præterquam
quod etsi hæc non graueris concedere, experimento cognoscimus; quod semel in
vesicæ cauum decidit, non posse amplius in vřeteras vias remeare, ne, si flatus sit, &
vesica valēter comprimatur. cuius rei causa est in anatome, vt docet Galenus quar-
to De vsu partium capit. decimo tertio, & nos in tertio huius operis libro declarauimus. 10
ergo expurgari vesicam ab humore, quo est referta, in iis est, quæ fieri non
possunt. Hæc sunt quæ aduersus Galenum quidam effutiunt, qui non alia de cau-
sa mihi vidētur toties in illum agere iniquè & parum modestè; quàm quod sunt he-
betes simul, & insolentes. alterum enim facit, vt quocunq; argumento, quantum-
uis leui, vincantur facilè: alterum, vt quoties illi vincuntur, Galenum quoque velint
reuincere. Sed vincantur illi, vt solent, qui non intelligunt, posse succi aliquid à ve-
sica ad intestina transfundi, nisi per vřeteras reducat. Galenus tamen ne accuse-
tur, qui transfusionis huius toties aperuit causam, commendans diu Hippocra-
tis sententiam ex libello De alimento, Omnia habent communem confluxum &
transpirationem. qua vnica sententiola continetur distributionis & fluxionum o-
mnium causa. An putas alimenti distributionem per conspicuas tantum vias fieri? 20
at sunt multæ partes, ad quas nullæ conspicuæ viæ veniunt. An nescis, cum mem-
brum aliquod vrgetur fame, vñdecunque rapere? nonne rapiunt venæ ex arteriis,
& arteriæ ex venis, facta transfusione, aut exsudatione per tunicarum poros? cur er-
go & intestina non rapiunt ex vesica? & hæc ex illis? cum pars quæpiam præ dolore
& imbecillitate fluxione vexatur, an non recipit excrementa vñdecunque com-
meantia: estne in intestinorum fluxione tutum; vesicam esse redundantem excre-
mentis, quæ per propriam viam non expurgentur commodè? non arbitror. nam
suppressa hac via, impetum in intestina possint facere. quod si his occasionibus ali-
quid à vesica in intestina potest transfundi; cur non & vi medicamenti facilius tra-
hetur per angustas ipsarum tunicarum vias? Galenus libro primo De naturalibus 30
facultatibus inquit: Si fictile vas in aceruo tritici conditum sit, vas exhauriri, & triti-
co addi molem & pondus. idque fieri tritico trahente humorem per testam den-
sissimam. quantò ergo potentior trahendi vim pharmaco inesse est verisimile,
quàm tritico? & quantò commodior est ad transfusionem, quàm testa, membrana
vesicæ? quæ (si nihil aliud) certè habet vias trahendi alimenti: quæ eadem viæ me-
dicamento subseruiunt ad tractionem, dicente Galeno tertio De facultatibus na-
turalibus capit. 13 qui, quasi tibi respondeat, ita scripsit: Quippe iis contradicere si-
mile profectò est, ac si quis non credat purgantia medicamenta, per quæ ora facta
prius est distributio, per eadem ex toto corpore in ventrem proprios succos trahe- 40
re: sed alia distributionis, alia purgationis requirat ora. Hæc Galenus. quare per
quas vias suscepit vesica alimentum, potest remittere excrementa, quibus abundat.
At non suscepit nutrimentum vesica per vřeteras: (hæ enim solum serum trahunt,
nulli parti nutriendæ accommodum, vt à nobis primo libro monstratum est) sed
per tunicam aliis viis, quas recipit ex peritonæo, quod vesicam, vterum, ventricu-
lum & intestina, & vt semel dicam, omnia quæ infra septum transuersum sunt, ve-
stit, & copulat, non sine venis & arteriis satis manifestis. Quod si illud etiam est tibi
difficile, succum, qui in cauo quopiam, extra vasa iam sit, in vasa resumit; non, arbi-
tror, tibi contigit, quod Galeno sæpe, vnica exhibitione pharmaci pallidum colo-
rem morbi regii omnino delere: atque multò minùs, dato pharmaco, aquam quæ 50
est inter intestina & peritonæum per ventrem euacuare. neque vidisti contentum
in vomica pulmonis pus, mingi: neque profectò, arbitror, putabis posse venas &
arterias ex ipso ventriculo & intestinis cibum assumere per exigua oscula, (vt nos
tertio capit. huius libri ostendimus) antequam ad hepar per vias conspicuas defera-
tur. Nam si hæc intelligis; neque quod negas tibi videatur difficile. Sed sunt quam-
multi

*Defendi-
tur Galen.
& expli-
catur.*

multi (nullus se læsum putet, qui talis non est) argumentando debiles, respondendo rudes, tamen dicendo superbi: quos neque illud quandoq; piget ab auditoribus publicè petere, ut et si dicta rationibus non confirmant, neque aduersariorum argumentis videantur posse respondere: tamen dictis fides non subtrahatur. illud enim vnum esse satis, si ipsi dixerint. Sed ita dicere diuinorum censeret esse Plato, non sapientium. dispeream si hæc vnquam sibi arrogauit prior Thessalus. Sed ut huic capiti iam finem demus, debet pars affecta ea via potissimum expurgari, cum qua habet rectitudinem, nisi corpus laboret simul, aut redundantia maxima in parte sit. Tunc enim omnibus cacochymis expurgatio per intestina communis est in principio, nisi intestina ipsa sint malè affecta. Sed de his hæc tenus.

An liceat morbum morbo curare. C A P. X.

DICTVM est obiter quarto huius operis libro, fieri nonnunquam morbum tollendi alterius morbi causam. disputationem verò de hac re ampliorem in hunc locum distulimus. Non dubium est multos morbos aliis superuenientes fieri causas salubres. nam rigor continuam febrem cui superuenit, aliquando soluit, (Hippocrates 58. Aphorism. sectionis 4.) & conuulsionem tollit febris, (59. Aphorism.) & morbus regius septimo, aut nono, aut vndecimo factus tollit febrem, (Aphor. sexagesimo quarto) & conuulsio vniuersalis nonnunquam salubriter fit, redundante per corpus sanguine crasso frigidoque. (quarto De ratione victus acutorum, contextu vigesimo septimo) hi enim morbi aliis superuenientes, illorum solutionis autores sunt, & causæ: non tantum boni exitus signa, ut paralytis, quæ succedit apoplexiæ, & abscessus post diuturnas febres. Itaque non est dubium morbos quosdam aliis salubriter superuenire, cum sponte superueniunt. An verò eadem ratione debeant à medico ipso excitari medicamentis, dubium est. quanquam neque hoc de omnibus morbis, sed de quibusdā. Nam satis conuenit: cōpunctum neruum debere præscindi per transuersum. neque minus constat: licere chirurgis mille aliis modis secare, vrere & putrefacere: quæ omnia nihil sunt aliud, quàm noui morbi ad antiquioris sublationem excitatio. De febribus verò cōtentio est, an cōmodè excitentur aliquando. Nam dixerit aliquis: nihil cōsulius esse in curatione conuulsionis & paralytis, quàm febrem excitare: cum ab Hippocr. scriptum sit 4. Aphorismorum 57. Ei qui conuulsione, aut tetano tenetur, superueniens febris soluit morbum. Galen. in commentario ostendit: omnes indicationes curationis solo febris exortu cōpleri. calfacere enim illā frigida, & desiccare humida: vltra quæ nihil possis amplius optare in curatione intemperierū calidarū & humidarū, quales sunt dicti morbi. (loquimur enim de conuulsione ex repletione) igitur consultè faciet medicus, eam dispositionem in ægotante inducendo, qua continetur omnes indicationes curationis illius morbi. Adde Celsum lib. 3. capit. nono in curatione febriū lentarū consulere infusione frigida aquæ & olei, rigorem procurare, & affricu salis & olei augere febres: hac ratione putantem fore, ut pro morbo, minori illo quidem, sed minus tractabili, excitetur maior alius, qui tamen pharmacis facilius obediat. Neque enim hæc sunt impossibilia, esse morbum leuiorem, grauiori difficiliorem curatu: sed multis exemplis confirmari potest. Sanè de hydropum generibus dictum est à Galeno quarto Aphorism. comment. vndecimo: hydropem aqueam esse ex maiori frigore, quàm aëream. vn de omnes intelligunt: esse difficiliorem grauioremque. Tamen Aëtius sermone secundo Tetrabibli secundæ ita inquit: Est autem tympanites omnino periculosus, minus eo ascites. adhibetur enim in eo pertusio, siue punctio: & reliquis quoque remediis promptius quàm ille obedit. neque verò hic est inter hos autores contradictio, ut quam multi contradictionum amantiissimi suspicantur. sed vere Galenus dixit: ascitem ex maiori hepatis refrigeratione fieri. siquidem aqua ex frigidissima omnino causa fit: status causa nonnihil habet adiunctum caloris. Neque verò improbabiler videatur conicere hinc aliquis: tympanitem hydropem esse minus periculosam. quandoquidem quod morbus ex leuiori causa est, eò leuius curatur. Præterea videtur tympanites ex ascite eunte ad curationem fieri. siquidem

Summa capitis colligitur.

Multis morbi aliis superuenientes causas salubres fiunt.

An morbi debeant à medico excitari ad aliorum sublationem.

Morbus leuior grauiori difficilius curari potest.

hydropis curatio est accessio caloris: sed ex aqua fieri flatum, est gradus ad calorem. ergo ut ructus etsi acidus, tamen longis læuitatibus intestinorum superueniens, est salutis principium: (primo Aphorism. sextæ particulæ) ita tympanites superueniētes asciti. Tamen quanquam hæc argumenta monstrent, tympanitem naturā esse leuiorem morbum & curatu faciliorem: nihilominus verè dictum est ab Aëtio, ex tympanite plures mori, quandoquidem euacuationibus & chirurgiæ minùs sese accomodat. nimirum sunt medicamenta, quæ aquam educūt, multa: quæ flatum, nulla. punctiōe euacuatur humor: aer non ita. Sed qua ratione, si naturā est leuior morbus, necat plures? quia minùs admittit curationem. Si hydropum hæc genera discussione tantum & calfactu curarētur; curaretur facilius, ut par erat, hydrops 10 tympanites. facilius enim discutitur flatus quàm aqua: & hepar minùs refrigeratum facilius recalescit. tamen rarissimè cū in hunc statum ventum est, sufficiunt resolutio occulta, & alteratio: sed chirurgia & euacuatione est opus, quibus tympanites minùs parer. proinde non sine ratione fit, ut morbus naturā leuior plures tollat: & grauissimus, fiat curationi idoneus. ut vel hinc homines intelligant, quanta bona à medicis accipiant, qui acerbissima per se mala, quibus natura iam succumbit, sæpissimè in bonum finem vertunt. quod nihil est aliud; quàm illos ab imminente iam morte vindicare. Sed est etiam huius rei aliud appositissimum exemplum, priori nō ab simile; in oculorum eo morbo, quem suffusionem dicimus. densitudo enim eius humoris, qui locum pupillæ inter crystallinum & corneam tunicam replet, visionem inturbat: sed nondum omnino impedit, vsq; dum in eam, quam vulgari nomine dicunt cataraclam, concreuit, sed neq; antea quàm in hanc concreuit, cedit punctiōi: quæ, vbi alia nō sufficiunt, omnium est potentissimum auxilium. Itaque quanquam concretio illius humoris grauius malum est, quàm densitas sola: (fit enim concretio densitate crescente) tamen potentissimis auxiliis promptius obedit. Si ergo monstratum est nonnunquam grauiora mala leuioribus facilius curari; (id quod Celsus significauit his verbis; Fortasse verò vbi id quod est, curationem non recipit; recipiet id quod futurum est) constat hanc esse admodum industrii medici curationem, vbi res exigit, malum malo addere: aut leuius per se, cum grauiori, sed magis tractabili, commutare. Constat verò hoc plerumque fieri 30 in chirurgicis operibus; sed neque in illis solis, sed febres etiam hac ratione industria medici debere generari. Nam auxiliorum medicinalium plurimus vsus, non aliunde profectus est; quàm ex obseruatione eorum, quæ cū sponte fiunt, aut casu aliquo occurrunt, prodesse solent. Cur enim, obsecro, tu laborante gibba parte hepatis vrinam cies, & laborante caua aluum subducis? an non, quoniam cū his morbis hæ euacuationes superueniunt sponte, prodesse solent? cur ergo, si febrem sponte factam conuulsiones tollere ex Hippocrate accepisti, hanc obseruationem in tuos vsus non transferas: & febrem consultò obicias conuulsioni? at est febris noxium auxilium. demolitur enim temperiem cordis, & ita non minimū virtuti incommodat. Est, ut dicis. Sed ex Galeno accepimus, vndecimo Method. capit. vn- 40 decimo: difficile esse aliquod auxilium inuenire, quod citra vllam noxam multum proficit. Cæterum quanquam hæc probabiliter dicta videantur; tamen dicat alius ex aduerso, multa esse proposita, quæ apertè videntur falsa, & omnia videri plena suspitione. Nam primò, nullus, arbitror, vnquam curando hydropem tympanitē, apposuerit frigida hepati, ut plus perfrigeratum pro aëre aquam generet. neque quisquam curando densitatem humoris, oculi densantia apponet, sed viribus omnino contraria. Febris quoque non videtur sine temeritate posse excitari. nam cū mala illa, quæ ex febre videntur curationem posse recipere, non nisi in caco-chymum corpus incidunt; periculosum est febrem succendere. quæ etsi à causa procatactica incipiat, ex corporis morbofo apparatu putrida statim fiet, & fortasse 50 non tam facilè extinguetur, quàm succensa est, & in grauius periculum hominem adducet. Præterea aut conuulsio illa, vel paralytis, vel quæcunque alia sit frigidi & humidi succi redundantia, ex tam paucō succo pender, ut illico quando sola febris sit suffectura: aut ex tanto, ut excitata etiam febre futura sit necessitas euacuationis. Si sola febris sufficit; melius, arbitror, sufficiet sola euacuatio. nam euacuationem appel-

Tympanites etsi ascite natura leuior sit, minustamen euacuationibus & chirurgiæ sese accomodat.

Perfecta suffusio chirurgiā admittit, cui ante concretio nem obedit.

Qua pro parte contraria esse videatur.

appellamus, euacuationem manifestam. febris curat euacuatione occulta. manifesta euacuatio potentius auxilium est occulta. ergo morbum quem sola febris potest demoliri, potentius demolietur sola euacuatio. quod si ita est; præstat consuetudo auxilio uti, quam inconsumetum cum periculo tentare. si verò euacuatio non potest deuitari, etiam si febris excitetur, videtur multò inconsultius illam excitare. nam multò inutilius fit omnis euacuatio, cum adest febris; quam sine ea. quandoquidem ipsa febris per se subuertit facultatem lib. De sanguinis missione, cap. 9. in hunc modum scripsit Galenus: At ubi crudi succi exuperant, antequam morbus fiat, cautè euacuabis: sed ubi iam febricitant, uti antè monui, nequaquam. Ergo omnis euacuatio est vitanda in crudi succi redundantia, cum febris iam corripuerit. 10 Iam verò expurgatio multò magis, quam missio sanguinis. nam plurib. modis virtutem debilitat; inanitione inquam & alteratione. ergo in his ægrotis nunquam febris commodè excitatur. Hæc considerans fortasse Celsus, qui contrariæ sententiæ videtur auctoritatem tribuisse, postquam de tali curatione fuerat loquutus, inquit: Neque ideo tamen ista medicina non est temeraria. plures enim homines sustollit. hæc Celsus. Ego verò artificii nihil censeo vitandum magis temeritate. nam temeritas inertium est, artificum ars. Adde, medicum nihil debere aggredi, quod natura non soleat efficere. (est enim medicus imitator naturæ) tamen natura tam longè abest, ut febrem procuret, ut etiam pugnet perpetuò aduersus calorem innaturalem. ergo medico nunquam licet excitare affectum, contra quem statim decertatura natura est. alioqui medicus ipse aduersus naturam videatur agere. Sed quid 20 ego ex tota hac disputatione possim colligere, iam dico. Verè dictum est; morbum morbo sæpe curari. alioqui maximam chirurgicæ artis partem tolleremus. hæc enim fecat, vrit, vlcera amplificat. Tamen in curatione hydropis tympanitis, nunquam tentandū est hepar refrigerare, ut pro tympanite ascites fiat. Nō nego melius tractabile medicamentis esse ascitem: sed antequam ex tympanite ascites fieret, vi prioris morbi & medicamentorum, intemperato corde periret ægrotans. indicio est, quod multi ex tympanite moriuntur, quin ex ea fiat ascites. Considerandū præterea est, (id quod docet Celsus lib. 3. cap. 21.) hydropem tympanitem non esse ex solo flatu, sine aqua; 30 sed commune esse omnibus hydropis speciebus, humoris nimiam abundantiam. tamen in ascite aqua replet distenditque totam peritonæi regionem: in tympanite multa etiam aqua redundat in illa regione, verum non tanta. nam repletio & intentio à flatu fit. Cum ergo hæc ita habeant, si quis tympanite laborantem ad ascitem curet transferre; auxerit aquæ copiam, & flatum non minuerit. non enim, arbitror, frigida flatum dissiparent. Itaque ab hoc morbo absit dicta curationis ratio. sed contrariis pugnandum perpetuò est, obstandumque quammaximè refrigerationi. ne dum tu ascitem expectas, ut chirurgia vtaris; mors ex cordis intemperie orta chirurgiæ anteuertat. Concretio humoris oculi, cum colliria ad attenuationem nihil videntur conferre, ferenda est, (quantū ego sentio) si sponte fit: sed neque ipsa est medicamen- 40 tis procuranda. ferenda quidem: quandoquidem eo loci malo ingrauescente nullū grauius malum impedit, quam (æci) is, quam integram fere ex densitate humoris ægrotans patitur: & quod modo non cedit pharmacis, fortasse ceder postmodum chirurgiæ. densantibus tamen vtendum non censeo, neque alimentis, neque medicamentis: quandoquidem non omnis suffusio cum concreuit, acu potest curari; sed ea tantum, quæ est sine neruorum opticorum obstructione. vsus verò eorum, quæ crassitudinem inducunt, timendum est: ne dum humorem facit crassescere, vias quoque faciat obturari. Febris excitata, temeraria medendi ratio est: quæ proinde vitanda est, cum alia se exhibet curationis via. tamen si aliunde est desperata salus, tentanda est hæc curatio. Neque verò tunc dico esse desperatā aliunde salutem, cum 50 peractis reliquis omnibus, virtus est ad extremū languida. tunc enim excitata febre citius interiret ægrotus: sed cum virtus aliqua est cum ea morbi vi, ut medicus coniectet fore, ut quantūvis euacuet & reliqua ex arte peragat, moriatur. Nā tunc cum ars non sufficiat, temeritas non est aliena. fortasse facultas excitata etiā febre feret auxilia, quæ sine febre tantum morbum non suffecisset demoliri. Neque quod addidimus de naturæ imitatione, est quod videatur difficile. cum enim medicum imitatore naturæ

*Contro. de-
cisio.*

*Quomodo
medicus
naturæ
imitator.*

appellamus; non ita intelligimus, ut nihil medico liceat tentare, quod natura non faciat. natura enim cum non ratiocinetur, nihil tentat nisi quod per se fertur in bonum finem: tamen medicus rationalis multa facit per se mala, quæ coniecit ex accidenti futura bona. Intelligimus tamen medicum esse naturæ imitatore; quia debet facere, quæ videt facere naturam. quanquam neque illa quidem semper, sed cum natura commodè operabitur. cum enim sit aloga, ut nihil facit per accidens bonum, sed per se: ita facit multa per accidens mala. & ut medicus tenetur facere quæ videt profutura, etsi profint per accidens: ita tenetur deuitare quæ per accidens nocent, etsi per se ferantur in bonum. malè enim faceret medicus, si, cum pars aliqua dolet, comprimeret sanas partes versus dolentem, quanquam illud facit natura, ut proximo libro indicatum est. Possent in hac disputatione adduci exempla multò plura morborum, qui ab aliis morbis videtur posse recipere curationem. sed qui dicta diligentius legerit; non admodum difficile in reliquis quoque coniecit. quare de his satis. De controuersis, quæ de medicamentorum viribus & compositione sunt, sequenti libro dicturi sumus.

CONTROVERSIARVM

MEDICARVM AC PHILOSOPHI-

CARVM LIBER NONVS.

P R A E F A T I O.

*Taxantur
& docen-
tes & fa-
ciantes
therapeu-
ticam me-
dicinam par-
tem.*

Nihil refert controuersias medicinales dirimere, ut in tota arte nihil restet scrupuli; si quæ ad medicamentorum facultates spectant, ignorentur. quidenim præstat ars, ubi instrumenta desunt, aut ignorantur: quare nisi has controuersias modò addidero; satis certò scio in therapeutica parte parum me fecisse operæ pre-
tium: atque eò minùs quò in hac disputatione sunt controuersie
difficiliores, & quò ea pars à medicis, qui in operibus versantur, tractatur deterius. Nam cum nihil sit in arte quapiam absolutum, atque in arte me-
dica multò minùs: tamen in hac medicinæ parte, qui eam docet, obscurè agunt; qui faciunt, grauissimè peccant. Illi vires omnes medicamentorum occultis proprieta-
tibus adscribunt; hi medicamenta ex aliorum chartis indistinctè transcribunt, ser-
uantque sibi syngraphas serapiorum, & catapotiorum, & potionum, decoctorum, infusionum, infessoriorum, euaporatoriorum, clysterum, pessulorum, & si quæ sint alia, quibus alii fuerint vsi, à quibus ad eos per multorum manus syngraphæ deriva-
tæ sint. Qui plurimas congegit, is habetur peritissimus; & qui, si exigantur, potest
plura medicamenta, & (ut ita dicam) pluriformia tribuere, qui que citius, & minùs
cautè plura nominat, neque speciei morbi, neque temperamenti corporis curam habens, neque artis componendi medicamenta, prima rudimenta doctus. Itaque non tam tribuunt ægrotantibus, quæ ipsi debent, quàm quæ alii solent: atque ea ipsa non ut alii solent, (id enim ferè dum esset, modò à peritis syngraphæ peterentur) sed quod ille bilioso homini tertiana febre affecto tribui fecit, hic fortasse pituitoso in alba vitilagine. vsque adeò neque simplicium vires perpendunt, neque medicamentorum doses considerant, neque vtendi opportunitatem, neque aliud quidquam. sed transcribunt medicamentorum purgantium varias misturas, & hac in hoc, illa in illo vtuntur: non ut varia medicamenta variis vsibus accommodent; sed ne, si v-
tantur vnico, à seplasiariis deprehendantur in ignorantia. Quare quibus vnicum suppetit, si nunquam loquuntur ex syngrapha, sed medicamentum secum deportat, & innominatum tribuunt, admirandæ cuiusdam rei instar. Ita circa medicamenta res agitur: cum tamen nulla pars vsque adeò rationali doctrina indigeat. non quidem ut singulorum medicamentorum vires doceat, (nam hæc doctrina tota est
empi-

empirica) sed vtendi artem, & occasionem, & componendi, cum simplicia non sint satis. Hæc si ignorantur, vsque adeo non est utilis multorum medicamentorum memoria; vt etiam sit perniciosior, quam notitia vnicuique. qui enim vnico medicamine in omnibus ægrotantium naturis, & omnibus ægitudinum generibus vtitur, aliquos necessario iuuabit: tamē qui multis inerte vtitur, potest omnes lædere. Quandoquidem igitur nonnulla in octauo libro therapeuticæ artis attigimus, quæ cum disputatione de medicamentis valde coniuncta sunt; age hæc contineat liber hic nonus. atque ante alia controuersias, quæ de expurgantibus sunt; quandoquidem harum decisionem, ex quo septimum librum egressus es, desideras.

Rationali doctrina magnopere indiget therapeutica medicina pars. Liber hic medicamentis tribuitur.

De expurgantium medicamentorum facultatibus. C A P. I.

DE alterantium medicamentorum facultatibus, eorum, inquam, quæ potestate calida, frigida, humida aut sicca sunt, scriptum à nobis est primo huius operis libro, inter differendum de temperamentis. Dictum non minus secundo libro, de facultatibus naturalibus: quarum prima ordine operationum est vis trahendi, cui similis quædam facultas inest expurgantibus medicamentis, de quibus modò sermonem instituimus. trahunt enim hæc in corpus deuorata succum non quemcunque, sed certum quendam & proprium: ita vt nonnulla sint expurgantia pituitam, alia flauam bilem, alia atram. Quod cum fiat, admodum est rationi contentaneum, propter similitudinem aliquam in substantia, quæ huic medicamento cum hoc succo intercedit, magis quam cum illo, cōtingere. pelluntur enim omnia à contrariis, trahuntur à similibus. Hoc etiā intelligimus, ex reb. aliis euidētib. trāsferentes rationē. Videmus siquidē membra singula, ppria & sibi cōmoda alimēta trahere, reliqua respuere: & magnetem lapidem scimus generari solitum vbi ferrum. quod haud dubiè significat, (præterquam quod neque ex illius substantia, & colore est obscurum) illius naturam à ferro non longè abesse. Itaque medicamenta, quæ propriè expurgantia dicuntur, similitudine substantiæ proprios succos trahunt. Sunt quædam medicamenta, in quorum numero cassia hæc fistularis qua hodie vtimur, manna & pruna, & mille alia, quæ noxios succos euacuari faciunt, & expurgari corpus: tamen eos non trahunt, (neque enim tanta potentia sunt) sed emolliunt laxantque vias, & quæ in ventriculo & intestinis hærent, molliter deducunt. quæ proinde laxantia potius mos est medicis appellare. Nos in hac quæstione de expurgantium facultate disputamus, quæ similitudine quadam trahere indicauimus. Verum habet hæc opinio, alioqui (vt ego arbitror) verissima, multa difficilia. Nam primò cur agaricus, gratia exempli, trahat pituitam, aut rhabarbarū bilem; potius quam pituita agaricum, aut bilis rhabarbarum, non videmur posse dicere: neque qua ratione horum vtrumque expurget bilem & pituitam. neque enim agaricus fuerit similior pituitæ, quam pituita agarico: neque fieri possit, vt succi qui similes sint in substantiæ modo cuidā tertio, tam sint inuicem contrarii, quam bilis & pituita. Adde quod scammonium traheret rhabarbarum, quia cum alicui sint similia, putà bili, erunt similia inuicem. Præterea experimentum docet, quodcunque medicamentum propinatum sit, si paulò plus quam expedit, producat expurgatio, euacuari succos omnes, vel vsque ad effusionem sanguinis, quod tamen non oporteret fieri: sed quamprimum similis succus extractus foret, medicamentum à tractione cessare. Talia quamplurima obijciunt, quibus Galeni sententia minùs arridet. Atque præter hæc curiosè quæritant, quæ sit hæc similitudo. Quæ enim (dicunt) similitudo agarico calido & sicco, substantia duro, possit intercedere cum pituita frigida & humida & fluxa? His argumētis victi, dicunt nonnulli, medicamenta trahere proprios succos, sed id tribui debere occultæ proprietati, non similitudini. Alii proprios succos trahere, omnino negant, sed quoduis medicamentum quemuis succum indistinctè euacuare: & ratione redundantia fieri, vt succus hic modò, aliàs alter euacuetur. Alii admittunt, medicamentum hoc euacuare hunc succum, aliud alium; sed fieri id propter similitudinem, aut occultam aliquam proprietatem trahendi hunc aut illum negant: & rem ita statuunt: succo-

Trahunt medicamenta purgantia proprium succum propter similitudinem substantiæ.

Sunt quædam expurgantia non trahentia.

Obiecta aduersus dictam veritatem de tractione purgantium propter similitudinem.

Varie aliorum opinionēs.

rum quosdam esse eductu faciliores, quosdam difficiliore. medicamentorum quoque quædam esse fortiora, quædam imbecilliora. trahi ergo faciliores ab imbecillioribus medicamentis, difficiliore à valentioribus. itaque hunc aut illum extrahi ex fortitudine fieri, non ex diuersitate modi substantiæ. Neque defuere alii, qui dicerent; medicamentum non trahere succum sibi familiarem, sed in illum conuerti. atque proinde ab assumente expelli bilem aut pituitam; vt contingit ab assumptis biliosis cibis, biliosa vomî, aut per aluum egeri. Diuersam ab his opinionem neque excogitare videtur mihi quisquam posse, nedum opinari. vsque adeo nulla est tam

Soluuntur obiecta aduersus Gal. sententiam. absurda sententia, cui defuerit autor. Cæterum illarum confutatio maximè omnium sententiam Galeni confirmabit; si prius iis, quæ ex aduerso adducebantur res-
10 sponderimus, nequid videatur in hac lucubratione esse prætermisum. Cur medicamenta trahant succos potius quàm ab ipsis trahantur, docet Galenus tertio De simplicium medicamentorum facultate capit. 24. ex quo loco & capit. 16. quinti

Cur medicamenta trahant succos potius, quàm ab ipsis trahantur. libri eiusdem operis, quod de trahentium medicamentorum natura est, colligi debet hæc ratio. Tractio, quæ propriè tractio est (nam neq; à vacuo neq; dolore tractio
15 propria fit, vt alibi diximus) à calore fit. attrahit enim perpetuò calidū. Ergo vt tractio fiat, causa est calor: sed vt huius succi aut illius, facit similitudo substantiæ, cum vehementiori calore coniuncta, illum ad huius humoris tractionē adducens. Cum igitur duæ substantiæ similes sunt, quæ cum similitudine habet vehementiorem ca-
20 lorem, hæc alteram trahit. proinde cnicus pituitam trahit, non ab ea trahitur. Neq;

Cur idem medicamentum diuersos succos trahat. mirum est, agaricum bilem & pituitam trahere gratia similitudinis; cum alterum præcipuè trahat, alterum veluti secundaria tractione. sunt enim in calore & siccitate contrarii succi, sed in modo substantiæ nihil prohibet vni illorum maximè esse si-
25 milem, & alteri non dissimilem omnino. neque si aliquod medicamentum virumque succum æqualiter euacuaret; ratio nostra conuinceretur. cum tam celebratum sit à Galeno in opere De medicamentorum facultate; nullum medicamentum tam simplex esse, vt non sit natura ex diuersis substantiis compositum. exemplo sunt lac, vinum, oleum, & acetum. neque opus est, vt quæ rei alicui sunt tam similia, vt ipsam trahant, (vt rhabarbarum & scammonium bili) sint tam similia inuicem, vt
30 sese trahant. Adde, medicamenta indigere ad tractionem deductione quadam ad actum, de qua statim dicturi sumus. Si igitur medicamenta illa duo forent interiùs liquata, & redacta ad similitudinem in actu; non dubito fore, vt potentiùs illorum debilius traheret. Hæc similitudo medicamentorum (nam hoc etià à nobis aduer-

Qualis sit similitudo medicamenti cū succo quæ trahit. sarii requirebant) nō est in primis qualitatibus, calore, inquam, frigore, humore & siccitate: sed in illis accidentibus, quæ consequuntur ipsum substantiæ modum, qui nascitur ex modo mixtionis. hæc qualitates sunt; color, crassities aut tenuitas, friabilitas aut contrariū, & tales aliæ, quæ videntur esse magis ex parte materiæ. Talis itaq; similitudo cum inest medicamento, trahitur familiaris succus: itaque ita contin-
35 gunt purgationes. quod si aut plus medicamenti, aut valentioris quàm oportet deuoratu sit; superpurgationes cōtingunt. in quibus nō trahuntur succi vi extractoria

Superpurgationis ratio ordo. medicamentorum; sed ex venarum apertione, & expultricis virtutis irritatione, ab
40 hærente medicamento facta. id quod apertè docet ordo vocatæ superpurgationis: in qua familiaris succus primo loco trahitur, deinde alii, prout sunt fluxiores, aut minùs fluxi, vel plus minùs ve retinentur à natura. vt dato medicamento euacuante pituitā, extrahitur primò pituita, quia familiaris medicamento; deinde succedit bilis, fluxior succus, deinde melācholia, post eam sanguis, quia familiarissimus est naturæ, & maximè retinetur, quippe cū quo vita funditur. Ita si datū est medicamentum bilem trahēs; hæc primo loco euacuatur, secūdo pituita, quippe quæ multa est, tertio melācholia. Si melancholiā extrahit medicamentū; bilis flaya euacuatur se-
50 cūdo loco, & ante pituitā, quia calidior, tenuior, fluxiorq; est & mordacior. Si medicamentū traheret familiaritate substantiæ sanguinem; (nam neq; hoc est impossibile, vt manifestauit ille, q supplicio affectus est in Thracia, referēte Ga'leno libello cui titulus est De expurgantiū medicamentorū facultate. quanquam nulli mortaliū arbitror hodie cognitum esse tale aliquod) nō fieret superpurgatio: quoniā in ipsa purgatione homo moreretur, vita cū sanguine fusa. Si medicamentū duorum
succorum

succorum extractorium sit; duo illi primò trahentur in purgatione, deinde reliqui in superpurgatione, dicto ordine. qui idem ordo nostram sententiam maximè confirmat. Sed age, ex aliarum confutatione, iam confirmetur. Qui ab occulta proprietate fieri dicunt; non est quod refutentur. Nam quantum intelligo, hi non negant suam ignorantiam. cōfugere enim ad occultam proprietatem, quid aliud est, quàm dicere, euentum sanè se experimento cognoscere, sed causam ex qua fiat, ignorare? Ego sanè non aliter dicerem; si quando rei obscuritas in occultam proprietatem me adigeret. sed modò saltem non adigit. Nam quanquam ex similitudine fieri tractionem succi, nulla euidencia monstret: docet tamen ratio probabi-

Opiniones alie cōfutantur, unde & confirmatur Gal. sentent.

10 lissima, quæ non longè abest ab euidencia, quam in principio huius capitis proposuimus. Qui medicamenta omnia indistinctè succum quemcunque trahere, contendunt; hi in re aperta mentiuntur, sicut & qui medicamenta in familiares succos conuerti dicunt. vtrique enim similiter refutantur iis, quæ circa ægrotantes quotidie contingunt. Nam qui morbo regio laborant, dato medicamento, quod expurget bilem, & qui hydrope ascite, dato, quod educat aquam: vnica exhibitione curantur sæpe. tamen medicamento, quod atram bilem expurget, tantum abest, vt curentur, vt etiam agantur in malum extremum. Sed si à quibusuis medicamentis indistinctè traherentur quicunque succi; nihil tale contingeret: atque multo minùs, si medicamentum, cui familiaris bilis est, in bilem transiret. tunc enim biliosus

Refutantur qui asserunt, medicamenta indistinctè succos trahere, & qui, in familiares conuerti.

20 morbus genita maiori bilis copia exacerbaretur. Quòd si tamen citra peculiare medicamentorum naturas, fluxior succus ante lentiores effunderetur: necesse esset ante euacuationem crassorum euacuari tenues. atque ita in purgationibus perpetuò fieret, quod in superpurgationibus fieri obseruatum est. quod si fieret; medicamenta educantia flauam bilem, minimam humoris copiam educerent; & educantia melancholiam, maximam. quoniam scilicet ante bilem flauam, nullum alium succum euacuari esset opus: ante melancholiam, opus esset euacuari bilem & pituitam. Sed restam aliter fieri in ipsis operibus, vt melancholiam euacuantia, modicum & crassum: bilem educantia multum expurgent, idque tenue. Eadem ra-

Similiter confutantur, qui faciliores eductu succos à debiliore medicamentis, & fortiori vacuari contendunt.

30 extrahi solùm flauam bilem, ab illo etiam melancholiam. oporteret enim (vt arbitror) imbecillissimum esse medicamentum, quod flauam bilem educeret: fortissimum, quod atrā. nam vt hic est crassissimus, ita ille est tenuissimus succus. Oporteret non minùs medicamenta melancholiam educantia, educere ante illam flauam bilem. Nam si propter vehementiam extrahit melancholiam; longè priùs extrahet flauam bilem. nam quod potest crassum extrahere, poterit quod tenue est. Adde potentias medicamentorum augeri addita quantitate. vt gratia exempli, drachmæ duæ agarici valentiùs extrahunt, quàm drachma vna. quare idem medicamentum cum hac quantitate extraheret bilem, cum illa pituitam, cum alia melancholiam. quæ omnia absurda esse intelliget facilè, quicunque aut in operibus

40 fuerit aliquantulum exercitus, aut omnibus antiquis medicis fidem non abrogauerit. non enim diuersa morbi natura diuersam medicamenti quātitatem, sed diuersam naturam præstari poscit. Ergo cum omnes hæ sententiæ tam absurdæ sint; sola Galeni sententia restat probabilissima. proindeque nos ita sentimus; trahere medicamenta expurgantia similes sibi succos, idque fieri propter similitudinem substantiæ, quæ cum præstanti calore coniuncta est. Neque video intellectis semel quæ diximus, esse aduersus hoc placitum argumentum quodpiam difficile. Nam si fortè dixeris, bilem esse calidiorem rhabarbaro, saltem nonnullas bilis species, vt pote exedentes; easque omnes bilis species trahi à rhabarbaro, quas tamen dicta ratione oporteret non ab illo trahi, sed illud trahere medicamentum, cum sint illo

Obiectio aduersus Gal. placitum diluitur.

50 calidiores: responderim, esse in rhabarbaro particulas quasdam tota bile calidiores, in commutatione, quam medicamentum subit in ventriculo, emergentes. Quòd si quando tam vrètem generari bilem putas, vt omnibus rhabarbari partibus etiam deductis ad actum calidior sit; superest vt monstres illam bilem tractum iri à rhabarbaro. Nam quod proponis, medicamenta nunquam trahi à succis, dubium mihi satis est. propinamus enim sæpe pharmaca, quæ videmus post modum nihil edu-

Medicamenta nunquam trahi à succis non est cōperitum.

cere, neque ipsa prodire: quæ intelligimus distributa esse. an verò distributa sint, distracta à succis, utpote calidioribus & similibus, an non ita, sed ut alimenta solent non perinde intelligimus. neque verò etiam si ingesto rhabarbaro bilis illa, quam calidiorem pharmaco fingimus, expulsa conspiciatur, ratio redarguitur. Nam ne tunc quidem constat, an bilis ea tracta sit à medicamento, an expulsa à membris: facta à pharmaco noua irritatione. Nam quanquam dico, medicamenta habere vim tractoriam succorum similium, & minus calidorum: tamen nō nego irritatione euacuare etiam eos, quos non valent trahere; aut quia similes non sunt, aut quia sunt potentiores. itaque medicamenta expurgantia similitudinis gratia trahunt succos. Ex his constat, eam controuersiam, inter eos qui quæstiones medicas ante
Ex dictis alia contr. deciditur. me scripserunt, non omnino spretam, an medicamenta peruadant venas ad deportandum in ventriculum & intestina succos, non indigere proprio capite. Nam post comminutionem, quam medicamenta patiuntur in deductione ad actum, qua, (ut inquit Galenus tertio De simplic. medicam. facult. capit. 25.) comparant actu similitudinem illam, quam potentia habent; necessariò (ut arbitror) arteriarum motu, & alimentorum delatione, aliquid etiam pharmaci in venas transsumitur: quod expulsum deinde succi non exiguam portionem extrahit. sed tamen hoc non esse ad purgationem necessarium, ex his quæ diximus constat. Si enim est pharmaci extractoria vis: ipsi ventriculo hærentia familiares humores attrahent. magnes enim ad se trahit ferrum, non tendit ad ferrum, illud deportaturus. Sed hæc quæstio non indiget pluribus.

De vi deleteria expurgantium. C A P. I I.

QUANDO QUIDEM omnia medicamenta expurgantia nocent ventriculo, præcipueque eius ori, ut docet Galenus & recipiunt medici omnes: præceptum est expurgantibus suauius permiscere, quæ illorum malitiam corrigant. An verò eorum malitia tanta sit, ut deleteriis medicamentis sint annumeranda, est in controuersia. Nam Galenus libello, cui titulus est, Quos & quando & quibus medicamentis purgare oporteat, capit. penultimo, Aliquando, inquit, alimentum corpori fit, aliquando in perniciosum mutatur & deleterium. quod tamen non videtur fieri posse ab expurgantibus, nisi ipsa in genere venenorum sint. adde libello De expurgantium medicamentorum facultate, dictum esse: medicamenta sanguinem purgantia esse venena: non alia ratione, quam quòd euacuatione necant. sed hoc idem omnia expurgantia facere possunt: nisi quantitate admodum modica assumpta sint, quæ neque deleteria interimere, ergo omnia expurgantia medicamenta venena sunt. nam venena sunt, quæ parua quantitate sumpta necant: quod expurgantibus etiam contingit. In quam sententiam secundo de ratione vict. acutorum videtur Galenus hæc scripsisse: Purgantium enim omnium medicamentorum natura, corporum quæ expurgantur naturis contraria est, atque, ut quispiam dixerit, lethalis & deleteria. Sed contra est: quòd, ut inquit Galenus sexto Epidem. parte
Controu. agitur. sexta cap. quinto, venena nulli vnquam vsui sunt, neque sanis hominibus, neque ægrotantibus. sed expurgantia constat quanto vsui sint. Præterea venena duplicia sunt (tertio De temperament.) frigore necantia, aut calore. sed expurgantia si quando necant: neque frigore, neque calore id faciunt, sed euacuatione. ergo non sunt in genere venenorum. Adde, quòd, qua ratione dices expurgantia medicamenta venena esse; cogeris alexipharmaca dicere deleteria; quippe quæ & ipsa, nisi parua quadam quantitate assumpta sint, necare possint. Sed mirum: si theriacam, quæ
Quæ pro parte contraria sūt. venenis medetur, venenum dicas. Quæstionem hanc ita dirimit Galenus loco citato ex sexto Epidem. (referam quæ illic docet, quia nihil habeo hîc nequi quod præterea addam) quædam dicuntur *sauidosua*, id est, *mortifera* pharmaca, quædam *diaphanica*, id est, *venena*. Mortifera dicuntur quæcunque interimunt, ut cunque id faciant. atque ita non mirum: si cōtingat medicamentum, aut etiam alimentum fieri *sauidosum*, aliqua quantitate, aut aliqua occasione. Venena verò ea, quæ cū parua quantitate interimant, nullum vsum præstant commodum, neque bene valentibus, neque ægrotantibus.

bus. cuiusmodi sunt aconitum, & marinus lepus. Expurgantia medicamenta deleteria propriè non sunt; sed sicubi talia dicuntur, in ampliori significatione intelligi debet: vt omnia, quæ quantitate non adeò magna interimunt, mortifera dicuntur. Sed pro breui hac quæstione hæctenus.

De aloë. C A P. I I I.

- D**E aloë videntur esse nonnullæ controuersię in autorum scriptis. nam Ioannes Mesue capite primo de simplic. ita scripsit: Neque ad aliud nisi ad vnum videtur nocuum. aperit enim orificia venarum, apertione sanguinem manare faciente. Auicenna etiam libro secundo tractatu primo capite quinto eandem hanc noxam aloë imputat: quantumuis illum conetur Manardus trahere in contrariam sententiam. Dioscorides contra libro tertio capite vigesimo secundo de aloë ita scripsit: Inter alia sanguinis reiectiones sistit. Dioscoridi videtur subscribere Galenus, qui tertio de simplic. facult. capite decimoquarto docet; aloem esse adstringentem, etsi soluat. quod non videtur posse præstare, si sanguinem faceret fundi. quinto libro Method. capite quarto, vtitur Galenus vt sanguinem sistente, & emplastico ad hæmorrhagias, medicamento ex thure & aloë: quo nullum esset aduersum magis, si sanguinem fundi faceret. sexto etiam de simplic. medic. facult. capite vigesimo secundo: Etenim medicamen ventriculo gratum est, si quid aliud, & sinus glutinans. sanat autem hulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci possunt, & maximè quæ in ano sunt, & pudendò. In hac controuersia omnes ferè dicunt; aloem talem esse facultate, qualem à Galeno dictum est, & Dioscoride, & lapsum esse hac in parte Ioannem Mesuem. Iacobus Siluius, & alii quidam neoterici magnopere contendunt illum ab errore vindicare: sed non video qua ratione id possint facere, quantumuis conentur. Dicunt enim, aloem exterius impositam, atque cum oui albumine admistam siccare, cōstringere & sistere hæmorrhagias: tamen potam fluxus sanguinis mouere. Videntur occasionem sumpsisse ex illis Galeni verbis libri De theriaca ad Pisonē capite sexto: Aloë squammaq̃ æris supererescentes vlcèrum carnes adstringunt, & fluxiones quæ sub ipsis nascuntur subinde exsiccant: assumpta verò per os, vniuersum corpus purgant. Tamen qua ratione aloë pota fluxum sanguinis faciat, non possunt dicere. nam siue dicatur fieri anastomoticon, quia est calidum & crassum medicamentum, siue quidquam aliud; nihil est probabile. cum non sit aloë tam parua vis adstringendi admista, vt non fiat medicamentum adstringens. nam cum tam leuicula adstrictione non posset fieri agglutinans. Verissimum ergo censeo, quod confirmauere multò antè Leonhartus Fuchsius & Manardus, & alii viri doctissimi; aloem non aperire, nisi fortè ex accidenti, mordacitate humorum, quos educit: ea ratione qua Galenus notat sexta particula Aphorismi. comment. quadagesimo septimo, educentia atram bilem hæmorrhoidas prouocare, acrimonia scilicet eorum quæ educuntur. quanquam neque hac ratione videtur aloë posse venas aperire, nisi fortè minimum, & post multum & longum vsus. Nam quanquam est bilis extractorium medicamentum, non tamen atræ, neque flauæ adeò multæ, sed ex primis venis solùm. nam Galenus docet 8. De compos. pharm. secundum locos cap. 2. aloës purgationem nunquam transcendere vltra hepar, idque his verbis: Euacuatio igitur ipsa affligentis succi per solam aloem fit, quæ purgandi vim non fortem habet, sed vt ea, quæ circa aluum contingit, purgare possit. & si aliquando ampliori pondere exhibeatur; vsque ad locos circa hepar conscendit, non tamen totum corpus purgans aloë existit. Quare non videtur posse Mesue carere reprehensione. nam aloë per se non est medicamentum anastomoticon, ex accidenti aliquatenus fortasse, & post longum tempus. sed nullum medicamentorum bilem educentium minùs aperit quàm aloë. quare falsò imputat hoc nocumentum illi Mesue. Quod omnium apertissimè refutat Plinius lib. 27. capit. 4. ita dicens: Aloë sanguinis excreationes, si modicæ sint, drachmæ pondere ex aqua: sin minùs, ex aceto pota sedat. vulnerum quoque sanguinem & vndecunque fluentem sistit, per se vel ex aceto. hæmorrhoidum quoque abundantiam leni-

Agitatur controuersia.

Quapropter contraria sūt.

Communis opinio.

Siluii & aliorum quorundam Mesue ab errore vindicatio.

Autor sent. quæ contraria deciditur.

Cōtrouer. alia. ter sistit. Sed est quod interim notemus controuersiolā aliam, quæ est in verbis ipsius Galeni quæ enarrauimus, loco nempe citato ex lib. De theriaca: Assumpta per os, vniuersum corpus purgātia fiunt. Loco alio ex octauo De compositione pharmacorum secundum locos: Non tamen totum corpus purgans aloë existit. Galeni sententiæ videtur contradicere etiam Dioscorides, qui prædicto capite inquit, aloem ictericos purgare. constat verò, ictericorum purgationem non fieri, nisi humoribus etiam ab ipsa cute tractis. Hic videri possit Galenus sui ipsius oblitus, & nulla ratione à contradictione esse liber. Quamquam possimus dicere, aloem solam sine admistione aliorum, potentiùs expurgantium, per se nihil expurgare vltra hepar, sed commodè venire in mistionem medicamentorum expurgantium totum corpus, & icterum soluentium. atque adeò solam posse hæc præstare: sed ex accidenti, expurgato nempe sanguine, qui est ab hepate in vniuersum corpus deducendus. quæ ratione vesica fellis purgat totum corpus ex accidenti, per se solum hepar. Neque quidquam est repugnans, hac ratione solui icterum; aloë prohibente distributionem bilis, & natura interim discutiente quod cutem maculat. Sed de his dicta sufficiunt. nam erratum aliud Mesues de aloë sequenti capite detecturum sumus.

De compositione medicamentorum expurgantium. C A P. I I I I.

Permiscēdi medicamenta occasiones. **P**LERAQVE eorum medicamentorum, quæ per artem incomposita sunt, & 20 proinde à nobis simplicia dicuntur, diuersarum facultatum particulis constāt, natura composita. quæ ipsa compositio naturalis ad tentandam compositionem maiorem medicamentorum, artifices impulit. Nam cum actione aliqua est opus, in medicamento autem cuius copia datur, comoda ad illam actionem est facultas, cæterum cum alia facultate, qua non est opus, coniuncta; solemus medicamentum aliud permiscere, quod facultatem, qua est opus, augeat, vel saltem non contundet; eam qua non est opus, cohibeat. Hæc solet esse occasio componēdi diuersa medicamenta. Est alia, cum tam compositæ proueniunt ex morbo indicationes, ut illis nullum simplicium, quæ ad manus sunt, videatur posse satisfacere. Dux hæc occasiones fecere; non tantum alterantia medicamenta permisceri, sed & expurgantia. de alterantibus procedente opere dicturi sumus: de expurgantibus nunc sermo instituitur. Ex duabus illis occasionibus nascitur duplex mistionis modus. aut enim permiscentur expurgantia cum iis quæ corrigunt, aut expurgantia cum expurgantibus. nam cum (quod paulò suprā monstratum est) expurgantibus medicamenti omnibus vis quædam insit mortifera, & aduersa ventriculo; non oportet illam solam ventriculo occurrere, sed talibus medicamentis permisceri; quæ vim expurgandi acuant, & qualitatem molestam emendent. Acuitur purgandi vis permistione calidiorum: emendatur aduersa facultas à medicamenti natura sua ventriculo gravis, qualia sunt odora. quæ quanquam adstrictionem nonnullam habeant, qua ventriculo addunt robur: nihil tamen prohibet expurgantibus permisceri. non enim habent eam adstrictionem, quæ ventriculum aut roborando, aut constringendo, purgationem impediāt; sed quæ ventriculum nimis debilitari, aut lædi non permittat. Hæc dixerim ad deuitandam quorundam importunam prolixitatem, longissimè disputantium, an liceat adstringentia relaxantibus permisceri: cum eam admistionem mirè commendauerit Galenus 3. De simplic. facultat. capit. 14. proferens multa exempla cum eorum quæ natura composita sunt ex vi adstringente, & purgante, cuiusmodi aloë: tum eorum quæ arte componuntur, ut si rhu succum scammonæ admisceas. Verum de his breui nos diximus, & quod res habet, & ab Hippocrat. desumptum est 2. De ratione vict. in morbis acutis capit. 11. ubi ita inquit: Veratrum quidem nigro vel daucum, vel fœli, vel cymini, vel anisum, vel aliud 50 quidpiam boni odoris miscens. hæc Hippocrat. Mos est aliis medicis non accusandus, salem gemmam, aut spicam nardi permiscere medicamenti expurgantibus, cum in trochiscos rediguntur. Altera compositio est, expurgantium cum expurgantibus, quam ex secunda occasione ortum habere patet. nam non alia de causa medicamenta expurgantia alia aliis permiscuntur; quam ut multi succi euacuentur simul,

Duplex mistionis modus expurgantium.

Adstringentia composita permiscuntur expurgantibus.

simul, aut æquè, aut non æquè. in qua permissione duo sunt potissimum obseruan- *Inpermi-*
da, quod apud Galen. viderelicet lib. cui titulus est Quos & quando. cap. vltimo, & *sione ex-*
in commentario loci citati lib. 2. De ratione victus in morbis acutis. Alterum, vt *purganti-*
medicamenta quæ permiscetur, *ἁποιοῦντο* sint, id est, *eiusdem modi*, qualia esse di- *um cum*
cit veratrum & peplium. dicuntur verò talia, non quæ conuulsiues euacuant suc- *expurgan-*
cos: (diuersos enim possunt euacuare, vt commodè veniant in missionem) sed quæ *tibus duo*
eodem tempore complent expurgationem. Est enim duplex in medicamento- *da.*
rum potentiis differentia. quædam quæ in vehementia expurgationis consistit:
quædam quæ in motionis celeritate. sunt itaque nonnulla citò purgantia, nonnul-
10 la purgantia seriùs. Cauendum itaque est, ne aliquid eorum quæ seriùs purgant,
cum citò expurgantibus permisceamus. fieret enim ita diuersa purgatio, hoc est,
secundum tempus inæqualis; & ita vt cum alterius cessaret motio, & virtutem o-
porteret conuiescere; altera denuo purgatio inciperet: aut (quod feliciùs fieret,
etsi non innoxie) quod tardiùs purgat, erumpet cum citiùs purgante: purgationem
ipsam nihil iuuans, & molestiam purgationis, ac intemperiem vetriculi vehemen-
ter augens. Vnde nonnulli sibi videntur merito consuetudinem quandam medi- *Quoran-*
cis omnibus valde familiarem vituperare, admiscendi lenientia cum expurganti- *da error.*
bus: vt cassiam fistularem, gratia exempli, cum agarico, aut rhabarbaro. quoniam
dicunt; impotentiora essetoto genere lenientia expurgantibus, & tardioris actio-
20 nis. proinde quæ lenientia nonnulli offerunt sola, deinde expurgantia seorsum: inter-
posito, scilicet, eo intervallo, quo sibi videntur posse lenientium & expurgantium
actionem in idem tempus deducere. Tamen horum sententiam ego minùs pro- *Refellitur.*
bo. Nam quæ lenientia tantum sunt, cum non expurgent, sed lubrico & lenitate
succos deducant; non habent proprium operationis tempus. sed si quid aliud est,
quod ventrem citò ad excretionem excitet, citò prætereunt emollientia: sin mi-
nùs, tardiùs. proinde cum medicamentis expurgantibus permista, pro virtute ipso-
rum expurgantium citiùs aut tardiùs deiciuntur, præbuntque emollientia vias,
atque suo lubrico leniter deducunt, quæ expurgantia traxerint. quod vnū bonum
ex horum permissione expectabatur. Aliud est in expurgantium medicamentorum
30 missionem cauendū: ne ex omnium simplicium quantitibus maior aliqua dosis re-
sulet dosi propria alicuius illorum. sunt enim medicamentis singulis propriae do-
ses: quæ quantitates sunt, quibus medicamenta illa commodè exhibeantur, per ex-
perimentum inuentæ. Vt gratia exempli: rhabarbari dosis est à drachma vna vsque ad
drachmas 4. quas doses constat vel ad temperatū corpus dici, quemadmodū in me-
dica arte alia omnia: ita vt nulla omnibus naturis conueniens dosis sit, sed pro deui-
tanda multitudine præceptorum, vt alia regulæ, de medio semper intelligantur.
quemadmodū omnium medicamentorum virtutes in media natura examinauit Ga-
lenus, ita vt in hac conuenientes quantitates examinætur, atque mediis naturis offer-
tur hæc medicamenta his quantitatibus: liceat tamen aut maioribus, aut minoribus
40 nonnunquam exhibere, peculiaribus eorum, quibus exhibentur, consideratis na-
turis. aut naturis indistinctis, præscribuntur quantitates medicamentorum, ita vt
nunquam aut infra quantitatē pharmaci expediat, aut supra liceat tentare. Verum *Doses me-*
ego ad temperatā naturam dici non intelligo. non enim de mediocri natura præscri- *dicamen-*
betur regula, & reliqua cōiecturæ medici permittentur: quando cum tam multa la- *torum non*
titudine præscribuntur doses. neque profectò cum dicitur scammonii dosim esse a *dicuntur*
granis quinque vsque ad duodecim, & agarici in decoctione à drachmis duabus vsque *ad tempe-*
ad quinque. sunt enim hæc tam amplæ latitudines, vt nequaquam verisimile sit, vni *raturam.*
naturæ totas eas quadrare. Sed neque cum vnica dicitur: vt cum dicitur, dosis ele-
ctuarii indi maioris est aurei tres. Nam ad permutandas medicamentorum doses, *Adper-*
50 quanquam conferat nonnihil natura ægrotantis: tamen sunt alia multa quæ maio- *mutandas*
rem videntur diuersitatem efficere, modus scilicet morbi, & magnitudo, & mos, *medica-*
præterea & anni tempus, & reliqua omnia, quæ ad victum spectant, & præparatio *mentorum*
quæ antecessit, & concoctio quæ aut adest, aut non adest, & humor qui aut turget, *doses qua-*
aut non turget. horum enim ratione, magis quam naturæ ipsius qui egrotat, plus minùs *anim d-*
ve offertur medicamentum. Igitur hæc doses non solum temperatis naturis præscriptæ sūt. Na- *ueri de-*
beant.

calidum medicamentum perpetuò afficit vno modo temperatos, & alio intemperatos: tamen expurgans medicamentum non perpetuò, cum reliqua omnia consideranda sint, quæ diximus. siue temperatum hoc in loco intelligas, quod optima temperie est: siue quod mediocriter cedit pharmacis. nam & id idem corpus, quod mediocriter pharmacis cedit natura sua, potest nunc ex modo morbi, aut ex occasione alia difficulter solui: & quod natura facile soluitur, potest modò ex occasione pharmacis reniti. Non itaque res ita habet. sed cum medicamenta expurgantia (ut neque alia aliqua medicamenta) operari non possint, nisi certa quadam quantitate adhibita: cumque propter mortiferam qualitatem, quam permixtam habent, nisi parua satis quantitate sumantur, noxia sint, aut etiam perniciofa; inuentum experimento est, ex multa medicorum diligentique obseruatione, nunquam medicamenta infra minimam dosin exhibita insigni aliquid operari: nec supra summam dosin dari posse citra ægrotantis magnam noxam, aut etiam vitæ discrimen. Quare danda quidem medicamenta sunt his, qui difficillimè expurgantur, cum reliqua omnia indicant augendam esse medicamentorum dosin in dosi maxima: his qui expurgantur facillimè, attestantibus reliquis omnibus, in dosi minima: mediocribus, in mediocri: tamen infra minimam, aut supra summam, nunquam exhibendum est. quoniam hoc facit noxas non ferendas, illud nihil confert. Cum verò ab autore quopiam sine distinctione dicitur dosis, intelligendum est, id quod dicitur, esse dosin summam. hanc enim oportebat magis diffinire quàm minimam: quantum scilicet aucta quantitate medicamenti, quàm imminuta, peccatum potest fieri grauius. Igitur cum medicamenta aliqua simplicia in mixtum aliquod coniicimus; considerare oportet singulorum doses, & tantum ab vniuscuiusque dosi detrachere, quantum reliquorum quantitatibus suppletur. ita ut quod ex illis omnibus resultat, nullius illorum summam dosin superet. esset enim illud perinde, ac si medicamentum illud in dosi maiori maxima daretur. Tamen intellige, non esse absolutas quantitates eorum, quæ permiscetur, considerandas ad reddendam alicuius simplicitum summam dosin; nisi contigerit medicamentorum quæ permiscetur, doses esse æquales. nam si inæquales sunt; constat drachmam, exempli gratia, eius cuius dosis est maior, non sufficere pro drachma eius cuius dosis est minor. Nam si quis det agarici 3. ℥. & medullæ cassiæ 3. ℥. pro reliquo rependat vsque ad dosin minimam agarici, quanquam 3. i. dat medicamenti compositi, ex agarico, tamen infra minimam dosin consistit. Contrà si offerens 3. ℥. agarici, pro reliquo rependat 3. ℥. scammonii, offerens vnicam drachmam, transcendit summam dosin. Igitur non sunt quantitates absolutæ considerandæ, sed proportionales, ut si ex agarico mēs est medicamentum componere in minima dosi, & de minima dosi agarici dimidium subtrahitur; dimidium etiam subtrahi debet de minima dosi medicamenti alterius, quod cum illo coit. Si verò mens est medicamentum componere in maxima dosi, perinde est faciendum. si scilicet dimidium ex maxima subtrahitur, dimidium quoque ex alterius maxima debet subtrahi, quanquam portiones illæ inæquales sint. Nam constat ex inæqualibus dosibus æquales partes secundum proportionem fore inæquales quantitate absoluta. Corrigentia etiam, quæ cum his medicamentis admiscuntur, non debent haberi pro expurgantibus: nec reliquorum dosibus debent detrachere aliquid, sed permisceri debent. ita ut sit ab ipsis pharmacopoliis ex arte; nobis seorsum præfinientibus in syngraphis expurgantium doses. Ex dictis intelliges duos grauissimos errores Gentilis Fulginatis in libro De proportionibus medicinarum. dicit enim primò, cum coeunt multæ medicinæ soluentes, debere aliquam illarum habere dosin propriam in dosi compositi: quandoquidem reliquas inquit non soluere, quod non habent conuenientem quantitatem. Tamen fallitur aperte. nam potest, ex multis minoribus dosi conuenienti, dosis compositi conueniens resultare: immò verò si vna illarum habet conuenientem, necesse est ratione aliarum compositum habere nimiam. Dicit deinde; licere medicamenti fortioris admixti cum debilioribus præstare plus, quàm illius medicamenti fortioris, sit summa dosis. ita ut scammonii summam dosin dicat 12. grana: tamen concedat electuarii ex stoechade, epithymo & hiera partem, in qua scammonii solius sint 30. grana. quoniam inquit,

Quaratione dosis medicamentis assignata intelligi debeat.

Mixtum medicamentum nullius simplicium dosim summam superet.

Quo modo quantitates simplicium consideranda in compositis pharmacis.

Taxantur duo Gentilis errores.

Error alter.

quit, datur scammonia cum declinantibus illam ad inferiorem gradum. Tamen hic error non est ferendus, utpote perniciosus. non enim solum gratia admissionis aliorum, nisi corrigentia sint, addendum non est vnus dosi: sed tantum subtrahendum, quantum aliorum portionibus suppletur. Nam si intensum remittitur à remisso; remissum intèditur ab intenso. atque ita seruata proportione simplicium quam diximus, fit mistum remissius intentissimis simplicibus, & intensius remississimis: & quantitas dosi prouenit tantò maior dosi intensiorum, quantò compositum illis est remissius: & tantò minor dosi remissiorum, quantò illis est compositum intensius, fitque hac ratione conueniens dosi. Ex quibus satis elucet error Ioannis Mesues, qui aloem melli admistam minùs expurgare, quàm sine melle, scripsit. nam mel ipsum per se subducit aluù: non ergo aloes vim soluendi cohibebit. Dicta si obseruentur in compositis medicamentis: fiet ut quoniam cum corrigentibus permiscerentur, sine grauib. symptomatis expurgatio fiat, quoniam *ὑμειωμένα* sunt, non diuersa, atqui quoniam præscriptam seruant dosium regulam, nec nimia sit nec deficiens. quare omnia circa expurgationem rectè cedent. Sed de expurgatibus medicamentis satis diximus: de alterantibus nunc dicendum est. De modo quo operantur, est caput 12. primi huius operis libri. de secundis qualitatibus quæ in cognitionem primarum nos ducunt, dicemus in primis in hoc nono.

*Refellitur.**Error Ioannis Mesues refellitur.*

20

Quæ qualitates secundæ quas primas indicent. C A P. V.

PHILOSOPHI ferè omnes, & medicorum non pauci, ex secundis qualitatibus primantur temperies rerum: non diffidentes se hac ratione posse quaecumque temperamētum ratione syllogistica inuenire. cum enim secūdas facultates ex primis nasci sibi persuaferint; qualitates secundas ex modo quo sunt primæ (est verò id temperamētum) nasci certum esse putant. Cùm verò hæc ita habere physici omnes dicant; deinde in secundarū qualitatū significatione variè opinantur. nimirum dāt alii candorē calori, alii frigori, viriditatem perinde, nigredinē eodem modo. densitatem alii frigoris, alii caloris sobolem dicunt. hinc fit ut oleum alii calidum, alii frigidum statuant: & acetū alii vrens, alii perfrigerans vehementer esse cōtendant. neque solum de his, sed vel de venenis ipsis, quibus certū est alterū summè inesse, hæreāt: ut nō desint qui cicurā venenum calidum esse cōtendant. Peperit verò in re hac omnium minimè ignorāda medicis, tantā opinionum varietatem ipsa placiti ex quo procedunt falsitas: quā primus omnium sapientissimè prodidit Galenus. statuunt scilicet, ex coloribus & accidētibus, quæ insequuntur modū substantiæ, & saporibus, sentiri posse rei cuiuspiā temperamentum. quod tamen de nōnullis qualitatib. omnino est falsum: de aliis quodāmodo verum est, tamen nō omnino, ut sermo hic mōstrabit. Qua ratione alba calida esse dicas aut frigida, & nigra contraria albis ut colore ita temperamento: cū nix & calx sint maximè cādida, & lactithymalli vero lacti sit cōcolor? Iā verò de crassitie aut tenuitate quid dicas: cū tam frigida quàm calida medicamēta possint esse vel tenuium partium vel crassarum? & videas pleraque densari à frigore, & alia multa crassescere à calore. Iā odores & saporibus quo pacto indicent: cū cicurā experiamur graui odore & sapore amaro? nimirum omnia hæc argumēta, quæ ad cognoscēda temperamenta rerum ducuntur à secundis qualitatibus, ab extraneis quibusdā dicit esse Galenus: ei vni fudit, quod ab operatione ductū est. nimirum quod calfacit, calidum est: quod refrigerat, frigidum: dummodo in tēperato corpore periculum fiat, aut etiā in corpore agrotāte, argumēto ducto à iuuatib. & nocētib. id enim à quo calidum corpus lēditur, est calidum: & à quo frigidum lēditur, est frigidum: si, scilicet, ea læsio alterādo fiat. nam ratione causæ morbi, nihil mirum calidum præter naturā corpus lædi à frigidis: ut febricitantes sæpe læduntur ab aqua frigida. Animaduerte tamē, quanquā quod calidū præter naturā corpus lēdit alterādo, calidū est: nō tamē perinde quod iuuat, frigidum esse, nisi id vehemēter faciat. nam & quæ remissius calida sunt, possunt iuuare. Sed hæc curationis methodū attingūt. modò illud vnū statuimus, nullū esse certū argumenti locum ad inueniendum rei cuiuspiā temperamentū ex secundis qualitatibus, sed ex modo quo nos afficiūt solum: ita ut in hac doctrina nullum ratio locum habeat,

*Multi ex secundis qualitatibus temperies rerum inuestigant.**Temperies rerum ab operationibus dignoscitur: certò, non à secundis qualitatibus.*

Adversus dicta argum. sed tota sit empirica. Sed (dices) si hæc ita habent, quorsum Galen. de saporibus & temperamentis singulorum tam multa disceptat quarto de simpl. med. fac. dicens; hos sapores caloris esse; illos frigoris? Præterea, qua ratione possumus effugere illud argumentum quod in principio propositum est, secundas qualitates ex primis fieri, & proinde sequi illarum modum? Animadvertendum hic primò est, non idem esse; qualitatem aliquam ex calore fieri, aut in calido corpore esse. ut gratia exempli: amaritudinem ex calore vincente nasci, aut calida esse amara. nam fieri potest ut res aliqua amara sit participatione partium calidarum, tamen ut tota calida non sit. sunt enim omnia medicamenta, quantumvis simplicia videantur, composita tamen naturâ, ac plerunque ex contrariarum facultatum partibus. eodem modo intellige de aliis qualitatibus. Animadvertente præterea; qualitatum secundarum quasdam neque caloris neque frigoris esse soboles. huiusmodi sunt colores. quasdam quidem esse: tamen neque eas significare exactè temperamenta medicamentorum: tales sunt modi substantiæ, odores & sapores. Singulorum verò rationes iam dico.

De coloribus. Colores, (ut dictum est 3. lib. ex sententia Platonis, quæ hac in parte saltem est probabilior) sunt flammulæ quædâ & splendores in extremitatibus corporum. participantur à corporibus admistione splendidi, quod est naturæ ignis cælestis, cum elementis, quæ per se sine colore sunt. Dictum quoque est; ignem illum neque calidum esse, neque frigidum, sed splendidum. ex quibus constat; proportionem & admistionem huius ignis cum elementis, non permutaturam rei temperamentum, eoque colores nulla ratione posse temperies significare, sed colorem quemcumque posse cum calore & cum frigore consistere. Sed si hæc vera forent, (addes) non fieret res eadem, quod videretur aut perfrigeraretur, alterius coloris. Sed neque hæc conuincunt. Nam fit alter, aut alter color; quia variat proportio ignis cælestis ad elementa. Hæc variare potest bifariam, aucta aut imminuta quantitate ignis ipsius, aut eo non variante, sed permutatis ipsis elementis. augeri aut minui ignem cælestem simpliciter, neq; calorem auget, neq; frigus: cum ille neq; calidus sit, neque frigidus. Sed alteratio secundum ipsa elementa potest calorem aut frigus augere. elementorum enim sunt primò calor & frigus. quod à prima generatione res hæc viridis sit, illa nigra; potest facere maior aut minor ignis cælestis participatio: elementis aut eodem modo, aut diuerso, ut tu velis fingere, habetibus. sed quando res quæ modò alba est aut pallida, gratia exempli, colorem commutat; passione accepta secundum elementorum substantiam, id patitur. Quo fit, ut de rerum diuersarum temperamentis natiuis ex diuersis coloribus nullum ferre iudicium possis: tamen de rei eiusdem quæ colorem ex colore comparauit, temperamento aduentitio possis iudicare, adhibitis quibusdam coniecturis. nam lapides vitione denigrantur primò, deinde dealbantur: & excrementa humana nigra fiunt, nunc calore, nunc frigore. sed de his aliis locis docuimus ratiocinari. Itaq; colores hoc modo se habent.

De accidentibus ad modum substantia pertinentibus. Crassitiem & tenuitatem, & reliqua accidentia modi substantiæ, non dubium est ex mistione elementorum provenire. sed cum elementa non duo sint, in quibus secundum solam rationem maioris aut minoris vnius ad alterum possit proportio variare, sed quatuor, quorum quodlibet utrumque immutatum totam proportionem immutat; fiunt complures mistionum modi, & illorum varietas mira facit, ut eadem res possit calida & tenuis, & frigida & crassa, aut frigida & tenuis. Nam finge magnas portiones terre & ignis, mediocrē aëris, minimā aquæ: fit res calida & crassa. si vis frigidā & tenuē; finge aquæ & aëris maximas portiones, minimas terræ & ignis. rem frigidā & crassam, aut calidā & tenuē non est difficile intelligere. Quod si nos potuimus ex quatuor elementis modos mistionum excogitare, quibus hæc fient; quantò verisimilius est, ipsas rerum naturas mille talia machinaturas? Quare neq; accidentia cum ex prima generatione res comitantur, quidquam possunt indicare, saltem de temperie calidi & frigidi. Sed neque de sicci & humidi temperie videntur posse significare. nam cum ex quatuor elementis aliud sit crassum & siccum, aliud tenue & siccū, aliud crassum & humidū, aliud tenue & humidum; constat quodcumq; temperamentū posse cum quocunq; modo substantiæ consistere. Mollities & durities longè differunt à crassitie & tenuitate. sunt enim medicamenta dura,

- dura, sed friabilia tenuiorum partium, quàm mollia, sed glutinosa. potest verò esse quod durum est, friabile, aut non friabile: & quod molle, glutinosum aut nō glutinosum. Itaque potest esse medicamentum durum & tenuium partium, molle & crassarum. igitur longè diuersa accidētia sunt crassities, & tenuitas partium, à mollitie & duritie. Cū itaque ex crassitie aut tenuitate non possit rei temperamentum coniectari; ex mollitie aut duritie videtur posse. nō enim alia ratione distinguit Galenus mēbra mollia à siccis, in tractatione de temperamētis. Tamen has quoq; qualitates scire licet significare humorem & siccitatem quæ actu sunt, & has ipsas cum quibusdam limitationibus: exclusis nēpe vehemēte frigore, & ardente calore, quæ
- 10 duo possent iudicium perturbare. Sed neq; cum his limitationibus, neq; cum quibusuis aliis, possis ex mollitie aut duritie humorem aut siccitatem quæ sunt potentia, intelligere. Nam muria, & bilis, & lotium & mille talia, mollia sunt admodum & sicca; rursus cucurbita, & persica, res his multò duriores, humectant. requirimus verò in medicamenti potentiā non actu qualitates. quare neq; mollities aut durities ad hanc doctrinam quidquam conferunt. Sapores aliquantò plus significant: *Sapores multum conferunt ad temperamentum cognitionē.* quin potius quantum in ipsis agitur, euidenter indicāt tēperamenta substantiarum quibus insunt. Sunt enim illorum quidam, qui nunquam non fiunt ex frigore, hi sunt acerbis, austeris & acidis: quidam qui semper ex calore, hi sunt salus, nitrosus, amarus & acer. Quanquā neq; hoc passus est Auerroës sine controuersia trans-
- 20 igit. lib. 5. Collectaneorū 27. cætera ex Gal. recipiens, negat saporem amarum ex calore fieri semper: sed ex calore aut frigore fieri posse, modò calor aut frigus cum de siccatione cōiungantur. nititur hæc monstrare exēplo multarum rerū, quæ cū amaræ sint, calidæ non sunt. Cineres sanè constat esse vstione genitos, sed frigidos & siccis & amaros. cicuta omniū maximè videtur illi fauere. est enim frigidissima, vsq; adeo vt necet, & amara. His addit hanc rationē: Fructus omnes cū maturantur, calidiores fiunt. est enim maturitas cōcoctio quædam, & omnis cōcoctio fit aucto naturali calore. sed sunt fructus, qui cū immaturi adhuc, amari sint, maturati dulcescūt. Si ergo cū incalescūt, dulcescūt ex amaris; est nonnunquā amarus sapor ex frigidiori causa, quàm dulcis. His rationibus ductus ita statuit: amarū saporē
- 30 sequi siccitatē, siue ea cum calore, siue cum frigore cōiuncta sit. Est verò vltima hæc argumentatio aduersus Galenū fortior: eò quòd Gal. ipse inuestigat ex modis maturationis saporū causas. fructus enim omnes ostēdit ex saporib. frigidiorib. (vt ita eos appellē) ad calidiores pcedere. Fiūt enim (vt inq;) ex acerbis quædā acida, quædā dulcia, quædā pingua. Ea nēpe quorū acerbitas resoluitur solo calfactu, dulcescūt manētia dura, & seruātia quodāmodo acerbitatē, vt castaneæ. quorū verò acerbitas resoluitur sola humectatione; aut humor est aqueus & crassus, fiūtq; ita austera: aut aëreus & tenuis, fiūtq; acida. quorū acerbitas resoluitur calfactu & humectatione; aut humor est aqueus, & fiūt dulcia & mollia: aut aëreus, & fiūt pingua. His addit Auerroës, fieri quædā ex amaris dulcia, qđ ex ipsis Galeni principiis videtur firmissi-
- 40 mū argumētū tēperamēti frigidioris qđ nōnunquā amaritudinē creat. Quòd si mel vstione amarescit; neq; id indicat, ex maiori calore amaritudinē fieri semper quàm dulcedinē, sed aliquādo. qđ neq; Auerroës neget. Ceterū vt paulò antè dixi, Gal. cōtrā cēset. neq; ille solus, sed cum illo omnes medici, dēptis vno Auerroë inter superioris seculi autores, & inter hodiernos Frācisco Valeriola, in enarratione quarta lib. primi: qui reliquos omnes prouocāt in hac cōtrouersia. Tamen non omnes vincūtur illorū argumentis, quantū ego intelligo: quin potius illi vincūtur, quos argumēta, nō leuia illa quidem, sed quæ non carent suis dilutionibus, ab opinione receptissima reuocarunt. Nam ea omnia argumēta, quæ ab exemplis rerū frigidarū & amararū desumpta sunt, vnica illa distinctione diluuntur, quam paulò antè scri-
- 50 psimus: nō idem esse, dicere, omnis amaritudo nascitur ex calore, & omnia amara sunt calida: cū res aliqua possit esse excellenter frigida; quæ tamen participet calidas partes, quarum causa amara fiat. Sed addes his, si calidæ partes plures sunt, aut maiores frigidis; rem quoq; calidam fieri. nimirū cū duæ substantiæ contrariarū qualitātū veniunt in vnā mixtionē: vincētis aut magnitudine, aut intensione, denominatio tribuitur toti. si verò pauciores, aut minores sunt partes calidæ frigidis; non

possint toti medicamento impertiti suos sapes: quin potius sapor frigidarum partium elucebit. Non igitur videtur duo hæc simul posse verè dici, amarum saporem esse in calido, & medicamentum aliquod frigidum, amarum segustui exhibere.

Soluitur. Est sanè hæc argumentatio secunda subtilis. sed audi dilutionem, qua percepta rem ipsam intelliges distinctè. Qualitates secundæ attemperantur mutua admistione ut & primæ: tamē sunt illarum aliquæ, quæ cæteris paribus (quod attinet ad magnitudinem & intensionem) natæ magis sunt alias in suas formas transmutare, quàm in aliarum formas abire. sunt verò tales, extremæ qualitates: atque inter ipsas extremas qualitates, est semper aliqua cui hoc præcipuè inest. Vt inter colores, niger hoc habet insigniter. nigræ enim substantiæ etiā minima portio aliam quacunque inficit. nigra verò ægerrimè colorem amittunt. Hoc etiam principium accepimus in tertio libro, ad monstrandum; posse fieri vrinam nigram & tenuem. quandoquidem ostendimus hac ratione, multò minorem portionem sufficere ad denigrandum, quàm ad crassitudinem inducendum. Quod inter colores habet nigrities, hoc habet inter sapes amaritudo. quod non minùs licet experimento explorare. In vas aliquod aqua aut posca plenum, immitte tantillum bilis, aut dissolue tantillum aloes: & videas totum liquorem cōtinuò amarescere. contrà vas plenum bile, tanta immissa aqua aut posca dilue ut amaritudinem deponat: & videas grandes congios liquoris infumi, ut vix tandem amaritudo euanescat. nimirum amaritudo vbicunque est, elucet: quantumvis exiguis insit partibus, & multò pluribus contrariæ qualitatis admista sit. Quare nego, si quæ res amaram segustui præbet, calidarum partium habere plures, quàm frigidarum. non enim (arbitror) tu neque liquorem cōflatum ex aquæ libra vna & bilis octaua vnciæ parte, frigidum esse. quē tamen experire amarum. Quod fructus aliquis ex amaro maturitate fiat dulcis, non recipio. non enim putauerim, eum qui vehementer amarus sit, satis dulcem aliquando euasurum. Quod verò ex vehementer amaro minùs amarus fiat, & dulcedinis magis particeps, aut ex parua aliqua amaritudine dulcis; non nego. tamen video esse duplicem modum huius maturitatis, sine sententiæ contraria assertionē: aut excretis amaris partibus pro excrementis inter coquendū, aut permissione humidatum partium deponentibus ariditatem, atque ita dimittentibus amaritudinē. fit enim amarus sapor non ex calore solū, sed ex calore & siccitate. vtrālibet qualitate deposita remitti potest. Et sanè ambabus rationibus hoc fieri mihi persuadeo: bona parte abeunte cum incontento humore, qui resoluitur, reliqua permixta cum humore utili. Sed de speciebus maturitatis dicemus multò plura in commentariis, quæ Deo dante citò sumus edituri in quartum librum Meteor. Arist. Sapes itaque ex quibusdam temperamentis sunt non ambiguis: sed gratia permixtionis diuersarum partium, nihil indicant certum. Notatum verò hīc velim, antequam hoc caput cōcludatur, nihil esse impossibile saporem aliquem frigidum (ita voco distinctioris doctrinæ gratia eum, qui frigus propriæ substantiæ significat) fieri à causa calida, hoc est, rem aliquam acescere actione causæ calidæ. nam neque rem aliquam refrigerari à calore ex accidenti est impossibile. Quare nihil perturbare, videns vina acescere ad solem posita: neq; si quando Alexandrum Trallianum, aut Auicennam, aut alium quempiam autorem audis dicentem; cibum ex calore ventriculi acescere. Nam præterquam quòd doctrina ipsa per se est suspecta, quod alio loco explicuimus; aduersus ea quæ modò diximus de saporibus, nihil affert. Nam multò aliud est saporem nasci ex temperamento calido aut frigido, quàm fieri causa calida aut frigida impetente extrinsecus. Sapes ita habent ut dixi. Odores eiusdem naturæ sunt cum saporibus, ut secundo libro ostendimus, minima quadam differentia dissidentes crassitieci aut tenuitatis. Sapes scilicet sunt aquæ, odores vaporum. quare odorum differentia si sentiri à nobis possent, perinde indicarent, quantum suspicor, ac sapes. tamen quia differentia nos latent, præ nostri odoratus imperfectione; multò minùs ex odoribus persentimus, quàm ex saporibus. Nam eorum quæ ad odoratum pertinent nullas species sentimus: sed hæc duo solū, siue res odora, an inodora, & siue odor gratus, an ingratus. Hæc verò nihil possunt significare. Nam quòd res aliqua sit inodora, fieri potest ex partium crassitie: quæ ut antea diximus,

Soluitur.

Quod de fructuum amarorū maturitate obiciatur, ab autore soluitur.

Animaduersione, ut prædicta eluceant magis.

diximus, potest cum calore, & cum frigore consistere. iam verò vt odora res quæ-
biam sit, calorem quendam exigit. tamen obest partium diuersitas, quam in singu-
is rebus esse diximus, multò magis iudicio, quod ex odoribus fertur, quàm ei quod
ex saporibus. Nam omnes partes, ex quibus res ea, cuius temperamentum explora-
tur, constat, occurrunt linguæ, quanquam sint multiformes, odoratui tamen illæ
solùm, quæ in vapores soluuntur. quanquam ex multis aliis res sit conflata. Colle-
gimus itaque ex nullis qualitatibus earum, quæ secundæ appellantur, firmum satis
indiciu sumi temperamenti. superest igitur sola experientia: cui vnica fidendum
est, etsi à saporibus non nihil iuuemur in hac dignotione. Notandum obiter hîc est,
10 falsò dixisse Valeriolam, Galenum opinari; nihil amarum posse esse boni odoris. *Valeriol.
reprehen-
ditur.*
Nam quanquam cap. 21. quarti De simpl. medic. facultate scripsit: καίτοι τὸ γε πικρὸν ὀσφί-
πτον ὡς εὐωδὲς. tamen eodem loco statim ante hæc verba, ita dixerat: In omnibus ferè
consentiunt gustus & olfactus. tamen in suauissimis, velut rosæ, differunt quidem,
& plurimùm dissident. non enim solùm gustantibus suauia non sunt, sed amaritu-
dinem etiam non paucam præ se ferunt. Hæc cum dixerit, quibus apertè conce-
dit amaram rosam suauissimam esse odore, imò verò misso exemplo, hoc plerunq;
ita contingere, vt quod suauissimum est odore, non solùm non sit gratum gustui,
sed amaritudinem etiam præ se ferat, atque eam non paucam: quomodo statim
diceret, nullum amarum esse odorem, si sanus modo erat? Multò igitur probabilius
20 sit, aliquid aliud in Galeni verbis contineri, quàm illum insanire. Quid illud sit?
quid aliud, quàm quod mox addita verba declarant, quæ Valeriola in enarratione
omisit? Est enim hæc tota dictio: καίτοι τὸ γε πικρὸν ὀσφίπτον ὡς εὐωδὲς, ὅς οἱ ἀς φάρμακον, ὅς οἱ ἀς τροφή
ἡμῶν ἵδου. id est, *at qui quod amarum est, nunquam est bene olens, neque vt pharmacum, ne-
que vt alimentum, nobis gratum.* Hæc Galen. quæ non aliorum dixit, quam quod
amara etsi habent plerunque gratos odores, quod mox dixerat: tamē quales phar-
maca, aut alimenta gustui grata, nūquam habent. Nimirum sunt alii quidam odo-
res, qui delectant nasum, alii qui prouocant gustum: illos plerunque adesse rebus
amaris dixerat, multùm hac in parte consentiens Theophrasto: hos negat, experi-
mēto ipso ductus. nullus sanè quantumuis moschi odore delectetur, ad illius esum
30 prouocatur. nihil itaque hac in parte est erratum à Gal. neque est quod Valeriola
fingat hostem, quem feriat. Sed de proposita disputatione hæc scire expedit.

De vino, sit ne humidum an siccum. C A P. V I.

DE vini temperie parum videtur inter præcipuos artis medicæ autores conue-
nire. Nam Galenus secunda particula Aphorism. comment. vndecimo, vi-
num calidum & humidum esse dicit. Eandem sententiam scripsit in commentario
decimooctauo eiusdem particulæ, & capite decimosexto libri tertii De causis pul-
suum, vbi docet; vinum nutrire celeriter, quia in eo est vigen calor, dux humoris.
40 Paulus etiam & Aëtius vinum calidum & humidum secundo gradu dicunt esse. *Quæ pro
parte con-
traria sit.*
Sed contrà est, quod idem Galenus quinta particula Aphorism. comment. quinto,
vino calfaciendi & desiccandi potentiam videtur tribuere, his verbis: Rursus au-
tem qualitate sanat, eam quam fecit affectionem; neruos calefaciendo, atque ex-
siccando. Est igitur constituta magna controuersia inter grauissimos autores, & in
ipsius Galeni verbis. quam Manardus volens dirimere libro quartodecimo epist.
tertia, vinum humidum alimentum esse dixit, & siccum medicamentum. Verum-
tamen, quantum ego intelligo, maius aliquid significant Galeni loca, quæ vinum
humidum esse dicunt, quàm calidum & humidum alimentum esse. Nam ex do-
ctrina Galeni tertio De temperamentis: Omne alimentum, vt alimentum, cali-
50 dum est & humidum. quoniam scilicet auget sanguinem; & substantiam cali-
dam & humidam reparare, omnibus alimentis est commune. quare quod omni-
bus est commune, nulli tribuetur veluti peculiare. Sed cum alimentum aliquod ca-
lidum aut humidum, frigidum ve, aut siccum dicitur; non eò quod nutriense est,
sed quod aliquā harum qualitatū habet excellentē, tale appellatur. quare vinum &
vt alimentū, & vt medicamentū, calidum & humidum esse censeo, calfacit enim &

*Autoris
sententia
qua cont.
deciditur.*

humectat manifestè sua propria substantia. neque enim si siccum esset, posset esse valde nutriendum. neque profecto habet substantiam unam, qua operetur, ut alimentum & aliam, qua ut medicamentum. Quod si quàm tamen siccitatem inducit, illud facit ex accidenti; aut aucto calore, (quemadmodum obmutescitiam eius qui ebrius est, ab ipso vino sanari calfactis nervis per se, & ex nimio calfactu ex accidenti deficcatis docebat Galenus §. Aphorism. quinto) aut facta per occultam expirationem multa humidæ substantiæ euacuatione. Constat verò omnes has operationes ex accidenti fieri, non per se. operationes autem quæ ex accidenti fiunt, non tribuunt medicamentis denominationem: sed illæ, quæ per se. alioqui balneum aquæ calidæ cogere siccum medicamentum appellare. nam nimia calidæ aquæ infusio exte- 10
nuat corpora, humoribus exolutis per halitum. & aquam frigidam calidum medicamentum appellabis: quippe quæ solet cōuulsiones ex repletionem sanare, ut Hippocr. docet §. Aphorism. vigesimo primo. neque solum hoc, sed & medicamenta omnia expurgantia, cum primo ingressu & per se corpus calfaciant, deinde refrigerant & extinguunt febres, euacuatis scilicet vitiosis excrementis. Igitur si operationes quæ ex accidenti fiunt, denominationes medicamentis non dant; non est quod vinum siccum dicatur, neque ut medicamentum. sed humidum apertè est, quod moderatus eius usus ostendit: in quo id quod per se fit, oportet explorare, & ab eo quod ex accidenti, distinguere. Affectiones etiam quibus hi, qui multo tempore largis vini potionibus assueverunt, solent laborare, illud apertè declarant. sunt enim illæ 20
omnes humidæ. laborant enim multis fluxionibus, podagra & paralyti. & (ut semel dicam) eneruati & molles redduntur. Sed obiiciat nobis aliquis; has affectiones, ut sunt humidæ, ita esse & frigidas: atque hac ratione neque calidum esse vinum oportere. Tamen hæc ratio nihil indicat. nam vinum cum immodica quantitate assumitur, usque adeo ut coqui non possit, frigidum fit ex cruditate. ab humore tamen non potest expoliari, ut neque aqua: cum tamen à suo frigore expolietur facillimè. Nam patientes qualitates, etiam si agentes sint maximè propriæ, sunt illis difficilius separabiles. est igitur vinum, & medicamentum, & alimentum calidum & humidum. tamè merito fit ut ex immodico eius usu morbi fiant frigidi & humidi. Quod 30
verò de vini calore dictum est; intelligi debet de vino confecto, coctoq; ut oportet. nam quod tam recens extractum de vuis est, ut nondum sit coctum, apertè est aliquando frigidum. sed illud nec vinum quidem dicendum est, sed mustum. De quo intelligendum est, quod Galenus dixit libello De cibis boni & mali succi. At in vinis quod vetustissimū est, & cecubum, ut diximus, à Romanis appellatur; adeo ab albo, & austero necnō recente crassoque differt, ut illud efficacissimè calfaciat, hoc manifestam refrigerandi vim habeat. Itaque interpretor id, quod quia recens est, refrigerat, nondum propriè esse vinum: quod quia austerum, iam esse acetū. quod verò de albo à Galeno dictum est duodecimo Method. capite quarto; Neque enim inuenias ex albo vinorum genere calidum ullum; non simpliciter, sed ad ruffa dictum intelligo, & ad flava. 40

*Obiectio
aduersus
dicta dis-
solvitur.*

*Quomodo
intelligi
debeat,
vinum esse
se calidū.*

De coriandro. C A P. VII.

CORIANDRUM dicit Dioscorides lib. 3. habere vim refrigeratorem, quia illi-
um cum pane, aut polenta medetur erysipelatis. Galenus 7. De simplicium
facultate repugnat illi, dicens frigidum non esse, sed siccum & calidum, quia ama-
rum cum cuiusdam humiditatis admistione, eius autem tepidæ. Respondet Diosco-
rid. illud non utcumq; neque quacumq; occasione curare erysipelata: sed aliquando
cōferre, cum erysipelas refrigeratū est aliorum medicamentorum usu, quo tempo-
re ne erysipelas quidem iam esse. Dioscoridem verò indistinctè de morbis pronū- 50
tiare, probat Gal. coriandrū esse calidū, quia teste ipso Dioscoride strumas discuti-
tit, quod nulli refrigerantium facere datum est. Aëtius & Paulus, ut solent, subscri-
bunt Galeno. Auicenna lib. 2. capit. 143. videtur Galeno repugnare, respondere-
que pro Dioscoride: cuius sententiam fuisse dicit, & Ruffi, & Archigenis. dicitque
se putare aqueam illius partē non tepidam, sed frigidam esse, etiam si habeat aliquid
caloris

caloris facile dissipabilis. Respondet Galeni argumento duorum alterum: aut coriandrum, et si frigidum sit, dissoluere strumas proprietate quadam: aut quia in ipso est substantia subtilis profundans, penetrans, & profundatur & non profundatur substantia frigida. hoc est quia substantia tenuis & calida penetrat: frigida verò & crassa non penetrat. Nihilominus non satis intelligere possis, an censeat Auicenna coriandrum prædominio frigidum esse an calidum. nam omnia dicit dubitanter, singulis verbis interponens, fortasse; atque videtur nunc hoc, nunc illud dicere. inquit enim: Frigidum est in fine primi vsque ad secundum; siccum in secundo: & apud filium Viregi, in tertio. mox quasi hætenus recitauerit sententias Ruffi & Archigenis, & filii Viregi, addit: Apud me verò siccum est declinans ad caliditatem paruum. itaq; videtur hinc in Galeni sententiam venire, priora verò dixisse ex sententiis aliorum insinuans, potiùsq; alii possent Galeno obicere & respondere, quàm quæ ipse obici veller. Verùm hoc habeat (vtcunq; senserit Auicenna) vt libuerit: quandoquidem id noluit explicare satis. Mibi verò Galeni sententia videtur euidenter vera, siue gustatu & odoratu res iudicanda sit: (quia odoratum satis est coriandrum, & amarum cum acrimonia quadam) siue ex eo quod facit. quia calfacit, & sitim infert comestum: atq; adeò si largiùs ingeritur, caput tentat, & mentem, vt vinum. diciturq; ob id venenū: non quidem generis eorum quæ deleteria & mortifera sunt, sed quæ ecstasica, hoc est, mentem ledentium. necesse est igitur calidis vaporibus caput repleat. Habet itaq; coriandrum omnia calidi medicamenti: mirorq; cuiuspiam venisse in mentem id esse frigidum. hinc facile intellige; Galenum non probare omnia quæ in libris De medicinali materia ex aliorum libris profert: etiam si ibi non repugnet. nam scribit secundo De antidotis, vinum purum antidotum esse, contra coriandrum viride. id verò dicit ex mente Aesclepiadis, qui vt & Ruffus, & Archigenes, & Dioscorides, celsit coriandrum frigidum esse. vsq; adeò multorum menti insedit is error. nisi fortè de alia herba loquebantur, coriandri nomine. quid enim dicas?

Depsyllio. C A P. V I I I.

30 **S**T V P E N D A de psyllii facultatibus dissensio inrèr graues autores est. nam Dioscorides ponit illud inter venena: Gal. 8. de simplicium facultate tam longè abest ea sententia, vt magnopere illud laudet, dicens: Psyllium semen habet admodum utile, ex secundo refrigerantium ordine: siccando verò & humectando medium quodammodo est. Paulus sequutus est Galeni sententiam. Auicenna, censens cum Dioscoride venenum esse: ratusq; calidū venenum, ac nihilominus frigidū habere aliquid (commotus autoritate eiusdē Dioscoridis, qui lib. 4. cap. 65. dixerat, illud vehementer refrigerare, & Galeni qui frigidū esse dicit) commentus est esse illi partē frigidissimam, & partem calidissimā. quod tractatu primo cap. 1. dicit his verbis:

40 Videtur enim quod cortex psyllii, & quod est super eius corticē, sit fortis infrigidationis, & farina medullæ quæ est in ipso, sit fortis calefactionis: ita vt forsità sit medicina rubrificās, aut vlcērās; & cortex eius sit sicut velamē distinguēs inter ea. si ergo bibitur nō tritū, non dimittit durities sui corticis, vt penetret virtus medullæ eius, & quod est intra ipsum ad suū extērius; imò operatur cū eo quod ex ipso apparet, & sua mucilagine frigiditatē. quòd si cōteratur; forsità illud quod dicitur de ipso quod sit venenum, est propter apertionē medullæ eius. Mesue sequutus Auicennā dicit: Est in eo substantia interior medullaris calida, & sicca in quarto gradu, & est acuta vehemēter, incisina, rubrificatiua, vlceratiua, & est de genere veneni: substantia autem exterior expansa super corticem, est ex multum infrigidantibus. Non contentus simpliciter affirmare Mesue, citat Ruffum & Dioscoridē. quanquā eos etiā dissensisse dicit, quod Ruffus rem frigidā & humidā esse eā partē psyllii gradu tertio, Dioscorides secūdo dixerit. probat magis sententiā Dioscoridis ob ipsius autoritatē, quem dixisse inquit in Epidemia, Nō eleuatur res frigida iuncta cum humiditate vltra secundū gradum. In hac rāta de psyllii facultatibus dubitatione & controuersia, Plinius cap. 11. lib. 25. tantum dicit esse refrigeratorium: venenosā illius quā

litatis non meminit. quod magno argumento esse possit, omnino illi non inesse. nam multa quæ nusquam sunt, narrare solet: eorum verò quæ sunt, nihil tacere. In his Matthiolus ad eò subscripsit Dioscoridi dicenti esse venenum, ut etiam addat multa veneni signa, dicens: Hoc in potionibus hausto, præter ea quæ à Dioscoride illi assignantur indicia, consequitur anhelitus difficultas, alui tumor, & tanta denique cordis anxietas; ut plerumq; oborto sudore frigido commoriantur ægri. Marnardus in annotationibus quas in Mesuem scripsit, non aperit suam sententiam, an psyllium sit venenum: illud vnum dicit (ut mihi videtur) verissimè; Dioscoridem non medullæ ratione, quæ sit quarto ordine calida, posuisse psyllium in venenis, ut Mesuem & Auicēnam: sed ob frigus, quod scilicet totum psyllium frigidum vehementer sit. nam nullius partium differentia facta mentione dicit; Psyllium epotum corpori toti frigus, & torporem cum exolutione, & mœrore quodam affert. atque lib. 4. dixerat, Vehementer refrigerat, & in feruentem aquam iniectum calorem reprimit. Itaq; haud dubiè, & qui illud venenum esse affirmant, inter se dissentiunt; (ut vel ob hanc causam sint fide minùs digni) alii calidum, alii frigidum venenum esse dicentes. Ego utrosque falli certò scio, ut qui innumeris puerulis satietate laborantibus plus quàm drachmā eius seminis dedi. quod pleriq; deglutierunt: nonnulli autem sæpe illud dentibus comminutum ingesserunt. nullus tamen ab eo læsus est. Si autem esset vehementer frigidum, ut opium, aut cicuta; induxisset stuporem, ut solere facere Dioscorides affirmat: si verò haberet medullam corrosivam; anxietates, & reliqua quæ adiecit Matthiolus, passi essent qui dentibus comminuebant. testor verò nihil horum accidisse vnquam. Sed in nobilissimū quoddam Dammocratis antidotum, cuius descriptionem Gal. tradit 2. De antidotis, immittitur psyllium in mortario contusum. quod, si medulla esset venenum corrosivum, minimè liceret fieri. nam, ut docet Galen. 5. De simplicium facultate cap. 19. nihil eorum quæ genere deleteria sunt, in alexeterias antidotos inditur. Quapropter cēseo cum Galeno psyllium omnino venenum non esse: sed medicamentum quoddam vtile, secundo ordine frigidum, nihil autem humidum aut siccum. nam sententiam hanc confirmat experimentum: quod vnicum in disputatione de medicamentorū facultate præstare potest satis firmum argumentum. Nec verò me Dioscoridis sententia plurimū mouet. nam vbi de facultatibus agitur, non est cum Galeno vlla ex parte conferendus. affirmat enim multa temere, quæ Gal. temperauit. haud scio an Matthiolus voluit auctori subscribere. Auicēna videtur somniasse, quod de psyllii partibus nulla neque ratione, neq; autoritate suffultus affirmat. qui cum plurimū apud illum valeret, decepit Mesuem. ridiculus verò est Mesue, qui Dioscoridem & Hipp. de secūdo & tertio gradu frigoris citat, cum nemo nesciat illos graduum meminisse nunquam. fortasse habuit ille libros aliquos spurios, qui nomine Dioscoridis & Hippocratis venditarentur: aut ab aliquo audiuit id dicere Hippocratē. quid enim putes? ego illud affirmo, Psyllii semen nihil habere veneni. Subiit aliquando suspicio, eam opinionē ortam esse, quod forte fortuna aliquis acceperit inter psyllii grana aliquid venenosum, ut solent confundi merces; & cum id præuideret nemo, læsio ad psyllium relata sit. Sed pro hac quæstione hæc sunt satis.

Fiant ne medicamenta vstione mitiora an mordentiora. C A P. I X.

*Agitatur
controuer.*

PLERISQUE medicamentis vtuntur medici, modò vstis, modò non vstis. quare multū refert diffinire, an per vstionē fiant calidiora & mordaciora, an contrà frigidiora & mitiora. ut qua ratione differat medicamentum vstum à seipso nō vsto, non ignoremus. Constat æruginē misy & chalcitim à Galeno vti tertio Meth. capite sexto, ut fiant mitiora medicamenta. est enim illic scriptum in hunc modum post alia multa: Sanè ærugo magis etiam quàm hæc minuere carnem potest, ita ut genus eorum, quæ cicatricem inducūt, omnino sit egressa. at si illa etiam aduras; ut minùs acria, sic ad cicatricē inducēdam reddes magis apra: si verò etiā laues, adhuc mitiora. Hæc Galenus. quib. nō obscurè videtur innuere; vstione fieri mitiora medicamēta. Tamē contrà est, q. de sale ita scripsit vndecimo De simpl. cap. quinquagesimo-

*Quæ pro
parte con-
traria sūt.*

gesimoprimum: Sales vsti digerunt quidem magis, quàm non vsti: quantò scilicet subtilius ipsum corpus accepta ab igne facultate redditur, velut & in aliis quæ combusta sunt, euenire diximus. Verùm non perinde ac ii qui non sunt vsti, solidam ipsam substantiam contrahere constringereque possunt. Itaque Galenus docet, vsta amittere vim adstringendi: tamen comparare vim discutiendi, quam constat in calore contineri. Adde, omnes cineres, ex quacunque re fiant, esse digerentis, & detergentis facultatis. Hanc controuersiolam dicit Gal. inter antiquiores medicos fuisse agitatam: quam ipse decidit breui in proœmio libri noni De simpl. ita dicens: Plerique existimant combusta omnia seipsis effici frigidiora: alii contra augeri calorem existimant, omnium quæ vruntur: vtrique sanè errantes. cōspiciuntur enim liquidò quædam calidiora reddita, & ad gustatū, & ad tactum, & eam quæ in vstu cernitur facultatem: velut supra dicebam, de acribus & adstringentibus. quædam contra adustione minùs apparent calida. (paucis interpositis) igitur acris multū caloris amittunt vsta: quæ verò eiusmodi non sunt, assumunt. Hæc est Galeni decisio. causa est in promptu. Rem quæ per se iam est acris, constat per vstionem euasuram siccam nimis & terream: quādoquidem ignea per se prius erat, & absumptis tenuibus partibus euadet terrea, vt ex prunis fiunt cineres. si verò antea talis non erat: fiet ignea per vstionem. Ex his satis, arbitror, constat, etsi Galenus nō moneat, eam vstionem, quæ rem calidiorem se est effectura, mediocritatem quandā debere retinere. nam per nimiam vstionem, nulla res est, quæ tandem nō euadat in cineres, & terreā substantiam. Quòd hæc ita fiant, intelliges apertè exemplo atræ bilis, quæ generari solet per vstionem, modò ex melancholia naturali, modò ex flaua bile. tamen est substantia frigidior flaua bile, & calidior melancholia. id fit, quia flaua bilis est acris, & ideo per vstionem refrigeratur: melancholia frigida & acerba, & ideo incalescit. Tamen intelligendum etiam est, quòd idem Galen. monet, vsta nō posse esse prorsus frigida: sed quanquam terrea sint, habere tamen permistionem quandam partium ignearum. quod cinerum exemplo monstrat. Constat siquidem eos habere terream naturam: tamē quam vim ignis contineant, intelliges confiderans acrimoniam, quam deponunt in lixiuium. hoc appellat Aristot. *ἐμπύρευμα*, Latine *ignitionem*. Est ea ignis vis, quæ in rebus omnibus vstis relinquitur, qua atra bilis fit magis erodens flauā, etsi illa est frigidior. Hoc *ἐμπύρευμα* non potest consumi per vstionem, sed perpetuò augetur. cineres enim per vstionem nunquam deponunt vim quandam detergentem, quam habent: sed deponitur ablutione, vt cineres immissi in lixiuium fiunt prorsus frigidi. Itaque si medicamentum, quod ad manus est, est acre: vstione fiet mitius: si expers acrimonix, fiet calidius. ita nō sine ratione sal, & nitrū, & talia omnia calidiora fiēt vstione: misfory, & chalcitis, & ærugo, mitiora & minùs calida. Tamē hæc si ipsa prorsus desiccātia sine calfactu facere studes, vstione nunquā perficies, lauacione post vstionē perficies. Sed de his hæc sufficiūt.

Decid.

Galen.

controu.

Vstio, quæ

res calidior

euasura

est, medio-

cris esse de-

bet.

Vsta sem-

per habent

ignitionem

quandam,

quæ ablu-

tionē de-

ponitur.

An possint medicamenta respicere propria membra.

C A P. X.

40

PROPONUNT nobis antidotaria, non ea solū quæ vilia sunt, sed etiam quæ in precio habentur multa medicamenta: quæ non tantū admirandas facultates habent, sed etiam, quæ ipsis facultatibus in quædam membra insigniter vt dicuntur. Vt amygdalæ, adiantum, thoracem roborant: rosa & viola caput. catapotia arthritica articulos purgant: cochia & aurea caput. Quanquam hoc non videtur sine controuersia transigendū, sed examinandum, num hæc ita se habeant, an figmenta sint. Nam quid possit esse in medicamento, quo membrum hoc purget, aut vtcunque aliter iuuet; & alia quæ vicina magis sunt nō perinde afficiat: certè videtur esse nihil. Nam aut medicamentū illud iuuat membrum, quod respicit; aliquid in illud agendo, aut agendo nihil. Si quidquā agit, (nam nihil agere, & tamē iuuare, aut lædere, præter opinionem est) aut primam aliquam alterationē facit, (sunt primæ alterationes, calefactio, refrigeratio, humectatio, & desiccatio) aut secundam. (sunt secundæ quæ has consequuntur, vt adstrictio, laxatio, emollitio, aut induratio, aut

Agitatur

controuer.

apertio, aut incisio, aut expurgatio, aut alia quæpiã actio similis) sed utcūq; alteret; videtur ea mēbra, quæ in via sunt locata, prius alteraturū, si modò illius alterationis capacia sunt. Nam cur scolopendrium, gratia exempli, lienem absumit, aperiendo, aut resoluendo, aut alterando; & ea quæ in via à ventriculo ad lienem posita sunt, non aperit, resolvit, aut alterat? quæ facultas est interiùs tam prudens, quæ medicamentum ex stœchade mittit in caput, ex asplenio in lienem, ex betonica in renes? aut quod est initum fœdus stœchadi cum capite, asplenio cum liene, betonicæ cum renibus? iam verò medicamenta expurgantia, si similitudine substantiæ trahunt, ut primo capite huius libri monstrauimus; quam similitudinem habere possunt cum partis cuiuspiam succo, quæ cum aliorum membrorum succis careant? nam si catapotia aurea, gratia exempli, cum bile capitis similitudinem habent; quæ ratione bili hepatis non sint similia? an non bilis capitis bili hepatis est congeneris naturæ? non enim arbitror, quòd medicamentum trahat ex capite, oportet, ut similitudinem habeat cum capite, sed cum capitis succo. siquidem nō trahit caput, sed illius succum. Hæc argumenta nonnullos has medicamentorum naturas membra propria respicientes negare: alios qui nollent iis suppetiis, quas ad particularum morbos ex medicamentis spectant, carere, ad occultam proprietatem, sacram illam barbarorum anchoram, confugere cogunt. Quod à proprietate fieri illi dicunt, ego non aliter soleo interpretari, quàm quòd ex ignorata causa fiat. quare illud imprimis dicendum nobis est; medicamenta his facultatibus, quæ membra respiciunt, prædita esse, iuxta Galeni sententiam. deinde de causa (si fieri potest) aliquid addendum. Inter medicamentorum lædētia nostrum corpus, experimento cognoscimus nonnulla esse, quæ lædendi hoc membrum vires habent, alia quæ illud. ut lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharides solos renes: & membra quæ in via sunt non sentiuntur vlcerare, cū tamen multa sint. Est enim à ventriculo, in quem primum hæc ingeruntur, ad pulmonem, & ad renes longa via. Si igitur noxiis medicamentis vires infunt ad lædendum membra peculiaria; nihil habet admirationis, naturā prouidam proprias, & peculiaria membra respicientes vires in medicamentis vtilibus, noxiis illis opposuisse. Scripsit Galenus hanc sententiam cum hac ipsa ratione libr. De theriaca ad Pisonem cap. sexto his verbis: Nonnulla verò inuenimus, quæ partes etiam quasdam corporis prius vitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, & cantharis vesicam peculiariter vitiat. contra pleraq; medicamenta quibusdam corporis partibus eximie curandis sunt idonea. Patienti igitur iccinori læpe eupatorium herba strenuè auxiliata est: myrobalanus lienem adiuuit: saxifraga & betonica renes pulchrè afficiunt: & similiter alia aliarum, ut experientia obseruauimus, propria sunt medicamina. Hæc Galen. qui controuersiolam hanc decidit eodem vsus argumento, & eisdem exemplis primo De pharm. comp. secundum gen. disputans aduersus quosdam sophistas, qui has facultates medicamentorum respicientes peculiaria membra deridebant. multis etiam aliis in locis propria quædam medicamina in iuuandis propriis membris commendauit. 13. Meth. ita scripsit: Quale medicamentum hepatis est absinthium, tale lienem capparis cortex. quale rursus hepatis est eupatorium, tale lienem est scolopendrium. Itaq; iuxta Gal. opinionem, non dubium est; medicamenta quædam respicere membra propria. Causam verò huius esse putauerim in analogia quadam, quæ inter medicamenta & membra est, similis ei, quam hominibus quibusdam cum quibusdam aliis esse diximus ultimo capite quarti libri, de qua diffusè illic disputauimus: in hac analogia causam contagionum, & consensuum collocantes. Analogiam hanc constat esse similitudinem. quanquam quæ similitudo sit, non possumus dicere distinctè, utpote quam sensus non assequitur: sed omnino esse similitudinem quampiam, intelligimus ex quodam physico principio. Videmus causam actionis & passionis esse in contrarii ratione: (nam sine hac nulla actio fit) tamen causam facilioris aut difficilioris actionis esse similitudinem cum contrarietate. nam quæ cum contrarietate sufficienti videmus esse similia: ea sentimus à seipsis facilius pati. ita elementa symbola facilius afficiuntur mutuò quàm dissymbola: utpote non omni ex parte diuersa, sed aliquatenus similia. Ergo consentaneum est rationi: similitudinem aliquam facere,

Quorundam opinioniones.

Contr. deciditur.

Causa explicatur, quæ medicamenta peculiaria membra respiciunt.

(quatumuis ea sensum nostrum fugiat) vt hoc medicamentum vi sua facilius hoc membrum quàm alia afficiat. De medicamentis expurgantibus est multò minùs inopinabile; posse membra propria respicere. Nam si medicamento alicui potest esse in modo substantiæ maior similitudo cum biliosis excrementis, quàm cum pituitosis; certè & inter excrementa eiusdem speciei, possit his quàm illis esse similis. siquidem nihil est dissonum; excrementa esse eiusdem speciei, & his accidentibus quæ sunt in modo substantiæ, aliquantulum diuersa. Cùm ergo celebratissimum sit à Galeno cuicunque membro esse suum substantiæ modum cum nullo alio communem, & singulas partes trahere simillimas succorum partes ad suam nutritionem; excrementa generabuntur pro ratione alimentorum. Ergo nihil mirum sui modi generari excrementa in singulis membris: atque ita medicamentum aliquod cum excrementis membri alicuius similitudinem habere. habent itaque medicamenta vires respicientes membra peculiaria, re ipsa confirmante, & ratione non renuente. quare de his hæc tenus.

De mixtione alterantium medicamentorum. C A P. X I.

QUÆ AD MODUM Galenus inquit primo De compositione pharmacorum *Quibus de*
secundum genera, cap. quinto, medicamentis vtimur compositis multis de cau- *causis me-*
10 fis. Vel enim componimus, quia nullum simplicium sufficere potest tam multis in- *dicamen-*
tationibus. quod perinde est ac si dicas, propter virtutum varietatem, aut quò me- *tis compo-*
dicamentum in aliquo gradu per permixtionem constituamus, cùm illius gradus *sitis vti-*
medicamentum simplex non est. Vel ad corrigendam qualitatem aliquam, quam *mur ex*
medicamento nolumus inesse. vt si calidum medicamentum, temperatum tamen *Galeno.*
in altera oppositione qualitatum volumus conficere, permixtis medicamentis ca-
lidis & humidis, cum aliis calidis & siccis, quale optamus medicamentum conficie-
mus. Alii etiam accedunt vsus ex permixtione medicamentorum, qualis est ille: si
medicamento indigemus calido & emplastrico, tamen illud simplex non adest;
cum medicamento calido & fluxo emplastricæ aliquid substantiæ permiscemus.
30 Verùm venio ad priores vsus, quoniam illi sunt potiores. Cùm propter varietatem
virtutum permixtio sit, rarò medicamenta permiscētur quantitatibus æqualibus.
quod in confectione theriacæ licet videre, & cuiuscunque alterius nobilis medi-
camenti. Sed ad augendam aut imminuendam quantitatem simplicis alicuius, duo
hæc spectantur, necessitas illius & potentia. nam prout medicamenti facultas est
maximè necessaria, ita plus eius additur: & quo eius potentia est maior, eò minùs.
cæterùm cùm gradum aliquem ex aliis volumus generare, aut qualitatem aliquam
oblatione contrariæ corrumpere, itaque volumus medicamentum ad gradum ali-
um diuersum ab eo quem habet, reducere; quantitatibus æqualibus permiscemus,
si medicamenta commodi gradus ad illam reductionem sunt. sin minùs; quod
40 redundat aut quod deest gradus, compensamus addita aut detracta quantitate. ve-
rùm id paulò inferiùs explicabimus ampliùs, si alia priùs dixerimus. Illud vnum in *Medica-*
præsentia monemus; quantitatem medicamenti, vt & cuiuscunque alterius rei, con- *meti quā-*
siderari posse aut pondere aut magnitudine. Cōsideratur verò ad permixtionē me- *titas quo-*
dicamentorum solidorum quantitas ponderis. neque id citra rationem. Nam sem- *modo con-*
per quod grauius est cum æqualitate magnitudinis, densius est, & habet plus forme; *sideretur.*
quod ad actionem habet maximum momentum. Gradus caloris aut frigoris, at- *De gra-*
que ita aliarum qualitatum, diuidi possunt secundum rationem maioris, aut mino- *duum ca-*
ris, in quocunque libuerit differentias, si quis rei naturam consideret. tamen quia *loris aut*
infinita sub nulla arte sunt; mos est philosophis & medicis, in numerum quendam *frigoris*
50 certum ex pacto redigere, atque deinde ea quæ ex mitionis modo contingunt, ex *atque ali-*
rei natura inuestigare. Philosophi omnes ad suas disputationes, octo gradus esse *arū qua-*
ponunt caloris vel frigoris, vel alterius qualitatis, vt primo huius operis libro diffu- *litatum*
sè diximus. Galenus quinto De simp. medicam. facult. cap. ultimo, & capite quar- *distinctio-*
to primi De compos. med. secundum genera, quatuor gradus esse statuit, calidorum, *ne.*
frigidorum, humidorum, & siccorum. Primo gradu tale esse dicens, quod alterat

Galen. 4. gradus statuit, calidiorum, frigidorum, humidorum & siccorum.
In singulis 4. gradibus statuit Galen. ternas stationes.
 quidem corpus temperatum, (nam in temperato corpore debent medicamento-
 rum vires explorari) non tamen euidenter: sed vt opus sit ratiocinatione aliqua ad
 percipiendam alterationem. ita nos calfaciunt amygdala dulcia, & recentes nuces.
 Secundo ordinata sunt, quæ manifestè alterant, vt non amplius ad alterationis
 cognitionem opus coniectura sit. huiusmodi sunt mel & vinum. Terti ordinis
 sunt, quæ vehementer alterant, vt ruta, & vinum admodum vetus. Quarti ordinis
 sunt, quæ summè alterant: qualia sunt calfaciendo vrentia, refrigerando stupefaci-
 entia. In singulis horum graduum statuit Galenus ternas stationes. neque enim
 tota alterationum latitudo, in quatuor tantum latitudines dividi possit, quin illarum
 vnaquæque habeat per se amplam differentiam. itaque eorum quæ sunt in primo 10
 gradu quædam in principio illius gradus sunt, quædam in fine, quædam in medio.
 Quod ad operationis intensiorem in ipsis medicamentis attinet, ita distributum
 est. Cæterum quod ad mensuram naturalem portionum caloris & frigoris in illis
 existentium, (quod in physiologia consideratur) non ab omnibus eodem modo di-
 citur. Sed fuit Alchindus, qui rem ita imaginabatur: Esse medicamento temperato

Alchindi imaginatio.
 portionem quandam caloris æqualem frigori: calidum in primo gradu habere du-
 plum caloris ad temperatum: calidum in secundo habere duplum primi, & qua-
 druplum temperati: calidum in tertio, habere duplum secundi, quadruplum primi,
 octuplum temperati: calidum in quarto habere duplum tertii, quadruplum secun-
 di, octuplum primi, sexdecuplum temperati: frigidum eodem modo. Verum hæc 20
 opinio, vtpote quæ musicis potius proportionibus, quàm rationibus physicis age-
 bat, ab omnibus exclusa est vno consensu. Alii aliter imaginabantur, esse por-
 tiones quasdam caloris æquales: eam quæ est in temperato, & primum gradum illi
 additum, & secundum primo, & tertium secundo, & quartum tertio. ita vt calidum
 in quarto, quincuplum calorem habeat temperati, & calidum in tertio quadruplū,
 & calidum in secundo triplum, & calidum in primo duplum. Cæterum si non su-
 mus obliui eorū, quæ primo libro demonstraui, & in præsentia tanquam prin-
 cipia petenda sunt; vtræque harum sententiarum conuincitur eodem argumento.

Refutatur prædicta sententia.
 Nam si tantum perpetuò corrumpitur vnus contrarii, quantum alterius genera-
 tur, vt caloris intensio æquali frigoris remissione fit; & in corporibus capientibus 30
 qualitates contrarias necesse est ex vtriusque vel ex alterutris summum gradum cō-
 pleri, quod illic vel ipso experimēto monstraui, & ab omnibus philosophis re-
 ceptissimum est; non potest calidum in primo fieri ex temperato, (vt vtræque opinio
 dicebat) duplicata portione caloris. Nam aut totum frigus in calido in primo extin-
 ctum est, (quod omnino est falsum. nam ita aqua calida vno gradu immixta in aquā
 feruentissimam, non sedaret illius feruorem; quod tamen fieri iudicat ipse sensus)
 vel non tantum esset corruptum contrarii, quantum caloris est genitum in gradus
 illius productione. atque multò minùs in generatione calidi quarto gradu, potissi-
 mum ex opinione Alchindi. nam decem & sex portiones caloris generari dicit, æ-
 quales illi, quæ vnica frigoris in corpore temperato consistebat. Missas ergo facia- 40
 mus opiniones has: & quæ aliàs sunt demonstrata, rursus resumamus. In corpore
 temperato tot sunt gradus caloris & frigoris, quot in maximè intemperato. hoc ta-
 men vnum interest, quòd in temperato propter æqualitatem contrariorum, à nullo
 desumi potest denominatio. vt si octo gradus summæ intentionis esse ponamus,
 quod 4. habet caloris, & 4. frigoris; neque calidum neque frigidum est: quoniam
 neque calidum neque frigidum excedit mediocritate. Ergo illud vnum quod ex-
 cedit, appellationem tribuit, non quod inest. vnde euidenter demonstratur, tanto
 gradu corpus aliquod esse calidum, quanto calor supra contrarium excellit. Igitur
 in quo corpore calor vno gradu superat frigus; vno gradu est calidum: quod duo-
 bus superat, duobus. Vnde manifestum fit, malè omnes ferè interpretari; calidum 50
 vno gradu habere quinque gradus caloris. quoniam (dicunt) necesse esse calidum
 vno gradu, habere gradum vnum caloris supra temperatum. quare cum tempera-
 tum habeat 4. habebit calidum primi gradus quinque. Sed falluntur apertè. nam
 si habet quinque caloris, habebit frigoris tres tantum. sed quinariū vincit ternariū
 duobus numeris: quare calidum erit in secundo, quòd tu calidū in primo esse dicis.

Autoris sententia.
 Sed
 Colligitur ex dictis vulgaris error.

sed non est dicendum, quod est vno gradu tale, superare vno gradu temperatum: sed in calido in primo, habere calorem gradum vnum supra frigus. non enim ab iis gradibus dico medicamentum denominationem accipere, quibus superat temperatum: sed quibus in eodem medicamēto qualitas denominationem tribuens vincit contrariam. quod verò Galenus, vt medicamentum dicat quarti gradus, dicit, *Explican- tur verba Galeni.* medicamentum quatuor numeris vincens symmetrum, ita intelligi volo, esse calidum quarto gradu, quod quatuor numeris vincit: non quidem numerū graduum, qui est in temperato, sed proportionem quæ est in temperato. quæ proportio est æqualitas. Ergo corpus quod quatuor numeris vincit æqualitatem, est calidum in *Regula inueniendi in vnoquoque medi- camenti gradu, quot sint partes caloris et fri-*

10 quarto: quod tribus, in tertio: quod duobus, in secundo: quod vno, in primo. atq; ita si gradus sunt 8, calidum in primo habet caloris 4 & °. & frigoris 3 & °, & reliqua eodem modo. Si 4 sunt gradus: temperatum habet caloris duos, & frigoris totidē. calidum in primo: caloris 2 & °, frigoris vnum & °. Atqui hæc regula est secundū vtramq; hypothesin, inueniēdi in vnoquoq; gradu quot sint partes caloris, & quot frigoris; de tota graduum latitudine numerum appellationis illius seorsum demere, & qualitati denominanti dare, reliquum æqualiter ambabus qualitatibus contrariis distribuere. vt gratia exempli, mens est scire, calidum in secundo, quot ha-

20 beat caloris, & quot frigoris. de tota latitudine, quā pono esse quatuor gradus, duo tribuendi sunt calori: reliqui duo æqualibus partibus dandi, & calori, & frigori. vnde colligitur: calidum in secundo, habere caloris tres gradus, & frigoris vnum. Cæterum hæc omnia luce clariùs apparebunt in tabella hac.

Positis in summè calido quatuor gradibus, sunt hæc proportionēs.

C O R P V S C A L I D V M.					
Tempe-	1.	2.	3.	4.	Gradus.
Corpus	2	2°	3	3°	4
	2	1°	1	°	0
					Caloris } habet.
					Frigoris }

30 ratum.

Eadem ratione inuenire potes partes caloris & frigoris, non in singulis gradibus modò, sed etiam in singulorum graduum singulis stationibus: diuisis quatuor gradibus in duodecim stationes: atque ita commistis calidis cum frigidis secundum eandem proportionem, quam in gradibus seruabamus. ita vt temperatum sit, quod habet 6 frigoris stationes, & totidem caloris: deinde excessus intra 3, sit primi gradus: intra 6, secundi: intra duodecim, quarti. vel aliter: computatis nempe gradibus cum tertiis partibus. euadet enim idem. Nam perinde est dicere, calidum in prima statione secundi, habet caloris duos gradus, & duas tertias, frigoris gradum vnum & tertiam; ac si diceremus, habet caloris octo stationes, & 4 frigoris. Sed vtramque rationem claritatis gratia persequuti sumus his tabellis.

40

Tabula ternarum stationum quatuor graduum.

C O R P V S C A L I D V M.

Gradus		1.	2.	3.	4.	
S T A T I O	Prima seu prin- cipium.	$2\frac{1}{6}$	$2\frac{2}{3}$	$3\frac{1}{6}$	$3\frac{2}{3}$	Caloris
		$1\frac{5}{6}$	$1\frac{1}{3}$	$\frac{5}{6}$	$\frac{1}{3}$	Frigoris
	Secun- da seu mediū.	$2\frac{1}{3}$	$2\frac{5}{6}$	$3\frac{1}{3}$	$3\frac{2}{6}$	Caloris
		$1\frac{2}{3}$	$1\frac{1}{6}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{6}$	Frigoris
	Tertia seu fi- nis.	$2\frac{1}{2}$	3	$3\frac{1}{2}$	4	Caloris
		$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$		Frigoris

portiones seu gradus.

Temperato nullæ sunt stationes

Tabella solarum stationum.

Tēpe-	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	Stationes.	
	6	$6\frac{1}{2}$	7	$7\frac{1}{2}$	8	$8\frac{1}{2}$	9	$9\frac{1}{2}$	10	$10\frac{1}{2}$	11	$11\frac{1}{2}$	12	Caloris.
	6	$5\frac{1}{2}$	5	$4\frac{1}{2}$	4	$3\frac{1}{2}$	3	$2\frac{1}{2}$	2	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	nihil	Frigoris.
ratum.	Primus,		Secundus,		Tertius,		Quartus,		Gradus.					

In compo-
sitis medi-
camentis
gradus re-
sultat pro
ratione
simplicium.

In simplicibus hanc inuenies necessariò proportionem : sed in compositis gradus 10
resultat pro ratione simplicium. neque aliquo modo potest in mixto esse alius gra-
dus, præter illum quem exigit proportio; nisi fortè ex diuturnitate, aut fermenta-
tione, maior aut minor calor fiat. sed modò non loquimur de his, sed de attempe-
ratione, quæ ex proportionem simplicium prouenit. hæc permixtio fieri potest aut
duorum medicamentorum, aut plurium : atque horum quantitatis aut æquali-
bus, aut inæqualibus permixtis. Si duo quantitatis æqualibus (nam de aliis statim
dicemus) miscentur; aut illa sunt similia formis & gradibus, vt calidū in primo cum
calido in primo: aut similia formis, diuersa gradibus, vt calidum in primo cum cali-
do in tertio: aut dissimilia qualitatibus, & similia gradu, vt calidum in secundo cum
frigido in secundo: aut dissimilia qualitatibus & gradibus, vt frigidū in primo cum 20
calido in tertio. Similia gradibus & formis permiscuntur nonnunquam, vel pro-
pter formam aliquam quæ accedit & ex amborum commixtione resultat, vt quo
emplasticum medicamentum fiat, aut vt sit fluxum : vel etiam propter consortio-
nem alicuius virtutis, quæ illorum alteri inest. tamen propter gradum medicamē-
ti non est, quòd admisceantur. nam idem omnino gradus fit, qui illorum utriusque
inerat. Cum permiscuntur similia formis, & dissimilia gradibus, remissum remittit
intensum vsque ad medium vtriusque. nam quantum remissum intenditur ab in-
tensò, tantum exactè intensum remittitur à remissò. Quare calidum primo gradu,
permixtum cum calido in tertio; facit calidum in secundo. cuius monstratio est; cō-
putatis gradibus caloris per se, & in ambobus medicamentis reductis ad æqualita- 30
tem, & gradibus frigoris per se reductis etiam ad æqualitatem, & deinde excessu
qualitatis æqualis, quæ vincit, considerato. quod inuenies apertè in hac tabella.

Similia
gradibus
& formis
propter
quod per-
miscen-
tur.
Ex per-
mixtione
similium
formis &
dissimiliū
gradibus
quis gra-
dus resul-
tet.

Calidum in primo habet $\left\{ \begin{array}{l} \text{caloris } 2\frac{1}{2}. \\ \text{frigoris } 1\frac{1}{2}. \end{array} \right.$ Calidum in tertio habet $\left\{ \begin{array}{l} \text{caloris } 3\frac{1}{2}. \\ \text{frigoris } \frac{1}{2}. \end{array} \right.$

Ex $2\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 6 : quibus in duas partes distributis contingunt singulis caloris 3.
Rursum ex $1\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 2, duobus in duas partes distributis, contingit singulis 1.
Quod habet caloris 3, & frigoris 1; est calidum in 2. ergo calidum in primo reducit
calidum in tertio, ad calidum in secundo. Animaduerte hoc in loco, quanquam 40
verum sit quod philosophi dicunt, debilius cum patitur, aliquid agere in fortius: ta-
men nos, contrà ac plerique aliorum, huius reductionis rationem non in actione
reciproca collocare, sed in reductione illa ad æqualitatem, quā declarauimus in ta-
bella. nā hīc nō loquimur de fermentatis, vt mox monuimus: in quibus solis ista in se
ipsa medicamentorum actio mutua est, quod 5. cap. lib. primi mōstrauimus. Nam
in illis non mirum, si hæc non respondeant; cum quia multa suapte natura diutur-
nitate intenduntur, multa remittuntur: tum quia maior erit potentioris actio, quàm
impotentioris. Tamen cum medicamenta inæqualis caloris permiscemus, & in-
æqualiter calidum confingimus; ea inæqualitate ad æqualitatem redacta, resultat
quod diximus necessariò. nam in tota hac doctrina per demonstrationem proce-
dimus. His monstratis, facile est cuiq; intelligere erratum Andernaci: qui primo 50
De compositione pharmacorum secundum genera capit. 5. ita vertit, fortasse pro-
pria ductus imaginatione, si has proportionem minùs intelligebat: Porro cum inte-
rim tale simplex nullum adsit, si duo habeamus, quorum hoc numeris duobus, il-
lud tribus calidius sit; ea si miscuerimus, medium efficiemus, quatuor numeris sym-
metrum exuperans. Constat hoc esse apertè falsum. nam calidum in secundo, qua
ratione

Quidani
maduer-
tendum
hoc loco.

Andernaci
versio
notatur.

ratione possit augere calidum in tertio, vsque ad quartum gradum? est tamen ex dictis facile cuique locum restituere, etiam non consulenti Græcum codicem, qui tamen ita habet: *μη παρόντες δ' ἐνίοτε μὴδὲν τοῦτε ἢ ἢ ἀπλῶν, αὐτὸν πορῶμεν δυοῖν, ὥν τὸ μὲν ἀεθμοῖς πέντε, τὸ δὲ περὶ θερμότητος μίξαι αὐτὰ, τὸ μέσον ἐργασθῆναι, πέντε αὖ ἐλεθμοῖς ὑπερέχον τὸ συμμαίεσθαι.* id est, *Suppetete autē nullo tali simpliciū, habemus autem duo, quorum hōc quidem numeris quinque, illud tribus calidius est: miscentes ipsa, medium efficiemus quatuor numeris superans temperatum.* Ex quibus verbis constat Galenum hæc eadem docuisse, quæ nos modo enarramus. Constat etiam euidenter, illum eodem modo ac nos diximus, constituisse singulos gradus. nam nulla alia ratione computatis, succedit ita: vt calidum

Gal. vera prædicta autoris sententiam confirmant.

- 10 in tertio reducat calidum in quinto ad calidum in quarto. Nam si calidum in primo habet caloris gradum vnum supra temperatum; (quod plerique dicunt, non consequuti quæ modo nos in lucem producimus) calidum in primo, habet caloris 5, frigoris 3. calidum in secundo, caloris 6, frigoris 2. calidum in tertio, caloris 7, frigoris 1. calidum in quarto, caloris 8, frigoris nihil. Quare constat, etiam si summa latitudo ponatur octo graduum; non posse esse calidum in quinto, atque ita ineptè loquebatur Galenus. Sed dices, erant hæc exempla, quibus licet esse vel impossibilibus. tamen ratio proportionis seruari potest, vt remissum remittat intensum ad medium vtriusque. Nam calidum in primo, habet caloris 5, frigoris 3. calidum in tertio, caloris 7, frigoris 1. septem & quinque reductis ad æqualitatem fiunt 6. tribus
- 20 & vno frigoris reductis ad æqualitatem, fiunt 2. corpus quod habet caloris 6, & frigoris 2, est calidum in secundo, quod est medium inter calidum in primo & calidum in tertio. Bene habet, hucusque eodem modo procedunt ac nos. Sed primò cogitur concedere; Galenum impossibilia sumpsisse in exemplis, minimè monentem, quòd quantum ego intelligo philosophum nō decet, sed sophistam. deinde tenentur dicere cur in habente sex gradus caloris, cum quatuor sint vincentes & expediti à contrario, non omnes operantur in externam materiam? quòd si operantur, cur non denominant? quod non possunt dicere probabiliter, ac citra proteruiam. Igitur (vt iterum dicam) cum talia permiscetur; remissum remittit intensum ad medium vtriusque. Quod in gradibus integris monstratum est, & eadem ratione in di-
- 30 uersis stationibus eueniet: quarum diuersitatem contingit permutare gradum medicamenti, quod componitur. Vt calidum in statione vltima primi reducit calidum in statione prima quarti, ad primam stationem tertii: & calidum in prima statione primi reducit calidum in prima statione quarti, ad vltimam stationem secundi. quorum vtrumque demonstrabimus his tabellis.

Calidum in statione vltima primi gradus habet	{ caloris $2\frac{1}{2}$. frigoris $1\frac{1}{2}$.	Calidum in statione prima quarti habet	{ caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$.
---	---	--	--

Ex $2\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt $6\frac{1}{2}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $3\frac{1}{4}$ caloris: Rursum ex $1\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt $2\frac{1}{2}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $1\frac{1}{4}$ frigoris.

- 40 Corpus quod habet caloris $3\frac{1}{2}$ & frigoris $\frac{1}{2}$, est in medio primæ stationis tertii ordinis calidorum. Ergo calidum in vltima statione primi reducit calidum in statione prima quarti, ad stationem primam tertii.

Calidum in prima statione primi habet	{ caloris $2\frac{1}{6}$. frigoris $1\frac{1}{6}$.	Calidum in prima statione quarti habet	{ caloris $3\frac{1}{3}$. frigoris $\frac{1}{3}$.
---------------------------------------	---	--	--

Ex $2\frac{1}{6}$ & $3\frac{1}{3}$ fiunt $5\frac{1}{2}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $2\frac{1}{4}$ caloris. Rursum ex $1\frac{1}{6}$ & $\frac{1}{3}$ fiunt $2\frac{1}{6}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $1\frac{1}{12}$.

Corpus quod habet caloris $2\frac{1}{3}$ & frigoris $1\frac{1}{3}$, est in medio tertie stationis secundi gradus calidorum. Ergo calidum in prima statione primi, reducit calidum in prima statione quarti ad calidum in vltima statione secundi.

- 50 Sed hæc de similibus formis, & diuersis gradibus. Si contraria formis eiusdē gradus miscentur, perpetuò reductio fit ad temperatum: vt frigidum in secundo cum calido in secundo mistis. quod per se est euident, neque demonstratione indigens. Si contraria formis diuersa etiam gradibus miscentur, reducunt sese mutuò ad medium vtriusque: vt frigidum in primo trahit calidum in tertio ad calidum in pri-

Ex permutatione contrariorum formis quibus gradus reductus fuit.

mo. Nam frigidum in primo, duobus gradibus distat à calido in primo: vno frigoris vsque ad temperatum, alio caloris vsque ad gradum vnum. calidum in tertio, duobus etiam gradibus distat à calido in primo. Igitur hæc reductio contrariorum, est etiam ad medium amborum. quòd verò ita eueniat, monstratum est etiam in tabellis: computatis seorsum numeris caloris, & seorsum frigoris, & vtriusque reductis ad æqualitatem, & deducto minori numero de maiori.

Frigidum in primo habet	{ caloris $1\frac{1}{2}$. frigoris $2\frac{1}{2}$.	Calidum in tertio habet	{ caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$.
-------------------------	---	-------------------------	--

Ex $1\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 5, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $2\frac{1}{2}$ caloris. 10
Rursum ex $2\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 3, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $1\frac{1}{2}$ frigoris. Corpus quod habet caloris $2\frac{1}{2}$, & frigoris $1\frac{1}{2}$, est calidum in primo. Ergo frigidum in primo, reducit calidum in tertio, ad calidum in primo.

Auerroes reprehenditur.

Vnde euidenter fit, errasse Auërroem in fine quinti Collect. dicentem; frigidum in primo, reducere calidum in tertio ad calidum in secundo. quia putat gradum vnum frigoris, vnum caloris posse tantum detrachere. Sed ille non est assecutus hanc monstrationem. hinc etiam fit, vt hæreat in re facili, concedens se ignorare; calidum in primo ad quem gradum trahat calidum in tertio. atque ignorato principio, meritò hærebat. non enim ad eundem gradum transferetur calidum in tertio à calido in primo, & à frigido in primo. sed vtrumque iam nos cum demonstratione 20 docuimus. Potest etiam in his contrariarum qualitatuum gradibus diuersis, reductionis gradum alterare differentia stationum: quod eadem omnino regula computatur. vt frigidum in prima statione primi grad. reducit calidum in tertia statione tertii gradus, ad calidum in prima statione secundi. Quanquam si frigidum in primo, & calidum in tertio completis essent gradibus, & in eadem statione; reducerentur, vt paulò antè diximus, ad calidum in primo. Sed modus computationis est idem. quem in hac tabella claritatis gratia lubet iterum exprimere.

Frigidum in prima statione primi habet	{ caloris $1\frac{1}{2}$. frigoris $2\frac{1}{2}$.	Calidum in tertia statione tertii habet	{ caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $\frac{1}{2}$.	30
--	---	---	--	----

Ex $1\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 5, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $2\frac{1}{2}$ caloris. Rursum ex $2\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 3, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $1\frac{1}{2}$ frigoris. Corpus quod habet caloris $2\frac{1}{2}$, & frigoris $1\frac{1}{2}$, est calidum in prima statione secundi gradus. Ergo frigidum in prima statione primi, reducit calidum in tertia statione tertii, ad calidum in prima statione secundi.

Possunt non minùs stationes reductionem illam, quam euidentem esse diximus, contrariarum qualitatuum & similium graduum, à mediocritate temperati alterate. nam frigidum secundi in prima statione, reducit calidum secundi in tertia statione ad calidum primi in statione prima, quod eadem regula monstratur in hac 40 tabella.

Frigidum in prima statione secundi habet	{ caloris $1\frac{1}{2}$. frigoris $2\frac{1}{2}$.	Calidum in tertia statione secundi habet	{ caloris 3. frigoris 1.
--	---	--	-----------------------------

Ex $1\frac{1}{2}$ & 3 fiunt $4\frac{1}{2}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis $2\frac{1}{2}$. Rursum ex $2\frac{1}{2}$ & 1 fiunt $3\frac{1}{2}$, quibus in duas partes sectis, contingunt singulis frigoris $1\frac{1}{2}$. Corpus quod habet caloris $2\frac{1}{2}$ & frigoris $1\frac{1}{2}$, est calidum in prima statione primi. Ergo frigidum in prima statione secundi, reducit calidum in tertia statione secundi ad calidum in prima statione primi.

De permutatione medicamentorum multorum, & quantitate inæqualium.

Sed hætenus loquuti sumus de mitione duorum medicamentorum, quantitate 50 æqualium. Cum plura miscentur, aut quantitibus inæqualibus, ac multò magis cum vtrumque fit, scilicet miscentur multa, & magnitudine inæqualia; alia ratione est opus, vt pote multis iam proportionibus coeuntibus. Velit medicus confingere medicamentum calidum in primo, non adsint temperatum & calidum in secundo: (nam ex his componebatur) sed pro illis, temperatum

peratum & calidum in tertio. constat, calidum in tertio habere redundantem gradum caloris ad eam reductionem: fiet tamen detrahendo de quantitate calidi in tertio, secundum quantitatem qua admiscetur temperatum, quantum habet redūdans qualitatis. Nam ita quotidie nos solemus facere, studentes reducere vinum ad eam temperiem, cui assueuimus. si oligophoron est, minus aquæ: si meracius, plus infundimus. Vnica regula est explorandi, ad quem gradum reductio fiat: siue miscantur duo quantitibus inæqualibus, siue plura, siue similia, siue contraria. scilicet diuidere medicamenta illa in partes aliquot earum, quas vocant aliquotas, æquales, siue in libras, siue in vncias, siue in drachmas, siue scrupulos: & collectio partium numero, in singulis recēdere gradus caloris & omnes colligere per se, & æqualiter partibus illis omnibus distribuere, & gradus frigoris eodem modo. deinde cōsideratis numeris qui contingere particulæ cuique; minorem educere de maiori, & gradus qui restat, est ad quem reductio fit. vt multis exemplis docebo per tabellas. Ex sex vnciis temperati, & quatuor vnciis calidi in tertio, fit calidum in principio primæ stationis secundi gradus. monstratio.

20	Tēperati vnciæ 6 habent	{	cal.	$\left \begin{array}{c} 2 \mid 2 \mid 2 \mid 2 \mid 2 \mid 2 \\ \hline 2 \mid 2 \mid 2 \mid 2 \mid 2 \mid 2 \end{array} \right $	{	frig.	Calidi in tertio vnciæ 4 habent	{	cal.	$\left \begin{array}{c} 3\frac{1}{2} \mid 3\frac{1}{2} \mid 3\frac{1}{2} \mid 3\frac{1}{2} \\ \hline \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \end{array} \right $	{	frig.

Ex his decem vnciis colliguntur caloris gradus 26, his in decem partes sectis, contingunt singulis $2\frac{6}{10}$. Rursum ex his decem vnciis colliguntur frigoris gradus 14. his in decem partes sectis, contingunt singulis $1\frac{4}{10}$. Corpus quod habet caloris $2\frac{6}{10}$, & frigoris $1\frac{4}{10}$, est calidum in quinta parte secundi gradus. Ergo sex vnciæ corporis temperati, reducunt quatuor vncias calidi in tertio, ad principium primæ stationis secundi gradus calidorum.

Reductio in tribus medicamentis, æqualibus quantitibus, qualitibus similibus, diuersis gradibus. Ex calidi in primo, & calidi in tertio, & calidi in quarto binis vnciis, fit medicamentum calidum in secunda statione tertiæ. monstratio.

30	Calidi in primo vnciæ duæ habent	{	cal.	$\left \begin{array}{c} 2^{\circ} \mid 2^{\circ} \\ \hline 1^{\circ} \mid 1^{\circ} \end{array} \right $	{	frig.	Calidi in tertio vnciæ duæ habent	{	cal.	$\left \begin{array}{c} 3^{\circ} \mid 3^{\circ} \\ \hline 0^{\circ} \mid 0^{\circ} \end{array} \right $	{	frig.	Calidi in quarto vnciæ duæ habent	{	cal.	$\left \begin{array}{c} 4 \mid 4 \\ \hline \mid \end{array} \right $	{	frig.

Ex his sex vnciis colliguntur vna summa gradus caloris 20. his in sex partes sectis, contingunt singulis $3\frac{1}{3}$. Rursum ex his sex vnciis colliguntur frigoris gradus 4. his in sex partes sectis, contingunt singulis $\frac{2}{3}$. Corpus quod habet caloris $3\frac{1}{3}$, & frigoris $\frac{2}{3}$, est calidum in secunda statione tertiæ gradus. Ergo ex calidi in primo vnciis duabus, & totidem calidi in tertio, aliisq; duabus calidi in quarto; fit calidum in secunda statione tertiæ gradus.

40 Reductio in tribus quantitibus inæqualibus & diuersis gradibus, & diuersis qualitibus. Ex frigidi in primo vncia vna, & calidi in secundo vnciis tribus, & calidi in tertio vnciis duabus: fit medicamentum calidum in medio vltimæ stationis secundi gradus. monstratio.

50	Frigidi in primo vncia vna habet	{	cal.	$\left \begin{array}{c} 1 \mid \frac{1}{2} \\ \hline 2 \mid \frac{1}{2} \end{array} \right $	{	frig.	Calidi in secundo vnciæ tres habent	{	cal.	$\left \begin{array}{c} 3 \mid 3 \mid 3 \\ \hline 1 \mid 1 \mid 1 \end{array} \right $	{	frig.	Calidi in tertio vnciæ duæ habent	{	cal.	$\left \begin{array}{c} 3\frac{1}{2} \mid 3\frac{1}{2} \\ \hline \frac{1}{2} \mid \frac{1}{2} \end{array} \right $	{	frig.

50 Ex his sex vnciis colliguntur vna summa gradus caloris $17\frac{1}{2}$. his in sex partes sectis, fiunt in singulis $2\frac{11}{12}$. Rursum ex his sex vnciis colliguntur frigoris $6\frac{1}{2}$. his in sex partes sectis, fiunt in singulis $1\frac{1}{12}$. Corpus, quod habet caloris $2\frac{11}{12}$, & frigoris $1\frac{1}{12}$, est in medio vltimæ stationis secundi gradus calidorum. Ergo ex vncia vna frigidi in primo, & vnciis tribus calidi in secundo, & vnciis duabus calidi in tertio, fit medicamentum calidum in medio vltimæ stationis secundi calidorum.

Eadem methodo reducuntur quatuor, & 5, & plura: atque illa aut similia qualitatibus, aut contraria, aut æqualibus quantitatibus, aut inæqualibus, aut eisdem gradibus, aut diversis. denique utcumque aliter singas, eadem methodo reduces facile. Sed quanquam hæc per longiores demonstrationes ita oculis volumus expone-
re: tamen potest inter computandum, ubi hæc semel intellexeris, compendio uti; computando non omnes gradus caloris seorsum, & omnes frigoris, qui in simplicibus sunt, ut hucusque fecimus: sed eos tantum, qui denominationem tribuunt. Nam cum reliqui gradus bene attemperati sint; numeratis illis solum, qui denominant, perinde cedet computatio, ac si omnes connumerentur. ita igitur se habent reductiones: & hæc est methodus generandi gradum quemcumque ex simplici- 10

*Cautio per
miscendi
oleum &
ceram me-
dicamen-
tis alteran-
tibus.*

materiæ appellantur, (cuiusmodi sunt in liquidioribus oleum, in solidioribus cera) incaute permisceamus medicamentis alterantibus: sed pro illis aut detrahentes gradui, aut aliorum vires intendentes. sunt enim huiusmodi medicamenta natura sua temperata. sed quæ temperata sunt, contundunt utrorumque contrariorum vires, & omnia quibuscum permiscuntur, remittunt. eadem ratione, qua mon-
stratum est, remissum remittere intensum. Verum fit sæpe, ut medicus indigeat medi-
camento aliquo certi gradus, quod ad manus non sit, & velit illud ex compositione sibi comparare: tamen non adsint æqualiter distantia ab illo gradu, quæ illum possint reddere in portionibus æqualibus. Fit quoque ut etiam si duo illa medica- 20
menta adsint, velit medicus tertium aliud, duove alia, aut etiam plura permiscere, quæ ad reddendum illum gradum sint aut remissiora quam oportet, aut intensiora, aut partim intensiora, partim remissiora: tamen videantur medico necessaria, ad medicamentum quod parat, propter secundas aliquas virtutes, aut tertias. (non enim solum gratia attemperandi qualitates primas, miscemus medicamenta: sed plerumque etiam ad componendum primas cum secundis) ut si fors ferat, ut velim ego componere medicamentum calidum tertii gradus, & adstringens mediocriter, & adsint tria medicamenta: alterum calidum in secundo, alterum in quarto, sed nullum horum adstringat, adsit tertium, quod adstringat, calidum in primo. neces-
se est tertium hoc admiscere, quod tamē perturbat proportionem primarum qua- 30

*Quara-
tione com-
positum
medica-
mentum
certi cuius-
dam gra-
dus fiat.*

litatum. Opus ergo est scitu, quot portionibus singulorum opus sit. Fuerit ergo magnum operæ pretium regulam inuenire, qua possimus dicere; ex quibus portio-
nibus quorum medicamentorum qui gradus producat. docuimus enim hactenus inuenire, cum tot portiones talium medicamentorum miscentur, qui gradus fiat. tamen modò videndum est, ut ex talibus totque medicamentis talis gradus fiat, quot singulorum portiones accipiendæ sint. quod est apprimè ad dictos vsus necessarium. Hæc docet brevissimè & apertissimè regula alligandi, (ita vocant) qua
utuntur & qui confundunt metalla, & qui merces miscent. Fit alligando numeros
medicamentorum simplicium, numero medicamenti, quod paramus. Sed quoniam alligare plures numeros fuerit difficile; promptissimum erit alligare per bina- 40
rios. sed ut alligentur duo numeri vni alteri, oportet alterum esse maiorem, alterum minorem eo cui alligantur. Atque non aliter alligantur, quam medicamento minoris gradus toties sumpto, quoties numerus cui fit alligatio, superatur à medicamento maioris gradus: & medicamento maioris gradus sumpto toties, quoties medicamentum minoris gradus vincitur ab eo cui alligatio fit, ut patet in hac figura.

$$\begin{array}{r|l} 1 & 2 \\ 4 & 1 \\ \hline 3 \end{array}$$

Ex vna portione calidi in quarto, & duabus calidi in primo, fiunt tres portiones calidi in secundo. Medicamentum, scilicet, primi, sumitur bis, quia medicamentum secundi bis superatur à medicamento quarti: & medicamentum quarti sumitur

mitur semel, quia medicamentum secundi semel superat medicamentum primi. Si miscemus medicamenta quatuor, aut sex, aut plura, numero pari, alligentur per binarios. ut si ex medicamentis quatuor, quorum vnum sit secundi, aliud quinti, aliud tertii, aliud septimi gradus, paramus medicamentum mistum quarti; sumimus medicamenti secundi portionem vnam, medicamenti quinti portiones duas, medicamenti tertii portiones tres, medicamenti septimi portionem vnam: & fiunt portiones septem medicamenti quarti, ut in hac figura.

$$\begin{array}{r|l}
 2 & 1 \\
 -5 & 2 \\
 \hline
 3 & 3 \\
 -7 & 1
 \end{array}$$

- Sumitur medicamenti secundi portio vna: quia medicamentum quinti semel superat medicamentum quarti. & medicamenti quinti sumuntur portiones duæ: quia medicamentum secundi bis superatur à medicamento quarti. hic binarius ligatur per se: secundus per se. sumuntur medicamenti tertii portiones tres: quia medicamentum septimi ter superat medicamentum quarti. & medicamenti septimi sumitur portio vna: quia medicamentum tertii semel vincitur à medicamento quarti. Quòd si in secundo binario non sunt duo numeri, quorum alius sit maior, alius minor gradu, quem paramus, aut medicamenta sunt in numero impari; fiet facillimè tunc quoque gradus quem paramus. Ex medicamentis maioribus aut minoribus mistis fiat medicamentum vnum, & illud alligetur gradui quem paramus. Si impar numerus medicamentorum est; id quod excedit mediocritate, admisceatur cum vno aliorum, ut par numerus fiat, & deinde quæ supererint, alligentur per binarios. Quanquam scio posse hæc brevius efficere, eos qui sint arithmeticæ artis peritiores. sed ego præterquam quòd in ea arte parum sum versatus, malo rudiusculè hæc docere, quàm obscurior euadere. Ex dictis facile est intellectu, falsò dixisse Auerroem; huiusmodi graduum qui in medicamentis sunt, inuentio-
nem, & permixtionem, ut ex ea hic aut ille gradus fiat, non posse confirmari experimento, sed solius ratiocinationis esse opus. Nam quòd medicamentum hoc simplex calidum est in primo, illud in secundo; à solo experimento desumptum est. Igitur quòd ex hoc medicamento & illo resultat aliud tali gradu calidum; idem experimentum potest confirmare. si scilicet calfacit manifestè, ita ut ratiocinatione non sit opus, neque tamen lædit, insigniter. Iam verò quòd in vnoquoque gradu dictæ portiones caloris & frigoris sint secundum eas, quas diximus, proportionibus; confirmat experimentum coniunctum cum ratione. sensus, scilicet, docet; id quod ex hoc medicamento, quod calidum in primo est, & illo quod est calidum in tertio, resultat, esse calidum in secundo. Ratio tamen per eas omnes demonstrationes quas diximus, docet, nisi talis esset in vnoquoque gradu caloris ad frigus proportio, non posse ita contingere, ut factum sensus docet. Sunt igitur hæc omnia, præterquam quòd firmis monstrationibus confirmata, vel sensui euentia. Sed de his satis.

De venenis. C A P. X I I.

GALENVS libro tertio De simpl. medic. facult. capite decimo octauo ita scripsit: Eorum ergo medicaminum, quæ frigore interimunt, nullum genere lethale est, sed sola quantitate. At in erodentibus, putrefacientibus, atque exalfaci-
entibus haud ita se res habet. Quibus verbis apertè significauit, quod in illo, & tribus proximis capitibus diffusè satis docet; venena esse duplicia, quædam calida, quædam frigida. calida esse lethalia toto genere: frigida, quantitate tantum, nullatamen frigidorum pharmacorum esse genere deleteria. Dicuntur verò illorum nonnulla genere, nonnulla quantitate venena: non quòd aliqua illorum sint, quæ in quauis quantitate etiam minima necent; (nulla enim talia sunt)

sed ipsa etiam genere deleteria, nisi quantitate quadam certa fumantur, possunt citra noxam bibi. nullum siquidem est naturale agens, quod ad agendum commodam quantitatem non exigit, alioqui esset actionis infinitæ. Non itaque proinde genere hæc, quantitate illa deleteria dicuntur: sed quòd quæ quantitate talia sunt, nisi quantitate commoda bibantur, possunt vsque adeò vinci, vt pro veneno alimētum fiat. quod verò genere est tale; nulla quantitate potest nutrire, quanquam in aliqua non interimat. Hæc itaque docet Galen. loco citato ex 3. De simpl. med. quæ eadem docet 3. De temp. cap. 4. Tamen lib. quinto De simplicium medicamentorum facultate, capite decimo octauo, contrarium prorsus videtur docere, dicens; multa venena frigida esse genere deleteria. sunt illius verba hæc: Quædam autem totis substantiis nobis contraria sunt. proindeq; si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædēt: qualia sunt dryopteris, & pityocampe, & thapsia, & solanum manicum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli. præterea salua, & fel venenatorum animalium. nam talia omnia genere sunt deleteria, non quantitate. Hæc ille. quo loco constat nonnulla calida, & pleraque frigida medicamenta recēseri, cū tamen omnia genere deleteria non quantitate dicantur. Controversiam hanc non alia ratione spero decidi posse, quàm modo quo calida & frigida in corpus nostrum agunt, planè intellecto. Diximus verò hunc nos in primo huius operis libro, capite duodecimo: quod vellem perlegere eum qui in hunc locum incidit, quòd hæc radicitus intelligat. illic monstrauiamus; calida recalfacere nostrum corpus, quòd à nobis prius incaluerint: frigida refrigerare, nō quòd refrigerentur, (neque enim esse in nostro corpore refrigerandi causam) sed quòd propter substantiam impatibilem non calfacta, perseuerent. Hoc ipsum habent venena, sunt enim & ipsa alterantia medicamenta: habent verò plus aliis frigida, quòd comminuuntur, comminutaque deferuntur ad cor: calida quòd ex modo suæ substantiæ cū primum à nostro calore incipiunt alterari, putrescunt, putrefaciuntq; viscera ipsa. atq; hac ratione, vtraque sunt mortifera. In quam sententiam dictum est 3. De temperamentis cap. citato, frigida venena omnino non vinci, neque alterari, sed ipsa corpus nostrum vincere: calida partim quidem ipsa vinci, partim verò vincere nostrum corpus. Ex quo loco non est intelligendum, frigida non posse à nobis vinci, & calida posse, vt videntur verba sonare. contrarium enim plenè paulò antè diximus ex 3. De simpl. posse scilicet frigida superari integrè & nutrire, calida non posse. Sed intellige, frigida eò interimere, quòd non vincantur, posse tamen vinci non interimentia: calida verò non eò quòd non vincantur, sed quòd putrescant. Itaque frigida cū interimunt, manent omnino inuicta: cū non interimunt, omnino vincuntur. calida neque omnino inuicta manent aliquando, neque omnino vinci possunt. habent enim frigida bonum exitum vt vincantur, calida vt expellantur. His ita statutis, scire licet, nullum medicamentum posse esse genere deleterium, nisi sit putrefaciens, aut putrefacientium partium particeps. posseque medicamenta excellenter frigida, habere admixtas partes putrefaciētes: ratione quarum tota euadant genere deleteria. talia sunt omnia medicamenta, quæ frigida quamuis sint, deleteria genere dicuntur. Præstat huic dilutioni viam Galenus, qui cū loco citato ex 5. De simpl. fungos inter deleteria recensuisset, lib. septimo cap. 117. de illis ita scripsit: Fungus frigida humidaq; planta est admodum: vnde & proximè ad deleteriam facultatem accedit. Et sanè inter eos sunt, qui etiam interficiunt; potissimū qui natura mistam habent qualitatem (liecat ita dicere) putredinosam. Hæc Galenus. quibus haud obscure dixit, fungos, etsi frigidi & humidi sint, deleterios esse, quòd habent admistam qualitatem putrefacientem: quod aperte diluit propositum ænigma.

Verba Galeni alia quibus contrarium videtur docere.

Controversia deciditur.

Nullum medicamentum potest esse genere deleteriū, nisi sit putrefaciens.

Galenus verba ostendit, somnifera tantum esse humida.

De soporiferis. C A P. X I I I.

50

DE soporiferis medicamentis est non minùs difficilis controuersia ex Galeni verbis. Nam primi lib. De causis symptomatum cap. ultimo docet, verè soporifera esse medicamenta tantum humida. nam quæ simul refrigerant; non tam somnum,

somnum, quàm soporem faciunt. ex humectatione enim cerebri fit somnus, ex refrigeratione stupor. sunt verò illius verba hæc: Talia igitur sunt cùm medicamēta omnia, quæ verè somnifera sunt: tum quæ sic quidem vocantur, inferunt autem non somnum modò, sed etiam coma, & carum, & totius corporis torporem. quæcunque autem duntaxat humectant, meritò somnifera vocantur. quæ verò perfrigerant; neque somnum, neque indolentiam afferre rectè dicuntur; sed pro somno coma & caron: pro indolentia ob perfrigerationis excellentiam, vel prorsus sensus priuationem, vel certè sensum minutum. Hæc habet prædicto in loco. In quinto libro De simplicium medicam. facult. cap. decimo octauo ita scripsit: At

10 ea, quæ κατὰ φύσιν (id est *soporem*) epota faciunt, ac proinde dolorem lenientia, & *Gal. verba alia qua videntur prædictis contraria.* *Contron. decidiunt.* hoc est *somnifera*, à plerisque dicuntur; temperiei sunt maximè contrariæ iis, quæ reuera sunt anodyna. refrigerant siquidem omnia corpus: & sensum eò usque stupefaciunt, ut si paulò liberalius ebibantur, mortem afferant. cæterum ad vsum propositum optima sunt, quæcunque desiccant. Hæc sententia omnino videtur priori contraria. Nam illic dixit somnifera tantum humectare; hîc, somnifera refrigerare. neq; solum hoc: sed & commodiora esse ad hunc vsum, quæ desiccant, quàm quæ humectant. Si quis tamen consideret attentius; inueniet nihil hîc dictum esse repugnans, sed omnia consona. Nam cùm somnus duplex sit, quidam naturalis, quidam symptomaticus, ut 4. huius operis libro explicuimus; quæ so-

20 mnum naturalem faciunt, hæc sola in primo De causis symptomatum verè somnifera appellauit: quæ symptomaticum, non somnifera, sed soporifera potius aut stupefacientia. hæc tamen ipsa, quæ ab illo non verè somnifera dicuntur, dicit in 5. De simplicibus à plerisque somnifera appellari, atque de illis eo loco disputauit. Hæc verò sunt non humectantia tantum, ut illa, sed refrigerantia vehementer. quin potius inter ea quæ refrigerando cataphoram inducunt, minus noxia sunt, quæ desiccant ut opium; quàm quæ humectant ut cicuta. quandoquidem supra stupefaciens frigus, obruens humor auget malum. Horum sanè medicamento-

30 rum vsum per se semper nocet: vitandusque proinde, quoad fieri potest, est, ut docet Galen. 12. methodi cap. 1. tamen permittitur nonnunquam gratia alicuius symptomaticis grauius urgentis, ut doloris, aut peruigilii. inter hæc verò minus periculosa sunt dicta de causa, quæ cum refrigeratione desiccant, quàm quæ humectant. Quid ergo? nunquid ea tantum sunt verè somnifera, quæ tantum hume-

40 ctant? lactuca ergo non est somnifera, neque vinum est somniferum, neque lac. duo enim horum refrigerant, alterum calfacit. Tamen experimento inuenimus; hæc, & præterea omnia replentia caput, siue calida sint, siue frigida, somnum conciliare. Fortasse dices; hæc somnum præter naturam facere, eoque de illis non disputasse Galenum loco citato. addesque in horum confirmationem, somnum naturalem fieri ex halitibus alimentorum: hæc verò habere vires medicamento-

50 sas, quibus somnum conciliant non naturalem. Sanè hæc valde dura sunt. nam hac ratione nulla possint esse medicamenta somnifera: quin potius contradictionem inuoluet dicere, medicamenta verè *υπνωτικά*. Nam quæ talia fuerint, erunt tantum alimenta. Non ergo ita res se habet: sed sunt aliqua verè somnifera

Diluitur. medicamenta, quæque naturalem somnum inducunt. Huiusmodi sunt, quæ alterant quidem, sed non eatenus ut morbum aliquem inducant. hæc enim cùm morbum non faciunt, neque somnus, quem faciunt, erit symptoma. monstratum siquidem est in quarto huius operis libro, symptoma omne nasci ex morbo. Lactuca igitur refrigerat, sed non facit somnum primariò refrigerando, sed humectando modicè: secundariò refrigeratio etiam iuuat, ut lactuca somnum faciat. quanquam ea refrigeratio sola non faceret somnum. nam qui à sola refrigeratione fit, est stupor. cum non faceret lactuca. non est siquidem illi tanta refrigeratio: verum ea quantulacumque est admota humori, potius confert ad somnum, quàm ut impediat. contra ac calor, qui potius impedit, quàm iuuat. quare vinum humectando fit somniferum, quippe quod est calidum. Ergo verborum Galeni is est sensus. Sunt verè somnifera, non quæ tantum humectant; sed quæ tantum humectando somnum conciliant, idque primariò, ac præcipuè. unde

fit, vt somnus ex lactucis, vino, lacte, & similibus naturalis fit, nisi intentione fiat præter naturam. Scimus siquidem ex tractatione De causis symptomatum, omne accidens naturale intentione fieri posse symptoma, & omnem causam accidentis naturalis efficientem, multitudine fieri posse symptoma. Sed de medicamentis somniferis hæc sit satis dixisse.

De medicamentis emollientibus. CAP. XIII.

DE medicamentorum emollientium natura videtur esse controuersia; cum ex diuersorum autorum, tum etiam ipsiusmet Galeni diuersis locis pendens, & ex argumentis, quæ in diuersas sententias videntur cadere. Nam Auicenna lib. 2. tractatu primo, cap. de rationibus medicinarum singularum, dicit: Mollificatiua vera medicina est, cuius proprietas est, vt ponat substantiam membrorum habentium spissos poros leniorem, caliditate & humiditate sua: & accedit ex hoc vt pori fiant latiores, & expulsio superfluitatum, quæ in eis continentur, faciliior. Itaque Auicenna in calore & humore censet esse naturam emollientium, & ipsam emolliendi facultatem. Gal. quoque lib. 5. De simplicium medicamentorum facultate, cap. 3. videtur hoc idem docere, his verbis: Illa verò, (loquitur de emollientibus) seu maiorem quam pro natura calorem accedentia, & nonnihil quoque humiditatis inducentia. Itaque dicit eo loco Galenus, emollientia medicamenta operari calorem maiorem, & humiditatem nonnullam inducentia. quod nihil est aliud, quam calfaciendo & humectando. quartodecimo etiam Methodi cap. tertio, agens de scirrhi curatione dicit; quod si quis iis quæ affatim trahunt, digeruntque medicamentis, vacuare tentet, nec iis quæ humectent & calfaciant molliat, acliquet; huic paucis primis diebus egregie processisse curatio videbitur. cæterum quod de affectu restabit, id insanabile erit. His verbis aperte docet Galenus scirrhum calfacientibus & humectantibus curandum esse. Idem autem 5. De simpl. cap. 5. dicit malaticum, seu emolliens esse, non dici à medicis de medicamentis vtcunque tollentibus duritiem: sed peculiariter de his, quibus curantur quæ congelatione induruerunt, magisque etiam, si in eis contentus sit humor præter naturam, velut in scirrhis. dicit igitur Galenus, emollientia esse calida & humida. secundo etiam De arte curatiua ad Glauconem, cap. 5. dicit: Non igitur curandæ sunt partes induratae medicamento immodicè siccante, sed cum eo quod calorem habeat tepidum; humiditatem verò neque multam, nec omnino minimam. His omnibus locis videtur docere Galenus idem quod Auicenna; emollientia medicamenta esse calida & humida. Nihilominus Galenus, vbi ex professo agit de eorum natura, affirmat calida esse & sicca: atque adeò distinctius diffiniens cap. 9. quinti simplicium dicit: Emollientia esse secundo, aut tertio ordine calfacientia, primo siccantia. idque bis repetit eodem cap. Vt hæc controuersia decidatur, oportet quædam præfari. Primum hic non quærit, an medicamenta emollientia sint humida; an sicca: (nam de calore nulla quæstio est) sed an emollientium natura & facultas in siccitate sita sit, an in humiditate. Nam si quis dicat, emollientia esse sicca; producentur oleum, & hydrelæum, & gallinæ pinguedo, quæ humida sunt: si verò dicat quis, ea esse humida; producentur galbanum, pix, resina, & styrax, quæ sunt sicca. verum fieri potest, vt sint multa emollientia sicca, & emolliitio humiditate agatur, & cōtrā. velut multa amara sunt frigida, & astringentia calida; tamen amaritudo in calore est, & adstrictio in frigore. non igitur oportet exemplis certare; sed his præteritis, liceat per sese eorum naturam considerare: deinde oportet scire; medicis non vocari emollientia, quæ vtcunque tollunt duritiem; sed ea solum, quibus scirrhi & illi similibus affectionum curatio peragitur. quia tales affectiones vocari consueuerunt medicis durities. Ex his colligit Galenus (vt ab illius argumentis prius incipiam) suam affectionem incipiens ab ipsius scirrhi essentia, & generatione: non enim aliunde potest melius indicari auxiliorum quorumcunque natura, quam ab essentia morbi, qui illis curatur. Per scirrhum ergo (dicit) laborat pars affecta concretionem, quam peperit frigida fluxio: & ipse etiam succus est concretus, quia frigidus, crassus, & incultus.

cultus. Est itaque succi crassi redundantia, & eiusdem ac cum eo partis etiam concretio: curari ergo debet soluentibus concretionem, & absumentibus humorem. concretiones autem soluant, humores absument, calor, & siccitas: ille quidem digerendo ac dissoluendo, hæc per se siccando. igitur tota scirrhi curatio calidis & siccis tribuenda est. Nihilominus hac in parte Auicennæ sententia mihi magis placet: videturq; , vel ex ipsis hypothesebus & sumptionibus, melius confirmari. Si enim scirrhus est partis concretio, cum succi crassi congestione; soluetur iis quæ concretionem soluant, & succum absument. vtrunque autem horum facit melius calor coniunctus cum humiditate, quàm cum siccitate. rectius ergo calidis & humidis
10 tribuetur emollitio, quàm calidis & siccis. Facere autem vtrunq; calorem melius cum humore, constat: quia res quæcunque frigore concreta, facilius ac melius dissoluitur aqua calida, quàm igne. vel ipsi nostri digiti, & ungues, cum concreuere frigore, laxantur melius immissi in aquam calidam: ac proinde indolentius, quàm admoti igni. Nimirum ipsa etiam humiditas, vel citra calorem laxat, & concretionem tollit: vt glacies & nix apertè indicant, quæ infusione aquæ etiam frigidæ liquantur. si igitur sola humiditas soluit concretionem, inuexit etiam eam solutione, quæ calore agetur. iam verò succi extractionem, atque euacuationem, magis fieri à calore cum humiditate, quàm cum siccitate, indicant elixa, quæ ex succia multò magis sunt, quàm assa. nimirum calor siccus contrahit poros partis cui admoetur,
20 secundum extremitatem, atque proinde ex alto minùs extrahit: contra in substantia humida simul aperit laxando & extrahit. At dices, humiditas prohibet consumi humorem, arte prohibet consumi humorem, seu humiditatem naturalem partis: consumi verò succum qui præter naturam continetur, non prohibet. nam vim succos vacuandi calore non detrahit, sed tantum prohibet siccari partem. hoc verò ad emolliendum est longè vtilissimum. nam cum siccatione res omnes reddantur duriores; fit, vt dum calor humores absumendo, & concretionem soluendo emollit, humiditas partem siccatione durefcere prohibeat: atque ita in fine curationis supererit pars secundum naturam habens, & citra vllam noxam emollita. ponitur enim in emollientibus esse humiditas, non calori par, sed multò minor: vt possit,
30 sit, non quidem partem præter naturam emollire, dum calor succos absumit; sed illi solùm obitare, quò minùs, dum succos absumit, partem etiam siccet. Magis igitur consentaneum est, ponere emollientia calida & humida esse, quàm sicca: calore quidem secundi aut tertii gradus humiditate exigua. Quòd si quæ eorum quæ emollientia sunt, ab hac natura aliquatenus deficient, vel quod caloris habeant exiguum, & humiditatis multum, vt suillus adeps, & hydrelæon, aut quod habeant siccitatem cum calore; ea omnia eatenus in aliud genus inclinant, illa quidem suppurantium, hæc resoluentium: quanquam enim Galenus omnium horum naturas laboret separare, nihilominus omnia fere in multa genera incidunt: suppurantia simul, & emollientia, aut emollientia & aperientia, aut hoc simul & resolutionem
40 facientia, aut horum tria, aut plura. idque multis causis euenit. Primum quòd horum naturæ non valde dissideant, sed aliæ in aliarum confinio positæ sint: deinde quòd cum medicamēta ad aliquid sint; euenit idem huic esse, hoc alii illud. vt thus, quibusdam est sarcoticum, aliis suppuratorium: deinde quòd quæcunque earum facultatum inesse potest secūdum magis & minùs, semper autem quod vni facultati deest, alia facultate rependitur. vt remissione resoluentium fiunt extergentia, remissione horum emollientia, horum remissione pus mouentia, & rursum ex his anodyna. Sed hæc, & alia quamplurima, ad hanc doctrinam spectantia, in commentariis libri quinti De simplicibus scribemus: quæ cum his velim coniungat, cui aliquid superest scrupuli ex breui hac disputatione.

50

De medicamentis pus mouentibus. C A P. X V.

Pus mouentia docet Galenus eo differre ab emollientibus, libro quinto De simplicium medicamentorum facultate, capite secundo: quòd emollientia calida sunt, & non nihil sicca: tamen suppurantia simillimum corpori calorem producen-

Medicamenta suppurantia temperata esse docet Galen.

tia; humorem, qui in eo est, neque consumunt, neque augent. Quibus verbis aperte significat, suppurantia collata corpori inflammato temperata esse. quanquam dixerat paulò antè, & postmodum repetit non semel; illa esse calida & humida, quæ tamen ipsemet ita interpretatur cap. octauo eiusdem libri. Est autem (inquit) propositum diffinire, qualis sit vniuersè pus mouentium natura. dictum autem est, quòd modicè eam humectantem, & calfacientem esse oporteat: quod aliis verbis est, vt neque excellat temperiem corporis ipsum immutantis, neque ab ea deficiat: sed quoad fieri possit, simile sit. hæc Galenus. Sed si non sumus oblitii eorum quæ de gradibus alterantium medicamentorum diximus; constat ea, quæ corpori à quo alterantur euadunt similia, temperata esse, neque calida, neque humida. 10 itaque videntur hæc Galeni loca significare; medicamenta suppurantia esse temperata exquisitè. Tamen hæc doctrina non satis videtur constare cum aliis eiusdem autoris verbis. Nam quorsum naturam hanc medicamentorum finiens, toties dixit calidam & humidam esse, si temperata est exquisitè? sed quod quarto libro

Quæ pro parte contraria sit.

Methodi capite quinto scripsit, videtur esse aduersissimum. nititur enim illic monstrare; suppurationem esse putrefactionem quandam. eoque (inquit) fit, vt à calidis & humidis plurimum adiuuetur: quoniam, scilicet, calida & humida sunt putrefacientia. Docuit præterea idem Galenus in tractatione De simplicium facult. suppurationem non esse opus solius naturæ, vt carnis generationem: neque solius medicamenti, vt exesionem carnis, aut corrosionem: sed partim esse naturæ, 20 partim medicamenti. ergo si medicamentum aliquid præstat per se in ipsa suppuratione; non tantum debet seruare temperiem partis, & prohibere quod impedit, (vt faciunt carnem generantia) sed alterare etiam aliquid. quæ alteratio nulla esse potest, præter calfactionem & humectationem. Adde materiam eorum, quæ inter suppurantia recensentur à Galeno, calidam esse & humidam: aquam calidam,

Quid quidam dicant.

& calidum oleum, & cataplasma ex farina ordeacea, & talia omnia. Dicunt quidam, sumpta occasione ex cap. 5. lib. 5. De simplicibus, suppuratoria medicamenta alterare calfaciendo & humectando succum contentum in inflammata particula: tamen partis ipsius temperiem exactè conseruare inalteratam. itaque esse ad membra medicamenta temperata; tamen gratia alterationis succi, quem putrefaciunt mediocri illa putredine, dici calida & humida. In hac responsione sunt 30 duo difficultates. Primum, quod vsus olei, & aliorum suppurantium non esset aduersus calidis vlceribus: neque enim ipsas carnes putrefaceret, quas non alterare respondes. sed quanquam carne non impleret, quia non detergeret, quantum in vlcere conuenit; cum temperiei partis esset exactè simile, non corrumpere. Quam verò noxius illis vlceribus hic vsus sit, vide apud Galen. 3. libro Methodi cap. 3. Præterea non video, qua ratione succi, qui per se humidioris substantiæ sunt, humectentur à talibus medicamentis, membris siccioribus inalteratis. Quare ego controuersiam hanc, si possum, distinctius vellem dirimere, hinc sumpto principio.

Autoris sententia, qua dirimitur controuersia.

In suppuratione duo debent expeti à medico: primum, vt pus optimum sit: secundum, vt fiat quamcelerrimè. ita enim optimè agrotanti prospicitur. Possunt verò 40 duo hæc æqualiter contingere: aut non æqualiter, sed alterum plus altero. Illud pus est optimum, quod minimæ putredinis est particeps: cum tamen nullum sit omnino expers putredinis. Illud est deterrimum, quod maximè illam participat. vsque adeò, vt si multam admodum subeat putredinem, non ampliùs pus dicitur, sed succus putris. Putrefaciunt verò calida & humida. non tamen quæcunq; quouis gradu sunt calida & humida, statim sunt putrefacientia; sed ea tantum, quæ valde talia sunt. quæ verò his sunt minùs multò calida & humida, putrefacere etiam illa possunt. (calor enim cum humore semper est putrefaciens) sed non tam mala putredine, quàm quæ septica sunt: sed mitiori quadà, quæ suppuratio dicitur. (est enim 50 nihil aliud suppuratio, quàm putrefactio quædam mediocris: quæ quantò à magna putrefactione recedit magis, tantò accedit ad concoctionem) igitur non dubium est, calida & humida moderatè posse pus gignere, putrefacientia scilicet, quia calida & humida: sed non integrè, quia moderatè sunt talia. ea etiam quæ naturali partis inflammata temperamento sunt exactè similia, possunt pus gignere.

Nam

Nam conseruant temperiem calidam & humidam: quæ præter naturam est eo tempore in particula inflammata, permittens putrescere succum, & obfistens partis putredini. Nam medicamentum, quod imponitur parti præter naturam affectæ, exactè simile naturali partis temperiei, habet vim conseruandi partem, & nullam habet affectus præter naturam curandi. Ergo non est dubium; posse etiam medicamenta exactè similia parti suppurare. nõ quidem alterando succum ad humorem: (est enim ipsum medicamentum illo siccus) sed conseruando calorem & humorem, & insuper, sua substantia, quæ est emplastica, coercendo interiùs effluuiũ, vt contentum illic computrescat. Si igitur & quod certo gradu est calidum & humidum, & quod exactè æquale est parti, suppurat; suppurabunt profectò & quæ in medio horum sunt calida & humida. Constatq; hæc, quò plus participant caloris & humoris, eò citiùs putrefacere: sed vt citiùs, ita deteriori putredine, quia accedunt ad septica magis. quò verò minùs earum qualitatũ habent, eò lentiùs putrefacere, quia eò plus accedunt ad partis naturam: sed vt lentiùs faciunt, ita meliùs pus conficere. Itaque vtraque suppurant; tamen æqualia optimum pus faciunt. neque tam innoxie id faciunt calida & humida: quanquam citiùs etiam quàm illa suppurare, nihil prohibet. proinde ergo Galen. genus suppurantium calidum & humidum esse dicit. quia nonnulla suppurat, humectando per se: & quæ illorum minime sunt humida, humectant etiam quodammodo, humorem, qui illic est præter naturam, fouendo. Dicit rursus horum genus exactè simillimum: quia quæ exactè talia sunt, optimum pus faciunt quantũtissimè. quare hæc illis meritò præferuntur. Iam verò neque illud difficile est scitu; cur suppurantia obfint cauis vlcerebus. *Obiecta solvuntur.* nam quæ calida & humida sunt, colliquant putrefaciendo: quæ verò parti sunt simillima in calore & humore; faciunt vlcus sordidum, cum sua substantia, quando liquida infunduntur: tum etiam, quia in illis vlcerebus opus est siccantibus & detergentibus. atque ita sordidum fit vlcus non solum ab iis quæ humectando moderata sunt, sed etiam ab iis quæ minùs desiccant, quàm oportet. Neque rursus illud quod obiciebatur, non posse medicamentum, quod carnem non alterat, succos humectare, est difficile. carnem enim non alterant medicamenta illa, quia similia ei sunt. succum verò putrefaciunt, non quia humectant per se; sed, vt explicuimus, quia obstruentia cohibent effluuium, & conseruant calorem & humorem præter naturam. Illud quoque quod ex 4. Methodi additum est, dictis consonat. argumentatur scilicet, suppurationem putrescentiam quandam esse, quia à calidis & humidis iuuatur, id quod nos quoque monstrauius. quin etiam monstratum est, si quæ suppurant, quæ ad carnem neque calida, neque humida sint, hæc etiam calfaciendo & humectando quodammodo facere. Quare pro suppurantibus quoque, atque pro nono hoc libro iam satis diximus.

40 CONTROVERSIARVM

MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM LIBER DECIMVS.

P R A E F A T I O.

50 **N** I H I L est quod tam reddat medicum aliis hominibus admirandum, quàm pars prognostica: quippe quæ sola videtur esse supra humanam conditionẽ. Proinde diuinus Hippocrates, cum reliquarum medicinæ partium laudes operibus ostendat potiùs quàm verbis celebret, tamen prognosticam multis nominibus commendauit: & quòd maior fides habeatur medico, qui, quæ ægro euenere, aut eueniunt modò, aut euentura sunt, prædicit, eoq; plures se illi audeant concedere, & quòd etiam cum ægrotantes intereunt, *Prognostica pars admiranda aliis hominibus reddit medicum.*

credatur culpa vacare, si prædixit, quòdque prænoscendo futuras affectiones melius multò curationem moliatur. Meritò igitur magnæ habentur gratiæ, Hippocrati primùm, qui partis huius, vt & bonorum omnium, nobis autor extitit: deinde & aliis omnibus, qui in hac parte laborauerunt, de arte medica optimè meriti. est enim hæc pars difficillima. quo factum est, vt pauci scripta Hippocratis & Galeni de prædictione commentariis prosequuti sint. Tamen cum tam honorificum esse medicis prædicere apud ægrotantes, omnes intelligant, omnes tentant prædicere. quàmquam non omnes eodem modo: sed alii temeritate quadam fortunam experiantur, alii astu circumstantibus imponunt: perpauci arte & prudentia præfagiunt. Sūt qui nihil esse tam alienum ab humano sensu, quod negent scire se, nihil tam abditum, quod non vaticinentur, tam constanter proferentes, quàm si naturis rerum imperare possent: qui tamen statim ac incautè protulerunt, fortunam deprecantur, atq; quod in mendacio deprehensi causari possint, excogitant. Alii proferunt ambigua quædam, vt Apollo ex tripode: aut si minùs hæc possunt, aiunt modò, negant statim: ne quis sit rei euentus, quem non prædixerint. quibus artibus apud imperitum vulgus admirationem consequuntur: tamè apud sapientes sunt ridiculi, & tam habentur mendaces cum vera dicunt, quàm cum mentiuntur. vt contrà, qui loquuntur prudenter, laudantur meritò, etiam cum deerrant. scilicet nunquam errare, nulli mortalium contigit: rarissimè errare, cōtingit peritis & prudentibus. quos primùm omnium decet nihil polliceri, quod præstare non possit ars: deinde, quæ dicent, proferre non vt diuinatores, sed vt artifices. Nihil tamen est, quod adeò referat medicum præsentire, quàm morborum insignes mutationes. in quibus dierum natura maximam putatur vim habere. proinde operæpretium fuerit, ante alia disputare: vnde his ipsis diebus accedat iudicandi vis, & reliquas de criticis diebus controuersias dirimere: deinde ad ipsas morborum iudicationes properare.

An sit diebus criticis vis à radice superna. C A P. I.

DIE s decretorii illi dicuntur, in quibus frequentissimè & tutissimè solent morbi iudicari. Galenus 3. lib. De diebus decretoriis, huius rei causam in supernorum corporum motum reiecit. Sunt qui Galeno hac in parte contradicant, cum Auerroes censentes, morbos in hoc aut illo die potius quam in aliis iudicari, non ex cælestibus corporibus, sed ex proportionem agentis ad id quod patitur, contingere: quorum ratio hæc est præcipua. Toto morbi tempore est inter naturam & morbi causam pugna quædam, qualis inter naturales causas cōtingit: similis, scilicet, ei quæ inter ignem & lignum vsque ad combustionem fit. non enim minùs naturalia agentia sunt, virtus nostra naturalis, quæ in temperamento consistit, & morbus, qui corporis humani est præter naturam affectus; quàm ignis & aqua. Crisis tempus, est terminus actionis & victoria. si bona est crisis, naturæ: si mala, morbi. Sed in aliis actibus naturalibus, vt gratia exempli ligni combustionem, finis actionis aduenit ex proportionem potentiæ agentis ad resistentem patientis corporis. proinde enim à philosophis omnibus dictum est, præcipuè ab Aristot. velocitatem motus fieri ex proportionem potentiæ agentium ad patientes. quoniam scilicet ex modo huius proportionis, finis actionis aut citius, aut serius aduenit. Igitur eadem ratione in morbis crisis ex radice inferiori, (ita vocant potentias agentes & patientes) non ex motu corporum cælestium contingit. Adde multas actiones esse, quæ certis diebus & statim periodis contingunt, quas tamen ne ipse Galen. motibus cæli tribuit, sed modo motus causarum infernarum. exemplo sunt periodi in febribus intermittentibus. Cæterum quanquam hi probabilia loquantur, multò veriore esse cenfeo Gal. opinionem: quam his rationibus ex eodem desumptis confirmo. Quæ elementorum virtutibus fiunt, non tantum ordinem tuentur, quantum quæ à corporibus cælestibus aguntur. illa enim mutabilia sunt & incerta: hæc stabilia & firma, ab aliis corporibus inalterata, agitata certo quodam & æterno ordine. Igitur ordinatum motum & perpetuum, & qui veluti ex naturæ lege, septimo gratia exempli, aut 14. terminatur, nō est probabile casu aliquo fieri, sed ex motu astrorum, qui

- qui est impermutabilis, pendere. Nam quæ casu aliquo fiunt; stabilia non sunt, neque ex his quæ plerumque contingunt. Sed vis criticorum dierum, bis mille ab hinc annis a probatissimis antiquorum obseruata est, & memoriæ posteritatis tradita. Adde quòd si proportio potentiae agentis ad resistentem faceret morbos his aut illis diebus terminari, cum hæc variare possit, aut mutata succi quantitate, aut imminuta auctaue virtute: singuli dies possent esse decretorii. nam si in morbo qui septimo die erat iudicandus, tantillum succi detrahas, addas'ue; facies ut sexto aut octauo iudicetur. Quare cum proportio in singulis naturis, & in singulis morbis permutetur; non possent morbis omnibus & naturis & regionibus & ætatibus &
- 10 temporibus esse iidem decretorii dies. Præterea quanquam ex ratione proportionis fieri posset, ut in his aut illis diebus frequenter morbi iudicentur: tamen ut in his tutius, in illis minus tutò, quod ad fidem pertinet criticorum dierum, ratione non fieret. Nam cum morbus hic propter hanc proportionem in septimo die iudicaretur; ille propter proportionem aliam, in 14. vnde nascatur ut septima die crisis tutior sit & perfectior? Præterea nisi hoc ab aliqua causa superna penderet; non esset quòd homines eisdem diebus morerentur, ex quibus supersunt, ut Hippoc. 3. Prognost. docet. non enim necesse est, ignem eodem tempore à lignorum congerie suffocari, quòd ligna ab igne comburerentur. Est ergo probabilissimum; vim criti-
- 20 moribus præsidet, est vicina nobis luna. meritò ergo motus humoris morbi tribuetur motui lunæ. maximè cum ea, quæ experimento comperta sunt, magno pere-
- cum illius motu quadrent. id quod hac ratione inuenit Galen. Mensis peragrationis lunæ constat 27 diebus & 8 horis: mensis illuminationis 26 diebus & 12 horis. additis tribus diebus, quibus delitescit, fit mensis ex 29. diebus cum dimidio, & hic dicitur mensis consequutionis. Computationem dierum decretoriorum, quorum vis longo experimento constat, non quadrare cum mense peragrationis, neque cum mense illuminationis dicit Galen. cæterum ex his duobus confusis alterum mensem fieri, qui medicinalis appellatur: cum quo omnia, quæ de dierum decretoriorum numero ab Hippoc. scripta sunt, mirificè conueniant. Nam ex 27. diebus
- 30 (inquit) & 8. horis ab altera parte: ab altera 26. diebus, & 12. horis constituuntur 53. dies, & 20 horæ, quorum dimidia pars est 26 dies, & 22 horæ. His igitur constat mensis medicinalis: qui in hebdomadas distributus, continet dierum decretoriorum terminos. Hæc est Galeni de hac re sententia. Ego hunc mensem medicinalem legitimam causam esse virtutis dierum decretoriorum non affirmo; sed Gale-
- ni sententiam enarro, interim illud, quod in hac controuersia versabatur, colligens probabiliter, dierum decretorium vim ex lunæ erroribus pendere. Neque sanè tam est similis ratio circuituum febrium, criticis diebus; ut si illorum causa non re-
- 40 indicant; ut ordo perpetuus, & fides, securitasque, & alia quæ in argumentis tetigimus. Nam si in circuitibus est ordo, alia certè non sunt, & ille ipse non tam perpetuus. monstrauius siquidem in quinto huius operis libro, ex paucitate materiæ (eadem est ratio multitudinis) alium ex alio circuitum fieri: ut quintanam & sextanam ex quartana, & ex quibusuis succis erraticam. Certè cui pro ratione vis eius quæ est in criticis diebus, dicta non sufficient, multò minùs faciet satis causa quam Amatus Lusitanus commentus est, qui dies morbi confert numeris
- 50 litudinis cum primo, quietem agunt. Ratio hæc nulli (arbitror) satisfecerit, quantumvis beneuolo. Nam præterquam quòd ridiculum est, consonantiis vocum articulos morbi, res adeò diuersas, cōferre; & hinc putare rationem quampiam redditam esse: tamen neque illi imaginationi effecta respondent. Nam ut ipsemet præscriptis numerorum tabellis dicit, vigesimus est consonus primo, & decimus octauus, & 16. sunt dissoni: tamen constat vigesimum esse primi ordi-

*In lunam
relicitur
causa cri-
ticorum
dierum.*

*Contraria
sententia
quædam
ratio di-
lucitur.*

*Amatus
Lusitanus
opinio re-
probatur.*

nis decretoriorum, tertium à septimo, & 12, & 18 minimè iudicantes. Non ergo numerus punctorum dissonantium primo, respondet diebus decretoriis, & consonantium non iudicantibus. Sed nugari sæpe volumus, vt nouarum rerum inuentores simus.

An dies decretorii integri debeant assumi ad computationem.

C A P. I I.

Quorundam opinio non debere integros computari dies.

Prædicta sententia reprobat, et contrario. deciditur.

Obiecta solvuntur.

SVNT qui putent in computatione dierum decretoriorum de singulis diebus naturalibus, qui 24 horis constât, præscindi debere singulas horas quatuordecima parte minùs. quorum rationes sunt hæc. Medicinalis mensis constat 26 diebus & 22 horis, & hunc oportet in 4 septimanas diuidi. igitur prima septimana constat 6 diebus, & 17 horis cum dimidia, atque ita aliæ omnes. sed ex 6 diebus, & 17 horis cum dimidia, vt licet supputanti clarè conspiciere, non possunt septem dies constitui, nisi de singulis diebus detrahatur hora vna, minùs parte 14. Hoc contendunt Hippocratem docuisse 3. prog. context. 5. ita dicentem, Fieri verò non potest vt horum vllum totis diebus eximiè numeretur. non enim annus aut menses totis numerari diebus natura apti sunt. Videtur ergo Hippoc. sentire, decretorios dies, non posse integros numerari. Sed quantum ego opinor, hæc sententia præter Galeni mentem est. Nam vt alia multa loca omittam, primo De crisi bus cap. 17 ita inquit: In primo quidem die, (sic verò ex me omnino intelligas, totum ex nocte & die tempus in 24 horas partitum.) Igitur non est dubium iam, quæ sit Galeni sententia, cum ipse tam distinctè fuerit locutus. Sed monstratur hoc idem ratione. Si à diebus præscinderentur singulæ horæ, constat mensem medicinale 28. diebus medicinalibus concludi, quæ ratione & quatuor integris septimanis. Nullæ igitur septimanæ computarentur coniunctæ. quomodo secundo De diebus decretoriis secundam & tertiam computari dixit; neque tres septimanæ viginti concluderentur diebus, quemadmodum docet 3 Prog. comment. 5. Præterea fieret vigesimus primus decretorius, quanquam nihil magis proclamatum est apud Galenum quàm 20. diem decretorium esse, & finem tertiæ hebdomadæ. quoniam tertia & secunda communem habent quatuordecimum diem, qui vltimus est secundæ, & primus tertiæ septimanæ, vt expressè docuit 2 Aphor. comment. 24. quæ tamen omnia corruerent. Nam 14. decretorius terminaretur 13. & vndecim horis, & ab hoc tempore inciperet tertia septimana. quare nullum tempus esset commune illis, magis quàm primæ & secundæ septimanæ. Sed dicent fortasse, vigesimum diem naturalem, esse vigesimum primum medicinale, atque proinde à Galeno vigesimum decretorium appellari. Sed nec hoc verè dicent; quâdoquidem ex vigesimo primo naturali desumit vigesimus primus medicinalis 4. horas cum dimidia. Quare neutro modo, neque loquendo de diebus medicinalibus, neque de naturalibus, verè dictum esset à Galeno, tertiam septimanam 20. die terminari. est igitur merum figmentum, dies decretorios non ex die ac nocte integris constare. Sed qua ratione respondendū est ad argumenta contrariæ sententiæ? Non aliter quàm paulò antè dictum est, mensem ex quatuor septimanis constare, sed secundam cum tertia communicare vna die: atque proinde 27. diebus contineri quatuor hebdomadas. In eandem sententiam est dictum ab Hippocrat. illud quod ex aduerso adducebatur; dies non posse integros numerari, non quòd singuli integri non sint: sed quòd omnes non habeant hebdomadarum integritatem. nam defectu vnius diei, fit illa computatio per diem communem. Sed de hac quæstione satis est hæc dixisse.

Vtrum dies impares sint in iudicando fortiores, quàm pares.

C A P. I I I.

Agitur controuer.

Vis decretoriorum dierum tanta est, vt cum morbus est solutus in illorum aliquo, non sit quòd timeamus recidiuam: cum verò in aliquo aliorum dierum, qui raro, aut male iudicant, tam prompta sit recidiua, vt in historia virginis Larissæ tertio

tio Epidem. contextu 85. quasi portentum aliquod Hippocrates retulerit, cum febris esset soluta, sexto die non repetiisse. Sed quarto libro Aphorism. 61. ita inquit: Febricitantem nisi die impari febris reliquerit, solet recidere. quarto De ratione victus acutorum, context. 73. Signorum autem multa sunt in die impari magis, quam pari. Quare videtur Hippoc. docere; solos dies impares potentes esse ad iudicandum. quarto etiam De ratione victus in morb. acutis, context. 56. ita scripsit, Maximè verò numerus impar est obseruandus. nempe hi dies in hanc vel illam inclinantes partem, reddunt ægrotos. in cuius capitis commentario Galenus subscribit Hippoc. sententiæ, dicens; impares multa pollere virtute, non simpliciter, sed in acutis morbis est intelligendum, vt insignes in vtrunque partem, tum salutem, tum mortem mutatiōis efficiētes. Hæc igitur est Hippoc. & Galeni sententia. Sed contrà videtur esse, quod ab eisdem autoribus dictum est, & experimento inueniuntur, quartum, quatuordecimum & vigesimum apprimè esse decretorios, qui tamen omnes pares sunt. Cùm ergo vtrunque ab eisdem autoribus dictum sit; videtur commoda aliqua ratio excogitanda, quò minùs hæc sibi repugnantia deprehendantur. Quartus dies etiam si sit decretorius, tamen rarissimè iudicat. quoniam in morbis acutis, qui per impares dies fere semper mouentur, tertius aut quintus subripiunt crīsim, vsque adeò vt Archigenes toto suæ vitæ tempore bis, & Galenus semel in quarto die crīsim factam viderint. vt ipsemet testatur 3. De crīsimbus capit. 4. Dies 14. & 20. impares sunt. nam quanquam à primo die sunt pares, tamen facta computatione à primo die suæ hebdomadæ, illorum vnusquisque est impar: 14. 7. ab octauo, & 20. à 14. Neque possum excogitare aliam rationem; cùm Galenus loco prædicto 4. De ratione victus in acut. comment. 56. illos impares esse apertè dicat. nam paulò antè recitata verba, loquens de imparibus, hæc addit: In acutis quidem hi sunt, tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, decimus quartus, & decimus septimus. Quare non possum non mirari Galenum, qui in hac parte concessit, impares multa pollere virtute, & 14. imparibus annumerauit, & tamen 4. lib. Aphorism. 61. sententiam illam aphoristicam Hippoc. esse negauit, hoc ductus argumento, quòd in Epid. Hippocrates multos 14. die viderat iudicatos. Fortè non succurrerat modus ille computationis, quo 14. dies inuenitur impar, nobis verò ex 4. lib. De ratione victus ita videtur dicendum, quemadmodum explicuimus; aut est apertè Galenus mendacii damnandus. Sed de his hæc satis sunt.

Vtrum computatio dierum criticorum in muliere, quæ post partum febre corripitur, incipere debeat à die partus, an febris.

C A P. I I I I.

40 **C**ERT E vt in nullo affectu est inuentu facile, à quo die computatio, quo crisis
tempus inueniatur, incipere debeat: in muliere quæ peperit, & postmodum
febre corripitur, omnium est difficillimum. Nam præterquam quod Hippocrates
ipse hac in parte parum videtur suis præceptis constare: ratio etiam videtur opini-
oni omnibus ferè medicis communi esse aduersissima, nisi alia probabilior enarra-
tio excogitetur. Hippocrates 3. Progn. Aphorif. 10. Pari modo (inquit) in mulieri-
bus iudicationes sunt à partu. Galen. in comment. Principium enumerationis tibi
fiat, non quo die cœperint febricitare, sed quo pepererint. Sed contrà est, quod
primo De morbis popularibus comment. in historia vxoris Philini, quæ filiam pe-
pererat, & 14. die febre correpta est, & 20. animam egit, apertè terminum morbi à
die, quo febre est correpta numerat Hippocrates. Nam postquam primum diem
50 dixerat febris, dixit sextum, septimum, octauum, nonum, decimum, vndecimum,
decimumquartum, & vigesimum. Tamen si vigesimo à partu esset mortua; inter
primum diem febris, & mortem, non tot intercessissent dies, sed sex tantùm. Sunt
qui respondeant, illud ita intelligi, non quocunque die post partum febris accidar,
computationem à partu fieri debere: sed si secundo, aut tertio die accidar. atque ita
in vxore Philini rectè computationem à principio febris incepisse, vt quæ quatuor-

decimo die post partum coeperit febricitare. Quorum ratio est hæc: Non alia de causa computatio videtur debere incipere à partu, quàm ex vehementi succi agitatione, quæ in illo contingit. Si igitur partus cum febre proportionem aliquam seruet eorum motuum, quos solent morborum materiæ obseruare, ut scilicet respondeat, aut secundo, aut tertio, aut quarto die, quod contingit intra tres dies post partum; verisimile est morbi materiam in die partus agitam esse primum. atque proinde computationem illinc fieri, non verò si longius absit febris à partu. Hanc sententiam videtur innuere Galenus 3. Prognost. comment. citato, ita dicens: In quibusdam igitur incipiunt circa secundum aut tertium diem à partu, ex quo multi numerare incipiunt futuram iudicationem. Sed res non ita habet: sed ex quo pepererint, numerationem fieri oportet dierum. hanc etiam sententiam significauit Auicenna. Fen. 2. quarti dicens: De hoc dixerunt quidam, quod plurimum accidit post secundum & tertium. Sed contra hos est, quod & febrem vxoris Dromæadæ, quæ postridie à partu acuta febre est correpta, computauit Hippocrates à die febris, primo Epid. part. 3. comment. 27. Primo (inquit) die quo rigore & febre correpta est, ex præcordiis laborare coepisse, postridie eius diei quo riguerat, aluum commodè reddidisse, tertio riguisse, quarto dolorem præcordiorum remisisse: quinto sitibundam & fastidiosam fuisse: sexto obiisse. Itaque neque hic meminit Hipp. diei partus; etiam si postridie post partum febris & rigor aduenit. Quare hæc Hippocr. sententia, nec à suo autore videtur obseruata. Pro qua nec ratio ipsa videtur stare. nam si qua ratione computatio deberet fieri à die partus; maximè propter motionem materiæ, quæ in partu fit. sed hæc motio non videtur satis esse efficax causa. Nam quantumcunque materia morbi ante febrem ex occasione aliqua motu secundum locum agitur, computatio nihilominus incipit ab ipsa febre. Nam alioqui in quacunque alia febre deberet computatio fieri à tempore neutræ dispositionis; in quo (ut indicant dolor capitis, & lassitudo, & fastidium) materia incipit agitari. Quod tamen non ita fit, sed à primo die incipit computatio febris, quod & in ipsa febre post partum videtur fieri oportere. nam constitutio morborum, & distinctio temporum, quæ vniuersalia vocantur, fit per insignes mutationes, quæ in materia contingunt, non latione, sed confectione, aut putrefactione. Cum igitur materia in die partus, neque putrescere, neque coqui incipiat: (aliter enim & febris statim fieret) sed tantum agitur motu secundum locum, ut & in neutra dispositione fieri monstrabamus; non videtur esse, quod computatio dierum criticorum à die partus incipiat, à quo non incipit ipsius materiæ elaboratio. quæ ratio non minus procedit, siue 3. aut 4. die febris fiat, siue alio quocunq;. Hac fortasse ratione ductus Auicenna loco citato visus est Hippocrati & Galeno contradicere, ita scribens: Et si pepererit mulier, deinde accidat ei febris; tunc si non computetur ex febre & non nisi ex partu; est illud error. Quamquam hunc sui interpretes ita declarant; non quò antiquis autoribus contradicat, sed quò illorum sententiam reddat distinctiorem. non enim (dicunt) negauit computationem à partu fieri aliquando: sed perpetuò fieri ex partu, & nunquam ex febre, illud damnavit. quoniam, dicunt, partui succedente febre; nonnunquam ex partu, nonnunquam ex febre fieri debere. Quam rem ita distinguunt. Si partus naturalis est, atque febris illi succedat; ex febre debet fieri computatio: si non naturalis, ex partu, quocunque die febris fiat ante expurgationem. Sed partum naturalem esse dicunt, in quo nec grauius symptomata, neque excrementorum accidit retentio: sed symptomata leuia fiunt, & rectè succedit expurgatio. Contra quos tamen esse videtur, quod & Hippocrates tertio Epid. part. 3. in historia mulieris, quæ apud frigidam aquam in Thaso habitabat, postquam filiam peperisset, neque esset purgata; tertio à partu die febre correpta est acuta, cum horrore veniente. Tamen ut licet ex historiæ contextu videre, Hippocr. à die febris computationem est exorsus: quamquam partus fuerat non naturalis. neque enim (inquit) erat purgata. Igitur neque hic, neque ille modus videtur constare, neque propositis argumentis faciliè respondendi viam aperire. excogitandus igitur alius est commodior; non enim ab antiquorum sententia est recedendum.

Partus,

*Quæ sint
contra præ-
dictam
sententi-
am.*

*Auicenna
videtur
Galeno &
Hipp. con-
tradicere.*

*Quæ sint
contra A-
uicenna
sententi-
am
interpre-
tantes.*

100. 73

50

Partus, ut hi ultimi proponebant, naturalis esse potest, aut non naturalis. differunt hi symptomatum grauitate, aut leuitate, & expurgatione: non quæ repente fiat, sed tamen in præscripto naturæ termino, ritè, & citra retentionem procedat. Si igitur naturalis fuerit partus; non potest intra terminum expurgationis mulier, nisi fortè ex aliqua procatactica causa, febre corripì, ut quæ ab omnibus excrementis facillè expurgatur. si verò partus non naturalis est, constat ipsum esse præter naturam affectum. qui cum satis multas operationes lædat, non est quod non dicatur morbus, partim in temperamēto ex affluentī succo, partim in praua cōpositione consistens. Quæ igitur febris in talibus affectibus intra expurgationis tempus, quæ non ritè
10 succedit, fit, ex ipso partu censenda est pendere, atq; ita rationem habere febris accidentis. Ut igitur in febre quæ pendet ex inflammatione, aut graui vlcere, aut aliquo alio morbo, à morbi ipsius primo die computatio debet fieri, non à febre: ita de partu non naturali & febre rem habere censeo. itaque si partus fuit non naturalis, computatio debet fieri à partu: si naturalis, ab ipsa febre. Cæterum etsi post partum non naturalem febris succedat, quam ex causa aliqua procatactica constet esse factam: cum hæc non ex partu causam duxerit, non est quod ab illo recipiat principium computationis. Sed illud quoque animaduertendum est, quanquam à Galen. sit dictum, Principium enumerationis fiat, quo die pepererit; cautiùs tamen dici posse, Quo die inceperit parere. incipit enim moueri materia, non quo die infans
20 in lucem editur; sed quo graues dolores mulierem præhendunt: quibus multæ tres, quatuor, ve, aut quinque diebus tenentur. ab horum igitur primo computatio debet incipere, non à quinto. In vxore Philini meritò computatio incepit à primo die febris. fuerat enim partus naturalis, si quis alius. quippe de qua Hippocr. inquit, Purgatam ex præscripto naturæ, & cætera rectè habentem. Cætera de muliere quæ apud frigidam in Thaso habitabat, & Dromæadæ vxore, & si quæ sunt aliæ, scripsit Hippoc. non ut præceptor, sed ut obseruator. enarrabat enim in Epidem. tantum historias, & captabat experimenta, quò sententias postmodum in Aphorism. & Prognost. reponeret. Igitur quæ de hac quæstione videntur dicenda, hæc sunt.

Autoris sententia, qua contr. deciditur.

Qua ex Hippocr. obiciébatur soluitur.

30

An in morborum recidiuis fiat dierum computatio ab ipsis recidiuis, an à primo morbo.

C A P. V.

CUM postea quàm morbus intermiserit, fit recidiua; priorem morbi partem multi medici appellant radicem, & longam deinde ingrediuntur quæstionem, An recidiua sit idem morbus cum radice, multa quæ hinc inde dicunt. Alii negant eundem esse morbum, quoniam prior morbus omnino videtur extinctus. alii con-
cedunt: quia tertianæ febris septem circuitus, idem est morbus: etiam si inclinatione peculiari illorum quilibet, vsque ad integritatem finiatur. Eorum qui asserunt,
40 vnicum morbum esse, nonnulli negant solui integrè morbum, quem vera recidiua consequitur. sed sensui occultam quandam morbi partem manere dicunt, atque eodem modo in febribus intermittentibus accidere. quod si tamen aliquando morbus integrè extinctus est; nō ampliùs fieri posse recidiuam, sed alterius morbi nouum ortum. & sicubi Galenus tertianam febrem dixit exquisitè finiri in integritatem, in febrem latentem sensum, intellexisse. Alii non ita dicunt, sed paroxysmos intermittentium febrium simul, & recidiuas cum radicibus esse morbum: non quidem vnicum in essentia propria, (nam hæc intermittit) sed in causæ morbi vnitate. quoniam recidiua non ex alio succo fit, sed ex reliquiis eius succi qui priorem morbum peperit. causam verò hanc (si quis vltra interroget) qua paroxysmus
50 cum paroxysmo, & recidiua cum radice idem morbus est: non esse coniunctam, (hæc enim in singulis paroxysmis consumitur) sed antecedentem. in qua adhuc reliquiæ relinquantur: quas aut putrescere, aut coqui opus sit. Videtur horum opinioni fauere Hippocrates; qui Epicratis vxorem cum die vigesimo septimo fuisset à febre libera, iterum trigelimo quarto correptam esse igne scribit. quare videtur solutæ omnino febri superuenire recidiua: atque ita non esse eundem morbum

Varia sententia.

perpetuitate affectus. Addunt, quò vnica computatio sit vocatæ radici, & recidivæ, non opus esse vnicum, perpetuitate affectus esse morbum, sed materiam esse eandem. Nam insignes mutationes quæ observantur per dies decretorios, sunt in materiæ alteratione: haudquaquam in ipsa essentia febris. Itaque quamvis aliquando fieri possit, vt recidiva cum radice vnicus sit morbus, & secundus paroxysmus cum priore perpetuitate affectus, (cò quòd remissio sola sit, ea quæ dicitur intermissio) verumtamen id non perpetuò ita fieri in morbis, quos recidivæ sunt consecuturæ, opinantur: sed posse interim eam temperiem, in qua morbi essentia consistit, extingui, & rursus putrescentibus prioris morbi reliquiis recidivam fieri. quoniam verò non alia morbi materia denuò genita omnino est, sed copiar prioris reliquæ, prioris morbi partem debere haberi, saltem quod ad computationem dierum criticorum attinet. Atqui est (dicunt) verè vnicus motus, quoniam est vnus mobilis ad vnicam formam: continuus tamen non est, sed intercisus. Si interrogas, quid interest inter morbum denuò factum, & recidivam? Cum recidiva fit, (respondent) non est integrè solutus morbus, & perfectè. Nam quanquam affectus possit esse extinctus, corpus verò non est à materia priori expurgatum: quin potius, quæ relinquuntur in morbis, recidivam faciunt. Cum verò non solum extincta intemperies, sed euacuata copia est, integrè & perfectè solutus est. atque si quis postea generetur alius, propriam habebit dierum computationem. videntur itaque hi loqui non omnino improbabilia. Quanquam ego sententiam contrariam magis probo, vt pote sine figmentis, & inutilibus distinctionibus asserentem; primum morbum, & recidivam, vnicum esse reuera affectum, idque in essentia propria. Quod igitur hi aliquando fieri posse admittebant, vt scilicet inter primum morbum & recidivam remissio fiat, non intermissio; ego semper fieri putaverim, cum reuera recidiva est, quæ secundo accidit, ac non potius alter morbus. Nam cum alter morbus est in essentia, alteram quoque esse computationem oportet. Nam quanquam rectè asseriebant, mutationes materiæ efficere insignes illas mutationes, quæ per decretorios dies in excrementis considerantur: tamen dum ea materiæ alteratio, quam in morbis expectamus, quamque putrefactionem quandam concoctionis participem esse libro quinto ostendimus, non cessat; non potest membrorum intemperies, in qua morbi est essentia, omnino extingui. quòd si vt affectus, ita & materiæ alteratio cesset; nullo modo ita morbus sit, is qui cessavit, & qui superuenit. Neque verò hæc ratione tantum intelligi volumus, sed sensu etiam constare indicavit Hippocrates dicens: At si quid eius quod effunditur, intus relinquitur, promptum: sius intus relicta, oris exsiccatio, & insuauitas, eadem ratione. itaque qui recidivas sunt perpeffuri, hæc habent symptomata: quæ tamen constat morbi non integrè soluti esse indicia. Ergo cum is, cui superuenit recidiva, nondum erat liberatus ab illis accidentibus; computatio debet esse vnica. quia neque affectus prior erat verè solutus, neque corpus expurgatum integrè, sed intus aliquid manebat, vt inquit Hippocrat. quare pars quæ subcrefcit, eundem terminum habet cum priori. neque tunc perpetuò, sed cum posterior morbi pars eiusdem naturæ cum priori sit, vt si tertianæ tertiana succedat. Nam si diuersa sit, vt si quartana excipit tertianam, duo morbi sunt apertè, & permutatio morbi est hæc, non recidiva. atque proinde diuersas habent constitutiones, quare & computationes. vnde apertum etiam fit, abscessum, qui morbo alicui succedit, à proprio principio habere propriam constitutionem, & proprium terminum, non communem cum morbo antecedente. nam solutio per abscessum permutatio morbi est, non solutio perfecta. Verum quando singulorum reddimus rationes, operæ pretium fuerit ostendere, ita Hippocratem & Galenum morborum tempora observare. Primo Epidem. part. 3. context. 20. in historia Herophontis, ita scripsit: Nono sudavit, iudicatus est, intermisit. quinto rediit, statim autè splen intumuit, febris acuta, surditas iterum. post reditum tertio residebat lien, surditas minor, crura dolebant, nocte sudavit, iudicatus est ad decimum septimum. Constat hunc liberatum fuisse tertio die à recidiva: tamè Hippocrates inquit,

*Probo
Responsio*

*Hippocratis
testimonium
suam
sententiam
confirmat
autor.*

quit, iudicatus est 17. quia tertius à recidiua erat 17 à radice. In historia vxoris E-
picratis inquit: Ad diem 27 à febre libera, vrina sedimentum habuit, latus nonni-
hil dolebat. ad diem 34. igni est correpta, venter fluxione biliosa turbatus est. 49
pauca vomuit biliosa. iudicata est perfectè ab igni liberata 80. sed constat ex ver-
bis auctoris, hunc 80 fuisse 45 à recidiuæ principio. Cleanactes 80 etiam iudicatus
est: quanquam à septuagesimo vsque ad eundem 80 fuerit sine febre, vltimo die
repetiit. Sed de recidiuarum computatione satis hæcenus: non enim sunt huc o-
mnia transferenda. De abscessibus ita scripsit 2. Prognost. Aliæ suppurationes (sunt
enim suppurationes abscessus) rumpuntur: plurimæ 20 die, aliæ 30, aliæ 40, aliæ ad
10 60 producuntur. Considerari oportet suppurationis initium fore, colligentes à die
quo primùm homo febricitauerit, aut quo primùm rigor eumprehendit. etsi dixe-
rit, pro dolore sibi factum esse pondus, in eo loco, quo dolore afficiebatur. hæc en-
nim fiunt inter initia suppurationum. Ex hoc igitur tempore expectare oportet
ruptionem suppurationum fore ad prædicta tempora. hæc Hippocrat. quibus tam
apertè docet, à principio abscessus debere expectari ruptionem, quæ abscessus fi-
nis est, non à principio inflammationis, quæ in abscessum est permutata, vt nullam
consueta Hippocr. breuitas hoc in loco pepererit obscuritatem, quæ longiori indi-
geat expositione.

20 *De temporibus morborum, & an omnia distinguantur concoctione, an
aliis signis. C A P. V I.*

DE temporibus morborum scripsit Galenus libellum. verumtamen quia non-
nulla, quæ illic ab eo subobscurius dicta sunt, & nonnulla quæ non sunt satis
explicata: & alia etiam loca, quæ cum iis quæ in eo libello dicuntur, videntur pu-
gnare, posteros medicos in diuersas opiniones coniecerunt: cogimur nos hoc in
loco aliquot controuersias, quæ de his temporibus sunt, dirimere, vt in plerisque
hæcenus fecimus, & in iis quæ supersunt, facturi sumus. Plato in vltimis pene ver-
bis dialogi De natura, morbis singulis, vt & singulis animantibus suas esse ætates
30 censet, & fatales temporum cursus. Ergo vt inter ætates quatuor esse præcipuas,
primo huius operis libro diximus, pueritiam, adolescentiam, consistendi tempus,
& senectutem: ita morbi quatuor tempora sunt, principium, quod pueritiæ incre-
mentum, quod crescendi temporis status, quem consistentiæ inclinatio, quam se-
nectuti conferre licet. Cæterum, quoniam morbi, quos medicus curat, ætatibus va-
riant multum. sunt enim quidam chronici, quorum ætates mensibus & annis fini-
untur: alii acuti, quorum nonnulli acutissimi, quibus septimus dies fatalis est termi-
nus: alii, qui acutissimi exactè dicuntur, quibus quartus: alii acuti simpliciter, qui
quatuordecim diebus terminantur. atque hi exactè tales sunt. nam qui minùs ex-
actè sunt acuti, prorogantur etiam ad vigesimum. Alii sunt, qui nondum sunt chro-
40 nici, sed neque acuti, nisi ex decidentia, qui vel quadregesimum diem possunt at-
tingere. Ætates verò quas medicus cōsiderat, (considerat autem solum humanas)
æquales sunt. quanquam ne hæc quidem omnino, vt in primo libro docuimus, sed
non vsque adeo dissidentes. Proinde pueritia ab adolescentia, & hæc ab illis tem-
poribus, annorum numero ferè distinguitur. principium verò morbi ab incremē-
to, nullus mensuris temporum distingat. Nam diuersæ morborum ætates sunt:
& vt hæc sunt inæquales, ita inæqualia sunt tempora. est enim horum quædam ad
se inuicem proportio, quæ constitutio morborum appellatur. Igitur oportet ra-
tionem aliam inuenire distinguendi hæc. Nam, vt inquit Galenus primo De crisi-
bus, capite octauo, loquens de principio, Totius morbi tempus aliquo dierum nu-
50 mero diffinire omni caret artificio. Dicitur sanè ab Hippocrate (vt notat Galenus
comment. 9. primi Prognostici) principium trifariam: aut enim prima aggressio,
aut spatium trium dierum, aut id tempus quo crudus adhuc est morbus. Verum
principii in prima significatione, consideratio est inutilis: in secunda, non artificio-
sa. sola superest tertia principii ratio, quæ concoctione aut cruditate finitur, & uti-
lis, vt Galenus censet, & artificiosa, & quæ mutationes morbi ipsius melius attin-

*Morborū
4 vniuer-
salia tem-
pora.*

*Morborū
tempora
dierum
numero
distingui
nō possunt.*

git. itaque tempora quæ vocantur vniuersalia, mutationes affectus illius, qui est ipse morbus, sunt. (nam ex his constat morbi ætas) sed concoctione euentius, quàm alio quopiam signo cognoscuntur, cum sub sensum cadunt. nonnunquam enim sentiri non possunt præ breuitate illorum aliqua, vt monstrabit procedens hic sermo. Sed ea quæ sentiri non possunt distinguit ratio: de iis quæ sentiuntur, libelli De temporibus morborum capite tertio ita scriptum est: Quapropter nullus morborum qui soluuntur, est, qui non hæc tempora percurrat: non tamen ex quodam alio, quàm cruditatis & concoctionis signis, quæ sunt in excrementis, cognoscuntur. Toto primo libro De crisis, non aliter tempora morbi docet distinguere, quàm concoctione: principium dicens esse illud, in quo aut nullum, aut obscurum 10 est concoctionis signum: incrementum, in quo manifestum: statum, in quo perfectæ concoctionis signa conspiciuntur. Declarat illud quàm maximè Galen cap. 17. ex mutationibus quæ in vrina videntur. Neque verò, quàm hoc, est quidquam rationi magis consonum. Nam si morbus est pendens à materia, qualem oportet illum esse, in quo concoctio expectatur, probabile est ex illius mutationibus illum mutari, ex cuius alteratione eius pendet generatio. fit autem talis affectus præter naturam, ex putrefactione, aut vitione, aut simili quapiam passione eius succi, cuius concoctionem consideramus. nihil itaque est hac sententia probabilius. Quod tamen ne concederent barbari medici, varia morbi ex materia pendentes tempora commentari sunt, alia vocantes tempora essentia morbi, alia symptomatum, alia 20 concoctionis ac cruditatis. Horum sententia est: nonnunquam morbum in vno esse tempore, principio, (gratia exempli) incremento, statu, aut inclinatione: symptomata verò in altero, diuerso ab illo, in quo morbus est. nonnunquam etiam symptomata augeri, & morbum sedari, aut contrà: & morbum etiam sedari, & concoctiones crescere. quin potius dicunt, morbi salubris in sua essentia acerbissimam partem esse principium concoctionis. hominem præterea semper mori in acerbissima parte morbi & symptomatum: tamen nonnunquam in principio, aut incremento, concoctionis scilicet, aut contrarii. quæ enim, dicunt, acerbior morbi pars, quàm quæ vita priuat? quòd verò in principio & incremento mors contingat, Galen. 3. De crisis, & innumeris aliis in locis docet. hæc igitur omnia ita interpretantur. Præter hæc vocant etiam in suam sententiam Galenum. (non enim qui ab illo intelligant se recedere, ita docent: sed qui acutissimè se putent interpretari) libro 2. Aphorism. comment. 29. vbi ita dicit: Vt affectiones ipsas ex quibus hæc fiunt, in vigoribus necesse est meliores esse, in iis qui seruandi sunt. Hactenus in Aphorismo tertio de ratione victus in morbis acutis comment. vltimo: Nam sæpius (inquit) affectio ipsa, qua laborant, mitior quidem existit, sed symptomata augentur, vt in phlegmone obsessis particulis, quo ipse inquit modo: cum pus conficitur, tunc dolores ac febres accidere magis, quàm eo iam confecto. Sæpius autem mutuis exultant incrementis diminutionibusque symptomatum magnitudines, & ea, quæ affectionis est. His rationibus & Galeni autoritate, vt illis videtur, permoti, dicunt: symptoma non crescere crescente morbo, neque concoctionum incrementa: verum ipsius affectionis incrementum indicare: sed triplicia esse tempora morborum. quasi verò eiusdem morbi tres possint esse ætates, ac non potius vnica sit, aut quasi ipsa symptomata non insequantur morbum, vt vmbra corpus. Quare non solum oportet à morbo symptomata fieri, sed & cum morbo crescere, & minui. ergo tempora morbi ipsius sunt mutationes, vt diximus, nam & illius ætas: tamen nulla re melius quàm concoctione distinguuntur. nam vt concoctio materie procedit, ita morbus augetur. Est verò idem, si ex symptomatum mutatione iudices. (quanquam hæc est difficilior dignotio) nam circa initia & fines, in principio, inquam, & declinatione morbi, omnia symptomata sunt imbecilliora: cum viget 30 morbi, symptomata sunt fortiora, vt dicitur in Aphorism. Igitur morbus materie, à qua genitus est, insequitur mutationes: & symptomata cum morbo cuius sunt, mutantur, ad crementum aut decrementum inclinantia. quare simul oportet hæc omnia præcedere, & tempora vnica esse morbi. neque symptomatum, neque con-

Tempora morborum concoctione sunt dignoscenda.

Quorundam sententia varia tempora statuentium.

Reprobatur prædicta opinio ab autore.

- concoctionum sunt tempora propria: sed vtraque indicant morborum tempora. Hac temporum multitudine nullum est magis barbarum inuentum. in quod prauus intellectus verborum Galeni illos coniecit. fuissent multò ingeniosiores, difficultum sententiarum, (si quæ tamen earum quæ ab illis proponuntur est difficilis) sensum inuestigando, quàm monstrosis diuisionibus artis nitorem faciendo. Nam quod primo loco propositum est, ex secundo Aphorismo, non est difficile, si semel intellexerint, aliud significare, morbum esse meliorem, aliud remissiorem, vt & aliud, esse deteriolem, aut intensiorem. intensiorem enim, aut remissiorem dixerit aliquis rectè, ex graduum multitudine, aut modo quo est in substantia: (aut
- 10 vt cunque aliter placet, modò id quod dico non te fugiat. non enim physicam quæstionem tractamus modò, sed aliò properat sermo) meliorem, aut deteriolem non ex intensiõne morbum dicimus, sed ex periculo, quod infert. Morbus ergo, vt ad rem veniamus, in principio morbi salubris minor est, & vsque ad vigoris tempus perpetuò crescit, tamen periculi tunc habet nonnihil, quoniam nondum constat, quò sit morbus euasurus. deinde habet periculi nihil; si, vt oportet, omnia circa ægrotantem fiant. Galenus in comment. ita dixit. *ἀλλ' ἐπὶ γὰρ τοῦ σαγήσεσθαι μελλόντων πολλὰ βελτίων, ἢ ἀρχῇ τῆ νοσήματος.* dictioni huic *ἰσχυρότερον* non reddit, vt contrarium *ἀσθενέστερον*, hoc est *mitior*, vt Hippocrates in sequenti Aphorismo, sed *βελτίων*, hoc est *melior*. Non ergo contradicit suæ sententiæ: (sua enim est plenè) nam tempora non
- 20 ex bonitate aut malitia, sed magnitudine aut paruitate proficiscuntur. Quid ad illud, quod ex tertio De ratione victus in morbis acutis adducebatur? an eodem modo dicendum est? Partim eodem modo, partim aliter dicendum est. proinde ex illo commentario, omnia quæ difficilia videntur, huc transferam. *ὅταν ἐλπίζη τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἐξαρκέσαι εἰς τὴν τῆ νοσήματος ἀκμὴν, ἥ τις ὁνίστε ἅμα τῇ πέψει γίνεται, καὶ ὁπότε ὅτῃ καὶ τοῦ σώματος καὶ πνεύμονα. πεφύκει τὸν τῆ ἐργαζομένων τὰ πάθη χυμῶν, εὐδίας ἀνακρίσασιν. αὐτὸ δ' ἀρξάντων μόνον πύειν οἶα δέει, καὶ ὡς ἐπεὶ τὸν τῆ νοσήματος ἡ νόσος αὐξήσεται, ὅτε καὶ τὴν δόξασιν, ὅτε καὶ τὰ συνήματα. πολλὰς γὰρ ἡ μὲν δόξασιν αὐτῇ, καὶ τῷ νοσῶντι, ἐπιεικέστερα γίνεται. τὰ δὲ συνήματα αὐξάνεται, καὶ ὁπότε ὅτῃ φλεγμάνοντων μελῶν.* id est, *Cum sperauerit* (pendet sermo ex prioribus) *vires suffecturas usque ad morbi vigorem: qui aliquando simul cum concoctione fit, vt in morbis thoracis & spiri-*
- 30 *tus. Cum enim cocti sunt succi, qui passionem fecerunt, statim spuant. si autem incipiunt solum spuerè qualia oportet, nullo adhuc modorum ægritudo augebitur, neque secundum dispositionem, neque secundum symptomata. sæpe enim ipsa dispositio qua ægrotant, benignior fit: symptomata autem crescunt, quemadmodum in inflammatis particulis.* Hæc est tota dictio Galeni. Quod primo loco dictum est: Vigor qui aliquando cōcoctione consistit; ita interpretamur. non quòd in omnibus morbis, in quibus concoctio spectatur, non ita contingat, dictum esse: sed quòd non in omnibus spectetur. non enim in lapide renum, colico, aut aliquo tali affectu status concoctione cognoscitur: sed symptomatum grauitate. in morbis autem thoracis, vt ille subdit, (quod exemplum docet nostram interpretationem esse ad mentem auctoris) semper vigor cum concoctione consistit. Iam verò illud, quod de exacerbatione accidentium & symptomatum dictum est, eodem modo intelligitur, vt quod in Aphorismis dicebatur. non enim exacerbari symptomata, & affectum esse minorem dixit, sed *ὁπτενικέστερον* *mansuetiorem, benigniorem* aut *melio-*
- 50 *rem.* nam hæc omnia dictio designat. Est ergo ac si dicat: crescentibus symptomatis aliquando morbum fieri benigniorem, cæterum non minorem. Sunt quidam verbo tenus Galeni discipuli, qui tempora morborum non concoctione potissimum distingui contendunt: aut concoctionem, quæ apparet in excrementis non sufficere. hac præcipuè ratione, quòd nullum in concoctione signum inclinationis videant. negant enim iidem, ex vrina spectari posse signum aliquod inclinationis. Verum lubet hos interrogare, si vrina apparet flaua, & multò contento albo, læui & æquali plena, quod tempus morbi significet, an non statum? ego quidem arbitror. num in sanitate integra talis erit? minimè. Nam alia est optima, vt in ægrotante: alia, vt in sano homine. Qua ratione differt ab illa, quæ in sano est optima?

Obiecta
soluuntur.Quorum-
dā opinio,
concoctio-
ne non suf-
ficere ad o-
mnium
temporum
distinctio-
nem.
Reprobatur.

quantum ego intelligo, contenti copia minor erit, & color non tam igneus, sed sub-
ruffus aut subflauus. ita ne? ergo necessariò ab ea dispositione, quam in statu esse di-
ximus, versus salutem, toto tempore inclinationis copia contentorum minuetur,
& color ad mediocrem accedet, si intensior est mediocri, remissionem; si remissi-
or, intensiorem recipiens. Nam quanquam optimæ concoctionis signa in statu
sint; tamen dum appareat album, læue, & æquale sedimentum, etiam si color natu-
ralis non sit, est status. imò verò rarissimè aut nunquam fieri posse arbitror natu-
ralem colorem in febris summo vigore. Inuenimus ergo iam in vrina signum con-
coctionis, quòd inclinationem significat; quòd scilicet color tendit versus medio-
crem, & quantitas contentorum minuitur. nam quanquam hoc vltimum ad quã. 10
tatem eorum, quæ cocta sunt, pertinere, potiùs quam ad concoctionem, possis di-
cere: sed illud de colore, quod necessariò accidere monstrauius, ad concoctionem
spectat. quòd si illud nobis vitio das, quòd rem à Galeno nullibi scriptam enarre-
mus: dabis perinde vitio ipsi Galeno, quod inuentis Hippocratis multa addiderit.

*In multis
febris
non esse
principi-
um
coctionis
aut crudi-
tatis dicunt,
qui varia
tempora
statuunt.*

Argumentantur etiam, qui illius sunt sententiæ, quæ temporum multitudinem in-
uehit; in multis febribus nullum esse principium concoctionis, aut cruditis. pro-
ponuntque eas febres, quas Galenus dicit statim ac incipiunt, vigere, & eas febres
putridas, quæ pregressis diariis fiunt: & has omnes dicunt incipere à materia cocta.
admittunt enim fieri posse vt morbi materia cocta à principio sit. & locum illum
Galenus ex capite decimo primi De differentia febrium, quo ita scriptum est: Ma- 20
gnum verò atque mentione dignum indicium concoctionis in primis vrinis, nun-
quam apparet per huiusmodi febres, (est sermo de putridis) excepta commutatio-
ne ex dictis, (supple, ephemeris febribus) ita interpretantur: in febribus illis, quæ pu-
tridæ cum sint, ex diariis fiunt, primas vrinas coctas apparere. Neque id, dicunt, si-
neratione. nam quòd sit putrida ex diatia, argumento est, succos non esse adeò pra-
uos, coctuque difficiles. nam si tales forent; ipsi cœpissent putrescere ex causa pro-
catartica, spirituum inflammationem non expectantes. Ex his itaque colligunt,
principium etiam aliquando deesse concoctionis aut cruditis. tamen essentia
morbi principium, vt neque incrementum, non putant deesse, sed præ breuitate
non sentiri. Tamen tota hac disputatione videntur mihi hi homines ignorare na- 30
turam illius concoctionis, quam in morbi materia expectamus. fortasse enim pu-
tant, concoctionem solam esse. monstratum tamen à nobis est in superioribus, esse
concoctionem quandam suppurationi similem, quæ partim est concoctio, partim
putrefactio: aut, vt clariùs dicam, motus quidam vtriusque particeps. Igitur quòd
aliquis, antequàm in morbum incidat, bonos succos habuerit, nihil refert, vt in prin-
cipio non habeat obscuram concoctionem. Nam hoc ipsum coqui putrescere est.
igitur si putrescit, habet incipientem putrefactionem. alioqui, quia optimus succus
est, prolabatur statim ad vltimam putrefactionem. Quòd quidem citiùs aut tardi-
ùs in pus vertatur, facere potest sanguinis modus: sed vt perfectum pus fiat, sine pri-
oribus alterationibus non potest. Igitur siue febres sint in iis, quæ statim vigentes 40
appellantur, siue ex diariis febribus fiant; si pendent ex succo, quem coqui oportet,
necesse est, vt ab obscura concoctione ad manifestam, & à manifesta ad perfectam
progrediantur. Nam omnis alterationis motus per intensiorem fit à remissioribus
gradibus ad intensiores. fieri verò potest, vt tam velox motus fiat, vt priores altera-
tiones breuissimo tempore prætereantur, ac proinde medici dicant à materia cocta
morbum incepisse. non qui ignorent, fieri non posse, quin concoctio illa per medi-
as alterationes decurrat, sed qui videant in principio coctas vrinas apparere, vt prin-
cipium dicitur de primo & secundo & tertio diebus. ita igitur fiunt à materia cocta siue
statim vigentes, in putridis, quæ diarias consequuntur. proinde dictum est, coctas
vrinas apparere in principio, quòd solet medicus vocari primo die febris. quæ si à 50
diaria inceperit, videbit primo die vrinam coctam: tamen secundo die rursus red-
ditam crudiorem, cum scilicet iam putrida est. nam cum cocta apparuit, erat diaria:
sed erat quodammodo principium putridæ, quia ex illa putrida citra intermissio-
nem generatur. nulla enim ratio est qua possis persuadere, in vero principio ipsa-
rum putridarum, fieri posse coctam vrinam. Nam, etsi reliqua dicantur benè: Sed
nunquid

*Refuta-
tur.*

nunquid putas febri diariæ non posse succedere putridam ex pessima putredine pendentem? At ego vidi sæpius leuissimas febres putridas, quæ sua sponte generantur, & alias, quæ non sine causa procatartica, grauissimæ tamen producuntur. Est igitur illa tua argumentatio admodum leuis, quæque nihil habet quod ipsis operibus verè respondeat. Sed hæc quæstio nihil iam desiderat, quod in aliis quæ cum ea sunt valde coniunctæ partim explicitum non sit, partim explicandum. quare huius hic esto finis.

De temporibus, quibus finiuntur morbi. C A P. V I I.

- 1° **Q**Uia morbo liberantur, necessariò percurrunt quatuor tempora, quemadmodum à Galeno scriptum est, & ab Aëtio libri quarti cap. vigesimo. Cum enim morbus, ut paulò supra monstratum est, suam habeat periodum, & suas ætates; & cum salus accidit, necessum sit finitum esse morbum: constat illum omnes suas ætates compleuisse. Quanquam & hoc ipsum videtur nonnullis falsum, dicentibus: posse febrem aliquam ope medica in incremento, aut etiam ipso principio intercipi, ut homo superstes maneat, tamen ipsa febris statum non attigerit. siquidem Galenus nono Method. gloriatur, se missione sanguinis iugulasse febres: quod proinde ita dicitur, quòd febris citra remissionem repentè cessauerit. Proponunt etiam ægrotantem in principio ægritudinis, cuius materia tota turgens sit:
- 2° hac eduçta, constat fore, ut febris cesset. tamen in principio erat adhuc: ita enim in hypothesi proponebatur. His adducti argumentis, sententiam Galeni interpretantur de morbis, qui suapte natura solvuntur, non de his, qui intercipiuntur medicis instrumentis. Cæterùm ego, qui in intensione qualitatis, quæ morbus est, quatuor temporum essentias constitui non dubito quin morbus omnis, siue sua-
Antoris sententia.
pre natura solvatur, siue operante medico, quatuor tempora percurrat. Nam qualitates, quæ intensiorem accipiunt, cum semel cœpere intendi, per remissionem corrumpuntur. atque eadem ratione monstratur, inclinationem esse necessariò, etiam post crises optimas, etiam si possint præ breuitate non sentiri. Medica remedia non possunt morbum in medio cursu reprimere: possunt tamen sequen-
- 3° tia tempora breuiora facere. atque tantò breuiora, ut omnino sine remissione videatur sublatus morbus. itaque hæc non possunt morbos constitutione omni priuare, sed possunt ipsos illegitimæ constitutionis facere, atque id faciunt quotidie. Neque aliam causam esse putauerim, quòd tam rarò in morbis crises conspiciantur, quàm ipsa medicorum remedia, quæ morborum cursus inturbant. atque ita (ut à Galen. dictum est lib. De optima secta ad Thrasibulum cap. 48.) præscindi possunt morborum tempora auxiliis medicis, id est tantum contrahi, ut sine sensu effluant. Quòd si à Galen. lib. De totius morbi temp. capit. 6. dictum est, inclinationem necessariò sentiri; verum est, de inclinatione quæ accipit vltimam crisis partem, purà euacuationem: sed non aliter. nam post crisin optimam semper
- 4° inclinatio latet sensum. Hinc igitur manifestum iam fit, si morbus saluber percurrat quatuor tempora; necessariò salutem inclinationi superuenire. Cæterùm mors potest aut in principio, aut in incremento, aut in statu fieri: in sola inclinatione non potest, ut nomine horum temporum vniuersalia intelligantur. nam in peculiaribus omnibus moriuntur ægrotantes. Cum enim triplex causa mortis sit, aut suffocatio caloris, aut vehementia morbi, violenter subuertentis virtutem, aut facultatis imbellis resolutio: qui ex suffocatione moriuntur, in principio; qui morbi violentia, in incremento & statu; qui facultatis resolutione, in inclinatione moriuntur. quo fit, ut non tantum dies mortis ex arte dierum criticorum inueniri possit, sed & hora, quemadmodum nos docet acutissimè Aëtius prædicto lib. capite
- 5° quinquagesimo sexto: ex cōsideratione scilicet horæ illius, qua ægrotans solet in paroxymis fieri se ipso grauior. quod perinde est ac si dicas: moriturum ægrotantem in ea hora, quam in præcedentibus accessionibus molestissimè tulit. Accedit altera coniectura non leuis, ex morbi natura & facultate. Nam iis qui internis inflammationibus ægrotant, aut morbis pendentibus ex multis succis crassis, & tenaci-

Quorumdam opinio.

In declinatione vniuersali mors euenire non potest ex Galeno.

bus; timendum maximè est à principio: iis verò qui febribus vehementissimis, timendum est à vigore: iis qui per totum morbum virtutis exolutiones, & syncopas perpeffi sunt, timendum ab inclinatione. Cæterum hæc videmur præter institutum dixisse, qui controuersias medicas dirimendas suscepimus. quare ad totius morbi inclinationem reuertamur. in qua constitutum in controuersia est, An possit aliquis mori. negante Galeno loco prædicto, atque sententiam suam confirmante argumentis: aliis verò fieri posse, vt ægrotantes in inclinatione moriantur, contra-
Quorundam sententia, mortem in declinatione posse contingere. tibus suadere his argumentis. Fieri potest, vt facultas vna naturalium constans sit, aliis imbecillioribus redditis. Nam & in ventriculo id apertè cõspicitur, & instrumentis aliis nutritionis. in illis scilicet sæpe alterans facultas fortis est, & expultrix 10 debilis. Constitue igitur in venis ita fieri, atque sic intelliges ratione, aliquem in inclinatione totius morbi posse mori. Nam quò aliquis morbum euadat, non satis est, materiam coctam esse, sed oportet coctam expelli. quod si fieri non potest, peribit ex retentione materiæ morbi, alioqui coctæ. quòd si in venis id fieri posse negas, vt scilicet tam fortis alterans sit, vt perfectè commutauerit, tam debilis verò expultrix, vt neque paulatim possit expellere, quatenus expurgando corpori sufficiat; præter rationem negas, quod, vt dixi, in ventriculo & intestinis solemus experiri. Sed finge morbum esse thoracis, in quo concoctio est naturalis, & expulsio animalis facultatis: quæ cum tam diuersæ potentiæ sint, nil mirum, si vna sit firma, & altera imbecillis. præterea si facultate admodum debili aliquis attigit inclinationem; quid 20

Quid quidam prædictis respondant. in inclinatione peculiari sit, cum feruor iam est remissior? His argumentis nonnulli ita respondent, sententiam Galeni interpretantes; Fieri non posse, vt ægrotans moriatur, qui in inclinatione iam sit, si omnia à medico vt oportet peragantur. cæterum si quidquam omittatur; fieri posse vt intereat. itaque in hypothefi prioris argumenti debere medicum vt expurganti medicamento: vt quod natura non mouet, ipse moueat. quod si non fiat, moriturum ægrotantem: neque quidquam aduersus Galenum inde haberi, qui medico omnia agente vt oportet, ægrum mori posse negauit. Sed vt verum fatear, hæc interpretatio mihi non placet, neq; responsum. Nam quanquam Galeno dictum sit; nullum mortis genus tunc accidentis excogitari 30 posse, præterquam ex errore: nomine erroris non intellexit defectum medicorum auxiliorum, sed peccatum aliquod in victu. Nam aliter non video, quod discriminè sit inter declinationem, & reliqua tempora. in nullo enim tempore morbi salubris potest æger mori, ipso nil delinquente in victu, neque affidentibus, & medico operante vt oportet. Si igitur hæc eadem ad securitatem in inclinatione requiruntur, quid interest inter illam & alia tēpora? Nos proinde aliter intelligimus, nempe fieri non posse, vt ægrotans moriatur in inclinatione, si medicus victus rationem vt oportet præscripsit, etiam si ab auxiliorum vsu desistat. sed si aliquod in victu peccatum committatur, nil difficile est ægrotantem mori: id tamen non fit vi morbi, sed ex errore. Igitur interpretamur cum ipso Galeno; nullum posse mori vi illius 40 morbi, in cuius inclinatione est constitutus: fieri tamen posse, (vt in hypothefi argumenti demonstrabatur) vt cocta integrè materia sit, homo tamen morbum nunquam effugiat, neque sanitati restituatur. Nam etiam si materia cocta perfectè sit: (vt perfectè coquitur in morbis) tamen morbus non inclinat, vsque dum materia incipit euacuari. Cõstat enim in statu esse materiam summè coctam. ergo euacuatio est, quæ detrahit morbi vigori, non concoctio. qui itaque moreretur materia perfectè cocta, sed tota retenta ex debilitate expultricis; in summo vigore moreretur, non in inclinatione. nam nulla materia euacuata non potuisset morbus inclinare. Sed quanquam hæc ita dicantur, nondum difficultatem absoluimus. Gale-
Gal. mens plenè enarratur. nus enim non tantum negat, in inclinatione posse mori ægrotantem, sed & cocta 50 materia. Hoc nonnulli de quacunque concoctione manifesta intelligunt dictum. ego verò non ita, sed de perfecta. quod docet Galenus secundo Aphorismor. commentar. secundo dicens: raro quidem, sed nonnunquam mori laborantes morbis acutis, quos medici meritò prædixerant conualituros. quos constat habuisse concoctionis signa, siquidem medici meritò futuram salutem prædixerant. Tamen

concedendum est, cocta materia saltem perfectè, mori non posse ægrotantem violentia illius morbi, siue in inclinatione sit, siue secus. quare censeo dicendum, cum cocta iam integrè materia est, nullam esse rationem inducendæ mortis, nisi morbus ex retentione materiæ in deteriore alium morbum permutetur. quod si sit, ægrotans nō iam in inclinatione prioris, sed in principio incrementōve morietur sequentis morbi. Vt si singas pleuriticum materiam ad concoctionem deduxisse, ceterum ex debilitate facultatis animalis non posse ipsam expellere; fiet, ut no-
uam, retenta materia, patiatur putredinem, & impetum faciat, aut in pulmonem, aut in cor, aut in membrum aliquod aliud præcipuum. quo facto constat ægrotan-
tem mori in principio pulmonis, si in pulmonem irruit, non in inclinatione pleu-
ritidis. Atque, quantum intelligo, hac ratione facillimè quod in hac quæstione erat, diluitur.

De constitutione legitima morborum.

C A P. V I I I.

FRVSTRANOS Hippocrates docuerit, ex constitutione posse tempus status prænosci in morbis, nisi quæ sit temporum totius morbi proportio, deciderimus. Atqui, solet esse tam multiplex, ut videre licet apud Galen. tertio De crisi-
bus, ut nonnullis morbis multò maius sit principium reliquis omnibus tempori-
bus, in aliis, incrementum plurimum producat. Sed animaduertendum est, non posse nos inuenire vnā quandam proportionem, quæ morbis omnibus conueniat. siquidem mouentur multi illegitimè. Tamen motis legitimè omnibus est quædam proportio legitima, quam in præsentia requirimus. illegitimæ enim, ut-
pote infinitæ, non possunt arte comprehendi. Mouentur verò legitimè illi morbi, qui circa irritamentum aliquod, aut causam quæ remoretur, suum peragunt fatalem cursum. Atque hi omnes proportionem hanc seruant, ut principium totius morbi æquale sit, duobus sequentibus temporibus, & tempus ipsum principii duas partes habeat æquales, quas separat dies, in quo primum apparent signa concoctionis obscuræ. id quod apertissimè dixit Galenus primi De crisi-
bus capite ultimo, his verbis: Nam si ad hoc respexeris, nihil amplius difficile inuenire, si tot primi dies iam abscesserint, quo die primum talia apparent, quot supersunt usque ad manifestam concoctionem. inde autem ascensus incipit. Hæc Galen. ex quibus patet, à prima aggressione morbi tantum esse temporis usque ad diem, quo primum apparent signa concoctionis obscuræ, quantum superest usque ad finem principii totius, quo apparent signa concoctionis manifestæ. Quod verò à primo die incrementi usque ad iudicium tantum exactè superfit, quantum à prima aggressione usque ad eum diem antecessit, docuit Hippocr. quarto Aphorism. septuagesimo primo, dicens: Quibus septima iudicatur, iis nubecula rubra quarto die in vrina apparet. nam quartus dies est medi-
us, & communis primo & septimo, talis autem nubecula est in fine principii, & in principio incrementi. Quod magis explicuit Galen. in comment. dicens: Nam si quarto die fiat æquale tempus priori, id quod sequitur assumens, non est impossibile, ut iudicationem ostendat, in vndecimo autem apparens, non mihi admodum videtur tribus solis egere diebus, sed etiam pluribus. (paucis interpositis) cui igitur in septimo apparuit, hic quatuordecimo fuit iudicatus. His verbis declarauit constitutionem legitimam. quoniam verò illegitimæ sunt pleræque constitutiones, addidit: Cui autem in decimo quarto, hic vigesimo: apparuit etiam cuidam alteri in vndecimo, qui vigesimo fuit iudicatus. Dignoscendi igitur constitutionem morborum, qui mouentur legitimè, facillima ratio est, ex computatione. Si verò motus fiat illegiti-
mus, perpendendæ reliquæ omnes causæ sunt, videndumque, num ex occasione aliqua à die quo signa occultæ concoctionis apparuerunt, aut etiam à die quo apparuerunt signa concoctionis manifestæ, motus cœperit aut velocior, aut tardior fieri. Nam si tardior sit, prorogatur tempus, plus quàm in legitima constitutione, si verò sit velocior, anticipat plus quàm in illa. factum verò esse velociorem

Proportio temporum in morbis, qui legitimè mouentur.

Cum motus morbi illegitimus est, quid aduertendum.

aut tardio rem motum, ostendunt accessiones, & anni tempora, & quæ succedunt circuituum incrementa, & reliqua omnia, quæ ab Hippocr. in Aphorismo comprehensa sunt. Nam si ægrotantem aliquem septimo die habuisse nubeculam rubeam, si neque ipse permutet quidquam in victu, neque ea quæ perpetuò nos alterant, permutentur, neque interius noua aliqua portiuncula succi aut acrior, aut lentior, moueri incipiat; iudicabitur ille homo decimo quarto, & interim accessiones, aut succedentia circuituum incrementa eandem seruabunt proportionē cum principio. non quidem quòd accessiones non anticipabunt morbo tendente ad vigorem, & cunctabuntur in inclinatione: (est enim illud crescentis, hoc decrescētis morbi signum) sed quòd hæc omnia eam proportionem seruabūt, quæ cœptam à principio morbi velocitatem aut tarditatem non videatur corrupisse. Si verò cœpit hic calidioribus diebus febricitare, atque (ita vt fit) septimo die, permutata sit aëris temperies repente: aut ipse (si ita mauis) ægrotans sit in domum aliam deportatus: si aër ambiens cum frigidiori permutatur, timebimus meritò, ne morbus vique ad vigesimum prorogetur: si cum calidiore, sperabimus soluendum esse in vndecimo. eodem modo, si quidquam aliud in victu permutetur, aut medicus euacuationibus, aut cessatione ab euacuatione consueta aliquid alteret. Diximus itaq; quæ sit constitutio legitima: & quæ sit ratio dignoscendi & legitimæ, & illegitimam constitutionem. Cæterum possit aliquis argumentari aduersus ea, quæ modò diximus, hac ratione. Dies indicantes non aliter indicant criticos, quàm per signa concoctionis: vt gratia exēpli, quartus est index septimi, quia cū crisis est in septimo euentura, concoctio manifesta incipit apparere in quarto. Sed intra vigesimum diem, omnes quaternarii sunt proximè sequentium quaternariorum indices, vt licet colligere ex Hippocrate & Galeno. atqui hoc, in motu morbi legitimo. (præcepta enim non sunt de illegitimis) igitur vt cū apparet concoctio in quarto, iudicium fit in septimo: ita cū in septimo apparet, fiet in vndecimo; & cū in vndecimo, fiet in quatuordecimo; & cū in quatuordecimo, in decimo septimo; & cū in decimo septimo, fiet in vigesimo. ita enim sese indicant. Quod ex Hippocrate colligitur apertè, qui secunda particula Aphorif. vigesimo quarto hæc scripsit: Septenorum quartus est index. est autem & vndecimus cōtemplatione dignus: ipse enim quartus est secundæ septimanæ. Rursus verò contemplatione dignus etiam decimus septimus: ipse siquidem quartus est à decimo quarto, septimus verò ab vndecimo. Galenus in comment. Indices, inquit, & *συνψηται* (vertunt plerique *contemplabiles*) solet Hippocrates nominare dies, in quibus aliquod signum apparet futuræ iudicationis. primum itaque quaternarium septimi diei, si quis ab initio numeret, indicem esse ait, vndecimum autem decimi quarti. eadem ratione & decimus septimus vigesimi est index. Ex his ita duco argumentum: Decimus septimus est index vigesimi, ergo decimi septimi index est decimus quartus. nam aliter fuerit vndecimus. sed vndecimus est quatuordecimi. igitur decimus quartus decimi septimi. rursus vndecimus est quatuordecimi, ergo septimus vndecimi. Nam quartus, qui solus supererat, est septimi. ergo est quartus septimi, septimus vndecimi, vndecimus quatuordecimi, quatuordecimus decimi septimi, hic vigesimi. Monstratum igitur est, intra vigesimum omnes quaternarios esse proximè sequentium indices. Quare si, cū iudicium futurum est in decretorio, incipit in indice concoctio apparere; non potest esse legitima & perpetua ea proportio, quam paulò antè diximus. Sed pro solutione notandum est; dies indices concoctione indicare iudicia futura in criticis, magis quàm re alia quapiam, sed non proinde necesse esse, vt in indicante primum appareat concoctio manifesta, sed satis esse, vt fiat insignis aliqua mutatio. vt gratia exempli, si principium incrementi septimus dies est, & nubeculā habet rubrā, morbusq; est soluendus in decimo quarto, vndecimus omnino habebit insignē aliquā mutationē in concoctione; vt pro nubecula rubea albā, aut pro hac appendiculum. quòd enim hæc sit Galeni mens, inde intelliges, quòd tertii De crisis capite quarto animum præcipit intendere in insignes mutationes, quæ circa cōcoctionem per singulos quaternarios contingunt. quasi non illud vnū oporteat considerare, an concoctio appareat, sed & insignes in ipsa mutationes.

Que ad-
uersus di-
cta obici-
untur.

Soluitur.

De morbo regio ante septimum febris diem facta.

CAP. IX.

- H**IPPOCRATES quarta particula Aphorism. sexagesimo secundo, de signifi- *De morbo*
 catione quæ ex morbo regio in febribus accipitur, ita scripsit: Quibuscunque *regio Hip-*
 in febribus morbi regii ante diem septimum accidunt, malum. Cui sententiæ mul- *poc. senten-*
 ti autores non contemnendi tentauere contradicere. inter quos Plinius libri deci- *tra.*
 misexti capite duodecimo ita inquit: Morbum regium in oculis præcipuè mirari *Plinii sen-*
 est, tenuitatem illam densitatemque tunicarum felle subeunte. Hippocrates à se- *tentia.*
 10° primo die in febre mortiferum signum esse docuit: nos scimus vixisse aliquos et- *Auerrois*
 iam ab hac desperatione. hæc Plinius. In qua dictione illud primò considerandum *sententia.*
 est, quanquam in omnibus ferè codicibus ita scriptum reperiatur, tamen procul-
 dubio vitiatum esse locum, legendumque non à septimo die, sed ante septimum
 diem. Auerroes libro quarto capite quadragesimo tertio ita scripsit: Quia dicit
 Hippoc. Ictericia veniens ante septimum diem in acutis febribus, malum est; re-
 probatum est experientia in omnibus nostris terris. & si veniat in quintam diem,
 laudabile multum est, viua ratione, & maximè in temporibus calidis. & hæc est
 sententia collegiorum medicorum omnium. Persarum, & Indiæ maioris, & pro
 maiori parte illorum de Vandalis. & possibile est quòd illud quod dixit, in Græ-
 20° cia locum habet. Auicenna etiam Fen secunda quarti insinuat; ex celerius facta *Auicenne*
 concoctione posse ante septimum diem regium morbum fieri sine malo. Quoni- *sententia.*
 am igitur tot autoribus visa est hæc sententia displicere; omnes qui in loci illius e- *Autoris*
 narrationem incidunt, illic consistentes, multos eosque varios interpretationum *sententia*
 modos excogitauerunt. qui tamen nondum mihi videntur (fortasse ex ingenii *ad mētem*
 mei tenuitate) rem ipsam attigisse. quare tentandum est illam, si fieri potest, distin- *Hipp. ex-*
 ctius explicare: notandumque ante omnia, (quod alii etiam rectè notant) Hippo- *plican-*
 cratem non dixisse regium morbum ante septimum diem esse signum mortale; sed *dum.*
 malum. interest verò multum, cum ab Hippocr. dicitur *κακόν* aut *θανάσιμον*. Quare
 non est quòd quemquam perturbet, quod Plinius dixit verè, & est experimento
 30° confirmatum; multos præcedente etiam hoc signo superesse. cum maximè ne-
 que si mortale foret hoc signum, necesse esset omnes ex illo interire, sed pleros-
 que. Accusandus tantum Plinius est, quòd parum perpendens vim & energiam
 verborum Hippocratis, quod ille dixit *malum*, ipse *desperationem* appellauit. non
 igitur mirum si multi malum hoc euadunt. Sed illud vnum in controuersia reli-
 ctum est: nunquid cum ante septimum diem fit, perpetuò sit malum, an possit non-
 nunquam ex bono fieri. Nam & hoc etiam asserit Auerroes; fieri nonnunquam v-
 tiliter in quinto. confirmatque illud ratione hac, qua nulla est in tota hac tractatio-
 ne fortiori. Si qua ratione morbus regius ante septimum diem esset malus, qui ve- *Anciens*
 rò septimo aut post illum, non ita id esset; quoniam in septimo fieret per crism, & *morbus re-*
 40° ante illum per symptoma. Sed si morbus peracutus exactè sit, in quinto die, & non *gius sit an-*
 nunquam ante illum facit iudiciales euacuationes. ergo potest in quinto morbus *te septimū,*
 regius vtiliter accidere. Aut dicito, cur septimus dies sit breuissimus terminus *perpetuò*
 morborum, qui possunt morbo regio terminari. Respondent nonnulli: quando- *si malum.*
 quidem materiam morbi regii necesse est esse crassiusculam. nam si tenuissima es-
 set, latenter expiraret. Præterea necesse est, facultatem quæ permutatione curat,
 non adeò multum esse morbo potentiorē. nam si esset, egereret morbi causam
 extra corpus. cum verò materia est crassiuscula, & facultas non est multò poten-
 tior; rationi est consonum non posse morbum ante terminum acutissimorum iu-
 dicari. est verò septimus terminus acutissimorum. Cæterum hi falsò assumunt;
 50° icteri materiam esse crassam, cum ipsam constet esse bilem, quæq; si crassa foret, nō *Refutant-*
 posset (quod Plinius demirabatur) in densissimas & tenuissimas tunicas subire. Ad- *tur.*
 de, fieri posse vt tenuissima sit materia, tamen vt propter cutis densitatem non ex-
 piret. Quod de robore virtutis supra materiā dicebatur, est multò improbabilius.
 nam robur quod illi perpendunt, est in expultrice: quod verò nos requirimus, in
 commutante facultate. Ridiculum enim, si, quoniā natura nō potest materiā extra

corpus egerere in hoc tempore, argumenteris; non potuisse ipsam alterare ante hoc tempus. Igitur hæc ratio nihil attulit probabile. Sunt qui dicant, Hippocratem loco illo tantum locutum fuisse de morbo regio, qui inflammationem hepatis consequitur. Quod argumentantur ex Galeni interpretatione, qui tres tantum dixit posse esse morbi regii euenientis non ex iudicio, causas, scirrhum hepatis, aut obstructionem, aut phlegmonem. Scirrhus quia morbus longus est, non facit (dicunt) ante septimum diem icterum. obstructio, quemadmodum dictum ab eodem est quinto De locis patientibus, facit illum sine febre. Hippocrat. verò loquebatur illis de morbo regio in febribus. igitur superest vnicam esse causam illius, putà phlegmonem. hanc verò constat perpetuò esse malam. igitur ante septimum 10

Refelluntur.

perpetuò est malus. Hi tam multis modis peccant; ut neque sua ipsorum verba mihi videantur intelligere. non enim intelligunt, se dum ita colligunt, petere id ipsum quod est in controuersia constitutum. Nam Hippocrates apertè damnavit morbum regium ante septimum diem, indistincta causa. quare illud eis, qui ita sentiunt, monstrandum esset, (si quid possunt) morbum regium nunquam fieri ante septimum diem in febribus, nisi ex inflammatione, nō Hippocratem loquutum tantum fuisse de morbo regio ex inflammatione. Nam aliter tenentur continuò dicere, morbum regium ex inflammatione hepatis ante diem septimum esse malum, post illum, non ita. tamen constat inflammationem hepatis nullo die esse vtilem. Iam verò quòd conantur monstrare, putà cum sit ante septimum diem, fieri ex 20 inflammatione semper; argumentantur sumpto hoc principio, Morbum regium per crism nunquam fieri ante septimum. tamen hoc ipsum est quod in disputationem veniebat. Igitur dum putant se novum aliquid inuenisse, conuincuntur, ne se ipsos intelligere, nedum alios. Quid igitur superest dicendum? Certè nihil aliud, quàm quod Auicenna prædicto in loco dixit: Morbum regium cum ante signa concoctionis sit, esse malum; cum post illa, bonum. quod quidem non est regio morbo propriū, sed commune omnibus euacuationibus, & decubitibus. Quid igitur

Quid respondet autor.

ad Hippocratem? nunquid accusandus est? Quidam respondent, Hippocratem loquutum esse de iis, quæ magna ex parte contingunt. fieri verò ferè semper, ut febres, quibus ante septimum morbus hic superuenit, ad malum terminentur, 30 idque experimentis esse confirmatum. Cæterum hæc solutio mihi minùs placet: quandoquidem vulgaris est, quæque difficultatem effugit potius, quàm dissolvit. nihil siquidem docet dignum arte rationali. Auerroes aliter interpretatus est, ne apertè carperet Hippocratem, scilicet vera illum dixisse de iis quæ contingunt in

Quid pro Hippocrate Auerroes.

Græcia, cæterum in patria sua aliter contingere, propter calorem climatis. Sed, quantum ego opinor, Hippocrates non scribebat solis Græcis: & hæc si vera forent, oporteret à Galeno fuisse notata. falsò etiam dicit Græciam esse frigidiorē Bætica regione. Adde his, non esse perpetuum, in frigida regione morbum regium ante septimum esse symptoma, ut neque in calidiori perpetuò est criticus: sed addendum hic etiam foret magna ex parte, quod doctrinæ totum nitorem detrahit. 40 Nam fieri possunt in frigidissimis regionibus acutissimi morbi, & in calidissimis longissimi: ut & in media hyeme contingunt febres ardentes, in æstate quartanæ.

Quid autor pro Hippocrate.

Quid igitur nos tandem dicemus? quod audies. Perinde est, quod Hippocrates dixit his verbis: Quibuscunque in febribus morbi regii ante diem septimum, malum; ac si dixisset, In febribus, ante diem iudicantem febrem, morbus regius, malum. dies septimus, quia iudicantium est potentissimus, meritò pro exemplo positus est. Intellexere sanè Hippocrates & Galenus, morbum regium post septimum diem posse esse prauum, & ante septimum, bonum. Illud quidem dictum est à Galeno in commentatione sententiæ citatæ, hoc verò ab Hippocrate, quarto Deratione victus in morbis acutis context. decimooctavo his verbis: Nam in bi- 50 liosa febre morbus regius cum rigore ante septimum diem accidens morbum soluit. Galenus in commentario neutrum dicit esse perpetuum, ut scilicet bonus sit, aut malus, ante septimum aut post septimum, sed quocunque eorum posse contingere. Igitur cum hæc ab Hippocrate & Galeno ita dicantur; intelligendum est, Hippocrate in Aphorismo sub exēplo singulari instituisse vniuersalē doctrinā.

quare

quare cum morbus regius superuenit febribus, non censeo intendendum esse in numerum dierum, sed concoctionem, aut contrarium. Est Hippocrati antiquus hic mos; sub exemplo singulari vniuersalem aliquam doctrinam innuere. vsque adeo, vt nihil de euacuatione aliqua, aut regione per quam, aut re alia quapiam singulari dictum ab illo viro sit, ex quo non eliciat Galenus vniuersalem doctrinam. nam si dixit, In febribus non intermittentibus, si rigor incidat febre non deficiente, malum: si damnavit sudorem, qui non soluit morbum; scire licet, neque de solo rigore, neque de solo sudore illum loqui, sed horum exemplo docere, motum naturæ aduersus succos, qui morbum non soluit, malum esse. Ita hîc quod de morbo regio dicitur, & de septimo, neq; de solo morbo regio, neq; de solo septimo dictum intelligo, sed de euacuatione quacunque, quæ ante diem criticum morbi fit. Nam quanquam quintus, quartus, septimus, decimusquartus, & vigesimus omnes sunt critici: tamen non omnes omnibus morbis, sed vnicuique sunt sui dies indicantes, & vnicuique est suus iudicialis, iuxta propriam constitutionem. nam stultum fuerit in quartana, considerare quintos, septimos aut nonos, & in causone centesimos. Igitur colligendum hinc est, quemadmodum morbus regius ante septimum, in morbo cui septimus est iudicialis, malum: ita ante quintum, in morbo cui quintus, & ante quatuordecimum, in morbo cui quatuordecimus. Sed hæc quæstio non exigit maiorem interpretationem.

20

In quibus morbis magis utantur medici prædictione, in acutis, an in longis. C A P. X.

VIDE TVR Hippocrates in solis acutis morbis, vel saltem in solis iis qui acuti sunt, aut ex illis contingunt, id est, ex decidentia longi fiunt, prædictione uti. siquidem cum opus prognosticum iam iam concluderet, ita scripsit: Hæc intelligo de morbis acutis, & aliis quicunque ex his consistunt. tamen ars de crisi- *Agitatur controuers.*
bus, quæ etiam exitum morbi docet, non tantum de his disputat, sed de quocunque morbo quantumuis longo. est enim illi etiam sua constitutio, non minus quam breuissimo. quare hic locus animaduersione indiget. Nam scriptum est ab Hippocrate aphorism. 19. secundi acutorum morborum: Non omnino sunt tutæ præ-
nuntiationes salutis, aut mortis. Quo loco videtur docere; certiora præfagia posse medicum ferre in chronicis morbis, quam in acutis. Tamen contrarium videtur proferre tertio Prognost. context. 10. dicens: Quæ autem minimo tempore iudicanda sunt, facilia sunt ad præsentionem. Videtur primum ex his sententiis illud colligi: facilius esse prædictione uti in morbis acutis, quam in chronicis. illud enim significat dictio illa *ἐν πλείοντι*, qua in Prognost. est Hippoc. vsus, declarante Galeno, *ἡ πρόφασις*, quod nos dicimus *faciliora*. itaque ea quæ sunt citò ad iudicium peruen- *Quid ex prædictis sententiis colligatur.*
tura, facilia sunt ad prædictionem. Cæterum videntur præfagia quæ feruntur in acutis, quanquam facilia, tamen incertiora esse præfagiis chronicorum, alioqui difficilioribus. Nam in Aphorism. commendauit certitudinem præfagiorum in longis: in Prognost. facilitatem in acutis. quanquam ne hoc quidem simpliciter: sed inter initia, dixit, longorum, difficilius esse præsentire, quam inter initia acutorum. Quæ sententia, etsi multi sunt illam commentariis profecuti post Galenum: tamen nihilominus eget enarratione. Nam cum de certitudine & incertitudine præfagiorum multa non admodum ex re disputet, & de modis quibus contingit medicum in prædicendo errare; ipsam sententiam incautè prætereunt, non intelligentes, quod nos paulò antè diximus, multò aliud esse certitudinem præfagii à facilitate præfagiendi. quare cum oportuisset illos de facilitate disputare, disputant de certitudine: nos verò perspicuitatis gratia sententiam argumentis agitemus. Aut illud, *inter initia*, significat tempus principii vniuersalis, quo nondum apparuit concoctio, aut spatium trium dierum, aut primam aggressionem. triplicis enim huius principii rationis tantum meminit Galenus. sed primæ aggressionis hîc non oportet meminisse. in illa enim neq; quidquam prædicere potes, neque signa animaduertere. Sed si vniuersalia principia intelliguntur, in neutris quidquā prædici

Argum. ad Hipp. mentem erudam.

potest, cum nondum appareant concoctionis signa, ex quibus pendet constitutionis morbi cognitio & prædictio tota, & principium est tempus anceps, nescimus quò vertetur prælagium. Si verò tres dies intelligis principii nomine; perinde dicam, multos morbos acutos non habere concoctionem, neque contrarium ante septimum: in quorū tribus quatuorve primis diebus, nihil omnino possumus prædicere, magis quam si morbus esset futurus chronicus. Intelligunt plerique, in primis quaternariis morborum longorum, difficilius esse prædicere, quam in primis quaternariis acutorum. quoniam scilicet in primo, aut secundo, aut saltem tertio quaternario acutorum, nunquam ferè non apparent concoctionis signa: tamen in chronicis aguntur sæpe quadraginta quaternarii sine concoctione, aut con-¹⁰ ratio. O artificiosam doctrinam! Primò hi intelligunt, cum non adsunt concoctionis signa, in neutris esse facilius prædicere: sed illud vnum Hippocratem docere, citius hæc apparere in acutis. itaque tota sententia eò verteretur; longioris morbi esse longius tempus cruditatis. Atego putaverim Hippocratem illic de prælagiis agere, non de constitutionibus morborum. igitur censeo aliquid continere maioris artificii sententiam illam, eoque sermonem illic esse de principiis morbi. atque ita in principiis morborum acutorum esse facilius prædicere, quam in principiis chronicorum. Nam postquam iam apparent signa concoctionis manifestæ, aut contrariæ; in utrisque est facile prædicere, consideratis illis. sed antequam hæc appareant, est quædam alia coniectura ex signis occultæ concoctionis, & salu-²⁰ tis aut mortis, quæ minus habet certitudinis, quam quæ ex signis concoctionis manifestæ, aut contrariis sumitur, sed quæ omnino non est contemnenda. Hæc in principiis acutorum, non difficile prælagiendi exitum morbi præstat rationem. dissident enim multum à principio, id est, ab ipso primo die, morbi breves salubres à lethalibus. tamen in longis nihil ex illis intelliges. nam cum longa futura sit inter facultatem & morbum pugna; diu æquo Marte certatur, siue lethalis sit morbus, siue saluber, eoque à principio nihil ferè dissident. Hanc esse Hippocratis sententiam intelliges, ex iis quæ addidit. nam inquit: Maximè enim à principio dissidet. qui enim conualiturus est, facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa maximè tuta habet: qui verò moriturus est, spirat difficulter, con-³⁰ flictatur, vigilat, & alia signa deterrima habet. Vides ut inter initia acutorum per signa salutis aut mortis prælagire, dicat esse facile, nulla concoctionis facta mentione. Quid quod contextu septimo dixit: (est verò septimi & decimi eadem sententia) Considerandum est singulis additis quaternariis. tamen ex quaternariis non possumus spectare signorum mutationes salutis, aut mortis, sed concoctionis, aut contrarii. certè hæc ipsa verba nostræ interpretationi maximè attestantur. inquit enim, Inter initia (id est, ante signa concoctionis) horum, difficilius est præsentire ea, quæ parte maxima temporis iudicanda sunt. similia enim illorum initia sunt: (quod attinet ad reliqua signa) sed à primo die animaduertendum est, considerandumque singulis additis quaternariis, (ne scilicet nos prætereat⁴⁰ quaternarius, quo primùm apparent signa concoctionis. quia in his morbis ante illud nihil licet prædicere) neque latebit, quoniam vertetur morbus. Scilicet, tunc tandem non nos latebit moriturus sit ægrotans, an victurus; cum prælagia multò certiora sint in longis, quam in breuib; ex Aphor. Propositæ ergo quæstioni ita respondemus: post signa concoctionis æquè facile esse prædicere in longis, & acutis morbis; sed prædictiones in acutis esse multò incertiores. Nam potest in acuto morbo materia, quæ calida est, impetu ferri, etiam cum incepit coqui, in partem quampiam principalem, atque ita ægrum interimere; quod in longis minùs pertimescendum est. quia illorum materia minùs est mobilis: eoque constantioris significationis sunt signa concoctionis in illis, cum semel⁵⁰ apparuerunt. Ex quibus faciliè colligitur, quod à Galeno dictum est tertio De crisis, cum signis concoctionis fieri non posse, ut æger intereat, rectè à nobis explicatum esse paulò superiùs de signis perfectæ concoctionis: quandoquidem quæ manifestè solùm coctam esse materiam significant, non præbent tantam securitatem, potissimum in acutis morbis. Ergo cum iam apparent signa concoctionis

Quid plerique dicant.

Autoris sententia.

Quid quæstioni respondendum.

coctionis in vtrisque, est par facilitas prædicendi: sed in longis maior firmitudo præfagii, antè quàm appareant hæc, in acutis licet non nihil præuidere ex signis salutis, aut mortis, in longis minimè. quia principia salubrium & lethalium quamminimùm diffident. tamen ars præfagiendi circa vtroque versatur, & vtrorumq; considerat constitutiones, ad præfagiendam longitudinem morbi, & felicitatem aut infelicitatem exitus. quanquam crifium prænotio acutorum tantùm est, aut longorum ex decidentia, quia his solis contingunt. quòd si Galen. in tractatione De crifibus, de longis etiam disputat id fit, quia nomen crifis etiam ad paulatim factas mutationes transfert, quòd latius pateat doctrina, neque quidquam in arte prædicendi desideretur.

De crifi nocturna, & diurna. C A P. X I.

SVNT qui disputent de nomine crifis, cui parti potissimùm tribui debeat: per-
turbationi quæ antecedit, an euacuationi, quæ hanc consequitur. Ego verò
nollem de nomine cum aliquo certare. sed mihi in hac controuersia crifis nomen
euacuationem significare volo, si tantum tempus hæc duo occupent, vt non vno
die aut vna nocte simul fiant. si enim intra diem aut noctem fiunt, ambo vnico cri-
fis nomine significabuntur. Nam hanc etiam vsurpationem inueni apud Hippo-
cratem, qui in Aphorism. ita scripsit: Quibus crifis futura est, nox ante acumen
difficilis. quibus apertè anxietatem dicit crifim antecedere, haud quaquam esse
crifim. Qui disputant de præstantia crifis ratione temporis, nocturnam cum diur-
na conferentes, in tres sententias distributi sunt, aliis præferentibus diurnam, aliis
quasdam melius diu, quasdam noctu melius fieri dicentibus, distinguentibusque
euacuationum species. Quidam ergo dicunt, diurnam meritò præferri: quando
quidem labores omnes multò cum minori facultatis noxa tolerantur diu, quàm
noctu, reddente Galeno causam in com. prædictæ sententiæ, decimotertio, inquã,
secūdi Aphorism. vbi dicit; Grauitas semper noctu maior fit, quia eo tempore dor-
mire consueuimus. Docet itaq; Galenus eo tempore esse periculosius laborare, quo
ex natura & consuetudine deberemus quiescere. igitur periculosius est iudicari per
noctem, quàm per diem. Adde solis aspectum, quo per noctem priuamur, multum
vis addere ægrotantibus, vitamque quamplurimùm fouere. argumento est quòd
quotidie conspiciamus, multò plures noctu vita priuari, quàm diu. Alii contra no-
ctem commendant ad crifes: quandoquidem noctu melius fiunt actiones natu-
rales, quàm diu, vt animales contra diu, melius quàm noctu: recurrente per no-
ctem calore ad viscera propter ambientis aeris frigus & recurrentibus spiritibus
fuga tenebræ, atque adeò propter consuetam quietem, nocturnum silentium. quæ
omnia minùs distrahunt animam, quæ tota eo tempore internis vacat, missis ex-
ternis rebus. Per diem contraria fiunt, recurruntque spiritus & sanguis ad externa
destitutis visceribus. addunt; crifes non tam sequi solis aspectum quàm lunæ, qui
noctu viget. Alii ita distinguunt, dictis de causis crifes eas, quæ fiunt motione suc-
corum ab externis ad interna, cuiusmodi sunt fluxus ventris, vomitiones, & pro-
fluvia vrinæ, fieri melius noctu: eas verò quæ contrario motu fiunt, quales sunt
sudores, occulta expiratio, & fluxus sanguinis de naribus, melius fieri diu. Sed
contrarium omnino videri possit alicui, ex ratione fieri: eas nempe euacuationes,
quæ operante simul facultate animali fiunt, melius diu peragi. siquidem animalis
facultas diu melius operatur, & labore minùs læditur: (sunt verò hæc, quæ motu
succorum ad interna fiunt. nam & ad deiectionem, & mictum, & ad vomitum
operantur muscoli) contra verò fieri, quæ versus externa motis succis fiunt: cu-
iusmodi sunt sudor, occulta expiratio, & fluxus sanguinis de naribus. quia opera
sunt naturæ solius, quæ strenuè operatur noctu. Ergo neque qui ita proferret,
Euacuationes quæ fiunt motu ad interna, melius fieri diu; quæ motu contrario,
melius noctu: ratione omnino videretur destitutus. quanquam distinctius ita di-
ceret, Euacuationes quæ opera solius naturæ sunt, melius noctu; quæ opera etiam
facultatis animalis, diu, tutiusque. Quare ex tanta opinionum non improbabili-

Quorundam opinio, diurnam crifim præferendam.

Contraria aliorum sententia.

Alia opinio.

Contrarium videtur posse dici.

*Quid ali-
ud possit
dici.*

*Autoris
sententia,
qua deci-
ditur con-
trouer.*

lium multitudine, probabiliter etiam possit alius colligere, cæteris æqualibus, nihil interesse diu fiat crisis, aut noctu. Nam quæ ratione motus consueti per diem, putà ab internis ad externa, melius fieret, cuiusmodi sunt sudor & exspiratio occulta, & fluxus sanguinis: ratione facultatis à qua fiunt, quæ eo tempore languet, læduntur. Contrà quæ ratione huius motus læduntur, quia contrario motu fiunt, putà fluxus ventris, vomitus & mictus; per commoditatem temporis, actionibus animalibus iuuantur. quare putauerit quispiam, ex hac temporis diuersitate, nullum melioris aut deterioris crisis indicium sumi. Tamen ego non ita statuo; sed euacuationes omnes magis copiosè fieri cùm criticæ fiunt, noctu, quàm diu. quoniam verò non tantum considerari debet facilitas euacuationis & copia, sed etiam quàm tutò fiat; 10 non indistinctè proferendum quidquam est: sed vt dicam, statim ac monstrauero, quod propositum primò est, Euacuationes omnes faciliùs copiosiusque fieri noctu, quàm diu. id quod cæteris æqualibus, intelligi debet. ne quisquam perturbetur iis, quæ in aliquibus ægritudinibus contrario modo fiunt; quæ ex aliis causis, haud quaquam temporis natura verisimile est fieri. quod si intelligatur, liquet id, quod est propositum. nam eas euacuationes, quæ fiunt succis motis ad interna, iuuat consuetus per noctem motus, & præterea maior facultatis naturalis vis, & nihil est quod eo tempore prohibeat euacuationem fieri. Nam quòd facultate animali egeant, ad laborem facit non nihil: tamen ad difficultatem nihil. læditur enim facultas animalis plus, laborans noctu, quàm diu. tamen si æqualiter laborat, perinde operabitur 20 noctu, ac diu. Non enim tenebra impedit per se euacuationem, nisi somnum conciliet: modò verò noctem ponimus, non somnum. itaque faciliùs copiosiusque fiunt hæ euacuationes noctu. Reliquæ quæ contrario motu fiunt, etiam copiosius noctu. plus enim iuuat vehemens facultatis naturalis actio, quæ illo est tempore, quàm impediat contrarius motus succorum & spirituum. possent enim, quæ retineri oportet, inclinare ad viscera: quæ expelli extrà, ad cutem emergere. quòd vero ita fiat, liquidò ostendunt sudor, & occulta exspiratio. sudor enim copiosior multò fit per somnum, quàm per vigiliam: quanquam in somno fit motus ad interna, in vigilia ad externa. Tamen somnus sudore arguit repletionem. quod dictum est ab Hippocr. sudor multus ex somno factus, multo cibo vti, significat: quòd si non 30 assumentis hoc accadat, scire oportet, quòd corpus indiget euacuatione. nimirum cùm multitudo quæpiam in corpore est, faciliùs exsudat dormientibus, quàm vigilantibus. Iam verò occulta euacuatio tanta per somnum fit, cùm facultas naturalis alioqui est fortis, vt (quod dictum à Galeno est tertio Prognost. commentar. primo) pueri nonnunquam solo somno, profundo & longo, sine manifesta aliqua euacuatione celeriter in melius permutentur. Igitur euacuationes omnes, cùm crisis fit, quæ naturæ potentis est opus; (hanc enim crisin voco) copiosius fiunt, faciliùsque noctu quàm diu. Cæterum multò aliud est ita fieri, aut tutius. labores enim maiori cum periculo feruntur noctu, quàm diu. tamen coguntur qui iudicantur, laborare: nisi fortè aliqua fiat euacuatio, earum quæ per somnum fieri possunt vtiliter. quare 40 ego vtrique rei consulens (vt opinor) ita distinguo: Cùm crisis duas habeat partes, anxietatem & euacuationem: vel tam brevis fit, vt ambo vna die fiant, aut vna nocte: vel naturalem totum diem occupat, vt anxietas nocte fiat, & euacuatio die; aut anxietas die, & euacuatio sequenti nocte. Si hoc secundum faciendum est, melius est, anxietatem fieri diu, & euacuationem noctu. quia perturbatio laboriosior est euacuatione, & labores melius feruntur diu. quare anxietas minùs nocebit diu, & euacuatio copiosius & faciliùs fiet noctu. Si verò primum fit; videndum est, an æger plus periclitetur ex virtutis debilitate, quàm ex morbi magnitudine, & multitudine materiæ. qui enim ex debilitate periclitantur, melius iudicantur diu, quia eo tempore minùs debilitant labores: qui ex copia succi mali; melius noctu, quia eo 50 tempore, vt monstratum est, copiosius expurgantur. Qui controuerfiam hanc ante me susceperere tractandam, monent; non esse conferendas sibi mutuò duas crissum species, quarum altera diu, altera noctu facta sit; sed eandem sibi. neque enim species ali- omnes esse æqualis vis, sed alias aliis præstantiores. disputantque deinde de illarum præstantia. Præferunt aliis quidam fluxum ventris, quidam sudorem. pleriq; ta-
men

*Varia sen-
tentiæ, quæ
nam crissum
species ali-
is præstant.*

men fluxum sanguinis de naribus aliis omnibus euacuationibus anteponunt: sudorem omnium maximè vituperant. fluxum ventris secundo loco post fluxum sanguinis collocant, post illum mictum, ante sudorem: rationesque multas hinc inde producant, nihil monstrantes: responsa excogitant non valde probabilia. Ego sanè *Autoris sententia.* dum præceptorum experimenta, & propria obseruavi, non rariùs neque infeliciùs vidi agrotantes iudicatos sudore, quàm fluxu ventris. imò verò feliciùs citiùsque, neque infrequentiùs, quàm fluxu sanguinis. vrina nō infelicitè iudicantur quam multi, sed aliquanto lentiùs. Hæc obseruavi: quid alii viderint, haud scio. sed illud vnum apertè intelligo, non licere euacuationum quampiam alteri cuiquam anteferri, in distinctis morbis. non enim ad quamcunque euacuationem morbi omnes eodem modo se habent, sed ad hanc meliùs hic, ad illam ille: vt materia ad hanc viam, aut illam maximè inclinât, & succus ad deiectionem, mictum, aut sudorem est accommodatissimus. non ergo rectè quisquam propositæ paulò antè quæstioni responderit, dicens, Sudorem nocturnum præferri debere fluxui ventris diurno: sed fluxum fluxui, & sudorem sudori conferre oportet, atque in eodem penitus morbo. nam si vnius morbi materia inclinât in vias vrinæ, alterius in sudoris vias; melius est in hoc sudare diu, quàm in illo noctu. quoniam scilicet hic gaudet sudore, ille minùs. Docet hæc Galenus diffusè satis tertio De crisi- bus cap. tertio, præcipiens, *Confirmat autor suâ sententiam ex Galen. ex quo etiam docet quæ crises quib. morbis competant.*

20 Nam (inquit) optima crisis cùm concoctione fit, in die iudiciali, indicata, & conuenientem speciei morbi euacuationem facit. Quæ verò euacuatio cui morbo conueniat, docet diffusè per singulos morbos. Si enim sit febris ardens, vel sanguis è naribus profluet, vel post vehementem rigorem sudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitum, aut aluum aliquid biliosum excernetur. itaque his euacuationibus solet solui febris ardens. In eius iudiciis primas habet fluxus sanguinis de naribus, secundas sudor, tertias vomitus, quartas fluxus ventris. nimirum hæc pendet ex tenui sanguine, & magis paret supernis euacuationibus. Quare quæ corpus penitus expurgat, est fluxio de naribus, quippe quæ proximè ex venis non id tantum quod putruit, sed & quod paratum est putrere, & plus satis caluit euacu-

30 at. Finita autem & phrenitidem sudor multus, præcipuè si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore. contingit autem aliquando etiam per sanguinem è naribus fluentem, phrenitidem finiri. non tamen lethargus, aut peripneumonia fluxum sanguinis amant. inter hæc autem pleuritis medium obtinet locum. minùs enim quàm febris ardens & phrenitis, magis autem quàm peripneumonia, atque lethargus profluuiò sanguinis soluitur. nimirum peripneumonia & lethargus ex pituita fieri maximè consueuerunt; pleuritis & phrenitis inflammationes sunt calidiores. sed phrenitis viciniam maiorem habet & rectitudinem cum venis nasi. Hepatis verò conuexæ quidem partes affectæ tribus præcipuè modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis è nare dextra, & sudoribus bonis, & vrinis abundantibus. caux autem partes, excrementis biliosis atque sudoribus, nonnunquã verò & vomitibus. Multa etiam talia Hippoc. obseruauit & docuit, cùm in sententiis, tum alibi. quale est illud: A leucophlegmatia diarrhœa soluit morbum. & illud: A surditate in febribus sanguis è naribus aut aluus turbata morbum soluit. Pertractatus à nobis antea est hic locus, 8. lib. cap. nono, cùm docuimus; seruare naturã, quoad potest, in suis euacuationibus rectitudinem. Magis autem expetunt per vrinam expurgari, quàm conuexæ hepatis partes, omnia ea quæ vel in partibus renũ, vel vesicæ laborant: sicuti loca quæ ad thoracem pertinent, sputis ex pulmone. Hæc quoque rectitudo facit. sudores verò omnibus febribus proprii sunt, & præcipuè ardentibus. iuuant autem non parum & efferuentes inflammationes. nimirum sudor totum corporis habitum æqualiter quodammodo expurgat. Hæc omnia Galenus docet prædicto loco. in quibus illud consideres hortor: quantò pluribus morbis sudor inueniatur conueniens, quàm alia quæpiam euacuatio, quem tamen barbari medici maximo habent in contemptu. Sed quoniam semel in hunc locum incidimus; quæ Galenus hic omisit, ex locis aliis apponamus, ne quid desit præsentitractioni. De acuta lienis inflammatione dictum est eodem loco, parere fluxui

Ex Galeni locis aliis, quæ prædictis deerant, adduntur.

sanguinis de sinistra nare, & sudori. Tamen alia lienis ægritudines, quæ ex crasso succo sunt, alia euacuatione egent, cuius meminit 2. De arte curandi ad Glauconē, capite secundo ita dicens: Et quidem ea quæ sunt in gibbis hepatis partibus, per urinam trahere; quæ autem in cauis, per excretionem infernam, situs ipse visceris indicat, atque etiam thoracem & pulmonem per tussiles expurgare: ventriculū autem & stomachū per vomitum, intestina autem per infernas excretiones, quæ admodum & splenem. Vbi illa verba *quemadmodum & splenem*, antecedentia respiciant, potius quàm consequentia. nam decimotertio Method. capite decimosexto ita scriptum est: A societate verò cum adiacentibus partibus, quod idem est cum situ, gibba iecoris per renes purgari, caua per infernum ventrem; in liene verò al- 10
teram duntaxat esse excrementorum euacuationem. ea enim quæ per renes agitur, non est huic visceri conueniens. Itaque lien gaudet fluxu ventris, vrinis minime. Nihil verò refert de euacuationibus quas medicus debet facere, aut iis quas facit natura, loqui, cum quod hæc facit, ille teneatur imitari, vt antea etiam diximus. Ergo monstratum iam tandem est, non debere crism aliquam plus altera commēdari, nisi quatenus morbo qui iudicatur, magis aut minus conuenit. Monstratum est non minus, cum nocturna crisis cum diurna confertur, ratione temporis, eandem sibi ipsi in eodem morbo debere conferri. nam quanquam diximus paulò superius, meliorem esse crism nocturnam diurna, quando nō incidunt simul in eundem diem, aut eandem noctem perturbatio & euacuatio, nisi etiam plus periclitetur ægrotans ex debilitate virtutis, quàm ex multitudine materiæ: (duo enim hæc excepimus) tamen constat satius esse phreniticum sudare diu, quàm lethargicum noctu sanguinem de naribus fundere, & vtilius esse liene obstructione affecto, diu deiicere per aluum, quàm noctu copiosè mingere. Nimirum non sunt hīc cætera paria: quæ vt sint, eadem crisis sibi ipsi, in eodem morbo conferatur. Sed de his satis multa diximus.

Vtri morbi inferant plus periculi, similes, an dissimiles.

C A P. X I I.

MORBORVM nonnulli similes quodammodo sunt naturæ ægrotantis, quidam ab illa absunt longissimè. vt tertiana exquisita vitium est quodammodo simile biliosæ naturæ, à pituitosa verò valde diuersum. Vt verò naturæ, cuius nomine temperiem volumus intelligi, diximus: ita ætati, habitui, & regioni, & tempori, quo ægrotans est, possumus dicere, morbos fieri similes aut dissimiles. Tertiana enim cuius modò memini, vt similis est biliosæ naturæ, pituitosæ dissimilis: ita iuuentuti, gracili habitui, meridionali regioni, & ætati similis, senectuti, obeso habitui, septentrionali plagæ, & hiemi dissimilis. Horum morborum, similes, siue proportionatos (vt loquuntur alii) docet Hippocrates esse minùs periculosos, secunda part. Aphorism. aphorif. 34. ita scribens: In morbis minùs periclitantur, quorum 40
naturæ ætati, & habitui, & tempori magis congruit morbus, quàm quibus secundū nihil horum congruit. Id quod intelligendum est, cæteris paribus, quæ ad magnitudinem morbi spectant. Nam aliter non dubium, quin possit biliosus in tertiana magis periclitari pituitoso. si, scilicet, ille laborat graui, hic leui, remissæve tertiana. Quod verò, vbi magnitudo par est, plus sit periculi in dissimili, causa est: hunc cum magnitudine est æqualis, ex leuiori causa excitari. vt verò ex leuiori causa effectū pender, ita faciliùs soluitur. Tamen sunt multa quæ huic sententiæ, alioqui verissimæ, obici possunt. quorum nonnulla à Galeno in comment. scripta sunt, alia nos addemus. Videri possit alicui; contrà omnino fieri oportere, atque est propositum. atque non quò aliquis in morbum incidit faciliùs, eo etiam faciliùs curari: sed contrà, quò faciliùs incidit, eo difficiliùs restitui sanitati. nam ideo frigidus in frigidum morbum faciliùs incidit, quòd ad talem alterationem est procliuior. sed quò aliquis ad alterationem quampiam est aptior, eò ad contrariam est ineptior: & qui refrigeratione ægrotat, calfactione sanatur. ergo qui faciliè in morbum cadit, difficile ad sanitatem reducitur. perpetuum enim id est in motibus omnibus, non in alterationibus

Similes morbi minus periculosi, ex Hippoc.

Quid prædicta obiciatur sententiæ.

- tionibus solum. nam res quæ faciliè mouentur deorsum, difficilè trahuntur sursum. Igitur hac ratione quantò homines in morbos similes faciliùs incidunt, tantò morbi erunt solutu difficiliores; ac proinde periculi afferent tantò plus, quantò similiores sunt. Hoc argumento seducti fortè quidam, vt Galenus refert, sententiã illam aphoristicam aliter interpretati sunt, dicentes: illum morbum congruere ægrotantibus naturæ, habitui, aut ætati, & reliquis: qui cõtrarius sit, non qui similis. itaque calidum in frigidis morbis, & frigidum in calidis, minùs periclitari; atque causum in media hyeme minùs periculi inferre, quàm in æstate media. quoniam illius sublationi præstat multũ auxilii aër, hunc auget quàm maximè. Sed ii ex ignorantia causæ
- 10 falsa docent. Nam cùm laborat aliquis causo, aëris frigus causam esse salubrem nemo neget, tamè est malum signum. nam argumẽto est, causam fuisse vehementem, quæ resistẽte aëre tantam intemperiem in corpore procreauit. Quare exoptet meritò medicus, vt aër ad frigidiorẽ statũ permuteur, cùm excitata iam est febris: tamen vt talis à principio fuerit, nõ est quod exoptet. Quod in argumento de ægro-
- 20 tantis natura dicebatur: quò faciliùs alteratione aliqua afficitur corpus, eò difficiliùs afficitur cõtraria; verum planè est de alterationibus illis, quæ collatæ cũ proprio temperamento sunt contrariæ. itaq; frigidus naturã quò faciliùs à causis frigidis fit suo temperamento frigidior, eò difficiliùs à causis calidis fit calidior: tamè ad suum proprium temperamentũ tam faciliè trahitur calfactione, cùm præter naturam frigerat, quàm refrigeratione cùm in caluerat. quoniam ambo motus sunt illi naturales, quosq; sua illius natura iuuat. Sed quoniam ad lationes argumentum trãsferebas: vt fert probabilissima philosophorũ opinio, tam faciliè & tam naturaliter descendit aër in regione ignis, quàm ascendit in regione aquæ, quia vtraq; via quærit proprium locum. igitur cũ non minùs humani corporis natura suam amet temperiem, quàm elementa suas regiones: constat tam facilem esse recursum calido super naturam corpori, ad suam naturam, quàm frigido, etsi natura calidum sit. Si quid est discriminis, id totum est in morbi causis, cum quibus certat: quæ cùm minores sint in lapsu simili, erit quoq; lapsus faciliùs recuperabilis. atq; hinc ex ratione fit, vt qui leuibus de causis ægrotant, faciliùs curentur: qui verò saluberrimi sunt, rarissimèq;
- 30 ægrotantes, cùm ægrotant, in maximũ periculum adigantur. nam fieri non potest, vt qui saluberrimi sunt, leuiter ægrotent. Quid, quod ab Hippocrate dictum est in eadem part. Aphorism. 40. Raucedines & grauedines in valde senibus non coquuntur: tamen constat, raucedines & grauedines senectutis temperamẽto esse conuenientes morbos. Galen. hanc sententiã ita interpretatur, vt priori consonet, nõ idem esse nõ coqui, & periculosum esse. Præterea nõ de senibus tantum, sed de valde senibus loquutum Hippoc. hanc verò ætatem in quibusuis morbis siue similes sint, siue dissimiles, periculi plus subire, propter naturalem imbecillitatem. Itaq; significat Galen. raucedinem & grauedinem in senibus, qui admodum tales sunt, tardiùs coqui, quàm in iuuenibus: tamen non esse magis periculosas, sed extremam senectutem dicta de causa cum nulla alia ætate esse conferendam. Galen. rursus obii-
- 40 ciens citat Hippoc. quem 1. Epidemion dicit scripsisse, καὶ μάλιστα ἐνηστικον οἷς ἐρρέπνῃ ἢ φύσιν ὅττι τὸ φθινώδες. id est, Et maximè moriebantur, quibus vergebat natura in tabem. Fieri ergo dicit; si quorum natura tabes cõgruebat, maximè moriebantur, vt periculosior esset quibus congruentior. Respondet ipsemet, similitudinem eius naturæ quæ est in temperato, subleuare periculum; tamen compositionis similitudinem non ita. Causam Galenus non dixit, sed fortasse huc respexit. Tẽperies similis causa est facilioris lapsus. tamen non est causa conseruationis morbi; cùm quia temperies non manet semper talis, sed permutatur in ægrotatione, & rursus in reditu ad salutem: tum etiam quia ipsa natura, quæ in temperie consistit, vim habet morbum corrumpendi: compositio, qua aliquis insaluber fit, aut ad morbũ aliquem paratus; nõ modò facit lapsum faciliore, sed etiam morbi retentionem, contrariis de causis. compositio scilicet mala talis semper perseuerat, & nullã vim habet qua cõtra morbum pugnet. Huic, inquam, respicere potuit Galenus. quanquã ego, si Hippocrates ita diceret, non eò confugerem, sed dicerem, maximè mori solitos ex tabe, quibus natura ad tabem vergit, quia ab æqualibus causis in grauiore tabes aguntur. Verum

Quo modo nonnulli Hippocratem interpretentur.

Obiectum cõtra Hippocr. arg. soluitur.

Obiectio ex Hipp. soluitur.

co. p. co. 1819

hic neq; illa, neq; hac responsione est opus. nam re vera Hippocrates nihil tale dicit in Epidemiis, sed citatur falsò à Galeno. ille enim ita scripsit, *ἐστὶ δὲ οἱ σιν ἡρξάντο τῶν περὶ οἱ σιν ἔρραν ἢ φύσις ὁρμῇ τὸ φθινῶδες*. id est, *quibusdam incepit primum, hi sunt quibus natura vergit ad tabem*. quod est, iis quibus natura vergebat ad tabem, primum, hoc est ante alia mala, euenisse tabem. quod constat cum sententia aphoristica maximè congruere. Sed Galen. in comment. Aphorism. oblitus est verborum Hippocratis quæ citauit negligentius. nō enim habuisse aliam lectionem in suo codice facilè deprehenditur ex comment. ipsiusmet in primum Epid. sequitur enim hanc ipsam lectionem. Sed nemo hominum fuit semper diligentissimus. Est aliud quod Galeno ipsi obiciamus ex suo 8. Meth. cap. 5. quo differēs de temperamento calido & sicco, & speciebus cruditatis ita scripsit: Ea quidem, (cruditas intellige) quæ in acidissimū vertit; & rarò talibus naturis contingit, & minùs nocet. quod nō videtur cum dictis modò quadrare: quin potius, quod rariùs accideret, deberet fieri magis noxia. Hūc locum ego ita interpreto; nō idē esse *ἡττον βλάπτει*, id est, *minùs nocet, & periculosior est*. nam illud significat malitiā causæ: hoc signi. Hīc verò de malo signo disputamus.

Obiectio
alia ex
Galen.

Diluitur.

Quoniam verò acidam cruditatem non solum minùs nocere, sed minùs periculosam esse illis naturis, intelliges apertè ex illo Galeni capite; addēdum est, acidā cruditatem nonnunquam fieri ex intēperie ventriculi, nonnunquam ex malitia ipsius cibi, qui facilè in acidum conuertitur. Cū itaq; ex ciborū malitia, aut etiam quantitate immodica, aut ambobus fit cruditas; non est causa in alteratione naturæ ventris, eoq; ex similitudine, aut dissimilitudine morbi, nullū prouenit indicium, superestq; sola consideratio noxiæ causæ. qua ratione constat, minùs nocere succum acidum calidis, quàm succum amarum; cū perpetuò lapsa corpora à similibus causis lædantur plus. sed habent rectè hæc. Nunquid non bilioso iuueni plus imminet periculi ex causo, quàm ex grauedine pituitosa? Arbitror. tamē est illi causus similis morbus, grauedo pituitosa dissimilis. Est qui ex huius argumenti dilutione, maiorem sibi gloriā accessisse putet, quàm Cæsari ex triumphis. Quoniam, inquit, inuenimus; non debere conferri eandem naturam cum diuersis morbis, sed eundē morbum cum diuersis naturis. itaq; non necesse est biliosum iuuenem maiori cum periculo ægrotare coryza, quàm causo: sed coryzam magis periculosam esse, cæteris paribus, bilioso, quàm pituitoso. Non improbo responsum, sed insolentiā. quasi verò non hoc idem citra ambiguitatem quampiam ita doceat Hippocrat. dicit siquidem; In morbis minùs periclitantur, quorum naturæ conuenit morbus, quàm quorum naturæ non conuenit. Redde singulis verbis sua significata, inueniesq; illic dictum ambiguè esse nihil, quod ista tua indigeat distinctione. Non enim dixit: morborum magis periculosi sunt, qui sunt conuenientes naturæ, quàm qui secus: sed, hominum illi periclitantur plus, quibus morbus est dissimilis, quàm quibus secus. Impulere igitur eum in suum inuentum, non Hippocrat. aut Galenus, sed barbari autores, qui ita interrogāt, sintne morbi improporionati periculosiores proportionatis, quæstione amphibologica omnino. Quare ne adeò exulta. gaudere enim insolenter eorum est, quibus rarò contingit autorum sententias intelligere.

Arg. soluitur.

Dissimiles morbi perpetuò similibus magis periculosi, si cætera paria sint.

Pro enarrandis Hippocr. verbis sunt ista satis. non nego. tamen licet nobis sententiā vterius producere, dicentibus verè, siue eadem natura cum diuersis morbis, siue idem morbus cum diuersis naturis conferatur, dissimiles perpetuò esse similibus magis periculosos, si reliqua omnia paria sint. Sed quæ sunt ista, quæ oportet statui paria? quandoquidem de morbi periculo disputamus, illa arbitror, ex quibus morbi periculum solet prouenire. hæc sunt, morbi magnitudo, & natura, & facultatis inconstantia. Magnitudo morbi pendet ex tribus, propria magnitudine, malo more, & præstantia loci malè affecti. quacunq; harum rationum maior morbus: cæteris paribus, est minori magis periculosus. quidam etiam habent natura sua plus periculi, etsi intensiores non sint: vt carbo non adeò magnus, maiori inflammatione. Debilitas etiam virtutis omnium maximè periculum auget. si ergo duo morbi sint natura æquè periculosi, magnitudine æquales; tutius est, cum eadem virtute, constitutum esse hominē in simili, quàm in dissimili morbo. Vides vt nulla tali indigeamus distinctione, sed indistinctè vtcunq; conferas, dissimilem morbum magis periculosum

iosum esse simili. Nam conuulsio sicca non eò est magis periculosa humida, quòd neruus etiam siccus est: (nam hac ratione tutior foret) sed quòd natura sua intemperies sicca est omnium pessima. septimo Method. capite quinto, & secundo De causis symptom. capite secundo docet Galenus, difficilius esse simplicium corporis particularum cuius, cum sicca est, humorem restituere, quàm eam cum humecta est, siccare. Vides vt in quacunque particula siccitas sit difficilior. quare per se illud habet, & ex sua natura, non ex partis temperamento. Est etiam hæc Hippocrat. sententia verissima, non de morbis conuenientibus temperiei solùm, vt dixit Galen. in comment. sed de conuenientibus compositioni etiam. Ex quibus perspicuum
10 iam fit; sententiam illam non tam indigere limitationibus, quàm expositione. V-
nica superest limitatio, quæ est etiam, antequam caput concludatur, examinanda. Excipiunt ab hac doctrina medici omnes morbos factos: quandoquidem causa, qua dissimiles morbi magis periculosi sunt aliis, tota in causæ morbi magnitudinem referebatur. De illis ergo morbis solùm vera fuerit sententia, qui curantur causæ sublatione: in factis verò nil refert causam cõsiderare, sed illud solùm, quod factum habent in essentia propria. Animaduertendum tamen hîc est, non esse idem in duobus morbis contrariis; intemperies esse æquales, & lapsus in dispositione præter naturam esse æquales. Nam si homo calidus vno gradu natura sua, fiat modò præter naturam calidus in tertio, & deinde frigidus in tertio; constat intemperies esse æ-
20 quales, tamen recessus à natura non sunt æquales. Nam frigidus in tertio, distat à calido in primo quatuor gradibus: à quo tamen calidus in tertio, distat solis duobus. Si igitur ita interpreteris sententiam Hippocratis veram esse, cum morborum intemperies sunt æquales; verum etiam fuerit, morbos dissimiles grauiores esse similibus, etiam si facti morbi sint. nam si morbi intemperies est æqualis, necessario est lapsus à natura maior. quare etiam si ratione maioris causæ, morbus grauior non sit; erit tamen ratione maioris lapsus à natura. Ergo iam nullos morbos oportebit ab Hippocrat. sententia excipere, sed vniuersè proferre; similes dissimilibus minùs esse periculosos; periclitariq; proinde plus homines in dissimilibus. Sed hæc controuersia non exigit plura, & totum hoc opus videtur nactum iustum complementum. neq; enim cõtrouersias omnes suscepimus dirimendas (nā foret id immensum opus) sed eas tantùm, quæ difficiliore sunt, & frequenter agitari solitæ: quarum per paucas videmur omisisse. Sed si quis eorum, quos tulit hæc ætas eruditissimos, cum apud externos homines, tum apud nostros Hispanos, opus aliquod controuersiarum habet locupletius; proferat feliciter. recipiemus enim amicè, & habebimus gratiam. interim omnes exoratos velim, vt nostrum hoc, quodcunq; est, candidè excipiant.

De factis morbis in prædicta doctrina, animaduersio.

F I N I S.

40 DE LOCIS MANIFESTE
PUGNANTIBVS APVD GALENVN,
LIBELLVS FRANCISCI VALLESII
Cobarruiani.

50 **U**T ET fortasse aliquis me, dum loca quæ apud Galenum manifestè pugnant, in caput hoc colligo; propriæ gloriæ causa illius honori velle detrabere. Ego verò nihil minus facio. studeo enim hîc, vt semper soleo, non meo honori, sed profectui studio-
forum: & quam minimum mihi gloriæ posse accedere ex lectione sola illorum locorum intelligo. hoc enim caput neq; ingenii continebit quam multum, neq; doctrinæ, sed lectionis tantillũ.
Et præterea Galeni nomini nulla ratione putauerim posse me modò prospicere meliùs, quàm omnibus, quæ ab illo scripta extant, perlustratis, quæ manifestè pu-

Rarò Galen.
lappus.

gnant eximendo: vt possint studiosi his notatis, reliqua incæspitanter perlegere: & nostri libellitam parua moles prodat, quàm rarò in tam multis, tamque longis operibus (res prorsus mirabilis) Galenus lapsus sit. Quoniam non est in præsentia institutum dicere de iis in quibus illius errata sunt, quæ alii refutent, (quæ sunt perpauca) neque quæ experimentum conuincat: (si quidpiam tale est) sed de iis solum, in quibus ipse seipsum refutat: idque apertè, & citra dubium, citraque cuiuspiam conciliationis locum. nam aliorum quamplurima in decem libris controuersiarum medicarum disputata sunt. in quibus etiam loca omnia, quæ apud Galenum videbantur pugnare, interpretationem tamen recipientia non omnino improbabilem; interpretati sumus. Hic libellus ea continebit tantum, quæ nullam admittunt talem. in quibus omnia Galeni verba scribentur non Latine modò, sed etiam Græcè, quò minus quispiam putet interpretum vitio natam esse contradictionem, quando institutum est repugnantiam palam facere. Libello 3. De facultatibus naturalibus cap. 11. ita scriptum est: ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ τῆς φλεβὸς χιτῶν εἰς ὧν ὁ πολυειδὴν ἰνῶν ἐγένετο, καὶ τῆς ἀρτηρίας, ὁ μὲν ἔξωθεν ὁ καὶ σφοδρῶτα, ὁ δὲ ἔσωθεν, ὁ καὶ μὲν εὐχῶν πλείων, ὁ δὲ πλεονεχὴς αὐτῆς, καὶ τῆς λευκῆς, id est, & tamen vena tunica unica ex multifariis etiam fibris est condita: & tunicarum arterie quæ extrinsecus est, ex circularibus; quæ verò intrinsecus, ex rectis plurimis, paucis autem cum his obliquis est conflata. Libro sexto De usu partium, capit. 11. ita scriptum est: εἰς μὲν γὰρ χιτῶν, καὶ λεπὸς ὁ τῆς φλεβὸς, ὅτε δὲ εἰς, ὅτε λεπὸς ὅτε ὁ τῆς ἀρτηρίας, αἰνὴ ἔστιν γὰρ αὐτῆς δύο χιτῶνες, παχὺς μὲν ἰσχυρὸς καὶ πυκνὸς καὶ σκληρὸς, ὁ ἔσωθεν εἰς ἵνα ἐγκαρσίαι διαρρέμενος, αἰσχυρὸς δὲ καὶ λεπὸς, καὶ μακρὸς ὁ ἔξωθεν, οἷος περὶ καὶ ὁ τῆς φλεβὸς. Vnica enim tunica, & ea quidem tenuis est venæ. arteriæ autem neque unica, neque tenuis; sed sunt duæ illius tunice, crassa quidem manifestè & densa, & dura, quæ interiùs est atque in fibras transuersas diuidua: tenuis verò rara, ac mollis, quæ exteriùs est similis venæ tunica. Septimo etiam De anatomicis administrationibus non longè à principio ita scriptum est: δύο δὲ εἰσὶν οἱ τῆς ἀρτηρίας ἵστοι χιτῶνες. ὁ μὲν ἔξωθεν, οἷος περὶ ὁ τῆς φλεβὸς. ὁ δὲ ἔσωθεν πνικτοτάτος περὶ τῶν παχῶν τῶνδε. καὶ μακρὸς καὶ σκληρότερος, εἰς ἐγκαρσίαι ἵνα ἐγγελομένους, ὁ καὶ μὲν ἔξωθεν, ὁ καὶ τῆς φλεβὸς ἰσχυρότερος, εὐχῆς περὶ καὶ οἷας μετρίως κοχλαῖ ἔχει τῆς ἰνῆς, ἐγκαρσίαι δὲ ἐδέρμια. id est, Arteriæ verò duæ peculiæ tunice existunt. exterior sanè, qualis venæ est: interior autem crassitie huius fere quintupla insuper durior, intransuersas fibras diuisa. exterior autem, quam etiam venæ obtinent, rectis fibris & qui-

Ex pugna
tibus Gal.
verbis quæ
sunt vera.

itaque in opere De usu partium & de anatomicis administrationibus, tunicarum arteriæ externam constare ex longis fibris, internam ex transuersis. Et certè res ipsa ita habet. explorauimus nos ipsi & licet cuius experimento explorare. Lapsus itaque est Galenus in opere De facultatibus naturalibus. id quod illi euenit, (quantum suspicor) quia illic oblitus fui ipsius, vsus fibrarum quæ facultatum naturalium instrumenta sunt, respexit, ad quos videntur meliùs esse comparatæ arteriæ, si interna tunica constet oblongis, & externa transuersis fibris. nam fibræ longæ sunt ad trahendum, transuersæ ad expellendum. trahunt verò arteriæ sanguinem & spiritus per internas cauitates. quare internæ tunicæ fibris videtur tractio actum iri: expulsionem contrà meliùs, si externa tunica constet constringentibus fibris. Fortassis etiam occasionem deceptionis accepit Galenus, cùm scripsit libellum De facult. nat. respiciens tunicas ventriculi, & quæ illic vidit transferens iniquè ad arterias. nam reuera tunicæ ventriculi habent fibras contrà ac tunicæ arteriarum interna longas, & externa transuersas. Verùm oportuit non decipi, sed differentię causam inuestigare, vt scilicet tota arteria compressa ex se tota expellat. nam aliter si interna sola comprimitur, externa videtur excrementa congestura. Itaque quantum iudicio assequi possum, hæc ratio hominem fefellit: quæ tamen non erat adeò euident, quoniam non nihil præ se ferat probabile. Sed si quis attentius consideret, videat naturam nihil ignauiter aut inertè hinc magis, quàm alicubi alibi effecisse. Nam quia tunicæ opus erat magna tractione & magnâ expulsionem, contraria verò hæc non poterant commodè vnica tunica agi; duas effinxit: quia verò duæ illæ non erant futuræ diuisæ separatæque, sed tam alligatæ, vt vnica videatur, & vix per vim separari possint, vt nullum motum illarum vna faciat, quem non alia facit statim; hæc aut illa hos aut illos villos haberet, nihil interfuit: solum illud intererat, vt duæ essent. quia vas oportuit vtraque vi pollere, tractoria, inquam, & expulsoria: contrà vasa,

Unde occasione
deceptionis
Galen. sumere potuerit.

quæ non oportuit habere ambas, vel saltem non ambas fortes, (cuiusmodi sunt vesica & intestina quæ nullam ferè tractionem habent) vnica tunica per naturam consistere. Itaq; ex ratione hoc vnicum curauit natura, duæ vt essent: quæ tunica quos villos contineret, non curauit.

Nono libro De simplicium medicamentorum facultatibus capite 48. ita scriptum est: χαλκίτις δὲ ὄντων ἀμφοτέρων ἐν ταῖς ἐψέσιν, καὶ μᾶλλον γὰρ τῆς χαλκίτιδος ἢ τῆς μίσυος, ὡς τίκαται τὸ σῶρον, διὰ τὴν λιθωδιστέραν τὴν καὶ σφοδρῶτερον ἔχουσαν τὴν πῆξιν. id est, *Fusiles quidem cum sint ambo in decoctionibus, & magis quidem chalcytis quam misy: sory tamen non liquefit, nimirum quod lapidosum sit, ac vehementius compactum.* Primo de compositione pharmacorum secundum genera capit. 7. dicit hæc Galenus ipse: χαλκίτις καὶ τὸ σῶρον ἁρμόνιον πλεονεχόν. χαλκίτις γὰρ τὸν πυρρὸν, καὶ λιθωδιστέραν τῆς χαλκίτιδος τὴν καὶ τῆς μίσυος. id est, *Funditur & sory, sed longiori temporis intervallo: ut quod terrestre magis, & saxum sit, quam chalcitis & misy.*

Vides vt in horum locorum altero neget Galenus fundi posse sory, in alio concedat apertè. Neque verò velim putes posse hæc loca conciliari, (hoc enim possit ex ipsis verbis in mentem subire statim) dicendo sory non fundi in decoctionibus, fundi verò fortassis alio modo. nam Galenus in primo De comp. pharm. secundum genera de fusione in decoctionibus loquitur, non minùs quàm in nono De simplic. quod declarant sequentia statim verba. addit enim post statim scripta: τὴν λιθάργυρον δὲ δι' ὀξέλας μὲν ἐψών, θάλλον τῆς ὕδρεως δὲ, βραδύτερον. *Lithargyrium autem in oxaleo coquens citius liquefacies, in hydreleo tardius.* Itaq; disputat illic Galen. de liquatione in decoctionibus. Non est ergo quòd hæc loca putes componi posse. ni fortè velis dicere; quanquam dictum à Galeno sit, *sory non funditur*: intelligi tamen debere, *tardissimè funditur*. si hoc placet, remitte duo hæc loca ad librum controuersiarum, ab hoc libello ablegans.

Libro vndecimo De simplic. medic. facult. capite 2. ἐπεὶ δὲ ἔθος ἡμῖν ὅτι τὰς καλυμάνους ἀρπίσκας θηλακῆς σκευάζωμεν, ἀφαίρειν ἢ μόνον τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔσχατον, ἐνένοησα πολλὰς εὐλόγους ἴστας μὲν τὴν κεφαλὴν ὅλην, διὰ τὸν ἐν τῇ σῶματι περιεχόμενον ἰόν, ἀλόγους δὲ τὴν ἔσχατον ἀφαίρειν. ὡς δὲ τὸ ἐπὶ ἐπὶ εἶπεν, ὅτι διὰ τὰ περιττώματα τῆς ἔσχατος τὰ ὕδατα, ὅτι ἐν τῇ περιττωματικῇ ὕψει ὄντι. id est, *Quando autem consuetudo nobis est, cum artifices theriacos appellatos præparamus, non tantum caput, sed & caudam illarum abiicere; subiit mihi frequenter rationabile fortassis esse, caput quidem totum abiici ob venenum quod ore continent, verum à ratione alienum esse adimere & caudam. neque enim dicere liceat, quòd id faciendum sit ob*

recrementa alimenti tum humida, tum sicca. Hæc illo in loco Galenus. tamen libello De theriaca ad Pisonem cap. vndecimo ita inquit: τὰς δὲ ὕδας, καὶ αὐτὰ ἀφαίρῃμεν τὰ ἔσχατα τῶν σῶματι, ὡς περὶ ἑσῶς ὄντα μέρη, ὅτι ὡς οἶμαι τὸ ῥυπαρώτερον τῆς ἔσχατος ἑλκῶς μᾶλλον, καὶ πλεονάζει τὴν ὅλην διὰ τὴν κίνησιν ποιούμενα, ὡς περὶ τὰ περὶ τῆς ἔσχατος τῶν ἰχθύων μέρη διὰ τὴν πολλὴν κίνησιν συφιμώτερον εἶναι λέγουσι. id est: *Caudas autè atque ipsa corporis extrema tollimus, ut caudæ sunt partes, & vt arbitror sordidiorem substantiam maximè trahentes: quas, ut partes quæ proxima sunt caudis piscium, minùs pingues esse ob frequentem motum dicunt.* Constat ex his locis Galenum, cum opus De simplicium medicamentorum facultatibus scripsit, ignorasse causam, qua caudæ viperarum præscindi debent in præparatione trochiscorum viperinorum, quæ veniūt in mixturam theriacæ; quin etiam putasse, præter rationē esse illas præscindi: tamē deinde in tractatione propria de theriaca rationem commodam qua id fit, inuenisse. Nimirum res ita habet: credendum Galeno, quo loco affirmat magis, quàm quo loco negat: & vbi ex professo de illius medicamenti confectione disputat, quàm vbi aliud agens: & vbi ratione apposita docet, quàm vbi illam se dicit ignorare. præscindiq; propterea debent in magnis ex cauda quatuor digiti, ex capite totidem, in aliis minùs, prout iis quæ magnæ prorsus inter illas sunt, fuerint minores.

Primo libro De facultatibus alimentorum capite trigesimo quinto ita de semine viticis scriptum reperies: καὶ καθ' αὐτὸ τὸ πρὸ φρυγμένου ἐδέεται, πρὸς τὸν μόνον ἐπὶ τῇ σῶματι, καὶ αὐτὴν ξηραίνουσαν μὲν καὶ ψύχουσαν. id est: *Illud semen (est titulus capitis ὅθεν ἀγρὸς ἀπέρματος de viticis semine) per se ipsum frictū manditur, crediturq; cohibere appetitus venereos. alimentum autem exiguum corpori præbet, idq; siccans ac refrigerans.* Post hæc verba paucis interpositis inquit: κεφαλῆς δὲ ὅχι ἀπέρεται καὶ θάπη ἡ καὶ αἰσῆς. id est, *caput non ferit, vt cannabis.* Tamen libro 6. De simplicium medicam. facult. cap. secundo ita scripsit: ἀγρὸς δὲ ἡ λύγος, τὸ θαμνώδες φυτὸν, ἡμῶς μὲν ὅτι καὶ ξηραντικὸς καὶ τὴν σπέρμιναν ἀποτρέπει· ἀποτρέπει δὲ ἡ καὶ γὰρ ἡμῶς δριμύς τε αἶμα ὡς ὑφαντὸς ἀγρὸς, ἡ λύγος. αὐτὰ μὲν δὲ τὰς λύγους ἀγρὸς ὅχι περὶ αἰσῆς ἀπέρεται· τὰ δὲ φύλλα, καὶ τὸ ἀπέρμα ξηρὸν, καὶ θερμὸν τὴν δύναμιν ὄντι, καὶ τῇ τὴν ἰστίαν ἀποτρέπει. καὶ γὰρ

446
 ῥωμένων τῶν φρένεται, καὶ λυομένων, δριμύ τι αἶμα. Ὁ ἰσχυρὸς φόνος ἐστὶν καὶ τὸ φύλλον, καὶ τὸ αἶθος, ὃ ὁ καρπός. ἔστι
 δὲ καὶ ἰδιόδημος ὁ καρπός, ὃ θερμαίνει σαφῶς μετὰ τῇ καφαλαλῆς ἰσχυρότητι. idest, *Agnus aut lygos,*
plant a illa fructicosa, calidus quidem est & siccus terio ordine: verum multum tenuiū par-
tium, tum gustu acris simul & adstringens. ipsas tamen vitices ad medicinam habet inuti-
les: caterum folia semeng, calida sicca, facultate sunt, substantia verò tenui. nam & uten-
tibus ita apparet, & gustantibus acre simul & subadstringens percipitur, tum folium, tum
flos, tum semen. edendo tamen etiam semen est. verum tam perspicue calfacit, ut capiri ita
dolorem faciat. In his locis videntur duo pugnancia: cum quod de seminis agni ca-
 sti temperatura dicitur, (nam hîc dicitur calidum & siccum terio ordine, quale re-
 vera est; illic frigidum & siccum) tum quod in vltimis verbis dicebatur. hîc enim
 dicitur, dolorem capitis facere: illic, non tentare caput. Secundum hoc explicari fa-
 cilè potest. scilicet semen id non tentare caput vt cannabis, potissimum si frixum e-
 datur; tentare tamen tunc quoque non nihil. Primum illud de temperamento nul-
 la ratione explicari potest: sed suspicandum est, Græcos codices diuturnitate fuisse
 deprauatos omnes, (nisi fortè alii quos mihi videre non contigerit, aliter habent) le-
 gendumque in loco adducto ex sexto libro De simpl. pro ἰσχυρῶς, θερμαίνουσι. aliter si
 vt inuenitur scriptum legis; pugnant loca: & sextus simpl. falsa prorsus docet.

5. *Locus pugnans.*

Libro quarto De ratione victus in morbis acutis, in enarratione sententiæ quinquagesimæ sextæ, quæ ita habet: Maximè verò numerus impar est obseruandus. nempe hi dies in hanc vel illam declinantem partem reddunt, ita scripsit Galen. *ἐχ 20*
ἀπὸ τῶν ἀκεστῶν ὄσιν, ἀλλ' ὅτι τῶν ὀξείων νοσημάτων μήλα διυλάσθαι τὰς περιτὰς ἡμέρας, ὡς μετὰ βολὰς ἑκατέρως ἀ-
ξιολόγους ἐμπούσας εἰς ὑγίαν τε καὶ σαύαν. τῷ δ' σημαίνει τὸ ἐπερὶ ῥεπίας. ὅτι μ' ἦν ἔξωτον, β' η', καὶ ζ' (est
hic erratum in meo codice Basileensi: legitur enim β' η', καὶ θ, β' ια, καὶ ιδ. β' ιζ, ὅτι δὲ τῶν χρόνιων ζ' καὶ
π. μέσαι δ' ἀπὸ τῶν εἰς χ, καὶ λθ, καὶ μ. περὶ τὰς δὲ καὶ αὐτὰ. id est: Dies impares multa pollere virtute non
simpliciter, sed in acutis morbis est intelligendum: quod insignes in utroque tum salutem tum mor-
tem mutationes efficiant. (id enim significat hæc dictio ἐπερὶ ῥεπίας) in acutis quidem tertius, &
quintus, & septimus, & nonus, & undecimus, decimus quartus, & decimus septimus: in
longis autem, sexagesimus & octogesimus. medii horum sunt vigesimus, trigesimus quar-
tus, & quadragesimus. impares autem & hi sunt. Vides vt Galenus recipiat commē-
detq; sententiam, quæ per dies impares iudicari morbos statuit, & interim vt qua-
dragesimum, & sexagesimum, & octogesimum, & quadragesimum impares ap-
peller, qui reuera pares sunt. Quod tamen nos explicuimus qua ratione verè dici
possit, in libro vltimo controuerfiarum medicarum. nimirum sunt illi impares in-
cipiente computatione à suis hebdomadis. Sed modò obliuionem Galeni hac in
parte notamus, qui 4. aphor. 61. sententiam illam Hippocratis esse negat, vtpote il-
lo indignam, idq; probat quia quatuordecimus par est, & optimè iudicat. verba
sunt hæc: ἔκ οὐδ' αἰ τῶν πρὸ ἀφορισμῶν Ἱπποκράτης αὐτὸς ἔγραψε, β' μὴ τῶν περιεγραμμένων ὄσιν. id est,
Haud scio, an hunc aphorismum Hippocrates scripserit, & non ab aliquo fuerit scriptum.
Paulò infra confirmans hanc suspicionem, inquit, ἐν πταῖς ὀπιδημίας, ὃ μόνον ἐν τῇ περὶ ἀρε-
καίδεκάτῃ πολλὰς οἶδε κρινόμεναι, &c. id est, In epidemiis autem non solum in quatuordecimo
multos vidit iudicatos, &c. itaque Galen. aut hîc est immemor illorum, aut illic ho-
rum. Libro quarto De locis patientibus capit. 2. differens de apoplexia & epi-

6. *Locus*
pignans.

rum. Libro quarto De locis patientibus capit. 2. differens de apoplexia & epilepsia, inquit inter alia quamplurima; apoplexiæ solutæ solere succedere paraplexiam siue paralysem: (nam eadem affectio est) tamen epilepsiam nunquam finiri in paralysem. tamen 4. De rat. victus in morbis acutis comm. 27. inquit: solere ex apoplexia aut epilepsia fieri paralysem: quin potius, apoplexiam plerunque transire in paralysem per epilepsiam. 4. De locis patient. sunt hæc verba: *Ἐπὶ τὴν ἐξ ἀποπληξίας λύσιν ἢ καλεσμένην ἀποπληξίαν.* (in aliis codicibus legitur *ἀποπληξίαν*) id est: *Atque solutionem apoplexiæ consequi solet vocata paralyssis.* Rursus eodem loco paucis interpositis. *ἐν τῇ μέσῳ δὲ πῶς ἀμφοῖν ὅτι τὴν τε καὶ καὶ τῆς ἀποπληξίας, ἢ ἐπιληψίας, ἀπασιν μὲν ὁ πῶς φέρει τὸ πᾶν τοῦ σώματος, ἢ μὲν εἰς ἀποπληξίαν πελευθεῖ.* id est, *In medio autem amborum est & cari & apoplexiæ. 50 epilepsia, convulsiones afferens totius corporis, sed que in paralysem non finitur.* Hæc dicto in loco. tamen quarto de ratione victus: *ὅτι τὴν δὲ δὴ ὅλην γίνονται τὸ σῶμα τοῦ ἐπὶ ἀπασιν, ἢ ἀπὸ τῆς καὶ καὶ συμπεριέρων ἐστὶν ὅτι. κλονήντες γὰρ ὅλον τὸ σῶμα, πᾶσι τοῖς μελεῖς θερμαίνουσι, ὥστε τὸ μὲν ἀποφορεῖται τὴν πᾶν, τὸ δὲ ὁδὸς τῆς πᾶν ἀπὸ τῆς πᾶν ἀκρωτέρων μελέων, ἐν οἷς ὅτι δις αὐτὸς σφηνώσῃ, τὴν ἀποπληξίαν ἐργάζονται. δὲ δὴ καὶ γὰρ ὅς ὅτι οὐκ ἀπὸ τῆς πᾶν ἀπὸ τῆς πᾶν ἀκρωτέρων μελέων*

ἀποκνηπίσεις, ἀφελύσεις, ὥστε ὁ χρόνος ἀποσμήνῃ τῆς ἀποπληξίας γινόμενης, εἰς μέγαν ἀφελύσειν ὅποις ἐπλευ-
θησὶ τὸ πάθος, ὃ ἀφελύξεια καλεῖται. id est, *Nonnunquam verò toto corpore fiunt conuulsiones,*
& *in bonum quidem, est cum profunt. concutientes enim totum corpus, omnia membra*
calfaciunt, ut multitudinis digeratur hoc quidem, hoc verò expellatur ad aliquam ignobi-
lium particularum. in quibus cum indissolubiliter impactum fuerit, paraplexiam facit.
Demonstratum enim est, ipsum Hippocratem nominare, eas quæ ex apoplexia aut epilepsia
in aliqua ignobilium partium incidunt, paralyses. Nonnunquam & sine conuulsione apo-
plesia facta, in particule paralysim aliquibus finitur passio, quod paraplexia vocatur. Hæc
Galen. constat verò quàm apertè hæc repugnent prioribus.

- 10 Libro 6. Methodi apertè docet Galen. in principiis inflammationum cibari- 7. *Locus*
dum esse tenuius quàm in aliis temporibus, idque his verbis: ὅτι μὲν ἐν ἀρχῇ λεπιοτάτως *pugnans.*
διατάν, ἐν τῇ ᾧ φλεγμονῶν οἰκεία θεραπεία λεγέσθεται. id est, *Quod quidem in principio tenuissime*
oportet cibare, in propria phlegmonarū curatione dicitur. Hæc illo loco. contrariū pro-
fus affirmat primo aphor. comm. 7. his verbis: ἀρκέσει δὲ πᾶν ποσὸν εἰπεῖν, ὡς εἴ γε ταῖς
φλεγμοναῖς, ἢ τὰς πυρετοῦς τὰς ἀρχαίας τῇ ὕστερον νοσημάτων, δέδιε τις διδόναι τροφὰς ἀξιολόγους, ἐν ταῖς ἀκμαῖς
τῷ μᾶλλον ποιεῖν εὐλαβηθήσεται. μέγισται γὰρ δὴ αἱ φλεγμασίαι πνικαῖναι εἰσιν, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ περὶ δριμύτης ἐξέων
ἐλκε φλεγμασίαις· εἴτ' ἐν ταῖς ἰδίως ὀνομαζόμεναις φλεγμοναῖς ἐθέλοι τις ἀκύνειν, εἴτε συμπεριλαμβάνειν αὐταῖς
καὶ τὰς πυρετοῦς, καὶ τὸ παλαιὸν ἔθος τῆς λέξεως. *Satis erit hoc nunc dicere, quod per inflammationes*
vel febres quæ ab acutis morbis sunt inseparabiles, aliquis timeat dare cibos dignos mentio-
ne, in vigoribus hoc magis verebitur facere. maximi enim sunt ardores tunc, ut ipse libro
20 *De victu acutorum* appellat phlegmasias: siue velis intelligere eas quæ propriè vocantur
phlegmones; siue simul cum ipsis febres, iuxta antiquum dictionis usum. Veram de hac
re sententiam ego scripsi lib. 8. Controu. demonstrans vtendum esse in principiis
inflammationum tenuissimo victu non aliter, ac in recenti vlcere; deinde adden-
dum esse ciborum quantitati. Sed hoc loco præscripta verba Galeni produxi, vt
monerem contraria de hac re illum protulisse.

Libro 6. De simplicium medic. facult. cap. 2. ita scripsit Galen. ἀγνὸς δὲ ἡ λύγος, τὸ θα- 8. *Locus*
μῶδες φυτὸν, θερμὸς μὲν ἐστὶ ὁ ξηροπικρὸς καὶ τὴν τεύχην περὶ ποταμῶν. id est: *Agnus quidem, seu lygus pugnans.*
planta illa fructuosa, calida est & siccans tertio recessu. & paulò post: τὰ δὲ φύλλα, & τὸ σπέρ-
μα ξηρὰ, καὶ θερμὰ τὴν δύναμιν ἔχουσιν. id est: *Folia autem & semen sicca, & calida potentia sunt.*

- 30 Tamen libro 2. De compositione pharmacorum secundum locos, cap. 1. syngra-
pham quandam ex Archigene cum sua censura his verbis scripsit: φύλλα δάφνης, & λεύ-
κης & ἄγνης μετ' ἐλαίου, & ὕδατος. μικτὸν δὲ τῷ ποτὶ φάρμακον, ὅκ' ἐξ ἀφρόντων ταῖς δυνάμεσιν ᾧ ἀπλῶν σωθήκεν· τὰ
μὲν φύλλα τῆς δάφνης θερμὰ καὶ τὰ δὲ τῆς ἄγνης ματεῖως ψυχρὰ· μέσση δὲ ἀμφοῖν ἐστὶν τὰ τῆς λευκῆς. id est;
Folia lauri & populi alba, & agni cum oleo & aceto. mistum etiam hoc est pharmacum, ex
diuersis facultate simplicibus compositum. folia quidem lauri calidissima: quæ autem agni,
mediocriter refrigerantia: media verò amborum sunt quæ populi alba. Hæc Galen. Sed
quo pacto si sunt calida tertio gradu, sunt refrigerantia mediocriter? & quo pacto
folia populi primo gradu calida sunt in medio foliorum lauri, quæ sunt calidissima,
& foliorum agni, quæ tertio gradu calida? An possumus respondere aliud, quàm
40 eū errasse, aut hæc quæ ex 2. De comp. esse ab aliquo interiecta, non ab illo scripta?

De præflagitione ex pulsibus capite 3. negat Galen. posse hepar laborare cede- 9. *Locus*
mate. & cap. 8. eiusdem libri dicit, quales pulsus fieri soleant hepate laborante ce- *pugnans.*
demate. est autem utrobique ita scriptum cap. 3. ἔδέποτε δὲ ἔτ' ὅτι θώρακος, ἔτ' ἐφ' ἥπατος
ὄγκω, μαλακὸς ὁ σφυγμὸς γίνεται. διότι μὴ δὲ ὅτι γίνεται ποτε τοῖς ὀργανοῖς τέτοις οἰδήμα φλεγματικόν. id est:
Nunquam autem neque in thoracis, neque in hepatis tumore, mollis pulsus fit, quia neque
innascitur aliquando his organis ædema pituitosum. cap. 8. πῶς δὲ ὅτι ἐγκεφάλῳ τε καὶ πνεύμονι,
μαλακὸς μὲν ὁμοίως ἔδειξαι, ἐχύτερον δὲ τῷ ἄλλῳ ὅ ἐφ' ἥπατι καὶ σπλινι καὶ ταῖς οἰδηματώδεσι δισσέσεις. id est,
Nullus autem ita mollis, ut qui in cerebro & pulmone; prope autem alios est qui in splene &
hepate per ædematosas affectiones. Hæc Galen. Sed quo pacto talis pulsus fiat per æ-

- 50 dematosam affectionem hepatis, si hepar ædematosam affectionem pati non pos-
sit, quis dicat? neque enim possis ad nominis diuersam significationem confuge-
re. et si enim nomen ædema solet significare nunc tumorem præter naturam quem-
cunque, nunc solum pituitosum; hîc tamen utrobique significat pituitosum &
mollem tumorem. nam capite tertio idem Galen. dixit ædema pituitosum. capite 8.

ipsum institutum auctoris id declarat. Nam vt scriberet exemplum tumoris mollis in parte minùs molli quàm cerebrum, & molliori quàm thorax, dixit: In liene & hepate per œdematosas affectiones. Sed & proxima verba idem indicant. nam addit: *ὡς σκίρρω θέναι γὰρ τὰ πάλαι παλαιά γγυα, σκληρὸς ἰκνῶν δὲ ποτελεῖ τὰς σφυγμὰς, ἥτιον δὲ τῷ σκίρρῳ ἐν ταῖς φλεγμοναῖς.* id est; *Vt sanè scirrhus affecta hæc viscera duos manifestè faciunt pulsus, minùs autem quàm scirrhi in inflammationibus.* Vides vt percurrat species tumorum in his visceribus. Ergo dicens œdematosas affectiones; speciem tumoris pituitosi intelligit. alioqui opponeret tumorem præter naturam scirrhi & inflammationi, genus scilicet speciei. Sed res ita habet. Galen. in libris De pulsibus plurimùm est diuagatus mente, non satis restrictus iis quæ re ipsa & experimentis comperisset. hinc factum est, vt ratiocinatione liberius nunc huc, nunc illuc diuagante, in contrarias assertiones incautè inciderit. Cùm hunc commentariolum scriberem, obtulit sese mihi libellus quidam Andreæ Lacunæ Segobienensis De contradictionibus quæ apud Galen. occurrunt, quas ille non solum non explicat, sed nescire se qua ratione explicari possint, apertè fatetur. Putauit fortasse se collegisse loca quæ manifestè pugnarent, vt ego hoc commentariolo feci: sed profectò magnæ negligentia est, (nequid dicam grauius) quæ enarrationem idoneam admittunt, putare esse apertè pugnantia. Videor ergo mihi modò studiosis Galeni defuturus, nisi quæ ille pugnantia notauit, enodem, vt quæ verè pugnant apud Galenum palam feci, ita quæ non pugnant, etsi pugnare videantur, talia censi minùs ferens. 20

Quæ Lacuna pugnantia putauit apud Galen. non pugnant.

Obiicit primò Galeno, quòd libr. De tremore dixerit: Tremor verò motus inuoluntarius est partium quæ vicissim sursum, deorsumque mouentur. & quod dixerit paulò infrà: Tremor non sine voluntatis imperio prouenit. In loco quem primò citat, ita habetur: *ἀκράσιος δὲ κίνησις αἰὼ τε καὶ τῷ ᾧ μερῶν ἀναμᾶξ φερομένων ἀπὸ νόμου.* Ianus Cornarius transfert: *Motus autem voluntarius.* intelligens certè nomen ἀκράσιος significare id quod est liberum & obediens voluntati, ab ἀκράω, quod est audio, aut obedio. itaque in hac versione non est quidquam repugnans. sed quoniam non satis scio an ἀκράσιος soleat significare quod voluntarium est, & non habeo loca aliorum autorum quæ possim in testimonium producere; cogor suspicari Galenum inuoluntarium significasse. Sed neque tunc est cur contradictionis accusetur, cùm admittant loca idoneam enarrationem. Nimirum tremor habet causas duas, membrorum pondus, & facultatem animalem. proinde non accidit sine voluntate. Nam quòd duarum causarum alteram habet liberam, cohiberi potest, cessante scilicet motu. tamen nisi motus cesset; tremor ipse, id est vitium actionis, non est in voluntate. non enim potest debilis senex dum mouet, non tremere. Itaque quod quadam ratione est voluntarium, quadam ratione inuoluntarium potest nunc hoc, nunc illud dici. maximè cùm Galenus ipse toto illo libello enarret causas has tremoris ambas, & modum quo fit, diffusè satis.

Obiicit secundò libro De fœtus formatione ita esse scriptum: Apparet igitur vnum quodque animal illa corporis parte sese ad vindictam parare, quæ alias supereminet. vitulus quidem fronte impetere priùs, quàm cornua enascantur, pullus equinus calcitare nondum solidis vnguibus, veluti etiam catulus mordere tentat, etiam si nondum firmos dentes habeat: ita & quæ ex volucrum animantium sunt genere, volare nituntur, etiam si nondum possint. quæ sanè ostendere videntur animam partibus vtentem nosse ipsarum vtilitatem * & nō ab alio factis vtatur. Rursum ad calcem libri ita scripsit: Neque præterea materia animam tantam partem assequutam fuisse credibile videtur. quæ non aliorum dicit, quàm vt confirmet propriam animam non esse corporum formatricem. Verùm oportuit Lacunam perpendere, quo pacto vtrique horum à Galeno dicerentur. intelligeret enim ita proculdubio, nullum in his locis esse reuera enantioma. Nam in calce libri affirmavit corpora non esse formata suæ solum animæ sapientia. quod verò primo loco dixit, non quidem affirmans, sed producens contrariæ sententiæ argumentum, vt inter disputandum fieri solet, scripsit.

Quod 2. obiicit, enarratur.

crassior est eo, qui est in hepate: at quia elaboratus ab arteriis, quæ illic habentur, atque adeò à venis multò densiorem tunicam habentibus, quàm quæ inseruiunt hepati, non affatim, neque crassus carni splenis, sed subtilis & paulatim mittitur. ob id caro quidem huius visceris rarior & leuior est, quàm hepatis: non tamen rubicundior, aut magis flaua. Atque deinde hepar quidem ex rubro & nigro sanguine, splen autem ex subtili & nigro. Neque verò non fit ex ratione, vt splen afficiatur crebrò scirrhis, ob sanguinem melancholicum & crassum quem trahit, etsi nutriatur tenui. nam modus substantiæ fit ab alimento, morbi ab excremento: trahente verò splene crassum succum, & eliciente tenuem, non potest non relinqui crassum excrementum.

*Aliud
quod ob-
icit, enar-
ratur.*

Obiicit iterum, libello Quos & quando & quibus medicamentis purgare oporteat, ita scriptum esse: Per initia enim serosos tenuesq; succos euacuabis. quam aliis in locis ab eodem Gal. dictum sit, biliosos etiam succos debere coqui ante expurgationem. Ego lib. 7. contr. explicui verba illa Galeni, quibus non significatur tenues omnes succos debere expurgari ante concoctionem, sed eos qui simul sunt tenues & serosi, cuiusmodi aqua qua abundant hydropici. hi enim succi, quia coqui non possunt, euacuari debent in principio.

*Aliud
quod ob-
icit, enar-
ratur.*

Est aliud quod obiicit, Galenum comment. 36. libri 2. Progn. & 3. Progn. capit. 34. & tertio De causis symp. asserere facultatem naturalem magis robustam esse in pueris, quàm in reliquis ætatibus. Tamen comm. 27. libr. tertii Aphor. ita esse scriptum: ἀνοίονται γὰρ αἱ διαστάσεις ὅτι πάντων τάχιστα, διὰ τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος, ὅτι τὴν τῆς φύσεως δύναμιν ἀρρωστίας. id est, *Commuantur verò facile affectiones puerorum celeriter ob humorem corporis, & naturalis facultatis imbecillitatem.* Censet Lacuna corruptum esse Græcum codicem, legendumque non ἀρρωστίας, id est, *imbecillitatē*, sed ὑπέρστας, id est, *robur*. Ego tamen non video cur non legi possit, vt scriptum in omnibus codicibus inuenitur. Nam Galen. ipse lib. tertio De causis symp. & libello De pulsibus ad tyrones, affirmat concoctricem quidem in pueris esse maximè robustam, expultricem & tractricem mediocriter, retentricem debilissimam. constat ergo vt Galen. cum robustam facultatem puerorum appellat, intelligat concoctricem: hic vbi debilem, retentricem. Neq; verò malè hæc enarratio cum sententia congruit. 30 vult siquidem hoc loco monstrare, morbos puerorum solere esse acutos. Dicit ergo, puerorum morbos citò venire ad crises, eò quòd ob debilitatem retentricis cum robore magno concoctricis, & mediocri expultricis, quod accedit, citò contingant euacuationes.

*Aliud
quod ob-
icit, enar-
ratur.*

Multò minùs repugnat quod statim notauit Lacuna, obiiciens, dictum esse comm. 1. in lib. 6. epid. cap. 1. Nervos esse sine omni cauitate: atque lib. 1. De symp. tom. causis ita scriptum esse: Igitur eius causa coniuncta, affectus nervi est talis, vt facultatem illi à principali parte missam impedire possit. Atqui impiedietur, si nervus meatu aliquo præditus, vel obstructus sit vel compressus. Et rursum multis locis affirmat, nervos opticos esse cauos, & 15. De vsu part. neruum pudendi esse fistulosum. Quid est obsecro hîc repugnans? an non satis constat, cum ille quibusdam locis affirmet è triginta septem paribus nervorum quæ è cerebro & spinæ medulla ortum habent, vnicum par opticorum excauatum esse, idque singulari quadam necessitate, cum negat nervos habere cauum aliquod, illis exceptis intelligere? Iam verò neruum pudendi non esse verè neruum, etsi nervus ob similitudinem appelletur dicit ipsemet Galen. eodem loco quem ipse producit sexti Epid. comment. 1.

*Aliud
quod ob-
icit, enar-
ratur.*

Obiicit rursum multa loca ex lib. De articulis, & 6. epid. & comment. in librum De fracturis: quæ omnia in eam sententiam videntur scripta, otium extenuare corpora, cum tamen multis aliis locis cōtrarium videatur Galenus affirmare. nam 50 commen. primo 3. Epidem. Otiosis repletur corpus, & 6. Epidem. Otium natura sua non euacuat abundantiam succorum. Multis etiam locis à Galeno dicitur exercitationes euacuare, & siccare. cōtraria ergo faciet otium. quare colligit, non extenuabit. Hæc profectò disputatio in controuersis magis quàm in contradictionibus

bus scribenda foret. nam reuera repugnans nihil est in Galeni assertionibus, sed est quod enarratione indigeat. Nimirum exercitatio mediocris non extenuat: imò verò quæ hac per nimium otium priuata sunt corpora, extenuantur, ob extinctionem calidi, & infelicem nutritionem, ut quibusdam detentis in carcere accidere solet. exercitatio nimia deficcet consumptione & dissipatione. huius intermissio, quod otium moderatum est, reficit rursus cessante dissipatione. Constat verò ut neque omnibus hominibus, neque omnibus membris eiusdem hominis sit eadem exercitatio moderata, sed quæ aliis moderata, aliis nimia iam sit. Nam calidioribus natura & mollibus, minùs est augenda exercitatio: minùs calidis, & duriori carne præditis, magis. Hinc fit, ut qui satis sunt calidi, in carcere detenti soleant crassescere, & iter agentes extenuari: frigidi contrà, agentes iter crassescant, per otium extenuentur. Fit etiam ut exercitatio, quæ nimia fieri incipit, multò citius carnes quàm fibras & reliquas partes solidas incipiat extenuare. nimirum sunt hæc duriores quàm ut dissipentur; nisi labor esset omnino maximus. Hæc ut intellecta sint, nihil esse repugnans in Galeni verbis apertè intelliges. Obiicit rursus loca alia, quorum his videtur affirmare, iracundos esse natura calidos; illis esse frigidos. Sed scire oportet, iracundos (*ὀξύθυμους* Græci vocant: sunt hi qui leuissimis de causis irascuntur) aut frigidos esse, & cordis non satis perflabilis; aut calidissimos: animosos verò, (*θυμώδεις* Græcis) esse bene calidos. itaque quibusdam locis de illis, quibusdam de his esse sermonem.

Aliud quod obiicit, enarratur.

Iam verò quæ de temperamentis pueri & iuuenis obiicit, lib. 1. controuers. ego explicui. Quæ contradictione 13. de respiratione obiicit, ego explicui libro tertio controuers.

Alia quæ obiicit, in lib. contr. enarrata.

Quod contradictione 14. obiicit ex 1. De simpl. med. facultate, & ex 3. De rat. victus in acutis, minùs repugnat. Nam verè Gal. dicit cap. 29. 1. De simpl. aquam refrigerare & sitim tollere. verè etiam dicit cap. 8. eiusdem libri, id ab aqua dulci fieri. nam salsa & nitrosa potius inferunt sitim. Quod si commen. 3. in lib. De rat. victus cap. 40. inquit, aquam puram non sedare sitim, neque humectare, intelligit non adeò sitim naturalem membrorum tollere & humectare, quàm si mista cum re aliqua quæ penetrationem faciat, ut cum oxymelite, aut modico vino. Cōstat verò ut hæc non sint pugnantia.

Aliud quod obiicit, enarratur.

Videntur aliquantò magis repugnare, quæ de aqua & vino contradictione quindecima scribit. Quod scilicet 1. De ratione victus in acutis 22. dictum à Galeno est, mulsam & vinum magis humectare quàm aquam: verum intelligendum est, humectare eo loco à Galen. dici, quæ faciunt excrementa humida excerni, nam illic communis sicci morbi nota dicitur, excrementa non excernere. itaque mulsam aut vino uti iubet, tanquam hæc quàm aqua magis humectent, id est magis faciant excreare. Id verò constat verum esse.

Aliud quod obiicit, enarratur.

Quod de astringitione vini & celeri distributione ibidem dicit, non repugnat. etenim vinum, ut alia omnia variis partibus natura compositum, alias habet astringentes quibus roborat, alias tenues & calidas, quæ causa sunt celeris digestionis.

Aliud enarratur.

Quod de ficcatione vini dicitur, declaratum à me est libro nono controuers. capite sexto.

Aliud lib. contr. explicatum.

Quod de aquæ potione statim obiicit, faciliorem habet dilutionem. Nimirum aquam in bilioso ventriculo bilefcere, quod Hipp. cum Galen. 3. De ratione victus in acutis affirmat, & nihilominus febres ardentissimas & erysipelata interna possit curare. Certè aqua, quia simplicissima substantia est, & nullis qualitatibus medicamentoſis prædita, ad nullas qualitates est contumax: sed si modica bibitur ardente ventriculo, aut toto corpore, incalescens ipsa plus calfacit. sed quia frigida & humida est, copiosè bibita affatimque, atque actu frigida, idque non modicè, febrem tollit & erysipelata extinguit.

Aliud quod obiicit, enarratur.

Quod contradictione 18. obiicit, nō debuit repugnans censerī. Solet, inquit, Galenus inflammationem vocare tumorem durum cum dolore. tamen 6. epid. com. 1. cap. 29. inquit: Indurescunt dura præ frigore exsiccata, vel ex seirrho, vel ex

Quod 18. obiicit enarratur.

siccitate. nam phlegmone tumorem minimè durum excitat, sed renitentem. Dicit hæc Galenus, distinguens id quod est durum ab eo quod est distinctum. quæ tamen aliis locis nõ solet distinguere, sed vno nomine appellare dura, ob commune accidens, quod scilicet resistit tactui. proinde latè patente nomine inflammatio tumor durus dicitur. cum tamen nomina magis distinguuntur, non dicitur durus, sed renitens. Rursum obiicit, Galenum com. 12. particulæ 4. Aphor. dixisse, Eorum verò quæ continentur in intestinis, nihil potest per vomitum euacuari. Gal. certè ita dicit. sed cum mille locis dixerit fæces per voluulum euomi, & non raro dicat vermes vomitu reiici, constetq; de illius sententia fæces & vermes in intestinis generari; satis constat Gal. ipsum perinde sensisse cum illa scriberet, ac si diceretur, Quæ in intestinis sunt, ægrè trahuntur ad superna. scimus enim Aristoteli, Galeno & antiquis omnibus impossibile de difficili dici solitum. Quod vltimò obiicit ex lib. 2. De placitis Hippoc. & Platonis, & 7. eiusdem operis, quanquã verbis videantur pugnantia, me tamen nihil offendunt. Nam ubi inquit 2. lib. Cerebrum autem si ossibus nudaueris, aut quemcunque ipsius sinum compresseris, non modò mutum, ac prorsus spirationis expers efficies, sed etiam omnino sensu, omnibusque liberis actionibus animal priuabis. Ego quidem cum hoc dicit Gal. intelligo, non statim ac nudatum, aut utcunq; compressum est cerebrum: sed, cum intemperatum est ad ventriculos vsque, aut vehementer obstructum. quod idem

Aliud quod obiicit, enarratur.

Aliud quod obiicit, enarratur.

Quas veras Lacuna contradictiones afferat.

Pugnans Galen. locus.

7. libro affirmavit. Tres profectò mihi videtur Lacuna contradictiones quæ verè tales sint, producere, 12. & 17. & vigesimam: est verò vigesima quam nos paulò antè notauimus de præcisione caudæ viperarum ad theriacam. duarum reliquarum ille nos commonefecit. verum oportet vt nostro more Latine & Græcè proponantur. Tertio epid. comment. 3. context. 46. ita scriptum est: ἡσται δὲ ὁ ἄλλος πυρεπὶ πᾶσι ἀνθρώποις. δηλοῖ δὲ ὅτι ταύτης τῆς λέξεως πυρεπὶ εἶδη τὸν καὶ οὖν εἶναι, ὅτι τὴν φρενίτιν. id est, *erant autem & alia febres de quibus scriptum iam est. constat enim ex his verbis febrium species esse causum & phrenitidem.* Rursum 64. cont. eiusdem libri ita est scriptum: ἐν δὲ τῇ περὶ τῆς φρενίτιδος ῥήσει τὸ τῆς οἰκείας περὶ τῆς φρενίτιδος ὡς πρὸς τὴν συνεχῶν. τὰ δὲ εἶδη πάντα διελέγων αὐτὴν, κατὰ ταῦτα κοινῇ περὶ τῆς φρενίτιδος τὴν συνεχῆς εἰδήσας, ὡς περὶ τῆς φρενίτιδος καὶ οὖν πᾶσι τῇ φρενίτιδος. id est, *in prædicta oratione communem appellationem, vt & continuatum febrium, scripsit, species omnes illius percurrrens, deinde communi nomine continuas indicauit, quarum febres ardentes & phrenitides prius dixit: Hæc dictis locis.*

tamen 6. Epidem. commentar. 1. cont. 29. ita est scriptum: ἀλλ' ὁ γὰρ περὶ τῆς φρενίτιδος ῥῆσις κατὰ τὸν πυρεπὶ πᾶσι ἀνθρώποις, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν φρενίτιδος διαφορᾶς ἐστίν, ὅτι διώκεται ὁ λοιμωδὸς περὶ τῆς φρενίτιδος ἔχων τὴν φρενίτιδα. ὁ φρενίτιδος δὲ διώκεται, ὅτι τὴν μὴ συνήθως εἶναι κατὰ τὴν φρενίτιδα, ὡς πρὸς τὴν φρενίτιδα. id est, *verum prædictus nunc febrium catalogus à differentia caloris est, quæ potest & pestilens febris comprehendì, eò quòd putridum calorem habet: phrenitis verò non potest, cum Hippocrati non sit, vt aliis, consuetum febris speciem phrenitim appellare. Hæc certè repugnant reuera. tamen repugnàtia est in re facili: est enim de nomine.* Illa verò est aliquantò maioris momenti primo epidem. com. 2. cont.

Alius Galen. locus pugnans.

78. καὶ γὰρ οἱ λεῖοι ὁ οἱ ὑπολευκόχρωτες, ἰσχυροί τε, οἱ μελανόχρωτες, ὁ μελανόφθαλμοι, καὶ οἱ εἰκὴ ὁ σπυγὴ ὁ τὸ ῥαθυμοὺν βεβιωκότες, εἰδείχθησαν ἡμῖν ὡς ἄλλοις τῇ πρὸς τὴν ὑπομνήμασι, καὶ ἐν τῇ πρὸς τὴν κράσιων ἡμῶν διαγινώσκοντες, διότι ὁ ὑπολευκόχρωτος τῶν κράσιων εἶναι. Nam glabros, & qui cute sunt albida, & qui capillis rectis, & capillis nigris, & oculis nigris, & qui domi in otio inertem vitam egerunt, cum aliis commentariis, tum in commentariis De temperamentis dictum à nobis est, minùs discuti per habitum. quare & frigidiores temperamentis sunt. Hæc illo loco. tamen multis aliis docet, capillos nigros temperamentum calidum significare. quare manifesta repugnantia est quanquam coniecto non tam Galeni quàm typographorum culpa factum esse, atque vitiatos esse codices, & pro μελανόχρωτες, legendum esse μελαλόχρωτες, id est, magnis capillis. magni enim esse solent in frigidis & excrementosis, vt in mulieribus. Hæc sunt quæ loca apud Galenum manifestè pugnantia hæctenus inueni. Si quando plura occurrerint, (quanquam præter hæc puto nulla esse) aut in aliud commentariolum congeram, aut huic addam.

RERVM ET VERBORVM IN CONTROVERSIIS MEDICIS ET PHILOSO- phicis notatu digniorum INDEX.

- A** Bortus intra quod tempus fiat pag. 78. vers. 15
Abscessus morbo superueniens propriam cōstitutionem & terminum habet 424,45
Accidentia quæ modum substantiæ sequuntur, an possint rei temperamentum indicare 393,34
Accretio an sit morus per se 111,13
Acerba famem inferunt 241,41
Acida cruditas 442,16. Acidum simplex refrigerat sine crassitudine 338,4
Acor aliquando à calore provenit 396,37: an è solo frigore fiat 297,33
Actus quid signif. 448,33
Actio agentis & patientis sit ne reciproca 11,13. Actio vt ledatur 184,40.
Actiones in corpore triplices 86,14.
Actiones non omnes à facultate 184,25. Actiones partium duplices 59,24. Actiones voluntariæ naturalibus subseruiētes 124,8. Actio-
num læsio triplex 198,46
Actiue qualitates maioris actionis quam resistentiæ 12,31. 13,38
Acuti morbi 425,36
Adeps quid sit 32,46. 33,24
Admiratio an risus causa 236,24,46
Adolescentia temperata est 27,42
Adstringentia sint ne purgantib. miscenda 390,44
Ægri an alia via refici possint quam per os 358,24
Ær ad nostri cōseruationem necessarius 122,10. Ær calidus ne, an frigidus 6,11. Ær frigidior cerebro 7,12. Ær Galeno temperatus in calore & frigore 6,55. 7,25. Ær humidissimum elementum 6,3. Ær putris 276,9. Ær vt cōseruet 122,40. Ære an humidior aqua 4,40. 5,30
Ærea medicamenta temperata 7,38
Ætas consistendi 25,16. Ætas florens 25,2. Ætas temperatissima 22,40.
Ætates non possunt certis annorū numeris describi 24,23
Ætatum partitiones ibid. 35: temperamenta 24,20
Affectus animi mutant pulsus 135,54
Affigendi facultas 97,15
Agaricus cur potius pituitam trahat quam bilem 385,37. 386,21
Agens omne patitur à patiente 11,44. & qua ratione, 12,24
Agni casti vires 446,2
Alchindi opinio de mensura naturalium portionū caloris & frigoris 404,15
Alimentum corporis nō esse vnicum 44,6
Alimenta quo ordine assumenda 289,38. Alimenta triplicia 40,46.
Alimentorum præparatio necessaria 289,4
Alligationis sympathiæ 215,36
Aloe an expuret totum corpus 390,1. Aloe an sanguinem fundi faciat 389,10. Aloe mellis admista an minus expuret, quā sine melle 393,10.
Aloe non aperit venas nisi ex accidenti 389,37
Alterantia dolorem faciunt intemperie 226,14
Alteratio in hominibus perpetua 23,11. Alterationes primæ & secundæ 401,53
Alui fæces vbi generentur 300,50
Amaroris causa an semper calor 395,20
Amarum an non possit esse boni odoris 397,10
Amati Lusitani figmentum explosum 327,21. 419,46
Amatorius pulsus nullus 145,20
Ambitio nostri seculi 170,24
Amor an mutet pulsū 143,21. Amor cuius potentiæ affectus 143,41. Amor morbus animi 208,22. Amoris obiectum 144,5. Amoris species duplex 143,51
Analogia, occulta similitudo 212,45
Anatome medico cognoscenda 279,19. 280,4
Andernaci erratum 406,50
Andreas Lacuna: vise Lacuna.
Anima quid sit ex sententia Galeni 63,7. Anima an forma tantum sit 213,47. Anima vna diuersis vtitur potentiis 215,25
Animalis facultas vnica 101,28. Animalis facultas sit ne in cerebri membranis, an in ipsa substantia 85,6. Animalis spiritus vnicus 101,33. Animalium spirituum generatio ad quam facultatem pertineat 92,1. Animalis vis in cerebro 80,4. 83,48. 87,6. Animales potentiæ rectrices an locis distinguantur 99,35. Animalium facultatum rectricium numerus 98,10
Animi deliquium duplex 332,21
Antipathia 209,22,55
Antiperistasis 11,13. Antiperistasi an qualitas augeri possit 15,13
Aorta 127,29
Aponensis error 233,40. Aponensis sententia de frigoris actione 240,36
Apoplexia & epilepsia an sola minoris & maioris ratione differant 251,31. Apoplexiæ soluta an succedat paralytis 446,42
Appetendi facultas 96,18
Appetentiam melancholia excitat 50,29
Appetitus naturalis symptomata 205,13
Aqua an ascendat, ne detur vacuum 4,54. Aqua an humidior aëre, 4,4. 5,30. Aqua humidissimum medicamentum 6,3. an refrigeret, sitimque tollat 451,26: sit ne cibis, an tantum potus 293,43. Aquæ puteales cur hyeme calidæ, æstate frigidæ 15,16. 16,24. Aquæ etiam frigidæ infusione glaciæ & nix cur liquentur 415,15. Aquâ affatim pota febres ardentissimæ & erysipelata quâdoq; sanata 451,47. Aquæ frigidæ infusione cōuulsio curatur 360,43
Archigenis sententia de constrictione arteriæ 131,50
Ardens febris 266,20. Ardentissima-
rum febrium curatio 333,9
Argenterii error 175,20. 199,5. 200,38
Aristoteles quid de pinguedine senserit 32,44. Aristotelis locus ex lib. de insomniis explicatur 244,50
Aristotelis error 43,40. 58,37. 69,43. 73,19. 103,32. 104,51. 114,46. 115,57
Arithmetica medico discenda 279,50
Arteria aorta 127,19: plena 128,47: venalis 127,27. Arteriæ constrictio quatenus sentiat 131,47. Arteriæ dilatio & constrictio 125,53. Arteriæ an simul cum corde attollantur ac deprimantur 126,38. Arteriæ, simplices an multiformes partes 57,20,46. Arteriæ tenues regenerantur 74,53. 75,17. Arteriarū post aures scissione, cur impotentes red-
damur 74,23
Arterialis vena 127,29
Artes quæ medico necessariæ 278,54. 179,47
Ascites minus grauis tympanite 381,44. Ascites signa 129,10
Astra sint ne obseruanda in sanguinis missione & expurgatione 350,42
Astronomia medico vtilis 278,54. 279,47
Atrophix causa 96,23. 205,3
Attenuatio humorum an semper necessaria 337,24,54
Auerrois absurda opinio de formis elementorū in misto retentis, 38
Auerrois error 314. 204,4. 52,38. 80,23. 155,11. 226,52. 322,41. 395,19,42. 408,14. 410,28
Auditus æreus est 103,54. 104,37
Auditus instrumentum 107,42
Augens virtus an à cæteris motibus & nutriente diuersa 95,10
Auicenna immerito sæpe reprehenditur 51,41. Auicennæ opinio de cōplexione 17,8. Auicennæ opinio de imaginationis efficacia 213,23
Auicennæ lapsus 1,36: error 17,1. 19,49. 23,39. 31,9. 32,12. 47,11. 48,9. 51,49. 12,52. 40,82. 49,83. 20,88,22. 126,41. 155,11. 159,29. 168,55. 213,23,45. 323,40. 337,50. 358,9
Auroris formido de hoc Opere 216,10: scopus 2,11
Autumnus temperatus 27,42. Autumni pulsus 145,46
Auxiliorum efficacissima 306,38

B

B Alneo quando vtendum 376,14
Bilis æruginosa vbi generetur 48,24. Bilis an aliqua sit zinaria 49,9: an humorum calidissima 46,27: an trahat rhabarbarum 387,47. Bilis ex putredine sanguinis 262,35
Bilis porracea vbi generetur 48,24. prallina 48,53
Bilis sincera citra putredinem febrem generare potest 259,28. Bilis sincera nihil nutrit 61,16. Bilis sincera nō est excrementū merū 347,17

Bilis atræ species 51, 45
 Bilis vitellinæ ortus 47, 11
 Boni alicuius causa omnia agunt 9, 5
Βυλίμιν 231, 38

C

C Acochymic species & causæ 304, 21, 310, 19
 Cæcubum vinum 398, 34
 Calfaciens per se an possit aliquando refrigerare 295, 30
 Calidi cur exiguum pinguedinem habeant 34, 4: an sint iracundi 451, 16
 Calidioribus natura & mollibus minus est augēda exercitatio 451, 8
 Calida causa quæ 195, 24
 Calidum quid propriè 10, 32. Calidum in quarto gradu 407, 7. Calidum in tertio quæ ratione reducat calidum in quinto ad calidum in quarto 407, 9. Calidum innatum 253, 52. Calidum vno gradu 404, 49
 Calor & frigus an simul in eadem parte comparetur 271, 13
 Calor naturalis & qui præter naturam, non sunt contrarii 223, 34. 271, 15. Calor in homine cur exercitatio excitetur 193, 49. Calor in pueris an iuuenibus intensior 26, 51. Calor maioris actionis quam resistentiæ 12, 34. Calor non trahit ratione vacui 317, 35
 Calor præter naturam quid 272, 43: an contrarium habeat quo curetur 175, 49. Calor quomodo à motu fiat 192, 8: quomodo dolorem faciat 129, 5. Calor sanguinis 49, 50. Calor sit ne principium corruptionis 281, 53. Calor vitalis ut sustentetur 122, 10. Calor unitatem soluit 224, 26. Calor supra mediocritatem crescens pulsum mutat 136, 58. 137, 42
 Caloris differentie vnde sumantur 182, 4. Caloris & frigoris partes in vnoquoque gradu quomodo inueniendæ 401, 14. Caloris excitandi causæ quinque 191, 40. Caloris extinguendi genus quadruplex 194, 26. Caloris gradus quot 403, 46
 Calore viuere, & calidum esse, diuersa sunt 21, 21
 Cambium, humor Auicennæ 53, 49
 Canceri materia 52, 24
 Cani odoratus sagacior quam homini 36, 15
 Canina fames 231, 46
 Cantharides vesicam lædunt 402, 24, 32
 Capillia viuunt 66, 2, 6
 Caput factum ne sit propter cerebrum, an propter oculos 79, 40
 Carbunculi 261, 26. Carbunculi materia 52, 22
 in Carcere detenti quinam crassescere soleant 453, 4
 Caros an fiat semper cum febre 248, 4: an lædat respirationem 248, 32: ex quibus causis fiat 248, 19
 Catalepsis 249, 12
 Cataphora quid 248, 13
 Catochos duplex 248, 30
 Causa coniuncta & continens differunt 188, 19. Causa agens quomodo prima & proxima ei quod paritur, esse possit 14, 12. Causa continens 121, 45. Causa continens an sit in

morbis 189, 37. eius definitio 188, 42. 189, 10. Causa naturalis 142, 40
 Causæ externæ 186, 8. Causæ externæ an per se & citra internæ alicuius mutationem, morborum causæ sint 187, 20
 Causæ morborum 186, 51. Causæ procatarcticæ 186, 44. Causæ quæ calidæ, quæ frigidæ 195, 24
 Causus quid sit 266, 34
 Celeritas pulsus quomodo comparetur aut amittatur 136, 42. 138, 26
 Celsi error 45, 30
 Cerebrum cur afficiatur affecto diaphragmate 212, 52. Cerebrum nervorum principium 82, 30: quando formatur 69, 292. Cerebrum sedes virtutis animalis 80, 4
 Cerebri motus qualis 106, 20, 25. Cerebri ne causa caput factum 79, 40. Cerebri nomine quid intelligatur 85, 12. Cerebri sensus 106, 8: Cerebri substantia an inflammari possit 243, 36
 Chirurghi morbos morbis curant 381, 28: 383, 23
Χλῆρος quid denotet 155, 40
 Chronici morbi 425, 35
 Chylus in ventriculo gignitur 42, 10: nutrimentum est ventriculi 44, 19. 68, 20. Chylus pituita quandoque calidior 43, 13
 Cibus an augendus perfecta purgatione 350, 21. Cibus copiosus refrigerat 292, 15. Cibus ne an potus prius assumi debeat 291, 27
 Cibi exhibitio alia in inflammationibus atque in febribus 317, 38. Cibi an non alia via quam per os assumi possint 318, 24. Ciborum corruptela 297, 30. Ciborum quantitas consueta melius fertur inconsumpta 369, 47
 Cinerum *ἱερὸν ὑπερ* 401, 29
 Clysteres nutrientes 358, 29. 360, 11
 Clysteris portio nonnunquam ventriculum subit 359, 19
 Cocta medicari oportet, non cruda 341, 10. 342, 23
 Cœna copiosior ne esse debeat, an prandium 294, 35
 Lud. Colladus perstringitur 18, 14: reprehenditur 287, 7. 369, 4
 Color ne in vrinis prius comparetur an substantia 151, 31. Color oculi morbus 185, 5. Color pallidus morbi comes 208, 34
 Color quid 104, 5. 394, 15. Color species producit 12, 55. Color viridis an semper caloris soboles 154, 6. Color vrinæ liuidus ne an niger magis lethalis 154, 46. Color vrinæ quomodo mutetur 154, 10
 Colores à calore provenientes 153, 50. Colores an rei temperamentum possint indicare 393, 25. Colores extremi 53, 1. Colores nec caloris nec frigoris soboles 394, 11
 Colorum in vrinis generatio duplex 152, 48. Colorum in vrinis species 152, 20
 Coma quid 248, 13
 Cometarum generatio in frigido loco quomodo fiat 15, 14. 16, 14
 Complexio Auicennæ quid 17, 3
 Conceptionis signa 168, 48
 Concoctio propriè naturæ opus 212, 4: an semper crassitudinem pa-

riat 339, 10. Concoctio contraria est putrefactioni 347, 22. Concoctio perfecta & imperfecta 347, 33: quanta expectanda sit ad expurgationem 344, 30: sit ne necessaria ad expurgationem, succo non turgente 341, 7
 Concoctio tripliciter vitatur 297, 3. Concoctionis prioris defectus an sequenti possit emendari 288, 1. Concoctioni an sint apti humores omnes 346, 22
 Concoctionum species 40, 42
 Concussio comitialium 250, 22
 Consensus admirandi in homine 215, 6
 Consistendi ætas 25, 16
 Consistentes qui & quare 25, 28, 44
 Conspiratio facultatū corporis 317, 2
 Constitutio morborum legitima 431, 15
 Cōstrictio in pulsu quatenus cognoscatur 131, 47
 Consuetudo an indicet venæ sectionem aut expurgationem 365, 21. Consuetudo auxiliorum an necessitatem horum afferat, an solum tolerantia 365, 24. Consuetudo certo robore plus valet 371, 32. Consuetudo est altera natura 364, 35: an, cum in naturale temperamentum migrat natura fiat 369, 4. Consuetudo est in numero rerum naturalium 373, 6: quantum momentum habeat in victus institutione, & morborum curatione 366, 14
 Consuetudo barbata moratur 56, 31. Consuetudo stulta Medicorum in præfagatione ex vrinis 168, 43. Consuetudinem omnes facultates comparant 364, 40. 366, 24
 Contagio non omnes similiter afficit 212, 18
 Contenta prava vrinæ 166, 5
 Continentis causæ definitio 189, 10, 15. Continentis & coniunctæ causæ discrimen 188, 20
 Continui solutio semper cum dolore coniuncta 226, 33. 227, 15
 Contraria contrariis curanda, ut intelligendum 360, 37. Contrariæ qualitates an simul esse possint 8, 35. Contrariorum lex 8, 47. Contrarium vnum an obiectu alterius, intensus fiat 15, 13
 Conuulsio an omnis fiat è repletione aut inanitione 249, 20. Conuulsio est à morbi causa 251, 3, 27. Conuulsio & paralytis an eiusdem generis 251, 30. Conuulsio infusione frigidæ curatur 360, 43. Conuulsio sicca cur magis periculosa, quam humida 443, 1. Conuulsionum inter se differentia 252, 44
 Cor an prima sedes omnium virtutum 81, 52: an primò generetur 68, 19, 43: an venarum, arteriarum & nervorum origo 81, 41. Cor solum arteriarum principium 82, 30
 Cordis temperamentum 30, 11. 31, 7. Cordis ventriculi duo 127, 24
 Coriandrum an vim refrigeratorem habeat 393, 44: erysipelata quatenus curet ibid. 48: cur venenum dicatur 399, 18. Coriandrum omnia calidi medicamenti habet 399, 20
 Cornarii mala translatio 123, 55
 Corpus an exquisitè temperatū fieri possit

possit 19,32. 20,27. 21,51. Corpus quod mouetur an maneat aliquo modo 133,10,45. Corpus temperatum 19,6. Corpus vna qualitate intemperatum fieri potest, & totam vitam durare 23,46. Corporis humani compositio triplex 2,33. Corporis temperamentum duplex 21,47. Corporis temperatissimi an omnes operationes perfectissimæ, deq; eius resistentia & longæuitate 34,35. Corpora tenuis substantiæ quibus rebus sint obnoxia 7,46. Corpora conferuntur ne vsu rerum similitum qualitate & gradu 284,5. Corruptelæ ciborum species duplex 297,30. Crassa alimenta an ingerenda ante tenuia 289,40. Crassities temperamentum rei indicare non potest 395,5. Creatoris sapientia 87,1. Crebritas pulsus quomodo comparatur aut amittatur 136,42. 138,26. Crisis quid 437,16. Crisis tempus quid 418,38. Crisis nocturna an diurna præstantior 437,12. Cruditas acida 297,49. 442,16. Cruditatum species & causæ 297,8. Crure vno laborante cur in altero vena secetur 325,1. Curatio fiat ne per contraria æqualia 360,34. Curationis & reductionis an eadem forma 363,10. Cutis manus temperatissima 22,3. Cutis temperamentum 29,46.

D

Deleteria 388,52. Deleteria sint ne genere venena frigida 411,45. Deliquium animi duplex 332,21. Delirium cur sequatur septo transuer-
sum inflammatione 211,12. Democriti risus 238,28. Dentium generationis & regenerationis causæ 75,21. Dentium nutritio 66,43. Deriuatio euacuationis modus 321,18. Diabetes vnde nascatur 96,45. Diaria febris nonnunquam ex fame 191,50. Diaria cum hectica consistere potest 264,40. Diariæ ex inflammationibus internis 270,16. Diariæ putridæ 260,45. *Diathesis* 209,4. Diathesis nomine vt Galenus vtatur 172,16. Dirotus pulsus 130,16. Dies decretorii qui 418,29. Dies decretorii an integri debeant assumi ad computationem 420,6. Dies indicantes vt indicent criticos 432,20,46. Dies pares an impares in iudicando fortiores 420,51. Dierum computatio fiat ne in morborum recidiis, ab his ipsis, an à primo morbo 423,30. Dierum criticorum in muliere que a partu febre corripitur, computatio incipere debeat ne à die partus an febris 421,35. Dierum criticorum vis vnde pendeat 418,27. Dilatandi facultas 96,53. Dioclis opinio de sudoris euacuatione 218,21. Disputantiū consuetudo notatur 55,35. Disputatores odiosi notantur 8,9.

Distancia qua ratione videri possit 114,11. Distributiendi facultas 96,20. Distributio praua quarum facultatum symptoma 205,2. Dolor an ab omni intemperie fieri possit 228,6. contingat ne soli tactui, an omnibus sensibus 202,41. Dolor non trahit 316,36. Dolor sit ne actio læsa 199,40. 200,6. sit ne sensus, an res sensibilis 202,29. Doloris causæ 224,10. Dormire ab assumpto pharmaco an expediat 348,13. Dosis medicamentorum quæ quibus conueniat 392,12. Doses medicamentorum an ad corpus temperamentum definiendæ 391,29,49. Duriora difficilius trahuntur mollioribus 319,15. Durities & mollities differunt a crassitie & tenuitate 394,55. Durities non indicat rei temperamentum 395,5. Dyspathia vnde fiat 369,35.

E

Effluuia noxia cur hæc potius quàm illa tangerent 212,14. Elementa an suas naturas in misto retineant 33: quo modo prima sunt in compositis substantiis 2,44. Elementorum numerum primus Hippocrates statuit 2,51. Elementorum qualitates duplices 4,42. Elementorum virtutes qualitates primæ 3,49. Elementis singulis singulas qualitates excellētes inesse 5,20. Emplastra nutritia 358,31. 360,14. *Emptopoeia* 401,29. Epiala febris 270,44. Epialæ generatio 271,47. Epilepsia an sit curanda 376,40. an sola minoris & maioris ratione ab apoplexia differat 251,47. Epilepsia quando sit morbus 377,22. Epilepsiæ motus qualis 250,9. Epilepsiæ non omnes insanabiles 378,17. Epilepticus qui dicatur 377,20. Erasistrati opinio de arteriæ dilatione 126,48. Erysipelata aquæ frigidæ potu quandoq; sanata 451,52. Esui commodum tempus 295,29. Esurimus prius quàm sitimus 234,27. Ethica medico utilis 279,4. Euacuandum ne à quàm longissimis 332,14. Euacuans nullam vim infert succedentibus corporibus 318,37. Euacuatio naturalis 210,35. Euacuationis præter naturam modi 220,14. Euacuationis tres modi 321,16. Euacuatione vniuersali vtendum primò 379,24,37. Euacuationes nocturnæ an diurnæ præstantiores 437,22. Euacuationes quæ quibus morbis congruæ 378,33. Euacuationes quædam naturales non semper sunt 219,6. Euacuationes secundum rectitudinem fieri debent 321,26. Euacuationes symptomaticæ an aliquando viles 219,32. Euacuationum indicatio 378,40.

Excrementa vbi generentur 300,29. Excrementorum differentia 300,33. Exercitatio robur auget 372,23: quibus conducat 451,6. Experientia medico necessaria 353,50. Expiratio, cessatio ne an actio 124,47. Expulsio à facultate naturali, animali & vitali 251,7. Expulsio fit quadriariam 338,21. Expurgatio, an sanguinis missio grauidis periculosior 330,44: an tantas vires postulet, quantas sanguinis missio 335,1. Expurgatio Auicēnistarum minoratiua & eradicatiua 342,22. Expurgatio ne an sanguinis missio conuenientior, cum vtraque vtendum est 334,15. Expurgatio quantam concoctionem requirat 344,26. Expurgationem an consuetudo indicet 365,24. Expurgationem sibi moliantur bestia 306,47. Expurgatione an vtendum aliquando, non concoctis nec turgentibus humoribus 341,7. 343,15. in Expurgatione an astorum concursus & oppositiones obseruandi 350,42. Expurgantium medicamentorum facultates 385,12. Extenuationis causa in coitu 73,49.

F

Facultas animalis sit ne in cerebri membranis, an in ipsa substantia 85,9. Facultas generas an foetu formato recedat 96,12. Facultates animales duplices 98,14. Facultates omnes corporis consuetudinem comparant 364,40. 366,49. Facultatum conspiratio non passio, sed opera 215,14. Facultatum naturalium nutriti inferuentium numerus 96,1. Fames quid 230,19. Fames an fiat solutione continui 234,38. Fames canina 231,46. Fames dolor est 230,19,40. Fames non semper symptoma 230,40. Fames quam febrem excitet 191,50. Famis causæ 231,31. Famis naturalis causæ 238,50. Fascinatio 213,29. Fatui cur plus rideant prudentibus 236,42. Febrilis calor an necessariò totū corpus occupet 257,43. Febris ardens 266,26. Febris ardens quibus euacuationibus soluitur 439,25. Febris è sanguine acutior tertiana continua 267,20. Febris epiala 270,44. Febris essentia 256,42. Febris essentia an in calore solo, an cum siccitate coniuncto consistat 256,45. Febris hectica possit ne hominem inuadere, nulla alia prægressa 263,20. Febris lipyria 269,21. Febris pestilens sit ne in genere putridarum 265,13. Febris pestilentie symptomatica 266,5. Febris possit ne ope medica curari, antequam statum attingat 429,15.

Febris putrida e sanguine biliola
est 262,41. Febris putrida vt curā-
da 362,47
Febris tertiana continua an eadem
cum caufa 266,33. Febris tertiana
similis biliolae naturae 440,32
Febres accidentia vocat quae 268,
48. Febres an liceat excitare ad al-
iorum morborum sublationem
381,30. 382,37. 47. 383,47
Febres an sint quintanae, septima-
nae, octomanae, & nonanae 274,23,32.
Febres ardentissimae sanguinis mis-
sione usque ad deliquium curandae
333,9. Febres ardentissimae frigida
affatim pota curatae 451,52
Febres continuae 266,21. Febres
quatenus omnes ex putredine 265,
34. Febres quo modo inuadant
corpora nostra 263,10
Februm causa quomodo humor
& spiritus fiant 259,1. Februm cir-
cuits causa 273,10. Februm dif-
ferentiae in hecticam, putridam &
diariam, unde sumptae 183,4
Februm diuisio in hecticam, pu-
tridam & diariam, quatenus sit per
materiam subiectam 258,30
Februm pulsus 147,40. Februm
putridarum species 260,50. Februm
an quibuscum nullum conco-
ctionis aut cruditis principium
428,16
Febricitantibus an duplex calor,
isque contrarius 272,40
Feces alui an in ventriculo generen-
tur 300,51
Fernelii lapsus 75,48. 110,5. 111,4. 241,22.
Fernelii opinio dissoluta 85,10
Figurationis termini in ytero 77,38
Filiorum similitudo cum parentibus
72,18. 73,35
Finis sine efficiente nihil agit 5,2
Flamma quid sit 193,14
Flauus color 48,10
Fletus quid, eiusque causa 238,2. Fle-
tus praeter naturam causa 238,24
Foemina non potest sine viro concepi-
re 71,43. Foemina statim peruenit
ad incrementum 29,2
Foeminae frigoris patientiores 29,
7. Foeminae mares calidiores 28,40
Foetor proprius putrefactionis 208,
32
Foetuum similitudo cum patribus, aut
matribus, & vtra frequentior 75,47
Fracastorii sententia de risu examina-
ta 236,23
Fricio sit ne commodum trudi succi
redundantia laborantibus 376,40
Frigida causa quae 195,24
Frigida cur appetentiam adiunget
241,38. Frigidum in primo gradu
trahit calidum in tertio ad calidum
in primo 408,1
Frigidi cur iracundiores 451,18
Frigidioribus & duriori carne pre-
ditis minus est augenda exercita-
tio 451,9
Frigus per se laedit 241,45. quomodo
dolorem faciat 229,5
Frigus sit ne per se causi alicuius a-
ctionis 240,13. Frigus unitatem
soluit 224,29
Frigoris causa 194,22. Frigoris gra-
dus quot 403,46
Fuchii lapsus 25,24. 50,6. 171,47. 183,
40. 189,43. 190,4. 231,22. 308,9

Fuluus color 48,12
Fungi inter deleteria censentur 412,43

G

Galenus & Hippocrates medicine
principes 1,10. Galenus proli-
xitate temere accusatur 1,28: in tā
multis, tamque longis operibus raro
lapsus 444,2: in libris De pulsibus
plurimum mente diuagatus 448,9:
non probat omnia quae in libris De
medicinali materia ex aliorum li-
bris profert 399,21. Galeno quan-
do potissimum credendum 445,41
Galenus quae ab optimo medico
requirat 278,49. Galenus quando
scripserit 1,14. Galenus sit ne opi-
natus, amarum non posse esse boni
odoris 397,10
Galenii commentaria de motu 133,
44
Galenii lapsus 146,27
Galenii locus de puris generatione
explicatur 223,9. Galenii locus cor-
ruptus 446,14. 450,23. Galenii lo-
cus emendatur 182,31. 201,9. 329,5.
446,14. 452,46. apud Galenum pu-
gnantes loci 443,40
Galenii opinio de latione 133,45
Gaudium motu animali proditur 237,
50
Generans facultas an formato foetu
recedat 69,13. Generans virtus a
nutriente non differt 96,41
Generationis animalium causa 96,11.
Generationis & corruptionis ele-
mentorum modus 4,30
Generationis membrorum ordo
67,12
Gentilis Fulginatis error 392,46
Geometria medico utilis 278,54. 279,
47
Glacies infusione aquae etiam frigida
cur liquetur 415,15
Gloriae cupiditas in autoribus 306,10
Gluten, humor Auicennae 53,50
Gradum hunc aut illum ex his aut il-
lis resultare constat experientia
411,28
Gradus caloris & frigoris 403,46.
Gradus qui e quibus quorum me-
dicamentorum portionibus pro-
ducantur 410,33
Graduum stationes 404,8
Graecae linguae cognitio medicis ne-
cessaria 279,10. 215,52
Graudarum appetitus absurdus 232,
47
Graudis sanguinis ne missio, an ex-
purgatio periculosior 330,44
Gypsea pituita 53,22
Gustus aqueus est 103,53. 104,39
Gustus non sentit per species 116,20

H

Hemorrhoidum curatio 374,29
Haemorrhoidibus suppressis
unde mittendus sanguis 324,42
Hectica possit ne nos inuadere, febre
alia non praegressa 263,20
Hecticae febres quomodo aequales
272,3
Hepar an membrum principale 84,
46: an primo generetur 68,18: ve-
narum & facultatis naturalis ori-
go 82,30. 90,2

Hepatis caro qualis & unde con-
creta 450,5
Hepatis morbi cuius venae sectio-
nem requirant maxime 328,25. 329,
46
Hepatis partes conuexae & cauae
quibus modis craseos obediant 439,
38
Heracliti fletus 238,33
Herophili opinio de dilatactione arte-
riae 127,1
Heterogeneae partes 56,46
Hieremiae cuiusdam error 231,27
Hippocrates de pulsibus scripsit 118,17.
Hippocrates & Galenus medicinae
principes 1,9. Hippocrates primus
numerum elementorum 4 consti-
tuit 251
Hippopotamus 306,44
Homogeneae partes 56,46
Hydrops tympanites ascite periculo-
sior 381,47
Humiditates secundae ab Auicenna
inuenta 53,34
Humor quomodo dolore faciat 229,
10. quomodo febris causa 259,1
Humoris causa 196,4
Humores an omnes coqui possint
346,22: qua ratione preparari de-
beant ad expurgationem 337,16
Humorum attenuatio quando ne-
cessaria 338,10. Humorum conco-
ctio quatenus necessaria ad expur-
gationem 341,7. Humorum nu-
merus & generatio 40,23. Humo-
rum quatuor redundantia unde
197,4
Humorum species decem 53,23

I

Iacobi Syluii opinio de aloë 389,24
Idiopathia 209,22. 210,38
Ignis duplex 104,19: an rarefactione
extinguatur 193,14
Illustrationis influxus 101,33
Imaginandi vilitas, an necessario sen-
sus aliquis externus patitur 244,12
Imaginandi vis an recordetur 99,25
Imaginatio 98,19. Imaginatio quid
possit 62,38. 214,22. Imaginatio
quomodo efficiat sympathiam 213,
23. quomodo faciat dolorem 214,
40
Imaginationis sedes 99,38
Impotentes cur ii quibus arteria post
aures secta 74,23
Impotentiae naturales non sunt sym-
ptomata 207,15. 4E
Inaequalitatis pulsus causa 140,10
Inaequalitati an semper accidat or-
do aut contrarium 129,32
Inclinatio semper est in morbis 429,
27
Inclinationis morbi signum an ex
vrina spectari possit 427,49. in in-
clinatione morbi an quis mori pos-
sit 430,5
Indicatio quid 311,9. Indicatio con-
suetudinis praestantior ne in mor-
bis an natura 373,14
Indicatio euacuationum 378,41
Inedia quando aegris imperanda 356,
44
Inflammatio in phrenitide aut lethar-
go fiat ne in inuolucris, an in sub-
stantia cerebri 243,35. Inflamma-
tio vti fiat 243,41
Inflam-

Inflammationum pulsus 146,45
 Influxus facultatum in membra quo
 modo fiat 87,7
 Influxus illustrationis vnicus 101,33
 Insolentia cuiusdam reprimatur 442,
 26,42
 Insomnia diuina 213,38
 Instrumentum, animalis pars 57,3
 Instrumenta duplicia 57,52. Instru-
 menta naturalia & animalia quot
 patiantur symptomata 198,55
 Intemperies an esse possit simplicis
 qualitatis 23,22
 Intemperies inæqualis 270,47. In-
 temperies inæqualis vitium instru-
 menti 141,12
 Intemperies quæ dolorem faciat
 228,10
 Intemperierum compositarum cau-
 sæ 196,39. Intemperierum simpli-
 cium causæ 191,38
 Interitus nostri principium 282,1. In-
 terit^{us} principia interna sunt 276,44
 Intestinorum contenta an possint in
 ventriculum subire 358,40. 359,6
 Ioānis Mesues error 389,8,23,48. 393,9
 Ira an possit hominem interimere 235,
 4. Ira quid 234,53. Iræ pulsus 136,2
 Iracundi an sint natura calidi 451,16
 Iratis an calor augeatur 235,46
 Iter agentes quinam crassescant 451,11
 Ius an dandum ab assumptione phar-
 maci 349,19
 Iuuenilis calor 27,1
 Iuuenis potest fieri medicus Rei-
 publ. vtilis 354,10
 Iuueni plus periculi ex causo, quā
 coryza 442,29
 Iuuentus 25,2. Iuuentutis tempera-
 mentum 27,14

K

K *Αἰσθησις* 25,40. 26,5
Καὶ αἰσθησις 25,27
Κύψις 200,19

L

L Acrymæ cur pueris & mulieri-
 bus in promptu 238,21. Lacry-
 mæ vnde 238,5
 Lactuca qua ratione iuuet somnum
 43,47
 Lacuna de contradictionibus seu de
 locis apud Galenum pugnantis
 scripsit 448,13. refutatur ibid. tres
 solum contradictiones quæ verè
 tales essent, produxit 452,20
 Lassitudinum species 302,33
Λαττωψυζία 332,22
 Lenientia purgantibus an miscenda
 391,16
 Leo auctoris præceptor quid de pulsu
 sentiat 137,18
 Lepus marinus pulmonem exulcerat
 402,23,31
 Lethargus an sit inflammatio 242,37
 Lethargi locus, causa & sympto-
 mata 242,16. Lethargi signū 243,8
 Leucophlegmatia 1135,15,4
 Liber de Alimento est Hippocr. 118,33
 Liber de Carnibus non est Hippo-
 cratis 107,35
 Liber de Corde non est Hippocr.
 45,8
 Liber de Typis an Galeni 147,42,
 52. 449,8
 Lienis substantia rarior quā hepa-
 tis 449,45
 Lienis nutrimentum 60,42
 Lienis morbi cuius venæ sectione
 maximè possunt 328,25. Liene
 affecto, quæ crisis optima 439,55

Lignum an plurimum ignis habeat
 192,55
 Linacri versio mala 235,40
 Linguarum cognitio medico neces-
 saria 279,8,21
 Lipytia febris 269,21
 Liquida cur nō incallescant motu 193,
 34
 Liuidusne an niger color sit magis le-
 thalis 154,46. Liuidus color frigo-
 ris est soboles 153,54
 Logica medico vtilis 279,54
 Ludouicus Colladus: vise Colladus.
 Lumē cur ad visionē requiratur 115,19

M

M Agnitus qua ratione videri
 possit 114,10
 Malacticum, seu emolliens de quibus
 propriè dicatur 414,27
 Manardi error 109,28
 Mansiunculæ motuum 133,50
 Manus cutis temperatissima 22,44
 Mares fœminis calidiores 28,40
 Medendi artis duo quasi crura 353,50
 Medica ars olim interpolis 118: con-
 iecturalis est 336,25,37
 Medica artis vnus defectus 2,9
 in Medicina aliquid etiam cum pe-
 riculo tentandum 336,41
 Medicamentum à quibus gradibus
 caloris vel frigoris denominatio-
 nem capiat 405,2
 Medicamentum nullum genere de-
 leterium 412,38
 Medicamentum consuetum ven-
 triculum non auersatur 370,50
 Medicamentū fortioris debiliori ad-
 missi an plus dare liceat, quā si
 daretur solum 392,42. Medicamē-
 ti quantitas dupliciter considera-
 tur 403,42
 Medicamenta an peruadant venas
 ad trahendū succos 388,11: an pro-
 pria membra respiciant 401,40:
 cur certa membra iuuent vel affi-
 ciant 402,43
 Medicamenta lædētia corpus no-
 strum 402,22. Medicamenta fiant
 ne mitiora vitione an mordaciora
 400,44. Medicamenta in longa
 valetudine permūtanda 365,8
 Medicamenta laxantia 385,29. Me-
 dicamenta *ὑποκαταστατικά* 391,3
 Medicamēta purgantia sint ne de-
 leteria 388,36. Medicamenta pur-
 gantia sint ne miscenda adstringē-
 tibus 390,39: trahant ne proprios
 succos, an quoscunque promiscuè
 385,18,36: trahant ne similitudine
 succos, an substantiæ proprietate
 385,27,50
 Medicamenta qua ratione calida
 aut frigida 37,24. 38,25: quatenus
 venena 388,33
 Medicamenta similia an se inuicē
 trahant 385,41. 386,29. Medicamen-
 ta soporifera an sint tantum humi-
 da 412,54
 Medicamenta componendi occa-
 sio 390,22
 Medicamentorum a contrariis, vel
 à remissionibus factus reductionis
 modus 14,32. 464,9. Medicamen-
 torum alterantium mixtio 403,16
 Medicamentorum corradendorū
 mos exagitur 384,35. Medicamē-
 torum doses an ad temperatū cor-
 pus definiendæ 391,34,49
 Medicamentorum mistorum pro-
 portiones 406,10. in Medicamen-

torum mistione duò notanda 391,1.
 Medicamentorum notitia medico
 admodum necessaria 384,54
 Medicamentorum purgantū cō-
 positio 390,19: facultates 385,11.
 Medicamentorum purgantium si-
 mul coeuntium an nullum dosin
 propriam summam habeat 392,22,
 47
 Medicamentorum qualitates 37,22.
 Medicamentorum quorum ē qui-
 bus portionibus qui gradus produ-
 cantur 410,32
 Medicamentis compositis cur vta-
 mur 403,19. Medicamentis deno-
 minationem quid tribuat 398,8.
 Medicamentis purgantibus an leni-
 entia miscenda 391,16
 Medicus imitator naturæ 383,18,55.
 Medicus qui maximè optat 353,
 55. Medico in curatione quid ma-
 ximè spectandum 361,36. Medico
 quæ necessaria sint 278,49
 Medicorū mos in prædicendo cul-
 patur 418,7. Medicorum nostri se-
 culi ignorantia 279,13: praua con-
 suetudo notatur 384,34: stupiditas
 168,34
 Medulla ossium Platoni semen 74,2
 Melancholia naturalis excitet ne ap-
 petentiam, an saltem iuuet conco-
 ctionem 50,2,17. Melancholia nō
 est merum excrementum 347,17.
 Melancholia quo modo merum &
 mœstitiam faciat 246,41
 Melancholiæ in ventriculo vsus 49,
 50. Melancholiæ naturalis speci-
 es vna 51,47
 Melancholiæ præter naturam spe-
 cies duæ 52,1
 Melancholiæ redundantia vnde
 304,42. Melancholiæ signa pro-
 pria 246,44
 Melancholici famelici 51,22
 Melancholicus succus lienem nu-
 trit 61,2,21
 Membra quod primò generetur 68,15.
 Membri robur possit ne sibi vel al-
 teri esse causa morbi 197,38
 Membra an ratione ducantur 59,
 41. 61,46: an simulantur 67,20,
 30,41. Membra solida excisa cur
 non, aut rarò regenerentur 74,32
 Membrorum mutus consensus
 67,20. Membrorum ordo in gene-
 ratione 67,12. Membrorum prin-
 cipaliū numerus 81,21. 83,44. Mem-
 brorum principaliū virtutes quo-
 modo reliquis comunicentur 86,9.
 87,8. Membrorum singulorū nu-
 trimentum proprium 59,31
 Memoria 98,20. Memoriæ sedes 99,39
 Menstruus sanguis nullam habet ef-
 ficientiam 76,52. Menstruo facul-
 tas generandi inest 63,10
 Menstruis suppressis de talo mitti-
 tur sanguis 324,41
 Mensura naturalis portionum caloris
 & frigoris quæ 404,13
 Metus quo modo à melancholia fiat
 246,41
 Mistio 215,30
 Minoratiua quid 342,22
 Mistio sanguinis an à consuetudine
 indicetur 365,24
 Mixtionis perfectæ forma 4,27
 Mœstitia quomodo à melancholia fi-
 at 246,41
 Molæ matricis 71,54
 Mollientia medicamenta an calida

sint & humida 414,12
 Mollities & durities differunt à cras-
 sitie & tenuitate 394,55. Mollities
 nō indicat rei tēperamentū 395,10
 Mora in curando periculosa 361,44
 Morbus actiones lædit 174,41. 184,43.
 Morbus an contrariis minoribus
 curetur 361,20: an maioribus 361,
 26: an habeat causam continentē
 189,43: an in compositione consi-
 stat 184,11: an sit relatio 172,45
 Morbus leuior saepe curatu diffici-
 lior, quā grauior 381,42
 Morbus non fit causa finis 186,2
 Morbus omnis vlcus 224,25. 225,35.
 Morbus per se non exposcit cibum
 356,18. Morbus qualitas est 173,52.
 Morbus quid sit 171,1. 177,33
 Morbus regius ante septimum fe-
 bris diem, an semper periculosus
 433,1. Morbus vt sanitati contrari-
 us 178,28
 Morbi definitio Fuchiana notatur
 171,47. Morbi diuisiones ab essen-
 tia 181,47. Morbi genus vnicū 172,7
 Morbi magnitudo vnde pendeat
 442,47
 Morbi tempora quatuor 425,32
 Morbum morbo curare an liceat
 381,12
 Morbo perpetuò laborant homi-
 nes 22,55
 Morbi chronici 425,35. Morbi no-
 ui generari possunt 256,9. Morbi
 qui legitime mouētur 431,25. Mor-
 bi quibus temporibus finiantur
 429,9. Morbi repente facti 214,17.
 Morbi similes an dissimiles magis
 periculosi 440,28. Morbi variē a-
 cuti 425,36
 Morborum causæ 185,41. Morbo-
 rum constitutio legitima 431,14
 Morborum differentia 179,15.
 Morborum differentia duplices
 181,47
 Morborum morbis curatorum ex-
 empla 381,17. Morborum recidi-
 diua quam habeat dierum compu-
 tationem 423,30
 Morborū tempora an cōcoctione
 distinguantur, alijsve signis 425,20
 Morbis extremis extrema reme-
 dia 364,3. Morbis quibus quæ e-
 uacuationes congruæ 378,33
 Mori an quis possit concocta morbi
 materia 430,46. Mori an quis pos-
 sit in inclinatione morbi 430,5
 Mors an in æternum deitari possit
 per tuendæ valetudinis artem 280,
 32. Mors quo in morbi tempore
 fieri possit 429,41
 Mortis causa triplex 429,44
 Mortuū corpus an maneat aliquo mo-
 do 133,10,46
 Motus an perire possit sensu incolumi
 238,53
 Motus animalis, naturalis & vita-
 lis 86,40
 Motus & sensus necessariò cōiun-
 cti 86,5. Motus quomodo calo-
 rem faciat 192,8. Motus secundum
 locum, instrumentum 202,4. Mo-
 tus sensu non deprehenditur 133,23.
 Motus sine sensu lædi potest 202,
 14,23
 Motus tardus & celer 133,15
 Motu cur non incalecant liquida
 193,34
 Motus compositi 123,43. Motus
 contrarii an fieri possint sine quie-

te media 130,28
 Motus deprauati 250,54
 Motus duo tantum per se 113,34
 Motus duæ species, alteratio & la-
 tio 111,33
 Mouendi & sentiendi vis an per eod-
 dem nervos eisdem spiritibus defe-
 ratur 101,1
 Mouens vis vbi consistat & per quæ
 distribuatur 85,21
 Moueri velociter 140,16
 Mulieres plerumque viris pinguiores
 32,34
 Mulla an magis humectet quā a-
 qua 451,37
 Multitudo ad vires quæ 307,10. vnde
 fiat 308,5. Multitudo quot modis
 humoribus accidat 309,51
 Musculus instrumentum motus 202,
 5. Musculi quomodo moueantur
 in cordis passione 237,45
 Musculorum labores consueti fa-
 cilius feruntur inconsectis 372,13
 Mustum 398,32
 Mutationes repentinæ periculose
 361,38

N

Natura bonum operatur per se,
 malū per accidens 384,2. Na-
 tura medicamentis & venenis ita
 assuescit vt ab his non alteretur 365,
 2. Natura qua via expurget 379,19.
 Naturæ in arteriarum tunicis ef-
 fingendis sollertia 444,49. Na-
 turam imitari quando liceat 344,17
 Naturæ an consuetudinis indica-
 tio præstantior 374,14. Naturæ &
 consuetudinis differentia 368,42
 Naturalis spiritus an sit 91,1. Na-
 turalis virtus influat ne membris
 88,16. Naturalis facultas spiritus
 in cerebro & in corde gignit 93,7.
 Naturalis vis in hepate 83,48. 87,6
 Naturalium facultatum nutrienti
 ministrantium numerus 96,1
 Nerui motus & sensus 101,5
 Nerui an caui sint 450
 Nervorum temperamentum 30,
 5,25,30
 Nix infusione aque etiam frigida cur
 liquetur 415,15
 Nutriens virtus eadem cum generā-
 te 94,41. Nutriens virtus cum au-
 gente eadem 95,19
 Nutrientes succi 43,6
 Nutrimentum singulorum membro-
 rum proprium 59,31
 Nutriti possint ne ægri alia via quā
 per os 358,24

O

Obftructio putredinis causa, sed
 non sola 276,31
 Oculi quid 48,3
 Octomestres partus cur non vitales
 77,17
 Oculi humoris concretio arte non
 excitanda 383,38. Oculorum sus-
 fusio 382,19
 Oculorum ne gratia caput factum
 79,39
 Odoratus vaporis est 101,55. 104,41.
 Odoratus instrumentum 101,9
 Odores non indicant rei temperamē-
 tum 396,47
 Oedema quid significet 447,92
 Oedema pituitosum an in hepate fi-
 eri possit 447,55
 Oleum an congeletur 6,25
 Olfactus cur non nisi inspiratione fi-
 at 107,25

Operationes sint ne simplicium par-
 tium an compositarum 58,7
 Ordo an semper accidat inæqualitati
 129,32. Ordo assumentorum ali-
 mentorum 289,38. Ordo in pulsi-
 bus quid faciat 142,21
 Oscitatio 251,1. 253,35. 213,15. 214,52
 Ossa cur non regenerentur 75,5
 Ostrum an corpora extenuet 450 & 451
 Ostrum qui dicantur 451

P

Pallidi colores 48,2. vife Color.
 Palpitatio morbi opus 250,3,55.
 251,38. Palpitationis causa 253,5.
 Palpitationis & aliorum motuum
 discrimen 253,10
 Pandiculatio 251,1. 253,38
 Paralysis à morbi causa fit 250,55. 251,
 38: an apoplexiæ solutæ succedere
 debeat 446,43. Paralysis & cōuul-
 sio an eiusdem generis 251,30
 Pars affecta qua via expurganda 381,7
 Partium corporis diuisiones & ap-
 pellationes 56,43. Partium ne sim-
 plicium an compositarum opera-
 tiones sint 58,7. Partium singula-
 rum temperamenta 29,39
 Particulæ corporis humani 56,55
 Parturientium vrina qualis 168,32
 Partus naturalis 423,1 (77,17
 Partus octomestris cur nō superfit
 Partus septimestris 79,4
 Partus edendi tempus 77,30
 Passiua qualitates maioris resistentiæ
 quā actionis 12,35. 13,40
 Passus seu passus 209,36
 Peruigilium sit ne actio laxa 200,38.
 Peruigilium vti fiat 204,30
 Pestilens febris sit ne in genere putri-
 darum 265,13
 Pestilens nō est species morbi 265,28
 Phantasia quid sit 244,50
 Phantasia irritatio in omnib. mē-
 bris 370,32
 Pharmacum consuetum ventriculus
 non auersatur 370,50
 Pharmacum assumpto an dormire
 expediat 348,13. Pharmacum assu-
 mpto an sit potandum 349,16
 Phlegmone infestante, qua sanguis sit
 eliciendus 329,1
 Phlegmonodes lassitudo 302,39
 Phrenitis an sit inflammatio 242,37.
 Phrenitidis crisis 439,30. Phreniti-
 dis essentia 243,25: locus, causa
 & symptomata 242,18
 Phrenitidis signum 233,6
 Physica medico necessaria 279,154
 Pica 231,35. 232,22
 Pilonum nutritio 65,35
 Pinguedo quomodo generetur 32,25.
 33,33: an sit frigida 32,282
 Pinguedo calida est ex Aristotelis
 sententia 32,44
 Pinguedo quoduplex sit 33,202
 cur prope cor nascatur 34,
 12: cur membra calfaciat ibid. 17:
 an possit fero permisceri 166,
 40
 Piper quo pacto calfaciat 37,51. 38,5
 Pituita gypsea 53,22. Pituita non po-
 test immediatè fieri bilis atra 52,46
 Pituita vbi generetur 40,28
 Pituitæ species 53,26
 Platonis locus in Timæo 282,52
 Plenitudo ad vires quæ 307,12. 41,16.
 Plenitudo ad vires ex qua materia
 fiat 308,5. Plenitudo an sit humo-
 ribus omnibus non æquē redun-
 dantibus

dantibus 308,10
 Plenitudo duplex 307,5
 Pleuritis sanguinis missione curanda 327,52
 Plinius multa quæ nusquam sunt narrare solet, eorum quæ sunt nihil taceret 399,55
 Plinii locus correctus 433,11
 Ponderis quantitas cur spectetur ad medicamentorum missionem 403,44
 Portacea bilis 48,53
 Portionum caloris & frigoris mensura naturalis 404,13
 Potandum ne sit ab assumpto pharmaco 349,16
 Potus an cibum præcedere debeat 291,28. Potus saltem vehiculum nutrimenti 233,46
 Potus vsus 149,32
 Practica præcepta non perpetua 348,47
 Prædictione in longis an in acutis morbis medici magis utatur 435,21
 Prædictioni quæ necessaria 119,29
 Prægnantes an ex urinis dignosci possint 169,1
 Præparatio alimentis necessaria 389,4
 Præparatio humorum qua ratione fiat 337,16
 Prandium ne largius esse debeat, an cena 294,35
 Prasina bilis 48,53
 Principaliū membrorum numerus 81,21
 Principium morbi trifariam dicitur 425,52
 Prognostica medicum reddit administrandum 417,48
 Proportiones mistorum medicamentorum 406,10
 Proportiones 4 graduum corporis calidi 405,23
 Proprietas occulta ignorantie refugium 374,1. 273,54. 387,3
 Protopathia 209,22
 Psyllium an inter venena sit ponendum 399,32. Psyllii semen pueris satietate laborantibus exhibitum 400,16
 Pristana cur sorbenda ab assumpto medicamento 349,44
 Pubertas 24,52
 Pueritia 24,41. Pueritiæ temperamentum 26,22
 Puerorum calor 27,2
 Pulchrum, amoris obiectum 144,4
 Pulmonis nutrimentum 31,44. Pulmonis temperies 31,14 (47)
 Pulsandi facultas an insit arteriis 87,
 Pulsus amatoriū an sit 143,15
 Pulsus an alterutra quietum, aut utraque possit priuari 130,5. Pulsus an urina præstantius signum 119,4
 Pulsus & urina signorum duo præstantissima 306,38
 Pulsus autumnalis 145,46
 Pulsus bis deficiens lethalis 120,22
 Pulsus dicrotus 130,15
 Pulsus est motus medius 124,35
 Pulsus febrium 147,40: inflammationum 146,34. Pulsus inordinatus sit ne deterior ordinato 142,19
 Pulsus iræ 136,2
 Pulsus plenus aut vacuus nullus est 128,45
 Pulsus possit ne mutari, in alteratis causis continentibus 135,31
 Pulsus causæ continentis 121,44. 135,37
 Pulsus restrictio quatenus sentiri possit 131,7. Pulsus dilatatio & restrictio à facultate ne sit, an à natura

ra membri 124,43. 125,25. Pulsus & respirationis similitudo 121,37
 Pulsus inæqualitatis causæ 140,50
 Pulsus causæ propriæ quæ: quæ ite familiares 136,45. Pulsus quando fiat magnus, celer, creber, & contra 136,42. 138,26. Pulsus instrumenta 124,38. horumque vitia 141,9
 Pulsus nomen primus perdidit Hipp. 118,24
 Pulsus vehementia an aliqua præter naturam esse possit 139,19. Pulsus velocitas ut dignoscenda 132,49
 Pulsus vsus 122,19
 Pulsuū differentia & species 128,18
 de Pulsibus qui scribere 118,13
 Purgatione confecta an cibis augendus 350,22
 Pus mouentia sint ne temperata, an calida & humida 415,52
 Pus optimum & deterrimum 416,42
 Puris generatio, concoctio ne an putrefactio 222,1
 Putredo 261,45. Putredo, communis rerum omnium interitus 260,25. 261,23: quomodo generet calorem 194,2
 Putredinis generandæ modi 375,31, 42. Putredinis modus duplex 260,35
 Putrefactio 222,5
 Putrefcere & putrem esse differunt 261,43
 Putridarum febrium species 260,52

Qualitas contrariæ præualens denominationem subiecto tribuit 11,3
 Qualitates actiue maioris actionis, passiuæ maioris resistentiæ 12,31. 13,38
 Qualitates contrariæ an possint simul esse 8,33
 Qualitates elementorum duplices 4,42
 Qualitates fictitiæ inutiles 17,52
 Qualitates in singulis elementis singulæ excellunt 5,20
 Qualitates incorporeæ per corpora permeant 212,4
 Qualitates medicamentorum 37,22
 Qualitates primæ virtutes elementorum 3,50. Qualitates quædam secundæ natæ magis alias in suas formas transmutare, quam aliarum recipere 397,54. Qualitates secundæ quæ quas primas indicet 393,10
 Qualitates solæ elementorum in mistis manent 4,9: vitiatæ non viciant actiones 18,24
 Qualitatum actiuarum species reflexæ 15,37. Qualitatum diuisio 37,34
 Qualitates contrariæ an corpus aliquod simul comparet 271,11
 Quantitas non comparatur motui 111,46,52
 Quaternarii an sint proximè sequentium indices 432,23

Ratio 98,20
 Rationis sedes 99,38
 Reactio patientis in agens 11,13
 Receptorum corrafores 384,36
 Recidua quam habeat dierum computationem 323,30. Recidua sit ne idem morbus cum priori morbo 323,37
 Rectitudo in sectione venæ quando necessaria 324,45: in venæ sectione præcipue obseruanda 320,13. 323,24

Rectricium facultatum numerus 98,10: sedes 99,38
 Reditus febrium per circuitus causæ 273,10
 Reductio 363,12
 Redundantia quatuor humorum unde 197,4
 Redundantiæ humorum species 310. Redundantiæ species sint ne morbi, an affectiones naturales 310,42, b
 Refectionis modi sex 292,23
 Refrigeratis liceat ne venam secare 330,5
 Regius morbus ante septimum febris diem factus, an semper malus 433,1
 Relatio non potest habere vnicū fundamentum & terminos duos 177,12
 Remedia extrema morbis extremis 364,3
 Reminiscendi vis 98,21
 Remissum remittit intensum 10,24
 Renes cur tam superioribus partibus corporis accenseantur, quam inferioribus 325,34
 Renes non nutriuntur sero 60,42: quare serum trahant 61,42
 Res non naturales 297,19
 Respiratio sit ne motus voluntarius 12,35
 Respirationis causæ continentes 121,44
 Respirationis & pulsus similitudo 121,37. Respirationis instrumenta 123,41. Respirationis necessitas 248,52. Respirationis quies, actio ne an cessatio 124,41. Respirationis vsus 121,48. 122,18
 Reuulsio euacuationis modus 321,17
 Rhabarbarum an possit à bile trahi 387,47
 Rhabarbarum cur potius bilem trahat quam pituitam 385,36
 Rhythmus pulsus 125,35
 Rigor 250,48. 253,47. 254,14. Rigor an fieri possit sine febre 255,43. Rigor eo vehementior, quo fortior vis naturalis 255,19
 Rigor sine febre 208,21
 Risus an gaudii & admirationis signum 236,24: cur aliquando difficulter cohibeatur 237,52: cur solius hominis 236,32
 Risus ex titillatu 237,24. Risus præter naturam causæ 238,24
 Risus quid 236,10
 Remissum remittit intensum ad medium vtriusque 407,17,28
 Robur virtutis in quibus sit 312,14. Robur virtutis membri possit ne sibi vel alteri esse causa morbi 197,38.
 Robur virtutis uti dignoscendum 312,17
 Ros, humor Auicennæ 53,47
 Ructus 250,55. 253,30,44

Sagitta violentius iacta cur liquefiat 193,28
 Saluæ vires 40,54
 Sanguis an ad animi deliquium mittendus 331,37. Sanguis an solus nutrimentum corporis 43,37: an lucidior calidissimus 46,16: an vim feminalem habeat 63,10. Sanguis è chylo genitus idem cum eo qui è pituita 43,31. Sanguis putrescit 261,22: quando mittendus, quando non 31,32: quomodo fluat in venæ sectione 311,49. 319,33: quot modis vicietur 310,18: quotuplex sit 64,14

Sanguis reliquis humoribus permixtus 45,52. 46,8: subiecto frigidus & siccus 44,55: tardius putrescit 259,16
Sanguinis calor 45,21. Sanguinis fluxio e naribus 439,122. Sanguinis impuri redundantia vnde 304,33. Sanguinis missio è poplite an melior ea quæ sit è malleolo 326,1. Sanguinis missio fit aliquando citra sanguinis redundantiam 314,32. Sanguinis missio ne an expurgatio præcedere debeat, cum vtraque necessaria est 334,15. in Sanguinis missione an astra obseruanda 350,42. in Sanguinis missione quando à patiente parte recedere liceat 324,37. Sanguinis mittendi scopi 311,28. Sanguinis qualitas 44,51. Sanguinis redundantia in foeminis 29,6. Sanguinis redundantia in vere, & in adolefcentia 27,53. Sanguine efficiendi vis sit ne venis cum hepate communis 88,30
Sanitas quatenus medium vnum 180,38. Sanitas vti morbo contraria 178,28. Sanitatis essentia 180,18. Sanitatis sit ne differentia 179,44. Sanitatis tutela an fiat similibus 285,10
Sapor amarus an semper è calore fiat 395,20. Sapor an morbus linguae 185,35. Sapor frigidus aliquando à causa calida 396,37
Saporum indicium de temperamentis non est certum 395,10. 396,35
Scirrhus quid sit 414,55. Scirrhus laborantes qualiter afficiantur ibid. 54
Scopus quid 311,8
Scriptorum nostri seculi consuetudo praua 197,24
Secernendi facultas 96,21
Secretionis vitium 205,8
Sedimentum subrubrum quid notet 268,24. Sedimenti in vrina generatio 162,51
Semen ex omnibus ne membris decidatur, an ex solis vasis seminariis 72,1. Semen decidum an viuat 76,34. Semen vtrunq; ne efficientiam præstet, an muliebri materiam solam 69,35. 71,16
Senectus 25,18: retardari potest 283,16. Senectutis temperamentum 26,17
Senes ob consuetudinem maius robur habent quam iuuenes 372,10
Senes duplices 25,20. Senes medici errantes, duplices 354,24
Senibus morbi magis periculosi 441,36
Senum non est morbus 23,8
Sensus an possit perire seruato motu 238,53. Sensus communis 98,19. Sensus cur oportuerit in cerebro collocari 80,44. Sensus sine motu lædi potest 202,14. Sensus tristis à quo fiat 227,4. Sensus diuersitas vnde 102,9. Sensem tristem & iucundum faciens 225,15
Sensus omnes an agantur per species 115,44. Sensus exteriores an actu in somno consentiant 244,51. Sensus exteriorum tres læsiones 201,19. Sensus exteriorum numerus & temperamentum 102,49. Sensus interiorum noxae tantum tres 201,54. Sensus loca 109,20
Sensoria instrumenta quomodo inter se differant 102,28
Sentiendi & mouendi vis an per eosdem nervos eisdem spiritibus deferatur 101,1

Sentiens vis vbi sit & quomodo diffribuatur 85,22
Sentire sit ne agere an pati 116,47
Sentiri an sine medio possit 115,53
Septimestris partus 79,4
Septum transuersum qua ratione per gaudium moueatur 237,44
Serum alere non potest 61,12. Serum duplici modo expurgatur 218,45
Seuum quid 33,23
Sexus temperamentum 28,32
Siccitas maioris resistentiæ quam actionis 12,35. Siccitas vti dolorem faciat 229,16. Siccitatis causæ 196,4
Signorum triplex genus 119,9
Similibus an fiat conseruatio nostri 284,9
Similitudo filiorum cum parentibus 72,17. 73,35. Similitudo ne cum patribus an matrib. frequerit 75,46
Singultus 249,32. 250,55. 253,31. 44
Sitis an fiat solutione continui 234,35. Sitis dolor est 230,19. 40. Sitis nimia 234,25. Sitis quid 233,24
Sitis causæ 233,25
Socrates cur omnium sapientissimus habitus 336,48
Somnifera quæ 413,5
Somnus an priuatio actionum 204,15,35. Somnus an vtilis ægris à pharmaco assumpto 348,13
Sopor sit ne actio læsa 200,38. Sopor quomodo fiat 204,24
Soporifera sint ne tantum humida, an etiam frigida 412,53
Species an ex omnibus sensilibus vsque ad sensus producantur 115,44. Species colorum in oculis penetrant 113,9. Species è colorib. producantur 112,55. Species rerum eiusdem sunt naturæ cum qualitatibus sensilibus 113,17. 116,32
Spiritus animalis vnicus 111,33. Spiritus animales vbi generentur 92,4. 93,7. Spiritus an nostri partes sint & viuant 62,29. 64,11: an nutrantur 63,29
Spiritus complantatus 77,13. 91,28. Spiritus naturalis an sit 91,1. Spiritus quomodo febris causæ 219,1
Spiritus animales, & vitales 87,45. 270. Spiritus possunt putrescere 460,44
Splen cur crebro scirrhis afficiatur 450,6
Spumæ ortus 36,53
Stationes graduum 404,8. Stationum quatuor graduum caloris & frigoris tabulæ 405,43
Strenuamentum 250,55. 253,31. 37
Substantia vrinæ quid 153,17. Substantia in vrinis prius ne comparetur an color 151,31
Succi an omnes sint concoctioni apti 346,22. Succi nutrientes 43,26. Succi quot modis in partem quam incumbant 316,24. Vise Humor.
Sudor an euacuatio naturalis 218,18. Sudor in somno 438,27. Sudor phrenitidem finit 439,30
Sudores febribus proprii sunt 439,48
Suffusio oculorum 382,19. Suffusiones è consensu oculorum cum cerebro 246,26
Superpurgationes quando contingant 386,40
Suppurantia cur ob sint causis vlcerebus 417,23. Suppurantia sint ne

temperata, an calida & humida 415,53
Suppuratio quid 416,50
Sympathia 209,22,54. Sympathia à causa occulta 211,10. Sympathia omnis ex idiopathia est 210,22. Sympathia causæ 211,2. Sympathia facilitas vnde 210,7. Sympathia ex imaginatione 213,7: ex immisione rei alicuius 212,12. Sympathia ratione alligationis 215,36
Symptomata ab aliis operibus naturæ secernenda 206,50. 207,37: an cum morbo crescant aut minuantur 426,21. 44: an omnia sint ex morbo 206,12,29
Symptomatum causæ 206,6: differentia 198,39
Symptomaticæ euacuationes an aliquando vtilis 219,32
Syncope 332,22
Synochus 266,20

T

Tabe cur maximè moriantur qui ad eam propensi 441,41
Tactus non sentit per species 116,13. Tactus sit ne vnicus sensus, an plures 102,53. 201,24. Tactus terreus est 103,53 (44)
Tactus sensus etiam in cerebro 106,6
Temperamentum æquale 19,4. Temperamentum corporum duplex 18,6. 21,47. 268,29. Temperamentum nullum exactè durat tota vita 283,24. Temperamentum optimum 34,42. Temperamentum quid sit 16,46
Temperamentum aduentitium quale sit 287,6. Temperamentum rei an percipi possit è coloribus & accidentibus quæ modum substantiæ sequuntur 393,35. Temperamentum sexus 28,32
Temperamenti innati conseruandi modus cum ætatum mutatione 286,51. Temperamenti simplex lapsus esse potest 19,23. 23,46. Temperamento exercentur operationes 59,7
Temperamenta ætatum 24,20. Temperamenta medicamentorum 37,22. Temperamenta singularium partium 29,39. Temperamentorum appellationes vnde sumenda 19,8. Temperamentorum numerus 18,48. 23,21
Temperatissimum corpus 34,52. Temperatum ad pondus, & ad iustitiam 18,53. Temperatum corpus ad pondus an fieri possit 19,55. 20,27. 21,52
Temperati corporis quot gradus caloris & frigoris 404,41. Temperati hominis conseruatio 286,21
Temperies corporum duplex 180,48
Tempora morbi quatuor 425,32. Tempora morborum an concoctione distinguantur, aut aliis signis 425,20: quibus morbi finiuntur 430,9
Tenuitas non indicat rei temperamentum 394,39
Tepidum quomodo fiat 11,7
Testes an semen gignant 73,18: sint ne membrum principale 83,51
Tetani curatio 16,37
Tetanus qui dicantur 451,19
Tiresia iudicium quale 29,34
Titillare cur seipsum nemo possit 237,38

I N D E X.

Titillatio cur risum excitet 237,32
 Titillatus propriis manibus factus
 cur risum non excitet 370,33
 Tractio fit à calore 386,15: non fit à
 calore, ratione vacui 317,35
 Tremor quid 253,19
 Tueri sese & vnionem vniuersi, omni-
 bus rebus à natura inditum est 9,5
 Tussis 250,55, 253,31,34
 Tympanites ascite non curandus 383,
 24. Tympanites ascite periculo-
 fior 381,47

V

Valeriolę error 84,37,189,30,267,
 18,395,44,397,10
 Valeriolę sententia de risu exami-
 nata 236,25
 Vena arterialis 127,37,320,46. Vena
 ætę 296, ibid. 41. Vena brachii ex-
 terna 321,1
 Vena caua 220,36,327,38: cõmunis
 321,2. humeraria 321,1
 Vena cur fecerit in crure altero, v-
 no laborante 324,55
 Vena inter minimũ digitum & an-
 nularẽ an vtilis fecerit in mor-
 bis hepatis & lienis, quàm interna
 in cubito 328,25
 Vena porta 320,26
 Vena sit ne refrigeratis secãda 350,
 5. Venę dextrę sectio cur potius
 iuuat quàm sinistrę 326,23. Venę
 sectio, an purgatio grauidis peri-
 culosior 350,44
 Venę brachii internę 320,49: e-
 mulgentes 321,5: iugulares 320,51
 Venę quę in quibus affectibus se-
 candę 321,34
 Venę, simplices ne an multiformes
 partes 57,20,46
 Venarum origo & situs 320,25
 Venena duplicia 388,43. 411,51. Vene-
 na frigida, an quo calidiora sumũ-
 tur, eo citius enecent 39,23. Vene-
 na frigida sint ne aliqua genere de-
 leteria 411,47. Venenis assuescit
 natura 365,11
 Ventilatio qua ratione seruet à putre-
 dine 276,4
 Ventres qui hyeme calidiores, æstate
 frigidiore 15,16,16,12
 Ventriculus chylo nutritur 44,19,60,
 19: cur minus auerfetur consuetũ
 ciborum copiam 370,3: cur consu-
 etum pharmacum minus auer-
 setur 370,50. Ventriculus & reci-
 pit & trahit ab intestinis 359,32.
 Ventricul⁹ quomodo coquat 42,18
 Ventriculi duplex resectio 231,12.
 Ventriculi intemperies 232,26. Ven-
 triculi sensus acerrimus 370,10

Ventriculi cordis 127,23
 Venus moderata 299,47. Veneris no-
 xæ 298,40: vsus ibid. 29
 Veneri quę hora idonea ibid. 32
 Velocitas pulsus vti dignoscenda 132,
 49: vife Pulsus.
 Velociter moueri 140,16
 Ver temperatum 27,42
 Vesica excrementis referta an per al-
 uum expurgetur 580,1
 Vesica fellis non nutritur bile 60,
 43. Vesica fellis quorsum bilem
 trahat 61,42
 Vesica non nutritur sero 68,43
 Vesalii opinio de auditus instrumen-
 to refutatur 108,36
 Victus ægrotantium vter periculo-
 fior, tenuis an crassus 355,1
 Victus crassus an magis exhiben-
 dus in morbi principio quàm in vi-
 gore 357,4. Victus mediocris 356,15
 Victui instituendo plurimum con-
 fert consuetudo 366,14,37
 Vigere in morbis idem quod consi-
 flere 255,54
 Vigilia motus est deprauatus 200,44
 Villi transuersi œsophagi 217,43,218,
 10
 Vinum an dandum purgatione abso-
 luta 350,30. Vinũ sit ne humidum
 an siccum 397,33: an magis hu-
 mefcat quàm aqua 451,34
 Vina putrida emendata 262,7. Vi-
 na sint ne omnia calida, an quę-
 dam frigida 398,22,39
 Vir calidior fœmina 28,53
 Viri & fœminę differentia, 29,14
 Viragines 29,10
 Viridis color an semper caloris sobo-
 les 154,46
 Viridis facies 157,4
 Virosi species 155,11
 Virtus naturalis sit ne aliqua influens
 88,16. Virtutis robur in quibus cõ-
 sistat 313,14
 Virtutes principalium membro-
 rum quomodo reliquis communi-
 centur 86,9,87,9
 Visio quomodo fiat 112,14,245,36
 Visus igneus est 103,54,104,30: quo-
 modo distantiam & magnitudinẽ
 cognoscat 114,11
 Vita non potest omnibus esse æqua-
 lis 283,48
 Vitę longitudinis causa 34,36
 Vitalis vis in corde 83,48,87,6
 Vitalium spirituum generatio ad
 quam facultatem pertineat 92,1
 Viticis vires: vife Agnus castus.
 Viuens omne calore viuut 21,25
 Vlcus est vnitatis diuisio 224,25. Vl-

ceribus cauis cur obfint suppuran-
 tia 414,22
 Vngues an viuunt 66,2,7
 Vnguim nutritio 65,35
 Voluulus 558,54
 Vomendum quibus 379,7
 Vomitus an sit euacuatio naturalis
 217,15. Vomitus qua ratione vo-
 mitu curetur 360,10. Vomitus si-
 ne morbo nõ est symptoma 208,16
 Vrina & pulsus, duo signorum præ-
 stantiss. 306,38. Vrina an morbi
 inclinationem indicet 427,49: an
 pulsu præstantius signum 119,4
 Vrina crassa an pallescat 162,17. Vri-
 na crassa & conturbata 158,11. Vri-
 na in balneo frigida sentitur, cali-
 da extra balneum 16,18
 Vrina nigra non semper lethalis
 120,34. Vrina optima 120,17. Vri-
 na orobina, fursuracea, laminea &
 farinacea 167,19
 Vrina parturientium 168,12
 Vrina possit ne obstructione, an
 sola cruditate tenuis fieri 159,44
 Vrina quid sit 149,9: quo pacto
 subeat vesicam 150,37
 Vrina rubra an possit esse tenuis
 161,54. Vrina tenuis an sit etiam
 nigra 161,24. Vrina tenuis quo-
 modo fiat crassa, 160,27
 Vrinę color an possit mutari sine
 nouę substantię accessione aut de-
 cessione 153,47. Vrinę color liui-
 dus ne an niger magis lethalis 157,
 14. Vrinę colores qui cum quibus
 substantię modis coniungantur
 161,6
 Vrinę contenta praua 166,5
 Vrinę pinguedo an possit cum vri-
 na permisceri, ibid. 22. Vrinę pin-
 guis species ibid. 25.
 Vrinę sedimentum vnde genere-
 tur 162,51
 Vrinę substantia quid 153,17
 Vrinarum color dupliciter gene-
 rari potest 152,48. Vrinarum colo-
 res quot, ibid. 20. Vrinarum con-
 tentum in ægris putris humoris
 portio est 164,19,40,54: in sanis cru-
 dus succus 165,9. Vrinarum sub-
 stantia ne an color prius compare-
 tur 151,31
 Vsta fiant ne mitiora an acriora 400,
 44
 Vstio 261,45

Z

Zinaria bilis, 49,9: quid significet
 ibid. 16
 Zinaria viridis euomit 49,37

ERRATA PAUCULA, PARTIM OPERARVM CVL-
pa & nimia festinatione, partim exemplaris vitio commif-
fa, fic corriget æquus Lector.

Pagina 65, verſu 33, pro *patres* lege *partes*. P. 75. v. 21, pro *maximè*, *aperta membr.*
fic legito, *maximè apertam membrorum* &c. deleta poſt *maximè* hypodiaſtole. P. 94,
pagina numerum corrige, & pro 96, ſubſtitue 94. P. 129, v. 10, pro *aſcytem* lege *aſci-*
tem. P. 144, 21, pro *potenta* lege *potentia*. P. 211, v. 44, ad marginem pro *ſym-*
pathtam lege *ſympathiam*. P. 246, v. 5, pro *libenter* & *faſò*, lege *labenter* & *faſò*.
P. 289, v. 26, pro *merbra*, lege *membra*. P. 317, v. 2, pro *vnam* lege *vnam*, P. 339,
v. 2, pro *poterit* lege *potuit*. P. 420, v. 1, pro *decretorium* lege *decretoriorum*. Alia ſi
forſan occurrerint, facilè quiuiſ emendabit.

~~Handwritten text, possibly a signature or date, appearing as two lines of script.~~

~~Caroli Ludovici~~

Carolus Ludovicus

G-E 463